הלכה · שולחן ערוך · מפרשים · באר היטב

באר היטב יורה דעה

רבי זכריה מנדל ב"ר אריה לייב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

באר היטב יורה דעה

רבי זכריה מנדל ב"ר אריה לייב

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/באר-היטב-יורה-דעה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 10
סימן ב 15
סימן ג 18
סימן ד 18
סימן ה 19
סימן ו 20
סימן ז 21
סימן ח 21
סימן ט 22
סימן י 22
סימן יא 25
סימן יב 25
סימן יג 26
סימן יד 27
סימן טו 29
סימן טז 29
סימן יז 31
סימן יח 31
סימן יט 35
סימן כ 36
סימן כא 37
סימן כב 38
סימן כג 39
סימן כד 42
סימן כה 46
סימן כו 46
סימן כז 47
סימן כח 47
סימן כט 50
סימן ל 51
סימן לא 52
סימן לב 54
סימן לג 55
סימן לד 59
סימן לה 61
סימן לו 68
סימן לז 73
סימן לח 77
סימן לט 78
סימן מ 84
סימן מא 85
סימן מב 88
סימן מג 89
סימן מד 90
סימן מה 93
סימן מו 93
סימן מז 95
סימן מח 96
סימן מט 101
סימן נ 102
סימן נא 103
סימן נב 104
סימן נג 106
סימן נד 109
סימן נה 110
סימן נו 113
סימן נז 114
סימן נח 118
סימן נט 120
סימן ס 120
סימן סא 121
סימן סב 122

סימן סג 123
סימן סד 124
סימן סה 126
סימן סו 127
סימן סז 129
סימן סח 129
סימן סט 132
סימן ע 143
סימן עא 148
סימן עב 149
סימן עג 151
סימן עד 154
סימן עה 154
סימן עו 155
סימן עז 157
סימן עח 158
סימן עט 159
סימן פ 159
סימן פא 160
סימן פב 162
סימן פג 163
סימן פד 165
סימן פה 172
סימן פו 173
סימן פז 175
סימן פח 180
סימן פט 180
סימן צ 182
סימן צא 185
סימן צב 189
סימן צג 197
סימן צד 198
סימן צה 204
סימן צו 208
סימן צז 212
סימן צח 213
סימן צט 217
סימן ק 220
סימן קא 220
סימן קב 222
סימן קג 225
סימן קד 226
סימן קה 228
סימן קו 234
סימן קז 234
סימן קח 236
סימן קט 238
סימן קי 239
סימן קיא 246
סימן קיב 247
סימן קיג 250
סימן קיד 252
סימן קטו 254
סימן קטז 256
סימן קיז 257
סימן קיח 259
סימן קיט 263
סימן קכ 270
סימן קכא 273
סימן קכב 275
סימן קכג 277
סימן קכד 281
סימן קכה 287
סימן קכו 289

סימן קכז 290
סימן קכח 294
סימן קכט 295
סימן קל 299
סימן קלא 301
סימן קלב 304
סימן קלג 306
סימן קלד 307
סימן קלה 309
סימן קלו 312
סימן קלז 313
סימן קלח 315
סימן קלט 316
סימן קמ 317
סימן קמא 317
סימן קמב 321
סימן קמג 324
סימן קמד 325
סימן קמה 326
סימן קמו 327
סימן קמז 329
סימן קמח 329
סימן קמט 330
סימן קנ 332
סימן קנא 332
סימן קנב 333
סימן קנג 334
סימן קנד 334
סימן קנה 335
סימן קנו 336
סימן קנז 336
סימן קנח 338
סימן קנט 339
סימן קס 339
סימן קסא 343
סימן קסב 345
סימן קסג 348
סימן קסד 349
סימן קסה 349
סימן קסו 350
סימן קסז 351
סימן קסח 353
סימן קע 363
סימן קעא 366
סימן קעב 366
סימן קעג 369
סימן קעד 372
סימן קעה 373
סימן קעו 374
סימן קעז 375
סימן קעח 383
סימן קעט 384
סימן קפ 385
סימן קפא 385
סימן קפב 386
סימן קפג 386
סימן קפד 387
סימן קפה 388
סימן קפו 389
סימן קפז 389
סימן קפח 393
סימן קפט 395
סימן קצ 403
סימן קצא 408

סימן קצב 409
סימן קצג 410
סימן קצד 411
סימן קצה 412
סימן קצו 414
סימן קצז 417
סימן קצח 419
סימן קצט 425
סימן ר 427
סימן רא 427
סימן רב 440
סימן רג 441
סימן רד 441
סימן רה 442
סימן רו 443
סימן רז 444
סימן רח 444
סימן רט 445
סימן רי 446
סימן ריא 446
סימן ריב 447
סימן ריג 447
סימן ריד 448
סימן רטו 449
סימן רטז 451
סימן ריז 453
סימן ריח 456
סימן ריט 458
סימן רכ 458
סימן רכא 461
סימן רכב 465
סימן רכג 465
סימן רכד 465
סימן רכה 466
סימן רכו 466
סימן רכז 467
סימן רכח 467
סימן רכט 476
סימן רל 478
סימן רלא 478
סימן רלב 478
סימן רלג 482
סימן רלד 482
סימן רלה 488
סימן רלו 489
סימן רלז 492
סימן רלח 492
סימן רלט 494
סימן רמ 496
סימן רמא 498
סימן רמב 498
סימן רמג 503
סימן רמד 504
סימן רמה 505
סימן רמו 506
סימן רמז 508
סימן רמח 509
סימן רמט 509
סימן רנ 511
סימן רנא 511
סימן רנב 512
סימן רנג 513
סימן רנד 514
סימן רנה 514

סימן רנו 514
סימן רנז 516
סימן רנח 517
סימן רנט 518
סימן רס 519
סימן רסא 519
סימן רסב 520
סימן רסג 520
סימן רסד 521
סימן רסה 522
סימן רסו 524
סימן רסז 526
סימן רסח 532
סימן רסט 533
סימן רע 534
סימן רעא 534
סימן רעב 535
סימן רעג 536
סימן רעד 537
סימן רעה 538
סימן רעו 540
סימן רעז 542
סימן רעח 542
סימן רעט 542
סימן רפ 543
סימן רפא 544
סימן רפב 545
סימן רפג 547
סימן רפד 547
סימן רפה 548
סימן רפו 548
סימן רפז 551
סימן רפח 552
סימן רפט 552
סימן רצ 554
סימן רצא 554
סימן רצב 554
סימן רצג 555
סימן רצד 556
סימן רצה 558
סימן רצו 559
סימן רצז 559
סימן רצח 561
סימן רצט 561
סימן ש 562
סימן שא 563
סימן שב 565
סימן שג 566
סימן שד 566
סימן שה 566
סימן שו 569
סימן שז 570
סימן שח 570
סימן שט 571
סימן שי 571
סימן שיא 571
סימן שיב 572
סימן שיג 572
סימן שיד 573
סימן שטו 574
סימן שטז 574
סימן שיז 575
סימן שיח 576
סימן שיט 576

סימן שכ 576
סימן שכא 578
סימן שכב 579
סימן שכג 580
סימן שכד 581
סימן שכה 583
סימן שכו 583
סימן שכז 584
סימן שכח 584
סימן שכט 585
סימן של 586
סימן שלא 587
סימן שלב 592
סימן שלג 592
סימן שלד 593
סימן שלה 597
סימן שלו 598
סימן שלז 598
סימן שלח 598
סימן שלט 599
סימן שמ 599
סימן שמא 603
סימן שמב 604
סימן שמג 605
סימן שמד 606
סימן שמה 606
סימן שמו 607
סימן שמז 607
סימן שמח 607
סימן שמט 607
סימן שנ 608
סימן שנא 608
סימן שנב 608
סימן שנג 608
סימן שנד 608
סימן שנה 609
סימן שנו 609
סימן שנז 609
סימן שנח 609
סימן שנט 609
סימן שס 610
סימן שסא 610
סימן שסב 610
סימן שסג 611
סימן שסד 611
סימן שסה 613
סימן שסו 613
סימן שסז 613
סימן שסח 613
סימן שסט 614
סימן שע 614
סימן שעא 614
סימן שעב 618
סימן שעג 619
סימן שעד 620
סימן שעה 622
סימן שעו 625
סימן שעז 628
סימן שעח 628
סימן שעט 629
סימן שפ 629
סימן שפא 630
סימן שפב 630
סימן שפג 631

סימן שפד 631
סימן שפה 632
סימן שפו 632
סימן שפז 632
סימן שפח 633
סימן שפט 633
סימן שצ 633
סימן שצא 633
סימן שצב 635
סימן שצג 636
סימן שצד 636
סימן שצה 636
סימן שצו 637
סימן שצז 637
סימן שצח 638
סימן שצט 638
סימן ת 640
סימן תא 640
סימן תב 641
סימן תג 644

סימן א

א **נשים**. ה"ה עבדים בה"י. ופר"ח בק"א חולק עליו:

ב **ועבדים**. וכ' הש"ך הטור כתב ועבדים משוחררים (ועיין בפר"ח שחולק) ונ"ל לברר דעתו דסתם עבדים יש להם כל מדות רעות:

ג **לשחוט**. פי' על סמך שיבדקנו אחר השחיטה אם הוא מומחה. ולא חיישינן דילמא משתלי ואכיל בלא בדיקה משום דלרווחא דמלתא שיילינן ליה וכמ"ש הרשב"א בת"ה דף ו' ע"א:

ד **ומוחזקין**. וכתב בש"ך עיין בח"מ סי' ש"ו ס"ז גבי טבח אומן שקלקל דצריך להביא ראיה ולא אמרינן בכה"ג רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן:

ה **בפני חכם**. וכתב בט"ז דדוקא בעינן תרתי חכם ומומחה ולא סגי ליטול קבלה מן המומחה בשחיטה לחוד רק מהחכם בלאו הכי כי יודע לנסותו היטב ואותן הנוטלים קבלה מן השוחטים שאינן חכמים בלאו הכי לא יפה הם עושים:

ו **קבלה**. וכתב בש"ך המנהג להתחיל לשחוט בג' תרנגולים ובתוך הג' יהיה תרנגול (זכר) ואסור ליקח שכר על זה. ובה"י הביא ראיה דקודם שחיטה מותר ליקח שכר. אבל התרנגולים אסורים להרב באשר שהוא אחר המעשה אלא יתן לעניים ואפי' מי שבקי לשחוט תרנגולים לא ישחוט צפרים ובני יונים הקטנים אלא מי ששחט כבר אותם ואתמחי בהם ומה שאין נותנין לכתחילה לאתמחי בהו משום דלא שכיחי ולכן לא ישחוט הצפרים דקים אלא עם התרנגולים משום חשש ברכה לבטלה כל זה מדברי מהרש"ל. אעפ"כ ראיתי השוחטים נוהגים לשחוט שני צפרים או יונים קטנים יחד דכולי האי לא חיישינן שיתנבלו שניהם:

ז **עד שידע בו**. יוכל האב לסמוך את בנו בשחיטה מאחר דע"א נאמן באיסורין. ה"ק ח"א סימן ל'. חות יאיר סי' קכ"א:

ח **לפרקים**. וזהו ל' יום. בה"י ועיין בבאר הגולה מה שהביא בשם מהרי"ל:

ט **לכל**. ובספר היראה מזהיר שלא ליתן קבלה לשום אדם שהוא קל בדעות כ"א ליראי שמים ובפרט הרגילים לשתות ביותר ואף שאינם שכורים כי הם אינם מרגישים אם הם שכורים או לא וידיהם כבדות מרוב שתייתם וגם להזהירם על בדיקת הסכין באימה ויראה:

י **דאתרע**. והט"ז חולק על זה ומביא ראיה לדבריו דאף מי שנטל קבלה יש לאסור למפרע ומסיק להחמיר ולאסור הבשר שישנו עדיין משחיטתו שלא לאכול והכלים הידועים שנתבשלו בהם משחיטתו יש לאסור. ובספר נקודת הכסף חולק עליו. אבל אם

בפשיעה הוציא טרפה מתחת ידו לא אסרינן למפרע. ועי' בש"ך ופר"ח. כתב בדק הבית סי' קי"ט אם שחט או נקר חלב ואח"כ המיר אפי' באותו יום הכל כשר. טבח שמכר בשר שלא הודח ולא נמלח יותר מג' ימים אחר השחיטה ולא הגיד לקונים שלא יאכלו כי אם צלי אש. מצד הדין אין להעבירו אם לא למגדר מלתא. עבודת הגרשוני סימן ט"ו:

יא **הכשר**. וכ' בש"ך ולא דמי לבהמה שנמצאת טרפה דאמרינן בסימן פ"א שהגבינות שנעשו ממנה כשרים אם נוכל לומר השתא הוא דנטרפה. דהתם יש לומר משעה שנולדה כשרה היתה והשתא הוא דנטרפה אבל הכא ע"כ משעה שנולד לא ידע כלום. עוד שם כמה תירוצים. וכתב עוד מי שהיה בודק ואח"כ יצא טריפה מתחת ידו בפשיעתו לא מחמת חסרון ידיעתו הכלים כשרים מדינא ואמרינן אוקמא אחזקתו דעד השתא כשר היה ואפילו מי שהמיר דתו אין חשוד למפרע שאם שחט והמיר דתו באותו יום דכשר (מיהו אם בדקוהו ולא גמיר ודאי יש לאסור כל שחיטתו למפרע):

יב **מותר**. והטעם איתא בט"ז שהרי גם חכמים גדולים מספקא להם בכמה מילי בהלכות שחיטה ומיהו כתב בהגהות מיימוני שעכ"פ צריך שידע ששהיות מצטרפות שהוא דבר הרגיל. אם נכנס במקולין וראה שנים שוחטין ב' בהמות ואמר שאחד מהם שהה ואינו יודע איזהו והם שותקים פסק בשבות יעקב שאלה מ"ג דאם אומר העד אתם ידעתם שיש ספק בשחיטה והם שותקים מטריפין אבל אם לא אמר אתם ידעתם אפילו שתקו אין בכך כלום. כתב בית יעקב סי' ד' אם אומר על מותר אסור אף שאומר על אסור אסור ואין אומר על אסור מותר יש להעביר השוחט ההוא ועי' בס' ב"ד סימן ו':

יג **פסולה**. דכיון דלא ידע הלכות שחיטה שמא פעמים שהה ודרס ואינו מרגיש. דכיון שאינו בקי בה"ש לא ידע אם נזדמן לידו טרפות. הרא"ש:

יד **יפה**. פירוש כגון אחר שלמד ומתוך תשובתו נראה ששחט כהוגן אפילו הכי אין לסמוך עליו מאחר שבשעת שחיטה לא ידע לאו אדעתיה:

טו **שחיטה**. ופי' הש"ך דאי שהה או דרס לא היה מאכילה לנו. ב"י ולפ"ז ה"ה אם שותק נמי:

טז **סופה**. ופי' הש"ך אפילו ראה ששחט סימן א' יפה לא אמרינן כיון ששחט זה הסי' יפה הב' נמי שחט יפה:

יז **ויש**. שוחט שמיקל בדין א' המוזכר בפוסקים להחמיר לפי שכך נראה בדעתו אם מותר ליתן לו לשחוט כשאחרים עע"ג עיין בית יעקב סימן צ"ז וסי' קכ"א:

יח **נהוג**. וכתב הש"ך מיהו מן הסתם שאינו יודע אם יודע ה"ש או לאו נראה דמותר ליתן לו לכתחילה כשאחרים עומדים ע"ג וכ"פ רש"ל:

יט **שנגנבו**. וכתב בטור אע"פ שחשוד על הגניבה אינו חשוד על השחיטה:

כ **מותרים**. וכתב הש"ך ומיירי בגווני דליכא משום בשר שנתעלם מן העין. והט"ז כתב דלהכי נקט גדייו דר"ל שיש סימן שהם שלו דאל"ה בשר שנתעלם מן העין אסור אפי' במקולין של ישראל:

כא **אסורים**. והטעם משום דאדם עשוי להטיל נבלתו שם. וכ' הב"ח דאשפה פחות מג' טפחים לא חשוב אשפה וכתב עליו הט"ז והש"ך דזה אינו מוכרח וכתב עוד בשם המחבר במקום שרוב ישראל מצוים פירושו אפי' רוב העיר והשוק עובדי כוכבים רק שבאותו מקום רוב ישראל מותר. וכן אם רוב עובדי כוכבים מצוים שם אפי' רוב העיר והשוק ישראל אסור דהכל תלוי במצוי. ואם עובדי כוכבים וישראל מצוים שוים אזלינן בתר רוב השוק שנמצא שם ואם שוים בשוק אזלינן בתר רוב העיר ואם שוים בעיר אסור וכתב עוד אפי' במקום שרוב עובדי כוכבים מצוים אם רוב הטבחים שם ישראל מותר ודוקא בבהמות אבל לא בפרגיות וכיוצא בהן שדרכן לשוחטן בבית אלא בעינן דוקא שיהיו רוב ציידי עופות ישראל ששוחטין מיד כשצדין ומה שכתב בח"מ סימן רנ"ט סעיף ו' מקום שרובן עובדי כוכבים ורוב טבחים ישראל בהמה ועוף הנמצא שם שחוט מותר מיירי בעוף גדול. וכתב עוד מה שכתב רמ"א וגם רוב גנבי העיר ישראל קאי אנגנבו דבנגנבו בעינן דוקא רוב גנבי העיר ישראל ולא אזלינן בתר רוב ישראל דאם רוב גנבי העיר ישראל אף שרובה עובדי כוכבים מותר וכן אם רוב גנבי העיר עובדי כוכבים אפילו רובה ישראל אסור:

כב **מדבר**. וכתב הב"ח והש"ך אפילו פקח ונתחרש במשמע:

כג **שטות**. פירוש אם עושה אותן דרך שטות הוא דנקרא שוטה ואפילו באחד מאלו אבל אי לא עביד דרך שטות אפילו עביד כולם לא מחזקינן ליה בשוטה ש"ך ועיין בח"מ סימן ל"ה דאף אם עביד דרך שטות כיון דאין דרכו בכך לא מיקרי שוטה:

כד **לכלבים**. וכתב בט"ז אפילו אם הוא מומחה והטעם איתא בש"ך דילמא אתו למיכל משחיטתו שיטעו לומר כשרה היא מתוך שמוסרים להם לשחוט אבל באחרים עע"ג כ"ע מודו דמותר למסור לו להשליך לכלבים כשהוא מומחה יודע לאמן ידיו. וכ"ש גדול שאינו יודע הלכות שחיטה שמותר למסור לו להשליכו לכלבים כשאחרים עומדים על גביהם ודלא כהב"ח שמחמיר בזה:

כה **משחיטתו**. וכתב בש"ך מדברי ב"י משמע דקטן שיודע לאמן ידיו או מומחה שוחט לכתחלה כשאחרים עע"ג והיכא שאינו יודע לאמן ידיו וגם אינו מומחה מותר בדיעבד כשאחרים עע"ג והיכא שאין אחרים עע"ג אפי' מומחה ויודע לאמן ידיו שחיטתו פסולה

אף דיעבד דאינו נאמן. אבל מהרש"ל והדרישה פוסקים אפילו ביודע לאמן ידיו לחוד או מומחה ואחרים עומדים ע"ג אינו מותר אלא בדיעבד אבל לכתחלה אסור עד שיהיה מומחה ויודע לאמן ידיו וגם אחרים עע"ג והיכא דאין אחרים עומדים ע"ג או אינו יודע לאמן ידיו וגם אינו מומחה אפילו אחרים עע"ג אף דיעבד אסור וכן פסק הב"ח:

כו **שחיטה**. והטעם איתא בש"ך משום דאין נאמנות לקטן וכתב בט"ז אע"ג שיש פוסקים דאם הוא מומחה ואומן ביד יש להכשיר דהרי שחוט לפניך אלא שיש לחוש שמא לא שחט שפיר כיון שהוא יודע ה"ש אמרינן מסתמא שחט שפיר אבל בשאר פוסקים לא איתא להאי היתרא. והב"ח החמיר על אותן ששולחין לשחוט לעובד כוכבים ונותנין לו לסימן איזה דבר שיכתוב השוחט עליו שהוא שחטו ואמר שזה אסור מאחר שאין החותם על גוף הדבר כגון על הבשר ואני אומר ודאי המחמיר תע"ב אבל איני יודע איסור בדבר דהא דבעינן חותם על גוף הבשר משום שמא נתחלף וזה לא שייך כאן דהא מכיר העוף שלו ויש ביד עובד כוכבים סימן ששחט אדם כשר א"כ מה איסור יש בדבר אבל מ"מ יש לחוש לאותן שכותבין לסימן תיבת כשר יש לחוש שמא העובד כוכבים צייר תיבה זאת אחריו כאשר הוא מצוי אלא צריך שיכתוב איזה סימן אחר שאינו מצוי ומ"מ המחמיר תע"ב דשמא לא יהיה היכר יפה בעוף שלו ועיין לקמן סימן ס"ב בדין תרנגולת ששלחו לשחוט ע"י עובד כוכבים כו' ע"ש:

כז **ליזהר**. כתב בט"ז שמהרש"ל כתב דהכל לפום חורפתו וידיעתו של הנער וכן ראיתי נוהגים שלא להקפיד על יותר מבן י"ג שנים כל שרואין בו שהוא בקי וזריז באימון ידים וכח גברא וכ"כ הש"ך. כתב בית יעקב סימן נ"ח שמצא כתוב וז"ל האבל וזקן בן פ' שנים והנער קודם י"ח שנים לא ישחטו עכ"ל. וב"ח כתב והכל לפי מה שהוא אדם דאם הוא תש כח לא ישחוט אפי' מבן נ' שנים ע"ש סי' א':

כח **כשרה**. והטעם איתא בש"ך דברכה לא מעכב בדיעבד כדלקמן סימן י"ט:

כט **מומחה**. וכתב בש"ך הא דלא כתב גבי המדבר ואינו שומע אם הוא מומחה משום דהכא אשמעינן דשוחט אפי' לכתחלה הוצרך לומר אם הוא מומחה (דלא כב"ח ופרישה שתירצו בענין אחר ועיין בח"מ סימן רל"ה ובא"ע סימן קכ"א):

ל **מברך**. וכתב בש"ך דאין להקשות הלא קי"ל בסעיף ג' דמי שיודעין בו שאינו יודע ה"ש מותר לשחוט באחר עומד ע"ג לדעת המחבר א"כ למה צריך הכא מומחה י"ל דהכא מיירי דאותו אחר אינו מומחה רק שיודע לברך א"נ שאותו אחר מברך והולך לו או עמד שם ולא ראה ששחט רק השמיע ברכתו. ומיירי שהאחר שוחט ג"כ הא לאו הכי אינו יכול כאן לברך וכן פסק הב"ח ועיין לקמן סי' י"ט דבעינן שאותו אחר יכוין להוציאו:

לא **כשוטה**. פי' לכתחלה לא ישחוט אפילו אחרים עומדים ע"ג ובדיעבד כשר כשאחרים עע"ג דוקא:

לב **דרסה**. וכתב בש"ך דרמ"א כתב כן לעצה טובה אבל מדינא הרי הוא כפקח לכל הדברים ומותר בדיעבד אם אחרים עע"ג. או בלא אחרים אם לא הגיע לשכרותו של לוט כמ"ש בח"מ סי' רל"ה. אבל בט"ז חולק עליו וכתב הטעם בשיכור מחמת שאבריו כבדים עליו ואינו תלוי זה בדעת אדם וכן ראוי לנהוג דכל שיינו חזק עליו אפילו לא הגיע לשכרותו של לוט לא ישחוט. ובבה"י האריך והחמיר מאד על השוחטים הרגילים בכך להעבירן מפני שאבריהן כבידות מחמת ריבוי שתייתן וכן ראוי לנהוג אפילו לא הגיע לשכרותו של לוט. כתב סמ"ג זקן ומי שידיו מרתתין הן מכח חולשה או מכח טבעו שג"כ ידיהם כבדות שחיטתן רובן דרסות המה. אף על פי שאמרו ברי להם שלא דרסו אינן נאמנין מפני שהם עלולין לכך עכ"ל:

לג **אותו**. כתב הש"ך אפילו אחרים רואין אותו לא ישחוט לכתחלה:

לד **כשרה**. כתב הש"ך כתב תשובת א"ז דסומא שלא ראה אורות מימיו אפילו בדיעבד אסור לאכול משחיטתו הביאו הב"ח ובד"מ כתב דשאר הפוסקים לא חלקו בזה:

לה **לברך**. וכתב בט"ז דלא מהני בזה שיברך אחר ויהפוך פניו לצד אחר כיון דהערום צריך לכוין לשמוע הברכה והוא אסור בכך לכתחלה. כ' ע"י מי שאינו חגור בחגורה ולבו רואה ערותו לא ישחוט לכתחלה דכה"ג אינו רשאי לברך. גם אסור לשחוט בגילוי ראש דכה"ג ג"כ אינו רשאי לברך:

לו **אסורה**. הטעם איתא בש"ך משום דדמי לחשוד לאותו דבר וכתב עוד אפילו בלא חרם אסור כיון דהקהל פסלו שחיטת הכל:

לז **בראשונה**. כתב הטורי זהב אין איסור אם שגג בדבר כשלא ידע מהחרם:

לח **דאיסורא**. וכתב הט"ז והש"ך דאינו נאמן במיגו דיכול לומר שהיא טריפה משום דהוי מיגו במקום עדים מ"מ אם הוא מתרץ דיבורו ואמר לא שחטתי כראוי נאמן:

לט **נאמן**. וכתב בט"ז שאין להקל בפסק זה מאחר שרמ"א בד"מ הניח דין זה בצ"ע:

מ **בהכחשה**. פי' ואותה שחיטה עצמה מותרת לשאר בני אדם אבל לא להעד דשוי אנפשי' חתיכה דאסורא. אבל מכאן ולהבא שחיטתו מותרת אפי' להעד. ש"ך:

מא **אדם**. אבל בש"ך ובט"ז כתבו בשם מהרש"ל ובשם תשובת בן לב דלא אמרינן עד אחד בהכחשה לאו כלום אלא בעדות אשה אבל בשאר איסורים הוי כחד לגבי חד בהכחשה ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ע"כ בהמה זו אסורה לכל ישראל וכ"כ בב"ח ובבן לב ומהרש"ל:

סימן ב

א **נבלה**. ומותרת בהנאה. ב"י:

ב **קטן**. וכתב הש"ך אפילו יודע לאמן את ידיו והוא מומחה:

ג **תושב**. היינו שקיבל עליו ז' מצות כמ"ש הטור סי' קכ"ד. וכ' בש"ך דלכ"ע הוי נבילה מדאורייתא ודין מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים עיין בסימן ד' ובמ"ש שם:

ד **סכין**. דלא שביק התירא ואכיל איסורא וכ' בה"י דבזמנינו מי שהוא חשוד לאכול נבילות לתיאבון אין אוכלין ממנו שום דבר מאכל וכ"ש שלא ליתן לו סכין בדוק לשחוט ולאכול משחיטתו. ומי שעשה דבר זה בכלל מומר יחשב:

ה **משחיטתו**. וכ' בט"ז וש"ך אם הסכין לפנינו צריך לבדוק הסכין גם לבסוף דלא עדיף מישראל דשמא בעור נפגמה אלא כי פליגי באם שבדק לו הסכין והוא הולך לו לשחוט במקום אחר באופן שלא יבא הסכין לפנינו דהוי כמו נאבד הסכין דאז מותר וכן הלכה דאזלי' לקולא:

ו **עצמו**. וכתב הש"ך ואפי' לא יאכל הוא ממנו תחלה:

ז **שחיטה**. וכ' בש"ך דצריך לבדקו קודם שיתן לו לשחוט ואין סומכין על בדיקתו לבסוף ואף בדיעבד יש לאסור אם אינו יודע בבירור שהוא מומחה:

ח **בסוף**. וכתב הש"ך בתנאי שלא היה לו כל כך פנאי לילך אחר סכין:

ט **סמך**. דאלו שכח ולא בדק איסורא קאכיל. משא"כ ר"ס דלעיל דמותר ליתן על סמך אח"כ דהתם אפילו ישכח ולא יבדקנו בסוף לאו איסורא קאכיל דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן:

י **בסוף**. וכתב בש"ך דזה כלל גדול דאין לסמוך על בדיקה דלבסוף במקום שאם ישכח ולא יבדוק יהיה אסור. והר"ן כתב דהכא חיישינן שמא יחשבו הרואין שאין אנו צריכין לבדיקתו וימסרו לו ולא יבדקו אחריו וכתב הב"ח דלפי זה אף אם יבדוק הסכין לא יתנו לו בפני הרואין אא"כ יחזור ויבדוק לפניהם או יאמר בפני הרואין בדקתי הסכין זה. והא דאסור ליתן לו אף כשכשר עע"ג הטעם הוא משום דלא מירתת שמחזיק עצמו בישראל:

יא **משחיטתו**. וכתב בש"ך וכל זה לא איירי אלא כגון זה שאינו ברור הדבר שהוציא טריפה מתחת ידו כגון שהעיד עד אחד אבל בלא"ה פשיטא דמעבירין אותו:

יב **נאמן**. והטעם איתא בש"ך מפני שהוא מושבע ועומד מהר סיני שהרי הוא חשוד על השבועה. ובט"ז הקשה ע"ז שהרי בח"מ סי' ל"ד פסק המחבר דאין פסול לעדות אלא באם עבר עבירות שיש בה מלקות וקשה למה לא אמרינן כן בכל העבירות אע"פ שאין בו מלקות מפני שמושבע ועומד מהר סיני ועבר על השבועה עכ"ל. ונ"ל דלא קשה מידי

דה"פ שהרי מושבע ועומד לשחוט בסכין יפה וא"כ יהא נאמן אף בלא שבועה אלא ע"כ מאחר שאוכל נבילה הוי כחשוד לאותו דבר א"כ אף בשבועה אינו נאמן מאחר שהוא חשוד לאותו דבר:

יג **נאמן**. וכתב בש"ך היינו בשידעינן שהסכין יפה היה עמו כששחט דלא שביק התירא ואכל איסורא אבל אם אחר השחיטה מצאו אלו סכינים אצלו אינו נאמן אם היה לו פנאי ללכת להביא סכין אחר וע"ל סעיף ב' וגם מה שכתב המחבר בלשונו ואומר שביפה שחט הוא לאו דוקא אלא דמהמנינן ליה בסתם אפי' אינו אומר כלום אלא משום דכל היכי דאיכא לעמוד על הדבר ולברר טפי מבררינן כ"כ בפרישה. ולפי מ"ש לקמן ס"ק י"ד דבמומחה צ"ל מומחה פלוני א"כ אומר דוקא:

יד **לי**. כתב בש"ך דוקא צריך לומר מומחה פלוני ואין חילוק בין בהמה לעוף ולעולם אם יש מומחה בעיר נאמן לומר מומחה שחט לי ודלא כהב"ח. וגבי בשר בהמה אם יש מקולין ישראל נאמן לומר מן המקולין שחוטה לקחתי ודוקא שהיה מצוי בשר שחוטה בו ביום כל כך בזול כמו בשר נבלה:

טו **בפרהסיא**. היינו בפני עשרה אנשים ישראלים. גם צריך שיחלל כמה פעמים בפרהסיא אבל בפ"א לא. משמע מדברי התוס' בעירובין דף ס"ט ע"א אפילו עובר עבירה שהיא איסור דרבנן מקרי מחלל שבת אם עובר בפני עשרה ישראלים ועושה כן כמה פעמים בה"י ע"ש ועיין בפ"ח בק"א שחולק. טבח שיצא טרפה מתחת ידו כשר לכתוב הגט אפילו אוכל נבלות להכעיס אפי' מחלל שבת בצינעא. רדב"ז ריש פ"ה. ועיין משפטי צדק ח"ב סי' ע"ה. כתב הרשב"א גר שחזר לסורו מחמת יראה וכן ישראל שחטא מחמת יראה שלא יהרגוהו ישראל הוא ושחיטתו כשירה. כתב בס' ח"י סי' קפ"ה למכור נבלות למומר וכל דכוותי' יש להחמיר לכתחילה (אף דאי"ל בלא"ה כצ"ל) גם העוקב ומסרסר לו זונה. משא"כ המזווג בעובדי כוכבים דאין איסור והרמב"ן עשה לעובדת כוכבים רפואה שתלד. עיין תשובת הרשב"א סימן ק"ץ וקס"ד. מ"מ יש לו קבלה מפי גדולים המתעסק באלה לא יצא נקי מזרע שאינו הגון ונרמז במה שכתוב לא תתחתן בם וגו' כי יסיר וגו':

טז **כעובד כוכבים**. וכתב בש"ך דמומר להכעיס אפילו בפעם א' הוי כעובד כוכבים ושחיטתו נבלה מדינא. ואפילו נמצא סכינו יפה דמועד לנבלה בידים. רש"ל. ועיין לקמן סימן קנ"ח דמומר להכעיס הוי כאפיקורוס ואפיקורוס שחיטתו נבלה ובמומר לעבודת כוכבים אפילו בצינעא אפילו רק פעם א' הוי מומר לכל התורה ודינו כעובד כוכבים וכן אם חילל שבת פעם א' בפרהסיא מיהו באותה שחיטה לא נעשה בה מומר דאין שחיטה

זו אסורה משום שחיטת מומר אלא משום שוחט לעבודת כוכבים כדלקמן סי' ד' וכן משום שוחט בשבת כדלקמן סימן י"א:

יז **צריך**. דהיכא דלא בדקו לו סכין לא בתחילה ולא בסוף שחיטתו פסולה. וכתב בש"ך ולא דמי לסעיף א' גבי נגנבו תרנגוליו דמותר משום דהתם אפשר לומר אע"פ שחשוד על הגניבה מ"מ שמא נתן לשחוט לאחר וכ' ט"ז דלפי טעם זה הוי ספק ספיקא שמא הוא נתן לאחר לשחוט ואת"ל שהוא שחט שמא בדק הסכין תחלה יפה עכ"ל:

יח **להרמב"ם**. ופי' הש"ך דמומר מיירי שהוא מועד ופסול לעדות היינו שלא עבר אלא פעם א' ואינו מועד עיין בח"מ סי' ל"ד:

יט **לכך**. ועיין לקמן סי' קכ"ו מדינים אלו:

כ **כשר**. כ' בש"ך והיינו בשגם עכשיו שהוא גדול אינו מניח למול מיראתו פן ימות גם הוא כאחיו אבל אם אין שם יראה ואפ"ה אינו מל הוי מומר לערלות ב"י:

כא **האידנא**. לאחר שגזרו בזמן התלמוד עליהם:

כב **אסורה**. כ' בש"ך אפי' אוכל כזית מזה הבשר:

כג **גביהם**. כתב בש"ך ואם אין ישראל רק יוצא ונכנס אז צריך להיות ג"כ שיהא מומחה. דדלמא לאו אדעתיה דישראל ואיהו לא ידע שזה אסור לישראל דלירתת מיניה:

כד **סכין**. והקראים בזמן הזה שחיטתן אסורה אפי' כשישראל עע"ג וראה ששחט יפה תשובת ר' בצלאל סי' ג':

כה **כמומר**. וכ' הש"ך כמומר לכל התורה כולה ולא כט"ז שפסק דלא הוי אלא כמומר לתיאבון ובה"י מחלק דמסור שאינו מוחזק לכך רק לפי שעה אזי בדיעבד שחיטתו כשירה. אבל מסור שמוחזק לכך שחיטתו פסולה אפילו דיעבד. ופר"ח בקונטרס אחרון חולק עליו:

כו **פסולה**. וכתב בש"ך דמשמע אם הכשר שחט הרוב כשר דתו לא מטרפא דלא דמיא לשהייה דפסול אף במיעוט בתרא:

כז **הקנה**. כ' הש"ך אפילו שחט הכשר חצי קנה והשלימו הפסול רובו נמי פסול:

כח **כשירה**. כתב בש"ך אע"ג דקי"ל דשהייה אפי' כל שהוא טריפה בין בקנה בין בושט מ"מ משכחת לה להאי דינא היכא דתפס הקנה לבדו בידו דכשר אפילו לדידן וכמ"ש בסוף סימן כ"א וכל זה לדעת הש"ך אבל הט"ז חולק שם ע"ש מיהו בספר נקודות הכסף חולק על הט"ז:

כט **פסולה**. כתב בש"ך דרוב הפוסקים חולקין על דין זה ופסקו דכשר וסבירא להו דלא דמיא למה שכתב בסימן ה' בשנים שאחזו בסכין ואחד שוחט לשם דבר פסול שפסול

דהתם מחשבת השוחט פסלה. אבל הכא דלא אסור אלא משום דלאו בני שחיטה נינהו וא"כ כשיש אחד בר שחיטה זולתו די וכשר ומ"מ הב"ח חשש להחמיר כדעת הש"ע:

ל **קוף**. ול"ד לנט"י בא"ח סימן קנ"ט דשם יש מכשירין דנט"י דרבנן. בה"י:

סימן ג

א **כוונה**. מדגלי רחמנא גבי קדשים ש"מ בחולין כשר:

ב **החליד**. כתב בש"ך ולא חיישינן שמא לא שחט רוב וע"י פירכוס ונפילת העוף נתרחב החתיכה ונעשה רוב וע"ל סי' כ"ד סעיף ה' ולקמן סי' כ"ה:

סימן ד

א **עבודת כוכבים**. פי' שהשחיטה עצמה לעבודת כוכבים דאילו להקריב הבשר לעבודת כוכבים היינו סיפא לזרוק דמה לעבודת כוכבים:

ב **מתים**. וטעם הספק איתא בט"ז דספק אם אמרינן הוכיח סופו על תחלתו או לא והקשה על הטור שהרי בח"מ סי' רמ"ה סעיף י"א פסק הטור דלא אמרינן הוכיח סופו על תחלתו ע"ש. והנה במהרש"ל אוסר כאן באכילה ומתיר בהנאה והיכא דשחט מתחלה בפירוש לשם מצות שחיטה אפילו זרק אחר השחיטה לעבודת כוכבים לא פסל הש"ך אבל הט"ז סובר אף בזה פסול:

ג **כשירה**. הטעם דהכל הולך אחר השוחט וכתב הש"ך אפילו אם שמע השוחט שהעובד כוכבים חישב לעבודת כוכבים מותר אפילו באכילה והב"ח אוסר באכילה אבל כששוחט עובד כוכבים מין או ישראל מין האדוקים בעבודת כוכבים אז אסור בהנאה. דסתם מחשבתם לעבודת כוכבים אבל אם אין אדוקין בעבודת כוכבים לא נאסרו עד שישמע מפיהם ששוחטין לעבודת כוכבים:

ד **בהנאה**. והש"ך חולק על הג"ה זו וסבירא ליה דמותר בהנאה:

ה **לצערו**. וכתב בט"ז בשם הר"ן דלאכילה ודאי אסורה ואע"ג דאין אוסר דבר שאינו שלו הכא לא אסרה לה אלא לא שרי לה והוי כאילו לא נשחטה אלא מתה מאליה וכתב בט"ז שכן עיקר ודלא כהב"ח שחולק על זה:

ו **לאסור**. והקשה בש"ך דהכא כתב הטור שתי דעות ובח"מ סימן שפ"ה כתב בסתם דהמנסך יין של חבירו אם היה לו בה שותפות חייב לשלם וצ"ל אע"ג דלענין איסורא איכא פלוגתא מ"מ גבי ממון מצי הניזק לומר דילמא קי"ל כמאן דאסור בהנאה מה אתה אומר דקיימא לן כהמכשיר קח לך היין שאיני רוצה להכניס את עצמי בספק:

ז **מומרים**. ופי' ואסור אף בהנאה וכתב בש"ך דבכל הסימן דאמרינן שחטה לעבודת כוכבים מיירי אפילו במעשה כל דהו כדלקמן סי' קמ"ה סעיף ח':

ח **הרים**. כל אלו מחוברים הם. ודרשינן אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם:

ט **העובדי כוכבים**. וכ' בש"ך דמדברי המחבר משמע אף אם מתכוין לעבדה לא אסרה בהנאה אבל מהרש"ל והב"ח כתבו אם נתכוונו לעבדם הוי זבחי מתים ואפשר דגם דברי המחבר מסכים לזה ועיין לקמן סי' קמ"א ס"א:

י **שר**. וחמה ולבנה יש להם גם כן שרים דאיתא במדרש י"ב מלאכים מנהיגים את החמה:

יא **בהנאה**. וכתב בש"ך אפילו לא נתכוין לעבדם אפילו הכי הוי זבחי מתים וכן פסק מהרש"ל:

יב **כך**. וכתב בט"ז דאינו דומה לשוחט לשם הרים דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן וגם אין לאסור מפני מראית עין מפני שהרואה סבר דאיתרמי ליה אותו צד ואינו עושה כן בכוונה:

סימן ה

א **מום**. וכתב בש"ך אף אם המום במקום מגולה שפעמים מכסה מומה ואינו ניכר:

ב **תודה**. וכתב בש"ך דה"ה לקרבן נזיר אע"פ שלא נדר להיות נזיר איכא למיחש הרואה יאמר נדר בצנעא:

ג **פסולה**. וכתב בט"ז ואע"ג דלא אמר לעולתי משום דהוא דבר הנידב מכל אדם משא"כ גבי חטאת:

ד **כשרה**. והטעם דאמרינן כיון שאינו נידר ונידב מידע ידיע ודאי דרך שחוק עשה כן. וכתב בש"ך ודוקא שאין לו זבח בתוך ביתו ואז כשר אם אמר לשם תמורה אבל אם יש לו זבח בתוך ביתו ואמר לשם תמורת זבחי אומר שהימר ופסול. וכתב בט"ז בשם מהרש"ל דכאן מיירי שאינו לפנינו אז אמרינן אוקי גברא על חזקתו אבל אם הוא לפנינו ואמר לנו בהדיא שהוא חייב חטאת פשיטא דאסור והב"ח חולק עליו. ונ"ל שיש חילוק בדבר אם הוא אומר שיש איזה זמן שכבר עבר עבירה ודאי משקר דאם הוא אמת כבר היה מוציא קול כדי שיתבייש ויתכפר אבל אם הוא בענין שאפשר שלא נודע לו עד האידנא או אפשר שעשה האידנא ודאי אמת אמר עכ"ל:

ה **פסולה**. וכ' בש"ך ודוקא שאמר לחטאתי ביו"ד אבל אם אמר לחטאת סתם כשרה וכ' בט"ז אם אומר לחטאתי ויודע שעבר עבירה שחייב עליה חטאת אסור בהנאה כמו שחיטת חוץ וכן פסק מהרש"ל:

ו **ונדבה**. כתב בש"ך אע"ג דבא"ח סימן א' לא הגיה שם מהר"ם כלום משום דמספקא ליה ואזיל הכא והכא לחומרא ועיין שם סימן ז':

ז **גדולים**. וכ' בש"ך אבל איפכא פסול:

ח **פסול**. וכ' בש"ך ודוקא אם התחיל הפסול בדבר שעושה אותה נבילה וכדלעיל סוף סי' ב' וכ"ש אם כבר שחט רובא בכשרות דאינו פוסל כששוחט האחר אח"כ לשם קדשים ודלא כב"ח שמחמיר בזה:

ט **שותפות**. וכתב בש"ך אע"ג דלעיל סימן ד' כ' המחבר ב' דעות בזה מ"מ בהא כולי עלמא מודו אם יש בה שותפות דלא שייך למימר דכוונתו לצערו אדרבה הרואה סבור שמצוה קעביד:

י **להחמיר**. וכתב בט"ז אם יש עוד צד א' להקל כגון בתערובות יש להתיר עכ"ל:

סימן ו

א **בין**. עיין בבאר הגולה ובש"ך מה שהגיהו בזה:

ב **יחידי**. אבל שנים שחיטתו פסולה כדאיתא בסעיף ג' וכתב בש"ך דהאי זכוכית שכתב רמ"א הוא ט"ס וצריך לכתוב לעיל מיניה בדברי המחבר אחר בין בצור כי בודאי דבזכוכית מותר לשחוט ע"ש. וכ' עוד מ"ש רמ"א שקסמים נבדלים מהם וכו' דמשמע דאפילו בדיעבד אסור היינו דוקא כשנאבד הסכין אבל אם הוא בעין וראינו שאין הקסמים נבדלים מהם כשר בדיעבד אבל בט"ז חולק ע"ז וס"ל כשראינו שאין הקסמים נבדלים מהם אפ"ה יש לאסור מטעם דאפשר שנבדל ממנו קיסם באורך בענין שעדיין נשאר חלק וניקב הסימן ע"כ יש לאסור:

ג **הפגימה**. וכתב בט"ז דמיירי דוקא שידע שהיה הפגימה ונזהר ממנה אבל אם לא ידע בה כלל ודאי אינו נאמן:

ד **הסכין**. וכתב בש"ך וט"ז וכ"ש בסכין שיש לו עוקץ חד בראשו שמותר לשחוט בו בי"ט ע"י שיתחב ראש העוקץ בקיסם:

ה **י"ח**. וכתב בש"ך ודוקא כשיש בסכין מלא צואר חוץ לצואר בלא פגימה אע"ג דבעלמא כשמוליך ומביא סגי בסכין כ"ש הכא בעינן מלא צואר דחיישינן שמא כשיוליך ויביא ע"י כך ינתק המטלית ממקומו ושוחט בפגימה:

ו **המחובר**. שנאמר ויקח את המאכלת לשחוט מידי דניקח מיד ליד כמו מאכלת:

ז **בטלו**. וכתב הט"ז והש"ך בשם כל הפוסקים האחרונים דחולקים ע"ז וס"ל דאף דיעבד אסור אם בטלו וכ"כ הרא"ש ורש"ל:

ח **שבטלו**. וכ' בט"ז אורחא דמילתא נקט אבל באמת נשרש ולא בטלו ג"כ אסור:

ט **שחיטה**. וכתב בש"ך דבש"ס ופוסקים מוכח דבסכין תלושה שלא נעצה בשום דבר אפילו הצואר בהמה למעלה מותר בדיעבד דכל שהסכין בידו מסתמא אינו דורס ומיהו לכתחלה אסור אפילו בעוף:

י **פסולה**. וכתב בט"ז ובש"ך הטעם דחיישינן שמא ידרוס בפעם אחרת ולא דמי למה שכתוב בסעיף א' דאם אמר ברי לי שלא נגעתי בפגימות דכשר שאני הכא דקשה מאד ליזהר מדרסה בזה:

יא **כשרה**. וכתב בש"ך דמשמע בכל עוף שחיטתו כשרה ובכל בהמה שחיטתו פסולה ולא כיש מחלקין בין קל לכבד. ב"י ד"מ וב"ח:

סימן ז

א **אבן**. ופי' הט"ז בתלוש מן הקרקע מיירי:

ב **ברגלו**. וכתב בש"ך לפי דעת המחבר משמע דגלגל שמסבב ברגלו או בידו מותר לכתחלה כשהוא תלוש אבל מהרש"ל והב"ח פסקו דאסור לכתחלה:

ג **פסולה**. והטעם משום דבעינן כח גברא:

ד **שנייה**. פי' בשנייה שחט:

ה **בהילוכן**. וכתב בש"ך ושניה בכלל פסולה:

סימן ח

א **שהוא**. פירושו בלבד שיוליך ויביא בו ועיין לקמן סי' כ"ד סעיף ב':

ב **האזמל**. שאלה ראובן קנה סייף מתליון שדן בו דיני נפשות ונתן לאומן לתקנו לסכין של שחיטה אם מותר לשחוט דקיימא לן חרב ה"ה כחלל ומטמא לבשר ששוחט בו. י"ל דסכין נטהר ע"י טבילה. ע"כ הגהת לחם הפנים. ואני תמה מה טומאה שייך בזמן הזה ואם שייך טומאה מאי מהני טבילה הלא צריך הזאת ג' וז':

ג **בו**. והטעם איתא בט"ז מתוך שהאזמל קטן נשמט ונוקב בראש הסכין משמע דבסכין גדול לא איכפת לן כשיש עוקץ בראשו אלא מ"מ נוהגים שלא יהא עוקץ אפילו בראש סכין גדול:

ד **צווארין**. בין בהמה בין בעוף:

ה **י"ד**. ומהרש"ל והב"ח פסקו לכתחלה בין בהמה בין בעוף אין לשחוט אלא בסכין שהוא כשיעור שני צוארים של אותו דבר ששוחט ועיין לקמן סימן כ"ד ס"ב. כתב ב"ה מעשה היה בבריסק דליטא שלא היה השוחט יודע הרמז של בז"ה והעבירו לשוחט הזה על שלשים יום. ופר"ח בק"א כ' דאינו כלום כיון שבקי בדינים אף שאינו בקי ברמזים אין להעבירו בשביל זה:

סימן ט

א **פסולה**. וכתב בט"ז אע"ג דחידודו של סכין הוא קודם לליבונו ונמצא שנשחט בהיתר מ"מ יש לחוש לצדדי הסכין ששורפין בושט במקום שנשחט וזה הוא ודאי אסור כל זמן שלא נשחט הרוב. וכתב פר"ח דבעוף אם תפס הקנה לבדו באופן שלא נגע בוושט כלל כיון דפסיקת הגרגרת ברובו וחידודו קודם לליבונו א"כ ע"כ נשחט רובו בהכשר קודם שריפת רובו וכשירה לכ"ע:

ב **מכשירין**. דס"ל בית השחיטה מרווח רווח ולא נגעו בצדדי הסכין. וא"ל א"כ למה הוצרכו לבדוק הסכין בצדדיו קודם השחיטה כמו שכתוב לקמן סימן י"ח. דשאני הכא דידע שהסכין מלובנת ונזהר שלא לנגוע בצדדים משא"כ התם דלא ידע שיש פגימה בצדדים ואינו נזהר (הרא"ש) והש"ך כ' דלא מפלגינן בין ידע או לא ידע ונתן טעם אחר. דהתם מורשא של סכין יוצא ומתפשט בצדדי שחיטה וקורעתן וא"א שלא יגע בצדדין ורש"ל והב"ח והט"ז פסקו כסברא הראשונה. וכ' בט"ז שאותן הרשומין שעושין האומנין בסכין שהם רחוקים הרבה מן החוד אין בהם חשש שיעשה טרפות בחלק הנשחט כ"כ רש"ל. פר"ח סק"א:

סימן י

א **חדש**. פי' שלא נשתמש בחמין אבל מ"מ כבר נשתמש בה בשום דבר לעבודת כוכבים כגון שחתך בה בקעת דמשמשי עבודת כוכבים אינם אסורים עד שישתמשו בהם כדלקמן ריש סימן קל"ט:

ב **עבודת כוכבים**. פי' שהכשירו כדלקמן סי' קכ"א:

ג **מקלקל**. והטעם מפני שבחייה עומדת לג' דברים לגדל ולדות ולחרישה ולאכילה מיהו השוחט בשבת וביו"כ לא אמרינן דהוי מקלקל אלא גבי עבודת כוכבים אמרינן כן וכתב בט"ז בסימן רכ"א סעיף י"ב דה"ה המודר הנאה מחבירו שאסור לשחוט לו בהמה דהא מעשה בכל יום שאנו שוכרים שוחט ולא אמרינן שהוא מקלקל:

ד **מתקן**. וכתב בש"ך ואם עבר ושחט בה עיין לקמן בסימן קמ"ב דשם משמע שכל הבהמה אסורה אבל מהרש"ל וכל האחרונים חלקו על המחבר ופסקו דסגי בהשלכת הנאה לים המלח היינו כדי שכר סכין לשחוט בו. והרא"ש מתיר בדיעבד דבהנאה מועטת כזה שרי בדיעבד וכ' רש"ל דיש לפסוק כרשב"א:

ה **שלו**. וכתב בש"ך מדכתב סתם משמע אפילו בסתם סכין שאינו ב"י אוסר לפי שתשמישו תדיר לכך אוסר אם לא השחיזו ברחים דמסתמא שמנונית טוח על פניו מיהו אם הסכין בן יומא אע"פ שיראה לעין שהוא נקי ושחט בה אם לא הושחז ברחים ולא נעצה צריך קליפה משום שכל זמן שלא נעצה בקרקע קשה יש כח בבית השחיטה להפליט מה שבקליפת הסכין:

ו **פעמים**. וכתב בש"ך דמשמע מכאן אפילו הוא ב"י מהני נעיצה ופי' דוקא י' פעמים בקרקע קשה ולא כמו שנוהגין העולם לנעוץ ולהניח כך בקרקע רק העיקר הוא לנעוץ ולחזור ולנעוץ עד י"פ זא"ז בה"י. מיהו מדברי המרדכי משמע דלא מהני נעיצה בסכין ב"י ויש להחמיר בב"י דבעי' קליפה ומדברי הרמב"ם משמע אפילו לאינו ב"י לא מהני נעיצה וכן אם יש בה פגימות פי' גומות ג"כ לא מהני נעיצה כדלקמן סי' קכ"א:

ז **מותר**. וכ' בש"ך דמשמע דוקא בדיעבד מותר ודוקא בנעיצה אבל השחזה מותר לכתחלה כדלקמן סי' קכ"א ואפי' לדעת הרמ"א דאוסר שם בהשחזה להשתמש בה חמין מ"מ בבית השחיטה מודה דמהני:

ח **לקלפו**. כ' בש"ך והיינו מדינא מיהו מ"ש הב"ח דאפילו בדיעבד התבשיל אסור כדין כל דבר שנתבשל בלא קליפה ע"ל סימן צ"א ולדעת הב"י דסגי בהדחה צריך שפשוף גדול בידים היטב:

ט **לכתחלה**. ופי' הט"ז אם שיפה במשחזת או נעצה בקרקע וכל זה בסכין שאינו ב"י אבל בב"י לא יעשה כן לכתחילה:

י **אח"כ**. וכ' בש"ך בשם הב"ח דאפי' בסכין שאינו ב"י והוא נקי אסור לכתחלה ודלא כמהרש"ל:

יא **אחרת**. וכתב הש"ך דמותר לשחוט בו כשהוא מלוכלך אפילו בלא הדחה משום דטרידי הסימנים לפלוט דם ולא בלעי:

יב **רותח**. וכתב בש"ך אפילו אם לא שחט רק פעם אחת אסור לחתוך אח"כ רותח לכתחלה אם לא בהגעלה וסגי בהגעלה ע"י ערוי ובדיעבד אם חתך בו דבר רותח בלא הגעלה רק אחר הדחה או דבר חריף סגי בקליפה והטעם משום דסכין בלע דבר מועט מבית השחיטה וע"כ סגי בהגעלה ע"י ערוי אפילו לכתחלה ובדיעבד ע"י קליפה:

יג **תחלה**. וכתב בש"ך אפילו שחט בו הרבה פעמים מותר לחתוך צונן ע"י הדחה ודוקא ע"י הדחה אבל לא מהני ע"י קנוח כמו שכתב אח"כ בסעיף ג' משום דבסעיף ג' איירי מבית השחיטה ואיכא שם טעם אחר דטרידי הסימנים לפלוט דם משא"כ הכא עכ"ל. ואם חתך צונן בלא הדחה מדיח אחר כך אותו צונן:

יד **דמי**. והטעם איתא בש"ך משום דשמנונית הטריפה נדבק בדופני הסכין ונבלע בבית השחיטה דאע"ג דטרידי למפלט דם מכ"מ בולע שמנונית והא דסגי הכא בהדחה ולא לעיל בסכין של עובדי כוכבי' משום דהתם הסכין כבר אסור והבשר רך לבלוע אבל הכא קשה הוא הסכין לבלוע דאינו בולע אלא ע"י רתיחה ממש וכאן אינו אלא חום בית השחיטה ואין כאן אלא שמנונית שעל הסכין ולכך סגי בהדחה ובט"ז כתב תירוץ אחר דשאני סכין של עובדי כוכבי' דנשתמש בו תדיר ונדבק בו הרבה מאד על כן לא תסור ממנו בהדחה בעלמא וכתב עוד בש"ך בשם הב"ח דמשום איסור אבר מן החי יש להזהיר השוחטים לקנח אפילו בעופות בין שחיטה לשחיטה (אף דלא שכיח בהו טריפות) ולא מהני קנוח בנוצות העופות אלא בדבר קשה כגון בגד או הדחה בצונן ע"ש סיום דבריו שמיישב המנהג מה שאין מקנחין בנוצות העופות. והש"ך חולק ע"ז וסבירא ליה דלא בעי הדחה בין שחיטה לשחיטה עיין שם:

טו **השחיטה**. והש"ך והט"ז חולקים על זה וסבירי דצריך קליפה ואין להקשות לדעת המחבר דפסק דסגי בהדחה הא בלאו הכי צריך הדחה קודם מליחה משום דם וצריך לומר משום דם בשפשוף בעלמא סגי אבל השתא משום שמנונית של איסור צריך שפשוף גדול בידים היטב כדי שיסור שומן הסכין שנדבק בו:

טז **קשה**. ופי' הש"ך כגון ששחט הרבה בהמות ונמצא כמה בהמות מהם טריפות בבדיקה דשוב לא ישחוט אלא ינעץ בקרקע קשה ושוחט אחר כך לכתחלה ד"מ ועיין פר"ח שמיישב מנהג השוחטים שנוהגים היתר בלא נעיצת סכיניהם. וכתב הב"ח דהבהמות הכשירות שנמצא מהם הוכשרו בקנוח שעשה בנתיים ומה דמהני בכאן נעיצה לשחוט אחר כך לכתחלה ואע"ג דבסכין ש"כ לעיל לא מהני נעיצה לכתחלה היינו משום שבלע ע"י רתיחה ממש מה שאין כן הכא. ואם עבר ושחט בלא נעיצה כתב בט"ז שצריך לקלוף בית השחיטה ונראה דבג' שחיטות טריפות בצירוף מקרי רגיל בו לשחוט טריפות דבג' זימנין הוה חזקה כמו שכתב בסימן ק' סעיף ד' אבל לכתחלה דיו בקנוח בשיער יפה אלא שמהרש"ל כ' שעתה לא נהגו לקנח יפה כראוי אלא דרך עראי וצריך המורה להזהירם על זה:

סימן יא

א **ישחוט**. והטעם איתא בהש"ך שמא ישהה או ידרוס ולא ירגיש אבל בדיעבד כשאומר ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי כשר ולא דמי לדלעיל סימן ו' דאפילו אם אמר ברי לי שלא דרסתי פסולה שמא ידרוס פעם אחרת דהתם דבר מצוי הוא לדרוס כיון שצואר בהמה למעלה מה שאין כן הכא ואם התחיל לשחוט לאור הנר קודם ששחט רוב הסימנים וכבתה אין זקוק לה ויגמור שחיטתו מבלי שהייה בית יעקב סימן ק"ו:

ב **אבוקה**. וכ' בש"ך דנר שיש לו שני פתילות וכן שני נרות אפילו הם קלועים דינם כאבוקה ועיין באורח חיים סימן תל"ג סעיף ב' וא"ז סימן תל"ה סק"ג מתיר לכתחלה בנר יחידי. ופר"ח מתיר לאור הלבנה כשמאירה יפה. והרדב"ז מחמיר לכתחלה:

ג **כשרה**. ופי' הט"ז ושחיטתו כשרה לדידיה אחר השבת בשוגג עיין באו"ח סי' שי"ח והתוס' כתבו אפילו במזיד שחיטתו כשרה דלא נעשה מומר בשחיטה ראשונה (ע"ש דף י"ד):

ד **מותר**. וכתב בט"ז דוקא בכלי מהני עכורים שאז מוכח שאינו עושה לקבל הדם אבל אם המים שבים עכורים לא מהני מידי שאכתי יאמרו לשר הוא שוחט וכ' בה"י ירא שמים יהיה נזהר מלקבל הדם בכלי לאחר שחיטה כדי למכור לעובד כוכבים ע"ש ופר"ח בק"א חולק וכ' דלא אסרו חז"ל בתוך הכלי אלא מתחלת השחיטה אבל לאחר שסילק ידו מהשחיטה לא חיישינן למראית העין:

ה **כלים**. פירש הש"ך על גבי אחורי כלים ולא לתוכו:

ו **חושש**. והב"ח מסיק דבראש הספינה אפילו שוחט בתוך הים או בכלי שרי דא"א לטנף דופני הספינה שבחוץ. אבל בעומד תוך הספינה אע"פ שמלכלך דופני הספינה משתטפים הם בהילוכם במים. ולא קיי"ל הכי אלא אף בראש הספינה צריך ג"כ לשחוט על גבי דפנותיה או על גבי הכלי:

ז **הלב**. וכ' בש"ך דבמנהגים איתא דנותנים לו הכבד וראיתי עתה נוהגים לאכול מן הרגלים עכ"ל וע"ל סי' קי"ו. וכתב הקנה ולא ישחוט אווזא בזמן שיש לשדים כח וממשלה והוא חודש שבט כי הממית יומת:

סימן יב

א **הגומא**. וכ' בש"ך ואע"פ שאינה נקיה מעפר אסור והטעם שכן דרך האפיקורסים:

ב **כן**. והטעם מפני שא"צ לנקות השוק ואפילו אין שם אדם אסור משא"כ בביתו שניכר לכל שמתכוין לנקות את ביתו:

ג **בדיקה**. וכתב בש"ך והיינו דוקא לאותה שחיטה ששחט עכשיו אבל מכאן ולהבא צריך בדיקה וה"ה לשוחט לתוך ימים וכלים נמי דינא הכי:

ד **בדיעבד**. וכ' בש"ך דהאי הג"ה קאי גם אלעיל סימן י"א:

סימן יג

א **באכילה**. דבן ח' חי א"א לחיות והרי הוא כמת. וכתב בש"ך אבל דמו אסור כשאר דם כמ"ש בסימן ס"ו ולענין חלבו וגידו עיין לקמן סימן ס"ד ס"ב ולענין אם פודין בו עיין סימן שכ"א ס"ד:

ב **שחיטה**. וכתב בט"ז גם אין בו משום איסור אבר מן החי וכן אין בו משום אותו ואת בנו ומותר לשחטו ביום ששחט אביו או אמו:

ג **שחיטה**. וכ' בט"ז דזה השחיטה הוא מדבריהם דלמא אתי' לאחלופי בשאר בהמות ומיהו בדיעבד אין לנו להחמיר וצ"ע לדינא ובס' נה"כ פסק לאסור אף בדיעבד:

ד **אותו**. ופירש הש"ך כגון שאר טריפות שאינו מחמת שחיטה דלא מפרסם כולי האי אינם אוסרים אותו. אבל טריפות שהוא מחמת שחיטה כגון שהייה או דרסה וכו' כאילו לא שחט דמיא דכיון שהצריכוהו שחיטה בעי שחיטה מעליותא מיהו לדעת הט"ז בדיעבד אין לפוסלו:

ה **שחיטה**. והטעם דמילתא דתמיה דכירי אינשי שזה התמיה הוא בן פקועה ולא אתי לאחלופי:

ו **בדבר**. והטעם איתא בהש"ך דפרסות קלוטות לחוד לא מהני עד שיהיה בה תרי תמיהות שאמו היתה ג"כ קלוטה אבל ודאי דאין צריך שאמו תהיה ג"כ קלוטה ובת פקועה אלא כשהיא קלוטה לבד סגי ולא כב"ח:

ז **בה**. ופירש הש"ך דהאי שחיטה היא מדאורייתא וכל שאר טריפות פוסלים בה ועיין לקמן סימן ט"ז סעיף ט' שלענין אותו ואת בנו יש חילוק בין שוחט ונתנבלה לנמצא טריפה ולענין כיסוי הדם בסימן כ"ח סעיף י"ז אין חילוק כמו כאן ועיין בש"ס פרק כל הבשר דף פ"ח:

ח **טריפה**. וכתב בש"ך אבל אם היא כשרה כשר אפילו האידנא וכן היכא שגם אמו לא היתה צריכה שחיטה דאפי' נמצא טריפה אין העובר טעון שחיטה וכשר אפילו האידנא:

ט **ט'**. וכתב בש"ך אבל וודאי כשימתין עד תחלת ח' ללידתו שאז יוצא מספק נפל כדלקמן סימן ט"ו ניתר בשחיטת עצמו:

י **בשחיטה**. והטעם איתא בהש"ך משום דהרי הוא כמי שאין לו אלא סימן אחד מצד אמו. שהסימן הב' שחוט ועומד שאין שחיטה נוהגת בו מן התורה ואין לך שהייה גדולה

מזה שהראשון שחוט משנולד ואע"ג דבן פקוע מטריפה ניתר בשחיטת עצמו אם הוא בן ט' ודאי לק"מ דאמרי' בגמ' ד' סימנים אכשיר ביה רחמנא [או בב' סימניו] או בב' סימנין של אמו ואם אמו טריפה יש להכשיר בשני סימנין דעצמו אבל הכא אינו כך דסי' אביו הרי הוא כאלו כבר שחוט ולפ"ז אם בן פקועה טריפה שבא על בהמה דעלמא הרי הולד כשאר בהמה דעלמא עיין לעיל סימן י"ד שגם החלב שבא מבן פקוע הבא על הבהמה דעלמא יש לאסור עכ"ל וכ' בט"ז דה"ה אם האב בהמה דעלמא והאם בת פקועה והוליד דאין לאותו וולד תקנה עכ"ל מיהו בהמה שבא על בת פקועה ונשחט הפקועה ונמצא בה וולד הב"ח כתב שמותר בלא שחיטה והש"ך כתב דאין לו תקנה וצריך עיון לדינא:

יא **מדבריהם**. פי' אם הפריסו על גבי קרקע:

יב **בהם**. וכ' הש"ך בשם הרש"ל אפילו נולדו כדרך הנולדים רק שבניהם יבואו ג"כ על בני מינם כיוצא בהם שהם פקועות או שנולדו מפקועות:

יג **פרסה**. ופי' הש"ך דהכל תלוי בדמות בהמה אם יש לו דמות בהמה אפילו אין לו פרסות כלל כשר ואם הוא דמות עוף אפילו יש לו שני פרסות כבהמה אפילו הכי טריפה * אבל הג"ה זו תמוה שהרי בסעיף ב' כת' דפרסות קלוטות חשוב יותר אפילו הפריס ע"ג קרקע ע"ש:

יד **ושני**. דרחמנא אגמרי' למשה השסועה לאיסור וזהו בריה שיש לה ב' שדראות וב' גבין וע"כ במעי אמו אגמרי' שהרי אינו יכול לחיות. גמ':

סימן יד

א **כילוד**. וכתב בט"ז וה"ה אם הוציא רוב פדחתו כמ"ש בח"מ סימן רע"ז:

ב **עצמו**. וכ' בש"ך אפילו אמו טריפה דהוי ליה כילוד:

ג **אסור**. משום שנאמר ובשר בשדה טריפה לא תאכלו ודרשו חכמינו ז"ל כיון שיצא הבשר לחוץ ממחיצתו דהיינו הרחם שהוא מחיצת העובר אסור:

ד **החתך**. היינו הבדלה שבין החיצון לפנימי. כתב בה"י ואנו נוהגין שחותכין עד מקום כלות העצם. וכן בנשבר העצם במקום שאין טריפה בגוף הבהמה או עוף דמ"מ אותו אבר אסור שחותכים כל האבר:

ה **הכל**. ופי' הש"ך ודוקא אם קודם שחיטה ילדה אבל אחר שחיטה אפילו נולד דרך בית הרחם אסור ובזה מיושב מה שהניחו בד"מ ובדרישה דברי ב"י בצריך עיון. כתב בה"י דוקא שהחזיר את האבר קודם שחיטת אמו אבל בלא"ה אע"ג שילדה אח"כ אזי אותו אבר עם מקום חתך אסור כדין אבר המדולדל מאחר שהאבר הזה נשאר מדולדל

בשעה שיצא ממעי אמו עדיין עומד באיסור אבר המדולדל ואינו ניתר בשחיטת עצמה. ופר"ח בק"א חולק:

ו **אבר**. ופי' הש"ך כגון שיצא רוב ידו וכשנשער מה שיצא מהעובר אינו אלא חציו ואם נטיל מיעוט היד שנשאר בפנים אחר רוב היד שיצא הוי רוב שדינן מיעוט היד שבפנים אחר הרוב היד שיצא להשלים רוב העובר ואסור ודין זה בעיא בש"ס ולא איפשטא ופסקו הפוסקים לחומרא ולכן כ' הטור בסימן שי"ט לענין בכור שהבא אחריו ספק בכור והלכך זה ברור דלא מהני ליה אף שחיטת עצמו דאימר לאו כילוד דמי אבל מה שנשאר מבפנים מותר בשחיטת עצמו בממה נפשך אי כילוד דמיא פשיטא דמותר ואי לאו כילוד ניתר בשחיטת אמו דהא לא יצא כלל:

ז **כילוד**. וכ' בש"ך דזה הוא פשוט בש"ס דהוה כילוד והמחבר שכתב הכל בבבא אחת אינו רוצה לומר להשוותם לגמרי אלא דביצא רובו במיעוט אבר הוי ודאי כילוד ובחציו ברוב אבר הוי ספק וה"ה אם היה מבפנים יותר מבחוץ בלא מיעוט האבר שדינן ליה אעובר שבחוץ:

ח **אסור**. וכ' בש"ך דזה הוא ג"כ בעיא בגמרא ולא איפשטא ולחומרא:

ט **אסור**. וכ' בש"ך וה"ה בבן פקוע הבא על בהמה דעלמא דהולד אין לו תקנה כדאיתא סי' י"ג ס"ד דחלב של אותו ולד ג"כ אסור לשתותו ודלא כהב"ח:

י **כשרה**. והנה הב"ח וש"ך מתירים אם יש ס' בבהמה בבשר וגידין ועצמות נגד אותו האבר דהוי ספיקא דרבנן דמין במינו מן התורה בטל ברוב מיהו הט"ז פסק שאין להקל בזה (ובנה"כ חולק עליו) שמא מהאי אבר קטן מתגדל יותר החלב מאבר גדול ומסיים הש"ך דה"ל ספיקא דרבנן ולקולא וכ"כ הפר"ח:

יא **בהן**. וכתב בש"ך דנקט הני דברים משום שאין הבהמה נטרפת בהם ובש"ס פריך מאי שנא מעובר דמותר באכילה וכו' ומשני דכתיב אותה שלימה ולא כשהיא חסירה:

יב **שחיטה**. וכתב בש"ך דזה הוא בעיא דלא איפשטא בש"ס ומיירי שיצא אחר שחיטתו מרחם קודם שחיטת אמו דאז אפילו אם הוא בן ט' חי שחיטתו נבלה מספק דשמא אין שחיטה אלא לאחר שיצא לאויר העולם אבל היכא דלא יצא קודם שחיטת אמו ניתר בשחיטת אמו והלכך כיון שמספק לא מיקרי שחיטה אסור לשחוט אחריו האם בו ביום דשמא הוי שחיטה. מיהו צ"ע דהא ע"כ הוי חלדה וק"ל:

סימן טו

א **אסור**. משום שרץ השורץ על הארץ שגם שריצתו בתוך הקליפה מקרי שרץ ועיין לקמן סימן ס"ו ס"ב וסימן פ"ו ס"ח:

ב **מיד**. וכתב בש"ך ואפילו לא נפתחו עיניו מיהו יש לאוסרה משום שקץ ואין לאוכלה עד שיגדלו הכנפים דהיינו נוצה גדולה שעל גופו שיש לו קנים דכל עופות שלא גדלו כנפים אסור:

ג **הלידה**. וכתב הש"ך ואפילו איכא ריעותא שאינו הולך ואפילו אינו יכול לעמוד מותר ואפילו לא הפריס:

ד **שמיני**. וכתב בט"ז ואז מותר אפילו לא הפריס ואע"ג דגבי קרבן כתיב ומיום השמיני והלאה שאני קרבן דאינו ראוי להקרבה בלילה:

ה **ימים**. וכתב בט"ז ולא אמרינן דהוי ספק ספיקא כמו שכתב רמ"א בסימן ק"י ס"ח משום דאין שייך כאן ספק ספיקא דע"כ יש כאן ספק נפל או לא ואי אפשר לך לומר את"ל נפל ואין זה דומה לספק זינתה פרק קמא דכתובות. וכ' בש"ך ואפילו אם העובד כוכבים מסיח לפי תומו אינו נאמן כי אם בעדות אשה לבד מכ"ש כאן שהוא להשביח מקחו ועיין לקמן סימן ט"ז סי"א וסימן צ"ח:

סימן טז

א **לאכול האחרון**. אבל הראשון מותר דהא בשעה ששחטו לא עביד איסורא. וכ' בש"ך והוא משום קנס ודוקא לדידיה אבל לאחרים מותר:

ב **חוששין**. היינו לענין איסורא אבל לענין מלקות לא עד דידעינן בודאי שהיא אמו. וכ' מהרש"ל אפילו אם הוא דומה בתואר האם או בשאר סימנים שבגוף אפילו הכי אין חוששין:

ג **היום**. וכתב בש"ך וא"צ לשאול אחר זה דאיכא ספיקא טובא שמא אין אם לזו ואת"ל יש לה אם שמא לא לקחה לשחיטה ואת"ל לשחיטה שמא מכאן ולאחר כמה ימים:

ד **היום**. פי' הש"ך שיודע בודאי:

ה **חג**. וכתב בש"ך אבל לא ערב יו"ט של חג ראשון. שאז העם טרודין בסוכה ולולב ואין להם פנאי להרבות בשחיטה כל כך:

ו **להודיעו**. פי' לא לענין איסור ולא לענין מקח טעות שאפשר שישחטנו קודם אלו ד' זמנים:

ז **אחד**. וכתב בש"ך דהוי מקח טעות נמי אם לא הודיע. ובזמנינו שעיקר השחיטה לצורך יו"ט הוא קודם יו"ט וכן בחתן וכלה שוחטין יום או יומים קודם א"צ להודיעו במכר בב' ימים וכן פסק הב"ח:

ח **שבידו**. וכ' בט"ז ולא אמרינן דיש ללמוד מזה באם שנשבע אחד שלא ישחוט בהמתו רק יחזיקנו לחרישה ומכירה שגם הלוקח לא יכול לשחטה. זה אינו שהרי קי"ל בח"מ סימן ר"ח אם נשבע שלא ימכור והלך ומכר מכירתו הוי מכירה. ולא כמו שכתב רמ"א בי"ד סימן ר"ל. אלא ע"כ הכא מיירי שבא להפקיע זכות אחר שהראשון כבר זכה בו אבל על החפץ לא חל שום דבר אף על גב דשלו יכול לאסור על חבירו אף לכשיוצא מרשותו עיין לקמן סימן רי"ז ס"ח דהאיסור חל על החפץ משא"כ שבועה דחלה על האדם הנשבע:

ט **ונשכר**. וכתב בט"ז אם קנו מא' וקדם הב' ושחט דלא זו דלא נקרא זריז ונשכר. אלא דלכתחלה אסור לעשות כן. ואפילו חוטא נקרא שגזל זכות של לוקח ראשון והוא גמ' דחולין דף פ"ד וצ"ע. ועיין בכנה"ג וש"ך:

י **לוקה**. והט"ז והש"ך תמהו על דין זה וכתבו והלא אמרינן בגמרא דמספקינן אי חוששין לזרע אב אם כן למה מלקין אותו בכאן דלמא אין חוששין ולא היתה בנקבה זו זרע אב כלל והוי כולה צבי. וצריך עיון ונפקא מינה אפילו לדידן במה שלוקין דאז הוה פסול לעדות מן התורה. כדקיימא לן בח"מ סימן ל"ד. וכן לענין קדושי אשה בא"ע סימן מ"ב. ובשו"ת שלי כתבתי על הגליון תירוץ נכון דדוקא גבי דין זה ס"ל להרמב"ם כן משום גזירת הכתוב:

יא **תשחטו**. וכתב בש"ך וה"ה אם שחטה ונמצא טריפה דהא לא נתנבלה בשחיטה:

יב **השני**. וכתב בש"ך מיהו אם נתנבל באחד מהדברים שאנו מחמירים בו כגון שהייה במעוט בתרא נראה דאסור לשחוט. ואם שחט אינו לוקה סמ"ק ב"ח ש"ך:

יג **מקולקלים**. וכ' בט"ז ובגדול שאינו יודע הלכות שחיטה אין בידינו להקל. מאחר שלא נמצא כן בפירוש וכתב בש"ך דלעובד כוכבים מותר לכתחלה למכור באותו יום. אע"פ שיודע שהעובד כוכבים ינחרנו היום אבל חרש שוטה וקטן אסור למסור להם לשחוט בינן לבין עצמן אפילו להשליכו לכלבים כדלעיל סימן א' סעיף ה':

יד **כנ"ל**. וכתב בש"ך אפילו אינו מומחה וגם אינו יודע לאמן ידיו כמו שכתבתי בסימן א'. ואף שכתבתי שם לאסור מ"מ יש להחמיר באיסור דאורייתא:

טו **לוקה**. הטעם איתא בהש"ך משום דמן התורה א"צ שחיטה רק מדרבנן לכן אין מלקין אותו ועסי' י"ג:

טז **ידו**. וכתב בט"ז אבל כל זמן שלא מכרו נאמן משום דלא שייך כאן להשביח מקחו אמר כן. מיהו מדברי כמה פוסקים משמע כל זמן שבידו נאמן אפילו היכא שי"ל להשביח מקחו אמר כן:

יז **אסור**. וכתב בש"ך אפילו אינו מסיח לפי תומו. ועיין לקמן סימן קכ"ז ואם בשעת מכירה אמר כן נאמן. ואם נראה שעושה כן להשביח מקחו א"נ. ועיין סימן קכ"ז היכא דבידו נאמן מ"מ:

יח **קביעותן**. דכל זמן שהם ביחד בעלי חיים לא בטלי אפילו באלף. כדלקמן סי' ק"י:

יט **היום**. משום דהוי מחצה על מחצה:

סימן יז

א **עומדת**. וכתב בש"ך אבל אם מעמידין אותה ביד לא מהני דקים להו לרבנן דנטולה נשמתה קודם שחיטה:

ב **השחיטה**. וכ' בש"ך דמהרש"ל פוסק דאע"פ שלא פירכסה לאחר שחיטה רק בגמר שחיטה סגי והש"ך חולק עליו:

ג **ומותר**. וכתב הב"י אבל בכפפה ידה לבד היא טריפה. אבל מהרש"ל והש"ך מתירים בכפפה ידה:

ד **בעינו**. וכתב בש"ך שיש גירסאות שגורסין בגפו במקום בעינו. וכתב מהרש"ל דהכי קי"ל ולא סגי בשרפרף בעינו אלא דוקא בגפו ופר"ח חולק:

ה **פירכוס**. וכל הפוסקים אחרונים פסקו דגם בבהמה אם כשכש בזנבו הרי זה פירכוס:

ו **ואסורה**. וכתב בש"ך ולא מהני כשמצא למחר כותלי בית השחיטה מלוכלכים בדם:

ז **משובח**. וכן בהמה שהורה בה חכם והתירה. וה"מ מילתא דתלי בסברא. אבל מילתא דגמרא טוב לאכול עיין לקמן בסי' קט"ז וכתב בש"ך ודוקא בבהמות עובד כוכבים יש להחמיר משום מדת חסידות. אבל בבהמות ישראל אפילו מדת חסידות ליכא משום הפסד ממון. אלא חומרא לגדולי החכמים. ובא"ז כתב דבבהמת עובד כוכבים לא מתכשרה עד דקיימה ברגליה מאליה ואזלא ד"א בדקה. ובגסה מלא קומתה וכן פסקו מהרש"ל והב"ח:

סימן יח

א **הצד**. וכתב בט"ז שאין בכלל זה הרשומים של הסכין שעושין אומנים בשעת עשיית הסכין כיון שרחוק הרבה מן החוד:

ב **נבלה**. ופי' הש"ך דהוי ספק נבלה דחיישינן שמא בעור נפגמה:

ג **פגומה**. והטעם משום דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה:

ד **בעוף**. וכתב בש"ך ואפילו נגע ג"כ בעצם המפרקת דהוי ב' לטיבותא שעורו רך ונגע במפרקת. אפ"ה חיישינן שמא בעור נפגמה והוי ספק נבלה:

ה **השערה**. ופי' הט"ז והש"ך דלכתחלה אין אנו חוששין לפגימת כ"ש וא"צ בדיקה אלא אבישרא ואטופרא. ואין אנו צריכין בדיקה בשמש או במים דכשמעביר חודו על המים אם יש פגימה בחודו מרגיש אותו במים והיינו אפילו בכל שהוא זה אינו צריך לכתחלה. אבל אם נמצא אח"כ פגימה אפילו כ"ש טרפה עכ"ל:

ו **ישחוט**. ופי' הש"ך דלא יסמוך אבדיקה לבסוף שמא ישכח מלבדוק וה"ה כאוכל נבלה. וא"ל למה אין מברכין על בדיקת סכין. שמא ימלך ולא ישחוט:

ז **בהולכה**. פירוש שמוליך הסכין על האצבע וכך בהבאה ט"ז. ועכשיו נהגו בהוליך האצבע על הסכין וגם זה נכון. פר"ח:

ח **פסולה**. והטעם דכל מלתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה וחיישינן שהעוקץ יפגע בסימן וקורעו:

ט **הכל**. וכתב בש"ך ואפילו מסוכסכת מן הצד יש להטריף כיון דאין אנו בקיאים חיישינן דלמא לא קיימי ארישא דסכינא והעור והבשר יוחלש ע"י רישא דסכינא. ואח"כ נקרע ע"י העוקץ:

י **הרגיש**. וכתב בט"ז אע"ג דקי"ל לעיל סימן ו' בסכין ארוך שיש בו פגימות ונשאר בה שיעור שחיטה כשר אם שחט שלא כנגד הפגימה. מ"מ אם היו שתי פגימות או יותר אין היתר בזה. אלא הוי כאלו כולה פגום עכ"ל. הפגימה אין לה שיעור וכל שנרגשת בבשר או בצפורן אע"פ שאין נכנסין בתוכה כלל הרי היא פגימה ופוסלת לכ"ע לשון הרבנים בעלי ב"י וב"ח על דברי הטור בריש סימן י"ח. ועיין בספר הזכרונות:

יא **טריפה**. ופי' הש"ך לאפוקי אם לא שהה שיעור שהייה בין סימן לסימן. א"נ היכא שכוון והניח ב' הסימנים יחד זה אצל זה ושחט שניהם. אז אפילו בבהמה כשר. מיהו ודאי לכתחלה אין לשחוט בו אפילו עוף כיון דצריך לשחוט בו לכתחלה שני סימנין כמו בבהמה. ועיין לקמן סי' כ"ג:

יב **כנחש**. ופי' הט"ז דשדרתו עקומה כשמגביה ראשו וזנבו וביניהם כמו גומא:

יג **לכתחלה**. כתבו הט"ז וש"ך דאפילו ב' ג' עולה ויורד נמי כשר. ודלא כב"ח אבל בה"י כתב דבזמנינו אין שוחטין בו אלא בשעת הדחק אבל בב' עולה ויורד אינו מותר אפילו בשעת הדחק:

יד **כלל**. והטעם איתא בהט"ז דאבשרא הוא נגד הוושט ואטופרא נגד הקנה:

טו **הצפורן**. וכ' בש"ך שגם יש לרחוץ הסכין קודם הבדיקה משום שהדם פעמים נקרש בתוך הבדיקה. והעיד הראב"ד שכך אירע לו מעשה שבדק ולא מצא פגימה ואח"כ כשרחץ במים מצא פגימה עכ"ל. אם לא בדק הסכין רק אחודו לבד ולא צדדין ונאבד הסכין. אפילו שחט בה הרבה בהמות כשרות דמש"א דף כ"ב. ומותר לבדוק באיזה אצבע שירצה. ד"ש סימן ד'. ולה"פ כתב דאין לבדוק אלא באמה הוא הארוך. כתב הפר"ח גם ילחלח הצפורן במעט רוק שסימנים בחיי הבהמה הם ג"כ מלוחלחים אף דמרגיש יותר בלי רוק:

טז **בה**. וכתב בש"ך אבל בדיעבד מותר אם אמר ברי לי שלא נגעתי בפגימה. והיינו דוקא שידע קודם שחיטה שהיה בה פגימה. אבל אם לא ידע ואמר ברי לי שלא נגעתי כגון שהפגימה למעלה מחציה אף דעבד אסור דכל מלתא דלא רמיא על אינש לאו אדעתיה:

יז **ואחד**. פי' הש"ך בדיקה הגונה אבשרא ואטופרא. ולא אמרי' דהוי הפסק בין ברכה לשחיטה שניה דצרכי שחיטה לא הוי הפסק כדלקמן סימן י"ט. ולאו דוקא בהמות רבות ה"ה בהמה א' צריך בדיקה אחר שחיטה שמא בעור נפגם:

יח **לשחיטה**. וכתב בלבוש אם הוא שוחט לאחרים ועשה כן שלא ברשות חייב לשלם אפילו אם שוחט בחנם כדין מזיק בידים. ועיין בח"מ סימן ש"ו. אבל הט"ז חולק עליו ופסק דאין צריך לשלם דשמא בעצם המפרקת איפגם. אבל אי לא בדק גם בקמייתא דהוי הכרח לכ"ע ודאי פשע וחייב לשלם. משא"כ בין שחיטה לשחיטה דאינו אלא זריזות בעלמא אם הכניס עצמו בספק ודאי דפטור מלשלם ע"ש ובספר נה"כ חולק עליו:

יט **אחזקתיה**. מיהו אם הסכין לפנינו צריך לבדוק. ולא מהני חזקה כלום:

כ **שלא יפגמנו**. דשמא ישחוט בלא בדיקה ויאבד הסכין ונסמוך אחזקתו שהיה בדוק קודם לכן:

כא **חודה**. והטעם איתא בט"ז וש"ך משום שהוא ס"ס לאיסור דשמא לא נפלה על חודה. ואת"ל שנפלה על חודה שמא לא נפגמה בקרקע דקרקע אינה ודאי פוגמת ולא דמי כלל לדלעיל סעיף י"ג דקיי"ל דהיכא דנאבד הסכין ואח"כ נמצא פגום דכשר דהתם ליכא אלא חדא ספיקא דשמא שיבר עצמות ולאו אדעתיה ועוד דכאן הואיל והסכין לפנינו וצריך בדיקה א"כ לא יצא מעולם בחזקת היתר אבל התם כיון שנאבד יצא מחזקת היתר:

כב **רך**. והט"ז והש"ך חולקין ע"ז. וכתבו דאף בעצם המפרקת אם הכה לאו דרך שחיטה אלא דרך הכאה שלא בדרך הולכה והבאה יש לתלות בה דלא גרע מקרקע קשה:

כג **ולאו אדעתיה.** וכתב בש"ך דכאן כתב המחבר שני טעמים ולעיל סעיף י"ג לא כתב רק הטעם דשמא שיבר בה עצמות לחוד משום דלעיל מיירי שאינו יודע אם שיבר בה עצמות או לא אבל הכא אשמועינן אע"ג שידע בבירור שלא שיבר בה עצמות כגון שהניחו בקופסא אפילו הכי כיון שבדקו לאחר שחיטה אימר בדבר אחר נפגמה מעצמו ואע"ג דבסעיף י"ד קיי"ל דלא חיישינן שמא עם עמידתו נפגם צ"ל דהתם אין ריעותא לפנינו דאוקמינן אחזקתו אבל הכא הרי פגום לפנינו:

כד **לנדותו.** והש"ך כתב דלדעת הרמב"ם אינו יכול למחול. והאגודה כתב דהאידנא בעונינו אין ת"ח דהא אפילו במסכת כלה אינו יודע ודאי דמחלי כבודם. וכ"כ רמ"א לקמן סימן ר"ה:

כה **הכשרות.** וכ' בט"ז דבח"מ סי' ש"ו כתב המחבר הטבחים שלוקחים הכרכשות מן הכשרות מיקרי שפיר בשכר אע"פ שאין לוקחים כלום מן הטרפות ומזה הטעם פסק הט"ז שיש להתיר היכא דמנהג כן. וכתב שלא נחשדו בשביל דבר קטן כזה להאכיל טרפות. והריב"ש חולק על זה וכתב דאין לחלק בין הנאה מרובה להנאה מועטת ולעולם איכא חשד והש"ך כ' היתר אחר משום דודאי לא חשדינן שיאכל טריפות וא"כ יצטרך למכרם ומתיירא שמא ירגישו בזה מ"מ כ' שיש לבטל מנהג זה. שוחט ובודק שקבעו לו דינר בין מן הכשירה ובין מן הטריפה ולאחר שהכשיר בהמה א' חזר ואמר שהיא טריפה ונתן אמתלא לדבריו יש להאמינו ד"ש סימן קכ"ב. קהל שקבלו שוחט בשכר שמכל בהמה מישראל יתנו לו הלשון ובית המטבחים הוא אצל עובד כוכבים ועכשיו שחט העובד כוכבים בהמות עם ישראל בשותפות אם חייב הישראל לתת הלשון עיין בתה"א סימן נ"ז. מי שהמיר דתו ושב בתשובה שלימה יוכל להיות שו"ב כנה"ג בשם הרש"ך:

כו **הקהל.** ודוקא ששוחט ומוכר לאחרים אבל אם שחט לצרכו ולא למכור לאחרים דבר פשוט הוא שמותר. בה"י. וכ' בט"ז דמדברי הרמ"א משמע דוקא מצד המנהג יש לאסור אבל מדינא ודאי מותר. אבל לע"ד נראה שיש לאסור מן הדין ועכ"פ לא שרי מדינא אלא לשחוט דרוב מצויין אצל שחיטה וכו' אבל אם אירע הוראה לא יורה עכ"ל ולא ראה דברי התוספות דנדה דף כ' ע"ב ד"ה כל יומא:

כז **אסורים.** דהא שחט בסכין פגום לכתחלה. טבח שאמר שבדק הסכין לאחר שחיטה ונתנו ביד נער א' ליתן לאדם אחר לשחוט ואותו אדם מצאו פגום ואותו הנער הוא גדול ואמר ברי לי שלא נגעתי בשום דבר קשה אלא מיד נתתיו ביד השוחט השני ומצאו פגום. אין להקל לומר דשליח הוא דעיות אבל אם הנער הוא קטן אותן בהמות ששחט הא' בחזקת היתר הם דאמרי' ודאי דשליח הוא דעיות פר"ח מהריב"ל. עוד כתב שם ס"ט

שנשאל על בע"ה א' שעי"ט בהש"מ מסר סכינו לאדם א' ומצאו פגום ובי"ט ב' בא א' שלא ידע שהוא פגום והוליך הסכין לחכם אחר והכשירו ושחט בו והצניעו ואחר שעברו כמו י' שעות מצאו שהסכין פגום ופסק שכל מה ששחט הוא טריפה דאין להקל לומר שתיקן הסכין קודם שחיטת השני ואח"כ חזר ונתקלקל באותן י' שעות. ועיין בפר"ח שם בסי' זה. טבח שנמצא סכינו פגום שלא בשעת שחיטה לא נפסל והכל לפי מה שהוא אדם. מהר"ם מלובלין סי' ע"ו. טבח שבדק הסכין ונמצא פגום ונתן לחבירו ובדק ולא הרגיש בפגימה והאכיל את הרבים ואח"כ גילה הראשון את קלון השני ושלא גילה להאכיל אויביו יש לב"ד לקנוס על זה. ולהעביר הטבח הראשון. הרשד"ם סי' מ"ז. וע"ל סימן א' בהג"ה:

סימן יט

א **כשרה**. והב"ח כתב שיש לקנסו שלא לאכול הוא בעצמו ממנה. אבל לאחרים מותר. בן פקוע שהפריס ע"ג קרקע שצריך שחיטה מד"ס יברך על השחיטה פר"ח ומסיק הפר"ח בק"א שאם אין שם בקי בבדיקה מותר לנבל בלא ברכה אבל אי איכא שם א' הבקי בבדיקה צריך לשחוט ולבדוק אף שאין דעתו אלא להאכילן לעובד כוכבים דהא חזי ליה:

ב **השחיטה**. וכ' הט"ז ויש נוהגין לשחוט עמו שחיטה כשרה וזה עדיף טפי:

ג **לשחיטה**. וכ' בש"ך דיש רוצים לומר דאף בבהמה כשרה אם שכח ולא בירך קודם שחיטה יברך אחר שחיטה. אבל הש"ך חולק על זה וכ' בכל מקום שצריך לברך ולא בירך בתחלה שוב אין לו תקנה והפר"ח כ' דתוך כדי דיבור שלאחר שחיטה מצי לברוכי. אם מחויב לשחוט לעובד כוכבים ואינו בקי בהלכות שחיטה אין רשאי לברך הואיל ואין סופו לאכול ממנה עיין שו"ת שער אפרים סימן נ"ז ואם דיבר א"צ לברך שנית אפילו דיבר בתוך השחיטה עצמה מ"מ לכתחלה צריך ליזהר. מהר"מ טיקטין:

ד **לצאת**. קמ"ל בזה דל"ת דוקא בברכת הנהנין דכולן יש להן קביעות אחד אז אחד מברך לכולן כמו שכתב בא"ח סי' רי"ג. מה שאין כן כאן שכל א' שוחט בהמה אחרת ה"א שאין אחד פוטר חבירו קמ"ל:

ה **לדבר**. והטעם משום דכסוי הוא גמר השחיטה:

ו **הפסק**. והטעם איתא בט"ז משום דהא היה בדעתו על כיסוי השני בשעה שבירך על הראשון ואין כאן הפסק דאפשר דשחט בחד ידא ומכסה בחד ידא וברכת השחיטה השנייה לא הוי הפסק מידי דהוי כמו ביקנה"ז עכ"ל. והט"ז פסק כיון שלא הכריע בש"ע

קיי"ל ספק ברכות להקל. כ' פר"ח להזהיר לשוחטים לצאת מידי ספק ברכה שיגמרו בדעתם ולכוונו שלא לצאת בברכה ראשונה רק כל זמן שלא ישיחו שיחה בטילה. דהשתא אם הפסיק בשיחה אז לא מהני ברכה קמייתא:

ז **הפסק**. וכתב בש"ך דכל הפוסקים האחרונים פסקו דהוי הפסק לכך יראה שלא ישיח שלא יבא לידי ספק:

ח **שניה**. וכתבו בט"ז וש"ך דנראה מכאן שמדמה ברכת שחיטה לפירות בא"ח סימן ר"ז שכ' שם בירך על פירות הארץ ואח"כ הביאו לו עוד יותר מאותו המין א"צ לברך. (עוד כתבו שם בשם כל האחרונים שפסקו כהרא"ש דאפילו הביאו לו ממין הראשון צריך לחזור ולברך) ומכאן קשה למ"ש הב"י שם דלאו דוקא מאותו מין אלא שיהא ברכת אותו מין והא כאן מחלק בעל העיטור בין חיה לעוף והא ברכותיהן שוות וצ"ל שאינו מדמה לו לפירות דבאכילה טבע האדם לגרור אחריה ולהוסיף עוד וע"כ הוי כמי שהיה לפניו בשעת ברכה. מה שאין כן בשחיטה עכ"ל:

ט **לשחוט**. וכ' בש"ך וה"ה אם היה לפניו א' לשחוט ולאחר שבירך קודם ששחט הביאו לפניו עוד יותר:

י **לו**. כתב בש"ך דשוחט קבוע ודאי דעתו על כל מה שיביאו לו ואפילו בשני מינים וא"צ לברך כ"ז שלא שח בנתיים. רש"ל וב"ח. ואם יש לו לשחוט הרבה עופות ובירך בתחלת שחיטה ובא אחר ליקח מאותן העופות לשחוט צריך אותו אחר לברך. הלק"ט סימן קט"ו:

יא **הפסק**. וכתב בט"ז אבל על הכיסוי מחוייב לברך לפי ששכח והיה סבור שלא ישחוט עוד. והא דבסעיף ה' בדין הפסק שיחה א"צ לברך שנית על הכיסוי התם דעתו הוי מתחלה בשעת ברכת הכיסוי על מה שיכסה אח"כ דהא ידע שישחוט אח"כ. מהר"מ טיקטין:

יב **ברכה**. וכ' בש"ך אבל לפי מה דקיימא לן בסי' כ"ח ס"כ דצריך לבדוק הריאה קודם הכיסוי אם כן יפסיק הרבה בין שחיטה לשחיטה ויצטרך לברך פעם שנית נלע"ד שישחוט תחלה הבהמה ואח"כ יכסה החיה:

סימן כ

א **אותה**. פי' מצד שמאל וכשהבהמה רועה יוצאת יותר מן הגוף משל ימין שהיא עבה ביותר וכ' בש"ך דאין להכשיר למעלה מטבעת הגדולה. וכן דעת מהרש"ל אע"פ

שהב"ח אינו מתיר אלא במקום הפסד מרובה יש להקל כדעת המחבר וכן הוא בשחיטת אשכנזים:

ב **ביותר**. כ' בה"י דלמעלה בקנה בעוף לא הזכיר בש"ע בהדיא מה דינו אבל מסתימת לשון נראה דדינו נמי משיפוי כובע ולמטה כמו בהמה:

ג **ככרס**. פי' הט"ז שהעור מתקמט ונעשה קמטים במקום השחיטה והחלל מכסה משא"כ בתורבץ נשאר החלל מגולה ואין מתקמט:

ד **פסולה**. וכ' בש"ך בשם הרמב"ם דהוי נבילה דקיי"ל דכל ששחיטה גורם לו לפסול הוי נבילה ונ"מ לדידן אם היא נבילה לענין אותו ואת בנו כדלעיל סימן ט"ז ס"ט:

ה **אצבעותיו**. וכ' בש"ך וכל בהמות וחיות שוים בין גדול בין קטן:

ו **הזפק**. ופי' הש"ך עד גגות הזפק ולא גגו בכלל וסימן אם שחט בגגו של זפק אם נראה עור לבן בידוע שנגע בו ועוד סימן דבגג הזפק אין בו שני עורות כמו בושט:

ז **הסכין**. וכ' בש"ך דמדברי המחבר משמע דתרתי בעינן חזרת סימנים וגם שיודע שחתכם קודם המפרקת ובאמת הוא נגד הש"ס דודאי בחזרת סימנים לחוד נמי מהני וצ"ל דהאי וידע הוא וי"ו המחלקת כלומר או ידע ובודאי מן הסתם אם לא החזיר יש לאסור. וכ' בט"ז דלדידן אין נ"מ כלל בדין זה. דהא עיקר החשש דהכא שמא חתך המפרקת קודם הסימנים ואנן סבירא לן דאסור אפילו חתך המפרקת אחר הסימנים כמו שכתב בסי' כ"ד סעיף ז'. ומה שכתב הב"ח ואם חתך בשר הצואר קודם הסימנים יש לאסור מטעם שמא בשעה שיתחיל לשחוט בבשר נגע מעט בושט וחזר וחתך בבשר חולק עליו בט"ז והביא ראיה לדבריו גם אין לחוש לשום צד איסור שהייה כל זמן שלא הגביה הסכין עכ"ל. שוחט שהוא איטר יד ובאימון ידיו לשחוט אינו שוחט ממש באמצע הצוואר רק באלכסון ומ"מ הוא חותך הסימנים ולא פגע במפרקת מותר אף לכתחלה ופשיטא שאין להעבירו בשביל זה. תש"י שאלה מ"ח:

סימן כא

א **השוחט**. והקשה בדרישה א"כ לפ"ז למה מתירין לכתחלה לשחוט העוף בסכין שאינו חד כדלעיל סי' י"ח. ותירץ דלעיל מיירי ששוחט שני סימנים כאחד. וכתב ע"ש להתיר אף בבהמה אם שוחט שני סימנים כאחד ובט"ז חולק ע"ז ואינו מתיר רק בעוף ולא בבהמה משום דבעוף אף אם יקדים באחד יותר מ"מ בדיעבד שנחתך רובו של אחד אין איסור בדבר:

ב **בעוף**. ופי' הש"ך הקנה הוא הקרום שבפנים הגרגרת המחבר את הטבעות יחד אבל טבעות עצמן נקראין גרגרת ורובו של אחד כמוהו היינו דוקא רוב הקנה מתחלת הקרום למטה ולא רוב הגרגרת דהיינו עובי הטבעות ועיין לקמן סי' כ"ד וסי' ל"ד:

ג **בבהמה**. וכ' מהרש"ל נשחט הקנה כולו והוושט נשחט עור החיצון כולה ועור הפנימי לא נשחט רובה נ"ל לאוסרה. וכן כתב הב"ח:

ד **דיו**. וכ' בט"ז מאחר דהרבה פוסקים ס"ל דלא מהני מדידה רק רוב הנראה לעינים יש להחמיר במקום שאין הפסד מרובה ועיין פר"ח ובה"י שהחמירו אפי' בה"מ:

ה **בוושט**. וכ' בש"ך דמיירי בדלא שהה אפילו כל שהוא. וכתב בה"י דבזמה"ז נוהגים להטריף אם שחט ב' וג' מקומות אפילו לא הגביה ידו ואפילו דיעבד טריפה ופר"ח חולק עליו בק"א ובעבודת הגרשוני סימן ט"ז הורה אם אמר ברי לי שלא נגעתי בסימנים גם לא יצא דם כשרה אפילו שחט ב' וג' מקומות אף ששהה בין ראשונה לשניה עיין בש"ך וביי"ע סי' כ"ג:

ו **כשר**. ופי' הש"ך כגון כשחתך חצי הקנה הראשון תפס הקנה לבדו בידו או שנפגם חצי הקנה מחמת חולי ומשמע דזהו אפילו לדידן כשר דהא דפסלינן שהייה במיעוט קמא דקנה היינו משום שלא בקיאינן בבדיקת הושט וחיישינן לנקיבת הוושט מה שאין כן הכא דידע שלא ניקב הוושט לא שייך תו שהייה. והט"ז כ' נראה דלדידן בכל גווני טרפה אם יש ריעותא בסימנים וכתב ע"ז תיפח רוחם של השוחטים תחלה בעור ומעקם החתך כדי שיהיו הסימנין נראין ואח"כ שוחטים לא יפה הם עושים כ' הב"ח בסימן כ"ג דהיכא דתפס הקנה לבדו ואמר ברי לי שלא נגעתי בוושט כשר אבל בט"ז כ' דלדידן בכל גווני טרפה כמו בר אווזא שהובא לקמן סימן ל"ג סעיף ח' ובס' נ"ה חולק על הט"ז:

סימן כב

א **לנקבם**. וכתב בש"ך אפילו היה דעתו בשעת השחיטה לנתח אבר אבר מ"מ הואיל ודרכו לצלותו שלם חיישינן דלמא ממליך עליה ויצלנו שלם ולפחות צריך לשחוט שני ורידין. כ' פר"ח לכן כששוחט יטה הסכין מעט לצדדין כדי לשחוט הורידין:

ב **שלם**. וכ' בש"ך מיהו אם לא נקבן בשעת שחיטה מותר לצלותו על ידי שיחתוך הורידין עם הבשר שסביבותיהם מן הצואר וכן נראה מהאי דמסירי' הראש בעוף עכ"ל:

ג **אצבע**. פי' רוחב אצבע וכ' בש"ך ואף לדידן דקיי"ל דצלי מפעפע בכולו עד ס' מ"מ כאן סגי בנטילה וע"ל סימן ס"ה ס"א וסימן ע"ו ס"ג מדין חטיטת שאר חוטין ודוקא בורידין

שבצואר אמרינן הכי דבעי נטילה משא"כ בחוטין שבצואר סגי בקליפה והחילוק יתבאר שם בסימן ס"ה בהג"ה:

ד **החוטין**. וכתב בש"ך ואף קליפה זו אינו אלא חומרא בעלמא ודלא כהב"ח שאוסר במליחה כדי נטילה בלי טעם ועוד תימה על הב"ח שהרי בסי' ע"ב גבי לב הסכים להרב דסגי בקליפה ובזה ודאי לא גרע ורידין מלב:

ה **מותר**. וכתב בש"ך מאחר דלא ידעינן כמה נפיק צריך לשער נגד כל החוטין וע"ל סימן ס"ה ס"א בהג"ה והנה בט"ז כ' לדידן דקיי"ל חתיכה עצמה נעשה נבילה אפילו בשאר איסורים הכא צריך שיהא ס' באותו עוף לבדו וכן הדין לקמן בסימן ע"ב גבי לב אבל בש"ך כ' דלא דמי כאן ללב ע"ש וכתב הש"ך לפי היש מחמירין דלעיל היה צריך כאן ס' נגד הקליפה ג"כ. דהא כבר נאסרה במליחה אלא כיון דאינו אלא חומרא בעלמא סגי בס' נגד הדם:

ו **הורידין**. וכ' בש"ך מיהו בבהמה צריך לחתוך הצואר לשני חתיכות וכתב בט"ז שמעתי מאנשי מעשה שהיו על סעודה והיה שם עוף שנצלה עם הראש ולא היו רוצים לאכול מזה העוף:

ז **שלימה**. וכ' בש"ך ואין חילוק בין בהמה גסה לדקה:

ח **לצאת**. וכ' בש"ך ויש אומרים אפ"ה צריך לחתוך אבר אבר וכתב מהרש"ל ואין אנו נזהרים לנקבם או לשחטם בשעת שחיטה וצריכין אנו לדברי ר"ת דדי בהסרת ראש:

סימן כג

א **ברצון**. וכתב בש"ך הא דכתב המחבר והגביה ידו הוא לאו דוקא אלא ה"ה אם לא הגביה ושהה אלא אורחא דמילתא נקט:

ב **יוצא**. וכ' בש"ך דה"ה כשאין דם יוצא אלא אורחא דמילתא נקט מיהו אם השוחט אומר ברי לי שלא חתכתי כי אם העור דלא סמכינן עליה היינו דוקא היכא שהדם יוצא וכדדייק לישנא דאין סומכין עליו כיון שיצא דם ומהרש"ל פסק דלא נאסר אלא דוקא כשיצא דם:

ג **אותו**. וכ' בש"ך בשם מהרש"ל דלדידן דאין אנו בקיאין יש להטריף אם לא בהפסד מרובה:

ד **משהו**. וכ' בש"ך ואפי' בהפסד מרובה וכ' בט"ז דמ"מ אין בכלל זה רק אם מגביה הסכין אפילו משהו כיון שעקרו מן הצואר אין לחלק אם שהה הרבה או מעט אבל אם לא הגביה כלל רק שנדחף הסכין ממקום למקום כשר אפילו לדידן כמו שמצינו בשוחט

בב' וג' מקומות לעיל בסימן כ"א וכ"כ מהרש"ל וז"ל דמה יש לחוש אפילו ניקב הושט חדא שחיטה היא עכ"ל:

ה **טריפה**. וכ' בש"ך ולא ידעתי למה הקיל הב"ח להתיר בעשב ארוך ודק המונח לאורך הושט בלי טעם וראיה. כתב ע"י שמעשה בא לידו בא' ששחט עוף ובשעת שחיטה חתך באצבעו והטריף כי נבהל מחמת החתך באצבעו והגביה הסכין כל שהוא וה"ל שהייה והסכימו עמו כמה גאונים דטריפה ובתשו' עה"ג סי' פ"ו מחלק שאם חתך באצבעו שלא בשעת חתיכת הסימן כגון לאחר שהעביר כל הסכין בהולכה או בהבאה חוץ לצואר ואז חתך באצבעו ואח"כ חזר והוליך או הביא הסכין וגמר השחיטה ודאי שהייה היא ופסולה אבל אם חתך בסימנים ובאצבעו כאחת אין כאן שהייה ולא דמי לנמצא גמי בתוך הסימנים דהתם הגמי הוא רך וע"י חידוד הסכין שוהה יותר לחתכו מבחתיכת הסימן. ולענין הכשר כלים או להעביר השוחט צידד להקל. ואם השוחט מסופק באיזו אופן היה החיתוך באצבעו יש להקל ע"ש. ואם חתך האצבע של האוחז בסימנים כשרה שאין השוחט נבעת. עיין תשובת חינוך ב"י שאלה כ"ד עכ"ל. ול"ד גמי אלא אף חוט השערה שנמצא הן בושט או בקנה אסור ע"י. כתב לה"ק אם הוושט מלא מאכילת סובין ועינינו רואות שהסכין מלא סובין ויורד עם קילוח הדם יש לאסור מדינא ע"ש. אם מסופק אם הגמי נחתך עם השחיטה או לא אין להטריף באשר שהוא חומרא בעלמא שנהגו לאסור שהייה במשהו מסתייא דנחמיר בוודאי חיתוך אבל לא בספק. וכן הוריתי הלכה למעשה כמה פעמים. כנה"ג סי' זה:

ו **פסולה**. פי' הש"ך דהוי ספק נבלה:

ז **פסולה**. וכתב בש"ך ודוקא בבהמה לפי שצריך לחתוך בבהמה שני הסימנים א"כ כששחט רוב סימן כאחד מה שמוליך ומביא במיעוט האחרון של הראשון כאלו מוליך ברגל או ביד והוי שהייה משא"כ בעוף כשנשחט הרוב של סימן אחד הוא תיכף כשר ומדלא כתב כאן רמ"א דלפי המנהג יש להטריף בכל ענין משמע דסבירא ליה דהכא בעינן דוקא שיעור שהייה אפילו לדידן והטעם כיון דמתעסק הכא בשחיטת הסימנים ומיהו ודאי לכתחלה אפילו עוף אין לשחוט בו כיון דצריך ב' סימנים גם בעוף לכתחלה מהרי"ט:

ח **להמיתו**. וכ' בש"ך בשם ספר התרומה בלבד שלא ישבר מפרקתו ועיין בסי' ס"ז דאסור לשבור המפרקת אפילו לאכול ממנו באומצא ועיין בסי' ס"ז בהג"ה סעיף ג' מה שיש להקשות על זה ומה שמתרצי' שם הש"ך והט"ז. עיין בע"י סימן קל"ח עוף שקורין אינדיק (ובל"א ענגלישער האן) שרוב עולם מכין את ראשו בקרדום כשמפרכס יש לגעור

בהם שלא יעשו כך עד לאחר יציאת הדם וה"ה לשאר ב"ח כל זמן שהדמים מקלחין ובדיעבד מותר לאכול מבשרה ע"י חתיכה ומליחה. ד"ש סימן ל"ז:

ט **וישחוט**. וכתב בש"ך אפילו לא בסכין פגום משום עיקור במיעוט בתרא:

י **וכשרה**. וכתב בש"ך משמע אם יודע בבירור שלא ניקב כגון שתפס הקנה לבדו בידו כשר אף בלא בדיקה ולא דמי לסעיף א' דאם אמר השוחט ברי לי שלא חתכתי כ"א העור אין סומכין עליו דהתם לא כוון מתחלה לכך והוה מילתא דלא רמיא אאינשי משא"כ בכאן אם כוון להתפיס הקנה לבד כשר אף בלא בדיקה:

יא **דקנה**. וכתב בש"ך שיש להתיר אפילו לדידן היכא ששחט הושט והניחו ושחט הגרגרת ואח"כ שחט וגמר את הוושט אם לא שהה כלל קודם שהתחיל לשחוט הגרגרת מאחר שעוסק בשחיטה כשרה וכ"כ בספר אהל מועד בשם הרז"ה שבהמה שיש גרעין בוושט שלה ושחט ופגע בגרעין מגביה הסכין ושוחט לאלתר קודם שישהה למעלה מן הגרעין או למטה ממנו. וכ"כ הפר"ח ועיין בש"ך. ובס' זבחי ריב השיג ע"ז שלא כדת עכ"ל:

יב **כך**. וכתב בש"ך אין להקשות הא קיי"ל בסי' נ"ז בטריפה שאינו ידוע ויש מכשירין הטריפות ההיא דמותר למכרה לעובד כוכבים מטעם ס"ס וכאן ג"כ הוא ס"ס דשמא אלו היינו בקיאים בבדיקה היינו רואין שלא ניקב ואת"ל ניקב שמא לא ימכור העובד כוכבים לישראל ותירץ מהרא"י דאינו דומה ספיקא דפלוגתא לספיקא דגוף המעשה וצריך עיון בהרבה מקומות בש"ס בענין זה והש"ך תירץ דלא קשה מידי דכיון שהספק הוא מחמת חסרון ידיעתנו דאין בקיאים בבדיקה לא מקרי ספק כלל כמו שכתבו הפוסקים בכמה דוכתי. וכתב בה"י ומ"ש ימיתנו כו' ל"ד אלא קודם מיתה ימכרנו לעובד כוכבים. ואח"כ ימיתנו העובד כוכבים בפנינו. דאסור לגרום טרפות בדבר שמותר מן התורה באכילה. ופר"ח בק"א חולק עליו:

יג **הושט**. וכ' בש"ך בשם המרדכי דאסור להשהותו בביתו דלמא אתי לידי תקלה אבל אם אין צריך להשהותו אלא כ"א יום שתתעבר ותלד דטרפה אינה יולדת מותר כדלקמן סימן נ"ז סעיף י"ח וסימן פ"ו סעיף ט':

יד **הושט**. וכתב בש"ך בשם ד"מ דאע"ג דידעינן שע"י תלישת הנוצות לא ניקב הושט מ"מ גזרינן אטו נקרע העור מן הצואר ולפי זה אין חילוק בין נמרטו הנוצות בשעת שחיטה לקודם לכן לעולם אם יצא מהם דם יש להטריפו משום גזירה והוא חומרא גדולה בעיני גם מהרש"ל הכשיר בזה וכתב שהיא חומרא בלא טעם ולכן נראה כמו שכ' הב"ח דבהפסד מרובה יש להקל ובט"ז כתב הטעם לחומרא זו שלא יבא להתיר

גם בר אווזא דממסמס קועיה דמא כדאיתא סימן ל"ג ולכן אין לאסור אלא דוקא שיצא דם דכיון שיצא דם אנו חוששין שמא ניקב נקב דק מאד ונגע בושט ואין נראה לנו אז שהדם סותמו דאל"כ מאין בא דם זה דהא בעור אין דם (ואשתמיטתיה סוגיא דיומא דף מ"ח ולא מדם העור הרי יש דם בעור תשו' ש"י שאלה כ"ח) ע"כ אין להקל בחתך אפי' מקצת עור ונראה הדם. ובתלישת הנוצות ונראה דם יש להחמיר דוקא אם יצא קצת דם עכ"ל אבל אם לא יצא אלא שנראה אדמומית אין להחמיר כלל וכתב שהצעתי לפני מהר"ם יפה והסכים לדבריו:

טו **החתך**. וכ' בט"ז דנראה פשוט אם יש בעור של עוף גרר יבש על צדו החיצון ושחט במקום אחר וראה בצד הפנימי שאין שם ריעותא על העור דאין להחמיר בזה לכל הדעות. ואם נפשט קרום עליון שעל הסימנים אפילו משהו טרפה ולא מהני בדיקה שאין אנו בקיאין בבדיקת הושט. מיהו בנפוח בעלמא סביב הסימנים וליכא שום ריעותא אחרת לא חיישינן לנקיבת הושט אלא תולין מחמת חולי עיין כה"ג:

סימן כד

א **כשרה**. וכתב בש"ך דאפילו לכתחלה מותר ורש"ל וב"ח האריכו ומסקי בין בבהמה בין בעוף אין לשחוט אלא בסכין שהוא כשיעור ב' צווארין של אותו דבר הנשחט:

ב **שתיהן**. וכתב בש"ך דמה שכתב המחבר אם יש בסכין כדי ג' צוארים כשרה פירושו בין שהניח הסכין בתחלת השחיטה על רוחב ב' הראשים ויצא אורך הסכין כמלא צואר חוץ להב' ראשים והוליך הסכין לצד האחר עד שלא נשאר כלום יוצא באותו צד שיצא כבר ובין שהתחיל לשחוט בקצה הסכין והוליך הסכין בשחיטתו עד שיצא כמלא צואר חוץ להראש השני דאז ודאי כיון שעל ב' הראשים עבר כמלא ב' צוארים כשר אבל פשוט אם הניח הסכין בתחלת השחיטה על רוחב ב' הראשים והוליך הסכין לאותו צד שיצא חוץ להב' ראשים כמלא צואר דזה חשיב כאלו אין בסכין אלא כמלא ב' צוארים ומה שכתב המחבר דאם לאו יש לחוש לאסור שתיהם הטעם הוא משום דכיון דאנו רואים שא' מהם דרס אמרי' שגם השני דרס שהרי בבת אחת העביר על שניהם ואין חילוק אפי' אם התחיל לשחוט בקצה הסכין ועבר חצי הסכין על השנייה שתיהם אסורות ודלא כהב"ח שחילק בין התחיל לשחוט בקצה הסכין ובין הניח הסכין בתחלת השחיטה על ב' הראשים בדברים שאינם מתקבלים על הלב גם נראה לענ"ד דאם התחיל לשחוט בקצה הסכין ועבר הסכין בצד האחר בענין שעל שתיהם עבר כל הסכין שניהם כשרות לכ"ע והוא פשוט דלא כהב"ח שחלק ע"ז:

ג **כן**. וכ' בש"ך דנראה לו דעת הרב דוקא במקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר אבל בהפסד מרובה יש להקל (ופר"ח כתב דאף בהפסד מועט המקיל לא הפסיד אבל בה"י כתב דהשוחטים מטריפין עכשיו אף בה"מ וכ"כ ע"י. עוד כ' דאין לשחוט עוף אפילו עוף גדול בסכין ששוחט בו בהמות כי בקל יבוא לידי דרסה. וכ' כנה"ג להזהיר לשוחטים שלא ישחטו מיושב שהישיבה מביאה לידי דרסה. ופר"ח כתב דבדיעבד כל שידוע לו שלא דרס מותר וכ"כ בה"י. פעם א' שחט א' כמה עופות לנישואין בהנחת אצבע והתירו חכמי ווילנא בדיעבד מחמת ה"מ ולצורך מצוה. מי שאין יודע ה"ש שצריך לעמוד עליו מתחלה ועד סוף בעי לעמוד אצלו אפילו במיעוט בתרא שלא ידרוס כנה"ג). וגם הט"ז כתב יש להקל בזה בכל הספיקות אפילו רואה חיתוך במפרקת א"צ לבדוק אם הוא רוב או לא וכל שכן אם אין המפרקת לפנינו בכולן יש לסמוך להקל ואין להחמיר רק דוקא אם כבר ראה שנשחט רוב המפרקת רוב גמור ולא בענין אחר והאי רוב המפרקת נראה שעיקר תלוי בחוט שהחיות תלוי בו:

ד **לסימן**. ונקראת חלדה פי' לשון הטמנה כי ע"כ נקראת חולדה בלשון זה לפי שמטמנת עצמה בארץ:

ה **פסולה**. וכתב בש"ך וכל שכן אם הכניס הסכין תחת שני סימנים ושחטן מלמטה למעלה או שחט התחתון ממטה למעלה והעליון כהלכתה דהוי חלדה ובכולן הוי ספק נבילה דאיבעיא ולא איפשטא:

ו **פסולה**. פירוש מספק:

ז **בזה**. והקשה בט"ז על דעה זו מתלמוד ערוך שאינו כן. דהא בפ' בהמה המקשה (חולין ד' ע"ד) בעי רב אושעי' הושיט ידו למעי בהמה ושחט בה בן ט' חי מהו ואמאי לא אסרינן ליה משום חלדה דהא אין הסכין מגולה. אלא ע"כ דאין חלדה אלא תחת המטלית שהוא קשור בצוארה. עיין בתשובת שבות יעקב שאלה מ"ה תירוץ על קושיא זו. ובספר נקודות הכסף:

ח **חלדה**. וכתב בש"ך אבל בעופות אם יכול לשחוט בלא מריטת הנוצות עדיף טפי ואם אי אפשר יכול למרוט הנוצות שלא יבא לידי חלדה אבל למרוט נוצות מחיים מכנפיה לצורך כתיבה אסור משום צער ב"ח. מהרי"ט בשם בה"י:

ט **לכתחלה**. והב"ח אוסר אף בדיעבד והט"ז חולק עליו. כ' הש"ך דוקא כה"ג דבמקום ששוחט הוא מגולה אבל בדין הראשון כשהסכין מתכסה מהעור במקום ששוחט אפילו בדיעבד פסול:

י **פסולה**. וכתב הש"ך דאושט קאי דאילו אקנה לא נאסר משום חלדה במיעוט קמא מידי דהוי אחצי קנה פגום לעיל סוף סימן כ"א. וכן ברישא שפוסל ג"כ אם שחט רוב סימן א' והחליד הסכין תחת הנשאר דוקא נקט בהמה אבל עוף כיון שנשחט סי' א'

הוכשר ותו לא פסיל ביה חלדה. כ' מהרימ"ט דהך סיפא ע"כ איירי שהחליד הסכין תחת העור ושחט מיעוט קמא מלמעלה למטה ואח"כ שחט הנשאר שלא בחלדה וזהו שמוסיף על חלוקה ראשונה דשם איירי ששחט מיעוט קמא מלמטה למעלה וגרע טפי:

יא **שחיטה**. וכתב הש"ך דוקא רוב חלל הקנה. אבל רוב הטבעת לא סגי. לפי שאינו מקיף כל הקנה חוץ מטבעת העליונה שמקפת כל הקנה:

יב **לכתחלה**. וכ' בש"ך אבל בהגרמה מכשיר. כיון דהגרמה לאו מקום שחיטה הוא הוי כאילו מוליך בידו או ברגלו:

יג **פסולה**. וכתב הש"ך דמה שכתב כאן אם דרס או החליד בין בשליש הראשון וכו' זה קאי אמה שכתב לפני זה הגרים שליש ושחט ב' שלישים או שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש דכשרה. עלה קאי ואמר דלא תימא כיון דבהגרים שליש אחד כשר א"כ ה"ה כשדרס או החליד שליש הראשון או האמצעי יהא כשר דכיון שהגרמה לאו מקום שחיטה הוא לא נחשיב אותו כלל וא"כ יחשב כאילו דרס או החליד במיעוט קמא קמ"ל דליתא ולזה אמר אם דרס או החליד בין בשליש הראשון כלומר שלא שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש אלא דרס או החליד שליש והגרים שליש ושחט שליש או בשליש אמצעי כלומר שלא הגרים שליש ושחט שני שלישים אלא הגרים שליש ודרס או החליד שליש ושחט שליש שחיטתו פסולה. והיינו משום דבעינן רובא בשחיטה דוקא והשתא מיירי המחבר שפיר בקנה לכך הוי ודאי פסולה. וזה ברור בעיני עכ"ל:

יד **ומהבשר**. וכתב בש"ך אבל אם נעקר הבשר עם הסימנים אפי' אם נעקר כולה סבירא ליה דכשרה. כתב מהרמ"ט לדעת המחבר אף לסברת היש מי שפוסל שהזכיר לעיל בסעיף י' וי"ב לא דמי עיקור לדרסה וחלדה וכל הנשחט כראוי ונגמר הכשר שחיטה דהיינו הרוב אם עוקר המיעוט הנשאר אחר שחיטה כשרה משום דהוי שלא כדרך השחיטה ולדעת הג"ה שהחמיר לעיל בהגרמה אע"פ שאינו דרך שחיטה החמיר נמי כאן לענין עיקור. מיהו בנשמט קודם שחיטה מוקמי' ליה אדינא וזהו שכ' רמ"א אבל בחייו כו' ומדברי רמ"א משמע דאפילו בנדלדלו רובן בחייו כשר לענין חלבו וביצים שלו אבל רוב פוסקים ס"ל בנדלדלו ברובן הוי טריפה ממש אפי' בחייה ש"ך. גם מ"ש רמ"א דנ"מ לענין חלב כו' הפר"ח סי' י"ד ס"ק י"א וכאן חולק ואוסר החלב והביצים:

טו **מהם**. וכ' בש"ך ואף גבי עוף דהכשרו בסימן אחד מ"מ בעינן שיהיו שניהם ראויים לשחיטה:

טז **כולו**. וכתב בט"ז שאפילו בשעת שחיטה אין עיקור אוסר אא"כ בכולו ולא בכל שהוא. ודוקא שנתפרק במקום אחד דאותו מיעוט הנשאר נשאר בחוזק משא"כ

כשנתפרק בהרבה מקומות מהרמ"ט בשם הרשב"א ז"ל ובעל הג"ה דשחיטה לא כ' יפה. ובש"ך בספר נ"ה חולק על הט"ז וכן כ' הפר"ח:

יז **פסולה.** פירוש מספק ולא אמרינן אם איתא דהוי שמוטה מקמי הכי הוי חזי ליה או מרגיש בו כי מי יוכל להבחין בזה ולכך פסול מספק ואיירי בעוף:

יח **שחיטה.** וכתב בט"ז ואע"ג דכתבתי לעיל שאי אפשר להבחין בשעת שחיטה. צ"ל דכאן מיירי שבמקום שחיטה נראה אח"כ שנוי ממה שהיה בשעת שחיטה דהיינו שבמקום השחיטה נראה העקירה כי המקום הנעקר נתהפך ובא לשם ובזה נאמן לומר שלא היה בשעת השחיטה כן מה שא"כ לעיל שלא נראה כלום מן העקירה במקום שחיטה אלא למעלה במקום חבורן בלחי והוא מכוסה עדיין בעור ודאי לא יכול להבחין בזה:

יט **פסולה.** והטעם לפי שאז אפשר שהיה כבר שמוט ושחטו אח"כ כיון שתפס הסימנים. וכתב מהרש"ל דהאידנא אפי' בלא תפס אסור ואם נמצאו שניהם שחוטים ואחד מהם שמוט ותפס הסימנין בידו מקילינן בעוף. משום ס"ס ספק אם נשחט השמוט קודם שנשמט. ואת"ל נשחט קודם ספק אם נשמט קודם הסימן השני. עיין ערך לחם:

כ **הראשונה.** וכתב הב"ח אבל לא באותה בהמה כי שמא האודם היא מחמת שהיה בה עדיין חיות ולא דמי למאי שכתוב לקמן סי' ל"ד סעיף ט' שמדמין באותה בהמה לפי ששם האדום הראשון טריפה. ע"כ אין מכשול לפנינו עכ"ל:

כא **לשנות.** וכ"פ רש"ל ובתשובת נ"ש סימן ס"ט ועיין תשובת חב"י שאלה כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח. מיהו בנמצא על הארץ נסתפק בת' ש"י סי' ס"ז ובמ"ב סימן ק' הכשיר בנמצא על הארץ. וב"ח החמיר אף בנחתך הטבעת מצד א' וע"ש בט"ז שהאריך בזה ופר"ח הביא הפוסקים הנ"ל ומסיק ואנו מכשירים בכל גוונא כדעת המחבר. והע"י הביא ג"כ האחרונים הנ"ל ומסיק כשהוא מחותך מצד א' וצד השני מהטבעת מונחת על חוד הסכין וב' עוקצין מהטבעת על שני צדי הסכין שהוא כשר דרואין בחוש שלא נעקרו קודם שחיטה דהיאך נשחט הטבעת מצד א' אלא וודאי שהסכין עקר צד השני מחמת שלא היה הסכין חד כ"כ שיוכל לשחוט הצד השני ע"כ נעקר הטבעת לאחר רוב שחיטת הקנה. ואף כשנופלת החצי טבעת על הארץ או כשהיתה מונחת על הסכין שאין כאן בית מיחוש כלל וכשר אבל נמצא שלם בין על הסכין בין על הארץ הכל אוסרין גם כשהחתיכה מהטבעת תלויה בגרגרת ג"כ כשר וע"ש בש"י סימן מ"ו. וכתב בש"ך ואף אם נמצא על הארץ ג"כ טריפה ודלא כשו"ת משאת בנימין וכתב בט"ז פעם אחת בא לידי בא' ששחט אווז ומצא אחר השחיטה על חוד הסכין טבעת אחת דהיינו שהיתה

חתוכה ושני צדדי החיתוך על שני צדדי הסכין והכשרתיו דאין סברא להחזיק ריעותא אלא כשרואין דלא נחתך הטבעת אלא בא כולו שלם על זה אנו אומרים שמא נדחף בלא שחיטה עיין בשו"ת שבות יעקב שאלה מ"ו דהסכים לפסק הט"ז ודלא כש"ך ועיין תשובת מהר"ם לובלין סימן כ"ד:

סימן כה

א **רובן**. וכ' בט"ז בשם מהרי"ל דראוי להחמיר דהשוחט יעביר ידיו תוך חתך השחיטה ולהרגיש עם המשמוש ששחט כראוי דבראיה אין לבדוק יפה דבית השחיטה מלא דם עכ"ל:

ב **אסור**. וכ' בש"ך דהוי נבילה דבהמה בחזקת איסור עומדת עד שיודע שנשחטה כראוי:

ג **טריפות**. ובש"ך פסק דלכתחלה צריך לבדוק אחר שמוטה וכ"פ הפר"ח:

ד **החתך**. הגה זו שייך לעיל ויש מי שאומר דעל שחיטת הרוב קאי דלא חיישינן שמא ע"י פרכוס נתרחב החתך וב"ח מחלק בין נמצא שחוט כולו לנמצא רובו דבלא נמצא אלא רובו חיישינן וכתב בש"ך שיש קבלה בידו דודאי דרך הקנה להתפרק וחיישינן דבקל נעשה רוב בפרכוסו אבל כשנמצא הושט שחוט כשר דאין דרכו להתקרע אלא באורך ולא ברוחב עכ"ל. ופר"ח דוחה דבריהם וכן עיקר להכשיר בכל ענין עיין ט"ז. וכתב הג"א בשם א"ז דלא יבדוק בנוצה שמא לא נשחט הרוב ואנן בעינן רוב הנראה לעינים ועוד אפילו שחט המיעוט הנוצה קורעת ואסורה:

ה **ניקב**. וכתב בט"ז וש"ך אפילו יש נקבים הרבה שלא במקום שיניו תלינן כולהו בזאב. ופר"ח בק"א הביא ראיה מסי' ל"ט דמחמרינן אפילו נאבדה הריאה כ"ש כאן דנקובה היא לפנינו:

סימן כו

א **טריפה**. וכתב בש"ך היינו קודם גמר שחיטת הושט אבל לאחר ששחט רובו כשר אפי' לדידן דפסלינן כל הלכות שחיטה במעוט בתרא דהתם היינו במעוט שנשאר בעצמו אבל מה שנשחט כבר נכשר ועוד דשאני הכא דלא אירע פסול דרך שחיטה כלל ואפי' אם עדיין לא שחט הקנה כלל כן פסק מהרש"ל וכל האחרונים דלא כהב"ח שמחמיר בזה:

ב **טריפה**. וכ' בש"ך אע"ג שחיי הריאה תלוים בקנה וחיי המעיים תלוים בושט אפילו הכי שייך בהם טרפות עד שישחוט שניהם קנה וושט וכ' בט"ז ולא דמי למ"ש לעיל דאם

ניקב הושט אחר שחיטת רובו דיש להתיר יש לומר דשאני הכא דיש בעלמא טריפות למעיים בפני עצמן בלא הושט ע"כ גם כאן אוסר הנקב אחר שחיטת הוושט משא"כ בוושט עצמו דכיון שנשחט רובו הרי הוא כמאן דליתא:

סימן כז

א **ממנה.** עיין בש"ך:

ב **הבהמה.** וכתב בט"ז אבל לאחר שמתה מותר לאכול ממנה אפי' מה שחתך ממנה קודם שמתה ומותר להאכילה לעובד כוכבים אע"ג דלעובד כוכבים אין שחיטה מתרת אלא המיתה ובשר זה נחתך קודם שמתה סד"א דלא יועיל לו המיתה אח"כ קמ"ל דליכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור וכ' בש"ך אבל אם חתך מבהמה טמאה קודם שתצא נפשה כיון דלא שייך בה שחיטה אסור להושיט ממנה לבני נח וכ' מהרש"ל בבהמה של עובד כוכבים אפילו שחטה ישראל כיון שהוא לא נצטוה על השחיטה א"כ בבהמה שלו לא הותר לו בשחיטה דינו כשחטה עובד כוכבים ואם חתך ממנה בעודה מפרכסת אסור להושיט לבני נח. וכתב בט"ז דבטור כתב כאן נשברה מפרקת ורוב בשר עמה נבילה וגם לדידן נ"מ לענין ספק ביצה טריפה כמ"ש בסימן פ"ו דבביצה טריפה הולכין בספיקא לחומרא עיין שם וכ' ע"ז בט"ז דנ"ל להקל דאפי' בנשברה המפרקת ורוב בשר עמה והחוט קיים כשרה ומ"ש הטור נשברה מפרקת ורוב בשר נבלה היינו שנפסק החוט דוקא ע"ש באריכות. וכ"כ הפר"ח דהכל תלוי בחוט ובביע"ע סימן קס"ב נוטה להחמיר אפילו בלא רוב בשר. ובש"י שאלה ג' סותר ג"כ ראייה של ט"ז מתוס' דחולין דף ל"ב ד"ה וליחשוב ע"ש גם מוכח ממתני' דואלו כשרות כו' דנקט נשברה השדרה ולא נפסק החוט ולא קתני נשברה השדרה ורוב בשר אלא ודאי כה"ג טרפה אף לא נפסק החוט ע"ש. וכתב הטור דגם על בני מעים מותר לזמן לעובד כוכבים ולא אמרינן כיון ששחט הסימנים הוי כאילו הוציא הבני מעיים וכמאן דמנחי בדיקולא דמיא קמ"ל דלא:

סימן כח

א **כיסה.** וכ' בט"ז אע"ג דכתב הרא"ש דמצות כסוי היא גמר מצות שחיטה צ"ל באמת היא מצוה בפני עצמה אלא ששייכה אחר מצות שחיטה כמו תפילין של ראש אחר תפילין של יד ואין להקשות למה פסק בהג"ה בסי' י"ט שאם סח בין שחיטה לכסוי דכשר מ"ש מסח בין תפילין לתפילין צ"ל דבתפילין שייכה הברכה דשל ראש גם לשל

יד משא"כ בשחיטה וכסוי מדנקט סתמא דכשרה משמע אפי' לעצמו. והב"ח אוסר לעצמו מהרמ"ט:

ב **לבריה**. ובש"ך כתב טעם אחר משום דשחיטה היא בידו ואינו מצווה לשחוט דהא יכול להיות לעולם בלא בשר או שישחוט אחר אבל בכסוי החוב מוטל על כל אדם שרואה הדם לכסות כדלקמן ס"ח מיהו צ"ע למה מברכין על הכיסוי יותר שהחיינו מתפילין ומזוזה או קדושי אשה או שאר מצות שמתחנכים בו והניח בצ"ע והפר"ח פסק שלא לברך שהחיינו וספק ברכות להקל. וכ' בט"ז דהא דצריך לומר על כיסוי דם בעפר ולא אמר סתם על כסוי דם צ"ל משום דכאן עושה שני מצות כסוי שלמטה מהדם ושלמעלה וזה נלמד מן בעפר על כן צריך לומר בעפר להורות על שני מצות כנ"ל ועיין בסימן ק"כ ס"ג:

ג **בי"ט**. והטעם משום דצריך כסוי ובי"ט אין רשאי לכסותה וכ' בט"ז ובש"ך הא דאינו מברך על כלאים הבאים מבהמה וחיה מיירי בצבי הבא על התיישה כיון דמספקא לן אי חוששין לזרע האב אבל בהמה שבא על החיה חייב לכסות בוודאי ואין כאן ספק וחייב לברך דצבי אפילו מקצת צבי אמרינן ולזרע האם ליכא מאן דפליג דפשיטא דחוששין כמו דאמרינן לעיל סימן י"ו ש"ך:

ד **דמן**. וכתב בש"ך אפילו יש עפר מוכן מפני שהרואה יאמר ודאי חיה הוא דאל"כ לא היו מטריחין לכסות בי"ט ויבא להתיר חלבה:

ה **יכסנו**. וכתב בש"ך והאידנא בי"ט יש ליתן בכלי מעט עפר ויקבל לתוכה הדם עד הלילה. הא דגבי כוי מצרכינן כיסוי מספק משא"כ בספיקות אחרות עיין תשובת מהר"ם לובלין סי' ס"ה:

ו **העוף**. ופי' הש"ך שישחוט העוף אצל הבופל"ו ולא ע"ג הבופל"ו דהא יהיה בטל בתוכה כמו שכתב בסעיף י"ג בנתערב דם חיה עם דם בהמה וכו'. * וצ"ע דבסימן רצ"ז ס"ו כתב בפשיטות דשור הבר הוא מין בהמה:

ז **צריך**. פי' דאם מצא עפר תיחוח שוחט עליה ודי בכך וכתב בש"ך אבל עפר מלמעלה לכ"ע צריך שיתן הוא לכתחלה אבל בדיעבד כשר אפילו אם לא נתן עפר גם למעלה דהא כסהו הרוח פטור מלכסות כדלקמן סעיף י"א. כ' בה"י ועכשיו נוהגין ליקח אפר כירה ונותן ע"ג קרקע ועושין בו גומא ומורידין בו דם העופות ובודקין תיכף הסימנין והסכין ואח"כ מכסין בקתא את האפר:

ח **בסכין**. פי' בקתא של סכין אבל לא בראשו שמא יפגום אותו:

ט **לכסות**. ועיין בח"מ סימן שפ"ב במי שקדם וכסה מה הוא חייב:

י **לכסות**. וכתב הט"ז ולא אמרינן קמא קמא בטל והואיל ונדחה אידחי דאין תורת דחוי אצל מצות:

יא **לכסות**. וכתב בש"ך דנראה לי דה"ה אם שחט חיה או עוף ונפל הדם לדם בהמה בענין שאם היו רואין הדם בהמה מים לא היה בו מראית דם ושוב נפל לתוכו יותר בענין שאם היה מים היה חוזר וניעור חייב לכסות בלא ברכה וכך כתב הפרי חדש:

יב **לכסות**. וכתב בש"ך ואע"ג דליכא עפר תיחוח למטה מ"מ מה דאפשר למיעבד עבדינן וכתב בט"ז הטעם כיון דמ"מ היה ראוי לכתחלה לתת עפר למטה וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת והתוספות הקשו דלמה לא יגרר אותו ויכסה בעפר למטה כמו בדם הניתז שבסעיף ט"ו ואסיקו בתימא. והב"ח כתב דבעוף ע"ג בהמה פטור מלכסות דדם העוף מועט וחולקין עליו הט"ז והש"ך דהכל תלוי לפי השיעור אם היה מים כמו שכתב בסעיף י"ג:

יג **לכסות**. ובט"ז חולק על רמ"א דכתב מסתמא חייב לכסות האיך שייך ליתן כלל בזה לחייב ברכה מסתמא אלא העיקר תליא בזה אם מתחלה יצא דם קודם שנעשה נבלה אעפ"י שלאחר שנעשה נבלה הוי למפרע דם שאינו ראוי לכסוי מ"מ כבר נתבטל ויש לדמות דבר זה לחמץ לח שנתערב קודם פסח דאינו חוזר וניעור כיון שהיה עליו שם היתר בשעת התערובת אבל אם כבר נתנבלה בידו בתחלת השחיטה והוא שוחט ומוציא הדם ודאי אין לברך על כסוי זה כ"ז שלא נתברר לנו שיש כל כך שאם נתערב במים שהיה בו מראה דם כמו שכתוב בסעיף י"ג כנ"ל ברור עכ"ל:

יד **נעוץ**. וכתב בט"ז ואע"ג דלא מיתסר אלא מדרבנן לא אמרינן כיון דשחט ברשות יכסה כמו ביום טוב משום דרצו חכמים לעשות היכר שאסור בשחיטה לפיכך לא התירו אלא מה שהוא צורך לחולה. ולדעת הי"א שהתירו אם היה מוכן לכסות בו צואה אפ"ה מה שמדליקין בי"ט אסור לכסות באותו אפר אא"כ ראוי לצלות בו ביצה עיין בא"ח סי' תצ"ח (מהרמ"ט):

טו **יכסנו**. וע"ל סוף סעיף ג' מה שכתבתי שם בשם הש"ך:

טז **מכיסוי**. ל"ד קטן ה"ה גדול וא"י ה"ש. וכתב בש"ך דבש"ס פסק דאסור לכסות כדי שלא יאמר ודאי שחיטה מעליותא היא אבל כשאחרים רואין אותו פשיטא דהוי שחיטתן כשרה וצריך לכסות ולעשות ברכה וכל זה היינו דוקא מומחים או יודעים לאמן ידיהם דאז שחיטתן כשרה לכ"ע ואם לא כן מכסה בלא ברכה:

יז **לבטלה**. וכתב בש"ך אבל ברכת השחיטה אי אפשר לברך כיון דצריך לברך עובר לעשייתן וסמכינן על חזקה דרוב בהמות כשרות הן אבל הכא דאפשר לברורי לא סמכינן על החזקה במקום דיכולין לבררו וע"ל סי' א':

יח **בזה**. והב"ח חולק על המחבר ופסק דאם נמצא ספק מה פטור מכסוי והט"ז חולק עליו והסכים עם המחבר וכ"פ מהרש"ל:

יט **לכסות**. וכ' בש"ך דצריך לברך דלא כהב"ח שפוסק לכסות בלא ברכה. וכן שהייה דרסה חלדה הגרמה במיעוט בתרא בסימנין חייב לכסות בברכה (ש"ך) השוחט לאכילת כלבים או לאכילת עובדי כוכבים חייב בכסוי. כנה"ג בשם ש"ג:

כ **שישרוף**. והקשה הע"י למה לי לשרוף טליתו הלא כששורף טליתו יש לו אש ע"כ א"כ יכסה באפר של אותו אש או איך יבשל או יצלה אותו עוף וע"כ יש לו אש ע"ש:

כא **נהוג**. וכ' בש"ך דעכ"פ כשמברך אין לומר על כסוי דם בעפר אלא על כסוי דם בלבד והט"ז חולק על הגהת רמ"א ופסק להלכה כדעת המחבר דמי שאין לו עפר לכסות לא ישחוט ופר"ח מסיק ואין לו תקנה אלא לישרף טליתו או שישחוק דינרי זהב. ובס' נ"ה חולק על ט"ז ופוסק דעיקר כרמ"א:

כב **מותרים**. פירוש אע"ג שלא נתקיים בהם מצות כסוי מותרים וכן בהמה שלא יצא מהם דם מותר דדם האברים שלא פירש מותר:

כג **בהם**. וכ' בש"ך ולא מהני כשמשימין בהם צמחים והוא מגדלם אלא בעינן דוקא שהנזרעים בהן מצמיחים:

כד **שרופים**. וכ' בש"ך אבל אם שרופים מכסים וה"ה לכל הנך דאין מכסין אם שרופים מכסים בעפרן. אין מכסין לא בגפרית ומלח ולא בפלפלין שחוקים אבל בקנמון טחון מכסין (כנה"ג בשם ש"ג):

כה **לחה**. כתב בש"ך דמשמע כאן שעפר לחה אינה מצמחת וזה אינו דבפ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ו) איתא בהדיא דראוי' לזריעה ומצמחת אלא הטעם דאין מכסין בעפר לחה משום דבעינן עפר דק דראוים למנות דכתיב אם יוכל איש למנות עפר הארץ וגו' ע"כ נלע"ד דהאי ולכן שכ' רמ"א הוא ט"ס וצ"ל וכן. כתב הרמב"ם סוף ה"ש מותר לכסות בעפר עיר הנדחת וה"ה בעפר עבודת כוכבים ושאר איסורי הנאה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו (מהרמ"ט):

סימן כט

א **דרוסה**. פי' שדרסה ארי וכ"ה בסי' נ"ז:

ב **נקובה**. פי' נקיבת קרום של מוח בסי' שאחר זה ותורבץ הוושט בסי' ל"ג ונקיבת הקנה בסימן ל"ד ונקיבת הריאה בסי' ל"ו ונקיבת המרה בסי' מ"ב ונקיבת הלב בסי' מ' ונקיבת הטחול בסי' מ"ג ונקיבת האם בסי' מ"ה ונקיבת הדקין בסי' מ"ו ונקיבת קיבה וכרס והמסס ובית הכוסות בסי' מ"ח ונקיבת הקורקבן בסימן מ"ט:

ג **חסרה**. היינו בתחלת ברייתה והיינו חסרו האונות בסימן ל"ה:

ד **נטולה**. היינו ניטל לחי התחתון והעליון בסימן ל"ג ונטולת הכבד בסימן מ"א וניטלת צומת הגידין בסי' נ"ו ובכלל נטולה הוא ג"כ גלודה שבסימן נ"ט:

ה **קרועה**. פי' שנקרע רוב בשר החופה את הכרס בסימן מ"ח:

ו **נפולה**. היינו נפולה ממש בסי' נ"ח:

ז **פסוקה**. פי' פסוקת חוט השדרה בסי' ל"ב ופסוקת הגרגרת בסי' ל"ד:

ח **שבורה**. פי' נשברה רוב צלעותיה שבסימן נ"ד וחביסת הגלגולת שבסי' שאחר זה ועקירת צלע בסי' נ"ד וכל הטריפות נכללין באלו השמונה ש"ך וכ' הרמב"ם אין לך בהדיא אלא דרוסה לכך החמירו בה וכל ספק שיסתפק בדרוסה אסור. ושאר מיני טריפות יש בהן ספיקן מותרין ותמה ב"י שלא מצא שום ספק טריפה שיהיה מותר ואני תמה דלפ"ז לא מקשה מידי גמרא דחולין דף מ"ג ע"ב ולעולא מ"ש ספק דרוסה ודו"ק וע"ש בתוס' וברא"ש. ועיין בפר"ח ובט"ז ועיין בב"ח שהקשה ג"כ בזה (מהרמ"ט):

סימן ל

א **שנתרוצץ**. פי' שהוכתה מכות רבות ולא נפחתה:

ב **טריפה**. וכ' בט"ז דבטור כ' בין ברוב הקיפה דהיינו מאמצעיתה ולמעלה שהוא למטה מהעינים בין ברוב גובהה דהיינו ממקום שמתחיל לשפע והוא למעלה מהעינים ונראה פירושו שמתחלה נותן סי' היכן מתחיל מקום הטריפות ואמר מהאמצעית של גובה הראש ולמעלה דהוא למטה מהעינים לצד הארץ ומאותו מקום ולמעלה עד הקרנים בכל מקום שיהיה חביסה בהיקף בעיגול אותו מקום אפילו ברוב מאותו עיגול טריפה ורוב גבהה היינו שנחבס שלא בעיגול ההיקף אלא דרך גובהה שלה דהיינו מן העינים ולמעלה לצד הקרנים אם נקבה רוב אותו גובהה ג"כ טריפה אבל למטה ממקום שהתחיל לשפע אין שום סברא לאסור ברוב גובהה ואם בגובהה או בהקיפה לחוד לא הוי רוב ובשניהם הוי רוב דהיינו גובה עם הקיפה אסור דהא דאיבעי לן בגמ' אי רוב הקיפה או רוב גובה אפשר לומר דזהו נמי בכלל האיבעיא ולא איפשטא ועיין פר"ח וכנה"ג (מהרמ"ט):

ג **קיים**. וכ' בש"ך אע"פ שגם קרום העליון קיים:

ד **טריפה**. וכ' בש"ך וכי הוי כסלע מצומצם דינו כיתר מסלע ורוחב הסלע הוא פחות משליש טפח עיין ש"ך ופר"ח ודוקא בבהמה גדולה אבל בבריה קטנה משערין לפי קוטנה פר"ח בשם ר' ירוחם (שם):

ה **טריפה**. ופי' הש"ך דצ"ל יותר מסלע דסלע לא הוי שליש טפח ע"ש שמביא ראיה לדבריו וכשאין בין נקב לנקב כמלא נקב השלם שביניהם נידון כנקב ובנקבים שאין בהם חסרון מסופק הש"ך אי מצטרפין לרובא כמו גרגרת. ופר"ח מכשיר בכל גווני ע"ש:

ו **טריפה**. והטעם מפני שקרומו רך. יש מיני אווזות דלאחר שמסירין הנוצות מראשיהן נראה על הגולגולת גומא והעור שלם רק שכפוף לתחת ונראה כעין גומא וכאשר מתחילין לחתוך העור נראה בגלגולת סדק המגיע עד קרום המוח והקרום קיים כשירות דהכי רביתייהו. וכן יש עופות דיש להן גבשושית ותחתיו יש בעצם נקבים דקים עשוים ככברה כך רביתייהו (תשובת צ"צ סי' ע"א) ופר"ח מחמיר. תרנגולת שיש בעצם גלגולת חטוטרות גם הנוצה שעליה גבוה משאר נוצות שעל הגלגולת עיין פר"ח סי' נ' דמסיק אם לא שהה יב"ח או שלא הטילו ביצים יש להטריפם ואם לאו יש להקל בה"מ ע"ש ובתשובת חב"י שאלה ל"א כ' בשם אחרונים גם הגאון מוה' שמואל קאיידנויר העיד ששאל להגאון מ' נפתלי כ"ץ אב"ד דק"ק פפ"ד על אווזות הנ"ל ואמר דהכי רביתייהו עיין שם. (מהרמ"ט):

ז **בשיניה**. וכ' בש"ך דאלו ביד יש לאסור משום דרוסה דיש דרוסה לחולדה בעופות. תרנגולת שניקב עצם קדרות המוח ועלה עצם בנקב או נתחבר סדק השבר ונסתם כבראשונה בשל ישראל יש להקל דאלו ניקב הקרום לא היה עצם נתגדל ונתחבר עד שאינו ניכר. הריק"ש בתשוב' סי' קכ"ה ופר"ח חולק עליו:

ח **דיבשה**. וכ' בט"ז בשם רש"ל מיהו אם יורד דם מחמת שנקרע העור ועצם קיים כשר ואף בעוף של מים יש להכשיר וה"ה אם יש בגלגולת רק נפוח ועצם הגלגולת שלם כשר אף בעוף של מים (או"ה). ובש"ך כ' דוקא בנקב יש חילוק בין בהמה לעוף אבל בנחבסה אין חילוק:

סימן לא

א **מרובה**. ומהרש"ל והב"ח אסרו אף בהפסד מרובה. ופר"ח כ' והעיקר להקל כדעת הגה"ה בה"מ:

ב **כשרה**. וכ' בש"ך ואפי' ע"י חסרון מעט בענין באם שהוא כיוצא בו בחוט השדרה אוחזין אותו ומניח הריקן למעלה מידו הי' עומד ולא היה נכפף כשר אבל אם נחסר

הרבה שאז כיוצא בו בחוט השדרה אלו היה יוצא הרבה למעלה היה נכפף טריפה ודוקא במוח הסמוך לקרום אבל נתמסמס באמצע שהמוח מקיף סביב סביב כשרה (מהרמ"ט בשם פר"ח):

ג **טריפה**. פי' דאם היה כן בחוט השדרה לא היה עומד וע"ל סי' ל"ב:

ד **טריפה**. ופסק בט"ז אם המוח שלם בכל צדדיו ולאחר שהוציא המוח נמצא בגלגולת קצת מים כשר דהעיקר האיסור במים הוא שמא הוא מן המוח שהמוח נתמסמס משא"כ כאן שאנו רואין שהמוח שלם אין כאן איסור אבל במים שבתוך השלחופית שהיא מונחת בין מוח לקרום או בין קרום לגלגולת אע"פ שהמוח שלם טריפה דאנן רואין שמן המוח בא וכ' בש"ך דכ"ש אם נמצא מים בין הקרום לגלגולת ופר"ח חולק על ט"ז ומסיק אם נמצא מים או שלחופית במוח עצמו בין שהוא שלם ובין חסר צריך המוח להקיף סביב המים או לשלחופית דבהכי הדר בריא ואם המים או שלחופית מגולים לקרום בכל גווני טרפה ואם מונחים בין הקרום לגלגולת אף שהמוח שלם טרפה וכ"ש בנמצא בין קרום לקרום דהוי טרפה דגרע טפי. (מהרמ"ט). (ונ"ל דמיירי שנחסר קצת מהמוח כדעת הט"ז):

ה **פתיחה**. וכ' בש"ך והיינו דוקא במקום שאין ריעותא לפנינו. ואם יש ריעותא כגון שווינד"ל שמנענעת בראשה אסור עד שיתברר ההיתר בפתיחת ראשה ט"ז. ועכשיו נוהגין שבחודש תמוז שלא לפתוח שום ראש מן הדקות כגון גדיים וטלאים משום דשכיחי בהם מים וא"א לזהר בפתיחתן אם יהיו מכוסין אם לא לכך סמכינן ארובא בה"י. פעם א' בא לפנינו ראש מן צאן וכעין ליחה היתה יוצאת מן הראש אצל הקרן וחתכנו הראש והסרנו המוח מן הראש והיה העצם שלם והכשרנו כי הליחה לא בא אלא מן שורש הקרן כנה"ג בשם רש"ל. אם נמצא מים בראש כבש א' דמיטרפא ביה ולא נודע מאיזה כבש הוא יש לבדוק בחוט השדרה של כבשים וכל כבש שנמצא בו מים במוח שבראש והיה מים בחוט הנמשך מהמוח לשדרה תולין שהראש הוא מאותו כבש להתיר האחרת ב"ח בסי' ק"א ובט"ז כ' שאין כדאי זה להתיר עליו ספק טריפות ע"ש בסי' ק"א. יהודים שלקחו בשר מקצב עובד כוכבים קודם שנודע להן שבהמה היה לה מים במוחה ואח"כ כשנודע להם היו מחזירים הבשר וא' מהן לא רצה להחזיר בטענה שהוא אומר שהקרום היה מקיף ולפיכך הבשר כשר. הורה בתשובת נ"ש סי' ט"ו שחייבים לנדותו מאחר שאין הדין ברור לכל וצריך שאלה לחכם ע"ש:

ו **וטרפה**. וכ' בש"ך ולא דמי לתולעים הנמצא על הריאה לקמן סימן ל"ו ס"ה דשאני התם דהתם אי אפשר לתולעת לנקוב מתוך טרדת הריאה שמרחפת תמיד בלי הפסק

בשעת חייה וכן בקורקבן ס"ס מ"ט דקרומיו קשים ועבים לא חיישי' שמחיים נקבו משא"כ בקרום המוח:

ז **והכי נהוג**. וכתב הש"ך אפילו בהפסד מרובה ומהרש"ל מתיר אם לא נמצא רושם לא בעליון ולא בתחתון:

ח **מעולם**. וכתב בט"ז ואע"ג דפי התולע לגבי חוץ ונראין הדברים שהיה על המוח כשר דשמא נתהפך ולא הגיע שם מעולם ואת"ל שהיה שם שמא לא ניקב הקרום והוי ס"ס מיהו אין להתיר אלא לאחר הבדיקה דלא עדיף ממחט שנמצא בחלל הגוף בסימן נ"א דאיכא נמי שם ס"ס ואף שיש לחלק מ"מ נכון לבדוק בקרום מאחר שיש לעמוד על הבירור ויש כאן חדא לטיבותא:

ט **בכלל**. פי' המוח כנגד הפולין:

י **השדרה**. פי' ונקיבת קרומו ברובו בבהמה ובעוף יש ג"כ ב' פולין הללו:

סימן לב

א **קיים**. וכ' בש"ך ולא מטרפינן בנקבים סמוכים זה לזה בהיקף ובצירוף רובו כמו בגרגרת אלא דוקא בנפסק רובו במקום א' ופר"ח כ' והעיקר להטריף כמו בגרגרת (מהרמ"ט):

ב **כשר**. והטעם דפסיקת המוח לא מעלה ולא מוריד:

ג **כשרה**. אפילו נשברה השדרה ורוב בשר עמה אם החוט קיים כשרה. מעשה היה לפני חכמי ווילנא שהיה חוט השדרה שחור מתחלה ועד סוף ומוח שבפנים היה קיים ולא היה בו שום ריעותא אחרת והתירוהו דלא מצינו שינוי מראה דפסול בחוט השדרה. ול"א האי שחור אדום הוא אלא שלקה עיין בה"י. וכתב הפר"ח בק"א ויפה הורה כיון שאין כאן ליקוי מחמת השינוי ושינוי מראה לחוד אינו פוסל אלא בריאה וכוליא. אכן אם העור לקוי מחמת השינוי מראה ברוב היקף עור החופה את המוח טריפה ע"ש (מהרמ"ט) וכתב בש"ך אפילו לא נשתייר אפילו כל שהוא לא למעלה ולא למטה כשר ובזה קיל מגרגרת ופר"ח חולק גם בזה:

ד **כשר**. וכתב בש"ך דלהכי נקט המחבר נחסר קצת מהמוח משום דאילו נחסר הרבה אז ודאי כשמעמידו היה הריקן שחוץ לידו שוחה ובנתמסמס כדונג לא מפליג בין מעט להרבה מפני שדרכו להתמסמס כולו. ואם נמצא מים בחוט השדרה בכל ענין טריפה דלא שייך לומר מוח מקיפו דמש"א דף צ"ב הובא בכנה"ג:

ה **השדרה**. פי' כל הטריפות שהוזכרו בסימן זה. והאי דמקלינן משלישית ואילך שמשם ואילך תש כחה דחוט וירכיים מעמידין אותה ואינה מתה בכך (מהרמ"ט):

ו **בכלל**. והש"ך חולק על זה וכתב דלא עד בכלל:

ז **לגוף**. וכתב בש"ך משמע דלא מיירי באותו עצם קטן שחוץ לגוף מחובר לגוף שנראה מבחוץ וכמו שהבין מהרש"ל ושאר אחרונים אלא ר"ל אותן העצמות קטנות המונחים בגף העוף המתחילים אצל הצואר והם מבפנים בגוף ואין נראין כלל מבחוץ והם ארוכים ואינם רחבים ודומה לסכין והם מונחים ממש בגוף על הריאה עכ"ל:

ח **מרובה**. וכתב בט"ז הא דכתב רמ"א דבהפסד מרובה אין להחמיר היינו שאין להחמיר להטריף עד נגד מקום כלות שכיבת עצם אבל מ"מ להקל כ"כ להכשיר אפילו אם נפסק נגד מקום חיבורן לגוף זה אינו ומהרש"ל פסק דיש להחמיר אפילו בה"מ אפי' במקום שכיבת העצם וכן פסק הב"ח:

ט **הקשרים**. וכן אם נפסק המקל בשעת הכאה דעושה חבורה כמו בראש המקל (כל בו) ומ"מ א"צ לבדוק כלל אלא במקום שהוכה בו עיין פר"ח. וכתב בט"ז דצריכה שהייה ובדיקה כדין נפולה שבסימן נ"ח סעיף ו' ואף שכתב שם רמ"א דאין אנו בקיאים בבדיקה מ"מ לדבר זה שאין בו חשש אלא רק משום שבירת השדרה אנו בקיאים:

י **הכי**. וכתב בט"ז אם א' קנה אווז מן השוק ולא יכלה לעמוד מותרת כיון שלא ראינוה שנפלה אין לאסור מספק ואימר שגרונא נקטה. והאי הג"ה צריך להיות קודם תיבת בד"א שכתב המחבר:

יא **חוששין**. וכתב בש"ך אע"ג דבנפולה בלאו הכי חוששין כדלקמן סימן נ"ח צ"ל דבנפולה דעלמא הוי שרי כשהלכה ד' אמות אבל הכא כיון שגררה את רגליה לא מיקרי הליכה וצריך לעולם בדיקה ולדידן שאין אנו בקיאים בבדיקה אסור ובט"ז כתב היכא דליכא אלא חשש שבירת השדרה אנו בקיאים בבדיקה:

סימן לג

א **כשרה**. והוא שיכול לחיות כו' המראה נקרא שתוחבין לה בבית הבליעה עד מקום שאין יכולין לחזור ובמקום שיכולין לחזור נקרא הלעטה. כתב דמש"א הובא בכנ"ג אם ניטל החרטום העליון דעוף טרפה להרמב"ם כמו לחי העליון דחד טעם הוא. ופי' הש"ך שהוא בענין דליכא משום עיקור סימנים דהיינו שיש בשר על הסימנים ונקרע מן הלחי. וכתב הרוקח נימוק הלשון עד הטולטלת היא ערלת הגרון כשר אבל עם הטולטלת טריפה. ופר"ח הקשה עליו מניין לנו להוסיף על הטרפות:

ב **נבילה**. וכל דבר הפוסל בנקיבה ויש לו חלל לא מיפסל עד שינקב לחלל ואם אין להם חלל צריך נקב מפולש (מהרמ"ט). והש"ך פוסק דאף נקיבת הוושט מחיים קודם שנשחטה אינו אלא טריפה ולא נבילה והש"ך הניח דברי המחבר בצ"ע שפסק על תורבץ הושט שהוא נבילה והוא ס"ל דאינו אלא טריפה ולא נבילה:

ג **אסורה**. והטעם דאכלה בה וגמדה ופשטה וזימנין איתרמי דהנקבים מכוונים. אפילו סתימה עבה אינה מתקיימ' רש"י ובכל הנקבים אין סתימה מועלת:

ד **אהדדי**. וכתב בט"ז בשם מהרש"ל אף אם הנקבים רחוקים שאינו באפשר לגמדה כל כך אסורים דאין ליתן דברי החכמים לשיעורין:

ה **מבחוץ**. וכתב בש"ך אבל מבפנים יש לו בדיקה ואין להקשות מסימן כ"ג וכן בסימן זה סעיף ח' כתב הרב דאם נעשה מחמת קוץ או מחט לדידן דלא בקיאים בבדיקת הוושט טריפה בכל ענין ולא מהני בדיקה מבפנים צ"ל דוקא שניקב ע"י קוץ או מחט במקום שאינו ידוע דאין אנו בקיאים אבל אם תחב קוץ או מחט במקום ידוע מהני בדיקת הוושט מצד פנים דלא גרע מבית הכוסות שניקב מצד פנים במחט דכשרה והיכא דנמצאת בחלל הגוף דטריפה וכן פסק הב"ח דכשניקב במקום ידוע מהני לוושט בדיקה מבפנים אפילו לדידן אלא היכא שהצואר מלוכלך בדם לא הוי מקום ידוע עוד כתב הש"ך דלהכי נקט לישנא דאם יש לחוש כו' ר"ל לא מבעיא היכא דידוע בודאי שניקב ע"י קוץ אלא אפי' רק שיש לחוש דניקב ע"י קוץ טריפה עד שידוע בודאי שניקב ע"י חולי:

ו **טריפה**. וכתב בש"ך בשם מהרש"ל הא דשניהם אדומים או שניהם לבנים טריפה דוקא בכלו אדום או בכולו לבן אבל במקצת לית לן בה ואם נתחלפו ברובו צ"ע וכ' הש"ך דלשון הרא"ש משמע דרובו הוי ככולו כמו בכל התורה כולה וכן פסק הב"ח וכ' דמש"א דוקא בשניהם אדומים צריך כולה או רוב' אבל בחלוף ממש שזה נעשה אדום וזה לבן אפי' בכ"ש טריפה וכ"כ כנה"ג (מהרמ"ט) וכתב בט"ז דהב"ח כתב דאפילו נתחלף הפנימי לאודם דטריפה הוא משום דאמרינן דרוסה היא ואפילו לא נתחזק דורס לפנינו וחולק עליו הט"ז וכתב דמעשה בכל יום שאנו מתירים בוושט כשיש בושט קצת אדמימות בפנים. וכתב עוד בט"ז דיש להקשות מ"ש מריאה בסימן ל"ו דאמרינן אפילו הגליד קרום העליון כולו כשר ולמה אמרינן כאן אם שניהם אדומים או שניהם לבנים דאחד מהם נלקה דטריפה ולא אמרינן דהשני מגין עליו ונ"ל לתרץ דטפי עדיף כשאין הקרום השני כלל מהך דהכא דכיון שהלקותא גדולה כל כך אמרינן דגם השני יהיה נלקה ולפ"ז אם היה ניטל עור אחד מן הוושט כולה כשר אבל למעשה לא נסמך ע"ז להקל ועיין לקמן

סימן ל"ו כתב תירוץ אחר ומ"ש המחבר כאן אם שניהם לבנים טריפה חולק עליו הט"ז וכתב דאינו טריפה אלא כששניהם אדומים ואין לנו להוסיף בטריפות עכ"ל:

ז **דטריפה**. דכל יתר כנטול דמי. ואם מחוברים למטה ולמעלה רק באמצע המה מחולקים הטריף רמ"א ופר"ח מתיר דומיא דשתי מרות לקמן סימן מ"ב. כ' ע"י יש מיני בר אווזות הזכרים שהקנה שלהם נתפרד לב' חלקים סמוך לגוף למטה לכל צד הריאה ויש כמין כפתור בסוף הקנה במקום שמתפצל שהוא כשר דהיינו רביתייהו ודוקא בזכרים אורחא הוא. ובשו"ת שב יעקב מכשיר גם בנקיבות ע"ש סי' כ"ד. וכנה"ג בשם נ"ח כ' באווז ענ"ט שהקנה שלה אורחא להתפצל למעלה הרבה העידו השוחטים שכן הוא לכולם ע"ש:

ח **מבפנים**. והטעם דשמא נכנס טיפת דם בנקב ע"כ אינו ניכר מבחוץ שכולו אדום ואינו שוחט אלא הקנה לחוד ואח"כ יבדוק הוושט ואע"ג דגם בעוף לכתחילה צריך ב' סימנים הכא כיון שאין לו היתר אלא בסימן א' כדיעבד דמי (מהרמ"ט):

ט **בדם**. וכתב בט"ז ודוקא שנקרע הצואר מבחוץ אבל אם לא נקרע הצואר אלא נמצא מלוכלך דם אחר שחיטה סביב הוושט מבפנים אין שום חשש בזה אפילו לדידן:

י **המלוכלך**. פי' מבפנים דאלו מבחוץ אין לוושט בדיקה אף לענין נקב. וכתב בש"ך ומשמע אפילו הנקב במקום שאינו ידוע יש לו בדיקה ולא דמי למחט שנמצא בחלל הגוף דטריפה דשאני התם דלא מנכר כלל באיזה מקום אבל הכא עכ"פ ידעינן שכנגד המקום המלוכלך ניקב ודעת רמ"א דאפילו בכה"ג אין בדיקה לנקב משהו אבל כשתחוב קוץ או מחט בוושט במקום ידוע גם לרמ"א כשר ועיין סוף סעיף ד':

יא **כשרה**. והקשה בש"ך שהרי בכ"מ פרק ג' מהלכות שחיטה פסק דדוקא אם נמצא הקוץ לארכו כשר אבל לרחבו חיישינן וצ"ל דהתם מיירי בסתם שנמצא ולא ידעינן אי תחוב בו או לא דאמרינן מסתמא הוי תחוב בו משא"כ כאן דאיירי המחבר כשידוע שלא תחוב בו דכשר. ואם נמצא נמלה תחובה בחוזק בוושט ויאכל חצי בשרו הכשיר הפר"ח. ול"ח הסכים עמו. אבל לק"ה צידד להחמיר משום שהייה ע"ש דף ג'. עוף שנשחט ונמצא מאכל בין קנה לושט טריפה דא"א לבוא שם מאכל אם לא ניקב הושט. ואי ידעינן שנשמט מיעוט הוושט ממקום חיבורו תלינן בהכי. כיון שלא ראינו שניקב הוושט. ת' רדב"ז סימן קצ"ג. עיין כנה"ג דף פ"ד:

יב **מבחוץ**. והנה בט"ז פסק אף בנמצא מונח ויש קורט דם מבפנים וכ"ש בחוץ נמי טריפה. וקשיא לי ממאי דעולא מיקל אפי' בתחוב וצ"ע (מהרמ"ט). אבל הש"ך מתמיה על הרמ"א ופסק דאפילו אם יש קורט דם מבחוץ אין לאסור אלא אם נתחב בודאי דאז

אם נמצא קורט דם מבחוץ יש לאסור בודאי ולא מכח ספק שמא ניקב הוושט אלא בודאי ניקב הוושט. והא דכתב רמ"א אם אין עליו ק"ד טעות המעתיק הוא אלא קאי על היש מכשירין בתחוב דמודה אם יש עליו ק"ד בחוץ:

יג **אסורה**. וכתב בש"ך אפילו לא ניקב עור הפנימי משני צדדים מיקרי תחוב:

יד **ניכר**. ופר"ח חולק דלא חיישינן שמא נתרפא דאל"ה היאך סמכינן בריאה אנפיחה היכא דאיכא ריעותא ניחוש שמא ניקב והעלה קרום. וכתב בש"ך ואפילו כשמפרידין שני העורות ורואין גם הפנימית לא ניקב מעבר לעבר. ולא דמי לבית הכוסות דהיכי דאין שם קורט דם דלא חיישינן כדלקמן סימן מ"ח שאני הכא שאוכלין ומשקין תדיר בושט ועוברים ושוטפים משא"כ בבית הכוסות דאמרינן דאם איתא דמחיים הוה היה קורט דם נמצא:

טו **מבחוץ**. טעות סופר הוא וצ"ל אם אינו נקוב מב' צדדים וגם אין ק"ד מבחוץ (ט"ז). ופי' הש"ך אע"ג דיש קורט דם מבפנים דקורט דם מבפנים לא מעלה ולא מוריד. אבל ט"ז והאחרונים אוסרים אם יש ק"ד בפנים די"ל גם בחוץ היה ואינו ניכר. ולרבותא נקט מבחוץ דאפילו לא נמצא רק בחיצון טריפה. אבל קשה דבסעיף ד' פסק רמ"א דאם יש לחוש שניקב רק הפנימי בקוץ טריפה דחיישינן שמא ניקב גם החיצון וושט אין לו בדיקה מבחוץ וצ"ל דלעיל כתב רמ"א לדעת המחבר דחוששין לשמא הבריא ולא כ' כאן דעת יש מכשירים אלא להורות דעליה סומכין הנוהגים להלעיט האווזים א"נ הכא כיון שהקוץ תחוב בו לפנינו מיקרי מקום ידוע אבל לעיל מיירי שיש לחוש שניקב במקום שאינו ידוע אם נמצא בושט בין עור החיצון לפנימי כמו ג' בועות קטנות טריפה. גם אם נמצא בעורות של הצואר שקורין העלזלי"ך בצד הפנימי שבו מקומות עבים והוא כמו גשווירלי"ך ובתוכן חתיכות קשות מעוטפים במוגלא ואחר קניחת המוגלא ראו שהן נוצות מקופלים סופן בתחילתן וכאשר מתחו אותה נמתחו והיה אורכן כשאר נוצות עם קנה. ובצד החיצון של העלז"יל לא היה ניכר שום ריעותא נראה לאסור כל האווזות (חב"י שאלה מ"ד):

טז **ריעותא**. ופי' הש"ך דרמ"א סובר דאין להקל כדעת המכשירים ויותר טוב שלא יבדוק כלל משנקל כדעת המכשירים אלא יש לפסוק כדעת המחבר דאפילו לא נמצא ק"ד אפילו מבפנים טריפה כשקוץ תחוב בו וכתב בט"ז בשם הב"ח דאוסר הלעטה בעופות לגמרי וחולק עליו הט"ז וכתב שיש ידים ורגלים למנהגן של ישראל דכל מה שנראה שאין בו חולי אין בו חשש וחלילה לומר שכולם נכשלים באיסור דאורייתא מ"מ כל ירא שמים יזהיר לבני ביתו שילעיטו העופות בנחת ובדברים קטנים שלא יבואו לשום ספק

ובתשובת מהר"מ מלובלין סימן כ"א כתב בציבור שעשו תקנה לבדוק הוושטות ואח"כ אירע שהשליכו הראשים ולא בדקו הוושטות והכשיר בדיעבד. ויש לכסות דמן בברכה קודם בדיקת הוושט דסמכינן ארובא ש"א סימן ס"א: **אווזות** שמלעיטין בגלגולי עיסה שמיבשין בתנור ושכיח הוא למצא בושט כמו שחין ובועות ע"י שירוט אם לא נמצא בעור החיצון ריעותא יש להכשיר. פר"ח כ"ג דף פ"ח. ותשובת בי"ע סי' ס'. וצ"צ סי' י"ז. וחוט השני ס"ח. ותשובת ש"י שאלה מ"ט:

יז **ניקב**. דשמא שייך לקורקבן ונקיבתו במשהו. וכתב בה"י אם נמצא מחט או קשין במעי זה ולא נראה בו שום נקב מותר מכח ס"ס שמא לא ניקב ואת"ל ניקב שמא מן הזפק הוא ולא מיטרף בנקב וכתב פר"ח בק"א מיהו אם נמצא תחוב יש להטריף ע"ש:

סימן לד

א **חללה**. וכתב בש"ך אבל רוב עובי הדופן של הקנה אינו משלים לרוב שדופן הקנה עב מלמעלה ולצד הצואר אינו אלא קרום דק ואינה אסורה עד שיפסק רוב החלל ועובי דופן אינו משלים לרוב (שם) וכן אם נפסק מלמטה למעלה שיש רוב חללה אע"פ שרוב עובי קיים טריפה (מהרמ"ט):

ב **אסורה**. וכתב בש"ך דהוי נבילה ואין להקשות הא קיימא לן לעיל סימן כ"ד סעיף ט"ו בעיקור אפילו לא נשאר אלא מיעוט מחובר במקום אחד כשר התם מיירי שלא נעקר הסימן אלא ממקום חבורו בלחי לכך לא מטריף ברוב אבל הכא שהקלקול בגוף הסימן לכך ברובא מטרפא אבל למטה ממקום השחיטה נקיבתו במשהו:

ג **ענין**. והש"ך והט"ז חולקין על זה וס"ל דמשמע בכל עוף ובהמה בקנה דידיה קאמר וקושית הרמ"א מתרץ הש"ך בענין אחר וגם הט"ז מתרץ קושית הרמ"א בענין אחר ופוסק ג"כ דיש לשער בבהמה ברוב חלל הבהמה ובספר כנה"ג הניח הדבר בצ"ע:

ד **חללה**. ופי' הש"ך דוקא שניקב סביב הקיפו ממש כזה). אבל אין הנקבים שאין בהם חסרון שבאורך הקנה מצטרפין לרוב ההיקף דלא יהא אלא נסדקה הילכך נקבים שאין בהם חסרון לעולם לא פסלי אלא כשהם עומדים בהיקף הגרגרת אבל נקבים שיש בהם חסרון לא שייך אלא כשעומדים באמצע או באורך הגרגרת דאי בהיקף אפילו אין בהם חסרון פסלי ולפ"ז לשון המחבר מגומגם שכתב ואם ניקב סביב הקיפה אם אין בהם וכו' ואם יש בהם וכו' משמע דביש בהם חסרון נמי אסביב הקיפה קאי וזה אינו וצ"ל דהכי קאמר אם אין בהם חסרון אז אינו טריפה בהיקף מעט אלא בעינן שיקפוהו הקנה ברובו אבל אם יש בו חסרון אם יש כאיסר בנקבים טריפה אע"פ שאינן מקיפים רובו אלא

שעומדים קצת נקבים בהיקף וגם קצת באורך דאי אפשר כשיש הרבה נקבים ששיעורם כאיסר שלא יקיפו מעט הקנה עכ"ל:

ה **אסורה**. ופי' הש"ך שאם יש בו כאיסר אע"פ שאינו בהיקף רוב הקנה טריפה ובזה מתורץ קושית רמ"א מה שמקשה בסעיף שלפני זה דבאמת רוב החלל היא פחות מאיסר והא דבעינן אם יש בו חסרון דאינו נטרף אלא אם יש בו כאיסר משום דאינו עומד בהיקף רוב החלל וכן כתב הט"ז:

ו **מצטרף**. וכ' בש"ך דמשמע מדברי המחבר מאחר שלא כ' דין זה למעלה דבאין בהן חסרון אין השלם מצטרף אפי' אין בין נקב לנקב כמלא נקב. וגם משמע שאין חילוק בין בהמה לעוף לענין צירוף השלם אלא ביש בהם חסרון אפי' בבהמה מצטרף לכאיסר כשאין בין נקב לנקב כמלא נקב וכשאין בהם חסרון אפי' בעוף אין השלם מצטרף להיקף רוב גרגרת דידיה:

ז **אסורה**. ופי' הש"ך דמשערין עם השלם כשאין בין נקב לנקב שלא כמלא הנקב ודוקא בנקבים שיש בהם חסרון אבל באין בהם חסרון אז אין מצטרפין השלם שביניהם ומשערין גם בעוף ברוב היקף הקנה דידה:

ח **כאיסר**. ופי' הש"ך בנקבה כנפה כ"ע מודו שמשערין ברוב הקנה אבל חסרון במקום אחד ס"ל משערין הגדול לפי גדלו ומבואר בדברי הרא"ש דה"ה דבכל מקום דמשערין בבהמה כגון חסרון הגלגולת כסלע בסי' ל' וכן בניטלה הכבד דבעינן שישתיירו שני זיתים בבהמה כדלקמן סי' מ"א סעיף ב' משערין בעוף לפי ערך השיעור בבהמה:

ט **איסר**. וכתב בש"ך לדידן כיון דלא ידעינן שיעורו דאיסר משערינן באם חופה רוב הקנה בין בבהמה בין בעוף:

י **אסורה**. וכתב בש"ך דכן הדין בין בבהמה בין בעוף דלא כהפוסקים דס"ל דדוקא בעוף הדין כן:

יא **חלים**. וכ' בש"ך בשם ב"י ומהרש"ל אפילו אם נשאר למעלה כ"ש במקום שאינו ראוי לשחיטה דהינו למעלה מטבעת הגדולה לא מהני ואסור וכ"ש למטה ממקום שחיטה:

יב **טריפה**. והטעם דמשם ואילך נידון כריאה וע"ל סי' כ' איזו נקרא למטה ממקום שחיטה:

יג **מקומות**. וכתב בש"ך דמשמע מדברי רמ"א שאם יכול להיות שמחמת ששחט בשני מקומות נעשה תלינן אפי' בחסרה ואע"ג דלעיל סימן כ"ד סעיף י"ט כ' אם נמצא טבעת על הסכין דאע"ג דיש לומר שע"י גלגול הגרגרת נעשה אפילו הכי אמרינן כל ספק בשחיטה פסול אפילו בנחתך הטבעת מצד א' צ"ל דאפשר דהכא מיירי שלא נחסר

הטבעת אלא שני חצאי טבעת דבוקים זה בזה עם העור שביניהם דאז תלינן בסכין שהוליך והביא נעשה א"נ הכא מיירי שנחסר הגרגרת בעקום כזה א"נ שנחסר העור שבין הטבעות א"נ מיירי כשמותחין הקנה מתרמי החסרון כנגד חיתוך העור דבהכי איכא הוכחא שמחמת סכין נעשה מיהו בקושי יש להתיר בכה"ג דמי יודע למתוח כראוי:

יד **ענין**. וכתב בש"ך שכ"כ ג"כ בסי' ל"ו גבי ריאה ואפילו למיכנף עשרה ולהקיף אין עושין ג"כ. ובס' אפי רברבי כ' אם יש עוד צד להתיר מקלינן בבדיקה. אבל כל האחרונים מחמירין שלא להקיף בכל ענין וכן המנהג. ואין מקיפין מחולית בהמה זו לבהמה אחרת (דרישה):

טו **חולי**. וכתב בש"ך וה"ה כשתפס הקנה לבדו באופן שידע בודאי שלא נגע בוושט ועיין בס"ס כ"א ובסי' כ"ג סעיף ל':

טז **לכבד**. היינו המזרק הגדול שבכבד אבל בסמפונות הקטנים עיין סי' מ"א:

יז **וכשר**. והטעם שהם פיות הסמפונות ולא נקבים והלכך אם יש שם נקבים שלא במקום פיות הסמפונות טריפה:

סימן לה

א **לריאה**. פי' אונה לשון אוזן. ואומה לשון אם דהיינו הגדולה שהאונות נפרדות ממנה והיא עיקר הריאה ועינוניתא דורדא מיקרי ע"ש קלישותא ואדמומיתא רש"י בחולין:

ב **מהשמאל**. וכתב בש"ך אפילו איכא ד' בימין וחסרה אחת בשמאל טריפה דלא כתורת חיים דמכשיר בזה:

ג **טריפה**. וכתב בש"ך וה"ה נמי ד' בשמאל וג' בימין הוי חליף וטריפה:

ד **וטריפה**. וכ' מהרש"ל תמה אני על אלו הטריפות שהזכיר רמ"א מה שלא נזכר בתלמוד שלנו אלא ג' בימין וב' בשמאל ואינו מטריף אלא החילוף שהוזכר בש"ס וכתב הב"ח שיש לסמוך על דברי מהרש"ל במקום הפסד מרובה. וכ"כ הפר"ח וז"ל אנן מכשרינן בכה"ג. ואם האונה אמצעית גדולה מהאונה עליונה של ימין כשרה. וכן אם בצד ימין יש ד' אונות ובאונה העליונה היתה אונה קטנה והאונה אמצעית היתה גדולה יותר מהאונה הסמוכה לאומה דכשר עכ"ל. ועיין בס' ע"י מאלו הדינים. כתב בתשובת נ"ש סימן נ"ה הפסד מועט הוא כבד של תרנגולת ושל יונה וכל מה שהוא יותר מזה הוי ה"מ. ומי שלבו נוקפו נ"ל כל מה שהפסיד בקרן קצת יתר משתות הוי ה"מ בלי ספק. ויש לחלק בין עני לעשיר דאינו אצלו ה"מ אלא ביותר משתות עכ"ל. וכ' עוד מהרש"ל שאם הוורדא גדולה מהאונא שאצלה דהיינו אונא הסמוכה לאומה טריפה. וכתב בט"ז

דיפה כתב דהא שמה עינוניתא ואם היא גדולה כל כך אין שם הזה עליה. וכתב עוד אם האומה למעלה והאונות למטה דטריפה וכתב בט"ז דנראה לי דבמקום דאיכא עוד ריעותא אע"ג דלא מטריף בשבילה מ"מ מצטרף בהדי ריעותא דלעיל וטריפה:

ה **שתים**. אפילו אינה עומדת זו אצל זו ש"ך. ודוקא שיש להן ב' כיסין אבל אם הא' מונח בכיס והשני אין מונח בכיס אף שאותו שמונח בכיס אין לו תואר ורד והב' יש לו כשר אף לדידן (ד"א דף ק"ו):

ו **ורדות**. וכ' בט"ז ואע"ג דקי"ל בסעיף ג' דיתרת מקמא כשר צ"ל דכאן מטרפינן מטעם דכל יתר כנטול דמי ולפי זה אין טריפות הוורדא אלא כששניהם במקום הוורדא ואין להם שורש אחד כעובי אצבע אחר הנפיחה ומ"מ אם משכחת אונה יתירה בפנים אפילו במקום וורדא אין כאן פסול דב' וורדות אין כאן דצורת האונה אינה דומה לוורדא וה"ה אם נמצא ב' וורדות א' מימין וא' משמאל דכשר דלא שייך לומר יתר כנטול כיון שאין היתר עומדת במקום הראוי לה. דוגמא לזה אמרינן גבי יתרת הרגל בסי' נ"ה סעיף ד' ומטעם יתרת אין לפסול כיון דמקמא היא דכשרה אפילו שלא בדרי דאוני עכ"ל:

ז **חסרה**. וכתב בד"מ דאם היא פחותה מעלה של הדס לאחר נפיחה טריפה:

ח **מקומה**. פי' שדרכה לעמוד למטה מהאונות ויש לה חריץ וכשנופחין הריאה החריץ מכוון נגד החיתוך שבין אונה לאומה וגבה כנגד הלב ופניה כנגד הכליות ואם נהפכה שהחריץ נגד הלב או גבה נגד החיתוך טריפה אבל אם החריץ הפוך מעט כנגד האונה או למטה לאומה כשרה מהרי"ו. ומהרש"ל כתב מה בכך שהחריץ הפוך אין זה אלא איבוד ממון של ישראל ויש לבטל מנהג זה. וכ' פר"ח שיפה כתב. עיין בשחיטת אחרונים והב"ח כתב היכא דליכא הפסד מרובה אין להורות היתר במה שנהגו איסור:

ט **טריפה**. וכתב בש"ך בשם האגור אם אין לה חריץ כתואר הוורדא טריפה ואם היא גדולה כאונה הסמוכה לאומה או שפחותה מעלה הדס בנפיחה או שינתה תוארה שהיא משוכה וחדודה כאונה ולא עגולה יש להטריפה וכ' בש"ך דנראה לו דאפי' היא גדולה רק כמו האונה האמצעית של ימין טרפה מיהו ראיתי הרבה בודקים מקילים בענין זה ולא מטריפין אלא כשהיא גדולה כ"כ כאונה הסמוכה לאומה ונראה דאפילו למאן דמכשיר יתרת מקמא סעיף ג' מ"מ שינתה תוארה וגדולה כ"כ טריפה דהוי כמו חסרה הוורדא דזה אונה היא ולא וורדא עכ"ל:

י **אצבע**. ופי' הש"ך דאין חילוק בין בגסה בין בדקה לעולם משערינן בעובי אצבע. פי' עובי אצבע ר"ל דשיעור גובה השורש של שניהם קודם שיתחלקו צריך שיהיה כאצבע:

יא **סדק**. בשורש הנשאר אפילו יש בשניהם תואר וורדא כשר. מהרמ"ט:

יב **הפוך**. פי' דיש להם שורש א' דאלו אין להם שורש א' אפילו שניהם אינם הפוכים טריפה דהוי כשני וורדות:

יג **כשר**. וכתב בש"ך אבל אם שניהם שוים טריפה ואינו כשר עד שההפוכה תהיה קטנה משאינה הפוכה עוד משמע שם בדברי הר"ן דשינתה תוארה דינה כהפוכה בזה. אם ב' ורדות כנ"ל נסרכין זה לזה ממעכין לפי המנהג שלנו שאנו ממעכין אף בגנב לבודקן:

יד **טריפה**. והטעם כתבו האחרונים משום דאז ודאי שינתה הוורדא מקומה פורתא וכתב בש"ך בשם מהרש"ל דאפי' אין לו כיס כשר וכ"ש אם יש לו ב' כיסים או שאינה מונחת בכיס אלא שכל הבודקים נהגו להטריף וקשה להקל נגד המנהג אלא בהפסד מרובה וגבי מי שיש לו ב' כיסים מביא בהג"ה דדוקא יתר בצד ימין הוא טריפה משום דכל יתר כנטול דמי וכתב שכן נוהגים בק"ק קראקא וכתב מהר"ם שם וז"ל ונ"ל דוקא כשאין להכיס שבשמאל חלק וורדא דאל"כ אסור משום יתר וורדא אבל מדברי הט"ז לעיל משמע אף בזה כשר מאחר שאינה עומדת במקום הראוי לה כמו גבי רגל:

טו **כשרים**. וכתב בש"ך אף למאן דמכשיר יתרת מקמא מיהו בשני וורדות או חסירה או שינתה מקומה טריפה. וההפרש שנדע איזה יתרת דוורדא ואיזה יתרת מקמא. הוא כשיש לה תואר וורד ממש אפי' עומדת היתרת בצד שמאל הוי יתרת דוורדא אבל כשאין לה תואר וורד ממש בענין שיש להחשיבו ליתרת יש להכשיר כיון שאינה עומדת במקום הורדא וכן אפי' אינה עומדת במקומה ואין לה תואר וורד ממש ויש לה כיס בפני עצמה הרי ניכר ששני וורדות הן וטריפה אבל אם אין לה תואר וורד כלל אף דיש לה כיס כשר. וט"ז כ' כשנמצא ב' וורדות דטריפה הטעם דכל יתר כנטול דמי ולפ"ז נ"ל שאין להטריף משום ב' ורדות אלא בששניהם עומדים במקום הראוי להיות ורדא ואין להם שורש כעובי אצבע אחר הנפיחה. ומ"מ אם משכחת אונה יתירה בפנים אפי' במקום הראוי להיות ורדא ואין לה צורת ורדא שאין פסול כאן באשר דשני ורדות אין כאן משום דצורות האונות אינו דומה להיות ורדא. וה"ה אם נמצא ב' ורדות א' בימין וא' בשמאל לא שייך כנטול דמי כיון שאין היתרת עומדת במקום הראוי לה עיין סי' נ"ה סעיף ה'. מצאתי כ' בכנה"ג בכוי שקורין בופו"ל דרכו להיות לו ב' ורדות וכן לרוב חיות השדה וכשירין אבל לשאר דינים הן סרכא בוורדות או לתואר וורדא ורחוקה והפוכה ולכל שאר טריפות הם כמו בהמה רק לענין יתרת דעינוניתא דאין להטריף בהם. וכ' הב"ח שמעשה כזה בא לידו כמה פעמים והכשיר ואם עומדת במקום הוורדא ממש קבלתי מפי אמ"ו דנוהגין להטריף אם יש לה תואר ורד קצת אבל אם דומה ממש לאונה יש להחשיבו יתרת מקמא ואם יש לו שורש א' ע"ל בזה הסעיף. ומ"ש רמ"א גבי חסר קצת מוורדא

דיש לבדוק באומה של שמאל יש להגיה ימין וכן בת"ח דהא אם נמצא העינוניתא לצד שמאל טריפה. והש"ך דוחה דבריו ע"ש:

טז **וטלאים**. וכתב בש"ך דמזה הלשון משמע לכאורה דאפילו בגסה דינא הכי כיון שנמצא לפעמים בגדיים וטלאים אבל בגליון שהביא הר"ץ איתא דדוקא בגדיים וטלאים אבל לא בגסה. ולענין דינא כתב הר"ץ שם ע"ז שאין אנו נוהגים כן אלא בכל שינתה מקומה אנן מטריפים אפילו בגדיים וטלאים ונ"ל הטעם כיון שהוא דבוק לאומה הוי ליה יתרת בעלמא ואין לו לעינוניתא דורדא כלום ואם יש עליו כיס א"כ ודאי ורד הוא אבל הוא ורדא בפני עצמו ולדעת הט"ז ממ"ש בס"ק ד' משמע דכשר אם יש עוד ורד בצד שמאל וכ' עוד שהר"ר ליברמן שוחט מפראג כ' בבדיקות שלו דעינוניתא צריך תואר ורד ואם אין לו תואר ורד אין בכך כלום לפי דעת מהר"ם שכתב אם חסירה הורדא קצת ואותה חתיכה נמצא באונה או באומה כשרה ומסתמא אם חסרה חתיכה ממילא אין לה תואר ורד ולדעתי אם כך נהג האכיל כל ימיו טריפות לישראל שהרי כבר כתבתי בשם כל הפוסקים דאם אין לה תואר ורד טריפה אבל באמת אין דינים אלו סותרים זה את זה כלל כי קבלתי מאמ"ו כשחסר מקצת הורדא ונמצא כך באונה או באומה אז מצטרפין יחד ונראה לעין שיש תואר ורד בין שניהם וכה"ג כתב מהר"ם דאם נמצא שני ורדות בשורש א' שאינו כעובי אצבע ואין לה תואר ורד אלא בצירוף מכשירין כי חשוב כחדא ועוד שגם בהנשאר מיירי שיש לה תואר ורד וכדכתב רמ"א דיש מכשירים אם יש לה תואר ורד בשורש שלה:

יז **מקומה**. וכתב הש"ך בשם הר"ץ אם יש לו שורש א' אע"פ שנתקטנה ואין שם יותר אפ"ה כשר וכתב עוד בש"ך שבבדיקות חולק על דין זה וטעות הוא כי דברי הרמ"א הן עיקר:

יח **ענין**. זה לא קאי אנמצא חסירה או ב' ורדות או שינתה מקומה דטריפות זה הוזכר ברש"י ותוס'. אלא קאי אשאר דינים שזכר הרמ"א. ט"ז. נוהגין שלא לאכול הורדא משום מיאוס מ"מ אם נמלח עם שאר בשר מותר כ"כ דמש"א. אם נמצאת הורד נקובה אע"פ שהכיס שלה סותמה טריפה ע"ש סי' ט"ז וכ"ג. והא דב' כיסין טרפה דוקא כשיש כותל א' לשניהם דאי אמרינן יתר כנטול דמי ליכא שום כיס. אבל רחוקים זה מזה דיש לכל א' כיס בפ"ע כשר כנה"ג. ושמעתי מבודק מומחה דוקא כשהעינינתא נהנית משתיהן כגון שמונחין זע"ז והורדא מונחת בשתיהן וגם שיש לכל כיס גיד בקצותיו בשפה ואם חסר א' מכל אלו כשרה ע"ש דף צ"ה. אם הכיס של ורדא מדוחק שא"א לורד לצאת אלא ע"י פתיחה אע"ג דאין שם סירכא ובועה טריפה ולא מהני נפיחה דמש"א דף קע"ג.

וכתב בש"ך בשם מהרש"ל בבדיקות כל מה שכתבו להקל בין בחילופים שלא הוזכר בש"ס או בגדלות דעינוניתא דורדא היינו דוקא דליכא שום ריעותא בריאה במלתא אחריתא אבל אם אית ביה ריעותא אפילו במילתא שאנו מכשירים מ"מ מאחר דאיכא צד חומרא להטריף לאיזה מאן דהוא אפילו דלא כהלכתא מ"מ בכל דהו מצטרף לסייע ידי האוסרים ואמרינן לקותא היא וטריפה:

יט **טריפה**. משמע מדברי הפוסקים דאם נמצא יתרת דצריך לנפחה לראות אם נוטה לקמה או לגבה (ש"ך). וכתב עוד בש"ך ודוקא בליטה יתירה כט"ד אבל נתעקמה והולכת למעלה כשר כיון שעומדת במקום הכשר בשביל שבולטת לחוץ לא מטרפא (ואם נמצא יתרת בערוגה שהיא למעלה מהאונות סמוך לשדרה לפנים מן הריאה מצאתי כתוב דכשר) ול"נ דטריפה דזה נכלל ודאי בכלל ע"ג שהוזכר בש"ס. ט"ז:

כ **כשרה**. וכתב בש"ך וה"ה יתר מט"ד (מ"ש שכן דרכה להתפצל פי' מפני דוחק החזה) (מהרמ"ט):

כא **טריפה**. וכתב בט"ז בבדיקות יש על זה ב' פירושים. האחד פי' החציה הוא לצד חוד האונה אבל אם נמצא לצד שורש האונא טריפה ולפ"ז יהיה זה השיעור החצי ברוחב האונא ויש אומרים אף באורך האונא משערין דהיינו אותו החצי ברוחב שהכשרנו לאו כולו אלא דוקא חצי ארכו דהיינו נגד הקנה אבל לא צד השני שהוא לצד הריאה וכן פי' מהרש"ל ויש להחמיר כסברא אחרונה (ואנו נוהגין שמודדין כך נוטלין אונא של שמאל וסומך אצל האונא עליונה של ימין ובמקום שכלה אונא של שמאל משם ואילך נקרא צד חוד דהיינו לצד הראש וכשירה ומן מקום שמגעת אונא של שמאל ולצד הריאה היא נקראת למטה ואם שם הפיצול טרפה) (ע"י):

כב **כשר**. וכתב מהרש"ל דמ"ש בליקוטים שאין להכשיר אם נמצא בכל צד ה' הוא שטות ואי אתי לידי אקנה משופרי שבו עכ"ל (ובהגהת מהרי"ו מטריף ורש"ל וב"ח מכשירין ופר"ח כתב ואני אומר דכל שבצד ימין איכא תלתא אונא כדינא מה איכפת לן אם יהיה יותר בצד שמאל דלא מיקרי חלוף אא"כ יש חסרון בצד ימין ולפיכך המיקל בזה לא הפסיד ע"ש ובב"י):

כג **להטריף**. וכתב בש"ך ואם נמצא בצד שמאל ג' אונות וסדק לא הוי כד' אונות ומשמע דאפי' בריאה אחת מצטרפין להכשיר אבל לא להטריף כגון אם יש בצד שמאל אונא וג' סדקים אמרינן דסדק א' מועיל להכשיר והאחרים אינן כלום לחשבו חליף לטרוף ולא אמרי' ממה נפשך אלא אין חוששין בסדקין כלל להטריף מיהו כתב בט"ז אם יש בצד ימין ב' אונות וסדק ויש עוד ריעותא בצד שמאל דהיינו שיש בצד שמאל ג' אונות יש

להטריף (ור"י פסק להתיר ורש"ל וב"ח אוסרים ופר"ח כ' דאין זה עיקר אלא יש להתיר בפשיטות וכ"כ ר"י וש"ך בנה"כ):

כד **אינה**. וכ' בש"ך פי' דוקא להטריף אבל להכשיר לא גרע מסדק דכשר:

כה **וכשרה**. וכתב בש"ך וה"ה אם נמצא עגול למעלה ג"כ כשר אבל אם נמצא למעלה או למטה חד ככובע הוי יתרת וטריפה ב"י וד"מ:

כו **וכשרה**. דה"ה כשמגיע לדופני הבהמה יורד לגומא ואין צריך להתחכך בדופנה וכשר (מהרמ"ט). וכ' בט"ז אבל אם קצרה מהגומא טריפה דאז לא הוי פיצול אלא יתרת (ופר"ח וש"ך בנה"כ חולקים על ט"ז דלאו למעוטי קצרה מהגומא דהגם דיתרת היא מ"מ ס"ס אין עתידה להתפרק. אלא אתי למעוטי כשהיתה ארוכה יותר מהגומא דאז הוי טריפה):

כז **וטרפה**. וכתב בש"ך ולא דמי ליתרת מקמא דכשר דהתם יתרת אונא הוא והוא חזק אבל פיצול שנתפצל מגוף הריאה סופו להתפרק וטרפה אבל אם אין גומא תחתיה מנהגנו להכשיר שזהו יתרת מקמא ש"ך ט"ז וכ' ע"י וצריך לידע שאין הפיצול טריפה אלא כשהי' כמו ט"ד דוקא לאחר נפיחת הריאה דכשהיא גדולה כ"כ אז בודאי סופו להתפרק. אבל יתרת ע"ג ערוגה טריפה אף כשאינה גדולה כט"ד באשר שהוא מתחכך בצלעות ע"ש בדין פיצול סימן א' וסי' ד':

כח **מרובה**. וכתב בש"ך וכל זה לדעת הפוסלין יתרת מקמא אבל במקום שמכשירין פשיטא דגם זה כשר ע"כ. וצ"ע שהרי פיצול מקמא טריפה אפילו אם יתרת כשר כמ"ש לעיל וא"כ קשה על רמ"א שכתב שדינו כמו פיצול בגומא ואין לסמוך בזה כו' ואפשר דס"ל שמאחר שעומד כנגד החריץ והחריץ מגין עליו דינו כמו פיצול בגומא מגבה וצ"ע:

כט **משלמת**. וכתב בש"ך אבל בשמאל אם חסר אונה אחת אף אם ורדא בשמאל אינה משלמת לכ"ע והב"ח חולק על זה:

ל **נהוג**. והטעם איתא בש"ך משום דאינה עומדת בדרי דאונא אע"ג דקי"ל דכשר יתרת מקמא ולפי זה אפילו יתרת אונא מקמא אינה משלמת גם יש להטריף ולומר דאינה משלמת דא"כ הוי חסר הורדא וטריפה ועיין דמש"א דף ק"ז. וכתב בט"ז ס"ק י"ג אם נמצא יתרת בערוגה שהיא למעלה מהאונא סמוך לשדרה לפנים מן הריאה מ"כ דכשר ול"נ דטריפה שזהו נכלל טפי בעל גבה שאמר בתלמוד (וכתב עוד מ"ש רמ"א בשני ורדות שיש להם שורש א' שהוא כעובי אצבע מ"כ אע"פ שאין עובי אצבע שם וכ' ע"ז חכם א' מ"מ משך השורש בעינן כאצבע בין שני הורדות ול"נ דשיעור גובה השורש של שניהם קודם שמתחלק צריך שיהיה כאצבע):

לא **טריפה**. וכתב בט"ז בשם מהרש"ל מעשה היה ברינוס ששחטו פרה שמינה וכשבדקוה לא מצאו בריאה לא אומה ולא אונה ולא ורדא ולא שום סדק רק היה כולה חלקה והיה כחתיכת בשר א' והיה שם בודק א' והוא היה מגודל בין חכמי עסטרייך ולקח סכין חד וחתך בקרום העליון פי' באותו הלבוש והכסוי העליון שנתקרם עליה ופתח אותו בנחת והיה קולף אותו ופשטו בנחת והפריד כולה מעליה אז ראה אותו הריאה כשאר הריאות והכשירוהו ואמר שראה מעשה כזה בעסטרייך ועיין ס"ס ל"ט:

לב **כשרה**. וכתב בש"ך ודוקא כשהסדק עומד במקומו הראוי להיות אבל שאר סדקים אינן מועילים עכ"ל מהר"ם ורש"ל ואם האונא שאצל האומה חסרה קצת והאומא יותר גדולה ממה שרגילה וכשנופחין הריאה אז ממלא החסרון ויהיה שוה כראוי כשרה אבל אם היתה קטנה ממה שרגילה טריפה דמש"א דף ק"ח ע"ש עוד מדינים אלו:

לג **להטריף**. ומהרש"ל מחלק וס"ל דאם כולה דבוקה א"כ היכא דהוי היכר משהו חזינן דהכי רביתייהו אבל בחסר אונא לא מכשרינן בסדק כ"ש אלא כשהוא כשיעור ט"ד והש"ך חולק עליו ומסכים לדברי רמ"א דאין חילוק אלא לעולם מכשרינן בסדק כ"ש וכ"כ הב"ח:

לד **וכשירה**. וכתב בט"ז דה"ה בין אונא לאונא נמי מהני סימנים אלו:

לה **היכר**. ומהרש"ל חולק על כל אלו הסימנים ואינו מכשיר אם נראה הפרש כט"ד וכתב בש"ך דאין להחמיר אם לא כשכולה דבוקה דהוי כמו אופתא אבל כשהריאה כתקונה רק שב' אונות דבוקות יחד יש להכשיר ע"י סמפון ובהגהת מהר"ץ מחלק דדוקא מאונא לאומא מועיל הסמפון ושאר סימנים ולא מאונא לאונא דבזה לא מהני סימנים אחרים ואפילו הסמפון לא מהני והגהות אחרות חולקין עליו דדינם שוה וכ"נ עיקר. ט"ז:

לו **בהדייהו**. וכתב בש"ך ואין להתיר אם לא תוך ל' ללידתן בודאי וגם נגררין אחר אמם דתרווייהו בעינן אבל אחר למ"ד יום אף דנגררים אחר אמם ומניקתן חשיבי גדולים ופר"ח כתב דאין לסמוך על הני י"א. אבל מן הספק אמרינן שהוא לאחר למ"ד יום. וכתב עוד אם בצד א' של הטלה יש לו אונות כדרכו ובצד השני אין לו יש להטריף אף בגדיים וטלאים:

לז **נוהגים**. וכתב בש"ך ולא דמי למ"ש בסעיף ד' דאם נמצא בסוף שפולי אומא דכשירה דשאני התם דהאונות הם כתיקונן והוי כיתרת בדרי דאוני אבל בחסר אונא אחת אין בליטה זו משלמת החסרון וכתב הב"ח מעשה בא לידי כמה פעמים בריאה שלא היה לה שום ריעותא אלא בצד שמאל יצאה בליטה מן האומא בחיתוך שבין אונא לאומא ממש במקום שדרך הורדא להיות עומד כנגדה בצד ימין ואותה בליטה היה לו כיס גמור

ומונח בתוכו ולא היה לו צורת ורד כלל (וגם היה שוה לאומה בצד קמא) כאילו היה חתוך ממנה והכשרתיה משום דאותה בליטה לא היה לו יתרת מקמא ולא ורדא ואין כאן ריעותא אלא מצד כיס ואין סברא לאוסרה מכח זה עכ"ל. וכתב עליו הט"ז שנ"ל אפי' היה לו צורת ורד אין כאן איסור דמקרי יתרת מקמא וכשר לדידן ואין איסור שני וורדות אלא כששניהם עומדים בימין במקומם הראוי ואין כעובי אצבע ביניהן והכיס וודאי אינו אוסר דלא מצינו שבשביל כיס יתר יהיה איסור (ומיהו ק"ק שהרי כתב לעיל ואוסר בשני כיסין ואפשר דוקא אי קאי במקום הורדא ודו"ק). וכתב מהרש"ל אם היתרת של הריאה עומדת בדרי דאונה ונוטה לצד חוץ מעט ע"י הנפיחה טריפה אבל הב"י כתב דדוקא בליטה יתירה אבל נתעקמה והולכת למעלה כשר כיון שמושרשת במקום כשר עכ"ל:

סימן לו

א **נהוג.** וכתב בט"ז דאף לדעה זו אינה טריפה אלא אם שניהם מרוח אחת וכמו שכתב בסימן ל"ג לענין וושט ומהרש"ל פסק לקולא כדעת המחבר וכשר כל זמן שאינו מבצבץ ונה"כ חולק על מהרש"ל וכתב שהמנהג להטריף:

ב **בדיקה.** (ר"ל נפיחה ודוקא נגלד כולה אבל ניקב אחד מהם א"צ בדיקה) ובט"ז כ' לדידן יש לאסור בזה (והש"ך ס"ק ט' כתב דבזה אנו בקיאין בבדיקה וכ"כ הפר"ח) ועיין לקמן סי' ל"ט סעיף ד':

ג **מכה.** פי' קרום התחתון הוי כקרום מחמת מכה וכ' בש"ך אפילו אותה בועה ממים זכים אפי' הכי טריפה:

ד **טריפה.** וכתב בש"ך דאיירי שנפחוה כדרכה אבל אם נפחוה יותר מדאי כשרה דאמרינן בעודה בחייה לא היתה נפוחה כל כך וכן מעשים בכל יום שמכשירין ובבדיקת הר"ץ כתב אם נשבר הקרום בנפיחה סביב היובש יובש הוא. וא"מ ז"ל פי' דרמ"א מיירי כאן אף שאינו נשבר סביב היובש טריפה משום דאיירי כאן דאיכא שום ריעותא בריאה כגון מראה וכה"ג דצריכה לנופחה לראות אם תעלה בנפיחה ונשבר הקרום ואין כאן ריעותא טריפה ממ"נ אי דיינינן לה כקודם נפיחה טריפה היא ואי כלאחר נפיחה הא נשבר הקרום עכ"ל וכתב בט"ז שכל הבודקים מכשירים אם נשבר מחמת הנפיחה דאנו אומרים שהבהמה לא היתה נפוחה כ"כ בחייה כמו שמנפח הבודק:

ה **טריפה.** דכל סתימה דנקיבת הריאה לא מהני. וכתב בש"ך ולא דמי לריאה שניקבה ודופן סותם בסימן ל"ט סעיף י"ח צריך לומר משום דשם הסתימה היא מתחלת בריית הבהמה אבל הכא הוי סתימה דלאחר הזמן:

ו **פושרים**. פי' כחמימת הרוק והכלי בימות החמה צריך שיהיה מחופה באבר ובחורף דווקא דאינו מחופה באבר. ש"ך:

ז **בדיקה**. והטעם איתא בט"ז כי המים חמין כווצי וכן המים קרים סותמין הנקב ומזה הבאתי ראיה בסימן ע' מ"ש רמ"א כשהודח הבשר נסתמו נקבי הפליטה ועיין סי' ע' סעיף ו'. וכתב בש"ך דמשמע מדברי רמ"א דאם לא שמוה במים חמין או בקרים יש לה בדיקה אפילו לדידן אע"ג דגבי צמקה הריאה אין אנו בקיאים בבדיקה שאני התם דצריך שיהא פושרין מעת לעת אלא שצריך עיון דגבי סירכא כסדרן למטה מחציה קיימא לן מאחר שאין אנו בקיאים בבדיקה טריפה מכל שכן הכא ובדיקה זו מוזכר בש"ס וצריך לומר כיון דמשמעת קול היה מבצבץ הרבה ובזה אנו בקיאים מיהו בספר אגודה כתב דאין אנו בקיאים בבדיקת הריאה דנשמעת הקול. וכן בנגלד קרום העליון משמע לדעת הרמ"א דכשר אפי' לדידן ע"י בדיקה דאם איתא דיש נקב כיון שנגלד היה מבצבץ הרבה ובזה אנו בקיאין:

ח **בכח**. פי' דווקא בכח דהיינו במקום דחוק כמו במיצר החזה ודוקא דידעינן בבירור שהטבח העביר שם ידו בכח דאל"ה לא תלינן ט"ז ועיין במהרש"ך ח"ג סי' ל"ב:

ט **וכשרה**. וכתב הש"ך וה"ה כלב וה"ה עובד כוכבים אם ידוע שנעשה בה נקבים אע"ג דלא ידעינן אי הוי נקבים מקודם. וכתב בט"ז אפילו אם נמצא הבועה במקום הנקב ג"כ כשר וכתב פר"ח ומסתברא אף אם הקיפו ולא דמו כשרה משום דבועות עשויות להשתנות כדלקמן ס"ס ל"ז: והב"ח כתב דודאי זאב וכלב שדרכן לעשות נקבים אבל עובד כוכבים לא כי למה לעשות לו נקב וכתב בש"ך דנראה לו דאף לדעה זו דמכשיר בעובד כוכבים לא קאמר אלא כשידוע שנעשה בה נקבים וקמ"ל דאע"ג דלא ידעינן אם היו בה נקבים אם לא תלינן הכל בעובד כוכבים:

י **בזאב**. וכתב בש"ך דכשר אפילו בלא הקפה ואפי' מקיפו ולא דמי כשר. ואמרינן אע"פ דשניהם נעשו לאחר שחיטה זימנין דלא דמי וכן פסק מהרש"ל וכתב הפר"ח אי איתרמי דאקיף ולא דמי טרפה אבל לכתחלה לא בעי הקפה ע"ש:

יא **עגול**. וכתב בט"ז דלא תלינן בטבח אא"כ שיודעים בבירור שהעביר הטבח שם ידו בכח ואע"ג דגבי זאב אנו מקילין אפילו שלא במקום השינים שאני התם דהא חזינן עכ"פ נקבים מחמת השינים משא"כ הכא שיש שני ספיקות לחומרא שמא לא העביר ידו ואת"ל העביר שמא לא ניקב עכ"ל. ולא מהני הקפה אפילו במקום שסומכין אהקפה וה"ה להושחר ואדום. ש"ך:

יב **נעשה**. וכתב בש"ך דאפילו הקפה לא מהני וכתב בבדיקות קבלה על נקבים אם נמצא נקב אדום ורך סביבותיו אז ודאי נקב חדש ותלינן ביד הטבח אבל אם נמצא הנקב לבן וקשה כעין שומן אז ודאי נעשה קודם שחיטה וטריפה. עוד כ' הש"ך מ"ש באדום כבר דחה זה הרמ"א בד"מ ואפשר דלא מיירי הר"ן באדום ממש רק אדום כמראה הריאה:

יג **כשרה**. והטעם משום דבחיי הבהמה א"א לתולע שינקוב מחמת טרדת הריאה. וכתב הש"ך בשם מהרש"ל דהיינו דוקא אם נמצא התולע בתוך הנקב או על הנקב שמוכח שהנקב בא ממנו מזה התולעת וצריך למצוא דוקא תולע בכל נקב ונקב או עליו ולא רחוק מן הנקב והב"ח הוסיף עליו דבעינן שיהא תולע מקצתה בנקב. ומהר"ר מאיר מלובלין חולק על כל זה ומסיק להלכה בין נמצא בתוך הנקבים או בחוץ על הריאה יש להכשיר גם אין צריך לדקדק שימצא כל כך הרבה תולעים כמספר הנקבים והא ראיה מדתלינן בזאב אפילו שלא במקום שיניו וכ' עוד בשם הב"ח דדוקא בריאה אמרינן כן אבל בכרס ודקין כיון דאיתיליד בהו רעותא חיישינן דלמא מבחוץ באו התולעים מחיים אבל הש"ך חולק עליו וס"ל דבכל מקום שהנקב פוסל בהם אמרינן כן חוץ מבמוח. וכחב עוד הש"ך בשם רבי' גרשון דצריך להניח הריאה בשמש עד שיתחמם אם יוצאים יותר כשר ואם לאו טריפה. דמאחר שאין יוצאין א"כ כבר נתקשה התולע בתוכה מחיים. דאי לאחר שחיטה פריש הוי נמי עתה חוזרת ויוצאת כך הסכמת פוסקים אחרונים ועיין ש"ך ס"ק י"ח ויש להסתפק אם נמצא סירכא בתוך הנקב אי תלינן בתולעים עיין כנה"ג דף ק"ב. וכתב בט"ז שיש לחוש לדבריו כי מסתמא קיבל כן מרבותיו ונראה שזה מיירי שיש נקב בריאה ואין שם תולע רק בתוך הריאה עצמו וכתב בש"ך הא דלא כתבו הפוסקים בדיקת השמש משום דאינהו מיירי בהדיא שנמצא תולעים על הריאה וא"כ חזינן שפירשו והלכך כיון דפירשו מקצתן לא איכפת לן באינך דלא פירשו דהרי נראה לעין דהנהו נקבים מתולעים הם כיון דפריש מקצתן וקי"ל דלאחר שחיטה פירש אבל אם יש בה תולעים ולא פירשו כלל בזה קאמר רבינו גרשון דאם לא יוצאין ע"י חום השמש טריפה דהא לא קאמרינן בגמרא אלא מורנא לאחר שחיטה פריש משמע דלא כשר אלא כשפריש ולא כשנמצא בתוך הנקב ולא פרשו כלל הלכך מהני בדיקת השמש לקולא דאם יוצאים לחוץ כשירה ובתשובת מהר"ם מלובלין פסק אפי' בנמצאים תוך הנקב ואין יוצאין כלל ג"כ כשר ותמיהני עליו דאיך ידחו דברי כל הפוסקים בלא טעם כלל:

יד **להכשיר**. וכ' בהש"ך היכא דיש עוד קצת צד להיתר יש להקל ובכנה"ג כ' דאין לסמוך אהקפה כלל אפילו למכניף עשרה ולהקיף אין עושין וכ"כ הפר"ח:

טו **וכשרה**. וכ' בש"ך דהב"ח פוסק לאסור בזה ואין דבריו נראין אלא העיקר כדעת המחבר אם ניקב לבשר כשרה וכתב בט"ז אין להקשות ממ"ש הרמב"ם בפרק י"ד מהלכות שחיטה שאם נמצא בועה בריאה במים סרוחים חיישינן שמא ניקב הסמפון ש"מ דטריפה בניקב לבשר זה לא קשה דכל שיש סביב נקב הסמפון בועה אין שם בשר בריאה שיגין על נקב הסמפון עכ"ל. ואם יש קוץ בין נקב לבשר או מחט טריפה דהא המחט אין מניח לבשר שיגן עליו שהוא מפסיק וכן אם יש סמוך לנקב מוגלא טריפה שאין מגין עליו כנה"ג בשם מהרש"ק ד' ק"ב:

טז **כקיתון**. וכתב בש"ך אפילו כולה ולא דמי לנחסר דטריפה אפילו ברביעית כמ"ש הרמ"א סעיף ח' דחסר במקום א' גרע טפי מנשפכה כקיתון. רש"ל וב"ח:

יז **נמוחו**. וכ' בש"ך דלא חיישי' לנקב הסמפון דהא ליכא בשר להגן משום דאמרינן דאם איתא דניקבו היו נמוחו:

יח **כשרה**. וכתב בש"ך אפי' נראה כן לאחר הנפיחה:

יט **כשרה**. וכ' בט"ז בשם מהרש"ל שאין מחלק בין כ"ף כפופה לפשוטה וסבירא ליה כל היכא שעולה בנפיחה כשרה וכתב עוד בט"ז וזה לשונו ראיתי כתוב למאן דמטריף בכ"ף כפופה דוקא בשניהם שוין אבל אם עוקץ א' ארוך מחבירו אמרי' כיון דאותו צד התחיל להתרפאות גם צד השני יתרפא וכיון שטריפות זו חומרא בעלמא היא ודאי יש לסמוך על סברות כאלו להכשיר אפילו למאן דמחמיר. ומ"ש אם החסרון ככ"ף כפופה פי' בין באמצע הריאה בין בשיפולי דלא כר"ץ שכ' דוקא בשיפולי וכנה"ג הביא כמה פוסקים יש כותבים דוקא בשיפולי. ודמש"א דף ק"ט כ' דוקא באומות טריפה כמין כ"ף כפופה אבל באונות דנין אותו חסר כיותרת העומדת בדרי דאונא דכשירה עיין כנה"ג דף ק' וק"י. ואם בועה עומדת על הקמט הוי לקותא בתר לקותא וטריפה לכ"ע:

כ **טריפה**. ובט"ז חולק ע"ז ופוסק דאף ביתר מרביעית נמי כשר וכ' שכן מצא ברשב"א מפורש ובעל נ"ה חולק ע"ז ופסק דחלילה להקל נגד האחרונים באיסור דאורייתא:

כא **כל שהוא**. פי' שמשמושה קשה ומראיתה כמראית ריאה:

כב **הרוח**. וכ' בש"ך וה"ה לדם עכור או בשר נרקב נמי כשר והטעם משום דאמרי' דבחיי הבהמה אפשר דהליחה או הדם היה יוצאת. ומ"ש המחבר ואם לאו טריפה. כ' בהגהת מהרי"ו אם חוט אדום נמשך מעט במקום האטום אז ודאי אטום הוא וא"צ בדיקה אחרת וטריפה אבל אם בחוט לבן אז צריך לנקוב החוט ע"כ. ופר"ח כ' ואני אומר דליכא פסידא בדבר ולבדוק בכל גווני דאי מבצבצא כשרה. ואם נמצא סירכא במקום אטום שהי' גרוע מסירכא היוצא מן הבועה אין לה בדיקה להכשירה ממ"נ אי מבצבץ א"כ יש נקב בריאה

דהא סירכא כשהיא מבצבץ טריפ' ואם אינו מבצבץ א"כ היא אטום וטריפה עכ"ל ע"י. וע' כנה"ג דק"ג שנוטה להכשיר אטום בריאה ומכה בדופן וסירכא ממקום אטום למכה תלינן שהסירכה באה מן המכה ובודקין האטום אי בצבץ כשרה ונראה שדין זה אפילו נמצא מוגלא במקום האטום. כנה"ג דף ק"ד:

כג **להכשיר**. וכ' בט"ז דגם מכאן משמע דבמקום אטום יש לחתוך במקום אטום בעצמו שהרי גם כאן נחתכה הריאה:

כד **קלה כעץ**. פי' כעץ נרקב ובט"ז כ' שאין לטריפות זו שום סמך מהש"ס. ובנ"ה חולק עליו וכ' פר"ח הא דנקט המחבר בסעיף י"א ותפול חתיכות כו' ה"ה אם לא תפול אם הגיע ללקותא שרופא גורדו ומעמידו על בשר חי הוי טריפה. מעשה שהביאו ריאה לפני ר"מ משנפחה נפלו ממנה חתיכות ולא יצא הרוח וצוה לנפוח בחוזק עד שנפל כל בשר הריאה וראה שהיה בפנים הריאה קרום חדש על הריאה ר"ל על הסמפונות והכשיר ויש לסמוך ע"ז עכ"ל הפר"ח. גם מ"ש בסעיף י"ג בהגהה ואם משרטט בצפורן כ' ה"ה דאם נשבר הקרום מחמת נפיחה במקום שהיה יבשה א"צ בדיקה אחרת וטריפה. אחרונים:

כה **כולה**. צמקה אינה נפרכת בצפורן כמו יבשה דסעיף הקודם דהתם אפי' מקצתו ובצמקה דוקא כולו. וכ' בש"ך בשם מהרש"ל דה"ה רובה דינו ככולה אבל מקצתה כשרה אבל אם צמקה אונה שלימה טריפה דהוה נחסרה אונה אחת ולא דמי לריאה דשרי משום דחסרון בריאה אינו פוסל כשהיא שלימה מבחוץ משא"כ באונות אך כ' שיש להכשיר בבדיקה דמניחין אותם במים וכ' בש"ך שיש לסמוך אבדיקה אפילו בזמן הזה עכ"ל ש"ך וט"ז וכנה"ג דף קי"ב ומ"ש כאן גבי שאגת אריה דכשירה הוא דעת כנה"ג. ופר"ח כ' דבשאגת אריה טרפה:

כו **בדיקתנו**. אי חזינן שצמקה ע"י חולי כשרה ולא בעי בדיקה פר"ח וצריך לדעת היכא דבעי בדיקה הריאה לעולם טריפה באשר ששהה כ"ד שעות במים. ולענין הכלי עיין סי' ס"ט שג"כ טריפה אלא דמותר לשרות בו עוד ע"ש. ובט"ז חולק על זה ופוסק במקום שנראה שבא לה בידי אדם כגון שראינו דרדף ארי אחריה או ששמעה קול רעמים ושחטה ונמצא ריאה שלה צמוקה כשירה בלא בדיקה (אבל ידוע שבא לה בידי אדם כגון ששחט אחרת לפניה לא מהני בדיקה וכן כשידוע שבא לה מן השמים א"צ בדיקה. ומ"מ צ"ל דלא שחטו לשעה קלה מיד אחר שראינוה שרדפה ארי דא"א דלשעה מועטת תצמק הריאה ט"ז. וה"ה אם ראינו שנבעתה בידי אדם ושחטוה מיד דלא הוי טריפה דלשעה קלה לא צמקה רש"י וכנה"ג כ' ודאי אם רדף אחריה ארי או היכא שפחדוה בני אדם הבעתותא כ"כ חזק אפי' לשעה קלה יוכל לצמקה הריאה רק כששמעה קול אריה יוכל להיות שא"א שתצמק לשעה קלה וצ"ע ע"ש דף קי"א. ומ"ש

דבזמן הקור מושיבים אותן בפושרין וכו' והמים צריכין להיות פושרין כל מע"ל) ודעת רמ"א צ"ע דכאן פוסק אף בידי שמים צריך בדיקה ולעיל כתב דוקא אם הדבר ספק משמע בוודאי בידי שמים א"צ ובנ"ה מתרץ דברי רמ"א דמ"ש אם הדבר ספק להורות דאפי' בספק לא מהני בדיקה לדידן. וכ' בש"ך מיהו ודאי היכא דבדקה ולא חזרה לברייתה לכ"ע טריפה דמוכחא מילתא דמקודם לכך הפחידוה גם בידי אדם וכן היכא שאין רגלים לדבר שבא בד"א תלינן ברוב וסמכי' על בדיק' זו שהרי חזרה לברייתה וכ"ד אחרונים ש"ך ופר"ח:

כז **שלימה**. והב"ח כ' דדוקא אם נמצא קורט דם אבל בלא"ה אפי' ניקב לחוץ כשרה והש"ך חולק עליו בזה:

כח **נפיחה**. ומהרש"ל חולק על זה ופוסק כהמחבר וכ' בש"ך דנראה לו להכריע דהיכא דנפחוה ולא הרגישו עדיין במחט רק אח"כ בחתיכה אז יש לנהוג כדברי הרמ"א אבל היכא שהרגישו המחט במשמוש היד אז נראה דמהני בדיקה. (כ' ע"י אם נמצא המחט מונחת ע"ג הריאה על אונא ארוכה ועבה יש להטריף ממ"נ אם בא מבטן נקבו בני מעיים אי בא דרך הריאה וניקבה הריאה פשיטא דטריפה):

כט **להכשיר. וכתב** בש"ך אבל אם היא שלימה צריך לנפחה כמו בסי' ל"ט דבכ"מ דאיכא ריעותא לפנינו צריך לנפחה (ופר"ח חולק ע"ז וכ' דאין צריך לנפחה אפי' כשהיא שלימה קמן. אבל בכנה"ג מסיק דריאה וסימפונא דין א' להם בשלימה כשרה בבדיקה ובחתוכה טריפה. ועכשיו בזמן הזה דלא דיינינן דין שלימה בין נמצא בריאה ובין בסמפונא רבה דריאה טריפה ע"ש דף קי"ג):

סימן לז

א **סמוכות**. וכ' בש"ך אע"ג דלעיל סי' ל"ו גבי ריאה שנימוקה כ' הר"ב דדוקא בהפסד מרובה יש להכשיר בעכורים וסרוחים צ"ל דהתם איכא נמי חששא דסמפונות מה שאין כן כאן. (כיון דבועה יש לה כיס בפ"ע ולא נגע המוגלא בסמפון. מצאתי בועה ישנה טרפה כיצד כשהבודק מכניס ידו לבדוק ומתמסמס ביד הבודק שהיא מעופשת טרפה וכן אם נמצא מין בועות בריאה שקולפין אותה בידים והריאה נשארת שלימה במקום הבועה טריפה ולא מהני נפיחה דלמא היתה נקובה במקום הבועה וחזרה והבריא וקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום. כנה"ג דף קי"ג):

ב **טריפה**. וכ' בט"ז ובש"ך אפי' היא בועה ממים זכים ומכ"ש אם יש סירכא גמורה דהיינו שדבוק' למקום אחר ויוצאת מן הבועה ולא מהני בזה מה שנוהגין למעך ולמשמש בסרכות ואפי' מן הטנרא נ"ל דטרפה ולא מהני מעוך ומשמוש ואפי' באונות לא אמרינן דדופן מגין עליה:

ג **טריפה**. וכ' בט"ז דמזה למדו הבודקים להטריף בכ"מ שיש שני לקותות ולא דמי לסירכא תלויה יוצאת מטנרא דכשר כמ"ש לקמן סי' ל"ט סעיף ח' בהגה וצ"ל דמשום

טנרי אין עליו כלל שם לקותא ובהגהות הר"ץ על בדיקות כתב דבסירכא תלויה יוצאת מבועה שיש בה מים זכים דכשר דמים זכים לאו לקותא היא ול"נ דטריפה הוי וכ' עוד דבועה היוצאת מן הסירכא דבין אונה לאונה למטה מחציין דאין זה מקרי תרתי לריעותא דהא למטה מחצין אין שם סירכא עליה כלל אבל אם יש שם חלון אע"ג דאנו מכשירין כדלק' סי' ל"ט סעיף ד' מ"מ כיון שיש פוסקים שמטריפין שם אפילו בחלון וכאן דיש עוד ריעותא דבועה מקרי עכ"פ תרתי לריעותא וטריפה וכן אם בועה יוצאת מסרכא שבין אונ' לאומא למטה מחציין אפילו בלא חלון כיון שיש פוסקים דסבירא להו דטריפה אע"ג דלא קי"ל כמותם מ"מ כאן הוא תרתי לריעותא ומעשה בא לפני בריא' שנסרכ' לכיס והסרכה היתה מלאה דם עד שבמקום הסרכא לכיס נתמלא כל סביבו אותה מראה דם והטרפתי' דכאן גרע מתרתי לריעותא דלא מהני בזה מעוך ומשמוש (בועה גדולה כמו אגוז שנמצאת באונא האמצעית ע"ג כנגד הצלעות והיא בולטת לחוץ ואין לה דיבוק בריאה אלא השורש שהיה דבוק בה והשאר היה לחוץ ופסק ש"א סי' כ"ה להטריף וכן הסכים הפר"ח אבל לא מטעמי').

וכ' בש"ך אם עור הבועה משתנית למראה הריאה אע"ג דעומדת בגבשושית או שאר ריעותא כשר דכיון דיש בו מראה ריאה לא הוי ליה אלא חסרון מבפנים:

ד **אסורה**. והטעם משום דאינן סמוכות אלא מחמת נקב שהוא בריאה:

ה **וכשרה**. כ' בט"ז בשם מהרש"ל דצריך עוד בדיקה אם יש לכל א' כיס בפני עצמה טריפה אע"ג דשפכי אהדדי (וזהו ששואלין היכי תמצא שיש הפסק מרא' ריאה בין בועה לבועה ואפ"ה טרפה אף דשפכי אהדדי. אם נקבוהו ולא היו שופכות זו לזו ואח"כ נפחו זו ועלתה גם חבירתה בנפיחה זו או שהטילו מים בא' מהן ועי"כ נתמלא גם חברתה כשרה כמו גבי ב' מרות סי' מ"ג כנה"ג דף קי"ד):

ו **צמחים**. פי' צמחים קשים הוא טינרא ואין שם ליחה כלל (וה"ה במלאות רוח כשר בסמיכי ש"ך וב"ח):

ז **הריאה**. וכתב בט"ז דהגהה זו מקומה אחר אע"ג דסמיכי אהדדי כשרה שכ' המחבר והטעם כ' מהרש"ל דמורסה דכשרה דלא מקרי בועה אלא דבר הבולט לחוץ ומשמע דיש מוגלא בהאי מורסא ואפילו הכי אינו אוסר בסמיכי ובש"ך כתב דיש מפרשים דמורסא היינו שקורין בלאט"ר שמראה הליחה שבתוכה הוא כמראה טירקס והם גדילין בין עור לבשר אע"פ שהקרום שמכסה עליהם אין לה מראה הריאה רק מראה המורסא כשרה ולא נהירא דאם אין קרום הריאה מכסה עליהם סמיכי נינהו וטריפה. וכתב עוד דוקא אם הקרום הריאה מכסה אותה ואינו גבוה מבשר הריאה אבל אם היא גבוה אפילו אין בו טרפא דאסא ולא צורת אונה אסור בסמיכי אהדדי:

ח **מראה ריאה.** ופי' הט"ז אבל אם יש בו מראה מוגלא הוה כסמוכין וטריפה וכ' עוד שמצא כתוב אם נקלף העור העליון של הבועא דהיינו עור הריאה טריפה מפני שהעור התחתון הוא עור הבועה והוא עור הבא מחמת מכה וזה הוא אפי' בבועה יחידי' ואפילו במים זכים:

ט **ומתוקים.** פירש הש"ך לאפוקי מרים ומלוחים דהוי כמו עכורים והסי' איזה מים זכים כל שיש לה כיס בפני עצמה ונקלף מן הריאה ואין הרוח יוצא מהם כשמנקבים הבועה וגם עור של הבועה לבנה היא גם בפנים (כ' פר"ח כשבודקין הבועות צריך לתחוב בקוץ ולא בסכין משום דברזל מקלקל המים וגם לא יקבל אלא בכלי ולא ביד וע"ש בע"י). וכ' בש"ך דזה הסי' מהני אפי' לדידן ומ"מ צריך עיון ובספר מח"ב נדחק בזה:

י **הרחק.** וכ' בש"ך דמהרש"ל חולק על המנהג ודעתו שאין להכשיר אף בהפסד מרובה וכ"כ הב"ח הלכך נ"ל דמה שכ' הרב או לפי ענין ההפסד ושעת הדחק דוקא קאמר היכא דאיכא תרווייהו ודלא כהעט"ז שכתב או שעת הדחק:

יא **בסמיכי.** פי' דבמקום שנוהגים איסור במים זכים בסמיכי ה"ה בשיפולי וכן במקום שנוהגים היתר אבל לענין חוט מקיף לא דמי דלכ"ע בשיפולי סגי בחוט שער אחד:

יב **טריפה.** פי' בועה על אונה עליונה של ימין במקום חריץ:

יג **דסמיכי.** וכ' בש"ך דלפי זה במים זכים יש להקל במקום המקילין מיהו יש טעם אחר שיש לחוש לחיכוך הבועות בצלעות קטנות ובגרגרת וטוב להחמיר. (ואם קרום מכסה את הבועה אף שיהיה על החריץ ממש לית לן מיחוש כלל לחיכוך גרגרת מפני שהבשר מכסה הבוע' וצריך שיהיה אותו בשר המכסה מראה הריאה. וטעמא דמחלק רמ"א בין ב' בועות לבועי וטינרי דטינרי מנקב הבועה אף בלא דחיקא. משא"כ ב' בועות דאינן מנקבין זא"ז אלא ע"י דחיקא. ומש"ה כשרה באונות דיש הפרש ביניהם. ומ"ש רמ"א בועה וטינרי זא"ז כשר כ' הפר"ח אין מחוור כיון דאפי' בועי דסמיכי טריפה משום דדחקי אהדדי כ"ש בוע' וטינרי שהטינרי קשה ומנקבת וכ"כ דמש"א לאסור אבל כנה"ג הביא בשם כמה פוסקים להתיר וכ"כ בנה"כ (בבדיקות וכן נוהגין):

יד **לאסור.** והטעם איתא בש"ך משום דמחזי כתרתי בועי דסמיכי ויש לחוש למראית עין ובט"ז כ' הטעם כיון שעומד בסוף סופו לפסוק ולנקוב וכ' פר"ח דכל קצות הריאה אפי' מן הצדדין נקראו שיפולי שהרי הריא' כשהיה בגוף הבהמה אינה שוכבת אלא תלויה א"כ בכל הצדדים הי' תלויה ועומדת וסופו לפסוק ולנקוב):

טו **ריאה.** ומהרש"ל מתיר אף כשאין לו מראה ריאה (מאחר דא"צ אלא שיעור חוט א' א"כ בזה ודאי אין לו מראה ריאה ועוד מאחר שיש הרבה גאונים מקילין בבועה בשיפולי יש להקל. ואם נאבדה קודם שתבדק אם יש בשר מקיף יש להתיר הלק"ט וכנה"ג דף קי"ח). וכ' בט"ז דלפ"ז היה

להתיר גם בסמיכי בשיש חוט בשר מפסיק בלא מראה ריאה אלא שאין לסמוך ע"ז כיון שטריפות דסמיכי הוזכר בתלמוד מה שאין כן בשיפולי יש להקל עכ"ל:

טז **יפה**. פי' אפי ע"י טורח רב (ואם ע"י נפיחה זו נקרע הקרום טריפה):

יז **לשנות**. וכתב בש"ך ודוקא בסתם בהמות אמרינן דהכי שעורייהו אבל אי חזינן דיש סמפונות חוץ לשעורים הללו טריפה אבל בס' ל"ח כתב דמשמע דלא איכפת לן לחוש לסמפונות שהם בקצה וחוץ לשעורים הללו:

יח **בבועה**. והנה מהרש"ל והט"ז חולקים על רמ"א ומכשירים במים זכים והש"ך (וכן פסק בנ"ה) חולק עליהם ופוסק דעיקר כדעת רמ"א להטריף (ואין מועיל בדיקה):

יט **וסרוחים**. והטעם איתא בש"ך דאז לא דמי לנשפכה כקיתון וליכא למיחש לסמפונות:

כ **לעבר**. וכ' בט"ז אפילו אם חוט בשר מקיף וקמ"ל בזה דבבשר האונא אם הבועא בשפולי ויש בשר מקיף ביניהם כ"ש כשר והטעם משום שאין שם סמפונות משא"כ בורדא שיש שם סמפון (דהיינו אצל החריץ של ורדא) וכ"ש אם נמצא במקום עב שלו או בשורש שלו דטריפה (אם ניכר מעבר לעבר. אבל בלא ניכר מעל"ע אין טריפות כלל בורדא כמו בשאר ריאה). ודלא כמהרש"ל שחולק על רמ"א ומכשיר בורדא וכ' עוד דיש להזהיר לבודקים דבכל בועה בשיפולי שהיא כשירה אם חוט בשר מקיף צריך לראות אם היא מתפשטת למטה בריאה עד יותר מן ב' אצבעות משיפולי שאז טריפה מכח מעבר לעבר עכ"ל:

כא **כבועות**. ובט"ז כתב שנוהגין היתר בדין זה (וכן הוא עיקר להלכה ש"ך פר"ח):

כב **טריפה**. (ואין מקיפין בבועי דבועות עשויין להשתנות ש"ך ועיין ע"י). וכתב בט"ז אבל אם ממשמש שם ידא דטבחא תלינן בו להקל כמו שכתב בסימן ל"ו סעיף ה' מיהו צרך לעיין בצלעות שלא ימצא ריעותא בצלעות וכתב עוד בט"ז דאם היו כאן בודקים בבועה בשיפולי ריאה ונפחוה והסכימו שלא היה בשר מקיף אותה ובודקים אחרים אומרים שנפחוהו והכשירוהו דאף לדעת מהרש"ל דפסק בסימן א' סעיף י"ד דאסורה הבהמה מכח הכחשת העד מ"מ מודה בזה דכשר דהא אפשר לנו לתרץ ולומר דאין כאן הכחשה דוודאי סברא טובה היא שאחד יודע לנפח יותר מחבירו דלא כב"ח שכ' לדידן דס"ל שבהמה שלא נבדקה שנאבדה הריאה אסורה הכי נמי אסור בזה כיון שיש הכחשה ולפי שכתבתי אין כאן הכחשה ועיין לקמן סימן ל"ט סעיף ה' ושם סעיף י"ז כתבתי דאף אם יש הכחשה בענין זה כשר. (ב"י וד"מ):

כג **כשירה.** ופר"ח הוכיח שאם נסרכה בכל אברים למקום שהנקב פוסל בו בכל גווני טריפה. ומ"מ אם נסרך הלב או הטחול בסומכא למקום אחר אין להטריף דמאן לימא לן שיגיע הנקב עד מקום שמטריף מאחר דליכא ריעותא אלא מבחוץ:

סימן לח

א **ירוקה.** (הרז"ה והרשב"א סוברים דאי במשמוש דומה לבשר אע"פ שמראיתה טובה טרפה ולזה הסכים הכ"מ ודמש"א ובשעת הדחק יש לסמוך על פסק המחבר להקל פר"ח). וכתב ט"ז בשם מהרש"ל כללא דמילתא ירוק הנקרא גרי"ן או בלא"ה כשר והנקרא גע"ל טריפה אבל מה שמצאתי עוד מראית כמראה קרי"ד שטיי"ן או כמראה ווינקסיל דטריפה לא נהירא (דמראה ווינקסי"ל הלא אדומה כשירה) דאין להוסיף על הטרפות עכ"ל. ופר"ח היקל בהורקת פני' שקורין גע"ל זוכ"ט ע"ש:

ב **נהוג.** וכתב בש"ך דהיינו כלובן ביצה אחר שנתבשלה (אבל חלמון בין הכא והכא טריפה) אבל בעודה חיה אינה רק צלולה ולא לבן וכתב עוד אם הוא ירוק כזהב או שעוה או כמו הכנף של טוו"ס שנקרא בל"א פפוי"א או כהורקת פני אדם החולה הנקראת בל"א גע"ל זוכ"ט הכל הוא מין ירוק גע"ל וטריפה ואם הוא גע"ל כאתרוג נמי טריפה:

ג **אסורה.** וכ' בש"ך דמכאן משמע אע"ג דאין נתלבן כמראה הריאה ממש אלא נתהפך לגוון המותר ג"כ כשר ומהרש"ל אוסר עד שיהיה כמראה הבשר הריאה דוקא והביא הש"ך בשם פוסקים החולקים על מהרש"ל בדין זה וכ"כ בנ"ה דלא כט"ז שמסכים עם מהרש"ל:

ד **הכחול.** והוא מראה לאזו"ר:

ה **נהוג.** ומהרש"ל מתיר אע"ג שיש מכה בדופן ובט"ז כ' אף לדעת הרמ"א אם לאחר נפיחה חוזר למראה הריאה דכשר (והר"ץ כ' אפילו למראה הריאה אחר הנפיחה טריפה כיון דבא מחמת הכאה שהוכתה בדופן) וכן פסק גם כן הש"ך וכ' עוד מעשה בריאה שהיתה על גבה חוט אחד עב כב' חוטין וארוך כשיעור אצבע ובדקתי במשמוש היד והיה בראש החוט בועה אחת מלאה מוגלא והרגשתי שהיה בו דם כמו בגידי הצוואר וחתכתי החוט למטה עד שיצא הדם לראות אם ישתנה ללובן ונשאר המראה כבתחלה והטריף ברעגינשפורק. וכתב עוד שדבר פשוט הוא שגם בעוף פוסלים המראות כמו בבהמה וכן פסק מהרש"ל. (עוד כתב ט"ז מ"כ הגהה א' קבלה על מראה שחור שאינו לקות' עד שיכנוס תוך ב' הקרומים ונכנס בבשר. ואני אומר אף שאינו נכנס בקרומים כלל אלא המראה מלמעלה על הריאה מראה פסול הוא וטריפה ע"ש. וכ' עליו פר"ח דאינו מחוור אלא לפחות צריך שיכנוס לב' קרומים ע"ש):

ו **כשירה**. פי' בלא בדיקה ואם יש בין קליפה לקליפה סירכא לא הוי כלום דהני קליפות לאו מגוף הריאה הוו (פר"ח בשם הרשד"ם):

סימן לט

א **הסתם**. דרוב בהמות בחזקת כשירות הן (חוץ מן הריאה שעלולה ליטרף מפני סירכות ושאר טריפות דשכיח בה):

ב **נחש**. וכתב בש"ך דמשמע מזה דבדיקה זו הוא מדרבנן (וכ"כ כל האחרונים) מיהו ה"מ היכא דלא אתיליד ריעותא. אבל היכא דאתיליד ריעותא בדיקתה מדאורייתא. מ"כ כשבא השוחט לפתוח חצר הכבד יחתוך נקב קטן סמוך לצלעות ויכניס אצבעו ויבדוק סמוך לנקב באצבעו ואח"כ ירחיב הנקב ויכניס ידו ויבדוק בנחת ולא במהירות:

ג **ריעותא**. וכ' בש"ך אבל אי נאבד' בלא ניפוח לכ"ע כשרה כיון דנבדקה ואפי' בבהמה גדולה ודלא כב"ח שכ' דבעל נפש יחמיר לעצמו:

ד **עיקר**. וה"ה כל שאר ריעותא ש"ך:

ה **היתה**. והטעם דרוב בהמות בחזקת כשרות הם וע"ל בסי' מ"א ס"ס כ"ד וכ' בש"ך אבל אם השליכה או איבדה במזיד נראה דלכ"ע דינה כמו בביטל במזיד איסור מדבריהם שנתבאר לקמן סי' צ"ט ס"ו ש"ך (שאלה. טבח ששחט ויש לו חלב ממנה אם יוכל לכתחלה לומר לעובד כוכבים שיטול הריאה ממנה ולהשליכה לכלבים והבשר ימכור לעובד כוכבים ולסמוך על החזקה דכשרה היתה ולאכול החלב ממנה. נראה דאם יש לו חלב שנחלב תוך ג"י אסור אפי' בדיעבד דחיישינן לסירכא אבל למה שנחלב קודם ג' ימים מותר לעשות כן דהא אף אם נמצא בו סירכא לא אסרינן למפרע אלא ג"י ודוקא שלא נמצא ריעותא בצלעות. אבל אם אחר שזרקו הריאה נמצא בצלעות מכה רבה שנסרכה הריאה בצלעות בכה"ג אסור דהא ודאי מכה ישנה הי'. אכן הכלים שנשתמש בה קודם א"צ לאסור כל שאינן בני יומן. מאחר שאיסור נט"ל דרבנן אין לאסור אלא באיסור ברור כמו בטריפת מן הבטן. תשובת ב"ח שאלה כ"ו):

ו **מחמירין**. וכתב בש"ך דלכ"ע בדיקת הריאה אינו אלא מדרבנן והיכא דריאה לפנינו ונבדקה כל ספק שבה תלינן לקולא ומוקמינן לה אחזקת היתר אם נוכל לתלות שנעשה לאחר שחיטה כדלקמן סי' נ' ס"א בהג"ה ולכך כ' רמ"א בצחות לשונו ויש מחמירין ולא כ' ויש אוסרים משום דרצה לומר דהאוסרים לאו מדינא אסרו אלא שחכמים החמירו בדבר כדי לחזק דבריהם (דס"ל כיון שהצריכו חכמים לבדוק אסרו אפי' דיעבד כשלא נבדקה משום דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן דכל א' ישליך הריאה בלא בדיקה):

ז **לאומא**. פי' חוט של ריר יוצא מזה ונדבק בזה. וטעם טריפת הסירכא פי' רש"י דאין סירכא בלא נקב שהריאה שואבת כל מיני משקה ונעשה עב בתוכו ויוצא מעט

דרך הנקב ונקבה ונעשה קרום וסופו להתפרק והתוס' כתבו אף שאין עכשיו נקב סופו להתפרק ויהא נקב:

ח **בדיקה**. והטעם לדעת רש"י אמרינן דאע"פ שיש בו נקב חבירו סותמו ולפי' התוס' אמרינן דבכסדרן אין סופו להתפרק (ועיין פר"ח מה שהביא בשם הררי"ט צהלון):

ט **סירכא**. וכ' בט"ז מה שאנו בודקין בנפיחה ושמין רוק על מקום הסירכא וסומכין ע"ז להכשיר היינו לפי שכבר עברה הסירכא ע"י משמוש כמ"ש בסעיף י"ג ממילא לא היה כאן סירכא כלל בזו אנן מצריכין בדיקה לחומרא דאם תבצבץ תהיה טריפה ואם לא תבצבץ כשר מצד הדין כיון שאין סירכא. ומ"ש רמ"א שאין אנו בקיאין בבדיקה היינו בסירכא שאינ' עוברת ע"י משמוש ויש כאן סירכא וטריפה אלא שאתה בא להכשיר מכח הבדיקה שלנו וזה אינו מועיל כיון שאין אנו בקיאין בבדיקה בנפיחה ושמא אם היה מנפח כראוי היה מבצבץ (וכן בכ"מ שצריך בדיקה מן הדין והעיקר ההיתר מחמת הבדיקה אין אנו בקיאין וטריפה וע"ל ס"ק ז') כ"ז נ"ל ברור ודלא כהרבה בודקים שסומכים להתיר גם בספק איסור כיון שאינו מבצבץ והם מאכילי טריפות ולפ"ז הך דבס"ג שהעובד כוכבים נטל הריאה קודם הבדיקה שאנו מתירין ע"י הנפיחה א"כ מאחר שעיקר ההיתר כאן הוא ע"י בדיקה ואין אנו בקיאין יש להטריף וכן בההוא דסי' ל"ו סעיף ב' דנגלדה הריאה שצריכה בדיקה לא מהני לדידן ע"ש שכתבתי בשם נ"ה שחולק עליו בנגלד הריאה דמהני לדידן גם יש להחמיר בההוא דסעיף ג' דלא מהני בדיקה אם לא שיש הפסד מרובה או גדיים וטלאים וכבר הקשה בפרישה על מה שאנו נוהגין לבדוק ברוק ולא מניחין כל הריאה בפושרין והשיב לו הב"ח דהבדיקה שלנו אינו אלא לחומרא:

י **מפולש**. פי' אפי' יש שם חלון (אפי' באלכסון כל שהאלכסון למטה מחציין רש"י) וכ' ט"ז ולאו דוקא עד חציו אלא אפי' אם הולך מהעיקר האונות עד כל צד בין האונות דהיינו עד ראשם כשר בדליכא חלון ומ"ש רמ"א כאן אמצעית שהוא ל' ברור דשם אפי' איכא חלון אין איסור משא"כ למעלה מחציין דשם טריפה כשיש חלון אבל בלא חלון כשר עד למעלה וכן עיקר (ט"ז) ואין חילוק בין אונא לאומא משא"מ למעלה מחציו שם טריפה כשיש חלון אבל בלא חלון כשר עד למעלה:

יא **בכסדרן**. וכ' בש"ך דאם עומד כסדרן במקום החיתוך ונפרדו האונות עד שנראה מקום הסירכא משמע מדברי הפוסקים האחרונים דנקרא כסדרן וכשר וכן נוהגין להכשיר עכ"ל:

יב **סירכא**. וכ' בט"ז דוקא מעיקרו דאז אינו מפולש אבל אם יש בו חלון טריפה (וכ"כ רש"ל ומהרי"ל) ובנ"ה פוסק אפי' יש חלון בין אונא לאומא כשרה כמ"ש בש"ך ס"ק י"ג

וכתב עוד דאין חילוק בין קרום עב או דק וכ' עוד דאם אין בו חלון אפי' נבדקה כולה ביחד מראשו עד סופו ג"כ כשר:

יג **כשר**. וכ' הש"ך מיהו אינו כשר אלא כשאין בשר הריאה שתחת הסירכא מקמיט בנפיחה וכמ"ש הרב בהג"ה סעיף ט'. וכ' בט"ז אבל אם גם אותה סירכא נדבקת למקום אחר טריפה ואפי' לאותו אונא עצמה לפי מה שיתבאר בסעיף ט' דזהו לא מיקרי סירכא תלויה ולא מהני בזה מיעוך ומשמוש כיון שבמקום א' יש תרתי לריעותא כנלע"ד עכ"ל (וכ"כ רש"ל והש"ך מכשיר):

יד **כשרה**. והטעם איתא בט"ז דאזלינן בתר רוב בהמות שהם כשרות וכיון שיש ספק היאך היתה נפוחה בחיי הבהמה אם הרבה אם מעט מעמידין בחזקת היתר מטעם נשחטה הותרה ועיין בסעיף י"ז (ועיין פר"ח):

טו **שלה**. והטעם משום דכלהו לגבי דידה שלא כסדרן הוא:

טז **טריפה**. וכ' בש"ך ודוקא יתרת שנמצאת מקמא אבל יתרת בדרי דאונא פשיטא דדין אונא יש לה וכסדרן כשרה וכ' בט"ז מעשה בבהמה שהיתה שמנה ביותר והיה ראש האונות מובלעים בשומן מרוב חלב והפריד רבינו יואל השומן מהאונות ולא היה נשאר שומן בריאה ועלתה בנפיחה והכשיר עכ"ל (ודוקא מקמא אבל יתרת בדרי דאונא פשיטא דדין אונא יש לה ובכסדרן כשירה. וכתב ע"י אם יהיה שני ורדים בשורש א' שאז הדין שהוא כשר אם יהיו נסרכים זה לזה טריפה והטעם דהלב שוכבת על הכיס של הורד ודוחקת על הגנב ומחמת דוחקא מתפרקת הסירכא שביניהם ויהיה מנוקב ועיין בפר"ח מה שמביא בשם ב"י בשם הרמב"ן):

יז **טריפה**. ופי' הש"ך דלא מהני בזה בדיקה (וטרפשא דכבדא היינו מה שקורין רויט פלייש):

יח **לאו**. וכ' בש"ך מה שכ' הרמ"א דאם היו האונות דבוקים לגמרי לשומן היורד בין האומות דכשר מיירי דוקא כשאין בו חלון מיהו מה שכתב אם הוא דבוק לגרגרת שכשר כל שאינו יכול להכניס אצבע ביניהם צ"ע לדינא כי מדברי המרדכי שהכשיר משמע שלא היה יכול להכניס ביניהם אפי' מחט עכ"ל ועל מה שכ' רמ"א וכן אם היו האונות כו' הקשה ע"י דמשמע דאין חילוק בין צד ימין לצד שמאל ובש"ע ומהרי"ו כתבו אונא עליונה דמשמע דוקא של ימין ולא של שמאל:

יט **בדיקה**. והטעם דסירכא תלויה אינה אלא הפשטת ליחות הריאה ולא בא ממקום נקב. (אע"ג דאין סירכא בלא נקב כאן מותר לפי שהסירכא מחמת נקב נסרכת למקום אחר. כתב מהריב"ל ח"ב סי' ע"ב סרכות שנמצאות תלויות בדופן הבהמה ולא נודע אם היו כך מתחלה תלויות או שהיו דבוקות בריאה ואח"כ נעקרו והכשירו דאוקמינן לשוחט אחזקתי' עיין פר"ח סימן קכ"ז וע"ש סימן ל"ז סעיף ב') וכ' בט"ז אע"ג דסיים כאן דאין צריך בדיקה מ"מ לפי מה שכ' הרמ"א

דנהגו דבאם יש סירכא עוברת ע"י משמוש נוהגין לנפחה ה"ה בזה דצריך בדיקה דהא חד טעמא הוא דסרכא תלויה וסרכא עוברת שניהם אנו מחזיקין להתפשטות ליחות עכ"ל:

כ **כשירה**. וכ' בט"ז דמשמע אתלויה דסמיך ליה קאי אבל בדבוק למקום אחר אין כאן שום קולא משום דהוי תרתי לריעותא ולא מהני שם משמוש ומיעוך כלל ועיין לעיל סי' ל"ז סעיף ב' ונראה דה"ה אם למטה מחציה יצאת מטנרא דלא מקרי תרתי לריעותא אע"פ שנדבקת בשני צדדין וכך יש בהגהות בדיקות להכשיר בזה אפילו יוצאת מבועה ונראה בזה דצריך משמוש כמו בשאר סירכות:

כא **טריפה**. וכתב בט"ז מהרש"ל חולק ע"ז וכתב אם היא נסרך באונה או באום' עצמה לא מקרי סרכא תלויה (והש"ך פוסק כש"ע והך סברא שזכר הרמ"א מבשר הריאה שארוך מן הסרכא אין מזה ראיה כלל דאף אם עכשיו שוה שמא בחייה היתה נפוחה יותר והיתה קצרה. וכתב עוד בט"ז דלפי מה שכ' הרמ"א דצריכה בדיקה אפי' כסדרן ואנן אין בקיאין בבדיקה אם יש סרכא בין חיתוך הערוגה להקנה וכ"ש מחיתוך ערוגה זו לחיתוך ערוגה שאצלה צריך מיעוך ומשמוש בכל סרכא ואם לא יבצבץ אז דוקא כשר אבל אם נסרכא מגב ערוגה זו לגב ערוגה אחרת טריפה בלא בדיקה עכ"ל):

כב **טריפה**. והטעם אם היא עולה בנפיחת הריאה דטריפה איתא בש"ך משום דאמרינן דודאי נקבה הריאה ולכן נכנס הרוח לתוך הסרכא ועולה. וסירכא שמתנתקת על ידי נפיחה כתב בתשובת ר"מ אלשקר סי' ג' דטריפה ומדמה לה למיעוך ומשמע לדידן דמקילין במיעוך ה"ה בהני נמי כשר. וכתב עוד דבסירכא תלויה תמיד צריכה בדיקה בצלעות (ועיין ע"י):

כג **לישראל**. וכתב בט"ז בשם מהרש"ל בענין הנענוע אם יוכל לנענע אף שאינה ניתקת במיעוך היד המנהג להתירה בבהמות ישראל ודוקא בבהמה גסה וכ' בשם מהרי"ל אם מנענע הריאה ונשאר הסירכא בבשר הריאה טריפה משום דאין סירכא בלא נקב אבל נשאר בשומן הלב כשירה ודנין אותה כריר בעלמא וכ' עוד דיכול לנענע אפי' הרבה פעמים ונוהגין לחתוך הכבד קודם הנענוע מיהו הדבר פשוט שאין אנו בקיאין בזה ע"כ אל יסמוך אדם ע"ז רק חכם גדול (והש"ך העיד דאנן לא נהיגין כלל לנענע):

כד **לשחיטה**. והטעם איתא בש"ך דבהמה שלא הושקתה מים קודם לשחיטה כולה מלאה סרכות דקות וקשות והוא מש"ס דביצה דף מ':

כה **בזריזות**. וכ' מהרש"ל מ"ש המחבר להכניס ידו בזריזות וכו' אדרבה בכל נוסחי הלכות בדיקה כ' יכניס ידו בנחת וז"ל כשבא לבדוק יחתוך בחצר הכבד ויזהר לחתוך

בנחת ולהטות ידו לצד הצלעות שלא יחתוך לצד חלל הגוף וכשיכניס ידו לפנים יוליכנה בנחת בין הערוגות לצלעות עכ"ל:

כו **בעלמא**. וכ' בש"ך מיהו אחר המיעוך צריך לבדוק ברוק או פושרים לראות אם אינו מבצבץ (אחרונים):

כז **בכח**. וכ' בדרכי משה שאין למעך ע"י עפר וחול והעושה כן כאילו מאכיל טריפות לישראל וכתב מהרש"ל שמעתי שבמקצת קהלות שאינן בני תורה לוקחין סמרטוט עבה וממעכין בו בודאי אנשים כאלו מאכילים טרפות לישראל וראוי להזהיר הטבחים שלא ימעכו כ"כ בחזקה אלא לגלגל בין האצבעות וכ' הט"ז וראיתי עוד לאיזה בודקים אינם נזהרים למעך בנחת וסומכים על נפיחת הריאה והם מאכילים טרפות דודאי בכל סרכא גמורה אין מועיל ניפוח עכ"ל:

כח **טריפה**. והטעם משום דהוי שלא כסדרן:

כט **לסרכא**. וכ' בט"ז דאפ"ה אין למעך ולמשמש בסרכא דבוקה היוצאת מבועה או מטנרי וכמ"ש סי' ל"ז ס"ב ובסי' זה ס"ט (וכן בכל ב' לריעותא):

ל **מרובה**. וכ' הב"ח ונוהגין להתיר אפילו שלא במקום הפסד מרובה והנח לישראל מוטב שיהיו שוגגים כו' (וה"ה גנב שנסרך לכיס שלו ממעכין כנהוג) (ע"י) (וכ' בס' של"ה דף ע"ד וז"ל ואתם בני יצ"ו הנני מצוה שלא תאכלו בשר הנכשר מהמיעוך במקום שהיה מטריפה הסרכא מצד הדין ולא תקנו בשר מהטבח עד שתדרשו את זה ויושבי א"י וכל תפוצות ישראל היושבים במלכות התוגר מטריפים עכ"ל):

לא **מיעוך**. כ' הב"ח נראה בעיני דדוקא בעגלים הרכים דהיינו שהוא תוך שנתו והוא יונק וכו' אבל גדיים וטלאים אע"פ שאינו יונק כל שהוא נקרא בשם גדי וטלה בלשון בני אדם דינו שלא למעך בהם (ש"ך). ועיין פר"ח שחולק שוחט ששחט ובדק והכשיר ד' עגלים ובעגל שבדק ראשון נמצא אחריו סרכא ע"י בודק אחר וכאשר שאל את פי השוחט הודה ששגגה היה בידו שלא הרגיש בסירכא יש להטריף שאר עגלים שבדק אח"כ (לה"ק בשם צ"צ ע"ש ועיין ת' עה"ג שאלה כ"ד דנראה דצידד להקל). כ' ע"י שקצת מקומות אינם ממעכין גדיים וטלאים עד ט"ו באב ובקצת מקומות עד ר"ה. (ובה"י כ' ג"כ עד ר"ה המה נידונים כקטנים ומכאן ואילך ממעכין כמו בגדולים):

לב **נאמן**. דשמא השני העבירה כשהכניס ידו בחוזק או הראשון העבירה בהוצאת ידו ועד א' נאמן באיסורין בדבר המסור בידו וכ' בד"מ ואפילו לדידן דמתירים כל הסרכות הנימוחים ע"י משמוש מ"מ טריפה דדילמא העביר בחוזק. (וכ"פ רש"ל ועיין כנה"ג):

לג **היתה**. ומיירי שבאו שניהם בבת א' לב"ד כמו בסעיף שאח"ז. ש"ך:

לד **היתר**. הטעם שאמרי' נשחטה הותרה ומ"ש בסעיף הקודם טבח שהכניס ידו וכו' מכשירין אותה נראה שזה מיירי שהטבח אומר בפי' שבריאה מצא טריפות אבל אם אמר סתם טריפה יכול לומר שמצא איזה נקב בחצר הכבד מה שלא מצא השני כי אין חיוב על הבודק לבדוק אח"ז ואפי' אם אומר חפשתי בחצר הכבד ולא ראיתי שם נקב לא ראיתי אינו ראיה דאפשר שהראשון ראה מה שלא ראה זה איזה נקב קטן עכ"ל הט"ז:

לה **שנבדקה**. וכ' מהרש"ל ולדידן דאסרינן בנאבדה הריאה קודם בדיקה גם בזה אסורה (אפי' בהפ"מ). ולקונה ודאי אסור לכ"ע דשוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ואם הקונה לא הוציא המעות עדיין אין מוציאין ממנו (ל"ח). אבל הט"ז והש"ך חולקים עליו וס"ל דבזה כ"ע מודו דכשר ע"ש מה שמחלקים בין דין זה לנאבדה הריאה וכתב הט"ז ומ"מ מ"ש לעיל בס"ס א' בשם רש"ל ביש הכחשה אם שחט כהוגן שאסור אינו ענין לזה דהתם אמרינן בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך שנשחטה כהוגן והתם הספק בגוף השחיטה כנ"ל ברור עכ"ל:

לו **בדיעבר**. והטעם כיון שהניחו אצל העובד כוכבים שרגיל לעשות כך הוי כמזיד. ש"ך:

לז **ומשמוש**. כ' הש"ך וכן כל הסרכות שנתבארו בסי' זה בכולן נוהגים למעך וזה הכלל נקוט בידך כל סרכות שבעולם נוהגין למעך ולבדוק אח"כ אם עולה בנפיחה חוץ מכסדרן דהיינו מחיתוך לחיתוך למטה מחציין לצד עיקרן וסירכא תלויה ודבוקה בגרגרת או בסמפון השומן או בשדרה בענין שנתבאר בס"ד דכשר וכן אם הוורדא נדבקה למטה בשורש שלה בסעיף ג' כל אלו כשרים בלא מיעוך ובלא שום בדיקה מטעם דהיינו רביתייהו כך נוהגין בארצות האלו וכן הוא בדברי האחרונים (ופר"ח כ' אנו אין נוהגין למעך. ובכסדרן מכשרינן בכל גוונא אף למעלה מחציין וכן דבוקה בשדרה גם ורדא נדבקה בשורש שלה מכשרינן אבל דבוק בגרגרת או בשומן הסמפון מטריפין עכ"ל. וע"י כ' חלילה למעך או למשמש במקום ב' לריעותא. ועיין בב"י שכ' שאם הבהמה שמנה והשמנונית תולה מן החזה על הדופן ונסרך שם כשרה). והט"ז כ' דאין למעך בסירכא דבוקה היוצאת מבועה או מטינרי וכ' עוד שראה מעשה בטבח א' מומחה שהיה עצם א' דק וארוך קצת מונח על הריאה מבחוץ ונדבק בעורה לרחבה וקלף אותו ממנה ונפח בה ולא היה מבצבץ והכשירה מטעם שהבודקים אומרים שמצלעות הבהמה נקלף ונדבק בריאה תחת הצלעות ול"נ דטריפה כיון שאפשר לו לנקוב הריאה בעי בדיקה מדין הש"ס כמו בריאה שהרגיש בה מחט בסימן ל"ו סט"ז ואין אנו בקיאין בבדיקה כמ"ש רמ"א בסי' זה ס"ד ותו דיש לחוש שמא ניקב גם במקום אחר וכן שמעתי ממהר"ם יפה ז"ל עכ"ל (ופר"ח מכשיר דמסתמא אינו אלא מצלעות הבהמה.

אם נמצא ע"ג הריאה שומים שקורין ווארצלי"ן צריך לקלוף מן הריאה בנחת ובאם שיהי' הריאה יפה ושלימה תחת הווארצלי"ן כשר. ע"י):

לח **טריפה**. כ' הט"ז מ"כ אם סירכא תלויה יוצאה בשפולי אומה ובסוף הסירכא עבה ותלוי בה כמין כפתור ונראה כבועה מליאה מוגלא אפ"ה נראה דכשר דהתפשטות ליחה היא ומ"מ בדיקה בעי עכ"ל ואני אומר דהוי בועה בשיפולי עכ"ל הט"ז (ופר"ח סי' ל"ז ס"ק כ"ג חולק על ט"ז וכן הש"ך בנה"כ ע"ש):

לט **בנפיחה**. כ' הט"ז שמעתי שמורה אח' הטריף בריאה שנמצא בה בשר בלוי וקלפוה והיה תחתיו כמו צלקת דהיינו קמטים מטעם זה שהבין דכל שאינו יפה טריפה אע"פ שאין טריפה בלא"ה ולא נהירא כלל דאין לנו להוסיף על הטריפות ומעולם לא נתכוין הרוקח על איסור זה וכו' וע"ל סי' ל"ה ס"ח מ"ש בשם מהרש"ל (ועיין בפר"ח ריאה שחסרה בגב האומה כמו סדק והעור והבשר קיים וכנגדו בדופן נראה שהצלע היה נשבר ונתרפא הוי ריעותא וטרפה. תשוב' ב"ח סי' ק"ל. כ' הרדב"ז מי שאינו אוכל מנפוחה שנתארח בבית שאוכל מנפוחה א"צ לחוש לניעולי כלים):

סימן מ

א **סותמו**. פי' כיס שהלב נח בו וכיון שהוא עשוי ככובע לא מיהדק. ש"ס:

ב **לדבריהם**. והב"ח חולק על רמ"א וכ' דבסוף סי' זה מיירי בטרפש הלב. אבל הש"ך פוסק כדעת רמ"א וכ' שכן משמע מדברי הרמב"ם דגם שומן הלב לא הוי סתימה וגם הט"ז כ' שקשה להקל כיון שאו"ה ורמ"א אוסרים:

ג **לחלל**. פירוש אפילו ניקב נקב מפולש מצד לצד ולא ניקב לחללה. ש"ך בשם ב"ח:

ד **וניעה**. וכ' הש"ך דכל הפוסקים האריכו בפי' הג"ה זו ולהלכה מסיק הב"ח דחיישינן לכל הפירושים לחומרא דהיינו כשנמצאת בלב לגוואי טריפה בין בקופה לצד ראש הבהמה בין בקופה לצד חלל הבהמה ובנמצאת בסמפונא רבא והקופה לצד ראש הבהמה נמי טריפה ואינה כשרה אלא היכא דנמצאת בסמפונא רבא והקופה לצד חלל הבהמה ודוקא דליכא הוכחה דכבר היתה לגוואי וחזרה לאחריה אבל אי איכא הוכחה דחזרה לאחריה חיישי' דלמא בחזרתה נקבה הלב או קנה הלב ואינו ניכר. ואם נמצא עצם בתוך הלב קבלתי שמעשה היה באשכנז בשור והכשירוהו חכמי הדור וטעמם לפי שנמצא כן בלב הצבי כשנתקשה הדם נעשה ממנו עצם ואפשר שיהא נמצא כך לפעמים גם בבהמה וע"ל סי' מ"א עכ"ל ובט"ז חולק ע"ז (וכ"כ דמש"א) ופר"ח כ' עצם שכל צדדיו גסים ואין בו חדוד כלל בשום צד יש להכשיר וכ' עוד שיש מין שוורים שכך הוא בתולדה ע"ש. מחט הנמצא תקוע בלב אם יש היכר מבחוץ בדופן הצלעות שידוע

שבא המחט לצד פנים יש לעיין אם תקועה מקצתה עדיין לדופן ולא עבר לחלל הלב בנקב מפולש אפי' קופה לבר כשירה אפי' במחט דקה רש"ל בשם מרדכי. וכ' דבלב הצבי גופא מה"ת להכשיר אם העצם מונח בענין שבמחט היה בו איסור משום דסופו לנקוב מה לי מחט או עצם ואפי' את"ל דבצבי כשר מנין לנו לדמות בהמה לצבי דאין ללמוד מין משאינו מינו ואין להקל בדבר שאין יסוד לו מפוסקים ראשונים עכ"ד ועיין בס' נקה"כ ואם יש ב' לבבות מעשה היה והטריפוהו דמש"א דף ק' ע"ב. מעשה בריבה אחת שפתחה התרנגולת והחתול עומד אצלה ואמרה הריבה שלא מצאה לב בתרנגולת ובעלת התרנגולת אמרה שמא או קרוב לודאי הושלך הלב לארץ ואכלה החתול והכשיר הגאון ח"צ בת' שאלה סי' ע"ד מטעם שא"א לשום נברא בעולם לחיות אפי' שעה א' בלא לב ע"ש שהאריך:

ה **בחללו**. וכ' הש"ך דזה צריך עיון שהרי בכל לב יש דם בחללו ואולי המחבר ה"ק דכשנמצא בעובי הלב ולא נתפשט עד חללו טריפה ואצ"ל אם נמצא בעובי הלב ונתפשט עד לחלל דפשיטא דטריפה (לב תרנגול שהיה עליו כיסוי מלא מים והלב כולו בתוכו וקלפוהו ובדקו ולא היה בו נקב כשר פר"ח בשם הריק"ש):

ו **הרי הוא**. כתב רש"ל שלולי קבלת ראבי"ה היה מכשיר אפילו בטפת דם מאחר שלא הגיע המכה עד חלל הלב דאפילו תימא שהלב כולו לקוי מ"מ לא הגיע לפנים. ופר"ח כתב אני אומר דאין לסמוך על קבלת ראבי"ה ע"ש):

סימן מא

א **תלוי**. דהיינו בכליות כדאיתא בב"י ויש פוסקים דמקום חיותא הוא מקום דביקתה בטרפש וכ' האו"ה הלכך צריך ג' זיתים באלו ג' מקומות ומביאו בת"ח לפסק הלכה עכ"ל הש"ך אכן בעוף יש להקל אם נשתיירו ב' זיתים א' במקום מרה ואחד במקום שדבוקה ללב עיין בש"י סי' נ"א. כבד של אווזא לעוטה והיה בצד התחתון המונח על הוושט והקורקבן כמין כיס של בשר ומחופה בעור הכבד והיתה גבוה וקשה קצת מבשר הכבד וקרע הכיס ומצא בתוכה שבולת שועל שלימים גם מרוקבים ומעוכלים גם חול כעין הנמצא בקורקבן טריפה. ת' ש"א שאלה כ"ח ופר"ח בק"א ועיין הרדב"ז סי' קצ"ט. אבן הנמצא בכבד של בהמה טמון בבשר הכבד כשירה לפי ששם מתהווה מחומר המאכל היורד אל הכבד להתהוות הדם. פר"ח בשם הריק"ש:

ב **בצפורן**. וכ' הש"ך ואם משרטט בציפורן על בשר הכבד ונראה השרטוט בתוכה מקרי יבש וטריפה כדלעיל סי' ל"ו סעיף י"ג בהג"ה:

ג **הכל**. והט"ז והש"ך חולקים על זה ופוסקים דאינה טריפה אלא בשלא נשתיירו השני זיתים כמו בניטלה. וכ' בט"ז וכך אנו דנין זמן רב וכ"כ בספר משאת בנימין זולת אם ידוע שנפלה הבהמה גבוה י' טפחים ונמצא רסוק והפסד צורה בכבד יש לאסור כמ"ש סי' נ"ח סעיף ג' עכ"ל:

ד **כאבן**. וכ' הש"ך בשם ספר אפי רברבי דבהפסד מרובה או לעת הצורך יש להקל בזה:

ה **חיותו**. ופסק הב"ח אפילו אם ניטל כל הכבד ולא נשתייר רק אלו השני זיתים שהתליעו אפ"ה כשרה דהתלעה הדרא בריא. אבל מהרש"ל פסק דבכה"ג טריפה והסכים עמו הש"ך וכ' דאולי גם הב"ח לא מיירי אלא כשהתליע בענין דלא חסרו השני זיתים משיעורן:

ו **טמון**. בטור כ' הטעם דחיישינן שמא נכנסה דרך הושט לדקין ומדקין לחלל הבהמה ונקבה ונכנסה לכבד. וכתבו התוספות דדוקא גבי כבד יש חילוק בין קופה לגיו או לבר אבל בריאה כשרה בכל ענין דקרובה לקנה וסמפונא דריאה יש לה רווח וחלל גדול וכן בקורקבן כשר שדרך הוושט בא המחט עם המאכל לקורקבן שהוא תלוי בושט וכ"כ הב"י בשם הרשב"א שבכבד החמירו כיון שהוא רחוק מהקנה עכ"ל הט"ז וע"ל סי' מ"ג במחט שנמצאת בטחול ע"ש. בליל סוכות מצאו בחתיכות כבד לאחר שצלאוהו ובשלוהו מחט תחובה בחתיכה א' מהאמצעית הכבד והמחט היה מאותן מחטין שהנשים משתמשים בהן הרבה והכשיר בצ"צ סי' ק"ז מכח ס"ס ספק שמא לאחר שחיטה את"ל קודם שחיטה דילמא דרך הקנה נכנסה ולא נקבה שום אבר מאותן שנקובתן במשהו ובפרט כי המחט היה מאותן שהנשים מוליכות תקועות על כנפי בגדיהם שמא אחר הצלייה נפל עיין ברדב"ז סי' כ"ח אבל פר"ח החמיר חוץ מהכלים שנתבשל בהם הכבד יש להקל להשתמש בהם כשהם אינן ב"י דהוי נט"ל. אם נמצא בכבד גרעיני תמרה כשרה גרעיני זית טריפה. פר"ח:

ז **חוץ**. וכתב הש"ך בשם הר"ן ומהרש"ל ודוקא אם כולה טמון בבשר הכבד אבל אם חודה יוצא לתוך חלל הבהמה וראש העב נחבא בכבד טריפה ודלא כעט"ז וסמ"ק ואו"ה והגהת ש"ד שמכשירים בזה. וגדולה מזו סובר הרשב"א דאף אם רק פונה חודה לצד חלל הבהמה ג"כ טריפה דחוששין כל שנכנסה עד מקום הכבד וחודה למטה ועברה דרך צר שמא עם כניסתה נקבה הקנה הפורש לכבד במקום שהוא צר וטריפה וכ"פ מהרש"ל וב"ח:

ח **טריפה**. שאילו נכנסה דרך סמפון לא היה אפשר לה להתעקם לגמרי ולתחוב בעובי הכבד ש"ך בשם ב"י:

ט **בדקה**. שהרי היא ראויה לנקוב בצד העב שלה ג"כ. ש"ך. ומחטין שלנו הוי דין מחט דקה וטריפה בכל ענין. כנה"ג בשם הגהת מרדכי דף קנ"ה:

י **שבכבד**. אפי' חתוכה הכבד ט"ז בשם רש"ל:

יא **ריאה**. ואפי' היא חתוכה. ט"ז:

יב **מצד**. הנה כמעט כל הפוסקים כותבים דהאי מצד הכבד הוא ט"ס וצ"ל חצר הכבד ובט"ז רוצה לתרץ דר"ל לאפוקי אם ניקב באותו חלק שפרוש על הדופן אז אין הנקב פוסל בו שהדופן מכסהו ע"ש ודבריו דחוקים. (ואני שמעתי מ"ש הש"ע מצד הכבד פירושו מצד הכבד הוא טריפה ולא מצד עצמו). וכתב הש"ך בשם מהרי"ל אם ניקב חצר הכבד במקום דמשמשא ידא דטבחא כשר ואם נמצא סביביו חוטין לבנים כמו חלב אז הוא נקב ישן וטריפה עכ"ל וע"ל סימן ל"ו ס"ה בהג"ה:

יג **כשירה**. והטעם איתא בש"ך כיון דאין הטריפות מצד עצמו רק שסופו לינטל הכבד. ולפ"ז בין עלה עליו קרום מחמת מכה או שאר קרום הוי סתימה. וכתב הט"ז אפי' חלב טמא שבעלמא אינו סותם הכא בנקב של חצר הכבד סותם. מעשה בריאה של עגל שבדקו טרפשא דכבדא ולא היה בשר לחצר הכבד כלל רק ב' עורות הם קיימים זה בזה והבשר שהיה ביניהם נחסר כולו פסק בת' חב"י שאלה ל"ט דטריפה. כתב צ"צ אם נמצא מחט תחוב בכרס וכנגד אותו מקום נמצא סירכא תלינן לחומרא דודאי הסירכא באה מחמת המחט שניקבה הכרס מעבר לעבר אבל אם נמצא המחט או קוץ מונח כך בכרס ואינו תחוב בו אע"פ שב"ה נסרך לאיזה מקום אין להטריף ע"ש סי' מ"ט ועיין בח"ה ס"ט וח"י ופר"ח כתב עליו שיפה כתב:

יד **בטרפש**. אפי' כולה טמונה בטרפש ואין חילוק בטרפש בין קופא לגיו או לבר ש"ך. וכתב הט"ז דאין הבודק צריך לבדוק בחצר הכבד אם יש בו נקב ואף שראיתי במקצת בדיקות שיבדוק אח"ז נ"ל דאין זה חיוב וכ"ש שאין לענוש הבודק עבור זה עכ"ל:

טו **כבדים**. וכתב הש"ך דמשמע אפילו אינן דבוקים זה בזה במקום חיותא ובמקום מרה דכל יתר כנ"ד ר"ל כאלו שניהם ניטלו לגמרי וכ"כ בת"ח וכ"פ מהרש"ל. מיהו כ' מהרש"ל דאם השני כבדים מתחילין למטה מאותו כזית במקום מרה ובמקום חיותא פשיטא דכשירה לכ"ע כמו ביתרת רגל שיוצא למטה מארכובה לקמן סי' נ"ה ס"ד וצ"ל דגרע טפי אם נמצא יתרת כבד שאינה דבוקה כלל לכבד מאם דבוק למטה מאותו כזית דכיון דמתחיל למטה ממקום חיותא ומקום מרה נראה שאינו רק תלתלי כבד וע"ל ס"ס מ"ג וסי' נ"ד ונ"ה מ"ש מזה עכ"ל וט"ז כ' שאין לאסור יתרת כבד אלא במקום מרה או חיותא:

טז **בעוף**. כבדא דאווזא נחלקה לב' חלקים חלק א' גדול וחלק א' קטן אם ניטל חלק הקטן ונשתייר חלק הגדול כשרה בכל ענין דכולהו איתנהו בחלק הגדול כזית במקום מרה ובמקום שתלוי ביתרת ובמקום שתלוי בכליות אמנם אם ניטל חלק הגדול עיין מ"ב סימן ק"ג וכנה"ג דף קנ"ד. כבד שהיא נפוחה ועבה וניקב יש לעיין בריאה אם נמצא לבנה כצמר גפן טריפה ואם היה אדומה כשירה דהדרא בריא עיין מ"ב סימן כ"א ודמש"א דף צ"ה:

סימן מב

א **סותמו**. וכ' הש"ך אבל אם ניקבה הכבד ג"כ כנגדה טריפה וכתב הרשב"א דהיכא דאפשר לתלות בסכין או בידא דטבחא תלינן כדלעיל סי' ל"ו ס"ה גבי ריאה:

ב **נסרכה**. דלא אמרינן אין סירכא בלא נקב אלא בריאה דוקא וע"ל סימן מ"ו. (מרה ודקין שנסרכו זה לזה כשר ח"י סי' ע"ז ועיין פר"ח שחולק על רמ"א. מרה שבולטת מבין הצלעות לחוץ בין עור לבשר ונמצא המרה שלימה ונפחו המרה ועלתה בנפיחה ולא נמצא בה נקב כלל בס' צ"צ סי' ט' השיב להכשיר ועיין בפר"ח):

ג **טריפה**. וכתב הש"ך אע"ג דקי"ל דאסור לטעום דבר מאכל לידע אם יש בו דבר איסור מ"מ הכא קים להו דמלתא לא שכיחא הוא וקרוב הדבר שיטעום טעם מרה. (אם לא היה מרה וקודם שיטעום נאבדה הכבד כשרה ח"י ועה"ג סימן ט"ז וכה"ג קנ"ה. טעמו מקומה ונמצא מר ושוב טעמוהו ולא נמצא המרירות תלינן שנתקנח וכשרה פר"ח בשם הריק"ש):

ד **לסמוך**. והטעם כי בלא"ה רבו המכשירים בחסרה המרה:

ה **כשרה**. ומה שלא נשפכה לחברתה כשנקבה בתחילה היה מחמת עובי הליחה. ב"י. (וה"מ דליכא טעמא דמרירתה בכבד. אבל אי איכא טעם מר כשרה במכ"ש מדין חסרה המרה לגמרי פר"ח ובש"י שאלה נ"ב חולק עליו. כתב הריק"ש מעשה בא לידי שהיתה בועה כמו כיס קטן יוצא סמוך למרה תלויה בסימפון סמוך לה ברוחב אצבע ולא שפכי אהדדי ונקבו הבועה ויצא מים זכים וטעמו המים ולא היו מרים והכשירוהו דלאו מרה היא אלא בועה ואין טרפות בועה אלא בריאה. כתב אהל מועד מרה שנתרוקנה והכיס תלוי במקומה כשרה שתולין דדרך הסמפון נשפך המרה ולא דרך נקב כלל וכ' פר"ח עליו ונופחין אותה ואם אחר הנפיחה לא ימצאו שום נקב טפי איכא למיתלי שנשפך דרך הסמפון מלמימר שהעלה נקב קרום ואינו ניכר):

ו **אצבע**. וכ' הש"ך ואע"ג דלקמן סי' מ"ז בעינן רוחב אצבע למטה ורוחב אצבע למעלה התם שאני משום שצריך המאכל לצאת והלכך צריך להתערב למטה ולמעלה משא"כ הכא:

ז **שפכי**. ואע"ג דבריאה לעיל סי' ל"ו ס"ה אמרינן איפכא היינו משום סמפונות משא"כ בכבד דאע"ג דניטלו הסמפונות כשירה. ש"ך:

ח **והצבי**. כתב הש"ך דאילים אין להם מרה ולא חשוב כניטל כיון דכל המין כך הוא (תוס' דחולין דף קי"ב ובספר שערי שמים כתב וקצת ב"ח שאין להם מרה כלל ויש להם במעיים כגון יונה ומין שליו וצפור דרור ויש שיש להם מרה בבטן וקצת מהם באזנים. וצבי ואיל מרה שלהם היא באליה ועיין ברד"ק הושע סימן ז') ואם נטל הכבד מאותו המין צריך לשייר כזית במקום שראוי להיות המרה במינים אחרים והטעם מדאיתא בגמרא כזית במקום מרה ולא אמר אצל מרה וע' מ"י סימן פ"ט:

ט **מחט**. וכ' הש"ך דאין חילוק בין קופה לבר או לגיו. ד"מ ורש"ל ואחרונים ופר"ח חולק ע"ש:

סימן מג

א **מפולש**. כ' הט"ז נראה פשוט דאף אם עור הטחול לא ניקב שם דטריפה דהא אין העור בכלל סתם טחול אלא יש לו שם אחר דהיינו קרום שעל הטחול. וכתב עוד דאע"פ שבצד העב יש ג"כ ברוחב קצת דק מ"מ אסור שם דאל"כ לא היה לו לומר ראש העב רק חלק העב אלא כל מה שבאותו צד אסור וכן כ' בספר של"ה דף ע"ה וגם בצד הדק אין חילוק אף אם עב קצת אעפ"כ נקרא צד הדק וכ' עוד הט"ז נשאלתי על אשר נמצא באיזה גליל עגלים שיש להם נקב מפולש בטחול בראש העב וסביב הנקב מבפנים מקיף עור הטחול וניכר שנבראת כך ובכל פעם נמצא הנקב במקום א' ואומרים קצת אנשים שכן דרכן של רוב העגלים והשבתי להכשיר ע"ש טעמו. ובנה"כ חולק על זה וכ' שבא מעשה כזה לידו והטריף (ובת' חב"י שאלה מ"ג ובעה"ג שאלה ק"ך ופר"ח וע"י חולקים ג"כ על הט"ז):

ב **כעובי**. כ' הט"ז דאותו עובי צריך שיהא דוקא מבשר הטחול עצמו ואינו מועיל סתימת חלב או בשר. (גם הקרום שעליו אינו מצטרף דאין זה בכלל סתם טחול):

ג **כשרה**. וכתבו הט"ז וש"ך נראה ברור דהך נקבים בטחול שהם כשרים מיירי שאין מחט לפנינו מונח שם דאם יש מחט ודאי לא עדיף מכבד וטריפה. ומ"ש רש"י ואי אשתייר ולא יצא המחט משמע דמיירי מדין מחט צ"ל דמיירי שנתחבה לפנינו ופגעה בטחול דידוע שלא נקבה א' מהאברים הפנימים. (טחול שנצלה בלי ניקור מותר דמסתמא יש ס' נגד איסור שבו פ"י. וב"ח כתב אפי' איכא ס' צריך קליפה סביב לחלל הטחול. וט"ז ס"ס ע"ד כתב דמן הדין אסורה עד שיהיו בוודאי הטחול והחלב כשר שבה ס' נגד הניקור):

ד **ונרקב**. וכתב הט"ז נ"ל דמה שאסרו בנמוק או לקוי בצד העב היינו דוקא שמתחיל מבחוץ והולך לפנים אבל אם הטחול מבחוץ שלם ולקוי בפנים אין איסור (דחסרון מבפנים

לא שמיה חסרון) דלא חמיר מריאה וכן נראה דעת רש"ל אלא דמ"מ מתיירא אני להקל כיון שלא נמצא מפורש בפוסקים עכ"ל. (אם חתך במקום העב טרפה. אחרונים. שינוי מראה אינו פוסל בטחול אלא דוקא כשנפלה לאור הוא דטריפה כשהוריקה הטחול ככרתי ועיין לקמן סי' נ"ב ש"ך):

ה **שלם**. וכ' הש"ך דצריך שישתייר כעובי דינר זהב דלא כב"ח שמכשיר אפי' פחות מעובי דינר זהב:

ו **עביו**. פי' של אותה טחול במקום העב:

ז **מרובה**. וטעם המקילין דלמאי דקי"ל כל יתר כנטול דמי היינו כאילו ששניהם נטולים וניטל הטחול כשר וזה דעת רש"י ורמב"ם והרא"ש. והב"ח ומהרש"ל פסקו דיש להחמיר ולהטריף אפי' בהפסד מרובה והש"ך פסק כדעת רמ"א דס"ל דכל יתר כנטול דמי פי' ממקום שהוא דבוק שם כאילו ניטל אותו מקום והוי ניקב הטחול בסומכיה וזהו דעת הרמב"ם. בהמה שהיו לה ב' טחולים וא' מהם ניקב בסומכיה פסק צ"צ סימן צ"ח שאם ניכר איזו מהם עיקר ואינו נקב כשירה ואם אינו ניכר טריפה מספק ופר"ח כתב בכל גווני יש להטריף:

ח **הנקב**. ומהרש"ל אוסר בטחול של עוף בכ"מ שניקב דהכל נקרא סומכיה וכתב הט"ז דבעל נפש יחמיר בעצמו (והפר"ח כתב בכל גווני יש להטריף וכל זה בעוף אבל בבהמה וחיה בין גסה ובין דקה דינם שוה. דמש"א דף קמ"ו):

סימן מד

א **עד**. וכ' הש"ך דעד ועד בכלל (וה"ה נחסרה כשירה אפילו אם החריץ עצמה ניקב או נחתך או נחסר כשירה דדוקא בלקתה אמרינן אם הגיע למקום החריץ דטרפה דכאיב לה יותר אבל לא בנחתך או בניקב ב"ח ע"ש) וכתב באו"ה דדוקא ע"י מחט אבל ע"י חולי לא גרע מנתמסמס דטריפה והב"ח כתב דמשמעות הפוסקים דכתבו סתמא כשירה משמע דאין חילוק ולמעשה צריך להתיישב בדבר ושלא במקום הלובן אפי' בנתמסמס כשר וצ"ל מ"ש כאן שנעשה ע"י מחט והלא נמצא מחט בחלל הגוף טריפה וע"כ מיירי שנעשה בפנינו וראינו שלא ניקבו אברים הפנימים:

ב **הלובן**. כתב הש"ך דמוכח בש"ס וכמה פוסקים דבעינן שיגיע לתוך הלובן ע"ש. ואפילו התחיל המסמסה מבפנים טריפה מאחר דעיקר לקותה אינו אלא במקום חריץ א"כ כשיגיע המכה ללובן הוי חסרון מבחוץ שהרי לובן שתחת המתנים נכנס בתוך הכוליא ואח"כ יוצא מן הכליות לחוץ וגלוי הוא רש"ל:

ג **חרב**. כתב הט"ז דמכת חרב פירושו שנבקע לשנים והש"ך חולק עליו וכתב דמכת חרב שאני מבנחתך דמכת חרב הוא בכח והיינו לקתה הכוליא אבל נחתך בנחת כשר:

ד **שיגיעו**. פי' הש"ך דהיינו על הלובן. ובמים זכים אפילו מצד הלובן כשר מיהו היינו דוקא לדעת המחבר אבל הרבה פוסקים ס"ל דאם לקתה אפי' בכוליא א' במים עכורים או נעשה בשרה כבשר המת אפילו לא הגיעו עד מקים הלובן טריפה ומשמע אפילו במעט מוגלא רחוק הרבה ממקום חריץ טריפה (מדאמר בגמ' לקתה בכוליא טריפה והוא דמטיא לקותא עד מקום חריץ משמע דוקא בלקותא אבל לא במוגלא ומים עכורים ועי' בט"ז ופר"ח חולק ופסק כש"ע דצריך שיגיע המוגלא ללובן שבה. מעשה בבהמה שנמצאת ריעותא בכוליא שהיתה סרוחה ולא הספיק לבודקה אם הגיע למקום החריץ או לא עד שאכלה הכלב והטריפוה הרב מהר"י והרשד"ם ומהרש"ך וש"י. עיין כנה"ג דף קס"א היו הרבה אנשים בבית המטבחיים קצתם אמרו שראו הכוליא ולא ראו הסירחון וקצתם אמרו שהם ראו הסירחון אין כאן הכחשה וטריפה. העידו ב' שראו הכוליא ולא היה בו מוגלא וב' אומרים שהיה בו מוגלא אבל לא ידעו אם היה מגיע עד החריץ ה"ל הכחשה וה"ל תרי ותרי והבהמה בחזקת היתר עומדת. ראו בכוליא מים והריחו ריח סרוחים אין לתלות ולומר דשמא הסירחון בא ממקום אחר והמים שבכוליא צלולים הם כנה"ג בשם מהרי"א ע"ש דף קס"א) וכ"פ מהרש"ל וב"ח וכ' הט"ז שכן ראוי להורות למעשה וכ' הש"ך אבל ודאי במכת חרב לכ"ע בעינן דמטא לקותא למקום חריץ ודלא כב"ח דאוסר גם בזה ועוד מחמיר הב"ח בכמה דינים שבסי' זה ואינו עיקר בש"ס ופוסקים. וכ' מהרש"ל אע"ג דאמרינן בגמ' מלאה מוגלא טריפה יש לחלק אם לא היתה הבועא מבחוץ אלא מבפנים צריך שתגיע הליחה למקום חריץ משום הכי אמר מלאה אבל היכא שהיתה הבועא בולטת מבחוץ ויש בה מוגלא טריפה אפי' לא הגיע לחריץ עכ"ל:

ה **אבנים**. וכתבו הט"ז והש"ך אפי' אם נמצאו במקום חריץ כשרה (כי משם יורדין לגיד הערוה) (ת"ח):

ו **כענבה**. כתב הט"ז ואין להקשות הא אין ענבה גדולה כפול כבר תירץ הרש"ל דמיירי בפירות של ז' מינים שנשתבחה בהן א"י שהיו משולים בגדילתן לפי הטבע כמו שמצינו בשיעור זית שהוא חצי ביצת תרנגולת אע"פ שאין עתה נמצא כך. וכ' הש"ך בשם כל בו אם היא כולה מלאה ואין שם חלל סביבותיה ולא ריקות כלל אז ניכר שכך היה תחלת ברייתה וכשירה ואם נמצא חלל שם באמת הקטינה ואסורה עכ"ל (כוליא שהיתה קטנה ולא הספיק לשערה אם היתה יותר מכפול או מכענבה עד שנאבדה הבהמה מותרת מטעם ס"ס ספק שהיה יותר מכפול וספק שמא מתחלת ברייתה היתה קטנה ולא ע"י חולי. מיהו אם הכוליא האחרת היתה סרוחה או שום ריעותא אע"ג שלא נטרפה בזה טריפה דאין כאן אלא ספק א' שמא היתה גדולה

מכפול. אבל ספק שמא מתחלת ברייתה היתה כך קטנה זה אין לומר כיון דראינו הכוליא האחרת סרוחה מחמת חולי אנן סהדי שגם זה הכוליא קטנה קטנותא מחמת חולי כנה"ג דף קס"ט):

ז **וטריפה.** ומהרש"ל חולק ע"ז ופוסק שאף ע"י חולי תחזור להיתר הראשון (דהרי מצינו בריאה שניקבה ודופן סותמתה דכשירה אע"ג דקודם הסביכה טריפה) אבל הט"ז וש"ך פוסקים כהמחבר (אם כוליא א' גדולה מאד ומאד פסק בש"י בצירוף גדולי הוראה להתיר שמתחלת ברייתה היתה כך והיינו רביתייהו):

ח **שתים.** כ' הש"ך בשם ב"ח הל' משמע שהשלישית אינה עומדת בשורה א' עם השתים אלא נמצאת במקום אחר אבל אי עומדות זו אצל זו ואיכא לקותא בחדא טריפה דמאן יימר דהיתירה לקוי דלמא שאינה יתירה לקוי וה"ל לקתה בכוליא א' וטריפה (ונמשך אחריו צ"צ סי' צ"ח) (והט"ז כתב לא ידעתי מי הכניסו לכך להוסיף בטריפות ע"י חילוק זה דודאי על כל א' יש שם יתירה וכל שנשארו ב' כהלכתן אמרינן שהם הכליות ופשוט הוא עכ"ל ומהרש"ל כ' דאם יש ג' כליות וכולם עומדים בדרא חדא ויש לקותא או שאר חסרון בא' מהם כשירה אבל אם השלישית אינה עומדת בדרא והלקותא או החסרון הוא בא' מאותן הב' העומדות בשורה טריפה וצ"ע לדינא והש"ך הניח דבר זה בצ"ע. ופר"ח כ' אף אם נמצא כוליא יתירה כל שיש לקותא בכוליא א' מהן טריפה ע"ש):

ט **דלובן.** כ' מהרש"ל אע"ג דאינו פוסל אלא עד שיגיע ללובן שבכוליא ובמה ניכר דלקוי הוא הלא כבר הוא לבן י"ל כיון דא"א למיקם עלה טריפה דספק דאורייתא הוא עכ"ל:

י **מראה.** כ' רש"ל כיון דשינוי מראה אינו מן התלמוד בכוליא ע"כ אין לאסור אלא כשמגיע עד הלובן וט"ז חולק עליו וס"ל דשינוי מראה אף שאינו מגיע עד הלובן טריפה דסופו לקלקל הכל ואיתא בטור אם היא ירוקה כשירה ונחלקו הפוסקים אם הוא מה שקורין בל"א בלוי"א או גע"ל וכ' הש"ך דבסי' קפ"ח קיי"ל דמראה גע"ל אינו נוטה לאדמימות אפי' לקולא וכ"ש לחומרא וכן לעיל סי' ל"ח בריאה אלמא דיש חילוק בין אדום לגע"ל וכ"כ הט"ז דאין להתיר במראה גע"ל ובמראה גרי"ן יש להתיר ע"ש (כ' פר"ח בלובן שבכוליא יש עליו קרום דק מלמעלה ולפעמים נמצא אותו קרום שחור נוט' לדיותא ותחת אותו קרום מוציאין הלובן לבן כשאר הכליות כשירה ע"ש. בת"ח כתב דמראה גע"ל כשר דנוטה לאדמימות וגרי"ן ובלו"א טריפה ע"כ. וט"ז וש"ך חלקו עליו ופסקו דמראה גע"ל טריפה ומראה בל"א כשרה ופר"ח מטריף בכל גווני ע"ש):

יא **עוף.** וכתב (ב"י בשם או"ח) שהר"ש התיר אפי' היא נפוחה ושחורה כדיו (לפי שכליות של עוף הם סגורים בעצם ואין מגיעין שם הבני מעיים ודוקא בעוף אבל בבהמה וחיה אין חילוק בין דקה ובין גסה ודינם שוים. דמש"א דף קמ"ו):

סימן מה

א **עוף.** כתב מהרש"ל בשם ראבי"ה שאם ניטל בעוף המעיים שהביצה מונחת בו דטריפה וכ' הב"ח דיש להחמיר היכא דליכא הפסד מרובה. (ופר"ח חולק ויש לחקור אם נמצא לה ב' האם מה דינה ויראה דזה תלוי בחילוק הפירושים בהאי דכל יתר כנטול דמי עיין כנה"ג קס"ג):

ב **נימוק.** כ' הש"ך דבנחתך כשירה. (והב"ח החמיר אפי' בהפ"מ בניקב או נימוק האם מיהו בנחתך מקצתו כשירה. ופר"ח כתב לדינא נקטינן להקל בניקב ובנחתך קצת ובנימוק ומכ"ש ניטל ע"ש. ולפ"ז בעוף שנמצא לפעמים בשלל של ביצים שקורין בל"א גשוואל"ני אייע"ר והביצים נימוקים כמו מוגלא כשר בהפ"מ לרמ"א ולש"ך ופר"ח אפי' בלא הפ"מ אם נימוק הולד במעי בהמה עיין פר"ח וכנה"ג דמכשירין דומיא דנימוק האם שהולד מונח בו ורוב הפוסקים מטריפין הולד והבהמה (עיין בס' א"ח סי' י"ח ופר"ח ס"ס זה):

ג **להטריף.** וכ"ש ניטל וכ"כ תוס' פ' א"ט דף מ"ח אם ניקב בית השתן או ניטל טריפה. שוורים המשתינים דם צריך לבדוק השלחופית ששם מי השתנה אם לא ניקבה מותרים באכילה (הגהות לה"פ) וכ' מהרש"ל שמצאו מחט תחוב בשלל של ביצים והטריפוהו משום שהיה בחלל הגוף ושמא ניקבה א' מאברים הפנימי':

סימן מו

א **סתימה.** כ' הש"ך דה"ה אם עלה קרום ונסתם דבכל הנקובים אין הקרום סותם (וה"ה אם נתמסמסו הדקין אפי' כ"ש וכ"ש הרבה כאשר רגילים למצוא בעופות שהליחה בתוך הדקין היה נימוק ונראה בעור הדקין ריעותא שהוא טריפה (בה"י):

ב **כשירה.** כתב הש"ך בשם או"ה דדוקא בדבר שנקיבתו במשהו אבל בדבר שצריך שיעור לנקיבתו ולחסרונו כמו בנקיבת הטחול דצריך להשתייר כעובי דינר זהב א"כ כשניקב לא מהני סתימה דדלמא אינו סותם כ"כ כעובי דינר זהב. גם משמע מהפוסקים דאפילו מחט תחובה בנקב וחלב טהור סותמו כשר כי כתבו בשם ר"י בקורקבן שנמצא בו מחט וניקב הכיס וגם בשרו רק שהיה שומן סותם למעלה והתיר:

ג **טהור.** כתב הש"ך בשם ד"מ דה"ה בשר נמי סותם מיהו דוקא בבשר שאצלה בתולדתו דאל"ה לא עדיף משומן דאינו סותם בכה"ג כמ"ש הרב בהגה"ה והט"ז חולק ופוסק דבשר סותם אפי' משל אבר אחר וראיה מריאה שניקבה ודופן סותמו דכשר מדין התלמוד עכ"ל (המעי הסמוך לקיבה שהיא תחלת בני מעיים אע"פ שבסי' ס"ד סעיף ט"ו כ' שהחלב שעליו אסור באורך אמה מ"מ לענין נקב סמכינן אמקצת גאונים שפירשו שהוא בסוף המעיים ולדידן לפחות

מסתם סתם (ש"א סי' ס"ב) וכ' פר"ח עליו ויפה כתב ומיהו אי איכא נקב במעי הסמוך לקיבה ובסוף המעיים נמי והחלב סותם אותם טריפה דממ"נ חד מינייהו לא קסתים):

ד **הלב**. והיא טרפשא דלבא בסי' מ' והטעם שאינו אדוק היטב:

ה **סותמים**. לפי שאינם אדוקים והיינו טעמא דחלב טמא (ועיין לעיל סי' מ' דאפילו שומן של הלב אינו סותם):

ו **שנהפכו**. וכ' הש"ך אבל אם ידוע לו ודאי שלא נהפכו כשרה:

ז **מהופכין**. וכתב הש"ך שהראבי"ה מתיר בזה וכן דעת מהרש"ל (ופר"ח כ' ואנו אין לנו אלא פסק ש"ע לאסור וכ"כ ב"ח וכ"ד הכנה"ג):

ח **רעותא**. ופי' הש"ך דמ"ש ולא היה ניכר שום רעותא אין ר"ל שלא היה ניכר שום רעותא עכשיו שהרי אין לך רעותא גדולה מזה שנמצאו המעיים בין עור לבשר אלא ר"ל שלא היה ניכר רעותא מחיים דהיינו שהלכה בטוב קודם שחיטה דליכא למיחש משום ריסוק אברים ונפילה וכן הוא באו"ה להדיא שממנו מקור דין זה עכ"ל (כתב הל"ח שמעשה בא לידו בתרנגול מסורס שלא היה ניכר בו שום קרע ולא תפירה ובני מעיים היו מקצתן דבוקין בבשר וסמוכין לעור והטריף ופר"ח חולק ומכשיר וכן ש"ך. מנהג עובדי כוכבים בכל מקומות אלו לסרס התרנגולים זכרים כדי שיפטמו ותופרין מקום הקריעה ומנהג העולם לאוכלם ואין פוצה פה ומצפצף דהמתעסק בסירוס בקי הוא שאינו נוגע בבני מעיים ואף אם בשעת הקריעה נופלין מעיים בין עור לבשר מאליהן יצאו והוא לא הפך בבני מעיים ואף אם מכניסן בידים מסתמא יודעין להכניס בענין שאינן נהפכין (דמש"א וכנה"ג דף קס"ד) תרנגולת שיצא מעיה דרך הטבעת טריפה דא"א שיתחזרו למקומן כסדרן דרך נקב צר (רש"ל בא"ו שלו הובא בכנה"ג):

ט **ניקב**. וכ' הש"ך בשם כמה פוסקים דאם מונח המחט לארכו יש להכשיר בהפסד מרובה דדוקא גבי מרה יש לחוש כיון דלית לה דוכתא למיפק ומונחת בתוכה כל שעה משא"כ בדקין וכ' הט"ז דוקא אם המחט מונחת ואינה תחובה בתוכן אבל אם עשתה קצת נקב אפי' למ"ש רמ"א בסימן מ"ח ס"ז בהמסס דבהפסד מרובה יש להתיר בניקב מצד א' הכא חמיר טפי כיון דהרבה פוסקים אוסרים אפי' במונחת ואינה תחובה כלל אין להקל כולי האי כיון שראינו שהתחילה לנקוב (ובנמצא קורט דם מבחוץ אף שנמצא יש להטריף. פר"ח) בהמה שנמצא בבני מעיים בהרות אדומות מצד שאוכלין עשב שקורין כל"ך יש להכשיר בבהמות ישראל (תשו' מבי"ט):

י **במשהו**. וכ' הש"ך דהכי נהוג אם לא בהפסד מרובה (ופר"ח חולק ולדעת המכשירים עד שינטל רוב רחבו ר"ל הרוב של התפיסה בין הרוב לאורך או לרוחב ורש"ל כ' דוקא הרוב בין הכל דהיינו מאורך ומרוחב ואם רוב אורך ניטל לבד או רוב רוחב לבד כשירה עיין ש"ך. כרכשתא שנמצא נקובה מבפנים והיה במקום הנקב כמו חטוטרת יוצא לחוץ והיה הנקב נכנס לתוך אותו העובי אבל

לא היה מפולש כלל ונראה כי העור שהיה לצד חוץ היה עיקר העור של הכרכשתא שהיה גוונו כגוון של העור ונקלף כל השומן שעליו ולא היה שום רושם כלל אלא העור שלם והכשירוהו הלכה למעשה (פר"ח בשם הרדב"ז) ומ"ש המחבר בד"א שניקב לחלל הבטן כ' הפר"ח ל"ד אפי' שלא לצד חלל הבטן כל שאינו דבוק לירכיים מיקרי שלא במקום הדבוק. (כ' הרוקח בשור דיבוקו ד"א לשה ב"א לגדי וטלה אצבע כשר. עש"ך):

יא **לבדוק**. וכ' בט"ז בשם האו"ה דגם עתה יש לסמוך ע"ז והגהות האו"ה כתבו שיש לחתוך הבועות ולראות אם יש להם לחות הוי לקותא וטריפה. והתרנגולת שיושבת על ביצים להוציא אפרוחים יש להחמיר בה יותר מבשאר עופות מכח חלישתא (ע' בבאר הגולה מה שמביא בשם רש"ל) ודעת הט"ז דלא קיי"ל כן במאי דפסק דאם יש בהם לחות דטריפה שהרי כבר פסק בש"ע דאין בועה רק בריאה ומ"ה לא הביאו בש"ע עכ"ל והש"ך פי' דר"ל בענין שהבשר שתחתיו רע דהוי כנתמסמס כדלקמן ס"ס נ' אבל כשהבשר שתחתיו יפה אין טעם כלל לאסור וכ"נ מדברי מהרש"ל (מעשה היה באווז שהיה מכה בבטנה ופתחו בטנה וראו הדקין שלמים והכשירוהו מאחר דאין לעוף כרס אע"פ שעור הבטן מנוקב ועיין ט"ז סימן מ"ט וע' כנה"ג קס"ה):

סימן מז

א **יוצא**. וכ' הש"ך ודוקא שיוצאים מן הקיבה או מן הקורקבן וניכר שהוא מעי יתר שדומה לשני מעיים יוצאין אבל יוצא מן הדקין כשר דכיון דמן הקיבה אינו יוצא רק מעי א' א"כ דק היוצא מן הדקין לא חשיב יתר עכ"ל (ומסיק הש"ך בסעיף זה ומ"מ במקום שאין ה"מ יש לאסור בדק היוצא מן הדקין):

ב **בבהמה**. וכ' הש"ך אע"ג דבסעיף ב' מכשיר בעוף אם יצא ממנו כמה ענפים התם מיירי שחוזרים ומתערבים אל הדקין משא"כ הכא שהוא מובדל:

ג **אצבע**. וכ' הש"ך בשם הרוקח דה"ה ב' בית הכוסות או ב' קיבות היוצאים במקום א' והדרי ערבי ברוחב אצבע כשירה:

ד **עיקר**. ובש"ך הניח דין זה בצ"ע (ופר"ח כ' למעשה צריך ג' תנאים. א' שקודם שמתחילין להתפצל יהיה ברוחב המעי כרוחב אצבע. ב' שאין באורך הענף היוצא יותר מכאצבע. ג' שחוזר ומתערב למטה סמוך לבית הרעי כרוחב אצבע ואם חסרה א' מג' תנאים טריפה וכך פי' הרשב"א בת"ה):

ה **בעוף**. וכ' הט"ז דבעוף בכל גווני כשר אבל הש"ך פוסק דוקא שחוזרים ומתערבים כדלעיל ס"ק ב' (ועיין פר"ח ועיין מ"ש בס"ק ג' תרנגולת שיש לה ב' נקבים מאחוריה שבהם היתה מוציאה הריעי אם בדקו אותה וראו שהמעי שבו יוצא הריעי היה א' לבד אלא שפי אותה המעי היתה

מתפשט לב' מקומות ומ"מ היה נקב א' בגוף התרנגולת וכל המעי היה א' כשירה לפי שאין לו יתרון (הר"ש הלוי סי' כ"ה. וכנה"ג דף קס"ו):

ו **דיבי**. פרש"י שהוא כרס הפנימי ועשוי ככיס וסתום בראשו ולשון סניא דיבי שהוא מקום כחוש שאפי' הזאבים שונאים למיכל מיניה. וכ' מהרש"ל דלפי דעתו אין זה בית הכוסות דשם פירש"י עשוי ככובע:

ז **אצבע**. וה"ה יותר והנה כל הפוסקים הקשו דברי הש"ע אהדדי דהא בסעיף א' פסק דאפילו כענף היוצא מן הבד טריפה ותירץ הש"ך דבס"ב מיירי דוקא בשני מעיים יוצאים כא' אבל הכא הרי אינו יוצא רק מעי א' אך שאח"כ רחוק מן הקיבה יוצא מעי קטן מן אותו מעי הלכך (הוי ליה דק היוצא מן הדקין) וכשר. וכ' עוד ומ"מ במקום שאין הפסד מרובה יש לאסור בדק היוצא מן הדקין (וכל זה מיירי במעי שיש בו רעי אבל אם אין בו רעי אע"פ שהוא חלול אינו יתר אלא הוא וריד הנמשך מן הכבד ולפעמים מסתבך במעיים ונראה כמעי יתר. פר"ח):

סימן מח

א **היתר**. וכ' הט"ז אע"ג דקיי"ל בסי' ס"ד דחלב שעל היתר אסור וקיי"ל דחלב טמא אינו סותם מ"מ כיון שבני א"י אוכלים אותו שעל היתר. מהני לבני בבל להתיר סתימת הנקב (אבל חלב שעל הקשת אסור לכ"ע ע"כ אינו סותם. נמצא יתד א' או מחט תחוב בסוף הקיבה של בהמה והקיבה לא ניקבה מעל"ע אלא שיבלת קשה שקורין וואר"ץ עומדת על הקיבה נגד אותו מקום שהמחט תחוב מבפנים. השיב בש"א סי' ס"ב שיבלת הוי הוכחה שניקב וה"ל קרום שעלה מחמת מכה אלא שיש להתיר לפי שהיבלת היתה מכוסה בחלב שעל היתר והגם שנמצא בחלב כתם שחור במקום שהיה דבוק להיבלת. אבל היה עליו כ"כ חלב עב ומבחוץ לא ראו שום כתם שחור וא"כ אין זה ק"ד מבחוץ ולא נקב מעל"ע עכ"ל. וכ"כ פר"ח אפי' נמצא היתד או מחט תחוב בדופן הקיבה אם נשאר מעט מהעור שלא ניקב מעל"ע יש להכשיר לכ"ע. ועיין צ"צ סי' מ"ט דנטה להחמיר. בת"ה סי' ה' הורה להטריף קיבה שיצא ממנו ג' ענפים באורך חצי אצבע ויותר ממנו כעין חתיכות מעי והיה סתום בסופו אך הבשר היה מעין בשר הקיבה בלי שינוי כלל. אך העלה להתיר והכשיר ע"פ עדות שכך רגיל להיות בהרבה בהמות השמינות מחמת השומן ע"ש):

ב **החלב**. הקשה בט"ז דהא מצינו שפיר סתימה ביה דהיינו אם ניקב במקום שהטחול דבוקה. וצ"ל כיון שהקרום שעל גבי הטחול אסור משום חלב גמור כמ"ש בסי' ס"ד ס"י ע"כ אין סתימה לכרס דחלב טמא אינו סותם (עובד כוכבים שמצא יתד בכרס אי מהימן ליה אסור אע"ג שהעובד כוכבים אומר שלא היה נתחב אלא מקצת בדופן הכרס שבפנים אפשר שהעובד כוכבים לא ידע לכוון אבל אי אמר שמצא בתוך הקמטים של המסס שקורין הוי"ב אין לאסור עט"ז

ס"ס זה. תרנגולת שבטנה צבה ולאחר שחיטה כשנקרע זב ממנה קילוח מים זכים כשירה תשובת ב"ח סי' קנ"ז אבל בבהמה כה"ג כ' הפר"ח סי' נ' ס"ק א' דאין להתיר אלא בה"מ. וכ' בש"י סי' ס"א ששמע מרופאים שיש חשש סכנה מהאוכלין בזה שיש לחוש שיבוא ג"כ לידי חולי שקורין וואש"ר זוכט. נקב שנמצא בדופן נגד הכרס לא חיישינן שמא ניקב הכרס וכשרה ע"ש סי' ק"ל. ומ"ש המחבר שהרי החלב שעליו אסור. זה להדעה שאוסר חלב הדבוק לכרס שתחת הפריסה. אבל לבני ריינוס שנוהגין בו היתר לאכלה כמ"ש סי' ס"ד בהג"ה כ"ש אם ניקב הכרס וחלב זה סותמו דמהני. (פר"ח) ומה שהכשיר רמ"א גבי תולעים שנמצאו בכרס כ' מהר"מ טיקטין בשם ט"ז דוקא שנמצאו מונחין בפנים אבל אם יוצאים לחוץ ואין ידוע אם יצאו קודם השחיטה נראה דדינם כמו בריאה בסי' ל"ו וע"ש סעיף ה' עכ"ל:

ג **עובי.** הש"ך מביא דעת רש"י והרשב"א ושאר כמה גדולי פוסקים דמתירים כל זמן שלא ניקב מפולש והט"ז כ' דמ"מ אין להקל כיון דקבעו בש"ע להלכה ועכ"פ ברור הוא דגם לענין מפולש אינו אוסר אלא בטפח. וכל זה כשניקב ע"י חולי אבל ע"י מחט או קוץ בכל גווני טריפה כבסי' נ"א ע"ש (דשמא ניקב הבני מעיים) (ט"ז) בהמה שנגחה חברתה בקרן במקום כרס החיצונה וניכר שנעשה המקום גבוה במקום הנגיחה עד שנראה שניקב הבשר שעל כרס החיצונה והעור שלם אם ידוע שניקב בשר החופה כשיעור שנטרפה בו דהיינו אורך טפח א' הוי טריפה מחיים וחלבה אסור כדין חלב טרפה אך אם אינו ידוע אם הנקב ארוך טפח נראה דאין לאסור החלב מחיים מספק. אך אם נשחטה ולא נמצא הקרע כשיעור טפח. מ"מ יש לבדוק באיברים הפנימים שנקיבתן במשהו (בי"ע סי' י"ג ועיין כנה"ג קס"ח. ופר"ח ס"ק ו'). (כ' צ"צ סי' מ"ט אם נמצא מחט תחוב בכרס וכנגד אותו מקום נמצא סרכא בכרס תלינן לחומרא דודאי הסרכא באה מחמת המחט שניקבה הכרס מעל"ע. אבל אם נמצא קוץ או מחט שמונח כך בכרס. אע"פ שבית הכוסות נסרך לאיזה מקום אין להטריף עכ"ל):

ד **אורך.** וכתב הש"ך דה"ה רוב רוחב וגם בבהמה גדולה ששיעורה טפח אין חילוק בין ארכה לרחבה:

ה **מכסלע.** פי' הש"ך דהיינו שנחסרה במפולש באורך וכשתעשה מן האורך עיגול יהיה כסלע. ובסעיף ג' דניטל בארכו טריפה מיירי אפי' היכא שהרצועה אינה רחבה בענין שאם תעשה ממנה עיגול לא יהיה שליש טפח ואפ"ה כיון שארכה טפח טרפה. והט"ז כ' דהמחבר תני והדר מפ' דבתחלה כתב דרך כלל שיש טריפות בנקרע ובניטל ואח"כ מפ' תחלת דין שיעור הקרע עד סוף הסעיף ובסעיף ד' מפ' דין ניטל דהיינו נקדר בעיגול או באורך:

ו **בריוח.** הטור כ' סתם אם נכנסו שם בדוחק ולא חילק בין יש עליו אוכל או לאו והטעם כ' רש"ל מאחר דלא ידעינן כמה יהא הציפוי ע"כ החמירו דבכל גווני טריפה

אפילו בנכנסים בדוחק בלא אוכל. וכ' הט"ז דיש לתמוה דבשלמא אם נקדר בעיגול אתי שפיר דכל שיש ברחבו טפח יש בהקיפו ג' טפחים אבל אם נקדר באורך אין זה מכוון שיהיה טפח חוט המקיף ולא יותר אלא דה"ק אם הוא באורך וימתח בכפל שפתו אל שפתו עד שיהיה כעיגול יהיה טפח כל שיש בו כסלע באורך:

ז **נתמסמס**. ע"ל סי' מ"ג סעיף ב' וס"ס כ':

ח **מפולש**. דהא בלא"ה שופכים מזה לזה ול"ד שהנקב הולך מחלל זה לחלל זה אלא אפילו ניקב המסס לחוד או בית הכוסות לחוד במקום חיבורו כשרה משום דדופן המסס מגין על נקבי ב"ה ודופן ב"ה מגין על נקבי המסס:

ט **טריפה**. וכ' הש"ך ואפילו נקבו שני העורות במקום ששוכב ע"ג המסס ומדובק שם בשומן אינו סותם דחלב טמא הוא. ומה שנקרא המסס וב"ה פרש"י סוף הכרס שקורין פאנץ עשוי ככובע וקרוי בית הכוסות והמסס מחובר בו וסביב לחיבורן כשאתה מבדילן יש דופן לזה ודופן לזה ובאמצעו הם שופכים זה לזה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס ומהמסס לקיבה ומהקיבה לדקין:

י **נהוג**. והטעם איתא בש"ך כיון שעורו דק חיישי' שמא ניקבה והבריא וכ"ז דוקא כשניקב מחמת קוץ או מחט (ואפי' בדיקה לא מהני לראות אם נקוב לחוץ) אבל אם ניכר שבא ע"י חולי כשר אפי' בלא הפסד מרובה. ולאו דוקא בהמסס אלא ה"ה בבית הכוסות במקום הדק נמי דינא הכי. וכתב עוד ומשמע דבהמסס טריפה אפי' ליכא קורט דם מבחוץ מיהו נראה דבעינן קורט דם מבפנים דאל"כ נימא אחר שחיטה נתחב בהמסס דאם איתא דקודם שחיטה ה"ל למסרך (ודע שב"ה מקצתה עבה ויש בו ב' עורות ומקצתה דק שאין בו אלא עור א' ולשיטת רש"י ויש אוסרים אלו במקום הדק נמי טרפה דומיא דהמסס. כ"כ רי"ו):

יא **אמכשירין**. וכ"פ הש"ך דלא כב"ח דאוסר ע"י מחט אף בהפסד מרובה (ופר"ח כ' דאנו מתירין לגמרי ע"ש):

יב **ובודקין**. וכ' הט"ז שבדיקה זו היא חיוב אפי' בניקב מצד א' דלא כרמ"א שמיקל בהפסד מרובה:

יג **עליו**. וכ' הש"ך אבל אם נמצא קורט דם סביבות הנקב כשרה עד שימצא קורט דם כנגד פי המחט:

יד **כשרה**. וכ' הש"ך משמע אפי' בהמסס ולא דמי לישב לה קוץ בושט לעיל סי' ל"ג דחיישינן שמא הבריא י"ל משום דהכרס נח לעולם ואם איתא שהיה בתחלה מעבר לעבר כמו שהיה אז כך היה לו למצוא עתה. וגם קרום לא היה יכול לעלות שם אבל גבי ושט כיון שמתנענע תמיד כדאמרינן בש"ס דאכלה ביה ופעיא וכו' איכא למיחש

שמא מעיקרא ניקבו ב' העורות ומחמת הנענוע חזרה המחט לפנים ואז עלה הקרום מבחוץ וכ"ז לדעת המחבר אבל כבר נתבאר לעיל בהג"ה דנוהגין להטריף בהמסס אם לא בהפסד מרובה:

טו **ניקב**. וכ' הש"ך אפי' למאן דאוסר בהמסס מודה בבית הכוסות דכשר מאחר שעורו עב לא חיישינן שמא הבריא:

טז **חוץ**. אע"ג דגבי כבד בסי' מ"א טריפה הכא כיון דאיכא אוכלים ומשקים אמרי' דחקוה ולא ניקבו הדקין ואין חילוק בזה אם המחט קטנה או גדולה:

יז **שנאבד**. כ' הש"ך דלכאורה נראה לפרש דמיירי שנאבד בית הכוסות והיה ידוע שלא ניקב לחוץ אבל היכי דנאבד ולא היה ידוע אי ניקב לחוץ או לאו טריפה אפי' בהפסד מרובה וכ"כ הט"ז מיהו שאר פוסקים מתירין אף בזה (וכ"ש אם ידוע בודאי שלא ניקב לחוץ רק דלא ידע אם יש ק"ד מבחוץ ונאבדו ע"ש בש"ך. ופר"ח פסק להקל דוקא אם ידוע שלא ניקב לחוץ אבל היכא דנאבד ולא היה ידוע אם ניקב לחוץ או לא לכ"ע טרפה ע"ש וצ"ע):

יח **סביב**. (וזה החילוק בין צד א' לשני צדדים דמצד אחד דוקא עליו ובב' צדדים אפילו סביב. ועוד חילוק דבצד אחד אם נמצא ק"ד בפנים כשר עד שנמצא ק"ד בחוץ ובב' צדדים אפילו נמצא בפנים ק"ד טריפה וכ"כ אחרונים דבזה מוכח שנעשה מחיים). וכ' הש"ך אף אם הוא רחוק קצת מן הנקב כרוחב קש וכה"ג נמי טריפה וכן אם ניקב מב' צדדים ונמצא קורט דם בין מבפנים בין מבחוץ טריפה וכ"כ הט"ז:

יט **הדיחו**. כתב הש"ך דבזה כ"ע מודו כיון דניקב מב' צדדים הרי הוא בחזקת איסור והבדיקה היא כדי להכשירה וכל כמה דלא ידעינן בבירור שאין שם ק"ד בחזקת איסור עומדת:

כ **שנאבד**. כתב הש"ך דרמ"א אתי לאשמעינן דנאבד ולקחו המחט שוה בכל דינו למלחו והדיחו ונ"מ להיכא דניקב מצד אחד וקודם שבדקו נאבד או לקחו המחט משם כשרה בהפסד מרובה כמו במלחו והדיחו:

כא **בדיקתנו**. כתב הש"ך בשם הב"ח ומהרש"ל דבהפסד מרובה יש להכשיר אף בזמן הזה. ואם אינו ניקב רק מצד אחד יש להכשיר בהמסס אף לדעת רמ"א אם אין שם קורט דם דבזה סומכין על בדיקתנו אף בזמן הזה:

כב **בדיקה**. וכתבו הט"ז וש"ך אבל אם נמצא ק"ד מבחוץ אפילו לא נתחב כלל טריפה וע"ל סי' ל"ג סעיף ט' (דאם אין שם מכה ק"ד מנין וה"ה מכה):

כג **מרובה**. כ' הש"ך אבל היכא דבדק וליכא ק"ד מבחוץ כשר אפי' שלא במקום הפסד מרובה ודוקא בבית הכוסות אבל בהמסס אפי' ליכא ק"ד מבחוץ אלא מבפנים טריפה רק

שלא במקום הפ"מ. ואין להקשות הא גבי ריאה אליבא דכ"ע לא מכשירין אלא בבדיקה וצ"ל דשאני ריאה דקרומים שלה דקים מאד. והט"ז חולק על רמ"א ופוסק שאין לסמוך אדעת המקילין אף במקום הפסד מרובה ע"ש (כתב הט"ז בשם ש"ד דאין היתר מצד אחד אלא כשהמחט מונח בחלל ב"ה כדרך המאכל ולא תחובה באורך דופן דאם מונח בדופן ב"ה באורך אפי' מצד א' ומבפנים אסור כיון דחללו רחב אי דרך הושט עיילי על הפרש איבעיא ליה לאשתכוחי אלא ודאי נקב ואתי ועיין ש"ך וט"ז ופר"ח. מחט שנמצא בעובי הכרס ולא יצא לחוץ מקצת התלמידים רצו להטריף. והרדב"ז סי' קי"ג הסכים עם הטבחים שהכשירוהו. ב"ה שניקבו ב' עורות זה שלא כנגד זה כשירה דמינח נייחי. ש"ס ש"ך):

כד **חלודה.** ומהרש"ל חולק וס"ל דבניקב מצד א' חלודה לא מעלה ולא מוריד גם כ' בשם מהר"ם מ"ץ דבחלודה באמצע המחט כשרה והב"ח מטריף בכל ענין (וכ"כ פר"ח וכנה"ג ואם נאבד המחט קודם שנבדקה אם העלתה חלודה או לא כשר בניקב מצד א' עיין כנ"ג דף קמ"א):

כה **טריפה.** כ' או"ה אם נמצא מחט בדופן בית הכוסות באורך שאין יכולים להבין באיזה צד הקופה פונה טריפה כיון דחללה רחב אי דרך הושט עיילי על הפרש מבעי ליה לאשתכוחי אלא ודאי נקיב ואתי. ופי' מהרש"ל דבאורך ר"ל שהמחט מונח בדופן בית הכוסות על ארכו של מחט ואין להקל אפי' מצד א' ומבפנים ולפ"ז אין היתר מצד אחד אלא כשהמחט מונח בחלל בית הכוסות דוקא כדרך המאכל ולא כשתחובה באורך הדופן:

כו **להקל.** הטעם איתא בש"ך בשם הרשב"א שדרך הושט לבלוע ודרך שם נכנס עם האוכלים אלא שנסתם הנקב שע"כ א' מהנקבים נסתם וא"כ תולין במה שדרכו ועוד העמידנו על חזקתו דעוף זה בחזקת כשרות לגבי נקבים אלו עומד:

כז **כניקב.** כ' מהרש"ל דגבי קורקבן כ"ע מודו דאם לא בדק דאוקמינן בחזקת כשרות. והש"ך חולק מטעם דאף דלשמא הבריא לא חיישינן אבל לשמא ניקב חיישינן:

כח **כשר.** כ' הש"ך אבל אם יש שם ק"ד אפי' תימא שדרך פנים בא ע"כ ניקב לחוץ דאם אין שם מכה ק"ד מנין וכ' בד"מ וצריך בדיקה מבחוץ לדברי המצריכים בדיקה בניקב מצד אחד וכתב הש"ך ומשמע דהיכא דהודח או נמלח דינו כניקב מצד א'. וכתב הט"ז אם א"א לבודקו כגון שנאבד אחר שנמצא המחט יש לאסור מספק כיון שצריך בדיקה וא"א לבדוק לא אמרינן נשחטה הותרה וכ"כ מהרי"ל במעשה שתינוק צעק בשעת אכילה שיש מחט בקורקבן ואסר הכל אפי' התערובות ע"ש (כ' הש"ך וטעמא דאוסרין אפי' אין ק"ד מבחוץ מאחר דהמחט לא ניכר מבפנים כמו מבחוץ אנו חוששין שמא בא המחט מבחוץ וניקב שאר אברים. משמע מאו"ה כל שיש היכר מבפנים ולא מבחוץ כגון שיש ק"ד בפנים ולא בחוץ כשר:

כט **חריף**. והטעם כתב הרשב"א דכל שנמצא המחט רגלים לדבר וכעין גילוי מלתא בעלמא היא (ואם עובד כוכבים אמר שמצא ע"ל ס"ס קכ"ז דדבר פשוט שאין העובד כוכבים נאמן כלל בזה דקטן עדיף מעובד כוכבים עיין ט"ז שהביא מעשה בעובד כוכבים שהיה מתעסק בהוצאת הפרש מהבהמה כו' עד אין להאמינו ע"ש ועיין פר"ח):

סימן מט

א **עורות**. פי' הכיס בפנים הוא עור א' וכל הבשר כולו הוא עור שני:

ב **כשרה**. דקורקבן מינח נייח וכדקאי קאי. כ' הש"ך דה"ה אם ניקבו ב' עורות של בית הכוסות זה שלא כנגד זה דכשר. (א' מצא בקערה שהיה בו תרנגולת חתוכה לאברים ובקורקבן היה תחוב בו מחט ולא היה ניכר אם ניקב המחט כל ב' עורות או רק הפנימי או החיצון לבד. ואם היה החיצון לבד היה ג"כ טריפה מחמת שהיה לחלל הגוף אך הספק היה שמא לא היה ניקבה רק הפנימי לחוד ואז הוא כשר ולא היה ניכר מחמת שנתבשל קורקבן. אוסר בה"י את המאכל שהיה בקערה דהוי רק ספק א' אבל אי מונח המחט על הקורקבן ואינו תחוב ולא נמצא חלודה על המחט כשר דהוי ס"ס ופר"ח בק"א חולק עליו דאף שיש חלודה שם תלינן דחלודה מעלמא אתי ע"ש ועיין ט"ז סי' מ"א ס"ק י"ח ועיין תשובת בי"ע סי' ס"א ובתשו' חב"י שאלה מ"ח):

ג **בהמסס**. כתב הד"מ ומביאו הש"ך דנראה דוקא לענין ניקב מבפנים ולא ניקב כולו דינו כהמסס ובית הכוסות אבל אם ניקב כולו אפי' אם לא נמצא ק"ד סביב המחט טריפה ומה שהשמיט את זה בהג"ה משום דכתב לעיל סי' מ"ח סעיף ח' דאף בבית הכוסות יש לנהוג איסור כשניקב מב' צדדים אפי' אין ק"ד דאין אנו בקיאים דבשלמא המסס וב"ה שעורו רך אפשר לומר דאחר שחיטה ניקב דבר מועט כזה. אבל בשר הקורקבן הוא עב אין אומרין שמא ניקב בשעה מועטת כזו אלא כולו ניקב מחיים אבל אם ניקב מבפנים לחוץ פשוט שיש לעיין אם יש ק"ד בחוץ נגדו אסור וכן הוא אפי' רק מונחת המחט בתוכו ויש ק"ד מבחוץ אסור אלא שאז א"צ לבדוק מבחוץ אם יש ק"ד. והב"ח ופר"ח והש"ך ואחרונים השוו דין קורקבן לדין המסס וב"ה אפי' לענין ק"ד אם נמצא ק"ד טריפה ואם לאו כשרה אפי' בניקב מב' צדדים. כתב רדב"ז בת' סי' נ"ח מחט שנמצא תחוב בקורקבן האווזא ועובר מעל"ע כשיעור חצי אצבע ולא ניכר אלא אחר הבישול ובשעת מליחה ושטיפה והדחה לא ניכר כלל ולא הרגישו במחט. מעיקר הדין שרי דתלינן שאח"כ נפל המחט לתוך הקורקבן ונתחב שם. ולמעשה יש להחמיר ע"כ. וכ' פר"ח לדידי הוי חומרא יתירה כיון שהמחט היה ארוך כ"כ שהיה עובר מעל"ע כחצי אצבע דבר רחוק הוא שאם היה שם קודם בישול שלא ירגישו בו לפיכך אף למעשה מורינן להקל. וכתב עוד הט"ז ואם ניקב מבפנים לחוד יש לעיין אם יש קורט דם מבחוץ

כנגדו שאסור והוא הדין אפי' רק מונחת כדרכה בתוכו אלא שאז א"צ לבדוק מבחוץ אם יש שם ק"ד כיון שאין ריעותא לפנינו מה שאין כן בנתחב בפנים:

ד **להקל**. דהוי ס"ס שמא ניקב ע"י חולי ושמא לא ניקב א' מאברים הפנימיים והט"ז חולק ע"ז ופסק לאיסור דאין זה ספק ספיקא משום דהוי ס"ס שאינו יכול להתהפך. ופר"ח כ' דאף שאינו מתהפך מיקרי ס"ס ע"ש שדוחה הראיות של הט"ז ופסק כש"ע להקל. וע"ש ובס' נקודות הכסף. כ' הטור שאין לעוף כרס וכתב הט"ז דנ"ל דגם דין בשר החופה את רוב הכרס לא שייך בו וראיה לזה מצא בד"מ מעשה באווז שהיה לה מכה בבטנה כמו שני ביצים גדולים ופתחו בטנה וראו שהדקים שלמים והכשירוה אע"ג שנקרע העור ומ"מ נ"ל שיש כאן חשש כמו שחוששין בושט בסי' ל"ג ס"ח דהיינו ביש חשש שניקב בקוץ:

ה **תולעים**. ע"ל סי' ל"ו סעיף ה':

סימן נ

א **בלב**. כ' הט"ז דבטור איתא בכבד ולב. ותמה ב"י הא אין נקב פוסל בכבד ותירץ דמיירי בקנה הכבד ורש"ל פי' דמיירי בכבד שכנגד המרה דהיינו שניקבה המרה ומקום הכבד שכנגדה ניקב גם כן אז אסור כדלעיל סימן מ"ה:

ב **נוהגין**. שם סעיף ה' נתבאר דאין אנו בקיאין בהקפה:

ג **נשחטה**. כתב הש"ך דמהר"ם מלובלין בתשובותיו חולק בדין זה והביא ראיה מתוס' פ' ד' אחין. והוא יישב דברי הרמ"א ולענין הלכה פסק הש"ך וגם הט"ז בס"ס מ"ח דלא אמרינן נשחטה הותרה אלא במקום שיש לתלות בהיתר הנראה לעינים כגון שבא זאב ונטל בני מעיים לפנינו והחזירן נקובים אבל היכא דליכא למיתלי לא להיתר ולא לאיסור כגון בספיקא דצומת הגידין או איעכל ניבי' וכה"ג תלינן לחומרא ולא אמרינן נשחטה הותרה אלא דוקא שיש רגלים לדבר שנעשה לאחר שחיטה והיכא דהיתר שכיח טפי תלינן בו אפי' מחיים (ועיין פר"ח סי' כ"ט ס"ק א') וראיה משגרונא דס"ס ל"ב. וכמה פוסקים ס"ל דבהפסד מרובה יש להקל כל היכא דאיכא למיתלי להיתר ולאיסור מטעם נשחטה הותרה אם לא בספק מחמת חסרון חכמה וע"ל ס"ס נ"ה:

ד **ניקב**. כ' הש"ך ואע"ג דלעיל סי' מ"ה יש מחמירין בניקב האם וכשר בניטל. בפלוגתא לא קמיירי:

ה **לנברא**. (ה"ה) אם נברא נקוב. אווזא שהיה העור שלם על פני כולה מבחוץ והיה נראה גומא עמוקה ברוחב ב' אצבעות באמצע הבטן על פני ארכה והיה ניכר שהיה שם

חסרון בפנים תחת העור והפשיטו העור ונמצא שאותו עצם האמצעי הבולט באמצע כמו קרש דק שהבשר משני צדדיו היה נסדק ולחלק על פני כל ארכו ובאמצעו ממש. ובאותו הפסק שהיה ביניהם היה נראה מבחוץ הלב והכבד כאשר הם שוכבים בחלל הגוף והיה נראה שנעשה כך מתולדתו בס' צ"צ סימן ע"ו צידד להכשיר אך מפני שהוא דבר חדש שלא נראה כמוהו בעיני המון הטריפה ע"ש. ועיין בפר"ח ס"ק ב' מה שהשיג עליו. עיין לקמן סימן נ"ד בש"ך ס"ק ט':

ו **נתמסמס**. ע"ל סימן מ"ג ס"ב בהג"ה וסי' מ"ח ס"ה:

ז **שנשתנה**. כתב מהרש"ל דוקא נשתנה הבשר ממראיתו אבל כשאין רואין שינוי בבשר אין לחוש אפי' נקרע הבשר לומר שמא נתמסמס והוי כניטל דלא מחזקינן ריעותא עכ"ל:

סימן נא

א **טריפה**. כ' הט"ז סי' נ"א ולא אמרינן דהוי ס"ס שמא לא בא לאברים הפנימים ואת"ל בא שמא לא ניקב דכאן גרע טפי שהרי ע"כ עשתה נקב ויש לחוש שמא ניקבה אחד מאברים הפנימים:

ב **בניקב**. כ' מהרש"ל מיהו בדיקה בעי נגד הנקב. ובסימן מ"ט ס"ד חולק הט"ז על הגה"ה זו ופסק אם הוא ספק אם ניקב מחמת קוץ או חולי תולין להחמיר ע"ש:

ג **כשירה**. כ' הד"מ דאפי' לא ראינו תחלה להיכן ניקב אלא כל שראינו שנכנס המחט מבחוץ נגד הלב ותחובה עתה בלב תלינן דלא ניקב רק נגדו ולא במקום אחר וכשירה. וכ' הש"ך שכן עיקר ומבואר במרדכי דאין חילוק בין קופא לבר לקופא לגו ובין קטינתא לאלימתא:

ד **בירך**. והטעם כ' הטור בשם הרא"ש לפי שדרך הבהמה להתחכך בכתלים ודחק ונכנס כל עובי הירך. וכ' על זה הב"ח דוקא בבהמה אמרינן כן אבל בעוף אפי' נמצא בירך שלו טריפה כשצד העב כלפי פנים והט"ז מתיר אפילו בעוף עי"ש (שלפעמים נכנס במקום צר ועי"כ נכנס המחט לבשרו ופר"ח פסק כב"ח וחולק על ט"ז). וכ' עוד הב"ח שמעשה היה כמה פעמים שנמצא באווזות בשומן הסמוך למעים נוצות ארוכות הרבה והכשרתי אותם דאין לנו להוסיף על הטרפות והדעת מכרעת מאחר שנתרבה שומנם לא היה כח בטבע האווז להוציא גידול הנוצות לחוץ וגדלו בפנים ואע"פ שבשארית יוסף נטה לאיסור לסוף נתחרט ולא אמר לא איסור ולא היתר שוב שמעתי שדבר הזה שכיח טובא באשכנז ואין פוצה פה לאסרן (ועיין פר"ח סי' זה ומ"ב סל"ה וצ"צ סי' ס"ח וא"ש סי' י"ג):

ה **חלתית**. (אבק השורף אינו נוקב מבי"ט חלק א' סימן תנ"ו ומסתבר לי שאף אם שחטוהו תיכף ומיד אחרי אכלו קורט חלתית טריפה כיון דסופו לינקוב כנקוב דמי פר"ח וע"ש). כתב הש"ך בשם המבי"ט על בהמות שנמצא בבני מעיים בהרות אדומות מצד שאוכלות עשב שקורין בערבי כל"ך דיש להכשיר בבהמת ישראל דל"ד לחלתית:

סימן נב

א **ככרתי**. היינו צבע גרי"ן אבל ירוק כביצה שקורין גע"ל כשר בכבד שהכבד הוא ירוק כביצה אם הוא שמן טור בשם הרשב"א. וכתב הש"ך ומשמע לכאורה דמש"ה אפילו בעוף כחוש כשר אבל מהרש"ל אוסר בעוף כחוש. ונראה עוד מדברי המחבר דה"ה בלב וקורקבן לא מיטרף אלא בירוק ככרתי אבל הרשב"א כתב דבלב וקורקבן אפי' כמראה ביצה טריפה וכ"פ הב"ח ורש"ל ואם המעיים שדרכן להיות אדומים הוסיפו באדמימות וכן אותן שדרכן להיות ירוקים הוסיפו בירקות כשר. הר"ן:

ב **המעיים**. אפי' בכל שהוא ודאי לקו גם הבני מעיים ואפי' הן לפנינו ואין רואין בהם שום ריעותא טריפה עכ"ל הטור:

ג **פנים**. כ' הרשב"א וראשה האחד למעלה שלא כנגד המעיים והוא הראש הגס שבה מקום שהיא תלויה בו וכן הצד החיצון שהוא כלפי כצלעות הוא שלא כנגד המעיים ואפי' נמצאת ירוקה באותו צד בראשה הדק כשרה עכ"ל:

ד **חיותה**. דהיינו שהוריק סמוך למקום חיותה בכדי שאם ינטל מקום הירקות לא ישאר במקום חיותה כזית וע"ל סי' מ"א:

ה **מגינות**. (שצלעות העוף שוכבים על חודן והריאה נחבאת בה) כתב הש"ך משמע אפילו נפלה לאור ונשתנית במראה דתלינן השינוי בדבר אחר. הרא"ש והרמב"ם ושאר פוסקים. מיהו יש פוסקים מחמירים היכא דנשתנית במראה בנפילת האור והב"ח מחמיר אף בהפסד מרובה ולא נהירא עכ"ל (ולענין דינא יש לחוש כסברת הר"ן ורש"י להטריף כשהוריקה ככרתי מחמת האור שנראה דבריהם דהא חזינן שלא הגינו הצלעות עליהם מיהו בהפ"מ יש לסמוך אסברת הרמב"ם ורא"ש דמכשירין. פר"ח):

ו **בסומכיה**. כתב הש"ך דלשון הרשב"א הבהמה טריפה ומשמע אבל בעוף כשר וכמ"ש המחבר לעיל ס"ס מ"ג דאין נקב פוסל בטחול של עוף ולזה השמיט המחבר דין זה משום דכתב בסעיף ז' דאין טריפות דנפלה לאור שייך בבהמה (ופר"ח כ' בין בבהמה ובין בעוף ע"ש):

ז **ששלקן**. כ' הש"ך דזה לשון הרמב"ם אחר ששלקן מעט וממרסין בהן. וכ' הב"ח דס"ל דמבושלים הרבה כסתם שליקה שבש"ס אין השינוי ראיה לאיסור ולא החזרה ראיה להיתר והכי נקטינן כהרמב"ם דליכא מאן דפליג עליה וצ"ע אם יש לסמוך ע"ז לקולא כיון דכל הפוסקים לא חילקו בכך ומכ"ש לדידן דלא בקיאינן בין שלוק למבושל כדלקמן סי' ע"ג (ומן הדין א"צ לשלקן) מעשה בכבד שהיה ירוק ככרתי ושלקוה וחזר למראיתו מבחוץ ובפנים עדיין הוא בשינוי והכשירוהו כיון דלא נפל לאור בפנינו וחזר עורו למראית הכבד איגלאי מילתא דמחמת חולי הורק ולפיכך שלפנים עומד בשינויו שאלו היה מחמת האור עיקר האש ושליטתו הוא מבחוץ (הר"י ביאנו) (פר"ח):

ח **ואירע**. כתב הש"ך ומ"מ מותר לאכלן צלויים ולא חיישי' אם היה שולקן שמא היו משתנים וכ"כ כל הפוסקים דא"צ לשלקן ובגליון או"ה כתוב בשם הרמב"ם דהיכא דידוע שנפלה לאור צריך לשלקן ולא נמצא כן בדברי הרמב"ם (אבל אם לא נפלה לאור לפנינו כיון דמקודם לא היו האברים משתנים וע"י השלק נשתנו תלינן להקל שמחמת השלק נשתנו ומ"ש המחבר לקמן סעיף ו' להטריף באינו ידוע שנפלה לאור הוא כשנמצא שינוי באברים שלא ע"י שלק ש"ך ופר"ח כ' הריק"ש מצאה אשה ירקות בכבד ולא ידעה אם היה נוטה לאודם גם לא ידעה אם הורק במקום הפוסל גם לא שלקתו ונאבד הכבד התרנגולת כשרה מדין ס"ס. וכתב פר"ח עליו ואין בדבריו כלום לסמוך על ס"ס כאלו להכשיר גם כבר ביארתי לעיל סי' כ"ט שכל שנמצא טרפות ולא נודע ענינה שאין תולין להקל וה"ה כאן ע"ש):

ט **שנפלה**. כ' הש"ך ואע"ג דבסעיף ו' מטריף אם נמצא שינוי אע"פ שלא נפלה לאור שאני הכא כיון שהשינוי לא נראה אלא ע"י שלק:

י **בייתי**. כ' הפרישה דזה קאי דוקא אם לא נפלה לאור והב"ח מכשיר בכל ענין וכן נראה עכ"ל הש"ך. מיהו כ' תורת הבית דדוקא בכבד אמרו כן אבל לא בלב וקורקבן (ופר"ח כ' כהפרישה ואין להקל כשנפלה לאור ועיין ט"ז):

יא **אסורה**. דכל מידי דבעי בדיקה ולא הספיקו לבדוק טריפה מספק פר"ח. הקשה בט"ז הלא זה דעת הר"ן וראייתו מריאה דס"ל אם יש בה שינוי בנפלה לאור טריפה ודאמרינן אין ריאה לעוף ליחמר היינו בסתמא דא"צ בדיקה אבל אנן לא קי"ל הכי אלא אפי' יש בה שינוי כשר וא"כ אמאי פסק הש"ע הכא כדעת הר"ן ותירץ דהמחבר פסק כן מדעת עצמו מאחר שיש כאן ריעותא לפנינו ולא מסברת הר"ן. מעשה בא לפני תרנגולת שהיתה באור מחמת קור גדול ונכנסה התרנגולת לחמם ונשרפה בעור ובשר אצל הצלעות בין הגוף והעצם הקולית ונראה רושם אדום בעור ענול כמו ב' אצבעות וחתכו בסכין ונמצא שהדם נצרר בתוכו והטרפתי מאחר שזה צריך בדיקה בבני מעיים ואנו עכשיו אין

בקיאין בבדיקה ומכ"ש אם נעשה ריעותא במקום צומת הגידין או בסימנין או סמוך למקום שמונחת הריאה שיש להטריף. בה"י ע"ש:

יב **תלינן**. והטעם איתא בש"ך בשם הר"ן שהירקות מצוי תמיד בכבד מחמת חולי ונפילת האור מילתא דלא שכיחא היא:

יג **לסמוך**. במקום הפסד מרובה. ש"ך:

יד **נהוג**. וכ' העט"ז דהיינו שלא במקום הפסד מרובה. וכתב הש"ך דגבי בהמה אם נפלה לאור וליתא קמן לא מחזקינן איסורא דהא מהרש"ל מכשיר אף בעוף בכה"ג מיהו כתב הב"ח דצריך בדיקה לכתחלה בבהמה היכא דאיתא קמן. באו"ה איתא דאין אנו בקיאין בבדיקת נפלה לאור והש"ך כ' שצ"ע שלא כתבו האחרונים מזה ואפשר שהוא בכלל נפולה. וכתב הט"ז דגם הרשב"א הוא מהאוסרים בזה ואלו ראה המחבר דבריו בודאי לא היה מיקל נגדו עכ"ל:

סימן נג

א **כשרה**. דבהמה מתוך עובי הכתף ורחבו ליכא למיחש לנקיבת הריאה כמו בעוף (מרדכי) והב"ח מחמיר בנשבר או נשמט או נחתך אף בבהמה מטעמא דחיישינן שמא איעכול ניביה. וכ' הט"ז יש שרוצים להטריף בנמצא גף יתר בעוף כמו בנשמט הגף וכבר השיג הב"ח דהא דאסרינן שמוטת היד הוא מטעם שמא ניקבה הריאה וזה אין שייך כאן בחסר או יתר הגף דהא לא ניקבה הריאה ע"כ בודאי אין שום טריפות ביתר גף לד"ה:

ב **כשנשבר**. וכשנשמט ע"ל סי' ס"ב סעיף ג' בהג"ה (ואנו נוהגין שחותכין כל אותו אבר השבור. בה"י):

ג **שנצרר**. וכ' בש"ך שמצא בתשב"ץ דיש להחמיר אפי' לא נצרר הדם מעבר לצלעות והוא דאיעכול ניביה (ורש"ל מחמיר בנשבר כדברי ש"ד ובנשמט מיקל והב"ח מחמיר אף בנשמט) והחלב של אותו בהמה וה"ה ביצה בת' ש"י שאלה נ"ג מתיר ועיין בתשובת מבי"ט שאלה יו"ד. ופר"ח כ' וטוב לחוש לדבריהם בבהמת עובד כוכבים אבל בלא"ה יש להורות כפסק הש"ע ואפי' נצרר הדם בצלעות אין כאן בית מיחוש. והלבוש מחמיר בנשבר צלע א' בעוף כנגד הריאה כמו בנשבר הגף והט"ז מכשיר בנשבר צלע אחד ומחלק בין צלע לגף דבגף כיון שהעוף מנדנד אותו הנה והנה אפשר ע"י כך נכנס לפנים לריאה משא"כ בצלע שהוא מונח במקום א' אפי' בדיקה לא צריך ובה"י מטריף בעוף אם נשבר צלע ויש בה עוקץ אף שחזר ונקשר בשברים אף שלא כנגד הריאה. אבל אם היה ספק אם היה

עוקץ כשר מטעם ס"ס אבל בבהמה אין להטריף אם נשברה צלע אחד אף אם יש בה עוקץ ע"ש סי' נ"ד בש"ך ס"ק ג'. תרנגולת שנשתברה אגפיה רחוק אגודל מן הגוף באופן שאינו אסור רק אותו אבר עצמו ואח"כ ילדה ביצה יש להתיר הביצה בי"ע סי' יו"ד:

ד **לגוף**. כ' הש"ך והוא שיהא מקום חבורו בגוף שהוא כבוכנא באסיתא קיים דאל"כ ה"ל נשמט:

ה **נשבר**. וכתב הש"ך אפי' נתרפא יפה שבר על שבר יש לאסור דלא כב"ח ומהרש"ל מיהו אפשר לצדד להקל הואיל ובלא"ה הרבה פוסקים מכשירין בנשבר ולענין נשבר רחוק מהגוף שאבר עצמו אסור אם נתבשל כך ע"ל סי' נ"ה ס"ה בהגה"ה. (ושם נתבאר בס"ק י"ג דאין לאסור אפילו ליכא ס' דהיכא דאיכא ספיקא אזלינן לקולא וכ"ש היכא דאין ריעותא בעור ובשר וחזר ונקשר אלא שלא נתקשר שא"ש י"י דמותר התבשיל וה"ה בספק יוצא בסי' נ"ה סעיף ה' מותר בלא ס' וכן אפי' היכא דיצא לחוץ בודאי דצריך ס' בתבשיל או בצלי או במליחה נגדו אין להחמיר כל היכי דאין ס' בחתיכה נגדו לומר חתיכה נ"נ באיסור דבוק כדאמרי' לקמן סי' ע"ב גבי לב וגבי כבד סי' ע"ג כיון דאין באבר זה אלא מצות פרישה בלבד. ודוקא היכא שיש ס' בתבשיל אלא שבחתיכה שהאבר דבוק בה אין ס' הוא דאין להחמיר כיון דבלא"ה הרבה פוסקים סוברים אף באיסור דבוק כל הקדרה מצטרף אבל כשאין בתבשיל ס' אסור באיסור יוצא בודאי לחוץ עכ"ל ש"ך שם. וט"ז פסק שם ס"ק ז' להקל במליחה בכל גווני בין בספק איסור יוצא ובין בודאי יוצא. ובתבשיל ובצלי להקל במקום ה"מ או לכבוד אורחים או שבת כיון דספיקא דרבנן הי' ופר"ח פסק שם כש"ך בספק יוצא א"צ ס' ובודאי יוצא צריך ס' ולא מחמירי' באיסור דבוק וחולק על ט"ז שמיקל בוודאי יוצא אם נתבשל במקום הפסד אפילו אין ס' ע"ש:

ו **אגודל**. כ' הש"ך בשם הרמב"ם (פ"י מהלכות ס"ת) דרוחב גודל היא אצבע הבינוני והוא שיעלה שבע שעורות בינוניות בדוחק ובאורך שעורו ב' שערות בריוח. ומשערין בגודל מלבד מה שתקוע בגוף כבוכנא באסיתא (ובת' נ"ש סימן ס"ג מכריע כשמודדין מן הבוכנא יש למדוד באצבע שוחק מרווח ואם מודדין ממקום חיבורו לגוף מבחוץ יש למדוד באצבע מצומצם ע"ש ומנהג שלנו אם יש רוחב אגודל אפי' בצמצום ממקום השבר לגוף כשרה ודוקא עד הגוף ולא עד ראש הפרק הנתחב בגוף):

ז **חוששין**. כ' הב"ח מ"מ יש להחמיר לעצמו לעיין בצלעות כשהשבר קרוב ואינו אלא רוחב אגודל ותע"ב אבל ביותר מרוחב אגודל כ"ע מודו דא"צ לעיין בצלעות (ועט"ז הכריע דביש עוקץ יש לעיין והש"ך העתיק הב"ח שפסק דיש לעיין בצלעות כשהשבר קרוב בפחות מרוחב אגודל ולא הבנתי דאם הוא פחות מרוחב אגודל בלא"ה טריפה לפי פסק רמ"א):

ח **הגוף**. כ' הפרישה ואם היה העוקץ נכנס בתוך אגודל סמוך לגוף אע"ג דהשבר יותר מאגודל מגוף טריפה והש"ך כ' על זה דקשה מה בכך שהעוקץ נכנס בתוך אגודל סוף

סוף מקום השבירה הוא רחוק אגודל מגוף וצ"ל דה"ק הפרישה אע"ג דעיקר השבר הוא יותר מאגודל דהיינו מאמצעות השבר יש רחוק אגודל מ"מ כיון שהעוקץ נכנס בתוך אגודל טריפה וכן משמע בעט"ז. וכן אם נשאר בעצם הנשבר מחובר לגוף כשיעור אגודל אפילו אין מעצם החיצון שנתחבר עליו אגודל כזה ם כיון שהשבירה נעשית רחוק אגודל כשירה (ובת' מטה יוסף סימן ה' ו' האריך מאד לפרש דברי הש"ך הללו בג' אופנים ע"ש והעלה לענין דינא הכי נקטינן ם אם נשבר סמוך לגוף פחות מכשיעור אגודל טריפה בכל ענין אף שאין בו עוקץ ואף שנתרפא יפה שא"ש י"י הרי זה טריפה ואם השבר רחוק מן הגוף ואין בו עוקץ אף שהשבר הוא באלכסון כקולמס ויש קצת מן השבר בתוך אגודל כשירה ואם יש בו עגול אם הוא באלכסון ויש מן השבר בעצם החיצון בתוך אגודל טריפה ואם השבר הוא בשוה אף שנכנס עצם החיצון בתוך אגודל יש להכשיר עכ"ל ע"ש ובתשובת נ"ש שאלה ס"א שהאריך ג"כ בזה. אם נשבר הגף סמוך לחיבורו בגוף לפנינו ישבר הגף לגמרי כי היכי דלא לינקב הריאה ובהכי כשירה לכ"ע אבל בשמוטה ליכא תקנתא וטריפה זולת בשהיית י"ב חדש או בלידה כמ"ש סימן נ"ז פר"ח. כ' ב"ח הני אווזות שמוליכין להשוחט דמעקמין אגפיהם להשים אותם תחת רגלי האווז וקושרים הרגלים דמצוי הוא שישבר הגף עי"כ מחיים דתולין בו לאסור דמחיים נעשה והוא הדין בתרנגולת שהשוחטים מעקמים אגפיהם בשעה שאוחז לשחוט מצוי הוא שבשעת התחלת שחיטה כשהי' מפרכס נשבר אגפיו תלינן לאסור דמחיים נעשה ע"כ וכ' פר"ח עליו דין זה אינו מחוור דמידי ס"ס לא נפקא אם בתחלת או בגמר שחיטה נשבר ואת"ל בתחלת שחיטה שמא לא ניקבה הריאה וכ"כ האו"ה ומכ"ש אם ידוע לשוחט בוודאי שהעוף שהובא לפניו היה שלם רק בשעת שחיטה נשבר מכח הפירכוס וכ' בש"י הטעם כיון דכנפים המה מקושרי' או שהוא ביד השוחט בודאי לא מינקב דהא עיקר הטעם ע"י דמנדנד כנפה ניקב הריאה וזה לא שייך הכא. בהמה או עוף שנשבר אבר מהאברים במקום שעושה אותה טריפה דקיי"ל הוא ואבר אסורים או שנשבר האבר במקום שאין עושה אותה טריפה דקיי"ל אבר אסור אי שרי למכור לעובד כוכבים בהבהמה או עוף מחיים או לאחר שחיטה עם האבר המדולדל שבה דקיי"ל שעובד כוכבים מוזהר על אמ"ה פסק בא"ש סי' י"ד להתיר בפרט בעוף ע"ש. ועי' הר"מ בוטין ה'. וט"ז קי"ז. וח"י קמ"ב וקע"ח. וביי"ע כ"ד ומ"ב. ונ"ש מ"ט וצ"צ ק' ק"ה. ובשי למורא י"ז):

ט **לבדקה.** כ' הש"ך וכבר נתבאר דאין אנו בקיאין בבדיקה:

י **שבור.** פי' הש"ך לדעת המחבר דמיירי שיש עוקץ בשבירה ואין הריאה בפנינו לבודקה. ובזה אין דברי המחבר סותרים זא"ז וק"ל:

יא **להכשיר.** כ' הש"ך דזה מיירי בדלית ביה עוקץ דא"ל הכי ליכא מאן דמכשיר. גם אם יש ריעותא בצלעות או בריאה פשיטא דלא סמכינן אס"ס ואפי' בדיקה לא מהני דאין בקיאין וכ' ב"ח דכל מה דמכשירין בס"ס היינו היכא דהאיסור והיתר שוין אבל היכא דאיכא למיתלי באיסור טפי מבהיתר תלינן לחומרא:

יב **להחמיר**. והטעם איתא בש"ך דאין זה ס"ס גמורה דספק שמא לא ניקבה הריאה הוא מחמת חסרון ידיעה שאין אנו בקיאין וע"כ החמיר רמ"א בנשמט (ורש"ל כת' דגם בנשבר יש להחמיר בספק אימתי נעשה דלא הוי ספק גמור). ומה שפסק בסי' ק"י ס"ט דמותר בין בנשבר בין בנשמט מכח ס"ס שם מיירי בהפסד מרובה וכאן שלא בהפ"מ והט"ז תירץ דשם פוסק מצד הדין וכאן מצד החומרא לכך דקדק בלשונו יש להחמיר. וכ' בח"ח כלל פ"ז דאם יש מקום לתלות בו השבירה או השמוטה פשיטא דמכשירין (ותולין בו כגון שדרסה על הגף או פרכס ונלחץ על הקיר וכיוצא בו) כמו שיתבאר לקמן סי' נ"ה לענין רגל:

יג **וינפח**. כ' בת"ח וכבר נתבאר דאין אנו בקיאין בבדיקה לכן יש להטריף בכ"מ שיש לחוש לנקיבת הריאה אבל הט"ז פסק כיון דהאי חששא בריאה אינו אלא חומרא ע"כ נסמוך על בדיקה זו וכן נראה מדברי העט"ז (ופר"ח ות"ח ובה"י פסקו דלא בקיאינן בבדיקה וטריפה):

סימן נד

א **גדולות**. לבד מאותן ב' צלעות קטנות הנחתכות עם החזה שנקראים חזה ולא צלעות. ש"ך בשם ראב"ן (כ' דמש"א סי' קל"ב ראיתי כמה פעמים מרוב מורי הוראה בעוף שנשבר או נתעקר הגף שלו שקורין בילי"ק דהיינו החזה והכשירוהו שזה דרכו בילדותו כשממשמשין אותו יותר מדאי ולא הטריפוהו מחמת הריאה שנחבאת שם עכ"ל):

ב **נשברו**. כ' העט"ז דלמאי דמחמירין בסי' נ"ג בנשבר גף סמוך לגוף א"כ כ"ש בנשבר צלע א' בעוף במקום שהריאה נחבאת שם דיש להחמיר לענין מעשה דטריפה עכ"ל וכ"כ הב"ח ומשמע מדבריו שם אפילו בבהמה טריפה כשיש עוקץ בצלע הנשבר אפילו אם חזרו ונקשרו השברים אם רואה שהיה שם עוקץ טריפה אבל אם הוא ספק אם היה שם עוקץ כשר מטעם ס"ס ואע"ג דאנן מטריפין בגף העוף אף בדליכא עוקץ מ"מ כיון דאינו אלא מכח חומרא מקילין בצלעות מאחר דבלא"ה משמע שיש לחלק בין גף לצלע. וכתב עוד הש"ך ומ"מ צ"ע בדינים אלו מאחר שכל הפוסקים ראשונים והאחרונים לא הזכירו מזה וכתבו סתמא נשתברו צלעותיה כשרה עכ"ל והר"ן כתב בנשתברו מיעוט צלעות אין חילוק בין שהשבר נוטה לחוץ בין שנוטה לחלל הבהמה בין שעורה ובשרה קיים בין אינו קיים מ"מ כשרה. וכ' הט"ז דמזה מוכח דלא כעט"ז שאוסר בנשבר צלע אחד בעוף:

ג **קיימת**. ובה"ג מטריף בנעקרה צלע א' אע"פ שכל החוליא קיימת וכ' הש"ך דיש לחוש לדבריו במקום שאין הפסד מרובה אבל בהפסד מרובה אין להחמיר כלל:

ד **כשרה**. כ' הש"ך דה"ה נעקרו וגם אין איסור אפי' נשברו קצת מהצלעות גדולות ג"כ אין אלו קטנות השבורות מצטרפות לעשותן רוב שבורות:

ה **גדולות**. כ' הש"ך דמהרש"ל וב"ח ועט"ז מטריפין אפילו בצלעות קטנות כשנעקרה צלע וחצי חוליא:

ו **כשר**. (ר"ל מתחלת ברייתה כשר כמ"ש הרמב"ם דבכ"מ שניטל טריפה חסר מתחלת ברייתא כשר) כ' הש"ך וכל זה בהפסד מרובה אבל שלא בהפסד מרובה יש להחמיר כדלעיל סי' נ' ס"ב בהגה"ה:

ז **נמצאו**. כ' הט"ז וש"ך אע"ג דבסי נ' קי"ל שלא במקום הפסד מרובה יש להחמיר דחסר כנטול מ"מ הכא כיון דיש עוד סברא להתיר אין להחמיר. והיכא שנמצאו צלעות יתרות כגון י"ג י"ד ט"ו מכל צד וכולן דומות זו לזו כולן כשרות לבד העליונה שמניחין לצד האחוריים כך הורה הרב מהר"ר שכנא ז"ל מלובלין (ואחרוני' כתבו שיש למנוע מלאכול צלע היתירה מפני שקרובה לחלב הכליות עיין ש"ך וט"ז):

סימן נה

א **הערקום**. ואם נחתך בהערקום עצמו מסקנת הש"ך לאסור ואפי' לא יצא לחוץ וגם נתרפא שבר א"ש יחדיו ידובקו משום חשש צומת הגידין (ואפילו למטה מטשי"ך בין טשי"ך ובין ארכובה תחתונה טריפה דטשי"ך שייך למעלה לשוק (בה"י) ופר"ח כ' אם נחתך בערקום דהיינו בטשי"ך גופיה בבהמה טריפה מצד שבירת העצם אם אין עור ובשר חופין את רובו אבל לא מחמת צומת הגידין כי לשם אין מקום לצוה"ג ואין לחוש לפסיקתן אבל אם נחתך בין טשי"ך ובין פרק התחתון יש להכשיר ובעוף אם נחתך בין פרק התחתון לפרק אמצעי יש להטריף בפשיטות ולא שאני לן בין עור ובשר חופין את רובו או לא דבכל גווני יש להטריף מפני חשש צוה"ג עכ"ל) והט"ז כ' דארכובה שנזכר כאן יש שני פרושים א' הוא כנגד המקום שקורין קני"א בל"א ופי' הב' הוא הגלי"ד שבין העצמות א"כ לפי זה בטשי"ך עצמה כשרה דדוקא במקום הגלי"ד שם יש צומת הגידין משא"כ בטשי"ך ע"ש:

ב **דאיעכול**. והב"ח אוסר מדינא שמוטת ירך אפי' בבהמה ולא איפסק ולא איעכל ניביה אפ"ה טריפה והש"ך השיג עליו ופסק דלא מיטרף אלא דוקא בדאיעכל ניבי' (ואם לא שף מדוכתא רק העצם שהבוקא דאטמא מונח בתוכו דהיינו אסית' נשבר חצי דהיינו מצד א' הוא החצי עצם והחציה שניה נשבר ולא נמצא רק בשר לבד ולא היה עצם טריפה (בי"ע סי' צ"ד). כ' דמש"א דף קמ"ד הכל הוא בכלל שף מדוכתיה ל"ש דשף כפשטיה ואינו עומד באסיתא רק מצד או עומד באסיתא אלא שנתחבר ויש חלל בין בוכנא ואסיתא נקרא שף מדוכתא. והובא ג"כ בכ"ג דף קפ"ג):

ג **שמא**. כ' הש"ך בשם מהרש"ל דיש להתיר כל זמן שלא נפסקו ניבי' ומדברי רמ"א לא נראה כן וכן דעת הב"ח דאפילו לא נפסק טריפה. (ופר"ח כ' כרש"ל דאי לא אפסוק ודאי לא אעכול ניבי' ועי' כ"ג דף קפ"ב) כתוב בהגהת סמ"ק אמנם אם מצאו שמוטה לאחר שחיטה ואינו ידוע אם לאחר שחיטה או קודם שחיטה כשרה דודאי בשעה מועטת כזו לא איעכל ניביה ובלבד שידוע שלא היתה שמוטה בשעה שהובא לשחוט וכתב הש"ך דמשמע מזה בשעה מועטת אפילו איפסק ניביה נמי כשרה אבל אי לא ידע השוחט בודאי שלא היה שמוט בשעה שהובאה לשחוט טריפה ולא אמרינן דהוי ס"ס ספק קודם שחיטה או לאו ואת"ל קודם שחיטה שמא לא איעכל ניביה זה אינו דספק זה הוי מחמת חסרון ידיעה ואפלו בס"ס לא הוי ספק דלא כתשובת מ"ב דכתב דבס"ס לא איכפת לן בחסרון ידיעה (וע"ל סי' נ"ג ס"ד בהג"ה):

ד **היטב**. ר"ל נשבר דלא יצא לחוץ דאלת"ה בלא"ה טריפה כדלקמן ס"ס. כ' הש"ך אפילו שא"ש יחדיו ידובקו (כיון דאין הטריפות תלוי מצד שבירת העצם אלא מטעם שמא איעכול ניביה):

ה **מרובה**. וכתב הש"ך ונראה דאם רואה שנפסקו ואינו בקי בנתעכלו יש לאסור אף בהפסד מרובה אבל בנשבר סמוך לגוף יש להקל בהפסד מרובה (ואם אינו ידוע אם נפסקו או לא אין להתיר מכח ס"ס דהוי ספק הבא מחמת חסרון ידיעה ואף בה"מ יש להחמיר. פר"ח):

ו **ובשר**. והש"ך כתב דהג"ה זו צ"ע דלא נמצא חילוק זה בפוסקים רק בנשבר אבל בנשמט אין חילוק כלל ומ"מ כשר (ובה"י פסק כי"א אלו):

ז **כנטול**. הט"ז האריך מאד בדין זה והקשה הא קיי"ל כרש"י דכל יתר וכו' פירושו כאלו ניטל הכל לכן גבי ב' כבדים אסור ובטחולין מותר גם לסברא זו יש להתיר בכבד אם היתרת הוא למטה ממקום מרה וחיותא ובשני טחולין יש לאסור אם דבוקין בסומכיה ויש רוצים לחלק בין כבד לרגל הואיל שברגל יש הרבה איברים ולא משמע כן בכל הפוסקים ומסקנתו לענין הלכה כיון דהאחרונים פסקו דלמטה מצ"ה כשר יתרת הרגל וכן הוקבע בש"ע אין לזוז מזה וממילא גם בכבד כשר כשהיתרת עומדת שלא במקום מרה ומקום חיותא (ופר"ח כ' דיתרת רגל מארכובה ולמטה יש להטריף אף בהפ"מ. מיהו אם הרגל אין מגיע לארץ ואינו הולך עליו אע"פ שיש לו צורת רגל אינו אלא דלדולי בשר וכשירה וכן אם נמצא מחובר ברגל אצבע א' יתר והיה בו עצם וציפורן או עלתה שם יבלת ובה עצם וכן כל כיוצא בזה יש להכשיר ע"ש). אכן אם נמצא יתרת הכבד תלוי ועומד ואינו דבוק לגמרי לזאת כיון דלדעת רש"י טריפה ולא נמצא מן האחרונים שהורו בה להיתר לכך טריפה ובטחול אם היתרת דבוק בסומכיה ודאי מורינן לאיסור וכמ"ש רמ"א בסי' מ"ג אלא שמקיל בהפסד מרובה ואין נראה להקל ויש להחמיר אפילו בהפסד מרובה:

ח **כשירה**. כתב הש"ך אפי' האבר עצמו ג"כ מותר וכן נוהגין ובפירושו של רוב עבי' ורוב הקיפה האריכו האחרונים בפירושיהם ולפי שנוהגין להטריף הכל גם הוא דבר שאינו מצוי קצרתי בזה ובכמה דינים כיוצא בזו בסי' זה עכ"ל:

ט **מדרבנן**. ופי' הש"ך משום אבר מן החי ואם יש בו ספיקא אזלינן לקולא ואסור להושיטו לבני נח מדרבנן אבל שאר פוסקים סוברים גבי נשתברו אגפיה דהואיל דליכא אלא מצות פרישה לישראל מותר לעובד כוכבים לכתחילה ואין בו משום לפני עור לא תתן מכשול:

י **כשחותך**. ופי' הש"ך דהיינו מקום החתך במקום שמחובר עתה מכח שא"א לצמצם ולפ"ז לדידן דאף בעור ובשר חופין את רובו האבר המדולדל אסור דאין אנו בקיאין איזה מקרי חפוי בשר אף מקום החתך של כל הבשר שסביב השבירה אסור אבל מעצם המותר למעלה א"צ לחתוך כלום (כ' בה"י משמע מדברי הפוסקים שאין להחמיר יותר רק מעט מן השבירה. אבל עכשיו נהגו כל מורי הוראה לחתוך כל האבר של השבירה עד הפרק עכ"ל):

יא **שימלחנו**. כתב הט"ז דיש להתיר אם נמלחו בדיעבד אפילו בודאי יצא לחוץ ובספק יצא לחוץ אף בבישול מותר בדיעבד וכן במקום הפסד או לכבוד שבת יש להתיר בכל גווני אפילו בבישול ובצליה והש"ך כתב אי איכא ספק אם יצא לחוץ יש להתיר במליחה ובצליה ובבישול אפילו ליכא ששים ובוודאי יצא לחוץ צריך ששים מיהו היכא דליכא ס' בחתיכה נגדו לא אמרינן חתיכה נעשה נבלה באיסור דבוק כדלקמן סימן ע"ב וע"ג גבי לב וכבד כיון דאין באבר זה אלא מצות פרישה בלבד אבל היכא דאין בתבשיל ס' כנגדו צריך אח"כ ס' נגד כל התבשיל ודוקא היכא שיש בתבשיל ס' רק שבחתיכה שהאבר דבוק בה אין ס' אין להחמיר דכיון דרבנן חשבו להאי אבר כאלו נחתך אין להחמיר לחשבו איסור דבוק דהוי כתרי חומרי דסתרי אהדדי אבל כשאין בתבשיל ס' ליכא למימר הכי:

יב **ונקשר**. והש"ך מתיר אם חזר ונקשר אפילו לא נקשר שא"ש יחדיו ידובקו כשעור ובשר שלם ואין ניכר ריעותא כלל מותר אפילו בלא הפסד מרובה ומ"מ יש להחמיר בזה לעצמו ולא לאחרים וכן במקום שאינו עושה טריפה דאסור רק מדרבנן אין להחמיר כלל כשאין ניכר ריעותא כלל בבשר ונתחבר אפי' לא נתחבר שא"ש וכו'. (ולזה כוון הר"ב במ"ש אבל אם חזר ונקשר נוהגין להכשיר ולא כתב ונקשר שא"ש י"י ומ"ש המחבר לקמן סעיף י"ב דאסור בנשבר עד שיתקשר שא"ש י"י ע"ש והוא דעת מהרי"ק היינו דוקא שיש ריעותא בבשר אבל לא כשעור ובשר יפה ואין ניכר שום ריעותא) וכן הסכימו גדולי הוראה עכ"ל (וכ"כ הב"ח בת' סי' קל"ט ופר"ח ועיין כ"ג):

יג **עור**. וכתב הרשב"א אבל עור לבדו אינו מציל אפילו בעוף (טור בשם רשב"א) ודוקא ביצא לחוץ אבל אם העור שלם ומקיף אותו מכל צדדיו ואין שם נקב כלל יש להכשיר אע"פ שאין רוב בשר קיים אפילו בבהמה (פר"ח):

יד **כשרה**. כתב הש"ך ודוקא כשעור ובשר חופין את רובו וגם באבר המדולדל אם חזר ונקשר כ"ש דכשר:

טו **שוכבים**. כתב הט"ז אם היתה השבירה כקולמס בשיפוע וחזרו ונתדבקו השברים באותו שיפוע רק שלא נתכוונו ממש כמו שהיה בתחלה רק עוקץ זה נמשך קצת למטה וזה קצת למעלה דכשירה דליכא איסור אלא כששוכבים זע"ז ונ"ל אם נשבר העצם במקום שאין עושה אותו טריפה כדלעיל ס"ה בזה מהני אם חזר ונקשר יפה אע"פ שלא חזר למקומו עכ"ל:

טז **לעמוד**. פי' שלא הושחר פני המכה ויש ספק שמא נעשה מחיים והבריא הבשר (כ' או"ה הא דתלינן להקל דוקא בעוף אבל ברגלי הבהמה שגסות הן אין תולין אבל בת"ח כלל פ"ז ול"ח אות כ"ח ודמש"א ד' ר"ג והב"ח חולקים וסוברים דאף בבהמה תלינן בריסוק איברים. ודע גם בעוף יש ג' פרקים קולית וירך ועצם הג' שיש לו קשקשים שהוא נגד הארכובה הנמכרת עם הראש בבהמה):

יז **מספק**. כ' הש"ך ול"ד לסי' ל"ו ס"ה דתלינן בזאב דהתם יש רגלים לדבר אי נמי כאן הוא ספק מחמת חסרון ידיעה ולא מיקרי ספק:

סימן נו

א **שנפסקו**. (פי' באמצע החוט) ופסקו הט"ז וש"ך אפי' לא ניטלו לגמרי רק שנעקרו מן הארכובה ונקלפו מן העצם עד למעלה טריפ' ודלא כב"י דמכשיר בכה"ג:

ב **הסברות**. כ' הש"ך בשם הב"ח דהמנהג להחמיר כשתי הסברות (וכ"פ מהרש"ל ופר"ח. וכתב בה"י אבל בעוף אליבא דכ"ע שיעור צה"ג הם מבפנים לצד חלל הגוף ולא לצד חוץ וכן נוהגין עכ"ל) ודלא כהט"ז שכתב שנתפשט המנהג בארצות האלו כסברא ראשונה ולא כסברא אחרונה ולא ידעתי מנין לו זה עכ"ל:

ג **כנגד**. (אע"פ שצ"ה מתפשטות עד העקב כבר התחילו להתקשות ונעשו כעצם ואין טרפות צה"ג אלא במקום שהם רכים). ואם נשבר העצם במקום הערקום עצמו כ' בש"ד סי' פ"ו דטריפה שיש לחוש שמא נפסק א' מצ"ה וכתב הב"ח אע"ג דצ"ה מתחילין למעלה מהערקום מ"מ אין אנו בקיאין להבחין שלא נפסק חוט א' למעלה ואין להקל לענין מעשה נגד הש"ד עכ"ל (וכ"כ הש"ך ועיין פר"ח):

ד **מיעוטו**. כתב הש"ך דיש לפסוק כרש"י דבבהמה נמי טריפה בנפסק רוב א' מהם וראוי להחמיר באיסור דאורייתא ועיין בט"ז שמאריך בלשון הרא"ש וליכא נפקותא לדינא:

ה **אצבע**. אגודל ושיעורו נתבאר לעיל סימן נ"ד וכתב רש"ל דלדידן צריך בעוף עכ"פ רוחב ב' אצבעות:

ו **למעלה**. כתב הש"ך ושאר פוסקים דע"ז יוכל כל אדם לסמוך ושיעור זה בין בעוף קטן ובין בבהמה גדולה. ואם נשבר העצם מחצי עצם אמצעי ולמעלה אין לחוש לפסיקת הגידין ואם עור ובשר חופין את רובו כשירה. ואם חזר ונקשר אף על פי שאין השברים יחדיו ידובקו יש להקל בעצם זה (פר"ח) ועיין לעיל סימן נ"ה מ"ש בקיצור דינים:

ז **נפוח**. וכתב הש"ך בשם מהרש"ל אבל מ"מ הכל לפי הנפוח וצריך המורה קודם שיטריף לחתוך הנפוח ויעיין בו (שאם נראה מתוך הנפוח שיש בו רקבון ונימוח ויש לחוש שנפסק א' מחוטין אז יש לאסור ולהטריף) גם הב"ח כתב דלא אמר הרב רמ"א אלא נפוח אבל בשינוי מראה לחוד כגון גרי"ן גע"ל בלו"א בל"א דבכה"ג אין שום לקותא ולא נפוח מכשירין לגמרי (מ"מ טוב החמיר ולעיין ע"י שיחתוך הנפוח). וכ"כ העט"ז דוקא נצרר הדם הרבה עד שכמעט אין הגידין ניכרים מפני הדם אבל צרורות דם מועט למה נטריף כשאין רואים שום ריעותא בגידין ומ"מ צריך לזה שאלת וחקירת חכם ירא אפילו בזמנינו עכ"ל:

ח **טריפה**. כתב הש"ך ול"ד לדלעיל סימן נ"ה סי"ב דאם נתרפא שא"ש וכו' דכשר דהתם הוא שלא במקום צ"ה והטריפות תלוי ביציאת העצם הלכך כיון שנתרפא כשרה משא"כ הכא דאיכא למיחש לפסיקת א' מהגידין וכ"ז בעוף אבל בבהמה מהני בדיקה ודוקא כשחזר ונקשר אבל אם עדיין שבור כיון דאיכא ריעותא גדולה יש לאסור גם בבהמה:

סימן נז

א **הזאב**. כתב הש"ך כיון דהרבה פוסקים אוסרים בזאב אפילו בבהמה גסה לפ"ז היכא דאפשר למוכרו לעובד כוכבים בלא הפסד יש למוכרו ואסור לשחטו:

ב **בעגלים**. כ' הש"ך דיש פוסקים כתבו בעגלים הרכים וע"ל סי' ל"ה וסי' ל"ט ויש להחמיר במקום שאין הפסד מרובה למכרו לעובד כוכבים אע"פ שצריך לזלזל קצת בדמי המכירה חייב למכרו הואיל ובלא"ה יש פוסקים אסרו בזאב אפילו בגסה כנ"ל (כ' בה"י ועכשיו נוהגין לאסור דרוסת הזאב אפילו בגסה כדעת התוס' וכ"ד ב"ח. וש"ך ופר"ח כתבו היכא דאפשר למוכרו לעובד כוכבים בלא הפ"מ יש למוכרו ואסור לשוחטו וט"ז מיקל כש"ע):

ג **ולמעלה**. כתב הש"ך אבל זאב עצמו לא וגם יש להחמיר בדוב ונמר דדרסי בבהמה גסה מיהו למוכרו לעובד כוכבים פשיטא דשרי (אבל בדקה אסור דלא גרע מזאב) ודוקא לחומרא חיישינן ולא לקולא כגון לענין כסוי הדם דקי"ל השוחט את הטריפה פטור מכסוי וכן לענין מתנות אם תפס הכהן אין מוציאין מידו וזה ברור עכ"ל:

ד **מהנץ**. כתב הש"ך וכ"ש הגס הנקרא פלקו"ן (ובל"א אגאסטיי"ר) דיש לו דריסה יותר מהנץ:

ה **החלל**. כתב הש"ך דיש פוסקים מטריפין משום שמא ניקב א' מאברים הפנימים דלא גרע מקוץ שניקב לחלל וקצרתי כאן כיון דאנן לא בקיאין בבדיקת דרוסה א"כ יש להטריף בכל ענין (וע"ל סעיף ט"ז דאפי' באותן מקומות שאין נקיבתן במשהו דרוסה פוסל במשהו דארס שורף בכולו):

ו **גדול**. פי' אפילו לא ניקב עד החלל דאילו הגיע עד לחלל כבר יתבאר דיש לו דרוסה אפילו בגדיים וטלאים וכן כל הסי' איירי אפי' בלא הגיע לחלל. ש"ך:

ז **שכמותם**. אפי' אותן שלמטה מהנץ יש להם דריסה בעוף שכמותן ואותן שלמעלה מהנץ דינן כהנץ ממש דדרסי אפי' בעוף הגדול מהם מיהו היינו דוקא במין עוף הדק דומיא דנץ כן פסק מהרש"ל דלא כעט"ז:

ח **הגס**. כתב הש"ך וכ"ש אותן שלמעלה ממנו. ונשר דינו כגס:

ט **הכהו**. וכתב הש"ך משמע אבל הכהו ודאי חוששין ומיירי כשהוא שותק והם מקרקרים ולכן אפי' לא הכהו היו אסורים התרנגולים אם לא היו בני תרבות אבל מלשון הרשב"א משמע דוקא ברדף והכהו חוששין דההכאה היא מחמת כעסו ומיירי בששניהם שותקין הלכך בהכאה גרידא אין חוששין ומ"מ אין להקל בהכאה גרידא. וצ"ע לדינא אם מותר למכרו לעובד כוכבים ומשום ס"ס שמא לא יחזור וימכור לישראל ואת"ל יחזור שמא לא היה דורס אלא היה דרך שחוק והמחמיר להמיתם תחלה ולמוכרם אח"כ תע"ב. והט"ז כתב שכל שאינו דרך הכאה אלא שעומדים זה אצל זה ומניח ידו עליו ודאי דרך שחוק בעלמא הוא וכ"כ הב"ח שיש להקל כל שלא הכה דרך רדיפה וה"ה בנכנס ללול של תרנגולים והוא שותק והם צווחים ולא ידענו אם הכה בהם ובכל אלו יש היתר למכור לעובד כוכבים והמחמיר להמיתם תחלה ואח"כ למכרו לעובד כוכבים תע"ב (ובה"י כ' כבר החמירו כל האחרונים כל שראינו שהכה אסור למכרו לעובד כוכבים אלא ימיתנו תחלה וכ' עוד ואנשי מעשה אין מניחין החתול בבית שיש שם תרנגולין ע"ש):

י **ביד**. כתב הש"ך לאפוקי רגלים האחרונים של חיה אבל בעוף דאין לו אלא שתי רגלים לא שייך לפלוגי ביה ודורס ברגליו. אם נדרס האם ועוד הולד בתוכה אם יזיק

טיפת הדריסה גם לולד עיין בט"ז ס"ס ע"ט שהניח בצ"ע. ובבי"ע סי' א' מתיר הולד אך מדריסת ארי אוסר הולד. ופר"ח כתב והשתא דלא בקיאין בבדיקה אם הולד לא ניתר בשחיטת עצמו פשיטא שאסור הולד ואם הולד יצא וחי י"ב חודש כיון שניתר בשחיטת עצמו פשיטא דשרי דהא אפי' לודאי דרוסה מתיר י"ב חודש ואם שחטו בתוך י"ב חודש אסור וה"מ כשנדרסה לפנינו נגד החלל באופן שיש לחוש שנדרס הולד ג"כ. אבל אם נדרסה בצואר או בדפנות וכיוצא בו פשוט שאין טיפת הדריסה של האם מזיק לולד ע"ש סימן ע"ט:

יא **מדעתו**. וה"ה אם היה הדורס ישן והכה הבהמה שלא מדעת ש"ך בשם סמ"ג וסה"ת והטעם דאין מטיל ארס אלא בשעת נטילת צפרניו. כ' רדב"ז בת' ופר"ח הביאו שאם מת הדורס ובהדי דנפיק נשמתו שמיט לידי' מן הנדרס שהיא כשרה שבשעה ההיא אין לה כח להשליך הארס. עוד כתב שם שאם משך את צפרניו ממקום הדריסה ולא הספיק למשקל לטופרי' מיניה לגמרי עד דמית הדורס טרפה משום שמשעה שמתחיל למשוך צפרנו משליך הארס:

יב **כשר**. והטעם איתא בש"ך שהארס עם נטילת צפרניו הוא זורקו וכתב הר"ן אפילו האדים הבשר כנגד המעיים לא חיישינן כמו דלא חיישינן בעלמא כך לא מספקינן בדרוסה כלל:

יג **לדיר**. כתב הש"ך יש מהאחרונים שכתבו דלא מקרי מקום רחב אלא בקעה שאינה מוקפת גדר ומחיצה אבל בחצר שמוקף גדר ומחיצה חוששין אבל בעופות דנשמטין מהדורס אנה ואנה לא חיישינן בחצר רחב אלא בכלוב שהוא להם מקום צר וכ"כ הב"ח מיהו מותר למכרו לעובד כוכבים אף בהמה בחצר רחב המוקף כיון דיש אחרונים מקילין בזה ה"ל ספיקא דדינא וכ"כ מהרש"ל דמקום רחב אפילו נמצא א' מהם דרוסה אין חוששין לאינך ואמרי' לא השיגם דאף לאותה דעה דחצר המוקפת לא מיקרי רחב מותר למכרו לעובד כוכבים כיון דיש פוסקים מקילין בזה הו"ל ספיקא דדינא. וכן כתבו שאר אחרונים:

יד **מקרקרים**. בשניהם שותקים אמרינן שלמא עבדי בהדדי ובשניהם מקרקרים אמרינן שכל א' ירא מחבירו:

טו **רוגזיה**. כ' הש"ך דה"ה הרג' ולא חתך נמי דינא הכי:

טז **פצע**. (וה"ה דרס אפילו לא פצע) כ' הש"ך ומשמע אפי' הוא והם שותקים כולם אסורים:

יז **אחרים**. וה"ה אם פצע אחרים דחד טעמא הוא דלא נח רוגזיה כ' הש"ך ומשמע כל שנמצאים קצתם נדרסים אפי' לא ידעינן שדרסן אחר שהרג א' מהם כולם אסורים. ואם

הרגם שנים או יותר איכא פלוגתא בין הפוסקים אי אמרינן דנח רוגזיה או לא ודעת הט"ז להקל אם לא בלול של תרנגולים יש להחמיר בכל גווני:

יח **לה.** והטעם דלא אמרינן דחוששין לספק דרוסה אלא היכא דאיכא ריעותא הא לאו הכי לא דרוב חיות בחזקת שאינן דורסים הן:

יט **לחוש.** הטעם כיון דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אין להקל מספק ואין כאן ס"ס וכתב הש"ך דלמכרה לעובד כוכבים לכ"ע מותר ובס' אפי רברבי מיקל בהפסד מרובה:

כ **בצואר.** כ' הש"ך אם הקנה שלפנינו הוא רחב יש להכשיר אפילו לדידן דדוקא בנקב משהו לא בקיאינן משא"כ בכה"ג וע"ל סי' נ"א ס"ב:

כא **חוששין.** כ' הט"ז ול"ד למ"ש לעיל שאינו מטיל ארס אלא אחר נטילת הצפורן דהתם הצפורן נשאר מחובר ביד אבל כאן שנשמט הצפורן ובשעה שנוטל היד משם מטיל ארס (א"נ הכא חיישינן שמא דרס וחזר ודרס כבסעיף ט' כה"ג) וכ' הב"י ומשמע דוקא שראו נכנס הארי אבל לא ראו שנכנס תולין לומר שצפורן זה היה בכותל והוי ס"ס ואף על גב דזה לא מקרי ס"ס גמור דהא גם בצד הראשון שאימור לא נכנס ארי צ"ל שציפורן זה בא מכותל מ"מ סמכינן ארובא:

כב **בלבד.** כ' הט"ז דזה קאי ג"כ אשניהם שותקין גם נ"ל עיקר דבמקום רחב אפי' אותו שהציפורן בגבו מותר דהצפורן אתא מעלמא ואפי' אם נמצאו ג' נדרסי' יש להתיר השאר ול"ד לתבשיל שנמצאו בו ג' תולעים דאסור כמ"ש בסי' פ"ד ס"ט דהתם אמרינן דודאי טבע של ירקות זה לגדל בו תולעי' מה שא"כ כאן שכל בהמה יש לה חזקה טובה בפני עצמה ומה יזיק איסור של א' לחברתה עד כאן לשונו:

כג **בבדיקה.** כ' הש"ך אם רק ראינוה שדרסה אע"ג דאין מקום הדריסה ניכר מבחוץ מקרי ודאי דרוסה ודלא כב"ח מיהו אפי' ניכר מקום הדריסה מבחוץ יש לה בדיקה לדעת המחבר וקצרתי בדינים אלו משום דאין אנו בקיאין ואוסרים בכל ענין כמ"ש בסעיף י"ח עכ"ל:

כד **הקדקד.** והרוקח כ' שצריך לבדוק המוח:

כה **רושם.** כתב הש"ך דכן הוא דעת התוספות וסייעתם דהבדיקה היא לאחר שחיטה אבל דעת רש"י דהבדיקה היא מבחוץ בעודה בחיים וקצרתי בזה דלא נ"מ לדידן דאין בקיאין כלל בבדיקה עכ"ל:

כו **מעים.** כתב הטור וה"ה כנגד א' מהאברים שנטרפה בהם אם האדים או נתמסמס כנגדו טריפה ואפי' כנגד צומת הגידין:

כז **גורדו**. וע"ל סימן מ"ג ס"ב וסי' מ"ח ס"ה וס"ס נ' וסי' נ"ה ס"ו:

כח **הקנה**. ואע"ג דקנה נקיבתו ברובו מ"מ הארס סופו לישרף רובו. ש"ס:

כט **שהושט**. כ' הש"ך מיהו אם ידוע שדרסה במקום אחר ולא בושט מהני בדיקה אף לבהמה:

ל **חודש**. כתב הש"ך בשם ת"ח ואפי רברבי דבשנה מעוברת צריך י"ג חודש. ופר"ח חולק וכ' כ"מ שנזכר בגמ' יב"ח הוא רק יב"ח ולא יותר דאל"כ הל"ל שנה עיין שם:

לא **ותלד**. כלומר דא"צ יב"ח אלא סגי כשתתעבר אבל פשיטא דגם בנקבה מהני יב"ח (ש"ך). כתב מהרש"ל דוקא תלוי בלידה ולא בעיבור לחוד (דאפשר שתתעבר שלא תבא לידי לידה אלא תמות בו):

לב **לתקלה**. כתב הש"ך אבל היכא דאינו צריך לשהות רק כ"א יום לא חיישינן לתקלה בזמן מועט כזה וע"ל סי' פ"ו ס"ט (ובה"י סי' פ"ו כ' דאף בעוף אין משהין כ"א יום אלא ימכור לעובד כוכבים ועובד כוכבים ימיתנו תיכף:

לג **ודאי**. כתב הש"ך אבל לודאי דרוסה מהני י"ב חודש דלא מיקרי ודאי טריפה דהא מכשירין בבדיקה ומסיק דגם לספק יתרת אבר מהני שהיי' י"ב חודש:

לד **בדיקה**. פי' אפילו בזמן הש"ס וכן ארס הנץ. ש"ך:

לה **למכרו**. מסקנת הש"ך דאין להקל בזה אלא בדרוסה הואיל דבלא"ה יש הרבה צדדים להתיר חדא דיש לה היתר בבדיקה מדינא ועוד דדעת רש"י דכל היכא דאין ניכר מקום הדריסה מבחוץ כשר לגמרי אבל בטריפו' אחר בפלוגתא דרבוותא היכא דאין צדדין בלאו הכי להתיר אין להתיר למכרה לעובד כוכבי' וכן נראה דעת הר"ב בהג"ה ושאר אחרוני' שלא כתבו דין זה אלא הכא גבי דרוסה דוקא (כ' הרדב"ז בת' כת"י והובא בכ"ג וז"ל יש תקנה בעדר שנתערב דרוסה לשהות אותו והנקבות שנתעברו והזכרי' שעברו עליהם יב"ח מותרי' אע"פ שלמעלה נתבאר שרבים הנדרסים ולזמן מרובה אסור להשהותם לכ"ע התם הוי דריסה גופא בלא תערובת אבל היכא דהדרוסה נתערבה באחרות אפי' ברבים הנדרסים ולזמן מרובה מותר להשהותם עכ"ל):

סימן נח

א **מכריסה**. כתב הט"ז דאף אם הבור אינו רק ו' טפחים מ"מ איכא למיחש כיון שמכריסה עד לארץ הוי ד' טפחים. אבל אם השור מונח על ארעא ומתגלגל לבור צריך שיהיה בבור י"ט (פוסקים) וה"ה כשמוליכין על העגלה אל יזרוק מן העגלה בכח מה"ט. והקשה מהרש"ל למה כתב הטור בח"מ סי' ת"י לענין נזיקין שפטור המזיק אא"כ יש י' טפחים בבור ולא חשבינן מכריסה עד ארעא ותירץ דבצירוף י' עם רגליה אין המיתה

מצויה כ"כ ואף אם מת חשבינן ליה כאונס לענין תשלומין וזהו הטעם שפטור במיתת השור בפחות מי' אבל לענין טריפות אין חילוק בזה עכ"ל:

ב **בפחות**. והקשו הט"ז וש"ך דבסעיף י' כתב המחבר גבי בית המטבחים אין בו משום ריסוק אברים אע"פ שנפל נפילה גדולה והנה הט"ז כתב כמדומה שאיזה טעות נזדקר לפני קולמס הרב בזה אבל הש"ך תירץ דדוקא בבית המטבחים שרי וטעמא דאמודי אמיד נפשיה ונועץ צפרניו בקרקע וכגון דאית לה מידי למיסרך וכאן מיירי המחבר דלית לה מידי למיסרך א"כ לא שייך נועץ צפרניו ומ"מ לא הוי הנפילה בבת אחת אלא היא מתאמצת עצמה בכל כחה כשרוצים להפילה בכח הלכך בפחות מי' שרי אבל בבת אחת ממש דהיינו שמפילין אותה פתאום או שקשרו רגליה והפילוה חוששין אפילו בפחות מי':

ג **אבן**. כתב הש"ך דבאבן אין חילוק בין נפל בפחות מי' על הבהמה או גבוה עשרה דדוקא בנפלה מגבוה לא בנפל עליה אלא הכל הוא לפי האבן אם יש בו כדי להמית ודלא כהב"ח:

ד **טחול**. כ' הט"ז דכ"ש הכבד אפילו שלא במקום מרה וחיותא:

ה **ואם הוכתה**. כ' הש"ך ואם הוכה עוף נגד הריאה שלו נראה שצריך בדיקה בריאה והלכך לדידן דאין אנו בקיאין טריפה:

ו **עמדה**. כ' הש"ך לדידן דאין אנו בקיאין לא מהני עמדה וגם שהתה רק הלכה:

ז **והלכה**. כ' הש"ך דבכל הפוסקים משמע דהעיקר תלוי אם הלכה אפי' לא עמדה מעצמה רק שהעמידוה וכ' הט"ז דזה פשוט דשינוי באיברים שאינו מטריף בשאר בהמה אין חוששין לומר שנפלה כל זמן שלא ראינו ותלינן השינוי בדבר אחר ול"ד לדלעיל סי' נ"ב גבי ירוקים שהאדימו שזה אינו מצוי כ"א בנפילה לאור משא"כ כאן והמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין עכ"ל:

ח **צולעה**. כ' הש"ך ודוקא שנפלה וצולעה אבל צולעה ולא נודע שנפלה אמרינן שגרונא הוא דנקטה ואין צריך בדיקה כדלעיל סוף סימן ל"ב:

ט **שנועץ**. (לפי שיודע שיפילוהו) כ' הש"ך ול"ד לזכרים המנגחים זא"ז דהכא כיון שמרגישים שרוצים להפילו נועץ צפרניו משא"כ התם דאדרבה כל אחד רוצה להפיל חבירו:

י **רגליו**. כתב הש"ך משמע אפילו ג' רגלים קשורים אין חוששין וכן עושין בקצת מקומות ומהרש"ל וט"ז כתבו דנכון לעשות לקשור רק ב' הראשונים ולדחוף אותו עד שתפול ע"ש. טבח שנושא כבש על צווארו ומשליכו לארץ חוששין (ואם אחז רגלי הבהמה

אף רק ב' אחרונים כשרה כיון שרגלים הראשונים אינם מקושרים ומיד כשהניח הטבח ב' רגלים הראשונים יוכל לנעוץ בקרקע עיין ש"ך ופר"ח) עוד כ' בשם או"ה דדוקא כשעומדת על רגליה ומחליקה ומפילה אבל אם נשא הטבח כבש על צוארו ומשליכו לארץ ודאי חוששין דהוי גבוה יותר מי' טפחים והנ"מ שלא אחז רגלי הבהמה בידו כשנפלה אבל אחז רגלי הבהמה אפי' לא אחז רק ב' רגלים האחרונים ומכובד הבהמה נחבטה לארץ כשרה ודלא כב"ח שהשיג ע"ז ובט"ז קורא תגר על מקצת מקומות שנוהגין לקשור כל הרגלים והשור נופל על צדו לא על מתניו ונכון שלא יהיו קושרים רק ב' רגלים ולדחוף אותו עד שיפול וכן ראוי לעשות:

יא **מדעתה**. והטעם שכל שקפצה מדעתה אמדה נפשה תחלה שלא תתרסק:

יב **יראה**. כתב הש"ך משמע ומספיקא נמי אסור דשמא אז מסתמא הפילה על צלעותיה וכן מסיק הרוקח מיהו הטעם שכתב שם דבנפלה פתאום חוששין דאפילו נפלה על מתניה צריכה בדיקה צ"ע דמשמעות הש"ס והפוסקים לא משמע לכאורה הכי עכ"ל:

סימן נט

א **כשרה**. כתב הש"ך דהרשב"א אוסר בזה וכן דעת הב"ח ומהרש"ל. וכתב עוד רש"ל דוקא אם ניטל רוחב סלע ע"פ כל אורך השדרה וכן ברוחב סלע על כל שאר המקומות אבל בציר מרוחב סלע באותן המקומות לית קפידא אף על גב דבעינן כל רוחב סלע באותן מקומות היינו שניטל כל העור ובאותן מקומות באנו להציל מגלודה אבל היכא שלא ניטל עורה אלא מאותן מקומות בעינן כל רוחב סלע והש"ך חולק עליו ומסיק דאין הדעת נותנת להטריף רק כשניטלו כל החוליות וכל ראשי הפרקים מקצתן ולא נשתייר רוחב סלע כלל אז טריפה כיון שבכל אורך השדרה וכל ראשי הפרקים ליכא רוחב סלע *):

ב **משלשתם**. ובט"ז מטריף אף אם ניטל א' משלשתן (ולא דק עיין בב"י ובכסף משנה):

סימן ס

א **דם**. פי' שאחזה דם וחלתה והרמב"ם בפי' המשנה פי' שגבר עלי' הדם עד שחנקה. ומעושנת פי' הרמב"ם שגבר עליה המרה שחורה. ומצוננת שגבר עליה הליחה הלבנה עד שנתבטלו חושיה וכתב ולא זכרו תגבורת המרה אדומה לפי שהוא בבהמה מועטת ביותר כמו שנתבאר בספרי רפואות הבהמות ע"כ:

ב **הרעים**. פי' מים מגולים:

ג **ימיה**. כתב הש"ך בשם ת"ח דלכתחלה אסור לקנות בהמה מן העובד כוכבים שינקה מחלב טמאה ומשמע שם אפילו לא ינקה כל ימיה אסור לקנות לכתחלה ולפ"ז כ"ש דאסור לכתחלה להאכילה דברים האסורים וע"ל סי' קמ"ב סי"א אבל דעת המרדכי דמותר להאכילה דברים אסורים ואפילו אם נתפטמה כל ימיה ג"כ מותר' דלא דמי לכרשיני עבודת כוכבים דאיסורי הנאה נינהו וצ"ע (ובבי"ע סי' א' כ' בהמה שאכלה דבר איסור לכתחילה אסור לשחטה עד שתשהה מעל"ע ע"ש עי' כ"ג ובש"ך ובפר"ח. וכתב לה"פ דמותר לפטם עופות בקמח שהתליע שקורין מילבי"ן עי' סימן פ"ד):

ד **ולדידן**. והש"ך כתב בשם באר שבע שאף שבגילוי אין חוששין הטעם דלא איתליד ריעותא במשקין משא"כ הכא דאיכא ריעותא גדולה שנפסקו רגליה לכך חוששין וצריך בדיקה וכן נראה דעת המחבר שאף שבסימן קט"ז כתב שאין דין גילוי נוהג בינינו מ"מ כתב כאן דין זה אלמא ס"ל דיש לחלק עכ"ל הש"ך:

סימן סא

א **ושה**. וכל בהמות טהורות לאפוקי חיה:

ב **מפרק**. פי' מסוף הפרק. אישפלד"ה ובל"א קורין ריע"ר:

ג **נהגו**. כתב הט"ז והוא הדין אם נהגו עין יפה בצמר ועור בלחיים הוה נמי כן:

ד **שיפריש**. ואי אתא ליד כהן בהמה שלימה זכה במתנותיה ואי אכלן אחר בתר הכי חייב ודוקא דאתיא שחוטה אבל בחייה לא. ש"ך בשם הר"ן:

ה **טריפה**. כתב הש"ך דמשמע בפוסקים דה"ה ספק טריפה פטור דהמע"ה:

ו **בדמים**. שאין שום קדושה במתנות רק שהם ממון כהן. ט"ז:

ז **צלי**. דרך גדולה דכתיב למשח' לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים:

ח **לכלבים**. כתב מהרש"ל דוקא היכא שאין ראוים לאכילה כגון שהסריחו או שבאו מבהמות כחושים ורע בשר (אבל בלא"ה לא):

ט **אדם**. דממון שאין לו תובעים הוא דיכול לומר לכהן אחר הייתי נותנם:

י **לאכלן**. בטור כתב ואינו חושש שמא גזלן המשלח ופי' הש"ך דר"ל אפילו לכתחילה יכול לקבלן אבל ודאי אפילו גזלן מותר לאכלן דמתנות כהונה נגזלות כדלקמן סעיף ל"א וכן פי' הב"ח:

יא **בחצי**. דשה אפילו מקצת שה דחוששין בודאי לזרע האם אבל תייש הבא על הצביה פטור דמספקא לן אי חוששין לזרע האב והמע"ה וע"ל סימן ט"ז ס"ח:

יב **פטורים**. כתב הש"ך דמוכח מש"ס ופוסקים דדוקא מליתן פטורים אבל אם תפס לוי מתנות מישראל מוציאין מידו דלא כהב"ח:

יג **חולקים**. כתב הש"ך ול"ד לסעיף שט"ו גבי ספק בכור דפסק רמ"א בפשיטות דמוציאין מיד כהן וסיים וכן הילכתא וכאן לא כתב רק ויש חולקים דשאני התם שהספק הוא בגוף הענין שנחלקו בו הלכך מספק אין לכהן שייכות בו דכל כמה דלא מייתי ראיה אוקמי' אחזקת מרא קמא וחזקת רוב בהמות דאינן בכורים משא"כ כאן שהספק הוא אם לוים חייבים מצי הכהן לומר כל כמה דלא אייתית ראיה דלא איקרי עם המתנות שלי:

יד **והמשתתף**. כתב הט"ז וא"ל מ"ש מצבי הבא על התיישה דחייב בחצי מתנות ה"נ חציו של ישראל לחייב י"ל דהתם כל שיות שבו חייב דבכה"ג מיקרי כל שה אבל הכא דמקצת שה פטור כה"ג לא אמר רחמנא הר"ן ותוס':

טו **ובעובד כוכבים**. דסתם עובד כוכבים מרבה דברים ומודיע לכל שהוא שותף:

טז **פטור**. דכיון דאינו מחייב משעת זביחה וההיא שעתא לית ברירה אע"ג דרוב בהמות כשרות הן לא אזלינן בממון אחר הרוב גם טריפות הריאה שכיח. ט"ז:

יז **שהוא**. אפילו חלק א' מאלף:

יח **דינר**. ע"ל סימן של"א:

יט **ע"מ**. כ' הט"ז דצ"ע דבח"מ סי' ריב פסק המחבר דאם אמר על מנת הוי שיור והש"ך מחלק דשאני התם שהקרקע בחזקת בעליה עומדת עדיין ע"ש:

כ **לשלם**. ומ"מ לצאת ידי שמים חייב כדלעיל סט"ו:

כא **במשקל**. כתב הט"ז פי' הלוקח שקלן והרי הגזלה אצלו אבל שקלן המוכר יש לכהן הברירה אם ליקח מהמוכר או מהלוקח:

כב **ספק**. אבל לענין איסור חלה בסימן ש"ל חייב מספק:

סימן סב

א **ועוף**. ולוקין עליו אבל אינו נוהג בדגים וחגבים:

ב **אבר**. בטור כתב דאינו נוהג אלא בטהורים ולא בטמאים וכ' הב"ח דנ"מ לדידן היכא דאסור משום אמ"ה הוי בריה ואפילו באלף לא בטיל ובזה הסכים עמו הש"ך אבל מ"ש עוד הב"ח דבטמאים מותר להושיטו לבני נח השיג עליו. מיהו באבר המדולדל יש פוסקים דמותר להושיטו לבני נח כיון שאין בו אלא מצות פרישה בלבד:

ג **אסור**. אפילו פירש בשר מאבר שלם אינו אלא משום ובשר בשדה:

ד **אסור**. משום אמ"ה וה"ה היכא שחתך מבשר שבתוכה חייב משום ובשר בשדה:

ה **אסור**. פי' הרב המגיד משום מצות פרישה מדרבנן וכ' הש"ך דאם יכול לחזור ולחיות אם נשחטה בהמה מותר אבל אם מתה אינו חייב עליו משום אמ"ה אלא משום נבילה ואם אינו יכול לחזור ולחיות ומתה בהמה פסק הרמב"ם דרואין אותה כאלו נפל מחיים

ולוקין עליו משום אמ"ה ובאבר המדולדל אין חילוק בין עור ובשר חופין את רובו או לא רק החילוק הוא אם יכול לחזור ולחיות ודוקא אם נעקר ממקומו לגמרי ומחובר קצת אבל כשנשמט ממקומו ועדיין מעורה בגידיו היינו הך דכתב הר"ב בהג"ה:

ו **לעיל**. שם ס"ה נתבאר אם נמלח עם שאר בשר מה דינו ע"ש:

ז **הנשמט**. כתב בד"מ בשם או"ה אבר המדולדל אפילו חזר ונקשר היטב אסור ול"נ דאם סומכים לענין היתר הבהמה לומר דודאי לא יצא לחוץ אע"פ שהוא חשש טריפות דאורייתא כ"ש שיש לסמוך ע"ז באיסור דרבנן עכ"ל:

ח **לאכלו**. דדמי לביצים שנתלשו (דכיון דלא מסרחן אית בהו חיותא אף אף על גב דבאבר המדולדל נתבאר דאם אינו יכול לחזור ולחיות אסור התם איירי שאינו מעורה כלל אבל הכא עדיין מעורה בגידין). אבל המנהג להחמיר אפי' עור ובשר חופין את רובו. ש"ך:

סימן סג

א **המוכרים**. כתב הש"ך דבש"ס פג"ה איתא דבבשר מבושל הלך אחר רוב אוכלי בשר אם הם עובדי כוכבים אסור ואם הם ישראלים מותר ובנמצא ביד עובד כוכבים אסור דמסתמא הוא בשלו וביד ישראל שרי וע"ל סימן ק"י ס"ג:

ב **לקח**. כתב הרב סי' ק"י דוקא שלא ראה שהעובד כוכבים לקחו אבל אם ראה אותו הוי כאילו לקחו משם בידו ע"ש:

ג **ישראל**. כתב הש"ך ואפי' אם ידוע בודאי שלקח העובד כוכבים מישראל בשר כשר אסור מטעם בשר שנתעלם:

ד **ונעלם**. דחיישינן שמא שרצים ועופות החליפוהו וכתב הרא"ש דאפי' בבהמה שלימה חיישינן שמא עורבים החליפוה כדמוכח בש"ס וחומרא יתירה היא עכ"ל אבל הש"ך כתב דוקא אי איכא למיחש לעובדי כוכבים חיישינן אפילו בבהמה שלימה אבל לשרצים לא. (בבי"ע סי' קל"ח אוסר אפילו בהמה שלימה אחר שנשחטה אם נתעלמה מן העין ומשיג על הש"ך ע"ש). וכל היכא דלא חזינן דנטלו עורב סגי ברוב טבחי ישראל או ברוב ישראל ובזה מתורץ דלא תקשי מסימן א' דכתב המוצא בהמה שחוטה בשוק מותרת דשם מיירי ברוב ישראל:

ה **עין**. כ' הט"ז בשם הרמב"ן דאפילו כל אדם נאמן בזה ול"ד למציאה דלא מהדרינן בט"ע אלא לת"ח שאני הכא דאיסור מדרבנן בעלמא הוא. (מיהו דוקא שראה אותו מתחלה היטב. ש"ך וט"ז. כת' בת' ח"צ סי' ל"ט שור שחוט מסומן בצד א' והקצב עובד כוכבים חתך השור לשנים והשוחט אמר שמכיר בט"ע שהשני חתיכות שור א' הם ועוד שהם מתאימות והכשיר ע"ש. כ' בת' נ"ש סי' ע"ה חבית של שומן אווזא שלקח השר מבית יהודי ועמד שם בחדר משכבו ב' או ג' ימים

והכיר שהיה החבית מלא כבתחלה והתיר שהיה לו ט"ע. וכ' דע"ה אינו נאמן בט"ע קל אלא צריך שידקדק יפה. ובת"ח אף בט"ע קל מהני. כ' בה"י להזהיר על השוחטים אצל עובדי כוכבים לרשום על הבשר דוקא הפרשה וגם תיבת כשר ע"ש. ומה שאנו נוהגין ששולחין ע"י עובד כוכבים לשוחט לשחוט ע"ל סי' א' והע"י כ' כששולחין עופות לשחוט ע"י עובד כוכבים צריך השוחט לכתוב כמה עופות ששחט. וגם היום ע"ש):

ו **שהניחו**. כ' הט"ז אע"פ שלא נתן דעתו אם הוא במקום שהניחו או לא אין נוהגין לאסרו אפי' ברוב טבחים עובדי כוכבים והש"ך השיג עליו ומסיק דוקא באותו מקום עצמו הא לאו הכי אסור. ואם הניח עשר ומצא תשע מסקנת הש"ך דאם אינם קשורים מותר ואם הם קשורים אסור ועי' בא"ח סימן תל"ט בט"ז כ' בשם המרדכי מעשה בא לידי בתרנגולת שחוטה ושלחוה ביד עובד כוכבים בלי שומר ונסתפק לומר שמא אחרת היתה ושאלו להשוחט אם שחט זאת התרנגולת ואמר אין לי בה ט"ע אמנם עתה שחטתי תרנגולת א' ובעל התרנגולת היה מכיר אותה ואמר שזאת היא והתרתי כיון שהבעל מכירה כר"ת דאמר לית הלכתא כרב דאמר בשר שנתעלם אסור והקשה הב"י דהא רב נמי מכשיר בט"ע דעדיף מסי' והט"ז תירץ דס"ל להמרדכי דלרב לא מהני ט"ע אלא במקום שאין ריעותא כגון שנמצא בשר ביד עובד כוכבים שלקח לעצמו ורוב המוכרים ישראל למה לנו לומר שהחליפו והחמירו מכח חומרא שצריך ט"ע משא"כ אם ישראל שולח ע"י עובד כוכבים בשר או עוף שחוט שיש ששם שמא החליפו עובד כוכבים להנאתו שנתן גרוע ממנו בזה י"ל דלרב לא מהני ט"ע לכן כ' המרדכי דקי"ל כלוי ואף בנדון זה מהני ט"ע וק"ל:

סימן סד

א **מינים**. בטור כת' כגון חיות ובהמות טמאות. וכ' הט"ז דנ"מ לדידן אם אסור משום טמא או משום חלב לנודר הנאה מכל דבר שאסור משום חלב שנדע במה הוא אסור. והש"ך כתב דנ"מ במי שהוא חשוד לדבר א' שאינו חשוד לדברים אחרים כדלקמן סי' קי"ט ואם מותר לעשות סחורה מחלב בהמה טמאה ע"ל סי' קי"ז:

ב **אסור**. כתב הש"ך דנ"ל עיקר להלכה כדעה זו וכ"ש דגידו אסור וע"ל סי' ס"ה ס"ז:

ג **נפל**. הג"ה זו אין לה שחר כלל דבאמת הוא אסור מצד נפל ואיסור חלב אין בו וכתב הט"ז שאיזה תלמיד טועה כתבה ואינה מדברי הרב רמ"א:

ד **והוציאו**. כ' הש"ך אבל אם הניחו בתוכו ניתר בשחיטת אמו:

ה **תותב**. פי' שהוא פרוש כשמלה על הקרב קרום ונקלף פי' קרום דק יש עליו ונקלף הקרום מעל החלב שאינו אדוק בו כ"כ אבל מה שעל הדקין מראשו והלאה לאו תותב הוא אלא אדוק בהם וחלב הקיבה אינו תותב אלא חתיכות חתיכות והוא אדוק:

ו **הכסלים**. עיין בטור איזה הוא חלב הכסלים:

ז **באחוריים**. כבר נתבאר בסי' נ"ד שנוהגים להניח בכל בהמה צלע א' מכל צד בחלק האחוריים ואף אם נמצאו צלעות יתרות אפ"ה אין מניחין יותר מאחת הסמוכה לאחוריים. (כי יש שיטות להחמיר שלא לאכול בשר אחוריים כי אף למדן גדול אין יכול לבאר זה היטב מתוך ספר. כת' בה"י דנוהגין ליקח מן הכתף הגיד עם שמנו שיש סביב הגיד ובדיעבד אם לא ניטל השומן מותר):

ח **במקצתו**. אבל לכולי עלמא צריך להסיר הקרום שתחת המכסה ולא נחלקו אלא בחלב שתחת אותו הקרום ב"י בשם המרדכי:

ט **בששים**. כתב הט"ז מיהו לא אמרינן בו חתיכה עצמה נעשה נבלה להצריך ס' נגד כל החתיכה שזה החלב דבוק בו (מאחר שרבינו אפרים פסק דא"א חתיכה נ"נ אלא בב"ח) אבל לענין סתימת הנקב לא מיקרי חלב טהור ואינו סותם (מאחר דלר"א חלב גמור הוא ע"ל סימן מ"ח):

י **כלים**. דמסתמא המעט חלב שעל הכרס בטל בס' נגד כרס והמרק והלפתן שעמו (וכתב האגודה אין אלו נמנעין מכלים של אלו ומבישוליהן אך הכרס אין אוכלין וכ' רש"ל עליו מאחר שכ' שאין נזהרין אלא מכרס עצמו הא התבשיל שנתבשל עמו אוכלין וזהו מ"ש שאין נזהרין אלו מבשוליהן. ואפי' להאוסרין ומחזיקין אותן לחלב גמור מ"מ מסתמא החלב שעל הכרס הוא בטל בס' נגד הכרס והמרק והלפתן שעמו. וש"ך כ' אפילו יש תערובת מחלב הדבוק לכרס בתבשיל ואינו בטל בתבשיל אין נמנעים מלאכלו ע"ש. ופר"ח כתב לדידן דקי"ל טעם כעיקר דאורייתא אין להקל בכך. ובת' מהרלב"ח דף קמ"ה כ' וז"ל אבל אם יש מנהג יעשה כמנהגם כגון במדינת ריינו"ס יש קצת מקומות שנוהגין איסור בחלב שעל הקיבה וכשבאין למקומות שנוהגין היתר אוכלין מבישוליהן מהמרק או מהבשר שנתבשל עם האיסור וכ"ש שמשתמשין בכליהם שהם ב"י ודוקא שיהיה מנהג באוכל כגון שאותן המקומות שנוהגין איסור דרים באותה מדינה שקצת מהם נוהגין היתר וקצת מהם נוהגין איסור דיש לומר שהמקומו' שנוהגין איסור לא קיבלו עליהם האיסור מכל וכל לאסור פליטתו והמרק והנתבשל עמו. אבל אם המנהג במאכיל לבד ר"ל דהמאכיל הוא מהמדינה שקצת נוהגין בהם איסור והקצת נוהגין היתר והמאכיל נוהג היתר והאוכל הוא ממדינה שכולן נוהגין איסור כגון ממדינת פולין כשבא למקומות שנוהגין היתר אע"ג שנהגו להאכיל למקומות הסמוכים להם הנוהגין איסור. אסור לו לאכול מבישוליהן. לפ"ז לא יפה הן עושין אנשי פולין שבאין למדינת אשכנז ואוכלין מבישוליהן. מיהו הא דאסור לאכול דבר איסור מחמת מנהג אבותיו ובני מדינתו דוקא כשאין נראה לו היתר בדבר.

אבל כשנראה לו היתר בדבר ובא ממקום שנהגו איסור למקום שנהגו היתר יוכל לאכול ש"ך סי' קי"ט ס"ק כ' ע"ש).

יא **הגס**. כ' הט"ז פי' בכל מקום הן צד הנגלה הן צד הנסתר דהיינו במקום שדבוק לכרס ואם ניקב הכרס אין מועיל סתימת הטחול וכתב רש"ל מעשה שנצלה הטחול בלי ניקור והתיר מה"ר משולם משום דבטל חלב הטחול בטחול עצמה ובחלב הטהור שבו וע"ל סי' ע"ד (וע"ל סי' מ"ג ס"ק ד'):

יב **הקרום**. כתב הט"ז ואם אין בחתיכה עצמה דהיינו כל מה שדבוק לקרום ששים נגד הקרום צריך ס' נגד כל החתיכה דחתיכה עצמה נעשה נבלה ולא מהני מה שהוא חלב כחוש:

יג **שני**. כ' הט"ז ובדיעבד אין צריך ס' רק נגד צד הכבד:

יד **הקשת**. פירש"י הקיבה עשויה כקשת ומבחוץ היינו שעל הקשת ומבפנים לעיגול היינו שעל היתר היינו חוט משוך כמו יתר:

טו **בקליפה**. כ' הט"ז היינו במליחה אבל בבישול צריך ס' ואמרינן בו חתיכה עצמה נעשה נבלה (חוץ מגידי צוואר שיתבאר לקמן סי' ס"ה. רש"ל וקליפה זו בין במליחה ובין בצלי אינו אלא חומרא בעלמא. ונ"מ דאם לא קלפוהו ובשלו כך מותר בדיעבד):

טז **מעבירין**. עי' בח"מ סי' ל"ד דמחלק גבי טבח אם שוחט לעצמו או לאחרים וגם כאן דינא הכי:

סימן סה

א **החוטין**. כ' הש"ך דזה לא קאי אחוטי צואר דבהם אין צריך ס' כיון דמנתח הבהמה אבר אבר והא דכתב רמ"א סתם משום דגם בחוטי צואר משכחת לה האי דינא כשלא חתכן אבר אבר ועי' בדרישה סי' ס"ו:

ב **בקליפה**. ואע"ג דגבי ווירידין צריך נטילה בצלי כבר חילק הד"מ דחוטין אלו הם עבים יותר מווירידין ואינן פולטין כ"כ בבשר. (כ' רש"ל דא"צ קליפה כלל לא במליחה ולא בצלי) ובט"ז כ' דקליפה זו אינה אלא חומרא בעלמא ונ"מ אם בשלו כך בלא קליפה י"ל דשרי:

ג **קליפה**. כ' הש"ך ה"ה דחתיכה ומליחה מהני בהו:

ד **מותרים**. (אף בלא חתיכה) כ' הש"ך דזהו אליבא דכ"ע ודלא כפרישה שכ' דזה דוקא לדעה ראשונה שבסעיף א':

ה **פחותים**. כתב הש"ך מיהו בדיעבד מותר אפי' ליכא ס' דאין מוחזקים בדם כ"כ כל שלא היה לו למ"ד יום (או"ה):

ו **נאמנים**. כ' רש"ל וז"ל ואני הגבר שמעתי וראיתי שרוב המנקרים שלנו אף על פי שמחמירין לחתוך אף ההיתר מכל מקום כמה פעמים מקילין בחלב ובקנוקנות של גיד מחמת מהירות ע"כ נהגתי בעצמי שלא לאכול בשר המנוקר עד שיראה למנקר אחר ויבדוק אם הוא מנוקר כראוי עכ"ל:

סימן סו

א **חיה**. כ' הש"ך דה"ה דם כוי:

ב **חייבים**. וכ' הש"ך דוקא בטפת דם אבל אם הוא מלא דם וניכר מקום התחלת האפרוח אינו אלא מדרבנן וע"ל סימן פ"ו:

ג **חכמים**. כ' רש"ל שיש להחמיר ולומר דדם ביצים דאוריי' ונ"מ לענין ספק ועי' בדברי רמ"א ס"ד:

ד **בחלמון**. הש"ך הביא הכל בו ושאר פוסקים דס"ל שאין חילוק אפי' היא ביצה בת יומא דלא כרש"ל שמחלק בזה:

ה **לחלבון**. הט"ז וש"ך כתבו דמנהג הזה הוא עפ"י הדין שאנו חוששין לסברת הרא"ה דפוסק שיש להחמיר יותר בחלבון מבחלמון וכתב מהרש"ל שדבריו עיקר להלכה:

ו **וישאיר**. כתב הט"ז הטעם שאי אפשר ליקח ביצה מחברתה שלא ישאר בתחתון מעליון ע"כ טוב שישאר בקערה מן הכשרים עם שאינה כשרה ולא ישאר משאינה כשרה עם הכשרים שנעקרו מהקערה וכתב עוד בשם מהרש"ל שאם לא היו טרופות ומצא על החלמון שלא על הקשר שיקח הביצה עם החלמון ויזרקנה והשאר מותר אבל כשהתחיל לטרוף אפילו מעט אסור דספק דאורייתא הוא ולחומרא:

ז **התערובות**. כ' הש"ך דנראה מדברי רמ"א שכ' אבל אם הביצה לבדה אסורה משמע הא נתערב אפילו אח' באח' מותר מטעם דבתערובות סומכים אפוסקים דדם ביצים מדרבנן דלא כב"ח שכ' דלדידן דס"ל דדם ביצים מדאורייתא הוי ספק דאורייתא ולענ"ד נראה דאפי' למ"ד שהוא מן התורה יש להקל בתערובות דהא קי"ל מדאורייתא מין במינו בטיל חד בתרי וחכמים הצריכו ס' ואם נשפך ואין יכולים לידע אם יש ס' מותר דספק דרבנן לקולא כ"ש הכא דיש ספק אם יש כאן איסור כלל דבטל ברוב ואע"ג דמדברי הרב בד"מ נראה דס"ל דלמ"ד דם ביצים דאורייתא הוי ספק דאורייתא ודוקא בנשפך מקילין דכיון שנתבטל ברוב האיסור מצד עצמו הוא דרבנן אבל לא היכא שהספק באיסור עצמו ומצד אחר בא לו שהוא מדרבנן ומהאי טעמא לא שרינן ספק דרוסה שנתערבה ברוב מטעם ספק דרבנן לקולא כמ"ש בד"מ בהדיא סי' נ"ז מ"מ הכא כיון דהרמב"ם והרבה

פוסקים ס"ל דדם ביצים אינו אלא מדרבנן ואם כן אפילו בלא תערובות הוי ספק דרבנן ולקולא ודאי דיש לחושבו ע"י תערובות ספק דרבנן לכ"ע. ואפי' נתערב א' בא' מותר די"ל דביצת ההיתר היא יותר מביצת האיסור וא"כ ה"ל ס"ס ספק יש כאן ביצת איסור ואת"ל דיש כאן איסור שמא ביצת ההיתר היא הרוב ואם כן אינו אסור אלא מדרבנן וה"ל ספיקא דרבנן ולקולא ואפי' נמצא על החלמון ונתערב חשיב ספיקא דשמא קיי"ל כהרא"ה וסייעתו וכן בנמצא על החלבון ונתערב שמא קיי"ל כהגאונים וסייעתם ואע"ג דכתבתי בס"ס נ"ז דבכה"ג לא הוי ס"ס רק גבי דרוסה דיש בלא"ה צדדים להתיר מ"מ הכא כיון שיש ספק איסור כלל ודאי נראה דהוי ס"ס גמור ותו דאפילו למ"ד דהוא מן התורה אין הביצה אסורה בודאי אלא מספיקא שמא התחילה להתרקם א"כ מכל הלין טעמים נראה דיש להקל עכ"ל וכ' בט"ז מעשה בא לידי שאשה עשתה עיסה שנילושה מביצים ואחר הלישה נמצא טפת דם בקליפ' של אחד מהם והיו שם ביצים הרבה מאותו תערובות והתרתי הכל דהוי כמו ספק דרבנן דכיון דאפילו היה במקום האוסרו היה בטל ברוב מן התורה וכן בספק אזלינן לקולא וא"ל דהא נתערב בעיסה וה"ל מין בשאינו מינו דצריך מן התורה ס' כדלקמן סי' צ"ח זה אינו דהא נתערב גם בביצים כשרים ואמרינן סלק את שאינו מינו כאילו אינו ומינו רבה עליו ומבטלו כדלקמן סי' צ"ח ע"כ התרתי עכ"ל:

ח **ושכח**. כ' הש"ך ומשמע דאם ערבו מדעת אסור לדידיה או למי שנתבטל בשבילו משום קנסא. וכל זה במקום שלא נהגו לאסור הביצה לעולם ונ"מ גם במקום שנהגו לאסור אם נתערב הדם עצמה בתערובות אחר שהוא מותר:

ט **מותר**. דכיון דאין במקום הביצה רוטב לא עדיף מצלי שאינו אסור אלא כדי קליפה (וקליפ' ביצה עצמה לא גרע משיעור קליפה). כ' רש"ל למאי דקיימא לן דאפילו צלי וחם לתוך חם הוי כבישול ואוסר עד ס' גם כאן אוסר עד ס' וכתב הט"ז דמ"מ אין להחמיר אלא אם הדם במקום שאוסר בודאי (אז צריך ס' נגד כל הביצה) אבל אם נמצא על החלמון שלא על הקשר וכה"ג יש להקל (וכן אם היה ספק אם הוא במקום האוסרו אזי די בקליפה וקליפת הביצה מהני כאן. קיצור דינים אלו אם נתערב הביצה ולא ידעינן אם הוא במקום האוסרו אזי אם נתערב במינו או במינו ושאינו מינו מותר אבל בשאינו מינו לבד אסור וצריך ס' נגד הביצה. ודוקא בחם אבל בצונן נוטל הביצה ושאר מותר כדי קליפה) וכתב הש"ך דמדברי רמ"א נראה דמודה להמחבר אם אין הביצה קלופה ואע"ג דקי"ל בסי' ק"ה דאפי' בכחוש משערין בס' הא נתבאר שם באיסור בלוע כחוש אינו מפעפע בלא רוטב והביצה בקליפתה הוי איסור בלוע ומסיק דמ"מ דברי מהרש"ל נראין ע"ש:

י **המוזרות**. פירש"י והטור שאינם מזכר אלא דספנא מארעא וכ' הש"ך דה"ה מזכר אם אין בהם דם אע"ג דהן מוזרות שרי:

יא **לאכלם**. כ' הש"ך ומשום שיקוץ אסורים לאיסטניס (כ' בשיבולי לקט בשם הגאונים דאם שהו הביצים תחת התרנגולת ג' ימים אסורים משום שיקוץ והב"י וכל האחרונים כתבו סתמא להתיר וש"ך ופר"ח הביאו ראיה כדעת הגאונים):

סימן סז

א **בהדחה**. משום דם שעל פני הבשר. ב"י:

ב **מפרקת**'. פי' קודם שתצא נפשה והטעם לפי שהדם מתעורר לצאת בשעת שחיטה וכששובר מפרקתה אינה יכולה לזנק וחוזר ונבלע באיברים:

ג **ולצלי**. כ' הש"ך בשם הר"ן דוקא שנצלה כל צרכו דאל"כ ה"ל כבשר חי וע"ל ס"ס ע"ו:

ד **ונהגו**. כתב הט"ז דהג"ה זו שייך לקמן בסעיף ד' גבי נצרר הדם (שפסק הש"ע דלצלי א"צ חתיכה ומליחה ע"ז כתב ונהגו להחמיר כו' וע"ז כ' שפיר וה"ה בחותך בשר כו' דהוי ג"כ טעמא משום נצרר הדם כי עד שלא תצא נפשה הדם נעקר ממקומה. וע"ז כ' שפיר אח"כ וי"א דמשום זה ר"ל משום חומרא זו דבית השחיטה יש להחמיר אפילו בחותך מבית השחיטה אחר שתצא נפשה ועש"ך) דכאן לא שייך ונהגו בדבר שאינו מצוי:

ה **שמבליע**. כתב הש"ך אע"ג דבסימן כ"ג פסק דמותר להכות על ראשה לקרב מיתתה אפשר דאין הדמים נגררין כ"כ אחר הראש ובט"ז תירץ דשם מיירי שכבר יצא הדם מה שיש לצאת בזינוק וכאן מיירי שרוצה למהר מיתתה תיכף אחר השחיטה ולזה יבליע הדם באברים (ועיין ט"ז):

ו **ומליחה**. כתב הש"ך למאי דקיי"ל ר"ס ע"ו דכל צלי צריך מליחה קצת פשיטא דהכא לא עדיף משאר בשר:

ז **לקלף**. כ' הש"ך דאבישול קאי אבל לצלי דינו כשאר בשר:

ח **חי**. בפרישה הביא בשם רש"ל דאסור לקדירה בלא חתיכה ומליחה וכתב עליו דהיינו לפי מנהגינו דאין בקיאין בחליטה:

ט **בדיעבד**. ודלא כב"ח שאוסר אף בדיעבד. ש"ך:

סימן סח

א **לצלותו**. כתב הט"ז דבטור איתא למולגו ואין חילוק ביניהם לדינא כי מליגה וצליה שוין בדין זה:

ב **אסורים**. כתב הט"ז אע"ג דבסימן ס"ה פסק דלצלי א"צ לא חתיכה ולא מליחה דנורא משאב שאיב שאני הכא דכל הראש הוא על האש והוי כאילו המוח בקדירה כיון שאין מקום לצאת משם וכתב הש"ך דשאר כל הבשר מותר ואפילו קליפה א"צ לפי שהקרום מפסיק בין הדם שבתוכו לבשר ואין הדם נפלט לחוץ ואפילו נפלט כבולעו כך פולטו:

ג **עצם**. כתב הש"ך אפילו לא ניקב הקרום מ"מ מותר:

ד **נהגו**. אלא רגילים להסיר המוח ולמלחו תחלה קודם צליה וקרומו זורקו לחוץ (והעולם נהגו להשליך המוח עם הקרום באווזא. ובתרנגול ובתרנגולת זורקין הראש לגמרי. ובבהמה מלחו יפה המוח והקרום זורקין לחוץ) ש"ך בשם תשובת הרא"ש:

ה **נעץ**. פירש"י בנקב החוטם כדי שלא יסתם:

ו **ושמונח**. כתב הש"ך והלשון מגומגם דמשמע דלסברא ראשונה אפילו הטמנה שמונח במקום א' שרי ואח"כ מסיים ואינו אסור אלא הטמנה וצ"ל דכך הם ביאור דבריו והסברא ראשונה עיקר דגם הסברא הב' לא נחלק עליו אלא בהטמנה אבל בהחרכה מותר וכן נוהגין לחרוך כו' ואינו אסור אלא הטמנה כו':

ז **המוח**. כתב הש"ך ומיירי כשנמלח תחלה מיהו אנן קי"ל דלעולם צריך ס' נגד כל הראש:

ח **חתיכה**. כתב הש"ך והיכא דנתבשל הראש לבד דודאי אין בראש ס' נגד המוח והקרום צריך בקדרה ס' נגד כל הראש ואפ"ה הראש אסור דזה מקרי איסור דבוק ואם הראש מחובר בעוף כל העוף מצטרף לס' נגד המוח והקרום ואם ניקב העצם כנגד הקרום קודם מליחה והניח הנקב למטה ובשלו שרי אפילו בלא חתיכת שתי וערב:

ט **לחתוך**. כ' הש"ך ואע"ג דבסי' ס"ה הביא דברי המתירין לצלי בלא חתיכה יש לחלק בין צלי למליגה ומהרש"ל לא כתב כן:

י **חורך**. כ' הש"ך דבחורך ע"ג עצים מיירי אז צריך להדיח בה"ש ובדיעבד אם לא הדיחו שרי אבל ע"ג תבן וקש אפילו לכתחלה אין נזהרים ואין למלחו קודם ההבהוב:

יא **אחר**. ומהרש"ל כתב דהעיקר למלוח אחר המליגה או החריכה וזהו מצוה מן המובחר (אע"ג שאין המנהג כן):

יב **הטלפים**. כתב הש"ך ואין חילוק בין אם מונחים לארכן או שעומדים על טלפיהן כ"כ בד"מ (דהא בלא"ה רוב פוסקים מתירין אף מה שבתוך הטלפים. ש"ך) אבל דעת מהרש"ל דיש לאסור אף השאר כשעומדין על טלפיהן:

יג **בחרוך**. כתב הש"ך ומהרש"ל אוסר אף בחרוך ונראה דמירי כששוהה אותם קצת על האש אבל כשמעביר' על האש ומשנה מקומם תמיד מודה דמותר ומ"מ לכתחלה טוב להחמיר אפילו בהבהוב להסיר ראשי הטלפים ע"כ:

יד **שידיח**. כתב הש"ך בשם הר"ן דאם לא הדיחו אפילו דיעבד אסור אף בצלי דדם בעין אינו יוצא אפי' ע"י צלי כדלקמן סי' ע"ו אלא שהרשב"א כתב דמשום פליטת לב וכבד אין לחוש לצלי וצ"ע דבסי' ע"א כתבתי בשם הרשב"א דאף דם הלב מיחשב דם בעין ואפשר דבהחרכה דקילא מצלי לא מחמיר כולי האי למיחשביה דם בעין:

טו **הראש**. והטעם כתב הש"ך דאין להבחין אז בקרום המוח שלו אבל מהרש"ל כתב שאין איסור בשאר הראש של התרנגולת אלא שמשליכין אותו משום דלא חשוב וכתב האו"ה אבל במליחה גרידא ודאי ניכר עדיין הקרום וכ"כ הרב רמ"א בסימן ע"א ס"ג:

טז **ליטול**. כתב הש"ך דצ"ע מהיכן הוציא הרב דין זה דכיון דקי"ל בדם בעין לא אמרינן כבולעו כך פולטו ואפילו בצלי צריך ס' כדלקמן ר"ס ע"ו וכ"ש בהטמנה ברמץ ונ"ל דס"ל להרב דדם דידיה לא מיחשב כ"כ דם בעין דהא מה"ט קי"ל בסימן ע"ו דבשר שנצלה בלא הדחה קמייתא דשרי ונהי דהתם לגמרי שרי מ"מ כיון דדם בית השחיטה הוא וגם בהטמנה דגרע מצלי צריך נטילה ומי שאינו רוצה להחמיר כ"כ די בקליפה:

יז **ניקר**. כתב הש"ך דאפילו בדיעבד אסור כדין בשר שנתבשל בלא מליחה לקמן סימן ס"ט:

יח **למעלה**. הטעם איתא בש"ך דהנוצות מגינות עליה ואם עירה על התרנגולת בעוד שהנוצות עליה צריך לראות שלא יערה פעם ב' דאז הנוצות כבר נשרו וצריך קליפה וע"ל סימן ק"ה וגם אין חילוק בין שרגלי העוף למעלה או שהיו מונחים על הצדדים צריך קליפה:

יט **לכתחלה**. פי' אם היד סולדת בו (אבל אם אין יד סולדת בו אף בכלי ראשון שרי):

כ **מותר**. אפי' היד סולדת בו:

כא **ליזהר**. אם אפשר ליזהר:

כב **נחשת**. כתב הש"ך בשם ר' ירוחם ושאר פוסקים דאם עירה יורה בשר לתוך כלי נחשת של חלב א"צ הגעלה דכלי נחושת אינו בולע אא"כ האור מהלך תחתיו והוא השיג ע"ז והוכיח מש"ס ופוסקים דאף כלי נחשת צריך הגעלה והסכים עמו הגאון מוהר"ר יושע:

כג **שיודעים**. כתב הש"ך הטעם דמירתת אבל מסיח לפי תומו לא מהני הכא כדלקמן סימן ס"ט דהתם איכא נמי טעמא דעובדי כוכבים קפדי אנקיותא וזה לא שייך הכא:

כד **שאוסר**. כתב הש"ך דיש לתמוה לאיזה צורך כתב הרב בהג"ה לעיל ס"י דלא מיקרי עירוי כשפסק הקילוח הא המחבר כתב כאן ב' דעות בזה ודוחק לומ' שמיירי כאן שהתרנגולת מונחת במחבת ועירה על התרנגולת והמחבת ביחד דפשט הל' לא משמע הכי כלל ועוד דבנדון זה כתב הרב בהג"ה סימן צ"ה ס"ג דפשוט דשרי מטעם דאין עירוי ככלי ראשון ממש שיעשה שיבלע מזה לזה לכן נראה דהדברים כפשטן והיש מי שמתיר הוא רשב"ם שהביאו הטור וב"י דס"ל דאם עירה על התרנגולת א"צ קליפה אפילו ראשה למטה ואע"ג דבסעיף י' סתם המחבר כדעת ר"ת שהביא הטור דצריך קליפה סמך עצמו אמה שיביא בסוף הסימן גם המתיר וע"ל סימן ק"ה:

סימן סט

א **להדיח**. הש"ך כתב בשם הר"ן הטעם כדי שיתרכך הבשר ויצא דמו ע"י מליחה והמרדכי כתב הטעם שהדחה ראשונה היא להעביר הלכלוך שעל החתיכה דאל"כ המלח נתמלא ממנו ושוב לא יוציא המלח הדם שבחתיכה ולהנך תרי טעמי מהני אם יחזור וידיחנו וימליחנו אפילו אחר זמן אבל הגמ"י כתבו בשם סמ"ק הטעם מפני שהמלח מבליע ואינו מפליט דם בעין ולא שייך גביה לומר דמשרק שריק ולא כבולעו כך פולטו ולפ"ז לא אמרינן ג"כ איידי דטריד לפלוט לא בלע והרא"ה כתב משום דם בעין שהוא על הבשר שאין המלח מפליט אלא דם הבלוע שהוא לח אבל לא מה שנתייבש על פניו ואם לא ידיחו אותו תחלה יש לחוש שמא לאחר שיניח מלפלוט דם וציר יהיה ניתך ויבלענו. והב' דעות בסעיף ב' אם מלח ולא הדיח תחלה נחלקו בטעמים אלו עיין ט"ז (ועיין כנ"ג הנפקותא בטעמים אלו) וע"ל ס"ס ע':

ב **הטבח**. כתב הש"ך דלא מועיל אפילו בדיעבד מה שרוחצים הטבחים הצלעות שלמות בבי טבחי כמו שרגילין לשפוך עליהם בהעברה בעלמא לנאותה דאינו קרוי הדיחו הטבח אלא כששרה אותו קצת כדרך שמדיחין בשר כשרוצים למלחו מיהו אי ידעינן דהדיחו הטבח אמרינן מסתמא הדיחו יפה:

ג **לחזור**. כתב הש"ך דאף בדיעבד יש לאסור אם לא הדיח דאגב דוחקא דסכינא מפליט (ופר"ח כתב אפילו לא חתך אלא ביד צריך לחזור ולהדיח) ודוקא אם הסיר טלפי הרגלים אבל אם לא היה מסירם נחשב הכל כחתיכת בשר א' ודי בהדחתן כך כמות שהן הואיל ואין כאן דם נראה לעינים:

ד **היטב**. כתב הש"ך דוקא אם עדיין לא נמלח אבל אם נמלח אף בהדחה מועטת סגי ליה בדיעבד:

ה **להשתמש**. כתב הש"ך ובדיעבד אם נשתמש בו אפילו רותח מותר אם הדיחו קודם:

ו **אסורים**. דכבוש הוי כמבושל אבל אם שהה בו מי הדחה לחוד אין איסור מאחר שדם מעורב במים ומיהו אם אין ס' כנגד הדם אין להתיר רק בה"מ (ע"י):

ז **ולשרות**. והטעם איתא בש"ך בשם או"ה דהא אין שורין בו בשר השני מעל"ע ואינו בולע ומשמע דאסור לשרות בה מעל"ע בשר שנמלח כבר והודח כהוגן מטעם שנכבש בכלי איסור ופשוט הוא מיהו בדיעבד שרי דהא לא נעשה כבוש עד אחר מעל"ע ואז הוי נותן טעם לפגם (ופר"ח חולק) ע"ל סי' ק"ה ובר"ס צ"א:

ח **קרח**. כתב מהרש"ל בשר שנקרש אסור למלחו עד שירפה אותו כמו שהיה בתחילה ואם נמלח ואח"כ נקרש קודם ששהה שיעור מליחה אם נפשר אח"כ טוב למלחו פעם אחרת ולשהותו שיעור מליחה ואם לא מלחו פעם אחרת ושהה שיעור מליחה אחר ההפשר ונתבשל מותר בדיעבד (ואם לאו אסור דעת הקרישה לא מצטרף. רש"ל. וכתב פר"ח אבל אם נשתהה זמן מהריפוי קודם התחלת הקרישה אע"פ שלא שהה אחר ההפשר כשיעור מליחה כיון שנשתהה שיעור מליחה בהפשר ראשון ושני אע"פ שנקרש בנתיים מצטרפין ע"ש. כתב מ"י בת' סימן י"ד בשר ששרה אותו במים ונקרש הבשר תיכף עם המים ונעשה קרח ושהה עם הקרח כמה ימים בלי מליחה. העלה דאם שהה ג' ימים בתוך הקרח דיש לאסור הבשר לבישול ממ"נ אי חשבינן הקרח כמים א"כ הוי כבשר ששהה במים מעל"ע שמבליע הדם ואם לא חשיב הקרח כמים א"כ הוי כבשר ששהה ג' ימים בלא הדחה אבל לצלי מותר בכל ענין ע"ש שהוכיח דקרח לא חשיב כמים. כתב ב"ח מה שנוהגין לשרות בכלי שקורין פענדי"ל או קעסל"י לא יפה עושים אא"כ רוצה אח"כ להכשיר. ופר"ח ס"ק ח' כתב דאין לבטל המנהג וכ"כ בחידושי הרשב"א כל כלי שדרכו של אדם להדיחו קודם שישתמש בו אין נמנעים מלהשתמש בו איסור צונן ואח"כ ידיחו וישתמש בו היתר ואין חוששין לפשיעה ע"כ. כתב מ"ב מותר לשרות בשר בכלי של עובד כוכבים):

ט **לצלי**. הב"ח מתיר במליחה מועטת ולא שהה ואין כן דעת הט"ז ע"ש:

י **שהה**. כתב בד"מ דהיינו לקדירה אבל לצלי שרי אם לא שהה שיעור מליחה כמ"ש בסי' ע"ו ס"ב ומהרש"ל וב"ח אוסרים אפילו לצלי אפילו לא שהה ומסקנת הש"ך כדעת הד"מ וכתב דגם מ"ש הב"ח דבשהה אסור אפילו במקום הפסד מרובה אף ע"י מליחה והדחה שנית לא מחוור:

יא **בדיעבד**. כתב הש"ך ומשמע דכיון שנמלח אף שלא בישלו עדיין חשוב דיעבד וא"צ לחזור להדיחו ולמלחו:

יב **ס'**. לשון הת"ח ואע"ג דאין לך חתיכה שיש בה ס' נגד דם שעליו היינו בסתם אבל אי ידעינן דיש בה ס' ודאי מהני בדיעבד. ואם נתבשל אותה חתיכה בעינן ס' נגד כל החתיכה וחתיכה עצמה אסורה:

יג **מותרות**. דלגבי האחרות מיקרי דם פליטה וכבכ"פ:

יד **במלח**. כתב הט"ז בשם רש"ל מ"כ נוהגים המדקדקים ליזהר שלא לתת שום בשר שלא הודח לא על שום דף או שלחן מיוחד לכך דשמא יש מלח על מקום הנחת בשר ולאו אדעתיה עכ"ל ומזה יש ללמוד שלא לתת מלח על מקום המיוחד לתת שם בשר כשמביאין אותה מבית הטבח (וכתב פר"ח ואין להניח בשר בקופות שאינם מיוחדים לכך כי רבים מקילין להניח גם באותה קופה ירקות וכיוצא בזה מפני שהדם נסרך בקופות ואוכלים הפירות שהניחו שם אח"כ בלא הדחה כלל ואף אם ידיחו הקופות או הפירות שמביאין בהם אינו כלום דהוי מידי דלאו אורחיה בהדחה כדלקמן סימן צ"א עכ"ל):

טו **להרבות**. כלומר דא"צ לעשותו כבנין ואף אם החתיכה עבה א"צ לחתכה לשנים:

טז **בדיעבד**. כתב הש"ך דזה קאי נמי אאישא שאף בדיעבד צריך שלא ישאר מקום מבלי מלח וכ"פ מהרש"ל רק הב"ח מקיל בזה וכך נוהגין העולם שאין מדקדקין בכך עכ"ל:

יז **נתבשל**. כתב הש"ך דהכי פירושו הא דאסור בדיעבד ואין לו תקנה דוקא אם נתבשל כך וכו' אבל לצורך דהיינו במקום הפסד מרובה וכה"ג יחזור וימלח צד השני תוך מעל"ע כמ"ש הר"ב ס"ס ע' ודוחק לחלק דשאני הכא דאפשר בצלי עכ"ל:

יח **וימלח**. כתב הש"ך דכיון שפולט עדיין ציר פולט מה שבולע מצד השני (או שלא נבלע כלל אבל אח"כ יש לחוש שמא בלע מצד השני מאחר שכבר כלה כל פליטתו. אע"ג דבסי' ע' כתב רמ"א דבה"מ יש לומר שפולט ציר עד יום שלם מ"מ כאן לא שייך הפ"מ הואיל שיש היתר בצלי. ט"ז) ונראה דמיירי כשלא הודח אבל אם הודח אחר מליחתו מיד נסתמין נקבי הפליטה ולא מהני מליחה אח"כ וע"ל סי' ע':

יט **אחר**. והט"ז מסיק להלכה כיון דכאן יש קולא בלא"ה בדיעבד יש להתיר אפילו אחר י"ב שעות כמו בחלחולת ע"ש ונקודת הכסף מחלק דשאני חלחולת דאין מחזיקין בו דם רק בשומן ע"ש:

כ **חתך**. כתב הש"ך דוקא אחר שנמלחה החתיכה כראוי אבל תוך שיעור מליחה צריך להדיחה שם היטב ולחזור ולמלחה כמ"ש הרב ס"ס ך':

כא **בקירוב**. דהיינו פחות חלק ל' מן השעה לפי חשבון מהלך אדם בינוני וכו' ש"ך (וסימנו במלח תמלח. במלח גמטריא מיל. או"ה):

כב **בדיעבד**. דהיינו אם הודח אחר ששהה שיעור מיל ונתבשל:

כג **ינפץ**. לשון הרשב"א שאם יניחו עם מלחו בכלי שאינו מנוקב עם המים נמצא המים שוברים כח פליטת הבשר ונמצא הדם שע"פ הבשר ושעם המלח חוזר ונבלע בתוכו:

כד **לכתחילה**. אבל בדיעבד אם לא הודח רק פעם א' ונתבשל כך מותר כדלקמן ס"ס ט':

כה **ישטפנו**. כ' הש"ך דהג"ה זו צריכה ביאור דהא המחבר נמי קאמר דלכתחלה ינפצנו או ישטפנו וידיחנו ב' פעמים ואפשר דס"ל דלהמחבר כשמדיחו ביד כשתופס הבשר באויר א"צ ניפוץ או שטיפה ודי בהדחה ב"פ וע"ז כתב רמ"א וי"א שצריכין להדיח וכו' ר"ל אפילו ביד ישטפנו או ינפצנו וידיח ב' פעמים ובט"ז כתב דהאי או ינפץ הוא טעות סופר וצ"ל וינפץ דס"ל לרמ"א השטיפה באויר וגם ניפוץ הוי כהדחה ג"פ ע"ש:

כו **פירות**. כתבו הט"ז וש"ך אפילו הדחה ראשונה שקודם המליחה וצ"ע (וכתב רמ"א סי' קל"ב דוקא הדחה אחרונה אבל ראשונה לא דמטרשי ליה. כתב בה"י ונ"ל דאסור נמי בהדחה ראשונה שכר או טיש בי"ר אף שהוא כמים אבל הדחה אחרונה מותרת עכ"ל):

כז **המים**. (ולא חשוב כרותח לאסור הבשר) כתב הש"ך דלאו דוקא מים דה"ה ציר ונקט מים לאפוקי היכא דליכא לא מים ולא מוהל אלא מיחוי דם של איסור גרידא דאז המלח חוזר ונבלע בבשר ואסור עכ"פ כדי קליפה ועין בסעיף כ':

כח **מועטת**. כתב הש"ך בשם או"ה דאפילו נמצא קצת מוהל תוך הקערה שרי בזמן מועט ואם נמצא ציר ממש בכלי נאסר מיד:

כט **טריפה**. כתב הש"ך ומשמע דאפילו הכלי בן יומו מותר כשאינו מלוכלך (אבל אם מלוכלך אין היתר אא"כ שהיה מעט מים בכלי כדמסיק אח"כ):

ל **מלוכלך**. כתב הט"ז שעכ"פ צריך מעט מים בכלי ורש"ל פסק דאף אם הכלי חולבת מלוכלך בשיורי פרורי מאכל חלב אפילו הוא לח אינו אוסר אא"כ נשתייר בו לכלוך חלב ממש:

לא **המלח**. הט"ז כתב הטעם דהמלח כולו נעשית נבלה והש"ך השיג ע"ז דהא המחבר ס"ל דלא אמרינן חנ"נ אלא בבשר בחלב אלא הטעם הוא דלא ידעינן כמה דמא בלע וא"ל הא קי"ל מילתא דעבידא לטעמא אפילו באלף לא בטיל והמלח לטעמא עבידא זה אינו דדוקא אם גוף האיסור נותן טעם משא"כ כאן המלח אינו אסור אלא מכח הדם שבו והדם אינו עביד לטעמא ומיהו מ"ש הטור והרב נגד המלח הוא לאו דוקא אלא ס' נגד לחלוחית דם ומלח שעליו מבחוץ בעינן:

לב **מצטרף**. כתב הש"ך הטעם דמיד שבא החתיכה למים נימס כל המלח ודם שעליו ונופל לקדרה ולא מקרי הכא איסור דבוק ואפילו החתיכה עצמה מותרת וכך נוהגין כל בעלי הוראה ודלא כמהרש"ל עכ"ל (ובס' שני לוחות פסק להחמיר לעצמו ולאסור אותה החתיכה אף כשיש שם ס' כדעת מהרש"ל):

לג **שני**. כתב הט"ז ומהרש"ל מתיר בדיעבד והמקיל כדבריו לא הפסיד וגם הש"ך כתב דבהפסד מרובה יש להקל ואי מותר להניח בשר שור שאינו נמלח כלל בכלי ראשון

שהיד סולדת בו מסקנת הט"ז להתיר וכתב שכן דעת מהרש"ל ועיין בא"ח סי' שי"ח ס"ט. וכתב הש"ך דחומץ ושאר דבר חריף כה"ג מבשל ג"כ אף בכלי שני (ועי' פר"ח). כתב ט"ז מעשה באשה שבשלה בשר ושכחה אם מלחה תחלה והתרנו מכח ספק דרבנן לקולא דדם שבישלו דרבנן ועוד סרכא נקט ואתי שרגילה כל ימיה למלוח קודם בישול ע"ש וש"ך בנה"כ חולק עליו דהכא איתחזק אסורא דדם ע"ש ופר"ח הסכים עם הט"ז ע"ש:

לד **שנית**. כתב הש"ך ובדיעבד אם נתבשל כבר מותר אבל אם לא בשלו עדיין ידיחנו ויחזור וימלחנו. ופר"ח כתב בדיעבד דהיינו שמלח בו פעם אחרת סגי בהכי וא"צ לחזור ולמלחו וכן עיקר:

לה **המלח**. מיהו כשנתייבש היטב כתב בס' אפי רברבי שמותר וצ"ע לדינא שמדברי הרב אצל בשר יבש לא משמע כן (וגם הפר"ח חולק):

לו **ויודע**. כתב הש"ך דהב"ח תמה ע"ז דהיאך שייך מסל"ת כשיודע שאיסור והיתר תלוי בזה כדלקמן סימן צ"ח. ולק"מ דל"ד לסימן צ"ח דהתם יהבינן ליה למטעם אם יש בו איסור או לאו הלכך כשיודע שהאיסור והיתר תלוי בזה ודאי אין כאן מסל"ת משא"כ הכא דאפשר לומר דאע"פ שיודע מנהג ישראל מ"מ משכחת לה כגון דהסיח לפ"ת לפני אחרים שלא שאלוהו אם הדיחו והסל"ת דהדיחו והגע עצמך דהא קי"ל בא"ע סי' י"ז דמומר לעבודת כוכבים נאמן לעדות אשה במסל"ת ולא אמרינן כיון שיודע שהאיסור והיתר תלוי בזה חזקתו משקר אלא ודאי דמשכחת לה בכה"ג וכתב בט"ז מאחר שהטעם שהעובד כוכבים נאמן כאן במסל"ת הוא מפני שאינו אלא איסור דרבנן בדם שמלחו ע"כ הוריתי באשה א' שבשלה בשר ושכחה אם מלחה אותו תחילה או לא והתרנו מכח זה דלא הוי אלא ספיקא דרבנן ולקולא והא דלא אמרינן אוקמא אחזקתה דמעיקרא שלא היה מלוח משום דאיכא רוב נגד החזקה דרוב פעמים מולחים תחלה ורוב עדיף מחזקה. וכתב עוד בשם הדרישה דמ"ש רמ"א כאן הואיל ויודע מנהג וכו' לאו דוקא יודע אלא ראוי להיות יודע מירתת העובד כוכבים ובנקה"כ השיג עליו דלא דק דהאי הואיל ויודע קאי אעובד כוכבים ולא אקטן וק"ל:

לז **שנתבשל**. כתב הש"ך אף אם לא נתבשל לגמרי רק ששמוה בקדרה שמקצתה חם והיד סולדת בה:

לח **בשר**. דלא ידעינן כמה דמא נפק מיניה והקשה הב"ח דהא בשובר מפרקת בהמה בסי' ס"ז ס"ל דאסור משום דפירש ממקום למקום וה"נ יהיה אסור מה"ט אותה החתיכה וכתב הט"ז דלק"מ דהכא בבישול כל מה שפירש יוצא לחוץ וכל שלא יוצא לחוץ אינו פורש כלל:

לט **אורחים**. או במקום הפסד מרובה. ש"ך. וכתב בת"ח כלל ב' בתרנגולת שהיא חלולה איכא למיחש שמא פירש ממקום למקום ואסור כה"ג אפילו בשעת הדחק והפסד מרובה ופר"ח ס"ק מ"ד פסק להתיר משום שהרוטב מבלבל ומוליך הדם בכל ומתבטל בס' וכ"כ בס' נה"כ:

מ **כראוי**. כתב הט"ז דהיינו שלא שהה שיעור מליחה ואם לא נמלחה רק מצד א' נתבאר דינו בסעיף ד' ע"ש:

מא **כנגדו**. וכתב הש"ך אבל החתיכה עצמה אסורה אף דאיכא ס'. הר"ש הלוי סימן י' הורה להתיר בשר ששהה ג"י בלא מליחה ונמלחה בטעות עם חתיכות אחרות ונתבשלו כולם יחד ולעת האוכל נזכרו שחתיכה א' היתה מבשר ששהה ג"י בלא מליחה דכולם מותרות באכילה ועיין בב"ש סי' נ"ה ובבי"ע סי' קע"א:

מב **מבושל**. כ' הש"ך ואפי' שיתנו במים פושרים כדי שיתעורר דמו לצאת לא מהני:

מג **יבשלנו**. כתב הש"ך דשמא לא יצא כל דמו ע"י צליה ויצא אח"כ ע"י בישול דהבישול פועל יותר מצליה ואם בשלו מותר שאנו תולין לומר שיצא הכל ומה שנשאר ולא יצא שוב לא יצא ג"כ ע"י בישול ול"ד לכבד בר"ס ע"ג דג"כ אין לה היתר ע"י מליחה כ"א ע"י צליה ומותר לבשלה אחר הצליה אפילו לכתחלה דהתם אינו מועיל מליחה משום רבוי דם שבה ומסתמא נפלט הכל בצליה ומה שלא נפלט בצליה לא יפלוט בבישול אבל הכא אינו מועיל מליחה משום שכבר נתייבש דמו בתוכו ואפשר דצלי אינו פועל לרכך הדם שיצא הכל והבישול פועל לרככו. וכתב עוד דלצלי מותר בלי מליחה אלא דלכתחלה יש למלחו קצת כשאר צלי ואפילו לא ניקר אותו מגידי הדם שבו מותר לצלי וע"ל סי' ס"ד סי"ח נתבאר דלכתחלה יש לנקר הבשר מחלב שבו תוך ג"י ובדיעבד אם מנקרו אח"כ מותר אף לקדרה ע"ש. וכתב בט"ז בשם מהרש"ל על בשר ששהה ג"י בלא מליחה ואח"כ מלחו אותו בכלי מנוקב וכו' ע"ש וכתב עוד הט"ז וכן נראה אם מלח בשר ששהה ג"י בלא מליחה עם שאר בשר שנמלח להוציא דמו דאסור זה הבשר ששהה ג"י דשמא בולע מהדם שיוצא משאר הבשר דאין הבשר נתקשה כ"כ לומר ששוב לא יבלע דבר בתוכו וע"כ לא נסמוך בשום דבר לקולא וה"ה אם מלח בשר ששהה ג"י עם שאר בשר שכבר נמלח והודח בכלי שאינו מנוקב אסור גם שאר הבשר כיון שמונח בכלי שאינו מנוקב ומצאתי בקובץ ישן שאם אחר ששהה ג"י מלחוהו כשיעור מליחה והדיחוהו וצלאוהו שוב מותר לבשל (ועיין צ"צ סי' ח' ובי"ע סי' קע"א):

מד **דחיישינן**. פי' דאין להשהות כדי לצלותו דחיישינן דלמא אישתלי ומבשל ליה:

מה **חצי**. דהוא שיעור ההדחה ששרה במים כמ"ש רמ"א בסעיף א' והש"ך כתב דל"ד אלא פחות מעט ובדיעבד שרי אם הודח מעט תוך ג"י אם היה מנוקר מגידי הדם ומ"מ צריך אח"כ הדחה כהוגן קודם למליחה לקדירה אפילו בדיעבד ולכתחלה יש לשרותו היטב כשרוצה להשהות עוד ג"י ואין להחמיר כ"כ בדינים אלו כיון שלא מצינו חומרא ששהה ג"י בלא מליחה בש"ס וגם הריב"ש סי' פ"ו שדא בה נרגא ע"ש:

מו **בטלה**. פי' אם נתערבה בחתיכות אחרות שלא שהו עדיין ג"י ולא נמלחו עוד מותר לבשל כולן כשימלח כולן א"נ מיירי שא' נמלחה אחר ששהה ג"י והאחרות נמלחו תוך ג"י דמותר לבשל כולן בלא מליחה ולא אמרינן דהוי דבר שיש לו מתירין בצלי דקי"ל אפילו באלף לא בטיל דלצלי לא נאסר מעולם והא דמותר לבשל כולן דוקא כ"א בפני עצמו או אפילו כולן בקדרה א' כשירבה עליו היתר עד ס' הא לאו הכי לא כדלקמן סימן ק"ט ס"ב וע"ש ומה שלא כתב רמ"א כאן להשליך א' או ליתן לעובד כוכבים היינו משום שאין זה אלא חומרת הגאונים אין להחמיר עד כאן לשון הש"ך:

מז **להתכבד**. דאין איסורה אלא מחמת דם הבלוע בה. (והדם אין ראוי להתכבד ומה שלא הוי דשיל"מ משום דאע"פ שיש לו היתר לצלי מ"מ אין היתר למה שהוא אסור עכשיו דהיינו לקדרה):

מח **מליחה**. כתב הש"ך דצ"ע דהא קי"ל לקמן בסימן ק"ט דמין בשאינו מינו צריך ס' מטעם דאם יבשלם יתן טעם א"כ הכא אמאי סגי ברוב הא הדם יתן טעם כשיבשלם בשלמא אהמחבר לק"מ דס"ל כיון שבשר ששהה ג"י אינו אלא חומרת הגאונים לא החמירו כולי האי אבל הרמ"א כתב שכן הדין בנתבשל בלא מליחה דזה הוא אסור מן הדין קשה למה יהא בטל ברוב ואפשר דלא אתא אלא לאשמועינן דלא נאסר משום חתיכה הראוי להתכבד ורוב הוא לאו דוקא אלא צריך ס' וצ"ע. וכתב הט"ז בשם מהרש"ל דאם נתערבה חתיכה שלא נמלחה עם שני חתיכות שנמלחו מותרין וא"צ למלוח את כולם מספק ולא הוי דשיל"מ כיון שצריך הוצאה למלחן כמו בכלים בסי' קכ"ב והוי על בשר זה דין יבש ביבש שמבואר בסי' ק"י מה דינו:

מט **המלוכלך**. (פי' שלא פלט כל דמו עדיין ע"י מליחה ודין זה כתב רמ"א בסעיף א' ועיין פר"ח). כתב הש"ך דלאו דוקא דאפי' אינו מלוכלך אסור מטעם כבוש אלא דצ"ע למה מתיר אותו לצלי אם הוא מלוכלך וזה לא נמצא בשום פוסק ואולי דעת המחבר אפילו מלוכלך מ"מ כיון שנשרה ונתערב הדם במים אז לא חשיב דם בעין וצ"ע עכ"ל:

נ **כנגדו**. כתב הש"ך ואז החתיכה עצמה ג"כ מותרת דלא אמרו כבוש כמבושל לכל דבר רק שבולע ומפליט אבל אינו מבלבל טעם החתיכה כמו ברוטב ומהרש"ל אוסר אותה חתיכה ועכ"פ יש לסמוך אדברי הר"ב להתירו לצלי:

נא **אוסרים**. אפילו אינו מלוכלך. ש"ך:

נב **ובדיעבד**. כתב הט"ז זה לא קאי אמ"ש המחבר בענין שאם ישפך שם מים וכו' דבזה ודאי אפילו בדיעבד אסור כל שאין המים יורדים אלא מתכנסים למקום א' דהוי ככלי שאינו מנוקב (וכ"כ כה"ג. ויש ליזהר למלוח בקצה הספסל דבספסל יש נקבים גדולים ומתקבצים שם הציר ובשר נכנס תוך החור דזהו ודאי איסור גדול דהוי ככלי שא"מ):

נג **רותח**. אפילו לאחר שהודח הכלי. ש"ך. והא דאמרינן אין מליחה לכלים פי' הב"י דאין הבלוע יוצא ע"י מליחה אבל שפיר הוא בולע ע"י מליחה ומה שנבלע כבר אינו יוצא ע"י מליחה אלא ע"י בישול ומש"ה אסור להשתמש באותו כלי בדבר רותח אע"ג דמליחה ה"ה כרותח היינו כרותח דצלי אבל לא כמבושל:

נד **הקערה**. כתב הש"ך דהג"ה זו צ"ע ונראה לכאורה לפרש דמיירי כאן שהקערה היא חם לכך אם הוא דבר יבש סגי בקליפה ואם נתן בה רותח יבש שיש בו רטיבות קצת צריך נטילה ואם הוא דבר רותח לח כרוטב צריך ס' נגד הקליפה מן הקערה אף במקום שלא נגע שם הרוטב ואין צריך ס' נגד כל הקערה משום דמתחלה לא נאסרה במליחה רק כדי קליפה אלא שדוחק לפרש דמיירי שהקערה חמה וגם דוחק לפרש דצריך ס' נגד קליפה מן הקערה אף במקום שלא נגע הרוטב ועוד דדוחק לומר דמיירי בדבר יבש לגמרי אלא ודאי מיירי כאן כשהיא קר ואפ"ה צריך קליפה אפילו נשתמש בו דבר יבש לגמרי ומ"ש ואם הוא דבר לח בעי' ס' נגד הקליפה מן הקערה היינו במקום שנשתמש בקערה. ואם הקערה חם והבשר צונן דתתאה גבר או שניהם חמין צריך ס' כנגד קליפה מן הקערה וסתם תבשיל אין ס' נגד הקליפה פנימי של קערה. אבל קשה לפ"ז דלקמן סימן צ"א ס"ד כתב הר"ב דבמקום שהבשר צריך קליפה אם לא קלפוה ובשלו כך מותר בדיעבד והיינו מטעם מאחר דאינו ראוי לקלוף וא"כ אמאי צריך כאן ס' נגד קליפת הקערה וצ"ל דס"ל להר"ב דהכא יש להחמיר להצריך ס' נגד קליפת הקערה כיון דבלא"ה הרבה פוסקים ס"ל דלאחר הדחה רותחת היא מתוך המלח שבה ואע"ג דבעלמא לא קי"ל כן מ"מ הכא יש להחמיר ואע"פ דקי"ל דסתם כלי יש ס' נגד קליפתו אפשר דהיינו דוקא בשאר כלים אבל לא בקערה שרחבה היא ואינה גבוה מסתמא ליכא ס' עכ"ל:

נה **הדחה**. כתב הת"ח דבכלי חרס אסור להשתמש בו בלי הדחה לכתחלה ובשאר כלים מותר מיהו ודאי אף בשאר כלים צריך לקנחם היטב קודם שישתמש בהם וכ"פ מהרש"ל:

נו **נקיבה**. כתב הש"ך דבדרישה הקשה דלתסר מטעם דהוי כבוש אם שהה כשיעור שיתנו על האש ויתחיל להרתיח דמכח הציר נעשה הבשר כבוש והניחו בצ"ע ולק"מ

דלענין אין מליחה לכלים אין חילוק דלעולם אין כח מלח והציר מפליט כלי ונראה אפילו שהה בו הבשר מעל"ע דבשעת פליטה הוי נט"ל דאינו ב"י תו מיהו לכתחילה אסור להשהותו דנטל"פ לכתחלה אסור. והט"ז תי' דלקמן איירי בבשר שנשרה בתוך הציר משא"כ כאן דהכלי לא מפליט בזמן קצר כזה הכבישה אלא כשיעור סתם כבישה שהוא מעל"ע. מיהו קשה כיון דקי"ל דאין מליחה לכלים להפליט מה שבתוכה ע"י מליחה כ"ש שמותר להשתמש בו צונן ולמה כתב רמ"א האי דינא אחר הי"א שכתב המחבר שאפילו בצונן אסור ונראה דשאני בשר חי וכיוצא בזה דאורחיה בהדחה מותר להניח בכלי של איסור ולא אמרינן דלמא מישתלי ואכיל בלא הדחה אבל שאר דברים אפילו צוננים אסור להשתמש בקערה זו שמלחו בה בשר דלמא ישכח מלהדיח ולא בא הרב אלא לאשמועינן דלא הוי מליח כרותח ואדלעיל קאי ובזה אתי שפיר דל"ת מסי' ק"ה סי"ב דאסור למלוח גבינות וכו' ע"ש:

נז **רותח**. משום דכלי מנוקב לא בלע מידי ומישרק שריק:

נח **מותר**. ופי' הש"ך בשם ת"ח דבדיעבד מותר אפי' בכ"ח ודעת מהרש"ל דבשאר כלים מותר לאכול בהם רותח אפילו לכתחלה כיון שהם מנוקבים ובשל חרס אף בדיעבד אסור אפילו מנוקבת ונראה להכריע דבשאר כלים אסור לכתחלה ומותר בדיעבד כיון שהם מנוקבים ובשל חרס אף בדיעבד אסור וכ"פ הב"ח מיהו צונן מותר להשתמש אפילו לכתחלה אף בכלי חרס לכ"ע אם הוא מנוקב אפילו בלא הדחה אלא בקנוח היטב עכ"ל:

נט **צלי**. והטעם איתא בש"ך משום דהוי כבוש כמבושל והא דפסק בסעיף ט"ו דבעינן מעת לעת למיחשבי' כבוש כמבושל היינו משום דהתם ליכא רותח דמליח ומה"ט פסק לעיל דמותר לצלי וכאן אוסר אף לצלי אבל פחות מהאי שיעורא אף מה שבתוך הציר לא נאסר אלא כדי קליפה ושיעור מליחה עיין לקמן סי' צ"א ס"ה:

ס **קליפה**. פי' במקום שנגע בחתיכה שהיה בציר ואפילו אם יש בה שומן לא אמרינן שמוליך הדם עמו דבכל דוכתי קי"ל דאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך שם מצד טבעה משא"כ הכא עכ"ל ש"ך:

סא **שחוץ**. כתב הש"ך ול"ד לחתיכה שנפלה לתוך הציר שאינו אסור אלא מה שבתוך הציר כמ"ש סימן ע' דהתם נמלח כדינו ופלט כל דמו הלכך אינו אסור אלא מה שבתוך הציר דדם אינו מפעפע למעלה אבל כשנמלח בכשא"מ הכל אסור שהדם פירש ממקום למקום ואינו יוצא לגמרי כיון שהוא בכלי שאינו מנוקב ושוב אינו יוצא לא על ידי מליחה ולא על ידי צליה ואע"ג דבשובר מפרקתה של בהמה בסימן ס"ז שאסור לאכול

ממנה באומצא משום שהדם פירש ממקום למקום ואפ"ה שרי ע"י מליחה וצליה צ"ל דהכא גרע טפי כיון שפירש ע"י מליחה אי נמי כיון דנמלח בכשא"מ הוי כבוש כמבושל דלא מהני ליה מליחה וצליה אח"כ:

סב **נוהגין**. וכתב הש"ך בשם מהרש"ל דאף דנוהגין הכי מ"מ אם נתערב חד בתרי אפילו בבישול א"צ ס' אלא בטל ברוב מאחר דמדאורייתא חד בתרי בטיל אלא מדרבנן צריך ס' כדאי הם הפוסקים המתירין מה שחוץ לציר לסמוך עליהם בכה"ג וצ"ע לדינא ואולי יש לסמוך עליו מאחר דבלא"ה דם שמלחו או בשלו אינו אלא מדרבנן מיהו משמע שם אפילו נמלח כשיעור מליחה לקדירה ושהה ג"כ שיעור מליחה יש להתיר בכה"ג:

סג **מותרות**. כתב הט"ז דאפילו קליפה לא בעי דאין חתיכה א' דחוקה כ"כ ע"ג חברתה שיעכבו התחתונה מלפלוט ומעשה בא לידו שהניחו אווז שנמלח והודח על אווז שלא נמלח ומלחו אווז העליונה והיה זב ציר ממנה ונשרה קצת מהתחתונה בתוך אותו הציר בכשא"מ נ"ל בזה יש לסמוך על הרא"ש ורשב"א שלא לאסור רק מה שמונח בציר ולא הוי אווז התחתון כנמלח בכשא"מ דהא אין כאן מליחה כלל רק ה"ל דין כבוש בציר בסימן ק"ה ושם הביא רמ"א יש מקילין מה שחוץ לציר עכ"ל. וכתב הש"ך אם נפלה חתיכה לציר בכשא"מ וספק אם נפלה לשם קודם ששהה שיעור מליחה מותר מה שחוץ לציר וכ"ש אם ברי שנפלה לשם אחר ששהה שיעור מליחה אבל אם ברי שנפלה לשם קודם ששהה שיעור מליחה אסור אף מה שחוץ לציר דכיון דעדיין לא פלט כל דמו הוי ממש כמולח בכשא"מ כ"פ בתשובת משאת בנימין סי' ל"ט וע"ל בס"ס ע':

סד **רותחין**. כדי לחלוט ולצמת הדם שנשאר בתוכו:

סה **עיקר**. הטעם דכבר יצא כל דמו ומה שיוציא אח"כ אע"פ שהוא אדום אינו אלא מוהל בעלמא:

סו **מותר**. כתב הש"ך הטעם דציר היוצא מבשר לאחר ששהה שיעור מליחה אינו אלא מוהל בעלמא ואע"פ שהמלח שעל הבשר אסור שהדם מעורב בו מ"מ בטל הוא בציר והט"ז הקשה על המחבר ממ"ש בס"ח אם לא ניפץ המלח וכו' עד כי המים מבטלין כח המלח משמע דאף לאחר ששהה שיעור מליחה בעי דוקא מים לבטל הא לא"ה מיחשיב כרותח ואין לתרץ דגם בס"ח אם נתמלא מציר מותר אלא דאיירי היכא דליכא אלא מחוי דם ומלח של איסור גרידא ומש"ה צריך מים לבטל זה אינו דגם שם מיירי אחר ששהה שיעור מליחה דכבר הלך לו כל הדם ולא נשאר רק מוהל בעלמא כמו הכא אלא דבר ברור שלרש"י גם שם אין איסור לגמרי שכבר פסק כח של מלח בשעת הפליטה ולא כתב שם המחבר דצריך דוקא לבטל במים רק לדעה השניה שאוסרת כאן מודה שם

ביש מים לבטל דאליבא דכ"ע מותר וא"ל לדעת רש"י למה אסרינן לעיל אם נתבשל בלא הדחה אחרונה לק"מ דודאי עכ"פ המלח אסור מכח דם שבתוכו אלא שאין לו כח לאסור הבשר והוי כדם צונן שנדבק דצריך הדחה וגם לרש"י אם חתך בסכין בבשר אחר שיעור מליחה א"צ אלא הדחה כיון דאין כאן אלא צונן משא"כ להחולקים צריך הגעלה עכ"ל:

סז **קליפה**. כתב הש"ך אע"ג דהכא ליכא טעמא דפירש ממקום למקום שכבר שהה שיעור מליחה מ"מ לא אמרינן איידי דפליט ציר לא בלע כיון שהוא בכשא"מ ומהרש"ל חולק על הג"ה זו ואוסר כל מה שבציר לגמרי ומעט למעלה ממנו כדי קליפה ומ"מ כתב דאם נתערבה אותה חתיכה באחרות אפילו חד בתרי בטיל ובזה יש לסמוך אדעת רש"י דמיקל בכל ענין ולדברי הרב לא מהני ס' לבטל דבכ"מ דצריך קליפה אין מבטלין בס' כמ"ש בסי' ק"ה ולדברי מהרש"ל אם יש במה שבתוך הציר ס' נגד הציר שרי אבל מה שבחוץ לציר אינו מצטרף לבטל דדם אינו מפעפע למעלה:

סח **והכלי**. ומיירי בענין דא"א לקולפו כגון שנפל בו הרבה ציר או שהוא כלי חרס כמ"ש בסימן צ"א סס"ה:

סט **כרותח**. כתב הש"ך משמע מדברי הר"ב דכשהכלי אינו מלוכלך אפילו הוא בן יומו מותר ובט"ז פסק דאם הוא ב"י אף שאינו מלוכלך אסור וכ"כ העט"ז והשיג הש"ך ע"ז דהא כתב רמ"א בסי' ק"ה סי"ב דאם נמלח היתר בכלי איסור אף בכלי שאינו מנוקב מותר דאין מליחה כרותח כ"כ להפליט הבלוע מהכלי והעט"ז עצמו העתיק דברי רמ"א הנ"ל בספרו לכן נראה ברור להתיר אם אינו מלוכלך אפילו ב"י. ומ"ש הרב דהבשר אסור היינו אסור כולו קאמר אם אין ס' נגד הלכלוך:

ע **שידיחנו**. כתב הש"ך אף על גב דבזה כ"ע מודים דצריך הדחה באחרונה כמ"ש המחבר עצמו בס"ז ומה אתא לחדש פה וצ"ל דקמ"ל דצריך להדיח קודם שיפלוט כל צירו דאם ימתין עד לבסוף חיישינן שאח"כ יחזור ויבלע בבשר כמ"ש בסימן ע' ס"ה:

עא **לכלים**. פי' הש"ך כלומר דהדם מישרק שריק ואינו נבלע בסכין אבל ודאי יש מליחה לכלים לענין שבולע שפיר על ידי מליחה היכא דליכא טעמא דמשרק שריק ומה"ט נאסר כלי שאינו מנוקב שנמלח בו:

עב **הדחה**. אף שעדיין לא נתייבשה הציר שעליו וכתב הש"ך דמשמע אפילו לכתחלה מותר לחתוך וקשה דהא בסימן צ"א אוסר להניח היתר צונן בקערה של איסור צונן דלמא אכיל בלא הדחה וכאן מתיר לכתחלה ואפשר לומר דדוקא גבי כלי חיישינן דלמא משתלי להדיח משא"כ באיסור סכין שנראה לעין האיסור שעל גבו לא ישכח מלהדיחו ולכך מותר אפילו יש גומות בסכין ומהרש"ל פסק דלכתחלה יש להגעילו ובדיעבד מותר

אם קנחו בדבר קשה והמחמיר לאסור בלא הגעלה תע"ב ודוקא לעצמו ולא לאחרים רק יש להתיר בדיעבד אפילו אם לא קנחו וחתך בו רותח וכן אם חתך בצלי שלא נצלה כל צרכו פסק ג"כ הכי מיהו בסכין של איסור משמע דאסור לכתחלה לחתוך בו בשר לכ"ע ובדיעבד מותר וע"ל סי' ק"ה סי"ב בהג"ה:

עג **מדיחין**. זה נמשך לסברא האחרונה הנ"ל לפי מה שפסק המחבר דלכתחלה יש לחוש לה:

עד **שיזוב**. כתב הט"ז בשם הגהת ש"ד מפני שאין הנשים בקיאות בדבר נוהגים לצלותו כ"כ עד שיתייבש מבחוץ ואח"כ מבשלים אותו וכן ראוי לנהוג עכ"ל:

סימן ע

א **שפולטת**. כתב הט"ז שיש עוד טעם להיתר שיחזור ויפלטנו כשיפליט הציר שבו וכן משמע מדברי רמ"א ס"ו שכתב שיחזור וימלחנו כו' משמע דעכ"פ בלע כבר:

ב **מבליע**. כתב הש"ך והא דאסרינן בר"ס ס"ט בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה מטעם שהמלח מבליע הדם שעליו שאני התם דאיכא דם בעין א"נ שאני הכא כיון שנמלח תחלה ולא הודח אח"כ א"כ עדיין עומד לפלוט ציר ומתוך כך אמרינן דאין המלח השני מבליע הדם. והוסיף הט"ז וכתב שאם אחר שפלט כל צירו דהיינו אחר מע"ל ועדיין לא הודח וחזר ומלחו יש לאסרו דהא קי"ל לקמן דאם נפל לציר אחר שיעור זה דאסור מטעם שהציר יבליע וה"נ יבליע בו עכ"ל:

ג **יחד**. כתב הש"ך בין שמלחן יחד זה אצל זה או שמלח העופות על הדגים או הדגים על העופות לעולם הדגים אסורים כ"ק והעופות מותרים דאע"ג דדם אינו מפעפע למעלה מ"מ קליפה בעי וכמ"ש סי' ס"ט סעיף י"ח דמה שחוץ לציר חותך כ"ק והעופות מותרים לעולם דאיידי דטרידי לפלוט לא בלעי:

ד **קשקשיהם**. דקשקשים הם במקום קליפה וכתב הש"ך דגם הר"ב מודה לזה ומ"ש הטעם דרפו קרמייהו נ"מ אם נמלחו הדגים עם שאר איסור שאינו של דם אע"ג דלא אמרינן ביה איידי דטריד למיפלט וכו' מותרים הדגים דאע"ג דקי"ל כל מליחה בס' מ"מ הא כתב הר"ב בסי' ק"ה באיסור שאין בו שמנונית כלל כגון חמץ בפסח וכה"ג לכ"ע מליחה אינה אוסרת רק כ"ק ואם כן בכה"ג הדגים מותרים בלא קליפה שהקשקשים הם במקום קליפה וכתב הט"ז והא דאין הדגים אסורים משום סכנה דנמלחו עם בשר צ"ל דאין סכנה במליחה וע"ל סי' קי"ז ס"ג:

ה **זה**. כתב הש"ך משמע להדיא שנוגעים זה בזה ואע"ג דבס"ג גבי בשר טריפה תפל ובשר שחוטה מליח יש אוסרים כ"ק כשנוגעים זה בזה י"ל דשם הכשרה מלוח רותח כ"כ שמפליט ציר מטרפה וציר טרפה אסורה מ"מ לא מיחשב רותח כ"כ שיפלוט דם והכא אין אסור אלא משום דם וכתב עוד אף שהדגים לא נמלחו עדיין אפ"ה אסור ולא מהני ליה מליחה אח"כ דבדגים לא אמרינן איידי דיפלטו דם דידהו יפלטו דם דאחריני כמו גבי בשר דשאני דגים דרפו קרמייהו כן הוא לדעת המחבר:

ו **על**. כ' מהרש"ל דוקא כשידוע בבירור שלא נשרקו הדגים מלמעלה אבל אם אינו ידוע בבירור אסור דסתם מליחה דרך להתהפך עליון לתחתון ואו"ה כתב דה"ה אפילו זו בצד זו אם חתיכות הדגים גדולים וגבוהים יותר ועולים נגד למעלה מהבשר מה שלמעלה מן החתיכה שאינו נוגע בה מותר אפילו באותה חתיכה עצמה דלא גרע מנפל חציה לציר והא דאם הדגים מונחים על העופות דמותרים מיהו קליפה בעי. ש"ך:

ז **ששניהם**. כתב הש"ך ואע"ג דבסי' צ"א גבי בשר וגבינה מלוחים אמרינן דאף לאחר שיעור מליחתו חשוב רותח שאני הכא דאין האיסור אלא משום דם ולאחר שיעור מליחתו פלט כל דמו משא"כ בבשר וגבינה דשם לא שייך שיעור מליחה:

ח **נמלחו**. כתב הש"ך דכאן משמע דוקא דיעבד אם נמלחו ובסי' ס"ט סט"ו כתב הרב דמותר למלוח אפי' לכתחלה בשר שכבר נמלח והודח בכשא"מ שמלחו בו בשר צריך לחלק דבשר דרכו להדיח משא"כ דגים אבל מדברי הב"י משמע דגם דגים דרכן להדיח וצ"ל דהיינו אם מלחן לקיום אז דרכן להדיח קודם בישולן אבל כשמולחן לקדרה לבשל מיד אין דרכן להדיח וע"ל סי' צ"א ובט"ז הביא דעה א' דדוקא בדם אמרינן אין מליחה לכלים אבל לא בשאר איסורים ולא משמע כן בסימן ק"ה סי"ב אלא דאף בשאר איסורים אמרינן אין מליחה לכלים וכן כתב מהרש"ל:

ט **והודח**. כתב הש"ך דהאי והודח הוא לאו דוקא דאף אם לא הודח דלא נסתמו נקבי הפליטה מ"מ הדג פולט כל צירו קודם שיפלוט העוף דמו:

י **דמותר**. והט"ז חולק ע"ז ופסק שאין להקל בדין זה כלל דגבי דגים לא אמרינן איידי וכו' ומביא כמה ראיות לזה ע"ש:

יא **נוגעים**. כתב בש"ד אי איכא ספיקא אם נמלח בשר שחוטה בהדי בשר נבלה הוי ספק דאורייתא לחומרא וגם הש"ך כתב וציר נבלה וטרפה ושרצים הוי דאורייתא מה שא"כ ציר דגים טמאים הוי מדרבנן כדלקמן סימן פ"ג ס"ה וכן ציר דבשר דאסור משום דם ג"כ מדרבנן ונ"מ לענין ספיקא וכתב עוד מ"ש המחבר כאן והם נוגעים וכו' לרבותא דסיפא נקט הכי דאם הכשרה מלוחה והטרפה תפלה אפילו בנוגעים זה בזה מותר אבל

באמת אם הטרפה מלוחה והכשרה תפלה אע"פ שאין נוגעים זב"ז רק שעומדים בסמוך כ"כ בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה אסור דעכ"פ הציר נוטף על הכשרה מה לי נוגע או לא עכ"ל:

יב **בסמוך**. כתב הש"ך ונראה דאז אפילו הדחה לא צריך כיון שאין נוגעים זב"ז וא"כ המחבר שכתב לקמן סי' ק"ה ס"י אם ההיתר מלוח והאיסור תפל א"צ אלא הדחה ע"כ מיירי בנוגעים וסתם שם כסברא ראשונה וכן בסי' צ"א ס"ה סתם כן דס"ל דסברא הראשונה הוא עיקר:

יג **למטה**. כתב הש"ך מיהו בשניהם כחושים אין חילוק לענין קליפה בין המליח למעלה או למטה אלא לעולם עכ"פ אוסר כ"ק:

יד **נוהגין**. כלומר דשם נתבאר דאף בשמן אין חילוק בין המליח עליון או תחתון וגם מבואר שם דאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן ומשערים כל מליחה בס' וע"ש סעיף יו"ד:

טו **מותר**. כ' הש"ך אפי' למאי דמחמירין בסי' ס"ט ס"ך לאסור בקליפה היינו משום דהתם אנו רואים שהמלח הוציא עוד ציר ומאחר שמונח בכשא"מ אסור אבל הכא שהבשר מונח תמיד בכלי מנוקב לא חיישינן דהבשר יבלע מהמלח שעליו דאף אם יפליט דם מישרק שריק לכן שרי בדיעבד ואע"ג דאם נפל בשר שכבר פלט כל דמו וצירו אצל בשר שלא שהה עדיין שיעור מליחה דאסור ולא אמרינן מישרק שריק והתם אפילו בכלי מנוקב שאני הכא מאחר שכבר פלט כל דמו יש לסמוך אסברא זו:

טז **ופלט**. כתב הש"ך דהיינו שהודח ג"כ דאז נסתמו נקבי הפליטה אבל אם לא הודח אף שכבר פלט כל דמו מ"מ כיון דעדיין פלט ציר אינו בולע א"נ דמיירי כאן שכבר פלט כל דמו וצירו:

יז **מתירים**. פי' בבשר שלא נמלח כלל ע"י מליחה אח"כ שכמו שיפלוט דם של עצמו יפלוט דם דאחריני והיש מתירין האחרים ס"ל אפילו בבשר שפלט כל דמו וצירו או הודח כנ"ל אפ"ה מותר ע"י מליחה אח"כ:

יח **לאסרו**. כ' הש"ך דאסור אפילו לצלי וגם משמע דנאסר מיד וא"צ שיעור כבישה משום דהוי רותח מיד מחמת המליחה וה"ה דיש לאסור אם נפל בשר ששהה שיעור מליחה והודח אצל בשר שלא שהה עדיין שיעור מליחה דחד טעמא הוא (כיון שאין לו מה לפלוט הלכך אסור אפי' לצלי דאנן משערינן במליחה בס'):

יט **אינו**. פי' דא"צ למולחו אח"כ:

כ **כלל**. ומיירי שהודח מתחילה דאל"כ תיפוק ליה דנמלח בלא הדחה קמייתא דאסור אפילו דיעבד אבל מהרש"ל וב"ח ושאר פוסקים ס"ל דכאן אפי' בלא הדחה ראשונה

איירי משום דאין כח ברתיחת הציר להבליע הדם בעין שעליו וכן נוטה דעת הש"ך ע"ש בס"ק כ"ט:

כא **דם**. ע"י שידיחנו וימלחנו:

כב **להתיר**. כשידיחנו ויחזור וימלחנו דכיון דעדיין לא שהה שיעור מליחה אמרינן איידי דיפלוט דם דידיה יפלוט דם דאחריני (ואין להקשות הלא אם ידיחנו יסתמו נקבי הפליטה ולא יפלוט גם דם דידיה משום דלא אמרינן כשהודח נסתמו נקבי הפליטה אלא כשהודח לאחר שיעור מליחה אבל אם לא שהה עדיין שיעור מליחה לא אמרינן כן הכי איתא בכל הפוסקים):

כג **שלם**. כתב הש"ך תימה דלקמן ר"ס ק"ה פסק המחבר דאם הוא כבוש בציר כדי שיתננו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל הוי כמבושל וי"ל דהכא מיירי בכלי מנוקב דאי באין לציר מקום לזוב ס"ל להרב דלא מהני הדחה ומליחה שנית ובכ"מ כ"ע מודו דלא הוי כבישה אלא אחר יום שלם וצ"ע לדינא עכ"ל והט"ז כתב שכמדומה האי יום שלם הוא ט"ס וצ"ל שיעור כבישה ולדעתו אם שהה שיעור כבישה לא מהני הדחה ומליחה שנית ע"ש:

כד **עדיין**. והא דגרע כאן טפי מאם נמלח בשר ע"ג בשר שכבר נמלח מחלק הש"ך דדוקא גבי דם אמרינן איידי דפולט דם דידיה וכו' משא"כ גבי ציר לא אמרינן הכי רק לצורך הפסד גדול ס"ל להר"ב דאף בציר אמרינן הכי ודעת הט"ז נראה עיקר דהכא שאני משום דנשרה בתוכו ע"ש:

כה **שעות**. שאז אפילו שלא בהפסד מרובה אמרינן שפולט ציר וא"כ ממילא דבהפסד מרובה סמכינן נמי דאיידי דיפלוט אח"כ ציר יפלוט דם משא"כ לאחר י"ב שעות:

כו **וידיחנו**. כתב הש"ך ולא אמרינן כיון ששהה שיעור מליחה ועתה ידיחנו יסתמו נקבי הפליטה דשאני הכא דהדחה זו אינה אלא להעביר הלכלוך וא"צ ליתן עליו אלא מעט מים ובהדחה כזו לא אמרינן דנסתמו נקבי הפליטה אלא כשהודח כדין בשר אחר מליחה ודלא כב"ח שכ' ששגג הר"ב בזה וגם דעת הר"ב דבדיעבד אם נתבשל בלא הדחה ומליחה שנית דיש להתיר במקום צורך גדול עכ"ל:

כז **ויחזור**. כתב הש"ך בשם ת"ח דוקא שנפל לציר בכלי מנוקב אבל בכשא"מ אף קודם שיעור מליחה אסור ולא מהני מליחה אח"כ ומינה דאם שהה שיעור מליחה אפילו נפל לציר בכ"מ לא מהני הדחה ומליחה וכתב באו"ה דאף באין לציר מקום לזוב מה שחוץ לציר מותר ונראה דלא איירי מטעם כשא"מ דא"כ גם הר"ב מודה דמה שחוץ לציר נמי אסור וכמ"ש בסי' ס"ט אלא מיירי כגון שמולח בשר הרבה בגיגית ע"ג עצים ואח"כ מצא חתיכה חציה תוך הציר ואינה נוגעת בשולי הגיגית מותר מה שחוץ לציר דל"ד לכשא"מ

כיון דמונח' ע"ג עצים ואינה נוגעת בשולי הגיגית וכמ"ש האו"ה שם חילוק זה ע"ש אלא כיון דנשרה בציר שאין לה מקום לזוב אסור מה שבציר עכ"ל:

כח **שרי**. והטעם מאחר שהודח בראשונה א"צ רק מכח חומרא לשפוך עליו מים להעביר הלכלוך ולא אמרינן דהוי כבשר שנמלח בלא הדחה קמייתא דדוקא בדם בעין אמרינן הכי ולא בציר זה דלא גרע משאר דם פליטה:

כט **מליחתו**. והיינו דוקא בהפסד מרובה וסעודת מצוה ג"כ דאל"כ אפילו לאחר שיעור מליחתו חשיב כרותח כדלקמן סימן צ"א ס"ה. ש"ך:

ל **שלמעלה**. דדם אינו מפעפע למעלה מיהו חותך כדי קליפה ממה שחוץ לציר וע"ל סי' ס"ט סי"ח:

לא **שיעור**. כתב הט"ז פי' אם אחר ששהה שיעור מליחה במקום דלא מהני חזרת מליחה אבל במקום דמהני חזרת מליחה אינו פוסל עד שישהה שיעור כבישה בציר כמו שזכרנו עכ"ל:

לב **בכלי**. הטעם איתא בש"ך בשם או"ה דראוי להסתפק אם הקרקע נקרא כלי מנוקב ומאחר שנסתפק ראוי להחמיר ונראה דמ"מ א"צ רק כדי קליפה במקום שנוגע בקרקע לציר אבל מה שלמעלה ממנו שרי דלא גרע מחתיכה שחציה בציר וחציה חוץ לציר ע"כ. ונראה דמיירי שנפל על הקרקע בשר שעדיין לא שהה שיעור מליחה דמסתפק אם מקרי כלי מנוקב והוי כנפל לציר דעלמא דמהני מליחה אח"כ דאיידי דיפלוט וכו' אז מקרי כשא"מ ולא מהני מליחה אח"כ ואפ"ה התיר מה שלמעלה מן הציר אבל אין לפרש דמיירי שנפל שם בשר שכבר פלט כל דמו דזה אסור אפילו בכלי מנוקב מיהו פשיטא דלא אייר בבשר שלא נמלח כלל דזה שרי אפי' בכשא"מ ע"י מליחה אח"כ דאין כח בציר לפרוש ממקום למקום ודוקא מלח בכשא"מ הוא דאסור מיהו אף דלעיל אם נפל תוך שיעור מליחה לציר בכשא"מ ממש דאפילו להרב אסור אף מה שחוץ לציר מ"מ הכא גבי קרקע שרי מה שחוץ לציר כיון דמספקא לן אי הוי ככלי מנוקב או לא ודמי למ"ש בסימן ס"ט דבספק אם נפלה קודם ששהה שיעור מליחה בכשא"מ או לאחר שיעור מליחה דשרי מה שחוץ לציר מה"ט:

לג **בציר**. ומהני לה מליחה אח"כ איידי וכו' וכן דעת מהרש"ל דחתיכה שלא נמלחה שנתערבה בחתיכות מלוחות בכשא"מ ובלעה דם דמותרות ע"י מליחה דאינו נאסר אלא דוקא כשנמלח חתיכה בכשא"מ משום דהמקום דחוק וע"י מליחה פירש ממקום למקום וכמ"ש בסימן ס"ט משא"כ הכא ודלא כמשמע בתשו' שארית יוסף שמחמיר בזה עכ"ל הש"ך:

לד **להקל**. כתב הש"ך ואע"ג דבנפל לציר שבקרקע לעיל אזיל מספיקא לחומרא י"ל דשאני התם שאם אתה מיקל בזה יבאו להקל אם נפל ע"ג קרקע לדם ממש משא"כ הכא דאיכא לספוקי שמא אין כאן ציר:

לה **מועטים**. כתב הש"ך מיהו עכ"פ בעינן שיהיו מרובין מציר (אף שאין במים ס' נגד הציר) עכ"ל (קיצור דינים מדברי רמ"א וט"ז אם נפל בין החתיכות בשר שמונחים במליחה בין שהוא אותו הבשר שנפל אחר שיעור מליחה ובתנאי שהוא תוך י"ב שעות או שלא מלח כלל מותר ואם הוא אחר י"ב שעות ובתוך מעל"ע מותר בה"מ ולאחר מעל"ע אסור אפי' בה"מ ואם נפל לציר ולא נשתהה בציר שיעור כבישה שיוכל ליתן לאור וירתיח בין שלא מלח כלל או שנפל תוך שיעור מליחה מותר ע"י שיחזור וידיחנו וימלחנו אבל נשתהה בציר שיעור כבישה אין לו תקנה. ולאחר ששהה הבשר שיעור מליחה אם נפל לציר אפילו לא שהה בציר אלא רגע אסור. וכתב רמ"א מ"מ בה"מ יש להתיר גם בזה עד פליטת צירו דהיינו תוך י"ב שעות שיחזור וידיחנו וימלחנו ופשוט דלא איירי כאן מכלי שאינו מנוקב דא"כ היה אוסר בנפל תוך שיעור מליחה אפילו בלא ציר מטעם שא"מ כדלעיל סימן ס"ט סעיף י"ט והא דכתב רמ"א דאסור דוקא מה שמונח בציר אבל שלמעלה מציר מותר לא קי"ל כן אלא הכל אסור היכא דנאסר בנפל לציר לדידן דקיי"ל מליחה בס'. ועיין ש"ך):

סימן עא

א **לצד פנים**. כתב הש"ך אין הטעם משום דלכתחילה צריך למלוח משני צדדים דא"כ למה שרי בס"ג ע"י נקיבת העצם והקרום אלא ודאי כיון שמולח מבחוץ מכל צדדין סגי דלא יהא אלא חתיכה עבה וה"ק מי שרוצה לעשות מצוה מן המובחר למלוח הראש והמוח חותך הראש לשנים ומולחו יפה לצד פנים משום המוח וכו':

ב **למטה**. והטעם איתא בש"ך דאם לא יעשה כן הוי כמולח בכשא"מ (שהטלפים מעכבין הדם מלצאת) ואף כשנמלחו אין הדם יוצא דרך הטלפים משא"כ בשאר עצמות שמליחתן מועיל למוח שבתוכן וכתב מהרש"ל מאחר שמנקבין הטלפים דהיינו המנעל עדיף טפי להיות המליחה אחר החריכה אע"פ שאין המנהג כן:

ג **ס"ח**. דשם בסעיף ח' נתבאר דאם לא חתך אותם מעט למטה המנהג לאסור בדיעבד מה שבתוך הקליפה ע"ש:

ד **למטה**. כתב הש"ך אבל לא מהני כשמניחו על בית השחיטה או אנחיריו ודץ ביה מידי כדמהני לצלי:

ה **לכתחלה**. דשם נתבאר דנוהגין לכתחילה ליטול המוח קודם המליחה מתוך הגולגולת ולחתוך הגולגולת (שתי וערב):

ו **אסורים**. דהוי כמולח בכשא"מ וכתב בת"ח דאף בעוף הדין כן:

ז **בשר**. כתב הש"ך משום שעצם הגולגולת מפסיק בין דם שבתוכו לבשר ולפ"ז אפילו שאר בשר שעמו נמלח ופלט כבר כל דמו וצירו בענין דלא שייך ביה כבכ"פ אפ"ה מותר וכ' הט"ז ואין לאסור מאחר שלא נמלח משני צדדים דכיון דהראש שלם הוי כמו חתיכה עבה:

ח **מליחה**. כתב הש"ך ואם נתבשל בלא מליחה המוח אסור (משום דמחזיק דם במוח וכן כל שנתבשל עמו אסור אם אין ס' נגד המוח שבעצמות) ומ"מ נראה דאם יש ס' בקדירה נגד המוח שבעצמות אף המוח עצמו מותר ועיין בסימן ע"ה:

ט **עם שאר**. אבל בבשר שלהם נוהגים בכל יום למלוח אפילו לכתחילה ושפיר דמי עכ"ל הש"ך. (ופר"ח כתב ואנו נוהגין לכתחילה למלחו עם שאר בשר מפני שאנו מחזיקין בהן דם כשאר בשר):

סימן עב

א **לבשלו**. אפי' עם שאר בשר וכתב הט"ז בשם הד"מ שמעתי מרבים שמקילין ונוהגים לבשלו אחר המליחה וכ"כ מהרש"ל להקל בזה שאין גזירה זו לא בש"ס ולא בגאונים וכתב בתשב"ץ ואיני אוכל לב עוף אע"פ שהספר אינו מזכיר רק לב בהמה שקשה לשכחה מ"מ כמו כן מונע נמי לב עוף עכ"ל וסיים הש"ך וכן ראיתי נזהרין בזה. (ובה"י כתב המנהג הפשוט לב העוף זורקין ולב בהמה חותכין ומולחין ומבשלין כשאר בשר ע"ש איתא בגמרא דהוריות ה' דברים שמשכחין את הלימוד וחד מינייהו האוכל לב בהמה ע"כ אין לאכול בין של עוף ובין של בהמה):

ב **פולטו**. כתב הש"ך ואע"ג דלגבי דם בעין לא אמרי' כבכ"פ כדלעיל ר"ס ס"ט ובס"ס ע' שאני גבי לב דשיע ולזה מהני עכ"פ שיעתו דמקרי דם פליטה ואם אחר שנמלח הלב נפל לציר שרי מטעם דשיע ולא בלע ובהגהת ש"ד כתב הטעם דכיון שהוא כנוס תוך חללו וע"י מליחה וצליה מתיבש הדם בתוכו נקרא שוב דם פליטה:

ג **נפק**. כתב הש"ך דלדעת המחבר מיירי דוקא דלא נמלח קודם אבל אי נמלח א"צ אלא ס' כנגד הדם שבלב דס"ל דדם הכנוס במקום א' נוכל לשער כמ"ש גבי דם הווירידין וצ"ע לדינא עכ"ל והט"ז פסק דלמעשה יש להחמיר דאפילו בנמלח צריך ס' נגד כל הלב והביא ראיה ממהרי"ל שפסק כן ומי יקל נגדו שהוא גדול שבאחרונים ע"ש:

ד **עצמו**. משום דלפעמים הדם שבלב מתבשל ונתייבש כולו בחלל (*) הלב ואינו יוצא לחוץ והא דלא אסר ליה מטעם שהלב נעשה נבלה מהדם שבתוכו שדבוק בו כבר כתב מהרא"י דלענין זה מהני שיעתו דלא אמרינן דממהר לבלוע טפי משאר בשר:

ה **הלב**. פי' אם נתבשל הלב עם העוף בענין שיש בחתיכה עצמה ס' אפ"ה צריך קליפה כיון דכבר נמלח עמו ונאסר כ"ק ולפ"ז מוכח דעת הר"ב ג"כ דאפילו נמלח הלב תחלה צריך לשער נגד כל הלב תחלה ודוק עכ"ל הש"ך:

ו **להקל**. כתב הש"ך ודעת מהרש"ל כהיש מחמירין והעיקר כדעת הר"ב וכ"כ הב"ח דהכי נוהגין מיהו פשיטא דלכתחלה אין למלוח או לצלות לב עם בשר כיון דעכ"פ צריך קליפה וכתב עוד להמחמירין אם נצלה צריך נטילה:

ז **ולקלוף**. (ואז יוצאים לכ"ע שהרי רוב פוסקים הסכימו שלא להצריך במליחה רק קליפה אלא שאנו מחמירין בס' עכ"ל ת"ח). כתב הש"ך משמע להדיא דאפי' אינו דבוק הלב אלא שנמלח עם בשר צריך קליפה ול"ד לכבד בסימן ע"ג דא"צ קליפה דשאני הכא כיון דקצת פוסקים ס"ל דדם הלב הוא בעין ראוי להחמיר להצריך קליפה ומכ"ש דגבי צלי יש להחמיר להצריך קליפה ולא כב"ח שמקיל בזה:

ח **עצמו**. פי' כי היכא דאמרינן בלב עצמו כבכ"פ ה"נ בבשר שעמו:

ט **למעלה**. פי' דאפילו סגור למעלה מהני ליה קריעה אחר מליחה וצלייה ואפי' אינו סגור למעלה צריך לחזור ולקרעו היטב דמה שפתוח למעלה לא מקרי קרוע וכן אם נתבשל כך אסור עכ"ל הש"ך וט"ז כתב ומיהו אם הניחו על פיו דאיכא מקום לדם לזוב איכא למימר דמקרי קרוע:

י **וזהירות**. וברקנ"ט פ' לך לך כתוב וז"ל ובעבור כי הברית היא דוגמת הלב לכך חותכים גם חידוד הלב בראשיתו להעביר משם כחות הטומאה וזה ומלתם את ערלת לבבכם ע"ש:

יא **הראש**. ובט"ז כתב בשם תשובת ר"י מינץ להתיר בעוף גם כשהוא בלא כנפיים ורגלים דאפ"ה מקרי עוף שלם (וכ' פר"ח דיש לסמוך עליו) וכן דעת הדרישה להקל בזה עכ"פ היכא שיש עוד איזה צד לקולא דהיינו שאנו משערין ס' בכל החתיכה היכא שיש איסור דבוק שהוא עצמו חומרא ונ"ל עוד דגם אם הופשט עור האווז יש להקל שהרי גם בתרנגולת אמרו כן ושם העור דבר מועט ממילא ה"ה נמי בעור האווזא שהופשטה וכ"פ פר"ח אבל מהרש"ל כתב דאווזא שהופשט עורה אין בה ס' נגד לבה (ובתשובת עה"ג שאלה כ"ט כ' וקרוב בעיני שגם הט"ז מסכים עם מהרש"ל ומ"ש ס"ק ט' ונ"ל עוד דגם בלא עור. היינו אם יש עוד איזה צד היתר. ודבר זה נלמד מענינו שבסמוך לו הביא דברי הפרישה שכתב שיש להקל אם יש עוד איזה צד להקל וע"ז כתב נ"ל עוד כו'. עוד כתב בתשובה הנ"ל אם יבא עוף לפני עם הלב ואוכל לשפוט למראה עיני שהוא ס' נגד הלב אע"פ שחסר מן העוף חלק גדול אני מכשירו ולכן דקדק הרמ"א בלשונו ואם אין שלם וליכא ס' כו' משמע שאינו מוכח שאם אין העוף שלם דליכא ס' כי יוכל להיות שאין העוף שלם ואפ"ה יש בו ס' אבל אם אין העוף והלב לפני אין אני מכשירו אם לא שהעוף

שלם ולא חסר כ"א הראש והרגלים כפסק הרמ"א ומסיק והמיקל כר"י מינץ לא הפסיד במקום הפ"מ או בע"ש ע"ש בתשובת ש"א סימן נ"ט הטריף עוף שצלו עם הלב בבעקי"ן אף שיש ס' נגד הלב מאחר ששופכין מעט מים בבעקי"ן הוי מקצת חתיכה בתוך הרוטב ומקצתה חוץ לרוטב ע"ש):

יב **נבלה**. כ' הש"ך הטעם דאותה חתיכה שהאיסור דבוק בה ממהרת לבלוע האיסור תחלה ונעשית מיד נבלה ומן הרש"ל נראה דאם בתוך הרוטב דרך בישול נצטמק הלב בחתיכה מקרי איסור דבוק וצריך בחתיכה עצמו ס' לבטל הלב וכתב עליו הש"ך דאין דבריו מוכרחים. וכתב בט"ז והטור כ' בשם י"א דחיישינן בכאן שמא אותה חתיכה לבדה נשארה ברוטב ונאסרה וחזרה ואוסרת האחרת ולא נהירא דלמה נחוש לזה עכ"ל הטור וטעמו דהא דם שבשלו אינו אלא מדרבנן וה"ל ספיקא דרבנן ואין זה דומה למ"ש הטור בסי' ק"ו גבי דגים דחיישינן לזה דשם יש איסור דאורייתא וה"ה כאן בחתיכת בשר הנדבק בה חלב שנתבשל עם שאר חתיכות ויש מקום לחוש שמא וכו' כנ"ל ודאי חיישינן כמו בדגים דלקמן:

יג **הדבוק**. כתב הש"ך דכל זה לענין שאר הדברים שבקדרה אבל הלב עצמו אסור לעולם אפילו יש בעוף עצמו ס' נגדו משום דלפעמים הדם מתייבש בתוכו ואינו יוצא לחוץ:

יד **לבה**. כיון דדרך להסיר בבהמה הראש וכרעיו וקרבו גם צריך לנקרה מן החלב וגיד הנשה גם מפשיטין עורה ע"כ מסתמא אין בה ששים נגד הלב עכ"ל הש"ך וע"ל סימן ע"ג מדין מילוי בלב או בכבד:

טו **לקרעה**. כ' הש"ך אבל אם בשלוהו בלא קריעה מותר בדיעבד (קיצור דינים אם נמלח לב עוף עם בשר או בלא בשר אפי' ליכא ס' מותר הכל רק שיקרעו הלב אחר מליחה אבל מצד המנהג נוהגין לזרוק לב העוף והשאר מותר רק שקולפין מעט במקום שמונח הלב ובבישול אם העוף שלם מותר העוף והבשר שעמו רק הלב אסור ואם אין העוף שלם אזי אם דבוק בחתיכה א' מעוף צריך ס' נגד החתיכה שהלב דבוק בו דחנ"נ ואם אין דבוק בחתיכה מצטרף כל הקדרה לבטל הלב בס'):

סימן עג

א **תקנה**. פי' אפילו רוצה לאסור הכלים:

ב **לאכילה**. כתב הש"ך נראה דבחצי צלייתו מקרי ראוי לאכילה:

ג **מנקבה**. כתב הש"ך היינו דוקא בדיעבד אחר שצלאה ע"י שנקבה תחלה הרבה פעמים בסכין אבל לכתחלה אינו מועיל נקיבה בסכין הרבה פעמים אם רוצה לבשלה אח"כ:

ד **המרה**. כ' הש"ך פי' שחתך ג"כ הגידין והקנוקנות בצד המרה ומעט בשר עמה ובזה אפילו לכתחילה מותר כשרוצה לבשלה אח"כ:

ה **לבדו**. פי' אפילו בלא מליחה לפי שהכבד פולטת דם שבה ואינה בולעת אפילו על ידי בישול מחמת שהיא טרודה לפלוט דם הרבה. ש"ך:

ו **נמלחה**. כתב הש"ך אפילו נמלחה כשיעור מליחה לקדירה והודחה כדין קודם הבישול לפי שהיא מרובה בדמים ואין מועיל לה מליחה אפילו ע"י קריעה ש"ו וחתוכה לתחת וכתב בת"ח אם אירע שהורה המורה להתיר ע"י קריעה ש"ו וחתוכה לתחת ונמלחה ונתבשלה לא מהדרינן עובדא ושרי הכל בין הכבד בין הבשר שנתבשל ומוכח שם דאם לא היתה חתוכה ש"ו וחתוכה לתחת בשעת מליחה מהדרינן עובדא ואסור אפילו הכבד. והטעם דנוהגין לאסור הכל משום דאיכא מ"ד בש"ס דשלוקה נאסרה ואנן לא בקיאין מהו שלוק ומהו מבושל מיהו הקערה שאכלו בה הכבד כשרה עכ"ל ובט"ז כתב הטעם דרמ"א חייש לסברת הרמב"ם דס"ל דהכבד בולעת ע"ש:

ז **מותר**. כתב הש"ך לפ"ז אפילו נתבשלה אחר החליטה עם בשר מותר הבשר והרב בת"ח פסק דאף בדיעבד לא מהני חליטה ותימה שלא הגיה כאן כלום:

ח **יקרענו**. ואי משום דם שבסמפונות כבכ"פ:

ט **נוהגין**. הקשה בט"ז הא בס"א כתב המחבר וצולהו וע"ז כתב רמ"א דיני נקיבת הכבד וחיתוכה משמע דגם בצלי צריך חיתוך וא"ל דלעיל מיירי שמבשלה אח"כ וכאן מיירי שאוכלה צלי דהא כתב רמ"א לעיל וכשבא לבשלה אח"כ וכו' משמע דקודם לזה לא מיירי מבישול אחר צליה וצ"ל דלעיל כ' אליבא דדעה ראשונה דהכא דבעי חתיכה אף לצלי עכ"ל:

י **מותר**. דדם מישריק שריק בצליה:

יא **למטה**. שלפעמים מגביהין השפוד ונהפך העליון לתחתון:

יב **אפי'**. כ' הט"ז לכאורה משמע דכ"ש תחת הבשר שמותר וקשה הא תחת הבשר ודאי אסור כיון דמיירי כאן בבשר שלא נמלח וא"כ יהיה אסור לצלות הכבד שנמלח תחת הבשר שלא נמלח ובדרישה כתב דרמ"א מיירי שהכבד נמלח ולא הודח דעדיין פולט ציר ולא נראה להקל גם בזה דלא מהני זה אלא במליחה לא בצלייה לכך נראה פשוט דרמ"א לא התיר תחת הבשר אלא מעיקרא אמר שמותר לצלותו עם בשר בשוה ר"ל בשפודין שלנו אצל האש וע"ז אמר אפילו ע"ג בשר נמי אבל תחת הבשר פשיטא שאסור עכ"ל אבל הש"ך מביא ראיה מתוס' דאפי' לכתחלה שרי מטעם דכבכ"פ. ואע"ג דכתב הר"ב בס"ס ע"ז דלכתחלה אסור לצלות בשר שנמלח עם בשר שלא נמלח שם חשש להחמיר דהא מדינא ודאי שרי אפי' לכתחלה דכבכ"פ אבל כאן כיון דהרבה פוסקים

ס"ל דאפי' אחר מליחה יש הרבה דם בכבד אוקמא אדינא (ולענין הלכה מנהג העולם שלא לצלות כבד עם בשר לא תחת בישרא ולא עילוי בישרא לא בנמלח ולא בלא נמלח וכ"כ בה"ג):

יג **גבי**. פי' כשמלח שניהם הוא דבדיעבד מותר אבל אם הבשר כבר נמלח והודח אסור אפי' דיעבד אם הכבד למעלה:

יד **לבדה**. הטעם משום היכירא (דאינו דומה לשאר בשר שלא יבואו לבשלו עם בשר) א"נ משום דהאור חוזר ומבליע הדם ולפ"ז נראה דאם מלחה ידיחנה קודם הצלייה:

טו **בעוף**. כתב הש"ך משמע דבהמה שאין דרך להיות הכבד דבוקה בה בשעת מליחה פשיטא דליכא מ"ד דבעי קליפה אבל נמצא בתוכה כשאינה דבוקה אף בעוף א"צ קליפה:

טז **צלייתה**. כלומר אפי' רוצה לאכלה כך צלוייה:

יז **הדיחה**. ופי' הש"ך דלא (מירי בהדחה שאחר הצליה שזה כבר כתב בסעי' א' אלא ה"ק אם לא) הדיחה כלל אפי' קודם צליה ובישלה כך מותר מיהו לכתחלה נהגו להדיח גם קודם צליה ואפילו לאכלה כך צלוייה:

יח **לקלוף**. משמע אפי' אינו דבוק מצריכין קליפה בצלי:

יט **חומרא**. כתב הש"ך בשם ת"ח ולכן אם לא קלפוה ונתבשל כך אין לחוש כלל ונ"ל אפי' קליפה א"צ אחר הבשול משא"כ גבי לב בסימן ע"ב:

כ **עצמה**. כ' הש"ך משמע דאפי' נמלחה מקודם אפ"ה אסורה אבל צ"ע בעיקר דין זה שהרב בת"ח מביא דין זה בשם רבי' ירוחם ולא נמצא שם כך ואדרבה משמע שם להיפך לכן צ"ע לדינא ע"ש באריכות והט"ז כתב למעשה סמכינן עכ"פ בזה דאין הכבד חוזרת ואוסרת אח"כ דברים אחרים בנתינת טעם דהיא עצמה אינה אסורה אלא מצד חומרא והיינו בנתבשלה בלא בשר אבל עם בשר פשיטא דאין לסמוך להקל בזה עכ"ל ופר"ח חולק ע"ש:

כא **המילוי**. כ' הש"ך ודוקא אם הלב או הכבד דבוק בעוף אבל אם אינו דבוק אף המילוי מצטרף לבטלו דלא כמהרש"ל גם משמע מדברי הר"ב דאם יש ס' גם המילוי מותר אע"פ שדעת מהרש"ל וב"ח אינו כן מ"מ הא בלא"ה הרבה פוסקים ס"ל דבביצים נמי אמרינן כבכ"פ:

כב **ביצים**. כ' הש"ך משמע דאם יש שם ביצים אע"פ שיש שם בשר שלא נמלח לא אמרינן כבכ"פ וכת' בט"ז ס"ס ע"ב נראה דהעיקר כדברי רמ"א דכל מילוי ביצים נחשב כבישול ממש ומהני במקום ששאר בשר מהני לבטל אם אין דבוק בעוף אלא מונח בתוכו ואם היה דבוק צריך בעוף עצמו ס' ואז הכל שרי ומי שלבו נוקפו להחמיר יחמיר

דוקא במילוי ביצים בתוך החלל לאסור אותם לחוד אף בדאיכא ס' אבל לא העוף כי די לנו בחומרא זו עכ"ל:

סימן עד

בשר. ומותר לבשלו עם שאר בשר (ת"ח וש"ך) וכתב בט"ז בשם הג"ה ש"ד מעשה היה בטחול שנצלה בלא ניקור והתיר ה"ר משולם וחבריו דבטל חלב הטחול בטחול עצמו ובחלב הכשר שבו וסיים הט"ז דמ"מ אין לסמוך להקל מכח זו בסתם טחול אא"כ ברור שיש ס' בהיתר נגדו:

סימן עה

א **אסמיק**. כלו' דדוקא מסתמא לא מחזקינן בהו דם אבל אי אסמיק צריכים מליחה כשאר בשר וכ' הט"ז וש"ך דקורקבן לא הוי בכלל בני מעיים לענין זה ומחזיקין בו דם וגם בדקין עצמן דוקא הסובבים סביב הכנתא אבל כנתא גופא יש בה דם:

ב **דמותרים**. מן הסתם אי לא אסמיק:

ג **השומן**. כ' הש"ך ואע"ג שכתב המחבר בסי' ס"ט דלכתחלה צריך למלוח הבשר משני צדדים והר"ב שם אוסר אפילו בדיעבד וא"כ כאן כשאינו מולח אלא מצד החיצון נמצא שהשומן לא נמלח במקום שהוא דבוק י"ל דכיון דאין כ"כ דם בשומן וגם אית ביה חטי חטי סגי בהכי אף לכתחלה:

ד **טריפה**. כתב הש"ך בשם ת"ח מיהו אם יש ס' נגד השומן והגידין שבה הכל מותר ואע"ג דבשר שנתבשל בלא מליחה נהגינן לאסור אותה חתיכה אף בדאיכא ס' כדלעיל סי' ס"ט סי"א מ"מ הכא השומן נמס בקדירה ועוד כיון דאין דם נראה לעין בשומן יש להקל ולכך לא אמרי' ג"כ דלהוי איסור דבוק ונ"ל אלא ודאי משום דהדם הוא מעט מזעיר ראוי להקל בזה ובלא"ה איסור דבוק הוא רק חומרא:

ה **שומן**. פי' הש"ך אם ידוע שהיה שם שומן כדי לאסור אבל אין לאסור בדיעבד מטעם שא"א לנקרה שלא ישאר בה שומן:

ו **וימלחנה**. כ' הש"ך דאפי' לאחר י"ב שעות או אפילו לאחר מע"ל להי"א בס"ס ע' דפליטת ציר היא מע"ל נמי שרי לחזור ולמלחו ולא חיישינן שיבלע צד הפנימי מן החיצון מאחר שאינו מוחזק כ"כ בדם ובת"ח כ' דיחזור וידיחנה וימלחנה:

ז **בדיעבד**. כתב הש"ך דדעת מהרש"ל לאסור אף בדיעבד בין שנשאר החלמון לבד או גם החלבון בין שהקליפה קשה או רכה וכ"כ הט"ז משמו שנ"ל דשפיר בלע אפילו נתקשה לגמרי דהא אפילו כלי חרס שמלחו בו בשר אפי' הוא מנוקב אסור לאכול בו רותח כ"ש

הכא ואפ"ה נ"ל שאינה אוסרת את התרנגולת שנמלחה עמה כמו גבי דגים ועופות עכ"ל ובא"ו שלו כ' עוד דאם נתבשלה הביצה הזאת הנאסרת אוסרת מה שנתבשל עמה עד ס'. וסיים הט"ז שדבריו נראין עיקר להלכה למעשה. (ואין לומר למה לא אמרינן כבכ"פ זה אינו דלא אמרינן כן אלא היכא שפולט בלא"ה ציר דידיה משא"כ בביצה שאינה פולטת כלום שעינינו רואות שאין פולטת לא דם ולא ציר וכן אמרינן בשפוד בסי' ע"ו ס"ד דלא שייך ביה כבכ"פ):

ח **למלחם.** והטעם משום שפולטין ציר ואין בולעין א"נ דמישרק שריק:

ט **לכתחלה.** ורש"ל כ' דמותר אפי' לכתחלה ושכן המנהג:

סימן עו

א **שהאש.** כתב הש"ך משמע דאפי' הדחה לא בעי לכתחלה משום דם בעין שעליו לפי שהכל האש שואבו ול"מ אם נצלה יפה דאז נפלט כל הדם לחוץ אלא אפי' לא נצלה יפה ולא נפלט כל הדם לחוץ שרי כי מה שיוצא לחוץ האש שואבו ומישרק שריק ומה שנשאר בתוכו הוי דם האיברים שלא פי' ולא חשיב כפי' מה שהולך מצד זה לצד זה ול"ד למ"ש בסי' ס"ו דדם שנצרר בחתיכ' או שפי' ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר דאסור דשאני הכא דלא חשיב פי' כיון דלא פי' מחיים ממקום למקום:

ב **נטילה.** וכ' הש"ך דלדידן אוסר עד ס' וכמ"ש הר"ב בסי' ק"ה (ומה שלא הגיה הר"ב כאן אדברי המחבר כלום היינו שסמך עצמו אמ"ש בכמה דוכתי' דנהיגין לאסור בס' במליחה ובצליה ה"נ כאן) ואם נפל דם צלול בעין על הבשר וצלאו אח"כ בלא הדחה טריפה דלא אמרינן כבכ"פ או אגב דפליט דם דידיה וכו' גבי דם בעין שנפל עליו ממקום אחר וכ' הט"ז דהאי דם שכ' המחבר פי' דם בעין לאפוקי דם הנפלט ע"י מליחה או צליה דביה אמרינן מישרק שריק:

ג **הדחה.** פי' הדחה שאחר המליחה (קודם הצליה): צליה

ד **צליה.** כתב הש"ך ואם לא הדיחו קודם צליה נכשר ע"י הדחה לאחר צליה:

ה **הדחה.** כתב הש"ך ואע"ג דאם דם אחר בעין נפל עליו לא אמרי' שהאש שואבו וה"נ חשיב בעין לעיל סי' ס"ט ס"ב י"ל דכיון דלא הוי דם בעין ממש אמרינן שפיר שהאש שואבו ובאמת דגם לכתחילה מותר לצלותו בלא הדחה תחלה דאם אתה אוסרו לצלי נמצא דלית ליה תקנתא והוי כדיעבד אלא משום דבריש הג"ה כ' הרב דהמנהג להדיחו תחלה ולמלחו קצת כאשר נתחב בשפוד מש"ה כ' כאן לשון דיעבד:

ו **שהה.** הטעם דאז לא נבלע הרבה ויוצא ע"י צליה:

ז **אסור.** כ' הט"ז דהמחבר עצמו לא פסק כן בת"ח אלא אפי' בלא שהה אסור כמו בבישול וכן יש לפסוק ובש"ך סי' ס"ט ס"ק י"ג חולק ע"ז ומתי' לצלי אם לא שהה ע"ש

וכתב מהרש"ל מה שנהגו הנשים להדיח אחר שנצלה קצת קודם שנגמר כל צרכו ושוב חוזרין וצולין אותו לאו משום איסור נהגו כן אלא שלא יתקלקל טעם הצלי אחר הדחתו. ונ"ל שאחר הדחתו שלא לצלות עוד על שפוד זה דהשפוד הוא טריפה ונותן טעם בבשר אלא יצלה בלא שפוד וכן ראיתי נוהגין:

ח **החלולים**. שאע"פ שהדם בהן פי מדופן לדופן מ"מ כבכ"פ:

ט **בשר**. הקשה הט"ז דהא בסי' ע"ז מתיר בבשר בכל גווני בצלי וצ"ל בדוחק דה"ק כאן בביצים לחוד או בבשר עם ביצים והש"ך כ' כל צדדים קתני בביצים אפי' דיעבד אסור ובבשר לכתחלה אסור (ובשם הרב משעברשין שמעתי דכך יש לגרוס ברמ"א ואין חילוק בין אווזות החלולים לשאר בשר ובלבד שלא יהיו ממולאים בביצים אבל וכו'):

י **מליחה**. או שנמלח ולא שהה שיעור מליחה ובדיעבד אין לחוש אפי' הפכו כל שעת הצליה:

יא **לאכילה**. כ' הש"ך וטעמא דאז יצא כבר כל דמו ומותר אפי' לכתחלה לצלותו חצי צלייתו כדי לבשלו אח"כ ואם רוצה לאכלו כך צלוי אפ"ה צריך לצלותו חצי צלייתו ועיין בס"ס ס"ט מ"ש בשם הט"ז היאך יש לנהוג לכתחלה:

יב **צלייתו**. כ' הש"ך בשם ת"ח דאם נצלה בלא מליחה צריך להדיחו אחר הצליה ג"פ ומשמע דה"ה אם נמלח ולא שהה או אפי' שהה ולא הודח אחר המליחה דצריך הדח' ג"פ אחר הצליה ומהרש"ל כ' דלעולם א"צ אלא הדחה א' אחר הצליה ותמה עליו הש"ך היאך מלאו לבו לחלוק על הגדולים הקדמונים בסברא בעלמא בלי ראיה ברורה בפרט להקל (וכ"כ הפר"ח):

יג **וימלח**. כ' הש"ך אע"ג דבסי' ס"ז מתיר לאכול בשר חי בהדחה בלא מליחה דדם האיברים שלא פי' הוא הכא כיון שהדם שבורידין כנוס הוא אסור:

יד **צלי**. כ' הש"ך וה"ה לקדרה מותר ע"י מליחה כיון שנקרו מחוטי הדם:

טו **כאחד**. דס"ל דלא מהני ניקור:

טז **השפוד**. משום דלגבי שפוד לא אמרינן כבכ"פ:

יז **מלזוב**. כתבו הט"ז וש"ך דמשמע דוקא אם שניהם הם יחד שהוסר מעל האש וגם פסק מלזוב אבל אם עדיין הוא על האש אע"פ שפסק מלזוב או שהוסר מעל האש ועדיין הבשר זב אין לחוש:

יח **בדיעבד**. כ' הט"ז דמהרש"ל אוסר השפוד אף בדיעבד ובמקום שאין הפסד מרובה יש לחוש לדבריו ואם צלאו בו בשר איסור נראה דאפי' דיעבד אסור דדוקא באיסור דם

יש להקל אבל לענין בליעת איסור דמיסרך סריך לא שייך להקל והש"ך כ' דבשפוד דעת מהרש"ל באו"ש סי' י"ז כדעת הר"ב:

יט **שהמוהל**. כתב הש"ך דנראה מהש"ס דאפילו המוהל עב מותר:

כ **לאכילה**. כתב הש"ך ואם נצלה כחצי צלייתו מותר ליתן כלי תחתיו אפי' בלא נתינת מלח בכלי ודלא כב"ח:

סימן עז

א **נמלח**. פי' ששהה שיעור מליחה והודח דאז אינו פולט אפי' ציר אפ"ה מותר וכ' הט"ז ול"ד לבשר שנמלח ונפל לציר דאסור דהתם הפליטה אחר זמן הבליעה:

ב **הפנימי**. כ' הש"ך דעת הר"ב דאפי' נמלח הפנימי ושהה שיעור מליחה אינו בולע מן החיצון דנורא מישב שייב והש"ך חולק על זה דכשהפנימי שהה שיעור מליחה והחיצון תפל או לא שהה שיעור מליחה נאסר הפנימי דלגבי פנימי לא אמרי' כבב"פ כיון דלית ביה דם של עצמו ולא אמרינן בכה"ג מישב שייב ליה אבל אם לא נמלח הפנימי אינו אסור אלא כשהחיצון נמלח ולא שהה שאז בולע הפנימי קודם צליה ולא יצא שוב אף על ידי צליה וכיון שהוא בפנים לא שייך לומר איידי דיפלוט וכו' אבל כשהפנימי שוה לחיצון דהיינו ששניהם מלוחים ושהו או שניהם תפלים או אפילו ששניהם נמלחו ולא שהו שרי בכל ענין וכשהפנימי תפל והחיצון נמלח ושהה והודח פשיטא דשרי מפני שנפלט מיד בשעת הבליעה והלכך אם הפנימי נמלח ולא שהה והחיצון כבר פלט כל צירו או נמלח ושהה והודח נאסר החיצון דבולע גם כן מהפנימי קודם צליה ושוב אין לו תקנה לצלי כדלעיל ס"ס ע' (ופר"ח חולק על הש"ך וכתב בכולהו נקטינן להקל ע"ש):

ג **לבדו**. פי' וידיחם אחר המליחה כ"א בפני עצמו (דאל"כ הוי בשר שנתבשל בלא הדחה אחרונה. ש"ך):

ד **מפליט**. ול"ד לחתיכה עבה דמותר דהכא אין הפנימי נחשב כחתיכה א' עם החיצון ולפי מה שנתבאר בסי' ס"ט ס"ד דאף בדיעבד אסור אם לא מלח עופות מבפנים ומבחוץ ונתבשלו ה"נ צריך למלוח לכתחילה החיצון מבפנים ומבחוץ והפנימי מכל צדדיו ולהדיחם היטב ולמלאותם ובלא"ה אסור לקדרה אפילו בדיעבד (כ' במ"י בשם הגאון מוהר"ש שהיה אוסר בזפק שנשאר עם המאכל תוך העוף ומלחו כך ואחר שבשלו נמצא הזפק עם המאכל תוך העוף מטעם דבלע המאכל הדם מעוף בשעת מליחה וכן בקורקבן שנמלח עם הפירשא שבתוכו ונתבשל כך דאסור ולא אמרי' דזה הוי כמו פירשא בעלמא שבלע דם בעין דהיינו ממשו של איסור ולא טעם לחוד ע"ש כלל ט' ס"ק ט'):

ה **שבפנימי**. פי' רש"ל אינו מפליט לדם שבפנים ר"ל של צד פנימי של חיצון עצמו ואע"פ שנמלח הפנימי עכ"ל. ואינו דומה למ"ש סי' ס"ט דמותר בדיעבד כשנמלח מצד א' דהכא גרע טפי כיון דהמילוי שבפנים סתמו מכל צד. ט"ז. בתשו' הרשד"ם סי' מ"ו נשאל אם מותר לצלות בשר שלא נמלח עם בצל בשפוד מעורב זו אצל זו חתיכת בשר וחתיכת בצל והשיב דאפי' דיעבד אסור ופר"ח כ' ויש להחמיר לכתחילה ובמקום שנהגו היתר אין למחות וכן בספר מקור ברוך סי' ל"ו מורה להתיר בפשיטות ע"ש ובהיות שהרשד"ם הורה לאיסור המחמיר תע"ב. (ועיין ערך לחם):

ו **בשר**. כ' הש"ך משמע מדברי הרב דדוקא בשר לבדו מותר אבל אם יש ביצים עם בשר אפי' עם בשר שלא נמלח דינו כביצים לבדם ודלא כמהרש"ל דס"ל דבמלוי ביצים עם בשר שלא נמלח הוי הכל כמלוי בשר דאין לזה טעם כלל ונראה עוד מדברי הרב דאם יש ס' במולייתא נגד האיסור שבמולייתא הכל מותר שהרי כ' סתם דדינו כאילו נתבשל בקדרה וכבר נתבאר כל זה בס"ס ע"ג ע"ש עכ"ל. ודבריו תמוהים בעיני דאדרבה מאחר שכ' רמ"א דדינו כאילו נתבשלה בקדרה משמע כאילו נתבשלה בלא מליחה דקי"ל בסי' ס"ט סי"א דאף אם יש בו ס' אותה חתיכה אסורה ול"ד ללב בסי' ע"ג דהתם אין האיסור אלא מחמת דם הפליטה אבל כאן שהאיסור מחמת עצמו יש לאסור אותה החתיכה ודו"ק:

ז **שניהם**. כלומר במלוי ביצים יש לאסור בדיעבד אם לא נמלח הבשר החיצון וגם הפנימי שעם הביצים:

סימן עח

א **גוונא**. כ' הש"ך אפילו בטפילת עיסה שבלילתה רכה יש לה כל דין בישול לקדרה בין לקולא בין לחומרא:

ב **בציר**. פי' בציר מותר למשוח בשר שלא נמלח והך ציר הוא ציר בשר ובאו"ה כ' ביצים מתובלו' ולא הוזכר שם ציר:

ג **ופשטיד"א**. פי' אם צלו פשטיד"א על גחלים או במחבת ונמצא בו לב או כבד דינו כמו בבישול אם יש ס' הכל מותר מלבד הלב או הכבד או החתיכה שהאיסור דבוק ואי ליכא ס' הכל אסור (ועיין פר"ח):

ד **לקולא**. פי' דאם יש בו ס' הכל שרי מלבד אותה חתיכה שהאיסור דבוק בה ואי ליכא ס' הכל אסור וכ' הט"ז ולא אמרינן דחיישינן שמא מתחלה נאסרו ב' או ג' חתיכות ע"י שומן שמטפטף שם תחילה ויצטרך ס' נגד אותן ב' או ג' חתיכות לא אמרינן הכי עכ"ל:

סימן עט

א **בתורה**. כלומר הסימנים שבין בהמה וחיה טהורה לבהמה וחיה טמאה נתפרשו בתורה אבל הסימנים שבין חיה לבהמה לא נתפרשו בתורה אבל חכמים נתנו בהם סימנים כדלקמן ר"ס פ':

ב **שניבין**. כתב הש"ך ולשון זה נראה עיקר וכ"נ דעת מהרש"ל:

ג **שיגדיל**. דכיון שאין לו שינים למעלה הוא מעלה גרה:

ד **אדם**. פי' הש"ך דאינו עובר אלא בעשה אבל לא בלאו וכ' עוד ודוקא בבשר הפורש מן האדם כשהוא חי אבל בשר המת אסור אפילו בהנאה ד"ת לכ"ע כדלקמן סימן שמ"ט. וט"ז כתב דדעת הרא"ש דבשר אדם אינו אסור אלא מדרבנן כו' עיין שם ותימה על הטור וב"י שלא הביאו דעה זו:

ה **אסורה**. הטעם מפורש במשנה שכל היוצא מן הטמא טמא ומן הטהור טהור וכלל זה אינו אלא למה שאיסורו בלאו אבל לא למה שאיסורו בעשה ולכך חלב אדם מותר אע"פ שבשרו אסור וכדלקמן סי' פ"א ס"ז ודוקא דטהורה ילדה כמין בהמה טמאה אבל ילדה כמין עוף טהור אסור וכמ"ש לעיל סי' י"ג:

ו **שכרוך**. כתב הט"ז וא"ל מסי' שי"ו שמהני מה שמניקתו לענין שתהא אמו פטורה מן הבכורה צ"ל דשם פטורה מטעם שבודאי ילדה שום ולד מדמרחמת על זה ומניקתו משא"כ כאן וכתב בלבוש וה"ה בטמאה שהניחה מעוברת ולא ראינו שילדה ואנו רואים מין טהור כרוך אחריה חיישינן ג"כ לחומרא שמא זהו שנולד ממנה ואסור:

ז **הטריפה**. פי' הש"ך דמיירי שנתעברה קודם שנטרפה דאל"כ טריפה אינה יולדת א"נ מיירי בודאי טריפה כדלעיל סי' נ"ז סי"ח ולקמן ספ"ו ס"ט ואע"ג דבעלמא קי"ל עובר ירך אמו הוא ומה"ט קי"ל בח"מ סי' שצ"ט פרה שהזיקה גובה מולדה לענין טריפות שאני שהדבר תלוי בחיות הבהמה כדקי"ל טריפה אינה חיה ועובר זה חי הוא ואע"ג דביצת טריפה קי"ל בסי' פ"ו שאסור שאני התם שגדל באיסור הכי איתא בש"ס פא"ט. וכתב בט"ז שמ"כ למהר"ר פייווי"ש ז"ל דצ"ע אם נדרסה האם ועוד הולד בתוכה אם יזיק טיפת הדריסה גם לולד:

סימן פ

א **מותר**. דלא אסרה תורה אלא חלב הראוי להקרבה משא"כ בחיה:

ב **בקרנותיה**. כתב הש"ך כלומר כשהיא מעלה גרה ומפרסת פרסה אבל פשיטא דאין סי' מפוצלות מורה שהיא טהורה:

ג **בהמה**. מיהו צריך לכסות דמו בלא ברכה כמ"ש בסי' כ"ח ש"ך:

ד **ומכסין**. פי' בלא ברכה ואם שחטו בי"ט אין מכסין דמו ועיין בא"ח סי' תצ"ח גבי כוי:

סימן פא

א **רגליה**. כתב הש"ך אבל מי רגלים דחמור אסור לכ"ע אפי' לחולה שאין בו סכנה ודלא כב"ח שמתיר בזה (ובהלק"ט סימן ר"ן הורה להתיר שתיית החלב של האתון לחולי האומה שמעורב עמו ג"כ חולי צרות הלב לפי שהוא חולי מסוכן ע"ש):

ב **מותרים**. ואע"ג דקי"ל דבשרו אסור וכל היוצא וכו' היינו בדבר שהוא בלאו ובשר אדם אינו אלא בעשה וכתב הש"ך מיהו לכתחילה יש להחמיר אף במי רגלים דאדם משום בל תשקצו וגם המחבר לא קאמר אלא שמותר מצד הדין עכ"ל:

ג **עתה**. פי' סמוך לשחיטתה:

ד **הוגלד**. כתב הש"ך דמדברי המחבר משמע דבהוגלד פי המכה לעולם אסור למפרע עד י"ב חודש דטריפה אינה חיה יותר מי"ב חודש וצ"ע על רמ"א שכתב בהג"ה מיהו בהוגלד וכו' והיה לו לכתוב בלשון יש אומרים אלא משום דבלשון המחבר עצמו אין הכרע כ"כ כתב בסתם מיהו כו' וכן דרכו בכ"מ:

ה **מעולם**. כ' הש"ך משמע אפילו קודם י"ב חדש ואע"ג דטריפה אינה חיה י"ב חדש ה"מ בספק טריפות אבל ודאי טריפה לא ואף שכתבתי לעיל בהוגלד פי המכה דאפילו מאן דאוסר הכל למפרע אינו אוסר אלא עד י"ב חדש אעפ"י שהוא ג"כ ודאי טריפה ל"ד דהתם כיון דלא ידעינן בודאי שנעשה קודם השחיטה דומה ממש לספק טריפה:

ו **מסתמא**. דמאחר דשיעור ס' הוא מדרבנן דמדאוריי' חד בתרי בטל לכך אזלינן לקולא דמסתמא וכו' וכתב הט"ז וכ"ה באין שם ס' רק שאנו יודעים שיש שם בהמות אחרות משובחות הרבה מזו ואפשר שהיה ס' בתערובות אזלינן לקולא וכמ"ש בסי' צ"ח ס"ב במין במינו שנשפך:

ז **הגבינות**. פי' שלא ערבו החלב יחד אלא עשו מכ"א בפ"ע גבינה ואח"כ נתערבו אבל אם כבר נתערבה החלב ואח"כ עשו מהכל גבינות בטיל דכבר נתבטלה החלב (ואם הוא ספק אם עשה ממנה לבדה אזלינן לקולא דחתיכה הראויה להתכבד היא מדרבנן. ט"ז). וא"ל מסי' פ"ו ס"ה דביצה טריפה צריך ס"א לבטלה מטעם שיש ביצים גדולים וקטנים ולמה סגי כאן בס' תירץ הט"ז דבביצים קים להו לרבנן דבא' יותר סגי ואפשר לעשות תקנה משא"כ גבי חלב הניחו להקל מן הסתם שכולם שוים והש"ך תירץ עוד דגבי ביצים מפני

שהיא בריה הוסיפו א' בשיעורה. וכ' בת"ח דאם יש ס' בהמות בעדר אע"ג דלא בדקנו האחרות עדיין מ"מ אמרינן דרוב בהמות בחזקת כשרות הן. ועי' בסי' ק"א שמביא הט"ז בשם מהרש"ל דגבינה לא מקרי חה"ל והוא השיג עליו ע"ש:

ח **ספיקא**. כ' הש"ך היינו דוקא בסתם סירכות שאנו אוסרים מספק מכח שא"א בקיאין בבדיקה אבל ודאי איכא סירכות טובא דטריפות בודאי מיהו אנן קי"ל דאפילו בודאי סירכא יש להתיר הגבינות קודם ג"י דומי' דהוגלד פי המכה:

ט **מרובה**. ובש"ך פסק דתוך ג"י אפילו בהפסד מרובה יש לאסור דסתם סירכא אינה פחות מג' ימים וגם המחבר לא ס"ל להקל תוך ג' אלא דוקא לפני ג' מיהו בשאר טריפות כגון ניקב קרום של מוח או לא הוגלד פי המכה וכיוצא בו אפילו תוך ג' הכל שרי כדעת המחבר דלא כמהרש"ל דאוסר בכל טריפות מה שבתוך ג"י. ומה שמתירין בודאי סירכא קודם ג"י ולא אמרינן שיהא אסור למפרע כמו גבי כתם בסימן ק"ץ דמטמא למפרע עד שעת כיבוס דשאני הכא דרוב בהמות בחזקת כשרות הן וי"ל דעד השתא היה מן הרוב והשתא נעשית מן המיעוט:

י **שהחמור**. כתב הש"ך וכ"ש שליא של שאר בהמות טמאות:

יא **בזה**. פי' במימי חלב אבל לא במי חלב ומי רגלים. ומי חלב היינו נסיובא דחלבא ומימי חלב הוא לאחר שעושין הגבינה מבשלים הנסיובי והאוכל צף למעלה והמים שנשארו לבדן זהו מימי חלב וס"ל לדעה זו דאסור משום אמ"ה ואע"ג כשהוא עם האוכל מותר מ"מ דמי לדם איברים שלא פירש שג"כ דינא הכי. והט"ז כתב דהיש מי שאוסר קאי על מי חלב וא"ל מסי' רי"ז גבי הנודר מחלב מותר בקום דהיינו מי חלב ש"מ דאין בו איסור התם להנאה איתמר אבל לא לאכילה עכ"ל וכתב הש"ך אע"ג דקיי"ל בסי' פ"ז דהמבשל בשר במי חלב פטור וא"כ לאו כחלב דמי וא"כ מנלן למשרי משום אמ"ה דהא לא גלי לן קרא דשרי אלא חלב י"ל דדוקא לענין בשר בחלב לא חשיב חלב דכתיב בחלב אמו דהיינו כמו שיוצא מהאם אבל לשאר מילי הוי בכלל חלב:

יב **נהוג**. וכתב בת"ח דכשרה שינקה כל ימיה מן הטריפה אסורה היא עצמה ע"ש וע"ל סימן ס':

יג **בדיעבד**. שכבר העמיד בה (או שנתערב בקיבות אחרות מותר להעמיד בה לכתחילה אפילו בצלול. ש"ך) ועיין מדינים אלו בסימן פ"ז ס"ט וס"י ושם יתבאר בס"ד:

יד **היד**. כ' הש"ך לאפוקי פי' ע"ג הדד או חולבת לתוך פיו אפילו אינו נוגע בה וע"ל סי' ס"ו דגבי דם אדם הוא להיפך:

טו **לחולה**. כתב הש"ך דחולה לאו דוקא אלא כל שאינו בריא אלא כחוש:

טז **סכנה**. ונראה דאם שוב אין בו סכנה צריך לפרוש אותו מיד ואינו רשאי לינק ד' וה' שנים דלא הותר להחזירו אלא משום סכנה משא"כ אם פי' מחמת חולי שלא היה יכול להניק והחזירו אח"כ יכול להניק ד' או ה' שנים עכ"ל הש"ך:

יז **העיבור**. ובס' אפי רברבי כ' בפשיטות דאם נתעברה השנה נתעברה לתינוק (וכ"כ ת"ח ופר"ח כ' כבר כתבתי סי' נ"ז שדוקא כ"ד חודש ע"ש):

יח **האסורים**. פי' אם היא חולה בענין שצריך להאכילה דברים האסורים לא יתן האב את התינוק לינק ממנה אלא ישכיר לו מינקת אחרת ישראלית:

יט **בעצמו**. כלומר אע"פ דקטן האוכל דברים האסורים מדרבנן אין אביו מצווה להפרישו כמ"ש בא"ח סימן שמ"ג היינו מדינא אבל מ"מ יפרישו מפני שמזיק לו בזקנותו שמטמטם הלב וגורם לו טבע רע עכ"ל הש"ך:

כ **לפגם**. כלומר שגופי הדבורים עצמן פוגמין הדבש ונטל"פ מותר (ומכל מקום יש ליזהר שלא לאכול דבש בלא סינון תחילה וכן היה נוהג פר"ח):

סימן פב

א **הצייד**. כ' הש"ך אבל אינו נאמן לומ' עוף זה התיר לי רבי החכם ומ"מ אם ת"ח מעיד על עוף שמקובל הוא שטהור נאמן:

ב **דורס**. כ' הש"ך פי' שנועץ צפרניו בבעלי חיים ודורסן וט"ז פי' בשם תוס' שאינו אוכל העוף מחיים אלא טורף עד שימות תחלה ואחר כך אוכל:

ג **האויר**. פירש הט"ז כשמשליכין לו לאכול קולטו לפיו מן האויר ואוכל ואינו מניחו על הארץ קודם שיבלענו לאפוקי תרנגול שגם הוא קולט מן האויר ומניחו על הארץ קודם שיבלענו כן הוא לדעת רש"י עכ"ל:

ד **אצבע**. פי' אחורי האצבעות ואחרים פירשו שאצבע שלפניו גדולה ויתירה מחברותיה כ"כ הר"ן:

ה **שמא**. ואע"ג שרואין שאינו דורס עכשיו מ"מ איכא למיחש שמא ידרוס פעם אחרת:

ו **אבותיהם**. כ' הש"ך נראה דאם יש להם מסורת שוב א"צ לבדוק אחר שום סימן מיהו ודאי אי אשתכח דדריס או שחולק את רגליו אין לסמוך על המסורת וקבלה בטעות היא:

ז **וכף**. משמע דתרווייהו בעי חרטומו רחב וכף רגלו רחבה:

ח **במסורת**. ופי' הש"ך דאז מותר אפילו בלא בדיקה כלל ומהרש"ל כ' שאם דקדקו היטב בג' סימנים אז אפילו ראינו שדורס אינו כלום דאמרינן שינוי הוא עכ"ד ולפענ"ד אין להקל כ"כ עכ"ל הש"ך:

ט **לחזור**. והטעם שהרי מה שבמקומו אינם אוכלים אותו אינו מצד איסור רק מצד חסרון קבלה (שלא קבלו בו היתר מאבותיהם וגם איסור לא הורו להם) לכן ראוי לסמוך על קבלתם ולאכלו בכל המקומות כל זמן שאין יכולים לברר איסור:

י **לחוש**. והש"ך כתב שאין כאן מחלוקת כלל אלא דהרא"ש איירי במקומות שלא קיבלו בו היתר ומ"מ לא נהגו בו איסור והרשב"א איירי להדיא במקומות שנוהגים בו איסור וחיישינן שנהגו כך מפני עופות טמאים הדומים לאלו ומ"מ אף לדברי האוסרים היוצא ממקום שנוהגין איסור בודאי מותר לאכול אפילו אין דעתו לחזור ולא חיישינן שיטעה גם כן בעופות הדומים דאטו אנן ידעינן בודאי טעם האוסרים אלא דחיישינן שמא נהגו איסור מימי קדם שהיו עופות טמאים דומים לאלו ואפשר לומר נמי שלא קבלו בו היתר לכך נהגו איסור והלכך אין לאסור לאותו שבא ממקום היתר עכ"ל הש"ך:

סימן פג

א **בבגד**. וה"ה אם מעמיד הדג נגד השמש ורואה בו קשקשים קטנים מותר. ש"ס:

ב **מתאימות**. כתב הש"ך משמע אם הם רק מתחברות יפה מותר וא"צ שיהא נראה מתוך חיתוכן שהכל הוא דג א' וכ' בפרישה דאבדיקה זו יכולין לסמוך גם בזמן הזה וע"ל סימן ק"א ס"ט:

ג **ביחד**. פי' הש"ך דאפ"ה לא נאסרו החתיכות הכשרות משום דציר דגים דרבנן ותלינן שאחר שנמלחו עירבן יחד ומ"מ אם כולן מלוחות יחד השאר אסורות ולא אמרינן מדהנך דאית בהו קשקשים מותרים מסתמא גם השאר הוא ממין זה אלא הוא ספיקא דאורייתא ולחומרא והציר אסור מ"מ וע"ל סי' קי"ד ס"ט:

ד **ושדרה**. פירוש דתרתי בעינן:

ה **יחד**. כתב הט"ז משמע אפילו מונחים עדיין במליחתן והיינו שלא נשרו יחד יום שלם אבל אם נשרו יחד יום שלם ה"ל כבוש כמבושל ואסור והיינו שהציר עולה על שניהם ונראה דאפילו ספק אם נשרו יום שלם אסור כמ"ש ר"ס ק"ה וכסברא זו קי"ל דבדיעבד שרי כמ"ש רמ"א אח"כ ומ"ש המחבר דאף על פי שמונחים בכלי א' מותר מיירי אפילו נוגעים זה בזה ודלא כהב"ח:

ו **בחבית**. הטעם דאמרינן מסתמא נמלחו כך מתחלה ביחד וכתב בת"ח דאם יש ששים מן הטהורים נגד הטמאים קונין לכתחלה ולא מחזיקים איסור שמא היו הטמאים יותר ומכר מהם ופסק בד"מ דאין חילוק בין ציר דגים לציר נבלה דאסור מדאורייתא לעולם בטל בס':

ז **לפשפש**. כתב הש"ך ול"ד לסימן א' בהגה"ה דאע"ג דרוב מוחזקין הם בשחיטה אין לסמוך לכתחלה על החזקה במקום דיכולים לברר דהכא אין אנו מתירין הדגים מכח חזקה אלא אדרבה אמרינן מהיכא תיתי יהא כאן איסור עכ"ל (ובס' של"ה כתב דמדברי הרמ"א משמע דבהערינ"ג מותר בכל ענין אפילו נמצא טמאים בתוכן אבל מהרש"ל חולק ע"ז ופסק דאפילו ס' לא מהני בזה ע"ש ד' ע"ה):

ח **בהערינ"ג**. כלומר שמותרים כשמונחים יחד מלוחים מ"מ בשריה אחר מליחה אין חילוק בין שאר דגים להערינ"ג שהרי עינינו רואות שמי הציר עזין וחזקים ומבליעין בודאי וגרע טפי מציר המעורב במים דלא חשיבי כרותח לעיל ס"ס ע':

ט **רואים**. כלומר שאלו נשרו אבל אי חזינן לפעמים בבית עובד כוכבים ששרה אותן כך לא מחמירין ליזהר דאימר אקראי בעלמא הוא:

י **להתיר**. כ' הש"ך דמהרש"ל פסק דאף במלוחים אסור עד ס' אפילו דיעבד ואין כן דעת כל הפוסקים גם לא נהגו כן ופשוט הוא דאם נשרו יום שלם דהיינו מע"ל דאף דיעבד אסור ואפי' אי איכא לספוקי אם מונחים כך שרוים מע"ל אסור לפי מאי דקי"ל דכבוש אסור מן התורה (וצ"ע מאחר שנראה לעין שהציר חריף וחזק למה לא מקרי כבוש בכדי שיתן על האש ויתחיל להרתיח):

יא **מלוחים**. כתב הט"ז דהאי מלוחים לאו דוקא דבאו"ה ליתא אלא כך כ' שם מיהו סתם דגים לית בהו שמנונית:

יב **לחומרא**. וכתבו הט"ז וש"ך דאם יש ספק אי אית בהו שמנונית או לאו אזלינן לקולא ודוקא במליחה אבל בכבוש ומבושל אפי' ליכא שמנונית אסור מדאורייתא:

יג **להחמיר**. וסיים בת"ה שם ומ"מ אי אשכח מדינה דלא נהוג להחמיר אין למחות בידם:

יד **כולכית**. כתב הש"ך דלפירש"י ושאר מפרשים כולכית הוא מין דג קטן שגדלה מאליה בציר דגים טהורים ואם יש שם ציר דגים טמאים אין הכלכית נתגדל בו והרמב"ם ושאר פוסקים פי' דכלכית הוא דג טהור דכיון שיש בציר דג א' קטן טהור אנו מחזיקין הציר בטהור ומדברי המחבר נראה דתופס עיקר פי' הרמב"ם ונראה דבזה"ז פשיטא דאין לסמוך אפרש"י שהרי אין אנו מכירין אותו המין עכ"ל:

טו **פתוחות**. והטעם דאדם עשוי ליקח מזה ומזה הלכך דמי כמעורבות:

טז **אסור**. והטעם איתא בש"ך דכיון דגופן מעורב בצירן גזרינן דאי שרי' צירן אכלי גופן אבל החתיכות שניכרים שהם טהורים מותרים דלא אסרינן להו מפני שבלעו מציר דציר

גופיה מדינא שרי אלא דאסרינן משום גזרה. וכתב עוד אף שהמחבר הביא דעה זו בשם יש מי שאומר מוכרח הוא כן בש"ס:

יז **מהמומחה.** [עיין פר"ח] כתב הש"ך בשם הרב המגיד ומה שלא סגי כאן באומר של דג פלוני ואנו מכירין שהוא טהור כמו בעוף לקמן סי' פ"ו ס"א משום שהדגים המלוחים באים מארץ מרחק ומצי לאשתמוטי טפי מביצי עוף. וכ' עוד דמדברי המחבר משמע לכאורה דאף בשלא נימוח לא מהני כשאומר מדג פלוני וטהור הוא אבל דעת כל הפוסקים דכשהן שלמים מהני כשאומר מדג פלוני וטהור הוא:

יח **עובד כוכבים.** כתב הש"ך דמדברי רמ"א שכתב או עובד כוכבים משמע אפילו אם נימוחו נאמן העובד כוכבים והוא נגד כל הפוסקים ע"ש ובט"ז כתב באמת דאין העובד כוכבים נאמן אלא כשהם שלימים וה"ה נמי דמהני אם אומר של עוף פלוני ואנו מכירין אותו שהוא טהור נאמן כמ"ש לענין ביצה בסי' פ"ו:

יט **בכשרות.** פי' דאז נאמן בין בקרבי דגים בין בעוברי דגים בין שלימים בין נמוחים אפילו אינו אומר כלום אבל ודאי אם שני ראשיהם כדים וחדים אפילו אומר אדם שהוחזק בכשרות שהוציא אותו מדג פלוני אינו נאמן שמכחיש את התורה:

כ **אדומים.** הטעם משום שהקדמונים חקרו בדבר ומצאו שאין באדומים שום טמא:

כא **במעי.** פי' אע"פ שלא ראינו שבלעו:

כב **טהור.** כתב הש"ך ול"ד למים שהבהמה שותה מהם דאמרינן לעיל ר"ס פ"א דאסור דשאני התם דלחלוחית הגוף מתערב בהם מיהו בנמצא בבית הרחם לדעת הש"ך גם כן מותר ולדעת הט"ז אסור לדעת רש"י אלא דאין חוששין לדעה זו משום דרוב המשריצים משריצים במינם ולכך מותר בנמצא בבית הרחם דאמרינן דג עייל דג נפיק:

כג **אסור.** כתב הט"ז בשם הטור דלא חשיב כמעוכל כיון שהוא שלם ופי' דכל שלעסו בשיניו ובלעו מקרי מעוכל אבל כשבלעו שלם אע"פ שעכשיו מרוסק קצת לא חשיב כמעוכל ונ"מ מזה לחטה הנמצאת בזפק העוף בפסח דלא חשיבה כמעוכלת אע"פ שנתרסקה קצת (ועיין בא"ח סימן תס"ז דיש מתירין בחטה דחשיב כמעוכל) וכ' הש"ך מיהו בנמצא שיצא לחוץ שרי דחשיב כמעוכל והוי כעפרא בעלמא:

סימן פד

א **שבכלים.** וה"ה בשאר משקים שבכלים:

ב **פיו.** כ' הש"ך משמע דאפילו משום בל תשקצו אין בהם ואע"ג דלעיל סי' י"ג כ' הר"ב דאפי' דגים טהורים אסור לאכלם חיים משום בל תשקצו שאני הכא כיון דאין כוונתו

אלא לשתות המים וגם אינם בעין והט"ז כתב בשם או"ה דדוקא שאין מאוסין עליו אבל מאוסין עליו או שיש חשש סכנה אסור משום בל תשקצו. [הרמב"ם סוף הלכות רוצח וכ"כ מהרש"ל. כתב פר"ח ודע דכל מה שאין רגילים העולם לאוכלו ובדילין ממנו נקרא מאוס ואין לאכלו ואי לדידיה מאוס אף דלכ"ע לא מאיס כ"ש דאסור לדידיה משום בל תשקצו וכ"ז אינו אלא מדרבנן ואין מכין אותו כו' עיין שם]:

ג **בכלי**. כתב הש"ך וה"ה ליקח מים ביד אסור ובכלי הטעם דחיישינן דילמא פריש בדופני הכלי דדוקא על שפת הכלי הוא דלא שכיחי לפרוש אבל בדופני הכלי מבפנים שכיח דפרשי ואסירי דדוקא כשפירש עם המשקה מכלי אל כלי הוא דשרי בס"ג אף כשפרשו אח"כ בדופני הכלי השני דהיינו רביתייהו והלכך כלי שני דין כלי ראשון יש לו משא"כ הכא שהיו מתחלה בבור ולפ"ז מ"ש אבל אסור לשאוב וכו' לא קאי אלא אבורות שיחין ומערות אבל מותר לשאוב בכלי קטן מכלי גדול דאף אם יפרשו אח"כ בכלי השני מותרים אבל מדברי הט"ז משמע דאף לשאוב בכלי קטן מכלי גדול ג"כ אסור ואינו מותר אא"כ כשמערה דוקא מכלי אל כלי אבל כששואב מכלי לכלי חיישינן שמא יפרוש על הכלי קודם שיכנסו המשקים לשם:

ד **לאחורי**. כתב הש"ך דהל' אינו מתוקן ובת"ה להרשב"א כתב לאחורי הכלי או על שפת הבור ומ"מ נראה דלפעמים נמצא כלי ששפתו רחב:

ה **מותרים**. כתב הש"ך ול"ד למסנן בס"ג דחיישינן שמא פירשו שאני התם דשכיחי דפרשי על הקסמים וקשים. וה"ה אם פרשו לדופן הבור מבפנים ג"כ מותר:

ו **אוסרים**. ומהרש"ל פוסק כדעת האוסרים מיהו במים הנובעים כגון ימים ונחלים פשיטא אע"פ שלא פירשו אסורים ואין היתר אלא לאותן שאינן נובעים משום דכתיב בימים ובנחלים ואין היתר בנובעים רק בסנפיר וקשקשת:

ז **יחזרו**. כתב הש"ך דמדברי המחבר משמע דזה פשיטא אם חזרו בכלי דפירשו אבל בש"ס משמע דליכא אלא ספיקא שמא פירשו ואפשר גם דעת המחבר כן אלא שקיצר במובן:

ח **לערות**. כתב הש"ך נראה דכלי שני דין כלי ראשון יש לו וכשפורשין על דופני הכלי שבפנים שרי ול"ד לפירש מפרי לפרי בס"ד דהתם לאו היינו רביתייהו אבל הכא הואיל והוא תמיד עם המשקה היינו רביתייהו וכתב רבינו ירוחם חומץ שיש בו תולעים אם פירשו לאויר נקרא פירשו אבל מן החומץ לתבשיל לא הוי פירשו ומותרים עכ"ל:

ט **אוסרים**. ודעת הש"ך נוטה דסברא ראשונה היא עיקר ע"ש:

י **לחוץ**. (דחיישינן שמא פירשו) כתב הש"ך ול"ד לשרצים שככלי בס"א דלא חיישינן להכי דהכא כיון שחורו נקוב לחוץ הוי קצת הוכחה שפירשו וחזרו א"נ דרך התולעים לפרוש חוץ לפרי ולחזור ולא בכלי:

יא **הארץ**. כתב הש"ך דה"ה אם הקמח מונח בכלי דאסור דחיישינן שמא פירשו לדופני הכלי מבפנים דדוקא בדבר של משקה אמרינן בס"א דמותרים כשפירשו בדופני הכלי מבפנים שנתרבו מכל אשר במים משא"כ בדבר שאינו של משקה. [וזהו שכתב הר"ב בהגה"ה או שאר דברים שאינו של משקה ועיין בפר"ח שחולק]. ודוקא בתולעים קטנים שקורין מילווי"ן שא"א לנפות הקמח בנפה וכברה אבל אם נמצא בקמח או בשאר דברים תולעים גדולים שאפשר לבררם בנפה וכיוצא בזה ודאי דהמאכל מותר ובט"ז כתב דיש תימה על המחבר דלעיל בס"ד פסק דלא חיישינן שמא פירשו אפילו חורו נקוב לחוץ דיש ריעותא בפנינו דיש נקב שנעשה ע"י תולעת ואפ"ה לא חיישינן שמא פירשו אפילו מקצתו וכאן פסק לחומרא וכתב עוד דהב"ח מחלק בין גדולים קצת לקטנים ורוצה להתיר המילווי"ן קטנים שבקמח שא"א לנפות הקמח בנפה ובכברה כדי שישארו התולעים למעלה (אבל ודאי אם נמצא בקמח או בשאר דברים תולעים גדולים שאפשר לבררם בנפה ודאי המאכל מותר). ותימה הוא דלדידן דקי"ל דחיישינן שמא פירשו אין שום חילוק בין גדולים לקטנים עכ"ל:

יב **במלח**. פי' שבאו בו תולעים מעלמא:

יג **לישראל**. פי' הש"ך שיש לחוש שימכרנה אח"כ לישראל בענין שלא יהא האיסור ניכר כגון קמח עשה ממנו פת וכן מלח יתננה בפת או בשאר דברים מה שנהגו לקנות מעובדי כוכבים אבל דבר שהאיסור ניכר מותר למכרו לעובד כוכבים כמ"ש הר"ב בהג"ה סי' נ"ז סכ"א ודלא כב"ח שמתיר במלח ואין דבריו נראין מיהו דוקא הכל ביחד אסור למכור לעובד כוכבים אבל מעט מעט מותר למכרו בענין שאין לחוש שמא יחזור וימכרנו לישראל כמ"ש בא"ח סי' תס"ט [ובנו של הש"ך בס' נה"כ נתעורר על ד' הש"ך שהתיר מכירה לעובד כוכבים מעט מעט שאינם מכוונים להלכה כלל אלא עיקר ההיתר בזה לעשותו פת ולפתתו לשנים ואח"כ ימכרנו לעובד כוכבים וכ"כ הפר"ח]. וכ' מהרש"ל וה"ה דמותר להאכילו לעבדו ולשפחתו ואע"פ שמזונותיו עליו מיהו נראה שלא ישהה אותו זמן רב דלא יבא לידי תקלה כדלעיל סימן נ"ז ס"כ והט"ז חולק ע"ז דאין נראה לחלק בין זמן מרובה למועט דגם במועט יש לחוש לתקלה ואע"ג דבסי' פ"ו נתבאר דבזמן מועט לא חיישינן לתקלה שאני התם דהבעלים בדילי מדבר זה ולא חיישינן למכשול משא"כ כאן שיעשה ממנו פת לעבדו ושמא יתערב פת זה עם שאר פת כיון שנאכל בתוך

ביתו. וכתב עוד דהב"ח מתיר למכור לעובד כוכבים מלח שהתליע וכן היר"ז וגרויפי"ן או מיני פירות כגון פלוימי"ן וראזי"ני דאין לחוש שימכור לישראל כיון דדרכן להתליע אסור לאכלן עד שיבדוק תחלה והוא משיג עליו שהרי כל הדברים הנ"ל ודאי אנו קונין בכל יום מעובדי כוכבים וא"צ לבדוק כל זמן שאין רואים ריעותא ע"כ ודאי אסור למכור לעובדי כוכבים אלא קבא קבא כנלע"ד ופשוט עכ"ל וכתב הש"ך ואע"ג דכתב הר"ב בס"ס נ"ז בספק טרפות ויש מכשירין אותו טריפות אע"ג דקי"ל לאוסרו מ"מ מותר למכרו לעובד כוכבים דאיכא תרי ספיקי חדא שמא הלכה כמאן דמכשיר ואת"ל כמאן דאסר שמא לא ימכרנו לישראל וא"כ ה"נ איכא תרי ספיקי שמא לא פירש ואת"ל פירש שמא לא ימכרנו לישראל שאני הכא כיון דהוא אסור לכ"ע ועוד דכבר כתבתי בסי' נ"ז דלא אמרינן הכי אלא דוקא בספק דרוסה וכה"ג הואיל ויש בלא"ה כמה צדדים להתיר עכ"ל:

יד **ריחשו**. כ' הש"ך מיהו נראה דכל זמן שהפרי לא נתבשל יש ליטול התולע ממנו כיון שהרשב"א והר"ן ור"י אוסרים אפילו במקום צר וא"כ ודאי ראוי להחמיר באיסור דאורייי' אבל ודאי אם נתבשל אפילו פרי קטן מותר כיון דבלא"ה י"א דכל פרי אפילו הוא קטן הוא ס' נגד התולע. וט"ז כ' ולענין הלכה ודאי קי"ל להחמיר אף בנמצאין תוך הקליפה אבל אין אוסרין התבשיל משום טעם היבחושין האלו אבל כל שיש חשש שבתוך התבשיל יאכל היבחושין עצמן ודאי יש להחמיר עכ"ל:

טו **עצמו**. כתב הש"ך דצ"ע דהא כתב המחבר דתולעים הנמצאים בפולין תחת הקליפה מותרין כיון שמונחים במקום צר ולא ריחשו וסתם הרב כוותיה וכאן אוסר ואפשר ליישב דהרב כתב כן לפי מ"ש בת"ח דאף בפולין יש להחמיר ליטלו משם כל זמן שלא נתבשל וזה שסתם כדברי המחבר היינו לענין דינא ונ"מ שאינו אוסר התבשיל (ועיין מ"ש בס"ק י"ד בשם הט"ז דאם יש לחוש שיאכל היבחושין עצמן דיש להחמיר):

טז **ידוע**. כ' הש"ך אפילו לא ידעינן שדרכו להתליע במחובר כיון שהוא מותלע לפנינו אסור ולדעת רמ"א ס"ס ד' צ"ל דהיינו באינו נקוב לחוץ דאי בנקוב לחוץ אפילו התליע בתלוש אסור [וכמ"ש הר"ב בס"ד] ופשוט הוא:

יז **מחוברים**. כתב הש"ך דבאשר"י ורשב"א איתא דפולין ועדשים וקטניות דרכן להתליע במחובר מיהו בשאר פוסקים איתא דקטניות וכיוצא בהן אין דרכן להתליע אלא בתלוש ונראה דע"ז סמכו האידנא שאין נוהגין לברור הקטניות אפילו תוך שנתן רק נותנין אותן בקדרה צוננת ושופכין כל מה שעולה למעלה והנשאר מבשלין ברותחין אף שפסק מהרש"ל שיברור כ"א ואחד בפני עצמו דוקא והעולם מקילין בזה ואפשר נמי שהאידנא אין דרכן להתליע במחובר דדבר זה משתנה לפי המקום והזמן והמחמיר בזה תע"ב

ובט"ז כתב מדברי המחבר משמע דבדבר שאין דרכו להתליע אלא בתלוש א"צ בדיקה וע"כ אין חיוב בדיקה בקמח או בפירות יבשים כגון רוזיינ"י וכיוצא בהם אם יש שם מילווי"ן קטנים דאין שם איסור אלא לאחר שפירשו דהוי ס"ס ובס"ס מותר אפילו בשל תורה עכ"ל ובודאי דלכתחלה צריך בדיקה ולא הוי ס"ס מאחר שהוחזק בכך מיהו אם עבר ובישלן דהוי עוד ספק שמא נימוח ונתבשל מותר (ועיין בש"ך ס"ק ל"א). ומ"מ הכל משתנה לפי המקום ולפי הזמן שיש שנים שמתליעין ויש שאין מתליעין לפיכך בעל נפש יחוש לעצמו שלא יבוא להכשל באיסור דאורייי' וכ"כ בה"י וראיתי אנשי מעשה שלא נהגו לאכול רזיינ"ן ולא מאלינ"ש ואורז ע"ש:

יח **להשליך**. כלומר באותן שדרכן להתליע נהי דא"צ לבדקן בפנים כיון ששהו י"ב חודש ונרקב התולעת שבתוכן והוי כעפרא בעלמא מ"מ צריך לבודקן להשליך התולעים הנמצאים ביניהם בחוץ אבל אותן פירות שאין דרכן להתליע כלל ודאי א"צ בדיקה כלל אפילו מבחוץ:

יט **חודש**. כתבו בט"ז וש"ך דתוך י"ב חדש לא מהני בדיקה זו דהר"ן כ' דאותן שהתליעו במחובר אין טבען שצפין למעלה כמו אותן שמתליעים בתלוש ומהרש"ל כ' דדוקא בקטניות ופולין וכיוצא בהן מהני תיקון זה אבל בפירות שיש להם גרעינים מבפנים לא דאפי' בתלוש חיישינן שמא פירשו ע"ג הגרעינים הלכך לא מהני להו רותחים ולא ברירה ואין כן דעת הש"ך ע"ש:

כ **דשכיח**. וכל שמצוי אין סומכין על בדיקת הרוב ודומה לבדיקת הריאה בר"ס ל"ט:

כא **מותר**. הטעם איתא ברשב"א שיש כאן שני ספיקות ספק היה שם רחש או לא ואת"ל היה שמא נמוח ונתבטל לכך הולכין בו להקל וכתב האו"ה והיינו שלא הוחזקו פי' בסתם אבל במדינה שהוחזקו בכך הוי ודאי ולא ספק:

כב **פרי**. כתב הש"ך משמע דאפילו בפירות קטנים כגון קירש"ן וכיוצא בהם יש ס' נגד טעם התולע ובת"ה כתב שקיבל דדוקא בתפוחים גסים או שאר פירות הגסים אמרינן דבטל התולעת בס' אבל לא בקטני' וכ' רש"ל שיש להחמיר כן ובפרי קטן נעשה הוא נבלה וצריך ס' נגד כולו אם יש לחוש שהתליע במחובר אפילו לא ניקב לחוץ ובתלוש כשניקב לחוץ ובת"ח כתב דאם יש בתבשיל ג"כ דברים אחרים מלבד הפרי שרי לכ"ע אם יש ס' נגד התולע וגם רוצה להקל מטעם דאין התולע אוסר בטעמו משום דהוי פגום ומדמה אותו לזבובים ויתושים דהוי נטל"פ והט"ז כתב ג"כ סברא זו ואין דעת הש"ך נוטה לזה כלל כי הרשב"א עצמו מתיר בזבוב ואפ"ה אוסר כאן בתולע וע"כ שיש חילוק ביניהם ע"ש:

כג **שלשה**. כתב הש"ך דכיון שנמצא שם כ"כ הוחזק התבשיל זה שיש שם יותר מאי איכא שמא נמוח ובטל משום חד ספיקא לא שרינן ליה והיינו דוקא תוך י"ב חודש דאז אפילו הוא תוך הפרי אסור אבל לאחר י"ב חודש דליכא איסור אלא כשפירשו איכא ס"ס ספק פירש חי או פירש מת דשרי ואת"ל פירש חי שמא נמוח ובפרט שיש פוסקים דס"ל דתולעים מתים מיד בשעת הבישול קודם שפירשו ולכך כתבו דאם נמצאו הרבה תולעים בתבשיל הכל מותר אפי' התולעים עצמן אם אין דרכן להתליע במחובר ע"כ יש להקל כאן כיון דאין כאן איסור ודאי אלא חששא שמא יש עוד תולעים מיהו כל זה בתולעים שבפנים אבל פירות שדרכן להתליע אפי' דרכן להתליע בתלוש ורגיל להיות ביניהם תולעים בחוץ דאז נאסרו מיד פשיטא כשנתבשלו בלא בדיקה ונמצא אח"כ בתבשיל ג' או ד' דהכל אסור דליכא כאן אלא חדא ספיקא דנמוח וכתב הט"ז ותמוה למה לי ד' כיון שבג' אסור ונראה דהר"ן כתב כן לרבותא דאפי' בד' יש היתר ברוטב ע"י סינון והש"ע גריר בתריה בלשון אף שלא סיים כן עכ"ל:

כד **שהוחזק**. כתב רש"ל ומש"ה הנהגתי בעצמי שלא לאכול הכמהין היבשים כי הוחזקו בתולעים כי לאחר הבדיקה והברירה מצאתי בתבשיל בשולי הקדרה כמה תולעים. וכתב בט"ז מעשה בחג השבועות שעשו כמעט בכל העיר לחמים ופלדין עם ראזינק"ש ואשה א' בדקה רוזינ"י שלה ונמצא בהם מילווי"ן וכולן קנו ממקום א' וגם אצל המוכר בדקו אח"כ ומצאו גם שם מילווי"ן נראה בעיני שאותן שלקחו קודם שנודע שיש שם מילווי"ן מותרין דזה דומה למ"ש הרשב"א דאם עבר ובישל תוך י"ב חודש הוי ס"ס ה"נ יש ב' ספיקות הא' שמא באותו הפעם שלקחו הם לא היו עדיין מילווי"ן עד שעה קטנה אח"כ ואת"ל היו שמא נמוחו בתנור מחום האש וא"ל שזהו נגד הסברא לומר שבשעה קטנה יתהוו המילבי"ן ונמצא שאין כאן אלא ספק א' זה אינו דהא גם שם בההיא דהרשב"א כיון שדרכן להתליע הוי כודאי התליע שספק הרגיל לאו שמיה ספק כמ"ש בת"ה סי' קמ"א לענין חטים מתולעים ואפ"ה חשבו הרשב"א לס"ס אבל אותן שלקחו אח"כ יש לאסור כל הלחמים ופלאדין דאין כאן אלא ספק א' שמא נמוח ובודאי פרשו המילווי"ן מן הראזיינ"י בשעת עריכה ולישה ושמא יאכל גוף האיסור וראוי לחוש באיסור תורה עכ"ל ובס' נקודות הכסף השיג עליו ודעתו לאסור אף אותן שלקחו קודם שנודע האיסור ע"ש. [ופר"ח חולק על ט"ז וכ' שכל הפלאדין אסורים ע"ש חלוקי דינים אם קנו הרבה אנשים קמח מחנות ועשו מהם לחמים ונמצא אח"כ תולעים מה דינו. בת' ד"ש סי' רפ"ו מורה להקל בשמן הנעשה מזיתים שהתליעו במחובר ע"ש. בתשו' מהר"מ מלובלין התיר בדוחק בשנה שהתליע בה כל הכישות ובשלו בה המון עם אח"כ השכר

בלא סינון דיותר טוב למכור לעובד כוכבים ובאם שא"א למכור הכל לעובד כוכבים כשיבא לסנן השכר דרך הסל שיניח ג"כ בגד על הסל ומה שכבר בישל בלא סינון אם יוכל לסנן בשעת שתיה אז טוב ובדיעבד באשר שהוא מעות שלא יוכל לתקון והפ"מ ושעת הדחק מותר ע"ש. וכ' בצ"צ סי' נ"א היינו דוקא היכא דאיכא חשש איסור ממשות התולעים דגופן נתרסק ונתבשלו בשכר אבל ביין שרף דליכא חשש איסור דאינו אלא מן הטעם וזיעה היוצא מפירות ומהתולעים ודאי דשרי אפי' בלא הפ"מ עכ"ל ומכאן נ"ל ללמוד לאותן האנשים הנוהגים איסור לאכול תבואה חדשה מ"מ נ"ל דמותרים לשתות יי"ש אף להרא"ש דאוסר לשתות שכר יש לחלק דשאני יי"ש דזיעה בעלמא היא לאפוקי שכר דהוי טעם כעיקר (הגהת לה"פ). וכ' עוד שמותר לפטם עופות בקמח שיש בו תולעים ודוקא שיעשה תיכף מהקמח חתיכות קטנות ויהיה לו היכר שלא יבא לאוכלו ע"ש]:

כה **מותר**. כ' הש"ך אפי' ידוע שהיו שם עוד תולעים הרבה קודם הבישול אפ"ה מותר וכתב ט"ז בשם מהרש"ל דגם תוך יב"ח מהני בדיקה יפה דהיינו לבדוק כל פרי בפני עצמו ומ"ש הטור דתוך יב"ח אין לו תקנה היינו תקנה דמים רותחין ורמ"א בת"ח כתב דהמנהג דבוררין הערבסי"ן תוך יב"ח על השלחן ובוררין הנקובים מהן וכ' רש"ל דכיון דצריך בדיקה יפה ואיכא טירחא אין להאמין לנשים בבדיקה זו ות"ח כתב דהמנהג להקל בזה כי יש הרבה צדדין להקל בזה וע"ל סעיף ה' אם קטניות דרכן להתליע במחובר או לאו:

כו **ירקות**. כ' העט"ז בס"ס ק' דוקא ירקות אבל שאר פירות אפי' כמהין ופטריות אפשר לבודקן אפי' אחר שנתבשלו ומותרים בבדיקה:

כז **להעמיד**. כתב הש"ך דוקא דברים שלמים אבל דברים נחתכים הנופלים לתוכו דרכו למהר למחות ולכלות ואע"ג דהכא לא נ"מ מידי דהא נמלה חתוכה לאו בריה מקרי מ"מ לענין שרץ דבכעדשה לא בטיל כבסי' ק"ד ס"א דבדבש בטיל ע"ש:

כח **ויסננו**. כ' הש"ך ואין בזה משום מבטל איסור לכתחלה שאסור כדלקמן סימן צ"ט שאין כוונתינו אלא לתקן הדבש:

כט **והשאר**. כתב הט"ז דהא יש ס"ס ספק אין שם ואת"ל יש שם ספק נמוח בשעת אפייה ואין כאן מבטל איסור לכתחלה שאין כוונתנו רק לאפות הפת ולא לבטל התולעת וכ' הש"ך דהיתר זה אינו אלא כשהם מתולעים בענין שיוכל לבררם קודם הטחינה אבל לא כשנמצאו מתולעים ברוב בענין דא"א לבררן ובהגהת ש"ד כ' שעשה מעשה בחטים שהתליעו והשליכם לנהר ולא רצה להתיר למכרם לעובד כוכבים פן יאפה פת וימכרנו לישראל ובת"ה כ' טעם שהתירו בטחינה שהתולעים רוחשים ובורחים לחוץ דרך דופני

האפרכסת מפני קול ונדנוד הרחיים ולפ"ז ברחיים שאין בה אפרכסת כגון ברחיים דידא היה אסור אלא שאח"כ כתב טעם אחר להתיר שאף אם יטחנו התולעים בטלים בס' תוך הקמח וא"כ בכל רחיים מותר אך נראה דבמקום שאפשר לטחון ברחיים גדול שיש בהן אפרכסת אין לטחנן ברחיים אחרת:

ל **אסורים**. ומהרש"ל פסק דמותרין בשחיטה אבל כל הפוסקים חולקין עליו בזה:

לא **בבהמה**. הטעם איתא בש"ך משום דבהמה בשחיטה תליא מלתא ואלו שגדלו בתוכה עד שלא נשחטה באו מאיסור אמ"ה ושחיטת הבהמה לא מהני להו שהרי יש להן חיות בפני עצמן ואע"ג דשליל מותר בשחיטת אמו התם מכל בבהמה תאכלו נפקא אבל הכא באיסורייהו קיימי:

לב **במעיהם**. דמעלמא אתו לתוכם אבל בין עור לבשר שרי דמהם גדלים ולית בהו משום אמ"ה דהא דגים באסיפה בעלמא סגי להו:

לג **פירשו**. כתב הש"ך והיינו דלא פירשו לגמרי אבל אם פירשו לגמרי אסורים דודאי לא עדיפי מתולעים שבגבינה:

לד **המתירים**. ר"ל לדעת המתירים בבשר לאחר שחיטה ומ"ש אם פירש מת ולעיל ס"ד הביא יש אוסרים אפילו פירש מת היינו משום דסברת המתירים עיקר בעיניו:

לה **נפלו**. כ' הטור וראוי היה לחוש כשנתן הבשר בקדרה במים צוננין אולי פירשו לדופני הקדרה ונהגו להתיר עכ"ל והטעם משום דיש מתירין בכל ענין:

לו **הגבינה**. כ' הש"ך לאו דוקא אלא ה"ה בקערה מותרים אבל אם פירשו על השלחן אסורים משום מראית עין:

לז **רפואה**. כתב הט"ז דמהרש"ל העתיק תשובת ר"י על נכפה שהוא כמכה של חלל ומותר להאכילו מאכל שיש בו שרץ אם הרפואה בידוע ואם לאו אסור ואם ביטל העובד כוכבים הרפואה בס' מותר עכ"ל כ' חוות יאיר סי' ק"ב רפואה לבעלי ירוקין לבלוע ח' כינים של ראשו אסור משום דאין רפואה זו בדוקה. השואף דבר איסור דרך נחיריו פטור אפילו שנהנה בכזית מאחר שאין דרך אכילתו בכך (הל"ק סימן ל"ה):

סימן פה

א **כרעים**. כתב הש"ך ואין חילוק בין ראשו ארוך ויש לו זנב או אם אין ראשו ארוך ואין לו זנב:

ב **מסורת**. כ' הש"ך והצייד נאמן כמו לעיל סי' פ"ב גבי עוף והט"ז כתב ועכשיו נוהגין שלא לאכול שום חגב אפילו בידוע ששמו חגב לפי שאין אנו בקיאין בשמותיהן:

ג **שחיטה**. ומ"מ אסור לאכלן חיין כדלעיל ר"ס י"ג:

ד **מותר**. כ' הש"ך משמע אפילו הציר בעין מותר. (וטעמו שאין לחגבים דם אלא לחלוחית. הרמב"ם. אבל דעת הראב"ד דציר חגבים טמאים אוסר אפילו חגבים אחרים טהורים). ומהרש"ל פסק שאינו אוסר תערובתו אבל הציר בפני עצמו אסור עד כאן לשונו:

סימן פו

א **המוכר**. כתב הש"ך אפילו ישראל המוחזק בכשרות אומר שהם מעוף פלוני ואנו מכירין שאותו עוף טהור הוא אין סומכין עליו ואפי' אם יראה לנו העוף ויאמר שהביצים באים ממנו אינו נאמן דודאי משקר:

ב **סומך**. הטעם דכשאומר של עוף פלוני הוא חזקה דאינו משקר משום שירא שמא יביאו ביצי אותו עוף ויראה שאינן דומין לאלו ונמצא מתבדה וכ' הט"ז וליכא למימר כיון דאיכא ביצי עורבים דומים לדיונה הא מצי להשתמיט ולומר דיונה היא דמ"מ מירתת דלמא יהב ישראל דעתיה עילויה שא"א שלא יהא הפרש כל דהו ביניהם:

ג **אינו**. הטעם דכשיביאו ביצי עוף טהור ולא ידמו מצי למימר לא של עוף זה אמרתי לכם אלא של עוף אחר שאין אתם מכירים והוא טהור:

ד **טריפה**. שרוב ביצים כשרים הם וכ' הש"ך דלדעת הרב בהג"ה אפילו בלא טביעת עין סומכין עליו כשאומר מעוף פלוני הוא ואנו מכירין שהוא טהור:

ה **בסימנים**. כתב הט"ז אפילו הביאה העובדת כוכבים ושיברה לפנינו שלא בכונה ולא הכרנו עדיין בטביעת עין שהם של תרנגולת אפ"ה מותר וסמכינן ארובה אלא במקום שאומר העובד כוכבים בפירוש שהם ממין דלא שכיח אז צריך סימנים וכתב הש"ך בשם ת"ח דהמנהג לקנות ביצי בר אווזות שקורין ענט"א מקצתן בקליפתן לבנות ומקצתן ירוקות בקליפתן כי מכירין בהם שהן ביצי בר אווזות שדרכן בכך:

ו **נבלה**. כתב הש"ך דביצת נבילה אינה אסורה אלא מדרבנן דמן התורה מותר דהא א"א שתגמר לאחר מיתה וביצת טריפה אסורה מן התורה מפני שאח"כ נגמרה באיסור ואפילו לא נטרפה אלא סמוך לשחיטה אסור מן התורה (דלא פלוג) וע"ל ס"ס ע"ט וס"ס פ"ז ס"ה:

ז **באלף**. אביצת נבלה נמי קאי דכיון שהיא ביצת נבלה בודאי איתחזק איסורא ולא בטיל. משא"כ כשהיא ספק ביצת נבלה דהוי ספקא דרבנן ולקולא. ובספק ביצת טריפה דהוא מה"ת החמירו בה. אך צ"ע לפי מה שפסק המחבר ורמ"א בסימן ק"י ה"ל ליבטל ברובא דיבש ביבש חד בתרי בטל ודוקא ביצה שיש בה אפרוח הוי בריה אבל ביצה דעלמא לא. וצ"ע:

ח **מותרת**. דהוי ספיקא דרבנן ואפילו ידענו בודאי מאיזה תרנגולת היא אלא שספק אם התרנגולת היא נבלה או שחוטה כגון ספק בשחיטה דקי"ל שהוא פסול הביצה מותרת:

ט **קלופה**. כתב הש"ך משמע אעפ"י שהאחרים גם כן בקליפתן אסור עד ס"א וקליפת ההיתר מצטרף על דרך משל כשיש חמשים ביצים של היתר והקליפות מחזיקים י' ביצים לא סגי בהכי אלא צריך ס"א (והטעם הואיל וקלופה היא כח האור שולט בה ומוציא גוף האיסור והוי כביצה שיש בה אפרוח שאוסרת אפילו אינה קלופה ט"ז וכן הסכים הש"ך). ודלא כב"ח שמיקל אם האסורה קלופה וההיתר אינה קלופה ומתיר הכל וזה אינו נראה כלל ע"ש:

י **ס"א**. הטעם כתבו הרבה פוסקים לפי שיש ביצים גדולים וקטנים לפיכך הוסיפו א' ולטעם זה כשנתבשלה בתבשיל היתר א"צ אלא ס' מן התבשיל לבטלה וזהו דעת המחבר אבל הרמב"ם כ' הטעם מפני שהיא בריה בפני עצמה עשו בה היכר והוסיפו בשיעורה ולטעם זה אפילו בתבשיל צריך ס"א לבטל מיהו לטעם זה אם נטרפה בקערה א"צ אלא ס' ולדעת המחבר צריך ס"א ונראה להחמיר כשני הסברות עכ"ל:

יא **אפרוח**. הטעם שהבשר נ"ט וה"ה לנמצא בה קורט דם דשדא תיכלא בכולא כדלעיל סימן ס"ו וחשיב כיש בו אפרוח ודוקא שידוע שהדם הוא במקום האוסרו אבל בספק תערובות מותר כבסי' ס"ו:

יב **צ"ט**. פי' דשם נתבאר דבמקום שאין הפסד אין לצרף עצמות האיסור לבטל וה"ה כאן ובט"ז מחלק דדוקא בתבשיל מצטרפין קליפת האיסור עם ההיתר אבל לא בסתם ביצים צריך ס"א לבטלו:

יג **מותר**. הטעם איתא בש"ס ופוסקים מפני שאין האפרוח נוצר מהביצה עד לאחר שנסרחת והוי כעפרא בעלמא:

יד **וי"א**. כתב הש"ך ובעט"ז השמיט כל הג"ה זו ויפה כוון דמה לנו להחמיר בדבר שנמצא מפורש להיתר בש"ס וכל הפוסקים והט"ז כ' הטעם שיש לחוש שמא ישהנה בביתו שיניחנה תחת התרנגולת כדי לעשות ממנה אפרוח ויהיה מותר ויש לחוש לתקלה שמא בתוך כך יאכלנה כמו שמצינו דבר זה מפורש במשנה פ"ח דתרומות דמשום טעם זה גזרו דגם הגידולי תרומה יהיו תרומה שלא ישהנה התרומה טמאה עד זמן הזרע לזרעה וצ"ע לתרץ זה בגמרא עכ"ל. ובנקודת הכסף השיג ע"ז דל"ד לתרומה דשכיחא ע"ש:

טו **מרדות**. הקשה הפרישה דהא בסי' ס"ו כ' הטור דאם ידוע שהוא מרוקם האפרוח חייבים עליו מן התורה ותירץ דש"ה דנמצא דם תוך הביצה מ"ה אסור מן התורה משום

דם משא"כ כאן דכבר נתהפך הדם ונעשה גבלא ועפרא הוא ואין בו איסור דאורייתא ובט"ז בסי' ס"ו תירץ דכאן מיירי שאין בו דם רק ריקום בשר וזהו מדרבנן עכ"ל:

טז **משהין**. כתב הט"ז ול"ד למ"ש רמ"א בסימן נ"ז דחיישינן לתקלה אפילו בספק טריפה א' התם שאני דצריך להשהות י"ב חודש אבל כאן הוא זמן מועט. אבל בה"י כתב אפילו גבי עוף אין משהין כ"א יום אלא תיכף ומיד ימיתנו וימכור לעובד כוכבים דהיינו ימכור לעובד כוכבים וימיתנו אח"כ העובד כוכבים ע"ל סימן נ"ז:

יז **ספק**. כתב הש"ך אבל ודאי טריפה לא ועי' סימן נ"ז וסימן פ"א:

יח **בד"א**. שאסור לקנות מעובד כוכבים:

יט **נהוג**. וכתב בת"ח דאפ"ה אין לקנות ביצים טרופות מעובד כוכבים ע"ש וכ' הש"ך מיהו יכול להיות דהני פוסקים המתירים מיירי בעובד כוכבים שאינו נחתום אבל בעובד כוכבים נחתום שכיח טובא שמערב עם הפת ביצים טרופות וחיישינן שמא ימכרנו לישראל עכ"ל:

סימן פז

א **בישול**. כלומר אבל לא ע"י כבוש ומליחה שאינו דרך בישול. (וצלי בכלל בישול וצונן לתוך חם אף הוא דרך בישול וכן עירוי מבשל לפחות כדי קליפה ומעושן הוי כבישול ומבושל בחמי טבריא לא אסור מן התורה. פר"ח):

ב **בהנאה**. אף מדרבנן ומהרש"ל חולק ופוסק דאסור בהנאה והשיג עליו הש"ך וכ' שאין דבריו מוכרחים גם הט"ז כ' ואנו אין לנו אלא דברי הראשונים והאחרונים (ולפ"ז בשר עוף בחלב ואין בו ס' מותר ליתן לעובד כוכבים והקדירה מותר בהנאה הסכמת ראשונים ואחרונים דלא כמהרש"ל המחמיר בהנאה. והרדב"ז בת' נשאל על מה שנהגו לתת בתוך הצוק"ר בזמן שמבשלין אותו חלב של בהמה טהורה ואומרים האומנים שנותנים ב' למאה אם מותר לאכול הצוק"ר עם בשר והשיב דמותר דהרי נתבטל במים ובצוק"ר עיין פר"ח):

ג **ובהנאה**. כתב הש"ך אבל באכילה בלא"ה אסור מן התורה משום בשר טמא או חלב טמא ולא שייך לאסור משום בשר בחלב והב"ח כתב דמדרבנן אסור משום בב"ח ונ"מ לענין חנ"נ דס"ל להמחבר לקמן סי' צ"ב דאינו אלא בבשר בחלב וכן לענין חה"ל והשיג עליו הט"ז דהא עיקר הטעם לרבינו אפרים דמחמיר בבשר בחלב הוא מטעם שכ"א בפני עצמו מותר רק התערובות אסרו דנעשים גוף א' וזה לא שייך כאן במין א' טמא וכן חה"ל לא שייך כאן דלא גרע משאר איסור הבלוע ואין בו משום חה"ל וגם הש"ך חולק על הב"ח ע"ש:

ד **מדרבנן**. והב"ח פסק דבשר עוף בחלב הוא מן התורה וחולק עליו הש"ך ומביא ל' הרמב"ם שהאומר בשר עוף בחלב אסור מן התורה עובר בבל תוסיף:

ה **איסור**. ובעט"ז כתב דמ"מ אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה כמ"ש בא"ח סי' קע"ג וטעות הוא שלא נזכר שם אלא דגים עם בשר אסור לאכול משום סכנה אבל דגים עם חלב לא שמענו ולא ראינו וכל יום נוהגין לבשל דגים בחלב ולאכול וגם בש"ס פ' כ"ה משמע בהדיא דלית ביה משום סכנה והוא פשוט עכ"ל הש"ך:

ו **משקדים**. כתב הש"ך ול"ד לדם דגים ס"ס ס"ו שמותר לגמרי ואפ"ה אם כנסו בכלי אסור מפני מראית עין אא"כ יש בו קשקשים שניכר שהוא דם דגים דהתם דם גופיה אסור מדאורייתא הלכך הרואה יאמר דאכיל דם בהמה שהוא אסור מן התורה אבל בשר עוף בחלב ממש הוא מדרבנן ליכא למיחש משום מראית עין ולפ"ז צ"ל דמיירי בבישול דאל"ה אפי' בשר בהמה ליכא איסורא דאורייתא אבל מהרש"ל פסק דגם בשר עוף בחלב שקדים אסור אא"כ מניח אצלו שקדים וכן נראה עיקר דהא מצינו דאפילו במידי דרבנן חיישינן למראית עין בכמה דוכתי וכמ"ש בא"ח סי' ש"ה ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק משום דמחזי כמאן דאזיל לשוק למכור והיינו מ"ע אע"פ שמקח וממכר בשבת אינו רק מדרבנן עכ"ל והט"ז כתב דודאי לכתחלה יש להניח שקדים אפי' אצל עוף אבל במקום שאין לו שקדים אין לאסור האכילה בשביל זה דכל מה דאפשר לתקוני מתקנינן:

ז **לבשל**. והט"ז כתב שאין זה כ"ש מאחר שא' אסור בפני עצמו לא גזרו בו משום מראית עין דלא שייך אלא דוקא כשכ"א מותר בפ"ע כמו חלב שקדים עם עוף וכיוצא בזה אלא שאין בידי להקל במה שהחמיר רמ"א עכ"ל והש"ך כ' וא"ל דהא דכ' הט"ו בס"ג דמותר בבישול ובהנאה היינו מדינא אבל משום מראית עין לא מיירי שם ונ"מ בגווני דליכא למיחש משום מראית עין כגון לרפואה וכיוצא בו. והנה נ"ל לתרץ כל הקושיות של הט"ז וש"ך שהקשו על רמ"א ומתוך כך פסקו דלא כוותיה אלא דאף בעוף יש לחוש למראית עין. ולענ"ד נראה דרמ"א איירי בכל הסעיף בבישול לא באכילה אלא שקשה לו על הרשב"א שכ' דאסור לבשל בחלב אשה משום מראית עין ולא כ' דאסור לבשל בחלב טמאה לכתחלה והיה מסופק מאחר דאמרינן בש"ס דמותר בבישול ובהנאה אם מותר לגמרי ולא חיישינן גבי בישול משום מראית עין אלא דוקא באכילה חיישינן לזה או דלמא מה דאמרינן בש"ס דמותר בבישול מיירי לדינא אבל מפני מראית עין חיישינן לכך גבי עוף עם חלב שקדים דלא חיישינן שמא יעבור איסור כלל לבשל בשר שור עם חלב אם לא שיטעו בתרווייהו שיסבור דהאי בשר עוף הוא בשר שור והאי חלב שקדים הוא חלב גמור דע"ז לא חיישינן כלל שיטעו בתרווייהו אם לא שיטעה ויבשל בשר עוף

עם חלב גמור והנה גם לזה לא חיישינן דגם אם יעבור אינו עובר אלא על איסור דרבנן שאסרו רק משום מראית עין ויכול להיות שגם על איסור משום מראית עין לא יעבור שאפשר שמותר לגמרי בבישול כדאמרינן בש"ס דבשר עוף בחלב מותר בבישול והנאה ולכך כ' רמ"א נהגו לעשות חלב משקדים ומניחין בו בשר עוף הואיל ואינו רק מדרבנן כלומר דגם אם יעבור ויבשל בשר עוף בחלב ממש אינו אלא מדרבנן משום מראית עין ולענין דינא מותר לגמרי כדאמרינן בש"ס וכה"ג לא אשכחן דאסרי רבנן משום מראית עין ובזה מתורץ מה שהקשה הש"ך מא"ח סי' ש"ה לענין שבת. אבל לאכול ודאי ס"ל לרמ"א דאסור שמא יבא לאכול בשר עוף בחלב שהוא איסור דרבנן בפי' וכן בשר בהמה טהורה עם חלב טמאה ס"ל ג"כ דאסור שמא יבא לבשל בשר טהורה עם חלב טהורה שהוא איסור' דאורייתא וכל הסעי' מיירי בבישול דוקא וכן נמי מ"ש בסוף הסעיף בעוף דרבנן אין לחוש ה"נ מיירי בעוף דרבנן כשבא לבשלו בחלב אשה או בחלב טמאה שהוא תרתי לטיבותא אין לחוש כנ"ל ודו"ק:

ח **מעורה**. כתב הש"ך והא דמשמע לעיל סי' פ"ו ס"ד דבהכה תרנגולת על זנבה והטילה ביצים דאסורות משום אמ"ה אלמא דחשיב כבשר שאני הכא דלענין בב"ח דעוף שהוא מדרבנן הקילו ועוד נ"ל דבלא"ה ל"ק מידי דאי לאו דגלי לן קרא ארץ זבת וגו' דחלב מותר היינו אוסרין אותו משום אמ"ה ונהי דגלי לן קרא היינו דומיא דחלב דאינו מחובר בשום דבר אבל ביצים מעורות ומחוברות באיסורייהו קיימי לענין אמ"ה ולעולם לא נקראו בשר בשביל זה וזה ברור עכ"ל והט"ז כ' בשם רש"ל לתרץ דהתם לאו בטעמא תליא מילתא רק שרש"ל בעצמו כתב שזה דוחק להלכה אלא כל זמן שמעורה בגידין חשוב כבשר לכל מילי וכ' בשם מהרא"י וכמדומה שנהגו הנשים איסור אפי' אם הקליפה החיצונה קשה לגמרי ואין להחמיר בזה אלא לכתחלה אבל בדיעבד כל זמן שנגמר הקליפה אפי' בקרום לבן לחוד סגי ואין עליו דין בשר כלל עכ"ל והש"ך כ' מיהו נראה דאפי' לא נגמר אלא החלמון והן מעורות יש להקל בהפסד מרובה וכה"ג:

ט **לבשלם**. כ' הש"ך דהלשון מגומגם דהא לבשל פשיטא דשרי דאפי' עוף גופיה נתבאר בס"ג דמותר בבישול אף מדרבנן אלא האי לבשלם ר"ל לאכלם (ומצד המנהג כתבו האחרונים שלא לאכול שום ביצים הנמצאות בעופות בחלב אפי' קליפה החיצונה קשה מהרש"ל וב"ח ובה"י אבל בדיעבד אפי' נגמר בקרום לבן לחוד סגי ט"ז בשם מהרא"י):

י **אחריהם**. כ' הש"ך אפי' הם עדיין מחוברות בשדרה מותר לאכול אחריהן גבינה ודין מליחת ביצים אלו נתבאר לעיל סי' ע"ה ע"ש:

יא **אין לוקין**. כ' הש"ך מיהו איסורא איכא וכן בכל הני שכ' המחבר יש בהם עכ"פ איסורא:

יב **מתה**. פי' חלב שיוצא ממנה לאחר מיתתה ול"ש מתה מעצמה או נשחטה:

יג **בחלב**. כ' הש"ך דזה ל' הרמב"ם וס"ל דאין לוקין משום בב"ח אבל משום דם משמע דהיו לוקין דס"ל דם שבישלו עובר עליו מיהו אנן קי"ל דדם שבישלו או מלחו אינו אלא מדרבנן כמ"ש בסי' ס"ט והב"ח כ' דגם הרמב"ם מודה לזה אלא דלא קאי רק על חלב מתה וכונתו דאז אין לוקין עליו משום בב"ח אבל היה לוקין עליו משום נבלה (ונ"ל ראיה לדבריו שהרי בזה הבבא כ' הרמב"ם ג"כ חלב זכר והתם בודאי אינו חייב משום דבר לכ"ע ואיך שייך לומר דאין לוקין משום בב"ח הא לא שייך ביה מידי אלא ע"כ דהדיוק לא קאי אלא על חלב מתה כנ"ל ולכך נקט בלשונו אכילתו לשון יחיד וק"ל):

יד **כלל**. כתב הש"ך משמע דלית ביה אפי' איסור דרבנן ובאו"ה כ' דלא גרע מחלב אשה ומדברי הרב המגיד נראה דחלב זכר אסור מדרבנן ונ"ל דהרב המגיד מיירי בחלב זכר של בהמה אבל בחלב זכר דאדם פשיטא דלא גרע מחלב אשה ולפ"ז דברי המחבר דמשמע דחלב זכר אין לוקין אבל איסורא איכא ודברי רמ"א שכ' לא מקרי חלב כלל לא פליגי דהמחבר מיירי של בהמה ורמ"א איירי של אדם (מיהו אף בשל אדם אסור לכתחלה משום מראית עין כמו בחלב אשה וק"ל):

טו **ומי**. וכ' האו"ה אפי' אותו מי חלב שנשאר אחר שעושין הגבינה אוסר המאכל:

טז **לחתות**. כ' הש"ך בשם המרדכי שאסור לבשל בשר איסור בבית ישראל בקדרה של עובד כוכבים שמא יחתה הישראל לכן צריך לשפחות עובדות כוכבים שתי קדרות א' של בשר וא' של חלב מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נזהרים בזה:

יז **לחפיפת**. כ' הש"ך והא דלא מיתסר מה"ט לחפיפת הראש שהרי נהנה משום כיון דאינו דבר אכילה לא חשיב הנאה כיון שאינו נהנה מגוף האיסור וכמ"ש סי' צ"ד ועיין בסי' ק"ח ס"ד בהגה"ה וס"ס קנ"ה בהג"ה:

יח **הקדרות**. כ' בת"ח משמע דבקדרות של מתכת אין להחמיר אפי' לכתחלה משום דאף אם היה ניתז היה חוזר ומתלבן ע"י האש עכ"ל (אלא שקשה לו לדעת רמ"א שאוסר לחתות תחת קדירת עובד כוכבים לפי שמבשלין פעמים בשר ופעמים חלב א"כ היאך מתיר לכתחלה לעשות מים מאפר ע"ג כירה לחפיפת הראש הא כתב שם רמ"א דרגיל להתערב בב"ח וא"כ כשמבשלים המים אתי לידי בישול בב"ח ודו"ק) ובסי' צ"ה ס"ד כ' הט"ז דמכאן מוכח דאפר אינו נט"ל דאל"כ למה אוסר לבשל בקדרה שעושין בו מים לחפיפת הראש הא נטל"פ הוא ואין שם איסור בב"ח (ויש לדחות דנטל"פ עכ"פ לכתחלה אסור וק"ל):

יט **פטור**. אבל איסורא איכא במבשל ובאוכל:

כ **בכלל**. עיין בסי' פ"א ס"ה מ"ש שם בשם הש"ך דלא תיקשי דברי הש"ע אהדדי ע"ש:

כא **בקיבה**. דנפקא ליה מתורת אוכל וחשיב כפרש וטנופת:

כב **שאוסר**. כ' הש"ך פי' בצלול וע"ז כ' רמ"א וכן נוהגין ומשמע בת"ח דאף לכתחלה מותר בקרוש מיהו בצלול דעתו דאפי' בדיעבד אסור ונראה דלכתחלה אסור אף בקרוש משום מראית עין ומהרש"ל פסק דאפי' קרוש חשוב חלב ממש מדינא וכן נראה דעת הר"ן ודעת או"ה:

כג **שנמלח**. כתב הש"ך משמע שצריך לשהות במליחתו כדי שיתנו על האור ויתחיל להרתיח כמ"ש בסי' ס"ט סי"ח וצריך שיהא נמלח כ"כ שאינו נאכל מחמת מלחו כמ"ש בסי' צ"א ס"ה ונראה דאף לדידן דקי"ל במליחה לאסור מיד וכן אפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לצלי מ"מ יש להתיר כאן בדיעבד אם העמידו בו גבינות אם לא נמלח בכה"ג כיון דבלא"ה הרבה פוסקים והמחבר מכללם חשבי ליה כפרש בעלמא אפי' לצלול עכ"ל (וכ' פר"ח אף לדידן דקי"ל כדעת המחבר שצריך שישהה במליחתו היינו לאסור כולו אבל לאסור כדי קליפה אוסר מיד ומיהו אף אם יש באותו חלב הנאסר כדי קליפה שיעור להעמיד בו לחודייהו שרי):

כד **יום**. פירוש מעל"ע דהוי כבוש כמבושל:

כה **ס'**. כ' הש"ך לכאורה יש להקשות אמאי סגי בס' כיון שהוא דבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל וי"ל דדוקא דבר המעמיד שאסור מעצמו ממש כגון נבלה הוא דאינו בטיל משא"כ הכא שאין המעמיד אסור מעצמו אלא ע"י תערובות בב"ח לכך בטיל שפיר ואפילו אי נימא דבב"ח ממש שנאסר ע"י בישול חשיב כגופו של איסור מ"מ הכא שלא נאסר אלא ע"י מליחה וכבוש דאינו אלא מדרבנן ס"ל להרב דלא חשיב כגופו של איסור שיאסור במעמיד בכ"ש (ועיין בד"מ וכנה"ג כמה תירוצים ע"ז):

כו **להקל**. כ' הש"ך נראה דיש להתיר אפי' בכשרה שינקה מן הטריפה בצלול ונקרש במקום הפסד מרובה דהא הרבה פוסקים מתירים אפי' בצלול וא"כ כדאי הם כל הנך פוסקים לסמוך עליהם בכה"ג ואף דיש מחמירים אפילו בקרוש ממש מ"מ הכא בצלול ונקרש יש להקל ג"כ בהפסד מרובה:

כז **ומייבשין**. כ' הש"ך וה"ה שאר בני מעיים כשמייבשין אותן עד שנעשו כעץ מ"מ נראה דלכתחלה אין לעשות כן:

כח **טעם**. [כלומר שאין בגבינה ס' נגדו דאזיל לשיטתו לקמן ר"ס צ"ח שסומכין אטעימת עובד כוכבים]. ולדידן אין משערין בטעם דלא סמכינן אטעימת עובד כוכבים הלכך לעולם משערין בס':

כט **נבילה**. החילוק בזה כתבו הפוסקים דעור קיבת כשרה הוא מותר בפני עצמו ולית ביה איסור אלא משום חבורו בגבינה כל אימת דלא יהיב טעמא לאו בב"ח הוא אלא כל חד באפיה נפשיה קאי אבל עור נבלה וכיוצא בו שאסור מעצמו כיון שהוא מעמיד אנו רואין כאילו האיסור בעין:

ל **היתר**. כ' הש"ך נראה דדוקא כשאין האיסור יכול להעמיד לבדו בלא ההיתר הא לאו הכי אסור וצ"ע לדינא וע"ל סי' קמ"ג ס"ד וסי"א עי"ש:

סימן פח

א **המכירים**. שאינם מתביישים זה מזה ויאכל כ"א משל חבירו (נראה אפי' יחיד שיושב על השולחן ואין עמו שום אדם אפ"ה אסור משום שמא יבא לאכלם מחמת שכחה. בה"י). וכתב הש"ך ונראה דוקא בשר אסור להעלות על שולחן שאוכל שם חלב או איפכא משום דלא בדילי אינשי מיניה שכל א' הותר בפני עצמו אבל מותר להעלות בשר נבלה על השלחן שאוכל עליו בשר כשרה מיהו אסור להעלות לחם של איסור על השלחן כדרך שאסור בבשר בחלב והטעם משום דאדם רגיל בו ועיין בסי' רכ"א ובא"ח סי' ת"מ:

ב **היכר**. כתב הש"ך דמדברי הטור בא"ח ס"ס קע"ג ומהמחבר כאן משמע דאפי' יש להם הוצאה א' מהני היכר וכן משמע מדברי הפוסקים עכ"ל (בבית יעקב סי' י"ב התיר לישראל לישב אצל עובד כוכבים האוכל טריפות דלא חיישינן שמא יושיט לו להכשילו. אך מי שאוכל בשר אסור לישב אצל מי שאוכל גבינה כי יש לחוש מאחר דמכירו אוכל גבינה לא ידע דאכל בשר ויושיט לו ויאכל ע"ש):

ג **ששותין**. כתב הש"ך והב"ח פסק דאם שותין ממנו לא הוי היכר אע"פ שאין דרכו להיות על השלחן ודברי הב"י והרב עיקר:

ד **מנורה**. כ' הש"ך היינו כשאין דרכה להיות שם כגון ביום וכה"ג אבל אם דרכה להיות בלילה במקום הזה לא הוי היכר (דכל שלחן צריכה מנורה):

ה **נדבק**. והלכך אפילו הם בשתי שלחנות ואפי' ב' אכסנאים אסור וכן כתוב באו"ה:

סימן פט

א **להדיח**. כ' הש"ך דפשיטא דבעי נמי קנוח אלא שהרב קיצר בלשון וכ' הר"ן דא"צ שהייה ו' שעות מאותו זמן שמסירו אלא מאכילה וכת' בת"ח דה"ה לענין המנהג בהמתנת שעה:

ב **ובירך**. כ' מהרש"ל דלכ"ע אם לא סילק ובירך אפי' כל היום כולו אסור דהא בעי' סעודה אחרת והרבה בני אדם מקילין בזה וטעות הוא בידם עכ"ל ונראה דאם אכל בשר

בלא סעודה צריך לברך ברכה אחרונה מקודם ובלא"ה לא הוי סילוק ש"ך (וה"ה ג"כ מי שנוהג אף גבי בשר אחר גבינה בב"ה ובסילוק אם אכל גבינה בלא סעודה דצריך לברך ברכה אחרונה מקודם. כה"ג):

ג **שעה.** כתב הט"ז בשם מהרא"י דהצנועים מושכים ידיהם מסעודת שחרית לערבית וכתב (ש"ד) [רש"ל] דעכ"פ בבני תורה ראוי למחות ולגעור בהן שלא יקילו פחות משש שעות ועכ"פ אף מי שנוהג קולא להמתין רק שעה א' צריך ג"כ לקנוח והדחה ואלו המברכים ברכת המזון כדי לאכול אח"כ גבינה המה עושים נגד הש"ס דלא התירו בברכת המזון אלא כשמסלק עצמו מאותה סעודה אבל אלו מכינים עצמם לאכילה אחרת א"כ ברכת המזון לא מהני כלום והירא דבר ה' יחדל עצמו מלישב עמהם במסיבה אחת:

ד **שיניו.** כ' הש"ך וצריך ג"כ קנוח והדחה אבל ודאי אם לא מצא בשר בין שיניו דהמנהג בהמתנת שעה סגי אפי' בלא קינוח והדחה וכן נוהגין עכ"ל:

ה **שיעיין.** כ' הש"ך דה"ה בלילה אם יש לו נר יפה כעין אבוקה א"צ נטילה מיהו כתב (הרי"ף) [ה"ר פרץ] שיש לרחצם אף ביום לפי שלפעמים הגבינה שמינה ונדבקת בלחלוחית הידים ולאו אדעתיה וכ' העט"ז דכן נוהגין (וכתב פר"ח והאוכל במגריפה בין ביום ובין בלילה א"צ נטילה):

ו **לרחצם.** ודוקא במים מהני הרחיצה אבל לא בשאר משקים. ש"ך:

ז **ולהדיחו.** וא"צ לדקדק בקינוח פה והדחה אלא איזהו מהם שירצה יקדים:

ח **עוף.** כתב הש"ך ואע"ג דגם בשר חיה אינו אלא מדרבנן מ"מ כיון שבשרו דומה לשל בהמה החמירו בו:

ט **להחמיר.** כתב הש"ך דמהרש"ל קרא תגר על המחמירים שהוא כמו מינות ואין דבריו מוכרחים וכתב הט"ז בשם או"ה ששיעור גבינה קשה שזכר רמ"א היינו שעברו עליה ו' חדשים או שהיא מתולעת ודוקא בגבינה מתולעת יש להחמיר אבל אם אינה מתולעת ולא נעשה מחלב אשר הועמדה בקיבה רק נעשה מחלב בעלמא ונתייבשה או אוכל חמאה אין להחמיר בזה יותר מקנוח וניקור שינים והדחה ונטילה כי אם מי שנוהג בתורת פרישות וזהירות עכ"ל וכ' בש"ך בשם ס' מצרף לחכמה דלפי מה שנוהגין להמתין שעה א' אפשר דגם הזוהר מודה שלא אסור רק בסעודה חדא [ובשעתא חדא] ולישנא דהזוהר פ' משפטים הכי משמע:

י **ושומן**. כ' הט"ז בשם ת"ח דאפי' בשומן אווז יש להחמיר כן והב"י בא"ח סי' קע"ג כ' דמרק של בשר יש לו דין תבשיל של בשר הואיל והוא צלול אבל אם הוא עב כמו ירקות יש לו דין בשר עכ"ל:

יא **בקדרה**. כ' הש"ך לקמן ר"ס צ"ה יתבאר דאפי' לאכלו עם גבינה מותר דהוי נ"ט בר נ"ט ונראה דהא דאשמועינן הכא דמותר לאכול גבינה אח"כ היינו אפי' נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה דהוי קצת ממשו של איסור דבכה"ג אסור לאכלו עם גבינה כמבואר שם והכא שרי עכ"ל (ולא אבין מ"ש דאפי' לאכלו עם גבינה מותר דהוי נ"ט בר נ"ט הלא לרמ"א שם אסור ע"ש):

יב **ביניהם**. כתב הש"ך אף ביום לכ"ע דיותר נדבק בידים מגבינה עצמה:

יג **שמש**. והש"ך חולק ע"ז דברש"י פ' כל הבשר לא משמע כן אלא לענין נ"י הראשונים לאכילה כמ"ש בא"ח סימן קס"ג אבל מים אמצעים בין תבשיל לגבינה או איפכא דטעמא הוא דנדבק בידים פשיטא דאין חילוק בין אוכל לנוגע (וכ' הפר"ח מסתברא שאם מוליך ומביא המאכל המונח בקערה א"צ נטילה ע"ש):

יד **נעיצה**. כ' הט"ז דזה קאי אמ"ש שרוצה לחתוך גבינה בסכין של בשר אבל מ"ש שאסור לחתוך לחם כו' לא צריך רק קינוח הסכין כמ"ש בב"י דהוי נ"ט בר נ"ט ולדידן א"צ לזה שהרי מבואר בסי' צ"ו דדוקא בדבר חריף אמרי' דבולע משום דוחקא דסכין עכ"ל. וכתב בש"ך דמהרש"ל אוסר לחתוך בו פת לאכול עם גבינה אף אם נעצו בקרקע והקשה עליו דהא קי"ל דאם חתך לפת בסכין של בשר שנתבטל טעמו בלפת שמותר לחתוך בו אפילו צנון לאוכלו בכותח כדלקמן ס"ס צ"ו (ואמ"ו תירץ דהמעיין בדברי מהרש"ל משמע דודאי מותר לחתוך לחם בסכין של בשר ע"י נעיצה לאכול עם גבינה אלא דמהרש"ל מיירי דסכין של בשר אסור לכתחלה לנעוץ בקרקע לאכול בו גבינה עצמה וק"ל):

טו **סכינים**. כ' הש"ך בשעת הדחק שאין לו סכין אחר מוקמינן לה אדינא ובט"ז כ' דלפי המנהג אסור לחתוך גבינה בסכין של בשר אפילו ע"י נעיצה בקרקע אבל מ"מ לחתוך בו לחם לאכול גבינה בזה שפיר יש לנו לסמוך אמה שמקנחו תחלה עכ"ל. (והב"ח כ' דוקא בשעת הדחק כגון שהוא בדרך ואין לו סכין אחר אז מותר לחתוך לחם בסכין של בשר ולאכול עם גבינה ועש"ך:

סימן צ

א **עצמו**. פי' הש"ך היינו בלא בשר אבל פשיטא דבמים וירקות ושאר דברים חשוב כבישול בפני עצמו:

ב **בששים**. כתב הש"ך ולא משערינן במאי דנפיק מיניה דלא ידעינן כמה נפק וע"ל סי' ס"ט סי"א:

ג **האסורה**. כתב הט"ז בשם הרשב"א הטעם שאסורה הכחל כשיהיה ס' לפי שאנו חוששין שמא לא פלט כל חלבו בקדרה ראשונה ועדיין נשאר קצת חלב בתוך הכחל לפיכך חוזר ואוסר כבתחלה והר"ן כתב שאינה אסורה אלא משום מראית עין ולזה נוטה דעת הט"ז ע"ש (עוד כ' שם דלדידן דקי"ל בכל האיסורים חנ"נ כן אפילו באיסור דרבנן וראייתו מרמ"א כאן):

ד **הכחל**. כתב הש"ך מ"ש הב"ח דכחל הוי בריה כמו ג"ה הוא תמוה דאיתא בש"ס ופוסקים דלא הוי בריה אלא מה שנאסר מתחלת ברייתו וכן מבואר ברמב"ם דג"ה הוי בריה וכחל לא הוי בריה ע"ש:

ה **בטיגון**. כתב הש"ך בב"י משמע אפילו במחבת ואנן לא נהיגין הכי:

ו **מרובה**. כתב הש"ך אפילו עם בשר אבל לבדו מותר אפי' בלא הפסד מרובה והב"ח אוסר אפילו בהפסד מרובה וחולק עליו הש"ך דיש לסמוך על רמ"א בפרט באיסור דרבנן:

ז **עדיף**. כתב הרשב"א ואם נתנו תחת המכבש הוי כטחו בכותל:

ח **מותרים**. אפי' ידוע שנתהפכו דכיון שנקרע ש"ו וט"ב חשוב כבשר ממש לענין זה:

ט **והתחתון**. כתב הש"ך ונראה דאם ידוע ששניהם היו תחובין בשוה בשפוד ולא היה שום א' מהם עליון או תחתון שניהם מותרין:

י **לצלותו**. הטעם דשפודין שלנו מונחים לארכן ופעמים ראש זה למעלה ופעמים זה למעלה:

יא **איסור**. פי' אפי' ע"י קריעה ש"ו וט"ב:

יב **בדיעבד**. בלא ששים אבל אם לא קרעו ש"ו ולא טחו בכותל אפי' דיעבד אסור עד שיהא במים ס' נגד הכחל וכחל מן המנין עכ"ל הש"ך וט"ז כתב בשם מהרש"ל דאסור אף בדיעבד אפי' קרעו ש"ו וט"ב אף שאינו מן הדין כלל מ"מ מאחר שכתבו הגאונים דנהגו כל ישראל שלא לבשל כחל כלל הוי כדבר שנאסר במנין כו' ומ"מ ביבש לא נראה להחמיר עכ"ל:

יג **מותר**. פי' הש"ך אפי' בלא קריעה וגם אי חזינן דיבשה היא ממש פשיטא דאפילו תוך ל' מותר:

יד **במחבת**. כתב הש"ך והא דקי"ל לעיל ס"ס ע"ח דפשטיד"א אפי' בלא מחבת יש לה דין בישול בקדרה שאני הכא כיון דמדינא שרי אלא משום גזרה אסור א"כ לא גזרינן אלא דוקא במחבת:

טו **נתייבש**. כתב הש"ך משמע אבל נתייבש מותר בפשטיד"א אפי' במחבת ואין כן דעת מהרש"ל אלא דעתו דבמחבת אסור לכתחלה אף ביבש:

טז **חומרא**. כתב הש"ך אבל בפשטיד"א של כחל עם חלב ודאי מדינא אסור דודאי כחל בשר גמור הוא והוי כדין שאר בב"ח שנאפו בתנור א' שיתבאר לקמן סי' צ"ז וק"ח:

יז **לחתוך**. דין זה אפי' לדידן אם קרעו ש"ו וט"ב ול"ד לקדרה שנהגו שלא לבשלה לבדה אפי' ע"י קריעה ש"ו וט"ב התם משום גזרה שלא יבואו לבשלו עם בשר יחד וזה לא שייך גבי סכין. ש"ך:

יח **בשפוד**. כתב הט"ז דזה מירי שנמלח הכחל דאל"כ הא עכ"פ צריך ללבן השפוד בלא"ה מכח בשר הכחל שיש בו דם:

יט **צלייה**. כ' רש"ל דאפי' אחר צליה אסור לבשלו אע"ג דגבי כבד מותר שאני כחל דאסור משום גזירה שמא יבשל בלא קריעה עם שאר בשר וכ' הט"ז דהיינו לכתחילה דוקא:

כ **כדינו**. כ' מהרש"ל דאם נצלה כל צרכו אפי' לא טחו בכותל אלא קרעו ש"ו מותר לחתכו בסכין של בשר והמחמיר נקרא חסיד שוטה והדיוט:

כא **גומות**. הטעם איתא באו"ה שחלב שחוטה היא גזרת חכמים משום בב"ח וכל שלא פירש לא גזרו ועוד דלא גרע מדם האיברים שלא פירש בצליה שמותר אבל אם לא נקרע כדינו הוי חלב כנוס בתוכו ומקרי פירש ואסור מדרבנן:

כב **כבוש**. כ' הט"ז בשם האו"ה דאם היה בשר אחר שרוי בצונן בחלב שחוטה או אפילו הכחל עצמה לאחר שפירש ממנה פעם א' אסור משום כבוש והשיג עליו הט"ז דהא בבשר בחלב עצמו שרי מן התורה בכבוש דלא אסרה אלא דרך בישול וא"כ הוי גזירה לגזירה וכ"נ דעת רמ"א כאן שלא העתיק לאיסור בשאר בשר בכבוש כי חזר ממה שכ' בת"ח עכ"ל (ובס' נקודת הכסף חולק על הט"ז בזה דמצינו בכמה מקומות דגזרו חכמים גזרה לגזרה ואין לדמות לגזירתם זה לזה ע"ש וגם לי צ"ע על מ"ש רמ"א דלא אמרי' כבוש בכה"ג הא פסק המחבר בסימן פ"ז בחלב הנמצא בקיבה אם עמד יום שלם הוי כבוש וזה מקרי ג"כ חלב שחוטה ודו"ק) (ופר"ח כתב כאו"ה וכ' דמש"א דף שנ"ד ע"ב דאין לאכול כחל אחר גבינה אם לא בקינוח והדחה ונט"י. וכן נמי לנוהגין ו' שעות בין גבינה לבשר שאח"כ צריך ג"כ לשהות אם בא לאכול כחל. וצריך לחטט שיניו אם בא לאכול אחריו בשר עכ"ל ע"ש):

כג **הבשר**. פי' דלכתחילה אסור לצלות או למלוח כחל על הבשר אלא תחת הבשר ובדיעבד אפי' על הבשר מותר ובשפודים שלנו אסור לכתחלה בכל ענין וע"ל בסי' ע"ג ס"ד וה':

כד **שמתיר**. אפי' לכתחלה בלא קריעה כלל ול"ד לכבד שאין דרך המלח להפליט אלא דם ולא חלב:

כה **ענין**. פי' אפי' בלא קריעה ש"ו וכתב בט"ז בשם הגהת מרדכי מעשה בכחל ובשר שנמלחו יחד בכלי מנוקב ואח"כ שמוהו בכשא"מ והתיר מהר"ם את שניהם עכ"ל וכלי שאינו מנוקב דנקט הוא משום דם שבכחל אבל לא משום חלב וע"ל סימן ס"ט ס"ק:

כו **למלחו**. כתב או"ה דאפילו לבשלו מותר:

סימן צא

א **להדיח**. כתב הב"ח דוקא כשאחד מהם לח אבל אם שניהם יבשים אפילו הדחה א"צ:

ב **דילמא**. כתב הט"ז ויש להקשות הא כתב ב"י בסי' ב' דבכל מקום דבדיעבד מותר לא חיישינן מתחלה שמא ישכח והוא מוכח בכמה דוכתי וא"כ אמאי חיישינן כאן דילמא אכיל בלא הדחה וי"ל דבמקום דאין איסור ברור לפנינו אלא ספק אם יש כאן איסור וצריך דרישה אחר זה התם אמרינן כיון דבדיעבד שרי מותר לסמוך לכתחלה על הדרישה שיעשה אח"כ משא"כ כאן שיש איסור ברור שימלח בשר בכלי של איסור אלא שיש לו תקנה אח"כ בהדחה חיישינן שפיר שמא ישכח להדיחו וכ' מהרש"ל שלא יפה הם עושים ההולכי דרכים שאוכלים הערינג"ש מלוחים על כלי העובד כוכבים שהרי צריך הדחה וכ"ש שלא יפה עושים הקונים מיני קשואים מלוחים שקורין אוגרק"ש עם מי המלח ואוכלים בקערה שלהם שהרי אפילו הקשואים עצמן צריכים הדחה אם הושמו בקערה שלהם וא"כ המי מלח דלא שייך בהו הדחה נאסרו כולם ובת"ח כתב בשעת הדחק כגון שנתאכסן בבית עובד כוכבים כדיעבד דמי עכ"ל:

ג **ודוקא**. הנה הש"ך חולק על הג"ה זו וכתב שגם דברי רמ"א בד"מ צ"ע שלמד דין זה ממ"ש בס' א"ח דכלים של עובד כוכבים שהודחו יפה מותר ליתן בהם תבלין או בצל ושאר דברים חריפין שאינו מוציא דבר קשה יבש ביבש עכ"ל ומדברי העיטור לא משמע כן רק דתבלין וכיוצא בהן מה שאין דרכו להדיח אסור ליתן בכלי איסור ומכח זה מחלק דכלי איסור שמשתמשין בו חמין אסור להשתמש בו היתר צונן וכ"כ הטי"ד סי' קכ"א אמנם אם נשתמש בו איסור צונן מותר להשתמש בו היתר צונן אפי' לכתחלה וכן מצינו בכלי חמץ שמותר להשתמש בו מצה דמיירי נמי בכה"ג כמ"ש בא"ח סי' תנ"א

א"נ יש לחלק בין אם רחץ הכלי תחלה היטב או לא דאם רחצו תחלה היטב ודאי שרי וא"כ דעת הר"ב דאף שהכלי הוא אסור מפני שיש בו בליעת איסור מ"מ כיון שלא נבלע בו האיסור ע"י חמין רק ע"י כבוש ומליח וכה"ג מותר להשתמש בו בצונן אבל דבריו תמוהים בראש מה שמחלק בין אם נבלע האיסור בחמין או לא זה אינו דמבואר בסי' קכ"א להיפך דאף אם נבלע בחמין מותר להשתמש בו צונן וכן גבי חמץ נמי דמה לי אם נבלע ע"י צונן או ע"י חמין אם משתמש בו עכשיו צונן ואע"ג דבש"ס מחלק בין תשמישו בחמין או צונן היינו דוקא להשתמש בו עכשיו חמין אבל בצונן סגי בקנוח הכלי לחוד וכן בסי' ס"ט גבי מולח בכשא"מ דמותר לאכול בו אח"כ צונן הביא שם י"א דאפי' נשתמש בכלי רותח הדין כן גם מה שמחלק בד"מ בין היתר לח ליבש גם זה אינו שהרי הרשב"א מתיר להדיא לאכול צונן אפי' לח אבל באמת נ"ל דמ"ש הא"ח כלי של עובד כוכבים שהודחו יפה מיירי דידעינן בודאי כגון שהדיח ישראל עכשיו ואין ר"ל דדוקא הדחה בעינן דהא הפוסקים שלמד מהם דין זה ס"ל דבכל מקום הקנוח יפה הוי כהדחה והעיטור מיירי בלא קנוח א"נ והוא העיקר דס"ל דכלי חרס שאני דאסור להשתמש בו אפי' צונן והט"ו אזלי לטעמייהו דס"ל דאפי' בכ"ח מותר להשתמש בו צונן ומ"ש הא"ח שאינו מוציא דבר קשה יבש ביבש היינו לאפוקי תבלין ושאר דברים החריפים לחים אבל אה"נ שאינה מוציא דבר קשה אפי' לח מיהו כל זה בדרך עראי אבל להשתמש בהן דרך קבע אפי' צונן אסור גזרה שמא ישתמש בהן חמין וכמ"ש הר"ב בהג"ה סי' קכ"א ס"ה עכ"ל ובט"ז מגיה בדברי רמ"א וכצ"ל אבל דבר יבש ממש או אם לא בלע הכלי רק בצונן מותר להניח בו דבר לח בלא הדחה כלל וביאור דבריו דקאי על מ"ש הש"ע בקערה של איסור צונן והיינו שנשתמשו בחמין וע"ז כ' דבדבר יבש מותר להשתמש בו בלא הדחה וכן אם לא השתמשו בו איסור תחלה רק בצונן מותר אח"כ בלא הדחה אפי' בדבר לח עכ"ל:

ד **גבינה**. פי' בלא הדחה וחיישינן דילמא משתלי ואכיל בלא הדחה וכבר נתבאר בסעיף א' דדוקא כשא' מהן לח:

ה **גבר**. כתב הש"ך דלדידן אפי' בבשר רותח צלי חוץ לקדרה ג"כ אסור וכ' הט"ז דכל זה דוקא באיסור מחמת עצמו אבל אם הוא איסור בלוע אינו יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב עיין בסי' ק"ה ס"ז (ובס' שני לוחות כ' בשם מהרש"ל דנראה לו כשהאיסור חם וההיתר קר שמונחים זה אצל זה לאסור כולן ואם האיסור קר וההיתר חם יראה להחמיר כדברי הרשב"א להצריך קליפה עכ"ל):

ו **קולף**. משום דהתחתון הוא צונן הוא מקרר העליון אלא דאדמיקר ליה בלע פורתא לכך צריך קליפה וע"ל סי' ק"ה ס"ג נתבאר שם דאפי' נפל החלב רותח על בשר צונן ע"י עירוי שלא נפסק הקילוח סגי בקליפה וכן אפי' נפסק הקילוח בעי קליפה ע"ש:

ז **בדיעבד**. [ריב"א ומהרש"ל ומהרא"י וט"ז הסכים עמהם דצריך ס' בחלב נגד הקליפה שנאסר ממנו] והש"ך מתמיה על זה ומביא כמה ראיות לסתור דין זה וגם הר"ב בעצמו כ' בסי' צ"ח ס"ד דכלי שנאסר במליחה כדי קליפה צריך אח"כ ששים וע"כ צ"ל דמיירי כאן באופן שאינו ניכר הקליפה דהיינו שהוא דבר הנבלל אבל אם מכירו ושייך ביה קליפה אם לא קלפוה צריך ששים נגד הקליפה ע"ש באריכות:

ח **ומותר**. כתב האו"ה בשם מרדכי וסמ"ג דדוקא בבשר בחלב הדין כן אבל בשאר איסורים אפי' בשניהם צוננים בעי קליפה והשיג עליו הש"ך שצ"ע כי לא נמצא מזה דבר במרדכי וסמ"ג ואדרבה מסתימת דבריהם משמע להיפך ע"ש ומדברי הט"ז משמע דיש להחמיר גם בבשר בחלב אם לא קלפוה להצריך ששים נגד הקליפה וכ' שכן נ"ל הלכה למעשה:

ט **ושהה**. והא דבסי' ס"ט ס"ך מבואר דאפי' מקמי הכי הוי רותח וקצת משמע שם דלאחר ששהה שיעור מליחה לא הוי רותח צ"ל דשאני התם דאיירי באיסור דם והלכך הדם והמלח רותחין הן בשעת מליחה אבל לא כששהה שיעור מליחה שאז פסק כח המלח מחמת שפלט כל הדם אבל הכא מיירי באיסור בשר וגבינה דכל כמה דלא נמלח כהוגן אין הבשר רותח אבל כששהה שיעור מליחה נחשב רותח שהרי לא פסק כח המלח שלא פלט כלום דודאי איירי שכבר נמלח הבשר והודח כדינו ועתה נמלח שנית דאל"כ היתה הגבינה נאסרת משום דם עכ"ל:

י **וי"א**. הנה הש"ך השיג על הגה"ה זו ודעתו שהרב לא דק כלל מה שמשוה דין בשר וגבינה לאיסור דם ונמשך אחר ת"ה סי' קנ"ט ששם היה הנדון באיסור מליחה של דם באווזות שנמצא אחת טריפה וכו' והתיר בהפסד מרובה וסעודת מצוה אבל אין הנדון הנ"ל דומה לכאן ששם היה נראה להתיר אפי' בלא הפסד מרובה משום דלגבי איסור דם אמרי' שלאחר ששהה שיעור מליחה כבר פסק כח המלח אך מאחר דמדברי שאר פוסקים גבי מעשה דרש"י משמע דאפי' גבי דם לא אמרינן דפסק כח המלח לאחר ששהה שיעור מליחה וא"כ הבו דלא לוסיף שלא להתיר רק בהפ"מ וסעודת מצוה משא"כ כאן גבי בשר וגבינה שאז לא הפליט המלח כלום פשיטא דאפי' אחר שיעור מליחה חשוב רותח וכתב שהציע דבר זה לפני הגאון אמ"ו ז"ל ושאר גדולי המורי' והסכימו לדבריו. מיהו תוך שיעו' מליח' אסו' לעול' (*) (אפי' גבי איסור דם) ואף בהפ"מ

וסעודת מצוה דדעת הר"ן דס"ל דמקמי שיעור מליחה לא הוי כרותח הוא יחיד לגבי כל הפוסקים עכ"ל (ופר"ח כתב דאין להקל כלל אף בהפסד מרובה וסעודת מצוה באשר דדעת הראב"ד ורמב"ן ורשב"א ורא"ה ור"י ור"ן דלא אמרינן כלל פסק כח המלח אף אם שהה במלחו יום תמים או יותר ומי יקל ראש נגדם אף בהפ"מ ע"ש):

יא **עליון**. כ' הש"ך ואע"ג דבסי' ע' ס"ד ובסי' ק"ה סי"א פסק לחלק במליח בין עליון לתחתון צ"ל דדוקא לאסור כולו דהיינו בשמן יש חילוק אבל לאסור כ"ק כגון בכחוש אין חילוק דנהי דתתאה גבר מ"מ קליפה מיהא בעי מיהו בב"י סימן זה לא משמע הכי וצ"ע:

יב **לקלוף**. (*) המוקפים האלה ליתא בדפוס ישן. כ' הש"ך ולא שייך כאן למימר איידי דטריד למיפלט לא בלע א"נ כבכ"פ דדוקא גבי דם אמרי' הכי ולא בשאר איסורים:

יג **ושניהם**. כ' בת"ח דהיינו אם הבשר לבדו מלוח אבל אם החלב לבדו מלוח החלב מותר וכ' הש"ך ע"ז דצ"ע לדינא כיון דהמרדכי וסמ"ג אוסרים א"כ מאן לימא לן להקל גם מהרש"ל כ' וז"ל וצ"ע דבסמ"ג איתא לאיסור. ובהגהת ש"ד שהביא הב"י בסי' ע' משמע דחלב רך שאינו מהותך לא מקרי דבר צלול וכ"פ מהרש"ל:

יד **לגמרי**. פי' אפי' מלוח הכל מותר (דהוי ליה כאילו לא נמלחו הואיל וכבר נתייבש ממלחו. ת"ח וש"ך. וכ' פר"ח לפי מ"ש לעיל דלא אמרינן פסק כח המלח א"כ כשמתלחלח חוזר ומתעורר ובלע מהלח שאצלו ויש לאסור אפי' ביבש לגמרי וכן עיקר):

טו **אחד**. פי' הש"ך דאם נפל על כל הכלי לא שייך קליפה דיפסיד הכלי א"נ טורח גדול הוא ולפ"ז אם הוא בענין שאין פסידא ורוצה לטרוח מותר (דציר מלוח אינו נבלע יותר מכדי קליפה) ואע"ג דבסי' קכ"א ס"ב ובא"ח סי' תנ"א סי"ו כתב הרב בהג"ה דכל מקום שצריך הגעלה לא מהני אם קלפו לכלי התם איירי בדבר שנבלע בו ע"י חמין וכה"ג דנבלע בכל הכלי אבל ציר מלוח אינו נבלע אלא כ"ק לכך די בקליפה:

טז **שמינה**. פי' או הבשר או הגבינה:

יז ק"ה. דשם נתבאר דלדידן אין חילוק בין כחוש לשמן וכל מליחה אנו משערין בששים ע"ש:

יח **מלחו**. כ' הש"ך ואפילו לא נמלח כלל נמי בעי קליפה כדין חם לתוך צונן דבעי קליפה ואע"פ שהצלי שוקע לתוך החלב והחלב צף על הצלי אינו כצונן לתוך חם דכל שהוא במקומו גובר ומקרר הלכך בקליפה סגי:

יט **אפוי**. פי' דאפוי ומבושל חשיב כצלי למר ברותח ולמר בצונן:

כ **הכי**. והטעם דכיון דנצלה או נאפה או נתבשל אע"ג דצונן הוא רכיך ובולע ואין חילוק בין נמלח קצת שנאכל מחמת מלחו ובין לא נמלח כלל לעולם בצלי צונן נמי דינא הכי ומ"מ החלב מותר ולא אמרי' דמפליט הצלי או האפוי והמבושל:

כא **מרובה**. כתב הש"ך דצ"ע אם יש להקל בפה"מ כיון דהרבה פוסקים אוסרים אפי' בחי ובט"ז כ' דמשמע מדברי רמ"א כאן דבהפסד מרובה יש להקל כסברא הראשונה דמיקל בנאכל מחמת מלחו כל שאינו צלי רותח ולעיל בס"ה כתב רמ"א דאנן אין בקיאין בדבר ויש לאסור אפי' במליחת צלי באין הפסד מרובה וצ"ל דתרי קולי לא מקלינן בשביל הפסד מרובה דהיינו לומר שמליחת צלי לא מקרי אינו נאכל מחמת מלחו וגם לסמוך על דעה ראשונה דהכא דאין לאסור ביש בקעים אלא בצלי רותח דוקא דזה לא עבדינן כך מיהו בצלי רותח ואינו מתובל ואין בו בקעים סגי בקליפה וכן עיקר מיהו כל זה כשנפל צלי רותח לתוך החלב אבל אם נפל חלב או שאר איסור על צלי רותח יתבאר דינו בסי' צ"ב וסי' ק"ה:

כב **כבוש**. (ואם הוא ספק מלוח מותר באכילה משום דאמרינן בכבוש סימן ק"ה סעיף א' בהגהה ספק כבוש אזלינן לקולא בב"ח משום דמן התורה אינו אסור רק בבישול א"כ גם כאן גבי מליחה הדין כן. בה"ל):

סימן צב

א **העובד כוכבים**. ע"ל ר"ס צ"ח דבעינן שיהא דוקא קפילא או מסל"ת:

ב **שטעמו**. הטעם דחיישינן שהחלב עצמו שנבלע בבשר ונעשית נבלה יצא ונתערב בשאר חלב וא"א למטעמיה דחלב בחלב הוא הלכך צריך בחלב ששים נגד כל החתיכה דלא ידעינן כמה נבלע ונפיק מיניה:

ג **החתיכה**. כתב הש"ך דביאור הדברים כך הוא כשנפל על חתיכה א' אין השאר שבקדרה מצטרף לבטל החלב אלא צריך בחתיכה עצמה ס' לבטל הטעם וכשאין בחתיכה עצמה ששים הרי נעשית חתיכה נבלה וכשמנער אח"כ ונכנסה החתיכה בכלל שאר הקדרה אוסרת שאר הדברים שבקדרה עד ס' נגד החתיכה אבל אם ניער מיד בשעת נפילת הטיפה הרי נכנסה החתיכה מיד בכלל הקדרה וכל הקדרה מצטרף ואינו אסור אא"כ אין ששים בקדירה ובחתיכה נגד החלב וכן בכיסה והא דכתבו הט"ו בסימן ק"ה ס"ד דאם הוא כולו חוץ לרוטב אינו אוסר אלא כדי נטילה לר"י ולרש"י אפילו מקצתה תוך הרוטב אפשר דשאני חלב דהוי איסור שמן א"נ י"ל דהתם מיירי באיסור גוש דאינו צלול דודאי אינו מתפשט בכל החתיכה אלא ע"י רוטב רק שעל תירוץ הא' קשה דמשמע מדברי הרשב"א והר"ן דחלב לא חשיב איסור שמן ועיין בט"ז סימן פ"ז ס"י דהוכיח משום דחלב מקרי איסור שמן והניח הדבר בצ"ע ע"ש:

ד **ששים**. כתב הש"ך דהטור הביא מחלוקת רש"י ור"י בזה דר"י סובר דוקא שכל החתיכה חוץ לרוטב כגון שהחתיכה שתחתיה קצתה חוץ לרוטב וזו מונחת עליה אבל אם מקצתה ברוטב הרתיחה מערבת הטעם בכל הקדרה והכל מצטרף לבטל החלב ורש"י פי' אפילו מקצתה ברוטב אין הכל מצטרף לבטל החלב ודעת כל המחברים חוץ מהרשב"א ורבינו ירוחם כר"י וכן דעת כל האחרוני' וכ' (בט"ז) [בד"מ] דיש קולא לרש"י מצד אחד דהיינו אם מקצתה ברוטב וזו החתיכה נאסרת אין אוסרת השאר וכ' (בד"מ) [בט"ז] שלא נראה לו כן דאע"פ שאין ברוטב דלמטה לסייע לבטל טיפת חלב שנפלה לפי שאין הרתיחה מגיע לשם מ"מ אותה החתיכה עצמה נאסרת חלק התחתון מחלק העליון וחוזרת ואוסרת למטה כל הרוטב ומה שבתוכו עד ששים נגד כל החתיכה דהחתיכה נ"נ כיון דמקצת החתיכה מונחת תוך הרוטב מוליך לשאר עכ"ל (ותמוהין דברים אלו בעיני דא"כ מה חילוק יש לדעת רש"י בין ניעור או לא וכן משמע בש"ע מדפסק וכן אם לא ניער כלל אם יש ששים בקדרה נגד טיפת חלב שנפלה אינו אוסר רק החתיכה לבד ע"כ מיירי שהוא בתוך הרוטב כמבואר אח"כ ולפי דבריו בד"מ משמע שצריך ששים נגד כל החתיכה וצ"ע) וכתב עוד בט"ז דמדברי הש"ע שהם דברי הרמב"ם נ"ל דס"ל כרש"י ואע"פ שמהרש"ל בא"ו שלו פסק כר"י מ"מ בספרו פ' כל הבשר סי' מ"ט החמיר כרש"י (וקשה מאי חומרא יש לדעת רש"י יותר מדעת ר"י דהא אף דבדאיכא ששים בקדרה יש חומרא לרש"י דלר"י אם הוא בתוך הרוטב הכל מצטרף לבטל משא"כ לדעת רש"י מ"מ כשאין בקדרה ס' הוא להיפך דלרש"י אינו אסור אלא אותה החתיכה לבד ולדעת ר"י הכל אסור וצ"ל דס"ל באמת בתרווייהו לחומרא אי איכא ששים אזלינן לחומרא כרש"י ואי ליכא ששים ג"כ לחומרא כר"י וק"ל):

ה **מותר**. מיהו כל שאר החתיכות שנגעו בזו החתיכה צריכים נטילה כבסי' ק"ה ס"ז וכתב הש"ך תימא דכשאין ס' בקדרה נמי יהא מותר כיון שלא ניער כלל ולא נתן טעם אלא באותה חתיכה ונ"ל הא דבעי ששים בקדרה היינו אי מקצתה תוך הרוטב דמספקא ליה להרב אי קי"ל כר"י דמערב הטעם בכולו או כרש"י הלכך הקדירה מותר ממ"נ והחתיכה אסורה דילמא אינו מערב הטעם בכולה ואין הקדרה מצטרף (ובה"י מגיה שכן צ"ל וכן אם לא ניער כלל לא בתחלה ולא בסוף ולא כיסה כלל אם אין ששי' בחתיכה נגד טיפת החלב שנפל אינו אסור רק החתיכה לבד ושאר הקדרה מותר):

ו **וכן**. כתב הש"ך אע"ג דלכאורה יש לפרש דברי המחבר דצריך דוקא ניער מתחלה ועד סוף וא"כ הוה ליה לרמ"א לכתוב בלשון י"א רק כיון דגם דברי המחבר אפשר לפרש כן כמו שפי' מהר"י בן חביב דברי הרמב"ם לכך לא כתב בלשון יש אומרים אבל באמת דעת המחבר אינו כן וכו' ע"ש:

ז **נוער**. כתב הש"ך וא"ל היאך ינער הקדרה שיתערב הכל דלמא יש טעם בחתיכה אחת ואיך יבטל איסור לכתחלה וא"כ ה"ל למימר שיטעום העובד כוכבים כל חתיכה בפ"ע יש לומר דכיון דלא נודע לאיזה נפל הרי נכנס כל הקדרה בספק ואין כאן משום מבטל איסור ורמ"א שהוא דעת הטור ס"ל כיון דאפשר למיקם עלה דמילתא שיטעום העובד כוכבים כל חתיכה וחתיכה וא"כ לא נכנס הכל בספק דאינו מועיל ניער אח"כ וע"ל סי' ק"ה:

ח **להתכבד**. ואם אינה ראויה להתכבד בטלה ברוב כדלקמן סי' ק"ט וע"ש:

ט **עצמה**. כ' הש"ך תימא דלקמן ר"ס ק"ו כתב דהחתיכה עצמה עומדת באיסורה לפי שהאיסור שבה אינו נפלט לגמרי והרב בהג"ה שם הבין שהם דברים סותרים זא"ז וכדי שלא יסתרו הדברים כ"כ בפירוש נראה ליישב דמ"ש כאן ר"ל לפי שכ' מקודם גבי בב"ח דאף הרוטב מותר בששים מ"מ התתיכה באיסורה עומדת דאם היא חה"ל ואינה מכירה אינה בטילה באלף וקמ"ל דאין כן בשאר איסורים אלא דבטיל ברוב כשאינו מכירה כיון דאין איסור מחמת עצמה וכדלקמן ר"ס ק"א ואז אפי' חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת ומותר לאכול כולה וא"צ להשליך אחד מהם כדלקמן ר"ס ק"ט עכ"ל והטעם דס"ל להמחבר לחלק בין בב"ח לשאר איסורים הוא משום דבבשר בחלב אין שם איסור ניכר אלא אחר התערובות ע"כ כל התערובות הוי גוף האיסור שזהו האיסור האמור בתורה עירוב בשר בחלב משא"כ שאר דברים שהוא איסור בפני עצמו ואותו הוא האיסור האמור בתורה אלא שכאן נתערב ממילא אין לך אלא ספק איסור דאורייתא ואין שייך בזה חנ"נ כ"כ במגיד משנה:

י **האסורים**. כתב הש"ך בשם הפוסקים דמ"מ לכ"ע אינו אלא מדרבנן בשאר איסורים (וכבר כתבתי לעיל סי' צ' אפילו באיסור דרבנן אמרי' חנ"נ):

יא **דבוק**. כ' הט"ז בשם סמ"ק מאחר שדבוק בזה האיסור וכן התולע בגופו וכן דג טהור שנמצא במעיו לאחר שנתבשל שרץ או דג טמא ולא היה בדג עצמו ששים נגדו וכל כה"ג חיישינן שמא פעם אחת נשאר לבדו ברוטב בסוף העירוי או שמא פעם א' הוציאוה רותחת חוץ לקדרה ונעשית נבלה ומשהחזירה לא הותרה עוד ואוסרת השאר עד ששים נגדה עכ"ל ומזה נלע"ד בדג שנמצא שרץ או חתיכת שרץ בראשו ונתבשל כך עם שאר הדגים דבעינן ששים נגד כל הראש של דג דחד דינא וחד טעמא הוא עם שנמצא במעיו ועוד ראיה ממ"ש או"ה כלל ל"ו בתפוח שיש בו תולע דחשיב איסור הדבוק וצריך ששים בבישול נגד כל התפוח אם אין בתפוח עצמו ששים נגד התולע וכן ראיתי במהרי"ל וז"ל תולע שצדין בו הדג נמצא בדג מלוח תחוב בחכה והורה מהרי"ל לקלוף מקומו דטעמו

נתבטל בס' אפילו בבישול אם יש בחתיכה שנמצא בו ששים כנגדו וכן היה מורה על חתיכת קרעפ"ש שנמצא בראש הדג מבושל לבטל טעמו אם יש בראש הדג ששים כנגדו עכ"ל אלא דלפי הסברא נראה דלא הוי דבוק דהא מונח במקום שאפשר לרוטב לבוא לכל הצדדין וכיון שדבר זה שחנ"נ בשאר איסורים אינו אלא מדרבנן יש לצדד גם כאן להקל ולא הוי חנ"נ וע"ל סי' ע"ב ס"ג מ"ש שם בשם הט"ז ובש"ך שם משמע דהטעם דאיסור דבוק הוא משום דממהר לבלוע טפי משאר בשר:

יב **הרוטב**. כ' הש"ך ונראה דמ"ש הרב דבב"ח אפי' מקצתה תוך הרוטב חנ"נ היינו בשניער אח"כ עד שנכנסה כולה לתוך הרוטב ולאפוקי דלא נימא דמיד בתחלה מצטרף כל הקדירה לבטל הואיל ומקצתה תוך הרוטב כדאמרינן בשאר איסורים קמ"ל בבשר בחלב אינו כן ולענין מ"ש בשאר איסורים דמ"מ יש להחמיר לאסור אותה חתיכה נראה שהוא סברת הר"ב עצמו דמספקא ליה אי קי"ל כרש"י או כר"י אלא דלענין שאר הקדרה לא רצה להחמיר כיון דבלא"ה י"א דלא אמרינן חנ"נ רק בבשר בחלב ומ"מ כבר נתבאר שדעת כל המחברים והאחרונים כר"י עכ"ל:

יג **שנפל**. כ' הט"ז בשם מהרש"ל דזהו דוקא שנתערב שלא כדרך בישול אבל אם הוא דרך בישול שהוא בנתינת טעם שנתערב שם איסור ואח"כ נפל מן הרוטב לתבשיל היתר צריך ששים נגד כל הרוטב שנפל אבל לח בלח כגון יין ביין או מים במים האסורים נוכל לומר דלא אמרי' כל ההיתר נעשה נבלה בפרט שהוא מלתא דרבנן ואם נתוסף אח"כ היתר שרי עכ"ל משמע מדבריו אפי' שלא במקום הפסד לא אמרי' בלח שנעשה נבלה:

יד **בשום**. כלומר אפי' בב"ח לא אמרי' חנ"נ ביבש ודינו כדלקמן סי' ק"ט ולענין אי אמרינן חנ"נ במליחה כ' בת"ח דאף דנהיגין לשער כל מליחה בששים מ"מ כיון דהרבה פוסקים סוברים דכל מליחה אינה אוסרת רק כ"ק יש להתיר לצורך הפסד גדול או לעני בדבר חשוב ולומר דלא נ"נ ומשמע שם דאפי' בדבר שמן שאוסר עד ששים כדלקמן סי' ק"ה לא אמרינן חנ"נ וכן נראה עיקר ועיין בסי' כ"ב אי אמרינן בקליפה דהקליפה נעשה נבלה וע"ל סימן קל"ד מדין חנ"נ וכתב בט"ז דמ"ש רמ"א אם נתערב יבש ביבש פירושו שלא כדרך בישול יחד דאז דינו דבטל האיסור ברוב ע"כ אם נתערב תחלה שלא ברוב א"צ אח"כ רוב נגד כל התערובת הראשון אבל אם נתבשלו יחד ודאי אמרינן חנ"נ וצריך ששים בהיתר נגד כל החתיכה וכ' עוד וז"ל כתב הטור דלדעת ר"ת שפסק אף בשאר איסורים אפשר לסוחטו אסור וחנ"נ דוקא בנ"ט שלא היה בהיתר ששים לבטל האיסור שנבלע בו אבל נאסר במשהו אפי' נאסר מחמת מינו שאסור במשהו לר' יהודה לא נעשית כולה נבלה והטעם דתרי משהו לא אמרינן וכתב עוד וכיון שאמרי' סברא

זאת באיסור משהו במין במינו לר"י שהוא מן התורה מכ"ש שנימא הכי באיסור משהו דמדרבנן כגון חמץ בפסח דאיסור משהו שלו מדרבנן וכן ביין נסך פשיטא שכל שנאסר תחלה מחמת מינו במשהו דאין אוסר אח"כ אם נפל לאחרים ויש ששים כנגדו דאז אין משהו אוסר וחתיכה ביבש שנאסרה מחמת משהו ואין מכירין אותה נשארה באיסורה ואין לו היתר רק אם מכירו וסילקו דאין פליטתו אוסרת במשהו כיון שלא נאסר רק מחמת משהו תחלה וכ"פ הב"ח ע"ש (ובנקה"כ חולק על הט"ז בזה וכתב ששאל לכל רבנן קשישאי וכולם אמרו פה אחד שמעולם נהגו לאסור כל התערובות וע"ש שמבאר הרבה דינים בענין זה ושייכים ג"כ להלכות פסח):

טו **הטיפה**. כ' הש"ך היינו להתיר התבשיל אבל הקדירה מ"מ אסורה ויערה מיד התבשיל לצד האחר וז"ל הסמ"ק טפה שנפלה על דופן הכלי מספקא לן בפ' דם חטאת אי מפעפע בכל הכלי או לא הלכך כשנפלה נגד הרוטב ויש ברוטב ששים מן הטפה מותר ממ"נ אי מפעפע בכל הכלי הרי נתבטל ואי אינו מפעפע אז לא יאסר כלומר אם אינו מפעפע בכל הכלי אז לא יאסור משום דמסתמא מפעפע לפנים והוי כאילו נפלה בתבשיל עכ"ל (אבל קשה לי דלפ"ז למה יאסר הקדרה ולא אמרינן ג"כ ממ"נ אי מפעפע בכל הכלי הרי נתבטל ואי אינו מפעפע בכל הכלי וא"כ מפעפע לפנים ויהא מותר גם הקדרה וכן יש להקשות למה זה פשוט דאם מפעפע בכל הקדרה דודאי נתבטל הטפה מנלן שהיה שם ס' נגד הטפה הרי לא ידעינן כמה נפיק מיניה לכן נ"ל כדברי). והט"ז שכ' דה"פ של סמ"ק אי איכא ששים בתבשיל ונפל נגד התבשיל מותר ממ"נ אי מפעפע בכולה כיון שיש לו פעפוע ממילא נכנס לפנים לתוך התבשיל הרי בא התבשיל ומבטל ואם אינו מפעפע כלומר אינו מפעפע כלל אלא שעומד במקומו אין כאן איסור כלל כיון דאינו מתפשט כלל ממקומו ממילא אינו נכנס לפנים ולא נקט הסמ"ק בלשונו אי מפעפע בכל הקדירה אלא משום דגריר אחר לישנא דהש"ס אבל באמת עיקר כוונתו כמ"ש והנה לפ"ז אף הקדרה מותרת ממ"נ אי מפעפע לפנים הוא בטל בששים ואי אינו מפעפע לא יאסור גם התבשיל השני שנתבשל אח"כ מן הראשון [אבל אם נפלה נגד הריקן חיישינן שמפעפע חלק גדול בקדירה עד סמוך לרוטב ושמא תתפשט חלק גדול מאד כ"כ עד שלא יהיה ששים בתבשיל נגד אותו החלק ע"כ אסור לערות דרך שם. דבזה ישאר חלק הקדירה באיסורו לעולם ולא מהני ביטול מש"ה לא יגע עד שיצטנן] ולכן כ' מהרש"ל פ' ג"ה בזה אף הקדרה מותרת מן הדין לבשל בה בשר עוד אלא לכתחלה יש לאסור להשתמש בו אפי' בשר דנראה כאילו נאסר בחלב:

יז **מקום**. פי' שנעשה אותו מקצת כלי נבלה:

יז **תקנתו**. כ' הש"ך אבל לא מהני שינקב הכלי מתחת או יערה מצד האחר דחיישי' שמא יגע הרוטב בדופן שנאסר ע"י נענוע ומיירי כשאין בתבשיל ששים כנגד אותו מקום הריקן דהיינו ס' פעמים ס"א פחות מעט נגד הטיפה לפי שהטיפה אסורה עד ששים א"כ עם הטיפה יש ס"א פחות מעט ונראה דמ"מ אין לערות התבשיל דרך אותו מקום הקדרה דאין לבטל איסור לכתחלה ואפילו בקדרה חדשה נראה דאסור לערות דשמא אינו מפעפע אלא במקצת הכלי ולא נתבטל מתחלה ועכשיו כשיערה יתבטל ומ"ש הרב בהגה"ה דבקדרה חדשה בכל ענין אין צריך רק ששים נגד הטיפה ר"ל אם עירה בדיעבד עכ"ל [וכ' פר"ח מיהו אם כלי זה שנפל בו הטיפה הוא כלי שאין דרכו להשתמש בו דבר מועט רק בשפע שרי לאישתמושי ביה דהא א"א לבוא לידי נתינת טעם כדלקמן סי' צ"ט וקכ"ב]:

יח **כף**. כ' הש"ך ואע"ג דלכאורה ל"ד לכף דהתם כיון דהוא חדשה וניער אח"כ בהקדרה א"צ אלא כנגד מה שבלע אבל הכא הקדרה חשיבה כמו ישנה שהרי מבשלים בה עתה בשר ונפל עליה טיפת חלב בשעת בישול מ"מ כיון שאתה בא לאסור דופן הקדרה מחמת הטפה ע"כ צ"ל שמא בישול אינו מפעפע בכל הכלי וא"כ לא פעפע נמי התבשיל למעלה ואם פעפע למעלה א"כ גם הטפה מתפשטת עד למטה או י"ל דמיירי בקדרה חדשה שנפל' עליה הטפה כשעדיין לא חם התבשיל א"נ אחר שנפל' הטפה על קדרה של מים נתנו בו בשר וק"ל (וכ' פר"ח ודע דכל זה איירי בקדירה מגולה אבל אם בעת נפילת הטיפה היתה מכוסה לא שאני לן בין נפלה נגד התבשיל לנפלה במקום הריקן ובכל גווני בששים נגד הטיפה סגי בממ"נ שאם אין הטיפה מפעפעת לפנים אינו אסור ואם מפעפעת ונכנס' לפנים כיון שהקדרה מכוסה הכל עולה מהשולייי' לפיה ומערבת הטיפה בכל הקדרה ומתבטלת בששים ע"ש). ולפי דעת הרב בהג"ה סי' צ"ח ס"ה דיש לחוש לחומרא לומר דאף כלי חרס חדש נ"נ א"כ הכא דוקא בטפת חלב אמרי' הכי דלא שייך לומר חנ"נ כיון דעדיין כולו היתר אבל לא בטיפת איסור אבל כבר נתבאר בסי' הנ"ל דלא שייך כלל לומר שגוף החרס יעשה נבלה וא"כ הכא אפילו בטיפת איסור נמי דינא הכי אבל בישנה מה שבלוע בה נ"נ מיהו דוקא בישנה ב"י דאל"כ מה שבדופני כלי לא נ"נ כיון דנטל"פ וכדלקמן סי' צ"ח שם:

יט **הרוטב**. פי' ולא מהני אפי' להניח עד שיצטנן וכתב הש"ך וז"ל ומהרא"י דהיה אחרון וגדול בדורו ואיזן וחיקר כל המנהגים כ' דנוהגים להתיר ע"י צינון כמ"ש בס"ה וכ"כ מהרש"ל מיהו אף לפי מנהג זה נראה דדוקא בקדרה ישנה המנהג כן אבל בקדרה חדשה ודאי דאם יש בתבשיל ס' נגד הטפה לא נהגו לאסור וכן אפי' בקדרה ישנה שאינה ב"י

או אפי' ב"י ויש בתבשיל ס' פעמים ס"א פחות מעט נגד הטפה בכל זה לא נהגו איסור והוא מותר לכ"ע ומ"מ ימתין עד שיצטנן עכ"ל:

כ **הקדירה**. ובת"ח כ' דיש להחמיר לכתחלה לאסור הקדרה ע"ש:

כא **יש**. דחיישי' שמא לא פעפע הכל לפנים אלא נשאר משהו בדופן הקדרה וא"ל דלמא נשאר בדופן הקדרה ונתפשט ברוחב עד שאין בדופן ס' נגדה וא"כ יצטרך ס' בתבשיל נגד אותו דופן שנאסר דאם איתא דנתפשט ברוחב נתפשט בכל עד ס' ואם לא נתפשט בכל הכלי מסתמא נכנס לפנים ונתבטל לכך התבשיל מותר אבל בקדרה חיישינן שמא נשאר בה מעט בעובי שלא נכנס לפנים ואסורה ולכך אם בישל בה תבשיל אחר דינו כמו בפעם הא' וסגי בס' אם נפלה כנגד הרוטב כמו בראשון עכ"ל הש"ך:

כב **ויערה**. ולא יניחו להצטנן כך מאחר שנפלה כנגד הרוטב יש לחוש שיפעפע יותר מכאן ואילך (או"ה):

כג **ס'**. פי' בס' בתבשיל נגד הטפה לחוד וכ' מהרש"ל דמ"מ הקדירה אסורה וכ' הש"ך דיניחו להצטנן אם אפשר אבל אם צריך מיד לאורחים וכה"ג א"צ להמתין עד שיצטנן אלא יערה בצד האחר וה"ה לכל צורך גדול או הפסד מרובה או לעני כפי ראות עיני המורה ובת' ר"מ מינץ כ' דהמנהג לומר להם הטעם מפני מה הוא מיקל כדי שלא יתמהו למה לפעמים אוסר ולפעמים מתיר וכ' הט"ז בשם או"ה אם נפל טפת חלב על הקדרה עם מים אצל האש ובתוך מע"ל בשלו בה בשר אפי' לא היה ס' במים נגד הטפה מותר הבשר דאם לא עברה תחלה לתוך הקדרה גם בפעם השני לא תעבור ומותר הבשר בדיעבד ואפילו אם עוברת לפנים תחלה מ"מ אין בקדרה מן החלב אלא לפי שיעור המדומע במים דהא בהיתר לא חשבינן כל החתיכה כבליעה עצמה ונגד הדבר המועט ההוא מסתמא יש ס' בבשר. [ומצאתי בס' תורת האשם אם נפל טפת חלב על אוזן הכלי אין לאסור התבשיל]:

כד **חמה**. לאפוקי צוננת דאפילו הקדרה מותרת:

כה **גבר**. כ' הט"ז דזה מיירי דוקא אם נשפך במקום הכירה שאינה חמה מחמת האש ואין היד סולדת שם אבל אם נשפך על הכירה שאצל האש והיא חמה שהיד סולדת שם הוי החלב שבתוכה ככלי ראשון וצריך ס' ממה שאומדין מה שיש חלב בעין תחת הקדירה ובש"ך כ' דמשמע מדברי מהרש"ל דאם הקדירה מרותחת מחמת האש אפי' הנשפך הוא צונן אסור אפי' התבשיל אם אין ס' נגד מה שתחתיו (ודוקא דליכא עפר במקום שנשפך החלב דאי איכא עפר נעשה החלב שנשפכה על העפר לפגם ואינו אוסר כמ"ש לקמן סי' צ"ה סעיף כ"א צ"צ מ"י):

כו **כעירוי**. כלומר דלא אמרי' שנתקרר כיון שנזחל על גבי הכירה מיהא היינו דוקא כשהיס"ב (ופר"ח כתב לפי מ"ש סי' ס"ח לא שאני לן בין נפסק הקילוח ללא נפסק אלא כל חום שהיס"ב אוסר ע"ש):

כז **קליפה**. כ' הש"ך ולכן אפילו יש בקדרה תבשיל דשייר ביה קליפה א"צ לקלפו דהקדרה הוי כמו קליפה:

כח **דתתאה**. כ' הש"ך ול"ד למ"ש בסי' ק"ה ס"ג בהג"ה דאם הניח היתר ואיסור זה אצל זה ואח' מהם צונן דסגי בקליפה דהכא כיון שבא הקלוח מלמעלה הוי כמו עילאה א"נ כיון שהקדירה עומד במקומו חשוב תתאה (וכ' פר"ח מיהו היינו דוקא כשמקלח על הקדירה אבל אם החלב זב עד תחת הקדרה של בשר החלב יש לו דין תתאה ואין אוסר התבשיל שבקדירה אבל לסברת הרש"ל והש"ך שכתבתי בסמוך דאם הקדרה רותחת מחמת האש אפי' הנשפך הוא צונן אסור התבשיל עד דאיכא ס' ע"ש א"כ אפי' זב החלב תחת הקדירה נמי אוסר התבשיל ולפי דברי הט"ז הנ"ל אם מקום הכירה חם שהיד ס"ב הוי החלב ככלי ראשון ואוסר נמי התבשיל וק"ל) א"נ מיירי הכא שמקלח על הקדרה והט"ז כ' אפי' אינו מקלח על הקדירה יש לאסור במקום שאין הפסד מרובה דהא קי"ל דאפילו במליחה אסור במקום שאין הפ"מ כשנוגעין זה לזה:

כט **להרתיח**. כ' הת"ח נראה אם לא התחיל להרתיח ונפל על הכיסוי לא נאסר מה שבקדרה כלל אף אם אין בו ששים דעדיין הוי כצונן עכ"ל וכ' הט"ז ונ"ל דלגבי הכיסוי עצמו חשיב כרותח והיא אסורה כיון שמונח על הקדרה אצל האש ומהרש"ל חולק על רמ"א וכתב דנהי דהרתיחה עולה עד הכסוי מ"מ הרוטב אין מצטרף עמה וא"כ אם אין בכיסוי ס' נגד האיסור שנפל עליה נעשה הכיסוי נבילה עכ"ל וכן מסתבר דשאני בקדירה נגד הרוטב שהרוטב עצמה הוא תמיד שם משא"כ בכיסוי שמא באותו פעם שנפלה הטיפה לא עלתה הרתיחה עד הכיסוי ממש וספיקא דאורייתא לחומרא רק באיסור דרבנן יש להקל בזה עכ"ל ופר"ח כ' דברי הגהה עיקר ע"ש:

ל **נוגעות**. כתב הט"ז מטעם זה נ"ל להתיר באם אפו בתנור פלאדי"ן של חלב ואח"כ באותו מקום רותח הושיבו שם קדרה ובתוכה בשר דכל שאין החלב בעין במקום ההוא בתנור הוי כקדירה של חלב ושתי קדירות לא אסרי אהדדי:

לא **מהותך**. כ' הש"ך פי' נר שקורין קרויז"ל שהוא דולק מחלב מהותך דהוי רותח מחמת האור אבל חלב מהותך רותח בקדרה שנרתח הקדירה אצל האש די בגרידה דלא חשיב עירוי כיון דפסק הקלוח כדלעיל ס"ז וסי' ס"ח ס"י בהג"ה וט"ז כתב וז"ל חלב מהותך פי' מפיו במקום שהפתילה דולקת אותו צד חשוב ע"י האור עצמו אבל אם נטף מצד אחר מן הכלי שהפתילה בתוכו לא מקרי רותח לאסור מה שנוטף עליו וגדולה מזה כתב

בשם מהר"ם דאם נפל טיפת חלב רותח על סכין או כלי אחר צונן א"צ רק גרידה במקום שנפלה הטיפה הואיל ופסקה הטיפה בשעת נפילה ולא באה בקלוח ודוקא כשנופל על הקתא אבל נפל על הברזל נועץ עשר' פעמים בקרקע ודיו עכ"ל:

סימן צג

א **הקדרה.** כ' הש"ך ואין חילוק בין קדרה של מתכת או של חרס לעולם צריך לשער נגד כל הקדירה והר"ב אזיל לטעמיה דפסק דאין נוהגין לסמוך אטעימת עובד כוכבים לכך כתב דצריך לשער נגד כל הקדרה ואע"ג דמשמע בכמה דוכתי דאין מה שבתוך הכלי ס' כנגד כל הכלי מ"מ מצינו לפעמים שיהא רוחב הקדרה גדול כ"כ שיחזיק מים שיהיה ס' נגדו כגון שנחושתו דק ורחבו גדול ומ"מ הא דצריך לשער נגד כל הקדרה היינו בקדרה ישנה דלא ידעינן כמה בלע אבל אי ידעינן כמה בלע א"צ לשער אלא כנגד הבלוע בו וכדלעיל סי' צ"ב ס"ה בהג"ה וסי' צ"ד ס"ו וכן אפי' לא ידעינן כמה בלע אלא דידוע כמה בשלו בה תוך מע"ל מבישול חלב זה דמה שבשלו בה קודם מע"ל נטל"פ הוא אפי' בשלו בו בשר תוך מע"ל מבישול בשר הראשון א"צ ס' אלא נגד בשר השני (ועוד יש לומר דאה"נ קאמר דצריך לשער נגד כל הקדרה ולפיכך התבשיל אסור) עכ"ל:

ב **לבשל.** כתב הש"ך מיהו אם בישל בה בשר תוך מע"ל לבישול בה חלב פשיטא דהתבשיל אסור אבל אם בישל בה חלב פשיטא דמותר בדיעבד אבל שאר דברים שאינן לא של בשר ולא של חלב כגון ירקות ודגים וכה"ג מותר לבשל אפי' לכתחלה והא דבסי' צ"ד ס"ה כ' הר"ב דנוהגין לאסור הכלי שאינה ב"י (אפי' לשאר דברים ואפי' כשנתחב בו רק כף ב"י א"כ כ"ש כאן דנתבשל בו בשר ממש) וצ"ל דכאן סתם הדברים לענין דינא:

ג **בכיסוי.** כתב הש"ך בשם מהרש"ל הטעם דמחמירין בכיסוי מפני שהם קצרים מלמעלה ויש בהן כעין חלל ואז א"א לקנחם יפה שיהא נקי מן הזיעה והרתיחה שעלה שם ואף שמקום הקצר הוא דבר מועט מ"מ הזיעה של בשר עולה למעלה עד ס' כנגדו עד שנעשה מה שבעין נבלה ואח"כ הכיסוי נ"נ דשמא אין בה ס' פעמים ס"א פחות מעט כנגד מה שבעין אבל באותן שהם רחבים למעלה ויכולה היד לשלוט בהן לקנחם יפה אין לומר שהוא איסור בעין ומותר ובט"ז כ' דנ"ל לנהוג בזה שיש לשער אם יש בתבשיל ס' נגד מקום הקצר שבכיסוי אז אין שום חשש איסור בכיסוי טפי מקדירה והב"ח כ' הטעם שהרתיחה עולה שם תמיד ונדבק מאד וא"א לקנחו היטב והשיג עליו הט"ז שאין מקום לחומרא זו ומי שאומר סברות להחמיר בזה מה שלא נמצא בש"ס ופוסקים עליו הראיה:

ד **להזיע.** כ' הש"ך ונראה שצריך שתהא היס"ב בזיעה:

ה **הכל**. כ' בד"מ אפי' הקדירה עצמה שרי לכתחלה כשמקנחה או מדיחה למעלה במקום שנגעה בכיסוי ואע"פ שהלחלוחית היה חם מ"מ שרי שמה שנפרש מן הכיסוי הוי ככ"ש ול"ד לעירוי דטפה א' כח חמימותה פוסק ואינו ככ"ר עכ"ל וצ"ע במה שמתיר גם הקדירה דהא הכיסוי גופה עם הלחלוחית חם נגע בקדירה מיהו כל זה כשיש לחלוחית בכיסוי אבל יבשה פשיטא דלכ"ע הכל שרי מיהו מן הסתם אמרי' שיש בה לחלוחית (עיין ש"ך):

ו **מאכל**. צ"ל פירושו דקאי אדלעיל שכתב רמ"א אם נתן כיסוי של בשר על קדירה של חלב ושניהם חמין ובשניהם יש מאכל שניהם אסורים ע"ז כ' כאן דאם לא היה מאכל בשניהם אע"פ שהם חמין שניהם מותרים דה"ל כשתי קדירות וכו' וראיתי בט"ז שמאריך בכאן באם עמד חלב צונן מע"ל בקדירה ואח"כ בשלו בו בשר דאסור מכח כבוש כמבושל אפי' בקדרה ישנה ולא אמרי' דשבעה לבלוע ולא בלעה מחלב כלום ע"ש שמביא כמה ראיות לדבריו אך מ"ש דאם נתן דבר היתר בכלי של איסור מע"ל בצונן דאסור אינו נ"ל דהא אחר מע"ל נטל"פ וע"ל סי' ק"ה (ובקדירה חדשה של חרס ושהה בו חלב כל הלילה נאסר הבשר דקדירה חדשה בולע אפי' בצונן עט"ז ס"ס זה):

סימן צד

א **שנתחב**. כ' הש"ך דלא ידעינן כמה נפיק מיניה וע"ל סי' צ"ח ס"ה אי ידעינן כמה בלע וכ' מהרש"ל דאם אינו ברור לו עד כמה תחב משערין בסתם דרך לתחוב דהיינו עד ראש הכף (כ' כ"ג בשם הרדב"ז לא אמרו אלא באיסור ודאי אבל בספק איסור לא משערינן אלא בפליטה. וכ' עוד בשם תמים דעים דהיכא דהגביה עץ הפרור מלא מתבשיל שבקדירה שיש לומר שמה שיצא מפליטת הכף אינו יכול להתבטל בתבשיל שהגביה באותו כף משום דלית ששים באותו תבשיל שהגביה. ואחר ההגבהה החזיר הכל לקדירה מה שהגביה עם עץ הפרור עצמו נעשה הכל נבילה ואוסרת כל הקדירה אם אין ס' כשיעור מה שהגביה עם העץ הפרור ע"ש):

ב **ששמשו**. בו חלב אבל אם שמשו בו בכ"ר מים אינו מחשבו מע"ל אבל בכף של איסור אפי' שמשו בו בכ"ר של מים מחשבו מע"ל כשלא היה במים ס' נגד הכף כדלקמן ס"ו וסי' ק"ג. ש"ך. וכ' בט"ז בסי' צ"ה ס"ג יתבאר דגם ע"י עירוי מכ"ר על ב' כלים אחד של חלב וא' של בשר והם מלוכלכים יש איסור כמו בכ"ר ממש ומ"ה אם עירה נמי מכ"ר על כלי שהוא מלוכלך מבשר נחשב כאילו השתמש באותו כלי בכ"ר ומהרש"ל כ' וז"ל ומסתפינא להקל בכ"ר שעומד אצל האש כל שהוא חם אפי' אין היס"ב ראוי לאסור

דעשו הרחקה לכ"ר כדאיתא בירושלמי עכ"ל אבל בת"ח פוסק כב"י דאפי' בכלי ראשון שעל האש אינו אוסר אם אין היס"ב וכן עיקר:

ג **ראשונה**. כ' הש"ך דגם דעת המחבר שסברא ראשונה עיקר ולכן כ' סברא האחרונה בשם יש מי שאומר:

ד **פעמים**. הטעם כ' מהרי"ל דמתחלה צריך ס' נגד כל החלב דחיישינן דלמא נשאר בו מעט חלב וכשהוציאו מן הקדרה נעשה כל הכף נבלה מבב"ח ולכך צריך לבטל הכף בפעם הב' ונראה דלכך נקט המחבר אם תחב ב' פעמים כו' ולא כתב סתמא הרבה פעמים צריך ס' בכל פעם משום דאזיל לטעמיה דס"ל דלא אמרינן חנ"נ רק בב"ח ולא בשאר איסורים מטעם שבב"ח כל אחד היתר בפ"ע והלכך כשתחבו ב' פעמים תו ליכא למימר דנ"נ דכיון שכבר נאסר הכף לא נ"נ אח"כ אפי' תחבו הרבה פעמים סגי בב' פעמים ס' ודוקא אם לא נודע בנתים אבל אם נודע בנתים כבר נתבטל הראשון ושוב גם בפעם הב' בטל באותן הס' ואע"ג דמשמע דעת הב"י לקמן ס"ס צ"ט דאם נפל כזית איסור לתוך ס' זיתי היתר ואח"כ חזר ונפל כזית איסור חוזר וניער אפי' מין במינו אפי' נודע בנתים מ"מ הכא אין טעם כלל דהא יש ס' נגד הכף ולא יהא הכף אלא כולו חלב אלא דמטעם נ"נ צריך ב"פ ס' (ואע"ג דמין במינו נמי אינו נ"ט מ"מ כיון דראוי ליתן טעם בכנגדו בשאינו מינו אסור וזה לא שייך הכא ודו"ק עכ"ל) עיין בס"ס צ"ב בט"ז מה שמקשה מכאן על מה שכ' מהרי"ל בהלכות פסח בהגעלה מכ"ר עיין שם:

ה **דסגי**. כתב הש"ך אפי' באיסור עצמו שנפל לקדרה כמה פעמים קי"ל דא"צ אלא פעם א' ס' וכדלקמן סי' צ"ח סס"ד בהג"ה:

ו **הכף**. כתב הט"ז ולא אמרינן דמה שנתחב כבר הוי כהגעלה משום דהגעלה צריכה רותחין שמעלה רתיחה ולענין איסור אוסר רק אם היס"ב והש"ך כתב דלדעת הר"ב בסי' צ"ה ס"ג אפי' לא היה בקדרה אלא מים או שאר דברים אם היה הקדרה ב"י ונבלע מתחלה ע"י גוף הבשר הכף אסור והכי קי"ל דאסור הכף להשתמש בו בין עם בשר בין עם חלב או שאר דברים דהא הכף נ"נ ועי"ל סי' צ"ח ס"ה:

ז **יומא**. פי' משעת התחיבה אפי' אינו ב"י משעה שבישל בה חלב כיון שהיתה ב"י בשעת התחיבה ראשונה נ"נ ואוסרת אח"כ אפי' דיעבד אם הוא ב"י משעת התחיבה אבל אם אינו ב"י בשעת התחיבה השניה הכל מותר דנהי דנ"נ מ"מ השתא נטל"פ ומותר אבל ודאי לכתחלה אסור לתוחבו בשום דבר אפי' אינו ב"י:

ח **בהנאה.** (ר"ל הקערה צריך שבירה והמאכל זורקו לבית הכסא אבל לא לפני הכלב אפי' אין הכלב שלו) כ' בהגהת אשר"י סוף מס' עבודת כוכבים דאם בישל בה אח"כ כשאינה ב"י ישליך דמי הקדרה לנהר והמאכל מותר ובת"ח חולק ע"ז:

ט **פירות.** כ' הב"י משמע אפי' דבר לח כל שהוא צונן מותר עכ"ל והקשה הב"ח דהא בסי' צ"א כ' דאסור להניח דבר לח בכלי איסור ותירץ דהכא הוי כמו דיעבד דא"א אם לא שישבר הכלי (אבל קשה לי דבסי' קכ"א כ' או"ה דכלי חרס שנשתמשו בו איסור בצונן מאחר דא"א בהגעלה מקרי דיעבד וסגי ליה בשטיפה היטב וכ' או"ה והביא אותו הש"ך דדוקא כלי דלאו בר הגעלה כגון כוסות ששתו בו עובדי כוכבים מותר לישראל לקנות ולשתות בו ע"י הדחה אבל שאר כלי חרס שקנה מעובד כוכבים אם הוא רק מסופק בו שנשתמש בחמין צריך שבירה משמע בפירוש אפי' להשתמש בו ביבש נמי אסור דכ' דצריך שבירה דוקא וכאן אינו חולק הרמ"א על ב"י משמע אפי' דבר לח מותר להשתמש בו וצ"ע) וכ' הט"ז בשם הת"ח דאף חמין לחוף בו הראש או לעשות בהן שאר דברים שאינן צורך אכילה ושתיה מותר והכי נהגו ולפי מנהג זה יש להקל ג"כ אם נאסרה קדירה מבב"ח ואחר מע"ל בשלו בו מאכל א"צ להשליך דמי הקדרה לנהר ורש"ל חולק ע"ז ופסק דצריך להשליך וכו' וכל זה בקדירה שנאסרה אבל המאכל שנאסר צריך להשליכו דוקא לבית הכסא אבל לא לפני הכלב אפי' אין הכלב שלו:

י **לכתחלה.** החילוק שבין קדרה לכף איתא בב"י לפי שהכף בלע החלב בשעת שבחו הלכך אף אחר שנפגם אסור לכתחלה כדין קדרה שאינה ב"י משא"כ הקדרה לא בלעה טעם החלב אלא לאחר שנפגם:

יא **בדיעבד.** כ' הש"ך בשם ב"י דהיינו דוקא שחזר ותחבה במין שתחבה בפ"א דאלו חזר ותחבה במין שהיתה בלוע' ממנו תחלה בתוך מע"ל מתחיבה פשיטא שאוסרת וכ"ש אם חזר ותחבה בשאר דברים כגון מים וירקות דמותר בדיעבד אפי' תוך מע"ל מתחיבה ראשונה:

יב **אסור.** הנה הש"ך הניח דברי המחבר ורמ"א בצ"ע דמאחר דאיכא כאן ג' נ"ט א' הנכנס אל הכף ומהכף אל המים ומן המים לקדרה וא"כ יש לתמוה על המחבר למה אוסר לבשל בה בשר בפרט שהוא מתיר לקמן סי' צ"ה נ"ט בר נ"ט בבישול ועוד תימא דהיאך כתב מאחר שהיתה חדשה וכו' דמשמע הא אם בישל בה מתחלה חלב בעין אסור לבשל בה שאר דברים וזה אינו למ"ש לקמן סי' צ"ה ס"ג דקערות של בשר שהודחו ביורה חולבת במים רותחין אפילו שניהם ב"י הכל מותר דהוי נ"ט בר נ"ט וגם על הרב רמ"א יש לתמוה דסתם כהמחבר והא ליתא אפילו לדידן דהא בג' נ"ט כ"ע מודו מיהו הא לא קשיא דלמה לא יהא מותר לבשל בה אפילו חלב דכיון דעכ"פ צריך לקבוע תשמיש

א' בקדרה זו א"כ יש לקבוע לה תשמיש בשר דמ"מ יותר נשאר בה טעם האחרון עיקר ונראה דכ"ש אם נשתמשו בשר בעין בקדרה זו שתחבו בה בראשונה כף חולבת ב"י דמותר לבשל בה אח"כ בשר אבל לאחר תחיבת כף הא' לא היינו מתירין הקדרה לבשל בה בשר לכתחלה כיון דעכ"פ צריך לקבוע תשמיש לקדירה זו יש לקבוע מחלב שבלוע בה עכ"ל (והנה בודאי תיובתא גדולה היא על הב"י ורמ"א ונ"ל לתרץ דבריהם בדוחק דמיירי שהכפות היו ב"י ומסתמא כשהיה ב"י מסתמא שמנונית קצת דבוק עליו כמ"ש בסי' צ"ה ס"ג דצריך שיאמר ברי לי שלא היה שם שום שומן דבוק עליו וכו' וא"כ הוי נתינת טעם ממש ואפ"ה סובר רמ"א דבדיעבד מותר דהוי נ"ט בר נ"ט כי זה הטעם נותן לקדרה ומהקדרה למים שנים כנ"ל):

יג **ששים**. פי' אפילו אם שניהם ב"י והקשה בט"ז לפי טעם הא' בסי' צ"ה ס"ג על היש אוסרין דחיישינן שמא נגעו הקערות במחבת וה"נ ניחוש שמא נגע הכף בגוף הקדרה ומה מועיל ס' דמ"מ בולע הכף והוי בו טעם שני וצ"ל דס"ל כטעם הב' דהתם יש לחוש שמא נאסרו המים כו' וכאן אין חשש זה כיון שיש ס':

יד **ולאסור**. פי' אפילו לבשל בו שאר דברים וכתב הש"ך דצריך לגרוס במין הכלי בבי"ת ולא כמין הכלי בכ"ף והכי פירושו דאע"ג דאין המאכל נאסר מ"מ אין לאכלו לא עם בשר ולא עם חלב דהואיל שיכול לאכלו בלא זה הוי כלכתחלה ויש לערותו לכלי שהוא כאותו שהוא ב"י דוקא (ורש"ל כתב דאוכלין אותה מן הקדרה עם כף חדשה):

טו **חומרא**. כתב הט"ז ממילא גם מ"ש בש"ע בתחבו ב' כפות בקדרה חדשה כו') דאסורה הקדרה גם זה אינו אלא חומרא בעלמא עכ"ל וכל זה במאכל שהתורה חסה על ממון של ישראל אבל אם בשלו מים בכלי של בשר ותחבו בו כף חולבת ב"י המים אסורים כמ"ש רמ"א בסי' צ"ה ס"ג:

טז **מבשר**. פי' מבשר עצמו או שחתכן בסכין של בשר דק דק אבל אם חתך במקום א' מהם ע"ל סי' צ"ו מה דינו:

יז **שבלע**. כתב בתשובת מהר"ם מלובלין דאם יש ס' נגד הבשר הבלוע בבצל אז אף הבצל מותר אע"פ שלא נמחה ונתמעך וא"צ להפרישו אבל אם חתכו הבצל בסכין של איסור אפי' יש ס' צריך להפריש הבצלים מן התבשיל ע"י סינון דקי"ל אפשר לסוחטו אסור עכ"ל וע"ל סי' צ"ו:

יח **הקדרה**. כתב הש"ך דהב"י כתב בס"ס ק"ג וז"ל ומיהו היכא שהיה בלוע מבב"ח שנתבשל בה נראה דלכ"ע כשהוחמו בה מים תוך מע"ל חשוב כאילו חזר ונתבשל בה האיסור ומונין מע"ל משעת חימום המים דהא בבב"ח כ"ע מודו שחנ"נ עכ"ל ולא נהירא דהא טעמא דהפוסקים דאמרינן אצל בב"ח חנ"נ הוא משום דכל חד באפי נפשיה שרי

וכי איתנהו בהדדי אסור הלכך הבשר עצמו נעשה איסור משא"כ בשאר איסורים א"כ הכא שכבר נאסר הבלוע בקדרה לא שייך חנ"נ ומ"מ לדידן דקי"ל בכל איסורים חנ"נ אין נפקותא כאן בכל זה עכ"ל. אבל קצת קשה לי למה צריך כאן ס' נגד החלב שבלעה הקדרה אם בשלו בה מים תוך מע"ל ולא אמרינן דהוי נ"ט בר נ"ט מחלב לקדרה ומקדרה למים חמין שהוחמו בנתים וממים חמין לקדרה כמ"ש בס' התרומה. ע"כ צ"ל דזה ודאי אינו ידוע בבירור שכל הטעם שהיה בקדרה הלך למים חמין ולא הוי נ"ט בר נ"ט אלא מספק ומיהו אם הקדרה אינה ב"י מותר ממ"נ אם הלך בתחלה הכל אל המים הוי נ"ט בר נ"ט ואם לאו הוי נטל"פ וא"ל א"כ בשאר איסורים למה קי"ל אם בישל בקדרה מים תוך מע"ל חשבינן ב"י משעה שהוחמו המים ולא אמרינן ג"כ ממ"נ אי לא פליט האי קדרה לתוך המים אז הוי שבקדרה אינו ב"י ואי פליט דלמא פליט בפחות מששים ובטיל האי טעמא בס' שהרי חנ"נ בשאר איסורים אינו אלא מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא. צ"ל דרבנן תקנו זאת כיון דאיכא ספיקא כמה פליט אמרינן בכ"מ לחומרא וחיישינן שמא נפיק הכל ונעשה הכל נבילה אע"ג דבסי' צ"ח בנשפך מין במינו מותר מכח דהוי ספיקא דרבנן דוקא בנשפך אמרינן כן דאם לא נשפך היה יכול לשער אבל הכא א"א לשער בשום ענין לכך תקנו שישער בכל הקדירה וק"ל ואם נתבשל מים בכלי של איסור תוך מע"ל אי אמרינן ביה חנ"נ וצריך מע"ל משעת חימום המים ע"ל ס"ס ק"ג):

יט **בסכין**. אפי' היה הסכין למטה והבשר למעלה לא אמרינן תתאה גבר דאגב דוחקא דסכינא בלע טובא כן מוכח באו"ה וכתב הש"ך ול"ד למה דאמרינן בית השחיטה רותח וסגי בקליפה אפי' בסכין של עובד כוכבים דאסור משום שמנונית ואפ"ה א"צ רק קליפה דהתם אין כל הבהמה רותחת אלא מקום ביה"ש לבד אבל חתיכה כולה רותחת:

כ **שחתך**. כתב הש"ך דזה נמשך לסברא הראשונה שבס"א שהיא עיקר ואע"ג דחם מקצתו חם כולו מ"מ לא הוליך בליעתו בכולו ולפ"ז מ"ש בהג"ה נגד הסכין היינו מקום שנגע בבשר מיהו ודאי דלא אמרו אלא כשידוע לו בבירור עד כמה חתך אבל מן הסתם ודאי דרך לחתוך בכל הסכין וצריך ס' נגד כל הסכין חוץ מן הקתא ואע"ג דבסי' ק"ה ס"ז כתבו הט"ו דאם נפל איסור על חתיכה שבקדרה שהוא חוץ לרוטב סגי בנטילה י"ל דשאני הכא דאגב דוחקא דסכינא מתפשט בכולו א"נ דסתם סכין הוא בלוע ג"כ משמנונית של חמאה וכה"ג א"נ מיירי שהבשר שמן ואע"ג דבסי' צ"ו פסק דאם חתך צנון בסכין של איסור אינו אסור אלא כדי נטילה י"ל דהתם ליכא אלא משום חורפא דצנון ואע"ג דיש פוסקים דחורפיה דצנון עדיף מרותח דאפי' אין הסכין ב"י משוי ליה לשבח מ"מ לענין להתפשט בכולו בישול עדיף:

כא **קליפה**. כתב הש"ך ואע"ג דבסי' י' ובסי' צ"ו ובא"ח סי' תמ"ז קי"ל דסתם סכין אינו נקי מ"מ השמנונית שעליו אינו אוסר יותר מכ"ק ואע"ג דבסי' צ"ו גבי צנון משמע דאם אינו ב"י ואינו מקונח אוסר כדי נטילה י"ל דאגב חורפיה דצנון ודוחקא דסכינא משוי ליה לב"י מה שבקליפת הסכין ומה שעל פני הסכין ואוסר עד כדי נטילה וכתב בט"ז דגם ברישא אם יש ס' נגד מקום הסכין אפ"ה צריך קליפה וע"ל סימן ק"ה ס"ה דכל דבר הצריך ס' צריך גם קליפה וכן נמי אפילו אינו ב"י אם אין ס' נגד השמנונית שעל הסכין אסור כולה והמיקל בזה אינו אלא מן המתמיהים עכ"ל:

כב **הגעלה**. כתב הש"ך הא דכ"כ אסכין ב"י דצריך הגעלה ולא כ"כ נמי אם אינו ב"י דהא הוא בלוע מבב"ח דאסור להשתמש בו לא בשר ולא חלב היינו משום דאינו ב"י מותר להשתמש בו שאר דברים כגון דגים וירקות וכה"ג כבסי' צ"ג בהג"ה משא"כ בב"י דנעשה הסכין נבלה הלכך צריך הגעלה:

כג **שני**. כ' הש"ך דזהו דעת הר"ב עצמו אבל דעת האו"ה ומהרש"ל דבדבר גוש כגון בשר וכיוצא בו שאינו צלול אין חילוק בין כ"ר לכ"ש אלא כל זמן שהיס"ב אסור וכ' בט"ז שנ"ל להחמיר בדבר גוש אפילו בכ"ש במקום שיש עוד צד להחמיר כגון הכא שיש לומר אגב דוחקא דסכינא אבל באין דוחקא דסכינא יש להקל כדעת רמ"א (הב"ח כ' בסק"ה אם חתך בשר רותח בסכין חולבת בכ"ש והיס"ב דנאסר הסכין משום דהבשר מפליט בו אבל אין הבשר נאסר שאין כח בחום דכ"ש להפליט הבלוע ולהבליע בבשר עכ"ל):

כד **גבינה**. פי' שנפל על פנאד"ש חמה גבינה:

כה **קליפה**. כתב הש"ך ול"ד לסי' ק"ה באיסור שנפל על היתר חם דצריך נטילה דאין דרך גבינה לכנוס כ"כ ואם כן הגבינה עצמה צריך נטילה וכתב בט"ז ול"ד לבשר רותח שבסעיף ז' דכאן ליכא דוחקא דסכינא ותו דשם יש לפעמים שומן קרוש עליו ואינו ניכר משא"כ בקערה וכתב הש"ך והא דסגי כאן בקליפה היינו בדבר הנגוב לגמרי אבל אם יש בו רטיבות קצת קי"ל בסי' ס"ט גבי מולח בכשא"מ דבשר רותח בקערה חמה צריך נטילה ואע"ג דכתב בסי' ק"ה בדבר מאכל אם שניהם חמין אפילו שניהם יבשים אוסר כולו מ"מ בכלי גרע כיון דאין האיסור בעין ואע"פ דשם ס"ז משמע דכלי אוסר אפילו באיסור שאינו שמן אפילו בלא רוטב י"ל נהי דעדיף דמפליט בלא רוטב מ"מ אינו פולט יותר רק כ"ק ומ"מ צ"ע עכ"ל:

כו **דהיתירא**. כתב הט"ז דבמרדכי כתוב הטעם מפני ששמנונית בדבש היא נטל"פ וסיים שם אבל אם היה לשבח היה אוסר והב"י ס"ל הטעם בזה משום דהוי נ"ט בר נ"ט ויש נ"מ בטעם המרדכי דאפילו היה בשר בעין במחבת שבשלו הדבש דאז הוי אסור

ולא הוי נ"ט בר נ"ט מ"מ כאן שרי מטעם דהוי נטל"פ וא"כ לא היה לו לש"ע להשמיט טעמו של המרדכי בזה עכ"ל והש"ך כ' דמוכח שמיירי כאן שהריקוהו בעירוי ולא פסק הקילוח דאל"כ פשיטא דשרי כדלעיל סי' ס"ח ס"ו וא"כ ע"כ צ"ל דלא שרי אלא הדבש אבל הקערה אסורה לדעת הרב בהג"ה בסי' צ"ה ס"ג וליכא למימר דמ"מ שרי מטעם המרדכי דהוי נטל"פ דהא כתב הרב בסימן ק"ג ס"ד במקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר לומר דשמנונית בדבש לא הוי נטל"פ ואפשר דמיירי הכא במשקה מע"ד העשוי מדבש דבכה"ג לכ"ע נטל"פ אכן מסתימת ל' המחבר משמע דאפילו הקערה מותרת ואולי כיון דיש כאן תרתי למעליותא דאפילו בנתבשלו הרבה פוסקים מתירים לאכלן בכותח וכן יש פוסקים דשמנונית בדבש הוי נטל"פ שרי לדעת הרב אפילו הקערה וע"ל סימן ק"ג ס"ב בהג"ה:

סימן צה

א **רחוצה**. כתב הש"ך לאו למימרא דבסתמא מחזקי' לה שהיה שם שומן דבוק דדוקא גבי הדחה אמרינן כן דמסתמא שומן דבוק בהן דהא השתא הוא מדיחן אבל כשנתבשל בקדרה אמרינן מסתמא דלא היה שומן דבוק בהן ומ"ש המחבר רחוצה יפה היינו לאפוקי כשידוע בבירור שלא היתה רחוצה יפה:

ב **טעם**. פי' הבשר נותן טעם בקערה והקערה בדגים ועדיין כולו היתר וכ' הט"ז וז"ל (וכל זה בב"ח אבל באיסור אפילו כמה פעמים נ"ט בר נ"ט אסור דלא שייך שם נ"ט בר נ"ט דהיתירא) יש ללמוד מזה שאין סכנה באכילת דג שיש בו טעם בשר במה שנתבשל בכלי ב"י של בשר דהא אמרינן בגמרא דהרבה אכלו דגים שעלו בקערה וכו' ועיין סי' קי"ו מ"ש שם עד כאן לשונו:

ג **ביצה**. כ' הש"ך אפי' היא קלופה אם הקדרה רחוצה יפה:

ד **בקליפה**. כ' הרשב"א דקליפת הביצה בבירור מנוקבת היא וכשאדם מבשלה תמצא הביצה עצמה צבוע מאותו צבע ולכן אסרו חכמים ביצת אפרוח והתירו ביצה אסורה שזו פולטת ציר של אפרוח וזו אינה פולטת אלא ציר בעלמא עכ"ל וכ' הט"ז וצ"ע ממ"ש רמ"א סימן פ"ו ס"ה דאם הביצה נקובה דינה כקלופה דהא כל קליפת הביצה נקובה היא דמאי שנא נקב בתולדה או שלא בתולדה והניח בצ"ע (ול"נ דזה ודאי אם נתבשלה ביצה כל היום ראינו שאינו פולט כלום אלא ודאי נתקשה בכל רגע יותר עד שמכח זה נסתמו אלו הנקבים דקים ולכן גבי ביצת עוף טמא אינה אוסרת עד שתנקב נקב גדול אבל הכא אם נתבשל עם בשר אז בולע שפיר דרך אלו הנקבים בדוחק ולכן אסור לאכלו בכותח וראיה לדבר מהרשב"א עצמו שכ' בסימן ס"ו אם נמצא דם בביצה ששמוה על החמין להצטמק הדבר פשוט שאין התבשיל נאסר כיון שלא היה

שם רוטב אינו אוסר יותר מכדי קליפה וקליפת הביצה לא גרע משיעור קליפה וכאן כתב שקליפת הביצה מנוקבת אלא ודאי שאינו פולט שום דבר מאלו הנקבים הקטנים וק"ל):

ה **לאסור**. לכתחלה לאכלו בכותח אבל בדיעבד אם נתן בכותח מותר אבל לבשלן לכתחלה בקדרה של בשר כדי לאכלן בכותח אסור אפילו להמחבר:

ו **בכלי**. כ' הש"ך לכאורה משמע דאפילו ליתנן דרך עירוי מותר אלא שקשה דהרי כתב בס"ג דאם עירה מכ"ר של בשר על כלי חלב דינו ככ"ר ואוסר אם היה ב"י וצ"ל דכאן לא מיירי אלא דמותר ליתנן בלא עירוי ומ"מ לענין דינא צ"ע דנראה דאם עירה מכלי של בשר על כלי של חלב דשרי דהוי דיעבד ול"ד למאי דאסרינן קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת דהתם שאני דמאן לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמם שלא ע"י אמצעית המים הלכך לא הוי נ"ט בר נ"ט וכל זה לא שייך בעירוי וכן דעת האו"ה דאם עירה מכ"ר של בשר על של חלב מותר ואף הרב בת"ח כתב שכל דבריו נ"ל הלכה אלא כמדומה לי שלא נהגו להקל בכה"ג אמנם בהפסד מרובה או לעת הצורך יש לסמוך עליו וגם בתשובת מ"ב כ' שכל המחמיר אינו אלא מן המתמיהין עכ"ל וכתב הט"ז ודוקא כשאחד מהם צונן או הדגים או הקערה אבל אם שניהם חמין אז דינו כנצלו ואסור לאכלם בחלב (וא"ל דמשמע דוקא עם חלב אסור הדג אבל בפ"ע שרי הא יש בו איסור משום סכנה דכאן לא נחוש לדין זה. ובאו"ה כ' כל דבר שהוא משום פליטת כלים אין אוסרים מבשר לדגים משום סכנה דהא בגמרא מתיר דגים שעלו בקערה של בשר אפי' רותחין וצ"ע):

ז **חריף**. דחורפי' דתבלין משוי לי' כאלו הוא בעין ודוקא המאכל עצמו שהוא חריף נעשה לשבח אבל לא משוי הקדרה לשבח וע"ל סי' צ"ו וסי' ק"ג ס"ו:

ח **הבלוע**. פירוש ולא אמרינן דתבלין כיון דלטעמא עבידי לא בטילי כיון דאין איסורן מחמת עצמן וע"ל סי' צ"ח ס"ח וכ' הט"ז ואם אין ידוע הבלוע צריך ס' ננד כל התבלין:

ט **מותר**. כתב הש"ך היינו בדיעבד אבל לכתחלה אין להדיחן אפילו להמחבר כמ'ש בא"ח סימן תנ"ב:

י **שומן**. פי' אפי' היה רק שומן דבוק באחד מהן הכל אסור לפי שטעם שני מיד נותן טעם לתוך ממשות ולא הוי נ"ט שני בהיתר וגם השומן נוגע בכלי השני ונאסר הכלי ושוב נאסר הכל ולפ"ז אפי' היה א' מהם אינו ב"י והשומן דבוק באותו שאין ב"י הכל אסור אבל אם השומן דבוק באותו שהוא ב"י אותו שהוא ב"י מותר ושאינו ב"י אסור עכ"ל הש"ך:

יא **אוסרין**. דמאן לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמן בלא אמצעית המים הר"ן וכתב הט"ז ומ"ה אם נתבשל מים או ירקות בקדרה חולבת ב"י

ותחבו בה כף של בשר ב"י ואין ס' נגד הכף אוסרים זא"ז אפילו שניהם מקונחות יפה וכתב עוד מ"ש רמ"א כל הכלים מותרים הוא מטעם דאותו שהוא ב"י מותר דהא פגם הוא מקבל ואותו שאינו ב"י ג"כ אינו נאסר מאותו שהוא ב"י דנ"ט בר נ"ט הוא אף אחר שנכנס לתוך זה הכלי מאחר שאינו ב"י ממילא אין שם איסור עליו ואף שכתב רמ"א בסי' צ"ד ס"ה לאסור הכלי שאינו ב"י משום חומרא נראה דדוקא התם ס"ל שיש להחמיר משום מראית עין לפי שמערין המאכל לתוך כלי שהוא כמין שהוא ב"י מש"ה יש לאסור הכלי שאינו ב"י וזה לא שייך כאן עכ"ל וכ' הש"ך בשם או"ה דאין חילוק בין הדיח קערות עם קערות או כפות עם כפות או טעלי"ר עם טעלי"ר ולא אמרינן דמה שתשמישו בכ"ש אינו אוסר עכ"ל ונ"ל דדוקא מן הסתם דחיישינן שמא השתמש בכף או בטעל"יר בכ"ר כמו דחיישינן בכה"ג לענין הגעלת כלים אבל אם ברי לו שלא נשתמש בכף או בטעלי"ר רק בכ"ש תוך מע"ל ודאי אינו אוסר בדיעבד והכי נהוג (ופר"ח כתב עליו ואין הדין אמת אלא כל שנשתמש בחום שהיס"ב תוך מעל"ע אסור):

יב **לכתחלה**. דהואיל ואינו מאכל אלא מים גרידא הוי כלכתחלה ואסרי' הואיל ובלוע מאיסור פגום:

יג **ביחד**. כתב הש"ך וקמ"ל דל"מ אם הדיח קערות של בשר ביורה חולבת עצמה דהכל אסור אלא אפי' הדיח כלי בשר וכלי חלב ביחד בכלי א' הכל אסור דהמים שבכ"ר מפליטים ומבליעים ונעשו נבלה:

יד **שני**. כ' הט"ז אפילו היו מלוכלכות כמ"ש אח"כ גבי עירוי וכ"ש הוא דעירוי חמור מכ"ש לדידן ומהרש"ל חולק ע"ז וכ' דאם היה שם לכלוך מבשר וחלב אוסר אפי' בכ"ש דיש לחוש דהלכלוך יתמחה בתוך המים ויהיו נחשבים כנוף האיסור אכן כיון שהוא קצת כמו חומרא אין המורה צריך לשאול ע"ז אם היו מלוכלכות עד שיתברר לו ממילא אבל בעירוי צריך לשאול אם היה בהדחה על ידי עירוי לפי שמן הסתם רגילין לערות עליהן מכ"ר שאצל האש אם לא שידוע לו שלא היה ע"י עירוי אז אין צריך לשאול אם היה שם שיורי מאכל עכ"ל. ונלע"ד נראה להכריע בזה למעשה דבעירוי יש לאסור שניהם אם היו שם שיורי מאכל משניהם ואם האחד מלוכלך והב' נקי אזי נאסר הנקי אבל בכ"ש אין אוסר שיורי מאכל דקי"ל דכ"ש אפילו היס"ב לא מבליע ולא מפליט:

טו **דינו**. כ' הט"ז יש להקשות הא הוי נ"ט בר נ"ט ונראה דכיון שאנו אוסרים לעיל כיש אוסרים שהביא רמ"א בסעיף זה מטעם דהוי כטעם בשר וחלב מעורבים יחד והיינו כיון ששני הטעמים מתערבי' בכלי א' וחנ"נ דומה לזה שאנו חושבים קילוח העירוי כאלו הוא בכלי שמערה ממנו וע"כ אוסר את הכלי שהוא מערה עליו כיון שגם הוא ב"י אבל

אם זה הכלי שמערה עליו אינו ב"י לא נאסר דלא גרע מההיא שכתב בסמוך דהכלים מותרים אם א' אינו ב"י:

טז **יבלעו**. כ' הש"ך ואע"ג דבסי' ס"ח ס"ו משמע מדברי הר"ב דעירוי מבשל כ"ק צ"ל דנהי דמבשל כ"כ שהתרנגולת מפליט ומבליע מ"מ הכלי שהוא קשה אינו בולע דאינו מפליט ומבליע כא' בכלי שהוא קשה אכן לענין דינא נראה כמ"ש בהגהת ש"ד דנאסרו כיון דקי"ל דעירוי מבשל וכמ"ש בסי' ק"ה א"כ חשיב כבישול ממש ומבליע אפי' בכלי מיהו כ"ז כששומן דבוק בהם אבל אם הם נקיים ודאי יש להתיר דהוי נ"ט בר נ"ט אבל היכא דהוי כלי של איסור דלא שייך בי' נ"ט בר נ"ט נראה דאפילו נקי אסור וצ"ע בזה דאפשר דאפי' מבשל לא מבשל כולי האי שיפליט מן הכלי ויבליע לכלי ולפ"ז גם בכלים של בו"ח שא' מהם נקי וא' מהם אינו נקי שהנקי אסור ושאינו נקי צ"ע אי נימא כיון דהנקי נ"נ חוזר ואוסר השני כיון שמערה עליו כל פעם או נימא דעירוי לא מבשל כולי האי ויש להחמיר בשניהם במקום שאין הפסד מרובה:

יז **הודחו**. באו"ה כתוב אפי' אם רגילין באותו בית להדיח בכ"ר מותרין מכח ס"ס ספק שמא לא הודחו עמהם את"ל הודחו שמא לא היו ב"י:

יח **אפר**. כ' הש"ך דדין זה צ"ע כי לא נמצא בשום פוסק ומביא ראיה מהפוסקים שמוכח להיפך ע"ש והט"ז כ' שלפי דין זה אין איסור אם נפל בורית שקורין זיי"ף העשוי מחלב לתוך התבשיל שהרי הבורית יש בה אפר כשעושין אותה מחלב וצ"ע דהא בסי' פ"ז כ' רמ"א דהכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש רגילות הוא לערב שם בשר בחלב עכ"ל וכיון דנטל"פ אין שם איסור בו"ח לגמרי ועוד מצאתי בדברי רש"ל וז"ל ומצאתי בדברי מהרי"ל שפעם א' בא תינוק ואמר שנפל חתיכה של בורית העשוי מחלב לתוך הקדרה ואמר שאין להאמין לתינוק משמע דבודאי נפל אוסר הבורית והא נטל"פ הוא וצ"ע למעשה (ובנה"כ כתב דיש לחלק דהכא לא קאמר אלא דמעט שומן הדבוק ע"פ הכלי נטל"פ ע"י האפר משא"כ בגוף החלב ע"ש):

יט **מלח**. הטעם דבמלח הכותח הנופל עליו הוי בעין ולא בטיל וחיישינן שמא ימלח בו בשר אבל בחומץ ליתא לאיסורא בעיניה ובטיל בס':

כ **תיבה**. דמיזהר זהירי שלא יפול מזה לזה משא"כ בס"ה דלא מסיק אדעתיה שלא יפול מן הכותח למלח:

כא **לכתחלה**. היינו דוקא במגולים כמו בס"ה:

כב **בחלב**. הטעם איתא בש"ך דאין כח למלח להפליט טעם מכלי ולפ"ז אפי' בקערה של איסור מותר וכ' רש"ל ומ"מ משבח אני מנהג אשכנז שיש להם כלים עשויים למלח

א' לבשר וא' לחלב דלפעמים בתוך הסעודה שידיו מלוכלכות מן הבשר ולוקח שם מלח ואח"כ יקח לחלב וכן איפכא עכ"ל:

סימן צו

א **סילקא**. פי' תרדין ואז אע"פ שהוא מקונח ונקי מ"מ אגב חורפיה דצנון וסילקא ודוחקא דסכינא פלט סכין גוף הטעם שבו והוי כמו איסור בעין ול"ד לשאר נ"ט בר נ"ט ואם אינו מקונח אף שאינו ב"י מ"מ מסתמא השמנונית קרוש על פניו. ש"ך. וכתב הט"ז זהו כסברת מהר"ם בטור דלא מקרי דבר חריף ליתן טעם לשבח אפי' אינו ב"י אלא קורט של חלתית אבל שאר דברים חריפים אין דינם כן ע"כ כתב כאן שאינו אוסר אלא ב"י או שאינו מקונח וא"ל מ"ש כאן דצריך נטילת מקום ובסימן צ"ד ס"ז בבשר רותח שחתך בסכין חולבת שאינו ב"י דדי בקליפה משום שומן שבסכין דהתם גבי קליפה עכ"פ יש ס' נגדו והוא רותח ומוליך הטעם בכולו משא"כ כאן דאין מתפשט כלל יותר מכדי נטילה ומו"ח ז"ל הקשה מבשר רותח דאמאי א"צ שם ס' כלל אלא קליפה ואני כבר כתבתי שם לפע"ד דגם שם צריך ס' והוא פשוט עכ"ל ועי' בסימן צ"ד מ"ש בשם הש"ך:

ב **שיטעמנו**. וכתב בת"ח דאין אנו בקיאין עכשיו בטעימה זו והש"ך כתב דהיינו לכתחילה אבל בדיעבד אם טעם ישראל ולא היה בו טעם בשר ונתבשל בחלב מותר דדוקא אטעימת עובד כוכבים לא נהגינן לסמוך אפילו בדיעבד משא"כ אטעימת ישראל (ופר"ח כתב אפילו לכתחילה):

ג **מקונח**. הטעם דס"ל דצנון וכל דבר חריף דמי לקורט של חלתית ואוסר אפי' אינו ב"י ולא דמי לדגים שעלו בקערה דמותר מכח נותן טעם בר נ"ט דשאני הכא בסכין דפעמים שהשמנונית נקרש עליו ואינו ניכר והוי נ"ט מהממש ועוד משום חורפיה דצונן ואגב דוחקא דסכינא פלט טפי מדגים הרותחין ומזה נ"ל בתמכא שקורין קרי"ן שנמלל תוך קערה חולבת נקיה שמותר לאכלו עם בשר כי אין כאן דוחקא דסכינא ולא שמנונית עכ"ל הט"ז וכתב הש"ך דהמנהג כדעת היש אומרים ואין חילוק בין ב"י לשאינו ב"י מיהו ודאי בשאר דברים שאינם חריפים דין סכין כשאר כלים שאם אינו ב"י והוא נקי מותר:

ד **שנגע**. כתב הש"ך היינו כשידוע בבירור עד כמה נגע אבל מן הסתם דרך לחתוך בכל הסכין וע"ל סימן צ"ד והט"ז כתב מאחר שהוא מילתא דלא רמיא עליה דאינש לא מידכר ואינו יודע בבירור באיזה מקום נגע ע"כ צריך ס' נגד כל הלהב חוץ מהקתא (ואם יש ס' אין צריך להסיר הבצלים כיון שלא היה שם איסור עליהם ממילא כשהבצלים הם בתוך הקדרה נעשו כשאר מילי שבקדרה. אבל אם נחתכו הבצלים בסכין של איסור אף אם יש ס' צריך להסיר

הבצלים. ומצאתי בת' נ"ש סימן ס"א הא דבצל הוי דבר חריף היינו אם נתנוהו חי לתוך התבשיל אבל אם בשלוהו תחלה לבדו ואח"כ נתנוהו לתוך התבשיל בטיל חריפותייהו ומביא ראיה מהמשנה דפ"י דתרומות ע"ש) (ומאחר דתולה הטעם משום דהוי מילתא דלא רמיא וכו' משמע אפי' אומר ברי לי לא מהני וע"ל סי' א' ס"ג) וכ' הש"ך והא דלא סגי בס' נגד הנטילה משום דאינו יודע כמה היה לו ליטול א"נ מיירי כשהמקום שנגע בסכין הוא פחות מכדי נטילה:

ה **הצנון**. הטעם איתא בש"ך דכל חתיכה וחתיכה נאסרה כדי נטילה מיהו היינו דווקא כשהצנון קטן מהסכין או שאין הסכין לפנינו לשער בו אבל כשהסכין קטן מהצנון והוא לפנינו פשיטא דא"צ ס' אלא כנגד הסכין מיהו בסכין של איסור לדידן דקי"ל חנ"נ בכל איסורים א"כ כל חתיכה וחתיכה נ"נ כדי נטילה וכשחותכו דק דק צריך לשער נגד כל הצנון מיהו ודאי היכא שבשלו צנון שלם שנחתך בסכין של איסור אם יש בתבשיל ס' נגד הנטילה שרי ודלא כמהר"ם מלובלין שכתב דאע"ג דמתחילה לא נ"נ רק הנטילה מ"מ מיד כשנותנו בתבשיל נעשה כל הנצון נבלה דאותה הנטילה הוי איסור דבוק אם אין בצנון עצמו ס' נגד הנטילה עכ"ל אבל זה אינו דכיון דאין הנטילה אסורה מצד עצמה וגם אין האיסור ניכר ומובדל וגם אינו נאסר רק כדי נטילה לא שייך למימר ביה איסור דבוק וכ"פ הב"ח בסימן כ"ב ס"ו וכתב בט"ז דבזה אין חילוק בין בב"ח ובין סכין של איסור דבשניהם אם חתך במקום א' די בכדי נטילה ואם חתכו דק דק נאסר כולו אלא לענין בישול שמבשלים אח"כ יש חילוק דבשל חלב לבשר צריך ס' נגד הנגיעה בסכין דהיינו הלהב בין שחתך במקום א' בין דק דק אבל בסכין של איסור וחתך דק דק צריך ס' נגד כל הצנון ובחתך במקום א' צריך ס' נגד הנטילה אלא דצ"ע מ"ש הרמ"א דאם חתך דק דק צריך לשער ס' נגד כל הצנון דזה פשוט דקאי אסכין של עובד כוכבים וקשה תרתי על רמ"א חדא דהיה לו לכתוב דבר זה בשם י"א דלדעה קמייתא אף בזה סגי בס' נגד מקום הסכין דלא ס"ל חנ"נ בשאר איסורים ותו דה"ל לכתוב דאם חתך במקום א' צריך ס' נגד הנטילה כיון דבסכין של איסור מיירי וכתב עוד ונ"ל פשוט דאם יש ס' א"צ להסיר הבצלים כיון שלא היה שם איסור עליהן ול"ד למ"ש בסימן ק"ו דחתיכה שנאסרה מבליעת איסור נשארה אסורה לעולם דשאני התם כיון שנאסרה א"א לה להחזיר להיתירה משא"כ אם לא נבלע רק היתר כמו כאן שפיר אמרינן דהותרו הבצלים לגמרי אבל אם נחתכו הבצלים בסכין של איסור נ"נ ואף אם יש ס' צריך להסיר הבצלים זה נראה ברור ורבים אינם מדקדקים בזה וע"ל סימן צ"ח ס"ד עכ"ל:

ו **איסור**. פי' אפי' לא חתך דק דק דבכל גוונא מתפשט האיסור של טעם הסכין בכל הצנון והיינו לכתחלה אבל בדיעבד אין אסור רק כ"נ אם לא חתכו דק דק אבל בדק דק

צריך ס' בשל בב"ח נגד הסכין או הצנון כשהוא קטן מהסכין ובסכין של איסור אפי' אם הצנון גדול מהסכין צריך לשער נגד כל הצנון משום דכל חתיכה וחתיכה נ"נ וכתב הש"ך דדיעבד מקרי אם כבר נתבשל דוקא:

ז **הירק**. שהוא אינו חריף וכתב בת"ח דזנבות של שומים ובצלים נמי לא חריפים ולא בלעי אלא כדי קליפה:

ח **זנבותיהן**. שכל שהן חתוכים לצד זנבותיהם עד חצי הצנון תלינן במרא וחצינא אבל למעלה מזה לא והיכא דידוע דהסכין היה ב"י אלא דמסופק אם חתך בו הצנון ספיקא לחומרא והיינו דוקא בצנון אבל בקרי"ן מקילין משום דכמה פוסקים ס"ל דאין לאסור אלא בצנון ולא במידי אחרינא. ש"ך בשם הגהת או"ה:

ט **ובמקום**. אבל במקום שנמצא לקנות אחרים הוי כלכתחילה דאסור כולו. ש"ך:

י **מלוחים**. כתב הש"ך משמע מדעת הר"ב דלכתחלה אסור כולו ובדיעבד צריך לשער כדי נטילה אבל בת"ח מביא בשם או"ה דאם חתך דגים מלוחים בסכין של איסור צריך גרידה ואם חתכו קודם שנמלחו סגי בהדחה וצ"ל דהמחבר איירי כשהם מלוחים ביותר דאז אגב חורפי' דמלח ודוחקא דסכינא בלע יותר אבל משום מעט מלח לא חשיבי חריף כדלעיל סימן צ"ה סעיף ב' בהג"ה וכתב בט"ז בשם או"ה דתפוחים חמוצים לא מקרי דבר חריף ואותו משקה שעושים במדינת רוסי"א שקורין בארש"ט נראה פשוט דמקרי דבר חריף אפילו אינו מחומץ הרבה עדיין מידי דהוי אחומץ שאינו חזק וכו' (ובה"י כתב בסימן צ"ה דאינו מקרי דבר חריף דיכולין לשתותו כשהוא חי אם לא שהוא כ"כ מחומץ שאינו יכול לשתותו כשהוא חי כמו חומץ ע"ש):

יא **מיוחדי**'. כתב הש"ך משמע דאי ידעינן בודאי שנחתך בסכין של עובד כוכבים אפי' אינו ב"י אסור דדמי לקורט של חלתית אבל מהרש"ל חולק ע"ז הלכך נראה דאין להחמיר כ"כ בזנגבי"ל כיון דאפילו בצנון הרבה פוסקים מתירים באינו ב"י וגם זה פשוט דכל דבר חריף יבש מותר בהדחה:

יב **תבלין**. כ' הש"ך וה"ה מלח שנדוך וכל שאר דברים החריפים ודוקא נידוכו אבל לא כשהיו נתונים במדוכה של בשר:

יג **אינו**. ופסק הש"ך דכן עיקר וכן נוהגין כרמ"א:

יד **לימוני"ש**. פי' שחותכין הלימונ"יש ומוציאין ממשו ממנו שקורין לימוני"ש זאפ"ט והנה הב"ח חולק ומחמיר בדינים אלו ע"ש וכתב הש"ך דק"ל לדעת הר"ב שכתב לעיל אם חתכו דק דק צריך ס' נגד כל הצנון משום דחנ"נ וא"כ מה שייך כאן לומר דאם נאסרו מקצתן מתבטלים באחרים הא כל א' נ"נ וכמ"ש הרב עצמו לקמן סי' קי"ד גבי

זיתים וצ"ל דס"ל דזיתים חריפים טפי מלימוני"ש א"נ דבאמת לענין דינא אין לסמוך ע"ז ומה"ט כתב הרב דבמקום שנוהגים להחמיר אין לשנות והיינו דאסורים הזיתים אלא משום דבלימוני"ש ודכוותייהו נוהגין היתר כתב הרב דיש ליישב המנהג ויש לסמוך אה"ט דכבר נתבטל כיון דאפשר לומר ג"כ דחתכו אותם בסכין חדשה שיש להם כלים מיוחדים לכך כדאמרינן בזנגבי"ל אלא מספיקא אסרינן להו והלכך מצטרפין הך סברא דנתבטל כו' ליישב המנהג ואף על גב דלעיל בס"א דקונין הצנונות מעובדי כוכבים משום דיש ספק אם נחתך בסכין של איסור אזלינן לקולא דהתם יש לתלות במרא וחצינא מה שאין כן הכא דקרוב הדבר שחותכין אותן בסכין שלהם עכ"ל. ובט"ז כתב דהמחמירים בכרוב פרוס אחר חמיצתו יחמירו ג"כ במרקחות חריפים ומי לימוני"ש דאל"כ הוי תרי מילי דסתרי אהדדי (ולה"פ כתב דמרקחת לא מיקרי דבר חריף כלל שהדבש מבטל החריפות ע"ש. בת' נ"ש סי' ע"א מתיר כרוב שלם שמבשלים הכותים תחילה שלימים ואח"כ כובשין אותן דמותרים באכילה ע"ש) וכתב עוד דגם בזנגבי"ל יש להחמיר לפי שכתב בתו"ח גבי כרוב דאין הכותים נאמנים לומר שיש להם כלים מיוחדים א"כ גם במרקחת הדין כן ע"ש:

טו **לפתות**. כתב הט"ז וקשה מאי קמ"ל בזה הא בלפת מותר בכל גוונא ונ"ל להגיה עפ"י דבריו בת"ח בזה הלשון אבל שאר דברים שאינם חמוצים כ"כ כגון תפוחים או פירות יבשים וכדומה וכו' עכ"ל וכתב בת"ח כיון שמקילין בדבר שנפשו של אדם קצה עליו יש ג"כ להקל אם חתך התולע עם הפרי שמותר ע"י קליפה מעט הואיל ואף בצנון אינו אוסר יותר מכ"ק ע"כ ועיין מזה בסימן פ"ד ס"ט מ"ש בשם הש"ך אי תולעים נקרא נטל"פ או לא:

טז **בלבד**. פי' שהוא פחות מקליפה שהקליפה צריך שתהא גסה קצת כדי שתוכל להנטל כולו כא' משא"כ בגרידה מיהו בגרידה סגי דמדינא הוי סגי בהדחה אלא שמתוך לחותם א"א להדיחם שע"י ההדחה נסרך בהם יותר:

יז **צנון**. כתב הש"ך לכאורה משמע מל' זה דלכתחילה אסור לחתוך בו צנון לאכלו עם בשר אע"פ שכבר חתך בו לפת אבל מהרש"ל חולק ומתיר אפילו לכתחילה וא"ל כיון דהצנון עכ"פ בעי הדחה ניחוש דילמא משתלי ואכיל עם בשר בלא הדחה כדאסרי' בר"ס צ"א להניח בשר בקערה של איסור ע"ש דשאני הכא דהדחה גופה היא רק חומרא בעלמא ואף אם יאכל כך אין בו איסור לכך לא חיישינן דלמא וכו' א"נ דשם מיד כשהניחו בקערה צריך הדחה משא"כ כאן יכול להיות שיאכל אותו כך ולא עם בשר

דאז א"צ הדחה כלל מיהו ודאי לחתוך לכתחילה לפת כדי לחתוך אח"כ צנון משמע בש"ס ופוסקים דאסור עכ"ל:

סימן צז

א **עיסה.** כ' בט"ז מזה נ"ל דמדוכה שדכין בה בשמים ומשתמשין הבשמים הן עם בשר הן עם חלב ופעם א' דכו שם שום עם מרק של שומן אווז ואח"כ מחזירין אותו הרוטב על האווז נ"ל שאותה מדוכה אסורה לדוך בה בשמים עוד אפי' לאכלן בבשר שמא יבוא לאכול בחלב וצריכה הכשר דוקא ואפי' דיעבד אסור בלא הכשר כמו הפת בכאן ול"ד למ"ש בסימן צ"ו ס"ג דתבלין שנדוכו במדוכה של בשר אסור בחלב אבל עם בשר מותר דשם מיירי שהמדוכה מיוחדת לבשר דוקא ואין לטעות שם עכ"ל (ופר"ח חולק ומתיר ע"ש):

ב **לבדה.** גזירה שמא יאכלו עם בשר:

ג **פלאד"ן.** כ' הש"ך ולכתחלה אין לאפות שום פת עם פלאד"ן או פשטיד"א בתנור אפי' רחב ואינו משופע אבל בדיעבד אם אין התנור משופע או שהפת למעלה מהפשטיד"א לא מחזקינן איסורא אבל אי חזינן דזב מהפשטיד"א לחוץ אפי' אינו זב תחת הפת אלא הפת רחוק מהפשטיד"א הפת אסור אף דיעבד ולא אמרינן דהוי ס"ס ספק זב תחתיו או לא ואת"ל זב שמא לא יאכלו עם חלב צ"ל דלא חשיב הרב האי שמא לא יאכלו לספיקא כיון דהרגילות הוא לאכול פת עם כל מיני אוכלין קרוב הדבר לאכלו ג"כ עם חלב ולפ"ז מ"ש הרב בהג"ה כאן ואם זב תחתיו ר"ל דזב תחת הפשטיד"א אפי' רחוק מן הפת ודלא כב"ח וע"ש וכ' הט"ז וז"ל נשאלתי באשה שאפתה פלאדי"ן של גבינה בתנור על גבי קרקע שלו בלא כלי ואח"כ שמו שם קדירה של בשר רותחת על אותו המקום שהיה הפלאדי"ן והשבתי שאין כאן איסור דחרסית של תנור שבלעו מן החלב לא גרע מקדירה שמבשלין בתוכו חלב ונגעה בקדירה של בשר דאין שם איסור כמ"ש הפוסקים בב' קדירות שנגעו זו בזו ורמ"א מביאו בסי' צ"ב ס"ח וכאן שהחמיר במחבת היינו לכתחילה דוקא עכ"ל (ובנה"כ כ' דצ"ע בזה דל"ד לשתי קדירות שהאיסור הוא בלוע אבל כאן האיסור מבחוץ על התנור ע"ש):

ד **מבפנים.** כ' הט"ז והא דלא סגי בקנוח מפני שא"א לתנור להתקנח יפה והוי השמנונית בעין וא"ל מזה על מ"ש לעיל דקרקע של תנור הוי כבלוע בקדרה וכאן משמע דהוי איסור בעין דשאני כאן שהשמנונית עצמה מטיח ממנה בתנור ואינו מתקנח יפה משא"כ בפלאד"ן דלעיל שאין שם שומן בעין כלל בתנור אלא בליעה מן הפלאדי"ן דודאי

לא נכחיש חוש הראות שרואין שמקומו יבש ומ"ש ס"א דחיישינן שמא יזוב וכו' היינו מספק:

ה **בחלב**. כתב הש"ך ואע"ג דבר"ס ק"ח אם צלו בשר כשרה עם בשר נבילה בתנור א' אפי' קטן מותר בדיעבד הכא כיון דאפשר לאכלו בלא חלב הוי כלכתחלה וע"ל סי' ק"ח סימן קי"ו מדין סכנה:

ו **עשרונים**. ושיעור עשרון הוא שיעור חלה והוא מ"ג ביצים וחומש ביצה (כמנין חל"ה. וחומש נרמז בה'. ושיעור חלה הוא לערך שלשה קוואר"ט. בה"י. ועי' סי' שכ"ד):

סימן צח

א **חלב**. כ' הש"ך דמדברי הטור משמע דהיינו חלב בציר"י דהוא תרבא אבל הראב"ן כ' בתשובה דחלב ובשר טעמן שוה וצ"ל דמיירי בבשר שמן עכ"ל:

ב **עובד כוכבים**. כתב בדרישה מדאסר בישראל למטעם בו יש ללמוד שפעמים שקונין בשר ואין ידוע אם מלוח הוא אם לא אסור לטעום בלשונו עכ"ל וכתב הט"ז ע"ז שהוא תמוה מאד דהא בסימן מ"ב גבי מרה כתב בהדיא דטועמו בלשונו וע"כ נראה דבטעימה בלשון אין בו חשש איסור במקום ספק ושאני הכא דהיה צריך לטעום ע"י אכילה ממש כדי להרגיש אם יש שם טעם וע"כ צריך שיטעמנו עובד כוכבים ועיין בא"ח סי' תקס"ז לענין תענית מבואר פשוט דאין איסור בטעימה בלשון לחוד:

ג **שסומכין**. כתב הש"ך דבב"י פסק בכותי דלאו קפילא פירוש נחתום אומן סמכינן עליה במסל"ת דוקא ואקפילא סמכינן אפילו אינו מסל"ת דלא משקר שלא יפסיד אומנתו ונתבאר לך דכאן מיירי בעובד כוכבים שאינו קפילא ולכך צריך שלא ידע שסומכין עליו אלא שהקשו בט"ז ובש"ך כמה קושיות על המחבר דהא קיי"ל דאין עובד כוכבים נאמן במסל"ת רק בעדות אשה לבד ומכ"ש שהמחבר עצמו כ' בס"ב דמין בשאינו מינו אסור מדאורייתא א"כ היאך עובד כוכבים נאמן ותירץ הש"ך דיש לחלק דדוקא היכא דליכא למיקם עלה דמילתא הוא דאין עובד כוכבים מסל"ת נאמן באיסור תורה אבל במין בשא"מ כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא להטעימו לקפילא סמכינן עליה והט"ז תירץ דס"ל להני פוסקים דהא דאין עובד כוכבים מסל"ת נאמן במידי דאורייתא היינו במאי דבעי עדות דוקא משא"כ באיסור והיתר דא"צ עדות גמורה אלא בהוכחה סגי מהני שפיר מסל"ת והא ראיה שקפילא מהני אפילו אינו מסל"ת מטעם דלא מרע חזקתיה ובמידי דבעי עדות ודאי לא מהני דבר כזה כנ"ל ליישב דעת הפוסקים אבל לענין הלכה קיי"ל בסימן שי"ו ולענין בכור דלא מהני מסל"ת וא"כ גם בשאר דוכתי

לא מהני באיסור דאורייתא עכ"ל ועי' בסימן ט"ז סי"א ובסי' ס"ט ס"י ובסי' קכ"ב סי"א ובס"ס קל"ז:

ד **משערינן**. כתב הש"ך משמע דעת המחבר דכשיש שם עובד כוכבים לא שרינן אלא ע"י עובד כוכבים ואם אמר דאית ביה טעם איסור אסור אפי' טפי מס' ואי אמר דלית ביה טעם מותר אפילו בפחות מס' ולא אמרינן לשער בס' אלא כשאין שם עובד כוכבים או במין במינו:

ה **לסמוך**. כ' הש"ך משמע דוקא אעובד כוכבים לא סמכינן אבל אטעימת ישראל סמכינן כגון גבי צנון שחתכו בסכין של בשר כמ"ש בסימן צ"ו (וכגון תרומה שנפל לחולין דטעים ליה כהן) וכן האומר קונם בשר ויין שאני טועם ונפל לתבשיל שאסור לו בנ"ט סמכינן אטעימת ישראל אפי' אינו אומן ואפי' נתערב גוף הדבר דודאי ישראל לא משקר דלא כעט"ז שמחמיר בזה עכ"ל:

ו **נודע**. הטעם כ' ר"ת וכל הפוסקים דמין במינו מדאורייתא בטל ברוב כיון שאינו נ"ט אלא דחכמים הצריכו ס' הלכך כיון שנודע שהיה רובו היתר רק הספק אם היה ס' ה"ל ספיקא דרבנן ולקולא משא"כ כשלא נודע דהיה רובו היתר ה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא (אבל מין בשא"מ צריך מדאורייתא ס' והטעם משום דאיסור נותן טעם בהיתר נהפך ההיתר להיות כולו איסור ע"כ בספק החמירו):

ז **שמא**. והש"ך חולק על רמ"א והביא כמה ראיות שנהפוך הוא דהכל הולך בתר טעמא ולא בתר שמא רק ביין נסך או תקרובת עבודת כוכבים דאסור במשהו במינו וכן בדבר שיש לו מתירין דלא בטל כלל במינו בזה אזלינן בתר שמא ולא בתר טעמא אבל בדבר שמתבטל בס' אזלינן בתר טעמא ואפילו יבש ביבש ג"כ אזלינן בתר טעמא וכתב שהגיעו דבריו אלה לפני כמה גדולי הדור והסכימו עמו גם הגאון מהר"ר יושיע אמר שדבריו ברורים הם:

ח **רובו**. הטעם דס"ל מין בשאינו מינו מה"ת בנ"ט א"כ ה"ל ספיקא דאורייתא לחומרא וכ' הת"ח בשם או"ה דאפי' אם נפל חלב לבשר עוף שהוא דרבנן אפ"ה אם נשפך אסור הואיל וטעם כעיקר דאורייתא וכתבו הט"ז וש"ך דתמוהין מאד דבריו דמה בכך דטעם כעיקר הלא העיקר גופא אינו אלא מדרבנן וזה שכ' האו"ה אינו אלא למ"ד דבשר עוף בחלב דאורייתא אבל לדידן דקי"ל שהוא רק מדרבנן פשיטא אם נשפך דמותר (וט"ז כ' וראוי להחמיר בעוף גזירה אטו נשפך בבשר בהמה משא"כ מין במינו ונשפך דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא):

ט **ומבטלו.** והש"ך אוסר עכ"פ את שאינו מינו (וכן דעת הפר"ח) והט"ז מתיר אפילו שאינו מינו ג"כ וכתב דכל זה לא מיירי אלא כשנתערב בפעם א' במינו ושאינו מינו אבל אם נתערב תחלה עם אינו מינו ואח"כ נתוסף שם מינו ודאי כבר נ"נ קודם שבא לשם מינו והוא פשוט עכ"ל:

י **אסור.** כ' הש"ך פי' שעכ"פ בקיאין אנו שיש בו רוב אלא דאין אנו בקיאין אם יש בו ס' או שלא ידעינן כמה נפיק מיניה דאז הוי מאיסורים של דבריהם אפ"ה אין תולין להקל והטעם כתבו הפוסקים דספק התלוי בחסרון ידיעה לא מקרי ספק דדעת שוטים הוא זה משא"כ אם בא הספק מכח שנשפך והר"ן כ' משום דבדבר שא"א לעמוד עליו אי אזלינן לקולא יהיו כל האיסורים בספק וכל א' ישער במה שנראה בעיניו לפיכך באו חכמים להשוות מדותיהן אבל במה שאינו בא אלא באקראי בעלמא כגון שנשפך וכה"ג אזלינן לקולא והט"ז הקשה איך אמרינן כאן דחסרון ידיעה לא הוי ספק ובסי' פ"א מתירין גבינות הטריפות ע"י סירכא וכן בכחל משום שאם היינו בקיאין היה אפשר להתיר ע"י בדיקה וה"ל ס"ס אלמא דחסרון בקיאות הוי ספיקא ותירץ דגבי גבינות איכא ספק לכל העולם ובכחל איכא תקנה אחרת לשער בכולו משא"כ כאן דעכ"פ איכא איסורא בודאי אלא לא ידעינן אם יש שם ס' לכך אסור וע"ש באריכות (ובנה"כ תירץ דהכא הוי שפיר חסרון חכמה כיון דא"א לעמוד על שיעורו אבל התם מדינא אפשר למבדק בפושרין ובנפיחה רק דמחמרינן לומר דאין אנו בקיאין לכן הוי ספק מעליא ע"ש):

יא **בכלי.** כ' הש"ך דוקא בכלי אבל בדבר מאכל קי"ל דנאסר כולו ואפילו בכלי דוקא אם נאסר ע"י מליחה או ע"י עירוי אבל אם נאסר ע"י כבישה צריך כולו ג"כ לשער נגד כולו וע"ל סי' צ"א ס"ה:

יב **ויסירנו.** כתבו הט"ז וש"ך אבל בפחות מס' לא מהני תקנה זו דהא אם תחב כף בשר בקדרה של חלב ואנו רואין הכף כמו שהיה בתחלה אפ"ה אמרינן שהטעם יצא ממנו ה"נ בחלב לתוך היתר אע"פ שאח"כ צף למעלה מ"מ הטעם שלו נפלט ולא אמרינן תקנה זו אלא לחומרא בדאיכא ס' אבל בדליכא ס' ודאי חתיכה עצמה נ"נ ולא מהני אח"כ שיצוף למעלה ודלא כב"ח שמתיר בדיעבד:

יג **איסור.** כתב הש"ך דמשמע מדברי הרב דס"ל דאף בשאר איסורים חנ"נ בכלי ישן מיהו היינו דוקא במקום שאין הפסד אבל בהפסד שרי בשאר איסורים בכלי ישן וכ"כ בת"ח ואף אם היא כף ישנה רק דידעינן כמה בלע א"צ לשער אלא כנגד הבשר והחלב כגון אם ניער בה כזית של בשר ואח"כ ביומו כזית חלב אין צריך אלא ס' נגד ב' זיתים עכ"ל:

יד **הכזית**. דסבירא ליה דלגבי דבר הבלוע לא אמרי' חנ"נ:

טו **חרס**. כ' הש"ך דמהרש"ל וב"ח חולקים על הר"ב בזה וכתבו דבכלי חרס ודאי אינו עולה על הדעת שגוף החרס יעשה נבלה וט"ז כתב דיש להחמיר בכ"ח אפילו חדש לשער נגד כולו ול"ד למ"ש רמ"א בסי' צ"ב ס"ה גבי טיפת חלב דלא אמרינן חנ"נ אם הוא כלי חדש דהתם שאני שעדיין כולו היתר לא שייך ביה חנ"נ משא"כ אם הוא בלוע מאיסור מיהו כ' הש"ך דבהפסד מרובה וכה"ג יש להקל כהפוסקים דבשל עץ ומתכת לא אמרינן נ"נ אבל בלא הפסד יש להחמיר בשאר כלים ישנים ב"י לומר דנ"נ אפי' בשל עץ ושל מתכת:

טז **איסור**. פי' הט"ז אפי' איסור דרבנן דרבנן והכי אמרינן בש"ס פ' ג"ה לא תזלזל בשיעורא דרבנן:

יז **פליטתה**. כ' הש"ך לאפוקי לבטל היא עצמה אם אינו מכירה דאז חשיבה בריה כשיש בה אפרוח כדלקמן ר"ס ק' וע"ל סי' פ"ו מדינים אלו:

יח **הנוהגין**. פי' בין של תורה בין של דבריהם:

יט **עצמן**. כגון תבלין של עבודת כוכבים ושל ערלה וכיוצא בו ואפילו אין אסורים אלא מדרבנן לאפוקי אם הם רק בלועים מאיסור והטעם שהחמירו בתבלין לפי שמן הסתם נ"ט באלף ולפ"ז היכא דידוע בבירור שאינו נ"ט כגון שנפל קורט א' של מלח או תבלין ליורה גדולה מותר ופסק בת"ח דאפילו נפל מלח ותבלין לדבר ששוה בשמו אפ"ה כיון דחלוק בטעמא לא בטיל אבל אם נפל לדבר ששוה בטעמו בטל בס' וכ' באו"ה דהא דאינו בטל אפי' באלף היינו מדרבנן ואם אינו ידוע אם מרגישין טעמו או לא מתיר בכה"ג בא"ז גם עתה להאכילו לעובד כוכבים מסל"ת וכתב הט"ז וצ"ע לענין שומן של איסור שנפל למאכל אמאי יהיה בטל בס' הא לטעמא עביד ותירץ בשם או"ה דלא מקרי טעם בזה אלא דבר חריף ולא שומן דאף שגם הוא מטעים המאכל וממתיקו מ"מ אין נרגש כ"כ כמו דבר חריף משום הכי כתב כאן רמ"א כגון מלח ותבלין ועיין בא"ח סי' תקי"ג דשם לא מהני ס' אע"ג דאינו דבר חריף צ"ל דשאני התם שיש שם טעמא וחזותא גבי ביצה שלבנו בו מאכל משא"כ כאן וכתב עוד דשומן בשר שנפל לתוך מאכל חלב בטל בס' כיון שאין האיסור מצד עצמו רק מצד התערובות:

כ **מצטרף**. שטעם דם וחלב אינו שוה הרי נתבטל טעם החלב בס' וטעם הדם בס' דמה לי איסור המבטל איסור ומה לי היתר המבטל איסור רק שיתבטל טעם האיסור ולא יהא לו עוד כח ליתן טעם בהיתר:

כא **בשוגג**. אבל במזיד יתבאר דינו בסי' צ"ט ס"ה וכ' בט"ז זה למאן דלית ליה חנ"נ בשאר איסורים אבל לפי מה דקי"ל דאמרינן חנ"נ בכל האיסורים גם זה התערובת אסור דכבר נעשה נבלה קודם התערובת והש"ך כתב דגם לדעת רמ"א מצינו דין זה לענין לח בלח דלא אמרינן חנ"נ בהפסד מרובה כדלעיל סי' צ"ב ס"ד א"נ דרמ"א אזיל לטעמיה דס"ל דאם נתוסף על האיסור בשוגג קודם שנודע התערובות לא אמרינן חנ"נ א"נ הכא מיירי שנתערבו שתי הקדרות יחד קודם שנודע התערובות אלא לפי מה שהוכחתי שם דאפילו לא נודע התערובות אמרי' חנ"נ א"כ לא שייך האי דינא רק בלח בלח בהפסד מרובה א"נ אם נפל כזית גבינה לכ"ט זיתים היתר ובקדירה אחרת נפל כזית בשר לשלשים זיתים של היתר ונתערבו ב' התערובות הללו בשוגג דמותר דלא שייך לומר חנ"נ כיון דעדיין כולו היתר א"נ נ"מ אם נפל כזית דם לתוך ס' זיתים של היתר ואח"כ נפל כזית ועוד של חלב לאותן ס"א זיתים דא"צ ס' נגד ב' זיתים אלו של איסור אלא גם הכזית דם שנפל בראשונה מצטרף לבטל החלב מיהו כ"ז דוקא בשני מיני אסורים שאין טעמן שוה אבל במין א' לעולם חוזר וניער כדלקמן סי' צ"ט ס"ו:

כב **מבטל**. פי' שנפלו לירקות בקדרה דמהני כל אחד לשיעור ששים:

סימן צט

א **עצמות**. כ' הט"ז וז"ל לפי שאינם בני אכילה אינם בכלל האיסור ומ"מ בולעים הם ע"י הבישול ע"כ מצטרפים לבטל האיסור ומו"ח ז"ל הקשה על רמ"א ממ"ש בת"ח דאפי' החרס שבכלי צריך ס' נגדו אם כן גם כאן נימא דהעצמות נ"נ ואני אומר משה אמת ותורתו אמת דעצם זה דומה ממש לכלי מתכות דלא אמרינן ביה חנ"נ משום דיש לו היתר בהגעלה ה"נ בעצם דמבואר בא"ח סי' תנ"א דכלי עצם ניתרים בהגעלה ע"כ לא שייך כאן חנ"נ עכ"ל והר"ן פ' ג"ה כ' דהעצמות הרכות מצטרפים לאיסור מפני מוח שבהן ומחמת רכותן שיצא לחות אבל עצמות יבשים או קליפות של ביצים וכה"ג אף אותן של איסור מצטרפין לבטל האיסור וכן דעת האו"ה וב"ח:

ב **הקדרה**. פי' אותה קדרה שמבשל בה עכשיו איסור והיתר:

ג **מחמירים**. ומ"מ גם לאיסור אין מצטרפין אבל עצמות ההיתר מצטרפין להיתר. ש"ך:

ד **שבלעו**. ולא סגי בס' נגד בשר הנבלה דשמא נתמעט הבשר בבישולו ונכנס בעצמות כן איתא בטור:

ה **הבלועה**. פירוש חתיכה הבלוע מאיסור שנפלה להיתר ואין בהיתר ששים לבטל האיסור אלא בצירוף החתיכה מצטרפין גם החתיכה לבטל מיהו החתיכה עצמה אסורה

כמ"ש המחבר בר"ס ק"ו אבל אין נוהגין כן לדידן אלא צריך ס' נגד כל החתיכה ואפ"ה החתיכה עצמה אסורה:

ו **ונתמעט**. כתב מהרש"ל נראה אפילו היכא שראינו שנפל האיסור ולא נתמעט בשיעור א' עם ההיתר אפ"ה אין לשער במה דבלעה הקדרה כי אין לעמוד על שורש הדבר ולא ידע כמה בלעה הקדרה וכמה פעמים יבא קלקול מזה אלא לעולם משערין כמו שבא לפנינו וכתב הט"ז לפי זה אין להורות היתר במ"ש הש"ע בסעיף זה ומשערין באומד יפה וכו':

ז **שבלעה**. כתב הט"ז א"ל שמא בנפילת האיסור היה האיסור גדל מאד ועכשיו נצטמק דאחזוקי איסורא לא מחזקינן מיהו כבר כתבתי לעיל שאין להקל בזה אף במין במינו:

ח **לכתחלה**. כ' הש"ך דיש אומרים דאסור לבטלו מדאורייתא מיהו בדיעבד לכ"ע דינו כמ"ש המחבר אחר כך עכ"ל וכתב בט"ז דבסימן פ"ד סי"ג מבואר דאם אין כוונתו רק לדבר אחר כגון לתקן הדבש מותר ובסימן קל"ז ס"ב כתבתי דהיינו דוקא באם א"א בענין אחר:

ט **עבר**. פי' שזרק איסור מועט לתוך היתר מרובה שיש ס' נגדו או שנפל מעצמו לאין ס' בהיתר אלא שריבה אח"כ:

י **בשבילו**. דאי שרית למי שנתבטל בשבילו חיישינן דלמא אתי למימר לעובד כוכבים או לעבד שיבטלנו הלכך קנסינן ליה אבל אם לא היה שלו וגם לא נתכוון לבטל בשביל עצמו שרי לדידיה דלא אהני מעשיו הרעים ב"י וכתב רש"ל ודוקא שידע זה שנתבטל עבורו ניחא ליה אפילו לא צוה אותו לבטלו אבל אם לא ידע ממנו שרי ליה דהרי הוא כשוגג ובמקום דאסור לו אסור גם לבני ביתו וכתב הט"ז דאם טעה בדין וסבר שמותר לבטל האיסור מקרי שוגג וראיה משבת פ' כלל גדול במתני' דאם שכח שיש איסור מלאכה בזה אף על גב שיודע שהיום שבת מקרי שוגג ה"נ דכוותיה וכן איתא מפורש בתוספות בבכורות דף כ"ג ד"ה סבר וכו':

יא **למכרו**. כתב הש"ך ונראה דדוקא כשישראל לוקח ביוקר מעובד כוכבים הוא דאסור דאל"ה אין טעם לאסרו למכור לישראל דהא לא אהני מעשיו הרעים:

יב **נבלה**. כ' הש"ך לכאורה קשיא מה ענין זה לחנ"נ דאפי' למ"ד דלא אמרי' חנ"נ בשאר איסורי' מ"מ חתיכה שבלעה איסור ונתוסף עליה היתר אח"כ החתיכה עצמה נשארה באיסור' כמ"ש כל הפוסקים ר"ס ק"י שהאיסור שבה אינו נפלט לגמרי אלא הרב אתי לאשמועינן דחתיכה שבלעה איסור ונתוסף אח"כ היתר אפי' התוספת אסור כי ליכא ס' נגד כל החתיכה אבל אם ריבה עליו בשוגג נגד כל מה שנ"נ אפילו בבב"ח בלח בלח

הכל מותר אבל בחתיכה שבלעה איסור אפילו ריבה עליו ס' נגד כל החתיכה נשארה החתיכה עצמה באיסורה וכ' עוד דמדברי הר"ב משמע דאפילו בבב"ח לא אמרינן חנ"נ בלח בלח והוא חולק עליו ע"ש שהניח דברי רמ"א בצ"ע:

יג **נהגו**. כתב הט"ז הטעם דאין לנו לחוש שמא נתוסף אחר שנעשה נבלה דאחזוקי איסורא לא מחזקינן אמנם אם ידוע להמורה שנתוסף אלא שאין ידוע אימתי בזה ודאי יש לחקור אחר זה אימתי נתוסף כנ"ל להלכה עכ"ל וכתב בש"ך אפי' למ"ד דלח בלח נ"נ וכן חתיכה שבלעה איסור לכ"ע בכולהו לא נהגו לחקור דלא מחזקינן איסורא אך מ"ש הרב לחלק בין נודע התערובת או לא ואפי' בחנ"נ יש חילוק זה חולק עליו הש"ך שהרי למ"ד חנ"נ א"כ תיכף כשלא היה ס' נתן טעם ומה לי אם נודע או לא והכי מוכח נמי מסימן צ"ב גבי תחב כף חולבת בקדרה של בשר ב' פעמים ולא נודע בנתים דצריך ב"פ ס' מטעם דבפעם הא' נעשה כל הכף נבלה וכן כמה שאר ראיות ע"ש:

יד **מרבה**. הקשה הש"ך דבא"ח סי' תרע"ז כתב המחבר דמותר השמן שבנר חנוכה שנתערב בשמן אחר ואין בו ס' לבטל יש מי שאומר שאין להוסיף עליו לבטלו עכ"ל והרי נר חנוכה אינו אלא מדרבנן ודוחק לחלק דהתם כיון דהוקצה למצותו חמיר טפי וצ"ע עכ"ל. (והמ"א רוצה לתרץ שם דחנוכה הוי דבר שיש לו מתירין לשנה הבאה ולא אוכל להבין דבריו דא"כ אפילו באלף לא בטיל ולמה כ' המחבר שם ואין בו ס' לבטלו):

טו **לשנות**. כתב הט"ז ול"ד לעצים שנשרו מן הדקל בי"ט לתוך התנור שמרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן דהתם מקלי קלי לאיסורא ואינו נהנה מהם עד שעת ביעורן מן העולם ואז אין ממש באיסור וכ' מהרש"ל דהא דאמרינן התם טעמא דמקלי קלי הוא דוקא משום דהוי דשיל"מ אבל בדשאל"מ בכל איסורי דרבנן מרבה ומבטלן ע"כ פסק דבדיעבד אפילו כוון לבטלם ולא ידע שאסור לעשות כן שרי ע"כ ואני הוכחתי לעיל דאם לא ידע שיש איסור בדבר שרי בכל הביטולים עכ"ל:

טז **יבש**. והש"ך כתב דנ"ל להתיר בהפסד מרובה אם הוא יבש ביבש ומין במינו ונודע בינתים ע"ש שמביא כמה ראיות לדבריו וכל זה אם יש להם טעם א' אבל ב' איסורים שחלוקים בטעמם אז כל א' מבטל את חבירו ע"ל סי' צ"ח וכ' הט"ז ול"ד לתחיבת כף ב' פעמים בסי' צ"ד דהכא איכא איסור חדש:

יז **בבשר**. כתב הש"ך וא"ל פשיטא דהא כל איסור בטל בששים יש לפרש משום דבסימן רצ"ט יתבאר דגבי היתר בהיתר לא שייך ביטול קמ"ל דהכא לא אמרינן כן עיין שם ובת"ח כתב דאפילו לכתחלה מותר ליתן המים בקדרה של בשר כיון דכבר נתבטל:

יח **להשתמש**. והט"ז חולק על דין זה ומביא כמה ראיות דלא אמרינן כן אלא במקום שהוא פוגם גם כן ופסק כן הב"ח והלבוש ע"ש ועיין בסימן קכ"ב ס"ה:

סימן ק

א **אפרוח**. כתב הש"ך דוקא ביצה שיש בה אפרוח הוא דחשיב בריה אבל אם אין בה אלא דם לא חשיב בריה ואף דבסימן ק"י נסתפק הב"י בזה מ"מ חזר בו בבדק הבית שם וכ' בפשיטות דלא הוי בריה בטיפת דם לחוד וכתב בט"ז דדין כל דברים החשובים דאינם בטלים הוא רק מדרבנן ונ"מ לספק אי הוי דבר חשוב או לא הוי ספיקא דרבנן ובטל אבל אי הוה ודאי דבר חשוב רק שהאיסור ספק כגון ביצי ספק טריפה וכה"ג אפי' באלף לא בטיל:

ב **אצבעות**. זה הוא בשור הגדול ובכבש קטן ב' אצבעות כ"כ או"ה:

ג **השומן**. כתבו הט"ז וש"ך דאם השומן דבוק בחתיכה אחת צריך שיהיה באותה חתיכה ס' נגד השומן ואם לאו צריך ס' נגד כל החתיכה לדידן דאמרינן בסי' צ"ב בכל האיסורים חנ"נ:

ד **נמוח**. פי' ואזיל חשיבותיה מ"מ צריך ס' נגדו דאע"ג דעץ בעלמא הוא התורה אסרתו ומ"מ נראה לסמוך להקל בספק כזה כגון אם נשפך ואין ידוע אם היה שם ס' רק שהיה רוב בודאי דאסור לעיל סי' צ"ח באינו מינו מ"מ כאן שרי עכ"ל הט"ז:

ה **הכל**. היינו כשא"א להתיר ע"י סינון:

ו **אסורים**. דמאחר שנמצאו ג' הוחזק שיש שם עוד ואינן ניכרות והב"ח רוצה להחמיר אפי' בב' כיון דלרבי הוי חזקה בתרי זימני וחולק עליו הט"ז דלא קי"ל כן אלא בספק נפשות אבל בשאר דוכתי קי"ל כרשב"ג דבתלתא זימני הוי חזקה:

סימן קא

א **בהנאה**. כתב הש"ך דמבואר בש"ס דאיסורי הנאה כגון בב"ח וכה"ג אם הן חה"ל אוסרין תערובתן ג"כ בהנאה אפי' באלף מיהו מותר למכרן לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבהן:

ב **לקולא**. דחומרא זו דחה"ל אינה אלא מדרבנן ועיין מ"ש ר"ס ק':

ג **בחלב**. לפי ששניהם נעשו גוף א' וראיה דלוקה מן התורה אם אכל כחצי זית מחלב וחצי זית מבשר עכ"ל הט"ז:

ד **טעם**. דהא אין הבלוע ראוי להתכבד ומכח זה כתב בת"ח דגבינה שהועמדה בחלב טריפה שנתערבה דלא הוי חה"ל שהאיסור בה בלוע הוא והב"ח תמה ע"ז דהא הת"ח

פסק בגבינה של עובד כוכבים דלא מהני בה ס"ס כיון דהאיסור מגופה וא"כ גם כאן היה לו לפסוק דהוי חה"ל ותירץ הט"ז דשם מיירי בגבינה שיש בה חשש שנתערב בה חלב טמא ולא היה שם ביטול ברוב כשרים וקמ"ל דלענין ס"ס החמירו כיון שחכמים אסרוהו מתחלה מכח ספק דאורייתא מקרי ודאי טריפה דספק הראשון נחשב לודאי משא"כ הכא דמיירי שיש רוב לבטל אלא שאתה בא לאוסרו מצד חה"ל בזה אני אומר דהוי רק איסור בלוע ולא אמרינן ביה חה"ל וכתב עוד ומ"מ נ"ל דסתם גבינה של עובד כוכבים חשבינן לאיסור בלוע ובטלה ולא אמרינן דאתיא מחלב בהמה טריפה דבתר רוב אזלינן ע"ש. אך מ"ש בסוף דבריו אם יש חשש שמעמידין אותו בעור קיבת נבלה מכח זה יש לה דין חה"ל כי איסור בשר וחלב יש כאן עכ"ל לא נראו לי דבריו דהא הטעם דאמרינן גבי בב"ח חה"ל משום דכל חד שרי מצד עצמו וזה לא שייך בנבלה גם הוא נגד מ"ש המחבר בסימן פ"ז סי"א ע"ש ודוק ואפשר לדחוק בדבריו דר"ל דאיסור נבלה הוי איסור מחמת עצמו ואמרינן ביה חה"ל כמו בבב"ח דמקרי ג"כ איסור מחמת עצמו וק"ל:

ה **קליפה**. כ' הש"ך דלא משכחת לה אלא גבי בב"ח אבל בשאר איסורים הלא לא נאסר אלא מחמת טעם בלוע ופשיטא דלא מקרי חה"ל מיהו יש פוסקים ס"ל דאם יקלפוהו יהיה חה"ל לא בטיל עיין שם:

ו **להתכבד**. כ' הש"ך דגם דבר שבמנין לא הוי כיון שמחוסר תיקון גדול כ"כ וכן הוא דעת הב"ח דלא כת"ח שכתב דהוי דבר שבמנין וע"ל סימן ק"י:

ז **הסירו**. מ"מ כיון דבתחלת התערובת נתבטל אינו חוזר וניעור. סמ"ק:

ח **שלם**. אפילו הופשט עורו:

ט **בנוצתה**. ה"ה כבש בעורו וכה"ג:

י **אווז**. כתב בת"ח דרגלי אווז שלא הוחרכו עורן מעליהן כמו שרגילין לעשות דמי לתרנגולת בנוצתה וכ' בט"ז משמע דאם הסירו כבר הנוצות ועדיין לא נטלו משם המעיים ולא נפתח הבטן חשיב חה"ל ואינו בטיל וכ' רש"ל דראש של בהמה לא חשיב רק ראש של עגל וכ"ש לשון של שור דחשיב שהרי אברהם כיבד את המלאכים בג' לשונות:

יא **הכנתא**. כ' הט"ז דלדידן הדרא דכנתא של עגל חשיב חה"ל:

יב **שומן**. כ' הש"ך דמהרש"ל חולק בזה [וכתב הדרא דכנתא של עגל חשיב] ולפי שדינים אלו משתנים לפי המקום והזמן כדלקמן ר"ס ק"י קצרתי בזה והכל תלוי בראות עיני המורה אם חשוב הוא באותו מקום או לא ואם יש ספק אזלינן לקולא וכתב בט"ז דאין להקל בעור שומן האווז אף שנחתכה לרצועות (שקורין גריב"ן) אפ"ה מקרי חה"ל

(ובנה"כ חולק על זה שהרי אין מכבדין עם החתיכה א' רק הרבה ביחד וא"כ כל חתיכה בפ"ע לא הוי ראוי להתכבד ע"ש):

יג **שאר**. כ' הט"ז בשם מהרש"ל דקורקבן של אווז חשיב חה"ל ומשמע דשל תרנגולת לא הוי חה"ל ועוד כתב רש"ל דחכמי קראקא הורו על בשר אווז שעל החזה שקורין בילי"ק אע"פ שהופשטה העור מעליו אפ"ה ראוי להתכבד והוא חולק ע"ז ומסקנת הט"ז שנקרא חה"ל מטעם דכל חתיכה שהיא ראויה להתכבד עכשיו אע"פ שהיתה חשובה ביותר לא בטיל חשיבותה. וכתב בלבוש דאותן כבדים של אווזות שנהפכו ללובן מכח השומן ודאי חשובין הן ולא בטלי והעיקר בזה דתלוי לפי המקום והזמן:

יד **נתרסקו**. כ' בת"ח דמשמע באו"ה הא דבטל אם נתרסק היינו שלא נשאר שם דבר חשוב אבל אם נשאר חה"ל אע"ג דבטל מטעם בריה מ"מ עדיין חשיב ואינו בטל מטעם חה"ל וסברא נכונה היא עכ"ל (כ' ע"י וכנ"ג מה שדרך ליפול קצת ע"י בישול אינו חשוב נתרסק אבל נפרד קצת מגופו ומשדרתו או ראשו חשוב ריסוק. וכל דבר חשוב מהני ריסוק חוץ מדבר שיש לו מתירין ע"ש):

טו **במינם**. פי' הט"ז כגון קדירה של ירקות שנאבד בה בריה דהכל אסור וע"ל סי' ק"ב ס"א:

טז **מותרת**. כ' באו"ה דדין זה מיירי ביש ס' בהיתר נגד האיסור ומ"ש אם היא של איסור ר"ל שגם האיסור נכלל בכלל ספק זה דשמא נחתך:

יז **תולין**. אע"ג שבכ"מ הולכין אחר הרוב מ"מ הכא אמרינן כל שנשתנה מקדמותו הוא מן הרוב והוי כמו כל דפריש וכו' הגהת ש"ד:

יח **דומות**. כתב הט"ז משמע דבמראה גם כן יהיו שוות ואע"ג דגבי שומן הקורקבן סגי במראה השומן לחוד הכא שאני כיון שאפשר לברורי שיהיו ג"כ מכוונים בחיתוך צריך זה ג"כ וכתב באו"ה עתה שאין אנו בקיאין כ"כ אין לנו להתיר בכה"ג אם לא שיש הפרש גדול וניכר וכ' הב"ח שקיבל מחכם א' אם נמצא מים בראש כבש אחד דמיטרפא ביה ולא נודע מאיזה כבש הוא יש לבדוק בחוט השדרה של הכבשים וכל כבש שנמצא בו מים בראש יהיה מים בחוט הנמשך מהמוח להשדרה ותולין שהראש הוא מאותו כבש להתיר האחרות עכ"ל וסיים הט"ז שאין בדבר זה כדאי להתיר עליו ספק טריפות כיון שלא נמצא בש"ס ופוסקים ועיין לעיל סי' פ"ג:

סימן קב

א **ונתערבה**. כתב הט"ז ואם אותו התערובות נתערב אח"כ בתערובת שנית כתב לקמן סי' ק"י ס"ח דמותר והש"ך כ' דאפי' בב' תערובות אסור בדשיל"מ:

ב **בשאינה**. כ' הש"ך דנראה דהכא אזלינן בתר שמא ולא בתר טעמא דאם הוא שוה בשמא אף על גב דלא שוה בטעמא ה"ל מין במינו ולא בטיל ואם אינו שוה בשמא אע"ג דשוה בטעמא ה"ל שלא במינו ובטל:

ג **לבנו**. כיון דלחזותא עביד לא בטיל כדאיתא באו"ח סי' תקי"ג ס"ג ע"ש ובנותנו לקדרה לתקן איתא הטעם במהרא"י דכל שנותנין זה בזה לתקן מקרי מין במינו כגון מים ומלח בעיסה דחשיבא מין במינו כיון שהם מתקנים את העיסה וכתב הט"ז ואין לטעות מכח זה לענין מה דאמרינן בהרבה דוכתי חד בתרי בטיל במינו מן התורה ובאינו מינו צריך ס' מן התורה ולומר דגם שם הוי מין במינו במידי דמתקן הקדרה כמו כאן דשם תלוי בטעם כיון שנ"ט באינו מינו והאי נ"ט בקדירה ממילא יש לו שם חומרא דאינו מינו:

ד **עתיד**. כגון ביצה שנולדה ביו"ט שתהיה בודאי מותרת לאחר י"ט (לאפוקי ביצה דספק טריפה דנקט אח"כ):

ה **ספק**. הקשה מוהר"ר משה מלבו"ב למה כתב המחבר לפי שאין המתיר בודאי הא דין זה דספק טריפה לא שייך כלל לדבר שיל"מ משום דגבי ביצה שנולדה ביו"ט שפיר שייך לומר שהוא דשיל"מ דעכשיו הוא אסור ולמחרתו יהיה מותר משא"כ בביצת ספק טריפה אף אם ההיתר יהיה בידו או שיבא בודאי מ"מ אם נתערב באחרים דין הוא שיבטל ממ"נ אם תהיה התרנגולת טריפה א"כ הביצה לא הוי דשיל"מ דהא באמת טריפה היא וראוי שתתבטל ואם תהיה התרנגולת כשרה א"כ לא נאסר הביצה מעולם ודשיל"מ לא שייך אלא אם הוא עכשיו אסור ולעתיד יהיה מותר ונ"ל לתרץ דהמחבר איירי כאן מביצה של ספק טריפה שנולדה ביו"ט ג"כ וא"כ אף שתהיה התרנגולת כשרה אח"כ מ"מ הביצה אסורה היום שנולדה ביו"ט וסד"א אם אותה הביצה נתערבה ביו"ט לא תתבטל באלף משום שיש לחוש שמא תהיה התרנגולת כשרה וא"כ אין לביצה זו שום איסור רק שנולדה ביו"ט קמ"ל הואיל שאין המתיר בודאי עתיד לבוא דשמא תהיה טריפה א"כ לא מקרי ביצה זו דשיל"מ ובטלה וק"ל:

ו **הוצאות**. כ' הש"ך דמהרי"ל חולק ע"ז דהוצאות ההגעלה הוא דבר מועט וראיה ממעשר שני דהוי דשיל"מ על ידי העלאה לירושלים וכו' ע"ש ויש לחוש לדבריו במקום שאין הפסד מרובה וגם נ"ל שיש לשהות הכלים עד שלא יהו ב"י דאז שרי מן התורה ואפי' בכל אחד בפ"ע אסור להשתמש עד אחר מע"ל דהא הטור לא כתב דלא הוי דשיל"מ אלא משום שצריך להוציא הוצאות ובכה"ג דיש לו מתירין מן התורה בלי שום הוצאות לכ"ע אסור ובתשובת בן לב פסק דקערה של חלב שנתערבה בקערות של בשר לא בטיל ברוב כיון דהוי שלא במינו וכולן אסורים וכבר תפס עליו הב"ח וגם מה

שהחמיר הב"ח להסיר כלי אחד לחומרא בעלמא כמו שנהג מהר"ם גבי חתיכות ל"ד דהא כל הפוסקים הסכימו בסי' ק"ט דא"צ להסיר אפילו בחתיכה ומהר"ם דעביד הכי כתב מהרא"י טעמא דצדיק ות"ח היה והחמיר שהיה נראה דרך גנאי שיזדמן אכילת איסור לפיו וכו' וזה לא שייך בכלים ומ"מ כיון דליכא פסידא יש להחמיר כדברי הב"ח וע"ל סי' ס"ט ס"י גם הט"ז פסק דיש להכשיר כל הכלים ע"ש:

ז **טעמו**. כתב הט"ז פי' שאם האיסור ניטל משם רק שפלט שם טעם אותו הטעם אינו חמור לאסור בשביל דשיל"מ ול"ד למ"ש בסעיף א' בנותן ביצה בקדרה לתקן וכו' דהתם עשוי הביצה לתת לקדרה לבשם התבשיל כ"כ הב"י בא"ח סי' תקי"ג מיהו הש"ך חולק ע"ז וכתב דלענין דינא נראה דאפילו הוציאו שלם טעמו לא בטיל וכתב שכ"פ הב"ח:

ח **עצמו**. כתב הש"ך דכל הפוסקים תפסו על הר"ב בזה כיון דדשיל"מ הוא מה לי בלוע או לא סוף סוף יש היתר לאיסורו:

ט **שי"א**. כלומר והעיקר אינו כן דלא מקרי דשיל"מ הואיל ולצלי לא נאסר מעולם כמ"ש בסימן ס"ט:

י **הבלוע**. הקשה בט"ז דלפ"ז אמאי הוצרך הרמ"א לתת טעם גבי כלי משום דצריך הוצאות ולא אמר הטעם דהוי איסור בלוע וצ"ל דבאמת גבי כלי ג"כ הוא מטעם בלוע אלא דרמ"א כתב הטעם מחמת הוצאות ללמוד ממנו במקום אחר היכא דצריך הוצאות דלא הוי דשיל"מ וא"ל מאי שנא מטיפת יין שאסר עליו בנדר שנפלה בחבית דהוי דשיל"מ דשם לא הוי בלוע אלא תערובות וממשו של איסור הוא שם מיהו בעיקר הדין מסכים עם הש"ך דאין חילוק גבי דשיל"מ בין איסור הבלוע או הטעם בכולם אינם בטלים אך מ"ש דגם חתיכה שלא נמלחה מקרי דשיל"מ זה אינו כמ"ש בס"ק ט':

יא **קודם**. פי' הש"ך כגון גיגית מלאה ענבים בעוטים והיה בה הרבה יין צלול קודם השבת מותר ליקח מן היין בשבת ואע"פ שיוצא גם עתה מן הענבים כל שעה לפי שמתבטל במה שיצא כבר ואין בו משום דשיל"מ מאחר שלא היה עליו שם יין בפ"ע מעולם וכן חבית מלאה ענבים שלימים וממלאים החבית במים לעשות תמד והענבים מתבקעים לאחר זמן ויצא כל היין מותר למשוך הימנו בשבת לשתות לפי שמעט יין שיוצא בשבת מתערב ומתבטל עם היין שהיה בו כבר ולא היה ניכר פעם א' בפ"ע מעולם וכן כל כיוצא בו עכ"ל:

יב **חולקין**. כתב הש"ך בת"ח פסק כסברא הראשונה ומהרש"ל חלק עליו ואותן שתי הסברות שהביא המחבר בא"ח סימן תמ"ז י"ל דפליגי נמי בהא אי חמץ הוי דשיל"מ או לאו:

יג **המבשל**. וכמו שנתבאר בא"ח ר"ס שי"ח:

סימן קג

א **כיוצא**. כגון חה"ל ודבר שבמנין וכה"ג:

ב **בטלים**. אבל כשהן בעצמן פגומין וסרוחין בטל חשיבותייהו ובטלים:

ג **קצת**. אבל דבר שאינו נ"ט לא לשבח ולא לפגם אסור וראיה מגיד הנשה בסימן ס"ה ס"ט ש"ך:

ד **מועט**. כתב בת"ח דאין לחלק בין נמחה ללא נמחה דגם גוף האיסור נמי בטל ברוב:

ה **מרובה**. וכן צירו של איסור:

ו **בד"א**. היא מילתא באפי נפשיה וקאי אריש הסימן:

ז **השביח**. כתב הש"ך דוקא אחר שהשביח אסור אבל קודם שהשביח מותר אע"פ שאפשר שישביח אח"כ כיון דהשתא פוגם הוא וכ"פ האו"ה (וכ"ג ופר"ח חלקו וכתבו אף קודם שישביח אסור ואם הדבר ספק אם השביח או פוגם הולכין להחמיר ומשערין בס'. ומ"מ נ"ל דמין במינו ואיכא ודאי רוב הולכין בספיקא להקל. פר"ח):

ח **האיסור**. וכ' הש"ך אבל א"צ ס' נגד כל הבלוע בקדרה דכיון דהיה פגום לא נ"נ כדלעיל סימן צ"ח:

ט **הקדרה**. דהוי נ"ט בר נ"ט האיסור בכף והכף בתבשיל והתבשיל בקדרה ועדיין כולו היתר כיון שהוא פגום והקשה בט"ז למה לי שתחב הכף ב' פעמים לנטל"פ אפילו אם תחב תחילה בנ"ט לשבח ואח"כ תחבוהו לנטל"פ ואח"כ בישל בקדרה זו נמי שרי דהוי נ"ט בר נ"ט דהכף נתן טעם פגום בתבשיל ותבשיל בקדרה והקדרה תתן אח"כ במה שיתבשל ה"ל נ"ט בר נ"ט ומסיק להלכה אפילו בחד נ"ט לפגם שרי:

י **לפגום**. כתב הש"ך וה"ה איפכא כשהוא פוגם מפני שאין שם מלח ותבלין ואלו היה שם מלח ותבלין כראוי לא היה פגום מותר כיון דהשתא מיהא פוגם וכתב באו"ה תבשיל שנפל שם איסור פגום ונפל אותו תבשיל לקדרה אחרת ובאותו תבשיל היה איסור בעין א"צ אלא ס' בקדרה שני' נגד האיסור שבקדרה דלא שייך לומר הקדרה הראשונה נ"נ דהא משרי שרי עכ"ל:

יא **פוגם**. הקשה בש"ך הא בסימן קכ"ב פסק המחבר דסתם כלים של עובדי כוכבים אינם ב"י ואם כן בלאו הכי מותר וצ"ל דלא הביא כאן דברי הרמב"ם אלא ללמוד דבשר פוגם שמן ודבש:

יב **הפסד**. וט"ז כתב דאפילו בהפסד גדול יש להחמיר וע"ל סימן צ"ד וכתב הש"ך משמע דבשמן גם הי"א מודה דפוגם וע"ש שכתב בשם כל הפוסקים דבשר ושמנונית נותן טעם לשבח בשמן הן שמן חי הן שלוק:

יג **הדיחה**. כ' הש"ך וז"ל לעיל ר"ס צ"ה כתבתי דסתם כלים שנתבשל בהם אמרינן שהיו נקיים ולא היה שומן דבוק בהם ולפ"ז מה שכתב שתהיה מודחת וכו' היינו לאפוקי כשידוע בבירור שלא היתה נקיה ואינה מודחת וקמ"ל דהשומן הדבוק אינו נטל"פ אחר מע"ל והיש מתירין ס"ל שטיחת איסור שעל פני הכלי נפגם ג"כ אחר מע"ל וע"ל סי' קכ"ב ס"ג לא הביא אלא סברא הראשונה וכ"פ בת"ח ומהרש"ל [ואנן פסקינן כדיעה א' דמה שהוא בעין אינו נפגם אפי' נשתהה כמה ימים. אחרונים]:

יד **שרי**. כ' הש"ך ומהרש"ל חלק ע"ז ואמר מאחר דאיכא ממשות בעין אז הטעם שבקדירה שאינו ב"י נטל"ש ואין דבריו נראין עכ"ל:

טו **בקדרה**. פי' בבישול וע"ל סימן צ"ה ס"ב דדוקא רובו דבר חריף בעי' וע"ל סימן צ"ו ס"ג וסימן קכ"ב ס"ג בהג"ה נתבאר דין זה:

טז **לילה**. דוקא לילה גורם להפיג הטעם כדאיתא בפוסקים ש"ך [ועיין לעיל סי' צ"ד ס"ק ט"ז מש"ש]:

יז **המים**. הטעם איתא בב"י מאחר דיש פוסקים דס"ל דאחר לילה א' נטל"פ ואף דלא קי"ל כן להתיר המים האלו מ"מ מהני לזה שלא יהיו נחשבים כנבלה לחשוב מע"ל מחימום המים וכתב הש"ך ומבואר דאם הוחמו המים תוך שיעור לילה א' צריך אח"כ מע"ל מחימום המים ודלא כת"ח דמיקל ולפ"ז גם מ"ש הר"ב וכן אם עברה לילה א' בין בישול וכו' אינו מוכרח לדעת הב"י ודוק עכ"ל:

יח **איסורים**. כתב הט"ז פי' אפילו קודם לינת לילה כיון דהיא גופה דהמים יהיו נחשבים כנבלה בשאר איסורים הוא פלוגתא בסימן צ"ב וכה"ג סמכינן אמקילין (ועיין פר"ח). והש"ך כתב דהאי במקום הפסד פי' הפסד קצת דאילו במקום הפסד גדול בלא"ה מותר מטעם די"א דאין אומרים חנ"נ באיסור לח שנבלע בהיתר לח וכדלעיל סימן צ"ב ס"ד בהג"ה ע"ש עכ"ל:

סימן קד

א **דדברא**. כ' הש"ך דמשמע מדברי המחבר דעכברא דדברא פשיטא לן דמשביח בשכר וחומץ ואפשר אפי' ביין ושמן וכה"ג אינה פוגמת אבל בש"ס מוכח דאף על גב דעולה על שלחן מלכים מספקא לן אי נטל"פ בתערובות:

ב **איסורין**. בד"מ כ' הטעם דבשרץ חיישינן שמא ישאר ממנו כעדשה שהוא שיעור טומאתו והוי בריה ואינו בטל והט"ז השיג עליו באריכות וסתר דבריו והעלה במסקנתו דבאמת אין חילוק בין שרץ לשאר איסורים ומה שבנחתך הכל אסור לאו טעמא משום חשיבות בריה רק דחיישינן דילמא בלע חתיכה דקה בתוך השכר או חומץ ומיירי כאן מאיסור ניכר אלא שא"א לבררו דבזה לא מהני ס' דלא מהני ס' אלא כשאין האיסור ניכר וא"כ אפי' בשאר איסורים הדין כן וכן דעת רש"ל וב"ח (ועי' בנה"כ דסתר דברי הט"ז ועי' פר"ח שהאריך):

ג **פוגם**. הרמב"ם נתן טעם לזה שאלו דברים צריכים להיות מבושמים (ופר"ח כ' אנו אין לנו אלא פסק ש"ע אף בשומן ע"ש). וכ' רש"ל דיש להחמיר בכל המשקין חוץ מיין ושמן ודבש:

ד **לספק**. כ' הש"ך והא דלא הוי ס"ס שהרי זה ג"כ ספק אם נטל"פ או לשבח וספק דכבוש וצ"ל דהאי ספק אם משביח או פוגם לא מקרי ספק כיון דבש"ס גופיה מספקא להו או אפשר דדמי לספק בחסרון ידיעה וצ"ע עכ"ל:

ה **יש**. והטעם איתא בש"ך דכל מה שמערה ונוגע בעכבר נאסר ונתערב בשאר השומן ונאסר הכל ואף דלפעמים העכבר מונחת בשולי הקערה וא"כ היה לנו להתיר כל השומן שהוא למעלה מקליפה שעל העכבר י"ל דידוע כשמערין עליו רותח נמס הכל ולכן הערוי נוגע תמיד בעכבר ונאסר הכל:

ו **כבישה**. כ' הט"ז אבל אם ודאי ידוע לנו שהשומן היה תחלה רך רק שיש ספק שמא תוך שיעור כבישה נתקשה דהיינו תוך מע"ל מן הנפילה בזה אזלינן לחומרא ודלא כאו"ה שמתיר אם בא לפנינו כשהוא קשה דאנו הולכין בתר שעת המציאה ואפי' בודאי היה רך בעת האיסור דשמא נתקשה תוך מע"ל לנפילת העכבר והביא ראיה ממה דאמרינן כל הטומאות הולכין אחר שעת מציאתן וחולק עליו בת"ח וד"מ דבספק א' אזלינן לחומרא וז"ל הש"ך אם ידוע שהיה רך כשנפל העכבר בתוכו אסרינן מספק שמא נכבש בו יום שלם אע"פ כשבא לפנינו הוא קשה אא"כ ידעינן בבירור שלא היה יום שלם רך אחר שבא העכבר לתוכו וכן אם ידוע שהיה רך יום שלם ונתקשה אח"כ ולא ידעינן אי היה בו העכבר כשהיה רך או לא גם כן אסור מיהו בכל זה מותר בדאיכא ס' משא"כ בעירו עליו רותח:

ז **הפסד**. כ' הט"ז זה קאי על ריש ההג"ה ויש מחמירין וכו' ור"ל במקום הפסד גדול יש להקל בכל המשקים חוץ משכר וחומץ ומ"ש רמ"א במקום שהשומן מאוס וכו' פי' שהוא אסור דלית ביה ס' משמע ביש שם ס' מותר בהדלקה גם כן ובאו"ה כתב וה"ה

לדידיה נמי אם הוא מאוס עליו אפילו שאין מאוס לאחרים אסור לו אפילו בס' ומאה אם הוא מאוס עליו עדיין:

ח **רבה**. כתב הש"ך אפילו יש בו כזית בכדי אכילת פרס מותר וע"ל בס"ס ק"ז ובסי' פ"ד דתולעים לא מקרי דברים המאוסים כזבובים ויתושים ומהרש"ל וב"ח אוסרים גם בזבובים ויתושים אבל המנהג להקל גם הב"ח מתיר בהפסד מרובה:

סימן קה

א **כבוש**. באו"ה כ' דאם נשתהה הבשר בשרייתו מע"ל אף הכלי אסור בדיעבד וצריך ס' נגד כל הכלי אם הוא של עץ או חרס דקי"ל כבוש כמבושל אפילו בכלים ול"ד לחבית דיין נסך דשרי לשום בו שכר לכתחלה דבייי"נ הקילו אמנם בשל מתכות אין מצריכין ס' נגדו בדיעבד כי אם שנאסר ע"י רותחין וכן בהיתר ששרוי בכלי של איסור ב"י וכן איסור ששרה בכלי של היתר מע"ל שאסור הכלי עכ"ל והט"ז כתב ע"ז וז"ל ולא אוכל להבין למה יאסר ההיתר בכלי של איסור ב"י דהרי האיסור מחמת כבוש הוא אחר שיעור כבישה שהיא מע"ל דאז נעשה מבושל והרי באותה שעה אינו ב"י וכו' (והגאון המחבר מ"א שמע בשם מ' יעקב מלובלין בשלמא אם הכלי עומד ריקן נפגם הטעם אבל כאן שעומד בו היתר תדיר א"כ כבר התחיל לקבל טעם בשבחו ולאחר מעל"ע נעשה כמבושל ממש ולכן אסור. וכ"כ בה"י סי' ס"ט ור"ס זה ע"ש דלא כאחרונים שכתבו להקל בזה ועי' פר"ח שחולק ג"כ על ט"ז). ולפי הנראה דאין לאסור בדיעבד מה שנשרה היתר בכלי של איסור מע"ל (ובט"ז יש כאן ט"ס ע"ש) אלא לכתחילה כדין נטל"פ גם מ"ש האו"ה לחלק בין כלי עץ וחרס למתכות לא מצינו חילוק זה בשום מקום אלא העיקר בזה דבכל הכלים אין לאסור אותם בדיעבד כנ"ל. והש"ך כתב שמצא בכת"י הרב בגליון או"ה שהרגיש בזה הקושיא וכ' שמיירי שהאיסור קצת בעין ולישנא דבן יומו לא משמע הכי ועוד דהא בכלל ל' כתב קערה מודחת וצ"ע:

ב **מקילין**. כתב הש"ך דמדברי הרב בת"ח נראה שכן עיקר באיסור כחוש ואע"ג דאנן לא מחלקינן בין כחוש לשמן היינו במליחה וצליה וכה"ג אבל כולי האי לא נחמיר:

ג **וספק**. פי' שאנו רואים שנכבש רק שיש ספק אם נכבש מע"ל והט"ז הניח דין זה בצ"ע ודעתו להתיר בספק ע"ש [ופר"ח דוחה ראייתו ועיקר הדין כרמ"א] (ובנה"כ השיג עליו ודחה ראיותיו ע"ש ועיין בסימן ק"ד בט"ז סק"ג משמע שסותר דבריו שבכאן ע"ש וק"ל):

ד **חומץ**. כ' הש"ך צ"ע דבריש סי' ק"ד פסק המחבר דבחומץ צריך גם כן לשרות מע"ל ע"ש ולכך העלה דבאמת חומץ שוה לשאר משקים שלא נאסר עד שישהה מעל"ע (ועיין

בא"ח סי' תמ"ז במ"א ס"ק כ"ח שמחלק בין חומץ שכר או של יין ע"ש ופר"ח כתב דחומץ צריך מעל"ע וכ"כ כ"ג וכדעת הש"ך):

ה **לציר**. ועי' בסי' ס"ט סי"ח וכתב הש"ך מיהו עכ"פ מליח כרותח הוי מיד לאסור כולו ונ"מ דהיכא דנשרה בציר של היתר איסור דרבנן והיתר כחושים ממש דבמליחה אף להר"ב אינו אוסר רק כ"ק ובנכבש כשיעור שיתננו על האש וירתיח אוסר כולו:

ו **ליזהר**. כתב הש"ך אפילו הוא דבר שדרכו להדיחו אח"כ דאז מותר להניחו ע"ג איסור צונן כדלעיל סי' צ"א מ"מ הכא יש ליזהר לכתחלה בדבר הזה וכתב עוד ומ"מ יש להחמיר ולאסור בכ"ח בכ"ש אם היס"ב במקום שאין הפסד כ"כ וכן בדבר מאכל יש לקלוף במקום שאין הפסד כ"כ אבל עכ"פ אין לאסור כולו בכ"ש וגם דעת הט"ז להחמיר בכ"ש כל שהיס"ב אם לא בהפסד מרובה ודבר חשוב וא"כ כל החומרות שנזכרו בסימן צ"ד בענין ב"י הוי בכ"ש ג"כ ולא כמ"ש רמ"א שם אם לא בהפסד מרובה ודבר חשוב יש לסמוך אהרמ"א מיהו בדבר זה חולק הט"ז שמשמע מדבריו שאוסר כולו והש"ך כתב שאינו אוסר רק כ"ק (ועיין מ"ש בסימן צ"ד בשם מהרש"ל בדבר שהוא עב כמו חתיכת בשר רותח שדינו ככ"ר ממש ומ"ש שם על זה) וכ' עוד הש"ך דאפילו בעירוי שנפסק הקילוח מבליע מיהא לכ"ע כ"ק ואף על גב דמדברי הרמ"א סי' ס"ח ס"י נראה דאם עירה מכ"ר על התרנגולת למולגה ונפסק הקילוח א"צ אפילו קליפה היינו משום דאינו מפליט ומבליע כא' אבל מ"מ מבליע (וצ"ע דהא בסי' הנ"ל לא משמע כן כלל ע"ש וגם בנה"כ עצמו הקשה מסי' צ"ב ס"ז בהג"ה וכ' שיש לחלק ע"ש) וכ' עוד דבכ"ר שעומד אצל האש אף על פי שאין היס"ב יש להחמיר ולומר דמבליע כ"ק אע"פ דמדברי הפוסקים לא נראה כן עכ"ל:

ז **מונח**. כ' בד"מ דוקא אם כבר מונח בכ"ש אבל הניח דבר איסור בקערה של היתר הקערה צריך קליפה וכן אם הניח דבר היתר בקערה של איסור ההיתר צריך קליפה דהוי כמו עירוי:

ח **ראשון**. כ' הש"ך דדעת מהרש"ל דבדבר גוש כגון חתיכת בשר או דג או אורז או דוחן דמערין חם מן הקדירה אם היס"ב דינו לעולם ככ"ר ודעתו נוטה ג"כ להסכים עם מהרש"ל ודלא כהרמ"א שכ' בסי' צ"ד כשחותכין בשר שהוא בקערה עם סכין חולבת דאין אוסרים כו' ועי' מזה בר"ס ק"ז מיהו ודאי באורז ודוחן אם הוא צלול ונשפך כרוטב נראה דיש לסמוך אהרמ"א ואולי גם מהרש"ל לא אמר אלא באורז ודוחן שאינם צלולים עכ"ל:

ט **קליפה**. כ' הט"ז ה"ה בבשר וחלב הוי כן דהצונן צריך קליפה כ"כ באו"ה ורש"ל כתב נ"ל אם האיסור חם וההיתר קר ומונחים זה אצל זה דאוסר בכולו כמו במליחה ואם

ההיתר חם והאיסור קר ומונחים זה אצל זה צריך קליפה ונראה דבמקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר כן דהא אף במליחה פסק רמ"א כן בסי' זה ס"ו והש"ך כתב דבשר וגבינה שנגעו זה בזה ואחד מהם צונן שניהם צריכין קליפה ואם האיסור חם ואפילו שניהם חמים מותר ג"כ בקליפה עכ"ל:

י **גבר**. כ' הש"ך דמהרש"ל חולק ע"ז ואין דבריו נראין אלא העיקר כדעת הרמ"א עיין שם:

יא **לערות**. משום דההבל עולה מהנר למעלה כן מוכח הטעם מהמרדכי ואו"ה כ' הטעם דתתאה גבר ומחברו בנצוק וכ' בד"מ דהמערה שומן איסור חם לתוך שומן היתר קר אוסר לפי שמתוך החמימות נמס כולו והוכיח זה מדין עכבר שנפל לשומן לעיל סימן ק"ד דאסור אפילו נמצא העכבר בשולי הכלי עכ"ל הט"ז:

יב **נטילה**. כ' הש"ך היינו לעיקר דינא אבל לפי המנהג דעת הר"ב דבמקום שאין הפסד קצת אף בכה"ג יש להצריך ס' אפילו במליחה וכ"ש בצלי מיהו דוקא בירך שצלאו עם שומן הגיד דאסור מדרבנן כדלעיל סימן ס"ה ס"ט וסי' ק' אבל גופו של גיד אינו אלא כעץ בעלמא:

יג **שמינה**. כ' הט"ז וז"ל כ' ב"י שזה נלמד מסי' ק"ח לענין ריחא מילתא דאפילו ההיתר שמן אסור והטעם דההיתר אזיל ומפטם לאיסור וחוזר ונותן ריח להיתר וקשה לי דהא קי"ל דאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך שם וראיתי מתרצים דכאן מיירי דהאיסור אסור מחמת עצמו אבל לקמן מיירי מאיסור בלוע וזה אינו נכון כלל לחלק דאף באיסור מחמת עצמו והוא כחוש אין לו כח לאסור יותר מכדי נטילה אלא ודאי דבר זה אין לו יסוד ועיקר כלל וכתב מהרש"ל דחתיכה שיש בה דם של עצמה מקרי ג"כ נאסרה מחמת בלוע ולא איסור מחמת עצמה:

יד **מקום**. שבאותו מקום נחשב האיסור טפי כאלו הוא בעין ועי' בסי' צ"ד ס"ז וכתב הש"ך דמהרש"ל פסק דבכחוש יש להצריך קליפה במליחה ונטילה בצלי אף בדאיכא ס' אבל בשמן יפה כתב מהרא"י דהמחמיר הוי כסיל בחושך הולך ודעת הפוסקים הקדמונים המפורסמים כהמחבר דאף שיש בו ששים צריך נט"מ אף בשמן:

טו **דשייך**. וכ' בד"מ דציר נבלה או כה"ג נמי מפעפע דומיא דחלב וכ' הש"ך דנתבאר בכמה דוכתי דדם לא שייך בו שמנונית מיהו בס"ט יתבאר דנוהגים לשער במליחה בס' אפילו בכחוש לגמרי א"כ ה"ה בצלי דצליה ומליחה שוין והא דסתם הר"ב כאן דאיסור כחוש לגמרי אינו אוסר רק כ"נ היינו באיסור דרבנן:

טז **בחלב**. כתב הט"ז דרש"ל הקשה דהא קי"ל אין איסור בלוע הולך בלא רוטב אפילו בב"ח וראיה מטיפת חלב שנפלה על בשר בסימן צ"ב דכשנאסרה אותה חתיכה בלא ניער וכיסה אינה אוסרת אחרות שנגעו חמין זו בזו אם לא שנפרש מ"ש כאן בב"ח היינו בשר חם שנגע בגבינה שזה חשיב איסור מחמת עצמו עכ"ל פי' שהבשר יהא אסור מחמת זה והש"ך כ' דאין תירוץ זה עיקר אלא נ"ל דס"ל להרב דאע"ג דקי"ל חם בחם בלא רוטב אוסר כולו היינו מטעם שאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן אבל מ"מ מה שאינו גוף האיסור רק ע"י בליעה לא חמיר כ"כ ואוקמוה אדינא דאינו אוסר כשאינו מפעפע וחלב איסור כחוש מיקרי ואינו מפעפע וכתב עוד שמצא באו"ש מהרש"ל שנדפס בלובלין בדף ל"ג כ' שם הג"ה ממהרש"ל שהביא אדרבה ראיה מפכ"ה דגבי בב"ח אוסרת חתיכה לחברתה בלאו רוטב וכ' שם שכן פסק מורו ורבו הגאון וע"ש עכ"ל:

יז **יחד**. ואפילו קליפה א"צ ט"ז וכתב הש"ך אפילו החתיכה שנבלע בה האיסור שמן ושומן שבה מפעפע לפי שאין השומן שבה מוליך עמו האיסור אלא למקום שהאיסור עצמו יכול לילך שם בטבעו והך דלעיל ס"ה אפילו חתיכת האיסור כחוש וחתיכת ההיתר שנצלה עמה שמן האיסור מפעפע בכולה לא קשיא דהיכא דהאיסור אסור מחמת עצמו מאחר דבלא"ה בע"כ פולט רוטב של איסור ובלא"ה אוסר כדי נטילה הלכך אם ההיתר אצלו שמן מחזיק פליטתו ומבליע בכולו משא"כ הכא שאין החתיכה אסורה מחמת עצמה אלא שבלעה איסור וכתב באו"ה דמליחה שוה לצלי בזה ומוכח בת"ח דדם לא חשיב איסור מפעפע לענין זה ונהי דקי"ל בכל דוכתי גם בדם לשער בס' מטעם דלא מחלקינן בין כחוש לשמן כמ"ש הר"ב בס"ט מ"מ היכא דהחתיכה בלועה מדם אינה אוסרת שאר החתיכות ע"י מליחה וצליה אבל בשר שלא נמלח עדיין ויש בו דם של עצמו פשוט הוא בש"ס וכל הפוסקים שאוסר במליחה וצלייה עכ"ל:

יח **הדברים**. כתב הט"ז משמע דחלב אינו מפעפע ולעיל סי' פ"ז ס"י מוכח דאמרינן דהחלב נקרא איסור שהוא מפעפע והש"ך כ' בתחתונה חמה וכו' משמע הא אם התחתונה צוננת אפילו קליפה לא בעי ואע"ג דקי"ל חם לתוך צונן קולף היינו משום דא"א דלא בלע פורתא מקמי דמוקיר ליה והיינו דוקא מגוף הדבר שאצלו בולע מיד ממנו מעט מקמי דמוקיר ליה כיון שנוגע בו אבל אינו יוצא מחתיכה לחתיכה מקמי דמוקיר ליה:

יט **כלי**. הטעם איתא בט"ז דדוקא מאכל שיש לו מה לפלוט מגופו אז הבליעה אינה הולכת בלא רוטב אבל כלי שאין בה פליטה מגופה אז יוצא שפיר מה שבלע ולפ"ז פשוט דכלי לא נאסר ממאכל שבלוע בו איסור שאינו מפעפע כגון כבד או בשר שנמלח

בכשא"מ דזה אינו מפעפע וכ' הש"ך ונראה דדוקא מאכל של היתר אבל אין כלי אוסר כלי בלא רוטב כמ"ש הרב ס"ס צ"ב וצ"ג וכתב מהרש"ל אבל תבשיל כגון אורז או דגים שנבלע בהם בשר או חלב אם תחב בהם כף של בשר או חלב ב"י שפיר אוסר בלוע את המאכל וחשוב המאכל כאילו הוא כולו בשר או חלב ונאסר עם הכף ומ"ש רמ"א דכלי אוסרת היתר וכו' פשוט הוא דאינו אוסר רק כ"ק בלא רוטב מיהו באיסור שמן שנבלע בכלי אפשר דאפילו ביבש לגמרי אוסר בס' ואף על גב דלא מפלגינן בין כחוש לשמן היינו בגוף הדבר אבל מה שנאסר על ידי בליעה לא ומ"מ צ"ע לדינא:

כ **נתבשל**. כתב הש"ך משמע דאפילו לא נמלח ונצלה תחלה מ"מ הוי איסור דבוק וצריך ס' נגד כל הכוליא ולא אמרינן דהקרום מפסיק לענין דאינו ממהר לבלוע טפי משאר החתיכות וכתב בד"מ דאם בשלו הכוליא בקרום שעליה בלא החלב שצריך ס' נגד כל החתיכה ולעיל סי' ס"ד ס"ב כתב רמ"א לענין מליחה דבכל הקרומות א"צ אלא קליפה במקום הפסד קצת:

כא **מלחו**. ע"ל סימן צ"א ס"ה דשם נתבאר שיעור מליחתו:

כב **נטילת**. כתב הש"ך ואף על גב דקי"ל אפילו בציר אף בכחוש ממש לשער בס' מ"מ שאני שומנו של גיד דאינו אלא מדרבנן מקילינן ביה מיהו היינו לענין עיקר דינא אבל לחוש להמנהג כתב הר"ב סימן ס"ד ס"ך דבמקום שאין הפסד קצת יש להצריך ס' והט"ז כתב דהמחבר אזיל לטעמיה שכתב בס"ה שחלב כחוש אינו מפעפע וא"צ ס' לבטלו:

כג **הגיד**. כתב הש"ך דה"ל למימר רבותא טפי אפילו בכחוש לגמרי כדלעיל סס"ה בצלי וכו' ומ"מ נראה דאף הט"ו לא אמרו אלא בשניהם מלוחים אבל לא כשהיה האיסור מלוח וההיתר תפל דכיון שהוא תפל אין בו כח לפטם האיסור:

כד **עצמה**. פי' הט"ז שהחלב נגע בכל א' מהן ואין בכל א' ס' נגד החלב אסור דשמא בלע הרבה ואין לו שותפות לבטל ונמשך מזה ג"כ קולא דהיינו אם בבירור לא נגע החלב רק בא' מהן אז האחרות מותרות אבל תימה על הש"ע דלעיל ס"ז פסק שאם בלעה מן הדברים המפעפעין בטבען כגון שומן אוסרת חברתה אפילו בלא רוטב וכאן פסק שבליעת החלב אינו יוצא בלא רוטב וא"ל דלעיל מיירי בצלי והכא במליחה דהא מסקינן בש"ס מליח כרותח דצלי ומסקנת ב"י וש"ע כן הוא דהוי כצלי עכ"ל [ועיין פר"ח מה שתירץ] (ועי' בנה"כ שמתרץ קושיא זו):

כה **להתכבד**. הטעם כיון דאין האיסור מחמת עצמה וכתב הש"ך וע"כ מיירי שיש בכל הג' לבטל החלב גופיה דאל"ה אינו בטל ברוב דשמא יבשלם ויתן טעם וע"ל סימן ק"ט

והנה הש"ך הניח דברי המחבר בצ"ע לפי מאי דס"ל דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורים וקצרתי בכאן לפי שאין נפקותא לדינא לדידן דקי"ל בכל האיסורים חנ"נ:

כו **מליחה**. פי' אפילו בחלב ממש והנה מן הראוי עכ"פ שלא להחמיר רק בשמן ולא בכחוש אלא לפי שאין אנו בקיאין וכו':

כז **קולא**. כתבו הט"ז וש"ך כלומר דבאין האיסור דבק בחתיכה אז הכל מצטרף לבטל החלב אע"פ שאינו נוגע בכולן כמו בבישול וגם לענין אם יש חלב באותה חתיכה דלפי הסוברים שצריך ס' היינו שצריך ס' באותה חתיכה עצמה נגד החלב שבה ואין שאר חתיכות מצטרפות לבטל חלב שבאותה חתיכה ולפי המנהג אנו מצטרפין גם שאר החתיכות ודלא כלבוש שפי' דהקולא היא לענין שא"צ קליפה ולא דק בזה דהא באמת אף לפי המנהג צריך קליפה במקום שנגע ומוכח בת"ח דאפי' אין החתיכות נוגעים בחלב רק שנוגעים בחתיכה שנוגע בחלב הכל מצטרף אם אין האיסור דבוק כמו בבישול:

כח **ציר**. כתב הט"ז דגם דם בכלל זה אע"פ שדם אינו מפעפע מ"מ יש בו לפעמים תערובת ציר ושומן ומש"ה קי"ל בסימן ע' שמליחה אוסרת בדם בס':

כט **בפסח**. כתב הש"ך מיהו בא"ח סי' תס"ז סי"ד כ' הרב דיש לאסור אותה חתיכה כולה שנמצא עליה חטה בפסח ולהתיר האחרות ע"י קליפה וכתב בט"ז דמסקנת מהרש"ל דאין חילוק בין מליח וצליה ואפייה ודינם כבישול לאסור בס' וחמץ בפסח במשהו ומ"מ לא אמרינן בהני ג' דהוי כבישול אלא לחומרא דהיינו שצריך ס' נגד החלב ואם הוא דבוק צריך ס' נגד כל החתיכה אבל לא להקל דהיינו שלא להצריך כדי נטילה אפי' ביש ס' אלא מ"מ צריך כ"נ ומש"ה פסק במצה שנתכפלה קצתה בתנור קודם פסח שצריך ס' באותה מצה נגד האיסור וכדי נטילה ולא כרמ"א בא"ח שלא הצריך ס' במצה עוד מסיק מהרש"ל דלא קי"ל כמ"ש הטור דגם במליחה אם ההיתר שמן והאיסור כחוש דאסור הכל דגם בצלי הוא דבר חידוש ושום מחבר לא כ"כ מ"מ במליחה ודאי לא מחמרינן כולי האי אלא אמרינן כ"מ שהאיסור אינו יכול לילך ולפעפע אפי' החתיכה שמינה שרי עכ"ל:

ל **חילוק**. הטעם כתבו הפוסקים דדוקא ברתיחת האור יש חילוק דמחמת האור אותו שהוא גובר מרתיח את חבירו כי כן הוא דרך תולדות האור אבל מחמת מליחה אינו כן שאין בו כח כ"כ:

לא **אסור**. כב"י בשם תשובת הרשב"א שמותר למלוח בשר בכלי שמכניסין העובדי כוכבים יין לקיום משום שאין זה מפליט איסור ועוד דלא בלע אלא דבר המסתבך כשמן

וציר וכו' ובסימן ע' ס"ב כתבתי בשם רש"ל דס"ל שאין מליחה לכלי כלל להפליט אפילו איסור דאורייתא שנבלע בכלי עכ"ל הט"ז:

לב **בחלב**. הטעם איתא בש"ך דאין מליחה לכלים אבל משום דהוי נ"ט בר נ"ט לא שרי' דחורפיה דמלח ותבלין משוי ליה כאילו הוא בעין וע"ל סי' צ"א וצ"ה:

לג **יבשים**. כלומר דמותר לכתחלה להניחם בכלי של איסור מאחר דהם יבשים אבל בדיעבד אפי' הוא לח מותר הטעם דאין מליחה לכלים גם מן הסתם אמרינן שהיה נקי ש"ך וע"ל ר"ס צ"ה ובסעיף ו' שם:

לד **המלח**. ולא סגי בס' נגד הדם הבלוע בו דלא ידעינן כמה דמא בלע ש"ך וע"ל סי' צ"ח. סעיף ד'. (בתשו' הרמ"ע סי' כ"ז נשאל על המלח שמעמידין אותה בדם נבלה עיין פר"ח שהביאו ומפלפל בדבריו):

סימן קו

א **להתכבד**. כ' הש"ך וקשה דהא אפי' יהיה חה"ל בטילה כיון דאין איסורה מחמת עצמה וצ"ל דהאי אם אינה ראויה להתכבד קאי אבב"ח מיהו הא דבעינן ס' נגד כל מה שנאסר בתחלה בדבר לח היינו במקום שאין הפסד גדול אבל אם יש הפסד גדול לא אמרי' בכה"ג חנ"נ בשאר איסורים רק בב"ח:

ב **לבטל**. ולדידן דקי"ל חנ"נ בכל האיסורים וכן באיסור דבוק צריך ס' נגד כל החתיכה ה"ה הכא צריך ס' נגד כל החתיכה שהחלב דבוק בה ואפ"ה החתיכה עצמה אסורה. ש"ך:

ג **שתצטנן**. פי' כשיוציאה ותהיה חמה א"כ יאסר החתיכה מחמת החלב שבה שאין בה ס' לבטלו אבל כשמניחה בקדרה הטעם הולך בכולו בשוה וא"ל דהא ע"כ החתיכה נמלחה תחלה דאל"ה היתה אסורה משום דם והיה צריך ס' בתבשיל נגד כולה וא"כ נאסרה תחלה מפני שנמלחה עם החלב שבה ושוב אינה חוזרת להיתרה י"ל דמיירי שהוא חלב דרבנן או חלב של בהמה כחושה דאינו אוסר במליחה אלא כ"ק א"נ מיירי שהיה בחתיכה ס' נגד החלב ואח"כ קודם בישול נחתך ממנה עכ"ל הש"ך:

ד **נבלה**. וא"כ החתיכה זו עכ"פ אסורה משום איסור דבוק א"כ מסיר החתיכה וכו' שהרי אינו מזיק כלום במה שמסירה וא"כ לא יניחנה בחנם בקדרה. ש"ך:

סימן קז

א **לקערה**. כתב או"ה דאם לא עירה אותן לקערה אלא נשארו בקדרה ועירה הרותחין מהן ג"כ אסור דשמא היתה ביצה האסורה בשולי הקדרה ונאסרו הביצים שאצלה דעד

הנה שהיו המים מוליכין הטעם לכל הביצים היו כולן מסייעות לבטלן והשתא דליתנהו אין שאר הביצים מסייעות לבטל ומאחר שע"י לחלוחית מים שעליהם אוסרים מיהא גם את אחרים ונוגעים אח"כ באותה שנגעה בביצים האסורות לכן אסורות כולן ואפילו הן מאה עכ"ל ועיין בש"ך שמאריך בדין זה הרבה:

ב **עיקר**. מסקנת הט"ז דיש להחמיר דבביצים אסור ובדגים מותר כל זמן שאפשר שיש ס' נגד מעט המים שנשארו בקדרה אבל בביצים שאין דרכן להתבשל כ"כ הרבה לא מהני זה ואף לדעת המתירין יש להחמיר אם בישל ביצים הרבה בקדרה והיתה ביניהם א' שהיא אסורה והוציא כל אחת בכף א' דיש לחוש שמא הוציא האסורה בראשונה ונאסר הכף ממילא נאסרו האחרים אח"כ דהא דאמרינן לא מחזקינן איסורא כו' היינו מטעם דאמרינן איסורא ברובא איתא וכו' ע"ש ומיהו כל זה באיסור דאורייתא דס"ל דדם ביצים ג"כ אסור מן התורה אבל באיסור דרבנן יש להקל דומיא דנשפך בסימן צ"ח ע"ש ובאו"ה כתב דאפילו למאן דס"ל דם ביצים מדרבנן יש לאסור לאחר שנודע האיסור והט"ז חולק עליו ע"ש ואם דג טמא עם דג טהור וכן ביצה שיש בה אפרוח עם שאר ביצים מקרי מין במינו או לא עי' בש"ך סימן ק"א:

ג **הכלי**. ובתשובת מהרי"ל כתב דאין להתיר הכלים אלא אחר מעל"ע משום דהוי ספיקא דרבנן דנטל"פ:

ד **זבוב**. ומ"ש בסימן פ"ד ס"ט דצריך ס' נגד התולע צריך לחלק בין זבוב לתולע שבפרי:

ה **להחזיר**. כתב בת"ח אע"פ דיש בכף ס' נגד האיסור [נאסר הכף] דאין משערין בכלים בס' כמ"ש בסי' צ"ב ס"ה:

ו **כלי**. והיינו דוקא בכלי של עץ ומתכות חדש אבל בישן או של חרס אפילו חדש נ"נ וצריך ס' נגד כל הכף וע"ל סימן צ"ח ס"ה:

ז **נבלה**. דאנו מחזיקין הכף ההיא שעתא כמו הקדרה עצמה מאחר שהוציאו עתה מהקדרה רותח וחשיב כ"ר לחומרא ומשמע דאפילו הוחזר לקדרה עם הכף א"צ אלא ס' נגד מעט התבשיל אבל א"צ ס' גם נגד כל הכף וקשה דכיון דידעינן דהיה מעט תבשיל עם האיסור בכף א"כ מאן לימא לן דאין כל הכף בלוע מאיסור דנהי דלא נ"נ מ"מ לא ידעינן כמה בלע וצ"ע עכ"ל הש"ך (ודבריו תמוהים בעיני כיון שיש ס' נגד האיסור וגם נגד מעט התבשיל ובכף לא אמרינן דנ"נ מהיכא תיתי יהא צריך ס' נגד כל הכף ודו"ק) ודין טעם זבוב בחלא ושכרא ע"ל ס"ס ק"ד:

סימן קח

א **בתנור**. כתבו הט"ז וש"ך דוקא כשא' מהן שמן אפי' הכשרה דאזיל ההיתר ומפטם לאיסור [ואע"ג דקי"ל בכל דוכתי דאין הנאסר יכול לילך ולאסור במקום שאין האיסור עצמו יוכל לילך שם. תי' מהרא"י דריחא שאני לפי שהפיטום מוליך הריח וטעם הכחוש עמו]. וע"ל סי' ק"ה ס"ה אבל כששניהם כחושים שרי לכ"ע אפי' לכתחלה רק שבת"ח כ' דטוב להחמיר לכתחלה אבל הט"ז וש"ך השיגו עליו וכתב עוד הט"ז דאם הן של כבד או של בשר שנמלח בכשא"מ אינו אוסר בריחא ומהרש"ל מתיר בכבד ואוסר בבשר שנמלח בכשא"מ וכל זה הוא לכתחלה אליבא דהילכתא אבל בדיעבד הכל שרי ובפת כתבו הפוסקים בשם ר"ת שאין שייך בו ריח כלל מש"ה אין אוסר פת חמץ בפסח שנאפה עם מצה עכ"ל [כ' או"ה דחלה שלנו שהיא מדרבנן מותר לכתחלה לאפות עם הפת]:

ב **מותר**. דריחא לאו מילתא היא בדיעבד אבל פת שאפאה עם הצלי כתב הרמב"ם והמחבר לעיל ס"ס צ"ז דאסור לאכלו בכותח דכיון דאפשר לאכלו בלא כותח הוי כלכתחלה:

ג **ופיו**. כתב הט"ז ומשמע דתרתי בעינן גדול וגם פיו פתוח ואע"ג דבסי' צ"ז כתב הטור וז"ל דוקא בתנור קטן כמו בשלהם אבל בתנורים שלנו הגדולים שרי ולא הזכיר פתוח נראה פשוט דרמזו במ"ש בתנורים שלנו דידוע שכל התנורים שלנו המה פתוחים והש"ך כ' ודוקא אם פיו פתוח ממש כעין כירה אבל אם רק פתוח מעט למעלה אף בתנור גדול אסור לכתחלה וכ"מ בת"ח ע"ש:

ד **לבשר**. כלומר שלא לאפות בשר עם חלב בתנור א':

ה **קטן**. פי' אפילו סתום. ט"ז:

ו **לאכלו**. אפילו בתנור גדול ופיו פתוח למעלה [כיון שיש לו היתר לאכלן עם בשר הוי כלכתחלה] וכן משמע בסימני ת"ח וע"ל סימן קכ"ב ס"ו בהג"ה:

ז **לקנות**. כתב בת"ח ומ"מ המנהג להקל לקנות מן העובדי כוכבים דברים המבושלים בכליהם שאין בהם משום בישולי עובדי כוכבים דסתם כליהם אינן ב"י ואע"ג דנטל"פ אסור לכתחלה מ"מ לא חשבינן הקנייה לכתחלה לכן נוהגים היתר פה קראקא לקנות האגוזים שלמים שמבשלים העובדי כוכבים או שאר דברים:

ח **חריף**. או שנעשה לריח ונאפה אפילו עם הפת ובתנורים גדולים ודאי אמרינן ריחא מילתא היא אפילו בדיעבד אפילו פי התנור פתוח בצדו עכ"ל האו"ה:

ט **מותר**. כ' באו"ה מיהו לכתחלה טוב להחמיר:

י **בחלב**. כתב הש"ך היינו בפת מועט או שיש היכר בפת אבל בפת מרובה ואין היכר אסור אפילו לאכלו לבדו גזירה שמא יבא לאכלו בחלב כדלעיל ר"ס צ"ז:

יא **הזיע**. ואפילו אם נעשה לריח (ועדיין ריחו בתנור) אין לחוש בזא"ז אם אין המחבת מזיע תחת שניהם. ש"ך:

יב **הפסד**. היינו הפסד מרובה ש"ך וכתב הט"ז אע"ג דגם בצלי אמרינן דאין איסור בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב מ"מ בריחא יש להקל מטעם דכל הנכנס בספק מסייע לבטל:

יג **קטן**. כתב הש"ך צ"ע דבתוספות דעבודת כוכבים משמע להדיא דאפילו בתנורים גדולים אסור ע"ש וצ"ל דס"ל להרב דהתוספות אזלי לטעמייהו דס"ל ריחא מלתא בתנורים קטנים הלכך מחמרינן טפי אבל לדידן דקי"ל ריחא לאו מילתא היא אין לאסור כלל בתנורים גדולים ודוחק וצ"ע עכ"ל:

יד **לחלק**. כ' הש"ך משמע דלהמרדכי אין חילוק בין איסור האוסר במשהו לשאר איסורים וכן משמע בא"ח סי' תמ"ז ס"א וצ"ע דבמרדכי ליתא אלא דלא שייך ריחא בפת חמץ שנאפה עם מצה מטעם דלא מצינו ריח פת בפת אבל בהך סברא דמשהו לא אשכחן דפליג אתוס' גבי תבשיל ומיהו בתשובת מהרי"ל מצאתי דלמ"ד ריחא לאו מילתא אין חילוק בין חמץ דאוסר במשהו לשאר איסורים עכ"ל:

טו **מגולה**. והטעם איתא בש"ך משום שאין המתבשלים אוסרים כ"כ מאחר שהקדרה מפסקת ביניהם וה"ה בצלי אם כ"א בקדרה ג"כ מותר אלא דכל צלי דרך לצלותו בשפוד לכך נקט המחבר סתם צלי ואם התנור פתוח קצת אפילו לכתחלה מותר וזה החילוק בין בישול לצלי עכ"ל הש"ך:

טז **מרובה**. ומשמע מדברי מהרש"ל דאסור אפי' בהפסד מרובה והב"ח פסק כהר"ב:

יז **אפשר**. פי' שהעובד כוכבים לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם שישפוך עליה איסור ע"כ הותר גם לישראל להשתמש בה לכתחלה וכתב באו"ה שאם היא ב"י אסור אפילו בדיעבד אם הוציא עובד כוכבים מן התנור פת עם פשטיד"א של איסור על כלי א' מיהו לא אסור אלא הפת הראשון שידוע בבירור שהוציאוהו מיד אחר הפשטיד"א משום שמנונית של איסור שעל המרדה ואם אינו מכירו חד בתרי בטל אע"ג דהוי חה"ל דאין איסורו מגופו ומהרש"ל כ' דצריך ס' בהיתר נגד האיסור שברחת ואזיל לטעמיה דס"ל דאף באפייה בעינן ס' כבישול ולא כרמ"א בא"ח גבי מצה שנתכפלה וכו':

יח **קליפה**. ולא הגעלה אחר קליפה דמרדה דינה ככלי שתשמישו על ידי האור דצריך ליבון וע"ל סימן קכ"א. ש"ך:

יט **יין**. (ששואב הריח של יי"נ) כתב הש"ך אפילו סתם יינם או אפילו שאר יי"נ שמותר בהנאה משום דריח כי האי חשיב אוכל:

כ **חמה**. וה"ה בחבית פתוחה ופת צוננת כדאיתא בש"ס עכ"ל הש"ך:

כא **לטועמו**. ע"ש בריב"ש שכ' דבכל איסורי אכילה אפילו שאינם אסורים בהנאה נמי אסור לטועמן:

כב **בהנאה**. כתב הש"ך וצ"ע דלקמן ר"ס קכ"ג כתב דיש לאסור סתם יינם לכתחלה בהנאה ויש ליישב בדוחק וע"ל ס"ס קנ"ה עכ"ל:

כג **דהבדלה**. כ' הט"ז משמע מכאן דשאר פלפלין מותר להבדלה ולא כמו שמצא מי שכתב שאין לעשות הבדלה על פלפלין עכ"ל:

כד **להריח**. דדוקא ביין מותר משום דחוזק היין הולך בחוטמו ומזיקו וליכא הנאה אבל בשאר איסורים לא כ"כ התוספות במסכת עבודת כוכבים:

סימן קט

א **ביבש**. כתב הב"ח דקמח בקמח כיון דנבלל מיקרי לח בלח:

ב **בעצמו**. אלא שהוא מעורב עם אחרים אע"פ שהוא מבושל במים או משקים אחרים מיקרי יבש ב"י ות"ח וכן מוכח בש"ס מיהו פשיטא דבמבושל צריך ס' בין החתיכות והמים נגד האיסור אלא דאפילו יש ס' דין החתיכות כיבש דבטל ברובא ואם אין בחתיכות רוב כל החתיכות אסורות אע"פ שיש ס' ועיין בא"ח סי' תמ"ז היאך דינו גבי חמץ ע"ש ואפי' ליכא רוב אלא בהנך תרי שהם קטני' מהאיסור וכגון שלא נודעו איזה מהן אסור אפ"ה בטל עכ"ל הש"ך:

ג **עצמה**. (דכשאוכל הא' אני אומר זהו של היתר וכן בכל א' וא' ואפילו באחרון אני אומר מה שנאכל הוא היה של איסור וכבר הלך לו וזה של היתר משא"כ בדברים הנבללים) וה"ה דמותר לאכול א' וב' או ב' ואחד. ש"ך:

ד **שלא**. כיון דאם יבשלם יתן טעם (דבמינו אפילו לח בלח א"צ ס' רק מדרבנן ע"כ ביבש אפילו מדרבנן לא החמירו אבל בא"מ שמן התורה צריך ס' לח בלח כיון שיש נתינת טעם ע"כ החמירו רבנן גם ביבש להצריך ס' שלא יבא לידי איסור דאורייתא בבישול דאז הוי לח בלח) וא"ל איך מצינו שלא במינו ואינו ניכר כתב הש"ך כגון שנפרך לחתיכות דקות שאין ניכר בין זה לזה או שיש כאן ב' או ג' מינים ונודע שא' מהן אסור ואין ידוע איזה מהן כגון ששחט כמה מינים ויודע שא' מהם נשחט שלא כהוגן וכיוצא בזה וכתב הט"ז וא"ל ממ"ש המחבר בסי' צ"ח בנתערב במינו ואינו מינו דאמרינן מינו רבה עליו ואין איסור במה שיתן האיסור אח"כ

הטעם באינו מינו כיון שכבר נעשה היתר וי"ל דשם אין הטעם נרגש בפני עצמו משא"כ כאן (וע"ל סימן צ"ח ס"ב מ"ש שם בשם הש"ך):

ה **מדרבנן**. כ' הש"ך דצ"ע דהא מוכח מכמה פוסקים דאיסור מדרבנן אף שלא במינו בטל ברוב ונראה דהרב לא קאי אלא אאישא דצריך ביטול רוב ולא סגי חד בחד בזה אין חילוק בין איסור דרבנן לדאורייתא וכתב עוד דכל שיעור ס' הוא מדרבנן אם לא גבי לח בלח אז צריך ס' מן התורה עכ"ל וע"ל סי' ק"ב (ועיין סימן ס"ט ס"ק מ"ז מש"ש על הש"ך):

ו **להרבות**. כתב הב"ח מיהו לבשלן בב' קדרות שרי ואפילו בשלן בב' קדרות קודם שנודע התערובות מותר לאכלן אח"כ והש"ך חולק ע"ז ופסק דאף בב' קדרות לא שרי אלא כשבשלן לאחר שנודע התערובות דאז היה עליו שם היתר אבל לא קודם שנודע וכו' ע"ש:

ז **מבטל**. כיון שכל א' מותר בפני עצמו הר"ן. אסור לבטל איסור בשבת או ביו"ט דאין לך תיקון גדול מזה אבל מותר לשער בס' אפילו נתערב בע"ש ולא נודע לו עד השבת. מיהו יבש ביבש שנתערב מותר להשליך א' בשבת דאינו אלא חומרא בעלמא לא הוי כמתקן. מגן אברהם באורח חיים סי' שכ"ג:

סימן קי

א **שהוא**. כתב הש"ך ואפילו בכמה אלפים אינו בטל ודע דאיתא בש"ס דדברים החשובים דאסורים בהנאה אם נתערבו אפילו באלף כולן אסורות בהנאה מיהו כתבו התוספות דמותר למכרן לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבהן אם הוא בענין שאין לחוש שהעובד כוכבים ימכרנו אחר כך לישראל מיהו מ"ש הראב"ד דסגי ג"כ בתקנתא דהולכת הנאה לים המלח בכל האיסורים אין כן דעת הפוסקים אלא דדוקא בעבודת כוכבים שתופס' דמיה סגי ליה בפדיון הולכת הנאה לים המלח ולא בשאר איסורים דלא כלבוש בא"ח סימן תמ"ה שכתב גם גבי פת שנאפה בגחלי חמץ דסגי בהולכת הנאה וכו' דליתא ולא קי"ל הכי ועי' בא"ח ס' תמ"ז ולקמן סימן קמ"ב. וצ"ע על רמ"א שלא הגיה כאן דדבר חשוב אפי' שלא במינו אוסר בכ"ש כמ"ש בסי' ק"א סס"ו עכ"ל וע"ל סי' ק"ט ס"א:

ב **בדן**. כ' הש"ך דרש"י פי' פרך ובדן מקומות הן ואני שמעתי אגוזים שקליפתן רכה ונפרכים ביד עכ"ל. וחביות סתומות דוקא גדולות אבל קטנות אינן חשובים וחד בתרי בטל ואם הם פתוחות אפילו של יי"נ בטילי דלא חשיבי. ש"ך:

ג **הבית**. לאפוקי של נחתום דלא חשיבי ודוקא בזמנם אבל במקומות שגם של נחתום חשובים פשיטא דאינן בטלים ובעלי חיים אע"ג דלא אסירי מתחלת ברייתן כגון שור הנסקל ודרוסה וכה"ג לא בטילי מחמת חשיבותן. ש"ך:

ד **לימנות**. כ' הש"ך אע"פ שדרכן למנותן לעולם ואינן נמכרין כלל באומד עולים בשיעורן כיון שאינם חשובים:

ה **תמיד**. [וחולק על המחבר בזה במה שדרכו למנותו תמיד] כתב הת"ח אבל דבר שמוכרים לפעמים ג"כ באומד כמו ביצים שלפעמים מוכרים סל מלא ביצים בטל ומהרש"ל פסק דדבר שנמכר לפעמים באומד ופעמים במנין לא בטיל וכ' האו"ה והב"ח דהכי נוהגין וסיים מהרש"ל וכ"ש האידנא שאין בנמצא כלל בגבולינו למכור סל מלא ביצים באומד בלי מנין פשיטא דביצה לא בטיל וע"ל סי' פ"ו:

ו **בספיקו**. כלומר אם יש בו ספק אם הוא דבר חשוב או לא אבל שאר ספיקות אשכחן דאזלינן לחומרא כמו שיתבאר בסימן זה בכמה דוכתי ש"ך וכתב רש"ל דכרכשתא אע"פ שאין מוכרין אותה האידנא אלא במנין בטילה כיון דאין אוכלין אותה אלא ע"י מילוי עכ"ל:

ז **בשוגג**. דוקא אם נשחטו אחר שנתערבו בעינן נשחטו בשוגג ואפילו אחר שנודע התערובת אבל נשחטו קודם שנתערבו אפילו במזיד בטלים. ש"ך:

ח **להתכבד**. כתב הב"ח יש לתמוה דבסימן ק"א ס"ג פסק דאפילו תרנגולת בנוצתה וכ"ש כבש בעורו וצמרו דבטלים וכנראה דדבריו סותרים זא"ז עכ"ל וכ' הש"ך דלק"מ דהא דכבש בעורו וצמרו בטל היינו דוקא משום חה"ל כיון דצריך תקון גדול ומחוסר מעשה אבל מ"מ אינו בטל מטעם דבר שבמנין ונ"מ אם הוא במקום שאין מוכרין אותו במנין בטל ומ"מ לענין דינא ע"ל סי' ק"א שנתבאר שם דגם בדבר שבמנין בטלה ע"ש והט"ז כתב [לתרץ קושית הרמ"א] וז"ל ולי נראה דחשיבות של בעל חי הוא חשיבות בפ"ע דהיינו אם הוא דבר כחוש ואינו ראוי לאכילה ממילא אין לו חשיבות מצד חה"ל כשנשחט רק כל זמן שהוא חי יש לו חשיבות מצד בעל חי וע"ז אמר הטור כאן שהוא חשוב מצד בעל חי כשנשחט בטל חשיבותו אבל אם יש לו חשיבות מצד חה"ל זה כתבו כבר בסימן ק"א עכ"ל:

ט **קבוע**. כ' הש"ך ודע דהא דקי"ל כל קבוע כמחצה וכו' הוא בין לקולא בין לחומרא כגון ט' חנויות מוכרות בשר נבלה וא' בשר שחוטה ולקח ואינו יודע מאיזה מהן הוי כמחצה על מחצה ולא אסור אלא משום ספיקא ולא אמרינן דהוי כרובא וכתב הרא"ה דה"ה אם היו בעיר עשר חנויות מוחזקות לנו כולן בבשר שחוטה ולקח מאחת מהן ואינו

יודע מאיזה ואח"כ נתברר לנו שא' מחנויות אלו בשר נבלה דאסור ול"ד לפירש שאין תולדות הספק מצד עצמה אלא מצד ברירת החנויות וא"כ ספק זה אינו מחודש אלא גילוי מילתא בעלמא הוא וגם הרשב"א מודה לזה אלא שביאר דבריו שהעתיק המחבר בס"ה דדוקא כשנולד ספק טריפה במקולין ולא נודע עד אחר שלקח ויש ספק אם היתה הטרפה במקולין זה שלקח ומ"מ יודע הוא מאיזה מקולין לקח וא"כ כיון שלקח קודם שנמצאת הטריפה לא אזלינן בתר האי שעתא רק בתר השתא דהוי פירש ממילא ושרי אבל הר"ן לא כ"כ ע"ש שמאריך בזה:

י **מותר**. כ' רש"ל אפילו הוא חה"ל ודוקא כאן דחנות הא' ניכרת בפ"ע אבל היכא דיודע שיש טריפה א' בחנות ולא נודע באיזה חנות הוא אסור דכיון דאין האיסור נודע חיישינן שמא יקח מן הקבוע וכן משמע בב"ח (ודע הא דקי"ל בשר הנמצא מותר מיירי אפילו נמצא קרוב לנבילה דהא קי"ל רוב וקרוב הלך אחר הרוב. פר"ח) וכתב הרוקח דלקחו קטן דינו כלקחו עובד כוכבים וטעם דכל דפריש וכו' דכיון דנידי הלך אחר הרוב דהשתא לאו קבוע הוא ולא נולד הספק אלא כשפירש ועי' בתשו' מהרי"ל סי' קצ"ט [ואם נמצא ביד קטן חריף מקרי נולד הספק במקום קביעותו כנמצא ביד ישראל גדול ואסור. פר"ח]:

יא **אסרוהו**. משום בשר שנתעלם מן העין:

יב **לפנינו**. משום דהספק נולד במקום הקביעות ופשוט הוא דבקבוע אפילו מין במינו ה"ל כמחצה על מחצה ובפירש אפילו שלא במינו מרובא פריש עכ"ל הש"ך:

יג **בטלה**. כ' הש"ך מיהו אסורין לאכול בבת אחת דאז ליכא אלא חדא ספיקא ופשוט הוא אלא שצ"ע הא כתב המחבר בס"ח דלא שרי אלא בג' תערובות וצ"ל כיון דקבוע חידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ושרי בנתערב אח"כ ודוחק עכ"ל והט"ז כ' דבאמת יש להחמיר בזה להצריך ג' תערובת אם לא באיסור דרבנן דהיינו כגון ט' חנויות ופירש א' שלא בפנינו שמותר מן התורה כיון שפירש שלא בפנינו אלא שחכמים אסרוהו משום בשר שנתעלם מן העין בזה דוקא מהני אם נתערב אח"כ ומותר אפי' היא חה"ל וא"ל דבזה ל"ל ב' ספיקות הא קי"ל ספיקא דרבנן לקולא י"ל כיון שיש כאן איסור דאורייתא אלא שהותר מכח ביטול ברוב וחכמים אסרוהו וחשבו להמיעוט כאלו הוא מחצה כיון שראוי להתכבד ע"כ צריך תרי ספיקות להתיר:

יד **בכה"ג**. כ' הש"ך ואפילו פירש לפנינו או לקחו עובד כוכבים לפנינו מ"מ כיון דהאיסור במקומו הוי כמחצה על מחצה והואיל כו' מיהא בהא אפשר להתיר אם נתערב במקום הפסד מרובה וכה"ג כיון דיש פוסקים ס"ל דפירש לפנינו אינו אלא מדרבנן מיהו היינו דווקא כשאינו אוכלן כא' דאל"ה ליכא ס"ס ומ"ש הרמ"א הואיל וספק ראשון מן

התורה לאו דוקא אלא אף אם היה אסור משום תערובות לא הוי שרי בנתערב אח"כ בתערובות כדלקמן ס"ח אלא אתי לאפוקי אילו הוי ספק אסור דאסור מדרבנן הוי שרי בתערובת א"נ קמ"ל דל"ת דגרע טפי מתערובות כיון דקבוע חידוש הוא קמ"ל כיון דספק הראשון אסור מן התורה לא אמרינן הכי וכל זה הוא לדעת הרמ"א אבל הש"ך חולק ע"ז כמ"ש בס"ח ע"ש:

טו **חתיכות**. היינו שנתערבו חתיכות דטרפה בין הכשרות במקולין א' ואינו יודע מאיזה חתיכה לקח אבל אם החתיכות עומדות בפני עצמם ואיכא ספיקא בחנות כבר נתבאר דינו לעיל ס"ג:

טז **ואילך**. כ' הש"ך משמע אפילו אם לקחו אסור ובס"א איתא אבל ליקח מכאן ואילך אסור וא"כ לא משמע מידי עכ"ל:

יז **ויטעו**. כתב מהרש"ל וב"ח דהיינו טעמא כיון שהתערובות במקולין הוא שרבים קונים משם קרוב הדבר לטעות משא"כ נתערב כך ליחיד בביתו דאין להחמיר אע"פ שיש שם ג"כ חתיכות הראויות להתכבד שלא נתערבו והט"ז חולק ע"ז מטעם דמצינו בש"ס דברבים יש להקל טפי משום דמדכרי אהדדי וביחיד גזרו יותר [ובנה"כ השיג על זה דלא שייך לומר רבים מדכרי אהדדי אלא כשהם במעמד א' אבל הכא יש לחוש שיקחו זה אחר זה ע"ש]:

יח **ממילא**. כתב הש"ך אפילו למ"ד פירש ממילא אסור והטעם דהא דאסור פירש ממילא הוא משום שמא יקח בידים מן הקבוע והך גזרה לא אשכחן אלא היכא שכבר עומדים בחזקת איסור אבל קודם שנולד הספק לא שייך למיגזר מידי שכולן בחזקת היתר עומדים מאי אמרת שמא יקח אחר שנולד הספק הך גזרה לא אשכחן בש"ס ועוד בהא ליכא למיטעי דאם לקח בעוד שהיה בחזקת היתר בשביל זה לא אתי ליקח לאחר שנאסרו וכל זה כשפירש שלא בפנינו או שנתפזרו כולן אפילו בפנינו חשוב כפירשו שלא בפנינו ודוקא אם המיעוט פירשו דאז אמרינן כל דפריש וכו' ואיסורא בתוך רובא אישתאר אבל אם פירשו מחציתן בבת אחת אסורים מיהו רוב הפוסקים חולקים וס"ל דאפילו פירשו ממילא שלא בפנינו יש לאסור ומסקנת הט"ז וש"ך דיש להחמיר (ול"ד לט' חנויות דהתם האיסור ניכר במקומו משא"כ הכא דהכל מעורב ביחד חיישינן). ואין חילוק בין בעלי חיים לשאר דברים דלא כהב"ח. וכתב הש"ך אם הפרישו אף על פי שחזרו ובאו יחד במקום א' כל שנתפזרו תחלה כולן ונעקרו מקביעות הראשון שוב לא חשיב קבוע דדין קבוע חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו דהיינו שנשאר במקומו הראשון ופר"ח חולק:

יט **ביצה**. דאמרינן כל דפריש מרובא פריש ואפילו למ"ד דביצה חשיב דבר שבמנין שרי דהא בט' חנויות שרי בפירש ממילא אפי' חה"ל מטעם זה ה"נ לא גזרינן לגבי ביצה שיקח התרנגולי' מן הקבוע עכ"ל הש"ך:

כ **מעצמו**. אפילו לאחר שנודע התערובת או הפילה שוגג קודם שנודע התערובות שאנו תולין וכו' משום דמן התורה כבר בטל ברוב ודוקא אם הוא בענין שנאבד מן העולם אבל אם נפל למקום שאפשר להמצא לא הותרו השאר ואם נחתך או נתרסק נתבאר דינו בסי' ק"א ס"ז וע"ש ובמה שהתיר המחבר אם נאכל בשוגג חולקים הש"ך וט"ז וס"ל דקנסינן שוגג אטו מזיד ואין היתר אלא דוקא בנאכל מעצמו ע"י כלב וכ' עוד הש"ך ונראה דוקא אם נאכל או נפל א' מהם קודם שפירש מהם אבל אם פירש מהם לפנינו או פירש ממילא למאן דאוסר פירש ממילא כיון דנאסר הוא וגם התערובות אם נפל אח"כ לים התערובות נשאר באיסורו:

כא **חדא**. ואמרינן מדחבריה לאו דאיסורא איהו נמי לאו דאיסורא ומזה משמע דאם נתערבו שתים צריך לאכול ארבע וכן ג' צריך לאכול שש שש ודוק עכ"ל הש"ך:

כב **אחד**. ואע"ג דבחתיכה שאינה ראויה להתכבד יש מתירים לאדם א' לאכלה לעיל ר"ס ק"ט שאני התם כיון דנתבטל מן התורה וגם מדרבנן ברוב בלא ס"ס משא"כ הכא דלא שרי אלא מטעם ס"ס דאמרינן דלמא דאיסורא נפל ואת"ל דלא נפל דאיסורא דלמא לא אכיל השתא האיסור ש"ך:

כג **ב'**. וש"ך וט"ז סתרו דברי הרב בזה מכח כמה ראיות וסיים הט"ז וז"ל אלא ע"כ דכאן לא גזרו על ב' בני אדם כלל בשום גוונא כן נראה לע"ד להלכה אבל אין בידי להקל בזה מאחר שכבר פסקו לאיסור בעלי הש"ע עכ"ל:

כד **מהתערובות**. היינו שפירש לפנינו או שפירשו מחציתן דאי פירש ממילא אפילו בלא תערובות שרי לדעת המחבר בס"ו וכ' הש"ך ונראה דבהפסד מרובה וכה"ג ודאי שרי התערובות הב' כשאינו אוכלו כולו כאחד. (גם הט"ז חוכך בזה והעלה לבסוף דלכתחלה יש להחמיר עד שיהיה ג' תערובות):

כה **ודאי איסור**. דאורייתא אבל ודאי איסור דרבנן הרי הוא כספק איסור דאורייתא והט"ז וש"ך פוסקים דהתערובות הב' מותר כשאינו אוכלו כולו כא' אפילו בודאי איסור תורה ותערובות הג' מותר אפילו בודאי איסור לאוכלו כולו כא' וכן ספק איסור שנתערב מותר התערובות הב' אפילו לאוכלו כא' דספק איסור וב' תערובות הוי כג' תערובות בודאי איסור:

כו **מתירין**. כ' הש"ך דאפילו בג' תערובות יש לאסור בדבר שיל"מ (וכ"ש שאין להתיר בדשיל"מ שנפל א' מהם לים) מיהו קשה דבא"ח סי' תצ"ז ס"ד סתם הרב דספק מוכן ביו"ט שני מותר משום דהוי ס"ס אע"ג דהוא דשיל"מ ואפשר לומר דשאני התם כיון דאנן לא עבדינן יו"ט שני אלא משום מנהג אבותינו לא מחמרינן טפי מינייהו א"נ והוא העיקר דהא דס"ס אסור בדשיל"מ היינו דוקא בתערובות דמאי נ"מ להתיר בביטול בלא"ה יש לו היתר אבל ס"ס דאתי מעלמא אפילו בדבר שיל"מ מותר והשתא ניחא הא דכ' הר"ב בסימן רצ"ג דסתם תבואה מותר מטעם ס"ס מיהו בלא"ה י"ל דהתם ודאי לצורך הוא:

כז **בגופו**. פי' הש"ך דל"ד לב' תערובות דתערובות הב' מותר מכח ס"ס דהתם הספק הא' לא היה בגופו רק בתערובות משא"כ כאן דהספק הא' היה בגופו (ר"ל בגוף האיסור שמא לאו טריפה וספק הב' הוא שמא לא זהו שאכל) אבל קשה דהטור והרשב"א והפוסקים לא הוצרכו לזה אלא לשיטתם דס"ל דתערובות הב' מותר אבל המחבר דס"ל בס"ח דתערובות הב' אסור א"כ אפילו לא היה ספק הראשון בגופו אסור ס"ס שנתערב דלא יהא אלא ב' תערובות וצ"ע (ולי נראה דל"ק מידי דלעיל בס"ח מיירי מדבר חשוב שאינו בטל לכך פסק המחבר דבעינן ג' תערובות דבתערובות הראשון לא שייך לומר חד בתרי בטל וכאן מיירי מדברים שאינם חשובים ובטלים לכך א"צ אלא ב' תערובות ודוק) והט"ז כ' דבאמת צריך שיהא ס"ס בגוף א' מענין א' כמו ב' תערובות או ס"ס אם יש כאן איסור או לא כמו באשה שזינתה ספק תחתיו ספק אינה תחתיו ואת"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון ולמ"ש המחבר כאן דאין מתירין מכח ס"ס מיירי אפי' לא נודע בנתיים עכ"ל:

כח **ס"ס**. כתבו הט"ז וש"ך אפילו לא נודע הספק הראשון רק עד אחר שנתערב כגון שנתערבו כמה ביצים ביחד ואח"כ נודע ספק טריפה בתרנגולת וא"כ ב' הספיקות באין כא' מ"מ כיון שהספק הראשון מן התורה לא הוי ס"ס ואם נתחלפה גבינה שאינה ידוע אם היא גבינת ישראל או גבינת עובד כוכבים דבכה"ג הוי ספק דרבנן ולחומרא כדלקמן להמחבר אינה בטלה בתערובות אף שהספק הראשון הוא מדרבנן כיון שהוא בגופו ולהר"ב בהג"ה בטל כיון שהספק הראשון אינו מן התורה א"כ הוי ס"ס מיהו אפשר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ולא בא הר"ב אלא להוסיף דבס"ס אם יש כאן איסור כלל מותר אפילו בגופו של איסור ועי' בתשובת ן' לב ח"ג סי' ק' עכ"ל:

כט **ביחד**. כתב הט"ז דדברים אלו תמוהין דמשמע שאפשר דלפעמים לא יבואו הספיקות בפעם א' וזה א"א למצוא שיהא נודע בין ספק א' לספק ב' בס"ס שהם בגוף א' וענין אחד כגון בספק זינתה תחתיו וספק אונס דאין שייך לומר דנודע הספק הא' קודם שנודע הב' ובדברי רמ"א יש קצת לדחוק ולפרש דה"ק כל שנודע ב' הספיקות דוקא

ביחד זהו סימן לס"ס שהוא כראוי דאלו בס"ס בשני גופים אפשר להיות נודע בנתיים וכן ראיתי בתשובה למהר"ר בנימין ז"ל שכ' שאין להשגיח בהג"ה זאת כי פשוט הוא שבס"ס שע"י שני תערובות מותר אפילו נודע בנתיים ממילא ה"ה בס"ס אם יש כאן איסור. כלל העולה בס"ס הוא כן. דכל שהספק הא' הוא אסור מצד שהוא חשוב ואינו בטל ברוב שאע"פ שעיקר האיסור הוא מדרבנן כמו ספק ביצה שנולדה ביו"ט ושוב נתערבה לא מהני בה ס"ס כיון שאין הספיקות בענין א' אלא בעינן שיהיו ב' הספיקות ע"י תערובות ונודע בנתיים לא מעלה ולא מוריד בשום דבר מהס"ס וכן אם יש ב' ספיקות אם יש כאן איסור לגמרי אז מהני בכל גווני רק שיש חילוק בס"ס שע"י תערובות שאם הוא איסור ודאי והוא חשוב בעינן ג' תערובות וכמ"ש בס"ח אבל אם הספק איסור נתערב לא בעינן רק ב' תערובות והוא ס"ס ולהקל עכ"ל:

ל **וע"ל.** ושם מחמיר בנשמט וכ' הט"ז מדברי הרב משמע אפי' אם שחט בסכין בדוק ולאחר שחיטה נמצא פגום ונתערבה אח"כ בין בהמות אחרות דיש להתיר מכח ס"ס שמא אינה זאת ואת"ל שהיא זאת שמא נשחטה כדינה ואע"ג שהיתה קודם שחיט' בחזקת איסור כן משמעות הרמ"א והוא חולק ע"ז ופסק דבספק שחיטה יש לאסור כיון שהספק הוא אח"כ בשחיטה עצמה אם נעשית כראוי ולהוציאה מחזקת שלא נשחטה אין מועיל ס"ס כיון דבאותו איסור עצמו שהיה קודם לא יצאה ממנו בודאי אבל אם החזקה של איסור מחמת ד"א דהיינו שהיה לו חזקת אמ"ה ונשחט כראוי רק שיש ספק מחמת דבר אחר כגון שנתערב תחלה ואח"כ נתערב בתערובת אחר ודאי מהני ס"ס וכן כל שאר איסור כגון חתיכת חלב שנתערבה בשני תערובות מותר מכח ס"ס. כלל העולה מדברינו להלכה דאפילו בכל איסור ודאי מהני ס"ס להתיר אם אינו סותר את החזקה עצמה כההיא דספק בשחיטה דאם מועיל בה הס"ס תסתור החזקה שהיתה בחזקת שאינה שחוטה אלא אמ"ה בזה אמרינן דלא מועיל ודומה לזה האשה שהיא בחזקת אשת איש ונולדו אח"כ ספיקות במיתת הבעל או בגירושין אפילו הוי כמה ספיקות לא יועילו כיון שאתה בא להוציאה מחזקת א"א שהיתה תחלה ואתה בא לסותרה ממש אבל בשאר חזקת איסור שנולדו ספיקות להתיר מצד אחר כגון מצד התערובות ודאי מועילים ס"ס להוציאו מן האיסור דמתחלה דאין כאן דבר הסותר זא"ז וע"כ בספק דרוסה אם היה ס"ס גמור שפיר מועיל לבטל חזקת האיסור דאמ"ה דמעיקרא כנ"ל ברור ונכון בזה עכ"ל:

סימן קיא

א **כגון**. וה"ה גבינה של עובד כוכבים וכיוצא בו אפילו איסור שיש לו עיקר בדאורייתא כ"כ הרשב"א:

ב **רבה**. כתב הנ"י דאפשר לענין איסורי משהו החמורים לא אמרינן שאני אומר אפילו באיסורי דרבנן בפחות מרוב. ופר"ח חולק:

ג **החתיכות**. כ' הש"ך אפילו אם החתיכות ראויות להתכבד דגם זה אינו אלא מדרבנן וה"ה בב' חתיכות וב' קדרות או ב' חתיכות וקדרה א' נמי מותר אפילו בחה"ל דהא מ"מ ה"ל ספקא דרבנן לקולא גם נראה דכאן מיירי דהשתי חתיכות היו ניכרות בפ"ע קודם נפילתן איזה מהן של היתר ואיזה מהן של איסור דאי נתערבו תחלה חד בחד א"כ כיון דאתחזק איסורא בב' חתיכות כל אחד ואחד דיינינן ליה כגופו של איסור ותו לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כמ"ש בדיני ספק ספיקא דין כ"א ופר"ח חולק:

ד **דרבנן**. כתב הט"ז ולכאורה יש להקשות על מ"ש בסימן זה דאם ספק נפל איסור דאורייתא מותר בשיעור דרבנן וזה סותר הכלל שאמרנו בסי' ס"ו ס"ד שבזה אין אנו מקילין אלא הוי כודאי דאורייתא ולק"מ דכאן ההיתר מכח שאני אומר לא נפל כלל איסור זה קיל טפי:

ה **אבל**. כ' הש"ך דזה לא מיירי אלא בשתי קדרות אבל בב' חתיכות וקדירה א' אפילו חתיכות האיסור רבה על הקדרה מותר וא"ל בחתיכה א' וב' קדירות היכא משכחת לה שיהא האיסור מרובה על ההיתר דאי ידעינן שהאיסור הוא רוב נבדוק בקדרה של היתר י"ל דמשכחת לה שפיר כשקדם וסלק האיסור קודם לכן (ובנה"כ תירץ עוד בענין אחר ע"ש) מיהו הרא"ה חולק וס"ל דאפילו בב' קדרות שרי אפילו האיסור רבה על ההיתר משום ספיקא דרבנן לקולא ע"ש עכ"ל (וט"ז מיישב בענין אחר):

ו **שיתבטל**. כלומר במין במינו דוקא סגי ברוב לחוד כדבסמוך ס"ד. ש"ך:

ז **במינו**. כתב הט"ז ה"ה מין במינו ואינו מינו דאמרינן סלק שאינו מינו כאילו אינו ומינו רבה עליו ומבטלו (כדלעיל סי' צ"ח):

ח **ששים**. זה מיירי בחה"ל שמדרבנן לא מהני ס' מ"מ כאן בספק הקילו. ט"ז:

ט **שתיהן**. הטעם כיון שאתה אוסר עכ"פ א' מהן מאי חזית דאסרת להאי דילמת איפכא וע"כ שתיהן אסורות [הרשב"א] וע"ל סימן ק"ץ סמ"ג ולפ"ז משמע להדיא דאפילו ב' קדירות ההיתר אינן שוות אלא אחת מהן קטנה ואחת גדולה אין בידינו להתיר הגדולה ולומר האיסור לתוך הקטנה נפל. ש"ך:

י **מותרות**. כ' הטור ואין חילוק בין אם שתי הקדירות של אדם אחד או של שני בני אדם והקשה הב"ח אמאי לא אמרינן דב' הקדירות מצטרפין לבטל כשהן של אדם אחד כדלקמן ס"ס זה ותירץ הש"ך דלא מיירי כלל הכא מדין צירוף ואפשר דמיירי הכא בהנך גווני דלא מהני לקמן צירוף וכתב עוד דנ"ל עיקר כרמב"ן דבשל שני בני אדם ובאו לשאול בזה אחר זה תולין להקל אפילו אין בשום א' מהן לבטל וכל זה דוקא באיסור דרבנן אבל באיסור דאוריית' לא אמרינן שאני אומר דספיקא דאוריית' לחומרא:

יא **השני**. כתב הב"ח דבזה קמ"ל דאפילו באיסור דאוריית' שרי והשיגו עליו הט"ז וש"ך דזה כלל גדול שאין אנו אומרים שאני אומר באיסור דאוריית':

יב **אסורות**. ואין אומרים למקום שנפל האיסור האחרון נפל גם הראשון אלא דינו כמו נפל איסור ואינו ידוע להיכן נפל. ש"ך:

יג **מצטרפות**. כתב הש"ך דבאו"ה כתב לחד תירוצא דוקא שאין באחד מהם לבטלו רק בשתיהן אבל יש באחד מהם לבטלו ואין בשני לבטלו אין אומרים בזה שהוא מותר מחמת שנכנס בספק שהרי אותו שיש בו כדי לבטל לא נכנס בספק כלל ונראה ברור דאפי' למאי דקי"ל חנ"נ בכל האיסורים אפ"ה מצטרפות דלא אמרי' חנ"נ אלא היכא דידוע להיכן נפל אבל כאן דלא ידעינן אמרינן רואין כאלו היו מעורבים בתחלה בשעת נפילה ונכנס הכל בספק עכ"ל:

יד **עתיד**. כתבו הט"ז וש"ך ונראה דאפי' באדם א' אם ידוע בבירור שאינם עתידים להתערב כגון שא' של בשר והב' של חלב או שיש בא' דבר מתיקות ובשני דבר קיוהא כחומץ או בכה"ג אינם מצטרפין:

טו **להתיר**. כ' הט"ז וז"ל ולי נראה לתמוה על זה הפסק שכל מה שנכנס בספק מצטרף לבטלו אמאי פסק לעיל סי' ק"ה סט"ו ואם אין ידוע אם נגע בכולן כולן אסורות אמאי לא נימא דכולן מצטרפות לבטל:

טז **שיערבנו**. והט"ז חולק ע"ז ופסק שאף אם לא נתערבו כיון שמן התורה מותר ע"י ביטול ברוב רק מדרבנן צריך ס' וכיון שיש ספק לאיזה נפל ונכנסו שניהם בספק שניהם מצטרפין לבטל ומותר כ"א בפ"ע כיון שעתידי' להתערב חשבינן כאילו כבר נתערבו עכ"ל (וע' כ"ג):

סימן קיב

א **חתנות**. כתב הש"ך אבל משום געולי עובדי כוכבים ליכא למיחש דסתם כליהם אינן ב"י גם אין אסור פת של עובדי כוכבים אא"כ אפאו עובד כוכבים ומ"ש במקום דליכא

חתנות פירוש כגון פת הכומרים שאין להם בנים אסור דאם לזה אין בנים יש לזה ולא פלוג רבנן:

ב **דגן**. שזהו דבר חשוב ומביא לידי קרוב הדעת. ט"ז:

ג **מלכים**. הב"ח השיג ע"ז וכתב דאין ספק דפת קטניות ואורז ודוחן אינו עולה על שלחן מלכים אלא דהרא"ש מיירי מתבשיל שנעשה מאורז ודוחן דבזה יש חילוק בין עולה על שלחן מלכים או לא ועיין בת"ח דין י"א בשם או"ה:

ד **מנחתום**. כתב הש"ך דוקא פת עובד כוכבים אבל פת ישראל שאפאו עובד כוכבים [ולא הכשיר התנור ע"י השלכת קיסם] לא נהגו בשום מקום להתיר שהרי הוא כבישולי עובד כוכבים דטעמא דלא אסרי פת עובד כוכבים משום דהוי גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה אבל בפת ישראל שאפאו עובד כוכבים לא שייך האי טעמא הלכך אסור:

ה **מצוי**. במרדכי כתב הטעם לפי שאותן מקומות שנוהגין היתר היינו משום שלא נתפשט איסור פת של עובדי כוכבים בתחלת הגזרה באותן מקומות לפי שפת של עובדי כוכבים לא פשט איסורו בכל ישראל ולפ"ז משמע דאפי' פת של ב"ב מותר לפי האי טעמא אבל מדברי האו"ה והר"ב מבואר אפי' אותן שנהגו היתר בפת פלטר ישראל אסורים בפת של ב"ב וכ' בת"ח דאף הנוהגין היתר בפת של עובדי כוכבים בעשי"ת יש ליזהר וכן נתבאר בא"ח סי' תר"ב ס"ב ע"ש מיהו נראה דיש ליזהר אף כל ימות השנה שלא ליקח פת ש"ע מן הפלטר היכא דיש פלטר ישראל אם לא שהפת של עובדי כוכבים יפה יותר דאז שרי. ש"ך:

ו **הזמין**. כתב הש"ך וקשה דהא המחבר ס"ל לקמן ס"ז דבתר תחילתו אזלינן והיאך כתב כאן דין זה ואולי לכך כתבו בשם יש מי שאומר או אפשר דס"ל מסברתו לחלק דמזמינו אצלו גרע טפי עכ"ל:

ז **ליקח**. מה שהקשה כאן בש"ך תקנו [בנו] בנה"כ דטעה בין תיבת ליקח ללקח ע"ש וק"ל וכל זה לדעת המחבר ס"ב אבל לדעת הי"א בהג"ה פשיטא דשרי:

ח **בביצים**. דלמאי ניחוש לה אי משום דם רוב ביצים אין בהם דם כדלעיל סי' ס"ו ס"ח ואי משום ביצת עוף טמא אין מצוים בינינו כדלעיל סי' פ"ו ס"ב ואי משום בשולי עובדי כוכבים דאסור בביצים קי"ל דקמחא עיקר עכ"ל הש"ך וע"ל סי' קי"ג:

ט **מתיקה**. כיון דאי קבע עלייהו סעודה מברך המוציא דינם כפת ממש ט"ז ודוקא אותן שבלילתן [עבה] ויש בהן תורת לחם וכ"כ בת"ח:

י **הכשר**. וכתב הש"ד דאם הוא מסופק אם הכשיר ישראל התנור או לא שרי דהוי ספיקא דרבנן ולקולא וכ"כ הרב בת"ח:

יא **יבצע**. כתבו הט"ז וש"ך ומ"ש המחבר בא"ח סי' קס"ח דיסלק פת של עובד כוכבים מן השולחן עד אחר ברכת המוציא דשם מיירי שאין אחר מיסב אצלו אבל כאן כיון דישראל אחר מיסב אצלו אם לא יברך על פת נקיה איכא איבה ואע"ג דמשמע שם אם רק א' מיסב אצלו ליכא איבה דמאי אולמא האי מהאי מ"מ כיון דלענין ברכת המוציא מצוה לברך על היפה אם לא יברך איכא איבה טובא א"נ דוקא כשפת של שניהם שוה הוא דליכא איבה כשאין שם אלא א' אבל כשהפת מי שאינו נזהר נקי ויפה יותר ואפ"ה אין אוכלו ודאי איכא איבה:

יב **כותח**. כתב הט"ז ואין לאסור משום חלב של עובדי כוכבים כי חלב טמא אינו עומד ואם נאמר שמעט נסיובא דחלבא איכא בו מ"מ בטל במיעוטו שהרי מעורב בה ואינו דומה לחמאה בסי' קט"ו שאינו מעורב בה עכ"ל רש"ל ולי הקטן נראה תמוה דנסיובי בחלבא ודאי אינו בטל במיעוטו וראיה מש"ס פ' אלו עוברין כותח הבבלי וכו' וגם בפ' אין מעמידין איתא דבחולב לכמכא והוא כותח דהחלב אסור אלא דכאן מיירי שנעשה בהכשר שישראל רואהו אלא שהעובד כוכבים נותן שם פת שלו דאין בזה משום איסור פת של עובד כוכבים עכ"ל:

יג **בלח**. אפילו הוא דבר חשוב ודינים אלו אפילו בבישולי עובד כוכבים ממש כ"כ באו"ה ובת"ח ומ"ש אבל אסור לערבו כתב בד"מ ע"ז ונ"ל דמ"מ יכול להיות שמותר לאכול בקערה אחת וליכא למיסר משום הטעם שנתערב ולא אסרו לערב לכתחלה אלא לאכול הפת עצמו אבל משום טעמא ליכא למיחש אך בהגהת ש"ד אוסר לכתחלה עכ"ל והש"ך כתב דאין זה מוכרח די"ל דמיירי ג"כ כשאוכל הפת עצמו ובלא"ה הא קערה היא כלי שני ואינו מבשל:

יד **איסורין**. כתב הש"ך אפי' חמאה של עובד כוכבים וכיוצא בה במקום שנוהגין איסור דקיל נמי איסורייהו דדוקא בפת איכא איבה משום דעל הלחם יחיה האדם אבל לא בשאר מאכלים שכמה אנשים הם שאין נפשם תאיבה לאכול חמאה וכה"ג. וכתב בט"ז דהב"י הוכיח דמותר ליקח שאור של עובד כוכבים ולחמץ בו העיסה אפי' מי שנזהר מפת של עובד כוכבים כי לא גזרו חכמים בפת של עובד כוכבים על טעם כעיקר אבל על הפרורים שהם בעין ודאי אסורים כל זמן שלא נתבטלו ברוב עכ"ל:

סימן קיג

א **עולה.** כתב הש"ך דמדברי המחבר והרב בד"מ משמע דאפי' לא נשתנה מברייתו ע"י האור אסורה אבל באמת נראה עיקר בש"ס דאין אסור משום בשולי עובדי כוכבים אלא כשנשתנה מברייתו ע"י האור וכתב או"ה דקרביים וקורקבן ובני מעיים אע"ג דאמרינן לעיל ר"ס ע"ה אוכליהון לאו בר אינש ולא הוי חה"ל מ"מ אסורים משום בשולי עובדי כוכבי' וכמהין ופטריות עולה עש"מ משום פרפראות ויש בו משום בשולי עובדי כוכבי' עכ"ל:

ב **היתר.** כ' בת"ח שנוהגים היתר בק"ק קראקא לקנות האגוזים שלמים שקורין שטעכ"ל נוס"ן שמבשלים העובדי כוכבים דמותר מטעם שאין עולין עש"מ:

ג **אסורה.** דוקא של דגים או שומן חי של בשר אבל שומן של בשר או של אווזא שכבר מהותך אין בו משום בשולי עובדי כוכבים דאין בישול אחר בישול. ש"ך:

ד **בפת.** כ' הט"ז ול"ד לפת שנילוש בביצים בסי' קי"ב משום דהתם הקמח עיקר והביצים טפלים משא"כ כאן כיון שהשומן בעין לא בטיל:

ה **בשפחות.** פי' הט"ז וש"ך דהיינו אותן שקנויות לנו וישראל מוזהר עליו בשבת מן התורה והלכך ליתיה בכלל גזירות חתנות אבל לא בשפחות שלנו שבארצות אלו שאין קנויות לנו רק שנשכרו לשנה ואין אנו מוזהרין עליהן בשבת כמ"ש בא"ח סי' ש"ד ומ"ש הר"ב דבדיעבד יש לסמוך וכו' טעמו דא"א שלא יחתה א' מבני הבית וכתב בד"מ שמעינן מכאן אפילו לא כוון להתיר ע"י חיתוי זו אלא עשאו בלא כונה דמותר וכ"כ בכל בו עכ"ל ובאו"ה כתב אך יזהר שאותו החיתוי יועיל לתקן האש ויועיל למהר בישולו ע"י ישראל:

ו **ידע.** בטור כתב לפיכך אם ידוע שיש בשר בתנור אפילו חממו לייבש בו כלי אסור דחיישינן שמא כוון גם לבישול וכתב הט"ז ע"ז וקשה לי הא כתב הטור אח"כ בסי' זה באם היפך בו עובד כוכבים ואין ידע אם סלקו וכו' לא חיישינן שמא סלקו א"כ ק"ו כאן וצריך לדחוק ולחלק דשאני גבי סילוק דהא אינו דבר מצוי כ"כ לעשותו כמו כאן שמצוי הוא לכוין גם לבישול עכ"ל:

ז **סיוע.** הנה הט"ז וש"ך הקשו על רמ"א דדין זה הוא נגד הש"ס עיין שם וצ"ל דכאן מיירי דבישול גמור לא היה יכול להתבשל אם לא ע"י עובדי כוכבים אבל כמאכל בן דרוסאי היה יכול להתבשל ע"י ישראל לבד ובט"ז כ' דבלא"ה קי"ל כיש חולקין שהביא רמ"א בסמוך דהדלקת אש או חיתוי מהני:

ח **כוונה.** (ואו"ה חולק) כתב בד"מ דה"ה דניפוח באש בפה מהני וע"ל סעיף ד' בהג"ה:

ט **וסלקה**. כתב הש"ך לאו דוקא סלקה ישראל אלא ה"ה סלקה עובד כוכבים והחזירה אסור. (וכ"ד הט"ז):

י **ענין**. דדוקא לקולא אמרינן דכמב"ד הוי בישול שלא יאסרו אח"כ עובד כוכבים אבל לחומרא לא ועדיין מהני אם יגמור ישראל אח"כ ט"ז (וכן הסכמת רוב הפוסקים):

יא **לשמרו**. והוא בענין שאין לחוש בו שהחליפו העובד כוכבים וע"ל סי' קי"ח ס"י:

יב **צלאן**. דכיון שנאכלים כמות שהן חיין ע"י מליחה אין בהם משום בשולי עובדי כוכבים ועל המליחה תחלה לא גזרו שלא גזרו רק בבישול שע"י האש וכתב הב"ח דהא דדגים קטנים אינם עולים עש"מ היינו בדגים קטנים שגידול שלהן גדול ואותן דגים בקטנותן אינם חשובים ואינם עש"מ אבל דגים קטנים שגידול שלהם לעולם קטן הם חשובים ועש"מ ומהרש"ל כתב דמיירי דאינן קטנים לגמרי (וכ"כ של"ה דף ע"ז):

יג **הדחק**. כתב או"ה דחבושים וערמונים הנקראים בל"א קעסטי"ן אינן נאכלין חיין אלא ע"י הדחק ויש בהן משום בשולי עובדי כוכבים ות"ח כתב שאין נראה בערמונים דהא בכל מדינות אלו רוב אכילתן חיין עכ"ל. (וכן ראיתי במדינות האלאנ"ד):

יד **מלוח**. כתב הט"ז דאם מלחו הרבה ונשתהה זמן רב במלחו עד שראוי לאכילה כך בלא בישול דינו כמו דגים קטנים:

טו **והמעושן**. כתב ב"י וד"מ דאע"פ שעשנן ישראל אם בישל עובד כוכבים אסור וכתב הש"ך דלדעת המתירין בסי"ב דגים גדולים מלוחים שבשלן העובד כוכבים ה"ה דגים גדולים מעושנין שבשל עובד כוכבים מותרין:

טז **חיה**. משום דאין נאכלין אלא ע"י הדחק וגרע מדגים גדולים בסעיף י"ב. ט"ז:

יז **תמרים**. כתב או"ה ומיהו הני אגסים ותפוחין אע"פ שרוב אכילתן ע"י צליה ובישול אם צלאן ובישלן עובד כוכבים מותרין דמ"מ נאכלין ג"כ חיין ועוד שרוב עיקר אכילתן חיין ע"כ וכתב בט"ז ואותן אגוזים גדולים שמרקחין עם קליפתן המרה וגרעינן שלהם אסורים משום בשולי עובדי כוכבים דאין נאכלין חיין ועולין עש"מ עכ"ל:

יח **הכשר**. כ' הת"ח לכן צריך ליזהר בשפחות עובדי כוכבים המבשלות לעצמן בבית רבן שלא יניחו ע"ג האור ואם קדמו והניחו כו' צריך הגעלה עכ"ל ואע"ג דמתירין לעיל מטעם דא"א שלא יחתה א' מבני הבית י"ל דאם מבשלה לעצמה אין רגילות כלל שאחד מבני הבית יחתה ש"ך וכ' עוד ומיהו אם נתבשל בהן בדיעבד ויש רוב בתבשיל שרי דבש"ע בטלים ברוב כדלעיל סי' קי"ב סי"ד ובסי' קט"ו ס"א בהג"ה:

יט **לבריא**. והט"ז חולק על דין זה ואוסר לבריא במ"ש ואפי' לחולה עצמו אינו מותר אלא בשעת הדחק עכ"ל (ועיין בנה"כ דמיקל בזה) (ואחרונים חלקו וחלילה להקל ואפילו לחולה

עצמו אינו מותר אלא בשבת ולמוצאי שבת חוזר לאיסור וכ"ש לבריא וכ' ט"ז וראיה מסי' קי"ב סעיף ח' דבמקום שאין פלטר מצוי התירו של בע"ה וזה ודאי דאחר שיבא למקום שיהא פלטר מצוי כו' ולא אוכל להבין הלא המחבר גופיה כ' בפי' כך בסעיף ד' ע"ש ול"נ להוכיח דאסור לאוכלו במ"ש כדאיתא בגמ' השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא אבל המבשל לחולה אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו אם כן הכי נמי אם יהא מותר לחולה למ"ש שמא ירבה בשבילו וק"ל):

סימן קיד

א **תבואה**. כ' הטורי זהב ואין לאסור של תבואה משום בשולי עובדי כוכבי' דכי היכא דהתבואה בטלה לגבי המים לענין ברכה דשהכל ה"נ בטלה לענין איסור בשולי עובדי כוכבים:

ב **לביתו**. ובפת החמירו טפי מפני שהוא מעשה נשים אלים חתנות דידיה טפי הר"ן:

ג **שלן**. ואף אם העובד כוכבים אכסנאי שלו נותן לו שותה משום איבה כ"כ התוס':

ד **ותבואה**. פי' כל מיני תבואה בין חטים בין שעורים:

ה **קולא**. כ' רש"ל נ"ל דוקא במקום שמקילין קאמר אבל האידנא שנעשה בקצת מקומות בעו"ה היתר גמור מותר לשתות שם שכר מעובד כוכבים רק שלא ישתה בביתו עכ"ל וביאר הט"ז דבריו דדוקא במקום שיודעים שיש איסור ביין של עובדי כוכבים רק שנוהגין קולא בו שם עשו חכמים היכרא שלא ישתה שם שכר אטו חמרא שירגישו שלא יקילו עוד אבל במקומות שנוהגים היתר גמור והם סבורים שאין כאן איסור כלל נמצא שלא ידעו ממה להפריש כי היתר גמור הוא בעיניהם ע"כ אין שייך בזה גזירה ומותר לשתות שם שכר בין מישראל בין מעובד כוכבים עכ"ל:

ו **המשקים**. הנזכרים אפי' יין תפוחים ורמונים:

ז **ס**'. והט"ז חולק על דין זה ופסק דסגי בששה חלקים כמ"ש בסי' קל"ד ס"ה במים וה"ה בשאר משקים דינא הכי (ובנה"כ כתב דיש לחלק בין מים לשאר משקים ע"ש) וכתב הש"ך וה"ה אפי' היין ביוקר אלא שהוא משביח בהם ביותר משום היין שנתערב בו אסור כ"מ בש"ס וב"י ע"ש:

ח **מתקלקל**. אבל בחנות לא מתקלקל כיון שהוא זמן מועט. ט"ז:

ט **קפידא**. אם נתערב בו חומץ וכה"ג. ש"ך:

י **ששים**. וכבר כתבתי בס"ד דלדידן בששה סגי. ט"ז:

יא **בישולי או גיעולי**. פי' פליטת הכלים והטעם דנאכלין כמות שהן חיין ובשר ושומן פוגם בשמן ודבש כדלעיל סי' ק"ג ס"ד א"נ סתם כליהם אינן ב"י וע"ל סי' קכ"ב וה"ה למים חמין שג"כ נאכלין חיין ועוד שאין משתנין מברייתן ע"י האור רש"י:

יב **יין**. ואפי' במקום שהיין ביוקר מ"מ חיישינן שעשה כדי לעשות להם ריח טוב ביין מועט שמזלף עליהם. ט"ז:

יג **חריפים**. כתב האו"ה ודוקא שנחתכו לאחר שנכבשו שאז הם חריפים ע"ש והא דלא אמרי' דהטעם נתבטל בב' וג' הראשונים ובטלים ברוב נתבאר לעיל סי' צ"ו ס"ד:

יד **מים**. דוקא שהרוב מים אבל אם הזיתים רוב הרי הן בחריפתן ואסורים אפי' הכלים אינן ב"י דמשוי ליה לשבח. ש"ך:

טו **חלתית**. הוא מין פרי שקורין בלזר"א וחותכין את קרטיו בסכין ואסור משום שמנונית הסכין. רש"י:

טז **דגים**. שאין להם קשקשת ועתידין לגדל לאחר זמן וקי"ל דמותר ומשמע דשאר דגים קטנים שיש בהן קשקשת מותרים שהרי יכול להבחין ביניהם ובין הטמאים. ש"ך:

יז **חוץ**. פי' אומדין כמה היא דרכן לערב בכיוצא באלו וימכרו חוץ מדמי אותו יין ט"ז וכתב הש"ך דהיינו מדינא אבל לפי מה דקי"ל ר"ס קכ"ג דסתם יינם בזמן הזה מותר בהנאה במקום הפסד ה"ה הכא וק"ל:

יח **שעירבו**. כתב הט"ז ומיירי שאינו יודע איזה עובדי כוכבים אינו מערב דאז על כ"א וא' אני אומר זהו שלא עירב ואפילו הרוב דרכן לערב הא' שלא מערב מציל על כולן אבל אם ידוע איזה עובד כוכבים שאינו מערב אינו מציל על השאר שדרכן של רוב להתערב [גם אם יש בית א' שודאי מערבין בו יין אף אם יש בית דודאי אין מערבין לא מהני ליה דומיא דב' שבילין וכו' אלא אזלינן בתר רובא ע"ש]:

יט **בודאי**. כתב הט"ז ע"כ מיירי כאן שיש ג' מינים א' ודאי מערב ב' ודאי אינו מערב ג' הם סתם ועל מי שקנה מהסתם קא מיירי אי ניזול בתר רובא ואין להקשות נגזור שמא יקח מן הקבוע כדאי' סי' ק"י ס"ו ואפשר דבסתם יינם הקילו חכמים ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע עכ"ל (ובנה"כ כתב דבפירש ממילא או לקחו עובד כוכבים שלא בפנינו לא גזרינן אפי' באיסורי תורה ע"ש):

כ **הרשב"א**. כתב הש"ך דוקא הרשב"א שהיה יודע בודאי שבכל הארץ ההיא היו מזלפין עליו יין אבל אנן דלא ידעינן בודאי א"כ אמרינן דא"א שלא יהא א' שאינו מזלף ומציל על כולן ועיין עוד שם שמביא כמה ראיות להתיר אך מה שכתב אף אם היה בו חוטי בשר בטלין ברוב השיג הוא בעצמו ע"ז בספרו נה"כ דהא מין בשאינו מינו הוא ע"ש:

סימן קטו

א **עובד כוכבים**. בטור כתב ל"ש חלבו לצרכו או לצורך ישראל (וכן הסכמת הפוסקים):

ב **לראותו**. כתב הט"ז אבל עכ"פ בעינן שישב מבחוץ בצד עדרו כדי שיראה שלא יכניס שם דבר טמא בשעת חליבה:

ג **עומד**. כתב הש"ך דאפילו יוצא ונכנס מותר כיון דטעמא דמירתת אבל אם העובד כוכבים חולב לצורך עצמו צריך לראות ממש בשעה שהוא חולב שלא יערב בו דבר טמא כיון שיש דבר טמא עמו בעדרו ואם חולב לצורך ישראל מותר בזה אם יכול לראותו כשהוא עומד:

ד **בתחלת**. קאי אפילו אריש באין דבר טמא בעדרו וכתב הב"ח מיהו בדיעבד התיר ר"ת אם לא ראה תחלת החליבה והש"ך השיג עליו וכתב דאין ענינו לכאן דר"ת לא התיר אלא בידוע שחולב לגבינות עכ"ל:

ה **בדיעבד**. והט"ז כתב ולענין הלכה נראה דיש להחמיר לאסור אפילו דיעבד כל שאין רואה הישראל תחלת החליבה אפי' באין שם דבר טמא:

ו **ישראל**. כתב בד"מ ובת"ח דגם בכה"ג מותר בדיעבד למהרא"י וכ"נ דעת מהרש"ל:

ז **קטן**. בני תשע שנים ת"ח בשם או"ה:

ח **כולם**. כתב הש"ך דזה קאי על החולב בהמת ישראל ברפת שאחורי בית ישראל וא"כ יש לתמוה על רמ"א למה נאסר אם בא הישראל לאחר שנחלבו כולם וגם הת"ח מתיר בדיעבד בכל ענין ואולי איזה ט"ס נפל בדבריו כאן בהג"ה וכל זה בחולב לכותח או לאכול החלב כך אבל אם בידוע שהעובד כוכבים חולב לגבינות יתבאר דינו בס"ב עכ"ל. (וט"ז כ' דזה קאי על חולב בהמת ישראל ברפת שאחורי בית ישראל אמנם חלב שחלבו עובד כוכבים מבהמה שלו לא שרינן כלל אא"כ ישראל רואה וע"ש):

ט **שנתבשלה**. וה"ה אם כבוש שם מעל"ע כ"כ או"ה וכתב הש"ך דלכתחילה אסור לבשל בו אפי' יהא בתבשיל רוב דאסור להוסיף על שום איסור ולבטלו כדלעיל סי' צ"ט ס"ו ע"ש אבל אם נתבשל בו דיעבד ויש רוב בתבשיל שרי ול"ד לבשולי עובדי כוכבים ס"ס קי"ג די"א דאין אוסרת הכלים דשאני התם דעיקר איסורן מדבריהם מחמת גזרות חתנות אבל הכא גזרו בו משום חשש איסור דאורייתא שיש בחלב עצמו:

י **נתערבה**. כ' הש"ך משמע דרוב מיהו בעי בתבשיל כדלעיל סי' קי"ב סי"ד גבי פת של עובד כוכבים ולפ"ז משמע דדעת הר"ב דגבינה של עובד כוכבים אינה בטלה ברוב בתבשיל אבל באו"ה פסק להדיא דגבינה של עובדי כוכבים בטלה ברוב תבשיל ומסקנת הש"ך כדעת הרמ"א לאסור בגבינה עד ששים:

יא **מועיל**. דוקא בסתם חלב אבל כשאנו יודעים שדעת העובד כוכבים היה לעשות ממנה גבינות מותר לישראל לעשות אח"כ ממנה גבינות. ש"ך:

יב **נבלה**. הר"י אבן מגאש הקשה למה לא יהא בטל בס' ותירץ דהוי איסור מעמיד ואוסר בכל שהוא:

יג **בעשבים**. דלא פלוג רבנן כיון דאיכא שמעמידין אותם גם עכשיו בעור נבלה:

יד **המנהג**. והש"ך חולק על דין זה ופסק אפילו אם הישראל רואה הכל אפ"ה אסור כל זמן שהעובד כוכבים עושה הגבינות והא ראיה דאפילו בעשבים אסור משום דלא פלוג. (א"כ ה"ה ראה שעשאן עובדי כוכבים והיינו דמתניתין תנן סתמא גבינות עובדי כוכבים אסורין. וגבי חלב עובד כוכבים תנן חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו אסור ואם הישראל רואה מותר אלמא דבגבינות אין חילוק בין ראה עשיית הגבינות או לא. א"כ צריך להזהיר לשומרים שהולכים עם העובדי כוכבים כשעושין הגבינות למכור לישראל שהישראל ישימו הקיבה לתוך החלב ואם לאו הגבינות כולן אסורות). ומה שאנו נוהגין היתר לקנות מן השוואגי"ן היינו משום שנהגו לשכור הבהמות וא"כ הגבינה של ישראל הם וה"ה אם קונה סכום גבינות ממנו א"כ הגבינה בשעת עשייתן של ישראל היו אבל אם עובד כוכבים עושה גבינות לעצמו אע"פ שהיה שם ישראל מתחילה ועד סוף אסור (כל דלא עביד ישראל מעשה) עכ"ל:

טו **החליבה**. כתב הש"ך דרמ"א כתב זה לפי שיטתו אבל לפע"ד לא איירי הפוסקים שעשאו העובדי כוכבים גבינות אלא מדין חלב שמותרת כשדעת העובד כוכבים לעשות הגבינות והישראל צריך אח"כ לעשות הגבינות ומיהו אף לפי סברתו דמתיר בדיעבד כתב ע"ז באו"ה דאין להתיר אלא בהפסד מרובה מיהו היכא דראה החליבה רק שלא היה שם בתחלת החליבה משמע דיש להתיר בדיעבד אף בלא הפסד מרובה:

טז **שדעתו**. כתב הש"ך כלומר שידעינן בודאי שדעתו לעשות גבינות ואז אפילו היה לו דבר טמא בעדרו מותר בדיעבד מה"ט דדעת העובד כוכבים להקפיא ואף אם עדיין לא עשה הגבינה אלא שנחלבה החלב מיקרי דיעבד לענין זה ודוקא אם קונה ממנו סכום גבינות או לפי המשקל אבל אם קונה במדה אסורה ועכ"ז אסור לאכול החלב כך מאחר שלא ראה החליבה אפילו ידענו שדעת העובד כוכבים לעשות גבינות עכ"ל הש"ך:

יז **מוחין**. שהרי לא גזרו על החמאה וחלב טמא אינו עומד:

יח **לכתחלה**. הט"ז כתב דיש לתמוה על דין זה דהא אין מבטלין איסור לכתחלה אבל הש"ך כתב בשם ב"י ות"ח דזה לא מיקרי מבטל איסור דשמא אין כאן איסור כלל ועוד דאין כוונתו לבטל רק שילכו להן הצחצוחי חלב עכ"ל:

יט **עמהם**. אע"פ שדעתו לחזור אוכל עמהם משא"כ בשאר איסור ד"מ בשם או"ה דמה שאוכלין אותה במקום ההוא משום דשם עושין אותה בהכשר בלא חשש בעולם ואלו

היו עושין כאן כמוהם היו ג"כ אוכלין אותה ט"ז וכ' ב"י בס"ס זה מי שעבר והעמיד חלב בחלב חמוץ של עובד כוכבים ולקח חלב זה והעמיד בו אחר ומהאחר אחר שמותר ליקח חלב השלישי זה ולהעמיד בו חלב ולאוכלו דלאחר ג"פ כבר כלה חלב של עובד כוכבים:

סימן קטז

א **ועכשיו**. כתב הט"ז ואין בזה משום דבר הנאסר במנין כו' דלא נאסר אלא מפני נחשים ועוד מאריך בענין דין זה של סכנת נחש ובאשר שהמחבר כתב שעכשיו אין נחשים מצויים ביניינו קצרתי:

ב **בדיעבד**. אבל אם נתבשלו יחד אסורים אף דיעבד (ובס' ב"ש אוסר אפי' דיעבד משום ריחא וכ"כ פר"ח בתנור קטן. בט"ז מביא בשם ד"מ דדבר שיש בו משום סכנה אינו בטל בס' וכ"כ במהרי"ל) וכתב בד"מ דאפי' ס' לא מהני דחמירא סכנתא מאיסורא (וע"ל סי' צ"ה ס"ק ב'). וכתב רש"ל דאפילו לכתחלה אין להחמיר בתנור גדול לענין זה אע"פ דלענין בשר בחלב מחמרינן לכתחלה וע"כ נ"ל פשוט דאותן הלחמים שאופין בתנור א' עם בשר אין סכנה כלל לאכלם עם דגים אף שהתנור היה סתום עכ"ל הט"ז:

ג **כשמבשלם**. וה"ה אם נצלו כאחד ממש זה עם זה וכתב באו"ה דיש לאסור אם נצלו יחד בלתי מחבת תחת כלי א' או אף אם בתנור סמוכין זה לזה דברוב פעמים יוצא מזו לזו השמנונית:

ד **הפנים**. וסימן לדבר בזעת אפך תאכל לחם:

ה **משקים**. כתב ב"י אפילו הם מכוסים (בכלי ברזל):

ו **התקופה**. כתב הש"ך דנוהגים העולם להניח ברזל על כל המשקים ומאכלים. ועל מאכלים ומשקים מבושלים או כבושים ומלוחים אין מניחים שום דבר וטוב להחמיר בזה להניח ברזל עליו ובט"ז כתב וז"ל בד"מ בשם אבודרהם מצאתי כתוב שיש ליזהר מלשתות מים בשעת התקופה משום סכנה שלא יתנזק ויתנפח והטעם כי טפת דם נופלת בין תקופה לתקופה אבל החכם אבן עזרא השיב ע"ז כי ניחוש בעלמא הוא כו' ואין בו סכנה כלל ויש מהגאונים אמרו כי לא נחש ביעקב אלא הקדמונים אמרו אלה הדברים להפחיד בני אדם שייראו מאת הש"י וישובו עכ"ל וכ' הרמב"ם דאסור ליילך על גשר רעוע או לחורבה וכל כיוצא באלו וע"ל סי' קנ"ג דין דאסור להתייחד עם העובד כוכבים מפני הסכנה:

ז **בעיר**. איתא בגמ' דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרכים שלום בעיר אל יהלך בצדי הדרכים וכתב רש"ל ונראה דסיפא מיירי דוקא בלילה שביום לא שכיחי מזיקים אבל רישא לענין דבר אין חילוק בין יום ללילה:

ח **תשקצו**. בטור כתב בשם הרשב"א בזה היו מכין אותו מכת מרדות (ואין לוקין עליו דהוי לאו שבכללות) וכ' הט"ז וז"ל מצאתי בקובץ א' ישן אלו ימים שסכנה מאד בהם להקיז דם קבלה מרבי יהודה החסיד אא"ט היינו ר"ח אייר אלול טבת כשחל יום א' של א' מהנ"ל ביום ב' או ביום ד' וכן השוחט אווז ביום זה או האוכל ממנו מסתכן ח"ו ובקובץ אחר מצאתי ג"כ רק שבמקום יום א' של טבת נכתב יום ט"ו של טבת כשחל ביום א' דהיינו ר"ח טבת שחל בשבת והיינו יום א' דר"ח עוד מצינו שאסרו חז"ל מפני הסכנה שלא לקוץ אילן העושה פירות וכ' הרא"ש ואם היה צריך למקומו מותר ומזה התרתי לאחד שהיה לו קרקע עם אילנות לקוץ האילנות אע"פ שיש בהם פירות כדי לבנות בית דירה עליו וכתב רש"ל על מאי דאיתא בש"ס במשקין מגולים שלא סיננן שאסור להשקות מהם לבהמתו ופרש"י הטעם מפני סכנה שמא ישחטנה אח"כ ויאכלנה ומכאן נהגו לאסור הכבשים שגדל בהם מין שחין של נגע שרגילין למות בהם ובימי חרפי ראיתי שעשו הקהל חרם ואסרו כל הכבשים עד שפסקה המכה עכ"ל וא"ל הא אמרינן לעיל בסי' ס' דאפילו אכלה הבהמה סם המות שלה כשרה ומשמע דאין שום איסור כלל מפני סכנה אלא דוקא באכילת סם המות של אדם דאפשר שיש עכ"פ איסור מצד שהיה מסוכנת וכתב עוד רש"ל מי שיש לו כלב רע שמזיקו ומפסיד המאכל אפי' אינו נושך שיכול ליתן לו סם המות ואינו עובר משום צער ב"ח ומ"מ שמעתי למחות שלא ליתן להם מחט בתוך הלחם דאיכא למיחש שמא ישתגע ואיכא סכנות נפשות טובא עכ"ל (עיין בלה"פ סי' זה):

ט **מסברא**. אבל אם יש לו קבלה שהיא מותרת מותר כן הוא בש"ס פא"ט:

סימן קיז

א **למאכל**. לאפוקי סוסים וחמורים וגמלים דסתמן למלאכה:

ב **סחורה**. הטעם שמא יבוא לאכול מהן ודין שותף שעבר ועשה סחורה בדבר האיסור ע' בח"מ ר"ס קפ"ב בטור וכתב הט"ז מי שנזדמן לו נבלה והוא לאו בר הכי הוא שיכול למכור לעובד כוכבים יוכל למכור לישראל אחר שיוכל למכור לעובד כוכבים ואין בזה חילוק אם השליח ירויח או לא דכל סרסר דזבין ומזבין מקרי שליח מ"ה אף בקונה

ישראל מחבירו טריפה להאכילה לפועליו עובדי כוכבים אין איסור וכן המנהג פשוט דלא כב"ח שאוסר לקנות כדי להרויח בזה עכ"ל:

ג **החלב.** פי' חלב של בהמה טהורה אבל של בהמה טמאה משמע דעת הב"י דאסור לעשות בו סחורה. ש"ך. (ודוקא בחלב העומד למכור לאכילה הוא דאסור בטמאה אבל למשוח עורות או להדליק מותר ובחזיר לעולם אסור משום מעשה שהיה). כתב באו"ה דאין היתר סיכה בחלב או בחזיר אלא היכא דאיכא צערא אבל אדם בריא ומשום תענוג לא וע"כ אין לסוך תינוק בחלב חזיר שאין זה אלא לתענוג אבל מניחין עובדי כוכבים לסוכן ולהאכילן שאין אומר להזהיר גדולים על הקטנים אלא לסוך אותם בידים וכן עיקר ובלבוש חילק מסברתו לאסור בסיכת חלב חזיר ולא בשאר חלב ולא דק במקורן של דברים כי אין חילוק בהם לגמרי עכ"ל הט"ז. (וטעמא דסיכה אסור דסיכה בכלל שתייה כ"כ ב"י והשיג עליו הט"ז דל"א סיכה כשתייה אלא לענין יוה"כ או איסורי הנאה ע"ש וכתב פר"ח אפילו לדעת הפוסקים האוסרים יש להתיר לרחוץ בבורית אע"פ שהוא עשוי מחלב לפי שהוא פגום. ובענין הראנדארי"ס המגדלים חזירים עיין ט"ז) וכתב עוד נשאלתי ע"ד התיישים הגדולים שבגליל זה ודרכן של בעלי מלאכות שלא לקנות העורות אלא כשנוחרים אותם אבל לא שחוטין מפני שמתקלקלים קצת ע"כ יש להסתפק אם יכול ישראל לנחור התיישים או לא ובתשובת מ"ב אוסר לנחור ולמכור אח"כ הבשר לעובד כוכבים אבל הט"ז חולק עליו וס"ל כל שעושה תחילה בהיתר כגון שצריך לדם או לעור הוי הבשר אח"כ כאלו נזדמן לו נבלה ומותר למכרו לעובד כוכבים זה אבל מי שאינו יודע הלכות שחיטה ורוצה לשחוט באיסור ולמכור הבשר לעובד כוכבים ודאי אסור שמתחילה עושה נבלה בשביל מכירתה לחוד ולא משום דבר היתר וכל זה נ"ל ברור ופשוט (ובנה"כ השיג עליו ע"ש) (והפר"ח הסכים עם המ"ב ודוחה הראיות של ט"ז ועיין סימן י"ט ס"ק א') וכתב עוד שאותן שוכרי עיירות וכפרים מן השר דהיינו כל ההכנסה של השר ובכלל זה החזירים שבחצר ובתוך הזמן החכירות מגדל ישראל החזירים ומאכיל אותם לפועליו כתב הב"ח שלא יפה הם עושים ודעת הט"ז להתיר וכתב דכבר נהגו במדינת רוסי"א וואלי"ן וכן רבים ולא מיחו בהם חכמים משום דאין שם הישראל עליהם ואין לו עסק עמהם והפועלים הכותים הם פועלי השר ומדידיה קא אכלי כנ"ל ללמד זכות עליהם עכ"ל:

ד **נזדמנו.** בתוס' פ' כל שעה איתא דנפלה ליה בירושה חשיב כנזדמנו והא דמותר בנזדמנה לצייד דוקא צייד שאומנתו בכך אבל שאר כל אדם אע"פ שנזדמנו לו בצידה לא התירו לו ב"י בשם הפוסקים ובתשובת רמ"ע פסק דאפילו צייד שאינו קבוע וכל אדם שנזדמן לו מותר למכרם אבל דרך מקח וממכר אפילו בהזדמן ואקראי בעלמא אסור

ע"ש שהאריך בסימן כ"ט והיכא דצד טמאים וטהורים צריך למכור הטמא והטהור ביחד אבל לא הטמא בפ"ע והטהור בפ"ע ול"ד לאם לא עלו בידו אלא טמאים בלבד דהתירו לו למכור דהתם אם לא נתיר לו יפסיד כל טרחו דא"א בענין אחר משא"כ הכא ודלא כב"י עכ"ל הש"ך. (ופר"ח חולק ומתיר למכור אפילו הטמאים בפ"ע. אסור לב"ב ליבש בשר אחורים ובהמות שנטרפו לו למכרם אחת אחת לעובד כוכבים דחיישינן לתקלה. חות יאיר סימן קמ"ב):

ה **כמציל**. דמן הסתם אמרינן דהוי כמציל מידם ובתשובת הרשב"א מבואר דאפילו חזירים מותר ליקח הימנו בחובו מה"ט וצריך למכרם מיד ואסור להשהותם כדי להשתכר בהן אבל לדמיו מותר להשהות אכילו חזירים ועיין בח"מ סימן ת"ט ש"ך:

ו **למכור**. אבל במתנה מותר דאין במתנה משום גניבת דעת כמ"ש בסי' ס"ה סי"א. ש"ך:

ז **מדבריהם**. כ' הש"ך ומשמע דבכלל זה נמי מורייס של עובד כוכבים שאינו אסור אלא מדבריהם ועיין לקמן סימן קל"ד סכ"ג:

סימן קיח

א **ובשר**. וכתב הש"ך היינו אפילו במקום שהטבחים ישראל ול"ד למ"ש בש"ס ס"ג שאם היה ביד עובד כוכבים בשר במקום שרוב מוכרים ישראלים כשר דיש לחלק דהתם מיירי בנמצא בשר ביד עובדי כוכבים שלקחו מהמקולין דליכא למיחש שמא נבלה לקח וגם ליכא למיחש לאחלופי בנבלה דלאיזה צורך יחליפו אבל הכא מיירי ששולח או מפקיד ביד עובד כוכבים דאיכא למיחש לאחלופי בנבלה שלו ועוד דשוהה זמן רב אצלו ויש לו שהות להחליפו משא"כ התם בלוקח מהמקולין וע"ל בר"ס קכ"ח ומיהו בחב"ח בדברים האסורים מן התורה ובחותם א' באיסורי דרבנן מותר אפילו לכתחלה לשלוח ע"י עובד כוכבים ומ"ש המחבר שהפקיד וכו' לשון דיעבד הוא לאו דוקא וכ"כ המחבר להדיא בר"ס ק"ל ופשוט הוא וכמו שהדין בעובד כוכבים כן הוא בישראל חשוד בענין זה עכ"ל וע"ש שהאריך קצת בזה:

ב **דבש**. כתב הש"ך צ"ל דמיירי שעירב לו כ"כ דבש עד שנשתנה טעם היין מחמתו דבכה"ג אין בו משום יי"נ וע"ל סי' קכ"ג ומ"ש וכן החומץ ר"ל חומץ של היין והיינו שמבעבע כשמשליכין אותו על הארץ שאז הוי חומץ גמור ואין ראוי לנסך ואם כן למאי ניחוש לה אי משום חיבת ניסוך הלא אין ראוי לנסך ואי משום שמא יחליף בחומץ של יי"נ כיון דסתם יינם אינם אלא מדרבנן לא חיישינן להכי וסגי בחותם א' והיינו דמורייס ויין מבושל ויין שעירבו בו דברים אחרים דסגי להו בחותם א'. ועי"ל סי' הנ"ל ס"ו ומ"ש וחלב אע"ג דיש לחוש שיחליף בחלב טמא שהוא מדאורייתא י"ל שחלב טמא

ניכר שהוא עכור וא"כ אין לחוש שיחליף כולו או רובו אלא יש לחוש שמא החליף מעט דאינו אסור אלא מדרבנן דמן התורה מין במינו בטל ברוב ומ"ש ומורייס נמי איכא למיחש שמא יחליף במורייס שלהן שהוא אסור במקום שדרכן לתת לתוכו יין כמ"ש בסי' קי"ד סי"א אבל במקום שאין דרכן ליתן לתוכו יין או במקום שהיין ביוקר יותר מן המורייס פשיטא דא"צ חותם כלל ומ"ש ופת פשיטא שבמקום דנוהגין היתר בפת של עובד כוכבים דא"צ חותם כלל. (ופר"ח כתב אף במקום דנוהגין היתר בפת פלטר צריך חותם שמא יחליפו בפת ב"ב דאסור בכל מקום). ומ"ש וגבינה אע"פ שיש לחוש שיחליף בגבינה שלהם שאסורה מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה מ"מ מדאורייתא נמי בטל העור במיעוטו ומה שלא בטיל הוא מדרבנן א"נ והוא העיקר כיון דאיכא למימר שמא לא העמידה אלא בעשבים ואפ"ה אסורים משום שמא העמיד בעור נבלה הוי שפיר מדרבנן ודוק עכ"ל:

ג **וי"א**. ולקמן ר"ס ק"ל סתם המחבר כסברא הראשונה וצ"ע:

ד **הודיעו**. כ' הש"ך וה"ה אם אינו מודיע לחבירו אלא שאומר לעובד כוכבים שמודיע נמי מירתת דסבר שהאמת כן הוא וכל זה נמשך לסברא האחרונה משא"כ לסברא הראשונה וק"ל ומיהו אף בשולח בב' חותמות נכון הדבר להודיע לחבירו צורת החותם כדי שיחזור אחריו:

ה **חשוד**. דגרע לענין זה מעובד כוכבים לפי שהוא בטוח שיאמינוהו ולא מירתת כ"כ ומיירי שהוא חשוד להחליף דאין לפרש שחשוד לאכול אותו דבר שמשלח ע"י דהא קי"ל מי שהוא חשוד לאכול דברים האסורים אינו חשוד להחליפם ואולי חשיבי הני דברים שאין הרבים מקילין בהם שאף הוא חשוד להחליפם אם חשוד לאוכלם כמ"ש המחבר בסי' קי"ט אבל הרשב"א כתב שאכילת גבינה של עובד כוכבים קילא בעיני רבים וכ"כ הטור בסי' הנ"ל דהחשוד על הגבינה אינו חשוד להחליף עכ"ל הש"ך והט"ז פסק דבעובד כוכבים די בחותם א' ומפתח הוי כחותם (ובנה"כ השיג עליו דלא מהני מפתח אלא בדבר שצריך ב' חותמות אז סגי במפתח וחותם אבל לא במה שצריך רק חותם א' ע"ש):

ו **שתי**. וה"ה יותר ולקמן סי' ק"ל ס"ח התנה הרב תנאים בזה ע"ש ש"ך:

ז **בנגיעה**. כתב הט"ז נראה פירושו דביין יש חשש אפילו אם ברור לנו שלא שתה ממנו כגון שהיו שומרים מבחוץ שלא היה יכול להביא שם מים לערב ורואין שלא נחסר משיעורו אפ"ה יש חשש משום נגיעה אף על פי שאינו נהנה ממנו דיש לחוש שמא מחמת שהיה מתעסק (משום חיבת ניסוך) נגע ביין כמ"ש רמ"א בסי' קכ"ח ס"ד וזה אסור אפילו לדידן דלא כלבוש עיין שם:

ח **כחותם**. משמע דאפילו בדברים שדי בחותם א' חשוב אות א' כסימן ועדיף ממפתח שכ' המחבר בסעיף שאח"ז. ש"ך:

ט **מפתח**. עי' מ"ש לעיל ס"ק ה':

י **השק**. פי' שגם השק חתום:

יא **כשרה**. כתב הט"ז משמע דוקא דיעבד אבל לכתחלה לא:

יב **וכיוצא**. נראה פשוט שבכלל זה תרנגולת שניכר בה ניקור הגידין של צואר כמו שישראל עושין שיש לסמוך על זה. ט"ז:

יג **דרבנן**. מבואר בת"ה באיסור דרבנן אפילו ראה יהודי שהיה החותם נשבר ומקולקל לגמרי והיה ניכר בודאי שנפתח החותם מותר בענין זה. ש"ך:

יד **שחוטים**. כתב הש"ך ול"ד למ"ש בסי' א' דאם אבדו גדייו דמותר אם הם שחוטים דהתם לא הוי ביד עובד כוכבים מעולם אלא דלא ידעינן מי שחטם הלכך אזלינן בתר רובא דרוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם אבל הכא ששולח ביד עובד כוכבים ויש לחוש שהחליף הטוב ברע הלכך אפילו במקום שרוב ישראל מצויים יש לחוש ששחט בעצמו לזה שהחליף וכ' המרדכי וז"ל מעשה בא לידי בתרנגולת שחוטה ששלחוה ביד עובד כוכבים בלי שומר ונסתפקו בדבר לומר שמא אחרת היתה ונתחלפה והלכו לשוחט ושאלו לו אם שחט זאת התרנגולת והשיב אין לי בה טביעת עין אמנם עתה שחטתי תרנגולת א' אבל בעל התרנגולת היה מכירה ואמר שזאת היא והתרתי אותה כיון שבעל התרנגולת היה מכירה עכ"ל והוסיף מהרש"ל אבל אם לא שאלו לשוחט לא הוי סי' ופשוט הוא (וע"ל ס"ס ס"ג מ"ש בשם הט"ז):

טו **לרבים**. כתב הש"ך משמע אפילו בשאר כותי שאינו עבדו ושפחתו מותר בדיעבד במקום מעבר לרבים (ודלא כאו"ה שלא התיר אלא בשפחתו ועבדו). וכתב הט"ז ואפילו במקום דלא שכיחי רבים ישראל אלא עובדי כוכבים מסתפי זה העובד כוכבים שלא יראוהו עובדי כוכבים אחרים ויגידו לישראל כמ"ש בסי' קכ"ט ס"ד ובת"ח כתב דנוהגין לשלוח ע"י עובד כוכבים במקום מעבר לרבים והוא שכונת ישראל ואין עובדי כוכבים מצויין שם עכ"ל:

טז **להחליף**. בס"ס קי"ט יתבאר דהיינו דוקא לאותו דבר שהוא חשוד עליו חשוד ג"כ להחליף ע"ש. ש"ך:

יז **ידיע**. כתב הט"ז תמיהא לי טובא הא איכא למיחש שמא באמת של ישראל היה ועשה לו סי' להכירה בין שאר חתיכות טריפות ואח"כ נודע לו שהיתה זו טריפה ולכך

נמצאת עתה ביד עובד כוכבים ומנ"ל להקל בספק דאוריי' (ובנה"כ תירץ דמיירי שיש עליו חותם או נכתב עליו תיבת כשר שזה אין דרך לעשות עד שיודע בודאי שהוא כשר ע"ש):

יח **ובדיעבד**. כתב הש"ך כלומר אם כבר קנה מן העובד כוכבים (עיין פר"ח ס"ק ל"א) ומשמע דקאי אבמקום שאין לחוש שמא נשארו הדפוסים ביד עובדי כוכבים וקבעו אותם כו' אבל אם יש לחוש שנשארו הדפוסים ביד עובדי כוכבים אסור אפילו בדיעבד מיהו כתב בלבוש דבמקום הפסד יש להתיר אפילו בכה"ג בדיעבד וכתב ב"ח ומנהג ליקח יינות שמביאים העובדי כוכבים מארץ ישמעאל שקורין מושקטע"ל ע"י חותמיהון שמביאים כתבים מישראל וע"ל סי' ק"ל ס"ו:

יט **ונכנס**. כתב הש"ך נראה דאפילו קטן יוצא ונכנס מהני כדלעיל סי' קט"ו ס"א בהג"ה (ואפי' באיסור דאוריי') ומסיק בש"ס דאפילו לכתחלה מותר ביוצא ונכנס וא"כ צ"ל דמ"ש הט"ו האי לישנא משום סיפא נקטוהו דשהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות דאינו מותר אלא בדיעבד וע"ל סימן קכ"ט ס"א:

כ **סגר**. ומן הסתם אמרינן דלא סגר אא"כ שנודע שהיה סגור. ש"ך:

כא **לחוש**. (וכתב פר"ח דדעת רוב הפוסקים להתיר אף ביוצא ונכנס וכן עיקר ע"ש) **ובתשובת** הרא"ש מוכח דאפילו בעובד כוכבים וישראל אכסנאים אין לחוש דהא דשרינן ביוצא ונכנס היינו אפילו באכסנאים שאינה מכירים זא"ז דאינהו נמי מירתתי אהדדי ע"ש ש"ך:

כב **ליזהר**. כתב הש"ך פי' משום ניצוצות וזה שכתב אפילו ולפ"ז כשאין פיהן מגולה א"צ ליזהר בשתי קדרות והט"ז כתב דהטעם שלא יתחלפו זה בזה ולפ"ז אי הוי ב' קדרות של ישראל א' של בשר וא' של חלב אין איסור אפילו לכתחלה לבשלם בתנור א' כיון דאין שייך שם לאחלופי:

כג **ונכנס**. כתב הש"ך משמע דעת הר"ב דביוצא ונכנס א"צ להחמיר (דעיקר מה שיש להחמיר הוא כשהולכים לבה"כ שיודעות השפחות שמשהין שם זמן מה. אבל ביוצא ונכנס א"צ להחמיר כלל ש"ך ופר"ח) וא"ל ממ"ש בסעיף הקודם דלכתחלה יש ליזהר אף בב' קדרות ופשיטא דישראל ועובד כוכבים ששפתו לא גרע מיוצא ונכנס דהתם הטעם משום ניצוצות שיתזו מזו לזו כמ"ש לעיל:

כד **להאכילה**. בשבולי הלקט כ' לאכול אותו עובד כוכבי' ולא לעובדי כוכבים אחרים והיינו שידעה שאותו דבר אסור לישראל ואפ"ה נתנוהו לישראל וכ' עוד עובד כוכבים שאמר אל תאכל מקדרה זו שאני השלכתי בה חלב אין מקבלין ממנו אלא מותרת היא עכ"ל וכ"פ בת"ח שאין העובד כוכבים נאמן לא לאיסור ולא להיתר וע"ל סי' קכ"ב ס"ג

וסי' קכ"ז וכ' המרדכי כשישראל נותן לעובד כוכבים תבשיל בקדרה להוליכו בביתו של עובד כוכבים יזהיר אותו הישראל שלא ידיח הקערה אך יש להניח בה קצת משיורי התבשיל וכן שיביאנה בו ביום עכ"ל ותימא איך יסמוך ע"ז שיאמר לעובד כוכבים שיניח בה שיורי המאכל דלמא ישתמש בה ואח"כ יחזור ויתן בה משיורי המאכל והב"ח ז"ל העתיק תשובת מהר"ר מנחם קדרה שנשארה בין העובד כוכבים וכבר לקח ישראל א' מן השומן שבקדרה בכף מועט וכשהוחזר הקדרה עם השומן הכיר הישראל הגומא שבשומן שנלקח ממנו השומן שהיתה בו כמו שהניח נראה להתיר דבכה"ג שייך טביעת עין עכ"ל הט"ז:

כה **שמא**. כתב הש"ך מאחר דאיכא ספיקי טובא נראה דמותר לקנות ממנו גם גבינות אחרות ע"ש וכן אין לחוש שהחליק וכו' דלא חיישינן שכוון להכשילו כל זמן שאין לעובד כוכבים הנאה בדבר וכמ"ש בס"י:

כו **מונח**. פי' שהניחו במקום מיוחד על הגבינות אבל אם הניחו במקום אחר אף במקום מיוחד בכוונה מ"מ כיון דלא הניחו מונח על הגבינות סבור העובד כוכבים שאין הישראל יודע היכן הניחו ואסור (אבל אם הניחו מונח על הגבינות אז מירתת העובד כוכבים ליטול החותם שמא עשה ישראל סימן בהנחתו) ש"ך:

סימן קיט

א **לסמוך**. פי' ליקח ממנו אבל סומכין עליו כשאומר על אחרים שהוא מותר כמו שכתב המחבר בס"ז. ש"ך:

ב **לאיסור**. כתב הש"ך פי' ל"מ שאר איסורים של תורה ממש אלא אפילו יין דסתם יינם אינו אלא מדרבנן שגזרו עליו אטו ודאי יינם ול"מ יין אלא אפי' שאר דברים שיש לחוש לאיסור והם מדרבנן לגמרי כגון גבינה ופת של עובדי כוכבים במקום שנהגו איסור וכה"ג ומסתימת דברי הר"ב משמע דה"ה חלב אין לוקחין ממנו אא"כ הוחזק בכשרות ואע"ג דגם המחבר כ' בסי' ס"ה דאין לוקחין בשר מכל טבח ששוחט לעצמו ומוכר אא"כ היה מוחזק בכשרות צ"ל דשאני טבח שוחט דשכיח טובא וגם דיני שחיטות מרובים ובקל יכול לעשות שהייה או דרסה או שאר פסולים ואם לא הוחזק בכשרות אסור אבל לדעת רמ"א באמת אין חילוק ואם נתארח אצלו דעת הרב דאפי' לכתחלה יכול לאכול עמו:

ג **חשוד**. כתב הש"ך פי' דלא מקרי חשוד לאותו דבר עד שיעבור שלא לתיאבון כגון שאלו היה מונח לפניו איסור והיתר היה אוכל האיסור ול"ד למומר אוכל נבילות לתיאבון דאסור לאכול משחיטתו עד שיבדוק לו הסכין כמ"ש בסי' ב' משום דדרך הסכין

להיות פגום הלכך חיישינן שיעבור לתיאבון ולא יטריח לתקנו אבל הכא מיירי בענין שאין לחוש שיעבור גם עתה לתיאבון הלכך לא מיקרי חשוד והט"ז כתב דאי חשוד כ"כ דאפילו אם יש היתר לפניו שביק אותו ואכיל איסורא הוי ליה כעובד כוכבים גמור ולכך כתב שאין להג"ה זו ביאור כלל ע"ש וכתב בד"מ בשם הגהת אשר"י שמי שחשוד על איסור שאסור לאכול עמו אפילו דברים מותרים שמא יאכילנו דברים האסורים גם כן עכ"ל:

ד **יחליפנו**. כתב הש"ך דדוקא למכור מורה ביה היתרא אבל לגזול ולהחליף בידים לא חשוד והא דמשמע בסימן קי"ח ס"א דאין מפקידין אצל ישראל חשוד דבר האסור מן התורה אלא בב' חותמות ודבר האסור מדרבנן בחותם א' התם מיירי שהוא חשוד להחליף וקיצרו שם דלא נחתי לפרושי איזהו נקרא חשוד:

ה **שבושה**. כתב הש"ך דמהרשב"א משמע היכא דידוע דאינה בושה מהאכסנאי כדרך הפונדקית עכשיו דלא איכפת להו כלום בשל אורח מותר אבל התוספות פירשו להיפך דהיא תקח הטוב ותתן להאורח הרע בשביל שטרחה בשבילו ולפ"ז היכא דמשלם לה שכר טירחא אפשר דמותר וכמ"ש גבי שליח אם נותן לו שכר אינו יכול להשביעו דתו לא מורי היתירא ואפי' להרמב"ם דמשמע מדבריו דאפי' כשנותן לו שכר יכול להשביעו דאפ"ה מורי היתירא דאולי לא נתן לו שכרו כראוי אפשר דמודה הכא בטרחא דפונדקית:

ו **אחרים**. כתב הב"ח דטבח שהוא חשוד על החלב חשוד על כל האיסורים ור"ל אפילו על דבר החמור מחלב ע"ש דדבר שאין הרבים מקילין בו הוא והשיג עליו הש"ך שהוא למד כן מדברי הרשב"א ושם לא משמע אלא מי שהוא חשוד לדבר שאין הרבים מקילים בו שהוא חשוד לאותו דבר להחליף אבל אינו חשוד לדבר אחר:

ז **שנזהרים**. כתב הש"ך ואולי דעת המחבר דהכל תלוי במה שהבריות נזהרין בו אלא היכא דבעיני הבריות שניהם שוים אז אזלינן בתר הקל והחמור בעונש וצ"ע ומיהו כל זה לא איירי אלא בחשוד על דבר החמור בין בעונש בין בעיני הבריות שחשוד על דבר הקל ממנו אם הן מין איסור א' כגון ששניהן בדבר מאכל וכיוצא בו הא לאו הכי לא (דמומר לדבר א' לא הוי מומר לכל התורה כולה חוץ משבת ועבודת כוכבי' ע' ט"ז). וכ"מ מדברי המחבר בסי' ב' דכתב דמומר לערלות אינו מומר לשחיטה ובפרישה כתב דאינו חשוד בדבר הקל ממנו אא"כ שיש לו הנאה ממנו והש"ך כתב עליו דאין זה מוכרח ע"ש:

ח **שניהם**. ונראה דאפילו בשני מיני איסורים נמי אם חזר ונחשד אח"כ על א' מהם אפילו הוא הקל חשוד על החמור ממנו כיון שנחשד בראשונה על שניהם. ש"ך:

ט **מעבודת כוכבים**. כתב הש"ך ודע דמומר לנסך היין הוי נמי מומר לכל התורה:

י **בשאר**. אפילו בשל עצמו אפילו למכור וכן לאכול עמו ודוקא לענין איסורא אמרינן הכי אבל לענין ממונא מי שהוא חשוד לדבר א' פסול להעיד לדבר אחר אפילו בשל אחרים כמ"ש בח"מ סי' ל"ד וא"ל דהכא ובסימן קכ"ד ס"ט סתם הרב כדברי המחבר ובח"מ סי' ל"ד סכ"ה ובא"ע ס"ס מ"ב כתב הר"ב דמי שחשוד על עריות פסול לעדות אשה התם היינו טעמא דהוי נוגע בעדות דניחא ליה דתיהוי פנויה דתהא שכיחא ליה או דלא תהוי פנויה ומים גנובים ימתקו וע"ל סי' קכ"ז בהג"ה מיהו כ"ז בחשוד אבל במומר דהיינו שהוא מועד כתבתי לעיל סי' ב' ולקמן סי' קכ"ז דאינו נאמן לאותו דבר בשל אחרים עכ"ל הש"ך:

יא **נאמן**. כתב הש"ך י"ל דה"ק הר"ב מי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהוא עבירה לא מקרי חשוד דלא יהא נאמן אפי' בשבועה מיהו לאותו דבר אינו נאמן בלא שבועה וכ"מ מתשובת הר"ב בסי' קכ"ד ע"ש:

יב **אחרים**. כ' הש"ך דודאי אלפני עור וכו' לא עברי והיינו דוקא כשאחרים יודעים שנוהג איסור בדבר וא"ל הא כ' הר"ב בסי' קי"ב סט"ו דמי שנזהר בפת של עובדי כוכבים ואוכל עם אחרים שאינם נזהרים מותר לאכול עמהם משום איבה וה"נ יאכל עמהם דשאני התם דפת שהוא עיקר הסעודה התירו לו משום איבה כיון דלא חמיר איסוריה וכמ"ש הר"ב שם ובתשו' מהר"ר לוי ן' חביב סי' קכ"א האריך מאד בדינים אלו וראיתי לברר בקוצר תוכן הדברים והוא מי שנוהג איסור באיזו דבר מחמת שסובר שהדין כן ואוכל בבית מי שמתירו אז אם האיסור ניכר להאוסר מותר להמאכיל להאכילו דאי לא ס"ל לא ליכול אבל כשאינו ניכר האיסור אסור ואסור לבשל לו בכליו אפילו אינן ב"י ואצ"ל שאסור להאוסר לומר להמתיר לבשל לו בכליו שאינן ב"י אבל כשהמתיר מבשל לכתחילה לו ולצורך אחרים גם כן מותר דהוי כדיעבד. והאוסר דבר מחמת מנהג אבותיו ובני מדינתו שנוהגים כן אסור להמתיר להאכילו אפילו האיסור ניכר כמו דאסור מדרבנן להושיט כוס יין לנזיר אע"פ דנזיר יכול לקחתו בעצמו וע"ל סי' קנ"א ס"א ויכול האוסר לבשל לכתחילה בכליו של המתיר שאינן ב"י או בסתם כלי דקי"ל נמי שהן אינן ב"י דלא קבלו עליהם המנהג להחמיר כ"כ ואם בעל הכלי לפנינו צריך לשואלו אם הוא ב"י או לאו ואם בעל הכלי הוא חשוד א"צ לשואלו אבל אם הוא אמר מעצמו או ששאלו ואמר לו סמכינן עליה אם הוא ב"י או לאו וע"ל סי' קכ"ב וכל זה לענין הכלי אבל אסור האוסר לאכול מבשולי המתיר אם הוא חשוד ע"פ דבריו שאומר שאין בו איסור אם התבשיל הוא מדבר שדרך לתת בתוכו אותו השומן אבל אם אינו ודאי חשוד רק

סתם בני אדם ע"ה יכול האוסר להתאכסן אצלו אפילו אינו חכם ובקי בדינים אם הוא יודע שהאוכל אוסר אותו מאכל בין שאוסרו מחמת המנהג בין מחמת שסובר שהדין כן וכל זה בסתם אבל אם יש מנהג יעשו כמנהגם כגון במדינת ריינו"ס יש קצת מקומות שנוהגין איסור בחלב שעל הקיבה וכשבאין למקומות שנוהגין היתר אוכלין מבישוליהן מהמרק או מהבשר שנתבשל עם האיסור וכ"ש שמשתמשין בכליהם שהן ב"י ודוקא שיהא המנהג באוכל כגון שאותן המקומות הנוהגים איסור הם באותה מדינה שנוהגים היתר ומנהגם לאכול מבישוליהן אבל אם המנהג במאכיל לבד אינו מנהג ולכן מי שהוא ממדינת פולין או כיוצא בו שאין להם אותו מנהג כשבא להמקומות הנוהגין היתר אע"פ שנוהגין להאכיל להמקומות הסמוכים להם הנוהגים איסור אסור לו לאכול מבישוליהן מיהו הא דאסור לאכול דבר האסור מחמת מנהג אבותיו ובני מדינתו דוקא כשאין נראה לו היתר בדבר אבל כשנראה לו היתר בדבר ובא ממקום שנהגו איסור למקום שנהגו היתר יכול לאכול ומשמע אפילו דעתו לחזור למקום שנוהגים איסור כיון שנ"ל שהוא מותר וע"ל ס"ס רי"ד עכ"ל:

יג **בשבועה**. הטעם שכבר חשוד הוא על השבועה לעבור שמושבע ועומד הוא מהר סיני ואף דהשבועה דמהר סיני הוא לעבר הואיל והוא מושבע ועבר ג"כ על עבירה גרע טפי ועוד דאין חילוק בין שבועה דלהבא או לעבר רק לענין ממונא אבל לא לענין איסורא ועי' בח"מ סי' צ"ב ס"ב ובסי' פ"ז סט"ו ונראה דכ"ש שאינו נאמן על דבר הקל ממנו בשבועה. וכתב מהרש"ל דמ"מ מי שהוא חשוד על סתם יינם כמו בדורות הללו מותר להאמין לו על יי"נ כשנשבע עליו רק שיפרטו לו השבועה היטב דאינו מושבע ועומד לפי שמיקל בסתם יינם שהוא מדרבנן עכ"ל וכתב שכן הורה הלכה למעשה ואולי לא הורה כן אלא בסתם יינם לפי שמקילין בו אבל אין להורות כן בשאר איסורי דרבנן ואף בגבינה אין להאמין לחשוד עליו אפי' בשבועה דאף באיסורי דרבנן שייך למימר שהוא מושבע ועומד מהר סיני בלאו דלא תסור עכ"ל הש"ך:

יד **נסך**. כתב הש"ך והדבר פשוט דלכל האיסורים אינו נאמן אלא דאינו עושה יי"נ כיון שהוא יהודי באמת אבל לענין נאמנות באיסורים כיון שעכ"פ עובד לכוכבים לתאותו פשיטא דאינו נאמן:

טו **הדמים**. משום קנס רש"י ולפ"ז משמע דוקא כשידוע שהוא יודע שהם דברים האיסורים ומכרן במזיד קנסינן ליה הא לא"ה לא דאפשר שוגג היה (ואין לקונסו במה שכבר אכל אלא שאין לו לשלם אלא דמי טריפה בזול אבל מה שהוא בעין ה"ל מקח טעות ויחזירו לו והוא יחזיר הדמים) ואע"ג דנתבאר בסי"ז דטבח אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי היינו

לענין איסורא אבל לא להוציא ממון עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז משמע דאפילו האיסור הוא ספק טריפה מה שאכל אכל ויחזור הדמים ולא חשבו אכילתו להנאה כלל (ובנה"כ חולק ע"ז דבספק טריפה אפילו היה יודע המוכר שהוא ספק טריפה אין מחזיר הדמים כשאכלו וכן איתא בסמ"ע ח"מ ר"ס רל"ד ומה שהט"ז מביא ראיה מבכורות אינו ראיה דהתם גבי איסורי הנאה דוקא אמרינן כן או גבי בכור בשביל דעבר על תקנתא דרבנן ע"ש):

טז **ישלם**. הואיל ולא גרם לו איסור. רש"י:

יז **מחזיר**. הטעם כתב הסמ"ע בח"מ סימן הנ"ל דבאיסור דרבנן חשיב אכילתו הנאה והש"ך כתב הטעם דלענין ממון אוקמוה אדין תורה ולא גזרו איסור כדי להוציא ממון עכ"ל:

יח **סופרים**. והא דאיתא בסי' ל"ט ס"ב דאם לא נבדקה הריאה כשירה היינו דוקא אם פעם א' אירע כן באונס או בשוגג אבל שיעמוד מי שאינו יודע לבדוק ויבדוק במזיד ושנאכל על סמך בדיקתו זה ודאי אסור לד"ה ואע"פ שאין בדיקה זו אלא מדבריהם דהוי כההיא דאין מבטלין איסור לכתחלה דאם בטלוהו במזיד אסור וכ"כ המחבר בסימן צ"ט ס"ו עכ"ל הש"ך והט"ז כתב ואע"ג דגבי טבח אמרינן בח"מ סי' ש"ו דפטור לשלם בדין זה שהוא אסור משום ספק שאני התם שבאת לחייבו על מעשה שלו ע"כ אין לחייבו אלא בודאי ולא מספק משא"כ כאן בין המוכר והלוקח אפילו אם הדבר ספק מ"מ מקח טעות הוא ואדעתא דהכי לא יהיב ליה זוזי ע"כ יחזיר לו מעותיו ובב"י כתב בשם א"ח וז"ל מעשה במחט שנמצאת בריאה בתוך הבשר לאחר חיתוכה ואסרו הבהמה ומה שמכר וקיבל המעות לא יחזיר שהאיסור אינו ודאי אלא מפני הספק אסרו הבהמה שא"א לבודקה בנפיחה ולענין ממון המע"ה עכ"ל הנה דימו דין זה להההיא דטבח שזכרתי וזה ודאי אינו לפי שכתבתי לעיל דאף בספק צריך להחזיר הדמים אלא דמ"מ יפה דנו דאפשר דמיירי שאכלו הבשר קודם שנודע שהיא טריפה ובזה אין לקנוס להחזיר הדמים א"נ אפילו לא אכלהו עדיין דמי יימר שבלעה המחט קודם שקנאה הלוקח (ר"ל לענין שהמוכר כל הבהמה לטבח יחזיר הדמים וק"ל) שמא אח"כ בלעה וכמ"ש בח"מ סימן רל"ב סי"א דאם תוך ג' קנאה המוציא מחבירו עליו הראיה אבל אם ברור לנו שנעשה ברשות המוכר כגון שלאחר שחיטה מכרה ברור הוא דהוי מקח טעות ויחזיר לו מעותיו כל שלא אכל הבשר ואם אכלו פטור הטבח המוכר אע"ג דספק איסור דאורייתא מכר לו מ"מ אין כאן שייכות קנס דהא הוא עצמו לא ידע מזה משא"כ לענין מקח טעות כל שישנו לבשר עדיין אינו מועיל לו מה שלא ידע מזה דכל שהוא משום מום חייב להחזיר אע"ג

שגם הוא נתאנה וזה פשוט בח"מ סי' רל"ב סי"ח בהג"ה אבל באמת אם ידע המוכר מזה הספק ומכר לו ודאי אע"ג שאכלו הלוקח יחזיר לו מעותיו דלא כלבוש ע"ש עכ"ל:

יט **מבהמה.** כתב הט"ז פי' אע"ג דכתב הש"ע דאם בא הטריפות מכח שלא נבדקה הריאה כהוגן אמרינן שאם אכלה מנכה לו המוכר ולא יחזיר לו מ"מ היינו דוקא במידי דמן התורה א"צ בדיקה כל שאין בה ריעותא אבל אם יש בה ריעותא ממילא צריכה בדיקה אפילו מן התורה ואירע הדבר שאין יכולין לבודקה אע"פ שאכלה הלוקח חייב המוכר להחזיר דהרי ספק איסור דאוריי' מכר לו והיינו דוקא אם ידע המוכר מהספק דאז דוקא שייך קנס משא"כ בלא ידע אז לא יחזיר אלא בלא אכלו מטעם מקח טעות אבל הש"ך חולק ע"ז וכתב כיון דספיקא היא למה יחזיר המוכר הדמים אם כבר אכל ואם ירצה הלוקח לומר אין לך מום גדול מזה יאמר לו המוכר החזר לי מקחי ואחזור לך מעותך עכשיו שאכל יאמר לו המוכר מאן לימא לך דטריפה אכלת וכ"מ בסמ"ע בח"מ סי' רל"ד ס"ק א' דבספק טריפה שאכל א"צ להחזיר הדמים אלא דהכי פירושו של דברי הרמ"א כאן ל"מ מבהמה שלא נבדקה כהוגן שעכ"פ מדבריהם היא אסורה בוודאי פשיטא דצריך להחזיר לו הדמים כשהבשר קיים אלא אפילו מכר לו דבר מבהמה דאתיליד בה ריעותא שצריכין לאוסרה מספק וה"א דיאמר המוכר דלמא לאו טריפה היא ואייתי ראיה דטריפה היא ואחזיר לך המעות אפ"ה הוי כאלו היתה ודאי טריפה מדבריהם וצריך להחזיר לו הדמים כשהבשר קיים עדיין וכל ספק טריפות מבטל המקח אם הבשר עדיין קיים אבל אם כבר אכל הבשר א"צ המוכר להחזיר כלום עכ"ל:

כ **שילך.** כתב מהרש"ל אם יראה לחכמים שא"א לו לנוד ממקומו דטפלי תלו ביה וצרות הבת עליו או כדומה לזה נותנין לו תשובה במקומה בסיגוף שדי שיהא עומד במשקל הזה ועוד כתב דבפעם אחת שעובר חשבינן ליה מכשול ויש להזהירו שלא יעשה כן עוד. ומ"מ נראה דיש לאסור הכלים למפרע כל שהוא בספק אפילו בפעם הראשון והש"ך כתב דאפילו בפעם א' שמכר דברים האסורים מעבירין אותו כו' וכן משמע מדברי המחבר סי"ז ומ"ש הרב בח"מ סי' ש"ו ס"ט וי"א דטבח ומלמד אע"פ שאין צריכים התראה מ"מ בעינן חזקה עד שיהיו מוחזקים או עד שיתרו בהם לא מסלקינן להו כבר תירץ הריב"ש דשם מיירי שאינו אלא הפסד ממון וגם אפשר שהם מוטעים או שוגגים אבל בחשוד להאכיל האיסור מיד מסלקין אותו וכבר כתב הרשב"א ז"ל דטבח שיצא טריפה מתחת ידו אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי שא"כ לעולם יאמר כן ולענין טריפות הכלים ע"ל סי' א' וכתב ב"י בח"מ סי' ל"ד לדעת הרמב"ם שאם בודק לעצמו

כיון שיש לו הנאת ממון אע"פ שעשה תשובה לא מתכשר עד שילך למקום שאין מכירין אותו והבודק לאחרים כיון שאין לו בה הנאת ממון מתכשר בתשובה:

כא **מלשלם**. כיון שאינו אלא ספק טריפות א"צ לשלם דמי הבהמה לבעלים דמצי למימר דלמא כשרה היא והמע"ה ועיין בח"מ סימן ש"ו ס"ה. ש"ך:

כב **התנצלות**. מיהו באדם שידוע שהוא ירא שמים ומדקדק במעשיו כתוב בתשובת מהרי"ו דאין מעבירין אותו ואמרינן בודאי משגה הוא ע"ש:

כג **פלוני**. הטעם דמירתת שמא ישאלו לאותו פלוני ולא משקר ומשמע אפילו כשהמשלח לא ציוהו שיקנה לו מן המומחה פלוני אלא שהוא עצמו אומר ממומחה פלוני קניתי נאמן. ש"ך:

כד **להחליף**. ואם אתה חושש שמא משלו הוא נותן ואין אדם עשוי ליתן מנחה משלו בשם אחר ואפילו אינו מזכיר שם המומחה אלא שאומר סתם מומחה א' שלח לך מנחה נאמן. ש"ך:

כה **דאורייתא**. הט"ז חולק על הרב בזה שהרי בסי' ב' ס"ד גבי מומר לתיאבון שאמר פלוני מומחה שחט לי נאמן דשם הוא בשחיטה דהוי איסור דאורייתא ואפ"ה נאמן ועוד ראייה דבסימן פ"ו אנו סומכין על העובד כוכבים כשאומר ביצים אלו מעוף פלוני הם והרי זה איסור דאורייתא וגם בסי' קי"ח משמע בשולח לחבירו ירך על ידי עובד כוכבים שהיא חתוכה כדרך שחותכין ליקח את הגיד וכו' דאף באיסור דאורייתא אמרינן הך סברא שלא יתן משלו בשם אחרים ע"ש אבל הש"ך מתרץ קושיות אלו דבסי' ב' מיירי אם ידעינן בבירור שלא שחט הוא ליכא למיחש למידי דרוב מצויים אצל שחיטה מומחין הם משא"כ הכא ומה דסמכינן בסי' פ"ו גבי ביצים י"ל דהתם כיון שהוא עצמו מוכר לו אבל כאן שאומר שקנה מאחר אינו נאמן באיסור דאורייתא מיהו מה שהקשה הט"ז מסי' קי"ח גבי ירך לא הרגיש בזה הש"ך וצ"ע לדינא אם אומרים הך סברא שאין אדם נותן משלו וכו' גבי איסור דאורייתא:

כו **חשוד**. כתב הש"ך הטעם משום דהוי מומר לאותו דבר אבל לא הוה מומר לשאר דברים דפשיטא אם חשוד לדבר א' אינו חשוד לדברים אחרים ודלא כהב"ח ע"ש וכתב הט"ז דהב"י הביא כאן בשם הרמב"ם דחשוד וכ"ש ע"ה נאמן על של אחרים להעיד עליו שהוא מעושר דאין אדם חוטא ולא לו והוא חולק ע"ז דקי"ל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו וכך יש לפסוק למעשה עכ"ל:

סימן קכ

א **זכוכית.** הטעם איתא בט"ז דזכוכית ג"כ נקרא מתכות דיש לו תקנה בהיתוך וטעם הטבילה כדי שיצאו מטומאתו של עובד כוכבים לקדושתו של ישראל וכתב באו"ה דמצופים בזכוכית דינם כמצופים באבר:

ב **ברכה.** או יטבילן עם איזה כלי אחר בברכה כדלקמן ס"ט או"ה (דהציפוי דלפנים אינו אלא לנוי. ומיהו במצופה בפנים ומחוץ לכ"ע יטבלנו בברכה. פר"ח). והמרדכי כ' דאפילו אינו מצופה אלא מחוץ באבר יטבלנו בלא ברכה וכתב הב"ח דיש לתמוה על מנהג העולם שמשתמשין בקדרות המחופים באבר מבפנים בלא טבילה כלל:

ג **תלושים.** והט"ז חולק ע"ז וס"ל דאפילו במים תלושים מהני אלא צריך שלא יאחז הכלי בכח רק בדיבוק בינוני ע"ש באריכות והש"ך כתב דצ"ע דכאן פסק המחבר בפשיטות שאם הכלי רפוי בידו בשעת טבילה מהני והרי הרמב"ם בפ"ב מהל' מקוואות כתב האוחז באדם וכלים ומטבילן הרי הן בטומאתן ואע"פ שרפו ידיו גזירה שמא לא ירפה וגם הב"ח פסק בסי' קצ"ח ס"כ גבי טבילת אדם דאפילו רפוי לא עלתה לו טבילה ובמס' מקוואות סוף פ"ח תנן בהדיא אדם וכלים בהדי הדדי ע"ש וצ"ע:

ד **כלים.** כתב הש"ך דיש פוסקים לברך על טבילת כלי מתכות וכתב הב"ח שכן עיקר ושכן ראה שנהגו ע"פ זקנים והט"ז כתב שא"צ להזכיר מתכות וגדולה מזו מצא בסוף או"ה בתשובה וז"ל אך מהרי"ז רונקי"ל השיב שאין להזכיר כלי רק להטביל סתם (ובדיעבד אם בירך על כלים הרבה על טבילת כלי או על כלי א' על טבילת כלים יצא. פר"ח):

ה **טריפיד"ש.** פירוש שקורין בל"א דרייפו"ס ופידלייא"ש פי' רוס"ט בל"א וצולין עליו ממש האוכל:

ו **שמפשיטין.** כתב הש"ך הטעם דלאו כלי סעודה הן דעדיין צריכה הבהמה בישול או צליה:

ז **המצות.** וגם בזה יש לטבול בלא ברכה ט"ז אבל הש"ך כתב דאותן ברזלים גרעי טפי מאחר שא"א לשמשן למאכל אחר לכך א"צ טבילה כלל ולפ"ז נראה דמספריים של ירק מה שגוזזין אותו בהם ג"כ א"צ טבילה דלא כהב"ח וכ"ש דהמקדח שמנקבין בו ברזות החביות דא"צ טבילה וכן נוהגין וכתב באו"ה דה"ה הברזל שמתקנין בו קרעפלי"ך בפורים או שמגרדין בו העיסה שבעריבה א"צ טבילה רק אם מסירין בו השרוף מן הלחם כשמוציאין אותו מהתנור צריך טבילה:

ח **חשוקים**. פי' בל"א רעפי"ן וכתב הש"ך צ"ע דבב"י פסק דיש לטובלו בלא ברכה דמספקא לן אי אזלינן בתר המעמיד או לא לכן יש לטובלו בלא ברכה או עם כלים אחרים:

ט **טבילה**. משמע דצריך ברכה ואף על גב דבב"י פסק בכוס של כסף ומעמידו של עץ דיש לטובלו בלא ברכה י"ל דהתם אי לאו העץ לא היה הכוס מתוקן כלל והעץ הוא מעמידו אבל הכא מיירי שהכוס היא כהלכתו רק שהוא מחובר בכלי עץ עכ"ל הש"ך והט"ז פי' בענין אחר ע"ש:

י **ברזל**. וכתב באו"ה דהתחתון המקבל השחוק א"צ טבילה דכלי עץ הוא ומשפך של עץ ויש בו שפופרת של ברזל א"צ טבילה אע"פ שמשתמש בו דרך הברזל דמאחר שאינו מעמיד בטלה אצל המשפך וכן כל כיוצא בזה עכ"ל:

יא **קלפים**. וה"ה אם קנאו לסחורה ופסק הש"ך דיש להטבילו בלא ברכה וכן פסק הט"ז וכ' עוד דה"ה השואל כלי מישראל חנוני לצורך סעודה יטבילנו בלא ברכה אלא דיש לחנוני להודיע זה למי שיקנה אותו ממנו אח"כ שלא יטבלנו שנית בברכה ומ"ש הר"ב שהראשון אסור להשתמש לצורך סעודה אבל שלא לצורך סעודה מותר להשתמש בו אע"פ שנתקן לצורך סעודה כשנמלך עליו לחתוך בו קלפים א"צ טבילה וכן להיפך אם קנאו הב' לצורך סעודה אע"ג שהראשון לקחו לחתוך בו קלפים וכה"ג אפ"ה צריך טבילה:

יב **יטבילנו**. כלומר שאינו יודע אם דעת העובד כוכבים לשוקעו או לאו אבל אם יודע בבירור שאין דעת העובד כוכבים לשוקעו פשיטא דא"צ טבילה (ופר"ח כתב אפילו יודע בבירור שאין דעת העובד כוכבים לשוקעו אפ"ה יטבלנו בלא ברכה וכ"כ ב"ח). מיהו היכא דאין דעת העובד כוכבים לשוקעו כתב מהרי"ל דאין להשתמש בלא רשות העובד כוכבים משום גניבת דעת דאסור אף בשל עובד כוכבים ואין נוהגין כן אלא משתמשין במשכנות העובד כוכבים אפילו בלא רשות העובד כוכבים אפילו ידוע שאין דעתו לשוקעו וכ"כ הט"ז שראה בקהלות גדולות שבימי הסוכות משתמשים בבגדים המצויירים משכנות של עובד כוכבים לנוי הסוכה ומשאילן לאחרים רבים וכן שלימים וחלילה לומר דכולהו עבדי איסורא. (וכ"כ פר"ח ובה"י כתב דוקא בצונן רשות להשתמש בהו בכלי כסף אבל לא בחמין משום דמפסיד ע"ש) באמת גם במהרי"ל לא חתם עצמו ע"ז אלא המעתיק אפשר ששמע וטעה עכ"ל הט"ז:

יג **נשתקע**. וכתב או"ה ומיהו אם הוסיף מעות להעובד כוכבים וקנה המשכון ממנו לאחר שהטבילו מספק צריך טבילה פעם אחרת ויברך דאדעתא דהכי לא טביל מתחלה ע"כ (פר"ח חולק ופסק דיטבול פעם שנית ג"כ בלא ברכה):

יד **חולקין**. כתב הש"ך דהב"ח השיג על הר"ב בזה ואין דבריו נראין והעיקר כמ"ש הר"ב דאפילו בכסף של ישראל כיון שהעובד כוכבים עושה עיקר הכלי צריך טבילה בין שהעובד כוכבים עושה כלי חדש לגמרי או שהוא נקוב ולא היה מחזיק רביעית כיון שהעובד כוכבים מעמידו צריך טבילה אפילו כסף של ישראל דאומן קונה בשבח כלי וכ"כ הט"ז ע"ש (ויש לטובלו בלא ברכה או עם כלים אחרים):

טו **טבילה**. בברכה ש"ך. אבל הט"ז פסק להטבילו בלא ברכה:

טז **ברכה**. משום דמספקא לן אי אזלינן בתר האומן והכא א"צ טבילה או אזלינן בתר מי שהכסף שלו. ש"ך:

יז **משלו**. כתב הש"ך דמשמע ליה להרב כשהישראל עשאו אפילו למ"ד דאזלינן בתר מי שהכסף שלו אפשר היכא דמקצת הכסף של ישראל מודה דא"צ טבילה אבל הט"ז כתב דנראה דט"ס יש כאן והך או שנתן מקצת כסף שייך קודם אבל אם וכו' וקמ"ל שני רבותות הא' דאם נתן העובד כוכבים כל המתכות אפ"ה לא יברך ואם לא נתן אלא מקצת משלו אפ"ה צריך טבילה עכ"ל (ועיין פר"ח):

יח **משכנו**. אפילו היה דעתו לשקעו אצל העובד כוכבים אין צריך טבילה וכ' מהרש"ל ואם מתחלה השכינו בידו אדעתא שלא לפדות ונמלך ופדאו צריך טבילה וכתב הט"ז אע"ג דלעיל יש ספק בישראל שיש לו משכון מעובד כוכבים הכא שאני וראיה מפ' כל שעה (פסחים דף ל"א) דיש פלוגתא אי קני ישראל משכון מעובד כוכבים ואמרינן אבל עובד כוכבים מישראל ד"ה לא קנה:

יט **בשותפות**. (דהא ודאי אינו יוצא מידי טומאה בטבילה זו דהרי עדיין שם שותפות העובד כוכבים עליו) ומשמע אם חזר הישראל וקנה חלק העובד כוכבים צריך טבילה. ש"ך:

כ **נשתקעו**. כ' הש"ך דבגנב וגזלן אע"פ שנתייאש לגמרי מאחר שאינו רשאי להחזיק בו בפרסום לא נקרא שם העובד כוכבים עליו וא"צ טבילה ואף בשר ומושל אם לא נתייאש מהן ג"כ א"צ טבילה:

כא **גדול**. ומשמע מדברי הרמ"א דכאן לא בעינן כונה כלל (וכן אם הטבילום ישראל אחר שלא מדעת בעלים עלתה להם טבילה) ט"ז ומטעם זה גם טבילה על ידי עובד כוכבים מהני דיעבד אבל לכתחלה לא משום ברכה דלא כב"ח דפסק דלא עלתה לו טבילה דומיא דנדה ס"ס קצ"ח דהכא שאני ולפ"ז אם נפלו כלים למים קודם טבילתן שוב א"צ טבילה

ש"ך מיהו כתב הט"ז דבתחלה לא יטבול ע"י עובד כוכבים לבד כי איך יברך על מה שיטבול העובד כוכבים אבל אם הישראל מטביל ג"כ איזה כלי באותה שעה אלא שהעובד כוכבים מסייע לו להטביל שאר כלים נמצא דהברכה קאי על מה שהישראל עושה שפיר דמי עכ"ל:

כב **מקוה.** כתב הט"ז אבל אחר שבת או אחר שיזדמן לו מקוה צריך להטבילו אפילו בברכה רק מאחר שאין זה מפורש בפוסקים יש ליזהר שיטביל כלי אחר משום חשש ספק ברכה ועיין בא"ח סי' שכ"ג ס"ז כ' הר"ב תקנה אחרת (שישאב בו מים במקוה ועולה לו לשם טבילה והברכה אינה מעכבת עיין שם). ועיין בת' מהר"ל ן' חביב סימן ט"ז. תשלום דיני טבילת כלים עיין לקמן סימן ר"א ור"ב:

סימן קכא

א **ולהטבילן.** כתב הש"ך ונראה דיש לחזור ולהטבילן בלא ברכה וכתב בלבוש ואם לא ירצה להשתמש בהן אלא בצונן יכול להטבילן ולהשתמש בצונן וכשירצה אח"כ להשתמש בחמין יגעילנו ויספיק לו הטבילה שהטבילן כבר לכ"ע דכיון שבתחלה בהיתר טבלו שוב א"צ טבילה שנית עכ"ל ונראה דהיכא שטבלו אדעתא לאכול בו חמין כיון דצריך לחזור ולהטבילו להי"א א"כ אפילו צונן אסור לאכול בלא טבילה שנית:

ב **יומו.** אבל אם יש במי הגעלה ס' כנגדו מותר להגעילו אף כשהוא ב"י ועיין לעיל סי' צ"ד וצ"ה ובא"ח ר"ס תנ"ב ט"ז:

ג **בפסח.** כתב הש"ך הטעם כיון דהיתרא בלע ולפ"ז גם במחבת של חלב או בשר סגי בהגעלה כיון דהתירא בלע אבל בת' מ"ע כתב הטעם מפני שמחבת של עובדי כוכבים רוב תשמישן בלי מים אלא ע"י שאר משקין כמו שמן וכדומה וכו' משא"כ במחבת של חמץ ולפ"ז גם במחבת של חלב או בשר צריך ליבון כיון דבלע בלי שום אמצעי (ובא"ח סי' תק"ט ס"ה כתב מ"א דהעולם נהגו איסור להגעיל כלי בשר לחלב או איפכא והטעם כתב בשם הגאון מוהר"ר בנימין מפוזנא ע"ש):

ד **צונן.** וכתב בד"מ דאפילו חומץ מותר ליתן בו ע"י הדחה ושטיפה ומשמע מדבריו דה"ה כל שאר דברים החריפים מותר ליתן בתוכו כל שהודח יפה וע"ל סי' צ"א ס"א מ"ש בשם הא"ח משמע לכאורה מדבריו דאסור ליתן בתוכו דבר חריף לח ואפשר דיש ט"ס בד"מ וקאי אסתם כלי שתשמישו בצונן אבל לא אם תשמישו בחמין עכ"ל הש"ך:

ה **בדיעבד.** כלומר שקנאו ואין לו כלי אחר מותר להשתמש בו אבל אם נשתמש בו בדיעבד שלא יאסר המאכל הא ל"צ למימר. ש"ך:

ו **שחממו**. או שעמד בו יין וכה"ג מע"ל דה"ל כבוש ש"ך (והיינו דוקא להשתמש בו בקבע אבל דרך עראי אפילו כלים שמשתמשין בודאי חמין מותר להשתמש בהם ע"י הדחה ושפשוף כמו שנתבאר):

ז **לכל**. זה לא קאי רק אמ"ש הרב בהג"ה אבל מ"ש המחבר אם הגעיל כלי הצריך ליבון וכו' זה אפילו דיעבד אסור והוא פשוט ט"ז ועיין בא"ח סי' תנ"א ס"כ נתבאר דנוהגין להכשיר השולחנות ע"י עירוי:

ח **ומותר**. כתב או"ה הא דמתירין בכ"ח היינו דוקא כלי משתאות אבל שאר כ"ח שקנה מהעובד כוכבים אם רק מסופק בו שנשתמש בחמין צריכין שבירה אבל כלים חדשים שקונין מן השוק אפילו בכ"ח א"צ לספק בהן דאין דרכן להשתמש בכלים חדשים ע"כ מיהו קשה דהא בכ"ח ששתה בהן העובד כוכבים קי"ל בסי' קל"ה ס"ד דצריכים מילוי ועירוי וי"ל דהאו"ה מירי הכא שכבר נשתמשו בהן קודם שבאו ליד העובד כוכבים דבכה"ג אמרינן התם דלכ"ע סגי בשכשוך כיון דכבר שבעו לבלוע וע"ש עכ"ל הש"ך:

ט **בקצתו**. פי' הש"ך דסגי ג"כ בהכשר מקצתו והיינו בדיעבד אבל לכתחלה צריך להכשיר כולו כמ"ש הרב בא"ח סי' תנ"א ס"י והט"ז חולק על הג"ה זו ופסק דלא סגי בהכשר מקצתו ומ"מ כתב דנראה דבשפוד שצלו בו בשר שלא נמלח ורוצה ללבנו לצלות בו בשר כשר די בליבון המקצת דהיינו במקום שהגיע האיסור כיון דאפילו צלה בו בשר היתר בלא ליבון כלל כשר בדיעבד כמ"ש בסי' ע"ו מטעם דנורא משאב שאיב אלא דאם צלו בו בשר נבלה נראה דאסור בדיעבד (דציר נבלה מיסריך סריך) מיהו בהולכי דרכים נראה אם מלבן השפוד חלק גדול גם במקום שלא הגיע האיסור שם אף שלא ליבן כל השפוד כולו סגי אפילו לכתחלה כיון שמקום שלא הוכשר הוא מרחק רב ממקום הצלי עכ"ל והש"ך כתב דבכלי מתכות שנשתמש איסור במקצתו ואח"כ נשתמש בו היתר במקצתו האחר שלא נשתמש בו בפעם הא' הותר בדיעבד מיהו היינו דוקא כשנאסר בחום שע"י בישול אבל בחום שע"י האור ממש כ"ע מודו דהאיסור נתפשט בכולו ולכן שפוד של איסור שצלו בו בשר על האור צריך ס' נגד כל השפוד דכיון שמפליט בבשר ע"י לחות הבשר מוליך פליטתו בכולו עכ"ל:

י **לכתחלה**. כתב הש"ך אבל דיעבד אם נשתמש בו רותח אחר ההשחזה אפילו הוא ב"י מותר כמו אחר ההגעלה וכתב הלבוש אם הגעיל ב' כלים ב"י או יותר במים שלא היה בהם ס' כנגד שניהם אבל היה ס' כנגד אחד מהם אם הגעילן בבת אחת ודאי לא עלתה להם ההגעלה שהרי לא היה ס' כנגד שניהם ואם הגעילן בזה אחר זה י"א דעלתה להם ההגעלה שכבר נתבטל טעם האיסור במים קודם שהגעיל השני ונשארו המים מותרים

כשהגעיל השני ויש אוסרים גם בזה משום דחוזר האיסור וניעור ואוסר גם השני עכ"ל וכן עיקר כיון שהמים מדינא אסורים למה לא יאסרו הכלים ומה שמגעילין בפסח הרבה כלים ביורה אין ראיה דשם אינן ב"י עכ"ל הש"ך:

סימן קכב

א **אסרו**. ובמרדה הקילו בסי' ק"ח ס"ג:

ב **חריף**. כתב האו"ה אם בשלו דבר חריף בקדרה של בשר שאינה ב"י ואח"כ בשלו בה חלב אחר מע"ל המאכל מותר ולא אמרינן החריפות שבקדרה עושה שמפליט עכשיו לשבח וה"ה אם בישל דבר חריף בקדרה של איסור שאינה ב"י (ובנה"כ מגיה שצ"ל שהיא ב"י ע"ש) ואח"כ שהה מע"ל משנתבשל בו הדבר חריף מותר וכן אם בישל דבר חריף בקדרה של בשר ב"י אם בשלו בה אחר מע"ל שנתבשל בה הבשר אע"פ שאינו מע"ל משעה שנתבשל בה הדבר חריף וכשנתבשל בה הדבר חריף היה ב"י מותר אבל אם נתבשל בה בתחלה דבר איסור אפי' נתבשל בה אח"כ דבר שאינו חריף רק שהיתה ב"י באותו פעם מונין אח"כ מע"ל משעת תבשיל השני כדלעיל סי' צ"ד ועיין בסי' ק"ג ס"ז בהג"ה לענין חממו בה מים ע"ש:

ג **מועט**. בסי' צ"ט ס"ז ביארנו דלענין הלכה לא קי"ל כן (אלא באיסור פגום) ע"ש ט"ז:

ד **מותר**. הטעם כתבו הפוסקים דהוי ס"ס ספק נשתמשו בו היום או לא ושמא נשתמשו בו בדבר הפוגם בעין או שהוא אינו נ"ט (ולפ"ז ה"ה בכלים שלנו יש ס"ס ותולין להקל וכ"כ בש"ע סעיף ז') ומה"ט אסור לכתחלה לבשל בכלי של עובד כוכבים דליכא אלא חדא ספיקא דקדרה שאינה ב"י אסור לכתחלה וכתב מהרש"ל הא דסתם כלים של עובדי כוכבים אינם ב"י היינו דא"צ לשאול אם הוא ב"י או לאו ואם אחר ששאל נודע לו שהוא ב"י ישאל מה שבישלו בו היום ואם הוא דבר שאינו פוגם בודאי או שאינו יכול לידע אין ראוי להתיר מאחר שאין כאן ס"ס ואע"פ שאין אנו חשים לדבריו של עובד כוכבים לא לאסור ולא להתיר היינו בדבר שהיה בחזקת כשרות כבר אבל הכא שכבר הורע חזקה של סתם כלי עובד כוכבים דאדרבה הם בלועים מאיסור רק מכח ס"ס באת להתיר הלכך סמכינן אדיבורו אבל מתשובת ר"ל ן' חביב ס"ס קכ"א נראה מבואר דאפילו אומר שהוא ב"י לא סמכינן אדיבורו (ומיהו היינו דוקא אם השאילו וכבר נתבשל בו התבשיל אבל אם אומר בעודנו בידו או אחר שהשאילו מקמי שנתבשל בו אף אם עבר ובישל אסור ועי' פר"ח ס"ק ד' ועי' ת' מהר"י בן לב ח"א דף קל"ד וח"ב סי' ס"ח) וגם הט"ז פסק כן אם לא שהעובד כוכבים מסל"ת מעצמו בלי שום שאלה ונראין הדברים שלא נתכוין על ישראל אז יש להחמיר ולאסור

התבשיל של ישראל שמבשל בתוכו כמ"ש בסי' שי"ג ס"ב ויש לדון עוד בזה כמ"ש בסי' ט"ז דאי מהימן ליה העובד כוכבים אסור ה"נ יש לדון בזה אפילו אינו מסל"ת עכ"ל:

ה **לשתיה**. כתב הש"ך משמע דאם הוחמו לשתיה מותר לשתותן דלענין זה מקרי דיעבד [ומותר כמו שאר דברים הנקחים מן העובד כוכבים דמותרין מאחר שכבר נעשה ביד העובד כוכבים] וע"ל סי' קי"ד ס"ז:

ו **שעה**. הנה הב"ח הקשה ממ"ש לקמן סימן קל"ו דס"ל להטור ופוסקים דהשוכח כלי יין ביד עובד כוכבים אפילו שעה א' צריך הכשר כו' ונדחק מאד ומסקנת דבריו דלענין דינא התם נמי מותר להשהותן מע"ל ולהשתמש בהן לכתחלה עכ"ד וכתב עליו הש"ך שלא ירד לסוף דעתו דבכלי יין לא שייך לפלוגי בין ב"י לאינו ב"י דכל זמן שלא עבר עליהן יב"ח יש בהן טעם לשבח וע"ש שהאריך בענין זה וסיים דכן עיקר כמ"ש כאן בהג"ה דאם הניחו ביד עובד כוכבים מעל"ע מותר להשתמש בו לכתחלה וכל זה בכלים שדרכן להשתמש בהם בחמין אבל כלים שדרכן להשתמש בהם צונן ודאי דסגי בהדחה עכ"ל ובט"ז מחלק דעיקר תלוי במידי דדרכו להשתמש אפילו דרך ארעי כגון כלי של יין שאדם עשוי לשתות בכל שעה ויש לחוש שבשעה מועטת שהיה אצל העובד כוכבים שמא שתה בו יין ע"כ החמירו בסי' קל"ו אפילו בשעה מועטת משא"כ בכלי שמבשלין בו או סכין של אכילה שאין דרך להשתמש בו אלא בשעת אכילה ואין דרכו של אדם לאכול אלא שיעור קבוע ביום ע"כ אין להחמיר בו אלא בנשתהה כמו חצי יום ול"ד חצי יום אלא שיעור גדול שיש לשער שבאותו זמן היה משתמש בו באכילה עכ"ל:

ז **בדיעבד**. כתב הש"ך דהמאכל שנשתמש בו זה פשיטא דמותר אלא הרב רמ"א אתי לאשמועינן כיון שכבר נתנו ביד עובד כוכבים ולקחו ממנו אין חוששין בדיעבד ומותר להשתמש בו אפילו לכתחלה לאפוקי ליתנו לעובד כוכבים בתחילה ע"ד שישהנו אח"כ מע"ל זה אסור והט"ז חולק על הג"ה זו ומאריך מאד בנדון זה ומסקנת דבריו לכלל העולה דבמקום שיש ס"ס כגון שלא החזירו בו ביום אם הניחו במזיד יש לאסור הכלי וצריך הגעלה וכלי חרס צריך שבירה ואם שכחו יש להתיר הכלי אלא דאם הוא כלי שאפשר להכשירו יכשירנו וכלי חרס מותר אבל באין ס"ס כגון שהוחזרו בו ביום יש לאסור אפילו דיעבד מדינא והיינו אם הוא כלי אכילה אין איסור אלא שישהה אצל העובד כוכבים מקצת היום שיעור גדול שלפי אומד הדעת השתמש בו באכילת איסור ואם הוא כלי שתיה כההיא דכלי יין סימן קל"ו דאסור לכתחלה הוא אפילו לפי שעה עכ"ל:

ח **ושפחות**. והעולם אין נזהרין בזה עתה והטעם משום דהעבדים והשפחות הם בבית ישראל תמיד שישראל יוצא ונכנס שם דבכה"ג מותר אפי' לכתחלה כדלעיל סי' קי"ח ס"י עכ"ל הש"ך:

ט **לקנותם**. כ' הש"ך נ"ל דה"ט דכיון דסתם כש"ע אינו ב"י א"כ ליכא אלא איסור דרבנן ועובד כוכבים מסל"ת נאמן באיסור דרבנן:

סימן קכג

א **גזירת**. פי' הט"ז דמשום בנותיהם אסרוהו בשתיה ומשום גזירת יי"נ אסרוהו אף בהנאה. (איש חיל שאמר לישראל שישתה עמו יי"נ או יקטע את אוזנו אם הדברים היו דרך גיזום בעלמא ודאי שאין ראוי למהר ולשתות ואם יוכל להציל בנתינת ממון חייב לפזר כמעט כל ממונו ולא לעבור אך אם באמת היה ירא לנפשו שיעשה כאשר זמם שרי ואין בו חטא חו"י סי' קפ"ג) ובזה"ז כ' הב"ח דאפי' שפכי ליה קמי עבודת כוכבי' כדרך ניסוך פני' מ"מ כיון דקי"ל דעובדי כוכבים שבח"ל לאו עובדי עבודת כוכבים הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן א"כ אינו קרוי ניסוך וכ' הב"י מיהו אותן העובדי כוכבים דלא שתו חמרא עד שהכומר בא וזורק עליו מים שלהם עם היין היה נראה דהוי ניסוך אלא י"ל דזה לא הוי רק תערובת מים אסורים וה"ל מים ביין דבטל:

ב **מותר**. כתב הש"ך דמותר אפילו בשתיה ואפילו לכתחלה מותר לשתות עם העובד כוכבים כן הוא בש"ס ופוסקים ואפשר כיון שהמבושל אינו מצוי כ"כ ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו:

ג **משהרתיח**. דהיינו שיתמעט ממדתו על ידי רתיחה כ"כ הרשב"א והר"ן:

ד **לחוד**. כל שנשתנה טעם היין ונראה דה"ה שאר דברים כל שנשתנה טעמו מחמתן כ"כ בד"מ:

ה **משום**. כתב ב"י דמשמע מדברי הפוסקים דאפילו בשתיה מותר והוקשה לו ממ"ש רש"י מותרת בהנאה גבי אלונתית משמע דבשתיה אסור ודחק ליישב פרש"י להסכימו ג"כ להיתר שתיה והט"ז כתב דבאמת פשוט לרש"י אסור בשתיה מדנקט מותר בהנאה (אבל זה אינו שהרי רש"י כתב בדין זה במבושל דלא מיתסר בהנאה והרי ש"ס ערוכה היא דמבושל בשתיה מותר דהא שמואל היה שותה עם אבלט ע"ש דף ל' אלא אדרבה מדין זה נראה ראיה ברורה לדברי ב"י דכ"מ שכתב רש"י לא מיתסר בהנאה פירושו אף בשתיה):

ו **דבש**. פי' אם יש בו כ"כ דבש באופן שאם היה מעורב בו יין בפ"ע היה משתנה טעם היין מחמתו כ"כ בד"מ (מכאן מוכח דעיקר הוא אם נשתנה טעמו. לכן נראה יין שנותנין לתוכה

לענה שקורין ווערמי"ט ווי"ן אין בו משום מגע עובד כוכבים ש"י סימן ס"ג. ובת' ת"ח סימן קי"ח ובת' צ"צ סימן ע"ד הורו לאיסור ע"ש):

ז **מים**. ודינו כדלקמן ס"ח ובהג"א פ"ב דע"א כתב דאף בכה"ג אסור אם לא בהפסד מרובה או שיש מנהג להקל:

ח **הבוסר**. והטעם לפי שא"א בקיאים מתי נקרא בוסר טור ופוסקיס בשם ר"ת:

ט **ד'**. כתב הש"ך לאו דוקא ד' אלא ר"ל יותר משלשה ומחצה שאין ו' חלקים מים כנגד היין שיצא דיין מתבטל בששה חלקים מים ועי' בא"ח סי' ר"ד ס"ה:

י **בשום**. כתב הט"ז משמע שאפילו תמד של שמרים דינא הכי דחד טעמא הוא וא"כ תמוה מה שפסק בסי"א דפעם ב' מותר והש"ך כתב דבאמת להי"א לעולם אסור כל שהוא משובח ואין חילוק בין תמד דחרצנים לתמד דשמרים והא דסתם המחבר בסי"א משום דממילא משתמע כיון דטעמא דהיש מי שאוסר הוא דכל שהוא משובח לשתיה מיחלף ביין גמור א"כ פשיטא דאין חילוק בין חרצנים לשמרים עד כאן לשונו:

יא **שהוציאו**. שמא יש בו טופח יין ואוסר הרשב"א ומשמע שם דבנעצרו בגלגל וקורה אין לחוש בכה"ג למגע עובד כוכבים. ש"ך:

יב **מדתן**. אבל ביתר מכדי מדתן אפילו פעם שני אסור. ש"ך:

יג **צמוקים**. ולא בעינן דנפק ד' מגו תלתא דכח הפרי העומד בתוכן נותן טעם חזק כ"כ והרי הוא כיין גמור כ"כ בתשובת ר"ל ן' חביב:

יד **כשתמדן**. כתב הט"ז זהו דעת ר"ת וצ"ע דהא בפ' כל הבשר (חולין דף ק"י) איתא דרמי בר תמרי איקלע לסורא והיה נהנה מן החרצנים שמצא שצלה כחל עליהם ושאלו רב חסדא דדלמא מיי"נ הם והשיב לו דלאחר י"ב חודש הוה ולפי דברי ר"ת קשה עדיין מי הגיד לו שהיו אותן החרצנים נתמדים במים תחלה וצריך לדחות ולומר דהיה ידוע שבאותה העיר לא היו משליכים החרצנים לחוץ רק אחר שנתמדו תחלה עכ"ל:

טו **שהמשיך**. דלא נקרא יין ליאסר אלא כשיתחיל להמשך בשולי הגיגית ש"ך וכתב ב"י בשם א"ח דאם שרף החרצנים וזגים תוך יב"ח אפ"ה אפרן מותר וצ"ע דהריב"ש סי' רצ"ה כתב דבסתם יינם קי"ל דאפרן אסור כמו עצי עבודת כוכבים לקמן סי' קמ"ב וכן מוכח בש"ס פ' בתרא דעבודת כוכבי' דף ס"ב ע"ב ע"ש וע"ל ס"ס קנ"ה עכ"ל הש"ך (ואפשר דהב"י מיירי שהיו תומדין אותה תחלה וק"ל):

טז **בהנאה**. ואפילו באלף לא בטיל דלטעמיה עבידי כ"כ התוספות והרא"ש ושאר פוסקים:

יז **היתר**. ומ"מ אין להקל לכתחלה אלא רוחצים מבפנים היטב ומקליפין הנקרש יפה יפה כ"כ רש"ל:

יח **פינה**. פי' הט"ז דכל שיש קצת מקום ריקן בגת חיישינן שמא בשעת הדריכה יזוז קצת ענבים מקצתן באופן שיהא מקום פנוי בנתיים וכיון שהוא מדרון יזוב שם במקום הפנוי יין צלול והוי המשכה בתוך הגת ע"כ בעינן שתהיה הגת סתומה ומליאה בשעת הדריכה של העובדי כוכבים כי היכי דלא יהיה שום מקום לזוז שם ענבים ולזוב יין צלול במקומן הן למעלה שהוא גדוש ומלא הן למטה אין מקום לצאת וכן בכל סי' זה במקום שאמרו פקוקה ומלאה נתכוונו שלא יהיה המשכה בתוך הגת עצמה עכ"ל וכתב הש"ך וכ"ש אם נמשך חוץ לגת לבור דהוי המשכה ואם נוגע אח"כ אפילו מה שבגת אסור:

יט **להטפיח**. הא לאו הכי לא נאסר אלא מה שנגע וע"ל סי' קכ"ו ס"ה וסי' קכ"ט סי"ג:

כ **שולי**. לאפוקי אם לא פינה רק למעלה אין כאן המשכה כיון שיש ענבים תחת היין. ש"ך:

כא **המשכה**. וכל יין שבגת תורת יין עליו ליאסר משום מגע עובד כוכבים וכן בסל:

כב **צלול**. ואפילו לא לקח הישראל מן היין שבסל כיון שהיין צלול וכו' כ"כ ב"י בשם סמ"ג:

כג **מלאה**. וכ"ש אינה מלאה וק"ל. ודרוכים הוא לאו דוקא דאפילו באינם דרוכים יש לאסור ואפי' בהעלמת עין שהעלים הישראל עיניו ממנו אסור ליקח ממנה ש"ך וכתב הט"ז והיינו אם היא של עובד כוכבים אבל אם היא של ישראל אין חשש שמא המשיך ביין כיון שהוא נתפס עליו כגנב דהיינו במקום שמותר אפילו ביין צלול וע"ל סי' קכ"ח:

כד **שבגת**. כיון שנמשכו ענבים ויין ביחד להסל ומשם היין נמשך לבדו לבור [כי הדבר דומה ללוקח ענבים ויין ביחד מן הגת ונתנו למקום אחר ומשם נמשך היין מן הענבים דדבר ברור הוא שאין מה שבגת נקרא יין בשביל שנמשך יין מאותו מקום] כן כתב הרא"ש:

כה **נאסר**. והא דלא מיתסר מה שבגת אפילו לא החזיר מסל לגת משום ניצוק ע"ל ס"ס קל"ו (ועיין תוספות דעבודת כוכבים דף נ"ו ע"ב):

כו **שבגת**. כ' הש"ך וכל מה שבגת בין יין בין חרצנים וזגים הכל מצטרף לבטל דיין שנאסר במגע עובד כוכבים נמי בטיל בס' כסתם יינם ואפילו ליכא חרצנים וזגים בטל ביין ומה שלא כתב כן הר"ב כאן יש לומר שסמך עצמו על עיקר הדין בסימן קנ"ד ובלבוש כ' דאין היין מצטרף כיון דה"ל מינו והא ליתא לדידן (דאמרינן סלק את מינו כמי שאינו ושא"מ רבה עליו ומבטלו) וע"ל סימן קכ"ו עכ"ל וכ"פ הט"ז ע"ש:

כז **דורכין**. כתב הש"ך ודוקא דריכה אסור בגת פקוקה ומלאה אבל מגעו בה אינו אוסר ובכפות אינו אוסר אלא בשתיה והקשה הש"ך דכאן משמע דניסוך דרגל לאו שמיה ניסוך לאסור בהנאה דהרי כתב שמא יגע בידו וינסך ואם איתא תיפוק ליה מפני שהוא נוגע בו ברגלו כשהוא דורך ולקמן סימן קכ"ד סי"א פסק דניסוך דרגל שמיה ניסוך לאסור בהנאה ובע"כ צ"ל דמיירי כאן שדרך ע"ג עצים א"נ דכאן מותר בהנאה משום דטרוד בדריכה והט"ז מחלק דשאני הכא שישראל דורך עמו ומבואר בסי' קכ"ה במסייע ישראל אפילו ביד יש קולא וסיים הש"ך דבכ"מ שאסור מן הדין בשתיה לדידן בזה"ז שרי אף בשתיה במקום הפסד כיון דעובד כוכבים בזה"ז לאו עובדי עבודת כוכבים הם והט"ז כ' דלענין הלכה יש לפסוק דבכל כלי שיש בו ברזא אפילו הברזא גדולה יש ליזהר מדריכת העובד כוכבים שם והיינו כיון שיש שם המשכה קצת שמנענע קצת הברזא ויוצא יין צלול והוא מילתא דשכיחא כפי מה ששמעתי אבל בכלי שאין בו ברזא כלל אין שם שום איסור אפילו בדריכת העובד כוכבים וכן הנהגתי במדינת מעהרין בגליל שהייתי שם בעת הבציר שלא נשמע כלל שמפנים הענבים לצד אחד בגיגית עד השוליים ולעשות יין צלול בגיגית מש"ה אין כאן גזירה אטו אחר המשכה וכתב מהרי"ק דמ"מ אין איסור מגע עובד כוכבים בענבים בגיגית אע"פ שאסור לדרוך לר"ת ונראה דה"מ בגת סתומה אבל בגת פתוחה פשיטא שאסור במגע אפילו בענבים וכתב ב"י בשם סמ"ג דכל שיש סל בגת ונכנס שם יין צלול נקרא המשכה ואסור אפילו אם יגע עובד כוכבים בענבים עכ"ל:

כח **לחוץ**. כתב הש"ך אבל מה שבגת או בגיגית אע"פ שנמשך שרי דכח העובד כוכבים אינו אוסר אלא ביין שיצא לחוץ וע"ל ר"ס קכ"ה והיינו כשלא נגע בענבים שבגת או בגיגית כגון ששם עצים על הענבים ועלה העובד כוכבים על העצים ונדרכו מכחו אבל נגע בהן פשיטא דאסור משום נגיעה כשנמשך אבל כשלא נמשך שרי בדיעבד אפילו נגע ואף אם נמשך אינו נאסר אלא בשתיה דכח העובד כוכבים אינו אוסר אלא בשתיה כדלקמן ר"ס קכ"ה:

כט **בעריבה**. והט"ז כתב דאין לסמוך ע"ז דיש לחוש שהיו אותן הענבים הדרוכים כבר במקום ששייך המשכה ויודע שלא יקנה ישראל מאותו כלי וע"כ הוא מריקה לעריבה זו ובאמת שמע מהרבה חכמים וחסידים שגזרו שלא ליקח מעובד כוכבים ענבים דרוכים בשום כלי והורו כן הלכה למעשה וכן הוא נכון לנהוג במקום שאפשר לעשות כן עכ"ל ובנקה"כ חולק דאחזוקי אסורא לא מחזקינן:

ל **נגע**. כתב הט"ז ואה"נ אם נגע ברגל הוי דינו כך וכאן מיירי ביין גמור שנמשך קצתו אבל בלא נמשך כלל אין איסור אלא מצד חומרא דר"ת עכ"ל:

לא **דבש**. פי' הט"ז שהוא תחלתו יין גמור ואח"כ מבשלין אותו עם מיני בשמים עד כי נעשה דבש ואילו בעובד כוכבים אחר היה זה איסור גמור כיון שתחלתו היה יין גמור אלא כיון דהישמעאלים לאו עובדי כוכבים הם כשאר עובדי כוכבים ואין כאן איסור אלא משום חתנות ולכך אינו אוסר אלא בשתיה אבל במי דבש שקורין מע"ד (הנעשה מדבש דבורים או תמרים) פשיטא דנהגו היתר לשתות עם עובד כוכבים כמ"ש ר"ס קי"ד ושמעתי רבים פורצים למדין קולא אפילו ביין ואומרים שעכשיו לא שייך בזה משום חתנות דהעובדי כוכבים מרחיקין אותנו ויסתר דבר זה מלאמרו דאדרבה שכיון שהעובדי כוכבים מרחיקין אותנו יגרום השכרות שיכפור לגמרי ח"ו וישא בתו ע"כ אין בזה שום סברא לחלק עד כאן לשונו:

סימן קכד

א **בשתיה**. ואיתא בש"ס דאפילו תינוק בן יומו עושה יי"נ בשתיה וכן הוא בפוסקים:

ב **מצות**. כתב הב"ח נראה דאפילו בקיבל עליו בלבד שלא לעבוד עבודת כוכבים מגעו שרי בהנאה ולא נקט ז' מצות אלא לאורויי דאפ"ה אוסר מגעו בשתיה:

ג **כראוי**. כתב הש"ך דהיינו על הדרך שיתבאר לקמן רס"י רס"ח ומ"ש הרב ויש מקילין אפילו במגע וכו' נראה דה"ק וכ"ש בגר שמל וקיבל עליו כל המצות:

ד **אסור**. בשתיה וכתב הב"ח מיהו הא דיין של גר תושב שרי בהנאה וכן יין של עובד כוכבים שאינו עובד עבודת כוכבים בס' היינו דוקא בידוע שלא נגע בו העובד כוכבים מיהו לדידן בזה"ז בכל ענין שרי בהנאה במקום הפסד כדלעיל ר"ס קכ"ג וכ' מהרש"ל דהקראים דינם כגר תושב ומותר לשתות עם ישראל (ובנה"כ כתב דאוסרים במגען ואפילו אם נשבעו שלא נגעו אינם נאמנים מיהו אינם אוסרים רק בשתיה ולא בהנאה כגר תושב ע"ש:

ה **וטבלו**. אבל לא טבלו אע"פ שמלו מגען אוסר בהנאה דגרעי מבני השפחות דלק' ס"ד והא דאם מלו וטבלו מיד אין מנסכין היינו אם מלו וטבלו מרצונם אבל אם מלו וטבלו בע"כ לא מהני עד יב"ח שתשקע שם עבודת כוכבים מפיהם. ש"ך:

ו **בשתיה**. והש"ך חולק וס"ל דאוסרים אפי' בהנאה ומביא כמה הוכחות וראיות ע"ז מש"ס ופוסקים וסיים ומיהו לדידן דהאומות בזה"ז לאו עובדי עבודת כוכבים הן כל מגע עובד כוכבים שרי בהנאה במקום הפסד כבסי' קכ"ג עכ"ל:

ז **שמלו**. הט"ז והש"ך חולקים על המחבר בדין זה ופסקו בקטנים של בני השפחות אע"פ שלא מלו מגען מותר אפילו בשתיה מיהו תינוק עובד כוכבים דלאו בן שפחה הוא אפילו מל עושה יי"נ בשתיה כל זמן שלא טבל דקי"ל דאינו גר עד שימול ויטבול:

ח **שאומר**. כתב הש"ך לפי שלא הביאו בב"י אלא הרשב"ץ שכתב כן לכן כתב דין זה בשם יש מי שאומר אבל דין זה ברור ומוכח בש"ס דלא בעי טבילה וה"ל כמו ישראל משוך בערלתו דאינו עושה יי"נ:

ט **נגיעה**. וכ"ש כחו וכה"ג בעובד כוכבים שאינו עובד עבודת כוכבים דמותר אף בשתיה. ש"ך:

י **בערלתו**. ואפילו הוא מומר לערלות דניסוך אינו תלוי במילה רק בעובד עבודת כוכבים וזה לבו לשמים:

יא **ונאמן**. והיינו דוקא שאינו ידוע שהיה מומר רק על פיו דאז נאמן במיגו דאי בעי אמר ישראל אני כך מחלק בש"ך:

יב **שלהם**. ע"ל סי' קי"ט ס"ז ט' י"א י"ב וסימן קכ"ו:

יג **ששתה**. בין ששתה מהחבית עצמה בין ששתה מהכוס והחזיר ישראל המותר לחבית אבל נגיעה לחוד בלא שכשוך אינו אוסר בהנאה [ואין חילוק בין שכשוך רב לשכשוך מועט אלא הכל אסור] וע"ל סי' קכ"ג סכ"א וכ"ב ולקמן סי"ד וכ"ד:

יד **בהנאה**. כתב הש"ך היינו מדינא אבל לדידן שרי בהנאה במקום הפסד ומיירי כגון שלא נגע ביין במינקת אלא כשרוצה להעלות היין מצדד החבית עד שיגיע היין במינקת דאל"כ אפילו לא העלה אסור בהנאה משום נוגע ביין ע"י המינקת דל"ד למודדו בקנה דלקמן סי"ט דהתם לא נתכוין לשכשוך כלל אבל הכא נתכוין לשכשוך ואסור בהנאה כ"כ התוספות מיהו לדידן שרי מגע עובדי כוכבים ע"י ד"א בשתיה במקום הפסד כדלקמן סכ"ד:

טו **שיפסוק**. וכתב בב"י בשם התוספות דממדת חסידות יש ליזהר דילמא קדם ופסיק העובד כוכבים ברישא:

טז **עצמו**. כתב הש"ך משמע דאפילו בהנאה אסור מיהו לדידן אפילו נגע ביין עצמו מותר בהנאה במקום הפסד:

יז **בהנאה**. ולדידן מותר בהנאה במקום הפסד. ש"ך:

יח **והשאר**. וימכור לעובד כוכבים חוץ מדמי יי"נ שבו כדלקמן סעיף כ"ג בהג"ה ואם יש ס' מותר אפילו בשתיה עכ"ל הש"ך:

יט **מותר**. כתב הש"ך ולדידן שרי אף בשתיה במקום הפסד ואין לפרסם הדבר וכן הוא בדינא דלקמן גבי פשט ידו ליטול דבר מהחביות [וכלל זה נקוט בידך בכל הלכות יי"נ דבכ"מ שמן הדין מותר בהנאה שרי לדידן אף בשתיה במקום הפסד. ומה שאסור בהנאה מן הדין לדידן שרי בהנאה במקום הפסד גם אם נתערב יי"נ שלנו משערין בס' ומותר

אף בשתיה וה"ה היכא דאיכא לספוקי אם נגע עובד כוכבים בכוונה או לא תלינן להקל משום דהוי גזירה דרבנן. כתב בה"י הפ"מ היינו לפי ממון ערך זהב וחצי אף שיוכל למכור לעובד כוכבים מקרי הפ"מ וע"ל סי' ל"ה מ"ש שם בשם נ"ש]:

כ **אסור בהנאה**. ולדידן שרי בהנאה במקום הפסד ש"ך. וכתב הב"ח דאע"פ דהכנסת אצבעו היה לצורך הצלת יין אפ"ה חיישינן שמא לאחר הכנסת אצבעו וניצל היין ישכשך שוב לנסך לעבודת כוכבים והט"ז השיג עליו דלא חיישינן להא לגמרי וכמ"ש רמ"א בסכ"ג אלא דכאן מיירי שהיה ישראל שם ויכול להצילו וקדם עובד כוכבים והצילו דאז לא מקרי טרוד וחיישינן שפיר ע"ש:

כא **ידע**. או שלא ידע שהוא יין מותר אפילו בשתיה וכל היכא דלא ידעינן אי ידע או לא תלינן לקולא בייי"נ וה"ה אם איכא לספוקי אי נגע בכוונה או לא תלינן להקל משום דהוי גזרה דרבנן ובשל סופרים תולין להקל וע"ל סכ"ד ובסימן קכ"ה ס"ו עכ"ל הש"ך:

כב **בשתיה**. כתב הש"ך דצ"ע דהא קי"ל בר"ס קכ"ה דנאסר בניצוק בכח עובד כוכבים ואם כן ה"ה הכא יש לאסור (וע"ש מ"ש קצת יישוב ע"ז):

כג **שיצא**. כ' בית יוסף מדברי הרמב"ן משמע דאפילו סתם אחר כך הנקב אסור היין שבחביות עד הנקב כיון שמכח העובד כוכבים נעקר לשפוך אבל מתוך לשון הר"ן משמע דבסתם הנקב שרי וה"ה לדידן הכל אפילו מה שיצא לחוץ מותר בשתיה במקום הפסד כדלקמן סכ"ד ש"ך:

כד **שהברזא**. כתב הש"ך נ"ל דאפילו ראינו שהוציא הברזא כל שלא נגע בידו ביין עצמו שרי דכיון שאינו יודע בטיב ניסוך ה"ל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"י ד"א דשרי בשתיה והכא לגמרי שרי אפילו שלא במקום הפסד:

כה **נאסר**. כתב הש"ך אבל לדידן מותר כנ"ל ואם היה מהודק בחזקה כתב הרשב"א דאפילו היין יוצא ומטפטף שרי כיון שהיתה הברזא תחובה כ"כ בחבית שלא היתה קופצת מן החבית עכ"ל ב"י:

כו **נאסר**. בהנאה מן הדין. ש"ך:

כז **שכשוך**. ובט"ז כתב דנראה לי שיש להקל אפילו במגביה לענין הנאה אבל בשתיה אסור במגע לחוד כמ"ש בסימן קכ"ג ס"ו וע"ל סימן קכ"ה ס"ח:

כח **לחוד**. וכתב ד"מ לכן אני תמה על קצת המחמירים בנגיעה לחוד בלא שום שכשוך ונראה דאין לחוש כלל עכ"ל וכ"ש לדידן דשרי. ש"ך:

כט **בשתיה**. ולדידן מותר בשתיה במקום הפסד ש"ך והעט"ז מביא ראיה מן הש"ס דאפילו מן הדין מותר בשתיה אם זרק בחמתו ועי' לקמן בסימן קכ"ה ס"ה:

ל **בכונה**. כתב הש"ך כלומר שלא בכונה לנסך אבל אם לא כוון ליגע שרי בקנה אפילו בשתיה דה"ל מגע עובד כוכבים ע"י ד"א דשרי בשתיה כדלעיל סימן י"ד ולקמן סימן כ"ד:

לא **הפסד**. כתב הש"ך היינו אפילו הפסד מועט ולדידן שרי אף בשתיה במקום הפסד וכן בכל הסעיף כשכתב הרב מותר בהנאה לדידן שרי אף בשתיה וכן אם היו זבובים על פי החבית והתיז בין בקנה בין בידו מותר בהנאה ואסור בשתיה ולדידן שרי אף בשתיה במקום הפסד:

לב **בשתיה**. היינו דוקא כשנמשך אבל לא נמשך שרי אפילו בשתיה. ש"ך:

לג **חכמים**. ודוקא מה שמפורש בש"ס ופוסקים שנקרא טירדא אבל אין לנו להתיר דברים אחרים באומד הדעת לומר זה אין מתכוין לניסוך כ"כ הפוסקים:

לד **בשתיה**. ולדידן מותר אף בשתיה במקום הפסד. ש"ך:

לה **חי**. וכתב הט"ז אפילו אם היה מסוכן וגוסס באותה שעה ומת אחר כך אפ"ה אסור דבעלייתו נותן שבח לעבודת כוכבים:

לו **לבסוף**. מותר בהנאה כן הגיה בט"ז ואם לאחר שעבר האונס נמצא עדיין נוגע בו אסור בהנאה ואפי' הוא אונס דעלמא דלאו קרוב למיתה כ"כ הרשב"א:

לז **אדם**. ואפילו יתכוין העובד כוכבים לנסך בדרך זה ואומר בפירוש שמנסכו ע"י כך אין בדבריו כלום וה"נ אמרינן אם נוגע בכלי שהיין בתוכו שאין זה נקרא מגע עובד כוכבים ביין ע"י ד"א אלא הוא נוגע בכלי והכלי נוגע ביין וגם בקנה אפשר לומר כן שכל שקדמה נגיעת הקנה ביין לנגיעת אדם בקנה אין זה מגע עובד כוכבים ע"י ד"א דמשמע שהוא מגיע ד"א ליין אבל זה אינו נוגע אלא בקנה הנוגע ביין אבל צריך להתיישב בדבר זה עכ"ל הריב"ש וכתב הש"ך ונראה דלדידן דקי"ל סכ"ד דמגע עובד כוכבים ע"י ד"א שרי אף בשתיה במקום הפסד א"כ הכא שקדמה נגיעת הקנה ביין שרי בשתיה אף שלא במקום הפסד:

לח **בהנאה**. כתב הט"ז אבל בשתיה אסור דה"ל מגע עובד כוכבים ע"י ד"א וא"ל א"כ נימא בנוגע בכלי מבחוץ יאסור מטעם זה לק"מ דכשהכלי שלם לא שייך נוגע דכל נוגע ע"י ד"א היינו שהנוגע מביא ד"א בשעת הנגיעה ליין משא"כ בכלי שלם הכלי היה כבר יין בתוכו ואין לזה שום נגיעה ביין אבל הכא שהחבית נסדק והוה כאלו נתרחק מן היין לכן אסור בשתיה רק בהנאה מותר דלהצלת יין מכוין ומיירי כאן באין שם ישראל להציל ודלא כלבוש דכ' דכאן אפילו יש שם ישראל שרי בהנאה ולא דק כלל:

לט **וחבקה**. לשון הר"ן שרי להדק ע"י עובד כוכבים ומביאו ב"י וד"מ:

מ **חוץ**. אבל בהנאה בפ"ע א"א כיון דכמעורב חשבינן ליה הר"ן:

מא **ישראל**. כ' בתשובת ר"א מזרחי וה"ה אם יש ישראל שם ובשעה שנשמט הברזא היה עובד כוכבים יותר קרוב מהישראל ולא רצה העובד כוכבים להמתין על ישראל לסתום הנקב כדי שלא יהא היין נשפך ביני וביני או שהיה הישראל עוסק בענין אחר דינו כאין שם ישראל להציל וכתב עוד דלדידן דקי"ל דהאומות בזה"ז לאו עובדי עבודת כוכבים הן ומגען שלא בכוונה מותר בשתיה ה"נ מותר בשתיה עכ"ל ומשמע מדבריו שם להדיא דה"ה ביש שם ישראל נחתינן חד דרגא ולדידן כולו שרי מיהו היינו דוקא במקום הפסד ש"ך וכתב הט"ז שנשאל בעובד כוכבים שתיקן חבית של יין לחזקו ומתוך הכאתו בחבית נפתח סדק א' והיה יין מקלח דרך שם וסתם אותו בידו ואשה היתה עומדת שם ונר בידה להאיר לו ולתקן ובתוך כך בא בעלה ומיחה בו וסתם הוא הסדק מה דין יין הזה והשיב באריכות ומסקנת דבריו להקל דכיון דהיה העובד כוכבי' בהול שלא יצטרך לשלם ההיזק קרינן ביה טרדא ומותר לדידן דקי"ל בזה"ז מגע עובד כוכבים שלא בכונה מותר כמ"ש רמ"א בסי' כ"ד כנלע"ד איברא דהאי מלתא חדתא היא ולא הוזכרה בפירוש בפוסקים אבל ברורה היא ולית בה ספיקא בס"ד עכ"ל:

מב **בהנאה**. כתב הש"ך ולדידן בהכניס אצבעו שרי בהנאה במקום הפסד ובהכניס ברזא ארוכה שרי אף בשתיה במקום הפסד כדלקמן סימן כ"ד אבל אם הוא בענין שאין יכול להציל אם לא ע"י שיכניס אצבעו ואין שם ישראל שיכול להציל שרי אף בשתיה במקום הפסד וכ"כ הב"ח הלכה למעשה להקל:

מג **יוצא**. כתב הש"ך אבל אם המינקת אינו מגיע עד שולי החבית אז אינו אסור בהנאה רק עד מקום שמגיע המינקת ומשם ואילך מותר בהנאה כמו בברזא דלעיל בסמוך ולדידן כולו שרי בהנאה במקום הפסד אפילו מגיע לשולי החביות וכתב הט"ז נראה דוקא שמניח ידו ע"פ המינקת שעל היין ממש הוה כנוגע בכל היין שבחביות אבל אם לא נגע שם אלא הגביה קצת המינקת ותפס בה מבחוץ ומתמת זה מנע היין לצאת עוד כדרך שעושים אם רוצים להפסיק הקלוח אז אין איסור אלא כדין עובד כוכבים המערה מכלי אל כלי דיש איסור במה שיוצא לחוץ וזהו בטל בחבית לדידן:

מד **האחר**. כתב ב"י דמיירי ביש קנה בנקב החבית דאז שייך לפלוגי בין קלוח שעומד במרזב לשאר היין הא אם אין קנה בנקב כולו אסור משום נצוק עכ"ל (ועי' לקמן סי' קכ"ו ס"ב):

מה **שרי**. כתב הש"ך וז"ל ומשמע דה"ה בכ"מ שאינו אסור מדין הש"ס אלא בשתיה לדידן שרי אף בשתיה מיהו כבר נתבאר לעיל ר"ס קכ"ג דשלא במקום הפסד קי"ל דאף בזה"ז עובדי עבודת כוכבים הן וכ"ק מהגאון אמ"ו ז"ל שאין להקל מטעם עובדי כוכבים

בזה"ז לאו עובדי עבודת כוכבים הן אלא במקום הפסד ואמר שכך ראה ג"כ מכמה גדולי הוראה מיהו היכא דמותר מן הדין בהנאה משום שאינו עובד עבודת כוכבים כגון קטן וגר תושב וכה"ג דלעיל ריש הסימן אף לדידן אסור בשתיה אפילו במקום הפסד דמה בכך דהעובדי כוכבים בזמן הזה לא עובדי עבודת כוכבים הן הא בלא"ה אפי' אינו עובד עבודת כוכבי' אסור בשתיה עכ"ל והט"ז כ' דאם ידע העובד כוכבים שהוא יין וכוון למגען אלא שהיה טרוד אסור בשתיה ומ"מ כיון שכבר הורה זקן הב"ח להקל בשתיה בהצלת יין ע"י שמניח ידו על הנקב יש לתת טעם כיון דאין כאן מגע בכל היין אלא שמונעו מלצאת אין כאן אלא איסור כחו של העובד כוכבים י"ל בכי הא מילתא דיש לו טרדא בהצלת היין מקרי לענין זה שלא בכונה ושרי בשתיה אבל אם הניח אצבע בנקב ועובר על השולים אע"פ שעושה כדי להציל כיון שיש מגע ממש בפנים אסור אפילו לדידן בשתיה כנ"ל עכ"ל (ועי' בס"ק מ"ב מ"ש בשם הש"ך דאם הוא בענין שא"י להציל אם לא שיכניס אצבעו ואין שם ישראל דשרי במקום הפסד אף בשתיה וק"ל) ובתשובת מהרי"ל כתב שחבית יין היה ביד עובד כוכבים חתום בסתימת המגופה היטב רק שבמגופה היה חשש שמא שתה ממנו ע"י קנה חלול ופסק דמותר אפילו אם היה שותה דרך אותו קנה דהוי מגע עובד כוכבים ע"י ד"א ואי משום טפת יין החוזרת בטל בס' וכתב שאין כאן חשש אלא שמא הוציא ע"י מינקת כפופה שזכר המחבר בסכ"ג זה לא שכיח כלל דאין כל אדם יודע אותה חכמה עכ"ל וכתב הט"ז ע"ז ולפ"ז בגליל ששכיח מינקת כפופה ודאי יש לאסור ומ"מ למדנו כאן שאין איסור אם שותה דרך קנה חלול וכן זכורני בילדותי שנעשה מעשה כזה בפוזנא והסכימו שם כל החכמים להתיר וכן עיקר ואין להחמיר בזה במקום הפסד מרובה וכן אם הוציא העובד כוכבים יין ביד מן החבית דרך מינקת קטן שרגילין בו מוכרי יין והוציא קצת כשיעור שמחזיק אותה מינקת והוא נוגע ביד ביין שהוא בפי המינקת גם כן יש להתיר בדיעבד בהפסד מרובה אם הוחזר להחבית דחד דינא הוא עכ"ל:

מו כיוון. אה"נ אפילו הוי מכוין דשרי לדידן אלא קושטא דמילתא נקט ונ"מ דשרי אף שלא במקום הפסד והא דאסור מה שיצא לחוץ משום דמסתמא נגע בו והא דלא חיישינן שמא נגע בידו ביין בשעה שיצא לחוץ דאז נאסר גם מה שבפנים ע"י ניצוק דלמה לו לעשות כן וכמ"ש ס"ס קכ"ט ובסי' ק"ל ס"א עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז דיש להקשות על רמ"א ממ"ש בס"ס קכ"ט בשפחה שאינה נאמנת לומר מן החבית לקחה היין משמע שאם בבירור לקחה אסור אפילו היין שבחבית וכן משמע בסי' קכ"ט ס"א נראה דטעם האיסור אפילו לדידן בהוציא עובד כוכבים ע"י ברזא דקרוב הדבר שנגע בקילוח היוצא

דכן הוא רגילות במתעסק להוציא יין מהחבית דרך ברזא וה"ל מגע ממש ואם הברזא תחובה בקנה חלול שאין שייך לומר כן יש להתיר היין שבחבית בהפסד מרובה כמ"ש ר"ס קכ"ו ובמרדכי פרק השוכר מחלק עוד בין נקב צר לרחב דבקל נוגע ברחב מ"ה נמי לא התיר רמ"א כאן אלא בדקר בסכין שהוא נקב קטן ואין קרוב ליגע בהוצאת הסכין בקלוח הדק היוצא ועמ"ש בסי' ק"ל ס"א דהכא מיירי שעדיין הסכין שם אבל אם כבר סתמו העובד כוכבים אסור עכ"ל (ובנה"כ חולק על כל זה וס"ל דלדידן מותר ע"י ברזא ואפילו נגע בקלוח דה"ל מגע עובד כוכבים שלא בכוונה ע"ש):

מז **בנוד**. אפילו נדנדו הרבה שרי ט"ז ופי' הב"י דהיינו בנוד סתום דאילו בפתוח אין להתיר אלא במקום הפסד וע"ל בסי' קכ"ה בס"ח ט' י':

מח **מותר**. דאין דרך ניסוך בכך ועוד דמעשה לבינה בעלמא קעביד כדלעיל סכ"ב:

מט **בסכין**. שאינו מכוין רק לסתום הכלי ולא ליגע ביין והוי כמו ע"י ד"א שלא בכוונה ולדידן אף ביד שרי במקום הפסד כיון דהוי מגע שלא בכוונה ש"ך וכתב הט"ז אף דיש יין בלוע בהנעורת מ"מ מה שיוציא לחוץ הולך לאיבוד עכ"ל:

נ **ירגילו**. (וכ' בנה"כ שאירע לו מעשה כזה שהעובד כוכבים נגע ביין וא"ל אל תירא שאל אביך ויגדך שהוא מותר מאחר שעשיתי להכעיס ואסרו לו אביו הגאון ז"ל ע"ש):

סימן קכה

א **שנשאר**. הקשה הש"ך דהא בסי' קכ"ד סי"ד פסק דמה שנשאר מותר וע"ק דהא ניצוק אינו אלא ביין האסור בהנאה כדלקמן סי' קכ"ו ס"ה והכא כיון דהיוצא לא נאסר רק בשתיה אמאי מה שנשאר בכלי אסור משום ניצוק וצ"ע. (ולי נראה דלק"מ דס"ל להמחבר דהגבהה שאני דדרך הוא לנסך בכך אף על גב שלא שכשך אמרינן גביה ניצוק חיבור ועשו הגבהה באיסור שתיה כמו שכשוך לאיסור הנאה וא"כ דברי המחבר נכונים רק על רמ"א יש להקשות למה אסרינן בסי' קכ"ד מה שיצא בשתיה וצ"ע) וכתב הש"ך דלדידן הכל שרי במקום הפסד דכל מה שאסור מן הדין בשתיה לדידן דעובדי כוכבים בזה"ז לאו עובדי עבודת כוכבי' הן שרי אף בשתיה כבסי' קכ"ד סכ"ד:

ב **מרובה**. כ' הש"ך ונ"ל דע"כ לא כתב הר"ב כן אלא מן הדין אבל לדידן שרי כאן אפילו שלא במקום הפסד מרובה:

ג **הגביה**. הנה הט"ז והש"ך השיגו על רמ"א במ"ש דאם לא הגביה הכלי הכל מותר ולעיל סי' קכ"ד סי"ד אמרינן כשהוציא עובד כוכבים הברזא דאסור משום כחו מיהו כ' הש"ך דלדידן הכל שרי במקום הפסד:

ד **בדיעבד**. אבל לכתחלה אסור אפילו בעשרה כחות ויותר כן משמע בטור ופוסקים:

ה **לבדו**. ואפילו אם הישראל לבדו אינו יכול מותר בדיעבד אבל לכתחלה אסור אפילו הישראל יכול והעובד כוכבים אינו יכול כ"מ ברשב"א:

ו **מותר**. (כיון דבלא"ה היה נמי היין מקלח ולא הועיל מעשה העובד כוכבים אלא שעי"כ מקלח יותר יפה מותר) משום דהוי מסייע שאין בו ממש. תוס':

ז **בחמתו**. בפרישה הקשה דהא כתב המחבר לעיל סי' קכ"ד סי"ט דאסור בשתיה וגם הט"ז הקשה כך ולדעתו מ"ש המחבר כאן הוא עיקר דהפסק שם הוא נגד המשנה כמ"ש בסי' הנ"ל ע"ש:

ח **שזב**. בלבוש כתב אפילו היה שם יין צלול שכבר הומשך אפ"ה מותר מאחר שכוונתו היה לשפיכת הענבים והשיג עליו הט"ז ומסיק דאם היה שם יין צלול גמור אפילו בדיעבד אסור ע"ש:

ט **מים**. ואפילו מאן דאית ליה ניצוק חבור היינו דוקא יין ליין אבל מים ליין לא ולפ"ז אפילו נגע במים מותר. ש"ך:

י **למזוג**. ואפילו בחבית כשידוע שמכוין למוזגה אסור. ש"ך:

יא **מותר**. דהוי ספק דרבנן לקולא וכתב הר"ן דבכוס אפילו לא שפך אלא מעט מים או יותר מדאי שאסור שכיון שדרכן של בני אדם חלוק במזיגה בין מרובה בין מועט מזיגה מקרי עכ"ל ונראה דבארצות האלו שאין דרך למזוג בכוס שרי אא"כ ידוע שכוונתו היתה למזיגה ואם ידע שהוא יין מסתמא כוון למזיגה. ש"ך:

יב **היוצא**. משמע אבל מה שבפנים מותר וע"ל ס"א. ש"ך:

יג **נאסר**. לדעת הר"ב לעיל סי' קכ"ד סי"ח צ"ל דמיירי כאן שהגביה הכלי ונדנדו דאל"כ אין שכשוך בכלי והט"ז כתב דלדידן אין בזה איסור דאנו מתירין מגע עובד כוכבים ע"י ד"א כמ"ש בסי' קכ"ד:

יד **חסר**. כתב הש"ך והיינו שהוא חתום דאל"כ אסור משום שכשוך כדלעיל סיי קכ"ד סי"ח ואף הר"ב מודה בכאן כיון שהעביר הנאד דהיינו הגבהה והט"ז כתב אע"פ שהוא פתוח אינו אוסר בכאן שאין דרך ניסוך בכך כיון שנושא דרך הילוכו ולא חיישינן דילמא נגע שפי הנאד הוא צר:

טו **שרי**. והטעם איתא בש"ך דכיון דהכלי הוא רחב דמה"ט חיישינן במלא שמא נגע בו והלכך בחסר שרי דכיון שהוא רחב לא ניחא ליה בשכשוך דילמא אשתפך והלכך אפי' הגביה שרי כאן ולעיל סי' קכ"ד סי"ח דלא מתיר אא"כ שכשך בלא הגבהה מיירי בכלי צר:

טז **במוט**. דאז היא רחוקה ממנו ואין יכול ליגע בה. טור:

יז **ובלבד**. כתב המרדכי ואם ע"י שצידד ניתז מן היין על העובד כוכבים וחזר וניתז ביין מותר דאין דרך ניסוך בכך:

יח **ובלכתו**. כ' הש"ך אם היתה מטפטפת מעט אפילו יודע שהיא מטפטפת מותר אלא שהרשב"א כתב שיש להתיישב בדבר ולדידן פשיטא דשרי:

סימן קכו

א **בהנאה**. לאפוקי אם אינו אסור אלא בשתיה דלא שייך ביה ניצוק (כדלקמן סעיף ה'):

ב **למכרו**. אלא שצריך לזלזל קצת במכירתו לעובד כוכבים:

ג **בכוס**. כתב הלבוש דמה שהוא בכוס צריך דוקא שישפכנו לארץ והשיג עליו הט"ז ופסק דאפי' בהפסד מועט יכול למכרו לעובד כוכבים:

ד **בר ניצוק**. כגון שיצק הישראל מקנקן לכלי של יי"נ שנאסר מה שבקנקן משום ניצוק וחזר ישראל ויצק מכלי אחר לקנקן מה שבכלי האחר מותר:

ה **לטיט**. כ' הש"ך אבל ע"ג קרקע לא שאף הם מזלפים ע"ג קרקע לפני עבודת כוכבים שלהם הרשב"א ובלבוש כתב אם שופך יין על גבי קרקע ונגע עובד כוכבים באותו קלוח נאסר הקלוח מן הנגיעה ונאסר מה שבפנים ע"י ניצוק עכ"ל:

ו **לחוץ**. כ' הלבוש ואפילו נגע בו העובד כוכבים זה שמערהו לטיט הכל מותר שכיון שהוא בעצמו שופכו לאיבוד הרי בטלה מחשבתו ואין כאן מחשבת ניסוך כלל:

ז **בשתיה**. שלא אמרו ניצוק חיבור אלא המערה לתוך יי"נ האסור בהנאה ונראה דאע"ג דכל מגעם וסתם יינם בזה"ז מותר בהנאה כדלעיל ר"ס קכ"ג מ"מ אמרינן בזה ניצוק חיבור כיון דמן הדין היה אסור בהנאה ופשוט הוא. ש"ך:

ח **להטפיח**. כ' רבינו ירוחם ואם הוא כלי שמכניסו לקיום אפי' בטופח לחוד הוי חיבור וע"ל סימן קכ"ג סי"ז וסי' קל"ז ס"א [יהודי ועובד כוכבים שישבו לשתות ושתה העובד כוכבים ולא הדיח הישראל את הכוס והיה בו טפח ע"מ להטפיח וחזר הישראל ועירב מהצלוחית לכוס הכל אסור אפילו מה שבצלוחית דקי"ל ניצוק הוי חיבור רדב"ז סי' ר"ץ ע"כ יש לזהר בשטיפת הכוס היטב אחר שתיית העובד כוכבים]:

ט **ס**'. כ' הש"ך דהיה נראה להגיה כאן ששה וכן הוא בש"ע דפוס הענווא אך בלבוש כתב בפירוש ששים תרי זימני וצ"ע עכ"ל:

י **גת**. וה"ה חבית כדמוכח מתשובת הרשב"א ופשוט הוא. ש"ך:

יא **רבה**. כתב הש"ך דהכא מיירי לדינא דש"ס אבל בזמן הזה א"צ לזה לסלק את מינו אלא הכל היין והחרצנים והזגים והענבים והשמרים מצטרפים לבטל בס' דקי"ל סתם יינם בטל בס' ומ"מ הא דאם נגע בקלוח מבטלין בס' צ"ע לדינא דמדברי התוס' דף ע"ב

ע"ב לא משמע כן מיהו המעיין שם בתו' יראה דלק"מ כי כתבו שם דבהפסד מרובה יש לבטל בששים אף אם נגע בקלוח ע"ש והמחבר ס"ל דכאן מקרי הפסד מרובה כמ"ש לעיל ס"ב וק"ל (*) וע"ל סי' קל"ד ס"ב בהג"ה עוד מדיני ניצוק:

סימן קכז

א **נאמן**. כתב הש"ך ואפילו לא אמר לו בפעם הראשון שמצאו והטעם דנאמן משום מגו דבידו לנסכו וע"פ זה יש לדון במי שאומר לחבירו על (*) [אבל ז"א דע"כ מיירי כאן בגוונא דלא מקרי הפ"מ דאם לא כן למה צריך ס' נגד הקילוח]. יין מבושל שלו שנתנסך קודם הבשול אינו נאמן אפילו הוא בידו כיון דלית ליה מגו עד כאן לשונו:

ב **מכחישו**. והש"ך חולק על זה וס"ל דדוקא אם הבעלים שותקים הוא נאמן אבל אם הבעלים מכחישים אותו אינו נאמן כדאי' בח"מ סי' ק"ח סי"ד וכ' הר"ב בתשובה סי' ס"ו דאם הבעל מכחישו בזה שלא א"ל בפעם הראשון שמצאו ודאי הבעל נאמן ע"ש:

ג **אינו**. ואז מותר לכל העולם דאפילו אמר איני יודע מותר לכל העולם כ"כ בד"מ וכ' המרדכי דאם א"ל שמא לא דקדקת חשוב כאילו הכחישו:

ד **כהודאה**. פי' אפילו אמר שלא היה בידו מעולם ולא א"ל בפעם הא' לעולם כיון דשתיקה כהודאה דמיא ואין חילוק בין פועל לשומר בין א"ל מיד או לא הוי שתיקה כהודאה ולאו כהודאה ממש אלא כיון ששותק נראה שיודע רגלים לדבר וסומך על העד כ"כ התוס' עכ"ל הש"ך:

ה **ומלמדים**. פי' מלמדים אותו קודם שא"ל העד שכשיבא העד ויאמר לו יאמר לו מיד תוך כדי דיבור איני מאמינך ואין מלמדים אותו להכחישו דהיאך ילמדוהו לשקר (ובנה"כ פי' דמלמדין אותו לומר איני יודע ע"ש):

ו **אחר**. והש"ך חולק ע"ז ופסק דמ"מ איסורא איכא לכתחלה אבל בדיעבד אין להחמיר להעד עצמו:

ז **מהני**. כתב הש"ך הל' קשה דמאי מהני הא אפילו לא יכחיש אין עדותו כלום כיון דאין הבע"ד לפנינו דהא צ"ל בפניך או ידעת כו' וי"ל דמהני הכחשתו דאפי' אומר אחר כך גם כן בפני הבע"ד ושותק אינו נאמן דכיון דטעמא דשתיקה וכו' דסומך על דברי העד כמ"ש לעיל הילכך אי איתכחיש כבר תו לא סמיך עליה וצ"ע לדינא עד כאן לשונו (ובנה"כ מתרץ דהא דכתב המחבר דצריך לומר בפניך וכו' מיירי דוקא כשהבעלים בכאן רק לענין שתיקה כהודאה בזה קאמר דצ"ל בפניך משא"כ אם הבעלים מתו או הלכו למה"י ועד א' אומר שיין זה נתנסך ולית מאן דמכחיש ליה פשיטא דנאמן לזה כתב דאם אחר מכחישו האחר נאמן ע"ש):

ח **תרי**. כתב הש"ך דזה תמוה אם נאמן לו כבי תרי היאך יוצא ידי שמים ויאמר איני מאמינך אלא ה"ק דאפילו אי מהימן ליה כתרי יכול לומר איני מאמינך כלומר לדבר זה לא מהימנת לי כבי תרי ואי א"ל הבע"ד הכי אמרינן ודאי קושטא קאמר דבלבו אינו מאמין לו כב' ולא נימא כיון דעד השתא מהימן ליה כב' שוב אין הבע"ד יכול לומר איני מאמינך דה"ל כאלו באו ב' עדים וא"ל נתנסך יינך אלא כיון דא"ל איני מאמינך בטליה לנאמנותיה אע"פ שהוא דוחק קצת בלשון ניחא לי טפי בהכי כדי שלא נאמר דס"ל לר"ת דאע"ג דמאמין ליה בלבו כב' יבדה לומר איני מאמינך ולא נמצא שום מחבר שכ"כ בשם ר"ת או שיסבור כן אלא שצ"ע דמשמע דלדעה זו אפי' אין הבע"ד שם עד זה המכחיש ואומר לא נתנסך לאו כלום הוא וכן פי' העט"ז ודין זה הוא תמוה וחולק הש"ך ע"ז ופסק כשאין הבע"ד לפנינו אפי' בלא עד המכחיש אין העד שאומר נתנסך נאמן כלל ומכ"ש אם האחר מכחישו דשרי לכ"ע (וכבר כתבתי לעיל בס"ק ז' דבנה"ך חזר בו ולכך פי' דהאי ויש מי שכתב קאי אם הבעלים לפנינו ושתקו ויש כאן עד א' המכחיש עד הנכחש לאו כלום הוא) מיהו כל זה כשבאו הב' עדים בבת אחת אבל בזה אחר זה כיון שכבר נתקבל עדות הא' בב"ד ונפסק הדין על פי עדותו הוה ליה כב' עדים וכשבא אח"כ עד אחד להכחישו אין דבריו של א' במקום שנים וע"ל סי' א' מה שפסק המחבר גבי שוחט ששחט שלא כהוגן והשוחט מכחיש שהשחיטה כשרה וכו' מיהו היכא דבאו בבת א' לא אמרינן דראשון ה"ל כב' ואע"ג דבעובדא דהשוחט הוי בבת אחת שאני התם כיון דהאמינוהו להשוחט משום דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם ה"ל כאלו נתקבל עדותו כבר וכן בכ"מ היכא דגלי לן קרא דעד אחד נאמן ה"ל כב' דהא התורה האמינתו כב' אבל היכא דלא גלי קרא אלא דמסברא או מתקנת חכמים הוא נאמן כגון חתיכה ספק שומן ספק חלב וע"א אמר דהוא שומן או היכא דאמר ליה עד א' נתנסך יינך והוא שותק וכה"ג ובכל דוכתא דאמרינן עד א' נאמן באיסורים כיון דלא גלי לן קרא לא חשיב כב' אלא דבעדות אשה הקילו והאמינו לחד כב' ואין דבריו של א' במקום שנים עכ"ל:

ט **ידעת**. כתב הש"ך דאל"ה לא הוי שתיקה כהודאה דהא דשותק משום שאינו יודע בירור הדבר מיהו תימא שהרי כמה פוסקים פסקו דאף ששותק מחמת שאינו יודע בירור הדבר אפ"ה העד נאמן ומאריך עוד בכמה ראיות מש"ס ותוס' המוכיחין כך וסיים מיהו ודאי בפועל אף הרשב"א וסייעתו מודים דאם אינו בידו ולא אמר ליה בפעם הא' שמצאו אינו נאמן אם אין הבע"ד שותק מחמת הודאה וטעמא דפועל כיון שקיבל לעשותה בהכשר חזקה מיזהר זהיר ולכך אינו נאמן:

י **הכחישו**. נ"ל דוקא אם מכחישו אחר כך אבל אם אמר ליה אחר כך איני יודע ומה ששתקתי תחלה לא מפני שהודיתי וכו' העד נאמן לכ"ע ש"ך וכתב רבינו ירוחם ואם אמר ליה בפניך נתנסך ושותק ואח"כ חזר ואמר לא שתקתי אלא מפני שלא חששתי לדברי העד לא מהני כיון דע"א נאמן באיסורים אבל בדבר שבערוה דאין פחות מב' אם אמר שתקתי מפני שלא חששתי לדברי העד מהני וכתב הט"ז וז"ל משמע לי אם אמר שתקתי שהייתי סבור כיון שאני איני יודע ואתה יודע בבירור ועכשיו שמעתי מאחרים שאינך נאמן ומברר זה מאותן אחרים שהגידו לו כן דנאמן הוא בכך וכאלו אמר מתחלה איני יודע וראיה לזה ממ"ש רמ"א בח"מ סי' כ' שאם הביא ראיה שלא ידע תחלה מאלו עדים וכו' וה"נ דכוותיה אבל אם אמר מה ששתקתי תחלה שלא חששתי להשיבך אינו נאמן ואפילו לא אמר ליה העד בפעם הא' ואין הבע"ד יכול לומר כיון שכבר ראית אותי ולא אמרת לי דבר לאפרושי מאיסורא ועכשיו אתה אומר לי אין זה אלא דרך שחוק והיתול וע"כ לא חששתי להשיבך דאין אדם עשוי שלא לחוש אם אומרים שהוא שותה איסור עכ"ל:

יא **שאומר**. כתב הש"ך ולעיל בס"ס א' סי"ג כ' המחבר בסתם שהוא נאמן וסתם הר"ב כוותיה וכאן כתב הר"ב בשם יש מי שאומר משום שכתב ע"ז בד"מ וצריך לדקדק בסי' קפ"ה מנדה דלובשת בגדי נדה דלא מהני אמתלא ואולי יש לחלק וצ"ע וגם הט"ז כ' בסי' א' דאין לפסוק כן ע"ש:

יב **שחשוד**. כ' הש"ך דוקא אם הוא מומר לאותו דבר אבל אם הוא רק חשוד כתב לעיל סי' קי"ט ס"ז דנאמן ואע"ג דקאמר התם מי שהוא מפורסם בעבירה היינו שהוא מפורסם שעשה העבירה פעם א' דהוי חשוד ואינו מועד להיות מומר מיהו בסימן קכ"ד ס"ט באנוסים ודאי מועדים הם ואפשר כיון דמתוך אונס ודחק עושים כן כחשודים דייניגן להו ולענין עדות העובד כוכבים כתבו הפוסקים דאינו נאמן לא לאיסור ולא להיתר ונראה דאפילו אין לו הנאה בעדותו אינו נאמן להעיד בשל אחרים מיהו היכא דמסל"ת כבר נתבאר דינו בסי' צ"ח ס"א וסי' שי"ג ס"ב בהג"ה עכ"ל:

יג **ראשון**. רבינו ירוחם כתב ואפילו הבעלים מכחישים ופי' הש"ך דר"ל לאפוקי שותק דוקא ומכחישו דנקט ר"ל שא"ל איני מאמינך וכה"ג אבל אם מכחישו בבירור אינו נאמן וע"ל סי' רפ"א ומיהו היכא דאתחזק איסורא כגון טבל וכה"ג אין הבעלים נאמנים אלא היכא דבידו לתקנו:

יד **שטעה**. ולאו דוקא שטעה בכל שכרו אלא ה"ה אם הטעות שסובר שמקצת שכרו יפסיד והוא סך מועט ג"כ דינא הכי. ט"ז:

טו **להתיר**. כלומר תמצא דעד אחר נאמן באיסורים להתיר אפילו בלא שתיקת הבע"ד דתהוי כהודאה אבל להחמיר לא תמצא דהעד נאמן בלא שתיקת הבע"ד דממ"נ היכא דלא אתחזק לא איסור ולא היתר אסור מספק בלא העד והיכא דאתחזק היתירא אין העד נאמן לאסור כדלעיל ס"א עכ"ל הש"ך:

טז **וראוי**. כתב הט"ז פי' שצריך לילך עמו אבל אם הלך עמו ולא מצאו אין כאן איסור כנ"ל פשוט והש"ך כתב דאפילו הבע"ד או אף עד א' מכחישו נאמן בדבר דאיכא לברורי כן מוכח בש"ס ותוס':

יז **לאסרו**. באשר"י ומרדכי איתא אפילו להתירו ודאי להתיר איכא רבותא (ולא לאסרו) דהא אפילו בלא העדאתו אסור מספק מ"מ חשיב עדותו לודאי איסור ונ"מ לענין ס"ס גם נאמן אפילו בלא שתיקת הבע"ד כגון שאינו לפנינו או שאומר אינו יודע עכ"ל הש"ך:

יח **מנוקרת**. כתב הט"ז זה מיירי שהבשר כבר נחתך לחתיכות קטנות אבל כל שניכר בו ניקור ודאי נאמן ואין לחוש שמא נקרו מי שאינו בקי בניקור דכל המצויים אצל ניקור בקיאין הם כמ"ש בסי' ס"ה ומ"מ גם לזה יש תקנה שיתננה או ימכרנה לזה המעיד עליה שאז נאמן כיון שהוא שלו ואח"כ יחזור ויתננה לו ולא חיישינן בזה אח"כ וכל זה כתבתי לדעת רמ"א אבל תמהתי על פה קדוש שיאמר כן דדוקא בטבל וכיוצא בו שהיה אסור בודאי כולו בזה אמרינן כיון דאתחזק איסורא אין ע"א נאמן להתיר אבל בשר שאינו מנוקר הא לא אתחזק הבשר לאיסור כלל אלא משום גידים או חלב שיש בו וא"כ לא אתחזק לאיסור מצד עצמו אלא מכח תערובות איסור שבו מחובר פשיטא דנאמן ע"א לומר שזהו ההיתר והאיסור אין בו כיון שהאיסור לא היה ודאי והביא כמה ראיות לדבריו וסיים וכן מעשה בכל יום שמאמינים לכל אדם לומר שזהו בשר מנוקר ואוכלין על פיו ואע"פ שאותו שהבשר בידו אינו יכול לנקר עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו וכ' שדברי רמ"א עיקר ודחה כל ראיותיו ומה שהביא ראיה ממעשה בכל יום כבר ידוע דבדבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג וגם אפשר דאם אירע לפעמים שהאמינו לאדם כך ולא היה שלו היינו פשוט שהיה המנקר בעיר והיה אפשר לשואלו ע"ש):

יט **היתר**. דאף ע"ג דאתחזק איסורא במקום הזה מ"מ בהאי חתיכא לא אתחזק איסורא ש"ך ועל שלו נאמן אפילו אתחזק הואיל ובידו לתקנו הרא"ש וכתב הט"ז בשם הד"מ וז"ל מעשה בא לפנינו בראובן שתיקן חמאה לשמעון ושמעון מכר חמאה הרבה בחזקת כשרות ואמר שראובן תקנה ונתנה לו כולה בחזקת כשרות וראובן אמר שלא נתן לו כולה בחזקת כשרות רק מקצת והשאר אמר בפירוש שהיא אסורה ושמעון מכחישו והקלנו בדבר הואיל וחמאה של עובד כוכבים רבים מתירים בה ובקצת מקומות נוהגים

בה היתר אבל בשאר איסורים נ"ל שהוא אסור עד כאן לשון ד"מ ולע"ד נראה דאין להקל בזה וכו' ונראה דחשבינן לשמעון כאן לפושע שעירב איסור בהיתר ויש להחמיר עליו לאסור כל החמאה שלו דה"ל כנמצא ביד מי שאינו נאמן לסמוך עליו עכ"ל הט"ז (ובנה"כ חולק על הט"ז ופוסק כדברי הד"מ ע"ש) וכ' עוד הט"ז בשם אחיו הגאון על חמאה שנשלחה ע"י עובד כוכבים בלא חותם שמותר בדיעבד ולא חיישינן שמא החליפם בשלו:

כ **נאמנת**. אפילו בדבר איסור דאורייתא והיינו היכא דבידה לתקנו או שהוא שלה [דאל"כ לא עדיפא מע"א דאין נאמן הואיל ואתחזק איסורא] ש"ך:

כא **צדדים**. וכן דבר שיש בו טרחא אין הנשים נאמנות דנשים עצלניות הם וכן קבלתי שאין הנשים נאמנות על ניקור האחורים ומה שכתב המחבר שהנשים נאמנות בניקור בסתם ניקור קאמרי' דהיינו הפנים וע"ל סי' פ"ד סי"א עכ"ל הש"ך:

כב **קטן**. כתב הש"ך ונ"מ להיכא דאומר ידעת רגלים לדבר או אם אחד מכחישו ואין הבעלים שם או בדבר דאיכא לברורי וכשאומר בא וארא עובד כוכבים מנסך יינך או בדבר דלא אתחזק לא איסור ולא היתר או בב' חתיכות א' של איסור וא' של היתר וכל כה"ג דהעד נאמן בלא שתיקת הבע"ד דהוי כהודאה אין הקטן נאמן מיהו היכא דהוא בידו הקטן נאמן אפי' להוציא דבר מחזקתו להתיר או לאסור ועיין בא"ח ס"ס תל"ו ולעיל ס"ס מ"ח:

סימן קכח

א **שאינו**. כגון גר ותושב וישמעאלים טור ורשב"א ורמב"ם. ובפרישה דייק מהכא דמגע גר תושב מותר בשתיה דאל"כ ניחוש למגעו וכ' עליו הש"ך דזה תימה דהא פסק המחבר לעיל סימן קכ"ד ס"ב דמגע גר תושב אסור בשתיה אלא ה"ט כמ"ש רש"י דכיון דלא פלח עבודת כוכבים לא נגע ולא מנסך מיהו נראה דהיינו דוקא אם הוא בענין שאין לחוש שנגעו לשתות או להנאה אחרת כדלקמן ס"ד בהג"ה:

ב **מפקידין**. אפי' בעיר שרובה ישראל ש"ס וכתב הב"ח דלא שרי בהנאה אלא בידוע שלא נגע הא לאו הכי אסור אף בהנאה משום שאנו חוששין שמא החליפו בשלו ושלו ודאי אסור כיון שאינו חושש על מגע עובד כוכבים עכ"ל הש"ך:

ג **מייחדים**. כתב הש"ך היינו לכתחילה אבל בדיעבד שרי אפילו בשתיה היכא דליכא למיחש שנגעו כדי לשתות ממנו כדלקמן ס"ד:

ד **חתום**. נראה למאי דכתב הר"ב בסימן ק"ל ס"ב דבדיעבד סגי בחותם א' אפילו במפקיד א"כ כ"ש הכא והא דסתם כאן כדברי המחבר משום דסמך עצמו אלקמן סימן ק"ל דהתם עיקר דוכתא דדין זה ט"ז וש"ך:

ה **חותם**. ואפילו החביות פתוחות רשב"א וכתב הב"ח ומיהו ודאי דוקא בבית פתוחה לר"ה וישראלים עברו שם הא לאו הכי לא מירתת וע"ל סימן קל"א:

ו **הרגיל**. אבל לא חיישינן שהכניס אצבעו לפנים ונגע בו או שנגע ביין שיצא לחוץ דרך הברזא שאז נאסר מה שבפנים ג"כ ע"י ניצוק כיון דלא חזינן ריעותא לפנינו ולפ"ז לדידן בזה"ז שרי אף בשתיה במקום הפסד דהוי מגע עובד כוכבים ע"י ד"א שלא בכוונה כדלעיל סימן קכ"ד סכ"ד בהג"ה עכ"ל הש"ך והט"ז חולק ע"ז ופסק דאסור כאן הכל אפי' בהפסד מרובה (ובנה"כ מחזיק דבריו שבש"ך וכתב דעיקר דלדידן שרי אף בשתיה דהוי מגע עובד כוכבים ע"י ד"א שלא בכוונה) ע"ש:

ז **במנעול**. כ' ב"י בשם תשובת רשב"א דוקא שידוע שנעלו בפנים אבל אם אין ידוע אע"פ שיש מנעול בפנים אין אוסרים מספק והיינו ביום אבל בלילה אמרי' מסתמא שנעלו גם מה שכ' אח"כ ביש נקבים בדלת דמותר היינו ג"כ ביום אבל בלילה אסור כ"כ רמ"א ס"ס ק"ל:

ח **סתומות**. דיכול לישמט ולומר ישן הייתי ולכך לא פתחתי לך:

ט **בשתיה**. אע"פ שאינו נתפס כגנב על הכניסה דמירתת שמא יבא ישראל ויראהו נוגע הרא"ש והיינו דוקא כשהעובד כוכבים יודע דמגע עובד כוכבים אסור לישראל ושיפסיד יינו בכך הא לאו הכי לא שייך מירתת וע"ל ר"ס קט"ו ש"ך:

י **שנגעו**. ואפ"ה שרי בהנאה במקום הפסד בזה"ז כדלעיל ר"ס קכ"ג ש"ך:

סימן קכט

א **שסגר**. כתב הב"ח דאף אם סגר והרחיק אינו אוסר אלא כשהחביות פתוחות או סתומות ושהה כדי שיסיר מגופות החביות כו' כדלקמן בסמוך גבי הודיעו שהוא מפליג ופשוט הוא:

ב **עקלתון**. והר"ן כתב הא דבעינן דרך עקלתון דוקא כשהעובד כוכבים אוחז החבית בידו או על כתפו אבל במניח עובד כוכבים בחנות וישראל יוצא ונכנס לא בעינן דרך עקלתון דכל שעה מתירא ממנו דילמא השתא אתי ישראל ויראה מתקרב לחביות וכתב הב"י דמיירי בענין שאין העובד כוכבים יכול לראות אם בא ישראל דמתיירא פן יבא ישראל פתאום ואפ"ה באוחז החבית בידו בעי דרך עקלתון דאל"כ א"א שלא יראהו

כשהוא בסמוך לו ויסלק העובד כוכבים ידו מיד אבל להרחיק מן החבית א"א לעשות כך מיד אבל אם א"א לישראל לבא פתאום לחנות כגון שיש חלון על הפתח שיכול העובד כוכבים לראות ממנו אם בא ישראל משמע דאסור עכ"ל וכתב הט"ז דדברים אלו תמוהין דאדרבה כיון שיש חלון מירתת העובד כוכבים שיבא ישראל ויראהו דרך אותו חלון אלא נ"ל טעמו של הר"ן דגבי בית וחנות א"צ דרך עקלתון דאפשר שהלך בדרך קרוב מאד לאחד מן הבתים ובמהרה כהרף עין יבא ויראנו ומירתת אבל בקרון וספינה לפי שהם בשדה במקום פנוי ומש"ה כל שאין שם אלא דרך א' מצי העובד כוכבים להזהר כל שרואה שהולך מרחוק ומ"מ נראה להחמיר אף בחנות או במעביר יין מן הבתים דג"כ בעינן דרך עקלתון:

ג **אסורות.** ולדידן ליכא למיחש לנגיעה אא"כ יש לו הנאה כגון שישתה או יחליף כדלעיל סי' קכ"ח ס"ד בהג"ה ובסי' ק"ל כתבתי בשם ב"י דבנקב קטן אע"פ שיכולין להוציא ממנו כל שאין יכולין להכניס לתוכו ליכא למיחש לחלופי ופשוט הוא. ש"ך:

ד **חותם.** אבל בחותם א' ממש סגי בדיעבד אפילו בלא הפסד מרובה כדלקמן סימן ק"ל ס"ב ש"ך. והט"ז כתב דאפילו בהפסד מרובה אין היתר אלא בנתייבשה הטיחה:

ה **יותר.** דל"ד לבין הגתות בס"ד דהתם העובד כוכבים מירתת מעובדי כוכבים אחרים אבל הכא עצה א' להם ולא מירתתי מהדדי ב"ח ומשמע דה"ה בלא הודיעו שמפליג דאסור מה"ט דל"ד לשוכר בית בחצירו של עובד כוכבים דלקמן סימן ק"ל דמותר משום דבעיר לא סמיך העובד כוכבים על השומר משום דאפשר שיבא פתאום ולא יראהו מרחוק אבל בשדה סמיך שפיר על השומר ש"ך בשם מ"ב:

ו **אסורה.** כתב הט"ז אבל בפקק של עץ מותר ונראה פשוט אפילו אם אין ישראל הולך עמו כלל:

ז **פקוקה.** כתב הש"ך משמע אבל אינה פקוקה אסור דליגע אינו מתייירא מעוברי דרכים ולדעת הר"ב בזה"ז דלאו עובדי עבודת כוכבים הן אפי' פתוחה לא חיישינן דיגע אא"כ ישתה או הנאה אחרת ומה דסתם הר"ב כאן היינו כיון שכבר כתב בעיקר דוכתא דדינא דבזה"ז שרי א"כ ממילא משתמע דכל מ"ש המחבר אינו אלא לסברתו מצד הדין והט"ז אוסר אף בזה"ז וכתב דהעיקר כמ"ש רמ"א בסימן קכ"ח ס"ד לחלק בין נקב צר לרחב בזה"ז:

ח **ירא.** כתב הש"ך ואפי' אין ישראלים בעיר משום דבעובדי כוכבים אחרים מירתתי מעובד כוכבים זה וזה מירתת מאחרים הרא"ש וכתב ב"י ומשמע לי מדברי הפוסקים

דאפילו מסר לו המפתח סתם אמרינן לא מסר אלא שמירת המפתח ואצ"ל אחוז מפתח זה עד שאבא עכ"ל:

ט **סדק**. ודוקא ביום אבל בלילה לא מהני סדק כדלקמן ס"ס ק"ל. ש"ך:

י **מותר**. כ' הש"ך בשם הרשב"א דאפילו היין פתוח שרי ומשמע דאפילו הישראל הולך לשהות ויודע העובד כוכבים שדעתו להפליג אפילו הכי שרי משום דחושב כשיזכור יינו יתחרט מיד ויבא וכתב הט"ז ואף על גב דלעיל ס"א בהודיעו שהוא מפליג אסור היין י"ל דהכא שאני דגבי שמע קול שופר או קול תפלה בבה"כ שאינו הולך מעצמו אלא דרך פתאום וע"כ נשכח היין שלו וזה רואה העובד כוכבים וע"כ הוא מירתת שמא יזכור היין משא"כ בהני דריש הסימן בהודיעו שהוא מפליג בודאי ניחם בעצמו קודם הליכתו וחושב העובד כוכבים שבכוונה הניח היין אצלו ומאמינו ע"כ לא מירתת עכ"ל:

יא **שיסיר**. ולמאי דכתב רמ"א סס"א דבהפסד מרובה מותר ה"נ מותר אפילו שהה כו' אם הוא הפסד מרובה. ט"ז:

יב **שמפליג**. הט"ז והש"ך חולקים על הרמ"א ופוסקים אפילו הודיעו הישראל שהוא מפליג אפ"ה מותר דמימר אמר העובד כוכבים כשיזכור הישראל שלא סגר במפתח ישוב לביתו ויסגור ומרתת כן הוא בתשובת הרא"ש דפוס החדשים עכ"ל:

יג **וארובה**. דמצי למחזי לכ"ע הא לא"ה דהך גיסא ודהך גיסא אסור ש"ך וע"ל סי' קכ"ח ס"ג:

יד **בבהלה**. וטעם הדבר כתב הט"ז דאם יצא בבהלה סובר העובד כוכבים דמחמת הבהלה לא זכר הישראל את יינו בעת ההיא וחושש שמא עתה כבר נזכר הישראל ויבא לביתו ולפ"ז אם ראהו העובד כוכבים בשוק בשעת חזרתו לביתו דבר ברור שאסור היין כל שסגר עובד כוכבים הדלת מבפנים אע"פ שהיציאה היתה בבהלה אבל אם יצא שלא בבהלה סובר העובד כוכבים שהישראל מאמין לו ולכך אינו מירתת עכ"ל:

טו **נחבא**. ואפילו אין נתפס עליו כגנב. כ"כ הטור:

טז **ישמעאלים**. דלאו עובדי כוכבים הן וה"ה לשאר עובדי כוכבים בזה"ז:

יז **רוב**. אע"ג דרוב וקרוב הולכים אחר הרוב אפילו בקורבה דמוכח כדלקמן סי"ז שאני הכא כיון שנמצא בתוך השכונה גופה כ"כ הרשב"א וכ' הב"ח ובמקום הפ"מ יש להתיר אף כשדרך העובד כוכבים מפסיקתן אם נעולות הן בלילה וכתבו הט"ז וש"ך ע"ז דבהא כ"ע מודו אפילו בהפסד מועט אם נעולות הם בלילה:

יח **נגעו**. כתב הט"ז נ"ל דעכשיו שאנו מקילין בסתם יינם במגע עובד כוכבים ע"י ד"א מותר גם אפי' אם נגעו בו בקנה כיון דלאו למגע יין נתכוין רק לחפש הממון ה"ל מגעו

שלא בכונה ושרי כדלעיל סי' קכ"ד סכ"ד ואפילו אם נגע ביד עצמו בזה היה נראה להתיר אלא שאין להקל כ"כ כיון שלא נמצא בפירוש ואי' בהגהת אשר"י פ' השוכר דהאידנא אין לאסור אפילו סגר הדלת ולא נתפס כגנב אא"כ יש לחוש לשתיה או לשום הנאה שלו עכ"ל וכתב הש"ך על מ"ש המחבר אפי' רוב גנבי עיר עובד כוכבים מותר דהא בש"ס משמע דאינו מותר אלא משום ס"ס והיינו כשגנבי עובד כוכבים וישראל שוין או שאינו ידוע מי המה הרוב אבל ברוב גנבי עובד כוכבים דליכא ס"ס לא (והמעיין בתוס' ובאשר"י דף צ"ד בהג"ה יראה דלק"מ שמיירי דחביות הרבה פתוחות יותר מכדי שתיה דאז אפילו ברוב עובדי כוכבים הוי ס"ס ע"ש וסיים הש"ך וז"ל וקצרתי כיון שאין דין זה מצוי בינינו דאין רגילות להצניע ממון בחביות יין וכמ"ש הרא"ש עכ"ל):

יט **פקוקות**. כפתוחות דמי דכי מהדר לה לפקק לאו משום אימתא אלא משום אורחא דמילתא ר"ן וריב"ש אבל סתומות מותרות שזה ראיה שלא פתחום שאם פתחום לא חזרו לחתום שאין אימת אדם עליהם:

כ **מלחמה**. בין בחיל של מדינה זו בין בחיל של מדינה אחרת. ב"י וד"מ:

כא **חיישינן**. כתב הט"ז דתמוה הוא אמאי לא נימא בשביל ממון קאתי דהא בשעת מלחמה הוא וצ"ל דכאן מיירי במקום שאין רגילין להצניע ממון בחביות וע"כ אנו למדין מזה דעכשיו שהבעלי מלחמות מחפשים אחר מטמונים אפי' בחביות יש להקל אפילו בסתומות שנפתחו דהיינו ממש דינא דגנבי שנזכר בסי"א והיינו דוקא בשעת חירום ח"ו שהם שוללים שאז אינם עוסקים בשתיה רק בשלל ממון לחוד אבל אם נשתהו שם אחר החירום ההוא ודאי פתחוהו לשתות ואז אותן שהיו סתומות ונפתחו אסורות כנ"ל ברור עכ"ל:

כב **וניגוב**. דחיישינן שמא נגע בו דלא מרתת ליגע שהוא סבור שאינו מפסיד וכיון שאין בו יין עוד וע"ל סימן קכ"ג סי"ז וסימן קכ"ז ס"ה וסי' קל"ח:

כג **לנסך**. כתב הט"ז נ"ל זהו דוקא לדין התלמוד שהיו מרוחקים מאד מסתם יינם והיו אוסרים אותו אפי' בהנאה אבל עכשיו שאין אנו מרוחקין כ"כ שהרי מותר בהנאה ועוד שראינו רבו המתפרצים בעו"ה ואפילו אותן שאינן חשודים על הזנות נחשדים על שתיית סתם יינם וזה דבר מפורסם בכל יום להיות שהאיסור קל בעיניהם א"כ אותן שנחשדים על הזנות ודאי נחשדים על שתיית סתם יינם ולא נזהר ממגע זונה שלו ביין שלו ע"כ נ"ל דחמרא של אותן הפושעים בזנות עובד כוכבים ודאי אסור לדידן וגרע טפי ממה שאמרו בכאן בזונה ישראלית דהיין אסור מטעם דאיהי נמשכת אבתרייהו עכ"ל:

כד **מותר**. דאין לו פנאי לנסך [דבעבידתי' טריד] הרא"ש והטור:

כה **וחלוקים**. כתב הט"ז ונראה דהך וחלוקים הוה כמו או חלוקים דאם הם חלוקים בגגות א"צ להיות חלוקים ביתדות עכ"ל:

כו **ברוב**. אע"פ שהיא קרובה לעיר שרובה ישראל אפילו בקורבה דמוכח ש"ך ועי' בח"מ סימן רנ"ט ס"ו:

כז **בפקק**. כתב הט"ז מ"ש רמ"א דאם נסתם בפקק דהיינו של עץ דמותר זה אינו דאין היתר אלא בשל טיט דוקא (ובנה"כ השיג עליו וכתב דוקא בבית אורחא דמילתא למיהדר פקק של עץ אבל הכא אם איתא דנגע בה לא היה חושש לחזור ולסותמה שהרי הניחה ללכת לאיבוד וכ"כ הב"ח):

כח **כרם**. כתב הש"ך שאין דרך לגנוב מכרם זה ולהצניע בתוכו טור ורשב"א אבל בלא האי טעמא הוי שרי דאע"ג דאפילו בקורבה דמוכח אזלינן בתר רובא הכא כיון שנמצא בתוך הכרם עדיף טפי וכ' הט"ז דהאי כרם מופרש לגמרי ואין סביבו לא כרם ישראל ולא כרם עובד כוכבים דאל"כ קשה למה כתב האי אצ"ל וכו':

כט **סגור**. כתב הט"ז דלדידן דקי"ל לעיל סי' קכ"ח ס"ג ד' דאין איסור רק בסגר העובד כוכבים הדלת בפנים ומספיקא לא אמרינן שמא סגר הוא עצמו במנעול א"כ יש לנו להתיר כאן אפילו בלא סגרו ישראל תחלה עכ"ל וע"ל סי' ק"ל ס"ס ח' בהג"ה:

ל **שנתבאר**. פי' הש"ך ר"ל דשם נתבאר דלא חיישינן שמא נגע לנסך אלא כשנגע להנאתו ואפילו הוציאה הברזא בכונה שרי משום דכיון דאין כונתה לנסך ה"ל מגע עובד כוכבים ע"י ד"א שלא בכוונה ולא חיישינן שמא נגעה בידה עצמה ביין שבחבית או נגעה במה שיצא לחוץ במה שמשכה דאז נאסר גם מה שבפנים ע"י ניצוק דהא אינה צריכה לעשות כן וגם לעיל מ"ש רמ"א דאין העובדת כוכבי' נאמנת מיירי שא"א לה ליקח אם לא שתגע בידה כגון שאין ברזא לחבית וצריכה לשאוב מן החבית בידה אבל היכא דיש ברזא אפילו ידוע שלקחה היין מן המרתף שרי לדידן בזה"ז במקום הפסד אבל הט"ז אוסר אם בודאי הוציאה היין ע"י ברזא אף לדידן (וכבר כתבתי טעם פלוגתתן בסימן קכ"ד ובנה"כ חולק עליו ע"ש):

סימן קל

א **בשק**. כ' הט"ז דוקא בנוד של עץ אז צריך להניחו בשק אבל בנבל של עור ואין תפירותיו מבחוץ נראה ברור דא"צ נתינה בשק אלא בשני חותמות וקשר הוה ג"כ חותם והיינו כשהוא משונה קצת משאר קשרים וכתב הש"ך דבדיעבד הדבר ברור דסגי בחותם או אף בחבית של עץ ואפילו בלא שום תיקון אחר כגון כיסוי עור או להכניס החבית בשק

מיהו אם לא חתך הברזות אף דיעבד אסור דהא בקל יכול להוציא הברזא ולהמשיך יין עכ"ל (ונ"ל דלדידן הכל שרי אף אם לא חתך הברזות כמ"ש לעיל בסי' קכ"ט בשם הש"ך ע"ש) ובט"ז מתיר בדיעבד אם טח בטיט ונתייבש סביב הברזא אם הוא הפסד מרובה כמ"ש רמ"א סי' קכ"ט ס"א והב"ח כתב דמ"מ עכשיו נוהגין שאין להתיר כלל לשלוח מעיר לעיר בלא נאמן ישראל שהוא שומר ביום ובלילה כי שכיח הוא שהעובדי כוכבים מוציאין יין במקדח קטן או ע"י סכין מבין הנסרים ואין לשנות ולהקל כלל מיהו אם מכסין כל החבית בחשוקים שקורין רייפי"ן וגם השולים בנסרים יש להתיר וכתב הט"ז והא דאין לחוש שמא יוציא היין מבין החשוקים דהא עיקר האיסור משום שבשעת הסתימה נוגע בו וכשנוגע ביין שיוציא מבין החשוקים הוא רחוק קצת מן היין שבחבית והוי כמו נוגע בקלוח היוצא דאין איסור על מה שבחבית אלא משום ניצוק חיבור ממילא מותר כמ"ש בר"ס קכ"ו דאין אומרי' בחביות ניצוק חיבור משא"כ אם מוציא יין במקדח או בסכין מן הנסר של החבית עצמה או מבין הנסרים דודאי נוגע בשעת חתימה ביין שבחבית עצמה גם במהרי"ל ראיתי שמחלק בין נקב דק ובין נקב רחב קצת שבשעה שסותם העובד כוכבים את הנקב יש לחוש שנכנס מן בשר אצבעו בפנים ואוסר. ודין עובד כוכבים ששותה דרך קנה חלול ע"ל סי' קכ"ד סכ"ג דבהפסד מרובה יש להקל. וכתב עוד דמדברי הרמ"א משמע כאן דאם ידוע ודאי שהוציא מבין הנסרים שאסור ואע"ג דבסי' קכ"ד סכ"ג כתב בעובד כוכבים שהוציא יין בדרך דקירת סכין בחבית דמותר מה שבחבית שאני התם דעדיין הסכין תחוב שם אבל אם כבר סתמו ודאי אסור אף לדידן דבשעת סתימה נוגע שם במקום שהיה יוצא (ובנה"כ השיג ע"ז וס"ל דהרמ"א לא כ"כ אלא לדינא אבל לדידן שרי במקום הפסד אם הוציא מבין הנסרים א"נ דקמ"ל דאין חוששין שמא הוציא מבין הנסרים בדרך שאוסר היין שבחבית כגון במינקת וכה"ג או שידוע שנוגע כשחוזר וסותם הנקב ע"ש):

ב **שייחד**. דאז הוי כחצרו של ישראל מש"ה מותר בהנאה ט"ז. וכתב עוד אפילו מפתח לחוד הוי כחותם א' (וכבר כתבתי לעיל בסימן קי"ח דבנה"כ השיג עליו בזה דלא הוי מפתח כחותם א') וגם סתימת מגופה לא הוי כחותם א' אלא בהפסד מרובה ואם רואה חותמו מקולקל אין לאסור אלא כשנראה שנסתר בכונה ע"י אדם כדלקמן ס"ח בהג"ה עכ"ל הש"ך:

ג **להפקיד**. דאי משום אינסוכי לא מנסכי ליה ואי משום איחלופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף ש"ס וכתב ב"י ומשמע דאפילו יש בכלי שום נקב שיוכל לשתות ממנו אם אינו גדול שיוכל להריק בו יין לתוך הכלים שרי:

ד **בטיט**. כתב הט"ז דוקא אם נתייבש הטיט הוי כחותם א' הא אם לא נתייבש נראה דלא הוי חותם דבקלות מאד יכול להסיר הטיט הלח ולתת אחר במקומו ולכך אם מוליך

היין בדרך ויודע שהפליג הישראל לא מועיל טיחה בטיט כלל כי פשוט הוא שעל ידי שהעגלה מתנענעת תמיד היין הולך למעלה ומרכך הטיט ונופל וזה דבר מצוי מאוד והוי כפתוח לגמרי בלי חותם ע"כ נראה דבשום פנים אין היתר בהולכת יין מחמת טיחה לחוד בלי סימן אחר רק במונח אז מועיל טיחה עכ"ל:

ה **שמשנה**. וקשירת כיסוי העגלות אע"פ דאין לך קשר משונה מזה מ"מ מאחר דמוכרח העובד כוכבים להתיר הקשרים ולפתוח העגלות בכל יום כדי ליקח מאכל שלו שבתוך העגלות אינו מרתת ולכך לא הוי כחותם כ"כ בתשובת מ"ב סי' כ"ט ע"ש:

ו **דר**. ואין לעובד כוכבים שייכות ביין אע"פ שיש לו שייכות בבית בחזקת משתמר הוא עד שיצא הישראל ויאמר לו שהוא מפליג כדלעיל ר"ס קכ"ט ואם יש לעובד כוכבים שייכות ביין נתבאר בסימן קכ"ח סעיף ב' ג' עכ"ל הש"ך:

ז **וחותם**. ולדידן בחותם לבד מותר בדיעבד כדלעיל ס"ב בהג"ה:

ח **בצד**. שאז אסור דכיון שהשכיר או מכר יש לו שייכות קצת בבית משא"כ לעיל סי' קכ"ח ס"ב דאין לו שייכות כלל שרי אפילו נמצא עומד בצד היין ומיירי כאן אף שאין הישראל דר שם ואפילו בלא חותם כלל מותר אם אין העובד כוכבים דר שם אא"כ עומד בצד היין כנ"ל. עכ"ל הש"ך:

ט **כגנב**. ושרי כדלעיל סי' קכ"ח ס"ד ומ"מ מיירי שישראל יוצא ונכנס שם דאל"כ או אפילו בהודיעו שהוא מפליג לא עדיף ממניח עובד כוכבים בחנותו בסי' קכ"ט ובביתו בסי' קי"ח ס"י דאסור. ש"ך:

י **מותר**. כל מה שיכולין לראות ע"י חור וסדק כדלעיל סימן קכ"ח ס"ג וכתב הט"ז אבל בפתוח הדלת לגמרי מותר אפילו בלילה דמרתת דלמא השתא מדכיר ליה לחמרא ויבא כ"כ הרשב"א:

סימן קלא

א **פרע**. כתב הש"ך היינו שלא פרע לו כלום אבל אם פרע לו מקצת בענין שיש לישראל חלק בהיין משמע מהרשב"א דה"ל כיינו של ישראל שמונח ביד עובד כוכבים דשרי במפתח וחותם ולדידן בחותם א' בדיעבד:

ב **והישראל**. דחשיב כמו שומר דסגי ביוצא ונכנס כ"כ הפוסקים וכתב בד"מ דוקא שמונח בבית אבל בחצר לא עד שיושיב שומר דכיון שיש לו שייכות ביין ובחצר נגע ולא מרתת וכתב הט"ז ולא הבנתי זה דאדרבה בחצר מרתת טפי מבבית כיון שיש לו שייכות גם בבית עכ"ל:

ג **ישראל**. אפילו ישראל אחר ב"י ופרישה אבל דעת הרשב"א דאפילו בישראל זה לבדו דר בעיר אינו מתיירא ליכנס שם ומזייף ובעינן דוקא ישראלים רבים דרים שם לפי שמתיירא שמא יראהו א' מהם וכן דעת הר"ן ויש להחמיר במקום שאין הפסד אבל בהנאה נראה דשרי אף שלא במקום הפסד ומיהו היכא דאין העובד כוכבים דר בחצר שרי בלא חותם כלל כיון דהוא פתוח לר"ה עכ"ל הש"ך:

ד **מפתח**. ודעת רש"י דאפ"ה אסור דכל שלא כתב לו התקבלתי בענין שאינו יכול לעכבו סבר אי חזי לי לא מפסידנא ואמינא דידי הוא וה"ה פתח פתוח לא מהני כיון שהעובד כוכבים יושב בתוך אותו הפתח ואפילו בשני חותמות לעולם אסור עד שיהא יושב ומשמר ע"כ נראה דאין להקל בזה אלא במקום הפסד. ש"ך:

ה **ובדיעבד**. כתב הש"ך ובמפתח וחותם שרי בהנאה לדידן אפילו באינו פתוח לר"ה ואין שום ישראל דר בעיר וכן בשתיה במקום הפסד מרובה ובט"ז כתב דה"ה מפתח לחוד מהני וע"ל סי' קי"ח וסי' ק"ל מ"ש ע"ז בשם הש"ך ונה"כ ע"ש:

ו **דר**. ואפי' הרבה ישראלים דרים בעיר לפי שאין העובד כוכבים מרתת מליגע כיון שהוא שלו משא"כ ביין של ישראל ברשות עובד כוכבים מותר בחת"ח או בחותם א' בדיעבד דמרתת טפי אבל יוצא ונכנס מהני כאן אע"פ ששהה זמן רב אם לא הודיעו שהוא מפליג כדלעיל ר"ס קכ"ט ש"ך:

ז **וחותם**. ולדידן מותר בחותם א' בדיעבד כ"מ מפוסקים ש"ך:

ח **רוכלי**. ואפילו בלילה מתירא שמא יחשבוהו לגנב ומ"מ בשבתות וי"ט שאין מתירא מרוכלים נראה שצריך שומרים והא דאמרינן לעיל סימן קכ"ט ס"ו דאין אנו בעיניהם בחזקת שומרי שבתות היינו במקום דאיכא פסידא לישראל וזה לא שייך ברוכלין כ"כ הב"י וד"מ:

ט **חלון**. כתב הט"ז ואז מותר אפילו מה שבכל החדר ואע"ג דבסי' קכ"ח ס"ג אינו מותר אלא כנגד הנקבים שיכול לראות שאני התם דנכנס ודאי וסגר אחריו אבל הכא אמרינן חזקה דלא נכנס כלל ע"כ ל"ש נגד הפתח ול"ש בצדדין הכל מותר כ"כ הרשב"א:

י **בלילה**. ואפי' פתח פתוח לר"ה לא מהני בלילה אלא צריך להיות ישן בתוכו. ש"ך:

יא **מעכב**. וכתב ב"י בשם תשובת הרשב"א דדוקא אם כתב לו התקבלתי או שזקפו עליו במלוה הא לא"ה אפילו קנאו ממנו בפני עדים כדרך מקחן של עובד כוכבים שלא יוכל א' מהם לחזור המקח אסורים:

יב **ענין**. אפילו ביינו של עובד כוכבים ברשותו של עובד כוכבים שדר שם ואין הישראל דר שם ועיר כולה עובד כוכבים משום דחב"ח הוי כשומר ומשמע דמפתח וחותם חשיב

כחב"ח דהוי כשומר והב"ח השיג על הרב דהיה לו לכתוב דלדידן מותר אפילו בשתיה ואין זה השגה דבכמה דוכתי כתב הרב כה"ג והיינו לפי דין הש"ס ונ"מ נמי לדידן שלא במקום הפסד דאסור בהנאה כדלעיל סי' קכ"ד אפ"ה שרי כאן ועוד נראה דאפילו בזה"ז לא רצה הרב להקל בשתיה בכאן כיון דאם היה ידוע שנגע היה לכ"ע אסור בהנאה מדין הש"ס ומ"מ בהפסד מרובה אפשר דיש להתיר בשתיה. ודע דבכל הסימן זה וכן בכל סי' קכ"ט וק"ל דחיישינן שמא נגע בו עובד כוכבים היינו דוקא במקום דאיכא למיחש שמא נגע בו לשתות או להחליף או לשום הנאה אחרת או שנגע בו דרך מתעסק הא לא"ה לא חיישינן דנגע לנסך ומותר בשתיה במקום הפסד דעובדי כוכבים בזה"ז לאו עובדי עבודת כוכבים הן כדלעיל סימן קכ"ח ס"ד בהג"ה והרב שלא הגיה כן היינו משום שסמך עצמו אלמעלה עכ"ל הש"ך וכתב בט"ז דאין להקל בזה כלל לשתיה רק לענין לקנותו לכתחלה להרויח בו מותר:

יג **מותר**. כתב הש"ך שלא אמרו אלא במטהר יינו של עובד כוכבים שגדל בכרמו שלא טרח בו כל כך ולא הוציא עליו הוצאות ואינו חושש כ"כ אם ירגיש הישראל שיזייף אבל כשמוליך יין למרחוק בטורח גדול והוצאה מרובה וגם קנה אותו חש לטרחו ולהוצאתו ולא יזייף. הרא"ש וטור וכתב הב"ח דהיכא דנהוג להתיר בכה"ג בחותם אחד נהוג:

יד **בשותפות**. ומיירי שפרע ישראל חלקו להעובד כוכבים האחר או שכתב לו התקבלתי בענין שכשבא הישראל אינו מעכב עליו דה"ל יינו של ישראל. ש"ך:

טו **חיישינן**. דל"ד למטהר יינו של עובד כוכבים דלא שרי בחת"ח דהכא שאני כיון דאית לישראל שותפות העובד כוכבים מרתת ונתפס עליו כגנב ולדידן דקי"ל דסגי בחותם א' א"כ אפילו אין המפתח ביד ישראל שרי ומה שהצריך הרב שיהא המפתח ביד ישראל משום דבכה"ג שרי אף לכתחלה ומשמע לי דאפילו היה היין מונח בביתו של עובד כוכבים שותפו שרי דכיון דאית לישראל שותפות בו ה"ל כיינו של ישראל שמונח בביתו של עובד כוכבים ושרי בדיעבד לדידן בחותם א' עכ"ל הש"ך וכ"כ הט"ז דמותר בכאן בהפסד מרובה בחותם א' אלא שכתב שיש ט"ס בדברי רמ"א וכצ"ל ישראל ועובד כוכבים שיש להם יין בשותפות וטיהרו ישראל ונתנוהו בבית עובד כוכבים אחר דאילו כמו שכתוב לפנינו קשה הא המוכר לא מירתת כלל והיה לו להצריך שומר דוקא וגם היאך שייך לשון טהרה אצל עובד כוכבים דנקט רמ"א וטיהרו לשון רבים אלא ע"כ שצריך להגיה כמ"ש עכ"ל:

סימן קלב

א **דמיו**. דלאו דמי מכירה לקח אלא דמי ההיזק ואפילו אין העובד כוכבים רוצה ליתן המעות עד שיתן לו הישראל היין שרי כ"כ הר"ן וכתב הש"ך משמע דאפילו אסרו בשוגג דבכה"ג פטור מלשלם כדאיתא בח"מ סי' שפ"ה אפ"ה מותר ליקח דמיו מאותו העובד כוכבים דמ"מ הזיקו:

ב **אסורים**. פי' אפי' לאחרים לפי שכבר נאסר היין קודם מכירה. ט"ז:

ג **שלבעל**. משום קנס אבל לאחרים מותרים דכיון שאחר שקנה העובד כוכבים היין במשיכה נתן הדמים לא הוי דמי יי"נ ומ"מ גם לאחרים לא שרי אלא בהפסד מרובה הא לא"ה אסור ואע"ג דלא נ"מ ביי"נ דקי"ל דשרי בהנאה בזה"ז מ"מ נ"מ למוכר עבודת כוכבים ומשמשיה דדין אחד יש לעבודת כוכבים ויי"נ וע"ל ס"ס קמ"ד עכ"ל הש"ך:

ד **שנתבאר**. דמגען מותר בהנאה במקום הפסד:

ה **דעתו**. ולא נקנה לו במשיכה זו כיון שעדיין לא פסק. טור:

ו **יינם**. כ' הש"ך ואפילו לאותו עובד כוכבים עצמו ג"כ אסור למכור כיון שהיו עסוקין במכירה קודם שנאסר גרע טפי והדבר נראה דמשום מכירה לוקח המעות ולא משום הזיקו (ולבוש וב"ח בק"א כתבו בענין אחר) וכתב הב"י דאם נזהר הישראל יפה יפה וידע דודאי לא נגע דמיו מותרים:

ז **בד"א**. דפסק עד שלא משך מותר:

ח **עכבת**. או לכלי שיש בו טופח על מנת להטפיח: מנדנד

ט **מנדנד**. כתב הש"ך ולדעת הר"ב סימן קכ"ד סעיף י"ז אינו אסור בנדנוד בלא הגבהה ומכל מקום יש לתמוה למה כתב כאן דדמיו אסורין הא קיימא לן בסימן קכ"ו דניצוק אינו אוסר אלא בשתיה וכאן אין איסור אלא משום ניצוק ועוד קשה על מ"ש המחבר דע"כ הוא מנדנד כשאוחזו בידו דהא אמרינן בש"ס ס"ס כי מטא לאוירא כו' ע"כ הבין דמה שתירץ לו מקודם אי דקא רמא למנא דישראל ה"נ ל"צ דרמי למנא דעובד כוכבים היינו שהעובד כוכבים אוחזו בידו דאל"כ לא קניא כי מטא לאוירא וכ"מ נמי מדמתרץ בתר הכי אי דנקט ליה עובד כוכבים לכלי בידיה ה"נ כו' וא"כ איך הבין לל"ל דרמא למנא דעובד כוכבים הא אפילו רמא למנא דישראל והעובד כוכבים אוחזו אסור משום דע"כ מתנדנד וצ"ע עכ"ל (ונ"ל דלק"מ דאנן השתא קיימינן למאי דס"ל ניצוק חיבור לפ"ז כשמנדנד עובד כוכבים הכלי נאסר קלוח העליון מהתחתון ע"י ניצוק אבל בש"ס הוא אליבא דמ"ד דלא אמרינן ניצוק חיבור כדאיתא שם להדיא ע"ש ע"כ לא איכפת לן כשמנדנד שהרי הוא קונה בעוד שהוא באויר

הכלי ובזה לא שייך נדנוד כשעדיין הוא באויר ומן התחתון לא נאסר דלא ס"ל ניצוק חיבור וכעין זה מתרץ בב"י דברי הרמב"ם ע"ש ודו"ק):

י **מעט**. פי' אם הוא שוה שום דבר והוא של ישראל אסור ואם יש ס' כנגד העכבת יין כולו מותר אף בשתיה כדלקמן סימן קל"ד ס"ד בהג"ה ש"ך:

יא **שנגע**. כתב הש"ך משום דלא שייך כאן ניצוק חיבור דבסתם יינם לא אמרינן ניצוק חיבור אלא בשתיה ולא בהנאה ומ"מ קשה על הרב דכתב כדברי הטור ורשב"א דכשתופס העובד כוכבים הכלי בידו מותר אפילו לכתחלה וסתם כדברי הרמב"ם והמחבר דבאחזו עובד כוכבים בידו באויר אסור וצ"ל דהרב מפרש דהא דאסר המחבר באוחזו בידו באויר ונדנדו הוא משום דקודם שהגיע לכלי ע"י נדנוד נוגע בראש הכלי ונאסר הכלי מיד ע"י נדנוד אבל בתופס באויר בנחת בענין ששופך באמצע הכלי שאינו נאסר אלא הטפה ראשונה שבתחתית הכלי לא מיתסר משום ניצוק דכיון דאפילו בתערובות שרי בדיעבד א"נ הר"ב מפרש דהאי בד"א שכתב המחבר קאי אדסמיך ליה אם לא פסק וה"ק בד"א דלא נאסר אלא מחמת שיגע בו דש"מ דאם נזהר שלא נגע מותר כשמודד לכליו של ישראל אבל לכליו של עובד כוכבים או לכליו של ישראל ביד עובד כוכבים ומנדנד העובד כוכבים הכלי אסור מיד קודם שיגע בו וצריך ליקח הדמים תחלה והשתא לא אמרינן דקנה מיד שהגיע לאויר דהגבהה ושום משיכה אינו מועיל עד שפסק תחלה כמו שכתוב בח"מ סימן ר' ס"ז וכתב ב"י דהוא הדין אם שכר לו הישראל מקומו מותר ויוציאנו משם קודם שיאסר שלא יטול שכירות יין נסך:

יב **תחלה**. אבל הגביה בשעה שמדד אינו קונה שאותה הגבהה אינה לקני' אלא למדידה. הרשב"א:

יג **מקפידים**. מיהו לכתחילה יש ליזהר כמ"ש בסימן קכ"ד סכ"ד דבמקום שאין הפסד אף בזה"ז אין להתיר בהנאה. ש"ך:

יד **משקבלוה**. כתב הש"ך אבל לא קבלוה בשכרם אע"פ שנכנס לרשותם לא זכו בו שאין חצירו של אדם קונה לו בע"כ ועי' בח"מ סי' ר':

טו **שרי**. דסתם יינם בזה"ז מותר בהנאה במקום הפסד ואם כן הכא נמי שרי. ש"ך:

טז **מותר**. כ' הש"ך דהטור השיג ע"ז ונראה שדבריו הם עיקר דכיון שהקדים לו דינר מיד נקנה לו היין ובשליחותו נתנו להם מיהו במקום הפסד קי"ל דסתם יינם בזמן הזה מותר בהנאה:

יז **לעבדו**. כתב הב"ח פי' שנותן לעבדו דינר שיקנה לאלו העובדי כוכבים דמזכה לעובדי כוכבים על ידי עבדו הדינר ונעשה שליח לקנות היין בעבור העובד כוכבים ומשמע אבל

אם אמר לו בסתם קנה יין כך וכך אין העבד קונה היין אלא לבע"ה ואסור ונראה דוקא עבדו אבל אסור לומר כך לישראל אחר דרוצה בקיומו של יי"נ עד שיעשה שליחותו לעובד כוכבים כדלקמן סימן קל"ג ס"ה מיהו כתב הב"י בבד"ה דיש לפקפק בזה משום דיד עבד כיד רבו דמי:

יח **פייס**. ואפילו הוא בענין שאין הישראל היה יכול ליפטר מן השר אלא ביין מותר כיון שלא פירש לעובד כוכבים בפירוש שיתן לשר יי"נ עכ"ל הלבוש והוא מדברי תוס' אבל בהיה במקומי כתב הב"ח דמשמע אפילו היה יכול לפייסו בדברים אחרים מ"מ כיון שא"ל היה במקומי כו' אסור לכ"ע:

יט **שכתבו**. כתב הש"ך אפי' לא כתבו עליו אלא שאומר הכנס תחתי שלא יכתבו עלי ג"כ אסור:

כ **ומלטני**. והטור מסיים וי"א שאם כתבו כבר על הישראל חלקו אסור בכל לשון שאמר לו ואין היתר אלא כל זמן שלא כתבו שמותר לומר לעובד כוכבים פייס בשבילי שלא יכתבו עלי:

כא **מותר**. כתב הש"ך דמדברי הב"ח נראה דהיכא שאינו ידוע שמכרו לצרכו אף ביי"נ איכא למיחש שמא מכרו לחזור ולקנות בו יין נסך כדלקמן סימן קמ"ד גבי עבודת כוכבים אבל הדרישה שם חילק בין עבודת כוכבים ליין נסך דביי"נ לא חיישי' מן הסתם שלקחו לחזור ולקנות בו יין נסך ע"ש:

סימן קלג

א **לים**. (פי' שוחק ומטיל לים) וכתב הט"ז (וסתם ים משמע כל ים) וא"צ ים המלח כמו דצריך גבי פירות לפי שהפירות הם בעין ובסתם ים הולכין ספינות ושמא ימצאם א' ויהנה מהם:

ב **הקברות**. דשם אין עשוי לזרוע כ"כ ב"י הטעם והב"ח פסק דאם נטל שכרו קודם המלאכה שכרו מותר לאחרים והשיג עליו הש"ך ע"ש:

ג **להחמיר**. מיהו לכתחילה ודאי אין להשכיר עצמו או ביתו וכליו לסתם יינם כ"כ הב"י (בשם א"ח):

ד **שעיקר**. אע"ג דמן הדין יכול להניח עליו לגינו אפ"ה הואיל שאם לא הניח עליו לגינו אינו יכול לומר לו נכה לי משכר הלגין הרי הוא כאילו לא שכרו לכך. ש"ס:

ה **כולו**. כתב הש"ך ולא מהני הולכת הנאה לים המלח כדלקמן סימן קל"ד דאפשר שאילו הודיעו מתחילה שאינו רוצה להעביר לו אותו חבית שמא לא היה שוכרו כלל:

ו **פרוטה**. כתב הט"ז צ"ע שלא חשיב התנא במשנה פ' הזהב דחשיב שם ה' פרוטות הם היה לו לחשוב גם דבר זה דיין נסך אינו אוסר בפחות משוה פרוטה (ובנה"כ תירץ דתנא ושייר ע"ש):

ז **חבית**. כתב הט"ז בזה א"צ לים המלח אלא יניחנו אצל העובד כוכבים ויקבל השאר משא"כ ברישא דכבר נקרא שם איסור הכל בתערובות:

ח **ולכתחלה**. אפי' אין ביניהם שוה פרוטה. ב"י בשם הרשב"א:

ט **ממשכנים**. פי' הב"ד יקחו ממנו משכון בעבור הנאתו שיחזיק לו העובד כוכבים טובה על זה וכתב רש"ל קנסא בעלמא הוא עכ"ל הט"ז:

י **מיצר**. ואף אם העובד כוכבים אומר לו בפירוש שלא יחזיק לו בשביל זה טובה כלל אפ"ה אסור מטעם שרוצה הוא בקיומו עכ"ל הט"ז:

סימן קלד

א **כשהורק**. כתב הש"ך ואפי' היין המותר נפל בפעם א' הרבה על הטפה של יי"נ עד שיש ס' אפ"ה אסור וטעמא דמילתא שאותו דבר שעומד במקומו חשיב יותר מן הבא עליו אבל כשההיתר עומד במקומו והאיסור בא עליו ההיתר מבטל האיסור אלא א"כ נופל בבת א' כדי נ"ט ומיהו בהפסד מרובה וכה"ג יש לסמוך אפוסקים דס"ל דבהיתר לתוך איסור נמי אם נפל בבת א' ויש ס' מותר אלא דכשנפל מעט אמרי' ראשון ראשון בטל ואפי' ניתוסף אחר כך היתר ונתרבה עד ס' אין חוזר וניעור אף על גב דבשאר איסורים וכן ביין במים היה חוזר וניעור ביין נסך מין במינו החמירו מיהו כל זה בודאי יינם אבל בסתם יינם בזה"ז קי"ל דבכל ענין בטל בששים:

ב **בטל**. משמע אפילו ליכא ס' והיינו דעת הרמב"ם אבל אנן לא קי"ל הכי אלא בעינן ס' כנגד כל מה שנפל דאל"כ חוזר וניעור ונאסר ש"ך וכ' הר"ן ואע"ג דקי"ל ניצוק חיבור שאין הניצוק חיבור אלא לומר שאותו היין שלמעלה דינו כאותו היין שנתערב למטה והרי הוא כמוהו וכיון שאותו שנפל למטה נתבטל ונעשה היתר היאך יאסור היין שלמעלה:

ג **שהעמוד**. משמע מדברי הר"ן דדוקא כשלא נפסק הקילוח אבל אם נפסק הקילוח אין היין שבחבית חיבור ליין שבבור וכיון שבאותו שנפל לבדו ליכא כדי נ"ט בטל כמו בצרצור והטעם דגבי חבית נהגו לערות בכלי כיוצא בו לבור וכיון שסוף היין שבחבית לירד על ידי כלי זה ודרכו בכך א"א לומר בו ראשון ראשון בטל שכל שעומד ליפול

ולהתערב חשבינן ליה כמעורב כבר משא"כ בצרצור קטן שאין דרך לערות בכלי כיוצא בו לבור אין אנו רואים כנפל וכמעורב עכ"ל הש"ך:

ד **ומשליכו**. או ישרפנו ויקברנו ונראה דה"ה לכל מקום שהוא אבוד כנון נהר עמוק וכיוצא בו או ימכרנו לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו ואפילו מוכרו סתם שרי ואצ"ל לעובד כוכבים בשעת מכירה הריני מוכרו לך חוץ מדמי יין נסך שבו אבל כל זמן שלא הוליך הנאה לים המלח אסור כולו בהנאה ומיהו היכא שאין בו ממשות האיסור כגון שנתן יין בקנקנים של עובד כוכבים הכל מותר בהנאה שאין כאן דמי האיסור עכ"ל הש"ך וע"ל סי' קל"ז:

ה **דמי**. וכשמוכר לעובד כוכבים חוץ מדמי חבית א' שרי וא"צ שוב הולכה לים המלח. ש"ך:

ו **בששים**. וא"צ הולכת הנאה לים המלח או למכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו כ"כ הב"ח אבל הש"ך חוכך בזה להחמיר דהא דבטל בזה"ז ומותר אפילו בשתיה היינו משום הפסד אבל איך יהנה לכתחלה מהיין נסך שנפל לשם אלא מוליך הנאה וכו' ומותר בשתיה עכ"ל:

ז **טעם**. כ' הש"ך ואם נפלו המים לתוך היין אפי' מעט מעט כיון שנתרבו המים עד שאין היין נותן בהם טעם מותר מיהו קשה אמאי לא אמרינן חנ"נ בשלמא להפוסקים דס"ל דלא אמרינן חנ"נ בצונן ניחא אבל לדעת הרא"ש דס"ל דאף בצונן אמרינן חנ"נ כל שאינו נאסר במשהו והכא במים ביין נאסר בכדי נ"ט למה לא אמרינן חנ"נ ונראה דהרא"ש אזיל לטעמיה דס"ל דלא אמרינן חנ"נ אלא בבשר וחלב עכ"ל:

ח **סותרים**. הנה בט"ז רוצה לתרץ דברי המחבר מאריך מאד בביאור דבריו ובנה"כ השיג עליו ודעתו נוטה כמ"ש בש"ך דנראה דטעות נפל בספרים וצ"ל וי"א אם נתרבה המשקה וכו' וסברא זו עיקר דלעולם טעמא לא בטיל אפילו מין במינו ואפילו בשאר איסורים כל שיש בו בכדי שיתן טעם בכנגדו בשאינו מינו לא בטיל וחוזר וניעור ש"ך [ול"נ דמ"ש המחבר ואם נתרבה המשקה כו' ר"ל שלא זרק מצרצור קטן אלא מחביות שהעמוד היורד מפי החביות גדול כמו בסעיף א' וכ"כ ב"ח ועי' ט"ז]:

ט **לבסוף**. כ' הרא"ש והא דלא אמרינן חנ"נ ויצטרך לבטל היין דהיתר ודאיסור היינו כיון שנאסר במשהו לא אמרינן ביה חנ"נ עכ"ל ולפ"ז לדידן דמקילין בסתם יינם דאינו אוסר אלא בס' אם נתערב בשל איסור ואין בו ס' נגדו ודאי אמרינן חנ"נ וצריך ס' נגד הכל נמצא שמקולא שלנו נמשך חומרא אבל מ"מ יש קולא אחרת לדידן דגם היין של היתר מועיל לבטל האיסור ט"ז וע' בס"ק ז' מ"ש בשם הש"ך:

י **חלקים**. כתב או"ה דווקא יין נסך במים אבל ביין או בתבשיל שמשביחו ודאי אסור הכל עד ס':

יא **חוץ**. כתב הש"ך דזה הוא אפילו בסתם יינם בזה"ז אע"ג דשרי בהנאה היינו דוקא במקום הפסד מרובה ולפ"ז אם היה הסתם יינם של ישראל מותר למכרו כולו אפילו גם דמי יין נסך שבו שהרי אפילו היה בעין היה מותר למכרו:

יב **טעם**. א"ל הא חומץ נ"ט לפגם ביין דאיכא דניחא ליה טפי בחלא. הרשב"א:

יג **במינו**. דבתר שמא אזלינן מיהו לדידן בזה"ז בטל בס' דלא גרע מסתם יינם כדלעיל ס"ב בהג"ה ש"ך:

יד **ידיחם**. והוא שלא שהו זמן רב:

טו **רב**. כ' הט"ז דזמן מועט הוא מועט ממש דומיא דמיד וכל שיש שהות יותר מזה מיקרי מרובה עכ"ל (ובנה"כ חולק ע"ז וכתב דלמה יאסר בפחות מע"ל דהא צונן בצונן הוא ואפילו בדבר מאכל שנפל לחומץ בעינן מע"ל כמ"ש לעיל סי' ק"ד וק"ה וכ"ש הכא עכ"ל):

טז **תקנה**. ואין למכרו לבע"ה עובד כוכבים דאין קונין ממנו כמ"ש סי' קי"ב דהא שם בס"ה מבואר דיש לפעמים היתר אף בשל בעה"ב ובפרישה תירץ שמא יחזור הבע"ה וימכרנו לפלטר ואינו נכון דא"כ יהיה אסור לקנות שום פת מן הפלטר מחשש שמא קנאו מבעה"ב עכ"ל הט"ז:

יז **בתבשיל**. כ' הש"ך אבל אם הוא לשבח בתבשיל אע"ג דהיה נטל"פ בתבלין אסור דהא השתא נותן טעם בתבשיל כדלעיל סי' ק"ג ס"ב בהג"ה אבל אם היין נטל"פ בתבלין וגם בתבשיל התבלין מותרין באכילה ומותר אפילו לכתחלה ליתנן בתבשיל כן הוא בתשובת הרשב"א ופשוט הוא וע"ל ס"ס צ"ט וס"ס ק"ה עכ"ל:

סימן קלה

א **כלים**. כתבו הט"ז וש"ך שבסי' זה לא נכללו כלי הגת שהם חמירי טפי אע"פ שאין מכניסין בהם יין לקיום לפי שמשתמשין בהם יין בשפע כדלקמן סי' קל"ח:

ב **דרכן**. וכ' הטור דאם אין דרכן לתת בהם יין בשעת הזפיתה ומראיתם צהוב. ניכר שלא נשתמש בהם אחר הזפיתה דאם היה נותן בהם יין היה ניכר:

ג **שלנו**. פי' הט"ז שיש חילוק בין זפותים לאינם זפותים וטופח פי' ע"מ להטפיח כ"כ רש"ל ובלא"ה אין בו כח לאסור וכמ"ש סי' קכ"ג סי"ז לענין החרצנים:

ד **להקל**. כ' הש"ך ומותר בשתיה והיינו לדין הש"ס א"נ מיירי כשאין ס' אבל יש ס' פשיטא דבכל ענין שרי לדידן דקי"ל סתס יינם בס' ומסתמא יש ס' כנגד קליפת הכלי

שלא נאסר אלא כדי קליפה וכדלקמן סי' קל"ז וכל זה בכלים של עץ וכו' לאפוקי של עור שהן רכים והזפת מבליע בהן היין לכ"ע צריך עירוי:

ה **משפך**. וסגי ליה בהדחה בכלי עצמו או ניגוב אם הוא כלי שצריך ניגוב. ש"ך:

ו **זפותין**. אפילו אין מכניסו לקיום ואע"ג דלענין הגעלה קי"ל דאין כלי חרס יוצא מידי דפיו לעולם כדלעיל סי' קכ"א שאני הכא גבי הכשירו מיין נסך שתשמישו על ידי צונן עירוי המים מקלישין טעם היין עכ"ל הלבוש:

ז **נשתמש**. כ' הש"ך ודוקא כשלא היה בו יין נסך מע"ל אבל היה בו יין נסך מעל"ע אין חילוק בין שבעו ללא שבעו כדלעיל סי' צ"ג:

ח **עירוי**. כ' הש"ך קשה הא מתחלה כ' דמפעם ב' ואילך שבעו ונ"ל דס"ל דדוקא ביין שבעו מב' פעמים ולא במים:

ט **גדולה**. כב"י דדוקא באין מכניסו לקיום אבל במכניסו לקיום אפילו לא נתן בהם העובד כוכבים יין אלא לפי שעה צריך עירוי אבל הב"ח כ' דבכלי חרס אפילו במכניסו לקיום היכא דכבר שבע לבלוע ביד ישראל א"צ עירוי כשנשתמש בו עובד כוכבים אח"כ אלא סגי ליה בשכשוך וכל זמן שאינו שבע לבלוע ביד ישראל אפילו לא נשתמש בו העובד כוכבים אלא לפי שעה נמי צריך עירוי:

י **ובדיעבד**. והרש"ל כתב דאפילו לכתחלה נוהגין להתיר לשתות בו ול"ד לכלי עץ דבס"א דכלי חרס הואיל ושבעים כבר לא בלעי והט"ז פוסק כהרמ"א דדוקא דיעבד ודלא כמהרש"ל:

יא **אלו"ם**. והרמב"ם כ' שהוא הנקרא טפל בל' ערבי וע"ל סי' קצ"ט ס"ב:

יב **המצופים**. כתב הט"ז דצריך ליזהר בהנהו כדים של חרס שפיהם קצר מלמעלה ומיוחדים ליין על הרוב שאין לשתות בהן יין של היתר אם הם של עובד כוכבים דתחלה נשתמש בו עובד כוכבים ביין ולא מועיל הדחה אבל באותן שממלאים בה גם מים הוי ספק דרבנן שמא נשתמש בו תחלה במים ומותרים בהדחה:

יג **ונשתמש**. כתב בפרישה דדוקא כשנשתמש בהן אבל אם נגע בשעת טפיחה לא נאסר והט"ז חולק עליו מכמה ראיות שהביא ופסק דאוסר בנגיעה ג"כ ועפ"ז אסור במי שמכר יינו ונשאר החביות ריקם רק שמרים נשארו בו ומוכרם לעובד כוכבים שלא יקח העובד כוכבים השמרים משם כיון שהחבית יש בו טופח ע"מ להטפיח וגם בין השמרים עצמם נשאר קצת יין צלול נמצא שאוסר העובד כוכבים את החבית דהא מכניסין בו יין לקיום ויצטרך החבית להגעלה או עירוי ע"כ צריך שיוציא ישראל את השמרים ועובד כוכבים לא יגע בו וע"כ נראה דגם כאן אע"ג דנקטו לישנא דנשתמש ה"ה נגע דחד דינא אית

להו עכ"ל (ובנה"כ מסכים לדעת הפרישה בכאן מטעם כיון דאינו מזופף לא גזרו בנגיעה כולי האי להחמיר להצריכו עירוי ע"ש):

יד **חרס**. כתב הט"ז א"ל הא בכלי חרס אפילו אין מכניסו לקיום אסור כמ"ש בס"ד תירץ בתה"ד דקמ"ל דאפילו בחרס דאיכא תרתי לריעותא מועיל עירוי:

טו **זכוכית**. לפי שהוא חלק מאד ולא בלע כלל:

טז **שמכניסין**. פי' שמתחלה ייחדו לכך אבל לא דרך מקרה שהיה בו יין ג' ימים. ט"ז. והש"ך כ' באם ידוע שעמד בהן יין ג' ימים לא מהני ליה עירוי דה"ל כבוש כמבושל ובלבוש משמע דאפילו ידוע שעמד בו יין ג"י זה אחר זה סגי בעירוי:

יז **עור**. וה"ה כל הכלים. כן משמע ברשב"א:

יח **מעת לעת**. כב"י בשם תשובת הרא"ש ואם לא יוכל לצמצם ישהה המים בתוכו יותר מכ"ד שעות. עכ"ל הש"ך:

יט **אוסרים**. כ' הש"ך נראה דוקא מים גרידא מחמירים לכתחלה אבל משקה אחר כגון שכר ודבש וכה"ג שרי ואף במים משמע במרדכי דאינם אסורים אלא כשנתנן בכלי להכשירו דכיון שעושה כן לכתחלה אם היה שותת המים היה עובר על אין מבטלין איסור לכתחלה וה"ה דלכתחלה אין לשומן בתבשיל אבל אם אירע במקרה שנתנו מים בכלי ועמדו שם זמן רב מותרים ולפ"ז שכר וכה"ג בלא"ה שרי דאין מכשירין בשכר ובזה מיושב דלקמן סי' קל"ז ס"ד כ' הרב דמותר לתת בהם מים ושאר משקים וכאן כ' דיש אוסרין המים אלא ודאי יש לחלק בין אם נותן שם להכשיר הכלים או לא:

כ **רצופין**. ואפילו לכתחלה יכול לעשות ג' ימים מפוזרין. טור ורשב"א:

כא **עלו**. בב"י כ' בשם תשובת הרשב"א דגם אותו יום עלה לו אלא שמשלים ביום שלאחריו אותן שעות שחסרו אבל כל הפוסקים אחרונים חלקו על זה וסבירא להו דאותו היום לא עלה לו כלל והכי נקטינן לחומרא והט"ז כ' דבדיעבד אם עשה ההכשר כהרשב"א ונשתמש בו אח"כ בהיתר לא אסרינן ליה דבאמת איני יודע טעם לחומרא זו עכ"ל (ובנה"כ כ' דהטעם כשוט הוא דכבוש לא הוי במעל"ע בסירוג ומטעם זה לא בעינן ג' מעל"ע רצופים אלא ג' פליטות זה אחר זה מיהו בלא"ה מותר בדיעבד ולאו דוקא הכא אלא בכל כלי היין שנשתמשו בהן בדיעבד בלי הכשר כלל משום דמסתמא איכא ס' נגד הקליפה ושרי לדידן כדלקמן סי' קל"ז עכ"ל):

כב **שליש**. והש"ך כ' בנה"כ שט"ס הוא וצ"ל ב' שלישים מלח ושליש מים וכן איתא בש"ס שבת דף ק"ח ע"ב וכ"כ המחבר בא"ח סי' שכ"א ס"ב עכ"ל:

כג **קליפה**. ב' הש"ך נראה דהיינו מסתמא שאינו ידוע אם נכבש היין בתוכו יום שלם אבל אם ידוע שהיה יי"נ בתוכו יום שלם ה"ל כבוש וכבישה אוסר כל הכלי ונראה עוד

דבכל הסי' ובכל מקום דאמרינן בכלי היין נכשרים במילוי ועירוי וכה"ג היינו מסתמא אבל אם ידוע שעמד בו יי"נ יום שלם פשיטא דצריך הגעלה גמורה כל חד לפי דינו כאלו משתמש בו חמין דהא קי"ל כבוש הוי כמבושל ובכלי חרס לא מהני הגעלה וצריך שבירה מיהו עדיין צ"ע שאפשר לומר שאפילו ידוע שעמד בו מע"ל מ"מ כיון דלא נאסר אלא על ידי צונן אמרינן ביה כבכ"פ ומהני ליה מילוי ועירוי ומ"מ נראה דשאר איסורים שנבלעו בצונן ע"י כבישה לא מהני הכשר מילוי ועירוי ולא אמרו כן אלא ביין שהמים מקלישין טעם היין משא"כ שאר איסורים ומ"ש בא"ח סי' תנ"א סכ"א דחבית של חרס שנתנו בו שכר שעורים מותר בהגעלה או בעירוי ג' ימים אפשר דלא הקילו אלא כשאינו ב"י דתו ליכא איסורא דאורייתא אבל בבן יומו לא מהני עירוי ובכלי יין לא שייך לפלוגי בין ב"י לאינו ב"י כדלקמן סי' קל"ז גם י"ל דבחמץ יש להקל טפי בהגעלה משום דהיתרא בלע וכ' עוד ואם ירצה לעשות עירוי ביין אינו כלום מיהו היינו דוקא מדינא דיין ביין אוסר בכל שהו א"נ לדידן וכשאין ס' ביין גנד קליפת הכלי א"נ יש ס' ואפ"ה לכתחלה אסור ליתן בו יין אבל אם יש ביין ס' ואח"כ נתנו בכלי יין פעם אחרת היין מותר בדיעבד שכבר נתבטל טעם הכלי ביין הראשון עכ"ל:

כד **הזפת**. ומ"מ כל שעושה מילוי ועירוי א"צ לקלוף הזפת כ"כ הטור וע"ל בסי' צ"ט ס"ז:

כה **רותחים**. כ' הט"ז נראה דוקא מכלי ראשון ובמזופף לא מהני שום דבר רק קליפת הזפת ולהכשירו אחר כך אם א"א שיכניסנו לכלי ראשון ואי לא עביד הכי אפילו דיעבד אסור ע"ש:

כו **מים**. ואפילו יין וגם אין צריך להתיר הקשרים. הרשב"א:

סימן קלו

א **חותם**. הטעם דמשום תשמיש מרובה טרח ומזייף וכתב הב"ח דבדיעבד כדאי הם המתירים בחותם א' לסמוך עליהם וע"ל סימן ק"ל ס"ב:

ב **ושלחם**. אפילו לא שהה ביד העובד כוכבים אלא לפי שעה והב"ח כ' דיכול הישראל להשהותם מעל"ע ואחר כך מותרין אף לכתחלה דמ"מ ל"פ הוא כו' והוא תמוה דדוקא בקדרות וקערות שעמדו בבית העובד כוכבים הוא דאמרינן דמשהה אותם מעל"ע אבל בכלי היין לא שייך נטל"פ אפילו ישהנו כמה ימים כדלקמן סי' קל"ז עכ"ל הש"ך וכ' הט"ז דאין בכלל זה כלי חרס דאם תחילת תשמישו ביד עובד כוכבים צריך עירוי אע"פ שאין מכניסו לקיום ואילו בזה שהיה תחלה של ישראל א"צ אלא כמבואר סי' קל"ה ס"ד גם פסק דאפילו בדיעבד יש לאסור בכל הכלים דלא כרמ"א וע"ל סי' קכ"ב ס"ט:

ג **רגילים**. מיהו כתבו יש פוסקים דלכתחלה יש ליזהר בכל מאי דאפשר וכן כתבו האחרונים. ש"ך:

סימן קלז

א **לקיום**. כ' בת"ה סי' ר"א דאין חילוק בין כלי עובד כוכבים ובין כלי ישראל שבלע יין נסך והא דאסור בשתיה משמע דוקא אי ליכא ס' אכן מדברי המחבר מוכח דלדינא דש"ס אף בדאיכא ס' אינה בטלה. ש"ך וע"ש:

ב **עמד**. ובכלים שאין מכניסן לקיום שנכשרין בהדחה כדלעיל סי' קל"ה משמע מדברי הש"ך דאם לא הדיחן ונתן בהם יין אסור בשתיה כל ששהה בהן מעל"ע אבל הט"ז פסק דלדידן דס"ל דסתם יינם בטל בס' אין כאן איסור בדיעבד ואף על פי דמדברי רמ"א בסי' קל"ה סי"א משמע שאסור בדיעבד מ"מ הסומך על דברי המקילין במידי דרבנן לא הפסיד. עכ"ל:

ג **פעמים**. כ' הרשב"א בתשובה דאף ביוצא דרך הברזא שבחבית מותר דכל יין שיוצא יוצאים עמו המים המעורבים בו וכב"י ומ"מ אפשר דלכתחלה אסור להוציא דרך נקב הברזא משום דהוי כמבטל לכתחלה והב"ח השיג עליו שאין זה מבטל איסור לכתחלה כיון שאין כוונתו אלא להוציא יין ולא כדי לבטל האיסור שבנקב והכי אמרינן לעיל סימן פ"ד סי"ג עכ"ל הש"ך והט"ז חולק על הב"ח דל"ד לסי' פ"ד דשאני התם דא"א בענין אחר משא"כ כאן דאפשר לעשות נקב חדש או להוציא דרך פיו וכו' ע"ש גם מותר לכתחלה ליתן מים ביין כדי שאם יתערב בו אחר כך שום איסור יתבטל במים כ"כ הב"י והאחרונים בסי' קל"ד:

ד **יומן**. דלא שייך נטל"פ אלא בתבשיל אבל לא בכלי היין אדרבה כל שמתייישנים נ"ט לשבח והיכא שידוע שעמד בו יין מעל"ע משמע מדברי הרשב"א וב"י דאפ"ה אינו נבלע יותר מכדי קליפה ואינו נראה דהרי נעשה כבוש וכבישה אוסרת כל הכלי ולפ"ז בכלי שידוע שעמד בו יין נסך מעל"ע ונתנו בו אח"כ יין כשר היכא דאין בו מים אסור דהא צריך לשער בס' נגד כל הכלי ואין במה שבכלי ס' נגד הכלי כדלעיל סי' צ"ג והרב דכ' דבטל בס' היינו בסתמא שאין ידוע שעמד בו מעל"ע דאז אפילו כלי שמכניסו לקיום סגי בקליפה ויש במה שבכלי ס' נגד הקליפה. עכ"ל הש"ך:

ה **שרי**. דהקליפה של הנקב בטל בס' דמה שיוצא דרך הנקב יש לעולם ס' נגד הקליפה. ש"ך:

ו **כיין**. כ' הט"ז לפי מאי דקי"ל דסתם יינם בטל בס' אין אנו צריכין להוראה זאת אלא אם יש בין הכל דהיינו יין הא' והב' ששים נגד קליפת הכלי האסור מותר הכל וכעין שאמר אח"כ במים (ובנה"כ השיג עליו וכי דודאי צריך ביין הא' לחודיה ס' דאל"כ היין הא' נ"נ וצריך אחר כך ביין הב' ס' נגד כל היין הא' דע"כ לא ס"ל גבי יין ביין דלא נ"נ אלא מטעם דכיון דנאסר במשהו משא"כ היכא דנאסר מחמת שלא היה בו ס' והכי קי"ל לעיל סימן צ"ב ס"ד דאף לח בלח נ"נ אם לא במקום הפסד גדול עכ"ל) וע"ל סימן קל"ד ס"ג:

ז **משקים**. מפני שמבטלין טעם היין ולא גזרינן שאר משקים אטו יין משום דבאקראי בעלמא הוא ש"ס ולפ"ז אסור ליתן בהם משקים דרך קבע והכי קי"ל לעיל סי' קכ"ב ס"ד בהג"ה לענין שאר כלי איסור ש"ך וכ' הט"ז נ"ל פשוט אפילו אם המשקים נשתהים שם מע"ל מותר כיון שהיין פוגם אותם ואף על גב דבשאר דוכתי קי"ל דנטל"פ אסור לכתחלה שאני הכא דנבלע בצונן וכמו שמצינו שהקילו בסי' קל"ח ס"ג דמותר ע"י עירוי ואע"ג דכתבתי לעיל סי' ק"ה ס"א בשם ד"מ דאם שהה בו יין נסך מע"ל אסור לתת לאותו כלי אפילו צונן מע"ל אפשר דאיהו קאמר על יין נסך ממש וכאן מיירי מסתם יינם עכ"ל (ועיין מ"ש לעיל בס"א בהג"ה ס"ק ד' בשם הש"ך דאם ידוע שעמד בו יין נסך מע"ל אם נתן בו אחר כך יין כשר אסור ואפשר דבשאר משקין מודה להט"ז דאע"ג דס"ל להש"ך דיין נ"ט לשבח בשאר משקים חוץ מן המים היינו יין בעין אבל מה שבלוע בדופני הכלי נטל"פ וכ"נ מדברי הש"ך בסי' זה ס"ק י"ז ע"ש ודו"ק):

ח למלוח. והב"ח חולק על זה ופסק דלכתחלה אסור למלוח כדלעיל סימן ק"ה סי"ב וגם בדיעבד אסור אם נכבש בתוכו יום שלם אבל הש"ך השיג עליו דמסתמא יש ס' נגד פליטת הכלי שלא בלע רק כ"ק ויין נקלש טעמו בשאר משקין וכ"ש במליח וכן פסק הט"ז דהעיקר כדעת המחבר דמותר אפילו לכתחלה למלוח בהן:

ט שיכשירנו. כתב הש"ך מיהו בשעת הדחק והפסד שצריך לכלים ואם לא יתן לכלים אלו יהא לו הפסד בדבר שרי ובלבוש כ' דאף לדברי האומרים סתם יינם בכל שהוא שרי בדיעבד ע"י עירוי ואין כן דעת הש"ך ע"ש:

י תומו. כ' הש"ך אע"ג דקי"ל דעובד כוכבים נאמן מסל"ת באיסור דרבנן כמ"ש בסי' צ"ח ס"א י"ל דהתם מיירי בדבר דלא איתחזק איסורא משא"כ הכא דודאי נשתמש בכלים אלו יין של איסור ואע"ג דלעיל סי' ס"ט ס"י כתב דאם נתן עובד כוכבים בקדירה ואין ידוע אם הדיחו נאמן במסל"ת כיון דדם שמלחו אינו אלא מדרבנן אע"ג דאיתחזק איסורא י"ל דהתם כיון דאיכא נמי טעמא דעובדי כוכבים קפדי אנקיותא להדיח הבשר לכך סמכינן עליה עכ"ל: קלח

סימן קלח

א זפיתה. כלומר לאחר זפיתה אבל בזפיתה ה"ל כזורק מים לטיט. ש"ך וכ' בט"ז אע"ג דאין מכניסין לקיום בגת מ"מ הואיל ומשהין בה יין כל ימי הגיתות דומה לכלי שמכניסין בו לקיום דאסור אפילו לפי שעה אבל מ"מ לא לגמרי כמכניסו לקיום להצריכו עירוי ג' ימים. כ"כ הרשב"א:

ב טופח. ע"מ להטפיח הרשב"א וכ' הט"ז ובסי' קל"ה ס"א בכלי שאין מכניסו לקיום דבעי עירוי לכתחלה ולא סגי ליה בניגוב כמו הכא כבר כתבתי שם טעמו של דבר ע"ש עכ"ל:

ג עירוי. ג' ימים כדלעיל סי' קל"ה סי"ב ודע שכל הכשר שבס"ז היינו לכתחלה אבל אם עבר ודרך בגת או בכלי גת שלא הוכשר מותר בדיעבד דיש ס' כדלעיל סי' קל"ז ס"ב אם לא בגת רחבה מאד ואינה גבוה בענין שאין ס' במה שבתוכה נגד קליפתה אז אסור בדיעבד אם לא שהודח תחלה עכ"ל הש"ך:

ד נעורת. כתב הט"ז נראה דלאו דוקא נעורת אלא אם יש בקעים ואין דבר סותם כלל דאסור ע"ש:

ה הגעלה. בדרישה הקשה דכאן משמע דהגעלה עדיפא מעירוי ובסימן קל"ה כתב הטור בכלי חרס דאם מכניסו לקיום דלא סגי בהגעלה רק בעירוי ותירץ הט"ז דודאי במקום ששייך הגעלה אז היא עדיפא מעירוי אלא דבכ"ח לעיל לא שייך הגעלה כלל מטעם דהתורה העידה וכו' שם אמרינן דעירוי מהני יותר מהגעלה ממילא לדידן דקי"ל דמהני הגעלה בכ"ח בסי' קל"ה סט"ו באיסור זה הוי כלי חרס כשאר כלים והגעלה עדיפא בהו ג"כ כנ"ל פשוט עכ"ל:

ו עץ. והב"ח חולק על המחבר וס"ל דבשל עץ נמי בעי ניגוב אבל הט"ז כתב דדברי המחבר הם עיקר ונכונים ע"ש:

ז **ניתרים**. ע"ל סי' קל"ה סט"ו שכ' הר"ב שם הכשר אחר ומועיל כאן ג"כ ע"ש ש"ך:

ח **גדולה**. פי' הט"ז שיש שם ברזא שמושכין משם יין צלול אבל באין שם ברזא אין שם יין צלול כלל ואפילו הדחה א"צ:

ט **כולם**. ובכלל זה גם המינקת שקורין בל"א הייב"ר של עובד כוכבים שצריך הכשר גדול כיון שהיין מתאסף בעקמומיתו לא תועיל לו הדחה ויש למחות ביד המקילים. ט"ז:

י **מיד**. כתב הש"ך דוה"ה לגת וכל כליה מהני הכשר זה ודוקא שסלק השולים שאז המים מקלחין ורודפין מעבר לעבר כדלעיל סי' קל"ה:

יא **ניגוב**. כתב הש"ך משמע דביישון א"צ להתיר הקשרים דהיתר הקשרים דבש"ס לא קאי אלא להכשר ניגוב בלבד מיהו דעת הש"ך דאף ביישון צריך להתיר הקשרים:

יב **בהדחה**. משמע בהדחת צונן מיהו באשר"י משמע דלא שרי אלא דוקא בכבוס שרגילין לכבסן בכמה כבוסים באפר וחמין בכלי שני ובצונן והיינו באיסור הנדבק עכ"ל הש"ך:

יג **ללקט**. בב"י מסיים בזה דאין זה מבטל איסור לכתחלה שלא נתכוין לבטל עכ"ל אין קושיא מזה על מ"ש בסימן קל"ז ס"ב דהיכא דאפשר בענין אחר הוה כמבטל איסור לכתחלה דהכא נמי כמו א"א בענין אחר דאחר שכבד אותו כראוי לא הטריחוהו עוד לחפש אחר החרצנים שאינם בעין לפנינו דכל מה שהוא בעין אזיל ליה ע"י הכבוד עכ"ל הט"ז:

סימן קלט

א **ישראל**. כתב הט"ז ודבר פשוט נ"ל דאפילו ישראל מומר נקרא ישראל ודינו עד שיעבוד דאע"פ שחטא ישראל הוא וכן לענין ביטול שאינו יכול לבטל אציל כמו ישראל ודלא כמ"ש בדרישה בהג"ה סימן קמ"ה דישראל מומר דינו כעובד כוכבים (ובנה"כ כתב דמדברי הרמב"ם פ"ב מה' עובד כוכבים משמע כהדרישה ע"ש עכ"ל):

ב **נאסרת**. אבל זקף עובד כוכבים לבנה אחרת משל ישראל והשתחוה לה אינה נאסרת דשמא לא ניחא ליה אלא בזו שזקף דאותה נאסרת ואין לה ביטול עכ"ל הג"א ובש"ס מבעיא בביצה דלא מינכר זקיפתה וסלקא בתיקו ולחומרא וכ"פ הרמב"ם וע"ל סימן קמ"ו ש"ך:

ג **ישראל**. וכן נוי' כדלקמן אין להם ביטול והטעם דתקרובת עבודת כוכבים אין לו ביטול דאליל עצמו ונויו תלוין בשלמותו וכל זמן שהוא שלם פלח ליה וכן מחזיק אותה לנוי אבל אם נפסל בטלה ממנו מחשבה זו משא"כ בתקרובת דאפילו דבר מועט שאינו חשוב מקריב לפניו נמצא דלא פקע איסורו אם נפסל. ט"ז:

ד **תקרובת**. כב"י דלהרמב"ם אם נמצא במקום עבודתה הכל אסור אפילו אינו קרב על המזבח א"כ הני נרות נמי אם הכניסן במקום עבודתה תקרובות נינהו ולית להו ביטול ע"כ ודבריו נכונים וכל בעל נפש יש לו להחמיר ולאו דוקא נרות אלא בכל הדברים שהיו בבית תרפותה איכא משום תקרובת עבודת כוכבים דשמא נכנסו במקום עבודתה ואין להם ביטול כלל להרמב"ם עכ"ל ב"ח וכתב הט"ז דהאי בשר ר"ל דוקא בשר בהמה אבל לא בשר חיה ועוף דלא כפרישה:

ה **המשתברת**. פרש"י כעין זריקת דם של פנים שאינה מחוברת אלא משתברת ונופלת טפין טפין לאפוקי זרק מקל אבל שיבר מקל הוי כעין זביחה ששובר צואר בהמה:

ו **חייב**. כתב הש"ך ולדעת הטור לענין חיובא אע"פ שאין עובדין אותה כלל במקל חייב ולא נאסר עכ"ל:

ז **זרקו**. דוקא כשאין עבודתה בזריקה אבל אם עבודתה בזריקה חייב ולא נאסר כ"כ הר"ן:

ח **דרך**. והש"ך חולק ע"ז ופוסק כדעת הרמב"ם ותוספות ושאר פוסקים דהיכא דאין דרך לעובדה בחגב כלל לכ"ע פטור ואינו נאסר:

ט **שכיבן**. משמע הא אם כבו ממילא אע"פ שמכרן או משכנן אסורים וק"ק דבסי"ב הביא המחבר סברת הפוסקים דבטלה במכירה ומשכון בסתם ואחר כך סברת ר"י בשם י"א וכן לקמן סי' קמ"ו ס"ח כתב הרב בפשיטות דבטלים במכירה ומשכון וצ"ע. ש"ך:

י **מצוה**. וכן אפילו ללמוד בהן אסור הגה' תשב"ץ:

יא **השייכים**. כ' רבינו ירוחם דה"ה ספרי הכ"ד שלהם הכתובים בלשון לע"ז או שאר לשונות שלהן אסור למכור להן כי מי שהעתיקן שינה בלשונו כדי לפקרם ולחזק אמונתם ע"ש שהאריך:

יב **והמחמיר**. והב"ח כתב דמן הדין הוא אסור ומהרא"י נסתפק אם אסור ליתן להשילע"ר של עובדי כוכבים הלומדים הכתיבה יעי"ם הנקראים ולעד"ר ווי"ש וכ' הב"ח דאין איסור בדבר אלא נכון ליזהר וכ"כ מהרש"ל וכ' בד"מ דכל זה אינו אלא בידוע שרוצה לכתוב ספר דתם אבל סתמא שרי:

סימן קמ

מהג'. כ' הש"ך דהמחבר לטעמיה אזיל דס"ל בסי' ק"י דלא שרי אלא תערובות הג' אבל כבר כתבתי שם דבכאן שרי התערובות השני לכ"ע וע"ש יתר הדברים פרטי דינים השייכים לסימן זה שנתבאר שם על נכון עכ"ל:

סימן קמא

א **בכרכים**. כתב הש"ך איכא למידק דיוק דרישא אדסיפא דברישא קאמר דמסתמא כו' הא בספק מותרים ובסיפא קאמר דודאי כו' הא בספק אסורים ונראה דברישא קושטא דמילתא קאמר דמסתמא דרכי הכפרים שלא לעשות לנוי אלא לשם עובד כוכבים ואה"נ בספק ג"כ אסורים דבעינן למידע דוקא שודאי שנעשו לשם נוי כדקאמר בסיפא וכן דעת הפרישה ודלא כהב"ח:

ב **המדינה**. פי' עיר וכן מצינו הרבה פעמים בלשון הש"ס והפוסקים ומשמע מלשון זה דכל צורות העומדות על פתח המדינה ובידם מקל כו' אסורים ודלא כב"ח שס"ל דאינו אסור אלא בצורת אדם וגם נראה דבזמנינו הכל לפי הענין ובין בכרכים בין בכפרים הכל לפי מה שמראים הדברים שנעשו לשם עבודת כוכבים או לנוי עכ"ל הש"ך:

ג **צלם**. פי' כדין צלם שיש בו הוכחה שנעשה לשם עבודת כוכבים ואותו שתולים בצואר שמותר היינו בידוע שלא השתחוה לו דאל"ה לא גרע מהמוצא כלים שעליהם צורת עבודת כוכבים דהכלים אסורים אם הם מכובדים דכיון שדרך לעבוד אותה הצורה חיישינן שמא נעבדו הכלים כדלקמן ס"ג וה"נ איכא למיחש להכי ובעבודת כוכבים עצמה אין לחלק בין מכובד לבזוי דדוקא בכלים אמרינן דעל המבוזים בודאי לנוי הכלי נעשו משא"כ הכא ומצאתי בהר"ן וז"ל כ' הרשב"א דבזה"ז שחוקקים חקק בכלים ומציירין בהם צורות עבודת כוכבים אף המוצא אותם הכלים אסורים ע"כ וצ"ע שאפשר שאין עובדין היום לצורות הללו אלא לזכר בעלמא עושין אותם עכ"ל הר"ן וכ"כ רבינו ירוחם אם נמצא צורת אדם או איזה צורה אחרת מפסיליהן אסורים ואפשר דעובדי כוכבים אלו שאין אדוקים בעבודת כוכבים כל מה שעושין בצורות הללו בכלים אינם עושים אלא לנוי ומותרים בהנאה ואסור להשהותו משום חשד אם הם בולטים וראוי להחמיר בספק איסור תורה ע"כ ואפשר בצורה שדרך שמשתחוים לה לכ"ע אסור עכ"ל הש"ך:

ד **מותרים**. כתב הש"ך אע"ג דקי"ל עבודת כוכבים שנשתברה מאליה אסורה כדלקמן סי' קמ"ו מ"מ הכא דנשתברה מאליה לא חיישי' דעובד כוכבים מינטר לה שפיר הלכך אמרי' מסתמא העובד כוכבים שברה ובטלה בידים:

ה **בסיסו**. פי' כנו שיש להם בית מושב רחב שיושבין עליו לבדם שאינם נראים כשברים אלא נראה שכך הם נעשים מתחלה אסורים דחיישי' שמא נעבדו זהו דעת המחבר אבל באמת דברי הרמב"ם נראין עיקר בש"ס דכל שברי עבודת כוכבים אסורים אפי' אינם עומדים על בסיסם דחיישי' שמא לא בטלוה העובד כוכבים אבל שברי צורות עבודת כוכבים מותרים דאיכא ס"ס ספק נעבדו או לא ואת"ל נעבדו שמא בטלוהו העובד כוכבים ודין צורות עבודת כוכבים עצמם ע' בס"א. ותימה על המחבר שהוא עצמו העתיק בסימן קמ"ו סי"א לשון הרמב"ם דהמוצא שברי עבודת כוכבים הרי אלו אסורים בהנאה שמא לא בטלום העובדי כוכבים וכאן כ' דאפילו מוצא שברי עבודת כוכבים מותרים וצ"ע עכ"ל:

ו **לשם**. משמע דוקא בכה"ג אסורים אבל עגול כשמש או קשת עגול כלבנה ממש מותרים דאין דרכם לעבדם בענין זה ודלא כלבוש שאוסר בזה מיהו ודאי לעשותן או לשהותן בידו אף בעיגול שלהן אסור ואין היתר רק במוצאן. ש"ך:

ז **מכובדים**. כ' הש"ך ונראה דאם הם אינם מכובדים ולא מבוזים אלא בינונים אסורים וכתב הטור ונראה דכל אותם שאסורים במוצא אסורים אפילו בשוקעת דכיון שאנו חוששים שמא נעשית לעבודת כוכבים אף בשוקעת נמי איכא למיחש אבל רבינו ירוחם כתב דלא אסרו על המכובדים אלא בולטת:

ח **השיראים**. לשון הטור י"א בגדי משי ורקמה חשובים מבוזים ומפרשים שיראים אצעדה והרמב"ם חשב אותם עם המכובדים וטוב להחמיר עכ"ל:

ט **קומקמוסים**. פי' יורות קטנות של מתכות. חמי חמין פי' כלי שמחממין בו חמין. למטה מהמים בשולים ודפנות ולמעלה מהמים היינו באוגני הכלי. רש"י:

י **בידוע**. ופשיטא דלסברא זו אין חילוק דאם ידוע שכלים הללו נעבדו אפי' על המבוזים אסורים. ש"ך:

יא **אסורים**. כתב הש"ך מיהו אם ידעינן בודאי שלא נעבדו כלים הללו אז אף לסברא זו אפילו המכובדים מותרים:

יב **והמנהג**. פירוש בצורות שהעובדי כוכבים עובדים בזה"ז נוהגים כסברא הראשונה ושאין העובדי כוכבים עובדים לצורות הללו ר"ל לחמה וללבנה כו' כדלעיל מותרים בהנאה למוצאן אבל אין להשהותן. ש"ך:

יג **דידעינן**. כתב הש"ך באמת יש כאן מקום לתמוה שלא ראיתי מי שהחמיר בזה ואין טעם כלל לסברא זו דכיון דידעינן בודאי דלא פלחי לה למאי ניחוש לה דהא אפילו המכובדים כשידוע שאינם נעבדים מותרים מה"ט וכו' וביותר תמה על הרב מאחר שכ' שהמנהג אפי' בצורות הנעבדות אם ידוע שלא נעבדו מותרים והיאך כ' אח"כ יש מחמירים אפילו ידעינן וכו' הרי ודאי לא נעבדו כלים הללו ואין כאן איסור כלל וצ"ע עכ"ל:

יד **מותר**. היינו אפילו בזמנם וכ' מהרש"ל הטעם מפני שהוא פורח באויר ואינו בשמים ולא קרינן ביה לא תעשון אתי ומיהו יש לדקדק דבס"ז משמע דבצורה שלימה יש איסור אפילו בצורת דרקון עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז שהטעם שאסור להשהותה הוא שמא כבר נעבדה ולפ"ז אפילו שקועה אסורה וכ"כ הטור עכ"ל:

טו **פנים**. פרש"י פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקודש ע"כ ואה"נ אחר שבא יחזקאל והפך השור לכרוב אסור לעשות ד' פניהם בהדי הדדי דהא בכלל לא

תעשון אתי השרויות אצלי הוא א"נ דאף עתה שאין שור במרכבה אפ"ה אסור לעשות ד' פנים ושור ביניהם שהיה בשעה שנא' המקרא. ש"ך:

טז **לנוי**. וי"ג לעובד כוכבים ואלו ואלו דברי אלהים חיים דכיון דקפיד קרא אעשייה אין חילוק ש"ך וכ' הט"ז וא"ל למה לי צורת ד' פנים בהדדי הא אפילו צורת אדם לבדה אסורה תירץ הר"ן דס"ד בשביל שצירף שאר צורות לצורת אדם יהיה מותר קמ"ל דאפ"ה אסור ע"כ אבל קשה דא"כ אם עשה צורת אדם עם פרצוף א' או ב' מהני ד' ה"נ דשרי לפי שאין כאן צורת אדם לבדו ולא ד' פנים וזה ל"נ להתיר דחידוש כזה ודאי לא היה להפוסקים לשתוק ממנו מלהודיע שהוא מותר אלא נראה דנ"מ לענין אם פחתו דאין מועיל אם תיקן צורת האדם לחוד וצריך לפחות צורת כולן עכ"ל (ובנה"כ כתב דאשתמיטת' דכדברי הר"ן כתבו התוספות בר"ה דף כ"ד ע"ב והרמ"ך ומביאו בכ"מ):

יז **להשהותם**. משום חשדא וה"ה דאסור לומר לעובד כוכבים לעשותם אפילו אינו רוצה להשהותם משום דאמירה לעובד כוכבים שבות אפילו בדבר שאינו של שבת. ש"ך:

יח **מותרים**. פי' בהנאה ובלבד שלא ישהה אותם אצלו. ש"ך:

יט **שוקעת**. דגם ברקיע המה משוקעים וכתב הש"ך ונראה דכל צורות דאסרינן אינם אסורים אלא בצורה שלימה ממש כגון צורת אדם בב' עינים וחוטם שלם וכל הגוף וכיוצא בו אבל לא חצי הציור כדרך קצת המציירים צד א' של הצורה וזה אינו אסור עכ"ל וכתב הט"ז בשם הרמב"ן דכל מה שאסר מן התורה משום לא תעשון אתי דהיינו ד' פנים שבמדור שכינה ודמות מלאכים וחמה ולבנה וכו' אין חילוק בין שוקע לבולט והכל אסור ולענין הלכה אף שמדברי המחבר לא משמע כן מ"מ אין להקל כלל נגד הרמב"ן גם הטור מסיק כן וכן הר"ן עכ"ל:

כ **מותרות**. בין לעשותן בין להשהותן וברבים מותר רק להשהותן משום דליכא חשדא ברבים אבל לעשותן אין חילוק בין יחיד לרבים וכ' רבינו ירוחם אע"ג דברבים ליכא חשדא מכוער הדבר להם ובשנים ליכא חשדא עכ"ל הש"ך:

כא **להניחה**. דהרי הוא שוהה צורה בולטת דאסור משום חשדא ומותר לחתום בה דהנחתם נעשה שקוע. ש"ך:

כב **העובד כוכבים**. וכבר נתבאר דה"ה דאסור לומר לעובד כוכבים לחתום בטבעת שחותמה שקוע אפי' אינו רוצה להשהותה משום דאמירי' לעובד כוכבים שבות. ש"ך:

כג **לצור**. וכ"ש להשהותם וכ' ב"י בשם רבינו אליקים דאין לצור בבהכ"נ צורות אלו שלא יהא נראה כמשתחוה להם והש"ך כתב דהב"ח בקו"א אוסר בצורת אריה ושור. וטענתו דהמזלות במדור התחתון הם וצורת אריה ושור עומד כ"א לבדו בחודש אב ואייר

עכ"ד ולפ"ז כל הי"ב מזלות אסור לעשות אפילו כל א' בפ"ע וזה לא שמענו מעולם מי שנזהר בזה. הלכך נראה דהא דאמרינן דהמזלות אסורים היינו כל הי"ב ביחד דומיא דד' פנים להדדי והט"ז כתב דאותן שמצירים במחזורים בתפלת גשם צורת המזלות לא יפה הם עושים כיון שמכונים לעשות צורת המזלות (ובנה"כ השיג עליו וכתב דהדבר פשוט דהוי להבין ולהורות ועוד דאינו צורה גמורה):

כד **בעושה**. כתב הש"ך וכ"ש בשהייה ובס"ג כתבתי דהאי ולא בעושה לא קאי אדרקון דבדרקון אפילו צורה שלימה מותר לעשות ואין איסור אלא להשהות משום חשדא ומ"מ צ"ע דמדברי התוספות פ' כ"ה דף מ"ג ע"ב ד"ה שאני ר"ג משמע להדיא דדוקא באדם בעינן צורה שלימה אבל בדרקון אין חילוק ולעולם אסור ובסמ"ג פסק דאפי' באדם אין חילוק ולעולם אסור והמחמיר בכל זה תע"ב עכ"ל:

כה **אולם**. אע"ג דאולם היה בו ד' מחיצות ואכסדרה אין לה אלא ג' מחיצות מ"מ כיון שפתחו היה רחב וגבוה מאד היה נראה כאילו אין לו רק ג' מחיצות. תוס':

כו **גבוהה**. דכל זה אינו מעכב דבדיעבד המנורה כשרה בלא גביעים וכפתורים וכן אם אינה גבוהה י"ח טפחים אבל של עץ וחרס וכה"ג דפסולה במקדש שרי ש"ס והרמב"ם והיינו דכתבו הט"ו מתכות דוקא. ש"ך:

סימן קמב

א **שרפה**. פירש ישראל אבל עובד כוכבים ששרפה ביטלה. ט"ז:

ב **משלהבתה**. כתב הט"ז פי' כשאין שם אלא השלהבת לחוד אבל אם השלהבת קשורה בגחלת פשיטא שאסור לחמם משלהבת טפי מגחלת גרידא והיתר דשלהבת הוא לפי. שאין בה ממש ונראה פשוט דבגחלת אפילו עוממות ואינם לוחשות אסור כיון שיש שם ממש ול"ש הנאה רבה או זוטא דהא כתיב ולא ידבק בידך מאומה וא"כ אפילו דיעבד אסור והב"י כתב דדוקא לכתחלה אסור וכתב עליו הב"ח שכן הוא פשוט ולענ"ד לא דקו בזה כלל עכ"ל וכ"כ הש"ך בס"ק י' דאף בדיעבד אסור אם נהנה מגחלתה:

ג **מקלקל**. ואין זה הנאה שבחייה עומדת לג' דברים לגדל ולדות ולחרישה ולאכילה. רש"י:

ד **חדש**. וכגון שחתך בה בקעת לאליל דאל"כ הא בלא"ה מותר דתשמישי אליל אינם אסורים עד שישתמשו בהם וכמ"ש בר"ס קל"ט ש"ך:

ה **אסורה**. כתב הש"ך מלשון זה משמע שכל הבהמה אסורה ולא מהני הולכת הנאת שכר סכין לשחוט בה לים המלח דיש כאן הנאה מרובה דשמא היתה מתה אם לא

שחטה משא"כ בחתך בה בשר דאין הנאה מרובה כ"כ סגי בהולכת הנאה לים המלח ודרך הפסד והשחתה מיירי כגון שהחחיכות עומדות לדורון וכיוצא בו עכ"ל:

ו הבגד. ולא מהני הולכת הנאת הכרכר ליה"מ רק דוקא דמי כל הבגד וע"ל בסימן ק"י ובסימן ק"מ ומשמע שכל שלא נתערב לא מהני הולכת הנאה ליה"מ וכן גבי פת בס"ד ודלא כלבוש בא"ח סימן תמ"ה ס"ב שכתב גבי פת שנאפה בגחלי חמץ דיוליך הנאת האיסור ליה"מ ומותר בהנאה עכ"ל דליתא מיהו נ"ל מוכח מהירושלמי וכמה שאר פוסקים דיכול למכור הבגד והפת לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו כשהעובד כוכבים יחתוך הבגד והפת לפני הישראל בענין שא"א שימכרנו שוב לישראל אחר כמו גבי יי"נ לעיל סימן קל"ד והא דבהולכת הנאה ליה"מ אסור היינו משום דכל זמן שלא נתערב ויש כאן איסור אליל בבגד או בפת אין פדיון לאליל אבל כשמוכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור שבו דאין לו שום הנאה בעולם מאליל והאיסור עצמו אינו בידו מותר. ועיין בס"ס כ"ג ובסי' נ"ז סכ"א סימן פ"ד סעיף ה' וסוף סימן פ"ו וסימן קל"ד סי"א ע"כ לשון הש"ך:

ז יחם. דאז הוי זוז"ג ומותר וכתבו התוס' ושאר פוסקים אע"ג דזוז"ג אסור לכתחלה הכא כיון דלית ליה תקנתא אלא בנתיצה כדיעבד דמי ומ"מ בחדש דמותר כשיסיק אותו אח"כ היינו דוקא כשנותן עצים בתחלה וסתמא דמלתא מסיקים אותו תחלה ואח"כ נותנים שם הפת אבל אסור ליתן שם לכתחלה הפת ואח"כ יסיקוהו. ש"ך:

ח אסור. כ' הש"ך ומשמע דאפי' בישן מיירי והיינו ע"כ כשאבוקה כנגדו וכמו שפי' הרב דאי ע"ג גחלים או בחומו של תנור כ' בסמוך דמותר אבל לפע"ד אפי' בחומו של תנור או ע"ג גחלים אסור הכא דדוקא בערלה יש לחלק כך בין גחלים לאבוקה כנגדו אבל לא בעבודת כוכבים עכ"ל וגם הט"ז הסכים לזה לדינא דיש לאסור בעבודת כוכבים אפילו בחומו של תנור או ע"ג גחלים ע"ש:

ט יוליך. לשון הש"ך משמע הא כל שלא נתערב לא מהני הולכת הנאה לים המלח ומיהו כבר כתבתי דאפי' בלא תערובות יש היתר למכור לעובד כוכבי' כשיחתוך וכו' (כמ"ש לעיל ס"ק ו' ע"ש) ומ"ש דשאר כל הככרות מותרים משמע אפי' באכילה ול"ד ליי"נ שאסור בשתיה שנאסר משום מגע עובד כוכבים אבל פת בשביל שנאפה בדבר האסור לא מיתסר אלא משום הנאה אסרינן להאי פת וכיון שהוליך ליה"מ תו לא מתהני מעובד כוכבים:

י מותר. כ' הש"ך משמע דאפי' אחדש קאי וכן מ"ש בס"ו בישול ע"ג גחלים כו' משמע דאחדש נמי קאי אבל לא נ"ל דאע"פ שהרמב"ם לא חילק בין חדש לישן היינו בערלה

שגחליה ואפרה מותר אבל בעצי אליל שגחליה ואפרה אסורים איך יהיה מותר בבישל ע"ג גחלים בתנור חדש הא כולו גורם דאיסורא הוא ועצי איסור עדיין לא הלכו להם ובאמת הב"י אזיל לטעמיה דס"ל דגחלת של אליל אינה אסורה אלא לכתחלה דוקא אבל בעיני יפלא דא"א לומר כן מכח כמה ראיות מש"ס ותוס' ופוסקים ע"ש שמאריך בזה ומסקנתו דלא כהמחבר אלא דגחלת של עבודת כוכבים אפי' בדיעבד אסורה וכ"פ הט"ז דאפי' בתנור ישן וגרף ממנו את כל האש ובישל או אפה בחומו של תנור אסור אף בדיעבד וכ' עוד הש"ך שגם בזה יש לתמוה על המחבר שבא"ח סי' תמ"ה פסק גבי חמץ דאם בישל או אפה. אותו הפת והתבשיל אסורים בהנאה וכן הפחמין שלו אסורים בהנאה ומשמע שם בב"י דאפי' אם בישל בגחלים עוממות ואפרו של חמץ הפת והתבשיל אסורים וכאן כ' בבישל על גבי גחלים דאפי' הן בוערות מותרות וצ"ע עכ"ל:

יא **בהנאה.** הפעם דבקערות וכוסות משתמשין אח"כ בלא גורם היתר וקדרה נמי אע"פ שא"א לבשל בה בלי עצים מ"מ הדרך ליתן בה מים ובשר ואח"כ שופתה על האש וא"כ משתמש בה בלא גורם היתר. ש"ס. ולפ"ז היכא דברור לו שלא השתמש בה עד אחר ששפתה לעצי היתר התבשיל מותר אלא דלכתחלה אסור בכל ענין מ"מ יש לתמוה על המחבר דמ"ש מתנור חדש שאפו בחומו שהפת מותר הא כשאפה בו נמי ליכא גורם דהתירא כלל ואפשר לחלק בין לכתחלה לדיעבד או בקערות וכו' שעיקר עשייתן על שם האש אבל כל זה דחוק עכ"ל הש"ך והט"ז כ' דמיירי כאן מקדירות קטנות ששותין מהן אבל אותן שמבשלין בהן ה"ל כמו תנור חדש דאמרי' בו יוצן:

יב **פת.** ע"ל ס"ד ס"ק ח' מ"ש שם שהט"ז וש"ך חולקים על דין זה ע"ש:

יג **שבשעה.** ומיירי שבבירור בישל תחלה בעצי איסור. ט"ז ע"ש:

יד **שצריכים.** מפני שצריכים לאילן וגזרו בהו רבנן כעל אילן עצמו. רש"י:

טו **יעלה.** לפי שנהנה ממנה שהיא לו במקום סולם:

טז **נעבדת.** פי' שנטעו מתחלה שתהא נעבדת כמ"ש בסי' קמ"ה ע"ש. ש"ך:

יז **בצלה.** ובש"ס אמרינן דאפי' בצל צלה אסור ופירש"י כל זמן שלא עברה מדת האורך הצל מדת גובה האילן והצל עב וחשוך נקרא צלה ומכאן ואילך הצל דק וקלוש והוא צל צלה:

יח **רץ.** ומשמע בש"ס ורבינו ירוחם דהיכא דאין לו דרך אחרת א"צ לרוץ. ש"ך. וגם משמע בש"ס דדוקא בגוזלת את דרך הרבים מותר אם אין דרך אחרת:

יט **שלאחריו.** כ' הש"ך לפי שאינו עשוי לצל מש"ה מותר אפי' לישב בצלו דאילו לעבור אפי' בצל אשרה שרי כמ"ש הרב:

כ **לעבור**. אפי' שלא במרוצה והיינו דוקא בשאין לו דרך אחרת אבל ביש לו אפי' היא גוזלת רבים אסור אפי' לרוץ וכן מוכח בש"ס עכ"ל הש"ך:

כא **אוסרים**. ארישא קאי דאוסרים אפי' בבית לישב בצל שלאחריו דס"ל דצל אשרה ובית הכל שוה אבל באינך גווני אין מי שאוסר. ש"ך וט"ז:

כב **גורמין**. ואע"ג דזוז"ג אסור לכתחלה מ"מ ירקות דהנאה דממילא אתי מותר אפי' לכתחלה. הר"ן:

כג **שפטמה**. משמע דוקא בדיעבד אבל כתחלה לא וכן בשדה שנזדבלה כו'. ט"ז וש"ך:

כד **חגם**. וכ"ש אם כהנים יושבים תחתיו ואין טועמין מפירותיה כלום דאסור כ"מ בש"ס ודו"ק. ש"ך:

כה **מנוי**. ואע"ג דנוי אלילים אינם אסורים עד שישתמשו כדלעיל ר"ס קל"ט זהו שעומדים בפני אלילים הוי תשמישן. ש"ך וכ' הט"ז דנראה אפי' לישב בצלן אסור ואע"ג דכ' ב"י בבדק הבית בשם הרשב"א דמותר לישב בצלן דלא הוי אלא תקרובות לא קי"ל כן דהא הטור מסיק דהוי משום נוי עכ"ל:

כו **שנהנה**. וכן להריח בריח של עבודת כוכבים אסור והאי בנוי פי' בעבודת כוכבים עצמן שנעבדו אסור להסתכל בהן לראות נויין אבל צורות שנעשו לנוי ולא לעבוד מבואר בתוס' והרא"ש דמותר עכ"ל הש"ך:

כז **מתכוין**. כתב הש"ך בשם הפוסקים דאפי' אפשר לו לילך למקום אחר מותר כשאינו מתכוין ומיירי בענין שיכול לאטום אזניו ולעצום עיניו ולסתום נחיריו שלא יהנה מן הקול והמראה והריח מותר כשאינו מתכוין להנאתם דלא הוי פסיק רישיה הא לא"ה אסור אבל כשמתכוין אפילו אם אפשר לו לילך למקום אחר אסור עד כאן לשונו:

סימן קמג

א **לבנותו**. כ' הש"ך משמע מדברי הט"ו שאפי' אין הבית עצמו נעבד אסור לבנות כותל להבית כיון שמהנה לאליל וכן משמע בש"ס וברש"י דלא כהב"ח שמתיר אם הבית עצמו אינו נעבד רק שהעמידו בו עבודת כוכבים דלא נקרא מהנה לעבודת כוכבי' בבנין הכותל ואין דבריו נראין כלל עכ"ל:

ב **שלו**. וחלקו עולה לו שאם היה עביו של כותל ב' אמות מונה האמה שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו רש"י והר"ן. וכתבו התוספות ואפילו למ"ד אין עובדין לשברים מיירי הכא שהיתה עבודת כוכבי' של ישראל או של עובד כוכבים וישראל השתחוה לה ובירושלמי מוקי לה כגון שהשתחוה לכל אבן עכ"ל:

ג **כיפה**. כ' הט"ז מכאן מוכח דאסור לעשות חלונות לבית עבודת כוכבי' דהיינו להחדר שהעבודת כוכבי' בתוכו ואין להתיר משום איבה דאיכא לאישתמוטי למימר דאסור לנו למיעבד וכמ"ש התוס' פ"ק דעבודת כוכבים דף י"ט לענין תכשיטין של אליל עכ"ל:

ד **שכרו**. משום דלא נקרא עבודת כוכבי' אלא במכוש האחרון שמכה בקורנס ומכוש האחרון ליה ביה שוה פרוטה וישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכל פורתא דעביד שרי ליה למשקל אגרא עכ"ל הט"ז:

ה **הטרקלין**. כ' הט"ז ונראה דאין להתיר אלא דרך מסייע לחוד שיהא בונה עמהם אבל לבנות הוא לבדו אסור לכ"ע וכל זה להלכה אבל למעשה ודאי ראוי להחמיר ולהרחיק מהכיעור ודומה לו לאסור אף במסייע להם וב"י כתב בבד"ה דמפר"י מי שמוכר ביתו ברצון לעבודת כוכבים הדמים אסורים ויוליכם ליה"מ אבל אם הוא באונס הדמים מותרים:

ו **בטובה**. כתב הט"ז ולפ"ז אסור לטחון ולאפות ברחיים ובתנור של עבודת כוכבים וכ' רש"ל דהך שלא בטובה פי' שכל העולם נהנין ממנה שלא בטובה אבל אם מוחלין ליחיד אסור דאדרבה נהנה מעבודת כוכבי' שמהנה אותו כדלקמן סי' קמ"ט גבי מכס והקשה בדרישה מ"ש מנרות שעוה בסי' קל"ט דאם כבו ומכרן הם בטלים והא מהנה הכהנים ע"כ ולק"מ דלא אסרו אלא כשעשו חוק לכהנים שלהם שכן יהיה תמיד משא"כ בנר שאדרבה חוק שלהם מביא שיהיה כולו לאליל רק שזה מוכרו דרך עראי הוה כאילו מוכר שאר דברים שאינם שייכים לאליל כלל ומותר עכ"ל והש"ך כתב דבטובת דברים אם היה לאחרים חלק בהן מותר דכיון דטובת דברים אינה אלא דרבנן אזלינן לקולא:

ז **לעובדיה**. פי' ההמון עם שעובדין אותו האליל כן פרש"י והר"ן:

ח **להקל**. והב"ח פסק להחמיר היכא דלא היה מגיע זה הריוח לכומרים אם לא ע"י ישראל זה שנתנו אבל אם לא היה קונה פירות אלו או רוחץ במרחץ היו באים עובדי כוכבים וקונים פירות או רוחצים במרחץ מותר וע"ל ס"ס קמ"ח וקמ"ט:

סימן קמד

א **ישראל**. ומשמע דאליל של ישראל אפ' מכרה העובד כוכבים הדמים אסורים דהא דמי עבודת כוכבים של ישראל הן. ש"ך:

ב **וע"ל**. שם משמע דדוקא בידוע ודאי שמכרה לקנות צרכי עבודת כוכבים אסור ואפשר שסמך על מ"ש כאן מיהו במרדכי פ' א"מ כתב מותר לקבל הדמים אם לא אמר

המתן עד שאמכור אליל עכ"ל הט"ז (ובנה"כ כתב שיש לחלק בין יי"נ לעבודת כוכבים וכ"כ שם בסי' קל"ב ע"ש):

ג **מותרים**. כתב ר' ירוחם משמע להדיא דוקא לאחרים אבל לאותו ישראל לעולם אסורים משוס קנס עכ"ל ויש לתמוה על המחבר דכתב סתם הדמים מותרים ש"ך וכתב הט"ז ובסי' קל"ב כ' המחבר שאפילו לא מכרן העובד כוכבים אלא כיון שמשכן העובד כוכבים אצלו קודם שיתן הדמים מותר דקי"ל משיכת עובד כוכבים קונה וכו' ואם כן תימה על הש"ע שלא פסק כאן להיתר רק במכרן לאחר עד כאן לשונו:

סימן קמה

א **במקומם**. והט"ז כתב דאפילו נעקרו לגמרי אלא שלא נעשה על ידי אדם גם כן אינן נאסרים:

ב **רבים**. וה"ה של נהר ומעיין של יחיד כיון דהטעם הוא דמחובר אינו נאסר אלא לענין נסכים יש חילוק בין יחיד לרבים ש"ך וט"ז (וכ' בנה"כ מה שנראה מדברי הט"ז דבשל רבים אפי' בתלושים שרי ליתא אלא דאפילו בשל רבים לא שרי אלא מטעם דמחובר ע"ש שמאריך בזה):

ג **נאסרים**. כ' הש"ך משמע אפי' נטען יחור הוה מחובר ואינו נאסר בהשתחוה להן ול"ד לבית בס"ג דאסור משום דתלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי דהכא כיון שיש לאילן שרשים בקרקע הוי כמחובר אבל נטען לשם אלילים אסור וזהו אשרה האמורה בתורה אפי' לא השתחוה לה אח"כ ודוקא נטעו עובד כוכבים אבל נטעו ישראל אינו נאסר עד שיעבד עכ"ל:

ד **שיוציא**. אבל כל מה שיש שם בשעה שעבדו הן פירות הן שריגים ועלים הכל מותר ואינו אסור אלא מה שיוציא אחר שנעבד. כ"כ ב"י והאחרונים:

ה **ציפויו**. שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ומשום גזירת הכתוב אסור אפילו לא עבד הציפוי כ"כ רבינו ירוחם:

ו **תקרובת**. כתב הלבוש פי' דמותר בהנאה אבל באכילה אסור כמ"ש לעיל סימן ד' ס"ה וגם נתבאר שם במתכוין לעבדו תקרובתו אסור בהנאה ומדברי הר"ב כאן לא נראה כן עכ"ל הש"ך:

ז **שבנאו**. כתבו הט"ז וש"ך דהיינו שבנאו עובד כוכבים אבל בנאו ישראל אינו אסור עד שישתחוה לו ובהגהת דרישה כתב דישראל מומר דינו כעובד כוכבים והט"ז חולק עליו וכתב דדינו כישראל גמור בזה ולכל עונשים שבתורה כמ"ש ר"ס קל"ט (ובסימן הנ"ל כתבתי בשם נה"כ דמסכים עם הגהת דרישה ע"ש):

ח **נוטל**. פי' שישראל נוטל מה שחידש אבל עובד כוכבים בכל דהו שיטול סגי והוי ביטול ודוקא עבודת כוכבים של עובד כוכבים אבל של ישראל אין לה ביטול ונוטל כל מה שחידש. רש"י והר"ן:

ט **לעבדו**. כתב הש"ך והחידוש אין לו ביטול עולמית אם הוא של ישראל ואם הוא של עובד כוכבים עד שיבטלנו העובד כוכבים:

י **הבית**. והבית עצמו לא נתכוין לעבוד:

יא **הוציאה**. אפילו דעתו להחזירה וכן אפילו הוציא ישראל מותר כיון שלא הקצהו לעבודת כוכבים אלא לפי שעה. רש"י:

יב **ביטול**. כתב ב"י ופשוט הוא דהיינו דוקא כשהוציאה עובד כוכבים אבל הוציאה ישראל לא מהני לבטל מבית זה דין משמשי עבודת כוכבים ע"כ ומ"ש הר"ב ובישראל פי' אם הבית הוא משמשי עבודת כוכבים של ישראל לא מהני ביטול עולמית כדלעיל ריש סימן קל"ט. ש"ך:

יג **שצייר**. פי' רק מעט ממה שצייר בענין שפגמו הוי ביטול. ש"ך:

יד **סילקה**. פי' רש"י דוקא כשהעמיד עליה לפי שעה ולא הקצוהו לכך מותר בסילקה:

טו **שמעמידים**. ומיירי שנטעו מתחלה כדי להעמיד תחתיו הא לא"ה מותר דמחובר הוא דלא חמיר טפי מעבודת כוכבים עצמו מהר"ן:

טז **מעשה**. כ' ב"י דמדברי הרמב"ם משמע קצת דאע"פ שלא השתחוה להם נאסר מיד והטור כתב והשתחוה להם:

יז **סימן**. כלומר אפילו מעשה כל דהו ואפי' חצי סימן. ש"ס ורש"י:

יח **חבירו**. אפי' במעשה רבה דהיינו ששחט בה ב' סימנים. רש"י והר"ן:

יט **החליף**. פי' שהיה לו עבודת כוכבים והחליפן לעובד כוכבים בבהמות. רש"י וע"ל סי' קל"ב וקמ"ד:

סימן קמו

א **לחלק**. והטעם דאמרינן ישראל אדעתיה דנפשיה קא פלח ולא אדעת עובד כוכבים ע"כ כי מבטל העובד כוכבים אינו מבטל אלא חלקו. ט"ז:

ב **ביטול**. כתב הט"ז והטעם בב"י בשם סמ"ג גזרה אטו עבודת כוכבים של ישראל ונ"ל כיון שאין הטעם אלא משום גזירה לא גזרו אלא אם באה לידו אחר הזכייה דוקא ואם לא באה לידו אלא קנאה ונתן לו המעות אע"פ שמדינא מעות קונות בעובד כוכבים מ"מ הכא לא גזרו ביה לענין ביטול עכ"ל אבל הב"ח כתב דאפילו לא זכה בה כגון

שמצאה לפני יאוש או גזלה מ"מ מדרבנן אין לה ביטול גזרה משום עבודת כוכבים של ישראל עצמו:

ג **ישראל**. והב"ח כ' דאם זכה בהם הישראל אפי' משמשיה אין להם ביטול רק אם לא זכה בה כגון שמצא קודם יאוש או גזלה בזה יש חילוק בין עבודת כוכבים עצמה למשמשיה:

ד **יחזירם**. ולא אמרי' דמחזי כזבין עבודת כוכבים דהכל יודעין שלא נקנו לו כיון שלא משך. ש"ך:

ה **מעות**. אע"פ שפסק הדמים דבכה"ג קונה משיכה כדלעיל סי' קל"ב וסי' קל"ח מ"מ משיכה בטעות היה שלא ידע שהיה בהן אליל:

ו **ומשך**. כתב הש"ך וה"ה משך ברישא ואח"כ נתן מעות וטעמא דהשתא כיון שנקנו לו אע"ג דהוי כמקח טעות מ"מ כשיחזור ויקח המעות מחזי כזבין אליל הלכך יוליכם ליה"מ:

ז **הגר**. לפי שירושת הגר מדרבנן וחכמים הקילו בגר שלא יחזור לקלקולו ש"ס ולפ"ז דוקא גר אבל מי שהמיר אביו ובנו עמו ומת אביו אינו יכול לומר לאחיו המומר טול אתה אלילים כו' וכן מי שנשתתף עם העובד כוכבים בסחורה ובאתה לידו אלילים אינו יכול לומר טול אתה אלילים וכו' עכ"ל הש"ך:

ח **מותרים**. משום דמזרק זריק להו ולא פלח להו. רש"י:

ט **לא**. בש"ס יליף לה מקרא והיה כי ירעב והתקצף וגו' ואל ארץ יביט אע"פ שמתחלה מבזה עבודת כוכבים שלו אח"כ חוזר ומביט אליה:

י **באמירה**. ול"ד למכרה או משכנה דבסמוך דהתם זוזי אנסוה ב"ח ופסק כן ובד"מ כתב דשאני התם דלא ידעינן בודאי שבטלו אבל הכא מיירי שאומר שרוצה לבטל לקטוע אזנה או חוטמה וכה"ג אבל התם הוא אינו מבטלה וגם סובר שהקונה ג"כ לא יבטל:

יא **מתירין**. כתב הב"ח דזה לא קאי רק אמכרה אבל במשכנה אין שום היתר אפי' בצורף ישראל והט"ז כ' דאפי' במשכנו יש היתר כגון שהרהינו אצלו והגיע הזמן ולא פדאו דאז הוי כמכירה וגם האי משכנו דכ' רמ"א הוא בכה"ג דוקא אבל משכון סתם לא מהני לבטל וכ"כ הש"ך ודבר זה היה לו להר"ב לכתוב כאן ולבאר באיזה משכון מתירין עכ"ל:

יב **השברים**. כתב הש"ך בשם הב"ח דהרי"ף והרא"ש חולקים וס"ל דאין חילוק רק בין נשתברה לשברים או לשברי שברים ולפענ"ד אדרבה מדבריהם משמע שאין מחלקין

בהכי וכן מוכח בהר"ן וטור עכ"ל והט"ז מיישב דברי הטור בענין אחר עיין שם ולפי שאינו אליבא דהלכתא קצרתי:

יג **עובד כוכבים**. כלומר דאל"כ אסור כדין עבודת כוכבים שנשתברה מאליה. ב"י:

יד **לים**. היינו לשאר נהרות (הוא דבעי שחיקה שספינות עוברות שם ושמא תפגע בו ותטלנו) אבל לים המלח לא בעי שחיקה ב"י וד"מ וכן הוא לקמן סי' רצ"ד ס"ו והב"ח כ' דאף לים המלח בעי שחיקה ועיין בא"ח סי' תמ"ה עכ"ל הש"ך:

טו **ולכנות**. כ' הט"ז דרש"ל פי' דוקא בא"י והוא תימה ונראה דט"ס הוא כאן ושייך על הרישא דצריך לשרש אחריה זו דוקא בא"י וכן הוא לשון הרמב"ם ובח"ל אין אנו מצוים לרדוף אחריה וכו' עכ"ל (ובנה"כ כ' דאין כאן ט"ס וכן משמע בש"ס דהא דצריך לשרש אחריה ולכנות לה וכו' ילפינן מחד קרא ואבדתם וגו' מן המקום ההוא וכי היכי דצריך לשרש הוא דוקא בא"י ה"ה לכנות וכו' ג"כ אינו אלא בא"י עכ"ל):

סימן קמז

א **קנ"ו**. בסופו ועיין בח"מ ר"ס קפ"ב בטור ופוסקים מדין שותפות עם העובד כוכבים. ש"ך:

ב **אלהיך**. כתב הט"ז לא דק בהוראה זו דלמדה מדין שביעית והתם שייך לשון זה לומר לישראל דקאי על הקב"ה אבל חלילה לומר לעובד כוכבים בלשון נוכח דהוה מחזיק ידי עובד כוכבים אלא יאמר אלהים יהיה בעזרך וכן הב"ח קבע כן להלכה עכ"ל:

סימן קמח

א **המתקיים**. הטעם דאסור למכור להם דבר המתקיים הוא מחמת ששמח שיש לו ביום אידו ואסור לקנות מהם אע"פ שהוא צער לו מחמת שאזיל מידו דבר המתקיים מ"מ הרי המעות בידו מ"ה מותר למכור להם דבר שאינו מתקיים דביום אידו לא יהיה לו מעות ולא חפץ עכ"ל הט"ז:

ב **ולהלוותן**. שאלה שייך בדבר החוזר בעין כגון חפץ. והלוואה שייכה במעות דלהוצאה נתנו:

ג **במשכון**. לשון הש"ך והתוס' כתבו סתמא דבמלוה במשכון נמי הוי כמציל מידם שכמה פעמים אובדות אפילו במשכון ונ"ל שטעמם מפני דהאידנא דידם תקיפה עלינו ובקל יכול העובד כוכבים להעליל ולכפור ההלואה וכיוצא בזה מיהו בזה"ז בכל ענין שרי כמ"ש בס"ס זה עכ"ל:

ד **חגם**. ואם הוא יום חג שאינם עושים אותו בכל שנה אפילו ביום חגם מותר. ש"ס:

ה **ויזרקנו**. ואם אי אפשר שלא יקבלנו משום איבה יקבלנו ולא יהנה בו. טור. והט"ז פסק דאם א"א לאשתמוטי יקבל ממנו ומותר להנות ממנו ודבריו תמוהים וכן בנה"כ חולק עליו וכ' שדבריו דחוקים בישוב דברי הטור והרמב"ם:

ו **האיש**. כיון שאינו יום קבוע לכל. ש"ך:

ז **להקדים**. כתב הט"ז לכאורה קשה מה שמצינו בש"ס בריב"ז שמעולם לא הקדימו אדם בשלום אפילו עובד כוכבים בשוק מאי רבותא דריב"ז הא דינא כך הוא שוב ראיתי בסמ"ק וז"ל ודוקא שלום שהוא שמו של הקדוש ברוך הוא או ברכה בלשון שם אבל ברכה אחרת אין קפידא ע"כ ולפי זה ניחא האי דריב"ז שהקדים שלום לעובד כוכבים בשוק היינו אפילו בלשון ברכה אחרת ודבר זה נכון עכ"ל:

ח **והבאים**. דמאי דהוה הוי אבל בישראל כיון דאביק ביה גרע טפי ואסור בחזרה אבל בהליכה אפשר שיחזור אא"כ הוי מומר עכ"ל הט"ז.

ט **בזמן הזה**. ומה שנזכר בסעיף ט' איך דינא האידנא עיין ב"ח:

סימן קמט

א **ליכנס**. כ' הרמב"ם בפי' המשנה ודע שכל עיר של אומה עבודת כוכבי' שיהי' להם בית תפלה שהוא בית עבודת כוכבי' בל"ס אותה העיר אסור לעבור בה בכונה וכ"ש לדור בה אבל בעת שאנחנו תחת ידיהם בעונותינו ושוכני' בארצותיהם ונתקיים בנו מה שנא' ועבדת' שם וגו' ואם העיר דינה כן ק"ו בית עבודת כוכבים עצמה שהוא אסור לנו כמעט לראותו וכ"ש ליכנס בו עכ"ל:

ב **דהיינו**. פירשו הש"ך וט"ז שאין עוברים מאותה העיר שבה העבודת כוכבי' לעיר אחרת אבל אם היה שם מהלך מאותה עיר שיש שם עבודת כוכבי' והלאה שרי דאמרי אינשי שלפי דרכו הולך לעיר ההיא וכן פירש"י והר"ן ודלא כהב"ח שהפך הדברים מיהו הרמב"ם מפרש בענין אחר אבל אין כן דעת כל הפוסקים עכ"ל:

ג **עיר**. אבל מי שאינו בן עיר אפי' אם דרים שם ג' או ד' יהודיה אסור ליכנס לשם ולא תלינן דלדבר עם איזה יהודי נכנס מיהו נראה היכא דדרים שם מנין אפילו ליכא מנין בעלי בתים אלא עה נערים ומשרתים קהל איקרי ושרי עכ"ל הש"ך:

ד **ענין**. אפילו שלא ביום האיד וכתב הרשב"א גבי עיר דאפילו על עסקי רבים ואפי' על פיקוח נפש אפשר דאסור ליכנס בו אבל הר"ן ס"ל דבסכנת נפשות שרי וע"ל סי' ק"נ ס"ג וס"ס קנ"ז:

ה **יניחו**. שהרי נהנה שמנחת לו המכס טור והר"ן ופסק הב"ח דהיינו דוקא ביחידים אבל כשעושים חירות לכל אדם בשוה אין בזה איסור אבל אם אין מניחין המכס אלא כשמניח עטרה בראשו לכבוד עבודת כוכבים אפי' מניחין לכל אדם אסור וכתב הש"ך מיהו כל זה מדינא אבל האידנא הכל שרי דלאו עובדי עבודת כוכבים הן ומש"ה אין חוששין לשום דבר ונהגו היתר אף ביריד ביום אידם ואפי' נותנים מכס לכומרים עכ"ל:

ו **פרסותיה**. פירשו התוספות דדי בכך ויכול להיות שמותרת בהנאה ואע"ג דבשאר דברים אסורים בהנאה מ"מ בבהמה סגי בקנס זה ולא צריך לעקר יותר ואם רוצה מעקר יותר ולא כפרש"י שאסור לגרום טריפות לבהמה עכ"ל הט"ז:

ז **ליה"מ**. ובהניחו המכס ליחיד דאסור משום שנהנה נראה מדברי הב"ח דסגי בהולכת הנאה לים המלח ועיין שם. ש"ך:

ח **וסתם**. כ' הט"ז נ"ל פשוט שאין בכלל זה במקום ששם מתקבצים עובדי כוכבים הרבה ואומרים ששם מוחלים להם עונותיהם שזה ודאי לשם עבודת כוכבים הוא ואסור לשאת ולתת עמהם. שם:

ט **לענייי**. כ' בדרישה מכאן נראה דמכ"ש דמותר ליתן לענייהם סתם כשהם חוזרין על הפתחים ואין צריכין שיאמר להם שנותן בשביל אלהים חיים שלנו וכתב הב"ח וט"ז דאם אומר לאלוה שלו אסור:

י **שידוע**. כתב מהרי"ק דוקא היכא שיוצא מכיס של ישראל לעבודת כוכבים אבל היכא שהיה מכס מקדם ולא היו קונים ממנו שום דבר לעבודת כוכבים ואח"כ קם שר ואמר שמעות היהודים יותן לעבודת כוכבים ואמנם לא הוסיפו על היהודים בשביל כן לפרוע יותר ממה שהיו פורעין מקדם מותר שהרי אינו יוצא מכיסו של ישראל אלא מכיסו של השר אשר המכס שלו עכ"ל:

יא **אומרים**. דאל"כ למה לו לילך שם אבל בעובד כוכבים אין אנו תולים שמכר שם עבודת כוכבים אבל אם היה ידוע שמכר שם עבודת כוכבים אף בעובד כוכבים היה אסור כדלעיל סי' קמ"ד דדמי עבודת כוכבי' ביד עובד כוכבים אסור מסתמא אא"כ ידוע שמכרה שלא לקנות בדמיה עבודת כוכבים אחרת ודלא כלבוש שנמשך אחר דברי הרי"ף שדמי עבודת כוכבים ביד עובד כוכבים מותרים ואנן לא קי"ל הכי עכ"ל הש"ך:

סימן קנ

א **שנראה.** כתב הגהת פרישה ולפי מאי דקי"ל דכל דבר שאסור משום מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור ה"ה כאן אפי' אין שום אדם רואהו אסור ועיין מה שכתב באו"ח סי' ש"א סמ"ה וסי' ש"ה סי"א:

ב **פרצופות.** כ' הט"ז דיש להחמיר אפילו אם הפרצוף אינו עומד בפני עבודת כוכבים:

סימן קנא

א **מיוחדים.** משמע אם הדבר מסופק אי שייך לעבודת כוכבי' או לדבר אחר אזלינן לקולא. ט"ז. וכתב הש"ך דאסור למכור לעולם אפילו שלא ביום אידם ואפי' בזה"ז והב"ח כתב דלכל עובד כוכבים אסור אפי' אינו כומר דכיון דמיחדים אותו לעבודת כוכבים ודאי לעבודת כוכבים בעי לה:

ב **לסחורה.** ולא חיישינן דילמא אזיל ומזבין לאחריני דאלפני עור מפקדינן אבל אלפני דלפני לא מפקדינן. ש"ס. וכ' הט"ז ואם יש חשש שישראל יהיה נכשל אמרינן לפני דלפני כדאשכחן בחטין שנפלו למים שאסור למכור לעובד כוכבים בפסח שמא יחזור וימכרנו לישראל ועי' בא"ע ס"ס ה' בהג"ה:

ג **זכה.** כתב הב"ח והאידנא העובדי כוכבים אין מקפידין בזה הלכך אפילו אינה זכה אסור מיהו אם ניכר שקונה לסחורה פשיטא דאף בלבונה שרי כדלעיל עכ"ל:

ד **לסתם.** ולא חיישינן שיתננו לכהן דאלפני דלפני לא מפקדינן:

ה **מחמירין.** כתב הש"ך ולפע"ד נראה דלא פליגי דכ"ע מודים דבעובד כוכבים או מומר שרי ודעת המחמירין איירי בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור משא"כ בעובד כוכבים וישראל מומר שאינו חייב להפרישו שרי לכ"ע וכתב עוד דמה שנהגו להקל בזה"ז הטעם מפני שהגוים שאנחנו בתוכם מותר להשתתף עמהם כמ"ש בא"ח ס"ס קנ"ו שכונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפים שם שמים וד"א ולא מצינו שיש בזה משום לפני עור שאין בני נח מוזהרין על השתוף:

ו **שעוה.** כתב הש"ך דצ"ע על הרב מה שאוסר ביום שלפניו ג"כ דכל הפוסקים לא כתבו לאסור אלא ביום האיד דוקא ואולי דהרב מיירי היכא דאסור יום שלפניו והיינו בארץ ישראל כדעיל סי' קמ"ח עכ"ל:

ז **בהמה.** כגון במקום שחשודים על הרביעה כן הוא בש"ס. ובבהמה גסה הטעם שמא ישאילנה לעובד כוכבים או ישכירנה ועביד בה מלאכה בשבת ועבר בלאו. דישראל מצווה על שביתת בהמתו א"נ דזימנין דזבנה ניהלה סמוך לשקיעת החמה בע"ש וא"ל

תא נסא ניהלה ושמעת לקליה ואזלא מחמתי' וה"ל מחמר אחר בהמתו בשבת וכתב הטור בשם הרמב"ן כשמוכרה לטבח ודאי לשחיטה זבין ומותר ולבעל אדמה ודאי למלאכה ואסור דלעולם אזלינן בתר דידיה ולא בתר רובא דעלמא אבל מי שאינו לא טבח ולא בעל אדמה אז אזלינן בתר רובא למאי זבני. עכ"ל הט"ז:

ח **סרסור**. פירוש סרסור ישראל דלא שייך ביה הני טעמי:

ט **היתר**. הטעם בסמ"ג דלא שייך האידנא נסיוני שאין אנו בקיאין כ"כ בקלא וגם אין דרכנו להשאיל ולהשכיר לעובד כוכבים וכתב הר"ן מש"ה מקילין אפילו לקנות כדי להרויח במכירתה ומ"מ בעל נפש יחוש וימעט אבל בשאלה ושכירות יש למחות ביד הנוהגים היתר ועי' באו"ח סי' רמ"ו. וכל זה בבהמה טמאה אבל בטהורה כתב ס' התרומות ופוסקים דא"צ לכל זה די"ל דלשחיטה לוקחה וכמ"ש רש"י:

י **וקוצץ**. פירוש שהעובד כוכבים קוצץ אחר המכירה וא"צ להיות קוצץ בשעת המכירה. ש"ך:

יא **ימכור**. פירוש אף בחוצה לארץ. ש"ך:

יב **לדירה**. כתב ב"י ונראה דלמכור אפילו לדירה שרי כיון שקנאו העובד כוכבים ואין לישראל זכות בו אע"פ שמכניס בו העובד כוכבים עבודת כוכבים לית לן בה:

יג **נוהגים**. כתב הש"ך קשה דהא חזינן שמכניסין עבודת כוכבים בבתיהם ואפשר בזמן הרב לא היו נוהגין להכניס עבודת כוכבים בבתיהן בקבע א"נ כדכתב הראב"ן דאפילו מכניסין עבודת כוכבים בבתיהם שרי משום דכיון דאותם ישראלים נותנים מס מקרקעות להעובד כוכבים אינו מיוחד הבית לישראל:

יד **לעובד כוכבים**. כתב הב"י בח"מ סי' רמ"ח דכל עובדי כוכבים במשמע אפילו ישמעאל לאפוקי גר תושב דלא וע"ש:

טו **ענייהם**. משמע אפילו בלא עניי ישראל ש"ך וכ"כ הב"ח שכן נהגו וכ"כ הט"ז:

סימן קנב

א **אסור**. בדרישה נסתפק אם יש בכאן היתר משום איבה כמו בסימן קמ"ח וכתב עליו הט"ז שתמוהין דבריו האיך יסתפק במה שמפורש בפסוק פן תכרות ברית וגו' וקרא לך ואכלת הרי שהתורה צותה שיהיה לנו איבה עמהם משום הרחקת בנותיהן והיאך נתיר משום איבה וכו' ע"ש:

ב **משלו**. [דהאיסור הוא משום הזמנה] כתב הט"ז נ"ל דאף בבית ישראל יש איסור כששלח לרבים איזה מאכל או משתה שיתאספו וישתו או יאכלו דמ"מ ע"י הזמנתו

אוכלים שם והוי כבית עובד כוכבים ולא התירו בשולח לבית ישראל אלא אם אינו אומר שיתאספו יחד באכילה זו אבל אם מזכיר שיתאספו ביחד הוי קריאה ממש ויש איסור אם יתאספו ביחד משום שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו אלא כל א' יקח חלקו לביתו:

ג **חשוב**. כ' הט"ז מלשון זה משמע דמה שיזהר אדם חשוב הוא מצד חסידות אבל האמת אינו כן אלא מצד הדין אסור ע"ש שמביא ראיה לזה:

ד **שולח**. עיין בס"ק ב' מ"ש בזה בשם הט"ז דיש חילוק בין ששולח ליחיד או לרבים ע"ש:

סימן קנג

א **חשודים**. והעובדי כוכבים נזהרים עליהם ויש משום לפני עור וגו' אבל אם כבר העמידה ועבד איסורא אין שום חשש איסור לענין היתר אכילה אפילו אם ודאי רבעה עובד כוכבים או ישראל אפילו בפני ב' עדים דבזה"ז ליכא גמר דין וראיתי מי שהורה לאיסור אכילה בזה וטעות הוא עכ"ל הט"ז. [וכ"כ בצ"צ סימן מ"ו ובלה"ק דף כ"א ובת' ח"צ שאלה ע"ד. אבל ת' ב"ח סי"א נטה להחמיר]:

ב **כבר**. והט"ז חולק על הג"ה זו ופסק דאפילו אם הישראל קדמו לעובד כוכבים אפ"ה אסור כיון דהטעם משום הרהור מה לי אם קדמו או לא אבל הש"ך כתב דבזה"ז הכל מותר אפי' אם העובד כוכבים קדמו רק ממדת חסידות ומי שנוהג עצמו בקדושה וטהרה יש להרחיק מזה אבל לא לשאר סתם בני אדם ע"ש:

ג **ונשותיהם**. דבכה"ג אפילו בישראל פריצי שרי כמ"ש בא"ע סימן כ"ב ס"ה בהג"ה אפ"ה בעובד כוכבים אסור ואפי' היא חשובה וקרובה למלכות ודוקא עם אנשים אבל עם נשים שרי דלא חיישינן לשפיכת דמים עכ"ל הש"ך:

סימן קנד

א **תיילד**. מבואר הוא דתרתי בעינן גבי הולדה ג"כ דהיינו שיהו אחרים עומדים ע"ג ויהיה דוקא בבית ישראל. ט"ז:

ב **מומחית**. ולא אמרינן דלא מרעה נפשה כדלקמן סי' קנ"ה ברופא מומחה כ"כ ב"י וכ' ב"ח הטעם דמילדת יכולה לומר נפל היה וכה"ג תמיה לי דבירושלמי פ' א"מ קאמר כי היכי דברופא אומן מותר ה"ה במילדת חכמה וכן בשום פוסק לא נזכר במילדת מומחית דאסור וצ"ע עכ"ל הש"ך וע"ל סי' פ"א ס"ז בהג"ה:

ג **בשכר**. כ' הט"ז וליכא כאן משום איבה דאם פנויה היא יכולה למימר בעינן לאנסובי ואי א"א היא יכולה למימר לא קא מזדמנא באפי גברא. ואיתא בירושלמי הא דישראלית

לא תניק עובד כוכבים משום כו' ע"ש. אמר רב אסי הדא אמרה שאסור ללמדו אומנות ע"ש:

ד **ובחול**. אבל לא בשבת דליכא איבה דיכולה לומר נשי דידן דמינטרי שבתא מחללין עלייהו שבת דידכו דלא מינטרי שבתא לא מחללין בשבילייכו:

סימן קנה

א **סכנה**. משמע דעת המחבר דאם אין בו סכנה בכל ענין מותר אבל הרא"ש וטור פסקו דבדבר שאין בו חולי ואין בו סכנה לא יתרפא ממנו כיון דאין ברפואה זו אומנות אם ימיתנו לא יתלו הדבר בחסרון ידיעתו אלא יאמרו בלא"ה הגיע זמנו למות או ששונאו היה והמיתו ולא מרע נפשיה לגבי אחרים עכ"ל הש"ך:

ב **לסמוך**. שירא שמא ישאל גם לאחרים אבל לא יקחו ממנו דכדי למכור חיישינן שמא משקר א"נ שמא יערב בו סם המות. ב"י:

ג **בשכר**. ומהרש"ל כתב דזה חידוש הוא דש"ס סתמא קאמר וגם גדולה השנאה כו' דלא חייש לשכרו היכא דליכא למיחש שמרע חזקתו ע"כ ואחריו נמשך הב"ח אבל הש"ך השיג עליהם ומסיק דהעיקר כדעת הרמ"א ע"ש:

ד **אפיקורוס**. פי' עובד כוכבי' אפי' הוא מומח' לרבים. הרא"ש:

ה **תלה**. כתב הב"ח מיהו אפילו אינו אומר בפירוש אלא שכך אנו למדין ממשמעות דבריו והוא על ב' דרכים א' הוא כשאותן מים או אילן מצויים יותר והעובד כוכבים אומר קח מאלו אסור אפי' לא אמר בפירוש קח מאלו של עבודת כוכבים הב' הוא כשאין מצוי אלא אלו ואמר קח מאלו של עבודת כוכבים נמי אסור ואין היתר אלא כשאין מצוי יותר וגם לא אמר קח מאלו של עבודת כוכבים ודלא כהש"ע עכ"ל ולעד"נ שגם המחבר מודה לזה. ש"ך:

ו **אפילו**. והסכמת הפוסקים כסברא הראשונה וכ"פ האו"ה. ש"ך:

ז **איסורים**. פירוש איסורי הנאה מתרפאים כו' לצורך רפואה אבל שלא לצורך רפואה אפילו שלא כדרך הנאתן אסור הרא"ש ופשוט הוא והיינו באיסורי הנאה אבל באיסורי אכילה שרי כדאי' בפוסקים עכ"ל הש"ך:

ח **שאין**. אפילו דרך הנאתן וכ' המרדכי דמותר לאכול חלב חי אפי' חולה שאין בו סכנה ומיהו אדם בריא יזהר וגם אסור לאדם בריא לעשות לו מרחץ מסתם יינם דסיכה בכלל שתיה הוא. או"ה. אבל לחולה מותר דעובדי כוכבים בזה"ז לאו עובדי עבודת כוכבים הן וע"ל ס"ס ק"ח ס"ה בהג"ה מה שהקשה הש"ך וע"ש:

ט **לרפואה**. ואפילו איסורי הנאה דקי"ל כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מעצי עבודת כוכבים וייי"נ. ריב"ש:

י **ידועה**. ע"פ מה שנתבאר בא"ח סימן שכ"ח וסימן תרי"ח ע"ש:

סימן קנו

א **בתער**. דשכיחא היזקא אבל במספריים דלא שכיחא היזקא שרי אם יש עמו אחר:

ב **ונהגו להקל**. פי' במקום שב"א מצויין שם אפילו בלא מראה ע"ז סמכו להקל. ש"ך:

סימן קנז

א **מכוין**. אבל אם אינו מכוין אלא להנאת עצמו אסור להחמיר ונקרא חובל בעצמו וצריך לעבור ואל יהרג. רבינו ירוחם. וכתב הב"ח דאפילו בפרהסיא אינו רשאי למסור נפש כיון דאינו מתכוין אלא להנאת עצמו אבל מדברי הפרישה מבואר דבפרהסיא רשאי למסור נפש ונראה דאם השעה צריכה לכך וכה"ג לכ"ע רשאי למסור עצמו וגם הב"י כתב דאם הוא אדם גדול וחסיד וירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה כדי שיראו העם לאהבה את ה' ולירא אותו בכל לבם והב"ח פסק כהרמב"ם דכל מי שדינו לעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו ויש פוסקים חולקים על זה וכתב בת"ה והיה נראה דבפלוגתא דרבוותא אזלינן לקולא באיסור סכנת נפשות כדאמרינן בעלמא ספק נפשות להקל אמנם י"ל הכא דלענין קדוש השם שלא הקפידה התורה על אבוד נפשות מישראל לא ילפינן לה משאר ספיקות דלית בהו משום קדושת השם ונראה דלפי הענין ושרואין אנו כוונתו מורין לו וכ' בהגהת סמ"ק דאותן קדושים ששחטו עצמן שלא סמכו דעתן לעמוד בנסיון קדושים גמורים הם וראיה משאול מיהו יש חולקים שאינו יכול להרוג את עצמו עיין באו"ח שהאריך:

ב **לא תעשה**. אבל מצות עשה אפילו מצוה עוברת א"צ לבזבז יותר מחומש כמ"ש הרב בא"ח סימן תרנ"ו וע"ש ש"ך. וכתב עוד ואם יש סכנת אבר צ"ע אי דמי לממון או לנפש עיין בריב"ש סימן שכ"ו ובא"ח סימן שכ"ח סי"ז ונראה לקולא עכ"ל:

ג **בפני**. ואין ר"ל בפניהם ממש אלא שיודעים מהעבירה והכי מוכח בש"ס גבי והא אסתר וכו'. ש"ך:

ד **ערקתא**. פירוש שישראלים היו נוהגים ברצועות מנעליהם שלא כדרך העובדי כוכבים בזה וכנון שיש צד יהדות בדברי שדרך הישראל להיות רצועות מנעליהם שחורות ושל העובדי כוכבים אדומות כדי שיהא הפרש במלבושיהון וב"י כתב

דהרמב"ם מפרש דדוקא בכה"ג שלא ילבוש מלבוש עובדי כוכבים שהוא מצות ל"ת ע"ש. וכתב עוד דדין זה אפרהסיא דלעיל נמי קאי דשוה לשעת הגזרה והב"ח פסק בשעת הגזרה אפילו מכוין להנאת עצמו יהרג ואל יעבור (משא"כ בפרהסיא) והשיג עליו הש"ך וכתב דאין דבריו מוכרחים ושי"ל ספק נפשות להקל וכ"כ הט"ז ואם הגזרה היה על כל מדינת מלכותו אע"פ שהישראלים בכלל לאו שעת השמד מקרי:

ה **להשליכו**. ובעובד כוכבים כגון אם כפפו קומתו להשתחות לעבודת כוכבים כ"כ הרא"ש:

ו **ליהרג**. אא"כ הוי בפרהסיא כ"כ רבינו ירוחם אבל הש"ך השיג עליו ופסק דאפילו בפרהסיא א"צ ליהרג ע"ש:

ז **לעבור**. ומשמע דבערוה דרבנן לכ"ע יעבור ואל יהרג ופשוט הוא. ש"ך:

ח **דלפני**. כגון שאנסו להשאיל דבר לעבודת כוכבים וכיוצא בו:

ט **עריות**. דוקא פנויה אבל אשת איש גילוי עריות ממש הוא ולפ"ז צ"ל דאסתר פנויה היתה וגבי פנויה אפילו היא עושה מעשה כגון שמביאה הערוה עליה אפ"ה אינה בכלל עריות אבל ישראל הבא על העובדת כוכבים בכלל ג"ע הוא דיהרג ואל יעבור [דקנאין פוגעין בו וחשבינן ליה מחייבי כריתות ואם הצלת נפשו תלוי כשיעבור עבירה אחת מעצמו ועי"ז תבוא לו הצלה מותר לעשות כן] והיינו דוקא בפרהסיא מיהו בנ"י כתב דאפי' בצנעה יהרג ואל יעבור ועי' בא"ע סי' ט"ו וט"ז איזהו ג"ע עכ"ל הש"ך וט"ז:

י **חייב**. וכתב הרמב"ם ומ"מ אין מורין להם כן לכתחלה ופי' הט"ז אלא יניחו הדבר להמון עם וכמו שירצו יעשו ואע"ג דשבע בן בכרי לא היה חייב מיתה בדין תורה אלא מצד חוק המלכות שמרד בדוד מ"מ מוסרין אותו אם יחדוהו ומינה אף בזמנינו מי שפושע ומורד במלכות שלו מוסרין אותו וה"ה בשאר עבירות כגון אם עוסק בזיופים או שאר דברים שיש בהם סכנה פשיטא שמוסרין אותו ומן הראוי למסור אותו אפילו לא יחדוהו כיון שהוא כמו רודף לשאר ישראל ע"י מעשיו הרעים שעושה בפשיעה [לכן כתב בה"י סי' רס"ז מי שמל גרים ובא עלילה על הקהל מותר לומר להעובדי כוכבים שזה עושה המעשה שמל הגרים דאע"ג דמצוה עביד אסור להכניס עצמו בס"נ עכ"ל]. ועוד נ"ל דבמקום שאין רשאין למסור אותו אין חילוק בין שמוסרין אותו למיתה או לשאר יסורים או אפי' לממון לעולם אין מוסרין אותו (דכיון שנפל ביד עובדי כוכבים שוב אין מרחמין עליו) עכ"ל וכתב ד"מ דצריך לכתחלה לחזור על כל צדי צדדים קודם שימסרוהו:

יא **כולם**. ב"י בשם הר"ן כתב דגם בנשים אם יחדו אשה אחת מהם דימסרו ונראה דגם זה תלוי בפלוגתא דחייב מיתה כשבע בן בכרי שזכר רמ"א דלדעה השניה לא מהני יחוד

של אשה אלא דנ"ל דאם יחדו אחת מהן ואמרו אם לא תתנוה לטמא אותה אזי נהרוג כולכם דפשיטא דמהני בזה יחוד ומוסרין אותה דהא אין כאן מעשה מן האשה ואינה בכלל ג"ע וא"כ היא עצמה אינה בכלל תהרג ואל תעבור ע"כ מוסרין אותה אם יחדוה עכ"ל הט"ז:

יב **הגזרה**. כתב הש"ך היינו שגזרו שיהרג כל הנקרא בשם יהודי אבל אם גזרו שמד על כל מי שלא ילבוש מלבוש עובד כוכבים יהרג ואל יעבור כ"כ נ"י ובד"מ כתב בשם תה"ד דאפילו בשעת השמד אינו אסור אלא כשהעובדי כוכבים מכירין אותו ורוצין לכופו לעבור אבל ללבוש בגד העשוי כבגדי עובדי כוכבים שרי דאז ליכא חלול ה' שהרי אין העובדי כוכבים מכירין אותו:

יג **ושיסבור**. כתב הט"ז פשוט הוא דמ"מ צריך לעשות תשובה על זה דאיהו מיהו נתכוין לאיסורא:

יד **כדומה**. איתא בש"ס דמותר לת"ח לומר עבדא דנורא אנא כדי להפטר מן המס שהוא לשון דמשתמע לתרי אפי' דנורא הוא עבודת כוכבים הנקראת נורא והת"ח דעתו לשמים שנקרא אש אוכלה וכתב מהרש"ל ודוקא לת"ח התירו דלא חיישינן שמא יזלזל יותר וגם מאחר שהוא פטור ממס והעובדי כוכבים באין עליו בגזילה אבל לא בעם הארץ. וכתב הב"ח דה"ה כשהולך בדרך ואיכא שם סכנה לישראל טפי מעובד כוכבים יכול לשנות מלבושו ובלבד שלא ילבש כלאים וכן נהגו רוב הסוחרים והולכי דרכים וגם באותן מקומות שגזרו העובדי כוכבים שלא לעבור שם יהודי מותר לשנות בגדיו כדי לעבור שם וכמדומה לי שכן נוהגין להקל וע"ל סי' קע"ח סעיף א' בהגה"ה. עכ"ל הש"ך:

טו **ולהציל**. כתב הט"ז דלההיא דעה שמביא בשו"ע סי' קנ"ה ס"ג שאוסרין באשרה אפילו בעלין סתם משום לא ידבק בידך וגו' יש לאסור גם כאן עכ"ל. דין אם מותר לעבור עבירה בשביל להציל חבירו שרוצים לאנסו להמיר וכיוצא בו עיין בא"ח ס"ס ש"ז וסי' שכ"ח ס"י:

סימן קנח

א **מסבבין**. כתב הש"ך כלומר אין מצוה להרגן אע"פ שהם עוברין על ז' מצות בני נח ומיהו היכא דמקיימי ז' מצות בני נח אסור להורידן. ב"י וד"מ. ומהרש"ל הוכיח ג"כ דפירושו דאסור להורידן וכשתעיין בש"ס פ' א"מ דף כ"ו ע"ב תראה שאין הוכחתו כלום עכ"ל ובט"ז האריך בזה מחולק על הב"י ובנה"כ מתרץ דברי הב"י ע"ש וגזלנים דאורייתא מעלין. כ"כ התוס' ומביאו ב"י:

ב **בתורה**. וכן המבזה ת"ח או המבזה חבירו בפני ת"ח. הר"ן. וכן אמרינן לקמן סימן רמ"ג ס"ו שאין לו חלק לעולם הבא. ע"כ לשון הש"ך:

סימן קנט

א **אסרוהו**. משום גזירה שמא ילמד ממעשיו ובת"ח ליכא למיחש להכי. ש"ך:

ב **ענין**. משום שאי אפשר לנו להשתכר בשום משא ומתן אם לא שנשא ונתן עמהם א"כ לא שייך ברבית שמא ילמד ממעשיו טפי משאר משא ומתן. טור:

ג **ממנו**. משום לא תשיך ומשום לפני עור לא תתן מכשול:

ד **להחמיר**. כתב הב"ח ובמומר להכעיס שלא יצא מן הכלל מ"מ יש להחמיר בו טפי ממומר שיצא מן הכלל ואין להלוות לו ברבית ובתשובת הגאונים איתא דאם הוא מומר דשביק היתרא ואכיל איסורא אז הוא מותר אבל במומר לתיאבון אסור עכ"ל ומ"מ יש להחמיר. ש"ך:

ה **מומר**. כתב הש"ך משמע דאסור להלוות מהן ברבית וצ"ע דהא קי"ל בכמה דוכתי שגזרו על הכותים ועשאום כעובדי כוכבים גמורים לכל דבר ודוחק לומר דוקא להחמיר אמרו ולא להקל דכיון שעשאום כעובדי כוכבים גמורים משמע דלגמרי אפילו להקל עשאום וכו' ועוד אף להחמיר ודאי דלפעמים חומרא דאתי לידי קולא הוא דו"ק ותמצא אלא ודאי הם עובדי כוכבים גמורים לכל דבר וא"כ מותר להלוות מהן ג"כ ברבית עכ"ל:

ו **שאסור**. כתב הש"ך היינו דוקא הקראים שהיו בזמן הרמב"ם שהיה להם כמה מעלות טובות וכו' ע"ש:

ז **אסור**. אפילו למאן דמתיר להלוות למומר היינו דוקא למומר עצמו שיודע רבונו ומתכוין למרוד בו אבל זה שנתגדל בין העובדי כוכבים הוא כשוגג ובנ"י כתב בשם ר"ת דמותר להלוות לו ברבית ובד"מ כתב דצ"ע בזה ומומר שיש לו בן מן העובדת כוכבים הבן כמוה ודינו כעובד כוכבים ועיין בא"ע סי' ט"ז ס"ב. ש"ך:

סימן קס

א **עוברים**. כתב הגהת דרישה דגם הסופר עובר וכ"כ הרמב"ם וכתב עוד דכל מי הוא סרסור בין מלוה ולוה או שסייע לא' מהן עובר משום לפני עור:

ב **מדעתו**. הקשה בפרישה דבח"מ סי' רל"ב אמרינן דמי שלקח מעות מחברו ומצא בו יתרון בכדי שאין הדעת טועה א"צ להחזירן וי"ל דהתם קאי אמכר ולא בהלואה וכתב הש"ך אבל ק' דהמחבר כתב שם דה"ה בהלואה דינא הכי ונ"ל דבח"מ מיירי בגוונא דלא מחזי כרבית כגון שהיה המעות בידו דרך מכר ומ"ש הט"ו שם בין בהלואה ר"ל

בהלואה שהלוה מצא יתרון א"נ בפרעון הלואה ובגוונא דליכא למיחש לרבית וכדלקמן סי' קס"ו וקס"ט וקפ"ו ודוכתי טובא עכ"ל:

ג **בכה"ג.** שנותנו לו סתם ואינו אומר בשכר מעותיו:

ד **לקבלו.** ואפילו ברבית דרבנן. (טור). ובמקום דמועלת מחילה הוא אפילו ברבית דאורייתא:

ה **בשביל.** כתב הט"ז ואפילו למ"ש בס"ד שלא התנה עמו כו' שאני הכא שהוא קודם להלואה לכך אינו אסור אא"כ מפרש וכתב הש"ך דאף במפרש אינו אלא אבק רבית ואינה יוצאת בדיינים כדלקמן סימן קס"ו:

ו **מרובה.** כתב ב"י דאפשר אפילו היה רגיל מקודם במתנה מרובה אסור ודוקא סמוך קצת להלואה אבל במופלגת הרבה אין לחוש כלל ואפילו מתנה מרובה נמי שרי כל שהוא סתם ונראה דבפירש אפילו מועטת אסור אפילו מופלגת הרבה וכשלא היה רגיל מקודם אפילו בסתם אסור ומהרש"ל כ' דכל מה שידוע שבלא"ה לא היה עושה לו כלל הוי כמתנה מרובה ואסור עכ"ל ונ"ל דהכל לפי הענין ולפי מה שניכר בדעת המשלח עכ"ל הש"ך:

ז **מליהנות.** שכיון שנהנה ממנו בלא רשותו נראה שסומך עליו שבשביל מעותיו שבידו יסבול לו וע"ל סי' קס"ו:

ח **במתנה.** וכן ללות מהם אסור וכ' הש"ך ואע"ג דאפילו אומר אני נותנו לך במתנה אסור לעיל ס"ה התם ה"ט משום דאנן סהדי דמשום שהלוה לו נותן לו במתנה אבל בבני ביתו אע"פ שנותן להם במתנה מפני שאינו מקפיד עליהם אסור:

ט **והלוה.** כתב הט"ז אבל אם אמר לו כל זמן שלא יתן לך פלוני מעות שאתה מלוה לו אני אתן לך כל חדש דינר זה איסור גמור וע"ל בסי' קס"ט סט"ז:

י **מהלוה.** נראה פשוט דכ"ש שלא יקדים לו המלוה לנותן מתנה דרך שכירות שישתדל לו הלואה ממלוה והוא חוזר ונותן למלוה מתנה ההיא או פחות ויותר קצת דרבית גמור הוא. ט"ז:

יא **יפייסנו.** ובב"י הביא הרבה פוסקים דאפילו פייסו שרי כיון דמשלו הוא נותן ואין הלוה משלם לו לא נעשה שלוחו וכ' ולענין הלכה הרוצה לסמוך על המתירין רשאי כיון דאיסור דרבנן הוא עכ"ל הש"ך:

יב **לך.** הב"ח כתב דאין בזה שום איסור אלא ט"ס הוא וצ"ל שיתן לי ד' דינרין והש"ך כתב דאין לשבש הספרים בחנם אלא טעמא דמילתא כיון שהמלוה רוצה בהנאת השליח הרי הוא מהנה למלוה בשליחותו וכ"כ הט"ז ע"ש:

יג **שלחן**. משמע דתרוייהו בעינן גדול ואינו סמוך וכו' כ"כ הש"ך אבל הט"ז כ' דכל שסמוך אסור בכל גווני ואפי' גדול אבל בקטן אסור אפילו אינו סמוך דמ"מ מוטל על אביו לפרנסו ואע"ג דבש"ס ב"מ איתא דקטן שאינו סמוך מקרי גדול היינו לענין מציאה שאין ידו כיד אביו אבל כאן הוי כאלו קבלו האב דכיון שאם אין לו לבן האב חייב לפרנסו עכ"ל:

יד **בהיתר**. הנה הלבוש והט"ז השיגו על רמ"א בדין זה ומביאים כמה ראיות שאיסור גמור הוא ובנה"כ סתר כל טענות הט"ז ומסיק שדברי הרמ"א הם נכונים וברורים ע"ש וכ"פ הב"ח וכ' דהכי נקטינן מיהו דוקא כששולח ע"י ישראל אבל ע"י עובד כוכבים אסור דלא שייך לומר אין שליח לדבר עבירה הואיל ואין העובד כוכבים עובר בשליחותו כי אין איסור לבני נח ברבית:

טו **חומש**. מלגיו כגון ק' בק"כ וכתבו בעל התרומות דוקא שיהיו שניהם ת"ח הלוה והמלוה:

טז **יתומים**. הבית יוסף מסיק דאלמנה אין לה דין יתומים בזה כיון שהיא מתעסקת בשלה כשאר נשים:

יז **נוהגין**. כ' הש"ך בכל מקומות שהייתי לא ראיתי מנהג זה וגם חקרתי ודרשתי ולא שמעתי שנוהגין כן שמלוין ברבית דרבנן אלא ע"ד היתר כמו שאר מעות עכ"ל:

יח **לעסוק**. וה"ה לגדול שמת אביו ואינו יודע להתעסק בשלו חשוב כיתום ומיהו מי שאין אביו רוצה לפרנסו ולהתעסק בצרכיו אין לו דין יתום ואסור להלוות מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד ואם טען המקבל לא קבלתי אלא פלגא באגר ופלגא בהפסד ולא קרוב לשכר ורחוק להפסד כתב המרדכי דהמקבל נאמן במגו דלהד"ם או החזרתיו לך מיהו היכא דהיתום הוא מוחזק כגון שיש לו משכנות. האפוטרופוס נאמן אי טעין קרוב לשכר ורחוק להפסד או אי ליתיה קמן טענינן אנן ליתמי עד כדי דמיהן עכ"ל הש"ך:

יט **נאמן**. הנה הש"ך כתב דדין זה לאו ביתום לחוד הוא אלא בכל אדם משום דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ודאי כל מה שקבל בדרך היתר קבל ובט"ז חולק על כלל דין זה אפי' ביתום וסיים והבא לפסוק כהג"ה זאת עליו להביא ראיה בפרט להוציא ממון בלא שבועה עכ"ל (ובנה"כ מחזיק דבריו שבש"ך ומשיג על הט"ז ע"ש):

כ **נטל**. ובאדם אחר אין היתר בזה אלא כל שנעשה ההלואה באיסור אסור ליטול אפילו אם הרויח הלוה הרבה אבל כאן מה שנעשה באיסור הרי הוא כאלו לא נעשה להזיק ליתומים והוה כאלו לא התנה כלום בשעת הלואה ואמרינן לטובת היתומים דאע"ג דלא התנו להתירא הוי כאלו התנו וכל שיש היתר ליקח מועיל ונ"ל שהוא נוטל החצי

מכל מה שהרויח המקבל אפי' הרבה מהקציצה רק שינכה לו שכר טרחו דיש זכות להיתום ע"צ היותר טוב ואותה הקציצה שקיצץ האפוטרופוס באיסור לא נחשבת לכלום ודלא כלבוש שכתב ועכ"פ לא יקח יותר מהקציצה ותמוה הוא מאד דמאי איכפת לן בהקציצה ול"ד למקח שנעשה באיסור דהוא קיים דשם המקח עצמו הוא כראוי אלא שיש בו איסור מצד אחר משא"כ כאן עכ"ל הט"ז וכ' הש"ך אבל אין לומר דאם לא הרויח אלא כמו שהתנה לתת להם יטלו הם כל הריוח דאטו משום דאתנו באיסורא יפה כחם אבל בתשובת ר"א ששון משמע שאפילו לא יטול הוא שום ריוח יתן הכל ליתומים וכ"נ ג"כ מתשובת מהרי"ל:

כא **פטורים**. והבע"ת כתב דיוצאה בדיינים ועיין בשא"י ר"ס ס"א:

כב **נאמן**. כתב הש"ך משמע דאפילו כבר גבה המלוה הרבית אינו נאמן לומר של הקדש היה ונתנו להקדש ואם הוא רבית קצוצה צריך להחזיר לו ובתשובת מהר"ם שהביא המרדכי משמע שהאפוטרופוס נאמן בשבועה לומר מעות של יתומים הן ואם הלוה טוען איני מאמינך הוי טענת שמא ואפילו שבועה לא בעי ונ"ל לחלק דדוקא בטוען מעות של הקדש היה הוא דצריך ראיה מטעם דאל"כ כל אחד יכול לטעון מעות של הקדש או של שאר מצוה הוא אבל באפוטרופוס של יתומים שהוא ידוע שהוא אפוטרופוס לא שייך הכי ועיין בח"מ סימן ל"ד סי"ב ובתשובת מהר"ם מ"ץ כתב בראובן שהיה בידו מעות צדקה של יחידים והלוה אותן מעות לשמעון ע"י עובד כוכבים בשטר בלא שום משכון ושמעון תובע את ראובן בעד הרבית שנתן שאומר שלא היה של צדקה אלא שלו דראובן נאמן אפילו בלא שבועה דמעות של צדקה היה עכ"ל ונראה דשאני התם דידוע שהיו מעות הצדקה בידו הלכך שרי מטעמא דלא שביק התירא ואכיל איסורא ומ"מ נראה הא דנאמן בלא שבועה היינו משום שהלוה אינו טוען ברי אבל אם הלוה טעין טענת ודאי אע"ג דהיה מעות צדקה בידו שבועה מיהא בעי ואע"ג דלקמן סימן קס"ט סכ"ה המלוה פטור בלא שבועה שאני התם שאומר על דרך היתר הלויתי ושרי מטעם דלא שביק התירא ואכיל איסורא אבל הכא כיון שנתברר שהלוה ברבית אלא שאומר שהוא מעות של יתומים וכה"ג צריך ראיה עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז דהא דאינו נאמן אלא בראיה נראה פשוט דכל זמן שמוחזק בממון היתומים נאמן לגבי היתומים בשבועה שהרבית בא להם והם מפסידין מה שהחזיר זה הרבית:

כג **אסור**. דבתר מעיקרא אזלינן:

כד **פקוח**. כתב הט"ז ומיירי שאין אדם כשר רוצה להלוות בחנם רק יש ישראל רשע א' שרוצה להלות ברבית מותר ליקח ממנו הלואה ברבית מפני פקוח נפש אבל המלוה

פשיטא שעושה איסור דמה פקוח נפש יש לו שצריך ליקת רבית אדרבה מוטל עליו להלות בחנם וגם מ"ש רמ"א בהג"ה שנהגו להקל קצת לצורך קהל מיירי נמי בכה"ג דאין כאן רק אדם רשע שרוצה דוקא ברבית ולא כאותן שטועים בדבר ואומרים שגם למלוה יש היתר חלילה לומר כן עכ"ל:

כה **מלאכה**. כתב הש"ך כלומר שהמלוה הוא בעל מלאכה והלוה אינו בעל מלאכה אלא שנותן לאיזה בעל מלאכה אם צריך לשום מלאכה אסור להלות לו ע"מ שכל מלאכה שתבא לידו שיתנה למלוה אבל אם הלוה הוא בעל מלאכה והוא מלוה לו ע"מ שיעשה לו מלאכה בזול פשיטא דהוי רבית קצוצה לכ"ע אפילו למ"ד לקמן סימן קס"ו ס"ב בחצר דהוי אבק רבית כיון שלא התנו בשעת מתן מעות מודה הכא דדוקא לדור בחצר דלאו מידי יהיב ליה אע"ג דעומד לאגרא הוי אבק רבית אבל אם קצבן לתת לו לא ומכ"ש לדידן דקי"ל אפילו בחצר דהוי ר"ק ועיין בא"ח סי' ק"ע ס"ג עכ"ל והט"ז כתב אילולי פה קדוש דהרא"ש הייתי אומר דהיתר גמור הוא וראיה ברורה מדברי הש"ס הובא בש"ע סימן קע"ב ס"ד דאם אמר המלוה ללוה אם תמכור קרקע שלך לא תמכור אלא לי בשויה וע"מ כן אני מלוה לך דמותר והיינו ממש הך דהכא (ובנה"כ דחה ראייתו דיש לחלק ע"ש):

סימן קסא

א **בתוספת**. כתב הש"ך יש מחלוקת בין הפוסקים אי שייך רבית בהלואת קרקע וכתב הב"ח דיש להחמיר וכ"נ דעת המחבר והרב וכתב הט"ז דה"ה בעבדים שייך רבית דרבנן ובשטרות פשיטא דשייך רבית דכשמלוה לו השטר מלוה לו ממון ועיקר ההלואה הוא הממון ופשיטא שיש בו רבית גמור:

ב **מוציאין**. נראה דאפילו הדיינים רוצים להזדקק לישב בדין אין מוציאין אותו ודלא כהלבוש. ש"ך:

ג **נטר**. פי' בשביל המתנת המעות נותן לו שכר:

ד **תפס**. נראה דוקא א"ר לכ"ע אבל היכא שיש מחלוקת בין הפוסקים אי הוי א"ר או ר"ק אין מוציאין מהלוה אי תפס וע"ל ס"ס קע"ז. ש"ך:

ה **אמרו**. כתב ב"י בשם בה"ת דכל א"ר דבשטרא מנכינן ליה ולא מגבינן ליה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי וע"ל ר"ס קע"ז:

ו **שהיו כופין**. כ' הט"ז נראה דוקא אם תבעו ומזה כתבתי בח"מ סי' ט' באחד שטען שאין לו לשלם ולא נמצא לו ממון רק מה שלקח אחד ממנו רבית קצוצה והנושה בא

לקחת הרבית בשביל הלוה דאין הדין עמו דכיון שאין כאן תביעה מהלוה אין שום כפיה מהב"ד על המקבל הרבית להחזירו עכ"ל:

ז **לנכסיו**. כתב הש"ך נראה דאם כבר החזיר הרבית ע"פ ב"ד או מעצמו ואח"כ חזר ותפס משל לוה בעד הרבית יורדין לנכסיו דהא ה"ל גזל וכן אם לקח מתחלה ר"ק בע"כ של לוה עכ"ל:

ח **הבנים**. דאמר קרא אל תקח מאתו נשך לדידיה אזהר רחמנא ולא לבריה:

ט **תשובה**. שאז חייבים להחזיר משום כבוד אביהם ועיין בתשובת שארית יוסף סימן ס"א:

י **מקבלין**. כתב הריב"ש דמ"מ הם חייבים להחזיר לצאת ידי שמים ע"כ ואם עומד במרדו מוציאים ממנו בע"כ ש"ך ועיין בח"מ וס"ס ר"ח ר"ס שס"ו וע"ל ס"ס קע"ה:

יא **להחזיר**. הכלי דוקא ולא תמורת כספו דלא לימרו גלימא דמכסי ביה גלימא דרביתא הוא. ש"ך:

יב **הדינר**. כתב הט"ז בש"ס איתא דלא יוכל לומר כי שכרתי ביוקר שסבור הייתי שבא לי בריוח מכח הרבית ועכשיו שצריך אני להחזיר הרבית כדאגרי כ"ע היא דאגרנא דיכול לומר סברת וקבלת ונראה פשוט דה"ה אם קנה ממנו חפץ או קרקע באותו סך שלקח הרבית לא די להחזיר לו המקח עכשיו דכבר נתחייב לו באותו סך המעות והא דנקטו בזה בשכירות ולא במקח רבותא קמ"ל דאף בשכירות דלא אלים קנינו כ"כ כמו במקח אפ"ה יכול לומר סברת וקבלית מכ"ש במקח ודלא כפרישה עכ"ל וכתב בית יוסף שהרשב"א בתשובה נסתפק אלו אומר לו אתן לך י"ב דינרים רבית ע"מ שחצרי שאינה נשכרת אלא בי' תשכור אותה בי"ב דכי מפקינן מיניה לא מפקינן אלא י' דהא בעיקר התנאי לא היה יכול לקבל זה כי אם דמי שכירות הבית שאינה נשכרת אלא בי' עכ"ל:

יג **ניכר**. דאל"כ הרי העדים פסולים דרשעים הם שמעידים שחתמו על איסור. ט"ז. והש"ך כתב דמיירי שכתב הקרן בפ"ע והרבית בפ"ע וגבי אפילו ממשעבדי והעדים לא נפסלו בכך אפילו ברבית דאורייתא דלא תשימון עליו נשך לא משמע לאינשי אלא במלוה ולוה וכ"נ דעת המחבר בח"מ סי' ל"ד ור"ס נ"ב:

יד **יקרע**. ואפילו מפורש בו רבית דאורייתא חיישינן לב"ד טועין שיגבו בו הרבית וזה קאי דוקא אירשא שמפורש בשטר הקרן בפ"ע והרבית בפ"ע אבל בשלא נכתב בשטר רק הקרן פשיטא דלא יקרענו. ש"ך:

טו **הקרן**. דגזרינן שמא יגבה הרבית בתורת קרן ומיהו היכא דהלוה מודה י"א דגובה וכמ"ש הרב בח"מ סימן נ"ב וכתב בתשובה מ"ב דמ"מ א"צ הלוה ליתן שום דבר מהריוח

שהרויח במעות של המלוה אפילו הרויח הרבה אלא שראוי לקנסו ליתן מהריוח לעניי העיר עכ"ל הש"ך. וכתב הט"ז דבח"מ סי' נ"ב מביא רמ"א י"א שפטור אפילו מקרן אפילו הודה וכתבתי שם שאין שום דעה סוברת כן ולאו הלכתא היא עכ"ל:

סימן קסב

א **בסאה.** ואינו אלא מדרבנן והלכך אינה יוצאה בדיינים וכתב הט"ז דאם הוא דרך מקח דהיינו שמוכר סאה וישלם לו בזמן קצוב סאה אחרת תחתיה דהוה קרוב לשכר ולהפסד דאז אפילו בהלואה אין כאן איסור אלא מדרבנן ממילא כשהוא דרך מקח מותר לגמרי עכ"ל:

ב **היוצא.** לאפוקי אם אינו יוצא אז אע"פ שהיתה יוצאת מקודם ונפסלה המטבע אסור. ש"ך:

ג **מטבע.** כתב הט"ז הטעם דבזמנינו רוב בני אדם יש להם מטלטלים ברשותם דשוה זהב ואם היו רוצים למכרם בזול יכולים למכרם והוי כלוה סאה בסאה ויש לו ואפילו אין לו רק זהוב א' ויכול ללוות עליו כמה זהובים אבל גבי סאה בסאה לא מהני מטלטלין רק מזומנים דאין דרך לקנות פירות רק במזומנים (אבל דרך הוא למכור מטלטלין בעבור זהובים) עכ"ל (ולפ"ז אם היה לו מעות מותר ללות לו סאה בסאה וצ"ע דלא משמע כן מהפוסקים ועיין ס"ק שאחר זה):

ד **כמה.** דבשביל כל סאה וסאה שלוה אנו רואין הסאה שלו כאלו היא נחלטת מיד למלוה והב"ח כתב דדוקא שיהא דעתו לכך דאל"כ נתכוין א' מהם לשם רבית ואסור ונ"ל דאף לדבריו היינו לכתחילה אבל אם לוה והיה לו מעט מאותו המין אע"פ שלא היה דעתו לכך שרי וחייב לשלם מיהו דוקא יש לו מאותו המין אבל מעות אפילו בכדי שיכול ליקח כל אותו המין אסור עכ"ל הש"ך. והט"ז כתב דודאי לכתחלה צריך שידעו שניהם שיש היתר כמ"ש הב"ח אלא בדיעבד אם הלוה סאה בסאה ויש לו אפילו אם הלוה בעצמו לא היה יודע שיש לו מותר כיון שנקנה לו ע"פ חכמים משא"כ בהיתר מצד שער שבשוק דלא שייך לומר שנקנו לו דהא של אחרים הם לכך אין היתר אלא שידעו שיש שער בשוק אבל אם לא ידעו אסור ליתן לו החטים אם נתייקרו כנ"ל עיקר להלכה עכ"ל:

ה **ילוהו.** והב"ח חולק ע"ז ופסק דוקא אם נותן לו במתנה או מקנה לו מותר אח"כ ללוות ממנו אבל בהלואה כיון דתחלת ההלואה להוצאה ניתנה אסור וכ"פ הלבוש והט"ז כתב נ"ל דודאי אם הלוה לו כבר סאה ופסק בדרך היתר דודאי יכול להלות עליה אפילו כמה

סאין כיון שיש לו כבר סאה ברשותו ולא אסרו אלא אם בא עכשיו לעשות היתר שרוצה להלות לו בזה אין היתר אלא שיתן לו סאה א' במתנה עכ"ל:

ו **שער**. כב"י דסגי כשידעו שיצא השער אע"פ שלא ידעו בכמה יצא אבל מתשובת הרא"ש שבס"ס זה משמע דלא בעי ידיעה כלל ול"נ דאע"ג דלכתחלה אין להלות עד שיצא השער מ"מ אם לוה ויצא השער אע"ג דלא ידע מ"מ הרי לא נעשה כאן איסור בהלואה זו וחייב לשלם לו עכ"ל הש"ך וע"ל בס"ק ד' מ"ש שם בשם הט"ז. וגוף טעם ההיתר בשער שבשוק איתא בט"ז כיון דשכיחי למזבין דמי לאומר הלוני עד שיבא בני וכתב הרא"ש אפילו אין לו מעות כלל ללוה הוה היתר זה דיכול לקנות מן השוק באשראי או ללוות מחבירו והיינו דוקא סאה בסאה אבל אם הלוהו מעות אסור אע"פ שיש שער בשוק וכתב עוד דאם יצא השער במקום אחר אע"פ שבמקומות שסביבותיו לא יצא סומכים על מקום ההוא עכ"ל:

ז **שירצה**. כתב הש"ך ואז שרי אפילו בקבע לו זמן וכתב הרא"ש מיהו באומר לא אקבל הפרעון קודם הזמן אסור ללות על שער שבשוק אבל ביש לו חטין אפילו בהא אין לאסור:

ח **היוקר**. ואפילו אינו אומר עד שעת היוקר אלא שאומר לא אקבל עד הזמן אע"פ שאין ידוע אם יתייקר השער אסור דדמי להלוני כור חטים עד הגורן (ומ"ש עד היוקר ל"ד) ונ"ל דהיכא דקבע לו זמן מחמת שיש לחוש שיוזל אחר ההלואה קודם הזמן אסור לכ"ע בקבע לו זמן אף בלא אמר ליה לא אקבל עד זמן הפרעון עכ"ל הש"ך:

ט **כבר**. הטעם איתא בט"ז דהא ההיתר שיש באריס ללות מבעה"ב סאה בסאה מפני שאין כאן הלואה רק דה"ל כאלו התנה שיטול בעה"ב הסאה הראשונה משדה שלו וזה מועיל דוקא אם נעשה בתחילת ירידתו של אריס להקרקע דנוכל לומר אדעתא דהכי נחית וקביל עליו כן אבל אם כבר מוחזק בה ומלוה לצרכו הוי כאחר ואסור מיהו אם הוא במקום שהאריס נותן הזרע וכל כמה דלא יתן יכול הבעה"ב לסלקו בזה יכול להלות אע"פ שירד כבר כיון שאינו יכול לקיים מה שמוטל עליו והבע"ה יכול לסלקו הוה כאלו יורד מחדש לתוכה אחר ההלואה אבל במקום שבעה"ב נותן הזרע רק בשביל שזה האריס יש לו חן וחפץ בקרקע זו דוקא מוותר משלו שיתן הוא הזרע ולשנות ממנהג העיר אז יש לו חלוק אם הריצוי זה של האריס נעשה קודם שירד לתוכה נמצא דאדעתא דהכי דוקא ירד לשם וע"כ כל כמה דלא יהיב זרע בטלה ירידתו ויכול ללוות מבע"ה דהוה כאילו נחית השתא מחדש אבל אם כבר ירד לתוכה סתם כמו שאר אריסי' ואח"כ נתרצה לשנות שיתן הוא הזרע אינו יכול ללוות מבעה"ב כיון דאין בעה"ב יכול לסלקו אף אם

לא יתן הוא הזרע שהרי ירד בסתם ונ"ל דגם אם בעה"ב נותן הזרע והאריס התנה אחר שירד שהוא יתן מצינן ג"כ לפעמים היתר שילוה מבעה"ב דהיינו אם האריס נתחייב בחיוב גמור שאם לא יתן הזרע יסתלק מן הקרקע אע"פ שכבר ירד נמצא דעכשיו הוא נחית מחדש אחר ההלואה עכ"ל:

י **הלוה.** כתב הש"ך נראה דוקא אם ידוע שהלוה לו בזמן הזול או שנזכר זמן ההלואה בשטר דהשתא כיון שיש צד רבית לפנינו וצריך לברר ההיתר המע"ה אבל אם המלוה טוען עתה הלויתיך או שלא נזכר בשטר רק פלוני חייב לפלוני כך וכך סאין לשלם לו לזמן פלוני וטוען המלוה שאין זה ע"י הלואה כלל רק שקניתי אותו ממנו בק"ג באופן שאם היה כך השתא לאו רבית קא שקיל המלוה נאמן גם אם כתוב בשטר שיהא המלוה נאמן על כל עניני החוב המלוה נאמן עכ"ל וכ' הט"ז ואין להקשות ממ"ש רמ"א בסי' קס"ט סכ"ה דאם יש שטר ביד המלוה נשבע ונוטל שאני התם שיש חילוק ביניהם אם הלוה לו מעות בהיתר ויש הרבה התירים מצוים סברא הוא דלא שביק היתירא ואכיל איסורא ומ"מ שבועה בעי כיון שבא להוציא משא"כ כאן שאין היתר אלא ביש לו או יצא השער ומצוי זה הרבה פעמים ששניהם אינם ע"כ יברר דוקא (ובנה"כ כתב שתירוץ זה דחוק אלא דהחילוק מבואר בתשובת הרא"ש גופיה דהכא ליכא למימר שביק היתירא וכו' דלא סליק אדעתיה שיוקרו החטים כדי שידקדק שיהיו לו חטים בשעת הלואה וכ"כ בש"ך סי' קס"ח ס"ק פ' ע"ש):

יא **הקניתי.** הקשה הט"ז מ"ש מפרוזבול בח"מ סי' ס"ז סכ"ב דמהני אפילו שלא בפניו דהקילו ביה כיון שהוא מדרבנן וכאן נמי הא סאה בסאה הוא רק מדרבנן וק"ו הוא מפרוזבול וכו' וצ"ע עכ"ל. ובנה"כ כתב דלק"מ דשם אמרינן זכין לאדם וכו' אף שנמשך מזה חוב שנתחייב בכך לפרוע ואין שביעית משמטתו אפ"ה אמרי' דזכות הוא מטעם נעילת דלת בפני לוין וכ"כ הר"ן שם וזה לא שייך הכא עכ"ל וע"ש):

יב **דוחן.** וה"ה לכל שאר ב' מינים וכתב הלבוש אע"ג דאמרינן לעיל ס"ג דביצא השער של חטין לבדו מותר הכא שמלוה על דוחן גרע טפי וע"ל סי' קע"ג וכתב הט"ז ולא תקשה ממ"ש בסימן קס"ג ס"ב תן לי חטים שאני רוצה למכור וליקח יין דשרי ביש לו דהתם דרך מכירה ודרך הוא למכור כדי להרויח בו אחר כך משא"כ בהלואה שאסור להרויח בפרעון הלואתו:

סימן קסג

א **השער**. משום דזכי ביה מהשתא ואע"ג דלא משיך ול"ד לדלעיל סי' קס"ב ס"ב דביש לו מעט מאותו המין לוה עליו כמה סאין דהתם כיון שלוה סאה אנו רואין כאלו לוה סאה כנגד סאה וכן לעולם אבל במכירה אין המכירה חלה אלא על מה שיש לו וע"ל סי' קע"ג ודוקא אם יש לו חטים אבל אם יש לו מעות כשיעור שיכול לקנות בהם חטים אסור עכ"ל הש"ך (וט"ז פסק אם יש לו מעות שרי ומסיק כנ"ל להלכה ולא למעשה להקל):

ב **אסור**. כתב הש"ך אבל אם נותן לו עתה מעות על חטים ליתנם לו כל השנה כשער של עכשיו מותר אם יצא השער אע"פ שאין בו חטים וע"ל סי' קע"ה ומשמע דאיני יכול לחשוב החטים אלא בדמי השער ולא בזול יותר דנראה כרבית וכתב הב"י דללוות ע"מ שאם לא יתן לו לזמן פלוני יתן לו פירות כשער של עכשיו אסור כיון דמחמת הלואה קאתי וע"ל סי' קע"ה ס"ו בהג"ה:

ג **מותר**. כתב הט"ז נ"ל אם אומר הריני נותן לך מעות על פירות שתתן לי כל השנה כשער של עכשיו אלא שאני נותן לך ברירה אם תרצה תוכל ליתן לי מעותי עד זמן פלוני דשרי כיון שזכר בשעת נתינת המעות גם הפסיקה על הפירות אלא שעושה לו טובה באם ירצה לחזור ממקח שיוכל לחזור וכן מצינו לקמן ר"ס קע"ד ובח"מ סי' ר"ז לענין רבית דמהני תנאי כזה ואע"ג דשם בח"מ לא מהני רק כשהמכירה תחלה סתם כמ"ש שם ס"ז שאני התם דלוקח אוכל פירות מיד ויש בזה אבק רבית ע"כ צריך שיהיה התנאי לאח"כ משא"כ כאן עכ"ל:

ד **בפירות**. כתב הש"ך דוקא משך החטים לרשותו או קנה בדרך קנין גמור הא לא"ה משמע דנראה כרבית בכל ענין אפילו א"ל תחלה הלויני חטים וגם לבסוף פורע לו המנה בפירות והיכא דאתנו לפורעו בפירות אם מותר לפורעו במעות תליא בפלוגתא דר"ת ורשב"ם בסימן קע"ה ס"ו עיין שם:

ה **מנה**. אבל אם א"ל הלויני חטים מותר. הרא"ש וטור:

ו **גמור**. והב"ח כתב דלשון הפוסקים משמע דאינו אלא כעין רבית גמור ולא רבית גמור וכתב הט"ז נ"ל פשוט דהאיסור שבסעיף זה הוא שבשעה א' נעשה כן אבל אם לאחר שעה שלקח החטים בק' חזר ומכרן לו בצ' היתר גמור הוא ודומה למ"ש בסי' קע"ד ס"ב ע"ש (ובנה"כ כתב דלא דק דהתם כיון דהוה מכירה א"כ שפיר אוכל הלוקח הפירות אבל הכא דא"ל תחלה הלויני מנה ודאי איכא הערמת רבית או א"ר להרמב"ן וק"ל עכ"ל):

סימן קסד

א **יחזור**. כתב הש"ך אפילו כתוב בשטר ששהתה ביד המלוה זמן רב קודם שהחכירהו ללוה ואפילו האמת נמי הכי אסור ואם שכר משמע דעת המחבר כהפוסקים דר"ק הוא:

ב **דסורא**. דהיינו שהשכין לו באופן שלא יצטרך לפדות ממנו אלא יאכל איזה שנים ויחזירנו בחנם דבזה אין שם הלואה עליו אלא שכירות וכתב ב"י בשם תלמידי רשב"א דאף בסתם משכנתא אם בא אחר ושכרה מהמלוה יכול בעל השדה לשכור ממנו כיון דאפסקיה אחר אבל בתשובת רשב"א שמביא ב"י אח"כ משמע דאפילו אחר באמצע אסור:

ג **ולהשכיר**. וסיים הריטב"א ואפילו לא נחית המלוה לתוך המשכנתא כלל וכן קבלתי ממורי הרב אבל הט"ז כתב דכל שלא החזיק המלוה בשדה לא קנאה והוי הלואה בעלמא והמחבר דכתב דוקא האי דינא במשכנתא דסורא קאי לפי דעה ראשונה שבס"א שכתב סתם ממושכנת דמשמע אפילו במשכנתא דסורא ע"ז כתב כאן דמ"מ אי אפסקיה אחר שרי עכ"ל:

ד **ולהתנות**. כתב הט"ז ופשוט הוא דגם כאן צריך שיקנה הלוקח הבית תחלה בקנין גמור כדרך שהמכירה נקנית בעלמא דאל"כ הוי כהלואה ואסור:

ה **להחזיר**. מפני שהיה סבור שנחלטה לו וכשנודע לו שלא קנאה מוציאה מידו דהוי מחילה בטעות אבל תוך ג' שנים לא הוי טעות שהרי בידו וברשותו היה להחזיר המעות למלוה וע"ל סי' קע"ד ובח"מ סי' ר"ז ס"י עכ"ל הש"ך:

סימן קסה

א **המטבע**. כלומר שמלוה לו בענין שחייב ליתן לו המטבע היוצא:

ב **מנכה**. וכל היכא שצריך לנכות לו ולא נכה לו כתב ב"י די"א דהוי ר"ק וי"א דהוי א"ר:

ג **התוספת**. אע"פ שהוזלו מחמת השער שבא רוב תבואות לעולם אינו מנכה לו. ש"ס:

ד **חמישיתו**. דאם היה מחזירו לנסכא יפחות החומש לחסרון היתוך ושכר הצורף כ"כ ב"י בשם הרא"ש ופירש הט"ז שאם בא להתיכו ולעשות מטבע ממנו עתה צריך לשכור צורף וגם בחסרון ההיתוך נמצא שלא הרויח מאומה ובלבוש כתב הטעם דאף במטבע ישן היה שם קצת כבדים ושיעור חומש טפי על אחרים א"נ מסתמא גם דעת הלוה אם ישתנה המטבע לא ינכה לו כלום עד שיעור זה:

ה **כל**. ולא סגי בניכוי עד החומש דכיון דחייב לנכות מנכה את כולו דומה לזה איתא בח"מ סי' רכ"ט ע"ש. ט"ז:

ו **למלוה**. פי' המלוה בענין שחייב לשלם לו מטבע היוצא ופחתו מן המטבע צריך הלוה לשלם לו על הדרך שנתבאר וכתב הט"ז דלאו דוקא בדרך הלואה אלא ה"ה דרך משא ומתן ואין חילוק בין הוסיפו או פחתו על המשקל או שנעשה שינוי לענין עירוב עם נחשת בכל גווני אם לא נעשה שינוי לענין פירות או שאר דברים שנותנין עבורו לא ינכה עד חומשיתו:

ז **אאומנים**. ששואלים לשנים זה שלא בפני זה במסל"ת כדעבדינן בשטרי דפרסאי ועי' בח"מ סי' ס"ח ס"ב:

ח **בח"ה**. כתב הש"ך אף על גב דשם הביא רמ"א דעת החולקים מכל מקום כאן כולי עלמא מודים דענייני המטבעות דינן כמסים ומכסים ואומרים בהם דינא דמלכותא שאין לך עסק מלכות גדול מזה ולכל מילי שוה לקרקעות שגזירתן של מלך מתקיימת ועיין בח"מ סי' שס"ט:

סימן קסו

א **מלאכה**. דוקא הני שהן דברים של פרהסיא אסור אבל להשאילו כליו או בהמתו וכה"ג מותר אם היה משאילו בלא"ה כיון שעושה אותו מדעת הלוה כדלעיל סי' ק"ס ס"ז וכתב הרא"ש שי"מ היכא דידוע שקודם ההלואה היו אוהבים זה את זה כ"כ שהיו משאילים חצר זה לזה אם היו צריכים מותר להשאיל גם אחר ההלואה ואינו אסור רק בסתם בני אדם ומדברי מהרש"ל נראה דלא שרי בכה"ג אלא דברים שאינן של פרהסיא וכתב עוד מי שלוה מחבירו אינו רשאי לכבדו במצוה כגון לקרותו בס"ת או לקנות לו גלילה אפילו יודע בעצמו שבלאו הלואה נמי עביד ליה אפ"ה מאחר שאוושא מילתא דומה לבית ועבד דאסור אם לא שידוע לכל שלא מחמת הלואה קא עביד עכ"ל הש"ך:

ב **למיגר**. וגם החצר לא קיימא לאגרא אפ"ה הוי א"ר וכתב ב"י דאע"ג דא"ר הוי ואינו יוצא בדיינים מטעם רבית מ"מ חייב להעלות לו שכר אם קיימא לאגרא ואפילו בסתמא חייב להעלות לו שכר דחסריה ממונא ומשום דאית ביה איסורא לא הורע כחו ואפילו ידע בעל החצר שדר בו ושתק לא משמע שיהא דעתו שידור בו בחנם וכן אם כשהלוהו א"ל דור בחצרי צריך להעלות לו שכר ומיהו אם אחר שהלוהו א"ל דור בחצרי חנם ולא הזכיר לו בשכר הלואתו בכי הא ודאי אע"ג דקיימא לאגרא לא הוי אלא א"ר כיון שלא קצץ עמו ואם דר פטור מלהעלות לו שכר עכ"ל ומשמע אם א"ל דור בשכר הלואתך בחצרי חנם אף לאחר שהלוה הוי ר"ק ונ"ל דה"ה בדלא קיימא לאגרא אם הוא בענין שהיה חייב להעלות לו שכר אם לא הלוהו כגון שא"ל צא או שחסרו המלוה דבר מועט

כגון שהשחירו או שגילה דעתו לשלם כמ"ש בח"מ שם וכל כה"ג מוציאין ממנו ואפילו פרעו ולא תבעו הלוה יכול לתבעו בדין לעולם משום דלא מחל ליה כיון דלא פירש א"נ אפילו פירש מחילה בטעות הוי וצ"ע באם פירש ודעת הטור משמע דלאחר שהלוהו אפילו א"ל דור בחצרי חנם בשביל מעותיך לא הוי אלא א"ר ונ"ל דהטור מיירי בשכבר הרויח לו זמן והב"י מיירי היכא שלא הרויח לו זמן וכל יומא ויומא זמניה הלכך אם אמר בשכר הלואתך הוי ר"ק כיון שיכול לתבעו אימת שירצה מיהו היכא שא"ל בשעה שמרחיב לו זמן דור בחצרי חנם אע"פ שלא א"ל בשכר הלואתך הוי ר"ק למ"ד דלא בעינן קצץ בשעת מתן מעות וכתב הרב המגיד שאם דר בה שלא מדעת בעלים ולכשידעו הניחו לו השכר מחמת ההלואה הוי א"ר עכ"ל הש"ך והקשה בט"ז עמ"ש רמ"א בח"מ סי' שס"ג האומר לחבירו דור בחצרי דפירושו כאומר בחנם וכאן הצריכו לומר בפירוש דוקא כמ"ש ב"י דדור סתם משמע כדרך שבני אדם דרין בשכירות עכ"ל:

ג **אבק**. ודעת הרמב"ם דבאומר הלוני אפילו בלא קיימא לאגרא הוי ר"ק ולענין דינא נ"ל דספיקא דדינא הוא והמע"ה עכ"ל הש"ך:

ד **אלא**. דלא הוי ר"ק אלא כשקוצץ דבשעת הלואה מדכתיב לא תתן. הרב המגיד. אבל הסכמת רוב הפוסקים כדעה ב' שהוא ר"ק. ש"ך:

ה **בשעה**. אבל אם כבר הרויח לו זמן ובא בתוך הזמן וא"ל דור בחצרי בשביל מעותיך שהן בטלות אצלי אסור. טור. ומשמע דלא הוי אלא א"ר. ש"ך:

ו **דמנכינן**. דדוקא במשכנתא דהוי ברשות המלוה והלוה מתחלה עליו לא מנכינן ליה כדלקמן סי' קע"ב סס"א בהג"ה משא"כ הכא. ש"ך:

ז **לטובת**. אבל אם בנה חורבה זו לצורך בעל החורבה אסור דמיד נתחייב לשלם לו ודר בו בשכר המתנת מעותיו וע"ל סי' קע"ב ס"ו. ש"ך:

סימן קסז

א **באחריות**. ואם המלוה אינו מאמין ללוה על הפסד בקרן או בריוח אזי יכתוב בשטר העיסקא שאין הלוה נאמן בהפסד הקרן כ"א ע"פ עדים כשרים מפורסמים ועל הריוח לא יהא נאמן כ"א בשבועה חמורה כרצון בעל השטר דלא כאותן שנהגו לכתוב בשטר שגם בריוח לא יהא נאמן כ"א בעדים כשרים שזהו רבית גמור כ"כ העט"ז וב"ח ומשמע דוקא הכא שהוא בשטר עיסקא אבל בהלואה ממש דהוה רבית דאורייתא אסור להתנות גם על הקרן שלא יהא נאמן כ"א ע"פ ב' עדים כשרים כדלקמן סי' קע"ז עכ"ל הש"ך:

ב **התנה**. ובפרישה כתב דאפילו לא התנה בתחלה סגי בשכר כל שהוא ול"ד לעיסקא לקמן ר"ס קע"ז דנותן לו שכרו כפועל בטל דהתם הוא עוסק בחצי שלו ושל המלוה ביחד משא"כ הכא דכשעוסק אין כאן הלואה כלל אלא שהוא כמו ברבית מוקדמת ומאוחרת מ"ה אפילו בלא תנאי סגי בכל שהוא עכ"ל ובדרישה כתב דנראה דאם התנה עמו בתחלה ונותן לו שכר מה כדי שיקבל עליו המתעסק האחריות שפיר דמי דומיא דמתנה עליו בשכר עמלו בדבר מועט ודומה למתנה עם ש"ח להיות כשואל בח"מ סימן רצ"א עכ"ל והט"ז חולק עליו וכתב דהא עיקר ההיתר בדין זה הוא מחמת שבשעה שמרויח מנה הוא עדיין פקדון בידו ולא הלואה ואם יקבל עליו האחריות גם בעת ההיא יהיה המעות בהלואה בידו ורבית גמור יש כאן ומה יועיל מה שנותן מלוה ללוה שכר על שקבל עליו האחריות דזה דומה למי שנותן ללוה איזה מתנה שילוה ממנו מעות ברבית ה"נ ממש כן הוא ע"כ אין להשגיח בהיתר זה וע"ל סי' קע"ז ס"ו ובסי' קע"ב ס"ג. וכתב עוד בענין ההיתר שמתנה המלוה שלא יהא הלוה נאמן על הפסד הקרן כ"א ע"פ ב' עדים כשרים היינו דוקא שהעדים הללו יש להם ידיעה קצת בעסק זה של הלוה משא"כ באותן שבוחרים עדים שאינם יודעים מן המו"מ כלל ועושין כן כדי שלא יוכלו להעיד על ההפסד זה ודאי איסור גמור הוא דהוי קרוב לשכר ורחוק לגמרי מההפסד וכ' הלבוש למצוא תקנה למלוין בשטרות שיכתוב לו שחייב הלוה למלוה סחורה שיש לו עכשיו בביתו ומוכרה לו בזול שיעמדנה למלוה בזמן פלוני ואם יעבור על זה חייב לשלם לו סך הרבה אפי' כפל ממה שנתן לו שזה היתר גמור והוא שידע שהאמת כן הוא שיש ללוה אותה הסחורה בביתו באותו פעם ויקנה לו הסחורה בקנין מיד שעושה על החוב עכ"ל והוא מדברי הש"ע בסי' קע"ז סי"ח ונ"ל ברור שאין להיתר זה מקום רק אם לא אמר לו תחלה הלויני מעות אלא תיכף אמר כך הנה יש לי סחורה אמכרנה לך בזול וכו' אבל אם אמר תחלה הלוני מעות ואח"כ עושה עמו היתר זה אסור וכן מצינו בסי' קס"ג ס"ג אמר ליה הלוני מנה א"ל מנה אין לי חטין במנה יש לי כו' דאסור מאחר שא"ל תחלה הלוני ע"כ אין לסמוך ע"ז אם אמר לו תחלה הלוני מעות (ובנה"כ כתב דל"ד לסי' קס"ג דהתם לאיזה צורך מוכר לו החטין שהרי חוזר ולוקחן ממנו בזול הרי יש כאן הערמת רבית וכן שם מוכר שוה צ' בק' הרי מוכר ביותר בשביל המתנת המעות והוי רבית גמור אבל הכא אע"ג דא"ל הלוני י"ל דהמלוה צריך המעות לקנות סחורה ולכך אינו רוצה ללות רק כשרואה שזה מוכר לו בזול קונה ממנו ובזה אין איסור כשיש לו שהרי כל אדם רשאי למכור סחורותיו בפחות ואין כאן הערמת רבית כיון שהסחורה היא מתחלה של המוכר עכ"ל):

סימן קסח

א **לו**. כתב הטור וכ"ש אם אמר אעלה לך והטעם דבשליחותו הוא נותן להעובד כוכבים ודומה לאומר לחבירו אני אלוה לך ע"מ שתתן הרבית לעובד כוכבים דפשיטא דאסור ואפילו אין המלוה חייב להעובד כוכבים כלום כיון דבשכר הלואה נותן להעובד כוכבים הרבית ע"פ המלוה הוי רבית קצוצה ע"כ:

ב **בלא**. כיון דבשעה שנתן המעות לחבירו היה אחריות המעות עליו הוי לגמרי כאלו הלוה לו מעותיו. שם בטור:

ג **אסור**. דכיון דקבל מיד ישראל נראה כנותן רבית להעובד כוכבים בשליחותו והעיקר בזה דאין שליחות לעובד כוכבים הן עובד כוכבים לישראל הן להיפך. ט"ז. וכתב הש"ך ומשמע דבכה"ג לא הוי ר"ק ודוקא ביצאו מידו דרך הלואה אבל דרך פקדון שרי כדלקמן ס"ג בהג"ה:

ד **הראשון**. כתב הט"ז ואפילו אם אחר שקבל העובד כוכבים מישראל הא' ונתן להב' ואמר לישראל הא' תהיה במקומי לקבל מעותי קרן ורבית מישראל הב' וכן עשה הישראל הראשון מותר וכתב הטור ואפילו לא פירש העובד כוכבים שפטר הראשון דמסתמא פטר ונתחייב לו השני ומותר:

ה **הניחם**. כתב הש"ך דצ"ל ג"כ והפטר דאל"כ הא קי"ל בח"מ סי' ק"כ דאפי' אמר ליה זרוק לי חובי הרי הוא באחריות הלוה עד שיאמר והפטר ודלא כהב"ח אבל הט"ז מחלק דאם עומד שם הראשון עדיין אז צ"ל והפטר דאל"ה יכול להיות שהראשון יחזור ויקחם אבל אם הלך משם ונסתלק אז אפילו לא אמר העובד כוכבים והפטר שרי:

ו **מותר**. והב"ח השיג על הרב בזה וכתב דאינו שרי אלא כשנסתלק הישראל הראשון מהעובד כוכבים ולקחו הב' אז יש היתר אפילו נותן הרבית להראשון אבל בכה"ג שכתב רמ"א איסור גמור הוא והסכים עמו הש"ך גם הט"ז כתב דהך הג"ה לאו הלכתא היא:

ז **דמחזי**. ואפ"ה לא אסור אלא כשהלוה בשליחות ישראל הא' דאל"כ לא מחזי כרבית שהעובד כוכבים לצורך עצמו לוה מתחלה. ש"ך:

ח **משכון**. על הקרן והרבית ובתשובת הרשב"א משמע דהיכא שנעשה בכונה לתלות מעותיו ביד עובד כוכבים בהערמה כדי להלותן לישראל בכל ענין אסור ועיין בב"י:

ט **ומדעת**. הרי העובד כוכבים שלוחו של ישראל לחומרא ואסור מדרבנן והיש מקילין ס"ל אפילו לחומרא לא אמרינן יש שליחות לעובד כוכבים ואפילו בחוב בלא משכון אבל הטור הביא הגהמי"י שחולקים וס"ל אפילו לדעת המקילין אינו מותר בזה אלא במשכון עכ"ל הט"ז וכתב הטור דאף לדעה זו אם ישראל השני אומר שבשליחות הראשון

מקבלה אסור דשליח של ישראל הוא וכתב הב"ח דהיינו דוקא שישראל הראשון שויה שליח דאל"כ אין לומר דשליחו הוא שלא מדעתו והסכים לזה הש"ך ודלא כב"י ע"ש:

י **מותר**. ליקח אח"כ הרבית והיש מקילין ס"ל אפי' ידעה מלוה שבשביל ישראל הוא כמ"ש רמ"א בס"ט אפי' הם ספרים וכו'. ט"ז:

יא **מישראל ברבית מותר**. אפילו למלוה אף אם ידע שלצורך ישראל דכיון דשני שליחותי' תו לא הוי שלוחיה ודלא כבית יוסף. ד"מ:

יב **יאמינו**. ומותר לו ליקח קרן ורבית מהישראל הואיל ולא ידע המלוה תחלה ואף שנודע לו עתה שהמשכון היה של ישראל אמרינן מסתמא לא שביק היתרא ואכיל איסורא ואקני המשכון לעובד כוכבים ועובד כוכבים קנייה במשיכה וכל מה שנותן עתה לישראל בשביל העובד כוכבים הוא נותן. טור. אבל אם יודע המלוה מזה יש לחוש שמא לא הקנה המשכון לעובד כוכבים לכך אסור. ש"ך:

יג **ומפקידם**. שישתמש בהן הלוה או ימכרם אך הלוה יתחייב להחזיר למלוה אותן או דמיהן. טור:

יד **הרשות**. כתב הש"ך דוקא בכה"ג שהישראל נתנו מתחלה להשכינו אבל אם ישראל השאיל כליו לעובד כוכבים או אפילו להשכינם לפי שעה ויחזירם לו א"כ העובד כוכבים שהשכינם לישראל לזמן גזלן הוא וצריך ישראל השני להחזירם לראשון ועי' בח"מ סי' שס"ט:

טו **ליקח**. מיהו לדעת המקילין דלעיל מותר. ש"ך:

טז **ידע**. שהרי אין כאן צד שליחות:

יז **לקבל**. כתב הט"ז זה פשוט אם כבר חייב לעובד כוכבים קרן ורבית יכול הישראל לקבל עליו וליקח מהישראל גם אותו הרבית אלא דמיירי שישראל היה חייב לעובד כוכבים הקרן אבל הרבית עדיין לא חל באותה שעה שהקנה עובד כוכבים לישראל אחר וצריך שתדע דאם הקנה במכר גמור לישראל אחר פשיטא שאיסור גמור הוא אפילו ליקח מעובד כוכבים אלא מיירי שהקנהו לו בתורת בטחון ואינו אלא כמו משכון והיה לנו להתיר ליקח הרבית אפילו מיד הישראל אלא משום חומר רבית יש לאסרו (ובנה"כ כתב דלעולם מיירי שהקנה העובד כוכבים לישראל בקנין גמור ואפ"ה אין כאן איסור רבית דמיירי שאין הישראל הב' יכול לתבוע לראשון שהקנה לו העובד כוכבים בדיניהם ולא בדינינו ומ"מ אין העובד כוכבים יכול לחזור מישראל הראשון ודוק עכ"ל):

יח **מותר**. אפילו ידע המלוה דשל ישראל הוא דהא הקנהו לעובד כוכבים וקנייה במשיכה. ש"ך:

יט **לזכות**. כתב הש"ך אבל אם עובד כוכבים השואל אומר לישראל המשאיל תנהו לפלוני עובד כוכבים שילוה לי עליו מישראל ברבית וכשתמסרנו בידו מיד אני חייב לך להחזיר המשכון מותר והב"י הביא בשם מרדכי בלשון זה אם א"ל העובד כוכבים לראובן תשים משכון במקומי ולקח הישראל משכונו ואמר לשמעון זה המשכון של עובד כוכבים או שא"ל אני מזכה לך תחתיו ונתרצה שמעון מותר לו לקבל הרבית מישראל הממשכן שהוא שלוחו של שמעון להלוות לעובד כוכבים וכן כשיזכה לו משכון ואם כופר ראובן ישבע שמעון שהוא כדבריו ויפטור עכ"ל וכתב ב"י על מ"ש זהו משכנו של עובד כוכבים ההיתר הוא אע"פ שהמשכון של ישראל משום דמשכון יש לו דין ערב דהא אין מוכרו אא"כ יתבענו תחלה שיפרענו כו' וכתב הט"ז תמהתי על פה קדוש יאמר כן דודאי עיקר סמיכת המלוה הוא על המשכון ומה מועיל בזה שיתבע תחלה שיפרענו מ"מ בא הפרעון מיד הישראל ואין זה דומה לישראל הערב ביד העובד כוכבים דשם אם יתבע העובד כוכבים תחלה לא יבא הפרעון מהישראל משא"כ כאן והאריך בזה לפרש המרדכי בענין אחר וחולק על הב"י והב"ח ע"ש (ובנה"כ כתב דלק"מ דכיון שהודה שהמשכון הוא של עובד כוכבים הודאתו כק' עדים דמי וזכה העובד כוכבים בהודאתו ודמי לדלקמן סעיף י"ג ע"ש):

כ **אינו**. והב"ח כתב דאפילו אינו אנס כיון שהשאילו לפי שעה להשיבו לא הוי גזלן וצריך להחזירו לו:

כא **אנס**. כתב הט"ז אבל אם הוא אינו אנס אלא שלא יוכל לכופו לפדות המשכון אבל אם בא לפדותו היה צריך ליתן לו גם הרבית אע"פ שהוא אנס נגד זה מ"מ כשבא לפדותו חייב ליתן לו גם הרבית וא"ל כיון שהוא גזלן של ישראל הא' היאך יקח הישראל הב' רבית מן הראשון והלא אין על העובד כוכבים שם מלוה כלל לק"מ דבשעה שהלוה ישראל על המשכון לא היה עליו שם גזלן אלא שעתה נתקלקל ע"כ חייב לשלם לישראל הב' שנתחייב לו העובד כוכבים עד עכשיו הן קרן הן רבית ומאותה שעה שנעשה גזלן ואילך אם נשתהה אח"כ ביד הישראל הב' אסור ליקח מישראל הא' שום רבית ובלבוש התיר ג"כ בנדון זה ליקח הרבית אפילו אחר שנעשה גזלן לגבי המשאיל לפי שאומר לו לדידך הוי גזלן ולא לדידי ולא נהירא דמ"מ הוא גזלן דידיה וצריך להחזיר לו כ"ז שהוא בעין גם מ"ש רמ"א דאם העובד כוכבים אנס ואלו בא לפדותו כו' נראה דמיירי דגם מעיקרא היה בחזקת אנס אבל אם הורע חזקתו אחר ההלואה ישלם לו הרבית עד ההיא שעתא וכמ"ש בסמוך עכ"ל:

כב **ורבית**. כתב בהגה' אשר"י אפילו שהה הישראל לפדות צריך לתת לו כל הרבית לפי שעד שעה שמקבל המלוה מעותיו הוי כמכורה לו:

כג **יכוף**. כתב הט"ז ונראה שאפילו אותו המשכון לא היה שוה גם הרבית שעולה אחר המכירה ול"ד לסי' ק"ע דכתב רמ"א אבל לא הרבית מה שיעלה עליו מכאן ואילך דשם הישראל משלם לו הרבית בעד העובד כוכבים והכא העובד כוכבים משלם אלא שתמוה לי שזה סותר מ"ש רמ"א בס"ה דאם ישראל כופה לעובד כוכבים ליתן רבית ויודע שהעובד כוכבים יכוף לישראל הב' וכו' וק"ו הוא דכאן עכ"פ הישראל יש לו בסוף עסק עם המלוה שנוטל המשכון ומכרו ומעכב המעות אפ"ה שרי מכ"ש שם שאין לישראל שום עסק עמו אפילו לבסוף ולמה אוסר שם ונראה עיקר להלכה כמו שפסק כאן עכ"ל (ובנה"כ כתב דלק"מ דבס"ה מיירי שהלוה העובד כוכבים לישראל הב' בשליחותו של הראשון עכ"ל):

כד **משכוני**. כתב ב"י דמדברי הר"ן נראה דאפילו בלא משכון נמי שרי כשאין אחריות המלוה על השליח כגון שהודיעו שהעובד כוכבים פלוני הוא שלוה ממנו או שהעמידו אצל העובד כוכבים ונפטר השליח בכך וה"ה כשיאמר לו כמה תקח מהעובד כוכבים תן לי מותר ואם אינו מאמינו נשבע שלא נתן העובד כוכבים יותר ויפטור אבל אם א"ל כ"ז שמעותי ביד עובד כוכבים אתה נותן לי דינר בחדש אסור והא דמותר למלוה ליקח הרבית מיד ישראל אע"ג שאין שליחות לעובד כוכבים דנעשה שלוחו של המלוה להוליך מעותיו לעובד כוכבים ולהביא לו משכונו ואפילו אם פדאו השליח במעותיו ונתן למלוה קרן ורבית מותר שלא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לוה למלוה וזה לאו לוה הוא אלא שליח בעלמא. טור:

כה **שיאמר**. כתב הש"ך לכאורה משמע דכל שלא עשה כן אסור ליקח הרבית אבל הב"ח כתב דהיינו דוקא לכתחלה כדי לצאת מידי ספק איסור דאורייתא אבל ודאי אם לא עשה כן לא הוי רבית מן הסתם שהרי אין כאן אלא ספק שמא נעשה שלוחו של עובד כוכבי' וסתמא דעתו להיתרא ואמרי' דנעשה שלוחו של ישראל השני ויכול ליטול הרבית אם נותן לו מדעתו או כשהמשכון עדיין בידו ולכך אפילו במניח לו משכונו ואומר זה המשכון של עובד כוכבים או שא"ל אני מזכהו לך תחת העובד כוכבים נמי שרי ולאו דוקא זכיה שהרי אין זכיה לעובד כוכבים אלא כגון שהוא מודה שהוא של עובד כוכבים שבדרך זה זוכה בו העובד כוכבים ואם הישראל כופר שלא זכהו לו ישבע המלוה שכדבריו ויפטר להחזיר לו המשכון כל זמן שלא יפרע לו הרבית:

כו **נתן**. כלומר דוקא היכא שהמלוה מסר המעות להשליח להלוות לעובד כוכבי' וליטול ממנו המשכון דנעשה שלוחו של המלוה מיד צריך המלוה לקבל אחריות המשכון אבל היכא שעדיין לא נעשה שלוחו של ישראל כגון שהעובד כוכבים נותן משכון לישראל שילוה לו מעות מישראל והישראל הביא המשכון תחלה מהעובד כוכבים בלא שליחות המלוה א"צ לחזור ולהביאו לעובד כוכבים כדי שיקבל המלוה אחריות עליו כ"כ הד"מ וב"ח:

כז **מאמינך**. ואפילו שבועה אינו צריך. ש"ך:

כח **לישבע**. כתב ב"י בשם תשובה אשכנזית דוקא אם כשהלוהו מסר המשכון לידו דקנה כי תפיס ליה כו' ומ"ש ואפילו עדים וכו' חולק ע"ז מהרש"ל וס"ל היכא דמברר בעדים שהוא שלו אסור וכ' עוד דהיכא שאשתו השכינה המשכנות אע"פ שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית בכל הענינים ואומרת שהוא של עובד כוכבים צריך להחזיר לו המשכנות אם מברר שהם שלו לכ"ע וכן אם אינו יכול לברר וטוען שהוא בעצמו יודע שהמשכנות שלו צריך לישבע שאינו יודע ע"ש:

כט **נודע**. כלומר אם נודע למלוה בבירור שכן האמת אע"פ שמן הדין אין ביד ב"ד לכופו שלא יקח רבית שאומר איני מאמין לשום אדם רק לדברי הלוה מ"מ אסור לו ליקח הרבית כיון שידוע לו שהוא של ישראל. ש"ך:

ל **והמערים**. ללוות בשם עובד כוכבים ואומר שלי הוא כן הוא ברשב"א:

לא **המשכון**. וה"ה בלא משכון אם ידוע שהלוה לעובד כוכבים ואם אינו ידוע אלא שהמלוה טוען ברי שהוא יודע שהלוה אותם לעובד כוכבים ברבית ישבע המקבל שבועת היסת ופטור. ש"ך:

לב **רשע**. והש"ך כתב בשם הרשב"א דלא נקרא רשע אלא שיצא מכלל שארית ישראל לא יעשו עולה ואע"ג דלעיל כתב רמ"א אצל והמערים כו' דנקרא רשע התם אמר בתחלה בפירוש שמלוה לעובד כוכבים עכ"ל:

לג **יפרע**. ואם חושדו שקבל יותר מעובד כוכבים יחרים עליו כיון שאינו טוענו ודאי. כ"כ הב"י וב"ח:

לד **ויש**. והב"ח כתב דאין כאן מחלוקת דדוקא כשהעובד כוכבים פדה כבר המשכנות ולא נתן לו הרבית כמו שקצב השליח התם הוא דאין להוציא מיד השליח מאחר שלא נעשה ערב בפירוש בעד הרבית אבל כשאין העובד כוכבים פודה אלא מהשליח והשליח פודה מהמלוה ואומר שהעובד כוכבים אלם ולא נתן הרבית כמו שקצב בהא אין המלוה מחויב להחזיר המשכון אא"כ נותן לו מה שקצב עמו כי יוכל לומר אין לי עסק עם העובד

כוכבים רק עמך ודוקא בסתם אבל אם אמר הישראל בפירוש אתה תהיה שלוחי צריך ליתן המשכון בלא רבית רק שלא יהא לו הפסד בקרן ע"כ ומבואר בדבריו דכל היכא דפירש לו בפירוש על הרבית פשיטא דצריך לשלם לו דגוף הלואה הויא על המשכון ומיהו כשהזכיר לו שם העובד כוכבים והכירו שהוא אלם לא יטול הרבית ממנו אף מהמשכון דידע ומחיל וצריך להחזיר המשכון בלא רבית עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז ונ"ל אם לא היה השליח יודע שזה העובד כוכבים אנס הוא ונודע לו אח"כ אין עליו שום חיוב וחייב המשלח לתת לו המשכון בלא רבית דלמה יפסיד כיון שלא פשע במידי אבל אם היה יודע השליח שהעובד כוכבי' אלם חייב מדיני דגרמי שהיה לו להודיע למלוה שזה העובד כוכבים אלם ובלבוש כתב וז"ל ונ"ל דוקא בכה"ג שהביא השליח המשכון עמו בשעת הלואה דאל"ה אלא ששלח העובד כוכבים להביא המעות ואח"כ יתן לו המשכון דאז לא היה אחריות המשכון מעולם על השליח כי לא היה רק שלוחו של ישראל יכול השליח לומר אל תמכרהו כי תזיקני שהעובד כוכבים אלם ואם מכרו ובא השליח להיזק עי"ז חייב המלוה לפצותו וחולק עליו הט"ז וכתב דכל שידע השליח שהעובד כוכבים אלם ולא הודיעו למלוה אינו יכול להוציא המשכון מידו בלא רבית כי איהו דאפסיד אנפשיה עכ"ל וכתב עוד דהרא"ש מיירי בהדיא ששלחו להביא לו משכון מהעובד כוכבים על אחריותו של המלוה ואפ"ה פסק כן (ובנה"כ הסכים עם הלבוש ע"ש):

לה **לצורך**. כלומר שיאמר שהוא לוה לצורך עובד כוכבים ולא יאמר שהוא יפרע קרן ורבית ואע"ג דמותר לישראל להיות ע"ק בעד עובד כוכבים היכא שיש משכון כדלקמן סי' ק"ע ס"ב שאני התם דתחלת הלואה היתה לעובד כוכבים מיהו ראיתי נוהגין בהרבה מקומות שהישראל אומר בשעת הלואה שהוא יפרע קרן ורבית ונראה דס"ל דדוקא היכא שאין המשכון טוב להלוות עליו סך ההלואה שיהא שוה קרן ורבית שיגיע עליו אפי' יעמוד זמן ארוך שאז נראה שסמיכת המלוה על הישראל בכה"ג אסור לומר כן ובכה"ג באמת ראיתי נוהגין שהישראל נותן למלוה שט"ח עליו ע"ד היתר לבטחון אבל היכא שהמשכון הוא טוב אין דברי הישראל בזה מעלין או מורידין כיון שהמלוה לצורך עובד כוכבים ליכא למיחש להכי ומ"מ יש ליזהר בדבר עכ"ל הש"ך:

לו **יפסיד**. ע"ל ס"ק ל"ד מ"ש שם חילוקי דינים ושייכים לסעיף זה ג"כ:

לז **אחריות**. מבואר בב"י דה"ה אם אומר כל זמן שאין העובד כוכבים פורע הקרן אני נותן לך רבית לא יקבל עליו האחריות דכיון שכל זמן שלא יתן העובד כוכבים קרן חייב זה לפרוע הרבית נמצא גם אחריות הקרן עליו וע"ל סי' ק"ע מה שהקשה הט"ז משם לכאן:

לח **לשליח**. ול"ד לדלעיל ס"א דהתם לוה הישראל מתחלה לצורך עצמו ואח"כ מלוה לישראל הב' ועוד דהכא סומך העובד כוכבים על המשכון לבד ודלא כהגה' דרישה עכ"ל הש"ך:

לט **היתר**. והט"ז כתב דההיתר הוא דהעובד כוכבים שמלוה יודע שההלואה היא לצורך הקהל והבטחתו על הקהל באם לא יהיה מאלו לשלם:

מ **הרבית**. פי' אותו הרבית שהפורעים מרויחים הוא חל על האחרים להשלימו. ט"ז:

מא **מוכר**. כתב הלבוש מטעם זה דהוי כמכר נ"ל שמותר לישראל להשכין משכון של עובד כוכבים אצל ישראל אחר ביותר ממה שהוא ממושכן אצלו והרבית לא יהיה יותר רק ממה שהעובד כוכבים נותן לו דאמרינן מכר כל המשכון להשני ומה שהלוה לו יותר הלוה לו בחנם בלא רבית והט"ז חולק עליו ומביא ראיה מן הש"ס שמוכח דלא כהלבוש וסוף דבריו שנ"ל דרבית קצוצה היא ויוצאה בדיינים ואין חולקין כבוד לרב וישתקע היתר זה ולא יעשה כן בישראל (ובנה"כ מסכים לדברי הלבוש וכתב שהוא פשוט להתיר וכן המנהג ע"ש):

מב **להחזיר**. ואם אח"כ יאמר הראשון להב' אינו אמת אלא שלי הוא והחזירהו לי בחנם ישבע השני שכך א"ל הראשון ולא יחזיר לו המשכון לעולם. טור מתשובת הרא"ש וכתב הב"י דוקא הכא שמכחישו שא"ל לא אמרתי לך שהיא של עובד כוכבים צריך לישבע משא"כ לעיל סי"ג:

מג **המנהג**. כלומר כן הוא המנהג פשוט דאפי' משכנו אצלו סתמא שרי שמחזיר לו משכונו ולוקח הרבית מזה אבל אם מחויב להחזירו אין כאן מנהג רק שנוהגין להחזירו כשפודהו ואפשר שאם רצה שלא להחזירו הרשות בידו כפי הדין עכ"ל הש"ך:

מד **התנו**. הנה הט"ז והש"ך מתמיהים על דין זה כיון דהתנו מתחלה שצריך לחזור וליתנו לו וכן היכא שמחויב להחזיר מצד המנהג דהוי כהתנה בפירוש א"כ אין זה מכר ואסור ליקח ממנו רבית כמ"ש הרב לקמן ר"ס קע"ד וכן משמע בהדיא במרדכי דלא שרי אלא מטעם מכיון שאינו מחויב להחזיר לו המשכון הוי מכר ולכן הט"ז חולק על הג"ה זאת ומביא עוד כמה ראיות לסתור דבריו של רמ"א וסיים ונראה להחמיר וכל בעל נפש יעשה שיהיה מרצון המלוה השני ליתן לחזור לפדותו אם פודה בלא דעת העובד כוכבים עכ"ל (וכ"כ בתשובת פני יהושע סי' ד') והש"ך כתב אבל באמת נ"ל מה שהמנהג פשוט להלוות סתם על משכנות של עובד כוכבים וגם המלוין מחזירין המשכנות לישראל היינו שעושין כן מדעתן דהוי כאלו חזר ומכרו לו מסתמא אבל לא שיהיו מחויבים לעשות כן ואפילו תימא שמחויבים לעשות כן יש לומר דהיינו משום שסמכו אמ"ש הרא"ש

דמשכנו של עובד כוכבים ביד ישראל ברבית מותר למשכנו לישראל אחר באותו הרבית אע"פ שלא העמידו אצל העובד כוכבים ולא אמרינן דאשתכח דמישראל הוא דקשקיל רבית דהא לא קנייה ליה אלא היכא דא"ל מעכשיו דאז הוי דעתיה לשקועיה וע"כ מיירי שאינו מוכרו לו והוא בענין שישראל השני מחויב להחזירו לישראל הראשון לפדותו דהיינו שהתנה עמו כך או במקום שהמנהג כן דאי מיירי בשמוכרו לו במכירה גמורה או שהשכינו אצלו סתמא דכמאן דא"ל אני מוכרו לך דמי דמסתמא מכוין להיתירא א"כ אפילו א"ל העובד כוכבים קני מעכשיו נמי שרי דלא יהא אלא של ישראל ממש מותר למכור לישראל ואח"כ יחזור הישראל וימכרנו לו כדלקמן אלא ודאי מיירי שהוא רק דרך משכון ביד ישראל השני ואפ"ה שרי דכיון דלא א"ל העובד כוכבים קני מעכשיו אם לא אפדהו לזמן פלוני כנ"ל עכ"ל:

מה **ירצו**. כתב הש"ך ונ"ל דבזה צ"ל בפירוש אני מוכרו לך במכירה גמורה בכל מקום שהוא לכ"ע דאל"כ אין במשמעות שמכרו לו כיון שהוא ביד הלוה עדיין וכן לפי מ"ש לעיל דאם המשכנות ביד עובד כוכבים דהינו שלא א"ל קני מעכשיו שרי להלות מישראל ברבית צריך הכא ג"כ להקנות לו המשכנות בכ"מ שהן שיהיו של ישראל השני בכ"מ שהן בתורת משכון עכ"ל:

מו **אשראי**. פי' ש"ח שיש לו מעובד כוכבים וה"ה אם חייב לו בע"פ או באיזה חיוב אחר. ש"ך:

מז **קונה**. כתב בתשובת מיימוני דהיינו כשילך הישראל לב"ח העובד כוכבים ויאמר לו החוב שאתה חייב לי תדור לזה חבירי וכשתדור לו תפטור ממני וכתב הש"ך ונ"ל דה"ה כשאינו הולך לו ופוטר מיד העובד כוכבים שלא יוכל לתבוע אותו בשום ענין רק הישראל הב' יוציא ממנו מה שיוכל שרי עכ"ל:

מח **תחבולות רשעים היא**. לעשות היתר מחמת שהמשכון הוא של עובד כוכבים ואינו מועיל כיון שהישראל קצץ לו הרבית וכתב הב"ח דכבר נתבאר אם אמר על המשכנות שהם של עובד כוכבים אע"פ שהוא נותן הרבית מותר ונלע"ד דדוקא כשא"ל משכון זה של עובד כוכבים תלוה עליו כך וכך וכשיבא העובד כוכבים לפדותו תקח רבית כך וכך אמרינן מסתמא נתכוין להיתרא והוא מסתלק מן המשכון אבל אם א"ל הלוני מעות ברבית על אלו משכנות שהם של עובד כוכבים ודאי ר"ק היא שהרי קצץ עמו רבית בין אם יתן העובד כוכבים רבית או לא מה לי אם היה המשכון של עובד כוכבים מאחר שהישראל קצץ לו רבית ופשיטא דבכה"ג לא נהגו להקל ואע"ג דלקמן סי' ק"ע אמרינן דמותר לישראל להיות ערב היכא שיש משכון הכא שמלוה הישראל תחלה לצרכו אסור

מיהו כל זה שהמשכון נשתקע לישראל אבל כשהוא ברשות העובד כוכבים שלא א"ל מעכשיו בכל ענין שרי עכ"ל הש"ך וכ' הדרישה דאם ישראל הא' הלוה על המשכון ק' ורוצה להשכינו ביד ישראל הב' בחמשים שאז המשכון עדיין ברשותו והוא חוזר ולוה עליו לצרכו אסור וכ' עליו הט"ז דלא דק בזה דבהדיא כ' בת"ה דאין חילוק בזה ע"ש (ובנה"כ הסכים לדעת הדרישה ע"ש):

מט **להלוות**. כתב הט"ז ואע"ג דבס"ז כתב דוקא שהמלוה לא ידע שבשביל ישראל כו' הכא שאני שידוע שהעובד כוכבים לצורך עצמו לוה:

נ **מישראל**. ול"ד לדלעיל ס"ו דאם ישראל פודהו אסור דהתם מיד שנותן לו הישראל משכון ולוה עליו מיחזי דלוה לצורך ישראל א"נ התם כיון שמשכנו בע"כ ודאי לא הקנהו לו אבל הכא איכא למימר הקנהו לו. ש"ך:

נא **באחריות**. פי' לענין שאם יאבדו המעות יפרעם הוא לישראל אבל לא סגי שיקבל עליו אחריות כשומרין אפילו כשואל הואיל ולא נעשה עליהם לוה מעתה כ"כ הב"י בשם ס' התרומות וכשהם באחריות ישראל הוי ר"ק. הריב"ש:

נב **אסור**. גם כאן צ"ל האחריות בדרך הנ"ל שאם יאבד החוב הוא יפרענו ואם אין האחריות אלא בדרך שומרים מותר וכתב ב"י דאם אמר לעובד כוכבים אלוה המעות לישראל פלוני ברבית ואם לא תמצא לו נכסים אני אפרע לך מותר כדין ערב ואם אמר אלוה אותם לישראל ברבית ואם יפסדו החובות יהיו לעצמך אך אם יארע בהם תקלה בעודם ברשותי קודם שאלוה אותם לישראל הרי הם לעצמי מותר שאין זה נקרא עליהן לוה אלא שומר עכ"ל מיהו כל זה אסור משום מראית עין. ש"ך:

נג **העין**. ויראה שגם בפקדון אסור משום מראית עין אע"פ שאינו באחריות טור וכתב הב"ח שאינו נראה כן משאר פוסקים וכו' ולא ירדתי לסוף דעתו עכ"ל הש"ך ואם מפורסם לרבים היינו שאומנתו בכך מותר הא לא"ה אפילו מודיע ללוה ולעדים שהם של עובד כוכבים אסור. ב"י לדעת הר"ן:

נד **נכסיו**. כתב הב"ח דוקא על כל נכסיו משא"כ כשלא נעשה אפוטרופוס אלא ללות מעותיו ברבית אסור כמו בהילך שכרך וכו' ואפשר דאף הב"ח לא קאמר אלא כשאין הדבר מפורסם וכשישראל נעשה אפוטרופוס לעובד כוכבים הוי ר"ק עכ"ל הש"ך:

נה **עובד כוכבים**. באופן שאין בו איסור על דרך שנתבאר לעיל או ע"י שאר היתר כיוצא בו נאמן בלא שבועה מטעם דלא שביק היתירא וכו' ובודאי בהיתר עשה כל מה שהיה יכול לעשות. ש"ך:

נו **יודע**. כתב הש"ך וה"ה אם אומר להד"מ צריך לישבע היסת כמ"ש המחבר לקמן סי' קע"ז סי"א וכן דעת הב"ח והסמ"ע בח"מ סי' פ"ב ס"ק ל"ד דלא כיש חולקין בהג"ה סי' קע"ז שם והט"ז כתב ומ"מ צריך להבין למה חייב באמת שבועה בטענות אלו טפי מבטענות בהיתר לקחתי דהא כיון דאילו הודה שלקח ממנו היה לו עדיין טענה ליפטר ממנו דבהיתר לקח והרי מצינו בח"מ סי' צ"ג ס"ט שאין משביעין היסת אלא בטענה שאם יודה בה חייב ממון וכו' ונראה דלא סגי שיאמר בהיתר לקחתי סתם אלא צריך שיפרוט ההיתר האיך היה דשמא לא ידע לעשות היתר וע"כ אם אומר בפירוש שנעשה בהיתר כפי שאנו נוכל לחקור אותו אם הוא בענין שאין חשש שעלה על לבו שלא יצטרך לבוא לידי היתר וע"כ אם אמר להד"מ או איני יודע יש חשש זה וע"כ ישבע שאינו יודע או להד"מ עכ"ל:

נז **בהיתר**. כתב הט"ז דגם זה מיירי שמפרש ההיתר היאך היה ולא בסתם ואף למי שלא רצה לפרש הדברים כן ויאמר דגם בסתם סגי שיאמר בהיתר לקחתי מ"מ נראה דהלכה למעשה צריך לנהוג עכשיו כן דאנו רואים שרבים פורצים באיסור רבית ולא נחשב בעיניהם למאומה ואינם חוששים לעשות בהיתר כלל ולכך צריך הדיין עכ"פ לחקור אותו היאך נעשה בהיתר ואם יראה שאינו ברור ישביענו עכ"ל:

נח **משכון**. כתב הש"ך משמע אפילו טוען הלויתני ק' בר' על המשכון בר"ק והלה משיב היתר עשיתי עמך פטור בלא שבועה וכ"ש אם טוען הנחתי לך משכון בעד רבית והלה טוען שנעשה מתחלה בהיתר והא דכתב לעיל סי"ח דבטוען משכנתי לך משכון בר"ק והלה משיב אמרת לי שהוא של עובד כוכבים והוא מכחישו דישבע המלוה כו' יש לחלק דהכא שרי מטעם דלא שביק היתירא ואכיל איסורא ואמרינן בודאי עשה בהיתר אבל התם הרי לא עשה כלום בהיתר אלא שאומר עליך סמכתי שאמרת שהוא של עובד כוכבים א"כ עיקר ההיתר הוא מכח דבורו של הלוה והרי הלוה מכחישו לכך צריך לישבע. ואם המלוה בא להוציא נשבע הלוה ונפטר זה צ"ע דכאן פסק דהלוה נשבע אע"ג דמשויה נפשיה ונפש המלוה רשיעי ולקמן סי' קע"ז סי"ב כתב אע"ג דאי בעי פטר נפשיה בפרעתי או להד"מ והוה נשבע ונפטר אינו נאמן אפילו בשבועה דאין אדם משים עצמו רשע והדברים סותרים זה את זה וצ"ע עכ"ל:

נט **המלוה**. ול"ד לדלעיל ס"ס קס"ב דהתם ליכא למימר לא שביק היתרא וכו' דהכא איכא בודאי איסור אבל התם לא סליק אדעתיה שיוקרו החטים כדי שידקדק שיהיה לו חטים בשעת ההלואה וכתב הסמ"ע בח"מ סי' פ"ב ס"ק ל"ג דדוקא הכא שמודה שיש בו רבית אלא שאומר בהיתר נעשה נשבע ונוטל בנק"ח כדין כל נשבע בשטר ונוטל

אבל אם המלוה עומד בשטרו ואומר להד"מ שאין בו רבית כלל א"צ לישבע קודם שיתן המעות בנק"ח אלא משלם ואח"כ יתבענו וישבע היסת ועי' בתשובת מ"ב סי' ס"ז מדינים השייכים לכאן עכ"ל הש"ך ובט"ז כתב שהרמ"א הכריע כן מדעתו שבשטר נשבע ונוטל עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו ע"ש):

ס **מותר**. כתב הש"ך נ"ל דמיירי בענין שהעובד כוכבים סומך על המשכון לבד שהוא טוב או שאומר לעובד כוכבים איני משתעבד לך כלל אלא יהא אחריותך על המשכון לבד הא לא"ה לא עדיף מאילו נתן משכון להשכינו אצל עובד כוכבים ברבית דאסור:

סימן קע

א **יתבע**. כתב ב"י ל"מ הלוהו ק' בק"ן אלא אפילו התנה עמו לתת לו כך וכך רבית לחדש מותר:

ב **לדחותו**. כתב הש"ך מבואר בב"י דבערב שלוף דוץ אפילו כבר פרע לו הרבית מוציאין מידו שלא כדעת הרב והב"ח מקיל עוד ופסק דאינו אסור אלא לכתחלה אבל בדיעבד יש לו כל ההפסד ואין בזה משום רבית אפילו בערב שלוף דוץ ודעת כל הפוסקים אינו כן ונ"ל דהר"י קורקסא גופא לא הקיל בזה אלא בערב קבלן אבל לא בערב שלוף דוץ ובהכי ניחא מה שהניח בתשו' מ"ב ס"ס ס"ז בקושיא על הר"י הנ"ל והרב (וגם הט"ז הניח דבריהם בצ"ע) דבש"ס משמע דבישראל ערב הוי רבית דאורייתא די"ל דבש"ס מיירי בשלוף דוץ ובלא"ה לק"מ כמ"ש בעל העיטור דבש"ס מיירי דוקא בעובד כוכבים שלוה מישראל כו' ע"ש עכ"ל:

ג **לתת**. כתב הט"ז מכאן נ"ל במי שעשה התקשרות עם חבירו באם לא ישלם לו חובו לזמן המוגבל שישלם לו כל היזקות שלו והמלוה לוה ממקום אחר המעות בהיתר על ריוח שאין הלוה צריך לשלם לו הרווחים שנותן המלוה לאחרים דהא גם כאן הלוה חייב בהיזקות הערב ואפ"ה א"צ ליתן לו רבית אע"פ שערב נותנו בהיתר דהא לעובד כוכבים נותנו ואפילו התנה עמו בפירוש שיקח מעות על ריוח בהיתר והוא ישלם אותן יש בזה איסור רבית ואפילו אם נתן לו מפקנין מיניה (מה שכתב הט"ז מפקינן מיניה הלך לשיטתו דכתב דהיא רבית קצוצה אבל לסברת רמ"א דהוי א"ר לא מפקינן וק"ל) עוד ראיתי להזכיר דבר אחד בשני שותפים שנוטל אחד מהם מעות מעובד כוכבים ברבית לצורך השותפות ונותן רבית מהשותפות והרויח חולקין שזהו ר"ק שהעובד כוכבים אינו מכיר אלא אותו שלוה ממנו ואין זה דומה לנאמני הקהל דהתם מותר מפני שהוא לצורך מצוה משא"כ כאן אלא צריכין שניהם להלוות מעובד כוכבים דהיינו שיחתמו שניהם על השטר אבל

אם לוה אחד מישראל בעיסקא ונותנו להשותפות שפיר יוכל ליתן הריוח מהשותפות דבדרך שהוא מקבלו בעיסקא כך הוא נותנו לשותפות בעיסקא ובנוטל מהעובד כוכבים שזכרתי נראה לחלק דאם שותף א' העוסק בשותפות הוא נוטל מעות מעובד כוכבים ברבית ומניחו לעסק השותפות יוכל תחלה למלאות הפרעון במה שצריך לתת רבית לעובד כוכבים והמותר יחלוקו כי הרבית שנותן לעובד כוכבים הוא בכלל ההפסד או ממעט חלק בריוח אבל אם אחד מניח לחבירו ממון וחבירו מתעסק בשותפות לחוד וזה המניח הממון נטל ממון מעובד כוכבים ברבית לצורך השותפות אין לו ליטול מהשותפות לפרעון הרבית כיון שהוא אינו מתעסק אלא חבירו ה"ל כאלו מניח מכיסו אותו סך לצורך השותפות עכ"ל (ועי' לעיל סי' קס"ט ס"ק כ"ז מ"ש בשם ספר הזכרונות:

ד **כבר**. הנה כתבתי לעיל ס"ק ב' דהט"ז חולק על רמ"א בזה ופסק דאפי' אם כבר פרע הרבית מוציאין מידו אבל אין כן דעת הש"ך וגם החזיק דבריו בנה"כ לחלוק על הט"ז וכ' עוד הט"ז שנשאל על ראובן שנתן שכר לשמעון שהיה ערב קבלן בעדו נגד לוי שילוה לו מעות אם יש חשש רבית בזה דשמא יצטרך שמעון לשלם הסך שהלוה לוי לראובן ונמצא שיהיה ראובן לוה של שמעון והוי השכר רבית והשיב דזה היתר גמור הוא דשכירות הזה אינו שייך להלואה דלא עלה על דעת הערב בתחלה כלל שיצטרך הוא לשלם אבל ודאי מי שנותן שכירות להערב שיתן הערב לבדו שטר עליו להמלוה בזה ודאי אסור דהא תיכף נעשה לוה שלו ולא של המלוה (ובנה"כ כ' ואני חוכך בזה דמ"מ השכר לאו שכר הלואה הוא אלא שכר מה שמתחייב עצמו בעד חבירו וכדומה שכן נוהגין היתר עכ"ל) ובנותן שכירות לחבירו שיתן שטר עליו למי שרוצה לקנות סחורה מאחד ואינו רוצה להאמינו לזה הלוקח וע"כ הוא מבקש מזה שיתן שטר עליו להמוכר ונותן לו שכירות ע"ז בזה יש תקנה שיאמר הערב להמוכר אני נותן לך שטר על הממון ואני הוא הקונה ונמצא שאח"כ הוא נותן להלוקח בתורת מקח ממנו מחדש וזה פשוט והיתר גמור עכ"ל (ועי' חוות יאיר סי' ק"צ):

ה **ערב**. כי בדיניהם הלוה דוחה את המלוה על הערב שממנו יתבע החוב וא"כ הוי כאלו העובד כוכבי' הלוה לערב והערב הלוה ללוה ואפי' אינו ערב שלוף דוץ אסור משום דנמצא שממונו של מלוה מתרבה אצל הקבלן ואשתכח דישראל מישראל קא שקיל רבית אבל לעיל ס"א בישראל הלוה מעובד כוכבים אע"פ שממונו של מלוה מתרבה אצל הקבלן לית לן בה דהא העובד כוכבים קא שקיל הרבית ושרי לדעת הי"א שאינו אסור אלא בשלוף דוץ. ש"ך:

ו **הקרן.** כ' הט"ז דצ"ע דעת רמ"א בזה דמשמע אפי' באיסור כגון שלוף דוץ ולפי הנראה שזה אסור והאריך בראיות והוכחות ע"ש. (ובנה"כ השיג עליו וכתב דמה איסור יש לישראל להיות ערב בעד הרבית אפילו בשלוף דוץ ודאי ליכא איסורא כלל דאטו אסור לומר אני אתן לך רבית כו' רק דאסור לקיים הערבות שלו דהיינו שישלם הרבית אבל בערבות גרידא ליכא איסורא כלל וא"כ פשיטא דהיכא דערב לו בעד הקרן לחוד דמותר לקיים הערבות שלו ואפילו אם הוא ערב על הקרן וגם על הרבית מותר כשישלם רק הקרן ולא הרבית דבערבות גרידא ליכא איסורא עכ"ל):

ז **מידו.** כתב הש"ך דבזה אפילו לא נעשה ערב כלל אסור דכיון שאין שליחות לעובד כוכבים א"כ אין הישראל הלוקח המעות אלא לוה וכיון דלוקח המעות מיד ישראל אסור ומ"מ נראה הא דאסור כשלוקח ישראל המעות אפילו אינו ערב רק בעד הקרן היינו כשנותן הישראל אח"כ הרבית אבל אם העובד כוכבים נותן הרבית שרי:

ח **משכון.** כתב הלבוש וי"א דבלא משכון אפילו נטל העובד כוכבים המעות מיד המלוה ואפי' לא ערב הישראל אלא בעד הרבית לבדו אסור לישראל להיות ע"ק בעד העובד כוכבים שכיון שא"ל הישראל כל זמן שמעותי ביד עובד כוכבים אתה נותן לי דינר בחדש הרי כ"ז שאין העובד כוכבים פורע הוא חייב ליתן לו הרבית נמצא שאחריות הקרן ג"כ עליו עד שיפרענו והרי זה כלוה מעות מישראל וא"ל כ"ז שאני נותן לך דינר רבית לחדש לא יהא לך רשות לכופני לפרוע לך הקרן עכ"ל והב"ח השיג עליו דדבריו הם מבעה"ת והוא מיירי שהישראל לוקח המעות מהמלוה וכ' הש"ך דאין זו השגה דמדתלי טעמא דכיון שאם אין העובד כוכבים פורע הוא חייב לשלם נמצא אחריות הקרן עליו כו' משמע דאין חילוק אבל נראה דדברי בעה"ת אינם ענין לכאן דהתם מיירי באומר בהדיא כ"ז שמעותי ביד עובד כוכבים אתה נותן לי דינר בחדש כו' והלכך כיון שאין בידו לכופו לשלם לו כ"ז שנותן לו הרבית א"כ הרי אחריות הקרן עליו והרי הוא ערב בעד הקרן והרבית אבל היכא דאין אחריות הקרן כלל על ישראל שרי כמ"ש בד"מ דהוי כהילך זוז והלוה לפלוני דשרי עכ"ל הש"ך וכ' הב"ח דאם יש בידו משכון של עובד כוכבים שהלוה עליו כבר ורוצה שחבירו ילוה לו עליו ורוצה להיות ערב אפילו בעד רבית לחוד אסור דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד אבל רמ"א מיירי דאם הוא סרסור ומביא משכון של עובד כוכבים שישראל ילוה עליו אז מותר להיות ערב בעד רבית ולא בעד הקרן והשיג עליו הט"ז וכתב דהוא סותר דברי עצמו מה שהביא מבעה"ת דכל שהישראל נוטל המעות מיד הישראל בשביל העובד כוכבים והוא ערב בעד הרבית הוי כערב בעד הקרן ומה מועיל המשכון הכא דהא גם שם סומך בקרן על העובד כוכבים לחוד ואפ"ה אסור (ולפי מ"ש בשם הש"ך דבעה"ת לא מיירי מנדון כזה כנ"ל א"כ לק"מ וכ"כ בנה"כ

שכן המנהג פשוט שישראל נותן משכון של עובד כוכבים בעד הקרן וערב בעד הרבית) וכ' הש"ך על דברי ב"ח אלו שאם הלוה ישראל על המשכון כבר וכו' והיינו דוקא במכרו להדיא ובגונא דלא שרי אלא מטעם מכירה אבל בסתם דכתבתי לעיל בסי' קס"ט דלא שרי מטעם מכירה אלא משום שהוא משכונו של עובד כוכבים ולא נחלט לישראל אפילו ישראל נותן הרבית שרי וכן היכא שמוכרו לו אין איסור אלא להיות ערב אבל היכא שלא נעשה ערב והמלוה מתרצה אח"כ להחזירו לו מותר ליתן לו הרבית וע"ל בסי' קס"ט סי"ח בהג"ה מדינים אלו:

ט **לשלם**. כ' הש"ך וא"צ לתבוע לא את הלוה ולא הערב עובד כוכבים ובמשכון אפילו לא קנה מידו צריך לשלם כיון דעל פיו החזיר המשכון ה"ל כערב בשעת מתן מעות כמ"ש בח"מ סי' ק"א ס"ה מיהו בפטר הערב צ"ע אי בעי קנין או לא דאע"ג דכתב בח"מ סי' קכ"ט ס"ג דאם פטר הלוה ע"פ הערב הו"ל כשעת מתן מעות י"ל דדוקא פטר הלוה ולא נשאר לו עוד שום עסק עמו רק עם הערב לבדו אבל הכא שפטר רק הערב ועדיין יש לו עסק עם הלוה הרי לא נפטר לגמרי מיהו כ"ז בסתם ערב אבל בע"ק דינו כלוה עצמו והרי הוא כאילו פטר הלוה עצמו:

י **ואילך**. כתב הט"ז דאם היה עושה זה הישראל קנין על זה היה חייב לשלם הכל אף הרבית שיעלה מכאן ואילך דערב שלא בשעת מתן מעות מתחייב בקנין אבל הש"ך כתב בשם ב"י דבזה אפילו קנו מידו פטור מלשלם הרבית מכאן ואילך:

סימן קעא

א **ורבית**. אפילו רבית שעלה משנתגייר דמשעה שזקפה עליו במלוה ה"ל כוליה קרן אבל אם זקפה אחר שנתגייר אפילו הרבית שעלה קודם שנתגייר ג"כ אינו גובה הרא"ש והטור וכתב הרב המגיד דמן הדין יוכל לגבות מה שעלה קודם שנתגייר אלא שחכמים תקנו לילך אחר זקיפה להחמיר וכתב הש"ך דלרבותא קאמר דכ"ש אם לא זקפה כלל דאסור אף במה שלא נתגייר וכ"כ הב"ח ולבוש ודלא כפרישה עכ"ל:

ב **וזקף**. ואם לא זקפן כלל יש פלוגתא בין הפוסקים אי גובה או לא וטוב להחמיר. ש"ך:

סימן קעב

א **דסורא**. והטעם בב"י בשם הרמב"ן שבמשכנתא דסורא אין אחריות המלוה עליו ואם שטפה נהר אינו נוטל כלום אלא פירות שעושה ואינו יכול לכופו לפרוע חובו לא מזו

ולא משאר נכסים משא"כ במשכנתא סתם שהאחריות עליו ואם רצה תובע חובו ממנו ואם שטפה נהר גובה משאר נכסים והש"ך כ' דמשמע טעם ההיתר הוא בשביל שכותב כך בשטר ולפ"ז אפילו יש כח ביד המלוה לגבות חובו כשירצה מותר מיהו דעת המחבר נראה דלעולם בעינן שלא יהא כח בידו לגבות מחובו כלום:

ב **מועט**. אפילו פחות מכדי שיעור שדה אחוזה שהוא לזרע חומר שעורים סלע ופונדיון לשנה. ב"י וד"מ:

ג **לסלק**. כ' הש"ך ואפילו יש כח ביד המלוה לגבות חובו שרי כיון דהוא בנכייתא וע"פ זה הוא המנהג ודלא כדכתב הלבוש ע"ש:

ד **ספרים**. כ' הט"ז צ"ע דלמה סמך רמ"א על דעה זו כיון דבח"מ סי' ע"ב הביא הב"י תשובת הרשב"א וכן המרדכי דאסור בלא נכייתא ור"ק הוא ולכל הפחות היה לו להביא בל' י"א להחמיר והש"ך כתב שלא נעלם מעיני הרב דברים אלו וכמ"ש בד"מ לכך סיים וטוב להחמיר לעשות בנכייתא:

ה **כשאחריות**. פי' שכותב לו אחריות על שאר נכסיו דאז אם יתקלקל המשכון מיד יש לו משכון אחר אבל כשלא כתב לו אחריות על שאר נכסיו אע"פ שאם יתקלקל המשכון גובה משאר נכסיו מ"מ כיון שאין לו מיד משכון אחר שרי. ש"ך:

ו **אסור**. וכ' הט"ז ומ"מ לא הוי אלא אבק רבית:

ז **מנכין**. שכיון שזה מוחה עליו שלא יאכל גזל הוא ואם צריך שיאמר זה דוקא בב"ד או לא כתב ב"י ב' דעות בזה ומשמע דוקא היכא דהוי א"ר הוא דמנכינן ליה היכא דמיחה אבל היכא דאפילו א"ר נמי לא הוי כגון בנכייתא באתרא דמסלקי כיון דשרי אע"ג דמיחה לא מנכינן ליה עד דמייתי זוזי ובאתרא דלא מסלקי ובנכייתא ושלים זמניה וזה אוכל אחר זמנו בנכייתא כמו שהיה אוכל בתחלה זה מותר אע"ג דלא כתב ליה אכול בנכייתא כ"ז שתמשוך זו בידך כ"כ הב"י בשם הרשב"א וכתב הש"ך וא"ל ממ"ש המחבר בח"מ סי' ע"ד ס"ג חוב דמשכונו דקאכיל מיניה פירות באתרא דלא מסלקי אם רצה אינו מקבל המעות קודם הזמן אלא א"כ מניח לו הפירות לאכול וסתם הרב כדבריו דהתם ה"ק דמחייב להניח לו לאכול בשומא ומנכינן ליה דמי כולי פירי כמה דשיימי ליה ב"ד מיהו דעת כמה פוסקים דקודם זמן הסילוק אינו יכול למחות ולא מנכינן ליה כיון דהוא באתרא דלא מסלקי ונראה לי דספיקא דדינא הוא והמע"ה עכ"ל:

ח **לשכרה**. כ' הלבוש מיהו נ"ל שצריך שלא יתנה בכך בשעת ההלואה וכ"ז במשכנתא דסורא אבל משכונא אחרת אפי' אם אדם אחר שכרה אסור ואם התנה כן הוי ר"ק ודלא כהלבוש וגם הט"ז השיג על הלבוש ע"ש וכ' רבינו ירוחם ואותן המקומות שנותנין מעות

על הבתים במשכונא וב"ה דר בו בשלו ואין המלוה מחזיק לעולם בבית ואדם אחד מתחייב למלוה בדבר קצוב בכל שנה כ' מורי הרד"א דאם אותו שמחייב עצמו עושה כן מדעת עצמו מותר אבל אם עשה בשליחות הלוה אסור והוי ר"ק לכ"ע עכ"ל:

ט **שאוסר**. דעיקר ההיתר הוא מאחר שמקבל עליו אחריות מש"ה כל שהאחריות בטל אין כאן היתר וטעם המתירין משום דס"ל דההיתר הוא מטעם דכתב לו כך בשטר או משום שאין כח ביד המלוה לגבות חובו. ש"ך:

י **אינה**. כ' הש"ך דהוא ט"ס וצ"ל נפדית לחצאין דהיינו דהמלוה מחויב לקבל החצי מ"מ יאכל המלוה כל הפירות כמ"ש בח"מ בסי' ע"ד ס"ד:

יא **אסור**. אפילו בנכייתא דבמאי קני פריטי אין כאן נסכא אין כאן וכ"כ בעל העיטור וכ' הט"ז ונ"ל דהיינו שאין אומר אלא לשון משכון לחוד אבל אם אומר למלוה תחזיק בשדה ותקנה אותה בחזקה להיות לך קנוי לפירותיה והוא החזיק כן מותר בנכייתא כ"ש במשכנתא דסורא עכ"ל:

יב **מנהג**. כ' הש"ך צ"ע דהב"י לא כתב כן אלא במשכנתא דסורא אבל לא בנכייתא דדי למתירים בנכייתא והבו דלא לוסיף עלה:

יג **הולכים**. ובמקום שנוהגין שאם לא יפדנו לזמן ידוע כגון בתחלת כל שנה ושנה שוב לא יפדנו אותה שנה איכא פלוגתא בין הפוסקים אי דינן כאתרי דמסלקי או לא וכ' הב"י דכל הפוסקים ס"ל דהוי כאתרא דלא מסלקי:

יד **נתבארו**. בסי' ס"ז ס"ב ובסי' קע"ה סנ"ז נ"ח ובסי' רע"ח סס"ג:

טו **בדמים**. כ' הש"ך פי' בדמים אלו של דמי ההלואה או שיוסיף לו מעט ומ"מ הוא שוה יותר (ומוזיל גביה מחמת ההלואה) אסור דלא כדמשמע מהרב המגיד דכל שפסק דמים ידועים בשעת הלואה אע"פ שאינו שוה יותר אסור ומ"מ יש להחמיר לכתחלה וכ' הב"ח דהאי אסור פי' דהוי א"ר וע"ל סי' קע"ד וכתב הלבוש אע"ג שבמשכון אין דינא דבר מצרא שהמלוה קודם להמצרן מ"מ בהלואה זו שאמר לא תמכרנה אלא לי בשויה נ"ל שאינו דוחה המצרן דאל"כ ה"ל הנאת דחיית המצרן רבית גביה והשיג עליו הט"ז דלא דק כלל דמה רבית שייך כאן דהא אין הלוה נחסר כלום ומביא כמה ראיות לזה דמותר ע"ש:

טז **שיחזיר**. אפי' היה על הקונה לפדותו מותר לפי שבדיניהן הרי הוא כמכירה עד שיהא נפרע ולא יהיה יפה כחו מכח העובד כוכבים וכשפודה אותו הרי המלוה כחוזר ומוכרו לו. ש"ך בשם הפוסקים:

יז **מותר**. דזה דמי למשכנתא דסורא:

יח **כשהמס**. כ' הש"ך דלשון הר"ב מגומגם בזה דמבעה"ת שהוציא ממנו הרב דין זה מבואר דכשהמס מוטל על גוף הקרקע אע"פ שהמלוה אוכל הפירות מותר ללוה לשלם המס שהרי הקרקע שלו הוא אבל כשהמס מוטל על הפירות כגון שהאדון נוטל עישור בתבואה וכיוצא בו אסור כי פרע הלוה לאדון אא"כ פורע מפירות השייכים למלוה והט"ז כ' דהכי פירושו של דברי הרב דאם נתינת המס במעות ממילא שייך המס מגוף הקרקע דהוא של הלוה דהא לא זבי ליה בנכייתא אלא הפירות הגדילים בה על איזה זמן וע"כ חייב הלוה ליתן אותו המס מן הדין:

יט **השכר**. היינו אם המלוה היה דר בו בנכייתא וכה"ג דלא היה אפי' א"ר אלא הוי כמכירה הרשב"א וכתב הט"ז דצ"ע דבתשובת הרשב"א הוזכר שקיבל עליו הלוה אחריות ולמה לא זכר רמ"א כאן שקבל עליו אחריות דהא לא שייך בכאן לומר אחריות ט"ס הוא ולכך פסק להלכה אם לא קיבל עליו אחריות בפירוש לא ישלם לו רק הממון שהלוהו בלא נכוי אע"פ שהוכרח לשלם שכר דירה ואין בזה משום אחריות ט"ס (ובנה"כ כ' דאין דבריו מוכרחים די"ל דכיון דהנכייתא הוי כמכירה לגבי פירות הוי כמכירה ממש ואמרינן אחריות ט"ס הוא):

סימן קעג

א **המוכר**. כתב הט"ז ונראה פשוט דאף על פי שהלוקח רוצה להניחו עד שעת היוקר אסור דעל כל פנים בשעה שנוטלו הוא באיסור עכ"ל:

ב **ביוקר**. כ' בעה"ת דכל שלא א"ל אם תתן מעכשיו וכו' אלא א"ל סתם באייר תתן לי כשער של אייר בין שיהיה אותו זמן יוקר או זול מותר אע"פ שדרכן להתייקר באייר ואפילו יש לו עכשיו שער ידוע מותר ובקרקעות כיון דאין אונאה לקרקעות וגם אין כיוצא בזה נמכר בשוק כל שהוא דרך מקח וממכר שאינו נראה כרבית מותר אא"כ פירש בפירוש אם מעכשיו בכך וכך ואם לזמן פלוני בכך וכך שאז אסור אפי' לא החזיק הלוקח עדיין בקרקע וכן לכל דבר שאין לו קצבה ואונאה ומיהו אם עבר ומכר אף במקום שהוא אסור אינו אלא א"ר דכיון שאינו אלא דרך מכר הוה דרבנן עכ"ל הש"ך:

ג **אחריות**. דאל"כ אין כאן מכר אלא הלואה ויש כאן רבית מה שקבל יותר. ט"ז. וכ' הש"ך משמע דאפי' אין עליו רק אחריות הדמים שקבל מהלוקח אסור ואין חילוק בין מוכר מקצת חובו או כל חובו:

ד **המוכר**. וה"ה אם קבל עליו המוכר אחריות שאם לא יוכל לגבות מחמת גזרת המלך מותר. תשו' הרשב"א:

ה **אומנות**. פירש הרמב"ן שנותן לו עכשיו ר' זהובים שיכנוס תחתיו לאומנות המלך שהוא עליו בשוה ש' זהובים אסור דמשום דמקדים לו המעות פורע בשבילו יותר:

ו **עזר**. פי' כמו אורנד"י במדינת פולין שלא יהיה רשות לשום א' מהקהל למכור יין או בשר רק זה הקונה:

ז **לשולחני**. כתב הטור דוקא לשולחני דאורחיה בהכי אבל באינש אחריני אסור עד דא"ל בפירוש דרך מקח וממכר דלא כמ"ש ב"י דתוס' והרא"ש לא ס"ל הכי. ש"ך:

ח **שיש**. דמעות שאינן טבועות ה"ל כפירות וכיון דיש לו מותר ב"י בשם הרמב"ן:

ט **הנכון**. ומהרש"ל והלבוש והב"ח והט"ז חולקים על הרב בזה דלא דמי זה להלואת סאה בסאה דהא נותן לו יותר משוי' ולא שרי אלא דרך מקח וממכר הלכך צריך שיהיה לו כל דמי הדינר בביתו וכ' עוד הט"ז ראיתי להזכיר מה שיש נוהגים לעשות היתר שהלוה כותב לו שמוכר לו איזה סך כסף וידוע שאין לו אותו הסך רק שהמלוה סומך על מה שהוא מודה שיש לו אותו סך זה נ"ל איסור דאורייתא דמה מהני הודאתו לשקר להפקיע איסור דאורייתא דנהי דיש בהודאה כח לחייב עצמו ממון מה שאינו חייב אבל חלק גבוה מי ימחול וראיה ממ"ש רמ"א סי' קס"ט י"א דמי שאינו מוחזק שיש לו משכנות של עובד כוכבים לא מהני הודאתו לשקר ה"נ כן הוא עכ"ל (ובב"י סי' קי"ג מיישב המנהג דיש לסמוך על היתר זה של זקוקים כסף והעמיד על תיקון מהר"ם שהיה מקודם במדינת פולין דהיינו קרוב לשכר ורחוק להפסד ואם יהיה הפסד אזי יהיה הלוה נאמן בשבועה על הרווחים ולא על הקרן וזהו ההיתר מהר"ם ז"ל והגאון מ"א צוה לכתוב משמעות בממרנו"ת בזה"ל נעשה עצ"ה כתיקון מהר"מ ז"ל ועי' בלחה"פ בק"א):

י **במעות**. שאינן טבועות שהוא מין אחר אבל מעות במעות אע"פ ששניהם אינן טבועות כיון ששניהם מין א' וכן פירות בפירות אסור דה"ל הלואה ולא שרי אלא סאה בסאה ולא עודף ומשמע דהיינו בסתמא אבל אם אמר בפירוש הלוה לי שהוא דרך הלואה אפי' פירות בפירות של ב' מינים אסור כמ"ש לעיל ס"ס קס"ב דאסור ללוות סאה חטין בסאה דוחן אפילו יש לו דוחן ע"ש. ש"ך:

יא **ברשות**. הטעם כיון דמן התורה מעות קונות הוי לענין רבית כאילו קנאם קנין גמור כ"כ ב"י בשם הריב"ש:

יב **הקפה**. אבל פקדון מותר כדלעיל סי' קס"ב ס"ב בהג"ה ודוקא כשיצא השער הוא דאינו אסור אלא בפחות אבל לא הוקבע השער אפילו בשווי' אסור למכור כשאינו ברשותו דשמא יתייקר והוי רבית כ"כ הריב"ש ולפ"ז כי שרינן באין שומתן ידוע אפי'

באין לו נמי דוקא ביצא השער הוא דלא כדמשמע בלבוש עכ"ל הש"ך וע"ל סי' קס"ב ס"ב וסי' קס"ג ס"א וסי' קס"ט סי"ח ע"ש:

יג **אין**. הנה בט"ז האריך בראיות לחלוק על הרמ"א ומסקנתו דבכ"מ שיש חשש שמא יתייקר יש לאסור באין לו וכן הוא דעת הש"ך כמ"ש בשמו בס"ק י"ב דמיירי דוקא ביצא השער ע"ש וק"ל:

יד **שיתנם**. כ' הד"מ דוקא שנותן לו הנהו דלועין שהיו לו בשעת פיסוק אבל אם נותן לו אחרות אסור:

טו **אסור**. דל"ד לדלועין דלעיל דהכא מה שגדל אח"כ אינו גדל מכח מה שהיא בבהמה בשעת מכר דהא כי שקלת להאי כולה לגמרי אתי אחרינא. ש"ס:

טז **הפרדס**. כתבו התוס' הא דאסור בפרדס כאן יותר ממשכנתא דסורא דשאני התם שקונה הקרקע מעכשיו לפירותיה אבל פרדס אינו זוכה בשום דבר והוה זוזי הלואה גביה עד הבציר:

יז **להקדים**. פירש"י דהיינו בלא יצא השער ויש לו ול"ד לדלקמן סי' קע"ה ביש לו חטין לפי שהיין רגיל להחמיץ ושמא כולו החמיץ ואפ"ה שרי הכא מטעם שזה שהחמיץ מעיקרא קלקולו בתוכו אלא שאינו ניכר וכ' הש"ך בשם הטור ולא חשבינן רבית מה שהמוכר מקבל עליו אחריות שיהיה יין טוב אבל אם המוכר מקבל עליו ג"כ אחריות דיוקרא וזולא אסור ודלא כהדרישה וכ"כ הט"ז. ומ"ש המחבר בניסן ויש פוסקים עד טבת ונ"ל דהכל לפי המקום והזמן שהוא עת בירור היין:

יח **המוכר**. ואין חילוק בין אם מושכו לרשותו או לרשות המוכר. טור:

יט **אסור**. דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד. ט"ז:

כ **של**. כ' הש"ך דכל סעיף זה הוא לשון הרמב"ם והב"י וכל האחרונים נדחקו ביישוב דבריו אבל לבי אומר לי שטעות נפל בספרי הרמב"ם והאי שאם לא מצא למוכרה ולהרויח בה וכו' צ"ל אחר סוף דין השני אחר תיבת מותר אע"פ שאם אבדה או נגנבה או החמיצה תהיה ברשות הלוקח שאם לא מצא למוכרה ולהרויח בה ה"ל להחזירה לבעלים אבל ברישא לא שרי אלא מטעם דאבידה או שבירה תהיה באחריות הלוקח אבל לא היה יכול להחזירה למוכר כשלא היה מוכרה כמו שירצה עכ"ל:

כא **ואוליכנה**. בש"ס איתא בהדיא אע"פ שגם המוכר עצמו היה לו ג"כ דעה להוליכה לשם:

כב **שכר**. בב"י משמע דבעי למיתן ליה שכר עמלו ומזונו משלם ולא די בדבר מועט אבל הט"ז כתב דאפילו בדבר מועט סגי:

כג **המכס**. פי' בחזרתו דאל"כ מה הנאה יש לו. ט"ז:

כד **באחריות**. כ' הט"ז נראה דאם נותן לו שכר טרחא על ההבאה שרי אפילו בלא אחריות עכ"ל ואדם חשוב שמקבל עליו אחריות ונותן לו שכר טרחא ג"כ מותר. ש"ך:

כה **ויש**. והש"ך כ' דאין כאן מחלוקת דגם הרמב"ם והמחבר מודים בזה אלא דהם אמרו באינו נותן לו שכר טרחו:

כו **אסור**. אע"פ שהמלוה מקבל עליו אחריות המעות כל ימי משך מהלך הספינה עד שובה עדיין לא יצא מידי הלואה דזוזי יהיב וזוזי שקיל ולא הדרי בעינייהו ומה שנוהגין לתת כ' לטרין למי שיבטיח ק' לטרין שיש לו בספינה זו דרך אחרת לפי שאין כאן הלואה אלא כעין מכר שמקבל עליו אחריות מעות בעד סך ההוא שנותן לו זה ואפי' יקדימו לו עתה הך' לטרין אין חשש בזה הריב"ש וע"ל סי' קע"ז (ועי' בתשו' מהריט"ץ סי' קפ"ו):

כז **נהגו**. גם כאן כתב הש"ך דגם המחבר מודה בזה דכאן אין שום הלואה אלא מכר גמור שהמלוה זוכה שם בהסחורה ובבואו לביתו מהיריד חוזר ומוכרו לו:

סימן קעד

א **קצוצה**. כ' הש"ך ולדעת האומרים דמשכנתא בלא נכייתא הוי א"ר לעיל סי' קע"ב ה"ה הכא וכ"כ ב"י והרב לעיל ס"ס קס"ד ומה שלא הגיה כאן כלום מפני שסמך עצמו אמ"ש לעיל:

ב **תנאי**. כיון שלא התנה המוכר וכ' הפרישה דהיינו דוקא באומר כן קודם גמר המקח אבל אם אומר כן בשעה שמתחיל המקח אפילו התנה הלוקח מהני כמ"ש בח"מ ס"ס ר"ז וע"ש איזה תנאי מבטל המקח ומשם תלמוד לכאן דכל היכא דהמקח קיים מותר ואם לאו אסור:

ג **מעכשיו**. וכתבו הפוסקים דה"ה אם לא אמר בפירוש מעכשיו אלא שהחזיק או קנה כראוי וזוזי הוי מלוה ע"פ על הלוקח. ש"ך:

ד **להחזירה**. כתב הש"ך דהב"ח חולק ע"ז ואני אומר דהמחבר אזיל לטעמיה שפסק לעיל ס"ס קס"ד דר"ק הוא והרב שלא הגיה כאן סמך עצמו אמ"ש לעיל וגם בעיקר הדין נ"ל דהכא אפילו למ"ד דהוי א"ר מודה דמוציאין ממנו הפירות שאכל ולא דמי למשכנתא בלא נכייתא דהכא נהי דר"ק לא הוי מ"מ מחילה בטעות הוי וכן עיקר לדינא דמוציאין ממנו הפירות שאכל ודלא כהב"ח אלא דיש סוברים משום ר"ק ויש סוברים משום מחילה בטעות ועי' בח"מ סי' ר"ז עכ"ל וגם הט"ז פסק כן ע"ש:

ה **שניהם**. מוכר לא יאכלם שמא ישלים הלוקח המעות ונמצא שקנה השדה למפרע והרי שאכל המוכר הפירות בשביל המעות שנשאר לו ביד הלוקח ולוקח לא יאכלם שמא לא ישלים המעות ולא יצאה השדה מרשות המוכר ונמצא שאוכלם בשביל המעות שהיה לו ביד המוכר. טור:

ו **דאמרינן**. בח"מ סי' ר"ז ס"ג וכתב הט"ז דהא דאסור ללוקח לאכול הפירות היינו משעה שנולד הספק ומ"ש אפילו בתנאי נראה דה"ק אפילו אם אומר אנכה לו אח"כ מן החשבון שזה מהני לעיל בס"ה הכא לא מהני וכו' ולענין הלכה כיון דרבית ע"מ להחזיר הוא מילתא דרבנן יש להקל ומהני תנאי דאנכה ולא תנאי דאשלם לו עכ"ל:

ז **מותר**. הטעם כיון שלא היה כאן שום הלואה מעולם וגם ל"ד למוכר שדה לחבירו ואומר לכשיהיה לי מעות תחזיר לי דאסור דהתם בטל המכירה למפרע משא"כ כאן דלא בטל שם שכירות על אותן ימים שדר בהם בתורת שכירות דכל שנה הוא שכירות בפ"ע. ט"ז:

ח **ובדרך**. משא"כ במשכנתא דלעיל סי' קע"ב ס"ג עכ"ל הש"ך:

סימן קעה

א **שבמדינה**. פי' עיר גדולה והטעם דא"ל אלו היה לי מעותי הייתי לוקח בזול וחשבינן כאלו לקח התבואה ונתייקרה גביה ואע"ג דלא משך כיון דהוי דרך מקח וממכר לא גזרו בהו רבנן. ט"ז:

ב **ומשיצא**. ואם יצא השער בכרך אע"פ שכל העיירות הסמוכות לה אין להם שער פוסקים על שער של אותה כרך ש"ס ופוסקים וכ' ב"י דוקא כשהן מסתפקות ממנה אבל אם אינן מסתפקות ממנה אע"פ שהן סמוכות לה אזלינן בתר שער מקום שמסתפקין ממנה ולא אזלינן בתרה דכרך ונ"ל דאם מסתפקין עיירות הסמוכות להן מעיר זו ואין בעיר זו שער קבוע הולכים אחר העיר היותר גדולה שמסתפקין ממנה עכ"ל:

ג **דרבנן**. כלומר כיון דדרך מקח וממכר הוא אינו אלא מדרבנן. ש"ך:

ד **ולישן**. שכל זמן שיש חילוק בשער בין חדש לישן אינו נקרא שער קבוע כלל שעתיד להיות שוין או בא' משערים אלו או פחות מהן או יותר (הלכך אינו יכול לפסוק עמו שיתן לו אפילו מחדשות ד' סאין בסלע). הרב המגיד:

ה **הלקוטות**. כתב הט"ז ול"ד לס"ב דצריך שער קבוע לחדש וישן דהתם שניהן מין א' ועתידין להשוות משא"כ כאן דתבואת הליקוט יש לה תמיד שער אחר ע"כ פוסק עם כל א' לפי שער שלו:

ו **לבע"ה.** שיתן לו אפילו משל לקוטות ד' בסלע דמסתמא בע"ה פירי שפירי יהיב אבל מותר לפסוק עם בע"ה שיתן לו ג' בסלע. ט"ז וש"ך:

ז **השיעור.** ולא סגי כאן אם יש לו מעט מאותו מין דדוקא בהלואת סאה בסאה הקילו בזה כמ"ש בסי' קע"ג ס"ו דלא כדעת רמ"א שם עכ"ל הט"ז:

ח **אחת או ב'.** אפילו אין בידו לגמרו אלא בידי שמים ומחוסר ג' אסור אפילו בידו לגמרו. טור:

ט **אסור.** אפילו יצא השער אא"כ יש לו יין כדלעיל ר"ס קס"ג:

י **הזול.** ולא מחזי כרבית דהא אי הוי מעותיו בידו היה יכול לקנות תבואה בזול. פרישה:

יא **שפרע.** היינו שלא חייב עצמו בקנין אחר רק בדברים כמ"ש בח"מ סי' ר"ד ור"ט ס"ו ע"ש וכ' הט"ז וא"ל הא הוי קרוב לשכר ורחוק להפסד ומה"ט בעינן בסי' קע"ג סי"ג שיקבל עליו אחריות הזול זה מתרצים התוס' שבפסיקה על הפירות אין שייך לומר קרוב לשכר וכו' כיון דאי בעי מוכר אכיל להנהו פירות ויתן לו אחרים משא"כ בההיא דסי' קע"ג שחבית ידוע ומבורר קנה ממנו ועיין בח"מ סי' קפ"ב ס"ו וסי' ר"ח:

סימן קעו

א **בעין.** מיהו אם הוציא המעות אע"פ שבאו לידו אותן המעות עצמן אסורים משום רבית הגמ"ר וכתב ב"י והיינו ודאי נשכרין להתלמד או ליראות דאי להוציאן אפילו לא הוציאן נמי אסור דכיון דמלוה להוצאה ניתנה מעת שבאו לידו כאילו הוציאן דמי:

ב **מתירין.** כתב הש"ך דב"י כתב דמדברי הת"ה משמע דאין לעשות מעשה להתיר וליתא דל"ק התם הכי אלא כשהלוה מבטיחו ומתנה שלא יהיה נאמן על הקרן שנגנב או נאבד או נאנס רק הש"ץ והשמש אבל כשאינו מתנה כלום פשיטא דשרי ומ"ש הרב אסור להוציאן בשכרן צ"ל אסור לשוכרן להוציאן. ש"ך:

ג **כלים.** כ' הט"ז דאין השכר אלא משום שנפחת הכלי במה שמשתמש בו ולפ"ז אם הוא כלי שאין בו פחת כגון כלי כסף וזהב אסור ליטול ממנו שכר כשהוא דרך הלואה והאחריות על המקבל כמו במעות:

ד **כאלו.** וכן יוכל להתנות שאם ישבר באונס ישלם לו דמיו אע"פ שמן הדין שוכר פטור מאונסים אפ"ה שרי ליטול שכר כיון דאינו מתחייב בדמיו אא"כ ישבר וכ"ז שהוא בעין הוא מחזירו כמו שהוא ועד שעת שבירה הוא ברשות בעלים לזולא וגם הוא נפחת וכו'. טור:

ה **בדמים**. כ' הש"ך ול"ד לצאן ברזל לקמן ר"ס קע"ז דהתם אינו עושה בהן מלאכה שיכחישו מחמתן והוא מקבל עליו אחריות מעתה:

ו **בגוף**. והוה כמשכיר לו ספינות משובחות בסך יותר משאר ספינות שאינם כ"כ חשובות וע"ל סי' קס"ג ס"ד:

ז **מותר**. לפי ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף כמ"ש בח"מ סי' שי"ז נמצא מה שפוחת לו השתא אזולי קא מוזיל גביה וכתב ב"י בשם רשב"א בעל התוספות דאין היתר רק אם נכנס תיכף לתוך הקרקע דאל"ה הוי אגר נטר וכתב בד"מ אמנם במ"מ כתב דאע"ג דאינו דר מיד בחצר שרי הואיל ובשכירות קרקע זוכה בה מיד משא"כ בשכירות פועל הואיל ופועל אינו משתעבד מהשתא (ובנה"כ כ' דנראה מסקנת הד"מ כהרשב"א דיש חילוק בין פועל לשכירות קרקע ע"ש):

ח **דאסור**. נראה פשוט דזה הוי ר"ק ואפי' בחלוקה הראשונה שכבר החזיק כו' נסתפק הב"י אי הוה ר"ק אבל בזה נראה דמודה דהוה ר"ק ט"ז (ובנה"כ כתב דבב"י לא משמע כן דנסתפק כיון דלא בא ע"י הלואה וק"ל):

ט **קע"ז**. סט"ו. וכתב הט"ז וה"ה בכל מה שמתחייב אדם עתה לחבירו מתנה שאם לא יפרע מכאן עד יום פלוני שיהא מוסיף על כל ליטרא ד' פשיטים בחדש כ"כ ב"י ונ"ל דמ"ש כאן שצריך שיהיה התנאי קודם הנישואין היינו בפעם הראשון שמתקשר עצמו בשעת כתיבת התנאים ליתן לחתנו נדוניא כיון דעד אותו פעם אין שום חיוב עליו א"כ גם הרבית הוי בכלל המתנה אבל אם בתנאים לא נכתב רק חיוב הנדן ובשעת החתונה שמסלק הנדוניא כותב לו שיתן לו רווחים אין מועיל היתר זה הואיל ובפעם ההוא יש חיוב עליו לתת לו סך הנדן ואי לא יהיב ליה חייב ליתן קנס ממילא הוה כתוב דעלמא וצריך לעשות היתר על הרווחים ובלבוש כ' ג"כ שאם נתפשרו אחר החופה הוי רבית גמור וגם קודם החופה טוב לעשות הכל קרן ויכתוב שאבי הכלה חייב ליתן להחתן כך בשנה הראשונה וכך בשנה השניה וכו' עכ"ל:

סימן קעז

א **אסור**. ולא מהני כשנותן לו שכרו כפועל בטל כדלקמן ס"ב דהכא כולו מלוה הוא ב"י בשם הר"ן וכ' הראב"ד אפילו יהיב ליה שיעור פלגא קרנא בתורת רבית מחשבינן ליה כקרנא ולא משלם אלא פלגא אחרינא וקרעינן לשטרא ולא אמרינן בכי הא סלוקי בלא זוזי אפוקי הוא דלא אמרינן הכי אלא במשכנתא לעיל סי' קע"ב ואם פוסק דמים על הצאן וגם פסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה דבר קצוב בין יהיה שם שבח בין

לא יהיה הוי ר"ק וכתב ב"י דכ"ע מודים בזה לדינא וכתב הטור דל"ד צאן ברזל אלא ה"ה סחורה אחרת ופרש"י במשנה מפני שרוב המקבלים היו נוהגין כן בצאן נקרא צאן ברזל:

ב **כלל**. אלא שליחותיה דבעל הסחורה קא עביד:

ג **בטל**. כתב הש"ך ולא כל שכרו אלא רואין אדם שבטל ואין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח להתעסק בזה העסק ואפילו אם היה לו מלאכה שנותנין עליה שכר טוב ומתבטל ממנה אין אומדים כמה היה רוצה ליקח ליבטל ממלאכתו ולהתעסק בזה העסק שלא היה לוקח אלא הרבה אלא אומדין באדם בטל. טור. אבל הב"י מפרש דאומדין כמה רוצה ליטול פועל א' כדי לבטל ממלאכתו לגמרי ובין שנותנים לו מלאכה קלה או כבדה שיעורו שוה ויש פוסקים מפרשים שמשערין לו במלאכתו הראשונה כמו שהוא מרויח בשעת הבטלה כגון שהוא חייט ודרכו לתפור בגד בסלע בפרוס הרגל שהמלאכה מרובה ובשאר הימים תופרו בפחות מסלע וכך הוא נוטל עכשיו בשכרו ורש"י ושאר פוסקים מפרשים שאם היה עושה מתחלה מלאכה כבדה ומרויח בה הרבה וזו היא קלה אומדים כמה יניח משכרו לעשות מלאכה זו והט"ז כתב דפי' הטור ופי' הב"י שניהם אמת אלא דהטור מיירי מבעל מלאכה דידענו שיעור שכר טרחו בזה אבל מה נעשה באדם בטל לגמרי שמקבל עיסקא איך נשער שכר טרחו ע"כ צריך לשער כפי מה שאדם רוצה לעשות עסק זה כשהוא בטל עכ"ל:

ד **שהוא**. אפילו דינר לאלף ואפילו העסק אחר אינו ממין זה העסק שרי כל שאינו מבטל מעסקיו מפני מעותיו של זה. ש"ך:

ה **שלישו**. פי' הריוח נחלוק בשוה אלא שבשכר טרחך אני נותן לך שליש מכל הריוח מותרות שרי הואיל ויש לו עסק אחר משמע אבל אם אין לו עסק אחר אסור אלא צריך ליתן להמקבל ב' שלישי הריוח ובהפסד לא משלם רק שליש כיון שלא פסק עמו תחלה (וכתב ש"ך אבל להפוסקים שהבאתי לקמן דאם הלוקח מקבל שליש הריוח אפילו משלם לו חצי ההפסד מותר א"כ אפילו אין לו עסק אחר שרי) והב"ח כתב דאף אם פסק עמו בדינר מתחלה לא מהני אא"כ כשהמקבל מרוצה למה שפסק דאל"כ מאי מהני פסיקה דידיה:

ו **דאונסין**. ול"ד לדלעיל סימן קע"ג סי"ג דמותר לקבל עליו אחריות החומץ דהתם מכר הוא ב"ח וכתב הש"ך דמשמע דגם בעיסקא צריך לקבל כל האחריות דשייך ביה יוקרא וזולא וכ"ש בנותן לו מעות למחצית שכר דבהא אפי' המקילים מודים וכתבו הגהמ"יי אע"פ שנותן עסקא לחבירו על תנאי שיטול המתעסק ג' חלקים מהריוח ובעל המעות רביעית מ"מ הוי חצי מלוה וחצי פקדון ומה שהמתעסק נוטל יותר בריוח הוי שכר טירחא עכ"ל:

ז **כשותפות**. וחולקים הריוח והפסד באיזה ענין שירצו ואין חוששין משום רבית. ש"ך:

ח **שליש**. כתב הש"ך זהו דעת הרמב"ם אבל רוב הפוסקים חולקים וס"ל דהמקבל נוטל ב' חלקים ריוח ומקבל חצי ההפסד וכ"נ עיקר בש"ס ומיהו כ"ז בסתם מקומות אבל היכא שיש מנהג ידוע הולכין אחר המנהג היכא שאין איסור בדבר וכתב הט"ז ונ"ל דאם כבר נתן המקבל לנותן קרן וריוח שלו (ולא נתן לו שכר טירחא כלל אין לו עליו שום תביעה דדבר זה א"ר הוא ואין מוציאין בדיינים אבל כ"ז שלא נתן לו עדיין הקרן שלו יוכל לעכב עצמו מן הקרן כדי שכר טרחו אמנם אם כבר נתן לו הקרן והריוח ולא תבע שכר טרחו) ואח"כ תבע ממנו שכר טירחא והמקבל נשאר חייב לו מצד אחר איזה חוב ורצה לנכות שכר טרחו נראה שאינו יכול לנכות כיון דבשעת פרעון הקרן לא בקש כלום והוי מחילה גמורה עכ"ל (ועיין בס' פרח מטה אהרן סימן כ"א וסי' קט"ז):

ט **כשומר**. כתב המרדכי שאם הלוה ראובן לשמעון מעות לזמן קצוב ואחר הזמן אמר המלוה ללוה יהיו בידך למחצית שכר המתעסק חייב באונסים כמו שהיה חייב מתחלה וכ"כ מהרש"ל וכתב הט"ז ונראה אם העסקא היא באופן שע"י שעוסק בחלק הפקדון יש לו ריוח בחלק המלוה שלו כי יוכל לקנות סחורה טובה מה שלא יכול לקנות בחלק המלוה שלו לבד או שצריך להוליך סחורה של העסקא למקום רחוק ואילו לא היה מוליך אלא חלק מלוה שלו היו ההוצאות קשים עליו וע"כ הוא צריך להוליך גם חלק הפקדון שתתמעט ההוצאה על חלקו בזה א"צ ליתן לו שכר טרחו כי זה עדיף מתרי תילתי באגר והביא כמה ראיות לדבריו ע"ש:

י **ישנה**. דוקא הכא דהוה מדרבנן שרי בכה"ג אבל לא ברבית דאורייתא. ש"ך:

יא **כגזלן**. מאחר שאינו מכוין לגזול רק להנאת חבירו שירויח הרבה. הגה' אשר"י:

יב **לעצמי**. דוקא אם בשעת השינוי אומר כן אבל אם לא אמר כלום בשעת השינוי ואח"כ אומר לעצמי שניתי אינו נאמן דמוקמינן ליה בחזקת כשרות עד עכשיו והשתא הוא דאתרעי עכ"ל הט"ז ובנה"כ כתב וז"ל לא ידעתי למה וכי אין אדם נאמן על עצמו לחוב לעצמו ע"כ ולא אוכל להבין דבריו שהרי הט"ז כתב זה על מ"ש רמ"א דמה שעשה עשה לעצמו דהוה כגזלן ע"ז כתב אם לא אמר כלום בשעת השינוי אינו נאמן וצ"ע:

יג **וקצץ**. כ' הט"ז נ"ל פי' דבר זה דאסור למקבל עסקא לומר לנותן העסקא למחצית שכר שקונה ממנו חלק בריוח שהוא על ספק עדיין מה יהיה והוא יכניס עצמו בספק ויתן לו דבר קצוב עבור זה אבל איפכא שהנותן קונה הספק מן המקבל בדבר קצוב ודאי מותר אבל אם נותן איזה סך בעיסקא לחבירו שיעסוק וירויח ואם ירויח יתן דבר קצוב לנותן ואם לא ירויח לא יתן כלום אין בזה איסור וכן הוא מעשה בכל יום בכל הקהלות

שעושין ממרנו"ת וכותבים עליהם שהוא שטר עיסקא בסך פלוני קרן וריוח ע"צ היתר סך פלוני ואין פקפוק ונדנוד איסור נשמע ע"ז רק שאחריות ההפסד צריך שיהיה על שניהם עכ"ל:

יד **האחריות**. פי' בין דאונסים בין דגנבה ואבדה:

טו **קצוצה**. פי' שאין שם עסקא רק הלואה וכ' הש"ך דדין זה צ"ע דמשמע מכל הפוסקים דאפילו ברבית דאורייתא שרי כשמקבל עליו כל האחריות ע"ש שמאריך בזה:

טז **קצתו**. כלומר דאונסים לבד או דגנבה ואבדה לבד:

יז **רבית**. אע"פ שחצי האחריות על המלוה אסור משום ר"ק אם הוציא המעות ביציאותיו אע"פ שבאו לידו מתחלה בהיתר. מהרי"ק:

יח **עלה**. וכ' המרדכי דנותנין להמקבל על נאמנות שלו אם דומה לו שעלה כ"כ ואין משביעין אותו על ספק אלא אומרים לו זכור שעל נאמנות שלך אנו סמכינן וכתב בבד"ה ע"ז הטעם פשוט דאין משביעין אוחו מפני שאינו טוענו ודאי והש"ך כתב דאפילו טוענו ודאי המלוה פטור בלא שבועה אם אומר בהיתר לקחתי כדלעיל סי' קס"ט סכ"ה וכתב הט"ז ומזה נ"ל ללמוד במי שעושה עם חבירו עיסקא בהיתר עד זמן פלוני ואחר אותו הזמן נשאר המעות בידו כבראשונה בלי עשיית היתר מחדש שאין המקבל יוכל לומר איני נותן לך ריוח אחר זמן הנ"ל כיון דמתחלה בא לידו המעות בהיתר ודאי נמשך גם אחר הזמן וק"ו הוא מדין הנזכר כאן שעשאו בפירוש מלוה עכ"ל:

יט **אסור**. ויש פלוגתא בין הפוסקים אי הוי ר"ק או רק א"ר וע"ל סי' ק"ע וס"ס קע"ב:

כ **נאמן**. כתב הט"ז איני יודע לפרש מה הוא נאמנות של זה היתום אם הוא יתום גדול מה נשתנה הוא מאדם אחר ואם הוא יתום קטן הא לאו בר טענה הוא כלל ע"כ אני אומר הבא ליתן יפוי כח ליתום יותר מלשאר אדם כשיש עליו הכחשה עליו לבאר דין זה ולהביא ראיה ברורה על פירושו (ובנה"כ כתב דבסימן ק"ס ס"ק כ"ט בש"ך תמצא ישוב לזה ע"ש וגם י"ל דאנן טענינן ליה שום טענה דבהיתר לקח וכן יש לכוין דעת הלבוש עכ"ל):

כא **המלך**. כתב הט"ז הכלל הוא שכל שהוא חוב ברור וזה מקבלו לפטור אותו בפחות אסור ובלבוש חילק בזה בין מלך לאדם אחר והוא שלא בדקדוק עכ"ל:

כב **חולקין**. והסברא ראשונה עיקר כמ"ש סי' קס"ט. ש"ך:

כג **אינו**. כתב הש"ך אע"ג דאי בעי פטר נפשיה בפרעתי או להד"מ אינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע ומשמע דאפילו במלוה ע"פ אינו נאמן:

כד **מתירין**. אין כאן מחלוקת דגם המחבר וסייעתו מודים לזה וה"ה איפכא שנותן לו פירות ומקבל מעות כדלקמן סי"ח עכ"ל הש"ך:

כה **גמור**. כתב הש"ך דנראה מדברי המחבר והרב דהוי רבית דאורייתא מיהו היכא שלא כתב לו ליתן קצבה בכל שבוע אלא שכ' בשטר שאם לא יפרע לו סוף תשרי ס' דינרין ישלם לו ס"ז סוף חשוון ליכא אלא איסור דרבנן (ועי' בתשובת מבי"ט ח"ב סי' רצ"ח ובתשו' ר"א ששון סי' קס"ב) וכתב הט"ז מכאן משמע שבכל התירים שעושין בהלואה כגון עיסקא וכיוצא בו אסור להזכיר בשטר קצבה בכל שבוע (וע"ל סי' קע"ו ס"ק ו' מש"ש) (ובנה"כ כתב שנ"ל דהיכא דיש היתר מותר להזכיר שבוע ושאני הכא דאין כאן היתר אבל כשכותב שטר עסקא כמו בזמנינו מותר להזכיר שבוע וכן המנהג עכ"ל):

כו **שאוסר**. כ' בב"ה בשם א"ח דדוקא בשעת הלואה אסור לעשות כן לכתחלה אבל אם הלוהו כבר על המשכון ועתה אומר אם לא פרעתיך יהא המשכון מעכשיו שלך מותר ע"ש וכ' הש"ך דצ"ע דהיש מתירין לעיל סי"ד משמע דחולקין כיון שאינו נותן לו בסוף מעות ואולי יש לחלק בין משכון שהיה תחלה ברשותו גרע טפי:

כז **וקנו**. בענין דלא הוי אסמכתא כמ"ש בח"מ סי' ר"ז והכא כ"ע מודו דמותר כיון דהוא דרך קנס אלא דאסור משום הערמת רבית וכאן במוכר לו סחורה כיון דהוא דרך קנס אפי' הערמת רבית ליכא עכ"ל הש"ך וכ' הב"ח דוקא כשהתנה שיתן בעבורה לאותו זמן תיכף מאה זהובים אבל אם היה התנאי שאם לא יתן לו הסחורה לחצי שנה יתן לו עבורה אחר כלות השנה מאה זהובים רבית גמור הוא והש"ך כתב שאינו מוכרח רק אם התנה בפירוש שאם לא יתן לו לחצי שנה יתן לו מאה זהובים ככלות השנה והמלוה מחוייב להמתין עד כלות השנה בהא מסתברא דרבית גמור הוא ולית דין צריך בשש וכן נוטה דעת הט"ז ע"ש:

כח **היתה**. פי' כנגד כל המעות ולא סגי במקצת ממנה כדלעיל סי' קע"ג ס"ו. ט"ז וש"ך:

כט **הפקיד**. כתב מהרש"ל מי שהלוה לחבירו ואח"כ אמר המלוה למחצית שכר ונאנס חייב הלוה באונסים ואם הרויח הכל שלו ואם נותן מעצמו מותר ליקח דאין זה רבית מאחר שלא התנה תחלה בכך:

ל **רבית**. כיון דלא נתנו לו בתורת מלוה ולא שייך לומר קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע אלא היכא דהתנה להיות רחוק להפסד וקרוב לשכר. מרדכי:

לא **בכלל**. פירוש והמותר על זה הוא הריוח ויחלקו אוחו וכ' הב"י בשם תשובת הרא"ש אם היה תחילת העסקא באיסור שמכר לו חטים פחות מהשער כדי שיתן לו מעות וגם לא נתן לו שכרו כפועל בטל לא יטול שום ריוח דאילו היה נותן לו סתם היה נוטל המקבל שכר טירחא בא' מן הדרכים שנזכרו לעיל סי' ג' ד' אבל זה שעשה באיסור אילו נתן לו שכרו כפועל בטל היה מתבטל קצת מן האיסור והוי שקיל חצי הריוח דארוח

ממה שהיה בשער שבשוק שבשעה שנתן המעות לכמו שנמכרו וכיון שלא התנו אלא באיסור לא יטול ריוח כלל עכ"ל:

לב **שקנאה**. דזה מקרי הפסד מכיסו שהרי יכול למכרה ביוקר:

לג **מעכב**. הטעם דבשנה ראשונה יש טפול מרובה לפי שהיא דקה וצריך להכניסה ולהוציאה ויש סברא להיפך שאדרבה שנה שניה יש טפול מרובה לפי שצריך מזונות הרבה ע"כ כל א' יש לו סברא לטובתו ומעכב על חבירו שתהיה העסקא עד כלות ב' הזמנים האלו ט"ז וכתב עוד וז"ל שאלה המקבל עסקא מחבירו איזה סך ממון על זמן ואחר זמן הפרעון התעכב המקבל אצלו המעות ונתעסק בהם ואינו רוצה ליתן ריוח ממה שמגיע אחר הזמן פרעון כי אמר שאחז"פ היו המעות פקדון אצלו כי אין לו היתר עמו רק עד הזמן ואחר כך היה רבית מה שיתן לו. עוד שאלה בממרנ"י שכתוב בה וז"ל שקיבל החתום עליו ת' זהובים קרן בעסקא ולתת ריוח למוציא שטר מעסקא הנ"ל ק' זהובים ז"פ ר"ח ניסן ובאם ימשוך הפרעון אפילו מקצתו קיבל החתום עליו מעכשיו להחעסק באותו סך שיעכב אצלו בתורת עסק הנ"ל ולתת רוחים לפי ערך הריוח דלעיל ואח"כ המשיך הפרעון איזה זמן ובא הנותן שיתן לו רווחים מן הרווחים דהיינו מר"ח ניסן ה' מאות זהובים קרן ויתן לו רווחים גם מן הק' זהובים אם הדין עמו או לא. תשובה על השאלה הראשונה נראה ברור דהדין עם הנותן וחייב לתת לו רווחים גם מהעסק שאחר ז"פ וההיתר שבתחלה נמשך גם אח"כ עד שיודיעו אחר הזמן שאינו רוצה לקבל עוד בעסקא אותן המעות והביא ראיות לדבריו ועל השאלה השניה אם יהיה על הריוח שם קרן אחר הזמן נראה דהדין עמו דאע"פ שהמנהג שאין לוקחין ריוח מן הריוח מ"מ מאחר שנזכר בשטר בפירוש שמהיום מקבל עליו להתעסק במה שהוא מעוכב בידו אפילו מקצת מהפרעון נראה ברור דבכה"ג ליכא מנהגא עכ"ל:

לד **יצרף**. כ' הש"ך וא"ל הא בלא"ה אסור משום שקצץ כדלעיל ס"ו דשאני התם דקצץ בדבר ידוע אף אם לא יהיה ריוח משא"כ הכא ומיירי כאן אפילו כתב בלשון עסקא נמי אסור מיהו כתב הריטב"א דמסתברא אם מניח השטר ביד השליש תו ליכא למיחש למידי ושרי:

לה **מלוה**. אפי' הקרן לחוד וכתב הב"ח דאע"ג דאין לגבות הריוח ממנו בע"כ מ"מ אם המקבל רוצה לקיים התנאי שהתנה עמו בע"פ יכול לקבל ממנו כיון שנתן לו בתורת עסקא ואם התנה עמו בע"פ בפני עדים חשבינן כאלו מפרש העסקא בשטר ומוציאין ממנו בע"כ ועיין בטור ח"מ סי' י"ח:

לו **דנין**. וי"ו של ובהפסד וי"ו מחלקת היא כמו או בהפסד וכתב בהגהת פרישה וא"ל יתן לו שכרו כפועל בטל כדלעיל ס"ב ד' דשאני הכא דכתב בשטר מחזי טפי כרבית וכתב ב"י דבאיניש אחרינא אי קדים מרא עסקא ותפיס לא מפקינן מיניה דה"ל א"ר אבל באדם גדול כיון דפשיטא לן דלאו באיסור אתני מפקינן מיניה וע"ל סכ"א:

לז **שלישי**. כ' הט"ז דרך משל אם ההפסד הוא כ"ד זהובים אמרי' אילו היה זה הסך ריוח היה המקבל נוטל י"ב עכשיו יקבל היזק ח' זהובים וכן לפי ערך תמיד כגון רביע באגר להמקבל אמרינן אם יהיה היזק יקבל המקבל עליו ב' שלישים ממנו דהיינו ד' ואי כתב שיטול ג' חלקים באגר והנותן רביע יבוא היזק על המקבל י"ב עכ"ל:

לח **כלום**. הטעם שהרי שכרו היה תחילה במה שירויח והרי לא הרויח כלום אבל אם התנה למחצית שכר והפסד נוטל שכרו כפועל בטל (א"כ מתחילה סמך עצמו על השכר כפועל ואלו הרויח היה נוטל השכר כפועל מן האמצעי והשאר היו חולקין עכשיו שאין שם ריוח מ"מ שכרו כפועל לא הפסיד ויקחנו מן הקרן וכיון שהוא חייב להשלים חלק ההפסד שלו בקרן ע"כ לא יטול אלא חצי שכרו מן הקרן והשאר יפסיד) כ"כ הראב"ד וה"ה אם התנה תחלה בדינר סגי בהכי כדלעיל ס"ב. ש"ך:

לט **אחרים**. שלא יתבטל מן העסק:

מ **להוציא**. כ' רבינו ירוחם דוקא שלא שינה אבל אם שינה שא"ל להתעסק בדבר פלוני ונתעסק בדבר אחר ואמר בפ' לעצמי אני קונה ממחצה מלוה הכל לעצמו והוא שיאמר כן בפני עדים וכן כתב הרב לעיל ס"ה ועיין בח"מ סימן קע"ו וקפ"ג ורצ"ב:

מא **נוטלן**. כ' המרדכי דאפילו מיתומים קטנים נמי שקיל ומיירי כשנתקבל העדות בחיי אביהן דבכה"ג נפרעין מהן כמ"ש בח"מ סימן ק"ח עכ"ל ד"מ:

מב **לשלם**. הנותן הראשון ואם אין לו חייב לשלם המקבל ממנו מתנה ולא זה שקנאו ממנו או קיבל ממנו במתנה דאותו לוקח או מקבל מתנה ברשות לקחו ממנו דלא ידע דמשל עסק הוא כ"כ הפרישה והב"ח כ' אע"פ שאין המתנה בעין ביד המקבל מתנה אלא שינה והחליפה בד"א או שמכרה או נתנה לאחרים או הפסיד חייב המקבל מתנה מהמקבל לשלם לנותן אע"פ שלא היה יודע דמשל עסק נתן לו דדמי לגנב ופרע בחובו או בהקיפו שצריך להחזירו בחנם כמ"ש בח"מ סי' שכ"ו ס"ו וכ"ש גנב ונתנו במתנה ונראה דה"ה כשהמקבל נתן לאחרים בזול כדי להבריח העסק מהנותן דינו כגנב שעשו בו תקנת השוק אם לא היה יודע הלוקח דמשל עסק היה ואם היה יודע דינו כקנה מגנב מפורסם עכ"ל:

מג **תנאם**. ונמצא המקבל מרויח שהרי בהפסד בא עליו פחות ממה שהגיע בהריוח כדלעיל:

מד **הודיעו**. כלומר שהודיעו מההפסד וא"ל לא אעסוק עד שתקבל עליך שנפלוג בריוח מהיום והלאה ולא יהא הריוח משועבד לקרן הרשות בידו. ש"ך:

מה **לזמן**. כ' הב"ח דוקא לזמן אבל אי לא קבע זמן מצי למימר לחבריה הב לי פלגא רווחאי ופלגא קרנאי וכו' ועיין בח"מ סי' קע"ז מדינים אלו:

מו **פועל**. כמ"ש בח"מ סימן של"ג:

מז **בשלו**. כלומר בחלק מלוה של חטים ובחלק פקדון של חבירו שעורים וה"ה כל שאר שני מינים אסור אלא יהא הכל שוה. ש"ך:

מח **כסות**. דכל מילי בכלל פירות חוץ מכסות וכלים כ"כ הרא"ש:

מט **לעצמו**. ממעות אחרים שאינן דמי השותפות מאותו המין וכ"ש מין אחר ול"ד לדלעיל סכ"ט בחנות משום דבחנות מחויב לישב שם כל היום להתעסק בשלו ולא יבטל בעסק אחר משא"כ הכא. פרישה:

נ **עצמן**. דשמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כ"כ כמו השותפות ונמצא חבירו נפסד בכך. והיכא דאיכא ספיקא דדינא או מחלוקת בין הפוסקים אי הוי ר"ק או א"ר נראה דהוי ספק ממונא ולקולא והמע"ה אם לא שרוב הפוסקים מסכימים דהוי ר"ק דהוי ספק איסור דאורייתא דאזלינן בתר רובא ונ"ל שהב"ד יאמרו לו שהוא עושה איסור בדבר ויאיימו עליו וכן ראוי להחמיר לעצמו אבל אם אינו משגיח בכל זה אין כח ביד ב"ד להוציא ממנו כיון דהוי ספיקא דדינא ולכאורה נ"ל ראיה ממאי דאמרי' גבי מתנות כהונה ונתבאר לעיל סי' ס"א סכ"ג וכן לקמן גבי בכור סי' ש"ה סי"ג וכן בכמה דוכתי דפטור משום המע"ה אע"ג דהוי מ"ע שבתורה וע"ל סי' רנ"ט עכ"ל הש"ך (איסור הרבית הוי בתחלת ההלואה אע"פ שהלוה לא יתן הרבית. תורת אמת סי' קס"ב. אסור להלוות ברבית לישראל ע"מ ליתן לעניים או לשאר מצות ג"ת דף ר"ג. לוה עשיר ומלוה עני אסור ללוות ממנו לתועלת העני שם דף רמ"ה. אחד שלוה מחבירו על משכון ובשביל איסור רבית עשה לו כעין מכר גמור אף שהיו שוין יותר והבטיחו המלוה שאם יעשה אחר כך רצונו שיחזור וימכרנה לו כנהוג באותן שרגילין ליתן רווחים והנה המלוה אינו רוצה להחזירו כל עיקר וטען שקנה ק"ג וזה טוען שנעשה מפני האיסור פסק צ"צ סי' כ' כיון שנותן לו הלוה דבר הרגיל מתוספת מעותיו הרי זה נקרא שעשה רצונו וחייב להחזיר משכונו ועי' מהר"מ מטראני סי' קכ"ג. עוד כ' שם סי' כ"א אחד שלוה על המשכון כנזכר לעיל אך כאשר ארכו הימים ולא בא הלוה לפדותו בא המלוה לעשות חשבון עם הלוה כדי שיפרענו המעות הקרן עם הרווחים ויקח את שלו והנה לפי החשבון נמצא חייב לו יותר ממה ששוה המשכון וזה אומר אני לא אחזיר המשכון אם לא שתפרע לי משלם כי לדידי שוה כ"כ כמו שאתה חייב לי וזה אומר

דוקא אתן לך דמי שווי המשכון ואקחנו. העלה דהדין עם הלוה מאחר שמתחלה המלוה לא הלוהו אלא פחות מכדי שווי המשכון גלי דעתיה שרצונו היה להיות בטוח על הקרן וגם על העודף שיגיע ע"פ היתר ולא באיסור ואם יקח יותר ודאי אסור ע"ש ועי' בק"א של לה"פ שהעתיק מסמ"ע התקנות מפנקס הארצות בענין הרבית):

סימן קעח

א **ראשו**. פי' הב"ח דהיינו שמגדלין השער לנוי וליופי כמו הבתולות דרך שחץ וגאוה והט"ז כתב דהיינו שדרך העובדי כוכבים בעלי מלחמות בהרבה מדינות לגדל שער שלהם מאד ואינם מגלחים עצמם כלל לא יעשה כן בישראל ואף זה בכלל מגדלי בלורית שאסרו חכמים וגבי לא יניח הפרע חסר תיבת מלאחריו וכן הוא ברמב"ם:

ב **מקומות**. כתב ע"ז הראב"ד איני יודע מהו זה אם שלא יעשה צורות כמו שהם עושים או שלא ישים סימן לקבץ בו הרבים כדרך שהם עושים עכ"ל וכתב הט"ז ע"כ יש לאסור בשניהם והב"ח כתב אבל כגון אותם העשוים לועד שלהם להתיעץ על עסקיהם ולמשפט אין איסור לבנות כתבנית אותם היכלות:

ג **המלכים**. פי' כלי תשמישן משום כבודם שלא ישתמש בהם אחר:

ד **יביא**. כתב הש"ך משמע דוקא להביא שם ולהניחו אצל הפתיתין אסור משום העורכים לגד שלחן אבל אם היה שם א"צ להסירו וכ"מ מפירש"י וכ"כ בא"ח ס"ס ק"פ ובפתיתין לחוד יש מצוה להניחם שיהא מוכן לעני:

ה **איסור**. כתב הש"ך ומ"מ מה שנוהגין בארצות אלו שעושין סעודה בלילה שלמחר מלין התינוק שקורין (וואך נאכט) אין איסור דדוקא לשום מיני מאכל על השלחן ולהניחם כך אסור משום דהוי כעורך לגד שלחן אבל בסעודה אין איסור וכתב הט"ז שבלבוש כתוב שמטעם זה יש לאסור אותו המנהג שנוהגים מקצת לערוך השלחן בלילי שבת בפת שלם כל הלילה שנתפשט מחוק העורכים לגד שלחן ול"נ לע"ד דדוקא בלילה שקודם המילה שעושים כן למזל התינוק יש בו שייכות העורכים לגד כי גד הוא לשון מזל משא"כ בלילי שבת שמניחים הפת לחם משנה הוא בשביל כבוד השבת שכבודו בלחם משנה ואין בזה משום מזל ואין בזה איסור כלל דהא גם קודם השבת מיד שמוציאין אותו מהתנור מניחין אותו על השלחן משום כבוד השבת עכ"ל:

ו **מטה**. כיון דשלחן כתיב בקרא בהדיא. ט"ז:

סימן קעט

א **בקוסמים**. כתב הש"ך בשם מהרש"ל דאסור לחולה לשאול בקוסמים ומכשפים היכא דליכא סכנת נפשות אפי' יש סכנת אבר ואם בא לו החולי ע"י כישוף או מקרה ורוח רעה מותר וכיוצא בזה כתב הב"ח ס"ס זה וכ"כ ב"י בשם הזוהר דאיסור גדול הוא לדרוש במכשפים אפילו לחולה עכ"ל (ובת' נ"ש סימן ט"ו יורה להתיר להמון עם השואלין ודורשין בזה"ז למכשפים ע"ד הגניבה או החולה אם יחיה או ימות יען לא אסרה התורה אלא כישוף זמנים קדמוניות אכן עתה אין כישוף בעולם והכל הבל ע"ש):

ב **סתם**. כתב הט"ז לפ"ז נראה דגם בהנך דלעיל יש היתר כל שאינו אומר בפירוש שהוא עושה משום הכי אלא די"ל דשאני הכא כיון שיש שינוי טבע לפניו ויש מקצת חרדה על האדם הותר לו לעשות בלי אמירה משא"כ בהנך דלעיל שאין בהם שינוי טבע עכ"ל והש"ך כתב וז"ל ועכשיו ראיתי המנהג שאומרים בפי' שחטו התרנגולת שקראה כתרנגול ונראה דס"ל כדעת הגהת רמ"ך שהביא ב"י ומהרי"ל בתשובה סימן קי"ח ע"ש:

ג **פסוקיך**. כתב הש"ך דמשמע דעת הרב והפוסקים דאפי' לעשות מעשה ויסמוך עליו לעתיד על הפסוק מותר דחשיב קצת נבואה:

ד **מקבץ**. ואע"ג דמכוון שלא יזיקו ומחברן למקום מדבר שלא ימצאו בישוב ויזיקו אסור. ש"ס:

ה **מותר**. דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודת כוכבים וג"ע וש"ד [כתב ט"ז משמע כאן דאם פיקוח נפש תלוי בעבירה עד שעושה עבירה יוכל להנצל מותר לו לעשות כן מעצמו העבירה]:

ו **ורוקק**. לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה ש"ס וכתב הט"ז וא"ל ממה שנוהגין ברקיקה קודם ואנחנו כורעים דשם הכל יודעין שהרקיקה היא לבזיון הגלולים של עובדי כוכבים והיא כבוד שמים שמזכיר אח"כ ורש"י פי' דדוקא לוחש אחר הרקיקה אבל הטור כתב דלאו דוקא אלא אפילו רוקק אחר שהזכיר:

ז **לעז**. והב"ח אוסר גם לשון לעז כמו לשון הקודש וחולק עליו הש"ך וכתב דודאי לכתחילה יש ליזהר בכל מה דאפשר וכמ"ש גם הרב והיכא דלא אפשר לא אפשר ע"ש:

ח **תינוק**. וה"ה גדול שנחלה דאסור להתרפאות בד"ת אם לא להגן כדלקמן ומטעם זה קורין ק"ש על מטתו להגן עליו בלילה ודבר פשוט הוא שאם יש סכנת נפשות בתינוק שנפגע שמותר אפילו להתרפאות בדברי תורה עכ"ל הט"ז:

ט **המתים**. נמצא בתשובת מהר"ח על הנודרים לילך לבית הקברות קצת היה נראה כדורש אל המתים והב"ח כתב שכבר החזיקו במנהג זה ואין איסור בדבר ע"ש ש"ך:

י **העינים**. הב"ח כתב בשם הרמב"ם דגם אחיזת עינים שאינו ע"י כישוף רק ע"י מראה ותחבולות ע"י קלות התנועה ביד אסור:

יא **יצירה**. וכתב הלבוש אבל צריך לזה קדושה וטהרה אשר לא נמצא זה בעו"ה בדורות הללו ועל זה נאמר ודאשתמש בתגא חלף על כן המונע יבורך:

יב **הגניבה**. מפני שאינו עושה מעשה. טור:

סימן קפ

א **וממלא**. וה"ה כותב בצבע תחלה ואח"כ שורט במקום צבע. ב"ח:

ב **פטור**. כתב ב"י דנלמד מהקפת ראש דלקמן סי' קפ"א ולפ"ז כי היכא דהתם איסורא מיהא איכא אע"פ שלא סייע ה"ה הכא. ש"ך:

ג **אפר**. פי' אפי' אפר כירה שהיא קשה ומקעקעת מקום המכה והרושם נראה שם אחר זמן אפ"ה מותר דמכתו מוכיח עליו ואפילו לאחר שחיתה המכה מ"מ נשאר שם רושם המכה וכ"ש עפר בעלמא דמותר. ט"ז:

ד **שרי**. והב"ח כתב דאיסורא מיהא איכא אפי' על צער אחר:

ה **שאוסר**. בעושה כן על המת אבל אם עושה כן בשביל התורה כלומר אדם גדול שמת ומצטער על התורה מותר. הרא"ש והטור:

סימן קפא

א **ללחי**. אצל האוזן וזה אסור אפילו למי שהוא קרוב למלכות ט"ז לדעת הטור:

ב **כעין**. שגוזז במספרים סמוך לבשר כעין תער. ש"ך:

ג **מסתפקים**. בלבוש השמיט זה ולא כתב רק הסברא ראשונה וכ"נ דעת הב"ח:

ד **אסורים**. מחמת ספק:

ה **הגרון**. והב"ח כתב דצריך ליזהר שלא יגלח תחת הגרון כלל לא בתער ולא במספרים כעין תער (מיהו הא ודאי שרי כשאינו מגלח סמוך לבשר לגמרי אלא מניח קצת שער דאין כאן השחתת זקן וכ"כ בס' זכרונות דף ל"ט שלא להסתפר אלא ע"י מסרק של ספרים שבזה אין המספרים נוגעין בבשר כלל והאר"י ז"ל לא היה מגלח כלל לא בתער ולא במספרים לא בשום מקום כלל זולת בשיער שעל השפה המעכב האכילה היה חותך במספרים. גם היה נזהר שלא ליגע בזקנו שמא יעקר ח"ו ב' משערותיו ונמצא פוגם ועוקר צינור א' ח"ו) אבל הש"ך תפס דברי הרב עיקר והבו דלא לוסיף על החומרא עכ"ל:

י **כלל**. בכלל זה גם השפה העליונה שלדעת ר"ת בטור שני גבולי השפה הם מהפאות. ט"ז:

סימן קפב

א **היו מכין**. משום לא ילבש גבר שמלת אשה שדרשו חז"ל דלאו דוקא שמלת אשה אלא ה"ה שאר תיקוני אשה לנוי וליופי וע"ל סי' קנ"ו ס"ב:

ב **שרי**. במקום שמעבירין אותו גם האנשים:

ג **שמותר**. דודאי לרפואה קמכוין דאי ליפוי אדרבה ניוול הוא לו ואפשר דאפי' במפרש דליפוי קא עביד לא משגחינן ביה אלא אמרינן ודאי לרפואה קעביד ב"י וכ"כ הב"ח רק שנראה מדבריו כחולק אמפרש דליפוי קעביד ע"ש ש"ך:

ד **עדי**. כ' הט"ז משמע דרך עידוי וקישוט אסור אבל אם עושה כן מפני החמה או צנה וגשמים אין איסור והב"ח כ' שיש לאסור את זה והשומע לו תע"ב כי יש הרבה מכשולות ח"ו ע"י זה כשהולכים יחד בלי היכר איש ואשה ולענין שמחת פורים עי' בא"ח סי' תרצ"ו:

ה **לבנות**. שזהו נוי אשה אבל איפכא שהיו שחורות וצבע אותם לבנות שרי אפילו לכתחלה כ"כ ב"י:

סימן קפג

א **ממקורה**. מדכתיב והיא גלתה מקור דמי' למדו חז"ל שאינה טמאה אלא בדם הבא מן המקור:

ב **באונס**. ר"ל ע"י קפיצה בין ברצון כפי טבע האשה מחמת עצמה. ט"ז:

ג **שתרגיש**. היינו מדאוריי' אבל מדרבנן טמאה אע"פ שלא הרגישה כדלקמן סי' קפ"ז וכמה דוכתי:

ד **כחרדל**. וה"ה פחות:

ה **נקיים**. היינו מדרבנן אבל מדאורייתא א"צ לישב ז"נ אלא זבה גדולה אלא דרבנן החמירו שלא יבא לידי טעות:

ו **נדה**. אבל א"צ טבילה משום דבהסתלק ממנה איסור חמור הנדה תבא לידי זנות שהוא איסור קל. ריב"ש סי' תכ"ב. הבא על הפנויה דרך זנות והיא גדולה שהגיע זמנה לראות ובא לעשות תשוב' צריך לעשות תשובה כבועל נדה אם לא שידוע לו שטבלה בודאי. מהר"ם מינץ סי' צ"ו:

סימן קפד

א **וסתה**. בטור כתב בא עליה כמו שירצה ור"ל בין שהיא ערה בין ישינה פי' שאינה ישינה לגמרי דא"כ אסור לשמש מטתו. תוס' בנדה דף י"ב ע"א:

ב **עונה**. היינו מדרבנן דוסתות דרבנן. הסכמות הפוסקים:

ג **קריבות**. משמע חיבוק ונישוק שרי מיהו נראה המחמיר באלה תע"ב. ב"ח. וט"ז כתב שאסור מן הדין ע"ש:

ד **הנעורים**. היינו י"ב שנים ויום אחד:

ה **ולא**. וא"ו מחלקת היא כלומר או לא הביאה סימנים כ"ה לקמן סי' קפ"ט סכ"ז:

ו **לוסתה**. נראה פשוט דה"ה בשעת וסתה עצמה דחד טעמא הוא. ט"ז:

ז **ביום**. דביום ודאי טמאה היא דאפילו ראתה קודם הנץ החמה מ"מ היום היה ודאי בימי נדה משא"כ הלילה היה בספק. הרא"ש. וכתב ש"ך לפ"ז אם רגילה לראות בין השמשות ולא קים לן אי קודם הלילה או לאחר הלילה אינה אסורה אלא בלילה. והב"ח כתב דראוי להחמיר מכח ספק לאסור ביום ובלילה והסכים עמו הש"ך:

ח **הנמשך**. כיון דודאי ראתה בסוף הלילה אזלינן בתר תחלת הוסת ואמרי' שעיקר הוסת בלילה אלא שנמשך זמנו עוד במקצת היום ע"כ אסור גם באותו מקצת היום ולפ"ז אם רגילה לראות מקודם הלילה עד הלילה אסורה כל היום ובלילה כשיעור הנמשך בו. וכתב ש"ך לפי מש"ל ס"ק ז' א"כ בהנץ החמה אסורה כאן כל הלילה וכל היום וביום שאחריו כשיעור הנמשך בו ובקודם הלילה אסורה כל היום וכל הלילה שלפניו ובלילה שאחריו כשיעור הנמשך בו ע"ש:

ט **הראשונה**. ול"ד לסעיף ה' דצריך לפרוש ביום כשיעור הנמשך בו דהתם דבר מועט שנמשך ביום חשיב כוסת עצמו משא"כ כאן שא"א שתהיה הכל ראיה אחת אלא תוספת דמים וכיון שנסתלק עיקר הראיה נסתלק גם כן התוספת. אחרונים:

י **שתבדוק**. מהפוסקים משמע דאפי' איחרה זמן מה אחר הוסת כיון שבדקה ומצאה טהורה טהורה. והב"ח פסק דיש להחמיר דדוקא בבדקה עצמה מיד לאחר וסתה תוך שיעור וסתה אבל לא בדקה תוך הזמן אע"פ שלאחר כך בדקה עצמה ומצאה טהורה טמאה דחזקה אורח בזמנו בא ונפל לארץ:

יא **קבוע**. אבל אם אין לה קבוע אע"פ שלא בדקה כיון שלא הרגישה טהורה. עיין ט"ז:

יב **שרי**. כיון דוסתות דרבנן במקום מצוה לא גזרו:

יג **לפקדה**. בא"ח סי' ר"מ כתב הטור בשם הרמב"ם דלא יבעול לא ביום יציאת הדרך או ביאה מן הדרך שקשה לו ע"ש:

יד **שרי**. אע"ג דכתבתי לעיל בשם ב"ח דהמחמיר בחבוק ונישוק תע"ב נראה דהכא אין להחמיר כלל כיון די"א דאפי' בתשמיש חיוב ומצוה איכא. ש"ך. אשה שנזדמן ליל טבילתה בלילה סמוך לוסתה דהיינו שמצאה כתם טמא והגיע זמן טבילתה בלילה שהוא וסתה תמיד לראות פסק בתשובת כנ"י שאלה ל"ג דמותרת לטבול כדי לקיים העונה אבל בעת וסתה ממש פי' בשעה שרגילה לראות אסורה אך בסמוך לוסתה מותר. והגאון בעל מ"י בסימן קפ"ז נסתפק בזה ע"ש:

טו **להמתין**. מיהו אם הולך לדבר מצוה א"צ להמתין ואף לדבר הרשות אם הולך לצורך גדול א"צ להמתין. ש"ך:

טז **לשאול**. אפילו אשה ילדה דבושה לטבול מעצמה. והטעם דטבילת ספק מוציא מידי ספק ראיה דוסתות דרבנן אבל אם ודאי ראתה אסורה עד שישאלנה דאין ספק טבילה מוציא מידי ודאי ראתה. גמרא ועיין בסמ"ג דף ל"ז ע"ג דכתב דאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אלא יש לה לטבול מיד וכן כתבו האחרונים:

יז **קפצה**. וא"צ שישאלנה אפילו לא שהתה שיעור שתספור ותטבול. ש"ך:

יח **בינונית**. ואסור לבא עליה אחר העונה בינונית עד שישאלנה או ששהתה שיעור שתוכל לספור ולטבול:

סימן קפה

א **שעברו**. היינו לאפוקי אם הוא יודע בודאי שלא עברו הימים אבל אם הבעל אינו יודע אם עברו או לא סומך עליה דכתיב וספרה לה לעצמה. ש"ך:

ב **טמאה**. ולא מהני אמתלא אח"כ כמ"ש בסעיף שאח"ז דהתם לא עשתה מעשה רק שאמרה טמאה אני י"ל משום בושה אמרה כך אבל כאן עשתה מעשה ללבוש בגדים של נדה אינה נאמנת ולא מהני אמתלא אח"כ. רשב"א. ומוהר"ר ליב מפראג תירץ דשאני הוחזקה נדה דלאו כ"ע ידעי מן האמתלא וא"כ על מה סמכה כשהחזיקה עצמה נגד כ"ע. משא"כ באמרה לבעלה טמאה אני אפשר שסמכה עצמה שאח"כ תאמר לו האמתלא וכתב ט"ז ולמדתי מזה דאפילו באמרה יש חילוק דאם אמרה בפני רבים שהיא טמאה לא מהני אח"כ אמתלא מש"ה כתבו הפוסקים אמרה לבעלה טמאה אני דאין הדין כן אלא באמרה לבעלה לחוד עכ"ל ט"ז. מעשה באשה אחת שילדה ג"פ בחדש השמיני וחוששת שעין הרע גורם לה ורצתה להסתיר עיבורה מבני ביתה ושכנותיה והסכים בעלה שתאמר טמאה אני בתחלת עיבורה כדי להסתיר עיבורה ונשאל רמ"א אם בעלה מותר לבא עליה בסתר והשיב להתיר עיין ט"ז ועיין תשובת רמ"א סי' ב'. הטוענת על

בעלה ששכב עמה בנדותה והוא אומר להד"מ אין להאמינה. מהרי"ו סימן ר"ב. עד א' מעיד שהיתה טמאה או שא"ל ולאו טמאה את ואמרה הן לא מהני לה אמתלא. כנה"ג בשם רבו:

ג **בעלה**. מ"מ נראה דהבעל חייב לשאול אותה למה את באה אצלי הלא אמרת דטמאה את דצריך להוציא האמתלא מפיה. ש"ך:

ד **נאמן**. דוקא החכם עצמו כיון שהיא סומכת עליו ואשתכח שיקרא משא"כ אם אין החכם לפנינו ועד א' מעיד שהחכם אסר לה אינו נאמן דכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי הוא כשנים ואם כן אין אותו עד נאמן להכחיש אותה שהיא כשנים. ט"ז:

ה **אונס**. אבל אם נתחלף לו אשתו בערוה חייב וה"ה אם נדה היא וסובר טהורה היא צריך כפרה. בי"ה:

סימן קפו

א **נהגו**. האי וכן נהגו קאי ע"ז שא"צ לבדוק היא בעד אחד והוא בעד א' אבל עכשיו נהגו לבדוק את עצמן שלא בפני בעלה קודם תשמיש. בי"ה:

ב **ולמחר**. אע"פ שבלילה לא ידע ואפשר שבאיסור בא עליה מ"מ למחר ידע משא"כ אם אבד העד שלעולם לא ידע מש"ה לא תשמש עד שתבדוק. רש"י:

סימן קפז

א **ג"פ**. פי' עם הראשון דהיינו עוד ב"פ וכתב הש"ך אבל אחר השיעור זה טהורה אע"ג די"ל קודם לזה ראתה יצאה מכלל רואה מחמת תשמיש אבל אם בדקה מיד אחר תשמיש ולא מצאה כלום ואח"כ ראתה אפילו תוך שיעור זה לא מיקרי רואה מחמת תשמיש ולפ"ז לדידן דקי"ל דכל סמוך לתשמיש מיקרי רואה מחמת תשמיש וכמ"ש הרב היינו דוקא בידוע בודאי שראתה סמוך לתשמיש אבל אם במופלג אחר התשמיש בדקה עצמה ומצאה דם אע"ג די"ל דראתה בשעת תשמיש מותרת וכ"ש באשה שראתה ג"פ בבקר בליל טבילתה כשקמה ממטתה מצאה על כתונת שלה ריבוי דם דמותרת. שוב פסק הגאון אמ"ו ז"ל דאף אם תשמש אשה זו עוד פ"א או ב"פ ותמצא מיד בשעת תשמיש דמותרת ול"א דאיגלאי מלתא למפרע שהיה ג"כ בשעת תשמיש אלא ימים ראשונים יפלו ומכאן והלאה חושבנא. והדבר פשוט דכל היכא דלא מיקרי רואה מחמת תשמיש אפי' ראתה כמה וכמה פעמים מותרת וכ"כ בת' מהר"ם מלובלין סי' ק"ב דאין חילוק בין שמשה ג"פ או מ' ונ' פעמים ע"ש עכ"ל:

ב **עד**. ובכה"ג אפי' מצאה זמן מופלג אחר התשמיש מיקרי רואה מחמת תשמיש (ואם בעלה שותת דם מפי האמה עיין מהר"י טראני י"ד סי' למ"ד):

ג **תתגרש**. ולענין כתובה עי' בא"ע סי' קט"ז:

ד **שתבדוק**. בבדיקת השפופרת הנזכר בסעיף ב' ועיין בא"ע סימן ט':

ה **בקיאין**. כ' הש"ך וצ"ע אי מחמרינן מהאי טעמא דאין אנו בקיאין לאוסרה לכל העולם היכא שהוחזקה בג' אנשים כן עכ"ל:

ו **אבר**. כתב בת' מ"ב ס"ס מ"ט דה"ה גם בשאר מיני מתכות לאפוקי של עץ דלא דמסרטט וכ' הש"ך ונ"ל דה"ה של ברזל דלא דמסרטט ועיין עוד שם כמה חילוקי דינים:

ז **מכחול**. פי' קיסם וכ' בת' מ"ב שם שא"צ להכניס השפופרת עם המכחול והמוך רק עד מקום שהיא יכולה ומשערת בעצמה לפי אומד דעתה שהגיע עד מקום שהשמש דש והאשה בעצמה נאמנת ע"ז וא"צ כלל לדחוק השפופרת למקום צר ודחוק ואין לנו לחוש שמא לא הכניסה כשיעור דישה דלא ניתנה תורה למלאכי השרת עכ"ל:

ח **ומותרת**. משמע אפילו לבעל הג' ואם לא נמצא על המוך בין שנמצא בצדדי השפופרת בין שלא נמצא עליו כלל מותרת. וכתב הט"ז ול"א דאין האצבעות שוות מכ"ש שאין השפופרת שוה לאצבע משום דלחומרא ל"א כן וכתב רמ"א בסעיף י' שאם עבר הבעל ובא עליה באיסור ולא ראתה עדיף טפי מבדיקת השפופרת ומהני:

ט **הרשות**. מיהו אם בדקה לראשון ונמצא על המוך אסורה לכל. ש"ך:

י **לסמוך**. והש"ך כתב נ"ל דאין להורות בדיקה בבעל הראשון ומ"מ הב"ח ומהר"ם מלובלין ושאר אחרונים מקילין עכ"ל:

יא **צער**. דנראה קצת כי חולי ומכה יש לה באותו מקום ע"כ יש לסמוך אבדיקה:

יב **לוסתה**. ואע"ג דאסור לשמש סמוך לוסתה מ"מ מיירי כאן בעברה ושמשה. והפרישה כתב דמשכחת לה אם ראייתה תחלת היום דמותר כל הלילה שלפניו כדלעיל סי' קפ"ד. וש"ך השיג עליו ע"ש:

יג **מקום**. פי' באותו מקום עצמו שמשם יצא הדם שם יש לה מכה אבל שאר מקום באותו מקום לא מהני. ב"ח:

יד **מכתה**. אפילו בדקה עצמה בשפופרת ומצאה על המוך תולין במכה. ב"ח וש"ך בשם אביו הגאון ז"ל:

טו **משונה**. דוקא שנתברר שהיא משונה הא לאו הכי תולין במכה לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת וכתב ב"י והאחרונים שא"צ להראות לחכם אם היא משונה. והפרישה כתב אם שניהם לפניו לא ניזול לקולא כיון שאפשר לברורי והסכים עמו הט"ז:

טז **דם**. היינו שלא להחזיקה ברואה מחמת תשמיש אבל מ"מ צריכה לישב ז' נקיים כ"מ מש"ך. והב"ח מתיר בכל ענין:

יז **דם**. דאז אע"פ שאין לה וסת קבוע אינה מוחזקת ברואה מחמת תשמיש דתולין במכה וגם היא טהורה וא"צ לישב ז' נקיים כיון דהוא תוך למ"ד אפילו שאינה מרגשת עתה שדם זה הוא בא ממכתה. וכן באשה שיש לה וסת ומצא דם שלא בשעת וסתה אע"ג דלענין רואה מחמת תשמיש סגי אע"פ שאינה יודעת שמכתה מוציא דם כששמשה שלא בשעת וסתה כמו שנתבאר מ"מ שלא בשעת תשמיש אם בדקה עצמה ומצאה דם דבעי' שתדע שמכתה מוציאה דם סגי כשיודעת שדרך מכת' להוציא דם אע"פ שלא הרגישה עתה שדם זה הוא ממכתה. ש"ך. וה"ה אם רגילים הנשים לראות דם ממכה כזה אע"פ שזו אינה יודעת יש לתלות במכה. ט"ז. אשה שיש לה וסת קבוע ונתחדש לה מקרה רעה שרואה דם דרך שפיכה איזה ימים אחר טבילתה והרופאים עובדי כוכבים אומרים שבא לה מכאב האם יש לסמוך על הרופאים שלא בשעת וסתה. ואין לסמוך ע"ז עד שיסכים עוד אחד מבעלי הוראה למעשה. תשובת ש"י שאלה ס"ה ע"ש ועיין בתשו' פ"י סי' ל"ב וסל"ד שפסק ג"כ על כיוצא בהן דסמכינן ארופאים ומותרת לבעלה ע"ש:

יח **וסתה**. זה איירי שלא בשעת תשמיש לענין אם צריכים לישב ז' נקיים אבל לענין רואה דם מחמת תשמיש פשיטא דבשעת וסתה הוחזקה להיות רואה דם מחמת תשמיש דנהי דלא תלינן במכה מכל מקום תלינן בוסתה ש"ך:

יט **במכתה**. אע"פ שיודעת שמכתה מוציאה דם. אבל אם מרגשת עכשיו שדם זה בא מן המכה אפי' בשעת וסתה טהורה ולא שייך לומר בכה"ג דאל"כ לא תטמא לעולם דהלא תהיה טמאה כשלא תרגיש ש"ך:

כ **ענין**. אפי' בשעת וסתה אפי' אינה יודעת שמכתה דרכה להוציא דם. פוסקים. ותוך ג"י הראשונים של ספירת ז' נקיים לא תלינן במכה. ועש"ך סי' קצ"ו ס"ק י"ב:

כא **הרפואה**. כ' הב"ח מיהו נראה דאם רופא זה עשה רפואה זו לאשה אחרת קודם שהתחזקה ונתרפאה יכולה אשה אחרת לסמוך עליו אף לאחר שנתחזקה בג' פעמים ומותרת לשמש בפעם ד' לאחר הרפואה עכ"ל:

כב **מתירין**. כלומר אין לעשות רפואה זו לכתחלה להתירה ע"י כך א"נ שאם נתגרשה ואח"כ עשתה רפואה זו אין מתירין אותה לינשא (אבל בדיעבד שעשתה רפואה זו בעודה תחת בעלה אין מוציאין אותה מבעלה) ש"ך:

כג **פעם**. ומיירי שלא היו רצופים ובינתיים היו ביאות של היתר אפ"ה לא מהני כאן. ט"ז:

כד **רצופין**. כתב הש"ך כלומר דאם אירע לה שראתה תיכף אחר לידתה ג' פעמים רצופים ואח"כ עברה ושמשה בנתיים ולא ראתה ואח"כ חזרה וראתה אחר לידתה ג' פעמים רצופים ולא שימשה שוב מותרת וכן אפי' ראתה אחר כל לידה ולידה ג"פ רצופים רק אח"כ בין כל לידה ולידה שמשה בנתיים ולא ראתה ואחר לידה ג' או ד' חזרה וראתה ג"פ רצופים ושוב לא שמשה מותרת אבל אם ראתה ג"פ רצופים אחר לידה אסור לה לשמש אח"כ לכתחלה דאין מתירין אלא כשאח"כ עברה ושמשה דהוחזק ביאות של היתר אחר ביאות של איסור ותלינן בחולשת הלידה אע"ג שחזרה אח"כ וראתה ג"פ אחר לידתה ולא שימשה אח"כ אבל אם שמשה אח"כ ולא ראתה אפי' ראתה מתחלה ג"פ רצופים שלא בעת לידתה טהורה דעדיף מבדיקת שפופרת כך הם ביאור דברי הרב עכ"ל והט"ז השיב על רמ"א ומגיה בדבריו ע"ש אבל בנה"כ סותר כל דבריו באריכות וכתב עוד הש"ך דהאי ג"פ רצופים אחר הלידה נ"ל דדוקא ראתה לאחר ל"ג לזכר וס"ו לנקבה אבל תוך הזמן הזה כיון דמן הדין דם טוהר הוא כדלקמן סי' קצ"ד נראה דאין להוציא אשה מבעלה בשביל כך דנהי דהחמירו האידנא שלא לבעול על דם טוהר היינו לעצמן אבל לא להוציאה מבעלה וע"ל סי' ק"ץ סמ"ב. ובת' א"ש שאלה א' כתב הואיל ושגו האחרונים בביאור הג"ה זו לכן אפרשנה דמיירי שאחר כל לידה ראתה ג"פ מחמת תשמיש ראשון שאחר הטבילה דהיינו סמוך לאחר לידתה כששמשה ראתה מחמת תשמיש ושוב לא ראתה שום ראיה עד שטבלה אחר ראיית תשמיש וטבלה וראתה שנית מחמת תשמיש וכן פעם ג'. ואח"כ פירסה נדה וראתה מעצמה כדרך נשים וטבלה ולא ראתה יותר מחמת תשמיש וכן אירע לג' ולדות שאחר כל לידה ראתה ג' פעמים מתחת תשמיש א' שאחר הטבילה והראיות היו רצופין אלא שאחר הראיות ג"פ רצופין שסמוך לכל לידה ראתה אח"כ כשאר נשים שלא מחמת תשמיש וטבלה ושמשה ולא ראתה מותר לשמש אחר שתטבול אחר ראיות הג' שראתה ג"פ מחמת תשמיש דיש לתלות מחמת לידה ובספר הרמ"א הוא ט"ס וכצ"ל ואם אירע לה שראתה ג"פ בביאה הראשונה שאחר לידתה וראתה אחר כל לידה ג' פעמים כו' ותיבת או הוא ט"ס וא"ל היאך יוכל למשכח ביאת היתר בנתיים דכתב רמ"א דאיירי ששמשה אחר טבילתה באותו לילה כמה פעמים ובכל תשמיש קנחה עצמה בעד מיוחד ובשחרית בדקה העדים ומצאה על עד אחד דם ובשאר לא מצאה וכך עשתה ג"פ בכל טבילות וז"ש רמ"א ואם ראתה ג"פ וכו' כאלו ראתה ג' פעמים רצופים כו' היינו שקנחה עצמה בג' עדים ושמשה ג' פעמים בלילה אחד ולמחר בדקה עצמה ומצאה דם על עד ראשון וע"ז כתב רמ"א דג"פ אחר כל טבילה הוי רצופים כמו רצופים בג' תשמישים בליל א' דלא כש"ך ס"ק למ"ד. ועיין

עוד שם שאלה כ"ג שכתב שיש מקום לטעות בדברי ש"ע סי' קפ"ז שכתב הרואה דם מחמת תשמיש כו' כגון אם ראתה פ"א או ב"פ בליל טבילתה כשהגיע טבילה אחרת צריכה לפרוש ליל של טבילה ומשמע אפי' בג' פעמים אינה חוששת כ"א ליל של טבילה ומותר לשמש בליל ב' שאחר טבילתה כיון דלא קבעה אלא בליל טבילה וכן הבין הט"ז ס"ק י"ד והוא טעות גדול שתיחוש לילה ראשונה דוקא ולא לביאה ראשונה יהיה באיזה לילה שיהיה כיון דהוחזקה לראות ג' ראיות אין בידינו להתיר לשמש עמה אפי' שלא בליל טבילתה הא ודאי אם לא הוחזקה יוכל לשמש אפי' בליל טבילתה כיון שהוסת אינו ליום ידוע אלא מחמת תשמיש ובדברי ש"ע יש ט"ס וכצ"ל הרואה דם כו' כגון אם ראתה פ"א או ב' פעמים בליל ב' של טבילה וכו' וכ"מ הלשון של טבילה. דלגירסת הש"ע שלפנינו הל"ל בליל טבילה א"ו דאיירי שאחר הטבילה בלילה אינה רואה ובליל ב' רואה וא"כ כיון דקבוע פ"א צריכה לחוש לליל שני בטבילה ב' עכ"ל:

כה **ושמשה.** ובס' אפי רברבי כתב דדוקא שעברה ושמשה ג"פ ואין כן דעת הש"ך אלא כפשט דברי הרב דבפעם א' סגי לפי טעמו דעדיף מבדיקת שפופרת וק"ל:

כו **חוששת.** כתב הש"ך ונ"ל דה"ה לוסת החדש חוששת כגון אם שמשה פעם ב' בט"ו בניסן חוששת אח"כ לט"ו באייר ואסורה לשמש בט"ו באייר ואם לא ראתה בט"ו באייר חוששת להפלגה חצי שנה ושוב אינה חוששת לט"ו בחדש וה"ה אחר ששמשה פעם ראשונה חוששת מיד לוסת החדש אבל לוסת ההפלגה א"ל בלא ראיה שניה ועי"ל סי' קפ"ט סי"ט וסכ"ב וכ' הט"ז וא"ל למה אמר בס"י בהג"ה ג"פ אחר טבילתה והלא בב' פעמים צריכה ג"כ לפרוש בטבילה כמו הכא דהתם קאי לענין לאוסרה על בעלה ומשום חששא זו דלא הוחזקה בג"פ לא אסרי' לה עולמית על בעלה אלא דכל היכא שאפשר לחוש לפי שעה חושש כיון שיהיה לה אח"כ היתר עכ"ל:

כז **להשהותה.** וכ' בתשו' מהר"ם פדוואה סי' י' דהיכא שנפרדו זה מזה שאינו דר בשכונתה א"צ עדים דאין לך סהדי יותר מזה שמרוחקין הם. ואם לא קיים פריה ורביה כופין אותו להוציא ועיין בא"ע סימן קי"ט ס"ז וסי' קנ"ד ס"י:

כח **צער.** והב"ח רוצה להתיר אפי' אין לה צער כלל בשעת תשמיש ואין כן דעת הט"ז והש"ך אלא דס"ל דדברי הרמ"א להלכה עיקר המה ע"ש:

סימן קפח

א **השעוה.** או אתרוג או חלמון ביצה כ"כ הפוסקים. ש"ך וכ' הט"ז דמבואר בב"י דאפי' אינו לבן לגמרי אלא כמראה בגד לבן שנפל עליו אבק שהוכהה לבנוניתו מותר דאין

שחרורית כזה בא ממראה אדמומית וכ"כ הש"ך וכ' הב"ח שמצא כתוב שהאשה שיצאה ממנה סמיכות לבן ועב לאחר שרחצה במרחץ כמו ב' וג' שעות היא טמאה שדרך הדם להתלבן מחמת רחיצה וכ' הט"ז שדבריו תמוהים הם וחומרא יתירה היא זו שלא מצינו כן בש"ס ופוסקים והמחמיר יחמיר לעצמו ולא יורה כן לאחרים כלל. עוד המציא הב"ח חומרא א' דכשיבאו מראה ירוק ולבן לפני המורה בעודו לח לא יורה בו דבר עד שיתייבש דלפעמים אחר שיתייבש ימצא אדום בקצותיו והשיגו עליו הט"ז והש"ך ופסקו דאין נוהגין כן כלל ע"ש (ועיין בט"ז ס"ק א' שכתב דא"כ מה זה שאמרו בסימן קפ"ו באשה שאין לה וסת שתבדוק עצמה לפני תשמיש מה מועיל הבדיקה כיון שצריכה להמתין עד שיתייבש ובעודו לח אינה יודעת כלום עכ"ל. לא הבנתי הלא הבדיקה מהני באם שלא מצאה כלום וק"ל):

ב **סומכין**. וכן אשה זו שמסופקת בדם שלה אין לה לסמוך על חברתה שהראתה לה דמה וא"ל כדם זה שלך הראיתי גם אני לפלוני חכם וטיהר (מיהו אי אומרת דם זה או כתם זה טיהר לי החכם נאמנת וע"ל סימן קפ"ה ס"ג בהג"ה) וכתבו התוס' דיכול לראות דמי אשתו ומביאם מהרש"ל:

ג **שנעקר**. כתב הב"ח דצ"ע לענין מעשה אם יש להקל בזה ע"ש:

ד **ראתה**. כ' הב"ח משמע דס"ל דלא בעינן דבדקה בשעה שנעקרה ולא נהירא אלא דוקא בעינן דבשעת נפילתה לבית החיצון בדקה ולא ראתה שום דם כלל אלא דאח"כ כשהיה בבית החיצון לא היתה פוסקת לראות כל זמן שאותן החתיכות בבית החיצון וטיהר ר"ש וכו' ע"ש ועיין בתשובת מהר"ם מלובלין סימן קי"א והט"ז השיג על הב"ח בזה וכ' דאין חילוק בין שעת נפילה לאחר נפילה דמה שיעור יש ליתן בזה אימתי מקרי בשעת נפילה או אחריה גם פסק להקל בכאן אפילו היא שעת וסתה דלא אסרה התורה אלא כשהמקור נשאר במקומו והדם יוצא ממנו משא"כ כאן שהמקור עצמו מוליך הדם עמו ואין זה דרך ראיה שאסרה התורה ודלא כהב"ח שכ' שאינה מותרת אלא בין וסת לוסת ע"ש:

ה **טמאה**. ואם יש לחוש משום ולד טמאה לידה ג"כ משום טומאת נקבה אפילו לא היה בחזקת מעוברת כדלקמן סימן קצ"ד ס"ט. ש"ך:

ו **וסת**. כתב הש"ך צ"ע דלא נמצא בשום מקום ופוסק דמחלק הכא בין שעת וסתה או לא ול"ד לדלעיל סימן קפ"ז ס"ה דהתם כיון דרואה דם להדיא לא תלינן במכתה בשעת וסתה מטעם דאל"כ לא תהיה טמאה לעולם אבל הכא הרי אינה רואה דם אלא דברים יבשים הלכך אפילו בשעת וסתה טהורה וצל"ע שוב מצאתי בספר אפי רברבי וז"ל ול"נ כיון שעיקר טעם דאינו דם רק בריה טהורה אף בשעת וסתה דאף גבי דם מכה ס"ל

לרמב"ם ורשב"א דטהורה אף בשעת וסתה דקי"ל וסתות דרבנן וכ"ש בכה"ג דטהורה לכ"ע עכ"ל:

ז **וי"א.** כתב הש"ך דבירושלמי מוכח להדיא כסברא הראשונה וגם לישנא דש"ס משמע הכי עיין שם:

סימן קפט

א **ליום.** היינו לאותו יום החדש. ש"ך:

ב **הידוע.** וא"צ לחוש לסתם עונה שהיא ל' יום אלא זמן הידוע לחוד כיון שיש לה וסת קבוע. ט"ז:

ג **שראתה.** פעם שנית לסוף כ' לראיה א' חוששת מכאן ואילך כשיגיע יום כ' שלישי. ש"ך:

ד **לשעות.** פי' אחר טבילתה או שאר דברים כיוצא בהן שרגילה לראות מחמת אותו זמן. ט"ז:

ה **שעברה.** כתב הט"ז אע"ג דבסימן קפ"ו פסק באין לה וסת צריכה בדיקה לפני תשמיש כאן מיירי שיש לה כבר וסת אלא ששינתה עכשיו בוסת חדשה ולא קבעתו ג"פ (ובנה"כ כ' דז"א דמשמע דמיירי אפילו בתחלת קביעותא אלא י"ל דהתם מיירי שאין לה וסת כלל וכל פעם היא מוחזקת ברואה אבל כאן יש לה וסת אלא שאינו קבוע):

ו **קבעה.** כ' הט"ז דלדעה ראשונה בס"ז בעינן כאן עוד ראתה בל"ג וכ"פ הש"ך וכ' עוד וה"ה דילגה למפרע כגון ראתה שנית לסוף כ"ט ושלישית לסוף כ"ח בכל ענין שמשוה דילוגה קבעה וסת לדילוג וזה פשוט:

ז **החדש.** כ' הרא"ה לא לקידוש החדש ולתקיעת שופר שלנו אלא למולד הלבנה אבל הש"ך הביא כמה פוסקים דעיקר תלוי בקביעות ב"ד שכל מה שב"ד שלמטה עושים מסכימים עמהם למעלה ע"ש שתופס דעה זו עיקר:

ח **בתמוז.** ואז תקבע וסת בחדשים לדילוג וצריכה אח"כ לחוש לי"ט באב ולכ' באלול וכן לעולם. ש"ך:

ט **הראשונה.** והיינו שגם דילוג הראשון היה בשוה עם שאר הדילוגים כגון שהיתה רגילה לראות ביום עשרים ושינתה לראות ביום כ"א וכ"ב וכ"ג דאף ראיית כ"א מן המנין כיון שגם הוא היה בדילוג שוה כמו האחרים ודלא כהדרישה שכ' שהדילוג הראשון א"צ להיות שוה עם שאר הדילוגים ואינו נכון כלל. כ"כ הט"ז וש"ך:

י **ולהחמיר.** כ' הט"ז יש לתמוה דהא גם לדעה הראשונה יש חומרא א' דהיינו אם יש לה חשש ב' וסתות דאינו נעקר א' מהם אלא אם יהיה השני נקבע כמ"ש סי"ג בתחלת

ההג"ה וא"כ לדעה האחרונה כאן דנקבע בג"פ וסת הדילוג ממילא נעקר חשש וסת הב' שיש לה ואינה חוששת לו עוד ולדעה הראשונה לא נקבע עדיין והיא חוששת גם לשני ע"כ כתב הב"ח דלענין זה קי"ל כסברא הראשונה דהיינו בשניהם להחמיר ונכון הוא ויש לי מקום עיון על הטור בזה שכ' שהרא"ש פסק כשמואל שהיא סברא קמייתא כאן ובפרק שור שנגח ד' וה' כ' הרא"ש בדף ח' דקי"ל כרב בהא וצ"ע עכ"ל:

יא **וחוששת.** כ' הב"ח דה"ה בג"פ וב' חדשים חוזר חלילה נמי הוי וסת קבוע כגון שראתה ט"ו בניסן וט"ז באייר וט"ו בסיון וט"ז בתמוז וט"ו באב וט"ז באלול קבעה לה וסתה בדילוג חלילה וחוששת אח"כ לט"ו בתשרי וט"ז בחשון וט"ו בכסלו וט"ז לטבת וכן לעולם וכ' הש"ך דכאן בין לרב בין לשמואל סגי בג"פ דכיון דראתה ג"פ בט"ו וג"פ בט"ז וג"פ בי"ז ה"ל כראתה ג"פ בימי החדש בשוה ודלא כדרישה דכתב דלשמואל בעינן שתראה ג"כ בי"ח בתמוז ואח"כ בג' חדשים שלאחריה ט"ז וי"ז וי"ח עכ"ל:

יב **קבעה.** כתב הט"ז זהו לי"א דסעיף ז' אבל לדעה הראשונה צריכה שתראה עוד באחד באלול אבל הש"ך ס"ל כיון דהכא ראיותיה שוות לעולם בר"ח סגי בג"פ לכ"ע (כדלעיל סעיף ו' בראתה מר"ח לר"ח ומה לי מר"ח א' לב' או מא' לג' וכ"כ ב"ח):

יג **שסירגה.** כ' הש"ך אפילו היה לה קודם לכן וסת קבוע ליום י"ד לא אמרינן כיון שראתה עתה ביום ט"ו וט"ז דקבעה וסת אלא בעינן שתראה ג' ראיות מלבד ראיה די"ד והלכך זו שסירגה לי"ח לא קבעה לה וסת וכ' הב"ח אפי' חזרה וראתה י"ט בתמוז לא קבעה לה וסת לדילוג כיון דאין הדילוגים שוים מיהו נראה כיון דראיית ט"ז באייר מראיית ט"ו בניסן ה"ל בהפלגה ל"ב יום שוה להפלגת י"ח בסיון מט"ז באייר דהוא ג"כ ל"ב יום דניסן מלא ואייר חסר חושש להפלגה זו וכשתראה בי"ט בתמוז דה"ל נמי הפלגה ל"ב יום מי"ח בסיון קבעה לה וסת דג' הפלגות שוות דל"ב יום בד' ראיות ע"כ:

יד **פעם.** כ' הש"ך דמדברי הדרישה משמע דאף ביש לה וסת קבוע בט"ו לחדש וראתה אח"כ בט"ז ובי"ז ס"ל לרב דקבעה וסת לדילוגים ודוקא ביש לה וסת מכ' לכ' ושינתה בדילוג ס"ל לרב דלא קבעה וסת לדילוגים וליתא דבהדיא משמע בש"ס דאפילו ביש לה וסת ליום ט"ז לחדש שדינן ליום ט"ז לוסת שלפניו וכן פירש"י שם להדיא עכ"ל:

טו **המנין.** פי' הש"ך כגון שראתה בתחלה בר"ח אדר ואח"כ בר"ח ניסן דאע"ג דהשתא ראתה מחדש לחדש אם שוב ראתה בר"ח סיון ואב קבעה לה וסת לסירוגים דהשתא חזינן שסירגה מב' חדשים לב' חדשים והט"ז פי' דהיינו שראתה בר"ח ניסן ובר"ח סיון ובר"ח אב קבעה לה בר"ח לסירוג שאח"כ אינה חוששת אלא לר"ח תשרי ולא לר"ח אלול וכן לעולם וכאן הוי ר"ח ניסן מן המנין לכ"ע כי בו יש ג"כ שייכות הוסת מצד שהוא

ר"ח וניכר הוא כו' ע"ש ומיהו בהיה לה וסת קודם לכן כגון שראתה בר"ח שבט ובר"ח אדר ובר"ח ניסן ושוב סירגה לראות בר"ח סיון ובר"ח אב אז ראיית ניסן אינה מן המנין דכיון דקבעה וסת מר"ח לר"ח א"כ בר"ח ניסן לא שם סירוג עלה אלא וסת השוה הוא:

טז **אייר**. מטעם דסתם נשים וסתן כל ל' והיינו כל חדש וכ' הט"ז דחוששת לשני ימים של ר"ח אייר הראשון שהוא יום ל' לראייתה והיא עונה בינונית למי שאין לה וסת קבוע ועיין בסי"ג:

יז **לאחד**. כתב הט"ז דהב"ח כתב כאן דאינה חוששת ליום א' דר"ח ולא ידעתי למה יסתור דברי עצמו שכ' לעיל בסי"ב דחוששת לר"ח אייר היינו לב' ימים ר"ח עכ"ל. וש"ך האריך בזה ומסיק דעונה בינונית היינו מחדש לחדש דבאותו יום של חדש שראתה בו צריכה לחוש לחדש הבא בין שהחדש מלא או חסר ומה שאמרו בגמרא דעונה בינונית ל' יום מתחלת ראיה לתחלת ראיה אחרת היינו בסתם חדש דהוא מלא ואה"נ אם החדש חסר הוא כ"ט יום מתחלת ראיה לתחלת ראיה אחרת ממילא אין לחוש כאן ביום א' דר"ח אייר משום עונה בינונית וח"צ בת' שאלה קי"ד חולק על הש"ך בזה והסכים עם הפוסקים דכ' דעונה בינונית הוא יום ל' לראייתה ע"ש:

יח **חוששת**. הב"ח חולק על הרב וס"ל דאם ראתה בר"ח אייר שוב אינה חוששת לט' בו וכ"כ הש"ך באריכות ומחזיק דבריו בנה"כ ע"ש אבל הט"ז הסכים לדעת הרב דאף אם ראתה בר"ח צריכה לחוש לכל החששות וסיים הדבר ברור שמשה אמת ותורתו אמת ודבריו כאן הלכה רווחת בישראל ע"ש:

יט **אינה**. כתב הש"ך ומשמע דא"צ לחוש לי"ד באייר אע"פ שהוא ל' יום מראיית ט"ו בניסן ומזה ראיה דוסת החדש היינו עונה בינונית:

כ **לי"ז**. דמשום וסת הדילוג א"צ לחוש כדלעיל וגם וסת הפלגה ליכא שהרי ניסן מלא ואייר חסר נמצא ט"ז דאייר הוא הפלגת ל"ב מט"ו דניסן וי"ז דסיון הוא הפלגת ל"א מט"ז דאייר ומש"ה אינה חוששת ג"כ לי"ח בתמוז שאינו הפלגת ל"א אלא ל"ב מי"ז בסיון וצריכה לחוש להפלגת האחרון שהוא ל"א:

כא **לי"ח**. היינו לסברא ראשונה לעיל ס"ז אבל להי"א שם קבעה כבר וסת הדילוג בג' ראיות וחוששת כאן לי"ח בתמוז וכמו שסיים הרמ"א דבדילוג חדש י"א דראייה ראשונה מן המנין ולפ"ז מיירי הכא שהיה לה וסת קבוע קודם לכן בט"ו לחדש דאז לד"ה שדינן ראיה דט"ו דניסן לוסתה ואינה מן המנין עכ"ל הש"ך:

כב **בהפלגה**. כלומר שדילגה בהפלגה כגון שראתה בא' בניסן ולסוף כ' חוששת להפלגה זו דהיינו ט' באייר שהוא הפלגת כ' מכ' בניסן מיהו גם לר"ח אייר חוששת

משום וסת החדש. דילגה ליום כ"א היינו עשרה באייר ובר"ח אייר לא ראתה חוששת ליום כ"א דהיינו ר"ח סיון מיהו גם ליום כ' אייר חוששת שמא תקבע וסת בימי החדש שהרי ראתה בכ' בניסן הגיע יום כ"א ולא ראתה מותרת לשמש ביום כ"ב וא"צ לחוש להפלגה בדילוג. דילגה ליום כ"ב חוששת ליום כ"ב היינו כ"ג בסיון הגיע כ"ב ולא ראתה מותרת לשמש ביום כ"ג לראייתה דהיינו כ"ד בסיון והיינו לשמואל א"נ לרב ובהיה לה וסת קודם לכן מכ' לכ' אבל כשלא היה לה וסת סגי לרב בד' ראיות להפלגה לקבוע וסת בדילוג בהפלגה. אירע לה ראיה ליום כ"ג קבעה לה וסת לדילוג מכאן ואילך אינה חוששת אלא לדילוגה כ"כ הטור בשם הרמב"ן והוספתי ביאור עכ"ל הש"ך וא"ל הא לעיל סגי בד' ראיות וכאן בעינן ה' דלעיל מיירי בדילוג לפי החדש ט"ו ט"ז י"ז ממילא ניכר שם יום של ראיה ראשונה משא"כ כאן אנן מתחילין מן ראיתה ביום עשרים ואין אתה יודע מתי מתחילין העשרים ע"כ צריך לראיה הראשונה שקודם העשרים נמצא אותה ראיה שקודם העשרים ויום העשרים נחשבים ליום א' כי אין ידוע א' בלי חבירו נמצא לסברא שניה שבסעיף ז' מהני כאן ד' ראיות:

כג **המנין**. כ' הש"ך צ"ע דהי"א דבדילוג חדש ראיה ראשונה מן המנין סוברים גם בדילוג דהפלגה ראשונה מן המנין אלא שאין הפלגה נודעת אלא בשתי ראיות וא"א בפחות מד' ראיות אפילו בהפלגות שוות וצל"ע:

כד **לדילוג**. כתב הט"ז קשה הא זה מדברי הרמב"ן והוא פוסק כשמואל דצריך ד' ראיות לוסת הדילוג וב"י תירץ דהכא מיירי שהיה לה כבר וסת קודם שהתחילה לראות בדילוג ובזה גם שמואל מודה דסגי בג' ראיות א"כ היה לו לפרש כן דמיירי באשה שהיתה רגילה לראות מי"ד לי"ד יום ושינתה וראתה בט"ו והמשיכה כו' ע"כ נ"ל דאע"ג דכתבו בשם הרמב"ן שפוסק כשמואל מ"מ להלכה מחמיר כרב שבג' ראיות קבעה:

כה **עיקר**. כתב בס' מעדני מלך תימה דלעיל סי' קפ"ד ס"ב כ' דאשה שמשנית וסתה להקדים ב' או ג' ימים או לאחר כשמגיע זמן וסתה צריך לפרוש ממנה ב' או ג' ימים קודם או אחריו ע"כ וכתב הש"ך דנ"ל ליישב דלעיל אינו ר"ל שצריך לפרוש כל הג' ימים דא"כ מאי ענין שמשתנית וסתה לכאן אלא ר"ל דהיה לה וסת ואח"כ נישתנית וסתה להקדים ב' או ג' ימים אז צריכה לפרוש גם קודם הוסת כפי מה שרגילה להקדים עכ"ל:

כו **קבוע**. דאל"כ כיון דשינתה ולא ראתה ביום כ' נעקר חשש יום כ' כיון שעדיין לא נקבע שלש פעמים:

כז **שלשים**. אבל אין מונין כ' יום משעה שהיתה ראויה לראות ליום כ' כיון שלא ראתה באותו פעם והמתינה עד יום ל'. ט"ז:

כח **למקומו**. כתב הרא"ש אע"פ שג"פ לא ראתה ביום כ' (ר"ל שב' פעמים ראתה ביום ל' ובפעם הג' ראתה אחר ל' ושוב חזרה לראות ביום כ' כן פי' בנה"כ) לא נעקר יום כ' כיון שלא ראתה יום ל' שאם אשה מדלגת וסת א' פעמים ושלש ואינה רואה בנתיים לזמן אחר וחוזרת לראות לזמן הוסת לא נעקר הוסת ובמ"מ כתב דהטור סובר דלאו דוקא בשלא ראתה בשלשים השלישית אלא שעדיין לא הגיע אפ"ה כל שחזרה וראתה לך' חזרה לקביעות הראשון ואינה חוששת לל' ואע"פ שלא נעקר עדיין ע"י שלא ראתה בו אפ"ה זה שראתה בכ' שהוא יום קביעות הראשון מחשיב לה לעקירה של ב' ראיות דל' ודין זה צ"ע דלא משמע כן בש"ס עכ"ד הש"ך והט"ז כתב לתרץ דיש חילוק בין ימי החודש דמזה מיירי בש"ס אבל המחבר מיירי מהפלגת ימים מיום ל' ליום כ' לכך כתב לאחר ששינתה פעם או פעמיים וכו' ע"ש באריכות:

כט **ששינתה**. כתב הט"ז דזה קאי ג"כ באשה שהיה לה וסת ליום כ' וכמ"ש בסעיף הקודם אלא דשם שינתה לראיות שוות דהותר יום כ' ונאסר יום ל' וכאן מיירי דשינתה לאינן שוות הותרה לגמרי כל שלא חזרה וראתה אחר כך:

ל **כלל**. כתב הש"ך ולמאי דמחמרינן לעיל בס"ז כרב א"כ ה"ה הכא צריכה לחוש לוסת הדילוג כיון שדילגה ב"פ וחוששת ליום ל"ו ואפילו לשמואל חוששת מיהו להפלגה אחרונה דהיינו ליום ל"ד. עוד כתב בב"י דחוששת לעונה בינונית דהיינו לימי חודש כגון אם חל יום ל"ד שלה ט"ו בחודש זה חוששת אח"כ ליום ט"ו לחודש וחוששת ג"כ ליום ל"ד עכ"ל:

לא **הראשון**. כתב הט"ז כיון דמיירי בוסת הפלגות לימים לא בימי החודש צ"ל דהך ביום הוסת הראשון פירושו שראת' בשיעור הפלגת הראשון מיום ל"ד שראתה באחרונה כי היכי שיהיה היכר שהוא עדיין בתוך הוסת הראשון:

לב **הוסת**. כתב הט"ז וקשה לי כיון דמיירי כאן בהפלגת ימים וכמ"ש לעיל היאך תמצא כאן שחזרה לראות ביום הוסת הא וסת שלה בהפלגת סך ימים חד ראיה מחברתה וכאן לא ראתה זמן רב ואין לך ראיה לחשוב ממנה הפלגה וכו' ומסקנתו דבאמת מ"ש הש"ע ביום הוסת הוא שלא בדקדוק עכ"ל ובנה"כ פירש דר"ל שתראה ראיה א' ואח"כ ראיה ב' ליום כ' דאז חוזר וסת הראשון למקומו לכל דבר וא"צ לחוש לוסת החדש ויש לו שאר דיני וסת קבוע וכל זה ברור עכ"ל:

לג **לר"ח**. דוקא הכא בוסת החדש דינא הכי אבל בוסת ההפלגות כגון שהיתה רגילה לראות ליום ל"ב ואח"כ עברה ולא ראתה ליום ל"ב א"צ לחוש להפלגת ל"ב שהיתה

ראויה לראות דהיינו ליום ס"ד לראייתה כ"כ מהרש"ל והב"ח (וט"ז חולק והשוה דין וסת ההפלגה לדין וסת החדש לענין זה):

לד **למקומו**. וה"ה לשינתה ראיותיה ג"פ לראיות שאינן שוות וחזרה וראתה בר"ח חזר הוסת למקומו וצריכה ג"פ לעקרו. ב"י והאחרונים:

לה **לימים**. ידועים כגון בר"ח או בא' בשבת כדלקמן סי"ח. ש"ך:

לו **האונס**. כ' הט"ז זה דלא כדעת הטור שפסק אפילו לקפיצות לחוד יש וסת ובסעיף כ' פסק שפיהוק של אתמול גרם והיינו כדעת הטור וא"כ דברי הש"ע סותרים זה את זה לכאורה ולק"מ דשאני פיהוק דלא מקרי אונס והטעם דפיהוק הוא מצד טבע האשה להיות כן בשעת רא״ייתה ממותר הליחה שבה משא"כ בקפיצה שאינה רק אונס עכ"ל:

לז **חוששת**. כיון שאירע כן בג"פ כ"כ בהג"מ ונ"ל דלא אתא אלא לאפוקי שא"צ לחוש לכל פעם שתקפוץ כשלא אירע כן ג"פ אבל לוסת החדש ולהפלגה צריכה לחוש אפילו בפעם א' כגון שקפצה וראתה ואחר כ' יום חזרה וקפצה וראתה צריכה לחוש לוסת ההפלגה ואם אח"כ תקפוץ לסוף כ' צריכה לחוש לו כל העונה דלא יהא ראתה מכ' לכ' בלא קפיצה וכי בשביל שקפצה מתחלה יגרע (הא השתא נמי קפצה) ועוד כיון דע"י קפיצה ליום ידוע בג"פ קבעה וסת כדלקמן סי"ח א"כ בחדא זימנא נמי מיחש חיישה וראיה לזה מסי' קפ"ז סי"א גבי ראתה מחמת תשמיש כו' ע"ש ואע"ג דגבי פיהוק אמרינן לקמן דחוששת לוסת החדש אף בלא פיהוק שאני התם כיון דמתחלה ראתה שלא ע"י אונס עכ"ל הש"ך:

לח **נקבע**. (אפילו בלא קפיצה) אבל הרשב"א פסק שתולין ראיית א' בשבת בקפיצה של אתמול וקבעה וסת ליום א' ולקפיצה אבל לא לימים לחודייהו (וכ"כ הרב המגיד כיון דווסתות דרבנן נקטינן להקל) ותימה על המחבר שהשמיט זה וה"ל לפסוק לקולא בוסתות דרבנן ומ"מ קולא דאתי לידי חומרא הוא דלסברת המחבר דקבעה וסת לימים לחודייהו אם לא ראתה אחר כן ג"פ ביום א' עקרה וסתה אבל לסברת הרשב"א דלא קבעה וסת אלא לימים ולקפיצות לא נעקר הוסת בכך כיון דלא קפצה דהאי דלא ראתה משום דלא קפצה הוא אבל אם תקפוץ לאותו יום חוששת וכדלקמן סכ"ו עכ"ל הש"ך:

לט **הגרון**. מתוך המאכל שאכלה ובמתעטשת נראה מדברי הרמב"ם בפי' המשנה דהיינו מלמעלה ונראה דלענין דינא שניהם אמת. ש"ך:

מ **כריסה**. נגד טבורה ושיפולי מעיה בבית הרחם וכל זה צריך להיות הרבה פעמים דאל"כ אין הוסת נקבע בכך כי זה דרך כל העולם ואין כאן שינוי:

מא **וסת**. ואפילו מאן דסובר לעיל סי"ז דלא קבעה וסת לקפיצה לחוד התם ה"ט משום דעיקר הראיה אינה אלא מחמת אונס משא"כ הכא. רשב"א:

מב **אינה חוששת**. כלל אפילו כדין וסת שאינו קבוע לא לוסת המקרה ולא לוסת היום. ש"ך:

מג **הפיהוק**. וקבעה וסת לפיהוק לבדו וכן להיפך קבעה הוסת לר"ח לבדו:

מד **אתמול**. ול"ד לקפיצה לעיל סי"ז דאמרינן דהיום גורם דשאני קפיצה דמחמת אונס הוא בא. כ"כ בדרישה:

מה **תקבע**. כ' הט"ז קשה הא כתב בס"ד אם לא קבעתו ג"פ ולא בדקה ולא ראתה כיון שעברה עונתה מותרת וא"ל דהתם דיעבד והכא לכתחילה דהא התם מחלק בין וסת קבוע לאינו קבוע ומשמע הלשון דגם לכתחילה הוא כן ע"ש ונראה דכאן בפיהוק גרע טפי כיון שדרך הוא כך הוי ריעותא לפנינו שהיא טמאה וע"כ חמיר טפי משאר וסת שאינו קבוע עכ"ל (ובנה"כ תירץ דהכא ודאי א"א לומר שתחוש אלא עד שתפהק וע"ז אמר עד שתבדוק ר"ל בסמוך אחר הפיהוק אבל אם עבר זמן מה אח"כ ולא הרגישה מותרת אבל לעיל כיון שתלוי בזמן א"כ אפי' בסמוך אחר הזמן כל שלא הרגישה מותרת דהזמן גורם וכבר עבר עכ"ל):

מו **עונה**. פי' יום או לילה כדלעיל סי' קפ"ד ס"ב ואע"ג דשם ס"ו אמרינן דאם וסתה נמשך ב' או ג' ימים א"צ לפרוש אלא עונה ראשונה י"ל דס"ס מ"מ אסורה עונה א' וגם נראה דכ"ש אם הראיה מתחלת גם קודם הוסת דצריכה לפרוש כל אותה העונה שלפני הוסת וכל הוסת ואפשר דהכא אסורה כל העונה גם לאחר הוסת וצ"ע עכ"ל הש"ך:

מז **כל**. כתב הט"ז דהב"ח הקשה הא כתב רמ"א בסי' קפ"ד ס"ב דבוסת התלוי בשינוי הגוף אין חוששת רק בשעת וסתה וכאן פסק דאסורה כל עונת הוסת כמו בשאר וסת ימים ולק"מ דלעיל לא אמר אלא לענין היתר לפני שעת הוסת דמותר דתרווייהו בעינן דהיום ווסת הגוף גורמים הראיה ממילא אין חשש קודם וסת הגוף כלל מחמת היום ומ"ה כתב שם אבל לפני הוסת מותר אבל כאן איירי אחר וסת הגוף בזה שפיר יש לחלק דבקבוע ליום אסור מן התחלת וסת הגוף עד כלות אותה עונה הן יום הן לילה אבל בוסת הגוף בלא יום קבוע מותר תיכף אחר שכלה וסת הגוף עכ"ל (ובנה"כ מתרץ בע"א עיין שם):

מח **הנעורים**. דהיינו שהיא פחותה מי"ב שנים ויום אחד וכתב הט"ז מ"מ כל שעדיין לא ראתה ג"פ לא חוששת כלל אפי' לוסת שאינו קבוע דשאר נשים חוששת לו עד שיעקר עכ"פ פעם אחת גבי זו אינו כן אלא אמרי' מקרה בעלמא הוא:

מט **בינוניות**. לאפוקי אם לא פסקה אלא ג' עונות קטנות שהיתה רגילה לראות בהן אם היתה אח"כ חוזרת ורואה באותן עונות קטנות פעם א' היתה חוששת להן ואפי' לא ראתה באותן עונות אלא שראתה פעם א' היתה חוששת לראייתה או לעונה בינונית כשאר נשים משא"כ כשפסקה ג' עונות בינוניות דראינו שפסק ממנה הטבע דשאר נשים אז אמרינן דראיות הראשונות היו מקרים כ"כ הפרישה משא"כ בגדולה בעינן עקירה בג"פ והיינו שהגיע זמן וסתה ולא תראה ג"פ אבל קטנה א"צ עקירה אלא ג' עונות בינוניות שפסקה חזרה לקדמותה ומשכחת לה בוסת החדש בסירוג שראתה מב' חדשים לב' חדשים דבגדולה שקבעה וסת בעינן שיעבור עליה ג"פ מב' חדשים לב' חדשים ובקטנה סגי בצ' יום וכן בוסת ההפלגה אם היה לה וסת מל"ה לל"ה בגדולה בעינן שיעברו ג"פ מל"ה לל"ה ולא תראה דהיינו ק"ה ימים ובקטנה סגי בצ' יום עכ"ל הש"ך:

נ **מכוונות**. כתב הט"ז ועכ"פ מהני הג' ראיות שתהיה מוחזקת בדם מאותה שעה ודינה כדין אשה שאין לה וסת ומ"ש המחבר כל שאין הראיות מכוונות אינה קובעת משמע דאינה חוששת כלל זה אינו אלא דאינה חוששת לאותו וסת קבוע שהיה לה מתחלה אלא תהיה כאשה שאין לה וסת ולא דמיא לקטנה וזקנה שהם אינם מוחזקים בדמים כלל ומ"ש המחבר לפיכך ראיה ראשונה וכו' פשיטא דקאי על מה שראתה אחר הפסקה ראשונה וכו' ע"ש באריכות והש"ך פירש האי ראיה ראשונה כלומר ראיה אחרונה מג' ראשונות שראתה קודם שהתחילה לפסוק עכ"ל:

נא **הראשון**. היינו כשלא חזרה לקביעותה הראשון כדלקמן סל"א. ש"ך:

נב **בתוך**. כ' הראב"ד ועוד יש ענין אחר שהיא קובעת וסת בתוך וסת כגון שראתה ט"ו בחודש זה וט"ז בחודש זה וט"ו בחדש זה וט"ז בחדש זה כשתשלש בכל א' וא' קבעה לה ב' וסתות כל חדש וחדש כראוי לו עכ"ל:

נג **ומ"מ**. בזה חמור דין מעוברת מדין זקנה שבסכ"ח וכתב ב"י הטעם שזקנה אין לה דם בטבע משא"כ מעוברת שיש לה דם רק דהעובר מעכב ותכף שעברו ימי העיבור חזרה למקומה עכ"ל הט"ז:

נד **במקרה**. פי' ואחר כך אינה חוששת לוסת זו:

נה **פוגעת**. ואף אם לא ראתה בו חוששת לר"ח שני וכן לג' שאינו נעקר בפחות מג"פ והרמב"ן כתב שאינה חוזרת עד שתראה פעם אחת ומשתראה פ"א חוזרת לוסתה אפילו אינה רואה בזמן וסתה וכן דעת הראב"ד ולא ידעתי למה השמיט המחבר דעתם דהא רבים נינהו ועוד דבוסתות דרבנן שומעין להקל עכ"ל הש"ך:

נו **שתחזור**. שהרי אין כאן שום ראיה שנשער בהפלגה ממנה. ש"ך:

סימן קצ

א **גזרו**. כתב הט"ז א"ל הא הוי ס"ס ספק אם יצא ממנה או מעלמא ואת"ל ממנה אימור לאו מן המקור אתי וכמ"ש בסי' קפ"ז ס"ה י"ל כיון דרוב דם שיוצא מהאשה שאין לה מכה אתי ממקור לאו נחשב זה לספק כלל ובסי' קפ"ז מיירי ביש לה מכה:

ב **מי"ב**. שנה ויום א' וכתב רש"ל והאידנא כל אשה שיש לה בעל חוששת לכתחלה לכתמיה אפילו היא קטנה (דהא אפילו לדם בתולים מונין ז' נקיים) ואין להקל מן המנהג וכ"כ הב"ח אבל הש"ך חולק ע"ז וכתב דדבר שאינו מצוי אין שייך בו מנהג לכך פסק דכתמיה טהורין ע"ש:

ג **פסקה**. זה לא קאי אלא אמזלפת אבל בשופעת אפילו פסקה מעט וחזרה וראתה והפסיקה כך הרבה פעמים כיון שהיא שופעת אינה אלא ראיה אחת דא"א לאשה שתהא שופעת כמעין כמה ימים ותחיה וצ"ע כ"כ הב"ח אבל הט"ז כ' דודאי ב' או ג' ימים אפשר שתחיה ונמצא שכל שיש הפסק בין הראיות הן בין שופעות הן בין מזלפות טיפין נחשב לשתי ראיות (ובנה"כ הסכים לדברי הב"ח וכתב שדברי הט"ז דחוקים דהא הט"ז כתב סתמא כמה ימים ועוד דהחוש מעיד ע"ז דא"א שתהא שופעת אפילו ב' ימים ותחיה):

ד **לקדמותה**. אפילו חזרה לראות בעונות שהיתה למודה וכדלעיל סימן קנ"ט סכ"ז עד שתראה שלש פעמים. ש"ך:

ה **קבועות**. ר"ל עם החלל שביניהם ולא כמה שהן דבוקין זה אצל זה ממש. ש"ך:

ו **אלא**. והב"ח פסק כהי"א דלקמן ס"ח ולפע"ד אין להקל כלל דבש"ס משמע כדיעה הראשונה שם וכאן עכ"ל הש"ך:

ז **פשפש**. הוא וואנ"ץ בל"א. ודעת הרשב"א דבמקומות שהפשפש והרחש מצויים תולין בהם כתורמוס אע"פ שלא הרגה והב"ח פסק דלא כותיה ואינו מוכרח וכבר נתבאר דבכתמים שומעין להקל עכ"ל הש"ך וכ"פ הט"ז ופירוש תורמוס הוא מין קטנית עגולה ורחב כמעה קטנה ומבואר בב"י דבמקום דתלינן בפשפש אין חילוק בין ארכו כרחבו או לא:

ח **מצטרפין**. כתב הש"ך זהו לסברא הראשונה בס"ו אבל לסברא אחרונה בלי צירוף טמאה בכל שהוא:

ט **טומאה**. עיין ברמב"ם הלכות כלים מה הן הדברים שאין מקבלין טומאה:

י **מקבל**. וכן אפילו מין שהוא מקבל טומאה אלא ששיעורו גרם לו כמו מטלית שאין בו ג' על ג'. ומבואר בדברי התוס' דכלי שמקבל טומאת נגעים אע"פ שאין מקבל שאר טומאה מקבל כתמים וטמאה עכ"ל הש"ך:

יא **עקבה**. שמא נגעה באותו מקום בישיבתה ופירש בפרישה דהיינו כשישיבתה כדרך הישמעאלים שמשימין רגליהם תחת עגבותיהם. ט"ז:

יב **רגליה**. והב"ח כתב דדוקא גב הרגל שכנגד הרגל אבל בשאר גב הרגל לצד חוץ וכ"ש בנמצא אשאר ראשי ד' אצבעותיה טהורה וכתב הש"ך שאין דבריו מוכרחים גם הדרישה כתב שצ"ע בשאר ראשי אצבעות הרגלים כו' ע"ש והט"ז כתב דבגב הרגל אין להקל כיון שכבר הורה זקן ב"י ורמ"א הביאו אבל זה נראה להקל באם נמצא על שאר אצבעות הרגל חוץ מן הגודל ואפשר שגם הרב ב"י מודה בו כיון שהוא רחוק מצד פנים עכ"ל:

יג **ושמא**. משמע להדיא מדברי הט"ו דאפילו בסתם חיישינן שמא נגעו. ש"ך:

יד **טהורה**. כתב הש"ך אפילו לא עברה בשוק של טבחים שאין לה במה לתלות ולא חיישינן שנגעה בידיה במקור ומידה בא למקום זה אח"כ בנגיעתה דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום. כ"מ מש"ס ופוסקים:

טו **מהחגור**. הוא סינר שחוגרות בו הנשים לצניעות. הרשב"א:

טז **חלוקה**. דלית כאן הוכחה דמגופא אתא כיון דלא אשתכח על הבשר לחוד. ט"ז:

יז **מכה**. ותוך ג' ימים ראשונים של ספירת ז' נקיים לא תלינן אפילו במכה כדלקמן סי' קצ"ו. ש"ך. וכן אם נמצא על ידיה ממש אם נתעסקה בידיה ממש בכתמים תולה. טור בשם רשב"א:

יח **בכתפה**. כ' הט"ז אבל בצוארה איתא בש"ס דלפעמים תולה בה כגון בצד שמקום התורפה מכוין נגדה ולפעמים שוחה צוארה ונופל דם המכה שם:

יט **חלוקה**. כתב רבינו ירוחם אהא דנמצא על חלוקה פי' חלוק הבדוק לה ופשוט הוא. ב"י וד"מ:

כ **בית יד**. שקורין בל"א ארבי"ל. הגהת פרישה:

כא **בצוארה**. כתב הש"ך היינו בצדדי הצואר שאז א"א ליגע שם מהמכה אם לא ע"י שפושטתו ומתכסה בו אבל בצואר ממש בלא"ה תולה בה כדאיתא בש"ס ופוסקים:

כב **נזדקרה**. ואע"ג דלעיל סי"א אמרינן שאינה חוששת שמא נזדקרה שאני הכא שיש עוד ריעותא אחרת בכתם התחתון ואם היינו תולין לומר לא נזדקרה וגם לתלות גם כתם התחתון דמעלמא אתא הוי ב' תליות לקולא וכולי האי לא מקלינן כ"כ הלבוש:

כג **נמצא**. אבל אם היה נודע שהיה נמצא בהם דם אע"פ שעכשיו אין בהם דם תלינן דבשעה שנגעו היה בהם דם. ב"ח:

כד **להתעסק**. דאז הוי כולה מתא כשוק של טבחים. ט"ז:

כה **נשים**. כתב הב"ח הואיל שבאין לשאול כאחת שתיהן טמאות והט"ז חולק עליו וס"ל דאפילו בזו אחר זו ג"כ שתיהן טמאות (ובנה"כ מסכים לדעת הב"ח ע"ש באריכות):

כו **מחמירין**. ולדידהו אפילו נתעסקה בכגריס ונמצא עליה כגריס ועוד טמאה כדאיתא בדבריהם מן הש"ס להדיא. ש"ך:

כז **טהורה**. הט"ז והש"ך השיגו ע"ז ופסקו דאם נתעסקה בפחות מכגריס ונמצא עליה כב' גריסים טמאה (דאף דאמרינן דהעסק בא לכאן נשאר עדיין שיעור כתם) ואף הרמב"ן עצמו לא טיהר אלא בנתעסקה בכגריס ונמצא עליה ב' גריסין עכ"ל:

כח **מעוכה**. אע"ג דלעיל סכ"ו טהורה אפילו אינה מעוכה בו שאני התם דנתעסקה בכגריס משא"כ הכא. ש"ך:

כט **יזדמן**. פי' שמקום בין רגליה יזדמן שם במקום הכתם. ט"ז:

ל **בקופסא**. כתב הש"ך אעד הבדוק לה דלעיל קאי ובפרישה כתב דקאי אפילו אעד שאינו בדוק לה וקשה דבכה"ג לכ"ע בכל שהוא טהורה דבעינן כגריס ועוד וכ"כ כל הפוסקים עכ"ל וכ"פ הט"ז וכתב דלא בא המחבר למעט אם הניחתו במקום מגולה דטהור אם נמצא לאחר זמן עליו דם דזה אינו דפשוט במתני' בנמצא על עד שלה לאחר זמן דטמא מספק אלא היפוכו דסיפא קאמר דהיינו אם הניחתו תחת כר או כסת או טחתו בירכה וביאור דבריו דבנמצא תיכף על העד הבדוק פשיטא דטמאה אלא אפילו לא נמצא הדם עד למחר נמי טמאה אם היה מונח בנתיים בקופסא ולא הוטח בירכה משא"כ אם הוטח בירכה דסיפא עכ"ל:

לא **הכר**. דאיכא למימר שמאכולת נתמעכה שם. ט"ז:

לב **משוך**. כתב הש"ך דוקא הכא כשבדקה עצמה אמרינן הכי אבל בכל שאר כתמים לא מחלקינן בין משוך לעגול דלעולם פחות מכגריס טהורה:

לג **לתלות**. (משמע כאן דאף בספק מהני בו לתלות בשום דבר) כתב הט"ז נ"ל באשה שרגילה שיוצא דם מבית הרעי שלה ע"י איזה סבה ובדקה עצמה אפילו בעד הבדוק ובשעת בדיקה נגעה גם שם דתולה בה שלא בשעת וסתה דאין כאן ספק דאורייתא כיון שלא הרגישה בדם מן המקור וכתבתי זאת לפי שראיתי מורה אחד שהורה להחמיר בזה ונ"ל דטעה בדבר פשוט עכ"ל:

לד **בירכה**. דגם כאן י"ל שמאכולת היתה על ירכה ונתמעכה בהטחה שהטיחה על הירך ופסק הב"ח כהי"א דאף עגול טמאה בכ"ש (דס"ל דל"ד למניחתו תחת הכר דשם מאכולת מצויה משא"כ בירכה):

לה **טהורה**. דהוי תרי ספיקי ולקולא חדא דילמא לא מן העד הוטח על ירכה ואפילו אם ת"ל מן העד כיון שאינו בדוק לה אימר מקמי הכי הוי שם. רש"י. והש"ך השיג על

דין זה דאין זה ס"ס כלל דמיד איכא למימר שמא מהמקור בא על העד וכה"ג לא מקרי ס"ס כמ"ש בדיני ס"ס בדין י"ג ע"ש שמאריך בזה והניח הדבר בצ"ע:

לו **בדוק**. וע"ל סל"ו מה נקרא אינו בדוק:

לז **בדיקה**. אפילו יודעת ממי לקחתו כיון שלא היה בדוק אני אומר כתם זה כבר היה שהכתמים מדבריהם והולכים בהם להקל. ש"ך:

לח **בדקה**. כתב הש"ך פי' שבדקה אותו בתחלה ואח"כ לבשתו ואח"כ פשטתו ומצאו טהור והשאילתו לחברתה אבל בלא בדקה חלוקה אלא כשפשטתו זו לא אצטריך לאשמעינן דהראשונה טהורה משום שמצאה אותו טהור והשאילתו לחברתה הא בלא"ה טהורה כיון שלא בדקה אותו קודם הלבישה וכ"כ הט"ז דלא כדרישה וב"ח שנכנסו בדוחקים:

לט **זמנה**. היינו בת י"ב שנים ויום א' ודוקא בנדה או עובדת כוכבים הדין כן משום שתולין הקלקלה במקולקלת משא"כ בהשאילתו לטהורה שתיהן טמאות והאי אם בדקתו ר"ל כשפשטתו. ש"ך:

מ **לתלות**. ודוקא כשהם יותר מכגריס ועוד אבל בפחות מכן תולין בכנה אפי' תוך ג' עכ"ל הש"ך:

מא **הזה**. דאין נותנין לשום בתולה שנבעלה אלא בעילת מצוה אפ"ה תולה בה וכן יושבת על דם טוהר אע"ג דבזה"ז ה"ה ככל הנשים אפ"ה תולה בה שאין כאן קלקול שלא החמירו שלא לבעול על דם טוהר אלא לענין עצמן אבל לא לענין הצלת חברתה. טור ופוסקים:

מב **מקולקלת**. וסתרה כל מה שלפניה:

מג **לחוש**. לפי שאינו ידוע בבירור לבעלת הכתם שיצא ממנה הכתם:

מד **ששתיהן**. אע"ג דהוי ספק דרבנן מ"מ כיון דאי תליא בהא מקלקלת מאי חזית דתקלקל להך טפי מהך. רש"י והרשב"א. וה"ה כשלא חזרה ולבשתו נמי כשלא בדקה הראשונה קודם שפשטתו אלא קמ"ל דאף על גב שחזרה ולבשתו והחלוק הוא אצל הראשונה אפ"ה השניה ג"כ טמאה א"נ מיירי שהראשונה בדקתו קודם שפשטתו דהשתא אינה טמאה עד שתחזור ותלבשנו:

מה **טהרתה**. אבל בג' ימים הראשונים של ז' נקיים אינה תולה בימי נידותה. ש"ך:

מו **בפנינו**. כתב ש"ך נראה דגם החלוק אינו בפנינו דאם הוא בפנינו תבדוק במקדיר או מגליד ואם אינה בקיאה תחמיר כדבסמוך אלא מיירי שנאבד החלוק דבכה"ג אין להחמיר:

מז **כיבוס**. דחזקת בנות ישראל בודקות חלוקיהן ושל חברותיה בשעת כבוס ואם תמצא כתם מגדת לחברתה ובזה"ז לא חזינן דדרך בנות ישראל בכך ונראה להחמיר. ש"ך:

מח **אפילו**. משמע דה"ה אם היא לפנינו ואומרת שבדקתו ולא היה בו כתם לא סמכינן על דבריה לא לאיסור ולא להיתר ודנין אותה כאלו אינה לפנינו. ב"ח וש"ך:

מט **להחמיר**. שאין זה הספק דרבנן דספק הבא ממיעוט הכרה אינו ספק דאם אין זה בקי ומכיר אחר יכיר. הרשב"א וע"ל סי' צ"ט ס"ג:

נ **ונמצא**. וא"א לידע הדבר ע"י שאלה כדלעיל ואם אין יכולין לעמוד על הדבר אם מקדיר וכו' שתיהן טמאות. טור והרשב"א. וה"ט כיון דשתיהן טהורות ואין לתלות באחת יותר מחברתה מאי חזית וכו' ולפ"ז אפילו נאבד דבכה"ג הוי ספק מעליא כמ"ש לעיל אפ"ה שתיהן טמאות כיון שאין לתלות בא' יותר מהשניה דלא כלבוש שכתב טמאות מספק עכ"ל הש"ך:

נא **כולן**. בת"ה הארוך מסיק בזה דאפילו אם אינן באין לשאול בבת אחת אלא בזה אח"ז (וכן בסעיף כ"ה נמי דין כן):

נב **העליון**. כתב הש"ך ר"ל למנהג שמניחין ב' סדינין זה על גב זה והיא שוכבת ביניהם כדי שלא יתלכלך המטה העליונה משום זיעה ומהרש"ל וב"ח כתבו שעכשיו שעינינו רואות שהתחתון ג"כ מתהפך כולן טמאות וכתב הט"ז ונ"ל דמ"מ הכסת שתחת הסדין אין מתהפך כלל:

נג **כיצד**. דוקא בהך עניינא אבל יש לה וסת אינה תולה באין לה וסת וכן יש לה וסת ולא הגיע שעת וסתה אינה תולה בהגיע שעת וסתה הגהת מיי' ומביאו ב"י:

נד **דמים**. אפי' היא נשואה. רש"י וכ' הש"ך בשם הפרישה דבילדה וזקנה אפילו הילדה יש לה וסת קבוע ומציאת כתם היא שלא בשעת וסתה תלינן בילדה עכ"ל:

נה **אחת**. וה"ה לכל שאר אינך ששתיהם אין ראוין לראות אין תולות זו בזו ושתיהן טמאות. ש"ך:

נו **ברי**. כתב הט"ז נראה דדוקא אם נמצא הדם סמוך לשכיבתן דבזמן קצר כזה שפיר יודעת אם נכנסה למקום חברתה כיון דהוא דבר שאינו רגיל קצת אבל אם יש זמן רב אחר שכיבתן למציאות הדם נ"ל דגם החיצונה טמאה מטעם דאמרינן מילתא דלא רמיא עליה דאינש אמר ולאו אדעתיה כמ"ש בח"מ סימן ע"ט סי"א (ובנה"כ השיג עליו וכתב דלא קרב זא"ז מכמה טעמים ע"ש) וכתב עוד הט"ז בשם רש"ל שהעתיק תשובת מהר"ם ז"ל ועל אשה מוכת שחין דבר פשוט שכתמיה טהורין אפילו אם בשעת וסתה לא בדקה עצמה ושוב בדקה ומצאה כתמים על סדינה או על חלוקה טהורה וכ"ש בימי ליבונה דתולין

להקל וע"ל סימן קצ"ו ס"י וכתב עוד בשם רמ"א בתשובה סימן צ"ו באשה שמצאה כתם על חלוקה והיא בעלת חטטין ומכות המגועלים בדם והיתה רגילה לראות בעת מציאת הכתם מראה לבן וירוק הכשרים וכל חלוקה היה מלא ממראות הללו רק שבראש כתם א' היה נמצא מראה אודם סביב הכתם הלבן כדמות דבר לח המתפשט בבגד והיה נדמה לעין שהכל כתם א' והשיב אע"ג דקי"ל בכתמים להקל מ"מ בכה"ג טמאה מאחר דאיכא הוכחה שהכתם בא ממנה דהא מראה לבן וירוק נמי מן המקור באים א"כ בידוע שנפתח המקור אמרינן ודאי גם מראה האודם יצא משם מאחר שנראה הכל כתם א' ואפילו היה ספק אם הכל כתם א' ג"כ אזלינן לחומרא והביא ראיות לדבריו אבל הט"ז חולק עליו וס"ל דטהורה אם לא שנראה לעין שהאודם הוא קץ של מראה הטהור דהיינו שהוא הולך ומתפשט סביב המראה טהור כעין קו אז ודאי טמאה אבל בלא"ה אלא שהמראה הטהור הוא הולך על מראה האודם ואפשר לתלות האודם במידי ודאי לא יצא מדין שאר כתם ואמרינן דהאודם היה כבר ממידי אחרינא וטהורה עכ"ל (אשה שהיה לה שברון ומאותו זמן שבא לה השברון כשבודקת עצמה מוצאת תמיד כתמים ומראיהן ירוק רק כשתייבשו יתאדמו קצות הכתם סביביו ולפעמים נשאר ירוק כבתחלה ויש לה וסת קבוע ובלא שעת וסתה נוהגת זה הסדר גם כשהיא מעוברת או מניקה והאשה מרגשת כאב בתוך גופה ותולה את כל אלה מחמת השבירה תולין במכתה. אבל אם אין לה וסת קבוע וג"כ אינה מעוברת ואינה מניקה אז אין תולין במכתה. ת' ב"ח סי' פ"ד ע"ש):

סימן קצא

א **עומדת**. בין מקלחת בין שותתת. ש"ך:

ב **שפת**. וק"ו אם שותתת תוך הספל. פרישה וב"ח (ורבים מקשים למה כתב אצל מקלחת תוך הספל ואצל שותתת על שפת הספל עיין ט"ז):

ג **ענין**. דבעינן תלתא לטיבותא יושבת ומקלחת ותוך הספל. ט"ז:

ד **טהורה**. משום דהוי ס"ס דילמא מן האיש ואת"ל מן האשה שמא לא מן המקור ומשמע דהיינו אם נמצא תוך הספל על המים כדאיתא בש"ס עכ"ל הש"ך:

ה **בדיקה**. כתב הש"ך דיש להתיר בדיקה זו באשה שיש לה וסת אפילו אין וסתה קבוע רק שהיא רואה לפעמים שלא בשעת צרכיה והביא ראיות לדבריו ע"ש:

ו **להחמיר**. והש"ך כתב דלא שייך כאן משום חומרא אלא כך הוא שורש הדין וגם קשה באיזה צורך כתב הרמ"א כלל להאי דינא דהא כבר כתב לעיל דאין להתיר אלא ביושבת ומקלחת עכ"ל:

ז **קרטין**. כתב הש"ך אבל אם מצאה דם ג"כ טמאה ובקרטין לבד א"צ להטיל למים לראות אם נמוחו וכ"כ הב"ח שאלו הקרטין אע"פ כשממחין אותן בין האצבעות נמחין ונעשין דם אין חוששין להן דלא חמירי מדם ממש שיוצא עם מי רגלים דתלינן במכה שבכליות כ"ש הנהו קרטין עכ"ל:

סימן קצב

א **הפסק**. והאידנא נהגו להפסיק בטהרה אף לבתולה ובודקים כל ז' נקיים כ"כ מהרש"ל והיינו לכתחילה אבל בדיעבד כו' כמ"ש רמ"א:

ב **ישאל**. ועכשיו לא נהגו כך ונראה שסומכין על מה שהשושבינים רגילים להודיע להחתן אם היא טמאה. ש"ך:

ג **שישבה**. ואפילו טבלה וכ' הב"ח דהיינו שדחו הנישואין בסתם ולא הסכימו באותה שעה על איזה זמן יהיו הנישואין דאז חיישינן דלא אסקא אדעתה שתהא נזהרת יפה כיון שאינה יודעת קביעות הנישואין אבל אם הדיחוה מזמן הראשון ובאותו מעמד הקביעוה לזמן השני כשעדיין עסוקים באותו ענין אין ספק דא"צ לחזור ולספור ז' נקיים מחדש ואם בדקה עצמה באותה שעה ומצאה טהורה הרי היא טהורה מיהו אם מתוך הקטט נתפרדה החבילה ובאותו מעמד הסכימה הכלה לישא איש אחר ונכנסה לחופה מיד באותו היום הדבר פשוט דה"ל תביעה חדשה ממש ואפילו בדקה עצמה ומצאה טהורה צריכה לספור ז' נקיים מחדש דאיכא כאן חימוד חדש מאיש אחר עכ"ל והט"ז כ' דאם אחר ריצוי עם החתן השני חזר החתן הראשון ונתרצה עמה צריכה ג"כ ז' נקיים מחדש כיון דאפסקא אחר בינתיים:

ד **שבדקה**. כ' בתשו' משאת בנימין בכלה שלבשה לבנים וספרה ז' נקיים אדעת הנשואין שהיו מוגבלים לר"ח ניסן וכשהגיע ר"ח ניסן לא בא החתן ולמחרתו בא ציר מהחתן דאתיליד ליה אונסא בדרך ומיד יבא ביום או יומים ועשו החופה ב' או ג' ימים אחר ר"ח ניסן בזה ודאי א"צ ז' נקיים אחרים אפילו לא בדקה עצמה בימים שבינתיים אם לא עברו עליה ז' ימים בלא בדיקה דמאחר דלא דחו הנשואין אלא שמחמת איזה אונס נתעכב הדבר לא נתייאשה מן ז' נקיים הראשונים וסמכה דעתה שיבא החתן אחר יום או יומים ורמיא אנפשה ויהבה אדעתה שתהיה נקיה שלא תבא לידי חשש חימוד עכ"ד והט"ז חולק ע"ז וכתב דהכלה ודאי מסופקת בדעתה דכל הדרכים בחזקת סכנה ושמא יש סכנה שלא יבא כלל ואחר שנודע לה שהוא בא ודאי הוה חימוד חדש ע"כ והש"ך כ' ובאמת אין להחמיר בדינים אלו דכל עיקר דין זה הוא מדבריהם (ומהרי"ט צהלון

סימן ס"ז פסק ע"פ הדין אפילו היה נדחין הנשואין ב' או ג' ימים מן זמן המוגבל ליכא למיחש כלל לספור ז' נקיים מחדש ע"ש וע' בתשובת ש"א סימן ע"ה):

ה **שימור**. דהא חזינן דלא תקיף יצרי' כיון שלא בא עליה עד השתא ומ"ש רמ"א והמחמיר תע"ב כ' הט"ז דאין זה בכלל המחמיר אלא דין גמור הוא דצריך שמירה והש"ך כתב דהאידנא שהמנהג שלא לבעול רק אחר ב' או ג' ימים אחר הנשואין אע"פ שהוא מנהג של שטות ויש בו איסור ונכון לבטלו מכמה טעמים מ"מ כיון שהמנהג כך א"כ אם פירס' נדה ודאי דצריך שימור דהא דלא בעל תחלה היינו משום המנהג וכן נוהגין להצריך שימור בכה"ג עכ"ל:

ו **לאלמן**. דל"ת דבאלמן שבעל כבר לא תקיף יצרי' קמ"ל: **או בתולה כו'**. כלומר דגם בבתולה אחר שבעל בעילת מצוה מותר לייחד אע"פ שלא ראתה דם נדות דדם בתולים חמיר ליה כמו דם נדות. ש"ך:

ז **קטן**. כתב הב"ח דצ"ל שיודעים טעם ביאה ושאין מוסרין עצמן לביאה:

ח **גרושתו**. כתב הט"ז נראה דאם עבר וכנס תוך זמן דא"צ שמירה כיון דכבר בעלה כשהיתה אשתו בפעם הראשונה לא תקיף יצרי' עכשיו כ"כ וכתב עוד מעשה באלמנה אחת שהיה לה זמן מוגבל בתנאים עם החתן שלה לנשואין אלא שהחתן אמר לה שאפשר שיקדים הנשואין וכן עשה והיא אמרה שסמכה ע"ז וספרה ז' נקיים וטבלה ובא עליה נ"ל דאע"פ שהאלמנה עשתה שלא כדין כיון שלא היה לה בירור על הקדמת החתונה עד שבא החתן וכנסה תיכף נמצא שבשעה שהתחילה לדעת הבירור נתחדש החימוד וצריכה לחזור ולמנות ז' נקיים מ"מ כיון שכבר עברה ועשתה כן אין להפרישה מכח זה וראיה מסימן קצ"ו סעיף י"ב באם טעתה וטבלה כו' ע"ש עכ"ל:

סימן קצג

א **וגומר**. אע"פ שהדם שותת ויורד וה"ה דמותר לו לפרוש באבר חי וא"צ להמתין עד שימות האבר. כן הסכימו הפוסקים ודלא כהראב"ד עכ"ל הש"ך:

ב **למנות**. כתב הט"ז מצאתי בשם מהר"ל מפראג דאע"ג דהשתא נהוג עלמא דהנדה מתחלת למנות מיום הששי כמבואר סימן קצ"ו מ"מ במתחלת למנות אחר ביאה ראשונה של בתולים מתחלת למנות מיום ה' וכן הורה להלכה למעשה וע"ל סימן קצ"ו סי"א מ"ש מזה עכ"ל:

סימן קצד

א **שלמו**. פירש הט"ז דהיינו שלא ראתה אח"כ עד כלות י"ד לנקבה דאילו ראתה הרי צריכה לישב ז' נקיים מחדש מחמת אותה ראיה דבמקום שאין בועלין על דם טוהר צריכה ז' נקיים על מה שרואה בשבוע שני אלא צ"ל דדברי הש"ע כאן אמורים בלא ראתה בשבוע שני אחר שישבה ז' נקיים וכן הוא נכון וברור עכ"ל:

ב **ליל**. בטור כתב וצריכה לפרוש מבעלה ליל מ"א לזכר וליל פ"א לנקבה וכ' הט"ז וכיון שרוב הפוסקים ס"ל דהטעם מתוך שהורגל' לשמש עד עתה אפילו תראה חיישינן שמא גם עתה תראה ולאו אדעתה לפ"ז לדידן שאין בועלין על דם טוהר א"צ לפרוש בליל מ"א ופ"א ומש"ה לא הביאו כאן בש"ע ולית מאן דחש לה:

ג **שנוהגין**. כתב הב"ח מי שעובר על המנהג להקל תוך מ' לזכר ופ' לנקבה הרי זה פורץ גדר ישכנו נחש והשיג עליו הט"ז וכתב שהרמב"ם קרא תגר על מנהג זה ואמר שיש איסור לנהוג כן ונמשך לצד מינות והסכימו עמו כל גדולי ההוראה ואני ראיתי בקהלות קדושות מעשים בכל יום בנשים הרבה כמעט רובן שמקילין בדבר ואינן ממתינין עד פ' לנקבה ובאם מפלת נפל אין שום א' שתמתין פ' יום וחלילה להענישם על זה גם מעיד אני שראיתי גדול א' שצוה לאשתו שתטבול תוך פ' לנקבה ע"כ אומר אני רחמנא לבא בעי והמקיל בדבר חלילה לתת עליו שום עונש ואין בזה בדורותינו משום פורץ גדר וכן כתב בתשו' רמ"א סימן צ"ד דנהגו להקל במדינות אלו ביולדת שטובלת קודם מ' יום לזכר כו' וכתב עוד שא"צ לפרוש ליל מ"א או פ"א מטעם שכתבתי עכ"ל:

ד **לולד**. דאינו נגמר בפחות ממ' יום אבל אחר מ' יום יש לחוש לולד. ש"ך. (ואם הפילה ליום מ' אין לחוש לולד כלל ועיין בת' עה"ג שאלה כ"א שהוכיח שרמב"ם ורש"י ס"ל דחשבינן מ' יום מיום הטבילה ואין לזוז מדבריהם שאם היתה מעוברת לא היתה רואה דם אח"כ. אך אם שמשה עם בעלה ואח"כ מצאה כתם וטבלה אח"כ אין לסמוך לחשב מיום טבילתה כי כתמים הם דרבנן ואפשר שבא ממקום אחר. וסיום דבריו דעדיין הדבר צריך תלמוד ע"ש ועיין בת' ש"י שאלה ע"א):

ה **טבילה**. כתב הש"ך אלא צריכה ז' נקיים אחר י"ד יום ומשמע דבמפלת ליכא מאן דמחמיר להצריכה פ"א יום וסגי לה בז' נקיים אחר י"ד יום ומ"מ נראה דבעל נפש יחמיר לפרוש ממנה ליל מ"א וליל פ"א משום ספק זכר או נקבה עכ"ל ולפי מ"ש לעיל בשם הט"ז דבולד מעלי' אין אנו נוהגין לפרוש מ"א ופ"א כ"ש במפלת:

ו **כ"ג**. בלא יציאת השליא דהיינו כ"ד יום עם יציאת השליא. ב"י והאחרונים:

ז **בולד**. פי' ולד זכר. ש"ך:

ח **אחר**. כתב הש"ך ולדידן שאין אנו בקיאין לעולם נותנים לה ימי טומאה של נקבה:

ט **רובו**. היינו מדאורייתא אבל מדרבנן טמאה לידה אם יצא אבר והחזירו (כדלקמן סעיף י"א) וטמאה ג"כ נדה אפי' מדאוריי' דא"א לפתיחת הקבר בלא דם. ש"ך ולבוש:

י **פדחתו**. הטור וב"י כתבו רוב פדחתו משמע דס"ל דפדחתו שבמשנה היינו רוב פדחתו וע"ל סימן י"א ס"א ש"ך:

יא **טמאה**. לשון הטור הוציא ידו או רגלו והחזירו הרי זו טמאה לידה ואין נותנין לה ימי טוהר עד שיולד ע"כ:

סימן קצה

א **שתטבול**. ואף בימי לבונה כל דין נדה יש לה כדאיתא בפוסקים. ש"ך:

ב **יושיט**. אפילו דבר שהוא ארוך:

ג **במפה**. או שתגלה מעט מן השלחן ותתן קערה שלה עליו וכ' הט"ז נראה דלחם וקנקן דוקא כשאין אוכלין מאותו לחם ואין שותין מאותו קנקן הוא דהוי שינוי דומיא דסימן פ"ח גבי בשר וחלב:

ד **עצמה**. כ' הב"ח דאף לסברא זו אינו אלא כשגם בני הבית אוכלים עמהם על שולחן אחד ביחד התם הוא דשרי כשהיא אוכלת מקערה שלה אע"פ שאוכלים על מפה אחד בלא שום היכר אבל כשבני הבית אוכלים על שולחן אחר והאיש והאשה אוכלין לבדן על שולחן אחד כל אחד מקערה שלו אסור אפילו היה רגיל לאכול עמה בקערה אחת ע"כ וכתב הש"ך דמדבריו משמע כשאין שם בני בית כלל אסור ואין דבריו מוכרחים והט"ז כתב בשם הב"ח וז"ל ראיתי שטות גדול שמנתחין חתיכות קטנות בקערה אחת הוא נוטל אחת והיא נוטלת אחת עד גמר אכילה ושבוש גדול הוא דפשיטא דחשיב אכילה אחת אבל מ"מ משמע דכשמשימין קערה עם החתיכות גדולות כדרך שמשימין בקדרה וכל א' נוטל מן הקערה ומשים לפניו על כלי מיוחד ואוכל משם אין בזה איסור כיון דאין האכילה מיד בלקיחתו מקערה שלוקחה גם היא אלא משתמש בכלי אחר בינתיים כנ"ל עכ"ל:

ה **י"א**. כתב הש"ך לפי שהרב כתב זה בשם הקונטרס שמצא לכך כתב דין זה בשם י"א אבל נ"ל דאדרבה כ"ש הוא מלקמן ס"ד דלא ישתה משיורי כוס דשתיה נלמד מאכילה וכתב הט"ז שהב"ח פסק שאף מאכל לא תביא לו מאחר דמדמה מאכל לשתיה אבל לא נהירא דהא אמרו כל מלאכות עושה לו משמע כל שיש בו צד עבדות שיש בו טורח שרי ומזיגת הכוס שאני שהוא דבר של חיבה לכך אסרוהו אבל כל הקולות שישנן שם [בס"ד בשתיה] יש בזה [באכילה] ג"כ ואם הפסיק א' ביניהם מותר עכ"ל:

ו **משיורי**. משמע אע"פ שחזרו ומלאוהו כגון ששתתה היא החצי ומלאוהו אסור דמ"מ הוא שותה משיורה אבל אם שתתה היא כל הכוס ומלאוהו נראה דמותר ואע"ג שכ' ב"י שידיחו הכוס בין שתיה דידיה לשתיה דידה אנן לא נהגינן כן עכ"ל הש"ך (והמחמיר להדיח תע"ב):

ז **ישב**. כתב הט"ז משמע אפילו ישיבה בעלמא בלא שכיבה נמי אסור ודלא כהב"ח ונראה דכ"ש הוא שהיא לא תישן במטה שלו דיש טפי הרהור בשכבה ובקומה אבל ישיבה בעלמא מותר לה על מטה שלו דהיא לא מרגלא ליה ונגיעה שנוגע בסדין שהוא מלוכלך בדם אין איסור אע"פ שקצת נזהרין בזה שבוש הוא וכתב הב"ח בשם סמ"ק ישן דאשה נדה יכולה לשכב אסדיני בעלה ונזהרת מסדינים ששכב עליהם איש אחר פן תתעבר משכבת זרע של אחר ואמאי אינה חוששת פן תתעבר בימי נדותה מש"ז של בעלה ויהא הולד בן הנדה והשיב כיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי ואפילו אם תתעבר מש"ז של אחר כי הלא בן סירא כשר היה אלא דמשל אחר קפדינן אהבחנה וגזרה שמא ישא אחותו מאביו כדאיתא ביבמות עכ"ל:

ח **שנהנה**. הואיל והיא מותרת לו לאחר זמן אינו בא לידי מכשול. ש"ך:

ט **בפניו**. והב"ח כתב דאע"פ שהמזיגה שלא בפניו אם מניחה על השלחן בפניו אסור ואצ"ל כשהוא יודע שהיא מוזגת את הכוס דכיון שהניחה על השלחן בפניו חשיב כמזיגה בפניו ג"כ ואסור עכ"ד וכתב הש"ך שאין דבריו מוכרחים גם מדברי הרא"ש פ"ק דכתובות משמע דשלא בפניו ליכא איסורא כלל גם מה שאוסר לה להביא הקערה עם המאכל על השלחן אינו נראה דהא אף במזיגת הכוס אין איסור אלא בכוס המיוחד לבעלה בלבד דאיכא חיבה אבל להניח הקערה על השלחן שכל בני בית אוכלים ממנה אין קפידא אף ע"ג שגם בעלה אוכל עם בני הבית מאותה קערה דליכא הכא חיבה והכי נקטינן אבל להביא קערה המיוחדת לבעלה אסור דאף בהושטה בלבד אוסר סה"ת כשאין בו שינוי ולפ"ז משמע דמחמיר ג"כ בשאר משקים עכ"ל:

י **ליצוק**. כ' הט"ז מלשון זה משמע לכאורה שאסורה ליתן מים בכלי והוא ירחץ אח"כ אבל באמת אינו כן דאינו אסור אלא כשהיא מוצקת בשעה שהוא רוחץ ומ"מ פשוט לי דגם זה בכלל האיסור שאם הוא רוחץ מכלי שיש בו נקב למטה ובשעת רחיצתו היא מוצקת מים להכלי דגם זה מקרי הרחצה אבל הש"ך כתב בשם הר"ר יונה דאסורה לתת לפני בעלה קיתון של מים וכלים שירחץ בהם רגליו מפני שהוא דרך חיבה:

יא **להקל**. והב"ח כתב שאין להם על מי שיסמוכו להקל וראוי לדרוש שרבים שהוא אסור וכתב הט"ז ונ"ל עוד דיש להחמיר יותר בימי ליבון דאם נתיר לו באיזה קולא יותר

יש חששא שיבא לידי הרגל דבר מאחר שרואה שהיא אינה טמאה כ"כ וכן מצאתי שכתב תה"ה בשם הראב"ד סברא זו עכ"ל:

יב **שתזהר**. אבל מזיגת הכוס לחולה לכ"ע שרי. ש"ך:

סימן קצו

א **בטהרה**. בין השמשות ובדיעבד אפי' אם לא בדקה עצמה רק שחרית כו' היינו מיום ב' מראייתה ואילך כדלקמן ס"ב. ש"ך:

ב **דהקהל**. אפי' אם היא עדיין לא התפללה ערבית:

ג **שבת**. כ' הש"ך דמדברי מהרי"ל משמע דאע"פ שהתפללה היא ג"כ ועשתה שבת מותר אבל הגאון אמ"ו ז"ל כתב דלהרב אם היא התפללה ערבית אין להקל אפילו דיעבד וכ"נ דעת מהרש"ל בתשובה (ומהאגור שהבאתי מוכח דאף להמקילין היינו עד כ"ד שעות וא"כ כשהיום גדול כ"כ חשבינן יום ולילה שוין. אבל בתר הכי לכ"ע אסור) עכ"ל (וט"ז כתב בשם רש"ל כיון שנשים שלנו מתחילין למנות מיום ו' פשיטא שיכולה למנות אפילו אחר תפלת ערבית ע"ש):

ד **לערב**. כתב הש"ך נ"ל לדעת הרב אפילו אם ראתה דם סמוך לערב מפסקת קודם ברכו בתחלת ספירתה ואם היא רואה דם עד סמוך לערב פשיטא דאין דיעבד גדול מזה ומתחלת להפסיק אחר ברכו ומ"ש ונוהגים לכתחלה ליזהר היינו היכא דאפשר כגון שאינה רואה דם קודם ברכו עכ"ל:

ה **אחד**. ומעיינה פתוח וכתב הש"ך ונ"ל דנ"מ לדידן להיכא דחזרה וראתה בתוך ימי הספירה דכיון שלא ראתה רק יום א' בימי הספירה לא מהני בדיקת שחרית אפילו בדיעבד אבל אם ראתה רק כתם אפשר להקל בין בימי הספירה בין בתחלה. כ"כ בספר מעדני מלך:

ו **אחת**. תוך הז' נקיים מלבד הבדיקה דהפסק טהרה דלעיל ס"א:

ז **שפסקה**. וה"ה אם ראתה ולא בדקה עצמה ביום שפסקה מלראות (ולא בדקה) [ובדקה] לאחר ג' או ד' ימים ומצאה טהורה הרי היא בחזקת טמאה עד שפסקה בטהרה. טור ורשב"א:

ח **סתרה**. כ' הט"ז דאף לדידן דמחמרינן אפי' רואה טיפת דם כחרדל צריכה ז' נקיים למאי נ"מ כתב המחבר דין זה דסתרה ונ"ל דיש נפקותא גם עכשיו לפי מה דקי"ל דאשה שיש לה וסת א"צ בדיקה כלל כמ"ש ר"ס קפ"ו דהיא בחזקת טהרה משא"כ בז' נקיים קי"ל דלכתחלה צריכה בדיקה דהיא בחזקת טמאה עד כלות הז' נקיים ע"כ קמ"ל כאן דחזקת טומאה עליה עד שיכלו ז' רצופין דל"ת בהגיע קץ הז' נקיים היא שבה לחזקת

טהרה וא"צ בדיקה אפילו לכתחלה קמ"ל דאפילו אם תראה בסוף הז' ממש תסתור הכל א"כ עדיין חזקתה הראשונה עליה וצריכה בדיקה לכתחלה גם בעת ההיא עכ"ל:

ט **ויודעת**. והש"ך חולק על הרמ"א בדין זה ופסק דאף ביודעת בודאי שמכתה מוציאה דם אפ"ה אינה תולה בה בג' ימים הראשונים של ז' נקיים וכ"מ מדברי הב"ח דאין להקל אלא דוקא במלאה שחין ודם יוצא ממנה תמיד דאז אמרינן אם לא תתלה בו לא תוכל לספור ז' נקיים לעולם הא לא"ה אפילו ידוע שמכתה מוציאה דם אין להקל ע"ש שמאריך בזה בכמה ראיות והט"ז כתב דיש לכוין דברי הרמ"א דמיירי במכה שא"א לה להזהר שפיר אז תולה בה אבל כל שאפשר לה להזהר ולא עשתה כן אין לה לתלות כלל עכ"ל (עיין בת' צ"צ סימן ס"ה ובעה"ג סימן ע"ט):

י **עונות**. וכל עונה היא י"ב שעות:

יא **לשמושה**. דעד אותו היום חיישינן לכל יום ויום שמא תפלוט או שמא תפלוט כל הג' ימים ומע"ל של ו' עונות היא ע"ב שעות:

יב **בתוך**. כלומר אע"פ ששלמו הו' עונות בתחילת ליל ד' אחר שימושה מ"מ כיון שפלטה בתחלת ליל ד' קודם זמן שימושה במ"ש א"כ סותרת אותו יום והיינו כל יום ד' ומתחלת לספור מיום ה' עכ"ל הש"ך:

יג **להוסיף**. כתב הט"ז וכ"כ בסי' קצ"ו בשם מהר"ל מפראג שבכלה אחר בעילת מצוה תוכל למנות מיום ה' לשמושה ונראה טעמו כיון דאין כאן דם נדה רק דם בתולים לא החמירו בו משום תשמיש בין השמשות אבל אם באמת נבעלה בין השמשות בעילת מצוה נראה ודאי דחשבינן לה כאלו נבעלה בלילה שאחר אותו בין השמשות אפילו גבי כלה נמצא שאם נבעלה הכלה ליל מ"ש תמנה מיום ה' ואם נבעלה בין השמשות של סוף יום א' תמנה מיום ו' כנ"ל עכ"ל וכתב מהרש"ל אם ראתה אחר ערבית ביום א' ועדיין הוא יום יכולה ללבוש בגדים נקיים בסוף יום ה' ומונה מיום ו' ואין ספיקא בדבר עכ"ל ומשמע מדבריו דאע"פ שהתפללה היא ג"כ ערבית. ש"ך:

יד **כתם**. פי' אשה טהורה שמוצאה כתם דינה כרואה ממש גם לזה אבל אשה שלבשה לבנים ומצאה כתם ואפילו רואה ממש בתוך ימי הנקיים א"צ להמתין ו' עונות אלא תמנה מחדש ז' נקיים מיום שתוכל. ט"ז. וכ' הש"ך נראה דבכתם יש להקל היכא דלא שמשה למנות מיום המחרת של מציאת הכתם דהא הך דלא שמשה גופה גזרה רחוקה היא הלכך אין להחמיר אלא ברואה ממש אבל לא בכתמים דרבנן דאזלינן בהו לקולא בכמה דוכתי (ועיין בתשו' ש"י בחלק ב' שאלה ע"ז הורה באשה שטבלה ולא היה בעלה בעיר בליל טבילתה ומצאה כתם דפוסקת באותו יום ומונה למחרת אע"ג דנוהגין להחמיר מ"מ בכה"ג שלא שמשה ואין

בעלה בעיר מצדד להקל בכתמים וכ"פ בתשו' פני יהושע ס"ס י"ב ע"ש) ואפשר לזה לא כתב הרב האי ויש שכתבו עכשיו וכו' אחר דין הכתם אלא אחר דין רואה ומיהו מה שרוצה הב"ח להקל אף ברואה ממש כשאין בעלה בעיר אין דבריו נראין וכן המנהג פשוט במדינות אלו להחמיר אפילו אין בעלה בעיר וגדולה מזו נוהגין שאפילו כלה אינה סופרת ז' נקיים עד יום ה' לראייתה אע"פ שעדיין לא בא החתן לעיר ואע"פ שלפי דעתי אין להחמיר בזה כלל ולא נזכר בשום פוסק קדמון או אחרון מ"מ לא יהא אלא כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור ומ"מ בשעת הדחק יש להתיר להכלה שמיד שתפסוק בטהרה תספור ז' נקיים דבהכי עדיף טפי ממה שנוהגין שנשאת כשהיא נדה שהרמב"ם פסק שלא תנשא כלל עד שתטהר ואע"ג דאנן לא מדקדקין בהכי כמ"ש בא"ע ס"ס ס"א מ"מ ודאי היכא דאפשר בטהרה טפי עדיף והט"ז כתב דנ"ל להקל באלמנה שפירסה נדה סמוך לחופתה ואפילו אחר חופתה קודם שנתייחדה עם החתן שלה שאינה ממתנת כלל דבזה ודאי לא שייך למיגזר לא שמשה אטו שמשה דלא באה עדיין לכלל תשמיש כלל עמו ולמה נגזור כזה עכ"ל:

טו **אחד.** כ' הש"ך ומשמע דהכא לא נהגינן להחמיר משום גזרה דבין השמשות וטובלת מיד אחר ד' ימים ויום א' נקי דלא שכיח שתטעה במנין ובמלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן וכתב הט"ז וא"ל שמא ראתה באותן הו' עונות דם אלא שחיפהו ש"ז כמ"ש בסי' קצ"ג בבעילת מצוה דהתם שאני שדמים מצויים בה מחמת הבעילה:

טז **עת.** שהרי כבר ספרה ז' נקיים אלא שמחוסרת טבילה ויש לתמוה ממ"ש בא"ע סי' י"ג ס"ה גר ואשתו שנתגיירו מפרישין אותן צ' יום להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה וה"נ היה לנו להפרישה אחר שבא עליה באיסור כדי להבחין אם נתעברה באיסור כשטבלה שלא כראוי ונ"ל דהכא מיירי באשה שבעלה מצוי לה קודם לזה נמצא שלא שייך כאן הבחנה אבל אם לא היה בעלה אצלה קודם למעשה זה תוך צ' יום ממילא צריך הפרשה אחר ביאה זו האסורה צ' יום וצ"ע למעשה אבל בעברה על הדין שצריכה ז"נ משום חימוד כמ"ש בס"ס קצ"ג אינו דומה כלל לדין זה דשם אין כאן אלא איסור דרבנן לחוד עכ"ל (ובנה"כ תירץ דהתם כיון שנזרע שלא בקדושה לאו ישראל גמור הוא דבכמה דינים חלוק הוא מישראל כמ"ש בסי' רס"ט אבל אפילו נולד מן הנדה קי"ל דכשר עכ"ל (ועי' בבית שמואל שם ס"ק ט"ו שהרגיש ג"כ בזו) ובב"י כתב בשם הרא"ש דבטבלה ליל ז' ושמשה ביום ז' נמי לאו סתירה הוא וטובלת מיד לאחר ז' וכתב הש"ך דצ"ע לדינא דהוא רצה להשוות דברי הסמ"ק להרא"ש ופשט דברי הסמ"ק משמע לאחר ז' דוקא עכ"ל):

יז **להמתין**. כתב הש"ך ואף באשה ששכחה יום אחד דקי"ל בסעיף הקודם שצריכה להמתין ו' עונות ג"כ אין להקל לכתחלה לומר דמהני לה רחיצה וקנוח כדי שתמנה מיד וכ"פ הב"ח:

סימן קצז

א **יכלה**. כתב מהר"מ מלובלין דמי שטבלה בליל ו' ואח"כ מצאה שלא טבלה כראוי כגון שמצאה לכלוך תחת הציפורן מותרת לטבול ליל שבת כי אנוסה הוא ומי שטבלה בשבת וכשבאתה לביתה מבית הטבילה ראתה ששכחה לחתוך צפורן א' ואין שום לכלוך תחת הצפורן יש לה לחזור ולטבול בליל שבת ממ"נ אם הצפורן מעכב א"כ הוי טבילה בזמנה לצורך מצוה ואם אינו מעכב א"כ טהורה היא ולא מתקן איתתא כלל ומותרת לטבול עכ"ל וכתב הש"ך ולפ"ז ה"ה בכל ספק אם טבלה כראוי או לא ואפילו אם עברה עם בעלה לילה א' מותרת לטבול פעם שנית בליל שבת מכח ממ"נ הנ"ל:

ב **לידה**. דוקא כשטובלת אחר לידה ולא ראתה דם טמא דהיינו לאחר ל"ג לזכר וס"ו לנקבה אבל אם ראתה דם טמא וזמן טבילתה בליל שבת מותרת לטבול משום דהוי בזמנה כ"כ מהרי"ו בפסקיו ובשלא היה בעלה בעיר כתב הב"ח דדוקא כשהיה אפשר לה לטבול מקודם שבת וגם בעלה היה בעיר אז אסורה לטבול בשבת אבל אם אין בעלה בעיר ובא בע"ש אע"ג דהיה אפשר לה לטבול מקודם (כיון שלא פשעה שלא טבלה קודם לכן) מותרת לטבול בשבת וכ"כ הש"ך אבל הט"ז פסק דאין חילוק כלל בין אם היה בעלה בעיר או לא היה אלא שבא בע"ש רק הכל תלוי באם היתה יכולה לטבול קודם לכן בלא שום אונס דאז אסורה לטבול בשבת אף שלא בא בעלה עד ע"ש (ובנה"כ האריך בזה והחזיק דבריו שבש"ך ע"ש):

ג **מרחיקין**. משום דצריכה לחוף ביום דוקא וכאן א"א כיון שהוא שבת א"כ צריכה לחוף בע"ש ויהיה הרחקה בין החפיפה לטבילה (אע"ג דפסק לקמן דבדיעבד סגי שתחוף היטב בלילה היינו בחל טבילה במ"ש משא"כ כאן שפשעה מה שהמתינה עד מ"ש):

ד **ראשונה**. לפי שקונה אותה בביאה זו כמ"ש בא"ח סי' של"ט ובא"ע סי' ס"ג וע"כ אין לעשות נשואין לאלמנה בשבת כשחל טבילתה בליל שבת ואם טבלה קודם שבת צריך שיבא עליה דוקא בע"ש אחר החופה ויחוד לתוך חדר א' לא מהני כדי שיבעול אותה בשבת פעם ראשון וכ"כ מהרי"ל דבעינן בעילה גמורה דוקא אף שבס' משאת בנימין סי' צ' כתב דיחוד ג"כ קונה במקום הראוי לביאה מ"מ כיון דהרבה גדולים אוסרים יש להחמיר עכ"ל הט"ז:

ה **איסור**. כתב הט"ז והיינו דוקא בכונס אלמנה שמן הדין אסורה בשבת ואז היה חל טבילתה והיא לא פשעה במידי אבל בדין הנ"ל דהיינו במקום שנוהגין להחמיר אחר לידה או שלא היה בעלה בעיר עד שבת ודאי אסור גם במ"ש כיון שהיה אפשר לה לטבול קודם שבת למה תטבול במ"ש ותרחיק החפיפה מהטבילה בחנם וכתב מהר"מ מלובלין בתשובה סי' נ"ג דכלה בתולה שאירע טבילתה ליל שבת נראה להתיר אע"ג דנוהגים שלא לבעול בעילת מצוה עד אחר שבת משום דשאר מיני קריבות נמי מצוה הן ול"ד לאלמנה דהואיל ואסור לבא עליה ביאה ראשונה מפרישים אותה מכל שאר קורבות משא"כ בבתולה ומכל מקום טוב להקדים טבילתה קודם שבת וע"ש שהאריך וכן נוהגים. ש"ך:

ו **ביום**. כתב הש"ך משמע אפילו שתטבול סמוך לחשכה ותבא לביתה משתחשך אסור:

ז **בתה**. ואפי' אין לה בת דינא הכי דלא פלוג ובתשו' מהר"מ מלובלין נסתפק השואל במי שלא טבלה כראוי בענין שאחר ב' או ג'י צריכה לחזור ולטבול אי יכולה לטבול ביום ואם צריכה לשמור ז"נ אחרים משום סרך בתה שתאמר שראתה דם וטבלה לאחר ג'י ומהר"מ לא השיב ע"ז דבר ונ"ל דלענין שאלה קדמייתא יש להחמיר לכתחלה ובדיעבד שרי ולענין שאלה תניינא הדבר פשוט דיכולה לטבול לאחר ב' או ג' ימים ולא מצינו גזרה דסרך בתה אלא לענין טבילה ביום ועי"ל סי' קצ"ו סי"ב עכ"ל הש"ך וכתב הב"ח דאפי' ללכת מביתה לבית הטבילה מבע"י אסור והיינו כשהאשה רוחצת וחופפת בביתה והולכת למקום טבילה אבל כשיש מרחץ ובית הטבילה במקום א' ואשה הולכת מבע"י למרחץ שעה או ב' קודם חשכה ובאה לביתה אחר חשכה אע"פ שהמרחץ ובית הטבילה קרוב וסמוך לביתה אין כאן משום סרך בתה דהבת יודעת שהיא שוהה ברחיצה וחפיפה במרחץ ואינה טובלת אלא משחשכה עכ"ל מיהו באגור כתב שהמנהג באשכנז לטבול סמוך לחשכה וכתב הש"ך דהיינו שתבא לביתה משתחשך וכמדומה לי שכן נוהגים מ"מ יש להחמיר מיהו נראה דהיינו דוקא ביום ח' דאסור משום סרך בתה לחוד ובכה"ג מיקל ר"ת סמוך לחשכה אבל ביום ז' אין לטבול כלל סמוך לחשכה ויש למחות ביד העושות כן:

ח **והכלות**. כתב הש"ך נראה דהיינו דוקא לדידן שהכלות אינן טובלות בז' וכ"מ במהרי"ל דמיירי בכה"ג אבל במקום שהכלות טובלות בז' או לדידן אם נתקלקלה בימי ספירתה דאז טובלת מיד לאחר ז' אז אינה יכולה לטבול ביום דהא ביום ז' לאו משום סרך בתה לחוד מיתסרי אלא משום שמא תראה ותסתור ונמצאה זבה למפרע עכ"ל

ובאמת דבריו תמוהים וצ"ע דהא החשש שמא תסתור הוא באופן זה שחששו חכמים שמא תשמש בעוד יום ואח"כ תראה עוד בו ביום ותסתור למפרע ונמצא שבא עליה באיסור וזהו דוקא באשה דעלמא אבל בכלות לפי מ"ש רמ"א הטעם שאינן באין אצל החתן עד הלילה אזיל ליה החשש הזה ולא שייך גבה כלל וצ"ע ודו"ק:

ט **החופה**. כלומר אם טובלת אחר החופה אע"פ שהיא טבילה ראשונה לבעלה זה דינה כשאר נשים:

י **עברה**. והב"ח פסק להחמיר כמהרי"ל דביום ז' לא עלתה לה טבילה וצריכה טבילה שנית בלילה וטוב להחמיר היכא דאפשר כיון שכן ג"כ דעת הראב"ד ושאר גדולי הפוסקים עכ"ל הש"ך (וכתב בה"י א"כ לפ"ז אותן הנשים שחל טבילתן ביום ז' ע"ש וטבלה קודם חשכה אזי לא עלתה לה טבילה וצריכה טבילה שנית בליל שבת וכן שמעתי בשם הגאון מהור"ר יושע אב"ד דק"ק קראקא שפסק הלכה למעשה והצריך טבילה שנית וכ"כ ב"ש דף קי"ז שעושין שלא כדין לטבול בליל שבת בעוד היום גדול וכ"כ בתשו' עה"ג שאלה ך' ע"ש):

סימן קצח

א **רוב**. והיכא דרוב בני אדם אין מקפידין והיא מקפדת כתב ב"י בשם הרמב"ם דחוצץ וכ"פ הב"ח וד"מ וכתב הט"ז אבל אם היא אינה מקפדת לעולם ורק מקצת בני אדם מקפידין אז לא הוי חציצה:

ב **צמר**. לפי שמקפדת להסירן בשעת חפיפה או רחיצה שיכנסו שם המים וכיון דאיכא זימנא דמקפדת חוצץ לעולם. ט"ז:

ג **מהדקן**. שלא תהא חונקת עצמה וקטלא הוא שקורין האל"ז באנ"ד בל"א:

ד **חלולין**. כתב הש"ך ק"ק דבא"ח סי' ש"ג ס"א כ' סתם אם הם מעשה אריגה מותר שא"צ להסירם בשעת טבילה ולא מחלק בין עשוים חלולין מעשה רשת או לאו ויש ליישב עכ"ל:

ה **שער**. פי' שכרוכים סביב השערות ולא מהודקין בהם ע"כ אינם חוצצין. ט"ז:

ו **מוזהבות**. או מטונפים דאז מקפדת עליהן להסירן וכתב הש"ך דהג"ה זו קאי גם אסעיף הקודם וכן הוא בטור ולבוש וכ"נ מבואר מדברי הרב בא"ח סי' ש"ג עכ"ל:

ז **חילוק**. כלומר בין אם ב' שערות קשורות עם ב' שערות אחרות או ב' שערות קשורות בפני עצמן בכל ענין אין חוצצין וכן שערה אחת שנקשרה אין חילוק בין שהיא קשורה עם חברתה אחת אל אחת או שקשורה בפ"ע בכל ענין חוצצת כדאיתא בב"י בשם הרשב"א והר"ן:

ח **מקפדת**. וה"ה אם דרך רוב בני אדם מקפידין אע"פ שהיא אינה מקפדת כבס"א וכן מדמה בב"י ופשוט הוא. ש"ך:

ט **שבראש**. לפי שאין אדם מקפיד עליו:

י **בנשואה**. שמקפדת שלא תתגנה על בעלה אבל איש ופנויה אינן מקפידין וכתב הב"ח ודוקא פנויה גמורה אבל אם היתה נשואה דומיא דפנויה כגון שאין בעלה מקפיד ע"ז אפ"ה חוצץ דאזלינן בתר רוב נשואות עכ"ל:

יא **שבעין**. ואין חילוק בכאן בין תוך ג' ימים או לאחר ג' ימים. כ"כ ב"י והדרישה ודלא כב"ח עכ"ל הש"ך:

יב **חוצץ**. כתב הש"ך ונראה דהיינו היכא דאפשר שתטבול שנית יש להחמיר אבל היכא דלא אפשר ודאי כדאי הם רוב גדולי הפוסקים לסמוך עליהם שפסקו דלטהרות דוקא איתמר ולא לבעלה וגם המחבר גופיה הביא סברתם לקמן סל"ד ול"ט וע"ש ועיין בב"י עכ"ל:

יג **תדיר**. פי' שמנהגה כך וכתב בה"ג ונהגו בנות ישראל בעצמן שאין סכות שמן בשעת טבילה כל עיקר:

יד **וריר**. פי' שהוסר הגליד מעליה וכתב הש"ך וכן אם הקיזה דם בתוך ג' ימים אינו חוצץ מכאן ואילך חוצץ כל זמן שהגלד עליו עד שיתרפא כהוגן:

טו **אינו חוצץ**. בטור סיים ואם עלה עליו קרום של בשר בכל ענין אינו חוצץ פי' אפילו אם נראה תחת הקרום ט"ז וכתב הש"ך דבב"י נסתפק בפי' אינו נראה ונ"ל לחומרא דהיינו כל שהוא שוה לבשר קרוי נראה וכשהוא משוקע הוי אינו נראה ומשמע אם הוא משוקע אע"פ שנראה העץ מונח בבשר הפנימי שתחוב בו אינו נראה מיקרי כיון שאינו בשוה לבשר וכ"כ הלבוש עכ"ל:

טז **מלמולין**. פי' כשאדם מגבל טיט או לש עיסה ומשפשף ידיו זו בזו נופל מהן כמו חוטין אם נופלים על בשרה חוצצים. טור:

יז **שנסרך**. שמתחיל להתייבש ולהדבק קצת שכשתולים בו אצבע נמשך והולך חוט ממנו רש"י ומשמע דעיקר החילוק הוא בין נסרך או לא אבל אין חילוק בין נסרך בבשר או בד"א ובה"ג מצאתי וז"ל אמר רב זו שאמרו חכמים דם לח אינו חוצץ לא אמרו אלא בשלא נתבשל אבל נתבשל באש בין לח ובין יבש חוצץ ע"כ ואף שלא נמצא כן בש"ס שלנו מ"מ דברי בה"ג דברי קבלה הם עכ"ל הש"ך:

יח **ושער**. אע"פ שחופה רוב השער או כולו והרי הוא כגופו של שער שאינו חוצץ ועוד שהמראה מן הצבע אין בו ממש ואינו דומה לדיו שחוצץ דהתם יש ממשות הדיו. כ"כ רבינו ירוחם והרמב"ן והרשב"א:

יט **שאומנותו**. כתב הב"י בשם הרוקח נראה אם אשה נגעה ביורה או בקדרה ונתפחמה בבשר מעט זה אינו קפידא אע"פ שמעט נדבק בבשר עכ"ל ומטעם זה דנתי להתיר באשה שטבלה ומצאה במקום אחד בגופה שחרורית במקום שנגעה בכותלי בית המרחץ שהיו שחורים מחמת עשן המרחץ שא"צ טבילה שנית עכ"ל הט"ז (וכתב בה"י ונראה דאם אדם אחד יש לו שתי אומנות דהיינו שהוא צובע וסופר ודבק על ידו צבע ודיו אזלינן לחומרא ע"ש ועי' בש"י שאלה ס"ט):

כ **צפרניהם**. ולענין נטילת הצפרנים בחול המועד עיין בא"ח סי' תקל"ב:

כא **הטיט**. כתב הש"ך וא"צ שיהא נקרם עור ובשר על הטיט אלא כל שהטיט כך בעומק שאינו נראה בשוה לבשר אינו חוצץ כדלעיל גבי חץ וכתב הט"ז בשם רבינו תם דאפילו צואה ובצק אם יש ממנו כ"כ מיעוט שאין מקפידין מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ:

כב **צריכה**. וכתב מהר"מ מלובלין בתשו' דכיון שאין זה מדינא אלא מחומרא נ"ל שלא החמירו אלא כשנמצא ששכחה צפורן א' מיד אחר הטבילה קודם שלנה עם בעלה אבל אם לא מצאה פ"א עד למחר אין ראוי להחמיר שלא תוציא לעז על בעילתה ואפילו לא נזקקה עם בעלה באותו לילה מכוער הדבר וא"צ טבילה אחרת אם לא נמצא שום לכלוך תחתיו עכ"ל וכתב הש"ך ע"ז ונראה היכא דאפשר לה לחזור ולטבול אפילו לא מצאה עד למחר ואפילו אומרת ברי לי שלא היה שום לכלוך תחתיו יש לה לחזור ולטבול משום דהצפורן עצמו חוצץ אף בלא שום טיט וכמדומה לי שכן נוהגין להורות אבל היכא דלא אפשר אין להחמיר כיון שעבר הלילה והט"ז כתב שאם כבר שמשה אין לה לטבול שנית דאפשר שנתעברה ואם באת להחמיר עליה בטבילה שנית אתה מוציא לעז על אותו הולד (וכל זה כשאין צואה או בצק תחתיו אבל אם יש תחתיו אפילו נזקקה לבעלה צריכה טבילה אחרת לד"ה) וכתב עוד דאם אירע טבילתה בחול המועד כתב המרדכי דלא תחתכם בעצמה אלא ע"י שפחה עובדת כוכבים אבל אנן קי"ל בא"ח סי' תקל"ב דמותרת לחתכם בלי שום שינוי (והמרדכי החמיר ע"י עצמו כ"א ע"י עובדת כוכבים) אבל בשבת ויום טוב נ"ל (אם אירע ששכחה ליטול הצפרנים בשבת וביו"ט לא תאמר לעובד כוכבים שיחתוך לה דכיון שאין מצוה גמורה בנטילת הצפרנים דהא אפשר בניקור תחתם למה נבטל בזה שבות דשבת דאמירה לעובד כוכבים ועוד שאשה מסייעת ע"י שמטה לה את ידיה וכאלו היא עושה מלאכה בשבת ויו"ט ע"כ) לא תחתכם כלל אף ע"י עובד כוכבים אלא תנקרם היטב וראיתי מי ששגג בזה וצוה לחתוך

ביו"ט ע"י עובד כוכבים ולא כוון נכונה עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו באריכות וסוף דבריו דמותר לומר לעובד כוכבים ליטלם דלא גזרו משום שבות במקום מצוה וכן פסק מ"א סי' ש"מ דמותר לומר לעובד כוכבים לחתכם דמסייע אין בו ממש ובתשו' ח"צ שאלה פ"ב משיג על הש"ך שבנה"כ והסכים עם הט"ז מאחר שהוא לחומרא) מיהו כיון דאפשר ליטלן שלא בכלי למה נקיל בכדי אבל שלא בכלי הדבר פשוט דמותר ולית דין צריך בשש עכ"ל וע"ש):

כג **חוצצת**. כתב הש"ך היינו היא עצמה משום שפירשה אפילו לא נמצא עליה דבר חוצץ ובפירשה רובה נראה דלדידן יש להחמיר ג"כ ולהצריכה טבילה שנית ע"ש:

כד **מהודקים**. לפי שמקפדת להסירם בשעת לישה והוה כההיא דחוטי צמר. הראב"ד:

כה **וקשקשים**. היינו לוחות שעושים הרופאים ע"ג מכה והב"ח פסק דבאגד וקשקשים אפילו רפוים חוצצים דלא עיילי בהו מיא שפיר:

כו **טבלה**. כתב הב"ח דמל' זה משמע שאינו חוב עליה אלא צריכה לחוש לטובתה שאם טבלה ונמצא דבר ביניהם לא עלתה לה טבילה והש"ך חולק עליו וס"ל דחוב הוא עליה לחצוץ שיניה ואפי' אמרה אבדוק אחר הטבילה בין השינים חיישינן שמא תשכח מלבדוק:

כז **ומנהג**. כ' הט"ז פשוט שאם לא נהגה כן א"צ לעכב הטבילה בשביל זה ובשבת ויו"ט המנהג שאוכלים בשר רק שתזהר לנקר ביותר אח"כ עכ"ל:

כח **עלתה**. דהכא לא בעינן ביאת מים אלא ראוי לביאת מים לכך תלי' לקולא כדלקמן סכ"ו:

כט **לקולא**. כתב הש"ך דבעל הרוקח חולק ע"ז ופסק דצריכה טבילה אחרת ויש להחמיר:

ל **רפתה**. והב"ח פסק דאפי' ברפתה לא עלתה לה טבילה גזרה אטו לא רפתה אבל הט"ז פוסק דהעיקר כדעת המחבר ע"ש:

לא **במים**. כתב הש"ך דוקא במי מקוה אבל לא במים תלושין אבל הט"ז כתב דיכולה להדיח ידיה אפילו במים תלושין (שעכשיו שמחוברין למקוה יהיו גם הם כשרים דמשקה טופח הוא חיבור) ודלא כמ"ש הרמ"א בסי' ק"כ ס"ב וכתב עוד דמה שכתב המחבר דמהני רפתה ואח"כ כתב דמהני אם הדיחה ידיה אפי' בלא רפתה מ"מ צריך שלא תאחוז בה בכח דאל"כ לא מהני הדחה תחלה אלא דלא חיישינן לזה עכ"ל וכתב הדרישה דיש היתר גמור שבשעה שהאשה טובלת וחברתה דוחפה במים שיכולה לאחזה בידיה בשעת דחיפה אם הדיחה ידיה במים תחלה וא"צ להפריד ידיה ממנה ולא כמו שנוהגין נשי דידן שמפרידין ידיהן ממנה בשעת דחיפה וכתב הש"ך שלפע"ד אין להורות קולא בדברים

שנהגו איסור דהלא במשנה ובפוסקים אינו אלא דבדיעבד שרי אבל לכתחלה מאן לימא לן מיהו באשה שאינה יכולה לעמוד על רגליה פסק בתשו' מ"ב סי' פ"א דיש לטבלה ע"י שתאחזנה ב' נשים בזרועותיה וידיחו ידיהם תחלה במים עד שיהא טופח ע"מ להטפיח אבל אין לה תקנה שישכבוה על הסדין ויטבלוה דסדין מקבל טומאה ואסור (כדלקמן סעיף ל"א) עכ"ל:

לב **מגונה**. דחיישינן שמא יוציאנה קודם שיטבול זה ונמצא טובל במקוה חסר מה שחסרו המים שטפחה בידו של זה. ב"י:

לג **שהמים**. כתב הט"ז דלרמב"ם ורמב"ן דס"ל לעיל דאפי' באוחז בכח אינו חוצץ כל שהדיח ידיו תחלה א"כ אין חילוק בכאן אם הם מלוחלחות ממי מקוה או משאר מים תלושין ע"ש והש"ך כתב דצ"ע דכאן משמע ביש שם טיט צריכה להגביה רגליה ויכולה לטבול שם ובסל"ג פסק כשיש שם טיט לא תטבול כלל ולמאי שכתבתי לקמן דיש חילוק בין טיט לטיט אתי שפיר עכ"ל:

לד **כלי**. אפילו רחב וקבוע בענין שאין לחוש שמא תפול ממנה. ש"ך:

לה **נסרים**. כ' הט"ז ויש לתמוה טובא על מנהג מדינתנו שעושים נסרים במקוה שתעמוד האשה הטובלת עליה ובלבוש האריך בתמיה זו מאד וכבר קדמוהו בתשובה מוהר"מ פדאוו"ה ששאל ממנו מוהר"ר דוד ויטל למה עושין כן והשיב לו בארוכה ועיקר בנינו דהנסרים שלנו במקוה אינם חשובים מיוחדים למדרס הואיל ואין עשויין לעמוד עליהם לטבול כי אדרבה בזה יוצאין מתורת כלי וחשובין כתקרת הבית ובפרט מאחר שנקבעו במסמורות כיון שלא היה מתחלה שם כלי עליהם ע"כ ועוד נראה למצוא היתר אפי' באינם קבועים במסמורות וכו' ע"ש שמאריך בזה וסיים וכל זה שכתבתי בהיתר הנסרים שייך ג"כ לשליבות של עץ במקוה שיש בכל מדינתינו דזכרון א' עולה לכאן ולכאן עכ"ל וכ' מוהר"מ מלובלין בתשו' דודאי אין לשנות המנהג שלא להוציא לעז על הראשונים ואעפ"כ בכל זמן שמזדמן לידי שמתקנים או בונין מקוה חדשה אני מצוה תמיד לתקנה בדברים שאינם ראוים למדרס כדי שתהא כשרה אליבא דכ"ע עכ"ל:

לו **טבילה**. והב"ח כ' דאין נראה להקל כיון דלרש"י ותוס' לא עלתה לה טבילה כו' וכ' הש"ך דדבריו הם תמוהין ודברי המחבר עיקר:

לז **השליבות**. כתב הט"ז לפי מה שנתבאר לא קי"ל כן אלא גם הם מותרים אע"ג שעשה כבר השליבה וקבעה אח"כ במקוה אך שבזה ראיתי הרבה נכשלים שאין עושין אותן רחבים ד' ויש לחוש לפחד שמא תפול ואסור לכתחלה ע"כ כל מורה ישים לבו על זה:

לח **בקרקעית.** שמשם זוחלין המים לחוץ וטעם היתר בזה לפי שאין שם פחד לפי שקבוע הוא בקרקע וג"כ אין שם כלי עליה לפסול בשאיבה דאין לו לבזבז ואינה מקבלת מים ע"כ לא הוה רק פשוטי כלי עץ. ט"ז:

לט **שלא.** כ' הש"ך אע"ג דלעיל סי"ד פסק דאינו חוצץ אלא טיט היון וכו' י"ל דהכא נמי מיירי במקוה שיש בה טיט עבה כמו טיט היון ואפשר ע"ז סמכו עכשיו שטובלין במקוה שיש טיט משום דסתם טיט אינו כמו טיט היון:

מ **עלתה.** כ' הש"ך צ"ע בזה וכן הא דעצמה עיניה ביותר בסל"ט די"א דעלתה לה טבילה וזה אינו לפי מ"ש המחבר לעיל גבי כחול וגבי דם שבמכה שחוצץ והא בהא תליא לפי הגירסא בש"ס וכדמוכח מכל הפוסקים עכ"ל והט"ז כ' וקשה לי למה יפסול בדיעבד מ"ש מס"ל דאמרי' מפני שהמים מקדימין ה"נ נימא הכי וי"ל דהכא יש חשש שידבקו הקמטים שהם בגוף למעלה מן המים נמצא שבביאתם למים כבר הם מדובקים ולפ"ז אם הכניסה עצמה עד צוארה במים תחלה הוי טבילה בדיעבד בכל גוונא ונ"ל שנכון לכל אשה שתעשה כן שעכ"פ יש בזה צד מעליותא אם תשהה הרבה ולאו אדעתה עכ"ל (ובנה"כ מתרץ דהתם כשתחבה רגליה במים כבר נגעו רגליה במים קודם שהגיעו לטיט ואותן המים מחוברים למקוה והלכך לא הוי חציצה אבל הכא ע"י הקמטין לא יהיו המים שבתוך הקמטין מחוברים למקוה כלל ודו"ק עכ"ל):

מא **לא.** והב"ח פסק דעלתה לה טבילה ואיתא בש"ס נתנה תבשיל לבנה לא עלתה לה טבילה וכתבו הט"ז לקמן ס"ס קצ"ט:

מב **חוצצים.** דאע"ג דבית הסתרים א"צ ביאת מים ראוי לביאת מים בעינן. ש"ך:

מג **צריכה.** כ' הש"ך מיהו כל זה אינו מעכב בדיעבד וכ"מ בב"ח:

מד **בבגדיה.** כ' הש"ך נראה דוקא באותן הבגדים שהן רפויים עליה אבל לא באותן שהן מהודקים שוב מצאתי כן בהרמב"ן כו' ע"ש:

מה **להסירן.** משמע כל שיכול להסירן אפילו דיעבד חוצצין. ש"ך:

(מה*) [**טבילה אחרת.** בלא ברכה. ב"ח וש"ך]:

מו **להחמיר.** מיהו אם אנסה חברתה ואטבלה כונה דחברתה כונה מעליותא היא לכ"ע הכי אמרי' בש"ס חולין דף ל"א:

מז **אלו.** כגון כלב או חמור או ע"ה או עובד כוכבים או חזיר או סוס או מצורע וכיוצא בהן כ"כ בש"ד אבל ברוקח וכל בו איתא שאם פגע בה סוס תעלה ותשמש שבניה עומדים נאה בדבורן שומעין ומבינין לומדים תורה ואינם משכחין וממעטין בשינה ולא עוד אלא שאימתן מוטלת על הבריות כו' עכ"ל וגרסינן בפסחים האי מאן דפגע באיתתא

בעידנא דסלקה מטבילת מצוה אי איהו קדים ומשמש אחדא ליה לדידיה רוח זנונית ואי איהי קדמה ומשמשה אחדא לה לדידה רוח זנונית מאי תקנתיה לימא הכי שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך והוא בתהלים ק"ז והכי מייתי לה ברוקח אבל בתולדות אהרן לא ציין מקרא דשופך בוז על נדיבים אלא ומזיח אפיקים רפה באיוב י"ב נראה שלא היה גורס בש"ס שופך בוז וכו' ובילקוט מייתי ש"ס זה בתהלים ובאיוב הלכך נמרינהו לתרווייהו עכ"ל הש"ך:

סימן קצט

א **ראשה**. כתב הש"ך דלשון הרמב"ן הוא כל שער שבה ועכשיו נהגו לסרוק שער ראשן במסרק ושאר שער שבה מפספסת אותן בידיה יפה יפה עכ"ל:

ב **גופה**. הסכמת הפוסקים דתקנת עזרא אינו אלא בחפיפת שער אלא שנהגו להחמיר לחוף ולהשתטף כל הגוף להכי מקילינן בכמה דברים בחפיפה אבל מה שצריכה לעיין בכל גופה שלא יהא דבר חוצץ מדאורייתא היא עכ"ל הש"ך:

ג **גריד"א**. כתב הלבוש דהיינו מה שאנו קורין בל"א קרייד"א אבל הפרישה כ' שטעות הוא וכן שמעתי מלועז א' כו' ומיהו משמע בנתר שאנו קורין בל"א זיי"ף מותרת לחוף שאינו מסתבך ואדרבה מנקה הזוהמא וכן נוהגין וחושבין זה למצוה. ש"ך:

ד **שרי**. כ' הש"ך פי' פעם זה שאינה צריכה לחזור ולחוף אבל שתסמוך ע"ז לחוף שוב בנתר וכיוצא בו לא וכה"ג אמרינן לעיל סימן נ"ז דכל מה שאמרו חכמים שהיא טרפה אינה חיה אפילו אנו רואים שהוא חי טרפה ודלא כלבוש שכתב ואשה זו חופפת וכו' ולא דק עכ"ל:

ה **לנסות**. שלש פעמים וא"ל נחזי אנן אי היין מסבך השערות או לא י"ל דאין טבע שערות של כל אדם שוה וכמ"ש חכמי הרופאים וחכמי המחקר. ש"ך:

ו **הטבילה**. ובמדינות אלו נהגו הנשים להשתטף ולחוף ולרחוץ ולסרוק הכל בבית המרחץ סמוך מיד לטבילה ונכון הוא. ש"ך:

ז **ביום**. כגון שתלך בדרך ולא יהיה לה חמין בלילה או שאר אונס ונראה דהא דאמרינן בשעת הדחק חופפת ביום ברור הוא דבלילה צריכה עיון ובדיקה בכל גופה קודם הטבילה. ט"ז:

ח **מנהג**. והש"ך כ' דלאו במנהגא תליא אלא כך הוא עיקר הדין שתרחוץ ותחוף היטב בע"ש ותרחוץ ותחוף במ"ש ג"כ (וכן אם חל י"ט יום ה' ו' או יום א' ב' ואירע טבילתה במוצאי שבת או במוצאי י"ט חופפת מעי"ט או מערב שבת. ובמ"ש או מוצאי י"ט חוזרין וחופפין ע"ש ס"ק ו'. נדה שחל ליל טבילה במ"ש וביום ו' היתה עדיין בימי אבלה מותרת לעשות חפיפה ביום ו' בחמין כדי

שתטבול בזמנה לבעלה (פנים מאירות שאלה ח' ע"ש) כתב בה"י אם לא היה בעלה בעיר ובא בלילה שלא היתה יודעת שיבא בלילה מותרת לחוף בלילה ולטבול):

ט **תזהר**. זה קאי אכל מקום שהחפיפה מרוחקת מהטבילה יום או יומים. ש"ך:

י **תעיין**. כ' הש"ך דלכ"ע צריכה לעיין ולבדוק בשעת חפיפה ובשעת טבילה ולזהר בין החפיפה לטבילה מליגע בדברים החוצצים הראוים לידבק אם אפשר וכמ"ש הרב והכי נהוג:

יא **ותדיח**. אבל לא כל הגוף וה"ה בשבת מותרת לרחוץ בחמין שהוחמו מע"ש פניה ידיה ורגליה או שאר אברים כל שאינה רוחצת כל גופה וכמ"ש בא"ח ר"ס שכ"ו ובתשו' מ"ב סימן ה' כתב וכמדומה לי שלא נהגו הנשים לרחוץ ולא ללבוש לבנים בשבת וי"ט (ואפשר משום שאין אשה יודעת לחלק בין חמין שהוחמו מע"ש או מע"ט או הוחמו בשבת וי"ט גם אינה יודעת ליזהר מדין סחיטה) עכ"ל וטעם מנהגן שאין לובשין לבנים בשבת משום שאז היו צריכין לטבול במ"ש והיו מרחיקין הטבילה מהחפיפה והא ראיה שבי"ט לובשין לבנים ובשבת הוא שנהגו שלא ללבוש ולענין לבישת לבנים בט"ב עיין בא"ח סי' תקנ"א ס"ג בהג"ה ולענין אבילות ע"ל סימן שפ"א ס"ה בהג"ה עכ"ל הש"ך:

יב **עונה**. ויש פוסקים אין מחלקין בין תוך עונה אלא בין סמוך לטבילה או לא שאם החפיפה היה סמוך לטבילה אין צריכה לחזור לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחזור ולחוף ולטבול ויש להחמיר כשתי הדעות עכ"ל ש"ך:

יג **תולה**. והש"ך פסק דאין תולין להקל עד שאמרה ברי לי שלא היה עלי בשעת טבילה וכן הוא ממש דעת כל הפוסקים וכן העיקר לדינא וכ"פ הב"ח:

יד **אבל**. והא דכתב בס"ח דאם לא חפפה לא עלתה לה טבילה אפילו לא נמצא עליה דבר החוצץ תירץ הב"ח דמיירי כאן שחפפה ראשה אבל לא כל גופה דבגופה ליכא אלא מנהגא בעלמא ואם טבלה בדיעבד עלתה לה טבילה אבל נמצא עליה דבר חוצץ אפילו דיעבד לא עלתה לה טבילה אע"פ שנתעסקה באותו המין והט"ז מתרץ דג' חלוקות יש בדבר דאם תוך העונה שחפפה טבלה א"צ טבילה אחרת ואם יש עונה צריכה טבילה אחרת אא"כ נתעסקה אח"כ והיינו שעכ"פ אין בין חפיפה לטבילה רק עונה א' אבל אם יש ביניהם הרבה כגון שחפפה בערב שבת וטבלה במ"ש דחפיפה זו לא מקרי קודם טבילה כלל אלא רחוק ממנה אז לא מהני נתעסקה אח"כ וע"כ כתב בזה לא חפפה קודם טבילה ר"ל אלא רחוק ממנה הרבה עכ"ל:

טו **עיינה**. וכ"ש אם לא חפפה תולין להקל וע"ל סימן קצ"ח דהרוקח חולק ע"ז ופסק שאין תולין להקל. ש"ך:

טז **תבשיל**. והיכא שהיה ביד בנה תבשיל א"נ היה מלוכלך בטיט ולקחה בנה על ידה ערומה ואח"כ טבלה ולא עיינה נפשה לא עלתה לה טבילה דדמי לנתנה תבשיל לבנה. ב"ח:

יז **בגדיה**. דל"ד לנתנה תבשיל לבנה שאין רגילות להיות על הבגדים דבר לח לידבק בגוף האשה. שם:

סימן ר

נוהגים. כתב הט"ז אפשר שבימי רמ"א נהגו כן אבל עכשיו אין נוהגים כן וגם אנו שמענו שהנשים אינן נזהרין אפילו בחיבוק ידים בהפסקה בין לב לערוה ונראה שגם זה אליבא דהלכתא אלא שלכתחלה יש לעשות חיבוק ידים דאין פקפוק על זה עכ"ל וכ"כ הש"ך דנשי דידן מברכות במים צלולים ועיניהם חוץ למים ומנהגן תורה היא עכ"ל (ושל"ה כתב אנשי מעשה יזהירו לנשותיהן שיטבלו ותברך ואח"כ תטבול שנית):

סימן רא

א **מקוה**. היינו מי גשמים שנקוו לגומא ואע"פ שאינן מים חיים שא"צ מים חיים אלא לזב ולא לנדה ולזבה טור ופוסקים אבל הבארות שנובעים הם מעיין גמור לכל דבר. כ"כ מהרי"ק והרמב"ן בתשובה:

ב **באמה**. בתשו' הרי"ו סימן ע"ה כתב דאורך ב' מנעלים מאדם בינוני היינו אמה וע"ש וכתב הט"ז וכל זה לאדם אבל לכלים מטהר מעיין בכ"ש לדברי הכל וכ"כ הטור:

ג **באשבורן**. פי' שהם מכונסים במקוה או על ידי גדר סביבם:

ד **הכל**. כתב הש"ך משמע אפי' אותן מקומות שלא היה הנהר הולך בהן מתחלתו הרי הן כמעיין מיהו זה צ"ע אם בעינן דוקא רוב מים חיים או אפילו אם אין הזוחלין רק שוה בשוה כל שאין הנוטפים רובא הוי ג"כ הכל כמעיין וצ"ע לדינא דהא נוטפין מדאורייתא פסולין ועיין בפ"ב דחולין סוף דף כ"ח וכ"ט גבי מחצה על מחצה כרוב עכ"ל:

ה **שיקוו**. ומשמע דכ"ש אם היה כאן גומא ונתמלאה מגשמים אע"פ שנזחלו לתוכה מבין ההרים כיון שעכשיו הם באשבורן הרי הוא כמקוה ומותר לטבול בתוכה. ש"ך:

ו **ולהחמיר**. פי' לטבול בנהרות מטעם שמא ירבו שם מי גשמים והפשרת שלגים ואלו אין מטהרין רק כשהם קבועים במקום א' והיינו באשבורן וכל נהר הוא זוחל וזחיל אינו מהני רק מן המעיין וכתב בת"ה שמעתי מקשים מ"ש נוטפין דפסלן זוחלין ברבייתן ומפקי להו מתורת זוחלין ומים שאובין דפסלי המקוה לגמרי ואפ"ה אם היה כבר מקוה שלם של מ' סאה ונפלו לתוכו אפילו אלף סאין שאובין בבת א' לא פסלוהו ותירץ הט"ז

דהכא פסול מטעם דחיישינן שהפשרת שלגים וגשמים יורדין ממקום גבוה שאצל שפת הנהר ובזה אין חיבור דקי"ל קטפרס אינו חיבור וא"כ חיישינן שמא תטבול באותו מקום מדרון ושם אין חיבור להזוחלין הנמשכים למטה מן המעיין ונמצא שטובלת במקוה פסול בזוחלין עכ"ל:

ז **בשעת**. אפילו דרך זחילתן שאין עשוי כמין מקוה בנהר אע"פ שרבו וכו' משום שאין לך טפה יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפתיים ונמצא עיקר רבויין ממקורן מיהו במקום שיש מקוה אין לטבול בנהרות אלא בזמן שהנהר קטן שאז מותר. ש"ך:

ח **ספיקו**. כ' הש"ך אין כונת המחבר משום ספק דרבנן ולקולא שהרי איהו סובר לקמן סכ"ג דאפילו כולו שאוב אינו אלא דרבנן אלא מיירי במקוה נעול שאין יכולין להכניס לתוכה מים אלא בהמשכה דרך הגג והלכך כיון שיש בו כ"א סאה אינו נפסל במים שאובים כיון שהומשכו כדלקמן סמ"ד והרב אזיל לשטתו דלקמן סמ"ו דהמשכה אינה מועלת אלא ע"ג קרקע הלכך הכא בגג פוסלת המשכה ולכך הוצרך לטעם ספק דרבנן לקולא וכ"כ הט"ז דאין להאמין לעובד כוכבים אפילו במידי דהוא ספיקא דרבנן כ"ש כאן דיש הנאה לעובד כוכבים הלכך מ"ש הש"ע כאן דאין חשש רק באם אין שם כ"א סאין הוא שלא בדקדוק וכ"כ הב"ח דדוקא בנעול במפתח אבל באינו נעול כיון דהעובד כוכבים יכול ליכנס לתוכו וליטול מים משם ולחזור ולמלאותו אין להאמינו לעובד כוכבים אפילו המקוה שלם דחיישינן שמא יחזור וימלאנו ע"כ. וכתב הש"ך ומשמע דלא חיישינן שנטלו משם מים והחליפו אלא כשנהנה בחליפין וכדלעיל סימן קי"ח ס"י כגון שהמים שבמקוה סרוחים ומתיירא שלא יפסיד שכרו או להוריקה ממים המלוכלכים ולמלאותה מים נקיים לרחוץ גופם הא לא"ה לא חיישינן שמא כוון להכשיל עכ"ל (כתב מהריב"ל ח"ב סימן ס"ט וז"ל הך דינא אינו אלא במקוה מי גשמים אבל במקוה מים חיים הנובעין מן הקרקע אפילו שלפעמים יחרב המעיין ולא ישאר אלא רביעית הלוג אין לחוש למים שאובין דשאיבה אינה פוסלת במעיין ע"ש חלוקי דינים ועיין במהר"י טראני חלק י"ד סימן י"ט ובספר משבית מלחמות סימן י"ב ובפליטת ב"י סי' ה'. ובכנה"ג בשם מורו הרב כתב שאם היה המפתח ביד ישראל אלא שבאותו יום נשבר הדלת פתאום אין לחוש דבאותו יום זילף את המקוה ומילאו דמירתת ע"ש):

ט **לפנינו**. ואין סומכין על העובדי כוכבים שאומרים בהיפך או שאומרים שנתקנה בענין אחר אע"פ שהם מסל"ת כ"כ מהרי"ק:

י **הכלים**. אע"ג דמעיין לכלים טמאים סגי בכ"ש היינו במקום חבור המעיין אבל הכא שנתלש הגל צריך מ' סאה. ש"ך:

יא **מקוה**. וה"ה של מעיין שבדבר זה שוה מעיין למקוה כ"כ הטור לפיכך גיגית שקבעוה בארץ ונתמלאת ממי גשמים אין טובלין בה כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה ומשמע אם לא היה שם כלי עליה קודם שקבעוה כגון שקבעו עץ או אבן וחקקו אח"כ כשר. ש"ך:

יב **המטהרו**. פי' שעל ידי נקב זה נתבטל שם כלי ממנו ואינו מקבל טומאה ושיעורו הוא כמוציא זית והוא פחות משפופרת הנוד. ט"ז (ודוקא בשוליה אבל נקבה מן הצד אפי' כשפופרת הנוד וגבוה מעט מן השולים ומקבל מן הנקב ולמטה קצת מים פסול כדלקמן סעיף מ')

וכתב הש"ך וצ"ע דמשמע דס"ל להמחבר דנקב כ"ש לא סגי כלל מדינא ולקמן ר"ס מ' כתב כלי שניקב בשוליו אפי' כ"ש אינו חשוב עוד כלי לפסול המקוה ואפשר דבריו שבכאן הם על פי מה שכתוב שם אח"כ ומכל מקום אין להקל לעשות מקוה לכתחלה בכלי כזה ור"ל אלא בעינן כנקב המטהרו ודוחק עכ"ל:

יג **ובבנין**. פי' בצרורות וכיוצא בהן כעין בנין לא חשיב ככלי כלל וכשרה אפי' לכתחלה. ב"י. וגפסית הוא ג"כ כמין סיד ולבן יותר מסיד. ערוך:

יד **כשר**. אף להטביל בתוכו דכיון שהסיד וגפסית על הארץ הם עומדין כארעא סמיכתא דמיא וכל שמירח הצדדים בטיט חשיב כקבוע וכשר. ש"ך:

טו **שיצאו**. דמיד שעברו בכלי נעשו שאובים וכתב הב"ח דל"ש כשהכלי שלם בלא שום נקב והמעיין מקלח לתוך הכלי וכשנתמלא הכלי יוצאים אח"כ מפי הכלי ולחוץ ול"ש שיש נקב בצדו של כלי וממנו מקלחים לחוץ נקראו מים שאובים דלא נתבטל שם כלי מחמת הנקב שבצדו כיון שמקבל מים מן הנקב ולמטה אבל נקב בשולי הכלי כשפ"ה אז ודאי דנתבטל שם כלי ושרי לטבול אף בתוך הכלי כמ"ש במקוה דבדבר זה שוה מעיין ומקוה עכ"ל (וכתב ט"ז דכל זה איירי דהכלי נעשה מדעת אבל שלא מדעת אינו פוסל המים היוצאים משום שאיבה כמו בכלים שתחת הצינור בסעיף מ"א ע"ש):

טז **ולתוכו**. פי' שהיו מי המעיין נופלים מקצתן ע"ג שפת הכלי ומקצתן לתוך הכלי וכתב הב"ח מיהו מה שמתיר הרשב"א לטבול תוך הכלי כשיש מ' סאה ביניהם דין חדש הוא ולא משמע הכי מן הפוסקים אלא תוך הכלי לעולם פסול וכתב ב"י בשם הרוקח דאמת המים שהמשיכן דרך חריץ בקרקע אל גיגית גדולה מחזקת יותר ממ' סאה ושקע הגיגית בקרקע אסור לטבול בתוך הגיגית אע"פ שמי הגיגית שהן שאובים מחוברים אל האמה ע"כ ופשוט הוא דאם יש בשולי הגיגית נקב כשפ"ה דכשר ש"ך. וכתב הט"ז דמ"ש המחבר שמקלח לתוך כלי נראה דהאי כלי נעשה מדעת שם כמ"ש בסמ"א בכלים

שתחת הצינור דדוקא מדעת אדם בעינן וא"ל יתכשרו גם מה שבתוך הכלי משום השקה שמי המעיין מטהר אותם דכאן יש חשש שמא יטבול בתוך כלי שאינו מחובר למעיין:

יז **נכנסים**. דכי היכי דהטומאה לא ירדה אלא דרך שם ה"נ נכנסת הטהרה דרך שם. כ"פ רש"י:

יח **צדו**. דאם הנקב למעלה אז המים בתוך הכלי הנוגעים למקוה מתחברים למקוה ויש להם דין מקוה משא"כ כשמתחברים מן הצד שאז מים שע"ג כלים לא נחשבו כמי מקוה רק מן הצד מה ששוה למי מקוה נחשב למי מקוה. ש"ך בשם אביו הגאון:

יט **מעיין**. לטהר בין בזוחלין בין באשבורן ובכלים בכ"ש וכ' הט"ז דצ"ל דהמעיין היה משוך תחלה אלא שעכשיו הוסיף המשכתו לבריכה אבל אם היה המעיין עומד תחילה והמשיכו לבריכה או שריבה עליו מים שאובין אע"פ שמהני ההמשכה לטהר השאובין לטבול בהם מ"מ לענין זחילה לא מהני ולא מטהר אלא באשבורן כי הוא עצמו לא היה זוחל תחילה. זה נ"ל ברור עכ"ל:

כ **מקוה**. שאינה מטהרת אלא במ' סאה ובאשבורן. טור. וכ' הש"ך דנ"ל אע"ג דעדיין לא נחו המים ועדיין זוחלין רק שהופסק המעיין אין שוב שם מעיין עליו אלא דין נוטפים יש לו והקשה הפרישה מ"ש מטבילה בנהרות בעת הגשמים דפוסל בס"ב הא גם שם נמשך עם מי המקוה ולמה לא יהיה למי הגשמים תורת מקוה כמו כאן ותירץ הש"ך דהתם לא פסיל אלא לטהר דרך זחילתן אבל באשבורן מותר דלא יהא אלא כולה מי גשמים וזה פשוט עכ"ל:

כא **חזרה**. מ"מ אין דינו כמעיין לכל דבר כי לזבים ולמצורעים לא הוי מעיין כבתחילה לענין מים חיים דבעינן בהו. כ"כ ב"י:

כב **כאשבורן**. כתב הש"ך והא דכתב לעיל ס"ח דאם מקלח על שפת הכלי מותר חוצה לה אפי' המים שבתוכה מרובים אפשר לחלק דשאני התם כיון דהמים עצמן שבתוך הכלי הן ג"כ מהמעיין וגם עתה המעיין מקלח לתוכן והן מחוברים למעיין משא"כ הכא עכ"ל וכתב הט"ז דמ"ש הרב דאין לטבול בו רק באשבורן מיירי ע"כ שהמעיין היה עומד בלי זחילה תחלה דאל"כ מותר אף בזוחלין:

כג **חזר**. כתב הש"ך ונראה דאפי' לא נפסק הקילוח דין מקוה יש לה כיון שהעבירו ע"ג אחורי כלים הוי כהפסיקו וגם מיירי דוקא כשכל המעיין מקלח ע"ג כלים אבל אם קצתו על שפת הכלים יש לו דין מעיין במכ"ש דמקלח לכלים גופיה דלעיל ס"ח וכ"כ הט"ז וכ' בתוי"ט פ"ה משנה ב' נ"ל דהכא מיירי נמי בענין דאי לאו אלו הכלים (היו המים נמי עוברים) דאי לא תימא הכי יהיו נפסלין אפי' למקוה משום דהוייתן ע"י טהרה בעינן

ובהגהת פרישה כתב דהכא בכל ענין שרי כיון דמעיין הוא. מיהו לקמן סמ"ט הביא המחבר יש מי שאינו מחלק בכך עכ"ל:

כד **אחורי**. דגזרינן אטו תוך הכלי ומן הדין היה נראה להקל בכל הכלים בדיעבד אך כיון דדעת הראב"ד והרשב"א והר"ן לאסור אף דיעבד בשאר אחורי כלים אין להקל אבל בכלי חרס יש להקל בדיעבד לכ"ע עכ"ל הש"ך:

כה **כשרים**. ושם זוחלין עליהם דהוי כיורד בקילוח בלי הפסק:

כו **אגוז**. הירוקים שאין עלה האגוז שהוא צובע חשוב ככלים:

כז **ומעיין**. פי' או מעיין כ"ש אע"פ שהוא עומד כגון מקואות אלו שמימיהם ממקורות של מעיין יכול לשאוב וכו' והם כשרים היינו דוקא באשבורן אבל לענין זחילה ודאי אין כאן דין מעיין כיון שמתחלה היה המעיין עומד ולא מושך. ט"ז. וכ' הש"ך בשם ר' ירוחם דאם הלכו אותן המים שהשליכו במעיין למקוה חסר שלא היה בו כלום יש מתירים ג"כ לטבול בו ומשמע דיש אוסרים והלכך טוב להחמיר מיהו נראה דדוקא במקוה חסר שלא היה בו כלום אבל במקוה חסר כ"ש או יותר ונשאר שם כ"א סאה אינו פוסל המקוה לכ"ע דרובה בהמשכה כשרה עכ"ל:

כח **רבים**. וכתבו הרמב"ם והרא"ש מיהו נתבטל מהמעיין דין זוחלין אלא מטהר באשבורן דוקא ומ"מ מבואר דדין מעיין עליו לטבילת כלים בכ"ש והמחבר לא ביאר דין זה משום דכיון דטומאה וטהרה אינו נוהג בינינו לא שייכא טבילת כלים האידנא ובכלים הנקחים מעובדי כוכבים באמת קי"ל דצריך ג"כ מ' סאה כמו אדם כמ"ש בר"ס ק"ך ע"ש עכ"ל הש"ך:

כט **חולקין**. וס"ל דבמעיין כ"ש שאין בו מ' סאה פוסלת בו שאיבה:

ל **כסותו**. פי' הש"ך כשטובל בו כסותו והגביהו נעשו המים שבכסותו שאובים ופוסלים המקוה שחסרה אם יש בה מים ג' לוגין אבל כשלא הגביה הכסות כיון שהמים שבכסות באים ממקוה זו ועדיין מחוברים לה לא נעשו שאובים ודין זה הוא אפילו נסחט שלא בכוונה כל שבא ע"י אדם וכ"כ הט"ז ודלא כהב"ח דבעי כוונה וא"ל ממ"ש לקמן ס"מ דהשואב מקוה וירא שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו מים ג' לוגין למקוה אחר שחסרו מארבעים סאה ויפסלוה יקוב הכלי בשוליו ואז לא יחשבו המים שאובין ומה בכך ס"ס ע"י אדם אפי' ממילא פסול י"ל דשאני התם כיון דשואב המים משם א"כ ודאי לא ניחא ליה שיפלו המים לשם דהא אדרבה שואב אותם משם והוי ממילא וכתב הלבוש י"א דוקא כשזבין מעצמן מתוך הכסות למקוה לא מיקרי שאובין אבל אם סחטן בידיו אע"פ שהכסות עדיין מקצתו בתוך המקוה הוי שאובין ופסולין ובמעדני מלך כתב שלא ידע

מאן נינהו י"א אלו ול"נ שמדברי הרוקח הוא שכתב סחט בידים ממנו נראה מדבריו שאף ע"פ שלא העלוהו כיון שיצאו המים ממנו ע"י סחיטה פוסלים המקוה עכ"ל:

לא **מצטרפין**. וכ' רש"י דעכ"פ בעינן לוג מכל כלי אבל פחות מלוג לא:

לב **מד**. אפי' נפל מכולם יחד שהרי אין מגיע לוג לכל כלי:

לג **קרקע**. שלא הגביה המים מע"ג הקרקע אלא המשיכם ע"ג קרקע ממקום זה למקום זה עד המקוה או מרגלי בהמה אף ע"פ שלא הומשכו ע"ג קרקע וכ' הט"ז דמ"ש רמ"א ובשניהם אינו כשר אלא בהעביר וכו' מיירי אם כל המקוה נעשה כך ע"ש:

לד **בצד**. אבל אם היו השאובים באמצע פוסלים את המקוה וע"ל סנ"ה. ש"ך:

לה **הנקב**. פי' אם בעליון יש מקוה כשר חסר ג' לוגין ובתחתון מקוה של מים שאובים ויש נקב בעליון שמשם זבים המים לתחתון וכ"ש אם הוא להיפך דפסול. ט"ז:

לו **בפיסולו**. ומיירי שאין באמה מ' סאה דאל"כ הרי הבור נטהר בהשקה. ש"ך:

לז **נשארו**. כתב הש"ך משמע שהמים הצפים ויוצאים משם לא נחשוב אותם כולם מן הראשונים דהיינו מילואיהן אלא לפי חשבון המים שהיו בבור והמים היורדים בתוכו הם יוצאים דהיינו אם מי האמה הם מרובין א"כ לפי חשבון כגון שיש בבור מ' לוגין ומי האמה ק"כ לוגין ויצאו פ' לוגין חשבינן שיצאו מהאמה ג' חלקים דהיינו ס' לוגין ומי הבור יצאו כ' לוגין ונשארו כ' לוגין והראב"ד כתב דיש לשער מחצה על מחצה נמצא הוא להקל וכשמי הבור הם מרובים א"כ לפי חשבון יצאו ס' לוגין מי הבור ולא נשארו רק ס' לוגין ובמחצה על מחצה לא יצאו רק מ' לוגין ונשארו פ' לוגין ונראה דאזלינן הכא והכא לחומרא וא"ת מ"ש הכא דחשבינן למים הצפים ויוצאים לפי חשבון ולקמן חשבינן לכל הפסולים שהם צפים ויוצאים תחלה התם כולהו כשרים ובג' לוגין שאובין הוא דאיפסלו ומן הדין הוי סגי לשער בכדי חשבון עד ג' לוגין אלא דלחומרא בעי בכדי מילואו ועוד דהיינו מ' סאה והלכך רואין שלא יצאו רק המים שנפסלו ולא משערינן לפי חשבון לומר שיצאו ג"כ מי הגשמים הכשרים שירדו לבסוף אבל הכא המים שבבור מתחלה כולן שאובין היו והלכך לא סגי לומר כשיצאו כ"כ הרבה כמו שהיה בבור שכל מה שהיה בבור יצאו אלא לעולם אמרינן דלפי חשבון יצאו ג"כ מי האמה עכ"ל:

לח **המקוה**. כתב הש"ך ומיירי במקוה שאינה מחזקת רק מ' סאה הלכך אמרינן שהמים הבאים עליו דוחין את המים שבתוכו אבל אם היתה מחזקת יותר מזה אפשר שנשארו שם המים שנפסלו והמים הבאים עליו ג"כ וכתב האגודה מכאן היה נ"ל כשמנקין מקוה ונפסל בג' לוגין מים שאובים אם יוציאו ממנו מעט יותר ממה שהיה בו בשעה שנפלו לתוכו הג' לוגין שהוא כשר אבל לא ראיתי רבותי שנהגו כן ושמא יש לחלק בין יצאו

המים מאליו ובין היכא שדלו והוציאו ממנו ודנתי לפני רבותי להכשירו אם לא שהוציאו כל המים וינגבו המקוה בסדינים או בחול או ינקבו הכלים שדולין בו לבטלו מתורת כלי ויש שהורו שהמעיין אינו נפסל בג' לוגין מים שאובין והאריכו בראיות ולא ראיתי רבים נוהגים כן עכ"ל וע"ל סעיף מ' בהג"ה:

לט **פסלוהו**. ומשמע מדברי המחבר דאין חילוק בין מים כשרים או טמאים בכל ענין פחות מג' לוגין אין פוסלין המקוה כדעת הראב"ד והר"ש ודלא כהרמב"ם דמחלק. ש"ך:

מ **מראיהן**. ומבואר בהרא"ש דדוקא כשלא שינו מראה המקוה אבל אם שינו מראיו פסלוהו ופשוט הוא עכ"ל ב"י ואפי' יש במקוה מ' סאה ונשתנו מראיו פסול. ש"ך:

מא **צבע**. וכן בהדחת כלים. ט"ז:

מב **ל"ט**. וה"ה חסר קורטוב אין משלימין אלא דאשמועינן דאפי' חסר סאה אין פוסלין. ש"ך:

מג **כשר**. ודעת הרמב"ם דבמים שאובים עד רובו דוקא כשר ואף ע"פ שהאחרונים הסכימו להכשיר מ"מ אין ראוי להכניס הראש בין המחלוקת. כ"כ הב"י:

מד **מראיו**. מפני שאין בה מגוף הדבר המשנה את מראיו וכן מי צבע אין בהם כי אם שריית סממנים ואין לשינוי מראה שיעור אלא אפי' נשתנו מראיו מלוג א' פסול עכ"ל הראב"ד:

מה **יין**. אפי' שלא בשאובין כגון שנמשך לתוכו יין מן הגת ומוהל מבית הבד שלא מתוך כלים ואפי' לא נשתנה למראה היין כיון שנשתנה ממראה מים שהיה בתחלה נפסל והטעם ביין ומוהל זה שהם גוף הפרי ויש בהם ממש. הראב"ד שם:

מו **אין**. אבל אם נשאר בו מ' סאה מראה מים טובל באותן מ' סאה שמראיהן מים:

מז **שאובין**. דהרי הוא כאילו כולו יין ושוב אינו נפסל בג' לוגין מים וכשחזר והשלים וכו' דעת הראב"ד דהיין שנפל בתחלה ג"כ מצטרף להשלים והב"י כתב שמדברי הר"ש והרמב"ם נראה שאינו מצטרף וכ"נ דעת הרב עכ"ל הש"ך:

מח **השלג**. דוקא כשנתנו למקוה בעודו שלג אבל אם נימוח ונעשה מים קודם שנתנו למקוה הרי הוא כשאר מים ופוסל המקוה ופשוט הוא. ש"ך:

מט **אפילו**. והש"ך חולק ע"ז ומביא כמה ראיות שראוי לפסוק דלא מהני טבילה בשלג אף שיש בו כדי מ' סאה רק לטבול ידיו בשלג כדי לאכול שרי אם אין לו מים כיון דנט"י מדרבנן ע"ש:

נ **ימעך**. פי' שיהא נכבש יחד וקשה כדי שלא יחסר ממנו כשיהיה נימוח דכשיהיה מים לא יהיה כ"כ כמו שהוא עכשיו:

נא **שהגליד**. פ' שהקרישו מימיו מחמת הקור וכשנימוחו כשר להקוות כלומר שחזרו להיות כמו מי גשמים ומותר לטבול בהן. ש"ך:

נב **לדעת**. ר"ל שיתמלא לצרכיו אבל לא בעי' שיתמלא לדעת לשפכו למקוה. פרישה:

נג **גללים**. אע"פ שלענין קבלת טומאה אין תורת כלי עליהן וכן בכלי קטן וגדול מ"מ פסול לענין שאובין. ט"ז:

נד **פוסלת**. כיון שמקבלת טומאה משום דהוייתו ע"י טהרה בעינן וכתב הפרישה אע"ג דפשוטי כלי עץ נינהו מ"מ כיון דמקבל טומאה מדרבנן פוסלת ובהגהת דרישה חולק ע"ז דלקמן סמ"ח משמע דדוקא המקבל טומאה מדאורייתא פוסלת וכן מסיק בב"ח דהכא מיירי בדף שעורכת עליה האשה פת א"נ יחדו למלאכה דהשתא אפי' אין לה שפה מקבלת טומאה ולפ"ז צ"ל הא דאמרינן לעיל סי"ד ואפי' מקבל טומאה מדרבנן אין מזחילין בו זחילה שאני עכ"ל הש"ך:

נה **עץ**. פי' וראוי לחקוק בה יותר הוה כאלו חקק כבר משא"כ בשל חרס. ט"ז וכ' הש"ך א"ל נהי דהוי שאובים מ"מ הרי הם באים למקוה בהמשכה ושאובה שהמשיכוה כשרה כדלקמן סמ"ד וי"ל דהכא מיירי שבא להביא המים למקוה שאין בה רוב מים כשרים אלא כיון שהצנור הוי כלי הרי הם באים למקוה מן הכלי שלא בהמשכה כ"כ בנה"כ ע"ש:

נו **חבור**. כתב הש"ך ויש לתמוה על הרב שהעתיק דברים אלו שאינם אלא למ"ד שכלי שניקב ככונס משקה לא חשיב כלי אבל הרב שכתב לעיל ס"ז דבעינן נקב כשפ"ה וא"כ כיון דנקובים כאן בדרך שלא מקרי כלי הוי חיבור ג"כ וצ"ע:

נז **שק**. אע"פ שאין בהם נקב במקום א' כשפ"ה כיון שיש נקבים הרבה ואין מחזיקין מים לא חשיבי בית קבול ליחשב כשאובין כ"כ הלבוש:

נח **לכתחלה**. כתב הט"ז משמע אבל אם הוא כשפ"ה מביא אפי' לכתחלה וקשה דבסעיף הקודם כתב דכל שהוא ע"י אדם פוסל אפי' אינו כלי וצ"ל דכאן מיירי שלא נשפך מכלי זה ע"י אדם האוחזו אלא מניחו סמוך למקוה והמים באים מן זה הכלי למקוה דמותר מן הדין אפי' בנקב כ"ש בשוליו מ"מ לכתחלה לא יעשה כן אא"כ ניקב בשוליו כשפ"ה:

נט **יקוב**. הקשה הט"ז מאי מהני נקב הא מ"מ בא ע"י אדם למקוה ובזה פוסל אפי' בלא כלי ותירץ דכל שניקב הדלי אין חשש מחמת שבא ע"י אדם דכיון שהמים שבדלי נשפכים תמיד ממנו לתוך הבאר דרך הנקב הוי כאילו לא הופסקו והוה חיבור ואע"ג שכ' רמ"א בס"ס ל"ט דלא מיקרי חיבור לנהר ע"י זה דהתם קאי לענין שע"י ניצוק חיבור

נחשב מה שיש למטה בנהר כאלו הוא למעלה במקוה שטובל שם לענין מ' סאה זה לא אמרינן דהוי גוד אסיק משא"כ כאן חשבינן כאילו הוי הניצוק למטה ולא נעשה שאוב מעולם זה נקרא גוד אחית ואמרינן ליה ולפ"ז מותר אף אם אדם שואב בכלי מנוקב כשפ"ה ושופך המים למקוה דהיינו בדרך המשכה מותר לעשות כן אפילו כל המקוה לכתחלה ובדיעבד אפי' לא ניקב אלא כ"ש שהמים זבין דרך שם והיינו עכ"פ בכעדשה עכ"ל:

ס **לנקוב**. ונהג לנקבו בכונס משקה. ב"ח:

סא **ונפלו**. אחר שחסר המעיין ממ' סאה:

סב **לפקוק**. בדרך שלא ישארו שם ג' לוגין כלל של מים הראשונים שנפסלו וכ' הב"ח דמותר לפקוק אפילו במטלנית המקבל טומאה אפי' למאן דאוסר לקמן ס"נ שאני הכא שהסתימה אינו אלא לנגב המקוה דלא כט"ז שסובר דמאן דאוסר בס"נ אוסר גם כאן וכן דעת מהרש"ל הוא כהב"ח:

סג **טורח**. ויבא הדבר לידי דיחוי שלא תוכל האשה לטבול עד שתתעכב ותדחה טבילתה:

סד **הצנור**. שקבעו ולבסוף חקקו (לקבל מימיו של הצנור שיבואו לתוכו מהגשמים ומהצנור ירדו לכלי ומהכלים למקוה) רש"ל:

סה **לדעת**. הקשה בהגהת דרישה למה פסלינן לעיל ס"ח במעיין מה שיצאו חוץ לכלי ואפשר דלעיל מיירי שהכלי נתמלא מדעת ע"כ ולי נראה דדוקא במי גשמים י"ל דהוי שלא מדעת דהא לאו בדידיה תליא מילתא אבל במעיין כל שהונח הכלי בענין שהמעיין עובר לתוכו לעולם חשיב לדעת שהרי בהכרח המעיין עובר עליו עכ"ל הש"ך:

סו **הסייד**. פי' שסד את הבור בטיט והביא את הטיט בעציץ ושכחו בבור. ט"ז:

סז **ישבור**. אבל לא יהפכנו כמו בסמ"א ומ"ב דכאן חשיב תפיסת יד אדם טפי מהתם. ט"ז:

סח **לחסמן**. פי' שיבלעו המים בתוך דופני הקנקנים שלא יבלעו היין שינתן לתוכן:

סט **כשר**. והטעם דהא לא כוון שיכנסו המים לתוכן משא"כ בסייד דשם נחשב יותר תפיסת יד אדם מש"ה צריך שם שיהיה גם במקוה מים זולת מה שבעציץ:

ע **על מחצה**. וכ"ש רוב שאובין שפוסלין בהמשכה וכתב הב"ח בשם הראב"ד דהיינו דוקא שהמשיך בכוונה אבל שלא בכוונה אפי' כולו בהמשכה כשרה וע"ל ס"ס ט"ו. ש"ך:

עא **מדברים**. כתב הש"ך ואנן לא נהגינן הכי אלא בעינן המשכה ע"ג קרקע שראוי לבלוע כדלקמן סמ"ו וכ"כ הב"ח וכתב בט"ז דאם אין כאן אלא מחצה אין לו תקנה רק אחר שיצאו הראשונים כמ"ש בסכ"ב ודלא כפרישה דמכשיר כאן באם יקוה ע"ז גשמים דזה אינו לפע"ד עכ"ל:

עב **פסול**. כיון שמילא בכתפיו להדיא לתוך המקוה ולא המשיך תחלה אפ"ה אם פתח וכו' כשרה:

עג **תחלה**. פי' שהמשיך תחלה מים שאובין למקוה ואינם כ' סאין ואח"כ הביא עליהם רוב מים כשרים כלומר שנפלו עליהן מי גשמים יותר מכ' סאין לא מהני אפי' פתח אח"כ הצנור מפני שלא היה שם מתחלה רוב מים כשרים. ש"ך:

עד **בתלוש**. כ' הש"ך ומיירי כאן שהיו המים ראוים לבוא למקוה זולת הכלי זה אבל אם לא היו ראוים לבוא זולתם אפי' לא היה עליו שם כלי בתלוש אם הוא כלי המקבל טומאה פוסל (דהווייתו ע"י טהרה בעינן) כדלקמן סמ"ח:

עה **נובע**. כתב הב"ח דהיינו דוקא למ"ד לעיל ס"מ דמעיין אינו נפסל בשאיבה אבל לדידן דמחמרינן התם ה"ה הכא עכ"ל אבל הט"ז והש"ך חולקין עליו וס"ל דכאן כשר לכ"ע שהדבר ידוע שא"א שישארו אותן הגידין בלא מים כלל וכיון דלא איפסק לחלוחית הגידין ונשאר בהם מים קצת נמצא שנטהרה אותה שאיבה ברבייה והמשכה וכל זה במקוה הנובע דוקא אבל אם היה מקוה של מי גשמים ונתייבשה לא מהני:

עו **בידו**. כיון שהאדם מקבל טומאה אבל הדף פשוטי כלי עץ הוא ואינו מקבל טומאה מן התורה והקשה מעדני מלך דלעיל סי"ד כתב המחבר דאפי' בדבר המקבל טומאה מד"ס אין מזחילין בו ותירץ הש"ך דהתם לא קאמר אלא דאין מזחילין בו ר"ל כדי לטהר אף בזוחלין אבל מ"מ נוטפים מיקרי ומטהרין באשבורן:

עז **דחשבינן**. ול"ד לממשיך מים מן המעיין לכלי שנפסלו אפי' היוצאים חוץ לכלי לעיל ס"ח ולא מהני להם חבורן דהתם הכלי יש לו בית קיבול ונפסלו משום שאובין משא"כ הכא דליכא בית קבול ולא נפסלו אלא משום דבר המקבל טומאה שפיר מהני ליה השקה כ"כ הב"י והט"ז תירץ דהתם הטעם משום גזרה ע"ש וכתב הגהת פרישה דאם נפסק הקילוח המושך בסילון פסולה אח"כ והש"ך השיג עליו וכ' שאין דבריו מוכרחים ע"ש:

עח **ממעיין**. צ"ל דמיירי הכא שעדיין בא ממעיין ושלא תאמר כיון דבמקוה הוא במקום מכונס ניחוש לזחילותה קמ"ל. ש"ך:

עט **שמתיר**. כ' הב"ח דלעיל גבי הנקת המקוה כ"ע מודים שפוקקין הנקבים בדבר המקבל טומאה שלא בא אלא לנגב המקוה שלא יבואו המים לשם ואינו מכיר חילוק זה דהא גם כאן אינו עושה אלא שלא יזובו המים דרך שם עכ"ל הט"ז (וע"ל מ"ש בס"ק ס"ב):

פ **כשפופרת**. כתב הש"ך ודוקא מקוה הפסול מדאורייתא אבל הפסול מדרבנן סגי בכשערה כדלקמן סנ"ג:

פא **בהכשרו**. כתב רבינו ירוחם שנסתפקו המפרשים אם נשאר השאוב בהכשרו או כיון שנסתם הנקב חוזר לפסולו כבתחלה וטוב להחמיר לכתחלה וכתב הב"ח דאין בכלל הכשר זה אם עירב מקוה החסר עם השלם כיון שנסתם הנקב הרי הוא חסר לפנינו מה מועיל לו שהיה מעורב בתחלה עם השלם (כיון שהוא עכשיו חסר) וכ"כ מהרש"ל וכ"מ בתשו' הרא"ש ודברים פשוטים הם עכ"ל הש"ך:

פב **לנהר**. וה"ה אצל המקוה שלם כדי שאנו רואין החלחול אבל כשחופר בסמוך זה לזה ב' או ג' חפירות שכולם חסרים ואין באחד מהם מ' סאה אע"פ שניכר דארעא חלחולי מחלחלת והחלחול מפעפע מזה לזה לא הוי חיבור. ש"ך:

פג **חולקין**. כתב הש"ך דלטעמייהו אזלי דס"ל לעיל בס"ג דכולו שאוב פסול מדאורייתא לפ"ז היכא דהמקוה היתה רובא כשרה ומקצתה שאובה כגון שנפלו לתוכה ג' לוגין מים שאובין סגי לכ"ע בכשערה עכ"ל אבל מדברי הט"ז לא משמע כן ע"ש ועיין בב"י ודו"ק והב"ח הקשה דמ"ש דלעיל ס"ז בעי כמוציא זית וכן בס"מ לא סגי בנקב כשערה להביא מים על ידיה לכתחלה וכאן מכשיר כשערה וכתב הש"ך דלק"מ דשאני הכא כיון דיש כאן מקוה שלימה אלא שהיא שאובה ויש מקוה שלימה בצדה הלכך סגי בכשערה לעירוב מקואות הואיל שהוא מדבריהם עכ"ל:

פד **לשתי**. כתבו הט"ז והש"ך דיש מחלוקת בין הפוסקים איזה מקרי שתי ואיזה ערב והלכך לענין מעשה יש להחמיר כתרווייהו דבין באורך בין ברוחב צריך שפ"ה וכ"פ הב"ח:

פה **נפרץ**. וה"ה אם לא נפרץ אלא שהמים הולכים מזה לזה למעלה מן הכותל ורואים האויר בעי כקליפת השום ולא סגי בטופח ע"מ להטפיח כ"כ הריב"ש ושאר פוסקים:

פו **הוכשרו**. כתב הט"ז אין הכוונה שהם כשרים לטבול בהם כמות שהם שהרי אין בכל א' מהם שיעור מ' סאה שהרי הופסקו אח"כ זה מזה אלא ר"ל שהשאובים נטהרו ונעשו ע"י השקה זו כמי גשמים כיון שמן מ' סאה נעשה להם השקה ואם ימלא אח"כ מי גשמים על השאוב עד מ' סאה יהיו כשרים לטבילה וכ' הש"ך ואפי' נתחבר האמצעי

לשאוב קודם שנתחבר אל הכשר לא נפסל בכך שהרי נתחברו גם לכשר קודם שירדו השאובין לתוכן כ"כ הרא"ש:

פז **טהורים**. כתב הש"ך ומיירי שהמים שיצאו חזרו למקומן דאל"כ הרי הן כזוחלין ולא עלתה להן טבילה ומיירי ג"כ בשלא חסר כלום מהמים בשעה שיצאו על שפתם כגון שכותלי המקוה גבוהים דאל"כ ודאי דלא עלתה להן טבילה והמקואות לא הוכשרו שהרי הם חסרים מיהו נראה דוקא היכא שאין במקוה רק כ' סאה בעינן שיחזרו למקומן אבל אם הם יותר ממ' סאין לא בעינן שאף כשזוחלין לחוץ נשארו מ' סאה ולא מקרי זוחלין כיון שמחמת אדם הטובל בהן יוצאים לחוץ ואפי' למאן דפוסל בס"נ ביצאו דרך סדק אפי' נשארו מ' סאה מודה הכא דדוקא התם ביצאו מעצמן שלא בשעת טבילה פוסל אבל הכא שהוא מתוך הטבילה לא:

פח **והשיקום**. דמחמת שיורדין הטובלים לתוכן צפו המים על גביהן וכתב הש"ך דצ"ע לעיל סנ"ה:

פט **יעקור**. דאם נעקר הגל לא היה מטהר דאין מקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן ואם נעקר לא הוי באשבורן מיהו דוקא במקוה שאינו נובע אלא נקוו מי גשמים בגומא אבל מקוה שנובע מים חיים דקי"ל דמטהר בזוחלין ובכ"ש אפי' נעקר הגל היה מטהר הכלי בכ"ש דלכלים לא בעינן מ' סאה כ"כ הב"ח והט"ז אבל הש"ך חולק על זה ופסק דאף במעיין צריך מ' סאה אפי' לכלים דלא אמרו דסגי בכ"ש אלא בגוף המעיין במקומו אבל כל שנתלש נהי דמטהר בזוחלין מ"מ לא מטהר בכ"ש ובתוי"ט פ"ו דמקואות השיג על הרא"ש דאפי' יש בו מ' סאה מ"מ מהוה ע"י דבר המקבל טומאה ע"כ ומיהו דעת הרא"ש נראה דלא מיקרי מהוה ע"י דבר המקבל טומאה אלא כשנוגע המים שממנו נעשה המקוה ועוברים ובאים ע"י דבר המקבל טומאה אבל הכא נהי דהאדם מוליך ומביא במקוה ומתוך כך נתלש הגל מ"מ נתלש מהמקוה גופיה ובמקום תלישתו אין שם ידי אדם עכ"ל:

צ **המערה**. פי' מערה הוא מקוה שכך היה עיקר מקואות שלהם במערות:

צא **מטבילין**. דע שבכ"מ דמטבילין במקוה חסר בצד השלם צריך שיהא עכ"פ גוף הנטבל מתכסה במים בבת אחת ובכלים אע"פ שמתכסין כולם במים כגון מחטין וצנורות שהן קטנים לא סגי בפחות מרביעית כ"מ בש"ס ופוסקים ופשוט הוא עכ"ל הש"ך:

צב **מערבים**. ודוקא גשמים אבל מעיין מערב אף בזוחלין. ש"ך:

צג **פעמים**. דשמא בראשונה לא טבל כהוגן על סמך השניה ובשניה שמא חסרו המים בראשונה אבל הטובל פעם אחת נזהר לטבול כהוגן. ט"ז:

צד **פיהן**. ור"ש פירש הטעם מפני שהמים מקלחין לכלי ועושין מים שבתוכה שאובים וכתב ב"י דאפשר לפ"ז אף דרך צדן לא יטבילן רק דרך פיהן מיהו בדיעבד נראה שאין לחוש. ש"ך:

צה **יפסלו**. כתב הט"ז דרמ"א אתי לאשמועינן אף שנתמלאו אחר כך ממי גשמים אינו מועיל דהמים שבכלים פוסלין המקוה מחמת ג' לוגין שאובין כיון שהמקוה מצומצם ושוב לא מהני מילוי גשמים אלא עד שיצא ממנו מילואו ועוד כמ"ש סכ"ב וחיישינן שהטובל לא ירגיש בזה ויטבול בו אחר שירדו גשמים עכ"ל אבל כשמעלהו ונתהפך דרך שוליו תו לא מיקרי מים שבתוכן שאובין שאינן מתקבלין בתוכו. כ"כ התוי"ט:

צו **והשק**. שהן מנוקבים והמים שבהם לא נעשין שאובין (מאחר שהמים מעורבים דרך הנקבים). ט"ז:

צז **מוחזק**. אע"פ שעכשיו לאחר הטבילה הוא שלם לפנינו אבל אם חסר עכשיו אע"פ שאינו מוחזק להתמעט ממ' סאה לא עלתה לה טבילה דהעמד טמא על חזקתו עכ"ל הש"ך:

צח **לעיין**. שאין סומכין על החזקות במקום שאפשר להתברר:

צט **יחלקו**. אבל כשיש ביניהם נקב כשפ"ה כשר אפילו אם מחלק:

ק **בכלים**. והטעם משום דהווייתן ע"י דבר המקבל טומאה כ"כ הט"ז והלבוש אבל הש"ך השיג ע"ז וכתב דהטעם הוא דבעצים ואבנים יש בהן כשפ"ה אבל כלים מסתמא אין בהן כשפ"ה דאי יש בהן אין שם כלי עליו אף ע"י נקבים דקים הרבה כמו סל וגרגותני ודברי המחבר צריך לפרש כן ובלבד שלא יחלקו כל המקוה דהיינו שיהא נקב כשפ"ה אבל בכלים שאין בהם נקב כשפ"ה פסול עכ"ל:

קא **כשר**. דספק מים שאובין הוא ספיקא דרבנן דמן התורה אין פסול אלא ברובה שאוב כמ"ש רמ"א בס"ג. ט"ז:

קב **טהור**. דוקא כשהיה רוב מים כשרים במקוה דאל"כ ה"ל ספיקא דאורייתא וע"ל סימן קי"א. ש"ך:

קג **יתלה**. דמאי חזית הלכך שניהם פסולים דאין לתלות בא' יותר מחבירו וע"ל סי' ק"ץ וסי' קי"א. ש"ך:

קד **רובו**. כתב הלבוש שהמחבר כ"כ לפי סברת הרמב"ם דס"ל אפילו כולו שאוב דרבנן לכך מיקל אם יש בו רוב מים כשרים אבל אנן דקי"ל כולו שאוב אסור מדאורייתא לעיל ס"ג אפילו ברוב מים כשרים פסלינן כה"ג שהפסול מוכיח עליו עכ"ל והט"ז והש"ך

השיגו עליו וכתבו ששגג בזה דודאי אין חולק על דין זה אפי' לדידן אם יש בו רוב מים כשרים כשר ע"ש שהאריכו בדבריהם:

קה **שהטמא**. מיירי אפילו בטמא טומאה דרבנן דאל"ה תיפוק ליה דספיקא דאוריית' לחומרא ולמה לי הטעם דחזקה. ט"ז:

קו **שאין**. בכל הסעיף מיירי שיש רוב מים כשרים דה"ל ספק דרבנן. ט"ז וש"ך:

קז **נפלו**. וה"ה כל שאר מיני פסול תולין שנפל בפסול ש"ך:

קח **לכתחילה**. אבל בדיעבד עלתה לו טבילה כיון שירדו גשמים אח"כ. ש"ך:

קט **פסולים**. כתב הש"ך ול"ד לדלעיל סעיף ס"ט דהתם היינו טעמא כיון דלכתחלה היה מקוה כשר א"כ גם עתה שנעשה לשם מקוה נעשה וכיון שכן מסתמא בכשרות נעשה אבל הכא לא ידעינן כלל אם נעשה לשם מקוה או לא גם נראה דהא דפסול הכא היינו בשנראה שנעשה ע"י אדם הלכך פסול משום ספק אבל אם נראה שנעשה בידי שמים כגון בגומא וחפירות שבשדה וכיוצא בהן שנתמלאו ע"י גשמים ולא ע"י אדם כשרים עכ"ל:

קי **יש אוסרים**. שלא יאמרו המרחץ הוא מטהרה כמו הטבילה ויטהרו במרחץ לחוד עכ"ל הש"ך:

סימן רב

א **זכוכית**. כתב הסמ"ג דכ"ש שאר דברים דחוצצין בכל הכלים פשיטא דחוצצין בכלי זכוכית וכתב הב"ח דהכי נהיגא עלמא להחמיר ודלא כלבוש:

ב **מבחוץ**. ומשמע דבפנים הוי חציצה ומ"מ דוקא אם הוא בדרך שמקפידין עליו כמ"ש בסי' ק"כ סי"ג. ט"ז:

ג **ונשברו**. בטור כתב שנשבר לתוך הקתא ופי' הט"ז שהקתא הוא משל מתכות כמו הכלי עצמו והקתא הוא חלול ומכניס בתוכו היד של עץ או מין אחר ונשבר היד בתוך הקתא בחללו נמצא שיצטרך להוציאו לתקנו מחדש ע"כ הוי היד חציצה לטבילת הכלי עכ"ל:

ד **בשרף**. שהוא דיבוק ותיקון טוב על דעת להניחו שם תקנה לפיכך אינה חוצצת משא"כ בגמי או במשיחה. כ"כ הלבוש:

ה **צר**. והב"ח כ' דאפי' פיו רחב לא עלתה לו טבילה אבל אם הוא כלי רחב ואין בו חלל גדול כמו קערות וכיוצא בהם כתב הט"ז דלכ"ע מהני טבילה:

ו **החיצון**. כ' הש"ך היינו כשהחיצון טהור אבל כשהחיצון צריך ג"כ טבילה אפילו אין בפיו כשפ"ה מותר דמגו דסלקא טבילה לחיצון סלקא נמי לפנימי כדלעיל סימן ר"א ס"ט:

ז **יתחוב**. אלא יקשרם בחוט וכה"ג בדבר הרפוי כ"כ או"ה וכתב עוד דוקא כלים שמלאו מקודם דמתוך שהוא מלא מכביד על דופניו וחוצץ אבל כלי רק אין לחוש דא"א שלא יבאו שם מים אך יזהר שלא יושיב כלים הרבה בכלי להטבילם יחד אפילו הם רקים אא"כ שלא ישבו זה ע"ג זה ככלי העומד על שוליו או על פיו אבל להניח זה אצל זה בדלי אפילו כלים הרבה יחד מותר לכתחלה אפילו יפלו זה ע"ג זה בבאר ואין לחוש דמתוך שמתגלגלין הנה והנה נוגעים המים ע"פ כולה עכ"ל:

ח **שפיו צר**. ואפי' רחב יותר משפ"ה אם הוא בענין שאין המים נכנסין לו מיד צריך להשהותו או למלאותו תחלה ופשוט הוא וע"ל סי' ק"כ מטבילת כלים עכ"ל הש"ך:

ט **מטביל**. כתב הט"ז ולא הוה מקום חתך חציצה לפי שהוא בית הסתרים ואינו חוצץ:

סימן רג

א **שמקיימו**. כתב הט"ז נ"ל דיש חילוק בדבר דאם יש לו פתח להתיר ואינו מתיר נקרא רשע ואם לא מצא פתח עדיין מ"מ נקרא חוטא כל זמן שנדרו עליו:

ב **פנקסו**. פי' פנקס שעונותיו סדורין שם נפתחים עכשיו לשלם גמולו כההיא דנפל תורא חדד לסכינא:

ג **נשבע**. דבשבועה כתיב לא ינקה ולכך יש מחמירין בשבועה דאין לה התרה כדאיתא בטור וב"י סי' ר"ל:

ד **שיהיה**. פי' אפילו אם ירצה לקבל עליו שיתן לכשיהיה לו גם כן לא ידור אלא ימתין עד שיהיה לו ואז יתן בלא נדר. ט"ז:

ה **יאמר**. ר"ל שיאמר בפירוש בלא נדר אבל אין פירושו שיפסק סתם ולא יאמר שהוא עושה משום נדר דאף אם פוסק סתם הוי נדר. פרישה:

ו **למנדר**. מיהו אפילו בדבור בעלמא שאמר אשנה הוי עליו חיוב נדר. ש"ך:

ז **לישבע**. אע"ג דשבועה אינו חל על דבר מצוה כדלקמן סי' רל"ט מ"מ שרי ליה לאינש לזרוזי נפשיה ש"ס: ..

סימן רד

א **הנדור**. לאפוקי בדבר האסור כדלקמן ר"ס ר"ה:

ב **כקרבן**. וכ"ש אם אמר קרבן עלי ככר זה:

ג **מאה**. כתב הש"ך ואפילו אמר על א' שאינו מינו של הראשון כגון שהראשון הוא ככר והב' הוא בשר והג' פירות:

ד **לשונות**. כגון אמר כקרבן בפת"ח או בשו"א או בציר"י או לקרבן. ש"ך:

ה **סתם**. הט"ז והש"ך כתבו שאין דברי הרב מכוונים אלא אם התפיס בדבר כגון שאמר ככר זה עלי כשלחן הקודש או אפילו כשלחן סתם הוי ג"כ אסור כמו באימרא ודירים אבל בנודר בשלחן ואינו מתפיס בשום דבר אלא שאומר בלשון שבועה אני נודר או נשבע בשלחן הן קודש או סתם אינה שבועה כלל ודברי הרב רמ"א כאן הם כשגגה היוצאת מלפני השליט עכ"ל:

ו **לעולם**. כתוב בהגהת אשר"י דדבר שלא בא לעולם יכול לאסור על עצמו ע"י קונם כמו שיכול לאסור פירותיו של חבירו אבל בהקדש גמור לא ועל חבירו אינו יכול לאסור אפי' ע"י קונם דבר שלא בא לעולם וע"ל סי' רל"ד סעיף א' וכ' בתשו' מהר"מ מ"ץ בא' שנדר לתת מעשר מן הריוח הבא מחובו ואח"כ מטה ידו. ונתחרט נראה שיכול לחזור בו משום דהריוח לא בא לעולם ומיהו אם היה אומר כסף זה כל הריוח הבא ממנו אתן ממנו מעשר חל ההקדש כיון שהכסף הוא בא לעולם וכן אם היה מלוה לעובד כוכבים ב' זהובים בעד ג' לשנה וזקף עמו מיד ונתן לו כתב אפשר דמזה אינו יכול לחזור בו ע"כ וע"ל סי' רנ"ח ס"ז ח' ובט"ז סי' רט"ו סק"ד חולק על דין זה בנדר לתת מעשר וכו' וכתב דלא קיי"ל כן אלא כמ"ש בח"מ סי' רי"ב ס"ח באומר לכשאקחנו אתננו להקדש הוי עליו שם נדר וצריך לקיים נדרו עכ"ל ע"ש:

סימן רה

א **מותרים**. לפי שכל אלו אסורין מצד עצמן וא"כ אי אפשר לומר על דבר היתר שיהיה כזה דהא א"א שיהא גם זה אסור מצד עצמו כזה. ט"ז: (וזה הכלל כל שמשים דברים המותרים כדברים האסורים אם אותו דבר איסור יכול לעשותה בנדר הרי אלו אסורים ואם אינו יכול לעשותה בנדר הרי אלו מותרים. הרמב"ם):

ב **פתח**. כתב הר"ן דאין פותחין לו בכבוד אמו כלומר אלו היה יודע שלא יהא כבוד לאמו בכך לא היה נודר דל"ת כיון דליתא אלא מדרבנן פותחין בכך קמ"ל וכתב ב"י בשם תשובת הרשב"ץ על מי שנאנס לאסור אשה א' והתפיסה בדבר האסור י"ל דבמקום אונס לא אחמרו רבנן להצריכו שאלה:

ג **בשאר**. והב"ח פוסק דהשתא כ"ע כע"ה הן אפילו בשאר נדרים ודברי הר"ב נראין עיקר. ש"ך:

ד **לא.** כיון שלא התפיס בדבר הנדור והאי יי"נ ר"ל שאומר בפירוש כיין של עובד כוכבים דאל"כ יש לומר שנתכוין ליין נסך לשמים א"נ אם אנשי המקום קורין ליין של עובדי כוכבים סתם יי"נ הולכין להקל כמ"ש בסימן ר"ח. ש"ך:

ה **להתירו.** פי' להתיר נדרו ע"י שאלה והשתא כולן כע"ה דמי ונוהגין בו איסור ב"י בשם תשובת הרשב"א וכתב הט"ז וז"ל והב"י הביא תשובת הרא"ש מי שאומר יאסר ייני על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני ועבר ועשאו אינו נאסר שאינו יכול לאסור אם לא שאסרו בקונם או בדבר הנדור ע"כ ויש לתמוה הא כתב הטור ר"ס ר"ד דלשון איסור הוי נמי נדר ואפשר דהרא"ש ס"ל דלשון איסור אינו מועיל כי אם על עצמו אבל לאחרים לא וכן הוא משמעות הפסוק לאסור איסר על נפשו וכמדומה דהך תשובה לאו דסמכא היא ע"כ לא הביאה הטור. עכ"ל:

סימן רו

א **שאני.** דה"ק מודרני עמך כשאוכל לך:

ב **לדבר.** כ' הש"ך ונראה דחסר כאן הגהת הרב דעה א' דס"ל דכל שלא סיים דבריו לא הוי נדר כלל כיון דמשמע הכי ומשמע הכי לא הוי ידים מוכיחות וכ"כ הט"ז וכן מבואר מדברי הרב ס"ג דכ' וכבר נתבאר וכו' והב"ח מחמיר ביותר דידים שאינן מוכיחות הויין ידים ואפי' לא סיים דבריו אסור אפי' לאכול עמו ואין זה עיקר בש"ס ופוסקים ואם אמר שאני אוכל לך לא אמר כלום ואם מסרבין בו לאכול הוי הוכחה ר"ל מה שאוכל לך קונם ואסור ואם אמר מודרני ממך או שאר הלשונות ואמר אם אוכל לחוד ולא אמר לך יש מי שפסק דאסור ויש מי שפסק דכיון דלא אמר לך אינו כלום ואם אמר שאיני אוכל אפילו אמר מודרני ממך או שאר הלשונות אינו כלום וכ"ש אם אמר שלא אוכל לך אפי' אמר מודרני ממך ומ"מ לכ"ע שאיני אוכל לך לחוד או שלא אוכל לך לחוד לא אמר כלום דכל זמן שאוסר עצמו על החפץ לא הוי יד לנדרים דאפי' נדרים עצמן אם אמר הרי עלי שלא אוכל ככר זה כקרבן אינו כלום וכ"כ הרא"ש שאם אמר אני נודר שלא אוכל עמך אינו כלום שהוא לשון שבועה ולא לשון נדר ומיהו כיון שרגילין האנשים לידור בזה הלשון אין להקל וצריך התרה שלא ינהג קלות ראש בנדרים עכ"ל רבי' ירוחם ולפ"ז מ"ש הרב וי"א דאפילו אמר שאני כו' אינו מדוקדק כלל דאדרבה טפי אסור לכ"ע עכ"ל:

ג **מאכילה.** ואם לא הזכיר לא אכילה ולא הנאה לא הוי נדר כלל. טור. אבל להמחבר הוי נדר שאינו רשאי לדבר עמו כ"כ הב"ח והפרישה ופשוט הוא ודלא כלבוש שהעתיק כאן דברי הטור בסתם ובס"ח העתיק דברי המחבר בסתם עכ"ל הש"ך:

ד **מנודה.** כתב הש"ך דדברי המחבר צ"ע דאי ס"ל דמנודה או משמתינא לאו לשון נדר הוא א"כ כ"ש אם לא סיים דבריו דמותר בכל ואי ס"ל דהוא לשון נדר א"כ בסיים דבריו שאני אוכל לך נמי אסור לאכול עמו ורבי' ירוחם כתב וז"ל מנודה אני לך או משמתינא ממך אפילו סיים ואמר שאני אוכל לך מותר ומ"מ אסור לישב בד' אמותיו אפי' אמר מנודה אני לך לחוד או משמתינא ממך לחוד כו' ויש ליישב בדוחק וצ"ע עכ"ל:

ה **נתבאר.** היינו לפי שהגיהו בדבריו כמ"ש בס"ק ב' ומ"מ יש לדקדק מאי ענין זה לזה הא הכא גרע טפי וכמ"ש התוס' בשם ר"י דבמנודה ונדינא ממך אפילו לא סיים דבריו אסור ליהנות אלא שנראה שהרב נמשך אחר דברי הטור דמשוה לגמרי מנודה ונדינא למרוחקני וצ"ע ונראה דלענין הלכה אין להקל עכ"ל הש"ך:

ו **אסור.** דהוי כאומר ככר זה עלי כקרבן דסתם רשע חייב בקרבן. ש"ך:

ז **קונם.** דמה שתולה בכשרים בטל את הקונם דכשרים לא נדרי כלל אלא נודבין. ש"ך:

ח **נדר.** פי' דלשון נדר היינו שאוסר החפץ עליו ולשון שבוע היינו שאוסר עצמו על החפץ וכשאומר אני נודר שלא אוכל עמך הו"ל לשון שבועה ושבועה נמי לא הוי שלא נשבע בלשון שבועה עכ"ל הש"ך:

ט **מצוה.** האומר הרי אני נודר רביע גופי הוה כאלו אמר הריני נודר לתת רביעית גופי וחייב צדקה רלנ"ח סי' ג':

סימן רז

א **כנויי.** הטעם כתב הרמב"ם דיש מקומות שאנשיהם עלגים ומפסידין את הלשון ומכנין על דבר בדבר אחר הולכים שם אחר הכינוי:

ב **שרחוק.** כגון דאמר מקנמנא מקנחנא מקנסנא. ש"ס:

סימן רח

א **להחמיר.** היינו כשלא פי' מה היה בלבו אלא אומר כך נדרתי כמו שפירשוהו חכמים אנו מפרשים לחומרא כ"כ הרא"ש וכ"ד הרמב"ם וכתב בתשובת מבי"ט מי ששכח אם נדר או נשבע נותנין עליו חומרי שניהם חומרא דנדר ודשבועה וכ"ש אם שכח אם נשבע או לא דאסור מספק:

ב **עם הארץ.** והב"ח כתב דיש להחמיר להצריך שאלה בעם הארץ כמו בר"ס ר"ה אבל הש"ך כתב דנראה עיקר דעת המחבר כאן דע"כ לא מחמרינן שם אלא בשאינו יודע אם מתפיס בדבר האסור חשיב נדר או לא אבל הכא יודע שמתפיס בדבר האסור לא הוי נדר אלא שאמר סתם יי"נ ויש במשמעותו ב' דברים הלכך כשפירש א"צ שאלה עכ"ל:

ג **אינו.** כתב בהגהת פרישה דהיינו דוקא עם הארץ אבל ת"ח נאמן בק"ו מלקמן ס"ב ופשט דברי הפוסקים לא משמע כן דדוקא שם הת"ח נאמן כיון שיש במשמעותו ב' לשונות אלא שפשוטו הוא להחמיר לכך ע"ה אינו נאמן אבל הכא כיון שאנשי המקום קורין ליין נסך לשמים יי"נ סתם א"כ אין משמעו אלא לשון א' שהוא נדר וה"ה להקל כגון שהרוב קורין לבשר מליח של עובד כוכבים בשר מליח סתם וכן ליי"נ של עובד כוכבים יי"נ סתם הולכין להקל. והב"י הקשה דהא בסי' רי"ז סי"ז אזלינן בתר מיעוט לחומרא ונראה עיקר כמ"ש בפרישה דשאני הכא כיון שפירש דבריו ואמר ליי"נ של עובד כוכבים נתכוונתי מש"ה לא אזלינן לחומרא אם אין הרוב כנגדו אבל אם לא פירש דבריו רק נדר והלך לו אזלינן לחומרא וע"ל סי' ר"כ ס"ד עכ"ל הש"ך:

ד **שאלה.** וכבר נתבאר לעיל סימן ר"ה דבזה"ז כ"ע דיינינן להו כע"ה. ש"ך:

ה **בחרטה.** והב"ח פסק דלא סגי בחרטה אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר כדלעיל סימן ר"ה ס"א:

ו **קונסין.** כ"כ הטור בכל מידי דרבנן אין קונסין אותו:

ז **יעבור.** אבל אם רוצה להתיר כדי לעבור י"א דאין מתירין לו אפילו יש מכשול בדבר וע"ל סי' רכ"ח סט"ו עכ"ל הש"ך:

ח **במרובים.** ודעת הש"ך נוטה לפסוק כהתוס' ושאר פוסקים דאפילו בימים מרובים צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר:

ט **שנידוי.** כתב הש"ך תימה דלקמן סימן של"ד סכ"ח כתב אם זלזל בנדויו ובחרמיו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהן היתר קודם שיתירוהו ונ"ל לתרץ דאם זלזל בדיני הנידוי שלא נהג בדברים שהמנודה חייב לנהוג בהן ליכא אלא מדרבנן אבל אם קבל עליו דבר בנידוי או בחרם ועבר על הדבר ההוא הוי מדאורייתא שהרי נידוי וחרם נופיה דאורייתא הוא וא"כ בסי' של"ד מירי שזלזל בנידוי ועבר על אותו דבר שנתנדה עליו או שקבלו בחרם או בנידוי וזה דין אמת עכ"ל:

י **שיגרשנה.** כתב הש"ך ולפי מ"ש בסימן רל"ט ס"ח בשם א"ז דאין השבועה חלה משום דמתבטל ממצות פריה ורביה אפשר להקל כאן שא"צ לגרשה גם מ"ש רמ"א דסגי בל' יום כבר כתבתי בס"ק ח' דאין כן דעת הש"ך ע"ש:

סימן רט

לקבל. הטעם איתא בב"י שהרי זה יכול לאסור נכסיו עליו בע"כ וא"כ מה צורך שיקבל עליו דבריו וכתב הט"ז דזה תמוה דא"כ ה"ל לכתוב רבותא אפילו אם מוחה בפירוש

ומסרב מלקבל דבריו אפ"ה חל עליו בע"כ ולמה כתב שא"צ לקבל דהיינו שהוא שותק ונראה דהכי פי' דאם ראובן מדיר את שמעון שלא יהנה מנכסי עצמו א"צ שמעון לקבל את דבריו (ובנה"כ כ' שאין פי' זה מחוור דקשה היכא קאמר אבל כשחבירו מדירו פירוש הא אינו יכול להדירו וכו' אלא הדבר פשוט כמו שפירש הב"י ולק"מ דכיון דנקט ברישא שהוא קבלת דברים וכו' ע"ש):

סימן רי

א **לבד**. דהיינו כשהיה בלבו פת חטים ואם היה בלבו של שעורים אסור בפת שעורים לבד דשניהם בכלל פת סתם וכתב הב"ח דהיינו דוקא כשהוציא בשוגג פת סתם ולא נתכוין לאסור עליו פת סתם אבל אם הוציא בשפתיו פת סתם בכוונה ומתכוין שלא להוציא פת חטין בשפתיו אלא לחשוב בלבו פת חטין אסור בכל פת דדברים שבלב אינן דברים עכ"ל וכ"כ מהרש"ל:

ב **אחרים**. כגון שאמר שבועה שלא אוכל היום ועל דעתכם אני נשבע (אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי) רמב"ם:

ג **שיתירו**. כתב הש"ך דלסברא זו נראה דאפילו חזרו והתירוהו בחלום אינו כלום דא"א לחלום בלא דברים בטלים ושמא ההיתר דברים בטלים וע"ל סי' של"ד סל"ה וכתב הב"ח דה"ה אשה שנדרה בחלום צריכה י' כמו האיש ואין הבעל יכול להפר לה ביום שמעו דדין נדר זה כמו נדוי עכ"ל וכן נוהגין והט"ז כתב שמצא בתשובה למהר"ל מפראג שהשיב הלכה למעשה כדעת הראשונה בש"ע דא"צ התרה כלל:

ד **דיבור**. היינו שלום עליך רבי. פרישה:

ה **לנדרו**. אבל לא תוך כ"ד למחאתן שאין האחרים שייכים לנדרו שתהא מחאה שלהם סומכת נדרו לחזרה ומחשב הפסקה בין הקבלה ובין הנדר ט"ז. וש"ך:

סימן ריא

א **אינו**. כתב הש"ך משמע אפילו זוכר התנאי בשעת הנדר דבכה"ג הנדר קיים לקמן ס"ב הכא בטל מטעם שכתב הר"ן לפי שאמר התנאי בשעת הנדר אבל לקמן התנאי והנדר אינם באים כאחד ושייך לומר עקריה לתנאי וכתב בפרישה לכאורה נראה דאין הדבר תלוי באם מתנה עתה בשעת הנדר או קודם לכן אלא העיקר הוא באם מתנה ואמר בפי' למחר או לאחר שנה אנדור שלא לאכול בשר והריני מבטלו מעתה ה"ז בטל דהרי התנה בפירוש ע"ז הנדר משא"כ כשהתנה סתם ואומר אם אנדור והט"ז כתב שלא ידע מקום לדברי הפרישה דודאי בזה שייך החילוק דאם זכר לתנאי כו' כמ"ש בסמוך דאם

זכר לתנאי ונדר הרי עקריה לתנאו אלא דהכא מיירי דמתנה בשעת הנדר דוקא וכ"כ בד"מ עכ"ל (ובנה"כ מסכים לדעת הפרישה ע"ש):

ב **בלחש**. כ' הב"ח דהיינו דוקא היכא דלא השמיע לאזניו אבל במשמיע לאזניו שפיר חשוב אמירתו הוציא בשפתיו לבטל הנדר והכי נקטינן בק"ש ותפלה והש"ך כתב דלא משמע כן בהרא"ש אלא דוקא ביטול בפרהסיא בעינן ול"ד לק"ש ותפלה וכ"מ ברבי' ירוחם דלא הוי ביטול אא"כ ביטל בקול רם בפרהסיא עכ"ל:

ג **לנדר**. והט"ז חולק ע"ז דלא איכפת לן כלל בתוך כ"ד לנדר אלא כל שיזכור התנאי אפילו אחר זמן הרבה שצריך תוך כ"ד לאותה זכירה להשים על לבו לקיים התנאי וכו' ע"ש (ובנה"כ השיג עליו ע"ש באריכות) וכאן שייך הג"ה דבס"א המתחלת והא דאמרי' כל נדרי וכו' וכתוב בתשובת מהר"מ גלאנטי דה"ה בנזירות דינא הכי דכל נדרי מבטל הנזירות אע"פ שלא אמר נזירות הרי הוא בכלל נדרים:

ד **בשבועה**. ובשבועה בנקיטת חפץ לא אתבריר לן דמועיל כל נדרי כן כתב מהרי"ו סי"ב:

סימן ריב

א **כלום**. לפי שדעתו אגוילין ואינן כלום:

ב **עם הארץ**. וכבר נתבאר לעיל סי' ר"ה דבזה"ז לכ"ע כע"ה דייניגן להו. ש"ך:

ג **שכתוב**. הראב"ד והר"ן כתבו הטעם מפני שיש בה קרבנות ואזכרות שהן כדבר הנדור שע"י הכתיבה והכנה לקדושה הן קדושות ולפ"ז כ"ש אם אמר בפי' אני נודר באזכרות שבה דהוי נדר אע"פ שאין כוונתו על איסור ונדר הכתוב בה וכן אם נדר במקצת יריעות שבתורה אע"פ שאין כתוב באותן יריעות איסור או נדר כיון שיש בהן אזכרות או קרבנות הוי נדר וכ' הט"ז ונ"ל דמי שנתחייב שבועה לא יתנו לו שבועה בלשון זה הריני נשבע בספר תורה דאפשר דאתי להורות לו היתר ויאמר דדעתיה אגוילים אא"כ שמניח ידו עליה דאז דינו כמו שאוחזה בידו:

סימן ריג

א **שאני**. ז"ל הר"ן בכולהו גרסי' שאני בלא יו"ד משום דבנדרים מיתסר חפצא אנפשיה תני בלשון שאני כו' ולעיל בסי' ר"ו שאמר מודרני ממך או מופרשני ממך א"ש גם לשון שאיני אוכל ששם הגוף והוא החפץ אשר אוסר עכ"ל הגהת פרישה:

ב **שאלה**. אפילו בדבר שאין בו ממש ופותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו הרמב"ם וכתב הש"ך ונ"מ בין נדר דאורייתא לדרבנן לענין שצריך לנהוג איסור כימים שעבר עליהם וע"ל סימן ר"ח ס"ב:

ג **בשינה**. היינו כשפירש יום א' או יומים אבל נדר סתם בשינה הוו כנודר שלא יישן לעולם והוי נדר שוא וכן נדר שלא יישן ג' ימים הוי נדר שוא כדלקמן סי' רל"ו ס"ד ש"ך:

ד **נדר מדאורייתא**. ואף ע"ג דדיבור ונטילה לית בהן ממש מ"מ כיון שהזכיר החפץ גם כן חל הנדר ש"ך:

ה **לעשות**. פי' כשאומר לעשות שאר מצות דינו גם כן כאומר אשנה פרק זה והוי נדר וע"ל סימן רנ"ח ס"ג:

ו **ישכח**. התנאי דביה לא זהיר אינש אבל בסיפא דעיקר הנדר למחר ונדר לא משכח אינש:

סימן ריד

א **נהגו**. מחמת גדר וסייג ופרישות:

ב **בריא**. כתב הש"ך ראיתי מי שהקשה דכאן סתם הר"ב כדברי המחבר דאם אינו בריא צריך התרה ובא"ח סימן תקס"ב ס"ס ב' כתב בהג"ה דבעשרת ימי חשובה שאירע ברית מילה מצוה לאכול וא"צ התרה כי לא נהגו להתענות בכה"ג כו' א"כ ה"נ נימא לא נהגו להתענות כשאינו בריא ולאו קושיא הוא דהתם לא נהגו להתענות כשאירע ברית מילה ונהגו לאכול א"כ כל המתענה אדעתא דהכי מחענה אבל הכא לא אסיק אדעתיה דכשלא יהא בריא לא יתענה והלכך צריך התרה:

ג **בחרטה**. כתב מהרש"ל בתשובה דאין שייך לומר להתיר בחרטה אלא מה שנהגו מקצת ההמון ולא כולו כדמשמע הלשון ואחרים נהגו בו איסור אבל מה שנהגו כל ישראל וקבלו עליהם א"א להתיר בכל ענין ופשוט הוא עכ"ל הש"ך:

ד **שסוברים**. (ועכשיו נתברר שהוא מותר ומנהגם היה בטעות לא הוי קבלה) כתב הש"ך ונראה דה"ה אם היו סוברים שהוא איסור גדול ואח"כ נתברר שאין בו איסור כ"כ לא הוי נדר כדלקמן סימן רל"ב ס"י:

ה **כתקנתן**. מיהו היינו דוקא במנהג חשוב שנהגו כן ע"פ ת"ח אבל במנהג גרוע אינו חייב לעשות כתקנתן שלא בפניהם או בפני ת"ח רק בפני ע"ה חייב לנהוג כן כדי שלא יזלזל כ"כ התוספות מיהו כתב הרא"ש דאם יש לחוש למחלוקת אסור בכל ענין שאין לשנות מפני המחלוקת ועיין בא"ח ס"ס תצ"ו נתבאר כל חוץ לתחום אין נותנים עליו

חומרי המקום שהלך לשם וע"ל ס"ס פ"ג (ועיין כנה"ג שהביא חלוקי דינים לענין המנהגים מנהג שנעשה לכבוד התורה דוחה אפילו שבות דרבנן מהרי"ק שורש ט' ועיין במשא מלך בדיני המנהגות. ועיין בח"מ (צ"ל בח"י) סי' קכ"ו דשם יבואר אם הבן מחוייב לנהוג חסידות ופרישות שנהג אביו. ושם יבואר דין ק"ק שנחרב ונתפזרו הב"ב אם עדיין עליהם כל חומרות המקום שנחרב ועיין הלק"ט סי' ק"ג ע"ש):

ו **לחזור.** כתב הש"ך דיש לתמוה דבא"ח סי' תס"ח ס"ד נראה מדברי המחבר דאפילו אין דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ואפשר דעת המחבר לחלק בין אין דעתו לחזור ומ"מ אין דעתו להשתקע בעיר שהלך לשם רק במקום אחר ובכה"ג מיירי בא"ח סי' תס"ח אבל בכאן ובא"ח סי' תקע"ד מיירי שדעתו הוא להשתקע במקום שהלך שם וצ"ע ולענין דינא נראה כסברת הרא"ש וסיעתו דלעולם יש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו הוא להשתקע שם בין לקולא בין לחומרא רק במקום שיש לחוש למחלוקת אל ישנה ממקום שהוא שם אפי' להקל:

סימן רטו

א **יושב.** כ' הש"ך ולא הוי דבר שאין בו ממש כיון דמזכיר שם החפץ הנאסר אבל אם אמר הנאת סוכה עלי מותר לישב בסוכה דמצות לאו ליהנות נתנו וע"ל סימן רל"ט ס"ד וכ' הט"ז דוקא בנדרים הדין כן דכיון שהוא אוסר החפץ עליו שאומר קונם ישיבת סוכה עלי אינו כנודר לבטל המצוה שהרי לא קבל על עצמו כלום אלא אסר החפץ עליו (ואין מאכילין לאדם דבר האסור לו) אבל שבועה אוסר עצמו לעשות הדבר ולאו כל כמיניה להפקיע עצמו מחיוב מצוה (נדר שלא לישא אשה הראויה לבנים חל עליו הנדר אבל אם נשבע אין שבועתו כלום ואם נשבע סתם שלא לישא שום אשה חלה השבועה בכולל הרדב"ז ח"א סי' א' ע"ש):

ב **ומתירין.** כ' הדרישה משמע שסובר שאפילו בסוכה או שנדר בפירוש להתענות בשבת ויו"ט מתירין לו כו' שאומרים לו אלו היית יודע שאסור להצטער בשבת ויו"ט וכו' וכיוצא בזה וכ"מ בא"ח סימן תק"ע וכן כתב הב"ח וכן עיקר ש"ך:

ג **מלקות.** מיהו נראה דהיה מכין אותו מכות מרדות מדרבנן ש"ך:

ד **והותר.** דנדר שהותר מקצתו הותר כולו וע"ל סי' רכ"ט:

ה **ואפילו.** הקשה הב"ח מאי אפילו אדרבה כ"ש הוא דאין בקבלה זו ממש שקבל עליו להתענות בשבת ויו"ט לבד ותירץ הש"ך דשפיר קאמר אפילו. ל"מ ברישא דלא נתכוין לשבת ויו"ט אלא אפילו בסיפא דנתכוין לשבת ויו"ט בהדיא דמה"ט בפגעו בהן אם קבלו בלשון נדר חל בשבת ויו"ט אם מתכוין לנדור בהן ובנדר סתם ופגעו בהן א"צ שאלה להסמ"ק וא"כ הוי אמינא ה"ה בקבלו בלשון קבלת תענית קמ"ל ועיין בא"ח סי' תי"ח:

ו **חל**. מיהו יש להתיר וראוי לכופו שישאל על נדרו ולא יעבור על המצוה ש"ך:

ז **ופורים**. מפני שהם מדבריהם וצריכין חיזוק ומ"ש רמ"א דבא"ח לא פסק כן מתרץ הש"ך דנראה להמחבר להכריע דדוקא הכא דנדר לצום יום א' או יום ב' כל ימיו איכא מיגדר מילתא ופנים בדבר שהרי יצטרך להתענות כל ימיו בחנוכה א"כ מיעקרא מילתא דרבנן אבל בא"ח דמיירי בהדיא שקיבל עליו כך וכך ימים א"כ יתענה בחנוכה ופורים פעם אחת ולא מיעקרא מילתא דרבנן בכך ובאמת דהרמב"ם ס"ל דבכל ענין נדרו בטל רק שהמחבר מכריע כן מדעתו ותדע שכן הוא שהרי בס"ג כתב המחבר אבל אם הוציאו בלשון קבלת תענית אינו דוחה וכו' ולא חנוכה ופורים משמע דאם קבלו בלשון נדר דוחה חנוכה ופורים וזה סותר למ"ש כאן בס"ד א"כ דברי המחבר גופיה יהיו סותרים זא"ז אלא ע"כ דיש לחלק דבס"ג מיירי בנדר לזמן ידוע כמ"ש ולענין שבועה עיין מ"ש המחבר בא"ח ס"ס תי"ח ותק"ע אבל בעל הלבוש כתב שם דאפי' נשבע בפירוש להתענות בר"ח לא יתענה אע"פ שר"ח דרבנן כיון שיש לו אסמכתא בדאורייתא וכו' ע"ש ודבריו לא נהירין כלל דהא כתב הר"ן פ"ק דנדרים דאפי' דבר שהוא מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא אלא דאתא מדרשא חלה שבועה עליה וכ"כ הר"ב לקמן בסי' רל"ו ס"ב והמחבר בסי' רל"ט ס"ו וכ"כ הב"ח הילכך יש להתיר השבועה ואינו מתענה כמ"ש הר"ב שם בא"ח וכתבו האחרונים בשם תשובת מהר"מ דימי ניסן וכן שאר הימים שאין אומרים חחנון דינן כימים האסורים מדבריהם מיהו נראה בנודר לשון נדר אף להרמב"ם צריך התרה דל"ד לחנוכה ופורים דחשיבי טפי ועשו חכמים חיזוק משא"כ באלו אבל לשאר דברים כל דין ימים האסורים מדבריהם עליהם עכ"ל ובדרישה הביא הג"ה בשם מהרש"ל בנדר להתענות חודש אומרים לו הרי בזה החודש שנדרת יש י"ט ושבתות ואומר להם לא נתכונתי להם א"צ אפילו התרה דדברים שבלב כי הני שמוכיחים הוי דברים עכ"ל והט"ז פוסק דצריך התרה כל שאמר בלשון נדר אלא דאם אמר שבפירוש היה עולה על דעתו שלא להתענות אלא בימי החול ודאי נאמן ע"ז. עוד הג"ה א' משמו באשה שנדרה להתענות אחר פסח בה"ב עד ר"ח ולאחר הפסח שאלה מתי תתחיל נראה דתתחיל אחר ימי ניסן אם מנהג בכל המקומות שא"א להתענות כל ימי ניסן וכתב הב"ח דהיינו דוקא בלשון קבלת חענית בעלמא אבל בלשון נדר צריך התרה שהרי נדרה בפירוש להתענות אחר פסח דלא עדיף מנדרה להתענות בי"ט עכ"ל:

ח **נשאל**. פי' אחר שאמר הריני נזיר שאז חל הנזירות למפרע וע"ל סי' רכ"ט וס"ס רל"ט:

ט **שיישן**. כתב הט"ז נראה פי' שאם נשבע שבועה שאישן ואח"כ נדר קונם שינה עלי דחל הנדר (ול"ד למ"ש תחלה אם נשבע שלא לאכול ככר זה ואח"כ אמר קונם ככר זה עלי דלא הוי נדר דשם הוי נדר ג"כ כמו השבועה מה שא"כ כאן הוי נדר להיפוך מהשבועה):

י **עובר**. והב"ח כתב דנ"ל עיקר כדעה זו אבל הש"ך כתב דעיקר כדעה ראשונה מיהו דעת הר"ן כדעה זו וכתב עוד הש"ך דלדעה זו ה"ה אם אמר שבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר קונם ככר זה עלי חייב שתים וכן אם נשבע שיאכל ככר זה ואח"כ אסרו עליו בקונם אסור לאכול לפי שהנדרים חלים ע"ד מצוה ושבועות וכ"כ הר"ן עכ"ל:

יא **אינו**. זהו אף לסברא האחרונה כדאיתא בטור ופוסקים מיהו בע"ה י"א דבעינן שאלה אף במתפיס בדבר האסור כדלעיל סי' ר"ה. ש"ך:

יב **עשירה**. מותר לאכלה בלא התרה ועל גוף המצה לוקה ואוכלה בליל פסח כמו שכתב באורח חיים סימן תפ"ה ולקמן סימן רל"ו סעיף ה' עכ"ל הש"ך.

סימן רטז

א **בחלופיהם**. (והיינו שהחליפם בד"א אסור אותו הדבר אחר) כתב הרא"ש דוקא להמחליף אסורים אבל לאחר מותרים וכן אם החליפם אחר מותרים להנודר והר"ן אוסר בכל ענין דמשוי ליה כהקדש ומיהו היכא דלא אמר אלו כ' הר"ן דמותר בהחליפן אחר ע"ש:

ב **בגידולי**. בדבר שאין זרעו כלה והב"ח כ' דהרמב"ם והרא"ש והטור לא אסרי גידולי גידולין אלא בקונם מה שאני אוכל או טועם מהן והכי נקטינן עכ"ל אבל הט"ז והש"ך חולקין עליו ופסקו כהמחבר:

ג **מותרים**. כתב הט"ז דבאשר"י פ' הנודר מן הירק בפסקיו כתב ואפי' בחילופי חילופיהן אסור ותימה על הב"י שלא ראה הך דהרא"ש עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו וכתב דט"ס הוא בפסק הרא"ש ע"ש):

ד **פלוני**. כלומר של איש פלוני אבל אם אמר פירות של מין פלוני כגון קונם תאנים או ענבים עלי כיון שאסר עליו כל המין לא עשאם עליו הקדש שלא נתכוין אלא מאכילת אותו המין ומ"ה לא מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן כן הוא בר"ן ודלא כהלבוש עכ"ל הש"ך:

ה **אפילו**. כתב הט"ז וא"ל יבטל האיסור בגידולין שרבו עליו שהרי הוא דבר שיל"מ שהרי לנדר יש התרה בפתח או בחרטה ובזה מתורץ נמי למה לא יהא מותר מטעם זה וזה גורם עכ"ל:

ו **ידיך**. כתב הש"ך וא"ל הא מעשה ידיך דבר שאין בו ממש הוא דאיכא לאוקמי באומר קונם ידיך למעשיהן א"נ מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא מיהו כתב הר"ר יונה דלא מיתסר אלא בכנגד מעשה ידיה שאם אשתו טחנם ואפאם ומכרה לחם להיות מעות שכנגד טחינה ואפייה שלה וכנגד חטים שלו עכ"ל הר"ן:

ז **שמכרן**. דוקא לאחר אבל מכרן לנודר עצמו אסור שהרי הוא נהנה מביתו שמכחו בא לו כ"כ הריב"ש:

ח **ובנאו**. משמע אבל קנה לגמרי בית אחר מותר שלא היתה כוונתו אלא על בית שהיה לו בשעת נדר הן שיהיה כן או ישתנה אבל לא על בית אחר לגמרי ש"ך:

ט **חלציו**. כלומר בית אביך שאמר היינו יוצאי חלציו ולפ"ז אם מכרו מותר אלא דמ"מ אסור לילך ליוצאי חלציו ומ"מ יש לגמגם על הר"ב דבתוס' ובמרדכי לא משמע כן אלא באמר ע"מ שלא תלכי לבית אביך אבל לשון קונם בית אביך כו' י"ל דאבית ממש קאמר דאילו איוצאי חלציו לא שייך לומר שאני נכנס בו אלא שאני הולך עכ"ל הש"ך:

י **לעולם**. כתוב בתשו' מהרי"ל על הבן המדיר עצמו מנכסים אלו אפי' כשאמר לביתך זה אסור בו אפילו אחר מות הנודר מדקאמר זה מה לי אבוה ומה לי אחר אי משום דראוי ליורשו בחייו נמי צריך לו לכמה ענינים ליהנות משל אביו עכ"ל:

יא **שנפל**. דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או אחרון הלכך יש להחמיר כשתי הלשונות והיש מי שמתיר וכו' ס"ל דלביתך ל' ראשון דייקא ולא זה והיש מי שאוסר כו' ס"ל דלישנא בתרא דהוא זה עיקר ט"ז וש"ך:

יב **אסור**. (משמע אפי' שלא אמר בחיי ובמותי אסור). ונראה דאם נפל וחזר ובנאו מותר כדלעיל ס"ה וכן אם אמר קונם לכשיצא מרשותי אינו יכול לאסרו דצריך להתחיל האיסור בעודנו ברשותו. ש"ך:

יג **מותר**. אבל אם נפל ובנאו אסור כיון שאמר ביתי ועדיין ביתו הוא כדלעיל ס"ד ש"ך:

יד **משמע**. כתב הש"ך לפ"ז לאו דוקא מת אחד מהם דה"ה שניהם חיים יכול לעשות ברשות אחד מהם (כיון דטעמא הוא דקיי"ל כרבי יונתן עד שיאמר יחדיו וכ"מ לקמן סי' רכ"ח סעיף מ' ובתשובת הרא"ם כתב שצריך דוקא רשות שניהם) דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ופוק חזי מאי עמא דבר במי שקיבל עליו ב' דיינים שאין דן יחידי מהם וכ"ש בנדון זה עיין שם ועיין בסי' רכ"ח ס"מ:

טו **המשודכת**. כתב הש"ך דמצא בבדק הבית שהגיה במקום ולא ישא המשודכת ולא ישא אחרת עליה וכן משמע מל' תשובת הרשב"א ולפ"ז מותר להכניס המשודכת וא"כ

דברי הרב צ"ע וכתב הט"ז ולפי מ"ש בסי' ר"ח ס"ה דאם אמר לשון שמשמעו שלא יעשו נשואין וכו' ה"נ הוי כן דבלשונו תליא מילתא כפי החילוק דלעיל עכ"ל:

טז **מותרת**. כתב הש"ך תימא דאמאי כתב סתם דמותרת הא לעיל ס"ו מספקא לן אי תפוס ל' ראשון או אחרון א"כ אם אמר זה יהיה אסור לעולם וצ"ע ובט"ז כ' שבטורים ישנים לא כתב אלא ככרי ולא זה וכן הוא בהדיא באשר"י וכן עיקר דאלו אמר ככרי זה הוה דינו כמו לבית זה בס"ז עכ"ל:

יז **בתבשיל**. כתב הש"ך נראה דהיינו מסתמא אבל אם היה הטעם יין או בשר קשה לו וכה"ג אזלינן בתר כונתו ואסור בטעמן כדלקמן סי' רי"ח:

יח **טעם**. ואם יש ישראל אחר שרשאי לטעום יכול לסמוך עליו ואם אין כאן אחר משערין בס' מיהו כ"ז שלא במינו אבל במינו אפי' באלף לא בטיל ש"ך:

סימן ריז

א **ולשלוק**. פי' בשיל ולא בשיל אבל בשיל יותר מדאי בכלל מבושל הוא בכל מקום כ"כ התוס' והר"ן וכ"כ הב"ח ועיקר:

ב **הלשון**. כתב רבי' ירוחם ואם אין לשון בני אדם כגון שנדר בלה"ק ובאותו מקום אין מדברים בו הלך אחר לשון תורה עכ"ל (מי שנשבע שלא לשכור ושלא למשכן בית שלו כ"א לפלוני אין ירושה בכלל רשד"ם חלק ח"מ סי' רנ"ו ועיין לעיל סימן רט"ז ס"ק ז' מש"ש בשם הראנ"ח הנשבע לעשות דבר כשיהיה נשוי או איפכא לא אעשה דבר זה כשאהיה נשוי לא עבר על שבועתו כ"ז שלא נשא אשה בכתובה וקידושין וז' ברכות וכן לא נתחייב לעשותו אלא לכשיהיה נשוי בכתובה וז' ברכות כיון דבין בלשון תלמוד ובין בלשון בני אדם לשון נישואין לחוד ולשון אירוסין לחוד כנה"ג והרדב"ז והרשד"ם אבל מהריב"ל ח"ג סי' קי"ז כתב דאירוסין בכלל נשואין ע"ש עיין בכה"ג הנשבע שלא ישא אשה אחרת על אשתו אין אירוסין בכלל וה"ה במקום שנוהגים חרם דרגמ"ה דאין קידושין בכלל רשד"ם חי"ד סי' צ"ח ולפי דברי מהריב"ל הנ"ל אף אירוסין בכלל עיין כנה"ג. הנודר מראובן ובניו ובני בניו מותר בדור רביעי כנה"ג וכ"כ בש"י חלק ח"מ סי' קע"ג ומהר"מ מטראני ח"ב סי' כ"ח כתב דהוי ספיקא):

ג **חיים**. כלומר באותן ירקות שנאכלין גם חיים ש"ך:

ד **בנכבשים**. פי' הש"ך אף באותן שאין נאכלים רק בנכבשים אבל מ"מ אותן ירקות אסור לאוכלן גם מבושלים אבל ירק חי ודאי מותר לאכול וכ"כ מהרש"ל אבל הט"ז פסק דאם אומר ירקי קדירה אסור בחי ובכבוש ולא במבושל ואם אמר ירק המתבשל אז מותר בכבוש ובחי ע"ש שמאריך בזה:

ה **מראים**. בטור כתב עפ"י הש"ס דאם נדר בימי הקזה אין דגים בכלל הנדר שבלא"ה לא אכיל אותם ולא הוצרך לידור נדר והיינו ביום א' דהקזה דהא אמרו שני לדם דג מיהו יש לתמוה דאמרינן התם בש"ס דהקיז דם לא יאכל ביצים והעולם נהגו לאכול ביצים תיכף אחר ההקזה ואפשר דהקזה דידהו היה קשה טפי שהיו מקיזים דם הרבה עכ"ל הט"ז (ובנה"כ מחלק בין צלוים רכים למבושלים וקשים כדאיתא בפרק כיצד מברכין וכן ידוע לחכמי הרופאים עכ"ל) וכתב בתשובת מבי"ט מי שנדר שלא יקנה לשבת אלא חצי חתיכת בשר נראין הדברים שלא נתכוין אלא לבשר בהמה הנמכר בחתיכה אבל בעופות מותר (מהר"מ מטראני ח"א סי' רנ"ח):

ו **בשניהם**. כתב רש"ל נ"ל דהאידנא אסור בשניהם דאזלינן בתר לשון בני אדם ומ"ה שרינן סתם בדגים עכ"ל מבואר מדבריו דהאידנא הנודר מבשר סתם מותר בדגים דאין דרך עכשיו דמימלך שליח עליה ט"ז וכתב עוד שהאי בשר עלי הוא ט"ס וצ"ל בשר זה:

ז **טועם**. וה"ה שאני אוכל כ"כ מהרש"ל ודבר הבא ליתן טעם בקדירה כגון שומין ובצלים וכיוצא בהם הכל נכלל בשם תבלין ובהני הוא דשייך לפלוגי בין חיים ומבושלים אבל בפלפלים וכיוצא בהן אין שייך לחלק בהכי ב"י והאחרונים:

ח **באספרגוס**. כתב הט"ז וא"ל לדעת הרמב"ם דפי' שהוא מין שלקות של ירק למה הנודר מן הכרוב אסור באספרגוס מ"ש מנודר מבשר דמותר ברוטב די"ל דבזמנם היו קורין גם לאספרגוס כרוב ולא להיפך משא"כ בבשר ורוטב שמעולם לא היה נקרא בימים ההם לרוטב בשר:

ט **בגנות**. ונראה דעכשיו אסור בירקות שדה שגם הוא בלשון ירקות בלשון בני אדם ש"ך:

י **בקום**. פירש"י דהיינו נסיובי דחלבא וע"ל סי' פ"א ס"ה וסי' פ"ז ס"ח:

יא **בציר**. כתבו הט"ז והש"ך דהיינו דוקא מה שכבר יצא מהם קודם הנדר אבל מה שיצא מהן לאחר שנדר אסור אם אמר קונם דגים שאני טועם או שאני אוכל או קונם דגים אלו כדלעיל סי' רט"ז ס"ט (וכן לענין קום ודבש תמרים היוצאים מהם אחר שנדר אסור רש"ל) וכ' הרא"ש דאם אמר דגים או דג דגה נאסר בגדולים וקטנים ובדגה לבד אינו אסור אלא בקטנים לכ"ע:

יב **מותר**. שסתם דבש הוא של דבורים (א' שנדר שלא לאכול זמן ידוע דבר הבא מן החי מותר לאכול דבש דבורים ולשתות מי דבש שקורים מע"ד ת' ש"א סי' כ"ט ע"ש):

יג **לדידן**. דמשתעינן בלשון לע"ז ולפ"ז אם נדר מן התירוש בלשון הקודש אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה דאנן לא קרינן תירוש אלא ליין בלשון תורה עכ"ל הר"ן:

יד **שרוב**. ולא אזלינן בתר רובא דספק נדרים להחמיר וע"ל סי' ר"ח ס"א:

טו **בחמשת**. הם חטה ושעורה כוסמין שבולת שועל ושיפון:

טז **מהמזון**. כלומר אפילו במקום שנוהגים לעשות פת מחטים ושעורים ונדר מהמזון משמעו של המזון הוא ה' מינים:

יז **הזן**. ומיירי שלא אסר אלא לזמן שיוכל לעמוד בו דאל"כ הוי כנודר מכל פירות שבעולם דאינו נדר כלל כדלקמן סי' רל"ב ס"ה כ"כ הב"ח ופרישה:

יח **בכולם**. וכב"י בשם הר"ן דהיינו דוקא שלא אסרן עליו אלא לזמן שיכול לעמוד בו אבל לעולם לא הוי נדר כלל שא"א לקיימו ומדכתבו כן אסיפא דגידולי שנה ולא כתבו כן אריש בפירות השנה משמע דשם הוי נדר אפי' לעולם כיון דמותר בגדיים וטלאים יכול לקיים נדרו וכ"כ לקמן סי' רל"ב ס"ה עכ"ל הש"ך:

יט **אסור**. כ' הט"ז ונראה דמ"מ מותר בגדיים וטלאים ובשאר בעלי חיים ודלא כב"ח ע"ש:

כ **החמה**. דאיכא הנאת הגוף:

כא **בעליה**. וכתב הרא"ש אבל חדר ויציע לא הוי בכלל בית (דהמוכר אח הבית לא מכר את היציע ולא את החדר) ועיין בח"מ סי' רי"ד:

כב **לעיבורה**. ואע"ג דלענין שאר דברים תוך התחום דין עיר עליו כמ"ש בא"ח ס"ס חצ"ו ור"ס תקע"ד ולקמן סי' רכ"א ס"ס ל"ג בהג"ה שאני הכא בנדרים דהלך אחר ל' בני אדם שאינו אלא תוך ע' אמה ושירים עכ"ל הש"ך:

כג **לשון**. כתב בתשובת מבי"ט ובמקומות אלו בזמנינו זה נראה שאינו נקרא דירה בלשון בני אדם במקום אחד פחות מו' חדשים:

כד **עלי**. פי' לאחר ל' יום יהיו יורדי הים אסורים עלי:

כה **בשעת**. דבתר שעת אמירה הולכים בנדרים לא בתר חלות הנדר וע"ל סי' רל"ד סל"ד ונראה דבכל שאר מילי נמי דינא הכי כגון אמר לאחר זמן פלוני יהיו יושבי עיר פלוני אסורים עלי ובתוך כך עקר אחד דירתו מאותה העיר אסור בו כיון שבשעת אמירת הנדר היה מאותה העיר וכן אם בשעת האמירה לא היה שם אע"פ שבשעת חלות הנדר הוא שם מותר וכן כל כיוצא בזה עכ"ל הש"ך:

כו **מרואים**. והט"ז חולק ע"ז וכתב נראה למעשה שאין לסמוך להתיר בלשון רואים החמה בסומין כיון ששאר הפוסקים לא חילקו הוי הטור יחיד לגבייהו וכ"פ הב"ח שאין להתיר וכו' ע"ש באריכות:

כז **בחמה**. כלומר אסור ליהנות מאור החמה כתב הטור הנודר מן הילודים או מן הנולדים אסור בין באותן שנולדו כבר בין באותן שיולדו אחר כך ואינו מותר אלא בעופות ודגים שמטילין בצים ואין דרכן להוליד ואף ע"ג דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם (וכמ"ש לעיל לענין מי שנדר ליתן מעשר מן הריוח אפשר דזה נקרא יותר בא לעולם ועוד דאע"ג דאין אדם מקדיש דשלב"ל מ"מ אדם אוסר על עצמו דשלב"ל עכ"ל הש"ך:

כח **ירושלים**. כתב הט"ז דבהגהת פרישה כתב שאם נדר מעולי רגלים אסור אף בכותים שהרי עולים להר גריזים וישתקע הוראה הזאת וכו' ובודאי לא יצאו דברים הללו מפי אותו צדיק עצמו עכ"ל:

כט **בערלי**. דשם מולים נקרא על אומה ישראלית דוקא ט"ז:

ל **נשבע**. כתב הרמב"ם פ"ט אחר שכתב כל הדינים הכתובים בסימן זה ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן דין הנודר ונשבע אחד הוא ומביאו ב"י ופשוט הוא וע"ל סי' רל"ט עכ"ל הש"ך:

לא **להמרות**. שקורין בל"א וועטי"ן וכתב ב"י בשם רבינו ירוחם בזה דעיקר כונתו היתה בשבועתו כדי להמנע מכל שחוק שמביא לידי הפסד ממון ע"כ משמע מזה דהנשבע סתם שלא לשחוק היינו בענין שיש בו הפסד ממון אבל בלא הפסד מותר לשחוק ומ"מ נ"ל שהולכין אחר כונת הנשבע בזה דאם בשביל הפסד ממון היה לו דאגה או בשביל שהיה מאבד זמן במיני שחוק שאז אסור אפילו לשחוק בחנם עכ"ל הט"ז:

לב **כוונתו**. כתוב בתשובת מהר"מ. סופר של ראובן שנתן ת"כ לשמעון כשיגמור מלאכת ראובן שלא יכתוב לשום אדם כ"א לשמעון ואח"כ נשרפה העיר ונשרף קונטרס א' של ראובן מה שכתב הסופר ועתה שואל הסופר אם יכול לכתוב אותו קונטרס כשיגמור מלאכתו טרם שיכתוב לשמעון וכשנשרף הקונטרס עדיין לא גמר לראובן את הספר ודאי יכול לכתוב כי לא נגמרה עדיין מלאכת ראובן ודאי אם נשרף הקונטרס לאחר שסיים כל הספר אז היתה נגמרה מלאכתו ולא היה יכול לכתוב עכ"ל וה"ה בכל מלאכות הדין כן ש"ך (מי שנדר שלא לאכול בשום סעודת הרשות יכול לאכול בסעודת חינוך הבית בא"י ולא בח"ל באר שבע דף קי"ג. הסכימו הקהל שלא ללבוש בגדי משי אף טאבי"ע שרובו משי ומיעוט צמר בכלל הסכמה. הנודר מבגדים ומלבושים אין צמידים של זהב בכלל כנה"ג ע"ש):

סימן ריח

א **בלבישתו**. אבל אם לא נצטער בלבישה ליכא הוכחה ואסור אפי' בטעינה וכיסוי וכתב בתשו' מבי"ט מי שנכנס בספינה עם אשתו לטייל בים וקם עליהם רוח סערה ונשבע שלא יכנס עוד עם אשתו בספינה לים ואח"כ הוצרך לילך בספינה כדי לדור

בעיר אחרת נראה שלא היתה כונתו אלא על הטיול וכתב עוד ב' שהיו דרים בבית א' ואוכלים על שלחן אחד והיה להם עסק בשותפות בחנות ונפל ביניהם קטטה בענין פרעון שכירות הבית והחנות וקפץ א' מהם ונשבע שלא נשב יחד בבית אחד ושלא נאכל ולא נשתה יחד לא נפרש אותו אלא לפי הסברא שלא יהיה אסור אלא לדור יחד בבית א' ולאכול ולשתות בהוצאה א' בבית כמו שהיה מקודם אבל אחר שנפרדו איש מעל אחיו ומעל הבית וכל א' עושה הוצאה לבדו בביתו מותר לאכול בבית חביריו ואצ"ל בבית אחר ובשמחת חופה וברית מילה וראיה מכאן דאזלינן בתר הכונה ולפי הענין שנעשה הנדר עכ"ל הש"ך:

ב **באומדנא**. פי' הט"ז דאם הלשון מורה על ענין אחר אע"פ שמצד כונת הלב יש להבין שהיה איזה דבר בדעתו שעל ידו יתבטל משמעות הלשון הא לא אמרינן דכיון שהוא לטובת חבירו זוכה חבירו מצד לשונו של הנותן דבזה לא בעינן פיו ולבו שוים אא"כ הוי אומדנא דמוכח משא"כ בנודר בינו לבין עצמו אנן מבטלין הלשון לפי משמעותו ומפרשינן ליה על דבר אחר כההיא דהיה טעון וכו' אבל באמת אם נתן מתנה לחבירו ואמר לשון שיש לו ב' משמעות ודאי הברירה ביד הנותן לפרשו בענין שטוב לו והמע"ה (ובדרך הזה תבין הגהה זאת) עכ"ל:

ג **כוונתו**. הט"ז חולק על דין זה ע"ש שמביא ראיות לדבריו (ובנה"כ השיג עליו ודחה ראיותיו ע"ש):

ד **למכור**. והש"ך השיג על הר"ב בדין זה ומאריך מאד בראיות ותורף דבריו דבנדרים הולכין אחר ל' בני אדם כפי המקום וכפי הזמן גם נחבאר מדברי מהרש"ל שיש לחלק בין תקנה בחרם לסתם חקנה (דבסתם תקנה אינו אוסר מה שהיה לו קודם לכן ובין יחיד לקהל ושלא כדברי הר"ב עכ"ל) וכ"כ הט"ז מ"ש באריכות:

ה **חולה**. שהיה לו ומת החולה ע"ל סימן ר"כ סט"ו בהג"ה:

ו **כוונו**. כתב בתשובת מבי"ט מי שנשבע שלא יאכל חוץ מביתו אם נלך אחר כונתו שלא היתה אלא באותה מדינה ולא במדינה אחרת זה אינו כי מה שהולכים אחר כונת הנודר הוא במה שיש בו משמעות ב' לשונות כמו חרם (לעיל סימן ר"ח) אבל מי שנודר על איזה דבר אינו נאמן לומר לא נתכונחי לאסור עצמי בדבר זה אלא בעיר זה ולא בעיר אחרת כי סתם נדר שבגופו הוא בכל מקום וה"ל לפרט כו' ע"כ מיהו אם רואים הדבר שבגללו נדר כגון שהיו אנשים רעים באותה העיר ונדר שלא יאכל בביתם וכיוצא בזה הולכים אחריו עכ"ל הש"ך (שוחט שנשבע שלא לשחוט לאחרים אינו יכול לבדוק הסכין לאחרים

שישחטו לאחרים. כנה"ג בשם חכם א' והסכים כן הראנ"ח. הסכימו הקהל שלא ימכור יין יותר מב' לבנים ומכר ראובן לשמעון בשלשה קונסין ג"כ ללוקח כנה"ג בשם הראנ"ח):

סימן ריט

א **זמן**. לאו דוקא אלא ה"ה קבע זמן לישא אשה תוך שנה וכה"ג אין מחייבין אוחו אלא לישא אשה ההוגנת לו כ"כ בתשובת מבי"ט (רשד"ם וכנה"ג כחבו דוקא בלא קבע זמן ע"ש):

ב **שאסר**. כתבו הט"ז והש"ך דגם בשבועה הדין כן דאסור לעולם משא"כ בנזירות דאינו אלא ל' יום (מי שאסר על עצמו להתפלל בבהכ"נ של פלוני ולא קבע זמן אסור להתפלל בו לעולם הרש"ך ח"א סימן ל"ו. וכן הסכמת הקהל כל שלא קצבו זמן הוא לעולם הרש"ך ח"ג סי' ק"ה):

סימן רכ

א **היום**. וה"ה אם אמר קונם יין שאני טועם יום זה דינו כאומר היום ש"ך:

ב **שאלה**. אבל א"צ פתח משא"כ בנודר יום אחד. פרישה עוד נ"מ דכאן א"צ שאלה אלא מדרבנן ובנודר יום א' צריך שאלה מדאורייתא וע"ל סימן ר"ח ס"ב עכ"ל הש"ך:

ג **ולמחרתו**. ואם עמד בלילה והתחיל הנדר אסור בלילה וביום שלאחריו ובלילה שניה וביום שלאחריו כ"כ הרא"ש בתשובה וכ"כ הב"ח:

ד **בלא**. והב"ח פסק דבשבוע זה ובחודש זה נמי צריך שאלה בסוף השבוע והחודש ע"ש וכתב הש"ך ואפי' היה עומד ביום השבת ונדר שבוע זה אינו אסור אלא באותו שבת לבד ולמחר מותר מיד וכן בחודש ולקמן ס"ו גבי שנה וכ"כ מהר"ל ן' חביב עכ"ל וכן אם אמר שבת זה דינו כאומר שבוע זה וה"ה אמר קונם יין שאני טועם השבוע או החודש או השנה דינו כאומר שבוע זה או חודש זה או שנה זו וכתב בתשובת מבי"ט דה"ה אם אמר זאת השנה נמי היינו עד ר"ה ופשוט הוא וכתב עוד וה"ה אם אמר עד שנה דדינו כזאת השנה ואינו מוכרח עכ"ל הש"ך וכ' הט"ז ונ"ל דאם אמר בל"א דיא וא"ך שאין יום השבת בכלל האיסור ואם אמר לשון חול שלא אוכל בשר אין ה' או ו' וואכי"ן אז ודאי גם השבתות בכלל כיון דאמר דרך מספר אבל זה שאומר דיא וא"ך אין כונתו למספר הימים אלא כ"ז שהימים הם חול ולא שבת וכמדומה שכן המנהג מצוי בזה ומכ"ש אם עומד בשבת ואמר שאוסר עליו דיא וא"ך דודאי לא נתכוין על אות יום אלא על השבוע הבא עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו בזה אם אומר דיא וא"ך דמשמע גם השבת שהרי העולם קורין לשבעת הימים דיא וא"ך נמצא שגם השבת בכלל ומ"ש כמדומה שכן המנהג היינו אם קיבל שלא לאכול בשר דאז ודאי לא היה כוונתו על יום השבת שחייב להתענג אבל בשאר נדרים לא וע"ש):

ה **לעת**. כלומר שבעה ימים מעל"ע משעה שנדר. ש"ך:

ו **שבלשון**. כתב הש"ך ולפ"ז אם היה עומד בר"ח הראשון ואמר חדש זה אסור גם מר"ח הראשון ואילך:

ז **ליום**. כגון אם נדר בחצי יום ט"ו לחודש תמוז אסור עד חצי יום ט"ו לחודש אב אע"פ שאינו אלא כ"ט יום שתמוז הוא חסר מ"מ הוא חודש שלם מיום ליום דבחודש חסר כ"ע מודים דסגי בכ"ט יום תדע שהרי במשנה מבואר אם אמר חודש אחד אסור מיום ליום א"כ משמע דלעולם סגי במיום ליום כדפרי' עכ"ל:

ח **אסור**. מעל"ע משעה שנדר ומדברי הסמ"ע בח"מ סימן שי"ב ס"ק כ"ב נראה מבואר דאם עומד בר"ה ואמר שנה א' אינו אסור אלא יב"ח אף שהשנה מעוברת דאל"כ הל"ל שנה זו אבל כשאינו עומד בר"ה לא הוי מצי למימר שנה זו דא"כ הוה משמע רק עד ר"ה ובאמת ר"ל שנה תמימה ע"ש מיהו היכא דאמר שנה א' מיום זה מונין י"ב חדש אפי' עומד בר"ה וכן אם אמר השנה דינו כאומר שנה זו ודלא כב"ח ע"ש עכ"ל הש"ך:

ט **סוף**. כתב הב"ח דאם אמר עד חצי אדר דינו כאומר עד אדר וה"ה אם אומר עד כ' או כ"א אדר וגם דין זה הוא בין שידע שהשנה מעוברת או לא לכ"ע אסור עד סוף אדר ב' דשני אדר חד ירחא חשיבי ש"ך:

י **ולהרמב"ם**. (דס"ל דסתם אדר הוא אדר שני אלא דס"ל כל שלא ידע שהשנה מעוברת מסתמא נתכוין לאדר הסמוך לשבט) כתב הש"ך דצ"ע דבח"מ סימן מ"ג סכ"ח ובא"ח ר"ס חכ"ח ובא"ע סי' קכ"ו ס"ז כתב הר"ב בסתם דסתם אדר הוא אדר ראשון ולא הביא סברת הרמב"ם כלל ולענין דינא נראה דיש להחמיר גם בנדרים באיסורא דאורייתא כסברת הרמב"ם ולפ"ז בשני שטרות שנעשו בשנה מעוברת נראה להלכה דאין נותנין למי שכ' בו אדר סתם אלא יחלוקו וכדין ב' שטרות שזמנם ביום א' כמ"ש בח"מ סי' ק"ד ס"י וגם כשמברכין החודש בב"ה קורין לראשון אדר א' ולשני אדר ב' וכן כותבין בגיטין וכתובות ושטרות וכ"כ מהרי"ל והכי נהוג עכ"ל:

יא **שיגיע**. כתב הב"ח דכל היכא דאינו אסור אלא עד שיגיע כגון עד הפסח לד"ה ובעד פני להרמב"ם וכן עד הגשם לקמן סי"ח בכולן צריך שאלה לחכם דלמא לא ידע להפריש ביניהם וע"ש וכתב בתשובת מהרי"ל באחד שנדר מהיין והתנה חוץ משבת וי"ט אסור ביין של הבדלה:

יב **הקציר**. כתב הש"ך ואינו אסור עד שיגיע הקצירה בפועל לא עד שיגיע זמן הקצירה ואין קוצרים וע"ל סי"ח גבי עד הגשם. ב"ח:

יג **רובו**. ול"ד לספק דלעיל סי' רי"ז ס"ג וסי"ז דהתם מספקינן במה היתה מחשבתו אם לרוב לשון העיר או לרוב ספוק העיר ואזלינן לחומרא אבל הכא ודאי דאחשיב הוא לאנשי עירו וקורא סתם למה שהוא הרוב בעירו עכ"ל הלבוש וכתב הט"ז אם אמר עד סוף הקציר היינו שיכלה כל הקציר אפילו של שעורין:

יד **קבוע**. פי' כיון שבידו לדחות החתונה יש סברא דלא הוי זמנו קבוע וכתב הש"ך אם אמר עד שיהא אסור עד שיצא וכן אם דחה זמן המשתה אסור עד שיהא ממש:

טו **להמתין**. הש"ך חולק על זה וכתב מאחר שבידו להקדים או לאחר זמן הנישואין אם כן לא היתה כונתו אלא עד שיעשה המשתה ולא על הזמן (ול"ד לעד שיהיה בנו בר מצוה דהתם זמנו קבוע):

טז **הסכינים**. פי' שכבר עבר כל זמני קציצתו:

יז **מי"ז**. ודעת הש"ך נוטה לפסוק כדעת הרא"ש דרביעה (*) לפני הט"ז היתה הגירסא ברישא שמאחרין ובסיפא שממהרין ולפנינו הוגה להיפך ע"פ הש"ך ראשונה היא בז' מרחשון ושניה בי"ז בו ואם אמר עד הגשם אסור עד ז' במרחשון ואז מותר בין ירדו בין לא ירדו ואם אמר עד הגשמים או עד שיהא הגשמים אסור עד שירדו ברביעה שניה ויש לתמוה על הרמב"ם דבהל' תפלה פסק דשואלין בז' במרחשון וכאן פסק דרביעה ראשונה הוא בי"ז מרחשון אלא שיש ליישב בדוחק וצ"ע ונ"ל שמטעם זה נהגו לברך בה"ב בשבת ראשון שאחר ר"ח מרחשון אע"פ שכ' מהרי"ו שאין להתחיל להתענות בה"ב עד י"ז מרחשון דהוי רביעה ראשונה וכן איתא בהגהת מנהגים מ"מ כיון דקיי"ל דרביעה ראשונה היא בז' מרחשון וכמ"ש א"כ יש לברך ברביעה ראשונה ולעולם אין פוסקין תענית בה"ב קודם ז' במרחשון עכ"ל:

יח **ובגולה**. והכל לפי המקום שנדר בו וכתב הש"ך ונראה דהרא"ש לטעמיה אזיל דס"ל דרביעה ראשונה היא בז' מרחשון בא"י והשניה בי"ז בו א"כ חזינן שהב' מרוחק מהא' עשרה ימים ובש"ס דתענית אמרי' ובגולה שואלין ס' יום אחר התקופה א"כ הרביעה שניה היא ע' יום אחר התקופה דאל"כ מנין להם זה דבגולה הרביעה שניה ע' יום אחר התקופה ולפ"ז הרמב"ם והמחבר דכתבו דהראשונה י"ז בו והשניה כ"ג בו א"כ אין כאן אלא ו' יום בין א' לב' א"כ הרביעה הב' בגולה אינו רק ס"ו יום אחר התקופה וקשה על הרב שכתב דברי הרא"ש אחר דברי הרמב"ם והמחבר וצ"ע עכ"ל:

יט **האחרון**. אע"ג דהוא חג בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב מ"מ בלשון בני אדם הוא בכלל החג וכתב הט"ז מצאתי כתוב בשם מהר"ר ליב מפראג מכאן ראיה לומר בשמיני עצרת את יום חג שמיני עצרת הזה דהא מקרי חג עכ"ל ויש לדחות ראיה זו דבנדרים שאני

ובלשון בני אדם מקרי חג ולא בשל תורה אבל נראה להביא ראיה ברורה מסוטה דף מ"א ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוי אמינא אפי' יום טוב האחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל הא קמן דאפי' בל' תורה מקרי חג דהא איצטריך למעוטי ולכתוב קרא יתירה וזה ראיה ברורה שאין עליה חשובה:

כ **שמא**. בפרישה העתיק בשם רש"ל וז"ל דוקא בנדרים דקילי הוא דאמרי' בתנאי לא מזדהרי אינשי אבל גבי גיטין פסק הרא"ש דכל תנאי שיש בידה לקיימו מותרת להנשא מיד ולא חיישינן שמא תעבור על התנאי עכ"ל ועיין בא"ע סי' קמ"ג:

כא **מיד**. שמא תלך ותעבור למפרע וכאן לא אמר שאסורה ליילך לפני הפסח שמא תהנה ממנו אחר הפסח דאדם נזהר בנדר ואינו נזהר בתנאי נדר עכ"ל פרישה וע"ל ס"ס רל"ט:

סימן רכא

א **לעבור**. כתבו הט"ז והש"ך אפילו אם אינו מקצר דרכו אפ"ה אסור בכל ענין ודלא כהב"ח:

ב **שמשכירין**. כיון שמוחל לו השכירות באותן דמים הוא יכול לקנות אוכל נפש. הרא"ש:

ג **לחמם**. הט"ז והש"ך תמהו ע"ז דלמה יהיה אסור כאן ובלבוש כתב דקאי אדלעיל אצל הנאת מאכלך עלי וכן הוא נכון:

ד **מאכל**. כתב הש"ך דבירושלמי איתא דמותר להשאילו כוסות וקערות ותמחויין שאינן מהנין את המאכל פי' שכבר המאכל נתקן כהלכתו אלא שנותנו לקערות וכוסות ותמחויין והלכך אלפסין וקדרות אסורים לפי שהמאכל מתבשל בהן והן מתקנין המאכל ותו איתא התם בירושלמי דאסור להשאיל לו מעות שהוא כנותן לו מעות ליקח בו ככר עכ"ל:

ה **חובו**. היינו דוקא שלא מדעתו כ"כ הר"ן (וכתב הרדב"ז ה"ה אם יש לו חוב עליו יכול למחול לו ע"ש ח"ב סי' רס"ב ועי' בכנה"ג):

ו **להחזירו**. ואפי' היה המלוה דוחקו לפרוע אמרינן דהיה הלוה מפייסו ומוחל לו כ"כ המחבר בח"מ ר"ס קכ"ח והב"ח פסק כהפוסקים דאסור לפרוע חובו כשהוא בשטר או משכון מיהו כשהחוב הוא שלא יכוף אותו לפרוע אלא לכשירצה הלוה יפרענו מדעתו אפי' היה לו שטר או משכון יכול לפרוע במודר ונראה דבמשכון דומיא דשטר מירי שיכול לפרוע בעדו ויחזיק המשכון לעצמו ולא יתננו ללוה דנהי שהתנה שלא יכוף אותו

לפרוע מ"מ אינו חייב להחזיר לו משכונו בחנם אלא אם התנה כן אז במודר צריך המדיר הפורע להחזיר לו בחנם וע"ל סי' רכ"ג ס"ד עכ"ל הש"ך:

ז **לזון**. אע"ג דמודר מתהני שא"צ לתת להם מזונות ההיא הנאה דממילא היא ועוד שהיו יכולין לצמצם להחפרנס ממעשה ידיהם או לחזר על הפתחים. ש"ך:

ח **בהמתו**. אפילו במזונות יתירים כדי לפטמה אסור שהרי מעלה בדמיה וה"ל הנאה גמורה ש"ך וכתב הר"ן אפילו זנה יותר מכדי פיטומה דגרע לה דהא אינה עומדת לאכילה אלא למלאכה וכיון דפיטמה טפי לא עבדה שפיר ונמצא דאינו נהנה אפ"ה אסור:

ט **המרחץ**. שהוא משום רפואה והנאה מועטת היא ט"ז:

י **ומתירין**. והב"ח פסק כסברא הראשונה וכתב הש"ך ואע"ג דהאידנא אף על המדרש אסור היינו בחנם אבל בשכר מותר וקמ"ל דאפי' אמר שילמדנו י"א דמותר מיהו אם נכסי שניהם אסורים זע"ז אסור בכל ענין:

יא **מצוה**. הטעם דמצות לאו ליהנות נתנו כ"כ הלבוש:

יב **נערה**. אבל מותר למסור לו בתו בוגרת אע"פ שמשיאה ואינה עוברת על דעתו שרי הרא"ש:

יג **בתו**. אפילו קטנה ונערה וכתב הט"ז אע"פ שדרך האב לתת נדוניא לבתו וזה לקחה בחנם אפ"ה שרי:

יד **בחנם**. ואם בעל האבדה אינו רוצה לקבל בחנם תפול ההנאה להקדש. ש"ך:

טו **רשאי**. ואם המחזיר אינו רוצה בשכר יפול השכר להקדש להקדש. ב"י והאחרונים:

טז **לצוות**. פי' לחבר עמו כמו צוותא בעלמא. מבקרו מעומד כיון שע"ז אין נותנין שכר וכתב הש"ך משמע דוקא בחנם לא ישב אצלו אבל בשכר שרי ודלא כהלבוש שאוסר אפי' בשכר:

יז **אחר**. דלאו מכל אדם זוכה להתרפאות:

יח **שכר**. דמ"מ מהנהו אבל גופיה מצוה קעביד:

יט **יעשנה**. מיהו דוקא שיהא הסם מבעל הבהמה. ב"י:

כ **מותר**. דהוי כמחזיר אבידתו ובמת הטעם דאין הנאה למתים. ט"ז:

כא **מעומד**. הט"ז וש"ך מחקו תיבת מעומד שט"ס הוא ואפילו במקום שנותנין שכר על הישיבה מותר לישב שם בחנם דלא אסר הנאחו אלא על שמעון ולא על בנו ולא אמרינן שגם זה הוי הנאה לאביו:

כב **לבקרו**. מעומד אע"פ שיש לו הנאה דריסת הרגל בבית החולה מ"מ החולה שהדירו לא נתכוין במקום שחיותו תלוי בו שהמבקר גורם לו שיחיה כמו שארז"ל וכתב הר"ן

דאם אסר המבקר ע"ע נכסי החולה אסור ליכנס כלל דהא לא שייך האי טעמא דמחיותיה כו' עכ"ל הט"ז:

כג **כלל**. דקמתהני מדריסת הרגל ונהי דמחיותיה לא אדריה מחיותיה דבריה אפשר דאדריה:

כד **להעיד**. כתב הש"ך ואפי' אם רוצה עכשיו להיות עד לראות המעשה כדי להעיד אפ"ה שרי ואין חילוק בין שהדירו שמעון מהנאותיו ובין אסר שמעון על עצמו הנאת ראובן:

כה **ומזיע**. דבזיעה בעלמא ליכא תוספת חום:

כו **מותר**. דאפי' אוכל יותר מחבירו אינה נהנה דבל"ה נותנים להם כל שבעם:

כז **ימכור**. דגזרינן אטו לא יקנה ש"ס ולפ"ז אפילו אינו מהנהו במכירה אסור משום גזרה וכן בישאילנו וילונו גזרה אטו להשאיל וללות. ש"ך:

כח **אין**. דכשאסר נכסיו לא היה דעתו ע"ז המרחץ דאינו בכלל נכסיו ט"ז:

כט **הקדש**. כתב הש"ך משמע דבהקדש לכ"ע יכול לאסור ותימה דלקמן סי' רנ"ח ס"ז כתב הרב אם יש לו משכון י"א שאפי' המותר א"י להקדיש וכאן סתם דיכול להקדיש וצ"ע וכתב הט"ז ולענין הלכה ראוי לחוש לחומרא דבפי' יכול לאסור אבל הש"ך כתב דלאו כל כמיניה לאסור אותו על אחר וסיים ומיהו כ' הר"ן נראים הדברים דמ"מ היו משמתינן ליה עד דאיתשיל אנדריה וע"ש בהש"ך שמאריך בדין זה וכתב עוד דגם אינו יכול להקדיש אלא אותו החלק שיש לו בבית השוה יותר מדמי השכירות אבל כשאינו שוה יותר אינו יכול להקדיש והט"ז כתב ונראה דלדידן אפי' אמר הקדש אינו מפקיע שהרי כתב הרא"ש דהאידנא כל הקדש שלנו חולין הוא שאינו אלא צדקה וכו':

ל **מותרת**. כיון דקי"ל אין אומן קונה בשבח כלי ואפי' היה קונה היינו כשיש ממשות בשבח כגון שנתן לו עצים ותקן כלי אבל הכא לא עשה כלום רק צייר בסמנים ואין בהם ממש עכ"ל הרא"ש ועיין בח"מ סי' ש"ו ובסמ"ע שם ס"ק ו':

לא **אעשה**. וה"ה נמי אם יש לחבירו הרבה לאכול דשרי אלא דאורחא דמילתא נקט טור והרא"ש וכתב בתשובת מבי"ט רב שנדר מנכסי פלוני או איפכא יכול אותו פ' לתת צדקותיו ונדבותיו ליד גבאי הקהל אע"פ שגבאי הקהל יתנו להרב מכיס הקהל אשר שם מעורב נדבת אותו פלוני ש"ך (ראובן אסר הנאתו על שמעון וקבל עליו שלא ישא ויתן עמו שום מו"מ של הנאה ושמעון השתיף עם לוי וכל מה שהרויח חולק עם לוי אסור לראובן לישא וליתן עם לוי שכל מה שקנה לוי קנה שמעון כ"ג בשם הראנ"ח כ"י מי שאסר נכסיו על פלוני יוכל להנהותו מנכסי אחרים מבי"ט ח"ג סי' קט"ז וקל"ט):

לב **הזן**. כתב הב"ח דאפילו אומר ליחיד כל הזן כו' שרי כיון דלא אמר בלשון יחיד תזון וכתב בפרישה דבדין זה צריך ליתן לו כל דמי מה שנתן לו וע"ל סי' רל"ה ס"ס ב':

לג **קולי**. כ' הט"ז כאן חייב לשלם אף אם לא סיים לא יפסיד דכיון שהוא שלוחו ודאי לא יפסיד על ידו ודלא כפרישה:

לד **יאכל**. הכא דוקא משום דאין לו מה יאכל התירו ש"ך:

לה **מופקר**. ואע"ג דמדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני ג' כמ"ש בח"מ סי' רע"ג ס"ז הכא כיון דאין לו מה יאכל העמידו על דין תורה עכ"ל הב"ח והש"ך תירץ דהתם דוקא במקרקעי אבל הכא במטלטלי א"צ ג':

לו **שומע**. כיון שלא נתכוין להשמיעו אבל אם נתכוין להשמיעו אע"פ שיש אחר ביניהם שדבריו כלפי אותו האיש לא יפה עשה. ב"י בשם תשו' הגאונים וזה קאי דוקא אנשבע דאילו בנדר אינו חל על דבר שאין בו ממש כמ"ש סי' רי"ג. ט"ז (ועיין כה"ג מ"ש בשם ריא"ז):

לז **ללמוד**. ול"ד למודר הנאה משופר דמותר בתקיעה מצוה משום דמצות לאו ליהנות נתנו דהכא כיון שיכול להשכיר ספרו וזה לומד בו בחנם ה"ז נהנה והט"ז תי' דגבי ספרים יש לחוש שיתקלקלו שהקלקול מצוי בהם משא"כ בשופר אינו מתקלקל כשזה יתקע בו:

לח **בשלהבתו**. פי' מותר להדליק נר בשלהבתו דאין בה ממש וע"ל סי' קמ"א וקמ"ב:

לט **בריאה**. כתב הט"ז וז"ל אף שאיני כדאי לחלוק מ"מ נ"ל שאין לסמוך על הוראה זאת דזה פשוט דהנאה גדולה היא לו מה ששוחט לו ויתירנה לאכילה ובכל יום אנו שוכרים שוחט שישחוט ודוקא לגבי עבודת כוכבי' אמרינן שאין איסור בסכין של עבודת כוכבי' דחשיב קלקול משא"כ לענין נדרים ואיסור גמור הוא:

מ **לתקוע**. כתב הש"ך משמע אפילו הוא עצמו ותימה דבא"ח סי' תקפ"ו ס"ה כתב דאדם אחר תוקע בו וזה יוצא משמע אבל הוא עצמו לא וצ"ע ולענין הלכה הב"ח פסק דבשעת הדחק יכול לתקוע אפי' בעצמו וע"ש:

מא **שני יצא**. דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל ביום ראשון בעינן ולקחתם לכם משלכם ולא משל איסורי הנאה לכך לא יצא ועיין באורח חיים סי' תרמ"ט ס"ב ודין המודרים בהנאה אם מצטרפין לזימון עיין בא"ח ס"ס קצ"ו וכתב הט"ז נ"ל דהנודר הנאה מחבירו אסור ליתן לו מלאכה בשכר שמקרי הנאה מה שהניח אחרים שכר לזה וכמ"ש סי' ק"ס סכ"ג:

סימן רכב

א **ובלבד**. כתב הש"ך אבל אם לא א"ל אלא המעות הללו נתונים לך ע"מ שתהיה אוכלת ולובשת ולא א"ל ע"מ שאין לבעליך רשות בהן פשיטא דיזכה בהן הבעל ואסור עכ"ל וכתב רש"י במשנה דבמקום שמותר לתת לבתו יכול הבעל ליהנות ממנה דמשל אשתו הוא נהנה:

ב **חותנו**. כתב הט"ז וא"ל למה לא יהיה מותר לתת סתם מתנה לבתו דהא חתנו ודאי לא יעשה איסור ולא יהנה מהמתנה די"ל כיון שעכ"פ זכה במתנה בקבלת אשתו ה"ל כאילו קבל בעצמו ולפ"ז נראה ברור דאף אם גם החתן הדיר עצמו מנכסי חמיו לא מהני שיחן חמיו מתנה לאשתו דמ"ש הדיר גם הוא מהדירו חמיו ותו דגרע טפי דנדרו יכול להתיר וירצה ליהנות ממנו ע"כ לא מהני כלל מה שהדיר ג"כ בעצמו ודלא כפרישה ע"ש:

ג **באומר**. כיון דאינו מפרש בהדיא לצורך מה נתנן לה הוי מתנה לכל דבר ותו לא מהני ע"מ שאין לבעליך וכו' ובא"ע סי' פ"ה סי"א סתם המחבר כסברא הראשונה ולא הביא דעת הי"א וכתב הב"ח דנראה בפלוגתא דרבוותא לענין נדרים הולכין לחומרא וגבי ממונא קולא לנתבע וחומרא לתובע ומי שמוחזק המע"ה עכ"ל הש"ך:

סימן רכג

א **למלאות**. דמסתמא ממילי זוטרי כי האי דליכא בהו ביטול תורה כ"כ לא אדריה וכתב הפרישה ולפ"ז אפשר באב שהדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה אסור לעשות לו אפי' דברים אלו דלא כהרמב"ם וכ"פ הב"ח:

ב **ת"ח**. משמע אם לא היה בן הבן ת"ח גם בן הבן אסור דה"ל כאילו פירש שאם לא יהיה ת"ח שגם הוא יהא מודר מנכסיו כמו הבן וכ"פ הב"ח:

ג **נתן**. כ' הב"ח דוקא בדיעבד אם נתן או פרע וכו' מותר ולא קאי באיסור נדר אבל לכתחלה אסור וכתב הש"ך נראה דלמאן דאסר לעיל סימן רכ"א בפריעת חוב ברור או משכון צ"ל דמיירי הכא בחוב בע"פ וכה"ג שאינו חוב ברור:

סימן רכד

א **תקנתם**. היינו מדינא אבל מצד התקנה כב"י שהורו הראב"ד וכל חכמי דורו שאין אדם יכול לאסור חלקו מבהכ"נ ולא מספרים ואם אסר אין איסורו איסור וכ"כ הב"ח עיין בא"ח סי' קנ"ג סט"ו עכ"ל הש"ך:

ב **חלוקה**. כלומר בבהכ"נ וכה"ג אין בהם דין חלוקה דמותר וכן נראה עיקר בש"ס ש"ך אבל הט"ז כתב דבש"ס משמע דבבהכ"נ יש בו דין חלוקה ואסור כדעת ראשונה שכתב המחבר ע"ש ועיין בא"ח סי' קנ"ג סי"ז:

סימן רכה

כלום. שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו וע"ל סימן ר"ט עכ"ל הש"ך:

סימן רכו

א **חלוקה**. דהיינו ד' אמות על ד' אמות לכל א' כמ"ש בח"מ ס' קע"א ס"ג:

ב **ליכנס**. משמע אפילו לצורך א' מהשותפים אסור (מדנקט בסיפא נכנס לצורך כו' מכלל דרישא בכל ענין אסור) ודלא כדעת הטור וזה ברור וחלילה להקל ולזוז מדברי המחבר עכ"ל הש"ך ודעת הט"ז דיש לסמוך להקל בצריך לא' מן השותפים ע"ש שמאריך בדין זה:

ג **צריך**. והב"ח כתב בח"מ סי' ק"פ דמדברי הרא"ש והטור משמע דלא שרי אלא כשנכנס לצורך השותף שהשוחף צריך לו וכ"מ מדברי ר' ירוחם ש"ך:

ד **מקום**. היינו מקום גדול שיש בו דין חלוקה אבל אם אין בו דין חלוקה לא חל הנדר כלל כ"כ הלבוש וכן הוא בתשובת הרשב"א:

ה **כוון**. ומ"מ אחר פיו אנו הולכין למה נתכוין אם להקדש עניים או להקדש בדק הבית שם בתשובה וכתב הט"ז ונראה דהיינו בלא אמר לך אבל באומר לך לא מועיל מה שמפרש להקל דלשון לך הוי כמו מפרש להקדש ממש:

ו **אסורים**. אפי' אין בו דין חלוקה ומשמע דכל תשמיש בעולם שממלא כל החצר כגון לשטוח פירות בכל החצר וכה"ג אסור וכ"כ מהרש"ל:

ז **בהעמדת**. אפילו אין בו דין חלוקה ש"ך:

ח **והיו כופין**. כ' הש"ך ואפילו אין בו דין חלוקה דאף ע"פ דשרי למודר ליכנס מ"מ חיישינן שמא ישתמשו תשמיש של איסור כגון העמדת תנור וכו' ומיהו דעת רש"י ותוספות דהיכא דמותר ליכנס בחצר אין כופין ונראה כשרוצין לחלוק או בגוד וכו' יעשו כמו שירצו וכתב הר"ן דוקא בנודר א' מהן היו כופין אבל אם שניהם נדרו אין כופין דכל חד וחד מידכר באיסוריה אבל הטור ח"מ סי' ק"פ כ' דאם נדרו הנאה זה מזה וא' מהם רגיל היו כופין את הרגיל למכור ומפרש בירושלמי דבתרי זימני מקרי רגיל גם משמע דאין חילוק בין שהדיר עצמו מחלק חבירו בין שהדיר חבירו מחלקו לעולם כופין למכור וכתב הב"ח וצריך למכור לאחר דוקא אבל לשותף אסור למכור אע"פ שלא אמר אלא חצירי ודבריו תמוהין וכו' (אבל בנה"כ חזר בו וכ' שדבריו נכונים ע"ש):

סימן רכז

א **חריפא**. פי' סחורה שקופצים עליה סוחרים ורמיא על אפיה היא סחורה דלא קפיץ עליה זבינא ודומה לו כמו שמונחת על פניו וכתב הר"ן דאם אסר נכסיהם עליו אסור בכל גווני אפילו שוה ר' בק' או איפכא שנדרו כבר חל על נכסיהם וכתב עוד דבאוסר הנאתו עליהם דאסור בזבינא חריפא היינו אפי' בנכסים שקנה לאחר נדרו אע"ג דאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם שאני הכא דאיסורא בהנאה דידיה חליא ואיהו הא איתיה בעולם:

ב **אסרם**. ואם אסרם עליו ואסר מהם ג"כ אסור בכל ענין ויהנה לאומות אחרות כן הוא במשנה נדרים והוסיף הרמב"ם לא ישא ויתן עמהם ולא ישאו ויתנו עמו ולא ישאל מהן ולא ישאיל להן ולא ילוה מהן ולא ילוה אותן:

ג **עליו**. מיהו אינו יכול לאסרו על אחרים אלא בנכסים שהיו לו ואז אפילו לוקח שוה ק' בר' אסור ש"ך:

ד **משאילן**. ולא גזרינן אטו לא ישאל ולא ילוה וכן במכירה לא גזרינן אטו לקיחה כדלעיל סי' רכ"א ס"ה דשאני הכא כיון שנדר מכל ישראל לא גזרו הרמב"ם ומבואר שם דה"ה בנדר מן שאר אומה שלימה שאין גוזרין אלא בנדר מיחיד:

ה **תרומותיו**. מפרש בש"ס דטעמא כיון דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וקאתי למיסרא עלייהו שויא כעפרא בעלמא וזוכים מן ההפקר וכ' הר"ן דה"ה מי שאסר נכסיו על עצמו שיכולין אחרים ליטלן בע"כ מה"ט ומסיק מהרש"ל דל"ד לתרומה דהכא דאין אחרים יכולין ליטלן ממנו בע"כ אלא יכול ליתנן לצדקה או לשאר מצות ולא עוד אלא אפי' נטלו מוציאין מידם מ"מ אם אכלו כבר פטורים מלשלם אבל אי איתשל עליו ונשאר מאותו הדבר שנאסר דאל"כ לא שייך ביה התרה מחויבים לשלם מה שאכלו עכ"ל:

ו **עניים**. כגון לקט שכחה ופאה ה"ה לענין צדקה שב"ד שולחין וממשכנין בע"כ ונותנין לעניים כיון דקי"ל היו כופין על הצדקה כ"כ הב"י:

סימן רכח

א **וסבירי**. כתב הלבוש וסברי קצת כדי שידעו מה שיתירו כו' משמע שא"צ שיהיו סברי היטב אלא כל שסברי קצת כדי שידעו מה שיתירו סגי וכן נוהגין ש"ך:

ב **פתח**. אע"ג דלא בעינן פתח לכל הנדרים מ"מ אינם ראוים להתיר אפי' ע"י חרטה אם לא שיכולין להתיר ג"כ ע"י פתח דשמא יבא לפניהם נדר שצריך פתח ולא ידעו להבדיל בין נדר לנדר פרישה:

ג **ביחיד**. אפי' ב' חכמים גדולים אין התרתם התרה ואפילו בדיעבד וצריך לחזור ולהתיר בג' כ"כ הב"ח ופשוט הוא ש"ך:

ד **רבו**. כתב הש"ך אפי' בג' לכתחלה משום כבוד רבו או מי שגדול מהם אבל בדיעבד התרתן התרה:

ה **ג' פעמים**. ובדיעבד סגי בפעם א' (אלא עושים כדי לחזק הענין) וכ"כ הב"י והב"ח בשם הרמב"ם דא"צ שיאמר רק פ"א ש"ך:

ו **לשון**. פי' אפילו בלשון לע"ז מחילה והתרה אבל אם אמר מופר לך או נעקרה שבועתך וכיוצא בזה לא אמר כלום שאין מיפר אלא הבעל והאב הרמב"ם:

ז **צבור**. מפני שבשבת כולם מקובצים ואם לא יתירו אז לא יוכלו להתיר וכתב הט"ז אבל לא מחרימין בשבת אם אינו מעסק השבת אם לא בדבר גדול כמ"ש בתשובת הרשב"א שהחרים בשבת יושבי פרובינצי"א שעסקו בלימוד חכמת הטבע כל ימיהם:

ח **מיושב**. אבל המודר אין צריך שיהיה מיושב כלל מיהו ודאי דא"צ שיהא עומד כיון דלאו דין הוא ועכשיו נהגו שהמתירין יושבים והמודר עומד ומה דאיתא בש"ס עירובין דף ס"ד ע"ב דכי היכי דאסור לשכור להורות ה"נ אסור להתיר נדרים היינו דוקא בשמתיר ע"י פתח שצריך עיון וישוב הדעת עכ"ל הש"ך:

ט **מבני**. אפילו בצירוף עוד שנים מעיר אחרת אליו דמ"מ הרי הוא מהנהו ב"י וכתב בחשו' מ"ע ולא מהני סילוק נפשייהו אלא בעדות ממון אבל בכה"ג הוי הנאה דמתא ואין סילוק מועיל דומיא דס"ת בח"מ סנ"ז דלשמיעה עביד עכ"ל ואם אסר הנאתו על בני העיר כתבו הרמב"ן והטור דאסור להשאיל על נדרו לחכם מבני אותה העיר מיהו אם יצטרפו עוד שנים מעיר אחרת מותר דבכה"ג ליכא למיחש משום נגיעה והב"ח השיג על הב"י ע"ש וכן עיקר להחמיר ש"ך:

י **והתיר**. וה"ה אם אסר על עצמו הניית כל ישראל מותר לו להשאיל דהוי כדיעבד כ"כ בחשו' מהר"ל ן' חביב:

יא **גבאי**. הט"ז כתב דצ"ע דין זה דא"כ היה הרב שבעיר אסור להתיר שום נדר של כל מינוי הקהל וכו' ע"ש אבל הש"ך כתב בשם ד"מ דהטעם שהרי אסר עליו הגבאות והנאמנות הבאה לו הנאה מן העיר וכונתו על הנאת הגבאות והנאת הנאמנות וכיון שע"י התרת החכם בא לו הנאה זו הרי עבר על נדרו עכ"ל:

יב **שיפצירו**. ואין זה נולד שזה שכיח הוא:

יג **וי"א**. כתב הט"ז דצ"ע למה כתב הר"ב האי י"א הא המחבר עצמו כ' זה בסוף הסעיף ויש מי שמצריך וכו':

יד **פתח**. ומ"מ צריך לידע טעם החזרה וכל הרוצה לעשות מן המובחר יעשה כן. ט"י:

טו **חרטה**. מיהו היתר צריך וע"ל סי' רכ"ט ס"ח:

טז **המקום**. כתב הט"ז דהב"י הקשה מ"ש מרישא שעובר על לא תקום וכו' וי"ל דיש חילוק בין עבירות שאדם מורגל בהן כגון שלא להשאיל כליו שכמעט רוב העולם נכשל בהם ע"כ אינו בוש לומר האמת אבל בעבירה שאינה מצויה כ"כ אפשר שהוא בוש לומר שאפ"ה היה נודר וכתב עוד ודוקא אם אחרים פותחין לו חיישינן שהוא בוש להשיב האמת אשר בלבבו אבל אם בא אדם א' ואמר מעצמו אני מבקש שתתירו נדרי מפני שנתברר לי עכשיו שיש עבירה בנודר נדר הוי פתח טוב ומועיל דהא אין שייך שהוא חצוף לומר וכו' דמגו דאי בעי הוי שתיק לגמרי:

יז **הדירן**. הטעם בש"ס שהרי החציף פניו להדירן וא"כ גם עתה בשעת חרטה יאמר האמת והב"ח חילק בדינים אלו דמצות לא תקום ולא תטור וכן כבוד אב כתוב בפי' בתורה וכיון דכבר חצוף לעבור על ד"ת יחציף גם עכשיו ולא יבוש משא"כ בפתח שעושה עבירה בנדר אינו גלוי לכל והט"ז כתב שדבריו תמוהים דאם ידע כבר האיסור מה פתח שייך בזה להתיר לו מכח אלו ידעת וכו' עכ"ל:

יח **ת"ח**. ואם הלך אותו פלוני ללמוד לא הוי נולד דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול סמ"ג בשם התוס' והט"ז כ' בשם סמ"ג הא דאין פותחין בנולד פותחין הוא דאין פותחין אבל פותחים בחרטה מחמת נולד ומש"ה התיר ר"ע לחמיו דשם היה חרטה גמורה מחמת הנולד שנעשה ר"ע ת"ח ובפירוש אמר כן שמתחרט על הנדר דמעיקרא מחמת כן שלא אסרו בנולד אלא אם אחרים פותחין לו בזה כדי שיתחרט והוא אינו אומר שמתחרט מעיקרא רק שאומר ע"ד זה לא נדרתי דבזה אמרינן שאין מתחרט אלא מן הנולד ואילך ולא מעיקרא וה"ה אם אחר אמירה של אחרים אומר הוא בפירוש שמתחרט מעצמו שעשה נדר מתחלה מועיל עכ"ל:

יט **שכיחא**. אפילו היה חולה ביותר הוי נולד משום דרוב חולים לחיים ב"י בשם תשובת הרמב"ן ונראה דאם היה גוסס לא חשיב נולד דרוב גוססים למיתה כדלקמן סי' של"ט עכ"ל הש"ך:

כ **חרטה**. ומה"ט נהגינן עכשיו לפתוח אפילו בנולד ולפ"ז צ"ל אלו ידעת שתתחרט וכו' ש"ך:

כא **והסיבה**. כתב הש"ך ומהתימה שלא ראיתי נוהגין כן אפי' מרבנן דייקי וכו' פרישה ונראה דמאי דאמרינן צריך לפרט הנדר חובת הנודר הוא ולא שהחכם צריך לשאול ע"ז

ומי שאינו מפרט הסבה היינו משום שנדר בסתם ומי שנדר מחמת סבה ואינו מפרש באמת עון הוא בידו ואין מביאין ראיה מן השוטים עכ"ל:

כב **שחוק**. כתב הש"ך נראה דנדר של קוביא וכה"ג אין לו התרה אפילו בדיעבד וכ"נ בתשו' ר"א מזרחי:

כג **מתירין**. כ' הש"ך צ"ל שהרב אזיל לשיטתו שכ' בתשובה שאין חולק בדבר זה אבל בתשובת רא"מ כ' דבמלתא דאיסורא אפילו אינו רק מדרבנן כגון שחוק בקוביא וכה"ג אין מתירין לו ואע"ג דאיהו צווח ואומר לא יכילנא למיקם אשבועתי לא משגחינן ביה וכתב בדרישה דכל זה דוקא במשחק בקוביא שאין לו אומנות אחרות והוא פסול לעדות מחמת כן אבל אדם שאין אומנתו בכך ולפעמים הוא שוחק יכולים להתיר וכ"כ הב"ח:

כד **שליח**. כתב הט"ז דאפילו בכתב אסור דאל"כ בבת יפתח היה לו ליפתח ג"כ לשלוח כתב לפנחס. וע"י תורגמן פי' כשהבעלים עומדים שם ג"כ:

כה **נשאל**. ואפילו בדיעבד אינו מותר וכתב הר"ן מי שנדר ביום ו' בבקר שלא יהא בשבת הסמוך בעיר זו ובעוד יום סמוך לשקיעת החמה נתחרט דיכול להתיר קודם השבת דמכלל שבועתו הוא מחויב שיצא מהעיר קודם שבת ולפיכך ע"ש עם חשכה חל הנדר מיקרי וע"ל סימן של"ד סל"א:

כו **הפסח**. כתב הט"ז דטפי עדיף להתיר סמוך לעצרת ממש ובעצרת גופיה פעם הב' והש"ך כתב ערב עצרת ואחר עצרת:

כז **מעתה**. אבל אינו עובר על השבועה עד שתעבור השנה:

כח **חבירו**. כ' מהרי"ק דה"ה אם נשבע לפני שלוחו אין מתירין לו אלא מדעת משלחו או מדעת השליח עצמו ששלוחו של אדם כמותו וממה שצריך להודיעו משמע אפי' היכא דליכא משום חשד בושה אסור וכ"מ בהרא"ש שכתב ולטעמו דהירושלמי אף לכתחלה מתירין הנדר שלא בפניו רק שמודיע לו ההיתר וטעמא דש"ס דידן עיקר ואין להתיר אלא בפניו פי' בידיעתו עכ"ל הש"ך והט"ז פי' ע"ד חבירו היינו שחבירו קיים הנדר והוא רוצה להתירו והש"ך פי' בשביל רצון חבירו:

כט **ורצונו**. כ' הש"ך נראה שגם דעת המחבר כן דבעי' שיודיעו ויסכים ברצונו וכ"כ הט"ז:

ל **טובה**. ודעת רוב הפוסקים דטובה דוקא בעינן אבל אם הכריחו ונדר לדעתו בין מחמת אהבה בין מחמת יראה יכולים להתיר בלא דעתו וכ' הרשב"ץ דפועל יכול לחזור תוך זמנו אע"פ שקבל בחרם ונידוי לעשות המלאכה כל זמן ההוא יכול לישאל על קבלתו שלא ברצון בעה"ב והב"י כתב עליו שאין דבריו נכונים דהא בעה"ב עושה לו טובה שנותן

לו מלאכה שירויח פרנסתו והש"ך מסכים עם הרשב"ץ ודחה דברי הב"י משום דהטובה שעושה לו בעה"ב היינו שיעשה לו את המלאכה ואנן טובה מחמת השבועה דוקא בעינן וכמ"ש הריב"ש מיהו בתשו' ר"מ אלשקר משמע דבכה"ג מקרי טובה וצ"ע עכ"ל:

לא **לתועלת**. כתב הש"ך לא ידע מאי קאמר אי לאפוקי היכא דאין השבועה תועלת חבירו דיכולים להתיר הא ליתא דכל הפוסקים ס"ל דבהטבה אע"ג שאין השבועה לתועלת חבירו אין להתיר ואפשר דמשום י"א דסיפא נקטיה דדוקא ביש תועלת לחבירו שייך חשדא דאל"כ לא שייך חשדא דיאמר מפני שאין לי בה תועלת לא הודיע לי וכתב הריב"ש דכל שאין חבירו מדירו אע"פ שנשבע לתועלת חבירו לכ"ע א"צ דעת חבירו ובד"מ כ' ע"ז שאין כן דעת הפוסקים ול"נ דכ"ע מודי בזה דהפוסקים לא מיירי אלא בקבל טובה והריב"ש מיירי להדיא באינו מקבל טובה עכ"ל:

לב **חבירו**. כ' הלבוש כלומר שתלה נדרו ע"ד חבירו וחבירו לא הדירו אע"פ שעשה לו טובה יכולים להתיר בלא דעתו ול"נ דמעצמו היינו בלי הטבה אע"פ שחבירו מדירו ולענין דינא נראה מדברי הד"מ דלעיל דבכה"ג יכולים להתיר בלא דעתו עכ"ל הש"ך:

לג **שהתיר**. משמע דבנדר ע"ד חבירו אף כשחבירו מסכים בהתרתו צריך התרה ש"ך. ומבואר בב"י בשם הריב"ש שאם נשבע א' לרבים ונתגלה עתה שאין להם תועלת רק לאיזה יחידים והוא לא כוון עליהם לא מקרי קבלת טובה:

לד **שפרט**. פי' שאם נדר לתועלת חבירו צריך לפרוט בשעת התרה כמ"ש בסי"ד שצריך לפרט הסיבה שבשבילה נדר:

לה **ליסרו**. מיהו אם לא עשה לו טובה אע"ג דאין להתיר לכתחלה מ"מ אם עברו והתירו אין ליסרם כ"כ הב"ח וכ' הב"י מיהו כ"ז לענין דינא אבל היכא דאפשר למיתי לידי חילול השם ויש לאסור שאין דבר חמור ממנו וכדאשכחן בצדקיה שנענש הוא והסנהדרין שהתירו לו אף על פי שהיה מצוה באותה התרה:

לו **דבר**. כגון שנדר או נשבע ליתן לו מתנה או לפרוע לזמן פלוני מהרי"ק:

לז **לכתחלה**. כתב הש"ך (דהיינו טעמא הואיל וחבירו נהנה בנדרו והסכים בו ומשביע) אבל היכא שאין לחבירו שום הנאה במה שנדר זה ואין לו עסק בו בזה אפילו לכתחלה נשאל עליו לכ"ע רק שיודיע שנשאל על שבועתו מפני החשד:

לח **לעולם**. כל שהנדר הוא לתועלת חבירו אין מתירין לכתחלה בלא דעתו והסכמתו ואם אינו לתועלתו אלא שנדר בפניו צריך להודיעו משום חשדא כ"מ בריב"ש עכ"ל הש"ך: (אם נשבע א' לרבים ונתגלה עתה שאין להם תועלת רק לאיזה יחידים והוא לא כיון עליהם לא מקרי קבלת טובה ט"ו. כתוב בספר מקור ברוך סי' כ' הא דנודר לדעת חבירו אין מתירין לו אלא

מדעתו ומרצונו דוקא דבשעת התרה עדיין הוא תועלת חבירו אבל אם בשעת ההתרה אין שום תועלת לחבירו אע"פ כשנשבע היה לתועלת חבירו מתירין שלא מדעתו ע"ש):

לט **להתיר**. כ' הש"ך משמע אפי' עשה לו טובה יכולים להתיר כך וצ"ע מנ"ל הא שהרי בתשובת הרמב"ן ליתא אלא דליכא משום חשדא כיון שמת והיינו בלא עשה לו טובה אבל אם עשה לו טובה מסתבר שאם מת אין יכולים להתיר לו וכן מוכח וכו' וצ"ע ע"ש:

מ **מצוה**. והט"ז חולק ע"ז וכ' שאין להשגיח להקל בהיתר זה ואפשר שגם רמ"א לא נתכוין אלא שיש לעשות דבר זה סניף כשיש היתר בלא"ה אע"פ שיש בו גמגום קצת עכ"ל (ע"ש בש"ך ובכנ"ג ובמהריב"ל ח"א כלל ה'):

מא **ונשבעו**. כתב בתשובת מהר"מ מפדואה דוקא נשבעו שניהם אבל אם הא' לא נשבע לא מקרי טובה בריצוי לבד וכ' עוד שנראה לחלק שדוקא במה שמתרצה האיש לקחת אשה מקרי טובה לאשה אבל במה שנתרצית האשה לא מקרי טובה כי אשה בכל דהו ניחא לה דטב למיתב וכו' ודעת מהרי"ק אינו נראה כן וכן עיקר שאין לחלק בזה וכן דעת הרב עכ"ל עש"ך:

מב **להוציא**. כמ"ש בא"ע סימן ע"ז ואפי' למאן דפליג התם היינו באשה הנשואה משא"כ הכא. מהרי"ו:

מג **התרה**. פי' דצריך התרת חכם וגם דעתם והסכמתם (אבל דעתם לחוד לא מהני כמ"ש סעיף ל"ז) כתב הריב"ש אם נדר ע"ד הקהל אף אם יסכימו הרוב לבטל נדרו אין משגיחין בהם עד שיסכימו כולם ואם הנודר אומר עתה שכוונתו היה על הרוב נאמן בת"ח ונראה אף למ"ש סי' ר"א דהאידנא כ"ע כע"ה דמיא היינו לענין שצריך התרה אבל לא מחמירינן כולי האי לומר דלא סגי בהתרה מיהו נראה דאם פרט ואמר ע"ד פלוני ופלוני ופלוני וכו' ודאי ע"ד שיסכימו כולם קאמר ואפילו אומר שכוונתו היה על הרוב לא משגחינן ביה עכ"ל הש"ך:

מד **להחמיר**. מיהו הב"ד שהתירו אין לייסרם על ככה כיון דרוב הגדולים מתירין ודבריהם נראה עיקר ב"ח:

מה **מצוה**. שאז מתירין אפילו בלא דעתם דמסתמא ניחא להו בהתרה ש"ך (ליקח ש"ץ שקולו ערב הוי דבר מצוה הרשד"ם חי"ד סי' קי"ד כדי שלא ישתלשלו קטטות ומריבות דבר מצוה מקרי כה"ג בשם הרבה פוסקים להתיר לקהל שנשבעו שלא יקחו להם מרביץ חורה דבר מצוה מקרי מהריב"ל ח"ג סי' פ"ח להתיר לחכם שנשבע שלא יהא חכם בקהל מצוה איכא הראנ"ח ח"ב סי' כ"ג להתיר מי שנשבע שלא ישמע ד"ת מפי חכם א' דבר מצוה איכא מקור ברוך סי' כ' לישא אשה שלבו חפץ דבר מצוה איכא הר"מ הלוי חי"ד סי' א' ללמוד תורה עם מי שלבו חפץ דבר מצוה מקרי ש"י דף ר"ז. להיות לפני שרים ללמד זכות על ישראל ד"מ מיקרי הרא"ם ח"א סי' ט"ו):

מו **ברבים**. ואפילו אין שם מנין ש"ך:

מז **צרכי**. וה"ה לבטל המחלוקת דגדול השלום ואין ללמוד מזה למקום אחר שאין מצוה כ"כ הב"י וכ' עוד בשם הריב"ש דלהסיר מכשול שבועות ונזקין מדרך הרבים אין לך דבר מצוה גדולה מזו וכן מי שנשבע שלא להיות ממונה אם אין במדינה ראוי להיות ממונה אחר יותר ממנו הוי דבר מצוה וכב"י דשלא ליפרד מאשתו אלא יהיה באותו עיר שאשתו שם הוי נמי דבר מצוה:

מח **סתם**. ודעת הר"ן ושאר פוסקים שאפי' אמר סתם עד"ר אין לו התרה ונראה להחמיר לכתחלה ש"ך:

מט **דמסתמא**. וכ' מהרי"ק אם אותן הג' שייכי באותו נדר לכ"ע הוי עד"ר ומכ"ש אם אמר על דעתכם אני נודר ש"ך:

נ **מקרי**. וכתב בתשובת המבי"ט שאם נשבעו ע"ד כ"א מהם לא מקרי עד"ר ואין זה מוכרח ש"ך:

נא **הדחק**. כ' הש"ך דהיינו אם אמר סתם עד"ר אבל אם פרטם אין להקל כלל אפי' בשעת הדחק וצורך בדבר וכ' הריב"ש דשטר שכתוב בו עד"ר דינו כמו עד"ר המוזכר בש"ס ואינו מוכרח וצ"ל דלכתחלה יש להחמיר שלא להתירו כיון שי"א שאפי' אמר סתם עד"ר אין לו התרה:

נב **מעצמו**. פי' בלא קבלת טובה (דאם הדיר לחבירו בשביל טובה שעשה לו אפי' ע"ד יחיד אין יוכל להתיר בלא דעתו):

נג **דינו** ואין לו הפרה ויש מקילין בדבר הרשות דלא צוה הקב"ה ע"ז להשביע כן אבל אם נשבע ע"ד המקום לעשות דבר מצוה אין לו התרה:

נד **ברבים**. כלומר שהודר במעמד רבים ומשמע דאפילו בלא ידיעת אותן רבים יתירו לו מיהו נראה דהיינו כשאין להרבים תועלת בנדר ההוא הא לא"ה לא גרעו מיחיד שאסור משום חשד ש"ך:

נה **מפר**. וכ' הרא"ש דאפשר שאפי' אם יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור ע"ד אחרים אינו כלום כיון דסתם אשה ע"ד בעלה נודרת ותלה הכתוב הפרתה בבעל יכול הבעל לחזור ממה שנתן לה רשות וכ' הש"ך אע"פ שכ' הרב בלשון אפשר מ"מ סובר שהדין כך וכ"כ ברמזים בפשיטות וכ"כ הטור בא"ע סי' צ"ו בפשיטות שאפי' נתן לה הבעל רשות וכו' ודלא כהב"ח שכ' דהרא"ש מספקא ליה:

נו **הוחרם**. אותו חרם שהוסיפו על מנהגם ע"ד קהלות הרחוקות דזה הוי עד"ר ש"ך:

נז **בפירוש**. וכ' הש"ך מיהו אפשר גם להרא"ש אם אמרו עד"ר או ע"ד קהלות הרחוקות אין להם התרה:

נח **ולהבא**. כלומר דלא כשאר נדרים שניתרים בהתרת חכם שנעקרים למפרע ונ"מ לענין הותר מקצתו הותר כולו כדלקמן סי' רכ"ט ס"ב ש"ך:

נט **אינם**. כ' הרשב"א אם כללו בחרם שכל מי שיעבור יהא מנודה יכולין להתיר לכל מי שכבר עבר כדרך המתירין שאר המנודין:

ס **רבים**. כתב הש"ך משמע דעת הרב דבעד"ר אפי' מתחרטין כולם אין יכול להתיר להם כיון שאין חרטתן שוה ולעיל סכ"ה כתב הרב אפי' הזכירו שבועה עם החרם יכולים להתיר בעצמם בלא שאלה וחרטה ונראה דס"ל להרב דדוקא כשהשביעו בסתם שהש"ץ אומר בשליחות הקהל אנו משביעין ומחרימין כו' ואפי' ענו כל הקהל אמן בכה"ג אמרי' דע"ד מנהגם משביעין אבל כשכל א' מהקהל נשבע בפרוטרוט על ענין זה הוי עד"ר וצריך התרה עכ"ל:

סא **הרוב**. ובמקום שיש מנהג שלא לבטל ההסכמה אם לא שיסכימו כולם כל שיש מוחה א' א"א להתירו כ"כ ב"י בשם הרשב"א:

סב **נכשל**. כתב הט"ז וצריך לשאול על שבועתו ולקבל עליו חרם הצבור ואם תקנת הקהל הוא למיגדר מילתא דעבירה אז אין השבועה שלו חלה כלל וא"צ התרה עכ"ל (אבל אם התקנה הוא על עסקי ממון חלה השבועה וצריך לשאול על שבועתו ויקבל עליו חרם הצבור ע"ש):

סג **ואח"כ**. וכ"ש אם כבר נתנו חרם ונשבע אח"כ שחייב להגיד. ש"ך וכתב הט"ז וא"ל הא אפי' בלא נתינת החרם חייב להגיד כשזה צריך להעיד שהרי הוא באם לא יגיד וגו' וצ"ל דמיירי שלא תבעו להעיד ואז אינו עובר כמ"ש בח"מ סי' כ"ח אבל אם באמת תבעו להעיד חייב להגיד אף בלא חרם:

סד **מחמירין**. כ' הש"ך דהיינו בנדון שכתב הרא"ש בתשובה דקהל שקבלו עליהם שכל שטר שלא יהא נעשה ביד סופר העיר שיהא פסול ואח"כ חזרו ותקנו שיהא כשר וקודם שהתירו חרם הא' אחר שנעשה תקנה הב' נעשו שטרות שלא ביד הסופר ע"ז כתב דהשטרות לא נפסלו דאף שעכשיו לא הותר חרם הא' מ"מ כשיותר אח"כ תחול תקנה הב' למפרע אבל כל שלא התירו חרם הא' כלל ודאי דאין השני חל כלל וכ"כ הט"ז ע"ש:

סה **התרה**. כתוב בתשו' מיימוני דאפילו נדר עד"ר יש לו התרה כשאשתו הרה ויש סכנה להוליכה לא"י ואין אומרים יניח אשתו וכ"כ האחרוני' דאם אשתו אינה רוצה ללכת עמו אפי' נדר עד"ר ובעת צרה יש לו התרה במצוה רבה כזו ש"ך:

סו **שיוכל**. פירש הש"ך שאומר שדעתו היה שחבירו יסכים בדבר וא"כ כשאינו מסכים לא הוי נדר כלל אבל בנודר נדר גמור ואינו תולה בהסכמת חבירו אלא שאומר שחבירו יכול להתירנו לו כמו חכם אינו כלום כדלקמן סי' רל"א א"נ דמ"ש שיוכל להתירו היינו התרה ממש ומהני כשמבטלו מיד בשעת הנדר כ"ז שלא חל הנדר עכ"ל:

סז **שנתן**. ואפי' כתב ידו מהני:

סח **כאילו**. מבואר בב"י דכל שאינו לתועלת שלו ממש לא יוכל לומר כן כגון שנדר לחותנו ע"ד חותנו שלא ילך עם בתו בלי רשותו אע"פ שיש לו קצת נחת רוח מזה צריך דוקא התרת חכם ולא מהני מחילה שלו בזה. ט"ז:

סט **להאריכו**. כתוב בבדק הבית בשם א"ח נדר שהותר מקצתו הותר כל הנדר וה"ה בשבועה לפיכך אם ראובן חייב מנה לשמעון בשבועה תוך זמן ידוע ובאותו זמן ידוע בא ראובן וביקש משמעון שיאריך הפרעון עד זמן אחר לא יהיה חייב עוד ראובן באותה שבועה וכ' הש"ך ע"ז דצ"ע דמה ענין זה לנדר שהותר מקצתו וכו' ובע"כ צ"ל דהא"ח מיירי בשא"ל הריני כאילו התקבלתי ולכך אינו חייב עוד באותה שבועה דבכה"ג הותר כולו והט"ז כ' דבזה נכשלים הרבה ב"א שמתקשרים לשלם לזמן פלוני בת"כ ובהגיע הזמן אומר לו המלוה הנני מרויח לך הזמן ואינו מוחל לו הת"כ נמצא שעובר על הת"כ וכתב ב"י תיקון זה שיאמר כאלו התקבלתי ע"מ שתשבע לפרוע לזמן פלוני והוא ישבע לו עכ"ל (ועיין בח"מ סי' ע"ג ס"ו בסמ"ע ובט"ז שם וק"ל):

ע **אחד**. והט"ז כתב דדוקא כשמת אחד מהם אבל כ"ז שהן קיימים אינו רשאי להלוות כ"א ברשות שניהם ע"ש:

עא **מחויב**. הט"ז והש"ך השיגו על הרב בזה שאין הדבר תלוי אם הוא מחויב לעשות בלא כך או לא אלא שאם אחר נדרו וקציבת זמנו בפעם א' שדבר א' הוא ואם עבר הזמן בטל הנדר אבל כשנשבע לעשות דבר וקבע זמן להשלמה ב' דברים הם ואין חלוי זה בזה ומסקנת הט"ז ולענין הלכה יש להחמיר ולפסוק דבדבר שיש עליו חיוב בלא"ה חלה השבועה אפילו אחר הזמן ובמידי שאין חיוב בלא"ה יש לחלק בין אומר ליום פלוני או אומר ביום פלוני דאם אומר ליום הוי ב' שבועות הא' על גוף הפרעון בסתם והב' להשלמת הפרעון שיהיה ליום פלוני ע"כ עובר גם אחר הזמן מכח שבועה הא' אבל אם אמר ביום פלוני ממילא עיקר השבועה היה על הפרעון אותו יום כיון שעבר אותו היום אין השבועה חלה אח"כ מ"מ יש לנהוג להחמיר להתיר השבועה עכ"ל:

עב **אחות**. ומשמע דאם אירע כן באחות אבי המשודך לא הוי דינא הכי ואין לנו בזה אלא מה שמצינו מפורש דהוי פגם ט"ז (וכ' בה"י על ראובן ששידך את בתו עם שמעון ואח"כ המיר דתו אחיו של ראובן אין שמעון רשאי לחזור וחייב לקיים שבועתו וקנסו ע"ש):

עג **מתעכב**. בין שהוא מתעכב כדין או שלא כדין חבירו פטור. ש"ך:

עד **מצוה**. ואם נדר להתענות ומבטל מלימודו מותר להתיר אותו נדר כי ת"ת כנגד כולם כ"כ הב"ח ומיהו מי שאינו מזיק לו התענית להתבטל פשיטא שאינו יכול להתירו. ש"ך:

עה **בדיעבד**. כ' הש"ך דרמ"א אזיל לשיטתו דס"ל בסכ"א בעד"ר דמותר בדיעבד אבל כבר בארתי שם שאין לו היתר אפי' בדיעבד וא"כ ה"ה הכא והאי נדר בעת צרה היינו דומיא דוידר יעקב נדר אם יהיה אלהים עמדי וגו' אבל הנודר בחליו שלא לאכול גבינה מפני שהיא מזקת לחליו ועכשיו מתחרט לא מקרי נודר בעת צרה ויכול להתירו אפי' לכתחילה עכ"ל:

עו **ואחד**. הטעם בב"י דכל שלא התיר הראשונה לא חלה השניה ואין מתירין הנדר עד שיחול הלכך צריך התרה לכל אחד וע"ל סי' רכ"ט ס"ג דמהר"ל ן' חביב פסק דאף בנדר ושבועה על דבר א' א"צ היתר לכל א' ואחד אלא אם ירצה יתיר כולם בבת א':

עז **אדר**. וה"ה בכל ר"ח שהוא ב' ימים צריך לפרוע ביום הראשון כיון דבלשון בני אדם נקרא יום הא' ג"כ ר"ח ואם ידע בשעת נדרו שיהיה ב' ימים ר"ח אינו חייב עד יום השני וע"ל סי' ר"כ ס"ח עכ"ל הט"ז:

עח **מחצה**. והט"ז השיג ע"ז וכתב שעכ"פ יפרעו חובותיהם ומהנותר יבנו בהכ"נ ואף לדעת המחבר דיחלוקו מ"מ נראה דאם הציבור אומרים שכונתם היתה לכך כפי מה שאמרנו שומעין להם ע"ש ועיין בח"מ סימן קס"ג וס"ס רל"א מדיני תקנת הקהל:

סימן רכט

א **לך**. וכ"ש אם אמר ולך בוי"ו דהוי כלל (וכן אמר לזה לזה לזה או לזה ולזה ולזה ש"ך):

ב **ולהרמב"ם**. (דהוי כאומר לזה וזה הב' יהיה כזה הא' וזה הג' יהיה כזה הב' וקי"ל כהרמב"ם) וכב"י בשם הריב"ש נדר או נשבע שלא יאכל ענבים ושלא ילבש בגדי משי ונשאל על א' מהם לא הותר השניה להרמב"ם וכתב הש"ך ונראה דאם אמר קונם ענבים עלי קונם תאנים עלי אף להחולקים על הרמב"ם הוי ב' נדרים כיון דאמר קונם קונם:

ג **פתח**. דדומה קצת לנדרי טעות וכיון שיש טעות בנדר בטל כולו וכתב הט"ז דבסי' רל"ב ס"ח יתבאר דלא אמרינן הותר כולו כשהותר מקצתו אא"כ משנה דבריו ממה שאמר תחילה וכן הדין כאן בכ"מ דאמרינן הותר כולו וכ"כ ב"י בשם רמב"ן ור"ן ע"כ אין

להקל בזה ודלא כמ"ש הב"ח להקל כאן והש"ך מסכים עם הב"ח וכתב שכ"כ בד"מ סי' רל"ב דהכא שאני כיון שאינו טעות מעיקר הנדר אלא ניתר ע"י התרה בכל ענין הותרו כולן וא"צ שיחליף דבריו:

ד **בהפרת**. דבהיתר זה והפרת בעל לא אמרינן דנעקר מעיקרא אלא מכאן ולהבא וכתב הש"ך מיהו היינו לדעת המחבר בסימן רל"ד סל"ו אבל דעת הר"ב שם אפילו מקצתו לא הותר בהפרת בעל ומה שסתם הר"ב כאן י"ל שסמך אלקמן דשם עיקרי הדינים:

ה **כולם**. אפי' אמר כן אחר כמה ימים על אדם אחר יהא כפלוני וכן בנדר מבשר והתפיס פת בבשר אבל כשחבירו אמר ואני בעינן שיאמר כ"א תכ"ד של חבירו כדלעיל סי' ר"ד. ש"ך:

ו **חבירו**. וע"ל סימן רל"ד סכ"א באשה שנדרה והתפיס בה אחר ואח"כ הפר לה הבעל היא מותרת והמתפיס אסור. ש"ך:

ז **שנשבע**. כ' הש"ך אע"ג דאין שבועה חלה על שבועה מ"מ כשהותרה הראשונה חלה השניה למפרע וכ"ז אם אין כוונתו רק לשאול על הראשונה אבל אם נשאל על כולם בב"א סגי בהיתר א' כדלעיל סי' רכ"ח סמ"ו אבל הט"ז כתב שבשבועה א"י להתיר בב"א אפי' להתיר השניה קודם הראשונה אין להקל ע"ש מילתא בטעמא (ובנה"כ השיג עליו ודחה ראיותיו ומ"מ סיים דיש להחמיר ע"ש):

ח **האחרון**. כתב הט"ז נ"ל דבחרם האחרון גופיה צריך ב' התרות דהיינו תחלה על מ"ש ולא התרה להתרה ואח"כ על מ"ש שלא יעשו התרה ואז אפילו אמר וכן לעולם שהוא לאין תכלית מ"מ לא נחשב רק לפעם א':

ט **אעשה**. דדוקא בנדר מתחלה ואח"כ אומר על הנדר שאם ישאל עליו לא יהא יהודי אין להתיר משום שאין מתירין נדר שיש בו נדנוד עבירה אבל אם אמר אם אעשה כו' לא אהיה יהודי או אפי' אמר בפי' אם אעשה דבר פלוני יכפור בהש"י אין זה לא שבועה ולא כינוי ולא יד הואיל ואינו מוציא שום רמז שבועה או נדר מפיו. ש"ך (וכ"כ לעיל סי' רכ"ח. נדר שלא ללבוש ושלא לנעול מנעלים הותר מקצתו הותר כולו רדב"ז ח"ב סימן רצ"א):

י **ופלוני**. דוקא ב' אבל אם הזכיר ג' הוי עד"ר ודינו מבואר בסימן רכ"ח סכ"א. ט"ז:

יא **כלום**. והט"ז חולק ע"ז וכ' ולענין מעשה נ"ל דאף כאן יעשה ב' התרות א' על מה שאמר שלא יהיה ניתר לעולם וא' על עיקר השבועה דאין הפרש בין זה לסעיף ד' (ובנה"כ השיג עליו דל"ד לס"ד דשם השבועה היתה גם ע"ז בכלל שלא יהא לו התרה אבל הכא לא כלל בשבועתו רק שאמר כן בתנאי בעלמא):

יב **היתר**. כ' הט"ז תמיה לי הא אי' בסי' רכ"ח סכ"ה אפי' הזכירו בפי' שבועה עם החרם לא הוה בו דין שבועה (ובנה"כ כתב דלק"מ דהתם מיירי מקהל שלא הוזכרו אלא לאיים יותר הלכך הם נודרים בעצמם ומתירים בעצמם וזה לא שייך הכא):

יג **חלו**. דאין השניה חלה עד שידבר עמו והרי הוא אסור לדבר עמו נשאל תחלה על שנדר לדבר עמו ואז כשידבר עמו חלה השניה וכן בנשבע שלא יהנה לחכם כו' וע"ל סימן רכ"ח סי"ז ובסי' רל"ט סי"ג:

סימן רל

א **בהזכרת**. כתוב בתשובת מהר"מ מינץ ומ"מ מתי שיבא לידי כה"ג להתיר להמון עם הפרוצים בנדרים אני משים עליהם להתענות בה"ב וכה"ג לפי האדם ולפי הנדר וכן ליתן מעות לדבר מצוה זהוב או כה"ג לפי עשרו כדי שלא יזלזלו בנדרים שאומר מאי איכפת לי אם אשבע כל מה שארצה אלך אצל חכם ויתירני וכן שמעתי מרבותי עכ"ל וכן נכון לעשות. ש"ך:

ב **כלום**. ובח"מ סי' ר"א כתב הר"ב בסתם דמכירתו מכירה ובסמ"ע פסק שם כהי"א דהכא ע"ש שהאריך והב"ח פסק שם דספיקא דדינא הוי והמע"ה וכן עיקר. ש"ך:

סימן רלא

א **שיבטלנו**. אבל אם נדר על תנאי שיסכים חבירו או ע"ת שלא יבטלנו יכול חבירו לבטלו בכל לשון כמ"ש בסי' רכ"ח סל"ז. ש"ך:

ב **זמן**. דהיינו מיד בשעת הנדר הוא מבטלו או שהתנה שהנדר לא יהא נדר עד שישמענו חבירו ולא יתירו א"כ לא חל הנדר עד שישמענו ומיד בשומעו הוא מבטלו א"כ לא חל הנדר כלל ש"ך. כתב הט"ז א' אמר לאשתו תנה לי ת"כ שלא חנשא לאיש אחר אחר מותי וגם אני אדור לך שלא אשא אחרת אחר מותך אין נדרו חל אפילו כבר קיים פ"ו בשעת נדר ומעתה גם נדרה אינו חל כי לא נדרה אלא ע"ד אם הוא יקיים נדרו ות"כ יש לו התרה ולרווחא דמלתא י ירו לה תשוו' א"ז רש"ל ועיין מ"ש רמ"א בסי' רל"ב סט"ז עכ"ל הט"ז:

סימן רלב

א **בפחות**. כ"כ לאפוקי שקל וסלע דאינם רשאים ליתן כך לדיעה זו. ש"ך בנה"כ:

ב **מקילין**. וכמדומה שהעולם נהגו קולא בדבר זה. ב"ח:

ג **חילל**. ודוקא כשמוכרו אח"כ לזה הלוקח אבל אם מכרו לאחר אפשר שיאמר המוכר לפלוני אוזיל ולא לך. פרישה:

ד **כשמפליגין**. והש"ך פסק דאפילו אינן מרוחקין כ"כ כגון שזה אומר טפי מסלע וזה אומר פחות מג' דינרין יש להחמיר:

ה **הדירני**. וכן אם שמעון עצמו נדר שיאכל עם ראובן לא הוי נדר זרוזין ט"ז:

ו **ראיתי**. כתב הט"ז דגירסא הנכונה היא שצ"ל אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים דר"ל שהוא מפורסם שלא היו באותו הדרך ס' רבוא דאל"כ הא איתא בא"ח הרואה ס' רבוא מישראל ביחד וכו' משמע שהוא דבר אפשרי:

ז **שבעולם**. כתב הש"ך דבתשו' מיימוני משמע דל"ד אמר מלת שבעולם אלא הכל תלוי במלת כל דהוי בכללן דגים ופשתן וקנבוס וצמר ומשי ועצים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה ובהמה וכמה דברים נקראים פרי מפרי וגידולי קרקע:

ח **עשיתי**. ואם אומר שבדעתו היה על יום או יומים נאמן דאנן סהדי שודאי דעתו לכך מאחר שא"א לקיים נדרו אבל באסר עליו רק מקצת פירות אינו נאמן אם לא באנס לקמן סי"ד. ש"ך:

ט **אעשה**. ואח"כ עשה אותו דבר פלוני י"א דאסור כיון שיכול להיות שלא היה עובר התנאי ונראה דמ"ש הרב ויש חולקין קאי גם ע"ז ואם אמר חוץ מבשר לכ"ע לא הוי נדר שוא וכ"ש אם אמר חוץ מדגן דלא הוי נדר שוא כיון דדגן כולל חמשת המינים עכ"ל הש"ך:

י **ויפוה**. לפי שאין דרך הכעורה להעשות יפה (משא"כ לקמן סעיף י"ט במת אביה או עשה תשובה) ובגנבה כיסי צ"ל שאמר בפירוש כן ע"כ א"צ התרה דאל"כ אפילו היה דעתו בשביל זה צריך התרה. ט"ז:

יא **בשוגג**. הטעם דשכח שהיה פלוני שם ואח"כ נזכר וכתב הט"ז וכן אם המרו ב' באיזה דבר איך הוא זה אומר כן וזה אומר לא כן ונתנו ת"כ זה לזה שמי שיהיה כדבריו יתן לו חבירו איזה סך ממון פטור אותו שמפסיד מטעם זה דהוי שגגה אצלו ועיין בח"מ סי' ר"ז מדיני אסמכתא וע"ל סימן רל"ט:

יב **מוכיח**. אבל בקונם אשתי בעינן שיאמר בפי' שגנבה כיסי וכיון שלהדיר אשתו נתכוין ליכא טעות בעיקר הנדר משא"כ כאן שהיה מוטעה בעיקר הנדר ש"ך וכתב הט"ז ומטעם זה למדתי במעשה שבא לידי באחד שהיה סובר שמחר הוא יום ה' בשבוע וקיבל עליו ביום שלפניו להתענות למחר ונודע לו אח"כ שטעה שמחר הוא באמת יום ד' אם צריך היתר או לאו ונ"ל שהוא דומה יותר להא דס"ו דבעינן שיאמר בפירש גנבה כיסי

ודעתו לחוד לא מהני כיון שאינו מוכח שדעתו לכך הכי נמי דהא הרבה רגילין להתענות גם בשאר ימים ואין הטעות מורגש לאחרים ע"כ צריך היתר דוקא עכ"ל:

יג **אחרים**. ואפילו לא אמר אח"כ כלום כשראה שטעה בדבר בשעת הנדר מותר בכל וא"צ כאן שיחליף לשון הנדר כמו בסעיף שאח"ז דהא אין כאן נדר לגמרי. ט"ז:

יד **החליף**. כתב הש"ך מיהו אם אינו מחליף ולא מעמיד אלא סתם כשקרב אליהם וראה את אביו ואחיו אמר אלו הייתי יודע שאבי ואחי ביניהם לא הייתי נודר כ"ש שהנדר כולו בטל ב"ח וכ"מ בס"ט וע"ל סימן רכ"ט ס"א:

טו **בלבד**. כיון שלא החליף לשונו דבתחלה אמר ג"כ סתם יין וכל היינות בכלל אלא שמוסיף עליו אח"כ האי חוץ וכו':

טז **בטעות**. כתב הט"ז דגם כאן צריך שיאמר בשעת הנדר שנודר בשביל שסובר שיש בזה איסור אבל אם נודר סתם שלא יעשה דבר פלוני ואח"כ אומר שהיה סבור שיש בו איסור צריך היתר דוקא:

יז **אונסין**. כ' הש"ך משמע אע"פ שלא התנה בשעת הנדר על כל אונס שיולד אמרינן דאאונס כה"ג לא נדר וכתב ב"י בשם ר' ירוחם דהאי עכבו נהר פירש שגדל הנהר ממי שלגים דאונסא דלא שכיח הוא דאי הוה דבר מצוי ה"ל לאסוקי אדעתיה ולאתנויי ואם לא התנה הוי בכלל הנדר עכ"ל ונראה דה"ה באונס דשכיח ולא שכיח הוי אונס לענין נדרים דהא חלה אמרינן בש"ס דהוי אונס דשכיח ולא שכיח ואפ"ה בנדרים הוי אונס:

יח **ממון**. הב"ח הקשה ע"ז ממ"ש רמ"א בא"ח סי' תרנ"ו שיתן כל ממונו קודם שיעבור ולפיכך עקר דין זה כאן מהלכה ולק"מ דהכא לא עבר כלל דאמרינן דעל דעת זה לא נשבע כלל שיבזבז ממון הרבה עכ"ל הט"ז וכתוב בתשו' הרא"מ גלאנטי מי שקבע זמן לפרוע לחבירו לזמן פלוני ואם לא יפרענו אז יאסר בבשר ויין וירד מנכסיו קודם הזמן פטור משבועתו:

יט **פטור**. כ' הט"ז לפי מ"ש בסי' רכ"ח סמ"א שיש חילוק בין אומר ביום פלוני לאומר ליום פלוני צ"ל בכאן נמי ליום:

כ **דמקרי**. וכתב הט"ז דנ"ל עיקר כדעה ראשונה דהוי אונס:

כא **טובה**. וכ' הש"ך בשם מהרי"ק אפי' מסר מודעא קודם לכן על שבועה זו לא אמרינן הואיל וגלה בדעתו שאינו חפץ בשבועה זו דיהא בטלה ומביאו ד"מ וכן הוא בלבוש:

כב **נאמן**. נראה דהיינו דוקא בנדר או נשבע לעצמו אבל בנשבע לחבירו כגון בשט"ח וכה"ג אינו נאמן אם לא שידענו באונסו אבל אם לא הכרנו באונסו כלל אינו נאמן בנשבע לחבירו לומר אנוס הייתי מיהו היכא דיש רגלים לדבר נראה דנאמן עכ"ל הש"ך

וכ' הרשב"א ואע"פ שהוציא בפיו הנדר סתם ואפי' תלה לאחר מכאן בדברים שהיתה כוונת השומעים בהיפך מה שאומר ואפילו היו השומעים חושבים ומכירין בו שהיה נודר מדעת ומרצון בלי שום אונס כו' וראיה מנודר בחרם ואומר אח"כ בחרמו של ים נדרתי כמ"ש לעיל סימן ר"ח:

כג **עבר**. וכ' בתשובת הרשב"א דה"ה בהתרו בו ולא חשש לומר להם בשעת התראה ואכל וכ"ש כשאמר אעפ"כ אינו נאמן:

כד **כתב**. בסמ"ע בח"מ סי' ע"ב ס"ק ט"ו כ' בשם ת"ה אם נכתב בכת"י שחייב לשלם ונשבע על כך ואח"כ אומר שלא נשבע אלא שכתב כך אם התובע מודה פשיטא שאין לחוש לשבועה זו כלל ואם אינו מודה לענין ממון דינו כשאר שטר דלית ביה שבועה עכ"ל וכ' הש"ך ונראה דהיינו כשנותן אמתלא לדבריו אבל כשאינו נותן אמתלא לדבריו אלא טוען סתם לא נשבעתי אע"פ שהתובע מודה שלא נשבע בפניו הואיל והודה ושויא אנפשיה חתיכה דאיסורא וכשהתובע אומר נשבעת בפני אפי' כשהנתבע נותן אמתלא לדבריו אין טענתו טענה ועי' בח"מ סי' ע"ג ס"ו (עיין לעיל סימן ר"ח):

כה **שבעולם**. היינו כשאמר בל' שאין כל פירות העולם בכלל דאל"כ בלא"ה אין הנדר חל כדלעיל ס"ה אלא שאוסר על עצמו פירות האילן ופירות הארץ. ש"ך:

כו **היום**. ואם מפרש לו המושל בפי' לעולם יחשוב כל זמן שאני באימה תחתיך אם לא יהיה לו צורך או שאר תנאי כיוצא בו. ש"ך:

כז **אסור**. כתב מהרש"ל ומ"מ נראה שאם הוציא התנאי בשפתיו בלחש שרי דנהי דאיכא ג"כ חילול השם לא מחמירי' כולי האי מאחר דיש לו אונס גדול ומוכרח לכך ע"כ מיהו בטול בשפתיו לא מהני אלא תוך כדי דבור. ש"ך:

כח **לבטלה**. והט"ז כ' שדברי הרמ"א תמוהים וצ"ע דמ"ש מסט"ו דכל שהוא באונס יסורין א"צ ביטול וכו' ע"ש (ובנה"כ השיג עליו וכתב דל"ד לסט"ו דהתם לא קאמר אלא דאם נשבע כבר אין שבועתו כלום אע"פ שלא ביטל בלבו אבל לכתחלה פשיטא דצריך לבטל בלב ולא ישבע לשקר ע"ש):

כט **חלול**. זהו בנדון זה שתלוי בממון משא"כ בדין הקודם שיעידו בדבר שיגרום לו מיתה לא מחלקינן בזה. ט"ז:

ל **אונס**. פי' שההגמון צוה לקהל לגזור בחרם אחר עדות אין להם לגזור להציל עצמן בממון חבריהם אם יכולים בשום פנים להתפשר וכו' כן הוא באגודה:

לא **ממש**. אע"פ שלא בטל בלבו. ט"ז וש"ך וכ' מהרי"ו דוקא אנסו ליתן לו שום דבר אבל נשבע לו שלא לגלות דבר חל החרם:

לב **מיתה**. וצ"ע להקל במיתה שהוא אונס מבורר די"ל ביה אגב אונסיה גמר ומקני גם בד"מ מסיק ומ"מ טוב להחמיר לבטל החרם ש"ך:

לג **דירתו**. הטעם כי דבר הוה הוא שאדם מוכר הקרקעות וחפציו להשיא בתו אבל ביתו וכלי תשמישו אפי' עני המתפרנס מן הצדקה אין מחייבים אותו למכור ביתו וכלי תשמישו הלכך אינו מחויב למכור לקיים שבועתו דאדעתא דהכי לא נשבע ללון ברחוב ולמות ברעב:

לד **אחת**. והש"ך הניח דברי הרמ"א בצ"ע דבתשו' הרמב"ן משמע אפי' היה הבעל ממקום אחר וכו' ע"ש ועיין בא"ע סי' ע"ה:

לה **שנדרה**. עמ"ש בסי' רל"א ס"ק ב' בשם הט"ז:

לו **לסתור**. כ' הש"ך אפי' היה נודר ואמר בלבו היום אינו מועיל כיון שאין אנו רואים שום אונס ובתשובת מוהר"מ מלובלין כתב כיון שלא היה ההכרח על השבועה ממש ולא היה בלבו היום וכו' ולא משמע כן מתשובת הרשב"ץ אלא דאפילו הוא אנוס על הנדר ושבועה עצמו צריך להתנות בלבו איזה תנאי ואם לאו צריך לקיים נדרו וע"ל סי"ד:

לז **תשובה**. אפי' מת או עשה תשובה אחר הנדר א"צ התרה ול"ד לדלעיל ס"ו בהיתה עכורה וייפוה דחל הנדר לפי שאין אשה עכורה עשויה להיות נאה לכך לא היה בדעתו שתהא מותרת לכשתהא נאה אבל הכא עשוי הוא לעשות תשובה או למות הלכך אומדין דעתו דכי אמר שאביה רע כ"ז שהוא רע קאמר כ"כ ב"י בשם הרשב"א:

לח **לכבדני**. כתב הט"ז דמיירי כאן שהוא רגיל ליהנות ממנו וגם בסיפא מיירי שרגיל להנות אותו ודלא כלבוש שמחלק בין מקבל מתנה למזמינו לאכול והוא שלא כהלכה כדמוכח מש"ס (ובנה"כ השיג עליו ומסכים עם הלבוש דאדרבה כן מוכח מש"ס ודלא כמו שהוא מחלק ע"ש):

לט **הסתם**. אבל אם המדיר אומר לא כי אלא לכבודי נתכוונתי כדי שאתכבד שתקבל מתנה אסור הר"ן והרא"ש ודלא כב"י: ..

סימן רלג

יודעים. אע"פ שלא הביאו שתי שערות. ש"ך:

סימן רלד

א **בתו**. האב והבעל מפירין דוקא דברים שיש בהם עינוי נפש או בינו לבינה כדלקמן סנ"ה ונ"ח וה"ה שבועת בתו ואשתו כדלקמן סל"ו. ש"ך (אבל החכם מתיר כל הנדרים):

ב **לידה**. כתב הט"ז נ"ל דקאי אעושה שליח להולכה דקי"ל בא"ע סימן ק"מ שיכול לחזור כל זמן שלא הגיע הגט לידה ואז יכול להפר דעדיין אשתו היא כיון שיכול לבטלו ובנדרה עד"ר כתב הרא"ש דאפילו ביטל הבעל דעתו ונתן לה רשות לידור עד"ר ומשמע דה"ה אם נתן האב רשות לבתו לידור עד"ר אפ"ה יכול להפר. ש"ך. וכתב עוד דבמגורשת מספק אפילו בדיעבד אינו מופר:

ג **תנאי**. דכשיתקיים התנאי או כשיגיע הזמן תהיה מגורשת למפרע מעכשיו ונראה דאם הפר לה ולא נתקיים התנאי בענין שנתבטל הגט מופר בדיעבד עכ"ל הש"ך:

ד **באיסור**. כיון דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות ואין בכלל זה מי שנושא באיסור נדה אף על פי שיש בה כרת כשבא עליה מ"מ קידושין תופסין בה וזה פשוט. ט"ז ועיין בא"ע סימן י"ח ומ"ד:

ה **עשה**. כגון מצרי ואדומי בתוך ג' דורות וקדושין תופסין בהם וכתב הש"ך מ"ש המחבר לשון דיעבד והפר לה היינו משום דנשואיה איסור לא יפר לכתחלה דהא כל שעתה בעמוד והוצא קאי ועיין בא"ע סי' צ"ה:

ו **קודם**. מפירין עכשיו בשותפות אבל ניסת אין הבעל מפר נדרים שהיו עליה דאין הבעל מפר בקודמין כ"כ הרא"ש:

ז **וי"א**. וכתב הב"ח דנקטינן לחומרא והכי משמע ממ"ש ב' דעות ולא הכריע גם ממ"ש דעת הא' בסתם ודעת הב' בל' י"א:

ח **להפר**. ואפי' מת האב אחר שנתארסה דינה הכי כדלקמן סט"ו. ש"ך:

ט **ונשאל**. כ' הש"ך ונ"ל אפי' נשאל על ההקמה בו ביום של שמיעת שניהם אינו יכול שוב להפר וכתב הט"ז אע"ג דבסעיף כ"ג מבואר דמועיל שאלה על ההקמה היינו בנשואה שהכל תלוי בבעל לחוד אבל לא בארוסה שצריך שותפות:

י **מאמר**. דמאמר אינו קונה ביבמה אלא מדרבנן וע"ל סי"א:

יא **יצתה**. והבעל מיפר לבדו הנדרים שנדרה אחר שנמסרה דמסירה ככניסה לחופה דמיא אבל לא מה שנדרה קודם שנמסרה דאינו מיפר בקודמין וכ' הט"ז דאף לדעת הי"א דאינו מיפר עד שתכנס לחופה. נ"ל דאז אף אותן הנדרים שנדרה בין המסירה לכניסה לחופה יכול להפר ואין זה נקרא מיפר בקודמין כיון שאף אותה השעה הקדומה היתה כאשתו אלא שלכתחלה לא יפר לה אז עכ"ל:

יב **לבדו**. ואפי' הפר האב קודם שבגרה ולא הפר לה הבעל אינו יכול שוב להפר כשבגרה ואפילו להי"א לעיל ס"ה שכל א' מיפר ביום שמעו היינו כשהאב יכול להפר בלא שמיעת הבעל משא"כ הכא ובגרות דמי למיתה (דלקמן סעיף ט"ו) וה"ה נדר אחר

שבגרה אין הארוס יכול להפר בין שאירסה קודם שבגרה או אח"כ דכיון שבגרה ויצאה מרשות האב שוב אין הארוס יכול להפר דאינו מפר אלא בשותפות עכ"ל הש"ך:

יג **יכול**. שאין הבעל יכול להפר נדרים שנדרה קודם לכן ואף על גב דארוס מפיר נדרים שנדרה קודם לכן כדלעיל ס"ה היינו משום שמפירים שניהם בשותפות אבל בעל כיון דיצאה מרשות האב א"כ אין הבעל יכול להפר לבדו. ש"ך:

יד **משארסתיך**. ואע"ג דהארוס יכול להפר אפי' הנדרים שנדרה קודם שנתארסה מ"מ אינו מוטל על הת"ח אלא לבטל מה שנדרה אחר שנתארסה אבל קודם לכן מסתמא הפר לה אביה כיון שהיה בידו להפר לה לבדה. פרישה וב"ח:

טו **אחר**. כתב הש"ך משמע הא כל שלא מת יכול להפר אפילו אחר יום שמעו וצ"ע דז"א אלא לסברת הי"א דלעיל ס"ה אבל לא לסברת הרמב"ם שם:

טז **ולהרמב"ם**. והט"ז חולק על המחבר וכתב דכוונת הרמב"ם אינו אלא כגון דיש לה ארוס שנתארסה בו ביום קם ליה תחת הראשון ואז אין רשות לאב להפר בלי שותפות הארוס האחרון אבל אם אין שם ארוס שני שפיר מיפר האב לבדו עכ"ל והב"י כתב דאף לדעת הרמב"ם דוקא אם שמע אח"כ אבל שמע בחייו אע"פ שלא הפר בחייו יכול להפר אח"כ ע"ש:

יז **חוזרת**. אלא לענין נדרים שתדור לאחר מיתת הבעל. טור. והשיג עליו הב"י וס"ל דאפי' נדרים שנדרה אחר מיתת הבעל אין האב יכול להפר וכתב הש"ך דעיקר כדעת הב"י וכן משמע בש"ס ולא כב"ח וכ"כ הט"ז ע"ש:

יח **האחרון**. דאמר קרא ונדריה עליה אפי' נדרים שנראו לארוס ראשון:

יט **נדר**. וכ"ש אותן נדרים שנדרה עכשיו שאינו יכול להפר כ"כ הט"ז והש"ך:

כ **שמעו**. דכיון שהשתא במיתת האב יצאה מרשות האב אינו יכול להפר דאין הארוס מפיר אלא בשותפות (ולא נתרוקן רשות האב לבעל):

כא **לשמוע**. כתב הש"ך דאורחא דמלתא נקט דבאמת אע"ג דשמע האב ולא הפר אע"פ שהארוס הפר בחייו אינו מופר ואינו יכול להפר עכשיו כיון שמת האב:

כב **האב**. דאע"ג דאם לא הפר האב כלל חוזרת לרשות האב מ"מ כיון דהפר בחיי הארוס גרע טפי לפי שנקלש חלק הארוס ואין בו כח להורישו לאב. ש"ך:

כג **שמיעה**. פי' שמת הבעל אחר יום שמועה דאב דאילו ביום שמועה חשבינן מה שהפר האב ללא כלום כיון שבידו עכשיו להפר כולו כ"כ הט"ז:

כד **חזרה**. כתב הב"ח תימא דהלא להרמב"ם לעיל ס"ה לעולם אין יכולים להפר אלא כששניהם שמעו ביום א' ולפי מה שמחלק בדרישה דהתם בחזרה ונתארסה שאני לק"מ אבל בקונטרס אחרון השיג עליו ע"ש עכ"ל הש"ך וכ"כ הט"ז:

כה **לאחר**. והט"ז כתב דלהלכה יש להחמיר כדעת הרמב"ם דלא מועיל הפרת הארוס האחרון עם האב אלא בלא שמע הראשון ע"ש:

כו **לצערה**. ואם שותק ע"מ לקיים לאלתר שוב אינו יכול להפר אפילו בו ביום. הר"ן וע"ל סמ"א:

כז **הקמה**. כיון שעכ"פ יודע שיש דין נדר ודין הפרה הוי שפיר שמיעה ול"ד להההיא דסכ"א דשם אינו יודע שיש ביד הבעל להפר כו'. ט"ז:

כח **לחזור**. כיון שהחכם עוקר הנדר מעיקרו:

כט **בעל**. הטעם דכל אשה אינה נודרת אלא ע"ד בעלה. ט"ז:

ל **הראשונה**. והלכך היכא דאין הבעל בפנינו יש להתיר לה ע"י ג' הדיוטות. ש"ך:

לא **לצורך**. (אע"ג דחכם אינו מתיר אלא לצורך בעל שאני) דאם לא יפר עד שתחשך לא יוכל שוב להפר. ש"ך וע"ל סל"ח:

לב **שומע**. דראוי לשמוע בעינן:

לג **ואח"כ**. ומסיק הרא"ש שצ"ל הרי הם מופרים לכשאשמע ובענין אחר לא מועיל הפרה ובאב צריך שתהיה בתו ברשותו לכשישמע:

לד **אישות**. כמו שנתבאר בא"ע סימן מ"ג:

לה **שיחול**. כ' הש"ך דדין זה צ"ע דהא לקמן סס"ט אע"ג שתלוי במעשה יכול להפר אבל דברי ר' ירוחם המה מכוונים וז"ל דכי אמרי' שהבעל או האב יכולים להפר אפילו לא חל הנדר דוקא כשתלתה הנדר בדברים שיש בהם עינוי נפש או בדבר שבינו לבינה אבל אם תלתה בדבר שאין בו עינוי נפש ואינו בינו לבינה כגון קונם יין אם אלך למקום פלוני אינו מיפר עד שיחול הנדר עכ"ל ולענין דינא נראה דיש להחמיר באיסור דאורייתא שאינו יכול להפר עד שיחול אם לא תלתה בדבר עינוי נפש או בינו לבינה מיהו אם תלתה הנאה בדבר שהיא עשויה לעבור עליו נראה דאין להחמיר עכ"ל (ובהתרת חכם לעולם לא יתיר עד שיחול אפילו נדר שתלוי בזמן):

לו **חולקין**. אכולה מילתא קאי. ש"ך:

לז **וסבור**. לאפוקי אם אמרו לו סתם אשה נדרה בביתך אע"פ שהוא סבור שהיא בתו הוי הפרה אבל הב"ח פסק דאם סבור בדעתו שהיא בתו נמי דינו כמפרש ולא מקרי סתם אלא כשאמרו לו נדרה אשה בביתך והוא הפר בסתם למי שהוא ויש להחמיר באיסור

דאורייתא כיון דבלא"ה דעת הרמב"ם ושאר פוסקים דסתם דינו כמפרש וע"ל סימן ש"מ סכ"ד עכ"ל הש"ך:

לח **ורצה**. אע"פ שלא חזר והפר לה בפי' הוי הפרה גם פשוט דא"צ לפרט הנדר אלא בהתרת חכם משום מילתא דאיסורא אבל הבעל מיפר לרצון אשתו אפילו במילתא דאיסורא הלכך א"צ לפרט הנדר לגבי בעל. ש"ך:

לט **כלום**. כיון דבטעות הוי:

מ **מופר**. במה שמפר אחר הנשואין וכ' הט"ז דבמתני' יליף לה מקרא דנדר אלמנה וגרושה וגו' ויש לתמוה הא אוקימנא לעיל בס"ח למסר האב לשלוחי הבעל כבר הקשו כן החוס' בכתובות ואסיקנא בתימה עכ"ל:

מא **מותר**. דבכ"ג מהני גבי חכם אבל בבעל לא מהני אפי' בפתח וחרטה ש"ך:

מב **שרואה**. ונראה דה"ה אם אומר הפרתי לה קודם לכן אבל אם אומר הפרתי לה עכשיו אחר שהעידו עדים נאמן וע"ל סי' רל"ב סי"ב בהג"ה עכ"ל הש"ך:

מג **קיום**. כיון דלא ידעינן אם הוקם או הופר ולחומרא הוי קיום מספק ש"ך:

מד **וי"א**. כתב הט"ז דדברי רמ"א תמוהים מאד דהא גם דעה הראשונה ס"ל כך דהא אינו מופר אין פירושו שיכול עכ"פ להפר עוד היום פעם אחרת דבהדיא אמרינן בש"ס דלא מהניא ליה תו שום הפרה וא"כ במאי פליג הרמ"א עם המחבר ונראה דלא דק בזה עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו וכ' דיפה כוון הרמ"א בזה דלדעת המחבר יכול עוד להפר ע"ש):

מה **ביום**. היינו ביום השאלה שהוא לו כיום השמיעה ועל הקמתו יכול לשאול אפילו לאחר כמה ימים ולא אמרינן דהוי כשתיקה דכיון שאינו יכול להפר הוי כמו שאינו יודע שיכול להפר שאין שתיקתו קיום כדלעיל ס"א (והי"א ס"ל דההקמה שעשה לא גרע משתיקה ביום השמיעה ותו לא מצי למפר) כ"כ הט"ז והש"ך:

מו **והתפיס**. פי' שאמר וגם אני כמו זאת האשה שנדרה וא"ל מסעיף ל"ז דמשמע דהבעל עוקר הנדר מעיקרו דנהי דמיעקר עקר מ"מ ליה אינו עוקר כמו החכם שעוקר כאילו לא היה כ"כ הש"ך:

מז **בטל**. והש"ך בנה"כ הניח דברי המחבר בצ"ע בדין זה ע"ש:

מח **שליח**. כ' הש"ך אע"ג דאמרינן לעיל סי' רכ"ח סט"ו דאין אדם יכול לעשות שליח לשאל על נדרו בעל שאני דאשתו כגופיה דמיא ומה"ט אין הבעל מצטרף עם ב' להתיר נדרי אשתו והאב מצטרף להתיר נדרי בתו:

מט **יקבצם**. דשמא היא אינה רוצה שיתפרסם הדבר ע"י שיקבצם וכ' הלבוש לפיכך אם נתנה לו רשות גם לקבצם ולהתיר יעשה:

נ **שמתיר**. וכ' הש"ך דנ"ל עיקר להלכה שבתו שוה לאשתו:

נא **דרחיצה**. כ' הב"ח דהאי רחיצה ט"ס הוא דברחיצה ליכא מ"ד דלא הוי עינוי נפש אבל הט"ז והש"ך כתבו דאין כאן ט"ס רק דהמחבר הביא כאן דעת הרמב"ן שס"ל כן והזכירו הרא"ש ע"ש:

נב **העולם**. פי' הט"ז היינו ליום א' דאל"כ לא הוי נדר כלל כמ"ש בסי' רל"ב ס"ה והש"ך כ' אם אמרה קונם פירות עולם עלי משמע דהרמב"ם מודה דהוי נדרי עינוי נפש אבל בפירות מדינה או של איש א' לא הוי אלא דברים שבינו לבינה:

נג **רע**. פי' שהוא מזיק לה לבריאותה אבל מ"מ יש לה חשק לאכלו דאל"כ למה יקרא עינוי נפש. ט"ז:

נד **המשתה**. ע"ל סי' רל"ה ס"ג דמשמע דלא הוי נדרי עינוי נפש. ש"ך:

נה **ההפרה**. כתב הש"ך ואע"ג דלעיל סל"ו אם אסרה עצמה בתאנים וענבים כ' רמ"א דאם הפר מקצתו אינו מופר כלל מ"מ הכא שאני מאחר דא"א להפר על אותו שאינה מצטערת לכך אם הפר לאותו שמצטערת מופר משא"כ התם שבידו להפר הכל:

נו **לבריות**. פי' מבריות והדעה הא' ס"ל כדעה הא' בסעיף ס' דבפירות של איש אחד הוי עינוי נפש ודעה ב' ס"ל כהרמב"ם שם אלא שיש לתמוה דהא דעה השניה כאן היא דעת הרא"ש בטור והרא"ש ס"ל כדעה הראשונה בסעיף ס' וצ"ע עכ"ל הט"ז:

נז **ופאה**. ונראה דה"ה בכל דבר הפקר ש"ך:

נח **להפר**. ומיהו יש להפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו:

נט **חלקו**. דודאי לבעלה מתכוונה דהא בלא"ה אסור עליה תשמיש כל אדם ט"ז וכ' הש"ך אבל אם אמרה קונם תשמישי על כל העולם דעת הב"י דא"צ להפר דמשועבדת ליה אבל הטור כ' דיפר וכתבו הב"ח והפרישה הטעם דמגו דחל על כל העולם חל נמי לדידיה (ובנה"כ הסכים עם הב"ח והפרישה והשיג על הט"ז ודחה קושייתו מה שהקשה עליהם עיין שם באריכות):

ס **ידי**. דידים איתנהו בעולם דאל"כ אינה יכולה לאסור עליו דשלב"ל וכתב ב"י בשם התוס' דהיינו שהזכירה הידים כגון שאמרה קונם מעשי ידי עליך דנעשה כאמרה יקדשו ידי לעושיהן ועיין בא"ע סי' פ"א דשם כתב המחבר דעת הרמב"ם דאצ"ל יקדשו ידי לעושיהן והרב לא הגיה שם כלום וכתב הט"ז דדוקא בכאן צריך הפרה משום שמא יגרשנה וכו' אבל בסעיף ס"ז באומרת הנאת תשמישי עליך וכן בסעיף ע"ג בנדרה שלא לרחוץ א"צ להפר דלא מהני גירושין אלא באומרת יקדשו ידי לעושיהן שאינה קנויה לו אלא לגוביינא בעלמא ואין גופה קנויה לו ע"ז דהא אם נתנה לו מעות בעד מלאכתה היא

פטורה וגם יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה וע"כ אתי הקדש ומפקיע מידי שעבוד לכן כשמגרשה חל הנדר משא"כ במה שגופה משתעבד לבעלה כמו תשמיש ורחיצה דלא מהני לשון הקדש וקונם להפקיע חובו שיש לו עליה אפילו מגרשה לא חל הנדר ולכך א"צ להפר עכ"ל:

סא **ממלאכות**. כמ"ש בא"ע סי' פ' ס"ו איזה מלאכות שחייבת לעשות ע"ש:

סב **שמשועבדת**. מיהו יש להפר שמא יגרשנה כדלעיל סעיף ע"א פרישה וע"ל ס"ק ס' שם כתבתי דהט"ז חולק ע"ז:

סימן רלה

א **שבעה**. שכן דרך אשה נדה להיות ז' ימים בלא תשמיש וכתב הש"ך דכ"ז לא מיירי אלא כשעומד בנדרו אבל ודאי יכול להתיר ע"י חכם כדלעיל סי' רל"ד סכ"ג ומ"ט והא דלא יוציא מיד משום דשמא ימצא בתוך כך פתח לנדרו וכתב בתשו' הרשב"א בשם רב האי גאון שאפילו נשבע שיוציא לאשתו אינה שבועה כאילו נשבע שלא יפרע לב"ח שאין בדבריו כלום ואין כן דעת הש"ך אלא דשבוע' מעלייתא היא רק שמתירין לו ע"ש שמביא ראיות לדבריו:

ב **ויקח**. כתב הש"ך וצריך הבעל לשלם לו אח"כ וכן לעיל סי' רכ"א ס"ח באומר כל הזן וכו' ודוקא בהלך אצל חנוני הרגיל אצלו אינו מחויב לפרעו אא"כ ירצה דנראה כשלוחו וכ"כ הב"ח אבל אין כן דעת הט"ז דפסק גם כאן אין חיוב עליו לשלם וכמ"ש שם בסי' רכ"ח ע"ש:

ג **סתם**. היינו כשהדירה בסתם או ליותר מל' יום אבל הדירה בפירוש לל' יום יקיים ש"ך והטעם דשיעור ל' יום שאז אינה מקפדת להתפרנס ע"י פרנס טפי זילא לה מילתא בפני הבריות:

ד **מחדש**. וכתב הט"ז דבנודר מחדש א' ודאי נדר גמור הוא ויקיים כשהוא בעיר עמה ואם הדירה בסתם דינו כיותר מחדש והא דאם דר בעיר אחרת שהשיעור יותר מרגל כתב הטור היינו ברדופה אבל באינה רדופה לילך לביתו אז כשהדיר בסתם או ג' רגלים יוציא. ב' יקיים:

ה **מיד**. דסברה מדאשתיק ולא הפר מסנא הוא דסני לה ואינה יכולה לגור אצלו כלל וזה הטעם שייך בין תלאו בתשמיש או לא כ"כ הט"ז והפרישה כתב דזה הטעם לא שייך כ"א כשתלתה נדרה בתשמיש אבל באסרה עליה פירות וקישוט ולא תלתה בתשמיש צ"ל דהדירה בפירוש כל זמן שהיא תחתיו ומש"ה יוציא מיד דלאחר שיוציאנה תהיה מותרת

בפירות וקישוט וכשהדירה נפשה מפירות וקישוט ותלתה בתשמיש אלא שלא פי' דבריה שנודרת כ"ז שהיא תחתיו מ"מ צריך להפר מיד מטעם מסני סני וע"ש שהאריך:

ו **ושמע**. כתב הש"ך ומשמע דכל שלא תלת' בתשמיש לא יוציא ויתן כתוב' דאין בידו להפר דאין זה נדר עינוי נפש מה שלא תלך לבית האבל או לבה"מ וכ"כ הב"ח וצ"ע דלעיל סי' רל"ד סעיף ס"ב פסק המחבר דהוי עינוי נפש ונ"ל דכאן אגב גררא נקט לשון הטור וכן צ"ל בא"ע סי' ע"ד ס"ה והט"ז כתב דבאמת כאן מיירי אף בלא תלתה בתשמיש אלא דנקט בתלתה בתשמיש דאפ"ה חייב להוציא מידו ואין נותנין ז' ימים כיון שהיא נדרה והוא קיים:

ז **לאשפה**. משום שנראית כשוטה. ש"ס. וכ"כ בא"ע סי' ע"ו סי"ב:

ח **כלום**. דאין אדם אוסר דבר של חבירו על חבירו ולא מצינו נדרים כאלו דחייל עליה אלא א"כ תלתן בתשמיש עכ"ל הט"ז:

סימן רלו

א **שלא אוכל**. פי' על זמן שאפשר בלא אכילה דאל"כ ה"ל תיכף שבועת שוא כיון דלא אפשר וכמ"ש בסימן רל"ב ס"ה באמר כל פירות שבעולם ט"ז:

ב **אישן**. היינו במפרש יום או יומים אבל ג' ימים או בסתם הוי שבועת שוא כדלקמן ס"ד וכ' הב"ח נראה דאפי' בסתמא אם אומר שבדעתו היה היום נאמן דלא הוי שבועת שוא וא"ת א"כ נשייליה מה היה בדעתו י"ל כגון ששכח מה היה בדעתו וע"ל ר"ס ר"ח וסי' רל"ב סי"ד:

ג **המצוה**. שבזה אין בידו לעבור עליה והואיל וליתא בלאו ליתא בהן ט"ז:

ד **עבירה**. ומלקות נמי איכא וזהו שבועת שוא. ש"ך:

ה **גונא**. כתב הש"ך צ"ע דהריב"ש מרא דדין זה לא קאמר אלא דלא הוי רק שבועת ביטוי ואם אינה רוצה להינשא לו נפטר מידי שבועתו שכך היתה שבועתו שישאנה כשתרצה ואם לא רצתה אין כאן שבועה אבל אם היא רוצה אח"כ מזה לא הזכיר דבר וי"ל דמודה למהרי"ק ואף ע"ג דבנשבע ליתן דבר לחבירו והוא אינו רוצה לקבלו אפשר למשמע מדברי הריב"ש דנפטר לעולם מידי שבועתו שיכול לומר כאילו התקבלתי משא"כ בנשבע לישאנה וצ"ע וכ' הט"ז דאם אמר שבועה שלא אשא שום אשה זולת פלונית ואח"כ לא רצתה לישאנו לכאורה יכול לישא אחרת בלא התרה שהרי מצוה לישא אשה והוי נשבע לבטל את המצוה דלא חיילא אבל מדברי הר"ן למדתי שצריך

התרה דחיילא השבועה מחמת כולל דכל שתרצה להנשא חל עליו איסור אחרת מש"ה גם עכשיו שהיא אינה רוצה מ"מ השבועה חלה וצריך התרה עכ"ל:

ו **שלו**. כתב הט"ז ואע"ג דאין אדם אוסר את שלו על חבירו אלא בלשון קונם צ"ל דס"ל להמחבר דנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר מהני כדלעיל סי' ר"ו וע"כ הוא ודאי ידע שאין חבירו חייב לקבל שבועתו אלא דנתכוין לאסור בלשון נדר רק שהוציאו בלשון שבועה לכך צריך חבירו ליזהר וסיים הרמב"ם ואם נכנס אז הוא עובר והנשבע הוא אנוס עכ"ל:

ז **סתם**. ואפילו אמר סתם אני נשבע שזה אשה ובאמת הוא איש. ש"ך. והב"י כ' עוד שאם היה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול לוקה משום שבועת שוא מפני שדבר ידוע לכל הוא:

ח **מכנהו**. שאנו הולכים אחר לשון בני אדם ואין קורין לעוף גמל ובטלה דעתו אצל כל אדם. ש"ך:

ט **להחזיק**. והט"ז חולק על הג"ה זו וכ' שאין לזה שורש ועיקר כלל והש"ך כ' שדעת רמ"א כהמחבר בסי' רל"ב ס"ד:

י **אסור**. דחיילא עליו שבועתו מפני שכלל כל מצה אפי' שאינה של מצוה (הנשבע לילך אחר המיעוט הוי שבועה לבטל המצוה ולא חייל כלל כ"ג. הנשבע שלא ליתן צדקה אין שבועה חל עליו. מבי"ט ח"א סי' ל"א. נשבע לבטל מצוה ובשעת שבועה לא היה מוטל עליו המצוה ואפשר שלא יבוא עליו חיוב מצוה זאת מעולם לא מיקרי לבטל המצוה. הר"י הלוי סי' י"א אבל הרש"ך ח"ב סי' פ"ב והראנ"ח כתבו דהוי נשבע לבטל המצוה. נשבע שלא יאכל מצה ופירות בליל פסח מיגו דחייל אפירות חייל נמי אמצה. כ"ג):

יא **הסוכה**. והלבוש כ' דצ"ל בפי' מצת מצוה וסוכה של מצוה אבל אם אמר סתם שלא אוכל מצה או שלא אשב בסוכה אסור (וע"ל ס"ס רט"ו בהג"ה):

יב **עשה**. כ' הש"ך לכאורה משמע מל' זה דהכל תלוי במצות עשה ול"ת וא"א לומר כן אלא החילוק הוא דבקום עשה אינה חלה כגון שנשבע לאכול נבילות ושחוטות אינה חלה שאין אומרים לאדם עמוד וחטא כדי לקיים שבועתך אבל בשב ואל תעשה חייל נמי אל"ת בכולל וכ"כ הרמב"ם נשבע שלא אוכל תמרים נבלות וטרפות ואכל כזית נבלה וטרפה חייב אף משום שבועת ביטוי שהרי כלל דברים המותרים עם דברים האסורים עכ"ל והוא מהש"ס פ"ג דשבועות:

יג **פטור**. כ' הט"ז ומזה נלמד לכל כיוצא בזה שאם יש תנאי בשבועה ועיקר הדבר תלוי בו אז צריך להתקיים התנאי ואם לא נתקיים אפי' הוא מחמת אונס מ"מ אין כאן שבועה כגון מי שעושה מקח עם חבירו שיעמיד לו סחורה פלוני ליריד שאז זמן מכירת' ולא

אח"כ ואירעו אונס להמקבל שלא היה יכול להעמידה לאותו זמן פשיטא דפטור אח"כ מלקבלה נהי דאונס מהני להמקבל עליו בענין שאם קיבל עליו איזה קנס אם לא יעמידה לאותו זמן פטור מהקנס מחמת אונס מ"מ זה העושה מקח ג"כ לא התקשר אלא דוקא שיביא הסחורה להזמן שגורם לזה והוא עיקר משא"כ אם התנאי אינו דבר עיקר כ"כ ואירע אונס שלא יוכל לקיימו באותו זמן ודאי לא בטיל המעשה בשביל כך וכן מצינו בח"מ סי' קפ"ט דמי שמוכר לזמן ועייל ונפיק אזוזי באותו זמן ולא נתן לו דבטל המקח ומבואר שם סט"ו דהיינו בידעינן דלא זבין אלא משום דצריך לדמי אבל בלא"ה לא מש"ה נמי באיש ואשה שנשתדכו וכו' וקבעו זמן לנישואין ואירע אונס שלא יכול אחד מהם להנשא באותו זמן ודאי לא בטל' עיקר השבועה כיון שאין עיקר הזיווג תלוי באותו זמן דוקא. דודאי אם עבר אחד מהם במזיד ועבר על השבועה לישא באותו זמן אז השני פטור שוב לגמרי משא"כ אם האונס מעכב לא' מהם ודאי לא בטלה השבועה וחייב לישא אחר האונס ואם יהיה לו אונס שנראה שעל דבר כזה לא נשבע יתיר שבועתו ע"פ חכם וע"כ כ' מהרי"ו ומביאו רמ"א כאן בהג"ה דאם הוא באונס לא בטלה השבועה והוסיף מהרי"ו לומר דכל שלא בא לזמנו ואינו ברור שה' אונס הוי כאלו הוא לפנינו ואומר שאינו רוצה לישא אלא שמ"מ ילך לחכם ויתיר שבועתו ונראה דאע"פ שכ' שההיתר אינו רק לרווחא דמילתא נראה דדין גמור הוא וכ"מ ברישׁ כתובות דתקנו רבנן משום צנועות כו' ודלא כב"ח שכ' דודאי לא חלה השבועה אלא על תנאי שיבא למועד שקבעו וכיון שלא בא אפילו ה"ל אונס אין על האחר כלום ומותר לישא אחרת וא"צ התרת חכם אלא לרווחא דמילתא ודלא כהגהת רמ"א עכ"ד ודבריו אלה דברי תימה הם אלא כמ"ש דבאונס לכ"ע אין נקי משבועתו וכפסק רמ"א הוא עיקר וכן דנין בכל יום עכ"ל הט"ז (ובנה"כ השיג עליו ודחה כל ראיותיו ומסכים עם הב"ח ע"ש שמאריך בזה) וכתב הט"ז עוד בשם מהרי"ו דחזינן כמה זמנין דחוזרין בשידוך ונותנין הקנס בלא התרה וליכא מאן דפליג להיות פוצה פה שנוגע הדבר בחרם הקדמונים ע"כ ומ"מ צ"ע במה שכותבין בנוסח התנאים והקנס לא יפטור את החרם וכו' דמשמע שעכשיו מקבלים עליהם חרם מחדש זולת חרם הקדמונים ע"כ נראה שצריך התרה לזה החרם ע"פ חכם עכ"ל ולע"ד צ"ע דאם צריך התרה אם מהני ההתרה בלי דעת חבירו שהרי נשבע ע"ד חבירו וצ"ע לדינא:

יד **לקיים**. כ' הש"ך מזה משמע דלא כתשובת מבי"ט שכ' בעשרה שנשבעו שלא להסכים ושלא לחתום על איזה דבר ומת א' מהם נפטרו כולם:

סימן רלז

א **שבועה**. ליש פוסקים איסורא איכא וליש פוסקים מלקות נמי איכא דלא גרע מידות שבועה וכתוב בתשובת מהר"מ דאם הזכיר השם בלשון לע"ז כגון דיא"ו או גא"ט אפי' לא הזכיר בתחלת דבריו לשם שבועה מועיל מטעם יד עכ"ל ש"ך:

ב **שיתכוין**. כ' הש"ך משמע אף על פי שלא הזכיר שבועה קודם לכן ותמהני על מ"ש הר"ף ודוקא שהזכיר שבועה קודם שאמר הן הן וכו' דא"כ אפי' אמר פעם א' לאו או הן הוי שבועה דלא גרע מידות ואפשר דמיירי שהזכיר מקודם לזה שבועה ואח"כ הפסיק בינתים בענין דלא הוי יד:

ג **בשלחן**. ע"ל סי' ר"ד ס"ב מה שיש לתמוה על הרמ"א בכאן:

ד **שכתוב**. וכתוב בתשו' מהר"מ מינץ דאם פתחן ונשבע בהן הוי כאומר במה שכתוב בהן ואע"ג דמיירי שם בעשרת הדברות נראה דה"ה לכל ספרי הקדש דחד טעמא אית להו. ש"ך:

ה **הדברות**. כ' הש"ך משמע דאם רק אמר אני נשבע בי' הדברות אע"פ שאינו אוחזן בידו הוי שבועה וצריך התרה:

ו **שיכוין**. כלומר שכונתו לישבע בימין ושמאל של הקב"ה ואז הוי שבועה אע"פ שלא הזכיר לא שם ולא כינוי ודלא כדעת הב"ח. ש"ך:

ז **לשבועה**. כמו לא שבועה מה שלא אוכל הא מה שאוכל הוה שבועה ואע"ג דקי"ל לענין נדרים דלא אמרינן מכלל לאו כו' שאני שבועות כ"כ רש"י:

סימן רלח

א **חייב**. קרבן או מלקות:

ב **לשתות**. וחייב קרבן ומלקות על השתיה:

ג **ועומד**. נראה דנ"מ אף האידנא לענין חולה שמותר להאכילו נבלה שא"צ להתיר שבועתו מיהו היינו כשנשבע כשהוא בריא שהי' אז אסור בנבלות וטרפות אבל אם נשבע כשהוא חולה כיון שאז מותר לו לאכול א"כ חלה השבועה ויש להחמיר ולהתיר לו עכ"ל הש"ך:

ד **פחות**. ודעת הרשב"א בתשו' דאין השבועה חל על חצי שיעור דאורייתא מיהו ברישא בנשבע שלא לאכול כל שהוא מנבלה וטרפה נראה דחייב על השבועה ויש להתיר השבועה ולא יעבור ועל סי' רל"ט ס"ו. ש"ך:

ה **שתי**. ואע"ג דאין שבועה חלה אשבועה מ"מ בכולל חיילא:

ו **שידוכין**. והט"ז כ' דאפי' בלא שידוכין יש לה זכות ואע"פ שבעיני העולם אין שידוך זה הגון לה מ"מ אפשר שהוא טוב בעיניה דאשה בכל דהו ניחא לה דטב למיתב טן דו כדאיתא בכמה דוכתי עכ"ל:

ז **אחשביה**. דודאי כדי לקיים שבועתו עשה כן ונראה דאם כבר אכל היום עפר ואמר קונם דבר פלוני עלי אם אכלתי היום לא נאסר בדבר פלוני דהא לא אחשבי' אכילה. ט"ז:

ח **אבל**. והש"ך כ' שדין זה צ"ע ולא ידע מנ"ל הא ונראה דאין בזה איסור וצ"ע ע"ש ובסעיף ט"ו:

ט **שייר**. ובספר תורת חיים כתב דנ"ל דאינו חייב עד שיאכל כולו:

י **מתחלה**. הלכך אין מקום לשני' לחול שכבר מושבע על כל כזית וכזית ממנה ומ"מ אם נשאל על הראשונה חלה השניה וע"ל סכ"א. ש"ך:

יא **ועוד**. דמיגו דחיילא אעשר חיילא אתשע אלו ואפשר דאם אכל ט' אלו וי' דעלמא דחייב ג' שבועות דומיא דנשבע שלא לאכול תאנים וחזר ונשבע על תאנים וענבים דחייב ג' שבועות ב' אתאנים וא' אענבים. פרישה:

יב **חובתו**. (דעל אכילה כולה נשבע ולא יצא באכילת מקצת ומזה נ"ל ללמוד מי שנשבע לחבירו לפרוע לו מנה ביום פלוני ואירע אונס שלא היה לו כל המנה לא כסף ולא שוה כסף באותו יום שהגביל לו שפטור מן השבועה כיון שלא יוכל לקיים כמו שנשבע ועי' תשובת רדב"ז סימן ס' שלא פסק כן) כ' הט"ז מכאן יש ללמוד מי שנשבע לפרוע מנה ביום פלוני ואם יעבור יתן קנס י' זהובים ופרע לו המחצה שחייב ליתן הקנס כולו כיון שהשבועה היתה על כל הסך דוקא ואם אמר בלשון זה שבועה שאשלם לך מנה ביום פלוני ואם לא אשלם לך המנה אתן לך הקנס י' זהובים ופרע לו המקצת נותן לו הקנס לפי ערך ועיין בח"מ סי' ע"ג:

יג **להסתפק**. בתשו' רשב"א מדמה דין זה לשבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ונשאל על הראשונה אלא שנסתפק בזה גופא אם השבועה הב' חלה אח"כ או לא וא"כ תימה על המחבר דלקמן סכ"א וכן לעיל סימן רכ"ט סי"ג פסק דאם נשאל על הראשונה חלה הב' וכאן כתב דיש להסתפק בדבר ועוד קשה דבח"מ סי' ע"ג ס"ה פסק אם נשבע שבועה ב' לפרוע לבטל הראשונה אם ימצא פתח לשבועה הראשונה ויתירוה לו יקיים שבועה שניה משמע דאח"כ חלה שבועה ב' למפרע וי"ל בזה דה"ק יקיים שבועה ב' מטעם שמחויב לפרוע לא מטעם השבועה וצ"ע ומ"מ לענין דינא נראה דאם התיר הראשונה יש להתיר השבועה שניה ג"כ עכ"ל הש"ך:

יד **ונפטר**. שהחכם עוקר השבועה מעיקרו וכאילו לא היתה. ש"ך:

טו **נשאל**. כתב הש"ך משמע דוקא נשאל לחכם שעוקר הנדר מעיקרא אבל בהפרת בעל דמיגז גייז ואינו עוקר מעיקרו אף שהפר הראשונה אין השניה חלה עכ"ל:

סימן רלט

א **שודאי**. כגון שאומר בפי' שאינו מתכוין להבאי בדרך הפלגה אלא שודאי ראה אז הככר אסור. ש"ך:

ב **איכא**. כלומר וכשנשבע יש להתירה אבל אין רצה לומר דאסור לכתחלה לישבע דזה פשיטא דגם בנדרים אסור כדלעיל סימן רל"ב סעיף י"ב ומשמע מלשון המחבר דגם בשבועות אונסים איסורא איכא וצריך התרה אבל לא נראה כן מהרמב"ם כלל ואדרבה משמע מדבריו דבאונסין אפילו איסורא ליכא ואין חילוק בין נדרי אונסין לשבועת אונסין והכי הוא סוגיא דעלמא עד כאן לשון הש"ך:

ג **אנוס**. פי' שאם לא ישבע ידונו אותו במיתה כדיניהם מכל מקום כיון דיש לו ויוכל להתפשר יעשה פשרה אבל אם אין לו במה להתפשר אנוס גמור הוא ואף בדאיכא חילול השם ישבע ומבטל השבועה בלבו ומיהו נראה שיש לסייע בכל מה דאפשר גם בשל אחרים כדי שלא יתחלל ש"ש עכ"ל הש"ך:

ד **מבטל**. אפי' אם יש לו ויוכל להתפשר אפ"ה נשבע ומבטל וכו' ש"ך:

ה **ממש**. מפני שהשבועה חלה על גוף האדם והגוף יש בו ממש אבל הנדר חל על החפץ וזה הטעם נמי בחילוק לענין דבר מצוה דאין על החפץ חיוב לקיים המצות (ומשום הכי חל הנדר על המצוה) ט"ז:

ו **לחומרא**. כתב הש"ך דשמתא וחרם ונידוי יהבינן להו חומר שבועות וחומר נדרים:

ז **נדר**. ואף ע"ג די"א לעיל ס"ס ר"ו דנדר שהוציאו בלשון שבועה לא מהני מודה בשבועה שהוציא בלשון נדר דמהני כ"כ הש"ך בשם האחרונים וכ' הב"ח דיש להחמיר לענין מעשה באומר ישיבת סוכה עלי:

ח **חלה**. ומ"מ מחייבין אותו שישאל על שבועתו ולא יעבור מהרש"ל וב"ח וכן דעת הלבוש והש"ך:

ט **לא תעשה**. כתב הש"ך תמיה לי דלעיל סי' רל"ח ס"ד פסק דנשבע לאכול פחות מכזית נבלה חייב בשבועה אע"ג דחצי שיעור אסור מן התורה כיון שאין לוקין עליו מן התורה וכאן פסק דאפי' באיסור דרבנן לא חלה השבועה ואפשר ר"ל דאין השבועה חלה שיעבור עליה אלא יש להתירה ומשמע דאפי' נשבע בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים לא יעבור אלא יתיר שבועתו:

י **לחלוץ**. ואם נשבע הגדול שלא לייבם ולא לחלוץ עיין בא"ע סי' קס"א ס"ד בהג"ה:

יא **לקיים**. כגון זקנה קטנה איילונית וכ' הש"ך דצ"ע דבתשו' א"ז קטן שהביא הב"ח ס"ס רכ"ח כתב שם דלא חלה השבועה אפי' כבר קיים פריה ורביה ומשמע שם דלא הוה כולל דכיון שנשבע שלא לישא אשה א"כ נשבע לבטל המצוה שהוא מצווה לישא אשה ולרווחא דמלתא יתירו לו עכ"ל:

יב **ממלקות**. דכיון דבשבועה אוסר עצמו על החפץ נמצא דאין איסור על החפץ ע"כ פטור ממלקות וקרבן במתפיס בו ד"א משא"כ בנדר שהחפץ נאסר עליו ע"כ שייך בו התפסה. ט"ז:

יג **נזירות**. כתב הש"ך ודע דנזירות נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית בין בארץ בין בח"ל כן מוכח בש"ס נזיר אלא שהרמב"ם כ' דמי שנדר בזה"ז בח"ל כופין אותו לעלות לא"י ולהיות נוהג שם נזירות וכל זמן שהוא בח"ל ה"ז אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח וכל דקדוקי נזירות עליו ואע"פ שאין ימים אלו עולים והראב"ד השיגו דאין כופין אותו לעלות לא"י דאין טומאה וטהרה בינינו וממ"ש המחבר דיני נזירות כאן משמע פשוט שהנזירות נוהג בכל מקום ובכל זמן ומ"מ נראה דאף הרמב"ם לא קאמר שכופין לעלות לארץ ישראל אלא דוקא בנזיר סתם משום טומאת ארץ העמים אבל בנדר נזירות שמשון כיון דמותר בטומאה רק דאסור ביין ובתגלחת נוהג נזירות בח"ל מיהו יש חילוק דנזירות סתם מהני שאלה כמו בנדרים אבל נזירות שמשון ליתי' בשאלה וגם האב והבעל מפירים נזירות סתם של בתו ואשתו ובנזירות שמשון כתב המבי"ט בשם ר"י בי רב שאין הבעל יכול להפר עכ"ל:

יד **השניה**. כתוב בתשו' מהר"ם אדם שנדר שבכל פעם שיעשה דבר שיפרע פשוט מה תקנה יש לו כי אין להתיר לו עד שיתחייב הפשוט וא"כ בכל פעם ופעם יצטרך שאלה לחכם או שמא י"ל הותר הראשון הותרו כולם דכיון שאמר הכל בפעם אחת הוי הכל שבועה חדא:

טו **כ"ב**. והט"ז כתב דלענין הלכה יש להחמיר כדעה הראשונה והיא דעת הטור שאסור מ"ב יום וק"ל סתס נדרים להחמיר אמנם נראה פשוט דאם אומר בפירוש כוונתו איך היה הכל מודים דאזלינן בתר פירושו:

טז **ב' פעמים**. והש"ך כתב שאין דברי הרב מוכרחים שהוא למד זה מדין נזיר אבל אינו ענין לשם דדוקא בנזירות נפקא לן בש"ס מקרא דנזיר להזיר אבל בנדרים לא שייך זה וע"ש באריכות:

יז **מותר**. וכתב הש"ך ונראה לענין איסור בתלה בתנאי לא הוי שבועת שגגתו אלא אם בשעת השבועה היה ברור לו שכדבריו כן הוא כגון כשנשבע שלא אוכל ככר זה אם אמר פלוני דבר זה היה ברור בדעתו שלא אמרו וכן משמע בש"ס גבי את לבך אנסך אבל אם לא היה ברור לו אלא שהיה מסתפק בדבר או שאינו יודע כלל הן או לאו ונשבע אם אמר פלוני דבר זה לא אוכל ככר זה אין זה שבועת שגגות ואסור בככר עכ"ל:

יח **תנאי**. דבאיסורא מזדהר איניש אבל בתנאי לא מזדהר כדלעיל ס"ס רי"ג ור"כ וע"ש ש"ך:

יט **בשוגג**. ואם אכל האיסור תחלה אפי' בשוגג אסור לאכול אח"כ את התנאי כ"כ הלבוש:

כ **תלאן**. נמצא דעל כל א' הוי שם איסור ושם תנאי וע"כ אם לא נזכר לשבועתו מותר בשניה אבל הלבוש והב"ח חולקים ע"ז וס"ל דאף אם לא נזכר בשבועתו מ"מ איסורא איכא בשניה:

סימן רמ

א **כופין**. והט"ז כתב בשם התוס' דאין כופין כפייה גדולה לענין להכותו עד שחצא נפשו כשאר מצות עשה אבל קצת כפייה עושין ועיין בח"מ סי' צ"ז גבי השבת עבוט דאם לא רצה לקיים הרשות ביד ב"ד לכופו ע"ש:

ב **המיוחד**. כ' הט"ז בזה אפי' הוא רוצה לעמוד או לישב לבדו בלא שום אדם עמו בדרך עצה כדרך שאביו רגיל לעשות אפ"ה אסור וכן בסיפא בישיבה אפי' אינו רוצה אז לאכול אלא העמידה והישיבה לחוד הם אסורים:

ג **סותר**. בין שחולק עליו בין שאומר להחולק עליו נראין דבריך הוי סותר את דבריו ונראה דסותר את דבריו אסור אפי' שלא בפניו עכ"ל הש"ך:

ד **שלא**. והדרישה כתב דלאחרים אפי' בפניו אם אינו פלאי שרי וכן בפלאי שלא בפניו והב"ח כתב דשלא בפני רבו ליכא איסורא מיהו יש ליזהר מפני הכבוד וע"ל סי' רמ"ב סעיף ט"ו וכ' הט"ז הא דמצינו בטור ח"מ דפליגי הטור עם אביו הרא"ש כמה פעמים היינו שלא בפניו ומ"מ נ"ל דאם הוא חולק על אביו ויש עוד אחר שאומר כאביו והוא רוצה לכתוב דעתו כדעת החולק על אביו לא יזכיר שם אביו אלא שם האחר כיון שיוכל לעשות דרך כבוד יעשה עכ"ל:

ה **בגדיו**. מיהו מותר לתבעו בדין כדלקמן ס"ח בהג"ה. ש"ך:

ו **כופין**. כ' הט"ז אע"ג דהוא מ"ע שמתן שכרה בצדה דכתיב בצדקה למען יברכך וגו' תירצו התוס' דשאני צדקה דכתיב בה נמי לאו לא תקפוץ את ידך וכתב הש"ך וה"ה דאינו מחויב לכבדו משלו ויצטרך הוא לחזר על הפתחים (כתב בתשובת ש"י שאלה ע"ה אם הבן הראה פטורים מאב מעתה ועד עולם אפ"ה חייב הבן לפרנס את אביו אפילו כחוב בת"כ ע"ש):

ז **לצדקה**. כתב הט"ז דדברי רמ"א תמוהים הם דהא גם דעה הראשונה סוברת כן דכפי מה שהוא יכול פי' בתורת צדקה לפי עשרו עכ"ל (ובנה"כ כתב דאשתמיטתי' ליה לשון הד"מ והביאו בש"ך שכ' דלשון אין הבן חייב לשאול על הפתחים לא משמע כן דמשמע הא אם אין צריך לשאול על הפתחים חייב לפרנסו אע"ג שבודאי בכה"ג לא מחויב כ"כ לוותר וליתן מדין צדקה עכ"ל):

ח **ויודע**. בטור סיים אבל אם יודע שלא ישלימו בשביל אביו יבקש בשביל עצמו ולא בשביל אביו שאינו אלא גנאי לו כיון שלא יעשו בשבילו ובב"י כ' שר' ירוחם כתב בשם הרמ"ה שאפי' אינן חולקין באותו מקום כבוד לאביו כלל יתלה באב שיעשו בשביל הבן אע"פ שתלה באביו עכ"ל ובט"ז מחלק דלעולם יאמר בשביל אביו אא"כ שיש באותו מקום שנאה על אביו וממילא כשיזכירו שנאה תעורר מדנים ויקלקל בזה מחמת שנאתם על אביו שלא יעשו בשביל עצמו ג"כ אז לא יזכירנו כלל:

ט **השני**. ודעת הרמב"ם ור"ח שאין האב עומד בפני הבן אלא אדרבה הבן עומד בפני אביו ובתשו' מנחם עזריה כתב שכהרמב"ם עיקר ש"ך. (כתב בס"ח סי' צ"א בן הקם מפני אביו לאחר קומו יחזור וישב אפי' היה בדעתו ללכת שאם ילך לו לא יראה שקם בשביל אביו וה"ה לכבוד רבו יעשו כן):

י **מוהר"ם**. כתבו עליו שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו. ט"ז:

יא **אב**. והב"ח כתב דגם סברא הראשונה ס"ל דאין לחלק בין לכבדו או לצערו אלא שטעמו דכיון שצריך לשלם אח"כ כל הפסדו לכן אין להכלימו בשביל כך והי"א ס"ל דכדי שלא לטרוח למיקם בדינא ודיינא יכול למנעו עכ"ל:

יב **לברכה**. גם תוך י"ב חודש יכול לומר ז"ל רק דלאחר י"ב חדש לא יאמר הכ"מ משום דמשפט רשעים בגיהנם רק י"ב חודש וכן נוהגין. ש"ך וכ' הט"ז קשה לי ממ"ש רמ"א בסי' שע"ו נהגו שאין אומרים קדיש רק י"א חדשים שלא להחזיקו כרשע ולמה יחתום הכ"מ כל י"ב חודש וצ"ל דשאני לענין הכ"מ כיון דלאחר י"ב חדש צ"ל ז"ל ובחודש הי"ב א"א לו' ז"ל דשמא לא זכה עדיין לעה"ב ויש כאן שקר ואם לא יאמר כלל יש כאן זלזול שהכל יודעים שמת. ממילא א"א להיות בשב וא"ת ע"כ מוטב להזכירו בשם הכ"מ שאין זה זלזול וגם אינו שקר דהא אומר אם יש עליו דין הריני מקבלו דהא אפ' על צדיק גמור

אומרים כן ואפשר שלא ראה פני גיהנם משא"כ לענין קדיש יותר נכון שלא לומר כלום ולהיות בשב וא"ת דאף אם אינו זוכה עדיין מ"מ אין שקר יוצא מפיו וכ' עוד בש"ס אית' שיאמר זכרונו לברכה לחיי העוה"ב ואותן החותמין זלה"ה מחסרין ל' וצריכין לחתום זללה"ה עכ"ל:

יג **ויצוה**. בט"ז כתב שהראב"ד השיג ע"ז דממ"נ אי מהני להם שמירה למה ילך ויניחם אם א"א לשמרם מה מהני צווי לאחרים בשמירה וכן כתב בדרישה וכן עיקר עכ"ל:

יד **מניח**. שגם אמו חייבת בכבוד אביו:

טו **משועבדת**. ונראה אם אין בעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש. ש"ך:

טז **לכבד**. כ' הש"ך מיהו אע"פ שאינו מחויב לכבדו אסור לצערו כדלקמן סי' רמ"א ס"ד וה' (וכ' בס"ח המעשה שהיה מפתח תחת מראשותיו של אביו ולא ניערו כו' דוקא כשהאב אינו מצטער על שלא הקיצו אבל אם האב שמח ביותר אם הקיצו מצוה להקיצו ומקיצו ללכת לבהכ"נ או לדבר מצוה ע"ש סי' של"ז):

יז **חמיו**. כתב הב"ח דה"ה חמותו והיינו דמחויב לכבדם כמו שאר זקנים וסמכו במקצת לכבוד אב ואם:

יח **דחייב**. וכתב הב"ח ולפ"ז נראה דאם יש לבן ואין לו לאב כייפינן ליה לבן הבן כפי אשר יכול כדלעיל ס"ה בבן אצל האב:

סימן רמא

א **בכינוי**. כגון שדי צבאות חנון ורחום וע"ל סי' רע"ו ס"ט. ש"ך:

ב **חייב**. בד"א בבנו אבל אחר שבא והכהו וקללו אחר שנגמר דינו אע"פ שעשה תשובה פטור הואיל והולך למיתה ואם ביישו חייב המבייש בקנס. טור ורמב"ם עכ"ל הש"ך:

סימן רמב

א **אבא**. כתב הש"ך וצ"ע שאין נוהגין כן עכשיו אם אביו הוא רבו לקרוא אותו בשם רבי ונראה לי דמסתמא האב מוחל על כבודו בזה כמו שכתוב בא"ח סימן תע"ב ס"ח גבי הסיבה ע"ש:

ב **שקובע**. הטעם כתב הב"ח דכיון שהוא קובע לו מדרש הלא הוא חולק על שררתו של רבו:

ג **הוראה**. כתב הש"ך דמדברי מהרי"ק לא משמע כן כי מה שהביאו ראיה לדין זה שכך הוא דרכה של תורה מימות התנאים ואמוראים וגאונים בכמה מקומות י"ל דהיינו בנטילת רשות או שמת כדלקמן ס"ד וצ"ע עכ"ל:

ד **רשות**. ודעת הראב"ד והרשב"א והריב"ש דנטילת רשות מהני אפי' תוך ג' פרסאות. ש"ך:

ה **ממש**. האי ממש לא קאי ארבו אלא אלפניו כלומר דלפניו ממש אפי' תלמיד חבר אסור. ש"ך:

ו **ברגיל**. היינו בב' וה' או ביום השוק של כל שבוע אבל ביום השוק דשנה כגון יריד לא מקרי רגיל. ש"ך:

ז **מותר**. משמע אפי' בלא נטילח רשות אבל בהגמי"י כתב דמ"מ צריך נטילת רשות ועיין במהרי"ק סימן ק"ע שהאריך ליישב דבריהם עכ"ל הש"ך:

ח **אחד**. כתב הש"ך דאתלמיד גמור קאי אבל בתלמיד חבר כ' מהרי"ק דסגי בנטילת רשות מרבו ומשמע עוד שם דאם יש לו רב א' מובהק והאחרים אינם מובהקים צריך שיטול רשות מרבו המובהק:

ט **אלא**. כתב הש"ך דמדברי הרב נראה דלסברא זו אפי' לא למד רוב חכמתו ממנו כל שלא נתגדל להיות קרוב לרבו מיקרי חלמידו אבל לפע"ד אין הדבר כן אלא דאם אין רוב חכמתו ממנו א"צ לנהוג בו שום כבוד רק לענין קריעה בלבד ומה שהוכיח הרב דא"כ א"א להיות לו הרבה רבותיו מובהקים אינו כלום די"ל שלמד אצל א' רוב חכמתו במקרא ואצל א' במשנה וא' בש"ס וא' במדרש ואגדות וא' בקבלה וכיוצא בזה בשאר חכמות התורה וכן נראה דעת המחבר דלקמן סעיף ל' כתב דכל שאין רבו מובהק דהיינו שאין רוב חכמתו ממנו אין חייבים באלו הדברים וכאן כ' אע"פ שנטל רשות מרב א' לא סגי וכו' אלא ודאי כדפי' וגדולה מזו כתב מהרי"ק דאפי' למדו וגם סמכו אם לבסוף נתחכם הנסמך יכול לחלוק עליו ולהורות בפניו הלכה למעשה שהרי דבר פשוט שריש לקיש היה תלמיד גמור דר' יוחנן ור"י היה רבו מובהק וכל חכמתו ממנו היה וגם סמכו ואפ"ה חלק עליו עכ"ל:

י **לא**. לשון הלבוש לא מהני ליה רשות מרבו א' ומשמע הא מכל רבותיו או אם אין לו רק רב א' מהני והוא נמשך לסברא זו דהרשב"א וסייעתו אבל יש חולקין דתוך ג' לא מהני נטילת רשות כדלעיל עכ"ל הש"ך:

יא **מעשה**. אבל אם מורה על מעשה שבא לפניו אפילו שאלו הלכה כדברי מי אסור לומר כדברי פלוני. ש"ך:

יב **התמוה**. כתב הש"ך נראה דהיינו דוקא אם מתיר בסתם אבל אם אומר לשואל טעם בדבר ומראה לו פנים או שמביא ראיות מתוך הספר מותר:

יג **ולא.** כתב הש"ך דהג"ה זו צ"ל בריש סי"ג קודם תלמיד שלא הגיע וכו' כי שם מקומה:

יד **ברור.** והש"ך כתב דמדברי הרמב"ם נראה מבואר דאפי' הוא דבר ברור בפוסקים כל שאינו מפורש במקרא שהצדוקים מודים בו אסור להורות וכ"כ הב"ח ותמיהני על הרב שמתיר בדבר ברור בפוסקים ואפשר דמ"ש הרב בפוסקים ט"ס הוא וצ"ל בפסוקים עכ"ל וכתב הרשב"א בתשובה דבי"ט או בסעודה גדולה כגון מילה ונשואין ופורים וכיוצא בזה במקומות ששותין הרבה אסור להורות כל היום עד למחר והיינו בסתמא אבל אם ברור לו שסר יינו מעליו מותר וכ' הרמב"ם מותר לשיכור ללמוד תורה ואפי' ההלכות ומדרשות ואם היה חכם וקבוע להוראה לא ילמד שלמודו הוראה הוא וכ"כ הב"ח וכ' עוד ומי שמיצר ואין דעתו מיושבת עליו אל יורה בשעה שהוא מיצר דכתיב בצר אל יורה ומדת חסידות לכל בעל הוראה שיהא נזהר מלהורות בכל הני דפ' הדר כגון ביומא דרתח או בא מן הדרך ברגלו או ביתא דאית ביה שכרא או הרסנא אבל אין שם איסור אפילו לכתחלה עכ"ל:

טו **הסמיכה.** כתב הרמב"ם והוא שיהיה ראוי לכל הדברים כיצד חכם מופלא שראוי להורות לכל התורה כולה יש לב"ד לסמוך אותו וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והיתר או יתן לו רשות באיסור והיתר ולא לדון דיני ממונות כו' סמיכה שבזה"ז אינו אלא נטילת רשות בעלמא ולמה שראוי ראוי ועיין בסוף תשובת מהר"ל ן' חביב ותשובת מהר"י בי רב תשובת ן' חביב כמה קונטריסים בעניני הסמיכה עכ"ל הש"ך:

טז **להזכיר.** כלומר לקרות בו אחרים וע"ל סי' ר"מ ס"ב וכשאומר ר' מורי פלוני דמותר נראה דוקא שלא בפניו אבל בפניו אין להזכיר שמו כלל רק יש לקרותו רבי וכן נוהגין ש"ך:

יז **יתפלל.** כתב בשבולי לקט בשם רב האי דהא דאסור להתפלל כנגד רבו לא אמרו אלא ביחיד אבל בצבור אין לו לחלוק כבוד לרבו ומותר להתפלל כנגדו וכתב הש"ך דאם אביו וגם רבו מובהק שלמד עמו בחנם מסובים בסעודה נוטל רשות מרבו ואח"כ מאביו:

יח **לצאת.** כן למד מהרי"ו מהא דאם היה הישראל קודם במרחץ ואח"כ באו עובדי כוכבים לשם א"צ לצאת וצ"ע דיש לחלק דהתם טעמא הוא שהוא בא בגבולו וזה לא שייך בכבוד רבו עכ"ל הש"ך:

יט **הגיד.** כתב הש"ך דזהו מהר"ן שכתב כן ממאי דאיתא בהרי"ף וז"ל כתיב ביום השמיני שלח את העם וכתיב ביום כ"ד שלח את העם מכאן לתלמיד הנפטר מרבו ולן וכו' ותימה גם אהר"ן גופיה דהדבר פשוט דט"ס הוא בהרי"ף וצ"ל ביום כ"ג שכן הוא

בד"ה ב' ז' ולפי פשטא דקרא מוכח דבכל ענין צריך לחזור וליטול רשות ואפי' תימא דלא מוכח בקרא מידי מ"מ מנ"ל לחלק וצ"ע עכ"ל ובט"ז רוצה לתקן דברי הרמ"א והשיג עליו הש"ך בנה"כ ע"ש:

כ **יסתור**. ע"ל סימן ר"מ ס"ב ולעיל סעיף ג' בהג"ה:

כא **שיתכסה**. או עד שישב כדלקמן סימן רמ"ד ס"ט:

כב **כמהלך**. כתב הט"ז מזה למדנו שאוחן שנוסעים בדרך על העגלה ויושבים לפעמים בגילוי ראש לפי שסוברים שאין בזה איסור כיון שאינו הולך ד"א דלאו שפיר עבדי דישיבה על העגלה הוי כיושב על החמור וכמהלך דמי עכ"ל:

כג **חייב**. וי"א כיון שהשוה מוראו למורא שמים חייב לעמוד אפי' ק' פעמים ביום דאטו אם אדם מקבל פני שכינה כמה פעמים ביום אינו חייב לעמוד עכ"ל הלבוש:

כד **באמצע**. והם לאחוריו וכל א' מצדד עצמו לצדדין הגדול לצד ימין והקטן לצד שמאל וחוץ לד' אמות הכל מותר. טור:

כה **הבימה**. כתב הט"ז נראה דה"ה נמי על השלחן שהוא רחב ד' וגבוה י' טפחים שגם הוא רשות בפ"ע וא"צ לעמוד וגם בזמן שהס"ת מונחת בארון הקדש אע"פ שהוא פתוח אלא שהעולם עושין כן דרך כבוד לעמוד כל שאה"ק פתוח ואין חיוב בדבר עכ"ל:

כו **חולק**. ואפי' אין הרב חולק כבוד לתלמידו אלא הוא מתכבד במה שאחרים חולקים לו כבוד אפילו בפני הרב חולקים לו כבוד כן כתב הדרישה וב"ח בשם רבי שמחה וכתבו עוד בשמו שאין הרב צריך לעמוד בפני תלמידו אפי' הוא ת"ח גדול מאד אמנם חזינא למ"ר שעשה הידור לתלמידיו ואפילו לאותן שאינן חשובים כ"כ ע"כ וע"ל סי' רמ"ד ס"ח:

כז **ודוקא**. ובתשובת שארית יוסף כתב שכבוד רבו של רבו אפי' לא למד לפניו כלל גדול מכבוד רבו וכשלמד ג"כ קצת לפניו יש לדחות רבו ולא לכבדו בפניו וכ' הט"ז דהתוס' כתבו בעשה דכבוד התורה לענין אשת חבר שמא אין שייך לאחר מיתה אבל בתשו' מהר"מ מינץ כתב אשת חבר שניסת לעם הארץ אין חייבין לכבדה כבראשונה מזה משמע דבעודה אלמנת ת"ח חייבים לכבדה עכ"ל וכתב הב"ח מצאתי כשמזכירין רבו של אדם בפניו כאילו הוא חבירו א"צ למחות ולומר אינו חבירו אלא רבו. עוד מצאתי כשאדם כותב סתם לאדם גדול או מדבר עמו פעם אחר פעם א"צ לומר לו בכל פעם בלשון מר ואם לפעמים מדבר עמו בלשון אתה אין בכך כלום ובתלמיד חבר אין מוטל עליו להזכירו בשם מר כשמדבר עמו עכ"ל:

כח **שיזכיר**. כתב הש"ך אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרו בסתם מיהו עכשיו סתם מה שהאדם אומר סוברים העולם שהוא מפי עצמו והלכך הדין משתנה ומ"מ ודאי דאסור לומר בסתם וכ"ש משם עצמו דבר ששמע מאחרים דהוי מתעטף בטלית שאינו שלו עכ"ל:

כט **הריני**. ואפי' בכתיבה המתקיימת לאחר י"ב חודש צריך לכתוב כן כמו באביו לעיל סי' ר"מ ס"ט בהג"ה. ש"ך:

ל **דאנוס**. ואם אכל דלעת ודייסא ונזדמן לו רוק בפיו יפלוט אותו בפני רבו משום שיש בו סכנת נפשות. ש"ס פ' הנודר:

לא **וקורע**. היינו קרע שמתאחה ולא כדין רבו מובהק. ט"ז. ושני ת"ח הלומדים ביחד ומקשים ומפרקים זה לזה יש פוסקים דדינן כרבן מובהק לענין עמידה וקריעה ויש חולקין וע"ל סי' ש"מ ס"ח. ש"ך:

לב **ארבעים שנה**. משמע מ' שנה משנולד וכ"פ רש"י והר"ן אבל התוספות (פ"ק דסוטה דף כ"ב ע"ב) פ' משנה שהתחיל ללמוד עד מ' שנה ולא משנה שנולד עכ"ל הש"ך:

לג **שאינו**. כ' הש"ך משמע אבל אם שניהם שוים מותר אע"פ שלא הגיע למ' שנה אבל התוס' פי' הא דאמר שאין להורות עד מ' שנה היינו בששוה לגדול העיר בחכמה וגדול העיר הגיע להוראה הלכך כיון שיש חכם כמותו שהגיע להוראה בשנים והוא לא הגיע לשנות הוראה אין להורות בפניו אבל אם הוא גדול העיר בחכמה אע"פ שלא הגיע לשני הוראה מורה ונראה שדעת הרי"ף והרא"ש כדעת התוס' ויש להחמיר עכ"ל:

לד **הדעת**. ואפי' התיר אינו מותר ואפי' הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין כ"כ הראב"ד והריב"ש והיינו כשכבר חלה הוראתו אבל אם שניהם בבה"מ יכול להתיר מיהו יש פוסקים דס"ל דאם א' גדול מחבירו בחכמה יכול להתיר מה שאסר חבירו אפי' במידי דתליא בסברא עכ"ל הש"ך:

לה **להתיר**. והש"ך חולק ע"ז ומביא כמה ראיות מש"ס ופוסקים דמוכח אף שיש לו קבלה שאין הדין כן אפ"ה אינו יכול להתיר ע"ש באריכות:

לו **בשקול**. כתב הש"ך נראה דוקא טעה בשקול הדעת דהיינו דפליגי תרי חנאי או תרי אמוראי או פוסקים ופסק האוסר כחד מינייהו וסוגיין דעלמא כאידך כמ"ש בח"מ סי' כ"ה אבל אם אינו יכול להתברר שטעה בשקול הדעת אע"פ שהוא נושא ונותן עם המורה עד שהוא חוזר אינו יכול להתיר:

לז **לאסור**. והש"ך חולק ע"ז דהא כתבו הפוסקים הטעם לעיל דלא משום כבודו של חכם נגעו בה אלא משום דשויה חתיכה דאיסורא משמע דיכול לאסור מה שהתיר חבירו

אף שכבר חלה הוראתו ובט"ז מחלק בענין זה דאם כבר נעשה איזה מעשה מחמת הוראת הראשון כגון שאכלו קצת ממנו או נתערב בין דבר היתר אז אין השני יכול לאסור משא"כ בקבלו ההוראה לחוד יכול השני לחלוק ולהחמיר (ובנה"כ כתב עליו דלא דק דבהדיא אית' בהרא"ש שממנו מקור דין זה דחלה הוראתו היינו שנתפשטה הוראה זו לאפוקי כששניהם בבית המדרש):

לח **אחר**. ואם החכם הראשון אוסר מחמת חומר או גדר וסייג אינו יכול להתיר אפילו במעשה אחר כ"כ מהרש"ל:

לט **קודמת**. היינו כששניהם לפניו להשיב ואינו יכול להשיב כי אם א' מהן ועי' בח"מ ר"ס רס"ד:

מ **מפרק**. ובב"י מסתפק במפרק אפילו כשהוא שקול נגד רבו כיון שאין שם סכנת גוף ולא הפסד ממון ומשמע דאם אינו שקול פשיטא ליה דרבו קודם ובאמת שבהרא"ש לא מכרעת מידי עכ"ל הש"ך:

מא **שוכר**. ואם הרב לא היה רוצה ללמדו אלא בשכירות ויהודי או יהודים נותנים לו השכירות ללמדו אז אבדת בעל הנותן קודם עכ"ל ספר חסידים וע"ל סי' רנ"א ורנ"ב ס"ט:

מב **כמשה**. כתב הט"ז אבל אם אמר כיהושע אין מלקין אותו דמצינו בש"ס יבמות אלו ליהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתא עכ"ל:

מג **לדידיה**. כתב הט"ז לכאורה אין פירוש לדברים אלו דהא ברישא מיירי ג"כ מדידיה ונראה לפרש דה"ק דמה שמהני אם אמר דבר מסברא היינו בלי סמיכה כלל עליו אלא שנראה מעצמו לומר כן ע"כ אמר אבל אין שומעין לדידיה כלומר לסמוך על סברת אותו החכם בזה שמדמה מילתא למילתא דשמא טועה בזה אא"כ הדמיון הוא פשוט בעיני כל אז סמכינן על הדמיון ולא על המורה וא"ל א"כ מאי קמ"ל די"ל דאיצטריך לומר דאין חוששין שמא הוא מראה פנים בדבר ובאמת אינו כן עכ"ל:

מד **פשוט**. פי' בש"ס או בפוסק אחד ובש"ס אית' דאם אמר שמועה בשם חכם והוא חי עדיין אפי' בשעת מעשה שומעין לו ופי' נ"י דכשאינו חי אמרינן דטועה וסובר שכן הוא אומר אבל כשהוא חי דייק שפיר ותימה על רמ"א שלא הביא דין זה. ט"ז:

סימן רמג

א **ואח"כ**. נתפשרו הקהל ונמלכו וכו' וכן הוא בתשובת מהר"מ:

ב **מסים**. וה"ה מכל מיני מכסים. ש"ך. וכתב הרמב"ן דהא דאמרינן בש"ס שאמרו הע"ה נברח מכאן והניחם רבי לברוח היינו היכא שאין הרב יכול לכופן אבל אם היה יכול

לכופן דין הוא לכופן דמאחר דשדי מלכא דמי כלילא נתחייבו כולם ליתן ואקרקפתא דגברי ואנכסייהו מנחא עכ"ל:

ג **ואם**. החרימו ואפילו הכריחוהו וקבל החרם ה"ז כנודרין להרגין ולחרמין וכו' כן הוא בתשובת ר"מ אלשקר שם:

ד **להתפרנס**. ואפילו הוא מלוה ברבית כללא דמילתא דלאו דוקא כדי חייו בצמצום אלא כל ת"ח העושה תורתו קבע ואינו מתבטל מלימודו כי אם לזון את בניו ובני ביתו ולפרנסם וללבשם ולכל הדברים הצריכים לאדם ואע"פ שהוא עשיר פטור מכל מסים וארנוניות כ"כ מהר"מ אלשקר בתשובה:

ה **שירצה**. כתב הב"י ס"ס של"ד נראה דכשירצה גרסינן הרי"ש בפת"ח דהיינו שיבקש ממנו מחילה ואם ביקש ממנו איזה פעמים ולא נתרצה אפ"ה מתירין לו מאחר שעשה מה שמוטל עליו ואע"ג דבש"ס יומא משמע דלרבו הולך לשאול מחילה אפי' אלף פעמים עד שיתרצה לו היינו לענין שהוא צריך לפייסו אבל לא לענין שלא יתירו לו נדויו עד שיתפייס וע"ל סי' של"ד סמ"ז ועי' בתשו' מבי"ט כמה תשובת מדין המבייש את החכם:

סימן רמד

א **יניק**. דזקן דקרא היינו שקנה חכמה והאי יניק פי' ב"י בשם שבולי לקט שלא הגיע לכלל מצות:

ב **גדול**. ומ"מ צריך שיהא מופלג בחכמה יותר משאר העם. ש"ך וע"ש:

ג **החיצון**. כתב הש"ך משמע דאפילו בבית האמצעי של מרחץ עומדים כיון דיש שם שאילת שלום וכמ"ש בא"ח סימן פ"ד:

ד **שיטריח**. ונראה דהיינו דוקא בזמן הש"ס או במקומות שעוד היום יושבים על הקרקע וה"ה בכל מקום שיש טירחא אבל במקום שיושבים על הספסלים ואין טירחא בדבר אין קפידא ומ"מ לא יכוין לעבור לפניהם כדי שיעמדו מפניו עכ"ל הש"ך:

ה **להדרו**. ודוקא ילד שהוא חכם יותר מהזקן אבל אם אינו חכם יותר אף שהוא שוה לו בחכמה חייב לקום מפני הזקן מלא קומתו וכ"ש שאר בני אדם כ"כ התוס' בקידושין:

ו **חכם**. פי' שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו וכתב הש"ך ומשמע דאסור לעמוד עד שיגיע לתוך ד' אמותיו דכיון דליכא חיובא לא מוכחא מילתא שמפניו הוא עומד אלא נראה כעומד לצרכו:

ז **עיניו**. כתב בסמ"ק כמלא רוס עיניו פי' רס"ו אמות:

ח **רשאי**. והטור והר"ן כתבו דחייב לעמוד מפניו וכ"כ הב"ח:

ט **אב"ד**. כתב הש"ך דאין בזמנינו נשיא ואב"ד ואע"פ שמקבלים בקהלות ראשי ישיבות ואב ב"ד אין להם אלא דין חכם ועכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד ואפשר שלא לחלק בין חכם לחכם השוו מדותיהם שכל שהוא תופס ישיבה או אב"ד נקרא חכם לעמוד מפניו ועדיין צ"ע עכ"ל:

י **חכמים**. פי' בני של חכמים ושל ת"ח או י"ל דה"ק בן חכם או תלמיד של חכם:

יא **אביהם**. פי' הט"ז שיש לאביהם רשות ליקח בניהם עמם בשעת כניסתן ולהחזיק בניהם אצלם במקום מושבם וכן אמרו עוד בש"ס דאף במשתה מושיבין הבנים בצד הזקנים משום כבוד אביהם עכ"ל:

יב **נישואים**. כתב הב"ח דהכי פי' אם אחים או אחיות יעשו להם נשואים אע"ג שאחד גדול מחבירו בחכמה לא יקדימו לעשות נשואים קטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נשואים לגדול בשנים כו':

יג **קודם**. צ"ל והוא שיהא ג"כ חכם קצת כמו ברישא וכ"ש הוא ומירי נמי שהבחור חכם ממנו דאל"כ פשיטא. כ"כ מהרש"ל ופרישה:

סימן רמה

א **יבטל**. פי' שלא ילמוד הכל עם בנו אלא קצת עם עצמו. ט"ז:

ב **לבנו**. כתב בכסף משנה וז"ל ואפשר דגם לבן בנו חייב להשכיר מלמד וה"ה לבן בן בנו אבל הא מספקא לי אי בן בתו קודם לבן חבירו דאפשר דאין קודם לחבירו אלא היכא דנתחייב באביו אבל גבי בת ליכא למימר הכי עכ"ל ולי נראה דקודם לבן חבירו. ש"ך:

ג **לנכסיו**. וכמו שנתבאר בח"מ סי' ק"ו לענין ב"ח:

ד **שבעה**. היינו בכחוש לגמרי אבל בכחוש קצת מכניסין אותו כבן ו' שלימות כדלקמן ס"ח. ש"ך:

ה **שבכתב**. כתב הש"ך משמע כל תנ"ך וכ"כ הב"ח וכ' דשלא כדין נוהגים העולם שלא ללמד את בניהם תנ"ך כו' ע"ש ואני אומר מנהגן של ישראל תורה הוא שהרי כתבו התוס' בקידושין ספ"ק וגם שאר פוסקים שאנן סומכין אהא דאמרינן ש"ס בבלי שבלול במקרא ומשנה וש"ס אלמא דמש"ה אינו חייב לשלש את שנותיו במקרא ואינו חייב ללמד את בנו מקרא כיון שלמדו ש"ס וכ"מ מדברי הטור ומדברי הרב לקמן סי' רמ"ו ס"ד עכ"ל:

ו **אפשר**. וכל פרנסותיו של אדם קצובים לו מר"ה חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט והוצאת בניו לת"ת שאם מוסיף מוסיפין לו. ש"ס ביצה:

ז **בחוה"מ**. שם בסוף הסעיף וכתב הרב שכר המלמד היאך נגבה:

ח **התינוקות**. כתב הכל בו מתחילין לתינוקות מספר ויקרא לפי שאמר הקב"ה יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות וכן נהגו עכשיו:

ט **לסייעו**. הרא"ש והטור פירשו דעד מ' א"צ אחר לסייע וממ' עד נ' צריך אחר לסייע ונ' צריך ב' מלמדים ונראה שהולכין בזה אחר המלמד ואחר הנערים ואם הם לומדים מעט או הרבה והכל לפי הענין ש"ך:

י **אשה**. כתב הט"ז ומשמע דלא מהני כאן יש לה בעל בעיר דאין דרך נשים בכך לילך לבעליהן לתבוע לתשמיש כמו דאמרינן גבי איש הלכך צריך דוקא שבעלה ידור עמה באותו בית עכ"ל:

יא **אחר**. אפי' חכם הראשון זקן ממנו. כ"מ בפסקי מהרא"י:

יב **פרנסת**. כגון בשכר חופות וקידושין וכן כתב בפסקי מהרא"י וז"ל ואי משום דיש קפוח פרנסה בדבר מחמת הפרס מגטין וחליצה והשבעת נשים ושכר ברכת אירוסין ונישואין וכה"ג על קבלת פרס זה אנו בושים ובטורח למצוא היתר לרובן והיאך נחזיק אותו כולו האי להחשיבו פרנסה ומחיה לבלתי ישיג אחר בהם ע"כ ומשמע דפרס שהוא בהיתר ברור אין לו להאחר לקפח מיהו כל זה מדינא אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה עכ"ל הש"ך:

סימן רמו

א **ק"ש**. בסמ"ג מסיים ודבר זה אסור לאמרו בפני ע"ה אבל הש"ך כתב בשם הרבה פוסקים דיש לפסוק כרבא דאמר מצוה לאמרה ע"ש:

ב **בבלי**. כתב הפרישה יש בעלי בתים נוהגים ללמוד בכל יום גפ"ת ולא שאר פוסקים ומביאים ראיה מהא דאמרי' סוף (נדרים) [נדה] כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב אבל ל"נ שיש ללמוד ספרי הפוסקים דיני התורה כמו הרי"ף ומרדכי והרא"ש ודומיהן דזהו שורש ועיקר לתורתנו ואינם יוצאים כלל בלמוד גפ"ת דהא כבר כ' רש"י שם השונה הלכות פי' הלכות פסוקות ומ"ש הרב כאן ש"ס בבלי בלול וכו' קאי אמי שלומד ט' שעות ביום דכיון שיש לו פנאי גדול ילמוד בש"ס אבל הני בעלי בתים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות לא ילמדו בש"ס לחוד עכ"ל:

ג **בפרדס**. כתב הש"ך יש שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה באשר שצריך קדושה וטהרה וזריזות ונקיות לזה ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת כמ"ש כל זה בדברי חכמי האמת עכ"ל:

ד **למוטב**. כתב הש"ך דבש"ס אמרינן ור"מ היאך למד תורה מאחר והאמר רבב"ח מאי דכתיב שפתי כהן וכו' ומחלק הש"ס בין גדול לקטן וא"כ ה"ל להרמב"ם וסייעתו ג"כ לחלק בענין זה וי"ל דס"ל כמ"ש התוס' שם וז"ל דבמ"ק דשמתוהו וכו' איכא למימר דקטנים הוי דגרסי קמיה וחיישי דילמא ממשכי ע"כ א"כ חזינן דאף בימי הש"ס היו קטנים וכ"ש בזה"ז שכולם נחשבים קטנים כמ"ש אם ראשונים בני אדם וכו' וא"כ בזה"ז אין חילוק. והגאון אמ"ו ז"ל תירץ דס"ל מדקאמרי בש"ס ר"מ קרא אשכח ודרש משמע ר"מ ס"ל הכי ואנן לא קיי"ל כותיה וכה"ג כתבו הפוסקים גבי ר"מ לא אכיל בישרא וכו' ע"ש עכ"ל:

ה **לעמוד**. והש"ך כתב דהתוס' לא כ"כ אלא אמעשה דר' צדוק דאמר ר"ג להשואל וכו' והיינו ודאי מדינא שר"ג היה קודם חורבן הבית ובהא אף הרמב"ם מודה כמ"ש רפ"ד מהל' ת"ת ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים אבל משמת ר"ג ירד חולי לעולם והיו לומדים תורה מיושב ואם כן כאן מיירי הרמב"ם בזה"ז דאין תלמידים שואלין מעומד ובהא ליכא מאן דפליג עליה וצ"ע עכ"ל:

ו **לכענין**. כתב הט"ז בשם הר"ן דאם תלמיד א' שואל בהל' פסח שלשים יום קודם לפסח הוי שואל כענין ונזקקין לו תחלה ואני כתבתי בח"מ סימן של"ו דיש עוד נ"מ לענין שאלה בבעלים וכו' ע"ש:

ז **לק"ו**. והש"ך מביא גירסא אחרת דנזקקין להגדה ע"ש:

ח **ישנים**. בב"י מייתי מה שאמרו בש"ס גבי ר' זירא שהשיב לא ישנתי בב"ה לא שינת קבע ולא שינת עראי וצ"ל דשינת עראי משום מדת חסידות נהג כן אבל מדינא מותר כמ"ש בא"ח סימן קנ"א ס"ג עכ"ל הש"ך:

ט **רפואה**. בפרישה כתב אפשר דזהו דוקא בימיהם שלא ראו מספריהם לחוץ כ"ש שלא היו משיחים אבל עכשיו דבלא"ה אין נזהרין אומרים רפואה והט"ז חולק עליו דאדרבה מזה ימשך דבר מגונה שישיחו ג"כ שיחה בטלה וכבר אנו מוזהרין בזה בעונש גחלי רתמים ח"ו ע"כ אין להקל והמרבה בכבוד התורה הרי זה מכובד ומשובח עכ"ל:

י **חמורה**. כ' הש"ך היינו בה"מ של רבים דומיא דבהכ"נ אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו י"א שאין לו קדושה כ"כ כמ"ש בא"ח סימן קנ"א ס"ב ועיין עוד שם מדיני קדושת בהכ"נ ובה"מ עכ"ל:

יא **שקול**. ע"ל סימן ר"מ סי"ב ובא"ח סימן תרפ"ז:

יב **שלא**. היינו ע"מ שיכבדוהו וכה"ג אבל הלומד ע"מ לקנטר נוח לו שלא נברא כ"כ התוס' בברכות:

יג **קטן**. ובכסף משנה משמע שמותר לקבל דורונות וכ"פ מהרש"ל גם הב"ח האריך בזה דמותר לראש הישיבה או אב"ד לקבל מתנות עד שיתעשר שהוא כמו נשיא וכ"ג ע"ש וכן נהגו. ש"ך (רק שיזהר שלא לקבל מאותן אנשים שיש להם דין ומקדים לשלוח מתנה להרב) וכתב הט"ז ודאי יש להרחיק מכיעור הגדול שקצתן להוטים אחר הממון ותובעים בפיהם ליתן להם מתנות הם מבזים התורה ולומדיה דאפי' במתנות כהונה אסרו לשאול חלקו ק"ו בזה שעון גדול הוא וצדיק באמונתו יחיה עכ"ל:

יד **בתגא**. ובש"ס מגילה אמרינן דזהו המשתמש במי ששונה הלכות:

טו **הכנסת**. כ' הט"ז נראה שזה אמור באם אין בה"מ קבוע בעיר אלא שבני העיר לומדים כל א' בביתו אבל בה"מ קבוע עדיף וכ"כ הפרישה דמצינו שקדושת בה"מ חמור מקדושת בהכ"נ דהא ר' אמי ור' אסי אע"ג דה"ל תליסר בי כנישתא לא הוי מצלי אלא היכא דהוי גרסי ולא קאמר דהיו לומדים במקום שמתפללים:

טז **לילותיו**. כתב הפרישה נ"ל כל לילותיו כמשמעו דאפי' בלילי תקופת תמוז הקצרים ג"כ ילמוד אחד המרבה ואחד הממעיט מ"מ ילמוד מעט:

יז **יסיף**. כלומר ימות בלא עתו:

יח **לשמוח**. כ' מהרש"ל דאפי' אחרים שלא סיימו מצוה לשמוח עם זה שסיים. ובתשו' מוהר"מ מינץ כתב דכשבאין לסוף מסכתא ישייר מעט בסוף עד שעת הכושר יומא דראוי לתקן בו סעודה ולכך נהגו כל בעלי בתים לילך על הישיבה בתחלת הזמן. והמנהג להודיעם כשבא הרב לסיים מסכתא כדי שיבואו הב"ב ג"כ לסיומא ואז יהיו שמה תחלה וסוף ויחזרו אחר מנין לומר קדיש דרבנן ועשרה בני רב פפא והיא סעודת מצוה דאפילו אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם ובתשום: ת מהרי"ל כתב דביום שמת בו אביו ואמו דנהגו עלמא להתענות אמר לאכול בסיום מסכתא דהוי כמו דברים המותרים ואחרים נהגו בו אסור כדלעיל סי' רי"ד וע"ש עכ"ל הש"ך:

סימן רמז

א **דנחום**. בפ"ג דתענית דף כ"א ע"ש ובמדרש רבה סדר בראשית איתא שר' יוסי נתן צדקה ופרנסה לאשתו המגורשת ע"ש ומבשרך לא תתעלם:

ב **וברעב**. ה"ה משאר מיני מיתה מצלת ועוד מוספת לו אורך ימים כדאיתא בפ"ק דב"ב גבי בנימין הצדיק. ש"ך:

סימן רמח

א **המתפרנס**. כ' הש"ך היינו כשיש לו פרנסתו בלא"ה דאל"כ אינו חייב ליתן צדקה כדלקמן סי' רנ"א ס"ג ומ"מ מותר לו להתפרנס מן הצדקה אם אין לו קרן שיוכל להתפרנס מן הריוח כדלקמן סי' רנ"ג ס"ב עכ"ל:

ב **בפניו**. ר"ל דוקא בפניו לאפוקי אם אינו כאן דאין יורדין לנכסיו עד דמודעינן לו אם אפשר דלא גרע מחוב וכמ"ש בח"מ סי' ק"ו ולעיל סי' רמ"ה ס"ג בהג"ה עכ"ל הש"ך:

ג **שם**. וכתב הב"ח דאם המה כבר בעלי שם טוב אין פוסקין להם לאחשובינהו יותר והש"ך כתב דאם האפוטרופוס של יתומים עומד לפנינו ואומר שאינו חפץ שיצא להם שם אין כופין אותם:

ד **מאביהם**. כתב הש"ך נראה דוקא בהיה להם קצבה מאביהם הא לא"ה אין לעשות קצבה לקרוביהם דאל"כ לעולם יתחייבו ליתן ע"י קצבה אלא נראה עיקר דדוקא כדי לעשות להם שם הוא דפוסקים אבל כשנותנים לקרוביהם שלא יתבזו אין פוסקים עליהם בדבר שאין לו קצבה כיון שלא נעשה להם טובה מיד בנתינה זו אלא שע"י כן מסלקים הפגם שיגיע להם אח"כ:

ה **לקבל**. וקנס שקנסוה חייב בעלה לשלם בעדה כמ"ש הרב בא"ע סי' צ"ב ס"ד וטעמא דדמי לכפרה. ש"ך:

ו **לאלתר**. נראה דר"ל מיד ששמע אפי' אחר כמה ימים אחר שהשכירה ואם שתק כששמע אפי' אחר כמה ימים נשתעבד למפרע גם במה שלמד עמו דאמרינן איגלאי מלתא למפרע דניחא ליה במעשיה. פרישה:

סימן רמט

א **שאמרו**. ונראה דה"ה מעשר לבינוני שנותן שנה ראשונה מעשר מהקרן ואח"כ מעשר מהריוח. ש"ך:

ב **מצוה**. מהרש"ל והדרישה כתבו בשם תשובת מהר"מ דכל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילם לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות ממעשר וכן לפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר דאפי' לאביו מותר לתת אם הוא עני משום כבוד אביו (וכ"ש לבניו דמותר במקום שאין בעיר תקנה לתת לכיס של צדקה ואפי' יש יכולת בידו לפרנסם ממקום אחר דזהו הוי צדקה) ובט"ז כ' דאסור לפרוע בהם מסים ולענין לקנות מצות בבהכ"נ במעות מעשר נ"ל דאם בשעת

קניית המצות היה דעתו על זה שרי דהא המעות לצדקה אזיל ואף שהוא נהנה הא בכל מעשר יש טובת הנאה לבעלים משא"כ אם בשעת קניית המצות לא היה דעתו ואח"כ רוצה לפרוע מהמעשר ה"ל כפרוע חובו מן המעשר וגם כשקונה ספר בעד המעשר צריך לכתוב עליו שזהו מן המעשר למען ידעו בניו דבר זה ולא יחזיקוהו להם עכ"ל:

ג **השקל**. כ' הש"ך שלפי החשבון לקמן סי' רס"ה ס"ה הוא עשרה גדולים פוליש ע"כ נהגו בארצות האלו שהגבאי צדקה הולך בבהכ"נ שני וחמישי לגבות מעות צדקה מכל אחד ואחד ואפי' נותן מהפחות שבמטבעות הוא נותן יותר משלישית השקל לשנה ומנהג נכון הוא עכ"ל:

ד **זכותו**. אפי' נתן לו הרבה ועובר על לא ירע לבבך וגו'. סמ"ג:

ה **גדול**. פי' יותר משאר עושי צדקה ברצון. ט"ז:

ו **מתנה**. דכיון שעדיין לא העני לגמרי אינו מתבייש שכן דרך האוהבים לתת מתנה זה לזה. ב"י. ובטור כתב המתנה וכ' הט"ז דלפי גירסא זו אתי שפיר דה"ק דנתינת המתנה באופן היותר מועיל יהיה קודם שהעני לגמרי ע"כ אמר המתנה בה"א הידיעה:

ז **שותפות**. והוא עדיף מהלואה וכב"י הטעם מפני שהמלוה מעות לחבירו בלא ריוח הלוה בוש שהוא נהנה מחבירו בדבר שאין חבירו נהנה כלל אבל בעושה שותפות אינו בוש כלל מאחר ששניהם נהנין:

ח **בעצב**. והיינו שצר לו בנתינתו אבל עכ"פ אינו מראה לו פנים זועפות דא"כ לא נחשב בשמנה מעלות דהא הפסיד זכותו. ש"ך:

ט **וראוי**. שאז לא יוכלו הצבור לשנותו לדבר אחר. ט"ז:

י **לעני**. וכ"ש אם נותן לקופה של צדקה קודם תפלה דעדיף טפי. ש"ך:

יא **בתולות**. ובתשו' הר"מ אלשקר כתב דדוקא יתומות אבל לא ידעתי אם יכולים הקהל להשיא עניה שאין לאביה יכולת להשיאה בדבר של הקדש ששם בעליו עליו ואם נקרא זו דבר של מצוה עכ"ל:

יב **לנשמותיהם**. בא"ח סי' תרכ"א הביא בשם הרוקח הטעם משום שהוא ית' בוחן לבבות ויודע שאם היה אותו המת בחיים היה נותן צדקה אם היה לו ממון כו' אבל אם נותן עבור רשע אינו מועיל עכ"ל (וכת' בת' נ"ש אם רצו מקצת יחידים לקחת מעות המצות מה שהם קונים ביד עצמם ליתן לעניים שהם רוצים אין הדין עמהם אלא צריכין ליתן להגבאים):

סימן רנ

א **היחיד**. והב"ח כתב דגם היחיד מחויב ליתן לו כל די מחסורו אם ידו משגת וכדלעיל ר"ס רמ"ט וראיה מהלל הזקן שלקח לעני בן טובים סוס לרכוב עליו וכו' והש"ך כתב שאין מזה הכרח דיש לומר דמיירי בשאין רבים אצלו או שאין יד הרבים משגת לסייע לו:

ב **יפחתו**. כתב הש"ך נראה דשעור זה וכן כל השעורים שבס"ד אינו אלא בימיהם אבל בזמן הזה נותנים לו כפי הראוי וכדלקמן סימן רנ"ג סעיף ב':

ג **מהקופה**. והוא הדין מכל יחיד ויחיד שמחזר אצלו אין צריך לתת לו מתנה מרובה. ש"ך: ..

סימן רנא

א **עם**. לאו דוקא אלא אפילו עניי עובדי כוכבים לחוד מפרנסים מפני דרכי שלום. הר"ן:

ב **לפדותו**. ומשמע דה"ה דאסור לזונו ולפרנסו. ש"ך:

ג **לאביו**. כתב הש"ך ואם ידו משגת תבא מאירה למי שמפרנס את אביו במעות צדקה כדלעיל סימן ר"מ ס"ה:

ד **אחרת**. משמע אפילו עיר אחרת של ארץ ישראל. ש"ך וכ"כ הב"ח:

ה **לקרוביו**. כב"י בשם מרדכי שהמעשר יכול ליתנו לקרוביו עניים ואם פוסק צדקה עם בני העיר אינו יכול ליתנו לקרוביו. ש"ך:

ו **ביתך**. פירש הרמב"ם דהיינו שמצוה שיהיו בני ביתו העניים ויתומים ומוטב להשתמש בהם משישתמש בעבדים ויתחשב לו לצדקה:

ז **מקדימין**. מפני שאין דרך האשה לחזר על הפתחים ואפילו היא מחזרת עתה על הפתחים מ"מ כיון שאין דרכה בכך יש להקדימה שלא תחזר על הפתחים א"נ שמא תתבייש לחזר גם אצל אחרים וכ"מ בפרישה עכ"ל הש"ך:

ח **וכ"ג**. ובס' באר שבע כתב דלאו דוקא כ"ג ע"ה אלא שאינו שוה בחכמה לישראל ע"ל סימן רמ"ו:

ט **לכסות**. כ' הש"ך נראה דהיינו דוקא מדינא אבל בזה"ז שאין ת"ח אפילו לענין ליטרא דדהבא כ"ש דאין לדחות פקוח נפש מפניו ואותו דלהחיות קודם:

י **שהוא**. כ' הש"ך ולא ידעתי מנ"ל שאביו צ"ל ת"ח דאדרבה משמע מהש"ס דדוקא רבו קודם מאביו כשאינו ת"ח אבל לאחר שאינו רבו אע"פ שהוא גדול מאביו אפ"ה אביו קודם ונראה דמ"ש כאן אביו שהוא ת"ח היינו לומר דבכה"ג קודם אפי' לרבו שגדול בחכמה מאביו דלענין פדיון נפשות לא בעינן שיהא שקול כרבו כדלעיל סימן רמ"ב:

יא **ויכום**. כתב הט"ז דמהרש"ל הקשה ע"ז הא מסקינן בפ"ק דמגילה גדולה ת"ת יותר מהצלת נפשות ואין זה קושיא דודאי אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא דהתם אמר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות וע"י כן צריך לבטל ת"ת ולעסוק בהצלת נפשות ודלא כדרישה שכתב דאם הוא בענין שאינו יכול לקיים שניהם אז ת"ת קודם וכו' וזה ודאי אינו עכ"ל:

סימן רנב

א **בנאוהו**. כתב הט"ז דמשמע מדברי הרמב"ם דאם לא גמרו הבנין רק התחילו בו דמותר למכור אותו חלק שבנאו ונראה פשוט דכ"ש בית המדרש לענין זה גם דבר ברור שמוכרין ס"ת לפדיון שבוים אפילו לשאר שבוים שלא כדברי בעל הדרישה עכ"ל:

ב **ומ"מ**. והב"ח חולק על הג"ה זו אבל הש"ך כתב שעיקר כדברי הרב עיין שם באריכות:

ג **דמיהם**. כתב הש"ך משמע אפילו קרובו אין לפדות יותר מכדי דמיו אבל הב"ח פסק דרשאי לפדותו יותר מכדי דמיו בין לבתו וקרוביו וכל אדם ואין מוחין כיון דליכא דוחקא דצבורא וכ"ש דאין מוחין לפדות את אשתו ביותר מכדי דמיה וכן עמא דבר עכ"ל:

ד **הבנים**. שלא יטמעו בין העובדי כוכבים ובחיי אביהן ליכא למיחש להכי דמינטר להון אבוהון רש"י פ' השולח ומשמע כל שאי אפשר שישמור אותן אביהן פודין אותם מיד. ש"ך:

ה **להכעיס**. נתבאר בסי' רנ"א דאפי' בשביל פעם א' שעשה כן להכעיס הוי מומר שלא להחיותו ולפדותו. ט"ז:

ו **לאביו**. ואם אביו חכם אפילו אינו שקול כרבו אביו קודם כדלעיל סימן רמ"ב סל"ד. ש"ך:

ז **לכולם**. פי' אפי' לדידיה משום דלמא עבדי בה איסורא כ"כ בס' באר שבע ומשמע דהיינו כשאין בשביה זו סכנת נפשות דאל"כ חייו קודמין לשל אמו ש"ך:

ח **מיד**. ונפרעים בזה אפי' מנכסי יתומים קטנים ואע"ג דקי"ל אין נזקקין לנכסי יתומים כמ"ש בח"מ סי' ק"י התם טעמא הוא משום דאין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד ויתומים קטנים כשלא בפניהם דמי והכא א"צ לקבלת עדות כיון דמדאורייתא מחויב להציל ועוד אם יהיה צריך להמתין עד שיגדיל היתום אין לך אדם שמציל שום יתום בממונו כ"כ מהרי"ו ס"ס קמ"ח (עוד כתב דאין האשה חייבת בפדיון בעלה מנכסי נדונייתה). מי שחייב ממון לעובד כוכבים או כסף גולגולת הוא בכלל פדיון שבויים וחייבין הצבור לפרוע בשבילו אלא שצריך לדעת בודאי שאין ידו משגת אבל אם הוא רמאי או שרגיל ללות מעובדי

כוכבים כדי שיפדו אותו אין פודין אותו הרדב"ז ח"ב ס' קס"ג (כ' מהר"ם מלובלין סימן ט"ו באחד שנתפס בתפיסה בטענה שזינה עם זונה אע"פ שמן הדין אין פודין אותו הקהל אבל מחמת שלא יהא חילול השם בדבר יש לפדותו ודוקא שלא בקשו להרגו אבל אם בקשו להרגו מחויבים מן הדין לפדותו וכ"כ בי"ה ע"ש):

סימן רנג

א **מהתמחוי**. היא קערה גדולה וגובין בה גבאים מאכל מבעלי בתים ומחלקים לעניים ב' סעודות כל יום ויום וקופה מתחלקת מע"ש לע"ש וכתב הט"ז דבש"ס פרכינן הא בשבת צריך ג' סעודות לרבנן והוי ט"ו סעודות ולר' חידקא הוי ט"ז ומשני הא מני ר"ע היא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ופרש"י דלענין שבת במאן דאפשר ליה יעשה סעודת שבת או כרבנן או כר' חידקא ומיהו האי דצריך לבריות יעשה שבתו חול ולא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו ובפרישה הביא זה וכ' דזהו דוקא לר' חידקא אבל לרבנן לא קשיא מידי ולא עיין בסוגיא שהבאתי דאף לרבנן אמרי' כן עכ"ל (ובנה"כ כ' דדברי הפרישה נכונים הם דלרבנן בלא"ה לק"מ דמאי דבעי למיכל באפוקי שבתא אוכל בשבת וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה סוף פאה להדיא) וכתב הסמ"ק דדיני קופה ותמחוי אינו נוהג בימינו ופ' הש"ך דר"ל כל דיני קופה ע"פ מה שיתבאר בסי' רנ"ו אבל ודאי דכל קהל מישראל יש להם קופה של צדקה וכתב עוד הט"ז וא"ל ממ"ש ס"ס ר"ן שבת נותנין לו מזון ג"ס כבר תירצו התוספות דבשביל סעודות שבת אין לו להתחיל ליטול אבל אם כבר נטל נוטל גם כדי לסעודות שבת עכ"ל:

ב **בחוב**. פי' שחייב לאחרים ופי' לכתובת אשתו שעשה זה אפותיקי לכתובתה:

ג **כסף**. בטור כ' דה"ה מנורה ושלחן של כסף צריך למכור והקשה הב"י דהא אותו מ"ד שס"ל כך איתותב בש"ס ותירץ הט"ז דיש חילוק בין הזמנים דעכשיו ששלחן אחד לכל המסובין ודאי חייב למכור אם הוא של כסף אבל בזמן הש"ס שכל אחד היה לפניו שלחן קטן ה"ל כמו כלי אכילה וכ' הרא"ש ושאר פוסקים דאם לאחר שנטל נזדמנו לו כלים הללו כגון שנפלו לו בירושה או במציאה אין מחייבין אותו למכור ועוד כ' רש"י דאם נודע שעשיר היה בשעה שנטל ב"ד באים וגובין ממנו מה שנטל ואע"פ שממון שאין לו תובעין הוא מ"מ משום קנס גובים ממנו עכ"ל:

ד **בזול**. כתב הש"ך דמירי בעשיר שאף אם ימכרם לפי הזול יהא לו שיעור ר' זוז דאלו אין שוין אף לפי הזול ר' זוז לכ"ע נותנין לו אפי' אלף זוז בבת אחת דהא ה"ל עני וכ' רבינו ירוחם כי אמרינן דמאכילין אותו עד מחצה דמיהן אין מאכילין אותו הרבה ביום

אחד אלא דבר יום ביומו כדי פרנסתו עד חצי דמיהן ולגבי עני הוא דתנן היה לו ר' זוז פחות דינר אפי' אלף זוז בבת אחת הרי זה נוטל עכ"ל:

ה **ביוקר.** אבל אם הוזלו כל הקרקעות אף של אחרים אפי' אם הוזלו שאינם שוים כחצי דמיהן אם יכול למכרן שיהיה לו ר' זוז לפי הזול צריך למכרן ולא יטול מהצדקה. טור ופוסקים:

ו **צדקה.** וכ' ר' ירוחם דלאו דוקא נוטל מקופה של צדקה אלא אפי' מאדם בעלמא שפרנסו דרך חסד ונתן לו סיפוקו כיון שלא היו לו נכסים באותה שעה אמנם אם היו לו נכסים או קרקעות אפי' ביד אחר חייב לשלם אם חבירו תובעו זולת ביתום עני אם לא שכתב שבתורת הלואה זן אותו אבל בסתמא לא וכמ"ש הרב בס"ה:

סימן רנד

א **דיעשה.** כתב הש"ך דגם הי"א מודו דאם שלחם סתם ינתן לעניי עובדי כוכבים בסתר כדאיתא בש"ס ב"ב אלא דס"ל דאם צוה השר כך וכך יעשו כן משום שאסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעתו של עובד כוכבים וסברא הראשונה אינה מחלקת בזה והב"ח פסק כהי"א אלו וכתב דאסור לפדות בהן שבויי עובדי כוכבים משום גניבת דעת. עכ"ל:

ב **מקבלים.** והטעם משום דהוי כמו קרבן שמקבלין מהן ומפני שהצדקה מכפרת ע"כ אין מקבלין מהן אבל נדרים ונדבות אין באין לכפר. ש"ך:

ג **המומר.** כתב הש"ך ובתשובת מבי"ט נראה שמקבלין מן המומר לעבודת כוכבים שכתב אע"ג דאמרינן אדם כי יקריב מכם להוציא את המומר היינו בקרבן ודדמי ליה אבל בהקדש לעניים או הקדש בנין לבהכ"נ מקבלין כו' ע"ש עכ"ל:

סימן רנה

זקן. או שיש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אא"כ יטול. סמ"ג וסמ"ק:

סימן רנו

א **רמאים.** חוץ מי שביקש שיאכילוהו שאין מדקדקין אחריו כמ"ש לעיל סימן רנ"א ס"י וע"ל סימן רמ"ט ס"א:

ב **שררה.** והגבאות שררה הוא שממשכנים על הצדקה כמ"ש בסי' רמ"ח ס"ב:

ג **שירצו.** אפי' לדבר הרשות ודוקא דבר שהוא קבוע ואם יחסר להם יגבו פעם אחרת אבל אם אירע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך עניים כגון שהוצרכו לגבות לצורך כסות או

שבאו עניים הרבה וגבו לשמם לא ישנו לצורך דבר אחר ולא אפי' לצורך עניים אחרים ונראה דלצורך פדיון שבויים אפי' כה"ג יכולים לשנות. ש"ך:

ד **הממונה**. כתב הש"ך דלשון הרב אינו מתוקן דמשמע דהגבאי שוה לכל דבר לציבור ואינו כן שהצבור יכולים לשנות אפי' לדבר הרשות אבל הגבאי אינו יכול לשנות רק לדבר מצוה ואפשר שהרב מיירי בגבאי דומיא דחבר עיר והיינו במקום שמנהג כן שהגבאי עושה מה שירצה עכ"ל:

ה **לשנות**. דכיון שאמר לעניי העיר מיד זכו בה אותם עניים והוי כאלו בא הממון לידם. וכתב מהרי"ק שנים שנתפשרו לתת כל א' בשוה לצדקה ואירע להם פדיון שבויים ורוצה הא' שיגבהו לפי הממון והא' טוען שכבר התפשרו לתת בשוה לצדקה ופ"ש ג"כ בכלל צדקה ופסק שיש לצדד אם הוא בכלל צדקה סתם אלא דמ"מ בלשון בני אדם אינו בכללו ובנדרים הולכין וכו' וכ' הט"ז דבזה יפה דן משום דבשעת התנאי לא עלה על דעתם שיבוא לידם פ"ש והוי כמו אונס דלא שכיח כמ"ש בח"מ סי' רכ"ה אך שנמשך מזה עוד דין א' הביאו הרמ"א בסי' רנ"ב ס"א במי שאומר סלע זו לצדקה דאין פ"ש בכלל וכו' בזה לא נראו דבריו ומאריך בכמה ראיות להוכיח שפ"ש בכלל צדקה הוא ע"ש (ובנה"כ דחה דבריו וכ' שאין כדאי לדחות דברי מהרי"ק בסברות בעלמא):

ו **חדשה**. כלומר הבאים לדור בעיר חדשה דכיון שהם יודעים שדעתם להשתקע כופין מיד לכל דבר. ש"ך:

ז **העיר**. הטעם נראה דכיון שהוא יחיד נגרר אחר העיר ההיא. ט"ז:

ח **בעירן**. כ' ב"י ואותן בני ישובים שבאים לקהלות בר"ה ויו"כ ומזכירין נשמות ונותנין צדקות אין כאן חשד כלל ואין צריך ליתן הצדקה לחבר עיר כי אין זה מכח אותה העיר רק מכח חק ומנהג הלכך מוליכין הצדקה שלהן לישוביהן ועושין בה כרצונם וכ' הש"ך מיהו אם לקחו בעיר זו מצות או גלילה וכדומה להם נראה דחייבים ליתן לעיר זו דהא קנו מצות בבה"כ זו ועוד שאל"כ תהא פסידא לצדקה זו שהיו אנשי העיר קונים מצוה זו וכן נוהגין וכ"כ בתשו' מבי"ט וכתב הכלבו שיש תקנות קדמונים אנשי כפרים שאין להם מנין ובאין לקהלות ומביאין נרות של שעוה שמדליקין בי"כ שיניחו המותר באותה בהכ"נ שהיו נדלקים ביוה"כ ואם יעשו שנים הא' יניחו במקום שנדלק והב' ידלק בעירו במקום שמתפלל שם ביחיד עכ"ל:

ט **לבעליו**. כלל העולה מזה לדינא דאם כל הריוח למלוה ואין לו חלק בשכר ישלם הכל למלוה ואם הוא למחצית שכר ישלם החצי שכר למלוה ומחצית השכר יתן המתעסק בעירו כ"כ הט"ז והש"ך:

סימן רנז

א **לפרוש**. שלא יחשדו אותו מאחר דיש ריעותא שעושה שלא כדין שהדין נותן לגבות בשנים והוא פורש מחבירו וזה מביאו לידי חשדא. ט"ז:

ב **לסלק**. כתב הש"ך דבכל בו משמע שבתוך הזמן אין הצבור יכולים לסלקו משום חשד ואין זה מבואר כל הצורך בדברי הרב עכ"ל:

ג **ומניח**. ואין צריך לחזר אחר עניים אפילו עברו ג' רגלים אלא ימתין עד שיזדמן לו עניים כן דעת הר"ן והב"ח:

ד **קיימי**. כ' הש"ך וא"ל דצריך לידע דקיימי עניים דהא כיון שהגבאי תובעו מחייב לאלתר דשמא צריך הגבאי לשלם לעצמו או לאחרים מה שהלוו לצורך עניים אלא אתא לאפוקי אם ידוע לו שהגבאי יניחנו אצלו ואין לו בו צורך כלל שאז אינו עובר:

ה **להודיע**. כתב המרדכי והיכא שנדר ע"י ש"ץ בבהכ"נ ליתן צדקה הואיל ויודע הגבאי שחייב צדקה לא עבר עד שתבע ליה הגבאי:

ו **לפלוני**. והיכא שנדר לתת לעניים למי שירצה עובר עליו לאלתר דהא קיימי עניים ויש בידו ליתן להם דלאו כדי ליתן להגבאי נדר וא"ל שאינו עובר משום שיכול לומר איני רוצה לאלו אלא לאחרים שיבואו דא"כ בכך יפטור עצמו לעולם. עכ"ל המרדכי:

ז **מעשרותיו**. וה"ה שאר צדקה. כ"כ סה"ת ושאר פוסקים:

ח **ומעכב**. וצריך לזכות בהן העני ע"י אחר ואח"כ יפרע ממנו חובו כדי לקיים מצות נתן תתן ואם רגיל ליתן לזה ה"ז בכלל מכירי כהונה ולויה כ"כ בס' התרומות והרמב"ם מיהו בש"ס פ"ק הגט משמע דא"צ לזכות ואפשר שזה דעת הרב שכתב בסתם שיכול להפריש עליו ולא ביאר שצריך לזכות ע"י אחר עכ"ל הש"ך:

ט **נתעשר**. וכ' בסה"ת בשם הירושלמי דאם הלוה לקהל אף שיש בהם עשירים או שמתו מקצתם מ"מ מסתמא יש בהן קצת עניים וסומך על עניים שבהן:

י **בידוע**. וכן אין לחוש שמא מת. סה"ת שם:

יא **שסלקוהו**. ויש נוסחא אחרת דנאמן אף לאחר שסלקוהו וכתבו הב"ח והט"ז והש"ך דיש להשוות הנוסחאות דאם אמר כן תיכף אחר הסילוק נאמן אבל אם בשעה שסלקוהו לא אמר כלום רק אחר יום או יומים כשאין הכיס של צדקה שוב בידו אינו נאמן וסיים הש"ך דאם אמר בשעה שסלקוהו אף שעדיין לא גבה מעותיו עד לאחר שסלקוהו נוטל בלא שבועה וגם אם הוא גבאי כשר ומפורסם בצדקתו יש להורות דנאמן בלא שבועה אף לאחר שסלקוהו ואין הכיס בידו עכ"ל:

יב **חבר**. והט"ז כתב שאין חילוק בין חבר עיר לאשתו אלא דאם השליט שום אדם על הקרן ויעשה מה שירצה בריוח אין כח בידו להפקיד הקרן ביד אחר כי אם הריוח אבל אם השליט אותו שיעשה גם עם הקרן מה שירצה כ"ש שיש לו רשות להפקיד ביד מי שירצה לשום אדם בעולם ובהא לחוד תליא מילתא ודברי הש"ע כאן שלא בדקדוק הם עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו וכ' דבמהרי"ק משמע להדיא שיש חילוק בין חבר עיר לאשתו ע"ש):

סימן רנח

א **תקנה**. אפי' ע"י פדיון ונאסר על כל העולם מיהו היינו דוקא בהקדש מטלטלים אבל קרקע יש לו פדיון ודעת הרי"ף והרמב"ם דאפילו מטלטלים יש להם פדיון בדבר מועט עכ"ל הש"ך:

ב **טעות**. פירש הש"ך דאותו שהוציא בפיו בטעות אינו כלום לצדקה אבל אותו שחשב בלבו חייב ליתן לצדקה כדלקמן סי"ג בהג"ה ואפשר דהכא מיירי שגמר בלבו שאותו סלע שחשב לא יהא לצדקה עד שיוציאנה והוציא אחר בפיו דשניהם אינם כלום עכ"ל:

ג **דר**. כ' הב"ח ואם אין לו קביעות דירה בשום עיר אלא לפעמים בעיר זו ופעמים באחרת ינתנו לעניי העיר שהיה בה בשעה שנדר:

ד **ומופקדת**. כ' הש"ך ואפי' יש לו מגו להיות נאמן על ידו שנדר צדקה זו ואפי' הוא גבאי וידו יד עניים יתנו אותו ליורשים וכו' והט"ז כ' דהך ביד אחר שכתב רמ"א ר"ל שאחר מיתה של הנותן בא לידו או בחיים ודרך פקדון בעלמא אבל אם אומר שבא לידו באופן זה שיתננו לצדקה ודאי נאמן ומצוה לקיים דברי המת וכמ"ש בח"מ סי' רנ"ב:

ה **בהדיוט**. וכמ"ש בח"מ סי' ס"ו ונראה שהמקדיש ש"ח וחזר ומחלו מחול כמו במוכר ש"ח להדיוט שם סכ"ג וע"ש עכ"ל הש"ך:

ו **כלום**. כיון שאינו ברשותו ואם אמר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנו ממך תקדש הוי הקדש כשיקחנה ממנו הואיל ובידו להקדישו מעכשיו אבל אם כבר מכרה וא"ל שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנו ממך תקדש ולקחה ממנו אח"כ לא הוי הקדש שלא היה בידו להקדישה אז ואפי' אומר שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדש הוי הקדש לכשיפדנה הואיל ובידו לפדותה אבל אם אמר תקדש מעכשיו לא הוי הקדש שהרי היא משועבדת למלוה כל זה מתבאר מש"ס דכתובות. ש"ך:

ז **כשיבא**. וה"ה אפי' אומר כן על דבר שלב"ל חייב לקיימו כמ"ש בח"מ סי' רי"ז ס"ז בהג"ה. ש"ך:

ח **לשנותו**. וכ' בתשו' הרשב"א ואפי' נתחרט ובא ונשאל על ההקדש אינו רשאי דה"ל כאילו בא לידי גבאי:

ט **לצדקה**. כ' הש"ך וה"ה בשאר נדר חייב לקיים דאין בנדר ושבועה משום אסמכתא כמ"ש בח"מ סי' ר"ז סי"ט והט"ז כ' וז"ל ומ"מ מביא בד"מ תשו' הרשב"א בא' שאמר אם אשחק אתן לשר כך וכך ולהקדש כך וכך הואיל דהוי אסמכתא גבי הדיוט הוי אסמכתא לגבי הקדש ג"כ ונראה שזה דומה לקני את וחמור דלא קנה כמ"ש בח"מ סי' ר"י עכ"ל:

י **דברים**. כשמחלו זה לזה פטורים מהקנס וע"ל ס"ס רל"ב:

יא **לחזור**. כ' הש"ך דבצדקה אינו מועיל מתנה ע"מ להחזיר שכבר זכו בו העניים רק אם נשבע ליתן מתנה לחבירו שאינו עני יכול ליתן ע"מ להחזיר ויצא ידי שבועה כדלעיל סוף סימן רל"ח:

סימן רנט

א **לעשות**. פי' לכוף אחרים שיאמר בפניהם שאין מעות בצדקה. ט"ז:

ב **כסף**. ובתשו' שארית יוסף כתב דיש חילוק בין ספר תורה לכלי כסף כי ס"ת דרך ומנהג העולם להניחה בבהכ"נ א"כ מי יוציאה מחזקתו כי מה שהניח הס"ת לשם אין ראיה שהיא של הק"ק כי בזמנים אלו עיקר כתיבת ס"ת להניח לקרות בס"ת ברבים וגם קדושתה גדולה ואין ראוי בכל מקום להניח ס"ת ולכן אין ראיה שאף שהניחו בבהכ"נ אין ראיה שהקדישו אבל הכלי כסף אין המנהג להניחם בבה"כ ובאם לא הקדישוהו לא היו מניחים אותם בבה"כ רק היו משתמשים בהם בבה"כ בשעת הצורך ואח"כ היו לוקחים לבית לכך אם הניחוהו שם הם בחזקת הק"ק עכ"ל וכ' הב"ח נראה דלפי מנהג אותן מקומות גם ב"ח גובה חובו מס"ת שבהיכל כיון שבידו למכרו בעת דחקו (גם ב"ח יכול לגבות חובו) והש"ך הסכים עמו שדבריו בכאן הם עיקר ודלא כמה שסותר דברי עצמו בסוף סי' ע"ד ס"ב דפסק דאין ב"ח גובה מס"ת ועיין בח"מ בסי' צ"ז ס"ס כ"ג:

ג **הצבור**. דוקא צבור אבל לא גבאי כ"כ הרא"ש ואע"ג דבסימן רנ"ו ס"ד כתב רמ"א וה"ה גבאי הממונה מבני העיר היינו לדבר מצוה דוקא אבל לא לדבר הרשות עכ"ל הט"ז:

ד **הרשות**. כ' הש"ך משמע אפי' עדיין לא הדליקו בבה"כ אף דקי"ל הזמנה לאו מילתא היא מ"מ בלא נשתקע שם בעליה אסור בכל גונא לשנות לדבר הרשות אם לא כשהבעלים מסכימים בדבר אז מותר לשנות כשלא נשתמש בהם ואם נשתמש בהם אף שהבעלים מסכימים אפ"ה אסור לשנות:

ה **לשנותו**. כ' הש"ך ואם יכולים לשנותו למצוה קלה יותר מזו איכא פלוגתא בין הפוסקים ומדברי הב"ח נראה דמחלק דגבי נר ומנורה שהתנדבו לבהכ"נ אפי' נשתמשו בה מותר לשנותה לדבר מצוה אפי' למצוה דפחותה מיניה משום דלא נתנו לבהכ"נ אלא כדי להאיר להמתפללים מתוך הסידור התפלות והמחזורים ואין זה אלא תשמיש מצוה לאדם עצמו ודוקא גבי תשמישי קדושה אמרינן מעלין בקדש ולא מורידין והרשב"א כ' דכל זה דוקא בשיש מנורות ונרות כדי הצורך לבהכ"נ אבל אם אין סיפוק אין הצבור רשאין לשנות:

ו **נשתקע**. כתב הש"ך משמע אבל אם נשתקע שם בעליה מותר לשנות אפילו לדבר הרשות והטעם דבעובד כוכבים אסור לשנות משום דמפעי פעי ויאמר הקדשתי דבר לבהכ"נ של יהודים ומכרו אותו ויש חילול השם בדבר משא"כ ישראל דציית לדברי חכמים ואפי' אם אינו ציית מ"מ אין כאן חילול השם כ"כ הרא"ש בתשו':

ז **שמסופקים**. כ' הט"ז שצ"ע ליישב דעת רמ"א דבסי' רנ"ח ס"ח פסק דגם השני צדקה והוא מידי דתליא בל' מסופק ופסק להחמיר וכאן פסק להקל ובח"מ סי' ר"ן ס"ג פסק ג"כ להחמיר ונ"ל ליישב דעת הרמ"א שדבריו נכונים דבכל מידי דהוא ספק שא"א להתברר בשום פעם כההיא דסי' רנ"ח שאם נאמר יש יד לצדקה הוי כאלו אמר בפירוש וזה יהיה ג"כ צדקה ונמצא אפילו אם הוא אומר שכונתי היה שזה יהיה להוצאה שלי אינו נאמן ובזה ודאי אזלי' לחומרא משא"כ בנדון זה ששכיב מרע אמר ל' מסופק ואלו היה קיים ומגלה כונתו היינו מאמינים לו ע"כ מצי לומר אילו היה אבא קיים היה מגלה כונתו שהיה שלו הלכך לא מפקינן מחזקת יורשים עכ"ל הט"ז והש"ך הניח הדבר בצ"ע ע"ש שמאריך בזה:

ח **בחלום**. פי' שאינו יודע היכן המעות שהטמין אביו ומראה לו בעל החלום המעות וא"ל אלו המעות שהטמין אביך של צדקה הם אפ"ה אינו כלום והשתא הוי שפיר רבותא עכ"ל הש"ך:

סימן רס

וגדולה. לפי שיש בה צד כרת כשיגדיל ולא ימול כמו שכתוב בסימן שאחר זה. ש"ך:

סימן רסא

מדעתו. כתב הש"ך ואם עבר ומלו שלא מדעתו היכא שהאב הוא מוהל חייב ליתן לו י' זהובים כמ"ש בח"מ ס"ס שפ"ב:

סימן רסב

א **ולהטיף.** כתב הט"ז תמוה הג"ה זאת בתרתי חדא דמשמע דחיוב הוא וא"כ אפילו בשבת יחזור ויטיף כו' וזה אינו דרוב הפוסקים לא ס"ל הכי וא"כ פשוט שאין כאן אלא חומרא ובשבת לא יעשה כן ותו במ"ש כאן בסיפא מל תוך ח' וביום יצא משמע שא"צ לחזור ולהטיף וכו' מאי שנא מרישא דודאי לא עדיף תוך ח' מבלילה וכן מוכח בסי' רס"ד דתוך ח' לא הוי מילה כלל עכ"ל ובדין זה אם מל תוך ח' הסכים ג"כ הש"ך ופסק דצריך מדינא לחזור ולהטיף וכו' ובזה לא ניתנה שבת לדחות אבל אם מל בלילה לא יצא אפי' דיעבד י"ל דצריך להטיף וכו' אפי' בשבת ע"ש:

ב **ואז.** כ' הט"ז ראיתי בס' בדק הבית שכ' בשם הרשב"ץ דמ"מ אין מלין אותו ביום ה' לפי שביום הג' יש צער לנימול ואין לגרום צער ביום השבת ולפ"ז נראה כ"ש שאין למולו ביום ו' דאיכא צער טפי כמ"ש בסי' רס"ו בשם הרשב"א והרמב"ן עכ"ל אבל הש"ך בס"ס רס"ו חולק על זה וכתב דמוכח מש"ס ופוסקים דמילה שלא בזמנה מותר ביום ה' וכן נראה עיקר ע"ש:

ג **גדול.** כ' הש"ך נראה דהיינו באופן שנתבאר בא"ח סימן שכ"ח ס"ט וכן משמע בנ"י ע"ש. עכ"ל:

סימן רסג

א **שמלה.** כלומר שנתנה למול את בנה. ש"ך:

ב **להטיף.** ואין מברכין על המילה אא"כ נראית לו ערלה כבושה. טור. וכתב הב"ח דהא אם היה ודאי ערלה כבושה היה דוחה שבת א"כ עכשיו דאינו ודאי אלא נראית לו וקרוב לודאי שהיא ערלה כבושה אע"ג דאינה דוחה שבת מ"מ צריך לברך על הטפת דם הברית (ועיין לקמן סימן רס"ה) עכ"ל:

ג **קודם.** וה"ה הגיע לבן ח' אלא שלא נימול בחיים מחמת איזה סיבה. ש"ך. (ואם קברו התינוק תוך שמונה ימים בלתי נימול בצור מותר לחטט ולמולו בצור. ת' כנסת יחזקאל שאלה מ"ד):

ד **גרות.** כתב הט"ז נ"ל הטעם כיון דאמרינן שאברהם אבינו עומד ומבחין מי שהוא נימול אינו מניחו לגיהנם וזה שמל את העובד כוכבים מבטל סימן המילה מישראל עכ"ל אבל הש"ך פירש דעושה כן משום רפואה כגון שצריך העובד כוכבים לחתוך ערלתו מפני מכה וכיוצא בו ואסור לרפאותו בחנם אבל בשכר שרי ע"ש:

סימן רסד

א **להדר.** כ' הש"ך לא ידענא מאי קאמר דהא גם להמחבר ישראל גדול קודם לכולם ואם דעת רמ"א לומר דאפי' היכא דליכא ישראל גדול אין נותנין לאשה למול משום דאינה כשרה למול א"כ לא שייך לומר בזה וכן נוהגים דדבר שאינו מצוי אין בו מנהג וצ"ע עכ"ל:

ב **נשארו.** פירש הש"ך דאם נשארו ציצין וכו' צריך שיגמור כהלכתו דהיינו ליטול הציצין או לפרוע אבל היכא דלא נשאר כלום צריך להטיף דם ברית וע"ל סימן רס"ב:

ג **קנין.** ומ"מ אית ביה משום שארית ישראל לא יעשו עולה וכו' ומותר לקרותו רשע כ"כ הש"ך:

ד **עטרה.** בב"י מביא מחלוקת איזה מקרי עטרה אם הבשר אשר בראש הגיד כולו או אם הוא לבד החוט הגבוה הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד ומסיק לענין מצות מילה צריך לגלות שניהם רוב הבשר ורוב חוט הסובב. ט"ז. וכתב הש"ך ונראה בין שהציצין חופין רוב גובה ראש הגיד במקום א' או שהבשר או ציצין ממנו חופה רוב היקפו של חוט שהוא עיקר העטרה אע"פ שלא יכסה רוב גובה ראש הגיד הרי הוא ערל כמות שהיה וצריך למולו שנית אם הוא בחול ואם הוא בשבת ע"ל סימן רס"ו ס"ב:

ה **לתקן.** כתב הש"ך דהיינו שיש לטרוח עם הקטן ולדחוק העור לאחוריו ולקשור אותו שם סביב הגיד שלמעלה מן העטרה אם אפשר שתעמוד שם ולא תחזור למטה ואם א"א בדרך זה א"צ לחתוך כלום וכ"פ הב"ח וכתב עוד מיהו היכא שנולד מהול ולא לגמרי כגון שהעור חופה העטרה רוב גובהה או רוב הקיפה אפילו כבר הטיף ממנו דם ברית ביום ח' ללידתו כיון שאחר כך אף כשמתקשה אינו נראה אלא מהול קצתו שעדיין חופה רוב גובה עטרה או רוב הקיפה צריך למולו ולחתוך כל בשר מכאן ומכאן עד שיהא נראה נימול לגמרי בעת קישויו וכב"י בשם חכם ספרדי שבדיקת הקישוי לא נאמר אלא לבני המסורבל והמדולדל שנימולו תחלה כהלכתן אבל לכל השאר צריך שתהא העטרה מגולה אפילו שלא בשעת הקישוי ע"כ ולי דברי החכם צ"ע דבירושלמי משמע דבלא נימול כהלכתו נמי בודקים אותו בשעה שמתקשה וצ"ע עכ"ל הש"ך ובנה"כ כתב ג"כ שמצא ראיה לדבריו מדברי הרמב"ם בפי' המשנה ס"פ ר"א דמילה ע"ש וכתב הט"ז באשר שהרבה פעמים יש לחוש שהמוהל טועה בשעת המילה וסבר שמל כראוי ופרע כראוי ובאמת איננו כראוי ע"כ צריך שבכל פעם יהיו שם עוד מוהלים אחרים שיראו היטב הפריעה אם הוא כהוגן כי יש מקום לטעות שלפעמים נמצא עור דק מאד

אחר החיתוך כמו שלימ"ל בל"א ופורע אותו העור והפריעה קיימת לכך צריך ליזהר כנ"ל עכ"ל:

סימן רסה

א **ואבי**. כתב הט"ז ונ"ל דאם האב מל את בנו יברך תחלה ב' הברכות דהיינו על המילה ולהכניסו ואח"כ יחתוך הערלה (דאילו בין חיתוך לפריעה א"א לו כיון שהוא טרוד באמצע עשיית המצוה ואיך יפסוק בברכה להכניסו) וכן נהגתי כשמלתי את בני והוא אליבא דכ"ע ואח"כ מצאתי שגם מהרי"ל פסק כן עכ"ל (ונראה לי דדוקא ביש לו שניהם חיתוך ופריעה אבל אם הוא בחיתוך ואחר בפריעה יברך להכניסו אחר החיתוך קודם הפריעה כמו שאר אנשים) וכתב בבד"ה בשם הרשב"ץ כשהאנוסים מוהלין עצמן מברך אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו:

ב **שהכנסתו**. כתב הט"ז ונראה דאותן שרואין האב יאמרו לשון שהכנסתו כן תכניסהו וכו' ואותן שעומדים מרחוק או שאין האב בבהכ"נ יאמר כשם שנכנס וכו' (וש"ך כתב דלעולם יאמרו כשם שנכנס וכו' ע"ש):

ג **מבטן**. וכ' הש"ך שצ"ל צוה נקוד בפת"ח הצד"י ובציר"ה הוי"ו דלשון תפלה הוא להבא גם מנהגנו כשאין להילד אב מדלגין בנוסח הברכה תיבת לאביו ואמר קיים את הילד הזה לאמו וכו' וכשאין לו גם כן אם מדלגין גם אמו ואומר קיים את הילד הזה ויקרא שמו וכו' עכ"ל וכתב הט"ז כשיש ב' מוהלים א' מל וא' פורע אומר הברכה אותו שפרע וראיה לזה ממ"ש בא"ח סימן קע"ד דאותו שמברך על היין שלאחר המזון הוא אומר על המוגמר ה"נ מי שפורע יגמור עכ"ל:

ד **ברכה**. משמע דא"צ ברכה כלל אפילו ברכת להכניסו בבריתו שא"א ג"כ א"צ לברך. ש"ך:

ה **אבל**. וכ"פ מהרי"ל לענין מל ולא פרע ואח"כ פרע שא"צ לומר פעם שנית קיים את הילד וכו'. ט"ז:

ו **מבקשים**. כלומר אין אומרים קיים את הילד וכו' מטעם דלא ניחא להו לישראל קדושים לקיים ממזרים ביניהם וגם העומדים שם לא יאמרו אחר שנימול כשם שנכנס וכו' ויש לקרות שמו כידור ע"ש הפסוק כי דור תהפוכות המה גם ימולו אותו במקום אחר כגון בפתח בהכ"נ ולא במקום שמלין הכשרים עכ"ל מהרי"ל:

ז **וט' באב**. כ' הט"ז אע"ג דבא"ח סי' תקנ"ד כתב דכל ל' יום א"צ אומד ויכולת לאכול בט"ב מ"מ הא כ' שם רמ"א דמ"מ נהגו להתענות כל שאין להם צער גדול:

ח **מטעמא**. והש"ך כתב דאין זה ראיה מוכרחת דהתם היינו טעמא משום שהנשמה יתרה הלכה במ"ש ונתקן ברכת הבשמים לתענוג להשיב נפשו אבל שיהא אסור בכל ט"ב להריח בבשמים זה לא שמענו עכ"ל:

ט **לתינוק**. כ' הט"ז משמע דאין צריך כאן שיעור כוס של ברכה דהיינו מלא לוגמיו קשה דהא איתא בא"ח סימן ק"ץ דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות מלא לוגמיו וי"ל דהיינו מה שצריך כוס מדברי הש"ס משא"כ כאן שאינו אלא מצד שאין אומרים שירה אלא על היין עכ"ל:

י **הסנדק**. וכ' הש"ך ובכל המקומות שהייתי אין נוהגים כן אלא נותנים לשתות לנערים קטנים:

יא **דעתו**. כתב הש"ך צ"ע דבסימן י"ט ס"ז כתב הרב די"א דאפילו לא היה דעתו על השני א"צ לחזור ולברך כשהן ממין א' וכאן התינוקות מין א' הן ולענין דינא העליתי בסימן י"ט דאפילו במין א' צריך לחזור ולברך א"כ ה"ה הכא מיהו היכא שאין מנהג כתב הב"ח שיש לנהוג ולברך אכל חדא וחדא ויהיו נזהרים שלא יביאו ב' תינוקות ביחד לבהכ"נ אלא בזה אחר זה דלאחר שנימול האחד יביאו הב' ע"כ וכן נכון לעשות משום דעל הרוב מפסיקין בינתיים בשיחה בטלה שאינה מצרכי המילה והוי הפסק לכ"ע וכ"כ מהרש"ל עכ"ל וכ' הט"ז יש להקשות למה כתב רמ"א בא"ע סימן ס"א ס"ג שמשום עין הרע נוהגין בב' חתנים לברך לכל א' בפ"ע ומאי שנא מב' תינוקות דלא הצריך להנהיג כן ונ"ל דודאי לכתחלה צריך החתן הב' להיות גם כן אצל הברכה כיון שבר חיובא הוא ואז שייך חשש עין הרע כיון ששניהם ביחד מה שאין כן בתינוק שנימול אין צריך להיות אצל הברכה דלאו בר חיובא הוא עכ"ל:

יב **ובירך**. והש"ך כתב בשם רבינו ירוחם דאם הם ב' מוהלים הא' יברך על המילה והב' לא יברך על המילה אלא אשר קדש וכו' ויצאו שניהם לב' תינוקות ע"כ משמע דהראשון לא יברך אשר קדש כלל וכן יש לנהוג דלא כמהרש"ל עכ"ל:

יג **הבכור**. והש"ך כתב ואין נוהגין כן מעולם אלא אין מברכין שהחיינו אפילו ישראל שמל בנו הבכור וכן בדין כי הרב הוציא כן ממהרי"ל ושם משמע להיפך דאין חילוק אלא בכל ענין יש לברך בשעת פדיון וכן נוהגין שוב מצאתי כן בהגהת דרישה וכן עיקר עכ"ל:

יד **מוכנים**. ובאמת נראה מדברי העיטור דאפילו מוכנים אסור גזירה שמא יביא עפר בשבת מבחוץ שאינו מוכן וכ"כ הב"ח וסיים ומיהו העולם נהגו היתר בעפר מוכן מע"ש עכ"ל הש"ך:

טו **בפיו**. כתב הט"ז בשם הזוהר דאבי הבן יאמר פסוק אשרי תבחר וגו' עד חצריך והעומדים שם יאמרו סוף הפסוק נשבעה וגו' עד היכלך:

טז **להתפלל**. ובתשובת מהר"מ מינץ כתב דמ"מ אין לדחות משום כך האבל וכל המוחה באבל כאלו מוחה באדם לעשות מצוה וכאלו גוזל את המת אם לא במקום שיש מנהג קבוע על פי חכמים עכ"ל:

יז **שבת**. בדרישה הביא מתשו' מהר"ר מנחם מה שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק הנולד שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא פ' המפלת עכ"ל:

יח **נפילת**. כתב בהגהות מנהגים אבל למנצח אומר משום צערא דינוקא ואין אומר יהי רצון אחר קריאת התורה ואם היו ב' בתי כנסיות בעיר באותו שאין מלין אומרים תחנון והכי נהוג וכן אין אומרים פיוטים של מילה באותו בהכ"נ שאין מלין בו והמנהג למול קודם עלינו לשבח עוד נהגו שלא לחלוץ התפילין עד אחר המילה משום שהתפילין הם אות והמילה גם כן אות:

סימן רסו

א **ומותר**. והט"ז חולק על הג"ה זו ומביא ראיות מהש"ס דאסור לטלטל האיזמל בשבת וגם מצינו בשופר של ר"ה נהגו ג"כ איסור לטלטלו אחר התקיעה אם לא לצורך וכ"ש האיזמל אחר המילה אם לא להציעו באותו חדר שמל שם ותו לא ואפילו לפני המילה אין לטלטלו בחנם כל שאינו לצורך המילה וע"ש (ובנה"כ השיג עליו ודחה ראיותיו ודעתו מסכמת עם הרמ"א אך סיים וכתב ומ"מ משמע דלא התיר אלא כדי להצניעו בחצר המעורבת אבל לטלטלו בחנם לא ע"ש):

ב **ערבו**. פי' כל בית ערב עם חצר שלו ולא אמרינן הואיל ואז שכיחי כלי הבית בחצר אם נתיר לטלטל מחצר לחצר כלי ששבת בא' מהם יטלטל ג"כ כלים ששבתו בבית מחצר לחצר קמ"ל דלא גזרינן עכ"ל הט"ז:

ג **בשיניו**. דכמה דאפשר לשנויי משנינן:

ד **חלוק**. פי' כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישין ראש הגיד עם העטרה וקושרין שם כדי שלא יחזור העור לכסות העטרה:

ה **מחצר**. אבל לא מר"ה משום שאין זה מלבוש ממש. ט"ז:

ו **נתפזרו**. וכתב הר"ן דאם נתפזרו אותן הסמנים שהכינו לצורך אחר המילה קודם המילה דעת הרמב"ן שאין למצוה אלא שעתה ומלין אותו ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פיקוח נפש הוא דדחי לה ולא מכשירי

מילה ודעת הרז"ה והרשב"א דתדחה המילה וכתב ב"י שכן נראה דעת הרי"ף והרמב"ם ואינו מוכרח מיהו בלבוש כתב דתדחה המילה וכ"פ הב"ח עכ"ל הש"ך:

ז **אביו**. ולא אמרינן דלגבי אביו הוי פסיק רישי' דניחא ליה שהרי מתקן אח בנו. ש"ך. וכתב הט"ז ול"ד למוחזק דשחיטה דבעינן ג"פ דהתם איכא למיחש לעילוף כל דהו וע"י כך ישהה או ידרוס אבל כאן אין חשש אלא משום שמא לא יוכל לאמן את ידיו לכך סגי בפעם א':

ח **גליות**. והש"ך כתב דנראה עיקר דדוחה י"ט שני של גליות וכ"נ דעת הברטנורה שפי' ב' י"ט של ר"ה דקדושה א' הן וכתב הרמב"ם וסייעתו שם דה"ה כל שאר הדברים שאינם דוחים שבת דוחים את י"ט שני דגליות עכ"ל:

ט **ראשו**. וכתב הסמ"ק וצריך לשאול לנשים אם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור בע"ש אז אין מלין אותו בשבת ואם אינן יודעים יש לילך אחר המנהג עכ"ל:

י **דרבי יוסי**. דהיינו כהרף עין סמוך ללילה ממש וכבר נתבאר בסימן רס"ב ס"ו דמשנראו ג' כוכבים לילה הוא ובתשו' מהר"מ אלשקר שאלה תינוק שנולד ע"ש אחר שקיעת החמה קודם שנראו ג' כוכבים בינונים וכו' ומסיק כללא דמילתא דהאי ינוקא אין מלין אותו עד יום א' עכ"ל הש"ך:

יא **כדרבה**. דס"ל דמהלך ג' חלקי מילין קודם הלילה הוא בין השמשות והלכך נימול לט' ולא בשבת. ש"ך:

יב **דמהלינן**. והט"ז מאריך בדין זה ומסקנתו דבודאי אין ראוי להקל כלל למול בשבת אם לא גמרו סימניו וכן הכריע הב"ח עכ"ל וע"ש:

יג **שהמיר**. וכתב בבדק הבית ונראה דאפילו נשוי מומרת נמי מלין בשבת בן הנולד מהם שהרי הם חייבים בכל המצות עכ"ל ולי לא משמע הכי מדסיימו כיון שאמו ישראלית משמע אבל כשאמו מומרת אסור וצ"ע עכ"ל הש"ך וכ"פ הט"ז כשאמו ג"כ מומרת אין מלין אותו בשבת וכתב עוד בבד"ה בשם הרמב"ם הקראים כל זמן שלא ידברו תועה על הרבנים ולא יתלוצצו בדברי רבותינו הקדושים חכמי המשנה והש"ס נכון לנו למול בניהם ואפילו בשבת דדלמא נפק מינייהו זרעא מעליא והדרי בתיובתא ובתשו' מהר"ר בצלאל אשכנזי כתב שהקראים הדרים אצלינו בזה"ז לא נמצא בהם א' מכל המדות שהזכיר הגאון ולפיכך אסור למול בניהם בשבת כיון שאינם מודים בפריעה ואם ימול בלא פריעה נמצא מחלל שבת ואינו עושה מצוה עכ"ל וע"ל סימן רס"ב ס"ק ב' מ"ש בדין מילה שלא בזמנה אם מותר למול ביום ה' או ביום ו' ע"ש:

סימן רסז

א **ביום**. כתב הב"ח צ"ע אי בעינן ג' במילת או בטבילת עבדים והאריך בדבר ומסיק דלכתחלה נכון שתהא הטבילה לעולם בג' בין בטבילת עבדות בין בטבילת שחרור כדברי הרמב"ם וכן מילה בג' כדברי הטור דגם במילה בעינן משפט עכ"ל הש"ך:

ב **העובר**. אע"פ שטבלה קודם שתלד נימול לא' טור וכתב הב"ח דה"ה אפילו טבלה קודם שנתעברה כגון בשפחה דישראל:

ג **ולקח**. כתב הש"ך משמע אע"פ שלא טבלה נימול לח' כיון שילדה בביתו דמי ליליד בית:

ד **לעובריה**. שאין לו בגוף השפחה כלום רק בולדותיה:

ה **טבלה**. כתב בכסף משנה דזה לא קאי אירישא דלקח שפחה לעובריה דשם אין חילוק בין ילדה ואח"כ הטבילה או איפכא אלא דקאי למאי דסליק מיניה דהיינו לקח שפחה ע"מ שלא להטבילה עכ"ל וטעמו דכל שהטבילה נתבטל התנאי שהתנה תחלה שלא להטבילה וה"ל כאלו קנה האם בלא תנאי. ט"ז:

ו **השבת**. אלא נמולין ביום א' שאחר השבת אע"פ שהוא יום ט' ומשמע אבל טבלה קודם שילדה דוחה מילתן שנימול לח' את השבת בין יליד בית או מקנת כסף כ"כ הטור אבל רבינו ירוחם כ' דאין מחללין שבת על מילת עבדים אפילו טבלה אמו ואח"כ ילדה דלא אמרו כל שנימול לח' נימול לשבת אלא בישראל עכ"ל הש"ך:

ז **שתכנס**. אבל אין אומרים לו מה ראית שבאת כדרך שאומרים לגר כדלקמן סימן רס"ט ס"ב:

ח **אסור**. כתבו התוספות נראה לר"י דמדאורייתא אסור:

ט **במדינות**. כתב הש"ך אבל מה ששוכרים עבדים בלא"ה מותר כיון שאינו קנוי לו:

י **חוזרין**. כתב בדרישה בשם מהרש"ל והמנהג היה להטביל המומרים ושיגלחו את כל שערן מקודם וכן מצאתי וראיתי מורין הלכה למעשה עכ"ל:

יא **קנוי**. אלא למעשה ידיו בעלמא:

יב **חורין**. וא"צ גט שחרור וה"ה אם א"ל קודם טבילה זיל לא צריך גט שחרור כיון שאין לו קנין הגוף כ"כ הרב המגיד בשם הרמב"ן וכתב הש"ך ומשמע בטור דאין חילוק בין טבל בפני רבו או שלא בפניו ולדבריו בגר שקדמו עבדיו וטבלו לפניו יש חילוק דאם טבלו קודם שטבל רבם הגר אפילו בסתם קנו עצמם ב"ח אבל אם טבל רבם הגר תחלה ואח"כ טבלו הם אם פירשו שטובלים לשם חירות קנו עצמם ב"ח אבל אם טבלו סתם לא אבל הרי"ף והרמב"ם מחלקים אף בעבד של ישראל דלא קנו עצמם ב"ח אלא כשאמר

בשעת טבילה הריני טובל בפניכם לשם גירות ואם טבל בפני רבו אין צריך לפרש אלא כיון שטבל סתם נשתחרר עכ"ל:

יג **דמלכותא**. הב"ח מאריך בדין זה ומסיק דהעיקר אפילו נשבה בשעת שלום ואצ"ל במלחמה מדינא דמלכותא נקנה לו גופו:

יד **לשלם**. ואם השיא לה עצה פטור כדלעיל ס"ט:

טו **ברית**. שאלמלא דם ברית חוקות שמים וארץ לא נתקיימו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. בא"י כורת הברית כך היא נוסח הברכה וכתב הפרישה בשם מהרש"ל דברכה זו טעונה כוס וכ"כ הב"ח וכתב עוד דכיון שהיא במקום להכניסו בבריתו של א"א רבו של עבד יברך אותו אבל הפרישה כתב שיברך על כוס יהיה מי שיהיה עכ"ל הש"ך:

טז **במלחמה**. אבל אם נשבה בשעת שלום דלא קני ליה שבאי בדינא דמלכותא לא קני ליה רבו שני כלל ודינא הוא דנפיק מיניה בלא דמים. טור בשם הרמ"ה:

יז **למיהב**. וכל כמה דלא יהיב ליה מקנתו או דמי שווים מעשה ידיו לרביה ישראל ואפילו מעשה ידיו שוים טפי מדמי מקנתו או שויה ש"ך וכתב הב"ח דאינו יוצא בגרעון כסף כיון שאין ע"ע נוהג בזה"ז ואין זמן לעבדות וכ"כ בפרישה:

יח **כעבד**. ואין צריך ג"כ גט שחרור לפי שאין גופו קנוי לו כיון שהוא ישראל אבל אם הוא עובד כוכבים ונמכר בעד המס הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר ש"ך:

יט **קטנים**. כתב הש"ך מדלא חילק המחבר משמע דאפילו פחות מבן ט' שאינו ראוי לביאה אסור שמא תשהנו עד שיגדיל וכתב הב"ח ואע"ג שאין ע"ע נוהג בזה"ז יש ללמוד משם שאסור לה לשכור משרת יהודי לזמן מפני החשד ומשמע דאף אשה שיש לה בעל אסרו חכמים כדלעיל סימן רמ"ה סכ"א ה"ה הכא והט"ז מתיר אפילו בפנויה דלא אסר רק דוקא בע"ע (שהוא כפוף לה מאד) אבל לא במשרת (שאינו משועבד לה ולא ישמע לה להתיחד עמה) ע"ש:

כ **לעבדו**. ואמרינן בש"ס כתובות דהיינו דוקא בעבד כנעני אבל לא בע"ע:

כא **לזונם**. אבל יכול הבעל לומר איני נעבד ואיני זן אליבא דכ"ע כ"כ הכ"מ והב"ח:

כב **חבל**. ומבואר במשנה פ' החובל וברמב"ם דאם חבל הע"ע שלו חייב בכולן חוץ מן השבת ועיין בח"מ סימן ת"ך:

כג **לחירות**. כתב הש"ך בשם הפרישה ונראה דה"ה אם נתנו אחרים מעות לעבד ע"מ שלא יהא לאדון רשות בהן אלא שיהא הוא אוכל ולובש בהן נמי לא זכה האדון וכדלעיל סימן רכ"ב במי שנותן מעות לבתו ע"מ שלא יהא לבעלה רשות בהן ולהרמב"ם שפסק

שם דאם אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בו ומה שתרצי תעשי בהן דמהני ה"ה הכא גבי עבד מהני אבל הט"ז כתב דלא דמי דאשה קנתה הגוף רק שהבעל אוכל פירות משא"כ העבד דאין לו יד כלל לא בקרן ולא בפירות א"כ תיכף שאומר לעבד הריני נותן לך מתנה הוי כאומר לאדון עצמו ותו לא מצי הדר ביה מהאדון ע"כ לא מהני לשונות אלו גבי עבד רק דוקא כשאומר ע"מ שתצא בהן לחירות. עש"ך:

כד **ומרבו**. כתב הש"ך נ"ל דיש ט"ס בהג"ה זו וכצ"ל אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומאחר לאחר אבל מרבו לאחר כיון שיד עבד כיד רבו לא זכה המקבל עיין שם:

כה **שישתמש**. כתב הש"ך משמע דוקא שמוש בגופו וכמ"ש רמ"א ובח"מ סימן קצ"ו ס"ד כתב עשה לו מלאכה שאינ' בשמוש גופו כגון שתפר לו בגד וכיוצא בו קנאו רבו וי"א שלא קנאו הרי שכתב מתחלה בסתם שקנאו וצ"ע עכ"ל:

כו **לא**. ובח"מ סימן קצ"ו ס"ב כתב די"א שקנאו גם בזה:

כז **דעת**. ויצא לחירות אפילו בע"כ של עבד. טור. וכתב הר"ן שדעת הרי"ף והרמב"ם דוקא שלא מדעתו אבל בע"כ לא ובשטר לכ"ע בע"כ לא כדלקמן סמ"א עכ"ל הש"ך:

כח **בחליפין**. ועיין בח"מ סימן ר"ב ור"ג מדין קניית חליפין:

כט **לשונו**. דאינו יוצא לחירות אלא באברים שבגלוי:

ל **בכוונה**. ודעת התוספות דא"צ כוונה וכן נראה דעת הרא"ש ומסקנת הטור. ש"ך:

לא **שותפין**. אפילו יש לכל א' חלק בגוף העבד לעולם אינו יוצא. כ"כ הב"ח ודלא כנראה מב"י:

לב **מלוג**. וכתב הב"ח דמש"ס פ' האשה שנפלו נראה דעבדי מלוג אף בנפלו לה קודם שנתארסה נמי אין יוצאין לאשה משנישאת אבל קודם שנישאת יוצאין לאשה ולא לאיש:

לג **ואינו**. והב"ח כתב דאם היה לו שהות לכתוב גט שחרור בין שינו לעינו הוא דאינו נותן לו דמי עינו אבל אם בפעם א' עשה שניהם חייב ליתן לו דמי עינו ובט"ז השיג עליו וכתב דאין חילוק כלל בזה דאפילו בבת א' אין צריך ליתן לו ע"ש שמאריך בראיות מהש"ס (ובנה"כ דחה השגת הט"ז וכתב שהב"ח עצמו הרגיש בקושייתו ומתרצה ע"ש):

לד **קנס**. והטעם דכבר נתבאר בח"מ סימן א' דאי תפס לא מפקינן מיניה בכל דיני קנסות והעבד הוא תופס את עצמו שהרי גופו אצלו. ש"ך:

לה **שיכתוב**. והב"ח האריך בזה ומסיק דלא כייפינן לרבו למיכתב גט שחרור וכ"פ הט"ז ע"ש:

לו **מעצמו**. כתב הש"ך לכאורה משמע דאפילו אין כאן עדים כלל מתחייב בהודאתו לחוד דאף ע"ג דאין ב"ד מומחין בזה"ז מ"מ הודאתו הודאה דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי ומיהו לא מיפטר משום מודה בקנס כיון שאין ב"ד בזה"ז וכ"כ הלבוש והב"ח אבל תימא דבש"ס פ' מרובה משמע להדיא דהיכא דלא מיפטר משום מודה בקנס הודאתו נמי לאו הודאה היא ע"ש שמאריך בראיות ומסיק שצ"ל דמ"ש הרב הודה מעצמו ה"ק אם הודה מעצמו קודם שבאו עדים דלא תימא דאיירי שלא הודה כלל וכן עיקר שוב מצאתי בסוף תשובת שארית יוסף בהדיא דכל היכא דלא מיפטר משום מודה בקנס הודאתו גם כן וכו' עכ"ל:

לז **מוחה**. ול"ד לכסף לעיל סכ"ו די"א דיצא לחרות אפילו בע"כ של עבד דהתם רבו ניחא ליה בקבלת כסף ומקנהו מדעתו משא"כ בשטר. ש"ך:

לח **כלום**. דעבד גופו קנוי לו והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול:

לט **תולים**. כתב הט"ז אבל אם ידוע לנו שלא נמסר בפני עדים אע"פ שחתמו עליו עדים לא יצא לחרות ועיין בח"מ ס"ס נ"א ובא"ע סימן קל"ג:

מ **חבר**. הטעם דבגט צריכין העדים לחתום זה בפני זה דוקא ואי לאו דיודע הישראל שהכותי הוא חבר לא היה חותם עמו משא"כ בשאר שטרות שחותמין זה בלא זה אפשר דלא ידע הישראל שהכותי יחתום עמו. ט"ז:

מא **לצדוקים**. והקראים שבזה"ז קלקלו מעשיהם ואינם כשרים לשום עדות. ש"ך בשם תשו' מהר"ר בצלאל אשכנזי:

מב **לה**. פירש הט"ז דבג"ש ילפינן לה לה מאשה ע"ש ועיין בא"ע סימן קכ"ד:

מג **לקיימו**. כתב הב"ח אבל הראב"ד ושאר פוסקים גדולים חולקים ע"ז וס"ל דצריך לקיימו ומ"מ נ"ל דלענין שיטרוף מלקוחות ממה שמכר רבו מנכסיו מודה הרמב"ם דצריך לקיימו דדוקא לענין איסור ס"ל דיש להקל ועיין בח"מ סימן ס"ה עכ"ל הש"ך:

מד **התנה**. פי' שלא תתגרש עד שתגיע לב"ד פלוני כ"כ הטור:

מה **עצמו**. כגון ששניהם של רב א' לפי שידו כיד רבו ואע"ג דמקבל שחרור של עצמו מיד רבו התם אמרינן דידו וגטו באין כאחד. ט"ז:

מו **שיתקיים**. דלהוציא ממון הוה זה כמו שאר שטרות שצריכים קיום ב"ד:

מז **ואפילו**. ודעת התוספות והרא"ש דבכה"ג יצא לחירות ועיין בא"ע מבוארים ב' הדעות. ש"ך:

מח **ביחד**.. (דהשתא זכו שניהם ביחד) כתב הש"ך אבל אם לא מסר ב' השטרות ביחד אם כן הראשון קנה כולם וגם את העבד השני והשני לא קנה כלום שכבר נתן הכל לראשון:

מט **כלום**. דהוי כשיור דהא שייר בו חציו וכיון דלא נשתחרר אף הנכסים לא קנה. ש"ך:

נ **תקנה**. דבמיתת הגר לא פקע איסורא מינייהו כי גדלי נמי בתר הכי אע"ג דפקע ממונא איסורייהו לא פקע דצריך פקיעת האיסור דוקא בשעת מיתת הגר שהיא הגורמת לזה. ט"ז:

נא **וכופין**. שלא יוציא לעז עליו לומר שהוא עדיין עבד:

נב **עבד**. והיינו בסתם אבל אם משמע ממעשיו שבא עליה לשם אישות הרי הולד בן חורין שבודאי היה דעתו לשחררה שאל"כ היה בא עליה לשם איסור. כ"מ בהרב המגיד. ש"ך:

נג **שאע"פ**. טעמו דנהי דאזלינן בתר אומדן דעתו לאפוקי ממונא מ"מ גבי איסורא לא אזלינן בתר אומדנא להתיר בלא גט שחרור. כ"כ הטור בשם הרמ"ה:

נד **נושא**. היינו בגוונא דלא בא עליה לשם זנות כמ"ש לעיל מיהו בנושא שפחתו איכא פלוגתא בין הפוסקים אם צריכה גט שחרור או לא ועיין בא"ע סימן ט' וסימן קנ"ו ס"ב עכ"ל הש"ך:

נה **מופר**. פירש הט"ז דה"ק הנדר שלך הוא צריך להפרה ואני איני יכול להפר נדרך כי אין לי שעבוד עליך (דאל"ה קשה הא לשון הפרה לא שייך אלא בבעל לאשתו) עכ"ל ודעת הראב"ד בהשגות דלא יצא לחירות דאדרבה גילה בדעתו שיש רשות עליו להפר נדרו וע"ל סימן רל"ד בטור וב"י מדין נדרי עבד. ש"ך:

נו **עשיתי**. והב"ח כתב נראה דלמעשה אזלינן לחומרא דאם כ' הני לשונות גרועים בשטר אין רבו יכול לכופו להשתעבד וגם אין כופין את רבו לכתוב לו גט שחרור ואסור בבת ישראלית עכ"ל:

נז **היורשים**. וכתב הש"ך דבב"י כתב דאם מת השכ"מ א"צ גט שחרור וכתב הב"ח דצ"ל שחזר בו וכן עיקר כמ"ש כאן בש"ע עכ"ל:

נח **זיכה**. והרי ישראל גמור הוא וחייב במצות אבל לא שרי בבת חורין בלא גט שחרור וגם אסור בשפחה. כ"כ הר"ן:

נט **עבד**. והתוספות כתבו טעם לזה דלגבי הרב אין אומרים הודאת בע"ד וכו' דהוא סובר שהעבד קיבל וזכה בו ובאמת לא קיבל:

ס **זכה**. כתב הט"ז נראה ברור דהזכיה בזה היא כדין הגבהה שהיא קונה בכל מקום ואין צריך כאן שימסור מיד ליד דוקא ודלא כב"ח ועיין בח"מ סימן קכ"ה:

סא **תן**. אע"ג דבמתנה לא הוי תן כזכי מ"מ כאן קנה במוסר לידו והטעם דשחרור הוה כמו פרעון חוב דאי לאו דעביד ליה טיבותא לא שחררו אף על גב דגבי מתנה נמי אמרינן

בש"ס אי לאו דעביד ליה טובה לא יהיב ליה מתנה מ"מ מצינו לפעמים שאדם נותן מתנה לאוהבו בחנם. כ"כ הרא"ש בסוף פ"ק דגיטין:

סב **ואסור**. עיין בח"מ ס"ס רכ"ו מדינים אלו:

סג **שפחה**. כתב הש"ך מלשון זה משמע אפילו סתם שפחה שנוהגין בה מנהג הפקר חייב לשחרר אבל בטור משמע דוקא חציה שפחה וחציה בת חורין שאינה ראויה לא לעבד ולא לב"ח אבל לא בסתם שפחה שראויה לעבד מיהו רבינו ירוחם כתב כהמחבר:

סד **מומחים**. והרא"ש תמה ע"ז דאין זה ענין לקנסות שחייבה תורה שכל קנס שתקנו חכמים גובין אותו בבבל עכ"ל:

סה **מסרו**. כתב הש"ך דלדעת רש"י והטור ה"ה אם לא הכניסו לרשות העובד כוכבים ולוה עליו על תנאי לכשיבא אותו זמן שימשכנו ליקח העבד ועבר הזמן ולא נתן לו המעות אע"פ שלא משכנו בו והוא עדיין ברשותו קונסין אותו ויצא לחירות עכ"ל:

סו **בחובו**. בע"כ של אדון או שקם עליו אנס להרגו ושחדו בנתינת העבד לא יצא לחירות דלא שייך לקנסו כיון שנעשה באונס. ש"ך:

סז **ממלאכתו**. כלומר שישאר לו מלאכתו. וחוץ מהמצות פי' שלא יבטלו משום מצוה:

סח **לצדוקי**. כתב הש"ך אבל כותים בזה"ז הרי דינם כעובדי כוכבים גמורים ודלא כב"ח שכ' לדעת הטור כיון דקנס הוא אפשר דלא קנסינן בכותים כמו בישראל מומר וע"ל ס"ק מ"א מ"ש לענין צדוקים בזה"ז ע"ש:

סט **מותר**. שהרי הוא כמציל מידם וכתב הט"ז דודאי אין חיוב על רבו לפדותו מאחר שמעצמו הפיל עצמו ליד עובד כוכבים אלא דאם אין רבו יוכל לפדותו בפחות מכדי דמיו מותר ליקח דמיו מהעובד כוכבים ולכתוב שטר מכירה עליו עכ"ל:

ע **ומפסיד**. ואפילו אם עדיין לא נתן הדמים אלא קנאו במשיכה או בהגבהה או בחזקה צריך ליתן למוכר מעותיו אף על פי שצריך לשחררו. טור בשם הרמ"ה וכב"י הטעם משום היכא דאיכא איסורא קונסין והדמים הם חוב עליו וחייב לשלם וכתב הש"ך דאיבעיא לן בש"ס בן חוצה לארץ שנשא אשה בא"י ודעתו לחזור והכניסה לו עבדים אי הוי כאלו מכרה אותן או לא ולא איפשטא ולקולא ולא יצאו לחירות עכ"ל:

עא **הלוקח**. וכתב הש"ך נ"ל שבזה לא הפסיד הלוקח דמיו שהרי בח"ל קנאו והמוכר הוא שחייב בדבר שהוליכו לח"ל ומכרו שם וכתב ב"י והפוסקים בכל הדברים האמורים בסימן זה לענין מוכר עבדו לעובדי כוכבים או לח"ל בעבד שמל וטבל לשם עבדות הוא וע"ש עכ"ל:

סימן רסח

א **להטיף**. ואין מברכין לפי דמספקא לן אי מטיפין אי לא הלכך מספק יש להחמיר ולהטיף אבל אין מברכין מספק דקי"ל ספק ברכות להקל וע"ל סימן רס"ה ס"ג עכ"ל הש"ך:

ב **דלא**. הלכך יש לקיים ולטבול אחר שמל. ש"ך:

ג **ומודיעים**. וכתב הב"י שאם לא הודיעוהו אינו מעכב:

ד **מרבין**. הזכרת העונשים ומדקדקין פירושו שאין להודיעו כל הדקדוקים והחומרות שיש באיסור חלב ואיסור שבת דשמא כונתו לשמים. כ"כ הב"ח:

ה **חציצה**. ואמרינן בש"ס כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר וע"ל סימן קצ"ח מה שחוצץ בטבילה וכן צריך מקוה הכשר לטבילת נדה. ש"ך:

ו **שיגלח**. (אף דאין חציצה בשערותיו) כתב הש"ך דכן המנהג במומרים כשחוזרים לדת ישראל מיהו נראה דבדיעבד אם לא גילח שערו רק שאין דבר חוצץ הוי טבילה:

ז **שניים**. לאו דוקא ב' אלא בפני אחד מיהו י"ל דנקט שנים שעכ"פ צריכין להיות עדים בדבר שידעו שנתגייר כראוי:

ח **לקריו**. דאם לא היה בדעתו אז להיות גר לא היה טובל גם לקריו. ט"ז:

ט **שמעכבת**. כתב הש"ך צ"ע קצת דהא כ' הרב בח"מ סימן ה' ס"ב די"א אם עברו ודנו בלילה דיניהם דין א"כ לפ"ז ודאי דאפילו בקבלת מצות סגי בדיעבד בלילה ולא ה"ל להרב למיסתם ואפשר דדוקא לענין ממונא חשש הרב לסברא זאת משום דהפקר ב"ד הפקר אבל הכא דמיא לחליצה שכתב הב"ח בח"מ שם דאפילו בדיעבד פסולה בלילה עכ"ל:

י **והוליד**. ואע"ג דקי"ל דאפילו עובד כוכבים שבא על בת ישראל הולד כשר מ"מ נ"מ דהולד כשר לכהונה משא"כ בנולד מן העובד כוכבים כמ"ש בא"ע סימן ז' א"נ נ"מ לענין פדיון הבן כדלקמן סימן ש"ה סי"ח עכ"ל הש"ך:

יא **שמתי**. וחותם בא"י כורת הברית. כן הגיה בפרישה:

יב **שזכות**. ואע"ג דאין לו דעת שומעין לו דזכין לאדם וכו' אבל אם אינו רוצה אינו גר אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה. כ"כ הב"ח והש"ך:

יג **למחות**. ואם חזר בו דינו כישראל מומר:

יד **ראיה**. וכתב הב"ח מיהו נוהגים להקל להאמינו אף להשיאו ישראלית ואפשר דגם הרמב"ם מודה באורחים שבאים והם בחזקת ישראלים שנאמנים אף עכשיו שרובן עובדי כוכבים אף להשיאו ישראלית שכל המשפחות בחזקת כשרות הם כמ"ש בא"ע סימן ב'

ולא אמר הרמב"ם אלא במי שלא הכרנוהו בעובד כוכבים ואמר נתגיירתי בב"ד פלוני דנאמן התם הוא דקאמר הרמב"ם דאפ"ה מעלה עשו ביוחסין עכ"ל:

טו **ליאסר**. אבל אם בא על בת ישראל לא פסלה דבזה אינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע. כ"כ הרא"ש וע"ל ס"ג:

טז **שררה**. וכתבו התוספות בפ"ק דשבת בההוא שבא לפני הלל וא"ל גיירני ע"מ שאהיה כ"ג וכו' בטוח היה דסופו לעשות לשם שמים וכתב הב"י מכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני ב"ד עכ"ל:

יז **חזר**. בטור כתב בשם בה"ג דאם חזר לסורו יינו יין נסך וכ' בפרישה דיש רוצים לומר דקמ"ל דאסרינן יינו אפילו למפרע קודם שחזר לסורו והט"ז חולק על זה וכתב דזה דבר שאינו אמת דהא הוחזק לכל דבר כישראל ואין לך לפסלו עד שיודע שהוא פסול משם ולהבא רק דקמ"ל דדוקא להני מילי שהם לחומרא דינו כעובד כוכבים אבל לא לקולא עכ"ל:

סימן רסט

א **מאמו**. כתב הש"ך וכ"ש מאביו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא שחכמים גזרו וכ' והיינו בשאר האם אבל בשאר האב לא גזרו דאין אבות לעובדי כוכבים עכ"ל:

ב **אין**. ומ"מ מפרישין אותן שלשה חדשים משום הבחנה כדלקמן ס"ט:

ג **באשת**. ומדברי התוספות והרא"ש נראה שיש להחמיר גם באחות אביו כמ"ד שאסור לבני נח וכ"פ הב"ח עכ"ל הש"ך:

ד **מותרת**. שאינה אשת אחיו שלא היה לו קידושין בה כיון שנשאה בגיותו וכתב הלבוש דבשאר האם נ"ל שאפילו נשא יוציא כיון שנשא באיסור דיהדות חמיר מפי:

ה **חולצין**. שמן התורה אינם אלא אחים מן האם ולענין חליצה ויבום אחים מן האב בעינן כמ"ש בא"ע סימן קנ"ו:

ו **ומגרש**. דהא קידושין תפסי לו בה שאינן קרובות דכל גיורת כקטנה שנולדה דמי כ"כ הלבוש אבל אחיות גיורות מן האב נושא אפילו לכתחלה וכמו שנתבאר דלא נאסר בשאר האב. ש"ך:

ז **בחייהן**. ויש פוסקים דאפילו לאחר מיתה אסור וכ"נ דעת הטור להחמיר. ש"ך:

ח **ואם**. כתב הש"ך דצ"ל אם אם אמה אבל אם אמה ובת בתה אסורות מדאורייתא ומקרא מלא הוא את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וזה ברור עכ"ל:

ט **עדות**. עיין בח"מ סימן ל"ג סי"א מדינים אלו:

י **אמו**. ובח"מ ר"ס ז' כתב הרב דה"ה אביו מישראל וע"ש בסמ"ע:

יא **לדון**. אפילו דיני ממונות ודוקא ע"י כפי' אבל אם מקבלו עליו לדון מותר כ"כ הרא"ש והטור וכ"פ הלבוש:

יב **ולחליצה**. פי' להיות דיין בחליצה ובא"ע סימן קס"ט ס"ב נתבאר די"א דאם אביו מישראל כשר ע"ש:

סימן רע

א **למכרו**. בב"י כתב בשם הר"ר מנוח דוקא ס"ת העשוי לקרות ברבים אבל ספרי יחידים מוכרים לעשות מהדמים מה שירצו וע"ש ובב"ח ביאר דבריו ועיין בא"ח סימן קנ"ג ס"י עכ"ל הש"ך:

ב **הדחק**. אלא נוטל צדקה מהגבאים כמ"ש ר"ס רנ"ג דאין מחייבין אותו למכור כלי תשמישו וכ"כ הב"ח:

ג **חדש**. וכתב הב"ח ונראה דלאו דוקא למכור ישן כדי לקנות חדש אסור דה"ה כשהוציא מתחלה מעות משלו וקנה חדש וירצה אח"כ למכור ישן כדי להשתלם ממנו מעותיו נמי אסור דדוקא כשמעלין בקדש הוא דשרי אבל כי ליכא העלאה אע"ג דכי הדדי נינהו וליכא הורדה אלא דמיחלף תורה בתורה נמי אסור ועיין בא"ח סימן קנ"ג:

ד **ואינו**. והט"ז כתב דמדברי רש"י לא משמע כן דכתב שאם לקחה מצוה עביד ואם כתבה הוי מצוה טפי וכתב עוד ומ"כ הקונה ס"ת מיד עובד כוכבים שלקח מישראל לאו כחוטף מצוה הוא אלא כאלו כתבה עכ"ל:

ה **האידנא**. כתב הפרישה דעכשיו אין מצות עשה כלל לכתוב ס"ת דדוקא בימיהם שהיה אסור להם לכחוב דפין אלא בגלילה והיו צריכין ללמוד מס"ת אבל בזמנינו זה שנעשה לנו היתר לכתוב ספרים דפין כל א' בפ"ע א"כ למה לנו לזלזל בכבוד ס"ת בחנם ללמוד מתוכו שלא לצורך ע"כ אין לנו אלא לכחוב שאר ספרים כמ"ש המחבר אבל הט"ז כתב אף דמשמעות לשון הרא"ש משמע כדברי הדרישה מ"מ נכונים דברי הב"י דס"ל דגם בזמנינו איכא מצות עשה לכתוב ספר תורה דהיאך נבטל מצות עשה של ועתה כתבו לכם בחילוף הדורות:

סימן רעא

א **מעובדין**. כתב הש"ך משמע אם עבדו שלא לשמה אפי' בדיעבד פסול ואפילו כתבו עליו ס"ת פסול אבל הרא"ש והטור הביאו תשוב' הגאון שכתב הלכך אם יש להם יכולת להחזיר יריעות הקלף לידי מתוח ולהעביר עליו סיד לשמה מה טוב ואם אין יכולת

לעשות כן ואין להם ס"ת אחרת ולא קלפים אחרים יכתבו בו אף על פי שאינו מעובד לשמה ויקראו בה בצבור עכ"ל:

ב **שיאמר**. בפירוש ולא במחשבה לחוד כמ"ש בא"ח סימן ל"ב ס"ח:

ג **ס"ת**. כתב ב"י בא"ח סימן ל"ב אם מעובד לשם מזוזה פסול לתפילין ודאי דה"ה אם מעובד לתפילין פסול לספר תורה דקדושת ס"ת חמורה מתפילין עכ"ל ד"מ:

ד **בתחלה**. כתב הט"ז וה"ה כי מסייע בגמר ודאי מהני אלא דבא למעט שא"צ לסייע מתחלה ועד סוף ומ"מ נ"ל שלא נקרא סיוע אלא במעשה העיבוד עצמו אבל לא במה שמסייע להשחיר את העורות של תפילין וכל הנוהג קולא בזה הוא מחטיא רבים עכ"ל (ובדיעבד אפשר אפילו לא סייע כלל אלא שאומר לעובד כוכבים שיעבדנו לשמה די בכך ש"ך. וכתב הטור דתיקון הקלף והשרטוט א"צ שיהא לשמה:

ה **הגויל**. כתב הט"ז ג' שמות יש בזה גויל קלף דוכסוסטוס פי' גויל עור שנגרד ותקנו במקום השער ובמקום הבשר לא תקנו וכותבין בו במקום שער קלף ודוכסוסטוס הוא עור הנחלק לשנים חלק החיצון של צד שער נקרא קלף וכותבין בצד פנימי של בשר וחלק הפנימי שבצד הבשר נקרא דוכסוסטוס וכותבין בו בצד החיצון שכלפי שער. קלפים שלנו היינו שמגרדין ומתקנין את העור מב' צדדים יש בו דין קלף של הש"ס שכותבין בו לצד הבשר והם יותר נאים וקלים מגויל לכך כתב רמ"א שהם יותר מובחרים וכתב הש"ך דמדברי התוספות נראה שהספרים נכתבים על הנייר שאינו מחוק אבל מדברי סה"ת ושאר פוסקים נראה שצריך לכתוב דוקא על עור בהמה טהורה וכן מבואר להדיא בתוספות במנחות דף ל"א ע"ב עכ"ל:

ו **כשר**. מפני שהוא שחור:

ז **בימין**. ועיין בא"ח סימן ל"ב ס"ח דאיטר יד שמאל דידיה הוא ימין ש"ך:

ח **קנה**. כתב הט"ז שמעתי אומרים שאין בספרים הנדפסים קדושה כמו הנכתבים בכתב ולי נראה שאין חילוק בזה כלל (שמעשה הדפוס הוא קודש ככתב) ומביא ראיות מהש"ס דמוכח דדפוס מקרי שפיר כתיבה ומכל מקום לענין גט ודאי אין לעשות בדפוס כיון שקצת דומה לחקיקה אבל לענין קדושת הספרים כל המקיל עתיד ליתן את הדין עכ"ל: **ערב**

סימן רעב

א **אגודל**. כתב הרמב"ם פ"י מהל' ס"ת דין רוחב גודל האמור בכל השיעורים האלו ובשאר שיעורי התורה כולם היא אצבע הבינוני וכבר דקדקנו בשיעורו ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק והן באורך שתי שעורות בריוח עכ"ל:

ב **שבתוך**. כתב הט"ז שצ"ל בסוף. אבל עמוד הראשון שבתחלתו אין מצטרף ונלמד מחלל הארון ב' טפחים והיינו שהעמוד שבסוף נכלל בחשבון שהוא מוכרח להיות בתוך הספר אחר הגלילה אבל עמוד הראשון היה מונח על הס"ת ואינו נחשב בכלל עובי הס"ת עכ"ל וכתב הש"ך שדעת הרמב"ם דהיקף ששה טפחים בלא העמודים הם וע"ש בנתינת סדר היאך יעשה הרוצה לכתוב ס"ת שיעלה לו ארכו כהיקפו ע"כ:

ג **משוטטות**. פירוש כשהשיטות ארוכות טועה בראשי השיטות וכתב הגהת מיי' דשיעור ג"פ למשפחותיכם היינו דוקא בכתיבה דקה אבל בכתיבה גסה הכל לפי הנוי ואין עיניו משוטטות כיון שהכתיבה גסה וכן נוהגין. ש"ך:

ד **פחות**. ומבואר בטור שעיקר הנוי הוא משל ד' או ה' אלא שאין איסור אלא בב' או תשעה ומדברי הסמ"ג משמע דאם לא נכתב רק שני דפין ביריעה כשר בדיעבד וכן משמע בהרמב"ם דלא חשיב זה בין הפסולים עכ"ל הט"ז:

ה **פסוק**. כתב הש"ך אע"פ שאין בפסוק האחרון תיבות כמנין השיטות יעשה אותיות ארוכות כדי שתחזיק תיבה אחת ד' או ה' שיטין כדי שיסיים בסוף הדף. כ"כ הטור ומשמע הא אם יש הרבה פסוקים יכול לכתוב בכל שיטה תיבה אחת כמנין השיטין מיהו כל זה בסוף התורה כיון שא"א בענין אחר אבל באמצע התורה אין לעשות כן להמשיך האותיות לא לארכן ולא לרחבן אלא יכתוב כהלכתן מיהו אם אירע שהסופר כתב כן לא נפסל בשביל כך עכ"ל:

סימן רעג

א **ימעט**. פי' שלא יעשה אותיות קטנות בשטה העליונה ותחתונה כדי שישאר שיעור גליון. ובין פרשה לפרשה פי' כגון פרשה סתומה שצריכה להיות פתוחה באמצע וכתובה מב' צדדים לא ימעט הכתב כדי להתחיל בסוף עכ"ל הטור וכתב הט"ז ומשמע דבדיעבד מותר וכמו שסיים בסוף הסימן כל אלו הדברים למצוה מן המובחר:

ב **חוץ**. כתב הש"ך דוקא כולה חוץ לדף לא יכתוב אבל אות אחד בפנים ואחד בחוץ מותר ודלא כהלבוש:

ג **ונראים**. ומדברי הט"ז ושאר פוסקים נראה דאין קפידא בזה רק דוקא תיבה שלימה אסור. ש"ך:

ד **חציה**. כתב הש"ך משמע דאפילו יותר מג' אותיות יכול לכתוב חוץ לדף כיון שאינה רוב התיבה וכ"פ הב"ח אבל לא משמע כן בכל הפוסקים וכ"כ המחבר עצמו בא"ח סימן

ל"ב סל"ג גבי תפילין שלא יכתוב ג' אותיות חוץ לשטה ותימה שנראה שדברי המחבר סותרים זה את זה וצ"ע עכ"ל:

ה **בי"ה שמ"ו.** והם ב' דבראשית. יו"ד יהודה אתה יודוך. ה"א הבאים אחריהם. שי"ן שמר לך ויש עושים ש' שופטים ושוטרים. מ"ם מה טובו. וי"ו ואעידה בם כן הוא בהגהת סמ"ק אבל מדברי המרדכי נראה דוי"ו של בי"ה שמ"ו הוא וי"ו אחרת חוץ מואעידה בם ובהגהת מרדכי כתב מצאתי דבי"ה שמ"ו אפי' בדיעבד פסול אם לא נכתב בראש העמוד וכתב הט"ז ראיתי מעשה סופרים בורים הרבה כשאירע להם כ"ף פשוטה בסוף השטה ויש עוד מקום פנוי קצת וא"א לכתוב עוד תיבה אחרת הם מושכים הכ"ף פשוטה כזה ד וזהו פיסול גמור שהוא דלי"ת ולא ך' אלא הכ"ף פשוטה צריכה להיות רגל שלה פי שנים מן הגג וס"ת כזאת פסולה לקרות בה כלל וכשמתקן כ"ף פשוטה הזאת צריך למחוק אותה כולה ואח"כ יכתוב מחדש כראוי דאם לא ימחוק רק קצת מגגה יהיה כחק תוכות וכמ"ש בא"ח סי' ל"ב סי"ז ע"ש עכ"ל:

סימן רעד

א **שאסור.** וכתב הר"ן דמוכח מהירושלמי דאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק וה"ר מנוח כתב דוקא לכתחלה אבל אם עבר ועשה כך לא פסל וצ"ע אי אותן פרשיות שבתפילין יכול לכתוב בס"ת שלא מן הכתב כיון דגריסן עכ"ל ועיין בא"ח סימן ל"ב סכ"ט ונ"א וכתב הט"ז בשם סמ"ג אף שאמר בהתחלת הכתיבה שכותב לשם קדושת ס"ת יאמר עוד וכל האזכרות שבו לשם קדושת השם ע"כ ונראה שכן נכון דשמא ישכח אח"כ לקדש השם במקומו עכ"ל:

ב **כמלא.** כתב הט"ז דשיעור זה אינו אלא לכתחלה אבל בדיעבד אינו פסול אלא כשהן ממש כאחת על פי תינוק דלא חכים ולא טיפש וכ"ש אם נחסר איזה אות בסוף התיבה ותולה אותו בין השורות דלא נפסל מטעם שנאמר דהוי כאלו נכתב אות התלוי ממש בשורה ואם כן אין הפסק בין התיבות כלל ופסול הא ליתא דהא עכ"פ אנו רואים עכשיו שהם ב' תיבות וכבר טעה בזה מורה אחד עכ"ל:

ג **דיו.** כתב הט"ז היינו לצורך כתיבת ס"ת אבל לא לצורך דבר אחר והש"ך כתב דמשמע שאפילו מהשם יכול ליטול דיו ואפילו לכתוב בו דבר חול מותר דאין כאן אכחושי מצוה מיהו נהי דמשום אכחושי מצוה ליכא מ"מ משום בזוי מצוה איכא ליטול מהשם לכתוב תיבה אחרת או ליטול מס"ת ולכתוב בו דבר חול ולמ"ד דאין מדליקין מנר לנר משום

בזוי מצוה כמ"ש בא"ח סימן תר"ע ה"ה הכא אסור אא"כ שנוטל הדיו כדי שתתייבש מהר ולא להשתמש בו דבר וכן נ"ל עכ"ל:

ד **לגלול**. פי' הרא"ש בתשו' בעוד הדיו לח הוצרך לגלול הס"ת ונטל בקולמוס הדיו הכתובה כדי שתתייבש התיבה מהר ולא תמחק וכתב הט"ז נראה ברור דלא התיר הרא"ש אלא בטובל את הקולמוס ושואב מותרות הדיו ובו כותב אח"כ בתורה אבל אם ילך לאיבוד מהדיו שנתקדשה כבר הוי בזוי מצוה ותו דקיי"ל תשמישי קדושה אינן נזרקין (ובנה"כ כ' דאין בזוי מצוה כלל דהכא עושה בשביל כבוד התורה שתמהר להתייבש ולא שייך בזה תשמישי קדושה אינן נזרקין ע"ש):

ה **הסירו**. כתב הט"ז וא"ל למה יגרע מכותב מ"ם פתוחה ונדבקה דמהני אם גורר החרטום לחוד ונשאר כעין נו"ן ואח"כ כותב חרטום מחדש דכאן גרע טפי כיון שנראה כוונת הסופר שאינו חושש למסורת כלל ובודאי לשם זה כתבו והוה כמזויף מתוכו ופסול לגמרי משא"כ במקום שכתב בשוגג איזה טעות עכ"ל:

ו **פיסוק**. ונראה דאם היה בו פיסוק שיש תקנה לגרור אותה ול"ד לניקוד ששם עושה פיסול בגוף התיבה שנשתנה משמעותה בין מקרא למסורת אבל בפיסוק פסוקים אין פירוש התיבות משתנים ט"ז. וכתב עוד וראיתי בהרבה ס"ת שחם נזדמן השם בסוף שטה עושים סמוך להשם שני שרטוטין בדיו כזה ויש בזה עבירה שעושה שינוי ממה שהיה בתורת משה ע"כ יש לגרוד אותן השרטוטין יגמרי ועי' בסי' רע"ו ס"א. עוד נ"ל בס"ת שאין לה נקודות הראויות להיות על איזה מקומות כגון על אליו איה שרה או בשאר מקומות שאין לפוסלה מלקרות בה אף על פי שעדיין לא נתקנה שהנקודות הם רק מתקנת עזרא כמ"ש התוספות בזבחים פרק רבי ישמעאל עכ"ל [צ"ל בפיסקי תוס' פ' כל קרבנות סי' רל"ב]:

סימן רעה

א **סתומה**. וכן אם הפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה או שכתב כדרכו ולא הפסיק בריוח במקום הפרשה פסולה כ"כ הרמב"ם וכתב הב"ח דדעת הטור דאם הניח פנוי במקום שא"צ אינה פסולה בדיעבד ואין דבריו מוכרחים עכ"ל הש"ך וכן דעת הט"ז כהש"ך:

ב **לתקנו**. ובלבד שלא ימעט הכתב בשביל ריוח בבין פרשה לפרשה מיהו דיעבד אינו מעכב אם מחק לפניו או לאחריו ומיעט הכתב ש"ך וע"ל ס"ס רע"ט והט"ז כ' דלדעת הרשב"א ההיא דלא ימעט הכתב אינו אלא לכתחלה שיזהר מזה שלא יבוא לידי כך

אבל בדיעבד כשר למעט (ולפ"ז אם כבר טעה ועשה מפתוחה סתומה או להיפך מקרי זה דיעבד ומותר לתקנו על ידי שימעט הכתב וק"ל):

ג **נקבים**. כתב הש"ך משמע דמשום כבוד השם הוא דאסור אבל לא בשאר תיבות ודלא כדמשמע מהלבוש שהטעם הוא מפני שעושה נקבים ביריעה ולפ"ז אפילו בשאר תיבה אסור וז"א דבשאר תיבה לא אסרו כלל ומ"ש הרב ולעשות נקבים ביריעה לאו לאפוקי אם מסיר הקליפה הדקה העליונה כי זה נראה כ"ש דאסור דהוא יותר בזיון וקרוב למחיקה אלא שבא למעוטי שאם היה השם כתוב מתחלה על מטלית שהיה דבוקה בנקב שאז מותר להסיר המטלית עם השם דדוקא לחתוך ולקדור השם הוא דאסור אבל במטלית שרי להסיר לצורך תקון עכ"ל:

ד **תשעה**. כב"י כשאין בו שיעור ט' אותיות קטנות אפשר דפסול נמי הוי ומיהו יש פוסקים דבדיעבד סגי בריוח ג' אותיות עכ"ל הש"ך אבל הט"ז כתב דלהלכה אין לנו אלא כדברי הש"ע שהוא מוסכם מרוב הפוסקים:

ה **אותיות**. דהיינו ג"פ אשר:

ו **הרמב"ם**. וכתב הט"ז דשני פלוגתות יש בין הרמב"ם להרא"ש חדא דאם עושה מקום פנוי בתחלת השטה כדי ט' אותיות ומתחיל הפרשה באמצע השטה זהו סתומה להרמב"ם ופתוחה להרא"ש שנית אם מסיים בסוף שטה או שיש מקום פנוי אלא שאין בו כשיעור ט' אותיות אח"כ מניח שורה א' כולה פנויה ומתחיל הפרשה בשורה שאחריה בתחלתה זהו להרמב"ם פתוחה ולהרא"ש הוי סתומה והכלל להרמב"ם אינה פתוחה רק המתחלת בראש השיטה ואין סתומה רק המתחלת באמצע השיטה או בסופה עכ"ל וכתב הלבוש דלדעת הרמב"ם נ"ל דה"ה אם נזדמנה לו כן בשטה התחתונה שבסוף הדף שלא נשאר אלא מעט או שגמר בסוף השטה מניח שטה העליונה שבראש הדף שאחריו חלק ויתחיל לכתוב בשניה נמצא שמניח פנוי ביניהם שטה ועיין בתשו' מהרש"ל ס' ל"ז וברמב"ם פ"ח מהס"ת שהאריך לבאר הפרשיות סתומות ופתוחות:

ז **כתובה**. כ' הש"ך ומ"מ משמע דהיינו דוקא כשנמצאת ס"ת שאינה כתובה כפי דברי הרמב"ם דיש לתלות ולומר שנכתב' ע"פ איזה גדול אחד אבל אם ידוע שהוא טעות סופר שטעה ושינה מסדר הרמב"ם במקום שאין שום פוסק חולק עליו נראה דפסולה היא אף בדיעבד וכ' עוד שנשאל ע"ד הס"ת שראוי להיות בפ' צו וידבר ה' דכל חלב פחוחה כאשר היא בכל ס"ת ואינה פתוחה ורצו לפסלה והשיב דברור הדבר דספרא דוקנא כתבה ע"פ הרמב"ם שלא מנה זאת הפתוחה כלל במנינו של כל הפתוחות בתורה בודאי שס"ת זו היא כשרה וישרה וברורה תורת ה' טהורה עכ"ל:

ח **אריח**. פירש הט"ז (*) דאריח בת ג' טפחים ולבינה היא טפח ומחצה ור"ל האריח הוא הכתב והלבינה היא מקום פנוי והש"ך פירש איפכא דהלבינה ג' טפחים ואריח טפח ומחצה:

ט **ושאר**. דהיינו כצורה הזאת וכן כולם זה אחר זה עד גמירא ועיין ברמב"ם עוד כמה דינים ומנהגים בכתיבת ס"ת:

סימן רעו

א **פסול**. ולא מהני העברת קולמוס עליהן לשמן. ש"ך וכתב הב"ח דאם נתכוין וכתב לשם קדושה אע"פ שלא הוציא בשפתיו אינו פסול בדיעבד הואיל והוציא בתחלת כתיבת הס"ת בפיו וע"ל ר"ס רע"ד והט"ז כ' דלא מהני מחשבה בקדושת השם אלא צריך דוקא להוציא בשפתיו אם לא שאם בתחלת הכתיבה אמר בפירוש וכל אזכרות שבו אני כותב לשם קדושת השם כמ"ש בשם הסמ"ג בסימן רע"ד הבאתיו שם בס"ק א' ע"ש (ובנה"כ השיג עליו וכתב דאישתמיטתי' דברי הרמ"א בא"ח סימן ל"ב סי"ט ע"ש):

ב **מומין**. כתב הט"ז משמע דאם כ' השם במקום אחר בטעות שלא במקומו וכתבו לשם קדושה הוי קודש וצריך גניזה אבל שם שנכתב שלא בכונה אין בו קדושה עכ"ל:

ג **ישיבנו**. כ' הש"ך ואם השיב לא נפסל כך משמע בב"י ופירש מ"ש במס' סופרים הפסיק באמצע השם פסול היינו שעשה שם א' כשני שמות כזה ראו בן עכ"ל ור"ל דהאי השם אינו שם קודש אלא כל תיבה קרוי שם כמה שמצינו הרבה פעמים בש"ס תיבה בלשון שם ודלא כהב"ח שהבין דהוא שם קודש עכ"ל ואם מלך א"ה שואל בשלומו מותר להשיבו כמ"ש גבי תפלה בא"ח ר"ס ק"ד:

ד **יחפש**. משמע דלכתוב מקודם אות אחרת של חול על איזה דבר אסור דכיון שדיו זו מוכנת לשם אין ראוי לכתוב בה דבר חול. ש"ך:

ה **האזכרות**. כתבו הט"ז והש"ך דלאו דוקא האזכרות אלא ה"ה שאר ס"ת ונקט אזכרות משום דבשאר דברים מהני תקון למחוק אותם משא"כ באזכרות שהרי אסור למחקם ודלא כהלבוש שכ' דבשאר דברים כשר בזרק עליהם זהב ע"ש:

ו **ומקצתו**. והב"ח כ' דדעת הטור וקצת פוסקים דאין לפסלה בדיעבד אבל הט"ז כ' בשם הרמב"ם דאפילו בדיעבד פסולה וכן יש לכוין לשון הטור ע"ש וע"ל סימן רע"ג ס"ו:

ז **המחק**. משמע קצת דעל המחק וגרד עדיף מלתלות וכן דעת יש פוסקים והלכך היכא דאפשר לתקן בתלי' או לכתוב על המחק וגרד לא יתלה וכמדומה לי שכן נהגו עכ"ל הש"ך:

ח **ואין**. כתב הש"ך דהג"ה זו אין ענינה לכאן דמהיכא תיתי לחלק כאן בין ס"ת לשאר ספרים ואדרבה כ"ש היא דמותר בשאר ספרים אלא הג"ה זו שייכא לעיל ס"ו דמקצתו תלוי פסול היינו אפילו בשאר ספרים אין לתלות מקצתו וכן הוא בסה"ת עכ"ל ומ"ש המחבר שלא יצא מן השם חוץ לדף פי' על הגליון חוץ לשטה והרבה סופרים טועין וסברי דאין לכתוב השם בסוף השטה ולכך כשמזדמן להם השם בסוף שטה הם מאריכין ומקצרין שאר האותיות שלא כדין גם קצת עושים רשומים בסוף אחר השם כמ"ש בסימן רע"ד ס"ק ו' ויש לבטל מנהגם בזה:

ט **מאחריהם**. וכתבו הט"ז והש"ך אבל מלפניהם כגון ל' מן לה' או ב' מן בה' או הא' מן האלהים וכיוצא בו מותר למחוק (אבל הנטפל לאחריהם יש בו קדושה שכבר קדשו השם) וכ' הט"ז דאם שכח לכתוב כ"ם של אלהיכם יכול לתלות בין השיטין ואין בזה משום תולה מקצת השם דהא לא מן השם הוא זה (ואף מי שעולה על לבו להחמיר בזה לכתחלה מ"מ בדיעבד פשוט דאין לפסלו) ואם שכח היו"ד מאלהינו וכתבו חסר אלהנו אין לזה שום תיקון אלא צריך לסלק היריעה לגמרי (דהיו"ד היא שרשית של השם) ומ"מ כיון שכבר נהגו הסופרים לקדור השם שנכתב בטעות ע"כ אם אינו אפשר בקלות לסלק היריעה ולכתוב אחרת גם בזה יעשה כן ע"ש שהאריך בזה מאד במה שמבואר בענין זה בתשו' משאת בנימין וכ' הש"ך דשם של חול אלא שהוא נכתב כשמות הקדושים כגון והייתם כאלהים וכה"ג מותר למוחקו וכן שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה מותר למחקו לצורך תיקון דוקא אבל לגוז ולגנוז שרי אפילו שלא לצורך תיקון אבל בנכתב לשם קדושתו אפילו לגוז ולגנוז לצורך תיקון אסור ואם הרבה שמות נכתבו שלא לשמן בס"ת אסור למחקן אע"פ שהוא לצורך תיקון משום דמחזי כמנומר עכ"ל:

י **אלוה**. בטור כתב עוד אלהי וכן הוא במקצת ספרי הרמב"ם והטעם דשם אלהי הוא גם כן שם העצם והיו"ד מכלל שורש השם וכן דעת כסף משנה מאחר שמצינו בשם אלדים שגם היו"ד היא שרשית ה"נ הוא בשם אלדי עכ"ל ט"ז וכ' עוד שנמצא בס"ת בפסוק ויטוש אלוד עשהו חסר וי"ו ופסק דאינו מועיל לתקן ולתלות הוי"ו כיון דמגוף השם הוא במקום הזה אלא דיש לקדור השם ולכתוב אחר במקומו עכ"ל:

יא **מחמירין**. הטעם מבואר בתוס' דהחמירו בזה יותר מבש"ד וצ"ב לפי שזה שם המיוחד הוא:

יב **לספק**. דכיון דכל העולם קורין אותה ה"א אלא שנפסלה בנגיעתה לגג הוי כמוחק השם משא"כ בנפסלה ממש אין עליה קדושה כלל ודמיא לדיו שנפלה על החי"ת ט"ז וש"ך:

יג **שלום**. כתב הש"ך ורוב העולם אינם נזהרין בזה וכ"כ בתשו' הרא"ש דמותר (ובנה"כ מסיים אמנם בתוס' פ"ק דסוטה דף י' ע"א מוכח דאסור ואי' שם להדיא גדולה מזה דשלום הוא משמות שאינם נמחקין והא דלא תני ליה בהדי ז' שמות שאינם נמחקין משום דתנא ושייר ע"ש ומ"מ צ"ע לדינא דמדברי שאר פוסקים לא משמע כן דלא לישתמיט חד מינייהו דכתב כן וצ"ע למעשה עכ"ל וע"ש):

סימן רעז

ויפרוש. בפ' בתרא דעירובין אמרינן היכא דלא אפשר בפריסת בגד יהפוך הכתב דאי לא אפיך איכא בזיון כתבי הקדש טפי וכתב הב"ח מכאן יש ללמוד שלא ילך אדם חוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה דלאו דוקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרים וכ' הש"ך וידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד והוא ש"ומר ד"פין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא שמשכח תלמודו עכ"ל:

סימן רעח

א **לסופה**. וכ' הב"ח כיון דאינו אלא תקנת חכמים כדי שלא יקרע הס"ת לא מיפסל ס"ת בהכי וכ"כ הר"ן ושאר אחרונים:

ב **בגידים**. אבל אסור לדבק סביב העמודים כי בימים רבים מתייבש הדבק ומתרפה מעל העמודים כ"כ מהרי"ו ובד"מ מסיים בשמו מיהו בשעת הדחק שרי ולא נמצא כן במהרי"ו שם עכ"ל הש"ך:

ג **במשי**. וה"ה בין היריעות כן הוא בת"ה שם ומוכח שם להדיא דכ"ש אם נתפר במשי במקום הקרע שכשר בשעת הדחק עכ"ל נה"כ:

ד **מחוברות**. והט"ז חולק ע"ז ופסק דבעינן שיהיה רובו מחובר דוקא (כדי שיהא נקרא הכל ספר א') ובאם לאו אסור לקרות בו (ובנה"כ השיג עליו וכ' שדברי המחבר עיקר ע"ש):

סימן רעט

א **הכשר**. כתב הש"ך היינו כשלא קרא ג' פסוקים אבל קרא ג' פסוקים ויכול להפסיק שם מברך לאחריה ומשלימין המנין בס"ת האחרת כמ"ש בא"ח בסימן קמ"ג ס"ד:

ב **הטעות**. והט"ז פסק דאם נמצא הטעות בקריאת האחרון ינהוג כדברי המרדכי לקרות הטעות בעל פה ויגמר בספר ההוא כל הקריאה הצריכה ולא יוציא אחרת מטעם כבוד הצבור ואע"ג דיקרא אח"כ למפטיר מ"מ אין שייך כאן כבוד הצבור דהא בלא"ה מפסיקין קצת באמירת קדיש ואם נמצא הטעות בקריאת מפטיר ג"כ לא יוציא אחרת אלא יאמר בע"פ עכ"ל:

ג **הפסק**. דבכה"ג פסול כיון שהרחיק התיבה עד שנראית כשתים כדלעיל סי' רע"ג ס"ד עכ"ל הש"ך:

סימן רפ

א **יתפור**. כתב הב"ח כל זמן שלא תפרו אפילו לא נקרע אלא בשטה אחת אסור לקרות בו עד שיתפור אבל הט"ז כ' דלא נראה לו דאין כאן פסול לגמרי כל שהוא בפחות משלשה אלא דקמ"ל דאין איסור בתפירה דלא תימא דמיגניא בכך שזהו טעם שלא יתפור בנקרע עד שלשה משום דמיגניא ובעינן זה אלי ואנוהו קמ"ל בפחות משלשה לא מיגניא אבל באמת אף אם לא תפרו כשר אם אינו בתוך ג' (ובנה"כ כתב דאין נראין דבריו דמדברי הפוסקים משמע דצריך לתפור ע"ש) ואם הוא בתוך ג' כתב הט"ז דצריך לסלק היריעה ופשוט שגם בדבוק מבחוץ בקלף לא מהני בזה ונראה דבדיעבד אם תקנה בתפירה או בדבק וזה נמצא בשעת הקריאה שאין להוציא אחרת בשביל זה וכ"ש אם אין שם ס"ת אחרת שיש לקרות בזאת התורה עכ"ל וכ' הב"ח דדין זה שנקרע היינו דוקא שהקרע התחיל ביריעה בגליון למעלה או למטה ובא בתוך ג' שיטין בזה לא יתפור אבל אם לא נקרע הגליון אלא שנקרע בתוך השיטין לבד אפילו בד' וה' נמי יתפור (והרא"ם ח"א סימן פ"ט לא כ"כ. ואנן נוהגין לדבק קלף עליו מבחוץ וכ' מהר"מ הלוי נראה שכל שלא נקרע גוף היריעה או נסדק מעבר לעבר רק שריטה ע"פ שטחיות הגויל והגויל קיים אין לחוש) ואם רק הגליון בלבד נקרע למעלה או למטה יכולין לקרות בה לכתחלה עכ"ל ונכון הוא ומ"מ נראה דלכתחלה יתקן כל מה דאפשר. ש"ך:

ב **יותר**. וכ' בנה"כ שמצא בהרבה תשובות שפסקו דאפילו יותר משלש יתפור ואין ספק אילו ראה הרב דברי הפוסקים אלו לא היה כותב כן עכ"ל והב"ח כתב דס"ת דידן לכ"ע יתפור שהרי הגידין הם לבנות והקלפים שלנו ג"כ לבנות א"כ הדבר ידוע שאין התפירות ניכרות בס"ת ואפילו בג' יתפור וכן לדבק קלף על הקרעים בדבק:

ג **לתיבה**. כתב הש"ך נ"ל פירושו דברישא מיירי בין אות לאות ומ"מ לא נתקלקל האות וכאן מיירי בין תיבה לתיבה ולא בין אות לאות הלכך יתפור והט"ז כתב ולענין הלכה יש להחמיר בין תיבה לתיבה כמו בין האותיות כדעת הטור בזה דתוך ג' לא יתפור:

ד **לדבק**. כתב הש"ך כלומר אם הוא קרע הבא בתוך ב' שיטין או בתוך ג' ועפיץ בענין שמותר לתפור מותר ג"כ לדבק אבל אם אסור לתפור אסור לדבק ג"כ אבל מדברי הב"ח משמע דאפילו היכא דאסור לתפור מותר לדבק דהא בקרע תוך ג' דאסור לתפור מתיר

הרא"ש לדבק ונ"ל דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בשעת הדחק מיהו כל זה כשלא נחלק האות אבל אם נחלק האות אסור לדבק בכל ענין עכ"ל:

ה **הדבוק.** וכתב הב"ח דמהרי"ק התיר מה שנהגו לטלות במטלית על נקבים ביריעה קודם התחלת כתיבת ס"ת ואח"כ כותבין על הטלאי דלא כמקצת חכמים שהביאו ראיות לאיסור ודחה הוא ראיותיהם ול"נ עיקר כדברי האוסרים אלא מאחר שנהגו הקדמונים לקרות בס"ת כזו לפני גדולי עולם ולא מיחו בידם ע"כ אין לשום גדול למחות ולהורות הוראה לאסור לאחרים אבל המחמיר לעצמו בס"ת שלו הרי זה משובח ותע"ב מיהו נראה אם כ' מקצת האות על היריעה ומקצתו על הטלאי ה"ז פסול לדברי הכל דכשתחלק הטלאי ימצא כאן חצי אות וכאן חצי אות ולא עוד אלא אפילו נכתב האות כולו על היריעה אלא שמקצת הדיו מצד א' של האות ההוא עובר גם על הטלאי לא מהני הקפת גויל שבטלאי לאות שנכתב על היריעה אלא האות שביריעה צריך להיות מוקף גויל ביריעה עצמה בלא טלאי וכן האות שבטלאי צ"ל מוקף גויל בטלאי עצמו בלא היריעה עכ"ל והט"ז חולק ע"ז וכתב דכיון שבקלף הדבוק מהני למה שכתוב עליו דהוי כמו שנכתב על היריעה למה לא יועיל ג"כ לכתוב חציה ע"ז וחציה על זה:

ו **נחלק.** ול"ד למ"ש בא"ח סימן ל"ב סט"ז דאם נפסק א' מאותיות הפשוטות שהוא כשר דהתם מיירי שלא נשתנה צורת האות אף על פי שחלוק ולא נדבק בדבק ע"ש כ"כ הלבוש:

ז **צריך.** וכתב הט"ז נראה דבדיעבד אינו פסול בזה והש"ך כתב ונראה שטוב שסופר הראשון יכתבם אם אפשר וסופר אחר יראה ג"כ שמה שהוא מחזיר יהא כמדת הראשון בכתבו עכ"ל (ובת' ח"צ שאלה י"ט הורה שאין מחליפין רק היריעה א' הן בלה או נקרע ס"ת באופן שצריך לסלק די בסילוק יריעה א' ואם היריעה בת ו' דפין די בסילוק ג' דפין ע"ש. אבל תשו' ש"י ח"ב שאלה פ"ט מחלק בין היריעה שבלה שהיא שמנה צריכה להחליף ג' יריעות כפסק הש"ע משא"כ בשאר תיקוני ס"ת ודאי די בסילוק א' מהם. ובכה"ג מחלק בתשו' מהר"י כהן סי' מ"ט וחוט השני סי' פ"ו ובס' חב"י סי' ע"ז. ועיין ט"ז ס"ק ה'):

סימן רפא

א **יגנז.** אפילו כתבו למכור לישראל. תוספות. ש"ך. וכתב הט"ז דבטור הוסיף ואין קורין בו נראה דקמ"ל דאפילו בבית אין קורין בו ביחידות אפילו ביש ספק מי כתבו ונ"ל דיש עוד חילוק בין זה לשאר הפסולין דהיינו כל פסול שנראה לכל פסולו ודאי קורין בו ביחידות ואין חשש שיקראו בו בציבור אבל בפיסול שאינו מוכח כגון שאינו

מעובד לשמה יש לאסור לקרות בו אפילו ביחידות שמא יקראו בו בציבור כמו שמצינו לענין ספק טריפה בסי' נ"ז שלא ישהנו מפני התקלה עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו בזה וכ' דל"ד לספק טריפות ע"ש) ועיין בא"ח סימן ל"ט:

ב **יזלזל**. ומשמע בש"ס דאין לומר לעובד כוכבים שיתן לו בזול יותר מדאי פן יכעוס וישליכה למקום האבוד וכתב הט"ז כשהעובד כוכבים רוצה הרבה יותר מכדי דמיו לא יסלק וימשוך ידו ממנו תיכף אלא צריך לעסוק עמו בדברי ריצוי אולי ימכרנו בכדי דמיו ומעט יותר ואם אח"כ עומד בדעתו אז מניחין בידו וילך לו ולא קודם לזה עכ"ל:

ג **שבזזו**. וכתב הש"ך ונ"ל דה"ה במקומות שאין העובדי כוכבים יודעים לכתוב דאמרינן מסתמא בזזו אותם:

ד **עבד**. והדרישה כ' שמדברי הרי"ף והרא"ש והטור נראה דדוקא גבי תפילין פסולין עבד ואשה וקטן ולא בס"ת אבל הש"ך כ' שאינו מוכרח ונראה דבקטן אפילו הגיע לחינוך פסול כמו גבי תפילין וכן משמע בלבוש להדיא עכ"ל:

ה **שכרו**. כ' הש"ך משמע אם כתב לו בחנם כגון במתנה וכה"ג אינו נאמן כיון שיצא מתחת ידו:

ו **מיהו**. כ' הט"ז פשוט שזה קאי גם אחלוקה ראשונה שלא כתב האזכרות לשמה וקשה לי אם כן דיש לו עכ"פ איזה שכירות מאי שנא רישא דאנו אומרים שמא לא נתכוין אלא להפסיד על הלוקח ה"נ נימא כן ולפי מ"ש בסמוך דכל שיש פסול בדרך שאינו ניכר אסור לקרות בו אפילו ביחידות אתי שפיר כאן דודאי א"צ ליתן לו שום שכר כיון שאסור לקרות בו אפי' ביחידות דאתי למיקרי ביה בצבור כיון שאין הפסול מוכח מתוכו בזה ודאי ניחא דא"צ ליתן לו שום שכר (ובנה"כ כ' שלא ראה דברי המרדכי פ' הנזקין ששם מבואר קושיתו והוא מתרצה בענין אחר ע"ש):

סימן רפב

א **גבוה**. כתב הט"ז ונראה דהס"ת צריך שתהיה גבוה מן האדם אבל איפכא לא הוי דרך כבוד ונ"ל דהרבנים שעומדים לפני ארון הקדש אינן בכלל איסור זה שעומדים אחוריהם לארון הקודש כיון שהס"ת מונחת באה"ק הוה כמו ברשות אחרת עכ"ל:

ב **שיעמוד**. ואם עומד לפוש דינו כמהלך מאחר שאינו עומד דרך קבע. כ"כ הכסף משנה וע"ל סימן רמ"ב סי"ח:

ג **השומע**. כתב הש"ך כן הוא בכל הספרים אבל אין נוהגין כן וכ"כ הב"י שנהגו שלא לעמוד מפניהם ומעולם לא נשמע פוצה פה לערער בדבר שיהיו צריכים לעמוד לפני

חומש ונראה שכצ"ל יש מחמירים ואומרים השומע קול הנושא וכו' ואלמטה קאי וכן גרס בלבוש עכ"ל וכתב הט"ז דבב"י מביא בשם ה"ר מנוח שע"כ נהגו לעשות פעמונים ולא נראה לע"ד דא"כ בשבת אין להוציא ספר תורה הזאת דמשמיע קול לכך נראה לי שאין לעשות אותן פעמונים ומש"ה לא הביאו רמ"א וכבר ראינו שהיה כן באיזה בהכ"נ ומיחו בהם וסלקום עכ"ל:

ד **מפחד**. והב"ח כ' ולענין הלכה נקטינן דשלא במקום סכנה לא שרי אלא בחיקו כנגד לבו ואפי' בשאר ספרים ובמקום סכנה נמי לא שרי אלא להכשילו לאחוריו אבל לא לרכוב עליו ע"כ ובודאי היכא דאפשר להחמיר בכבוד תורה עדיף אבל היכא דלא אפשר מותר אפילו לרכוב עליהם עכ"ל הש"ך:

ה **המטה**. וראוי להחמיר שיהא מקום הס"ת גבוה ממנו י' טפחים ולא יפחות מג' טפחים דכל דבציר מהכי לא חשיב גובה כלל ב"י ונראה דמדת חסידות קאמר אבל מדינא סגי בגובה טפח לכ"ע. ש"ך:

ו **ספרים**. וכתב הר"ר מנוח דוקא שלא בשעת זמן בהמ"ד אבל בזמן בהמ"ד והמקום צר לתלמידים מותר לישב בשוה עם הספרים והפירושים וכן היה נוהג ה"ר משולם מבדרשי אך כשלא היה במקום ב"ה היה מדקדק שיהא הספר נתון ע"ג דבר אחר כל שהוא וכ' בעל ספר א"ח ונראה שאין להקל בדבר שלא יראה כמזלזל בכבוד הספרים עכ"ל ב"י:

ז **יניח**. בחשו' רמ"א סימן ל"ד כ' שאין לישב על תיבה שיש בה ספרי קדש וכ' הט"ז דנ"ל אפי' מונח עליה הרבה מטלטלין זה על זה לא מהני והטעם דלישב עליהם הוה גנאי ביותר אבל אם נתחבר לכותל במסמרין מותר לישב שם עכ"ל (ובנה"כ סתר דבריו וכתב דהרב רמ"א עצמו הניח שם בצ"ע מטעם כיון שהספרים שלנו אינן כתב אשורי ע"ש):

ח **נדות**. ועיין בא"ח סימן פ"ח מדין נשים נדות לתפלה:

ט **ת"ח**. אפי' אינו אלא שונה הלכות ולא שימש ת"ח כ"כ בא"ח סימן קנ"ד ס"ה:

י **עושין**. כב"י היינו דרשות לעשות כן ואין חיוב בדבר וכ"פ הב"ח דיכול לגנזם:

יא **והונח**. תרתי בעינן דהזמנה לחוד לאו מילתא היא ונראה דה"ה אם אומר כסף זה לתשמיש ס"ת אין בו משום אמירה לגבוה דהא יכול למכרה ודוקא גבי צדקה אמרינן כן בסימן רנ"ח סי"ג עכ"ל הט"ז:

יב **תפוחי**. פי' הט"ז שהם של ס"ת דרבים ולא מכרוהו שבעה טובי העיר אבל של יחיד מבואר בסי"ח:

יג **טעיות**. זה מדברי ריב"ש וז"ל אם חסר אות אחת או שייתר אות א' כיון שהוא פסול אין בו קדושת ס"ת והוא כחומשין וימכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ע"כ ממילא ה"ה ביחיד בס"ת שלו עכ"ל הט"ז:

יד **כבוד**. כ' הט"ז נ"ל דאותן אנשים שנוהגים בשעת לימודם בספר ורוצה להגבי' הספר שלומד פושט ידו ולוקח ספר אחר ומניח תחת ספר זה שלומד דאיסורא איכא משום בזיון כי בזה מבזה הספר להיות לתשמיש מה שיוכל לעשות בעץ או באבן אם לא כשהספר התחתון מונח כבר ודאי שרי להניח השני עליו ובתשו' מהרי"ל מביא בשם ספר אגודה דאין לעשות תשמישי ס"ת מבגד שנשתמש בו הדיוט ומ"מ נראה דהיינו דוקא בדבר שהוא תשמיש קדושה עצמו כגון אותן הנזכרים בא"ח סימן קנ"ד אבל חשמיש דתשמיש כגון אותן הנזכרים שם מותר לעשות מבגד ואם נעשה כבר תשמיש קדושה ממנו אסור לעשות אח"כ ממנו תשמיש דתשמיש דלהקל לא אמרינן דלא נתפס ביה הקדושה עכ"ל:

סימן רפג

א **מגילה**. ודעת הרי"ף ושאר פוסקים דמותר משום עת לעשות לה' וגו' שהרי אין הכל יודעים בע"פ ואין לכל העולם חומשים בב"ה ויבואו לידי ביטול ק"ש ותפלה וכתב הב"ח שכך המנהג פשוט בכל המדינות ע"כ ומה"ט שאין כותבין התורה מגלה אין כותבין ג"כ מהתורה מגלה לתינוק אפי' להתלמד דדוקא חומש בפני עצמו שרי אבל לא מגלה מגלה עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז מ"ש הב"ח דכן המנהג להתיר היינו כדי להתלמד בו משום עת לעשות וגו' אבל אותן שכותבין פסוקים על הכותל לאיזה סימן טוב לאו שפיר עבדי דהתורה חתומה ניתנה:

ב **מותר**. דכיון שיש בה שינוי אינו דומה למגלה מס"ת:

ג **בטלית**. וכ' הלבוש אבל התירו לכתוב פסוקים על המפות של ס"ת מפני שהם תשמישי קדושה ואסור לנהוג בהם קלות עכ"ל:

סימן רפד

א **צחות**. וכ' הש"ך מיהו בירושלמי פ' בתרא דמגלה משמע קצת דאפילו בכה"ג אסור (ודוקא בכתב אשורית) וכ"כ יש פוסקים:

ב **העליונה**. ובס"ת ממש צריך שרטוט בכולה כדלעיל סימן רע"א סעיף ה'.

סימן רפה

א **יאריכו**. דכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגו':

ב **יוצא**. וכשיוצא לדרך חוץ לעיר יניח ידיו על המזוזה ויאמר בשמך ט"ל אטל"ה כי טל בגימטריא כוז"ו. כ"כ במהרי"ל:

סימן רפו

א **מדינות**. מוקפות הרים ובקעות בכמה פרסאות ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר. רש"י:

ב **רפת**. ואע"ג דהוא במקום הטינופת מ"מ לא נפיש זוהמייהו והדרישה כ' כלל הדברים דהיכא דאיכא משום קדושה כגון בהכ"נ או היכא דאיכא מקום טינופת אז בעינן בית דירה ממש שידור בה תמיד אבל היכא דליכא חד מהנך כגון מתבן כו' אפילו אינם דרים שם ממש כיון דיוצאים ונכנסין בו חשיב בית דירה עכ"ל ולולין הוא חדר בנוי העשוי לאווזין ותרנגולים. ש"ך:

ג **חייבים** עיין. בסמ"ע בח"מ סימן תכ"ז ס"ק ב':

ד **פטור**. כיון שהמקצת של עובדי כוכבים וגם משום סכנה שלא יאמר העובד כוכבים שהישראל עושה מעשה כשפים. ש"ך:

ה **שמקצת**. אפילו רובם ישראלים פטורים משום סכנה ומזה הטעם אין עושין מזוזה בשערי רחובות כגון בק"ק קראקא ובק"ק פראג שקבעו שערים ברחובות היהודים ונסגרים בלילה ולא קבעו בהם לעולם שום מזוזה ועוד מטעם אחר אין עושין שם מזוזה משום דהעובדי כוכבים בודאי יטלוה ויבזוה וא"כ יהיו גורמין בזיון לכתבי הקדש ומכאן למדו לישראל החוכר חכירות מן השר למכור יין שרף או שכר או מי דבש שקורין שענ"ק והעובדי כוכבים ממלאים הבית בכל יום ורגילים ליקח המזוזה ונוהגין בהן מנהג בזיון שאין לעשות מזוזה באותן פתחים אא"כ שהפתח היא במקום שמור מעובדי כוכבים שלא יטלו המזוזה. עכ"ל הש"ך:

ו **חייב**. וכתב בס' מעדני מלך ואלא מיהא איכא לברורי אם אותו החדר יש לפנים ממנו עוד חדר אחר ושם אינו משכב לנשים לתשמיש המטה והוא חדר שחייב במזוזה אלא מפני שהיכר ציר ודלת סובבין אותו וא"כ חלל הפתח מבחוץ לתוך חדר משכב נשים כו' נראה בעיני שיש לקיים מצות מזוזה בחדר שאנו דנין עליו לקבעה אחורי הדלת עכ"ל והב"ח כתב דנתפשט המנהג שאין עושין מזוזה כ"א בפתח הבית הסמוך לר"ה והיינו משום דהנשים רוחצות בבית החורף בחורף ובהחדרים בקיץ ועומדים שם ערומים וכו'

ומקרוב נהגו הלומדים לעשות מזוזו' לכל הפתחים שבבית ומיהו צריכין ליזהר שלא יעשו מזוזה במקום שרגילין שם לרחוץ ולכבס טנופת דבגדי קטנים ע"כ ומיהו נראה שיש לתקן מזוזות בכל הפתחים ויכסה המזוזות כדלקמן ס"ה. ש"ך:

ז **לכסות**. כתב הט"ז מזה למדתי שאותן האנשים שאין עושין מזוזה מחמת שאומרים שגנבים גונבים אותה משם ונוהגין בזיון שאין זה מציל עליהם שיכולים ליתן המזוזה שם באופן שלא תהיה מגולה כלל מבחוץ אפי' נגד השם של שד"י דזה עכ"פ יותר טוב מלבטל המצוה לגמרי וכתב בב"י בשם סמ"ג ואפילו בפתח הבית במקום שתחלת שליש העליון הוא למעלה מי' טפחים יכול להניחה ואע"פ שהחזירים מצויים שם עכ"ל:

ח **נראית**. כ' הט"ז נ"ל דאין לעשות בלי כיסוי כלל דנמשך מזה עבירה שע"י משמוש בכל פעם ימחק שם שד"י כמו שאנו רואין ברוב בתים אלא יכסהו בחתיכ' זכוכית וממילא יהיה השם נראה ובזה בטלה גם טענת המקילים בעשיית מזוזה מחמת שמצוי שם טינופת או הנשים רוחצות שם דבזה הוי כיסוי אע"פ שנראה רק בחדר שאיש ואשתו משמשים שם לא די בכיסוי זכוכית וצריך לכסותה בשעוה עכ"ל:

ט **חלונות**. פירוש מכל הרוחות. נ"י:

י **שער**. הוא בית קטן אצל שער החצר והגנה שהשומר יושב שם פטורים כיון שאינם מיוחדים לדירה:

יא **וי"א**. כתב הש"ך וצ"ע דהא הי"א אלו גם במרפסת וגנה מחייבין ועב"ח ופרישה:

יב **בשתי**. כתוב בטור מלבד הפתח שנכנסין לשם מן רשות הרבים דפשיטא שצריך מזוזה:

יג **לחוש**. בטור כ' וכן עשה הר"מ מרוטנבורג מזוזה לבה"מ ואמר כשהיה ישן בו שינת צהרים היה רוח רעה מבעתו קודם שתיקן בו מזוזה והב"ח כתב דנכון הוא כשיקבע מזוזה בפתח הבית ויברך עליה שיהא דעתו ג"כ על קביעת המזוזה שבבה"מ ויקבע אותם זה אחר זה תחלה בפתח הבית ואח"כ בפתח בה"מ וברכה זו חוזרת על שניהם:

יד **פטורים**. מפני שהם דירת עראי וכ' הט"ז ונ"ל אפי' אם יושבים בהם בכל יום פטורים דכיון דאינם שם בלילה מקרי עראי כמ"ש בח"מ סימן ק"מ ס"ח לענין חזקה אבל חנות שהוא בביתו פתוח לרשות הרבים פשיטא שצריך מזוזה לפתחיו עכ"ל:

טו **הפנימית**. ששם הוא דר ומצניע קדרותיו הלכך חייבת ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור ואינו דר שם לכך פטור ול"ד לבית שער דלעיל דקביע תשמישו משא"כ הכא. ש"ך:

טז **חייב**. כתב הש"ך מאחר דיש פלוגתא בזה נראה דיש לקבעה בלא ברכה או שיברך מתחל' על אחרת ויהא דעתו גם על זו:

יז **על**. או כדי לרבע ד' על ד' להרמב"ם:

יח **שפוטר**. ואם קבעה קודם תליית הדלת לא יצא חובתו כשנותן הדלת אח"כ דהוי תעשה ולא מן העשוי כ"כ הלבוש ולצאת ידי שניהם יתלה בה הדלת מיד ויקבענה ואם א"א לתלותה מיד יקבענה בלא ברכה או יברך תחלה על אחרת ויהא דעתו גם על זו וכשיתלה בה הדלת יטלנה ויחזור ויעשה כך ובזה יוצא ידי כולם עכ"ל הש"ך:

יט **ראוי**. שיש בו גבוה עשרה ורחב ארבעה כדלקמן סימן רפ"ז:

כ **שאחורי**. פירש רש"י כגון שיש במקצוע הבית פצים קבוע לשני פתחים מחותכים א' לצפון וא' למערב וקבעו המזוזה בפצים בחלל הפתח הצפוני וכשהדלת פתוח הוי אחורי הדלת אם יש בעובי הפצים עובי הבדלת טפח בין פתח לפתח צריך מזוזה אחרת לפתח מערבי הואיל ואין המזוזה בחללה ואם לאו א"צ מזוזה אחרת שהרי היא כמונחת בחללה עצמו ע"כ ויראה מכאן אותן פתחים שהם חלוקים ועמוד באמצע די להם במזוזה א' אפי' אם יש בעובי העמוד טפח דלא מחייב בשתים אלא כשא' בצפון וא' במערב אבל כששני הפתחים ברוח א' אפילו אם יש בעובי הפצים טפח חשוב הכל כפתח א' עכ"ל ומפרש הט"ז דברי רש"י דר"ל דשני הפתחים הם בפצים עצמו מחותכים בו דהיינו שבמקצוע מערבית צפונית עומד פץ א' עב ורחב ונחתך בו חתך גדול כדי שיעור פתח מצד צפון לתוך חלל הבית ושם נכנסין ויוצאין מצפון לבית ומבית לצפון ועוד נחתך שם שיעור פתח מצד מערב לחלל הבית ושם הוי כניסה ויציאה מבית למערב וממערב לבית ועשה המזוזה בחלל הפתח המערבי דהיינו באותו צד שהוא ימין הנכנס ממערב לבית וא"כ המזוזה של פתח המערבי פשיטא שהיא כדין אלא דפתח הצפוני יש חילוק אם יש באותו חלק פצים המבדיל בין מערב לצפון שיעור טפח צריך מזוזה אחרת לצפוני אבל אם אין שם הבדל טפח חשבינן אותו הבדל כמאן דליתי' ומתכשר גם הצפוני כאילו גם הוא בחלל המערבי וימין א' לשניהם סגי ומה שנקט רש"י לשון דרומי ומערבי הוא נמי בדרך זה אלא שבזה צ"ל שהמזוזה בפתח הדרומי בחלק ימין הנכנס ופתח מערבי מתכשר באותה מזוזה ג"כ אם אין טפח בהבדל שהרי היא ימין לשניהם עכ"ל:

כא **מחלקו**. מבואר בטור דהיינו אם הוא בדרך שאין נבדלין זה מזה אלא אם זה נפתח גם השני נפתח משא"כ אם יש שער א' גדול וסמוך לו שער קטן כדרך העשירים שאינם רוצים שהשער הגדול יהיה פתוח אלא משתמשים תמיד בקטן רק לפרקים בגדול בזה צריך ב' מזוזות עכ"ל הט"ז:

כב **חייב**. לאחר ל' יום בח"ל ובא"י מיד וקמ"ל דלא אמרינן כיון שהבית של עובדי כוכבים תפטור לגמרי ממזוזה מיהו כל זה היכא דליכא משום סכנה בבית של עובדי כוכבים דאל"ה פטור ממזוזה כדלעיל ס"א עכ"ל הש"ך:

סימן רפז

א **מזוזות**. בטור כתב פתח שאין לו אלא מזוזה אחת פירש"י כגון שמצד אחד עובר בית אם המזוזה ואם מצד ואם הפתח הכותל להלאה פתח מצד ימין כזה שמאל כזה ממלא כל מהפתח כזה חייב פטור הרוח חייב אע"פ שאין פצים בצד א' מ"מ כותלי הבית שמן הצדדים חשיבי כמזוזות ע"כ וכתב הש"ך דאף מצד (שמאל דפטור) [ימין] נ"ל דיקבענה בלא ברכה:

ב **בגובה**. פירוש שבעינן שיהא גבוה מן הארץ עשרה בשוה בלי עיקום דמן התחלת העיקום אינו נחשב בכלל העשרה טפחים וזה דעת הרמב"ם אבל לרש"י אף העיקום הוא מצרף לגובה עשרה טפחים כל שיש בחללו ארבעה טפחים ואפי' אם מתחיל מן הארץ להתעקם אבל אחר שאין שם חלל ארבעה מיקרי עיקום ולא מצטרף לשיעור גובה י' טפחים מן הארץ וצ"ע למעשה היאך נעביד באם יש גובה י' טפחים בשוה בלי עיקום ואח"כ יש עיקום אבל יש בחללו ד' שיעור גדול עד למעלה אם נעשה המזוזה במקום שכלה מקום השוה והיינו כהרמב"ם יש לחוש דילמא קי"ל כרש"י דאף העיקום שלמעלה בשיעור הגובה יחשב כיון שיש שם ד' בחללו ממילא נעשה המזוזה למטה משליש העליון וזה פסול אפילו דיעבד כמ"ש בסי' רפ"ט ואם נעשה אותה למעלה במקום הרחב בשליש העליון שהוא עקום דילמא קי"ל כהרמב"ם דשם לא מצטרף לגובה והוה כעושה מזוזה למעלה במשקוף ונראה דיש לעשותה בשליש העליון דהיינו למעלה משני שלישים שלמטה דבזה כשר גם להרמב"ם דאע"פ שאין העיקום מצטרף לענין גובה עשרה מלמטה במזוזות מ"מ כיון דכשר למטה בגובה עשרה קודם העיקום והוי עליה חיוב אז גם חלל העליון שייך לחיוב שלמטה והכל בכלל שעריך עד המשקוף וכו' ועכ"פ לא יניחה למעלה מכתפיו כמ"ש בב"י בסי' רפ"ט עכ"ל הט"ז:

ג **ירא שמים**. כ' הט"ז שכל מי שנגע יראת אלהים בלבו ורוצה לישב בטח ממורא רוחות רעות ח"ו יעשה מזוזות לכל פתחיו בכ"מ שהוא בית דירה ולא אכפת לן אם יש שם טינופת כמ"ש הטור וב"י וטעמם דהמזוזה גבוה עשרה וגם טוב לתקן בכיסוי זכוכית ובחדר שאיש ואשה משמשים יכסה אותה בשעוה כמ"ש בסימן רפ"ו ס"ק ח' ע"ש:

סימן רפח

א **כלל**. רק מעט כדי שיהיו האותיות שבסוף השטות מוקפות גויל. ש"ך:

ב **תקנה**. לפי שאין תולין בה כמו שתולין בס"ת משום דבעינן שתהא נכתבת כסדרן ולפ"ז יכול לגרוד ממטה למעלה עד מקום החסרון ויכתוב שם החסרון ואח"כ יכתוב מה שגרד על מקום הגרד דבכה"ג הוי כסדרן ועיין בא"ח סימן ל"ב סכ"ג וכ"ד עכ"ל הש"ך וכ' הט"ז דיש לתמוה על המחבר שכ' ואצ"ל בהקדים פרשה ואיפכא מסתברא דיותר יש לפסול בכותב שלא כסדר בפרשה עצמה מבהקדים פרשה לפרשה וכן מצינו בא"ח סימן ס"ד קראה למפרע בד"א בסדר הפסוקים אבל הקדים פרשה וכו' ע"ש:

ג **עורות**. כלומר בשני קלפין מחולקין:

ד **לכתחלה**. ודעת רוב הפוסקים נראה דאפי' דיעבד פסולה בעור שאינו מעובד לשמה. כ"כ הט"ז וש"ך:

ה **ויקיים**. כתב הש"ך דיקבענה בלא ברכה דכדאי הם הרמב"ם וסייעתו לסמוך עליהם בשעת הדחק דלא כמ"ש הב"ח דלא יקבענה כלל אלא יקבענה שם וישתדל להמציא אחרת כשירה עכ"ל:

ו **לענין**. כ' הש"ך ושאר דיני כתיבתה בחסרות ויתרות הוא כמו שכותבין אותן הפרשיות בתפילין ונתבאר בא"ח סימן ל"ב וכ' הטור שנכתבה שלא מן הכתב והרב לא כתבו שסמך אמ"ש בא"ח גבי תפילין וה"ה למזוזה עכ"ל והט"ז כ' דמ"מ יש לכתוב מתוך הכתב דהיינו מתוך ספר מוגה דשמא ישכח החסרות ויתרות ומש"ה לא זכרו בש"ע:

ז **בראש**. הטעם דשטה שלפניה מסיימת השמים ורחוקה מהתחלת שטה האחרונה דכתיב שם על הארץ והוא רמז כי היכי דמרחקי שמים מארץ כן ירבו ימיכם. ט"ז:

ח **סתומה**. כ' הש"ך ומ"מ אינו יכול לעשות סתומה שכשרה אליבא דכ"ע דהיינו שיהיה חלק באמצע כמ"ש בסי' ער"ה ס"ב שהרי צריך להתחיל שטה שביעית והיה אם שמוע וגו' אלא יעשה סתומה הכשרה לדעת הרמב"ם כמ"ש הרב שם ועיין במשובת מהרש"ל סי' ל"ז עד כאן לשונו:

סימן רפט

א **שינה**. כתב הש"ך דדעת הרב משמע שאפי' הניחה אחורי הדלת כשרה בדיעבד אבל דעת הרמב"ם נראה דפסולה וכ"כ הלבוש הלכך יש לחזור ולתקנה כהוגן ובספר מעדני מלך כתב דהנהו בתים הפתוחים לרחוב העובדי כוכבים ומניחים מפני כן המזוזות אחורי הדלת דיש להם על מה שיסמוכו על דברי הטור והרב עכ"ל:

ב **טפח**. וכתב ב"י אבל בדיעבד כשר בלא הרחקה מלמעלה ואם הפתח גבוה הרבה אין לעשות המזוזה גבוה מכתיפיו דאז אינה נראה לעיניו בכניסה ויציאה עכ"ל:

ג **אטר**. כתב הש"ך ונראה דה"ה אם אחד לבדו דר בבית והוא אטר או שכל בני הבית אטרים אפ"ה יעשנה בימין כל אדם דל"ד לתפילין שהם מצות שבגופו לכך אזלינן בתר ימין דידיה משא"כ מזוזה שהיא חובת הבית הלכך אזלינן בתר ימין של כל אדם וכ"נ לדעת הרב שלעולם מניחה בימין וכן נוהגין עכ"ל:

ד **שציר**. כתב הט"ז דבזה יש ספק איזה מהם ימין לביאה או ליציאה ע"כ אזלינן בתר היכר ציר ומזה יש ללמוד במזוזה שעושה בפתח הפתוח מבית לחצר אם יש לילך אחר ימין של הנכנס לבית או אחר ימין הנכנס מחצר לבית והדין הוא כך אם החצר הוא סתום מכל צדדיו בלי פתח רק מבית לתוכו אז הוי החצר כמו חדר ולא אכפת לן בהיכר ציר הדלח ואזלינן בתר ימין הנכנס מבית לחצר ושם עושה המזוזה אבל אם יש פתח מהחצר למבוי אחר או לרה"ר מלבד פתח הבית לתוכה אז אזלינן בתר היכר ציר דבאיזה צד דיש היכר ציר הפתח נחשב כמו בית ואזלינן בתר ימין הנכנס לתוכו ומבואר עוד בתשו' מהרי"ל באם יש בית החורף וחדר גדול וכל א' יש לו פתח לחצר ובאותו החדר יש בו חדר קטן ויש לו ב' פתחים א' לבית החורף וא' לחדר הגדול אזלינן בפתחי חדר הקטן בתר היכר ציר דידהו דאם היכר ציר דפתח שפתוח לבית החורף הוא בבית החורף והיכר ציר דפתח הפתוח לחדר גדול הוא בחדר גדול חייב לעשות ב' המזוזות של פתחי חדר קטן האחד לימין הנכנס בבית החורף והב' לימין הנכנס מחדר קטן לגדול ואם היכר ציר דידהו בתוך חדר קטן עושה שניהם לימין הנכנס לחדר קטן הן מבית החורף הן מחדר גדול ואילו לא היה פתח מחדר גדול לחצר לא אזלינן בחדר קטן בתר היכר ציר היכן הוא אלא החדר קטן היה נחשב בכלל החדר גדול ועושה מזוזה בימין הנכנס מבית החורף לחדר קטן ובימין הנכנס מחדר קטן לגדול עכ"ל וכ' הלבוש ופתח שנכנסים בו מן הבית לבית החורף שלנו עושין המזוזה בימין הכניסה שנכנסין מן הבית לבית החורף דעיקר תשמיש שלנו הוא בבית החורף ולא משגחינן כלל בהיכר ציר דבין היא מבחוץ או מבפנים עושין המזוזה תמיד בימין הכניסה ע"כ ופשוט הוא. ש"ך:

ה **במסמרים**. ואם נתנה שם לפי שעה א"צ לקבוע במסמרים כ"כ הב"ח מהירושלמי:

ו **פסולה**. דהוי תעשה ולא מן העשוי:

ז **נהגו**. כלומר כן נהגו בשאר מדינות ובמלכותו של המחבר כדאי' בב"י אבל י"א וכו' וכן נוהגין במדינות אלו עכ"ל הש"ך:

סימן רצ

שבלו. כגון שנכתב פ' שמע בס"ת בסוף הדף לא יוסיף לכתוב למטה בגליון פ' והיה אם שמוע דאע"ג דהשתא נכתבו כסדרן וכהלכתן מ"מ אין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. ש"ך:

סימן רצא

חייבים. דהוה ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא ועוד דכתיב למען ירבו ימיכם והנהו נמי בעי חיי:

סימן רצב

א **המזומן**. דכתיב כי יקרא פרט למזומן:

ב **בפרדס**. שאינו משתמר דכיון שמרדו אין קינויו בידך אבל אם משתמר פטור. כן משמע מפירש"י. ש"ך:

ג **הוגבהה**. דהשתא ליכא למימר שזכתה לו חצירו וה"ל מזומן דכיון דאסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם א"כ גם חצירו לא קנה ליה דכיון דאיהו לא מצי זכי לא זכי ליה חצירו. ש"ך:

ד **האם**. כתב הש"ך דמיירי שהוגבהה עד כדי שתצא מתחת ידו כדלקמן ס"ד דאל"כ כיון דאיהו לא זכי בה חצירו נמי לא זכי ליה א"נ דהכא מיירי שהוגבהה מעצמה והלכך כל שאינה נוגעת ע"ג הקן סגי דומיא דהיתה מעופפת דסי"א עכ"ל:

ה **וחזרה**. כתב הט"ז קשה כיון דקי"ל דגם ברשותו חייב בשלוח הקן למה כ' כאן סתם דחייב כיון דקודם חזרה היה יכול לזכות בבנים וממילא זכה לו חצירו שלא מדעתו וה"ל מזומן וצ"ל דכאן מיירי שלא ברשותו וצ"ע דלא פירשו זה בהדיא עכ"ל וכ"כ הש"ך דאם היה בחצירו וחזרה פטור מלשלח ומזה הטעם אם נטל הבנים והחזירן לקן פטור דכיון דכבר זכה בהן מזומן קרינן בהו:

ו **ופטור**. ממלקות (כיון שבידו לשלוח עוד אינו חייב מלקות) אבל אסור לעשות כן לכתחלה ואם מתה או ששחטה קודם ששלחה חייב מלקות כיון שאין בידו לקיים מצות שלוח כ"כ הרמב"ן והר"ן ואם בא אחר וחטף האם מידו או שברחה מתחת ידו שלא מדעתו לוקה שנאמר שלח תשלח עד שישלח מעצמו והרי לא קיים עשה שבה. שם ברמב"ם:

ז **טהורים**. כתב הש"ך מדלא חילק משמע אפי' בקורא נקבה אינה לוקה והוא דעת הרמב"ם אבל דעת הרא"ש ושאר גדולי הפוסקים דבקורא נקבה חייב אע"פ שרובצת

אביצים שאינן מינה כיון ששניהם טהורים ופירוש קורא כ' רבינו ירוחם שא"א להיות עוף הנקרא קוקלייי"ו כמו שפי' קצת המפרשים קורא דגר ולא ילד כי הוא עוף טמא ופשוט לכ"ע דפטור:

ח **סדרי**. כתב הלבוש דנתכוין ליטול התחתונים לבד והיינו כפירש"י ודלא כחידושי רשב"א שפי' דהביצים עליונים הם מעוף טמא דפשט דברי הש"ס עיקר כרש"י עכ"ל הש"ך וע"ש:

ט **שחט**. כ' הש"ך ואע"ג דלדידן לא שייך דין זה דבכל שהוא ששהה מטרפינן נראה דמיירי דבשעה ששוחט נוטל האם כגון דשחט בחד ידא ונטל בחד ידא או מצוה לאחר ליקח האם א"נ אפילו בשהה כל שהוא כיון דהרבה פוסקים מתירים כדלעיל סי' כ"ג אלא דאנן מחמרינן והיינו לענין אכילה אבל לא להקל לענין שלוח הקן עכ"ל:

י **פטור**. דעל הביצים והאפרוחים כתיב ואין זה על. עכ"ל הש"ך:

סימן רצג

א **חמשת**. שהם חטים וכוסמין ושעורים ושבולת שועל והשיפון וכתב הט"ז נ"ל דעיסה שנילושה בשמרים של חדש אסור כל העיסה ולא מהני כאן ביטול בס' מתרי טעמי א' משום דכל מידי דלטעמא עבידא אפילו באלף לא בטיל שנית דה"ל דבר שיש לו מתירין. כתבתי זאת לפי שראיתי מקצת נזהרין מחדש ובדבר הזה לא נזהרין והוא טעות בידם עכ"ל:

ב **עובד כוכבים**. והב"ח רוצה להוכיח מש"ס ר"ה דבשל עובד כוכבים אינו נוהג חדש והשיג עליו הט"ז ודחה דבריו ע"ש:

ג **העומר**. כתב הש"ך אבל אם נשרשה קודם העומר אע"פ שלא נקצרה עד אחר העומר מתירה העומר ונשרש קודם העומר היינו ג' ימים:

ד **ספק**. ואע"ג דחדש הוי דבר שיש לו מתירין ודבר שיש לו מתירין אפילו בס"ס אסור י"ל כמ"ש בסימן ק"י ס"ח בהג"ה בשם תשו' הרא"ש דדוקא בתערובות אמרינן דס"ס לא מהני אבל בנדון זה דשמא אין כאן חדש כלל כה"ג לא אסרי' ס"ס בדשיל"מ וע"ש בש"ך סימן ק"י ס"ק נ"ו:

ה **מוטב**. והט"ז כתב שאין זה כדאי מלהציל מאיסור חדש אלא דנ"ל עיקר הטעם דבמדינות אלו שהוא שעת הדחק דחייו של אדם תלוי בשתיית שכר שעורים ושבולת שועל כדאי הוא הת"ק דמתני' דס"ל חדש אינו נוהג בח"ל לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דלא איפסק הלכה בפי' כר"א עכ"ל והש"ך כתב דאם רוב שתיית המדינה יין וא"צ

לשעורים ושבולת שועל רק לפעמים למאכל וליתא דוחקא דצבורא היכא דליכא אלא חד ספיקא שמא של אשתקד שמא של שנה זו מצוה למחות בהמון עם ולהורות להם לאיסור. ובספר לחם משנה האריך למצוא היתר על שכר שעורים הנעשה מחדש מטעם שהמשקה היוצא מהן מותר וצריך להתיישב בדבר כי מתשובת הרא"ש ומת"ה ושאר פוסקים משמע שאסור ובנה"כ האריך גם כן להוכיח בראיות ברורות מהש"ס דחדש בח"ל דאורייתא דלא כהט"ז ע"ש:

סימן רצד

א **מרבעי**. דגבי ערלה כתיב את פריו ודרשינן את התפל לפריו אבל גבי רבעי לא כתיב את רק פרי לבד:

ב **שאוסר**. כתב הש"ך דנראה עיקר כדיעה זו ודברי המחבר הם ברורים ושלא כדת השיג עליו הב"ח ע"ש שמאריך בזה:

ג **מותרים**. שאין טפלים אפילו לפירי אלא לאילן עצמו:

ד **לארץ**. דמשום חומרא דא"י חשבינן הכל כפירי ובח"ל מאחר דערלה מדרבנן לא חשבינן הכל כפירות אלא אביונות שהן עיקר הפירות ש"ס. ובלבוש כ' דקפריסין בא"י נמי פטירי ולא נהירא וגם מוכח מש"ס דלא כוותיה ובס' מע"מ השיג ג"כ עליו. ש"ך:

ה **מ"ד**. ט"ו יום דאב שהוא לעולם מלא וכ"ט יום דאלול שהוא לעולם חסר והטעם דקי"ל שלשים יום בשנה חשיב שנה לענין נטיעה אלא שאינה קולטת פחות מי"ד יום:

ו **שיחנטו**. הטעם דכל שהוא חונט בין תשרי לט"ו בשבט היינו מחמת יציקת מים שלפני ר"ה והרי הן כאלו חנטו קודם תשרי וכיון שכן ליכא לאפלוגי בין שנטעה מ"ד יום לפני ר"ה או פחות מכן. הר"ן כתב הש"ך בשם הרא"ש דהאידנא אין חנטה בשום אילן קודם ט"ו בשבט ולכן אין נזהרין בערלה אלא ג' שנים והא דלא כתבו המחבר משום דס"ל דעיקר כדעת הרמב"ם בס"ה דס"ל אפילו אם חנטו קודם ט"ו בשבט לעולם לא משכחת לה יותר מן ג' שנים דכשנטע פחות מל' יום קודם ר"ה א"צ להמתין עד ט"ו בשבט ולכך השמיט המחבר דברי הרא"ש וע"ל ס"ה:

ז **לאו**. כגון שנטעו בפחות ממ"ד יום לפני ר"ה דהשתא מונין השנה מר"ה לכך לא החמרנו בסופה לאסור כל החניטה מאחר ר"ה עד ט"ו בשבט:

ח **פודים**. כתב הש"ך ונראה דיש ליזהר לכתחילה שלא לפדות אלא בתלוש ממש אבל בשעת הדחק וכהאי גוונא יש לפדות במחובר שלא יחול עד שיתלקט עכ"ל:

ט **בכרם**. ונראה דבין בכרם רבעי ובין בנטע רבעי יש לפדות בח"ל בלא ברכה. ש"ך:

י **מותר**. כתב הש"ך אע"ג דבכל הל"מ קי"ל ספיקא אסור כמו בשל תורה מ"מ הל"מ שבכאן נאמרה שספיקא יהא מותר הכי אמרינן בש"ס:

יא **ערלה**. ונטיעות של היתר ג"כ:

יב **וכ"ש**. כתב הש"ך צ"ע למאי כתב הרמ"א דין זה הרי מבואר בדברי המחבר סעיף י' ונראה משום דהמחבר העתיק לשון הרמב"ם ומשמע מלשונו דבכרם שהוא ספק ערלה מותר ליקח ממנו בידים שהרי הוא ככרם של היתר והרב לא ס"ל הכי אלא כדעת הטור וסייעתו דאסור ליקח ממנו בידים רק דזה מותר אפילו אם רואה שהעובד כוכבים בוצר ממנו לכן הוצרך לכתוב וכ"ש וכו':

יג **מותר**. והיינו בענין דליכא למיחש ביה משום יין נסך. ש"ך:

יד **ליטע**. דזה וז"ג אסור לכתחילה:

טו **גורם**. היינו פירות דאיסורא וקרקע דהתירא גורמין לאילן שיבא ועכ"פ פשוט שצריך ג' שנים לאותו אילן שיגדל אח"כ כדין ערלה אלא דלאחר ג' שנים מותר ואי לא הוה זוז"ג היה אסור לעולם עכ"ל הט"ז:

טז **התנו**. כתב הב"ח דוקא שהתנו מתחלה גם ע"ז שיבאו לחשבון אז אסור אבל אם לא התנו מתחלה אלא שהעובד כוכבים יאכל ג' שני ערלה והישראל ג' שני היתר א"כ מדינא אין שם חשבון עליו הלכך אפי' באו לחשבון אין כאן איסור והט"ז אוסר בזה דכיון שחולקי' פירות כנגד פירות הוי כמחליף וכן מוכח מהרמב"ם בהל' שבת שלא כ' שם אלא אם התנו תחלה שיהיה שכר שבת לעובד כוכבים לבדו אם מעט אם הרבה ושכר יום א' כנגדו לישראל לבדו מותר משמע דוקא בענין זה מדלא כתב רבותא טפי כשבאו לחשבון אף אם לא התנו תחלה וכן משמע מדברי המחבר כאן שכ' ובלבד שלא יבאו לחשבון משמע בכל גווני וכן עיקר הן כאן והן לענין שבת עכ"ל:

יז **מתירין**. דדוקא לענין שבת אסור משום שהעובד כוכבים עושה מלאכה האסורה בשליחות הישראל משא"כ כאן הרי המלאכה מותרת אפילו בערלה (ומה שישראל אוכל כנגדן אין זה נהנה שכן המשפט בשנה שזה עובד זה אוכל) רש"ל:

יח **לומר**. הטעם בזה דהוה כמו מכירה שמוכר לו הקרקע שלו בשכר שנותן לו הקרקע שלו לעבדה והוי כמו מכרה במעות וזה מותר לכ"ע עכ"ל הט"ז:

יט **פירות**. כ' הט"ז לא ידעתי מקור לדין זה ותמוה הוא והניחו בצ"ע דלמה בעינן בסי"ב התנו דוקא בתחלת השותפות אמאי לא מהני ג"כ אח"כ כל זמן שלא גדלו הפירות וכו' ע"ש (ובנה"כ כ' שמצא כן בבדק הבית שם תשובת הרשב"א ושאר פוסקים ומה שהקשה בט"ז מסי"ב לק"מ דהתם יטול חלקו כנגדו אחר שבאו לעולם משא"כ הכא דהמכירה היא מעכשיו):

כ **מחובר**. בב"י כתב שהר"ן הביא מהירושלמי דאף אם לא נפסק הראשון נוהג בה ערלה כל שאינה יונקת ממנה אלא מעצמה ואמרינן מאן מוכח ומשני שכשהיא יונקת מהאב הופכת עלין שלה שלא יעמדו כנגד האב וסימנך מאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאיסתכולי ביה עכ"ל וכתב עוד הר"ן דכאן מיירי שהרכיב באילן הנטוע לסייג ולקורות דפטור מערלה ע"כ חייבת הנטיעה המורכבת בערלה א"נ באילן סרק הרכיבה אע"ג דעביד איסורא מכל מקום יש בה דין ערלה וגם רש"י כתב בסוטה דהא דתנן המרכיב חייב בערלה היינו ילדה בילדה שאף אותו ענף חייב בערלה ואע"ג שקצצה מזקנה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתה:

כא **נשאר**. ולדעת הרא"ש שאפילו נשאר בו עד טפח חייב ומטפח ולמעלה פטור ולזה נוטה דעת הש"ך ע"ש:

כב **גדלו**. שאין גדולי היתר מבטלין האיסור:

כג **כראוי**. כמבואר בח"מ סי' רי"ו:

כד **עליון**. ואע"ג דהעליון גדל מתוך האיסור של תחתון אמרינן גידולי היתר מעלין את האיסור ול"ק מהך דלעיל סכ"ב ענף מלא פירות של ערלה וכו' שאין גדולי היתר וכו' דשאני התם דפירות הערלה היו ניכרים קודם שגדל ההיתר אבל הכא שהפירות גדלים בבת אחת מתוך ההיתר ומתוך האיסור ה"ל זוז"ג. ב"י והאחרונים:

כה **טרשים**. אבל בישוב אפילו עולה מאליו חייב דמסתמא ע"י עבודת אדמה שעבדו מתחלה עלה. ש"ך:

כו **אינו**. בש"ס יבמות אמרינן הטעם דלהשביח מקחו אומר כן וע"ל סימן קכ"ב ס"ו וכ' הש"ך דלעיל סימן צ"ח נתבאר דערלה שנתערבה אינה בטלה אלא בר' והיינו במינו ואז אפילו ביבש לא אמרינן חד בתרי בטל עד ר' אבל שלא במינו לעולם בטלה בס' כשאר אסורים:

סימן רצה

א **בכלל**. כ' הדרישה דנראה אם זרע ב' מיני אילנות בארץ ישראל לא גרע איסורו מכלאי זרע השדה כו' ולא עיין ברמב"ם שכ' בהדיא וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזרען כאחד שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד וזה אפילו בא"י שהרי כ' שאין לך כלאים וכו' עכ"ל הט"ז:

ב **זרעים**. כ' הש"ך משמע אפילו בא"י מותר אבל באמת לא כיון יפה אלא נראה עיקר כדעת הטור דבא"י אסור דנהי דמשום הרכבת אילן ליכא איסורא דכלאי זרעים מיהא איכא עכ"ל וכ"כ הט"ז דכן מוכח מהירושלמי שזרעים עם האילן אסור וע"ש:

ג **חרס**. והטור כ' של עץ:

ד **בצדה**. והש"ך כתב דטוב ליזהר לכתחלה ולהחמיר שלא לזרוע תוך שלשה טפחים דכן דעת הר"ן והתוספות ע"ש: [ועי' בש"ך עצמו]:

סימן רצו

א **הרואה**. כתב הט"ז דהטעם הוא משום קנס והיינו כשיש לו רשות לילך לכרם חבירו ואין מקפיד עליו דאז הוי כפועל ומשמע דאיירי ג"כ במי שיש בידו לעקור או לקיימו עכ"ל:

ב **הקור**. כלומר שלא יבשה לגמרי וכ"פ הרמב"ם בפירוש המשנה:

ג **בערב**. פי' שם מדינה:

ד **מרובעות**. כ' הט"ז דאלו מרובעות יש גפנים בזויות הריבוע נוסף על העיגול והם יותר על שיעור ט"ז מן הירק שזרע בכרם שהוא מלא גפנים ואנן קי"ל שאין האיסור מתפשט אלא עד ט"ז אמה מן המקום שזרע שם הירק עכ"ל:

ה **מחול**.. (ר"ל שדרך הבעלים למחול ולעזוב אותו בלא גפנים) כ' הט"ז הטעם בזה דבעינן י"ב אמה לפי שד' אמות שייכים לעבודת הכרם וד' אמות שאצל הכרם שייכים לכותל שמניחים שם כדי לילך שם ולהחזיק הכותל ע"י הליכה ע"כ צריך שיהיה נשאר ד' אמות מקום חשוב לזרע והא דלא בעינן ח' אמות בנתיים כדלעיל לפי שאין כאן גפנים רק מצד אחד עכ"ל:

ו **שומירה**. הוא מקום גבוה שעומד שם הצופה לשמור הכרם. ט"ז:

ז **אמר**. כתב הט"ז דהוא הדין לכתחילה מותר לומר כן דהא מדרבנן נינהו בחוץ לארץ ולא דמי לסירוס דאסור לעשות ע"י עובד כוכבים כמ"ש בא"ע סימן כ' דהתם איסור דאורייתא הוא וע"ל בסימן רצ"ז סעיף ב' *): *) **ועיין בהגר"א שיש להחמיר בזה**

סימן רצז

א **נתכוין**. כ' הט"ז וא"ל ממ"ש בס"ה דאסור לזרוע את המעורב עד שימעט כו' וכי ממעט מיהו שפיר דמי דכבר פי' בכ"מ דלעיל מיירי שנפל שלא במתכוין ונתערב ואח"כ בשעת הזרע לא ניחא ליה שיצמח אותו המין שנתערב אבל אי הוה ניחא ליה בשעת נפילה או אח"כ ודאי אסור אפילו בחטה אחת:

ב **מפני מראית עין**. והא דאמרינן בס"ב ואם קיימן אינו לוקה משמע דמ"מ איסור מן התורה יש בדבר התם מיירי דניחא ליה בקיום והכא אמר אף דלא ניחא ליה בקיומן מ"מ אחרים יאמרו דניחא ליה בכך עכ"ל [הט"ז]:

ג סימן רצז (א) - דיני הרבעת והנהגת כלאי בהמה

בבהמה. כ' הש"ך משמע אפי' [טהורה] עם טהורה לוקה והוא דעת הרא"ש והטור דלא כהרמב"ם שסבירא ליה דאינו לוקה בזה אלא מדרבנן עכ"ל:

ד **דעבדי**. גירסת הש"ך ובמקום וכו' לפריצותא דעבדי אסור ור"ל במקום שאינם בני תורה או במקום דאיכא למיחש לפריצותא דעבדים שסתמן פרוצים הם ויש לחוש שירביעום בידים עכ"ל:

ה **אסור**. כתב הט"ז ואם עבר ועשה כן א"צ למכור בהמתו לעובד כוכבים ול"ד לסירוס בהמה כמ"ש בא"ע סימן ה' דשם מצוי האיסור בכל יום גבי עובדי כוכבים אבל כאן הוא מילתא דלא שכיחא לא גזרו בו קנס:

ו **עצמו**. והש"ך כתב דמשמע מהרמב"ם והרא"ש ושאר פוסקים דאפילו העובד כוכבים עשה להנאת עצמו אסור בדבר של ישראל ע"ש:

ז **באכילה**. כ' הט"ז נראה פשוט דכ"ש הנרבעת עצמה דמותרת באכילה במין טהור (וע"ל סימן קנ"ג) וכתבתי זה לפי שראיתי מורה א' שאסר תרנגולת אחת שנרבעה מאינה מינה ולא יפה עשה עכ"ל:

ח **הבר**. כ' הש"ך תימה דלעיל סימן כ"ח ס"ד כתב הרב די"א שור הבר מין חיה ואם כן פשיטא דאסור עם השור וצ"ע:

ט **פרד**. כלומר דכל פרד הוא בא מסוס וחמור דוקא וא"כ פרד זה שאמו חמורה ע"כ אביו סוס ולכך מותר להרכיבו על פרדה שאמה חמורה שאביה ג"כ סוס וא"כ יש בכל א' ב' צדדים אבל אסור להרכיבו על החמורה ומיהו אין לוקין עליו דדלמא אין חוששין לזרע האב עכ"ל הש"ך:

י **הנהיגם**. כתב הט"ז לכאורה משמע שבשביל הנהגה לחוד חייב אפילו אין להם שום מלאכה ביחד או משאוי שום דבר אבל לא משמע כן מכל הפוסקים וצ"ל דבאמת מיירי שעושים שום מלאכה או משא החבל שנושאים ביחד (שנמשכה על ידיהן) וכיון שהאיסור הוא משום משאוי החבל נראה שאין לקשור שני מיני עופות בחד חבל כדי שלא יברחו דהא כשמנענעים עצמם כדרך העופות שמזיזים עצמם ממקום למקום אפילו כשהם כפותים ואז נושאים חוט המשיחה שנקשרים בהם דהא גם בב' מיני עופות יש כלאים והעולם אינם יודעים להזהר מזה עכ"ל:

יא **ישראל**. דכיון דמשא של הישראל יש לחוש שיצעק על הבהמות ש"ך:

יב **חולקים**. וכתב בס' ב"ה בשם א"ח היהודים הצדין בעוף הנקרא אשפרוי"ר אין להם לקשור בחבל שהעוף נקשר בו בתפוס מן האוכף מן הסוס שהן כלאים עכ"ל ובט"ז כ' ונ"ל שיש לאסור לישב בעגלה שהפרה קשורה בו והסוס מוליך את העגלה ויש למחות ביד הקצבים העושים כן. ובדרישה למד עליהם זכות שאין עושין כן אלא לפי שעה באקראי בעלמא וחס ליה לאותו צדיק לומר כן דכאן הוא איסור דאורייתא ומה לי לפי שעה או לזמן מרובה עכ"ל:

יג **בקרון**. הרמב"ם פי' במשנה דהיינו עגלה קטנה שיושב בה אדם והיא נמשכת על ידי הקרון שנקשרה בו והסוסים מוליכים הקרון עכ"ל וע"ש:

סימן רצח

שרי. כ' הש"ך ובמדינותינו נוהגין היתר בבגד קנבוס כי הוא מצוי לרוב וכתב הב"ח דכיון שמצוי נוהגין היתר אע"פ שלא נמצא מי שמכירו להבין שהוא בגד קנבוס כ"א על המעט כו' ע"ש שהאריך עכ"ל:

סימן רצט

א **ומערבו**. פירש הט"ז דאם נתערב צמר רחלים עם פשתים מביא צמר גמלים הרבה ומערב שם ממילא נתבטל הצמר רחלים ואין כאן איסור אבל בתרי מינים לחוד לא מהני ביטול ברוב מחמת מין א' על חבירו ובעורות כבשים הוה ג"כ מין שלישי דהיינו העור עצמו שהוא מעורב עם קישור חוט התפירה של פשתן ועם הצמר של העור עכ"ל:

ב **בטול**. ולא אמרינן שיבטל ברוב מאחר שאין מקומו ניכר דלא שייך ביטול ברוב אלא איסור שנתערב בהיתר אבל היתר שנתערב בהיתר וע"י תערובתם נאסר לא שייך בזה ביטול דאין כאן אלא חתיכה א' של איסור הרא"ש והפוסקים ומביאם הב"י וכתב הלבוש ול"ד לבשר בחלב דקי"ל שבטל דהתם טעם הבשר או החלב מתפשט ונתערב בכולו ואין כאן מקום מיוחד לאיסור אבל הכא האיסור יש לו מציאות במקומו ולא נתפשט לא שייך בו ביטול והש"ך הקשה עליו דהא קי"ל אפילו יש לאיסור מציאות במקומו כגון שנתערב יבש ביבש בטל אלא הטעם ברור ומבואר בדברי הפוסקים לפי שגבי בב"ח אין האיסור אלא מחמת שיתן טעם והלכך כשבטל הטעם בטל האיסור משא"כ גבי כלאים דהאיסור משום חיבור הוא וגזרת הכתוב כך הוא הלכך לא שייך בזה ביטול עכ"ל:

ג **אסור**. ובסימן ש' ס"ה סתם המחבר כסברת המתירים בזה וצ"ע מ"ש המחבר כאן סברת האוסרים בסתם בלי חולק עכ"ל הש"ך:

סימן ש

א **לבדים**. כתב הש"ך ורוב הפוסקים ס"ל דלבדים אינן אסורין אלא מדרבנן ובקשין מותר לגמרי כדלקמן סימן ש"א ס"ב בהג"ה:

ב **וקשר**. תתכגון שמעביר המחט פעם אחד ואינו מעביר כל החוט ומעביר המחט פעם שני ונמצא שני ראשי החוטין ביחד וקושר שני ראשי החוטין. הרא"ש וטור:

ג **אבל**. כ' הט"ז וקשה דמשע כאן דיש איסור בחבור ע"י קשר אם היה בענין שאינו יכול להוציא ראשי הקרעים בלא התרת הקשר ולעיל בס"ב כ' הרמ"א דאפילו בשתי תכיפות לא הוה חיבור בלא קשר וכן להיפך וצ"ל דהתם לא מחבר הצמר ופשתים עצמן רק ע"י חוט התפירה ע"כ בעינן תרתי ב' תפירות וגם קשרים משא"כ כאן דאסור היינו שאם היה קושר הבגד צמר עם בגד פשתן עצמו ועכ"פ כ"ע מודו דאם עושה נקבים בבגד עצמו ומחברם בחוט על ידי קשירת קיום דאסור והרבה נכשלין בזה שקושרין הטלומ"ק של בגד במשיחה של פשתן וקושרין בצד אחד קשר של קיום עכ"ל:

ד **התפירה**. רק ע"י קרע קטן כדאיתא בתוספות:

ה **בכה"ג**. כלומר אפילו כשאינו תוחב התפירה בעצמם. ט"ז וש"ך:

ו **אוסרים**. כ' הט"ז ולדיעה זו אסור להדק חגורה אם לובש בגד צמר על החלוק של פשתן אבל בתשו' הרשב"א מבואר שכבר נהגו כל ישראל בהיתר בחגורה עכ"ל:

ז **שוקיים**. וה"ה אנפלאות שקורין שטרימ"ף. ש"ך:

ח **לפשוט**. והלבוש השיג על דברי הר"ב האלו דהא בשני חלוקות ודאי מיירי כשיש להם בתי זרועות והיאך אפשר לפשוט התחתון בלא העליון ואין דבריו נראין דמ"מ יכול להכניס זרועותיו לפנים ולפשוט אח"כ החלוק ואע"ג דהשתא הוציא ידיו גם מחלוק העליון מ"מ החלוק העליון נשאר עדיין על הגוף עצמו ודמי לדלעיל בצמר בכר וכסת דאע"ג דמוכרח לעשות קרע קטן שרי עכ"ל הש"ך וכ' הט"ז דהעיקר בזה דכל שצריך הפשטות העליון תחלה אפילו מקצת ממנו יש איסור כיון שא"א להפשיט התחתון אא"כ יתחיל להפשיט העליון והנך בתי שוקיים שהזכיר הרמ"א היינו שיש להם למטה צורת מלבוש על הרגל נמצא שא"א לזוז ממקומם את התחתונים כל זמן שהעליונים על מקומם אבל אם הבתי שוקיים עשוים באופן שאין למטה ע"ג הרגל כלום ויכול להושיט שם ידו ולהוליך התחתון עד למעלה באופן שלא יהיו מכוסים מן העליונים ה"נ דמותר עכ"ל:

ט **קשרם**. וחד קשר סגי כאן כיון שאח"כ כורך אותו על ידו. ט"ז. וכ' הש"ך דהאוסרין ס"ל דל"ד לסי' ש"א ס"ו דהכא הוי פסיק רישיה דמחמת אחיזתן אי אפשר שלא תתחמם ידו כ"כ הב"ח ודלא כהפרישה שהניחו בצ"ע עכ"ל:

י **ותפרן**. כ' הש"ך דמדברי הרב נראה שאפילו לא חגר חגורות אסור עכ"ל:

סימן שא

א **מותר**. כתב הש"ך בכל אלו שהזכיר הרב מותר אפילו מדרבנן מיהו נראה דהיינו שלא יגע בהן:

ב **וי"א**. כ' הש"ך דצ"ע מאי וי"א דהא ליכא מאן דפליג בהא דלכ"ע כלאים דרבנן מותר לישב עליהם בקשים ואפילו ללבוש שרי בקשים וכתב הט"ז דבפרישה מבואר דכובע של נשים של סמו"ט שתופרין לבד בין הסמו"ט מותר ע"ש ולפי מ"ש הרמ"א שלכתחלה לא יעשה אותה כלאים היה ראוי למחות ביד האומנים בזה וכ"ש לפי המחמירין שכתב הרמ"א בס"ב אלא דכבר כתב הרשב"א על כיוצא בזה הנח להם מוטב שיהיו שוגגים וכו' וגם משמע לדעת הרמ"א דאין איסור לישב על אותן העגלות שיש להם אוהל תפור בגד פשתן בבגד צמר וקורין אותן פאקלי"ט אלא שקשה מ"ש מוילון שעל הפתח בסי"א שיש בו משום כלאים מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים וה"נ צידי זה הפאקלי"ט היושב אצלו הוא מתחמם בזמן הקור והוא איסור גמור ואינו דומה לגיגית ששם אינו נוגע כלל מה שא"כ כאן בצידי העגלה בפרט כשרבים יושבים שם ונדחק א' לצד הנ"ל ובאמת שמעתי שקצת אנשי מעשה נזהרים לישב באותה עגלה אבל רוב העולם נוהגין היתר ונראה שהם סומכים שירחיקו עצמם מליגע באותן הצדדין ואף אם לפעמים נוגע בהן מקרי דבר שאינו מתכוין אבל עכ"פ אזהרה בעינן בזה כל מה דאפשר עכ"ל:

ג **בלבישת**. וה"ה להציעין תחתיו כשבשרו נוגע בהן. ש"ך:

ד **עראי**. אם עכשיו לובשו דרך עראי אסור וכ' הט"ז דאפי הוא בגד של קטן שאינו מתכסה ראשו ורובו אפילו הכי אסור לגדול לילך בו אפילו לשוק במקום שהוא מתבייש דבכל גווני אסרה תורה כלאים:

ה **המכס**. היינו מכס שהוא גזל אפי' לדינא דמלכותא אבל מה שהוא לפי דינא דמלכותא ודאי אסור לגוזלו. ט"ז:

ו **כדרכה**. פירש הט"ז אע"פ שבשעת התפירה יש הבגד על ארכובתם כדרך התופרים והטעם דדבר שאינו מתכוין מותר וזה סותר מה שפסק בסמוך דלגנוב המכס אסור בכלאים והא הוי דבר שאינו מתכוין כדאמרינן בהדיא ר"פ הגוזל בתרא וע"כ צ"ל דיש

חילוק בדבר דבמכס יש לו הנאה מן הלבישה דבלא הלבישה היה חייב ליתן המכס והוי הנאה הזאת כמו הנאת שאר לובש כלאים משא"כ במוכרי כסות שאין המכירה תלויה בזה אלא שעושה כן כדי להקל משאו או להראות מדתו והיה אפשר לעשות בדרך אחר וכיון שאינו מתכוין להנאתו מותר עכ"ל והנה המדקדק בש"ס בדף קי"ג קשה דהא מ"מ גם גבי מכס מקרי דבר שאינו מתכוין וצ"ל שלא קאמר כן אלא לדעת המקשן אבל לדעת התרצן הוי דבר שמתכוין ואפ"ה מותר להעביר המכס מאחר שהוא מכס שאין לו קצבה וע"ש. ובפרישה כ' וצ"ע היכא דלא עביד מחמת חימום כלל אלא שלא יקלקלו הגשמים את בגדיו אי שרי או לא והט"ז תמה עליו וכתב דפשוט הוא שבודאי איסור גמור הוא ע"ש:

ז **לקברו**. כתב. הט"ז וכ"ש בבגדים שעושין לו להספד דבגדים שקוברין אותו הוא עתיד לעמוד בהם והטעם דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות:

ח **כתפו**. כתב הש"ך וא"ל הא בס"ו מתיר הרמ"א אפי' בלבישה דבר שאין מתכוין ואמאי אסור כאן במרדעת להוציא עליה זבל הא דבר שאין מתכוין הוא די"ל דהוצאת זבל שאני דהא אינו נוטל המרדעת אלא כדי שלא ילכלך בגדיו ומתכוין להנאתו להציל בגדיו עכ"ל:

ט **לבישה**. כ' הט"ז הכלל בזה דכל שהוא מלבוש והוא רך יש בו משום כלאים אף שאינו מתחמם וכל שאינו מלבוש לגוף כהנהו דמטפחות הידים וכו' יש בהם איסור משום דלפעמים יש בהם חימום לידים וכ"ש בבגד גמור שנותנין עליו או על כתפו להצילו מגשמים פשיטא דאסור מן התורה:

י **קשה**. כ' הש"ך משמע דאין איסור במה שהוא נהנה שפורסו מפני החמה והגשמים והרוח דדוקא גבי מלבוש הוא דאסרינן אפי' להגין מפני החמה והגשמים אבל לא בוילון:

יא **המפות**. וכתב ט"ז ונראה דודאי אסור לעשות המעיל של ס"ת שקורין מענטל"י או המפה שכורכין סביב הס"ת עצמה מכלאים דהרי אנו רואים שהשמש אוחזם הרבה פעמים בידו ויש לחוש לחימום בעת הקור והרמ"א לא מיירי מזה אלא מה שעושין בארון הקדש עצמו איזה מפה תחת הס"ת או סביב התורה אבל אין אותן המפות נכנסות ויוצאות עם הס"ת אלא נשארו באה"ק לעולם עכ"ל:

יב **כלאים**. כתב הט"ז דבדרישה הקשה הא בס"ג כתב בגד גדול וכלאים מצד א' אסור אפי' צדו השני כו' ולמה מותר כאן ליהנות שאר הרגל מזה שיש כלאים בעקב והאריך בתירוצים ול"נ דלק"מ דגבי מלבוש שהוא רך דוקא אמרו כן דאסור אע"פ שאינו מתחמם וכל שאינו מלבוש אינו אסור אלא דוקא במתחמם משא"כ כאן אין שם מלבוש על זה

כיון דלמטה מוטלת בעור רק שכנגד העקב יש צמר ואי הוה מחמם היה אסור מכח החימום ע"כ התירו בזה שאין שם חימום ואינו בגד ובזה מתורץ נמי דברי הרמ"א שכתב מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב וכו' והקשו רבים למה כתב ואין לו עקב ולפי מ"ש אתי שפיר דלפי הנראה הוא ממש כמנעלים שלנו שקורין פאנטאפלי"ן דהיינו שסביב העקב של רגל אין שם עור מנעל כלל ע"כ התירו לתת כלאים תחת העור המנעל ממעל לרגליו וכן תחתיו במקום שהרגל עומד עליו מפני שאין שם בגד על הכלאים שיש במנעל שהרי סביב העקב אין שם כלום דאלו היה שם ג"כ בגד היה אסור מצד שהוא מלבוש אבל עכשיו אין איסור אלא מכח חימום וברגל כולו אין שום חימום וכן נהגו לצאת בפאנטאפלי"ן שיש שם בגד מבפנים בכל צדדיו אף שתפרו העובד כוכבים בחוטי פשתן אבל אם עשה כן במנעל דהיינו שגם נגד העקב סביב יש עור המנעל וגם שם תפור בבגד אסור מטעם בגד כלאים דאנו חושבין הבגד שתפור מבפנים כאלו הוא בגד בפ"ע בלא עור המנעל עכ"ל (זאקי"ן שיש שם חוטי פשתן צריך להוציא החוט קודם לבישה. וילון שקורין פארהאנ"ג שעושין בביתם אסור לעשותן מכלאים. בה"י):

סימן שב

א **מותר**. וה"ה אם ניתק ממנו חוט א' תולין להקל בכלאים דרבנן. ש"ך:

ב **דאורייתא**. והט"ז כתב דהך בדיקה דצביעה מהני אף בדאורייתא וכן מוכח בש"ס בהדיא ומ"ש הטור חילוק זה בין דאורייתא לדרבנן קאי רק אחלוקה שניה שכתב שם או ינתק חוט א' ממנו והוא מותר דבזה שייך לחלק דאין תולין בספק מן התורה להקל. ע"ש באורך:

ג **ואפי'**. לפי שידוע שהישראל מבקש אחר קנבוס ויש לחוש דלהשביח מקחו אומר כן ולכן אפי' לא איתחזק איסורא אינו נאמן. עכ"ל הש"ך:

ד **להתיר**. היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור. ש"ך:

ה **לאחלופי**. דכיון דהוא אומן לא מרעא אומנתיה מאחר שיש לעמוד על הדבר. כן הוא בהרב המגיד והר"ן ושאר פוסקים טעמא דאומן והר"ב קיצר במובן עכ"ל הש"ך:

ו **ושורף**. ובס' מע"מ כתב ושמעתי שחייטין ישראלים בודקים הקנבוס בענין זה שמושכין החוט עד שנמשכין כמין שערות ואם אותן שערות ארוכות הרבה בידוע שהוא קנבוס. עכ"ל:

סימן שג

שוגג. היינו שאינו יודע כלל שהוא כלאים אבל אם אחר שמצאו ישהנו עליו נמצא שהוא משהה אותו במזיד עליו כן משמע בטור וכ"כ ב"י. ש"ך:

סימן שד

לעשותם. כתב הש"ך והא דכתב הרב לעיל סי' ש"א דלכתחילה לא יעשה של כלאים היינו בדברים שיש לחוש שיתכסה בהן והיינו שעושין אותן לעצמן או לישראל אחר אבל הכא מיירי בענין שאין לחוש לזה כגון שהוא בגד של עובדי כוכבים ועושין אותו לעובדי כוכבים וכה"ג עכ"ל:

סימן שה

א **בערך.** כתב הש"ך דבספר מע"מ האריך בזה דבעינן ג' רייכ"ש טאלי"ר וכתב שאף לדברי הרב אינו עכשיו פחות משני ר"ט ע"ש ולכתחלה טוב לצאת ידי כולם עכ"ל והט"ז כתב שכל הרוצה לעשות ע"צ המובחר יתן שוה משקל ה' לו"ט וקווינ"ט במשקל של מדינות קיסר ולא במשקל פולין כי זקוק של מדינות קיסר שהוא של ט"ז לו"ט הם גדולים הרבה משל פולין באופן אלא שי"א לו"ט וקווינ"ט של קיסר הם זקוק במדינת פולין:

ב **ושטרות.** היינו שט"ח שיש לו על אחרים שאם נתן אותו שט"ח אין בנו פדוי כיון דאין גופו ממון:

ג **אינו.** גזירה שמא יאמרו שפודין בשטרות:

ד **שישוה.** ודעת הט"ז והש"ך משמע שאפי' אינו שוה לשום אדם כיון שהכהן מקבלו בפירוש בעד ה' סלעים ה"ז פדוי ע"ש:

ה **שיחזיר.** פי' שאינו גומר בדעתו כלל ליתנו לו לשם מתנה אלא מיד דעתו שנותנו לו עמ"ל בכה"ג לא יצא. ש"ך:

ו **והחזיר.** זה לשון הרמב"ם ע"פ לשון א' ברש"י אבל בלשון ב' פירש"י אפי' לא החזיר אין בנו פדוי וכ"מ מהרשב"א והרא"ש עכ"ל הש"ך וכתב הט"ז דאם היה הכהן ג"כ חושב שיחזיר לו אז דעותיהם שוות לחזרה והוה פדוי אף אם יחזיר לו אח"כ דהוי כאומר בפירוש ע"מ שתחזיר לי וכן המנהג בכל יום שהאב מניח דמי הפדיון בסך הרבה והוא חושב שיחזיר לו והכהן נמי חושב כן ומחזיר לו אח"כ לפעמים הכל או מחזיק לעצמו איזהו סך קטן. עכ"ל:

ז **ודוקא**. דבכה"ג גומר בלבו שעה א' לשם מתנה ומה שאמר ע"מ כאומר מעכשיו דמי כלומר מעכשיו תהא נתונה לך מיהו תחזירהו לי אח"כ. ש"ך:

ח **שנותן**. כלומר בשעה שהאב מחזיק בידו החמש סלעים ומושיטן לכהן קודם שיוצא מידו ליד כהן מברך ואח"כ נותנן לו כדי שיברך עובר לעשייחן כ"כ ב"י והאחרונים ודלא כמו שקצת נוהגים שכבר הניח המעות לפני הכהן ואח"כ מברך. ט"ז:

ט **שהחיינו**. משמע דמברך שהחיינו לעולם וע"ל סי' רס"ה ס"ו:

י **יין**. כתב הט"ז ובעיר שאין בה יין מברכין על שכר שהכל ונראה דבאותן מקומות שאין יין צריך לעשות הפדיון קודם ברכת המוציא על הסעודה דאלו בתוך הסעודה אין מברכין על השכר משא"כ במקום שיש יין פודין אחר ברכת המוציא:

יא **שליח**. והש"ך כתב בשם כמה גדולי הפוסקים שפסקו להלכה שהאב יכול לפדות ע"י שליח וכן הב"ד יכולים לפדותו אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה ובט"ז כתב ונ"ל דכל זמן שהאב חי יוכל לעשות שליח לפדות משלו במקומו ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל וכן איתא במהרי"ל עכ"ל (ובנה"כ השיג באריכות על דבריו ומסקנתו דאם מת יכולין הב"ד לפדותו וע"ש):

יב **בשבת**. משום דהוי כמקח וממכר ומזה הטעם גם ביו"ט אין פודין אותו ונראה דפודין נמי בלילה מיהו נוהגין לפדות ביום ואם חל יום ל"א בתענית צבור יש לראות אם הגיע הבן לכ"ט י"ב תשצ"ג קודם יום התענית שהוא יום ל' יש לפדותו ביום ל' אחר כ"ט י"ב תשצ"ג (ואפשר לומר דמשום סעודה לחוד לא מקדמינן לפדות ביום ל') ואם לאו אז יש לפדותו בליל ל"א של יום התענית אבל אין לפדותו ביום התענית ולעשות סעודה בליל שאחר התענית דליכא פרסומא כה"ג מיהו שמעתי שנוהגין לפדות ביום התענית ולעשות הסעודה בליל שאחר התענית. עכ"ל:

יג **המועד**. משום דאין מערבין שמחה בשמחה והיש מתירין סבירא להו דלא שייך זה אלא בשמחת אירוסין ונשואין בלבד:

יד **טרפה**. כתב הש"ך נראה דהיינו בודאי טרפות וכה"ג אפי' חי אח"כ זמן ארוך פטור מפדיון דלא אמרי' טרפה אינה חיה בודאי טרפה. ובספק טרפה פטור מפדיון דהמע"ה מיהו אם חי אח"כ י"ב חדש חייב דיצא מידי ספק טרפה כיון דחי יב"ח וע"ל סי' נ"ה:

טו **מעכשיו**. דמתנה בעלמא היא דהא בתוך שלשים יום לא שייך פדייה כ"כ רש"י ואפילו המעות עדיין בעין. ש"ך:

טז **פדוי**. כתב הט"ז וא"ל א"כ אמאי כתב בסי"א דאם חל בשבת ימתין עד יום א' אמאי לא יפדה ביום ו' ויאמר יהא בני פדוי לאחר ל' תירץ בת"ה סי' קס"ט דא"א לעשות אז הסעודה וברכת פדיון ומהרש"ל בתשו' סי"ז כתב באמת דיפדה ביום ו' ויאמר הילך פדיונו ויחול לאחר ל' יום ונוהגים העולם כדברי ת"ה עכ"ל:

יז **לפדותו**. כ' הט"ז ונ"ל דהיינו בלא ברכה דודאי ספק ברכות להקל וה"ה אם אמר סתם בשעת הפדיון שפדה ביום ל' או שטעה במספר הימים והמעות אינם בעין ביד הכהן דיפדם בלא ברכה אח"כ ואם פדה ביום הל' סתם ולא אמר לו מעכשיו ולא לאחר ל' יום פסק רש"ל בתשו' דאם המעות עדיין בעין ביד הכהן הוא פדוי ואם ליתנהו אינו פדוי ומדברי מהרא"י בפסקיו משמע דאף בסתם הוה כאומר לאחר ל' יום עכ"ל וגם הש"ך השיג על מהרש"ל בזה ע"ש באורך:

יח **טס**. וכ' הש"ך ולפי מ"ש לעיל דהב"ד יכולים לפדותו א"צ לטס של כסף וגם לרוב פעמים הטס של כסף יבא לאיבוד ע"כ טוב יותר שיפדוהו הב"ד (כשהוא קטן):

יט **חייב**. לכשיגדיל דהכהנת אינה חייבת לפדות את בנה כמו אשה דעלמא כמ"ש בס"ב והישראל בעל הכהנת פשיטא דאינו חייב שהרי אינו אביו שנתעברה מהעובד כוכבים ולפ"ז אם לא נתעברה מהעובד כוכבים רק שנתחללה בביאת העובד כוכבים ואח"כ נתעברה מישראל חייב בפדיונו עכ"ל הש"ך:

כ **פטור**. אף לכשיגדיל דשמא הוא מכזב והיא אומרת אמת ולפ"ז באשתו גמורה כיון דנאמן לומר דלאו בנו הוא אפי' מכחישתו ממילא ממזר הוא ונתחללה בביאת הבועל חייב הבן בפדיון לכשיגדיל ועדיין צ"ע לדינא. עכ"ל הש"ך:

כא **חלקו**. ודעת הטור דאם מת תוך ל' יום אפי' לא חלקו פטורים ואם מת לאחר ל' אפי' לאחר שחלקו חייבים ליתן ה' סלעים בין שניהם וכן דעת הרמב"ם גופיה בפי' המשנה ותימא שהרב השמיט סברא זו ובפרט שכ"נ עיקר בש"ס וכ"פ הב"ח דבתוך ל' פטורים אפי' לא חלקו דהמע"ה. עכ"ל הש"ך:

כב **ונקבה**. כ' הש"ך דהיינו שאחת ילדה זכר ואחת נקבה ונתערבו שלא נודע איזה מהן ילדה זכר הרי מ"מ חייב ה' סלעים לכהן דהא שניהם לידה הראשונה היא להן וכן כשילדו ב' זכרים ונקבה אחת ונתערבו אינו חייב אלא ה' סלעים דהא נוכל לומר זו ילדה ב' זכרים וזו נקבה ואין כאן אלא בכור א' אע"ג דיכול להיות ג"כ שזו ילדה זכר וזו ילדה זכר תחלה ואח"כ נקבה והרי כאן ב' בכורים מ"מ המע"ה הלכך כשמת א' מהם תוך ל' אינו נותן לכהן כלום שיכול האב לומר בכור מת. עכ"ל:

כג **האב**. היינו כשמת אחר ל' אבל אם מת האב תוך ל' פטורים כ"כ ב"י והאחרונים:

כד **והבן**. שהרי בכור ודאי הוא:

כה **ילדו**. כ' הט"ז דזה קאי אסעיף כ"ט בב' נשים של ב' אנשים ושניהם לא בכרו וקשה למה כתב כאן בב' זכרים וב' נקבות דאז אין כאן בכור ודאי דכל חד אומר נקבה יצאה קודם לו לימא רבותא אפי' בשני זכרים ונקבה אחת דאז הוי א' בכור ודאי ואפ"ה פטורים שניהם דכל חד ידחה על חבירו לומר דהוא הבכור ובאמת כתב הטור גם בזה דפטורים ונראה דהמחבר אזיל לטעמיה שכתב בסכ"ו דהבנים חייבים במת אביהם תוך ל' יום ולא מצי כל חד לדחות על חבירו ה"נ כן הוא אלא דקשה הא ברייתא ערוכה היא כאן דאף בכה"ג פטור וכו' ע"ש:

סימן שו

א **מסייע**. בשביל שיתן לו כל מתנותיו והוי כגוזל אחרים. ט"ז:

ב **לקבלו**. היינו שהכהן עושה איסור אם אינו מקבלו אבל מ"מ לא כייפינן ליה דיכול הכהן לומר לנותן אייתי ראיה דבכור הוא ואטפל בו. ש"ך:

ג **להקניטו**. ואם נראה שעושה כן א"צ הכהן לקבלו מהרי"ו וכ' הש"ך דלא ידע ליישב דברי הרב אם לא שנגיה בדבריו וכצ"ל ודוקא בספק שבא מעצמו אבל בספק שבא בפלוגתא דרבוותא כגון שקנה פרה חולבת מן העובד כוכבים או שפשע הישראל שהיה יכול למכור הבכור וכו' ומ"מ צ"ע לדינא במה שחילק בין ספק מעצמו לספק פלוגתא דרבוותא דבתשובת מהרי"ל לא משמע הכי דבקנה פרה חולבת מן העובד כוכבים כתב דצריך הכהן לקבלה ולמד מספק בכור אע"ג שהביא שם סברת הפוסקים אי חלב פוטר בבכורה או לאו אלא נראה דצ"ל משום דהתם היו כמה ספיקות בפלוגתא דרבוותא שמכר לעובד כוכבים בכסף דהוי מכירה ליש פוסקים כדלקמן סי' ש"כ ס"ו וכן בהיתה חולבת דפטור בבכור ליש פוסקים לכך היקל בדבר אבל בספק א' דפלוגתא דרבוותא לבד אין להקל אם לא שמדינא נראה עיקר כמאן דמיקל אלא שמחמירין דבכה"ג אפשר דאין הכהן צריך לקבלו גם פסק מהרי"ו דאם כהן עני יש לו בכור ונותנו לכהן עשיר א"צ לקבלו עכ"ל:

ד **מומחה**. והאידנא ליכא מומחין ובעינן ג' כדלקמן סי' ש"ט ס"ב:

ה **לכלבים**. כ' הש"ך דהרבה פוסקים אוסרים ליתנו לכלבים (דכתיב ואכלת ולא לכלביך) לכן יש ליזהר בדבר וגם בעובד כוכבים כתב מהרש"ל דמ"מ איסור דרבנן איכא משום בזיון קדשים ואינו רשאי להאכילו אלא דרך זימון שיאכל העובד כוכבים עמו אבל לא

למכרו לו אפי' ליתן לו חתיכה חיה וכשהוא טריפה אסור ליהנות ממנו כדלקמן סי' ש"ז עכ"ל:

ו **מנה**. פירש"י אם יש לו חתיכת בשר חולין שנשקלה בליטרא יכול לשקול בשר בכור כנגדו והרמב"ם פי' חלק כחלק כגון שיחלקו אותו לכמה חלקים ונותנין חלק א' בכף מאזנים זה וחלק בכף מאזנים הב' לראות אם מכוונים במשקל:

ז **אפי'**. כלומר לא מיבעיא אם בזמן הבית שאינו קרב אלא תוך שנתו אלא אפי' בעל מום בזה"ז לא ישהנו יותר משנתו. ש"ך:

ח **חדשיו**. דהיינו ט' לגסה וה' לדקה אבל אם לא כלו מונין מיום ח' דאז ראוי לאכילה ואין מונין אלא מעת שנראה לאכילה. ט"ז:

ט **לקיימו**. כ' הש"ך ומונין לו מיום ח' ללידתו דכיון דלא נולד בעל מום אע"ג דידוע שכלו לו חדשיו מ"מ הרי לא נראה לאכילה ביום לידתו דהוה תם וכ"כ רש"י ותוס' דלא כהלבוש שהעתיק דברי הב"י וע"ש:

י **לחכם**. היינו שלא נזדמן לו חכם ואין זקוק להוליכו במקום שהחכם שם. ש"ך:

יא **אדר**. ה"ה בשאר דברים דינא הכי כמ"ש בא"ח סי' נ"ה ס"י לענין שני נערים (שנולד אחד בט"ו באדר ראשון והשני נולד בר"ח אדר שני ובשנת י"ג אין עיבור דנעשה השני בר מצוה קודם לראשון) וע"ש:

סימן שז

א **להפשיט**. אפי' בעל מום דנראה כבזיון כאלו מוכרן לצורך מפוח בעודם על הקדשים. ט"ז:

ב **למכרו**. דשמא יהיה טרפה אח"כ ומהרש"ל אוסר למכור לעובד כוכבים וכן מסיק בתשובת מהרי"ל בשם מהרי"א וכ"כ מהר"מ מטיקאטי"ן עכ"ל הש"ך (ואם מת הבכור נוהגין לקבור בסדין בבה"ק וצריך לקברן מעט בעומק פן יבא לחטט אחריהם):

ג **אפי'**. פי' לא מיבעיא לכהן אלא אפי' לישראל אבל לעובד כוכבים אסור. ש"ך:

ד **סחורה**. וע"ל סי' קי"ז מדברים האסורים לעשות בהם סחורה:

סימן שח

א **בגיזה**. בין תם בין בעל מום ואפי' הצמר מסובך כן מוכח בסי' שכ"א ס"ט. ט"ז:

ב **לתלוש**. בש"ס איתא ובלבד שלא יזיזנו ממקומו ופירש"י הטעם מפני שלא יאמרו מום עביד בקדשים אלא יניחנו מסובך עם הצמר מכאן ומכאן:

ג **אסורות**. בהנאה וע"ל סי' ק"מ:

ד **ברוב**. כתב רש"י סוף תמורה ואי קשיא הא דאמרי' במס' נדה בגד שארג בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים ואמאי לא ליבטל האי חוט ברוב לאו פירכא היא דבכלאים לא אמרי' בטל ברוב דעיקר האיסור ע"י תערובות הוא ולא שייך בהו ביטול ברוב ע"כ ואין להקשות ממ"ש הטור בסי' ש"ג בכלאים דרבנן דינתק חוט א' ואמאי לא בטיל ברוב דהא דרבנן היא י"ל דלענין ביטול ברוב שוינהו רבנן כדאורייתא דכל שישנו בעין אוסר כמו מן התורה דמה דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון משא"כ כשמסיר א' דאפשר דאינו בעולם בזה הקילו. עכ"ל הט"ז:

סימן שט

א **אינם רשאים**. משום הפסד קדשים שהרי יש לו היתר ע"י נפילת מום. כ"כ הרא"ש:

ב **התנוך**. בפ' מצורע מפרש רש"י גדר האמצעי שבאוזן ר"ל הוא הגבוה שבאמצע האוזן שהוא עשוי כעין גדר בפני נקב האוזן. ט"ז. ובשפת האוזן פירושו אליה הרכה שבאוזן שנקראת עור ששם הדר בריא. כ"כ רש"י:

ג **מומין**. עיין בלבוש שהביא כל המומין שהם מומין אליבא דכ"ע וביאורן:

סימן שי

א **הראהו**. ובכל מומין אסור גזרה אטו מום המשתנה לאחר מיתה. ט"ז:

ב **משלם**. שאסור לגדל בהמה דקה בא"י וכמ"ש בח"מ סי' תי"ט הלכך קנסינן ליה דלא לשקול אלא פלגא א"נ כיון שאסור לגדל בהמה דקה בא"י א"כ היה לו טורח גדול בחורשים ובמדברות במקום שאין ישוב לכך די לו בחצי דמים של בהמה גסה. ש"ך. וכתב הט"ז ונ"ל דיחזיר למוכר והמוכר יקברנו לא מיבעיא אם המוכר חפץ בכך פשיטא דחייב לתת לו דהוא רוצה לקיים המצוה ואם אינו חפץ בכך מ"מ הטירדא עליו מוטלת כיון שהוא הגורם לזה וא"ל לא יתננו לו כיון שהוא נחשד על כך דלא נחשד לאכלו כמ"ש בסי' קי"ט ס"ב עכ"ל:

סימן שיא

א **שדומה**. ויש לחוש שימכור בשר עגל בכור תם ויאמר של צבי הוא:

ב **טווי**. וכ"ש אם הוא אריג שיש טירחא יותר וזהו הטעם בעורות עבודים שאינו מטריח לעבוד עור בכור תם. ט"ז:

סימן שיב

א **שכר**. בטור כתב והוא שיהא שכר בטילתו ניכר ואם הוא פועל ומבטל ממלאכתו נותן לו שכרו כפועל דהיינו כמה רוצה ליקח מי שיש לו מלאכה כזו כדי לישב בטל. וכתב הט"ז דעל ההליכה שהולך לראות נראה פשוט שהיתר גמור הוא ליקח שכר עליה:

ב **לעצמו**. כתב הט"ז הטעם מפני החשד וקשה לי ממ"ש הרמ"א סי' י"ח סעיף י"ח שנהגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט ובודק לעצמו משמע דמדינא מותר שוב ראיתי שבפ"ב דנגעים הקשה הר"ש כן וחילק בין היכא דאיתחזק איסורא וכו' ובזה מתורץ נמי במה שבודק לעצמו דנשחטה הותרה וכי תימא א"כ על השחיטה לא יהיה נאמן על עצמו דהא בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת בזה סמכינן על רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם עכ"ל ובענין ראיית מומין בי"ט עיין מדינים אלו בא"ח סי' תצ"ח סעיף ט':

סימן שיג

א **אחריו**. דחכמים קנסוהו לדידיה ולא לבנו ולפ"ז נראה דאם שחטוהו בדיעבד הבשר מותר לאחרים. ש"ך:

ב **שיפול**. בש"ס איתא דאפי' אמר עד שנעשה בו מום מותר ולא אמרי' דמשמעותו שאתה תעשה בו מום דאזלינן לקולא כיון דאינו אלא קנס דרבנן אפי' בודאי. עכ"ל הט"ז:

ג **אסור**. כתב הש"ך ואע"ג דלעיל סי' ט"ז סי"א אמרי' דאין עובד כוכבים מסל"ת נאמן לעדות אפי' לאיסור וי"ל דשאני הכא דכיון דאזלינן בתר אומדנא היכא דחזינן דמתכוין העובד כוכבים להתיר האסור א"כ אומדן דעת הוא דהעובד כוכבים מסל"ת אומר אמת דאל"כ למה הטיל בו מום וכ' הט"ז וע"כ צ"ל דמיירי שאין הישראל לפנינו שיוכל להכחישו אבל אם הישראל מכחישו אין העובד כוכבים נאמן:

ד **כוונה**. פי' הב"ח דכיון שהעובדת כוכבים משרתת בבית עליה מוטל לשרת לבעה"ב בכל מה שהוא להנאתו וטובתו אבל הט"ז כתב דאין לחלק בין משרתת או לאו והא ראיה שבתשובת הרא"ש לא הוזכר כלל שהיתה משרתת אלא דהחילוק הוא בין דין זה ובין הדין שנזכר בס"ב באופן זה דכאן שחתכה האוזן ומחוסר אבר גלוי להם דהוי מומא שהוא דוכתא דאפי' לדידהו הוי מום ובודאי כיוונה להתיר אבל שם שהוא מעשה דקסדור בש"ס לא חיסר שום אבר אלא ניקבו ברומח לאוזן והוא לא ידע שע"י כך יתירוהו ע"כ לא אסרו רק עד אחר שראה שהתירו בכך עכ"ל:

ה **שיודע**. והטעם כ' הש"ך דהא ודאי לא כוון להתירו דאדרבה הוא רוצה שלא ישחטוהו שהרי היה מקבל שכרו אם יגדלו יותר והט"ז כ' דמשמע אפי' בכהן מותר בזה וצ"ע למה

יהא נאמן בזה והלא הוא חשוד להטיל בו מום בעצמו ק"ו שיאמר לעובד כוכבים להטיל בו ובפסקי מהרא"י כתב דין *) [והמעיין באור זרוע יראה שאין כאן ט"ס]. זה בישראל שיש לו ספק בכור ע"כ צ"ע גבי כהן בזה ובד"מ כתב בשם א"ז על בכור שמסרו ישראל לשומר עובד כוכבים והודיעו שהוא בכור ולו משפט מות לקברו שלם בעורו ועובדי כוכבים חוקרים הענין ומודיעים כי במומו כשר וסופו מוכיח כי בא העובד כוכבים במרמה לבעל הבכור וא"ל דע כי סרסתי העגל ושתק היהודי והבין העובד כוכבים שאמת הדבר ולא עוד אלא שבא היהודי וראה שאינו מסורס ושתק וכראות העובד כוכבים זה הלך וסרסו אח"כ מיד מותר גמור הוא אותו הבכור וכ"מ במתני' דבכורות עכ"ל:

ו **שניצל**. ולא אמרי' כדי להתירו נתכוין להטיל בו מום אלא אמרי' צעריה הוא דקמדכר. ש"ס:

ז **שיצא**. דאינו נעשה קודש אלא ביציאתו מרחם ובזמן הבית היה אסור משום הפסד קדשים. ט"ז. וכ' הש"ך דמבואר בש"ס דאע"פ שיצא מקצת אבריו כל זמן שלא יצא רובו או ראשו בענין דהוי כילוד כמ"ש לעיל סי' י"ד ולקמן שי"ט מותר לעשות בו מום כגון גדי שאזניו ארוכים ונראים בחוץ קודם שיצא כל ראשו שעדיין אינו כילוד יכול לצרום אזנו קודם שיצא רוב ראשו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל:

סימן שיד

א **חשודים**. מפני שיש להם טורח גדול לטפלותו עד שימות. ש"ך:

ב **ישראל**. ולא חיישינן שאומר כן כדי שיאכלנו ממנו. ש"ך:

ג **בניו**. כ' הט"ז והיינו בדליכא ריעותא דהערמה לפנינו אבל אי איכא ריעותא כהאי שהולך עם כל בני ביתו לחוץ ודוקא באותו פעם נכנס הבכור ויצא חבול אם היינו יודעים שאחד מבני ביתו נשאר שם ודאי חשדינן שע"כ הוציא השאר והשאיר זה כדי שיטיל בו מום דהערמה גדולה יש כאן אלא דאם אין אנו יודעים בבירור שנשאר שם לא חיישינן שמא נטמן עכ"ל:

ד **נאמן**. דהפה שאסר הוא הפה שהתיר:

ה **למומחה**. ואע"פ שאינו מזכיר שם החכם נאמן ודוקא במומין שאינן מובהקין דלא חיישינן שיתיר מעצמו ויאמר החכם התיר לי דקדשים בחוץ לא אכיל ולמיסמך עילויה במומין שאינן מובהקים לא עבדי אינשי ובודאי הראהו לחכם ושרי ניהליה ולא הוה שרי ליה החכם אא"כ העידו לפניו דהאי מום נפל בו מאליו. הרא"ש. אבל במומין מובהקין יש לחוש שמא לא הראהו לחכם דודאי קדשים בחוץ לא אכיל דהא יודע שאינו קדשים

כיון דמום מובהק הוא אבל כשמזכיר שם החכם נאמן דלא משקר ומלתא דעבידא לגלויי הוא שהרי יכולים לשואלו ומיהו להמחבר לקמן ס"ח וסייעתו דבישראל א"צ לומר ישראל פלוני א"כ ה"ה בכל ענין נאמן אפי' אינו מזכיר שם החכם עכ"ל הש"ך:

ו **ישראל**. והט"ז כ' דלדעת הרמב"ם מיירי שידוע לנו מי הוא אותו ישראל שנתן הבכור לכהן אלא שהספק הוא אם נתנו לו בתמימות או במומו ובזה שפיר מירתת שמא ישאלוהו (ובנה"כ כ' שאין דבריו נכונים ואדרבה דעת הרמב"ם דאצ"ל ישראל פלוני ואפי' אין ידוע לנו מי הוא הישראל דמירתת שמא ישאלו איזה ישראל וישאלו לו וע"ש):

ז **נאמן**. כ' הט"ז והיינו במקום שלא פשע בו אבל אם פשע בו באופן שכתב הרמ"א סי' ש"ז ס"ד דאז א"צ הכהן לקבלו וצריך הישראל ליטפל בו אז הוי כעם ככהן ואפי' הישראל אינו נאמן לומר מום נפל כמו הכהן:

סימן שטו

א **ויאכלנו**. מיהו חייב במתנות כהונה ממ"נ וע"ל סי' ס"א ס"ב:

ב **מידו**. דהשתא ה"ל הישראל המע"ה וי"א דמוציאין דכיון שהישראל יש לו עכ"פ חזקה דטובת הנאה ליתנו למי שירצה הרי הוא בחזקתו והכהן לעולם נקרא המוציא. ש"ך. והט"ז כ' דהטעם הוא הואיל ומתחלה לא בא ליד הכהן בהיתר והוא עצמו היה לו ספק בשעת תפיסה לכך מוציאין מידו וע"ל סי' ס"א סכ"ג:

ג **שליא**. שאין שליא בלא ולד וכן חררת דם והחררה תקבר אבל השליא א"צ לקברה שהכל יודעים שאין שליא בלא ולד לכך אין צריך פרסום. ט"ז וש"ך:

סימן שטז

א **ואפי'**. כתב הש"ך דמשמע מדברי הרב בס"ג דאפילו מסל"ת שלא להשבית מקחו לא מהני אי לאו דחולבת:

ב **מניקה**. היינו שידענו שהיתה חולבת אע"פ שלא ילדה כבר דאל"כ כיון דחולבת פוטר בבכורה לדעת המחבר בס"ג א"כ בלא"ה פטור מבכורה וגם זה שמניקתו היה פטור מבכורה אפי' אי הוה נולד בבית ישראל אלא ודאי כדאמרן. ש"ך:

ג **ספקא**. כתב הש"ך לאו למימרא דס"ס גמור לא מהני דהא ודאי ס"ס שרי בכל דוכתי אלא ר"ל ס"ס כי האי דלא הוי ס"ס גמור לא סמכינן אמה שהיא חולבת ובט"ז כתב דצ"ע למעשה באם ילדה ב' גדיים א' זכר וא' נקבה דאיכא ס"ס גמור ספק שמא ילדה כבר קודם שנולדו אלו ואת"ל לא ילדה מ"מ שמא הזכר נולד אחרון וליכא כאן בכור כלל וכו' ע"ש וכ' עוד מעשה בא' שהיה לו חוב אצל עובד כוכבים ותבעו ואמר שאין לו מעות

לשלם רק פרה א' והוליכו לחצר והראה לו פרה א' ועגל עומד אצלה אבל לא הניקה אותו ואמר העובד כוכבים פרה זו בלא ולד אתן לך (בעד ח' זהובים) כי אגדל לעצמי הולד ואמר הישראל אני חושב שפרה זאת זקנה היא וזה ולד ששי או שביעי שלה ואני חפץ בפרה ילדה וכל שהיא ילדה ביותר אוסיף בדמיה השיבו העובד כוכבים מה אומר לך שהיא ילדה ביותר זה אינו אבל מ"מ אינה זקנה כ"כ כמו שתאמר ותאמין לי שזהו ולד רביעי שלה לא יותר וקבלה ממנו ואח"כ ילדה אצל הישראל מה דינו והאריך בדין זה ומסיק מאחר שראה העובד כוכבים שהישראל חפץ יותר בפרה ילדה ואף שיכולים לומר שחשב העובד כוכבים שמא אינה רוצה הישראל בפרה שלא בכרה עדיין מחמת שיש עליה סכנת לידה ונתכוין דוקא להיות לו פרה שכבר ילדה מ"מ היה לו לעובד כוכבים לומר שזה ולד הראשון שלה ואז אשתבוחי הוי משתבח ולמה הפסיד נפשיה לומר שהוא ולד ד' שלה אלא ודאי דקושטא קאמר וסמכינן עליו שכבר ילדה אצלו וזה הולד שילדה אצל הישראל אינו בכור כלל עכ"ל:

ד **שילדתו**. כתב הש"ך לאו למימרא דודאי ילדתו דליתא אלא אשמועינן דאותו ולד שילדה אח"כ בבית ישראל חייב בבכורה דהרי הוא בחזקת שילדתו כלומר שמא ילדתו והוי ספק בכור ויאכל במומו לבעלים והבא אחריו פטור מבכורה ממ"נ דאפי' תימא לא ילדתו מ"מ אינה מרחמת עליו אא"כ ילדה וכדלעיל ס"ב עכ"ל:

ה **בחזקתו**. כתב הש"ך בכאן אמרינן ודאי הוא כן ולא הוי אפי' ספק בכור ואע"פ דאמרינן שמרחמת ולד אחר מ"מ במקום דידה לא שבקת דידה ומרחמת דלאו דידה וכן אמרי' בש"ס עכ"ל:

ו **ספק**. הטעם דשמא קא סבר המוכר דלשחיטה בעי לה לכך לא הודיעו ובזה אתי שפיר הא דלעיל סי' ט"ז ס"ז גבי אותו ואת בנו דאמרינן דמסתמא שרי דאל"כ היה מודיע שעל המוכר להודיע משום דהתם נמי כי נימא דלשחיטה קבעי לה אסור משום או"ב עכ"ל הש"ך ובט"ז מתרץ בענין אחר דהתם אמרינן שפיר אם יש איסור היה מודיע שאין שום סברא כנגדו משא"כ כאן שיש ב' סברות מכחישות זא"ז דהיינו אם איתא שבכרה כבר אשבוחי הוי משבח וסברא כנגדה אם איתא דלא בכרה עדיין ה"ל להודיע לאפרושי מאיסורא ע"כ נשאר הדבר בספק עכ"ל:

סימן שיז

א **שניהם**. ר"ל בין הכהן ובין מי שהפקיד הפשוט וכשיפול בו מום יחלקו בין שניהם אלו. ט"ז:

ב **מוחזק**. ולא אמרינן כיון שהכהן הוא רועה שלו ודאי הקנה לו חצרו כדי שיקנה הכהן את הבכור מיד כשיולד כי ניחא ליה למיעבד מצוה זו גם בממונו שיגדלו בכורותיו של כהן בחצרו וה"ל כשנים שהפקידו דלעיל בס"א אלא במקום פסידא לא אמרינן דניחא ליה למיעבד מצוה וכו' והבעה"ב עדיין מוחזק בו והמע"ה עכ"ל הש"ך:

סימן שיח

א **ספק**. בטור כ' ויאכל במומו לבעלים וחייב במתנות כהונה והטעם דאמר הכהן ממ"נ אם בכור הוא כולו שלי ואם לאו הב לי מתנות וכן בכל הני דאמרינן יאכל במומו לבעלים דינא הכי עכ"ל הט"ז וע"ל סימן ס"א ס"ב בש"ך שם דדעת הרמב"ם דבכה"ג פטור מהמתנות כיון שחליפיו ביד כהן וכ"כ הש"ך כאן וכתב עוד מיהו גם הכחוש הוא ספק בכור ואסור בגיזה ועבודה ויאכלנו הכהן במומו:

ב **הכחוש**. והוא ג"כ ספק בכור אצל הכהן ודינו כמ"ש בס"ק א'. ש"ך:

סימן שיט

א **ומרובו**. פי' הש"ך דאף כשחתך אבר אבר והשליך לכלבים מ"מ מה שיוצא אח"כ מרובו ואילך חייב קבורה אבל מה שיצא כבר אף שיצא אח"כ רובו א"צ קבורה למ"ד להבא הוא קדוש וכ"מ בתוס' עכ"ל:

ב **למפרע**. ומה שמחתך קודם שיצא הרוב השליך לכלבים ומרוב ואילך צריך קבורה. ש"ך:

ג **נתקדש**. והמכירה לעובד כוכבים אינה מכירה:

ד **דקדוש**. לטעמייהו אזלי דס"ל להבא קדוש. ש"ך:

ה **אחריו**. כתב הש"ך דלדעת הרב צ"ל דכאן מיירי שלא נולד אח"כ כולו אלא שחציו הנשאר יצא דרך דופן כו' אבל אם אחר שיצא חציו ברוב אבר יצא כולו ואחר זמן ילדה ולד פשיטא שהוא פטור מבכורה דמה בכך שמתחלה יצא חציו ברוב אבר ס"ס אח"כ נולד כולו וזה פשוט עכ"ל:

סימן שכ

א **ולוים**. והלוים צריכים ליתנו לכהן. כ"כ הלבוש:

ב **ויעכבנו**. ואסור בגיזה ועבודה אלא ימתין עד שיפול בו מום ויאכלנו במומו. ש"ך:

ג **מאלף**. בב"י כתב בשם תוספות דבכורות דסגי אפי' באזנה אכן בתוס' פרק בתרא דעבודת כוכבים כתבו שיש להחמיר להקנות לעובד כוכבים דבר שעושה אותה טריפה

כגון הריאה והראש אמנם א"צ שיתן העובד כוכבים מעות שוה הראש או הריאה אלא שיקנה בפרוטה אע"פ ששוה יותר כפלים אפ"ה אין לחוש משום ביטול מקח דאנן סהדי שהישראל גמר ומקני לעובד כוכבים כדי להפטר והקשה בפרישה מאי שנא מסי' ס"א גבי מתנות כהונה שצריך שיהיה לעובד כוכבים חלק בכולה ואם אין שותף עמו אלא בראש אינו פטור רק מן הלחיים וכו' וא"כ קשה לדעת התוס' דבעינן דוקא דבר חשוב כמו הראש ובו סגי ונראה דלק"מ דדוקא הכא גבי בכור דכתיב פטר רחם בישראל ילפינן מינה שיהיה הכל בבני ישראל ואם ניטל דבר חשוב ממנו בטל הכל משא"כ לענין מתנות דאין לימוד מקרא על זה אלא דכל שיש לעובד כוכבים חלק באותו חלק פטור ממתנות ותו לא דאין א' תלוי בחבירו כלל עכ"ל הט"ז:

ד **אבר**. פי' שאין לעובד כוכבים שותפות בסתם אלא באבר מיוחד:

ה **יחתוך**. כגון שיש לו יתרת אבר או דהכי פירושו שאלו יחתוך מאותו אבר עצמו חלק העובד כוכבים שבו ולא יהיה מום מחמת אותו החיתוך. ט"ז:

ו **להקנות**. כתב הש"ך דצ"ע דהא מהתוס' והרא"ש משמע איפכא דאין לעשות כן משום דאתי למטעי דיקנה לו אוזן העובר לחוד עכ"ל:

ז **דאז**. כ' הש"ך משום דיש מחלוקת בין הפוסקים אם משיכה קונה ולא מעות או מעות ולא משיכה הלכך לצאת ידי ספק צריך לעשות קנין דמשיכה ומעות משמע דאפי' דיעבד אם לא עשה אלא קנין א' משיכה או מעות לא נפטר מבכורה וכתב הב"ח דאפי' עביד תרוייהו משיכה ומעות אלא דלא נתן העובד כוכבים המעות מיד בשעת קנין אלא שהבטיחו ליתן לו מעות כך וכך והאמין לו אע"פ שנתן לו העובד כוכבים אח"כ מה שהבטיח לו אין אלו המעות קונות ואצ"ל אם הישראל היה חייב לעובד כוכבים וא"ל העובד כוכבים פרתך קנויה לי במעות שאתה חייב לי והקנה לו הישראל דפשיטא דאין זה קנין מעות ע"כ ומשמע דה"ה בקנה פרה מעובד כוכבים דלר"ת משיכה דוקא קונה ולרש"י מעות וא"כ אם עשה הישראל משיכה או נתן מעות וילדה חייב בבכורה מספיקא וכ"מ בתשובת הרב סי' פ"ז וכתב עוד שם שאם קנה פרה מעובדי כוכבים במעות ונגנבה ונתרצה העובד כוכבים לשלם הפרה להישראל ואח"כ הוכר הגנב וילדה הפרה דפטור מבכורה כיון דנתרצה העובד כוכבים לשלם נקנה לו הפרה בכל מקום שהיא עכ"ל ובפסקי מהרא"י כתב דאע"ג דאין מועיל מה שמקנה העובר לעובד כוכבים מחמת שלא בא לעולם מ"מ יש סברא לומר דמהני אם הפרה מעוברת ודמיא להא דריש המפקיד נעשה כאומר פרתי קנויה לך סמוך לגנבתי ואם יש עוד צד להתיר כההיא דראוה חולבת

מקודם מהני בצירוף ומה שמתנה עם העובד כוכבים שיאכיל הפרה בעד העגל הוה כנותן מעות בעדו עכ"ל:

ח **הואיל והיה כאן משיכה ומעות.** דכיון דברשות העובד כוכבים הוי בשעת התנאי וקנה לו רשותו במקום משיכה ומעות נמי נתן במה שקבל עליו להאכילה וליטפל בהן מאי אית לך למימר דבר שלא בא לעולם הוא יש להביא ראיה על זה מפרק המפקיד דאמרינן נעשה כאומר לו קנה בהמה לולדותיה כו' עכ"ל מהרא"י:

סימן שכא

א **בעגל.** בכל אלו אין פודין בסתמא (פי' בתורת פדיון שיש בשה) אלא בשויו כן הוא בטור והוא פשוט וזה שכ' הרב בס"ה ואז יכול לפדותו בכל דבר. ש"ך:

ב **ספק.** פי' אם אח"כ מת הפטר חמור קודם שנתן זה הפדיון לכהן אינו חייב ליתן אותו להכהן דיכול הישראל לומר שמא לא חל עליו הפדיון ואם אחר שנתנו לכהן מת הפטר חמור ישאר הפדיון לכהן כיון שהוא מוחזק דהא הוא עצמו נתנו לו ואין זה דומה לתקפו כהן דמוציאין מידו כדלעיל סי' שט"ו וא"ל ממ"ש הרמ"א שם שאם נתן לו הישראל בטעות דצריך הכהן להחזיר לו דשאני הכא דבשעת הפדיון היה לכהן עכ"פ חיוב עליו ליתן לו פדיון טוב אלא שטעה וסבור שזהו פדיון טוב ע"כ יחזיקנו הכהן משא"כ בספק בכור דיש ספק אם חייב לו כלל עכ"ל הט"ז:

ג **להחמיר.** כלומר שהקדש ושאר דברים נפדין בכל דבר ופטר חמור לא יהא נפדה רק בשה ולא בשויו. ש"ך:

ד **שלו.** ורשאי אח"כ לחזור ולפדות עליו ודאי פטר חמור וכן כשיש לו כמה ספיקות פטרי חמור מפריש עליהן טלה א' בשביל כולן והוא שלו. ש"ך:

ה **מברך.** כתב הט"ז והא דאין מברכין ג"כ אנתינת בכור לכהן כמו בפדיון פטר חמור ובכור אדם משום דיש לחלק דבכור מעולם לא היה לישראל זכות בו דרחמנא זכהו להכהן תיכף משנולד וה"ל כאילו נולד בבית הכהן מפרתו ע"כ אין שייך לברך כי הישראל אינו עושה כלום משא"כ בפדיון פטר חמור ובכור אדם שהוא נותן ממונו בזה מברך שפיר על מצוה הזאת עכ"ל:

ו **דמיו.** אפי' מה ששוה יותר על השה דכיון שלא הודיע ללוקח שהוא פטר חמור לא יפדנו וכולו אסור. ש"ך:

ז **חשודים.** מפני שאומרים מה אני צריך להפריש עליו טלה כיון שהוא לעצמי:

ח **לעצמו.** מפני שהמע"ה:

ט **בקופיץ**. הוא סכין גדול ודרך לערוף בו. כ"כ רש"י:

י **שני**. ואינו מכיר הבכור:

יא **אחד**. משום שאחד מהם ודאי בכור ושניהם אסורים בהנאה עד שיפדה. ש"ך:

יב **להפריש** לאפקועי איסורייהו הלכך בב' זכרים וב' נקבות מפריש ב' טלאים והם לעצמו ובזכר וב' נקבות מפריש טלה אחת והוא לעצמו. ש"ך:

יג **ירשו**. דאלו פטר חמור של הכהן עצמו הוא פטור. כן כתב רש"ל:

יד **מותר**. אפי' לישראל וכדי שלא יאמר העובד כוכבים ישראל מזלזל בקדשים לכך מודיעין אותו שאין זה הקדש:

סימן שכב

א **והנחתום**. ואף אם עושה עיסה קטנה מפריש א' ממ"ח וכן בעה"ב אפי' עושה עיסה מרובה כגון למשתה בנו וכה"ג מפריש א' מכ"ד שלא לחלק בעיסות כ"כ הרמב"ם והוא מהירושלמי וע"ל ר"ס שכ"ח:

ב **נטמאה**. וכתב הב"י לקמן ר"ס שכ"ח דבזה"ז דליכא טהרות וכל עיסה טמאה א"כ אף של בעל הבית לעולם הוי א' ממ"ח ואפי' במקום שנותנין חלה לכהן:

ג **עזרא**. שהרי לא עלו כל ישראל עמו:

ד **אמנה**. שהיא קרובה לארץ העמים ואין יכולין לשמור עצמן ופירותיהן בטהרה וחלותיהן טמאות וטעונין שריפה כתרומה טמאה ולכך מפרישין ב' חלות א' שהיא מן התורה צריך להפריש כשיעור ולפי שהיא טמאה נשרפת והשניה אין לה שיעור דכיון דלא תקנום אלא כדי שלא תשתכח תורת חלה אוקמוה אדאורייתא. עכ"ל הש"ך:

ה **ולחוץ**. שאינו שייך לא"י כלל ואין שם אפי' א' מן התורה גזרו בהם משום א"י ותקנו גם כן להפריש ב' חלות (והראשונה שנשרפה אין לה שיעור הואיל ואינה מן התורה והשניה אחת ממ"ח כיון שהיא נאכלת לכהנים ומותרת לטמאים כיון שאינה אלא מדרבנן לגמרי ועיין לבוש):

ו **ושורפין**. כתב מהרי"ל בהל' פסח וצריך לשרפה במדורת כהן או כהנת ונכון לעשות לה מדורה לעצמה במקום שאין מבשלין שם או בתנור שאופין בו המצות טרם הורדו לתוכו המצות שאז ידוע לו שלא תבא לידי הנאת ישראל טרם כלייא איסוריה וכו' ונ"ל דוקא הנאה דשרפה אסור לזר אבל שאר הנאה מותר לזר כדאמרינן לגבי תרומה ובסי' של"א סי"ט בהג"ה עכ"ל הש"ך:

ז **המנהג**. כ' רש"ל מה שאין אנו נוהגים עכשיו ליתן החלה לכהן קטן משום דלא מחזקינן בזה"ז בכהן ודאי ואין אנו יודעין איזה כהן אמיתי עכ"ל מיהו במצות נוהגין

קצת ליתנה לכהן קטן ולא בשאר ימות השנה וצריך לחלק בין פסח לשאר ימות השנה. ש"ך (וכ"כ מהרי"ו בדיני פסח וכן כתבו אחרונים):

סימן שכג

א **מדמעת.** כתב הש"ך ונראה דדוקא בחלה כיון דלחם הוא שכיח ביה תערובות להכי אי לאו דאינה מדמעת הוה גזרינן אבל בשאר איסורים לא חיישינן שמא יתערבו וכמ"ש בסימן פ"ח ע"ש:

ב **דאוסרת.** וכתב סה"ת וצריך ליזהר בה שלא יאכלנה כהן בקערה במרק רותח שלא יאסר הזר מלאכול באותה קערה וכתב הב"ח ולפ"ז צריך ליזהר כשנפלה חלה בתבשיל ואין בקדרה כדי לבטל החלה ימכור התבשיל או ינתן לכהן בדאיכא רוב חולין והכלי צריך הכשר ואם כלי חרס הוא ישבר עכ"ל וכתב עליו הש"ך דאגב שיטפא כתב כן דודאי כלי חרס נכשר ג"כ בהגעלה ג"פ בחלת ח"ל כדלעיל סי' קכ"א כיון שאין לה עיקר בדאורייתא וכ"ש הכא דאיכא רוב חולין ובט"ז חולק על גוף הדין של הב"ח וכתב שכבר נתבאר דאין אנו נותנין חלה עכשיו לכהן ומה שהחמירו בזה לא ידעתי למה לא נסמוך להקל במילתא דרבנן לבטל ברוב עכ"ל:

ג **ויתיר.** כ' הש"ך והא דלא אסור אפי' ביש ק"א משום דהוה דשיל"מ על ידי היתר החכם דהכא בנדרי הקדש כיון דאין מצוה לישאל עליהן אלא מדוחק לא הוי דשיל"מ והכי אמרינן בש"ס נדרים ואם נתבשלה עיסה שלא ניטלה חלה יש ליטול עדיין וא"צ לשייר כ"כ שלא יהא בחלה יותר משיעור ק"א נגד העיסה דלא מחמירין בחלת ח"ל שהיא מדרבנן רק אם נתערבה אחר שהופרשה אבל בכה"ג שלא היה עליה שם חלה מעולם אין להחמיר ולהכי נקט הרמ"א לישנא דאם חזרה ונתערבה דר"ל לאחר ההפרשה לאפוקי אם עדיין לא הפריש עכ"ל (ועוד נ"ל דאם היו במים שנתבשל בהן העיסה ס' דשרי מטעם דסלק את מינו כמי שאינו ושא"מ רבה עליו ומבטלו וא"כ יוכל ליקח מעט עד שיהיה במים ס' נגדן ושרי. ד"מ ב"ח ש"ך):

ד **טומאתו.** בזה גם החולקים מודים דדוקא לענין זר האוכלה הוא דצריך ק"א אבל לכהן בימי טומאתו מודו דסגי ברוב ונראה דלאכלה לזרים אין לערבה לכתחלה לבטלה ברוב וכן למאן דאוסר אפי' דיעבד עד ק"א אין לערבה לכתחלה לבטלה בק"א מיהו אם עשה כן במזיד אע"ג דקי"ל לעיל בסימן צ"ט דקנסינן ליה הכא שרי כיון דבלאו הכי יש פוסקים מתירים לערב אפילו לכתחלה עכ"ל הש"ך:

ה **המוקף.** אלא צריך להקיפן יחד. ש"ך:

סימן שכד

א **נתבאר**. כ' הש"ך וע"פ אותו השיעור שיערתי והוא ג' קווארט פחות מעט (ובמדינות פיהם נקרא פינ"ט ובשאר מדינות נקרא זייד"ל) וכן נהגו עכ"ל:

ב **העומר**. והוא שיעור החלה והדבר פשוט שאלו המדות הם מרובעות שהרי למד מרביעית של תורה של פסח שהוא במרובע. ש"ך (והלבוש נסתפק אם מרובעות או עגולות):

ג **קמח**. ולש אותן יחד דאז כל העיסה נראה שוה כאלו הוא ממין אחד וכתב הט"ז נראה דה"ה אם עשה מכל א' עיסה בפני עצמה ועירב העיסות עד שנעשו גוף אחד מצטרפין (כשאין בכל א' כשיעור) דדוקא בדיבוק ע"י נשיכה בעלמא הוא דאין מצטרפין (דמ"ש רמ"א בסמוך עירב קב מעיסה כו' מיירי כדרך נשיכה בעלמא ולא נעשין בלול כאחד אבל אם עירב העיסות ממש הוי כמו קמח בקמח) עכ"ל:

ד **מפרישים**. כ' הט"ז ונראה דאם יש מעיסה אחת כשיעור ובאחת אין שיעור ורוצה לצרפה לעיסה הגדולה הוה דינו כמו ברישא לצירוף חלה ונ"מ אם יוסיף אח"כ עיסת חיוב על אותו שעשה שאין בה שיעור אין לחייבו בחלה כי כבר נפטר מחמת צירוף:

ה **מעורבים**. ולא היה להם שעת חובה עד עתה:

ו **פטור**. כיון דבאו לידי חובה פעם אחת ונפטרו כשחלקם שוב אין חוזרין לידי חיוב חלה כדלקמן סי' שכ"ו ומהרש"ל כ' דיפריש בלא ברכה:.

ז **וחזר**. דעריסותיכם אמר רחמנא ואין זה דרך עריסה לערב בו מורסין וסובין לאחר שהפרישן מן הקמח. ש"ך:

ח **מין**. פי' הש"ך דר"ל מכל מין בפני עצמו וצריך להפריש ג' חלות אבל הט"ז כ' איך יפריש ג' חלות הא אין כאן שיעור שלש חלות אלא ברור דהכוסמין עושה החיוב ומכח זה יחייב החטים והשעורים ותו לא דהוה פטור עמהם עכ"ל:

ט **וחצי**. וכ' הט"ז דאם יש חצי קב חטים מצד זה וחצי קב שעורים מצד זה וקב כוסמין באמצע ממילא אף עם הכוסמין לית שיעור ב' חלות וכיון שמפריש מן החטים נצטרפו הכוסמין עמהם ונפטרו הכוסמין כולן וא"צ להפריש אח"כ על השעורים שהרי אין בהם שיעור וכן להיפך:

י **אינם**. כיון דהאמצע אינו בדין חלה:

יא **מצטרפין**. ואע"פ שאינם מצטרפין לחיוב חלה מ"מ לא חשיב כאן הפסק:

יב **ישנה**. זהו מדרבנן מטעם גזרה שמא יבא להפריש מזה על זה כיון שהם מין א' ומבואר בב"י דצריך להפריש לכל א' וא' מעיסה אחרת שלא הופרש חלתה וכן בדין דהא כיון דמן התורה חייבים לא אתי גזרה דרבנן לאפקועי איסורא לפטרה מחלה. ש"ך:

יג **אורז**. וכ' ב"י בשם הרשב"א דוקא באורז אמרו כן לפי שנגררים אחר החטין אבל שאר המינים לא אבל מהטור משמע להדיא דה"ה לכל מיני דגן. ש"ך:

יד **בשאור**. לפי שאין השאור בטל ועושה הכל טבל ע"כ אם מפריש ממקום אחר די בהפרשה לפי שיעור השאור לחוד משא"כ אם אין לו קמח ממקום אחר וצריך להפריש מיניה גופיה כיון שאינו מפריש ממקום שחייב בחלה רק מחמת שקבלה העיסה טעם מהשאור ונעשה כולה חייבת יפריש כשיעור מן העיסה כולה דאזלינן בתר מעשה הפרשתו. ובטור כתב אם ירצה יביא רובע הקב מקמחו ויערבנו עם זו העיסה ויפריש ממנה וכתב הרש"ל דאין צריך שיערבנו עם העיסה אלא אף נותן אותו בצד העיסה אם ירצה עכ"ל הט"ז וכתב הש"ך דה"ה אם נתערב עיסה שאינה של שאור שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה חלתה דינא הכי וגם סגי בדינים אלו כשהם סמוכות אע"פ שאין נוגעים וליכא נמי צירוף כלי כדלקמן סי' שכ"ה עכ"ל:

טו **פטור**. כגון אחר הפסח שלוקחין שאור של עובדי כוכבים ונותנין אותו בעיסה יכול להפריש מיניה וביה ולא חיישינן דמתרמי בידו שאור של פטור אלא אמרינן דכולו נעשה חיוב ע"י שנבלל וצריך ליזהר אחר הפסח שיקח חלה יותר משיעור השאור של עובד כוכבים עכ"ל הט"ז ובש"ך כ' שיש להחמיר כמ"ש מהרי"ל שמוהר"ש היה מורה ללוש ב' עיסות א' בשאור של עובדי כוכבים וא' כשיעור חלה בלא שאור ולקרב העיסות להדדי ויקח חלה מאותה שלא נתחמצה בשאור של עובדי כוכבים על הכל עכ"ל:

טז **אחרת**. כלומר שבעיסה אחרת ישאיר שאר עיסות ולא חיישינן דילמא בעיסה ראשונה שלקח ממנה לא לקח רק שאור של פטור והשתא נמי בבצק שני דילמא איתרמי רק אותו שאור פטור דכולי האי לא חיישינן דמיתרמי תרי זימני ממש אותו של פטור עכ"ל הש"ך:

יז **יותר**. דאל"כ יש לחוש נמי שיפריש מהפטור על החיוב:

יח **מעיסה**. אבל מעיסת הפשטיד"א עצמה לא כיון שיש בה טעם בשר וראוי לנהוג במי ששכח להפריש חלה דדינו שאוכל ואח"כ מפריש שיפריש אח"כ חלק קטן מאד עד שתהיה באותה עיסה שאפה ק"א נגדה ואע"פ שהרמ"א לא הביא זה מ"מ הלכה היא ודברים נכונים הם עכ"ל הט"ז וע"ל בס"ק ג' מ"ש בשם הש"ך:

יט **פטורה**. דבתר שעת הגלגול אזלינן דאז עיקר החיוב. ט"ז:

כ **להפקיע**. אבל אם נתכוין לטעם אחר כגון בפסח שעושין עיסות קטנות כמ"ש בא"ח ומצטרפין ב' עיסות להדדי או שאין לו רק עיסה קטנה ודאי שרי ומ"מ נהגו הנשים להדר בכל ע"ש אחר שיעור חלה עכ"ל הש"ך: ..

סימן שכה

א **שנדבקים**. בת"ה כ' דנשיכה היינו שמודבק כ"כ שכשיפרדו יתלשו אחת מחברתה מעט מצטרפים ודוקא אם הם של אדם אחד אבל לא של ב' נשים כדבסימן שאחר זה:

ב **טבלא**. זהו בעיא בש"ס ולא איפשטא וכיון דבזה"ז כל חלה דרבנן אזלינן לקולא. ש"ך:

ג **למעלה**. הא אם מקצתו בפנים מצטרף דלא הוי דומיא דטבלא והב"ח חולק בדבר עכ"ל הש"ך:

ד **שאומר**. כ' הש"ך לא ידעתי למה כתבו בשם יש מי שאומר שהרי אין חולק בדבר:

ה **בכל**. כתב הש"ך ונראה דה"ה ב' עיסות שבא' יש כשיעור ובא' אין כשיעור דאפי' נגיעה לא בעי אלא שיהיו סמוכות ומפריש מן העיסה שיש בה כשיעור שיעור חלה וגם מפריש עוד ממנה אחד ממ"ח על העיסה שאין בה כשיעור וא"צ צירוף סל וכיסוי וכדלעיל סימן שכ"ד סי"א עכ"ל:

סימן שכו

א **שנים**. ודוקא שאינם שותפים אבל אם הם שותפים חייב בחלה כדלקמן סי' ש"ל ס"ב וכב"י שכל שאין דעתו לחלק הבצק אע"פ שדעתו לחלק אחר שנאפה מצטרפין עכ"ל הש"ך:

ב **מפריש**. פי' הט"ז דהיינו ע"י נגיעה בנשיכה ואע"ג דבסי' שכ"ה פסק כיון ששתיהם לפניו מפריש מזו על זו וא"צ נשיכה ואפי' צירוף סל שאני הכא דהוי דבר שמקפיד עליו אבל הש"ך פסק שא"צ נגיעה ונשיכה אלא כשהם לפניו סגי ודמיא לדלעיל ס"ס שכ"ה וגם בנה"כ השיג על הט"ז בדין זה באריכות ע"ש:

ג **לחלקה**. פי' לכל אחד פחות משיעור חלה וכתב בתשו' מ"ב שהמנהג בקצת מקומות שנחתום ישראל עושה עיסה גדולה ובאות הנשים ולוקחות ממנו כל אחת כשיעור חלה וכל אחת נוטלת חלה מעיסה שלקחה מהנחתום דשפיר עבדי הכי והב"ח חולק ע"ז וכתב שקבל מרבותיו שאיסור גמור הוא דכיון דהעיסה חייבת בחלה ביד הנחתום בגלגולו ובהפרשתו כבר פטר כל העיסה והיאך יברכו אח"כ כל א' בפ"ע הא הוי ברכה שאינה צריכה והט"ז טרח ליישב המנהג דהיינו אם הוא באופן שהנשים רגילין ליקח בכל ע"ש מזה הנחתום אבל לא באופן אחר (וע"ש שכ' ליישב דהאי נחתום איירי שיש לו מכירין שרגילין לקנות ע"מ כן שהם יפרישו חלה וה"ל כאילו קנו ממנו קודם שעושה העיסה ואתי לידייהו בשעת חיוב דהיינו הגלגול וא"א להנחתום ליטול חלה דהוי כאינו שלו) וכתב עוד בתשו' מ"ב אמנם מה שנוהגים בחתונה שעושים לחם גדול מה שמניחים בשעת הדרשה על השלחן וממנו

לוקחים חלה הרבה נשים כל א' בפ"ע אע"פ שכל אשה נוטלת עיסה כדי שיעור מ"מ לפי שמתחלה לשין הכל בבת א' אין להפריש רק חלה א' ולכן יש למחות ביד הנשים שלא יטלו מאותו לחם רק חלה א' וכתב הש"ך שדברים פשוטים הם וכן ראיתי מהגבירה אמי הרבנית ומשאר נשים צדקניות חכמניות שנזהרו בזה עכ"ל ובנחתום עובד כוכבים פשיטא דדינים אלו לא שייכי כלל דאינו מקנה רק אחר החלוקה. ט"ז וע"ל ר"ס ש"ל:

ד **וחלקוה**. בעודה בצק בענין שלא היה בשום חלק כשיעור ואח"כ הוסיפו ונראה דדוקא שאין שיעור חלה במה שהוסיף אח"כ אלא ע"י הצטרפות עם מה שנחלק אבל אם יש במה שהוסיף לבד כשיעור פשיטא שהוא חייב בלא"ה ואין זה שנחלק ונפטר פוטר מה שהוסיף עכ"ל הש"ך:

ה **מהני**. כתב הט"ז נ"ל דאף שיחלוק אח"כ א"צ ליטול כי אם חלה א' דבתר מעיקרא אזלינן כשהיה עיסה א' אע"פ שיש אחר החלוקה שיעור שתי חלות עכ"ל:

סימן שכז

א **וגזל**. כלומר שצריך להחזירה אם טעו ונתנו לו והט"ז כתב דבש"ס מוכח אפי' יודע הנותן שאין מפרישין חלה מקמח לא אמרינן דודאי גמר ונתן לשם מתנה דגזרינן זמנין דלא ידע כהן הדין על בוריו ויבא לידי איסור:

ב **ישאר**. שאז אין החלה פוטרת מה שיתערב אח"כ אא"כ התנה כדמפ' ואזיל:

ג **העריכה**. דאל"כ אינה חלה על המתגבל אח"כ אע"פ שהתנה. ט"ז:

ד **להמתין**. דדוקא בזמן הש"ש שהיו עושין עיסתן בטהרה חששו שמא תטמאה העיסה ויצטרכו להפריש חלה טמאה ולא תהיה ראויה לכהן אבל האידנא שכל העיסות טמאות טוב להמתין עד אחר גמר הלישה. ש"ך:

ה **בחטים**. פירוש דרך החטים ללוש ולגלגל יפה אבל השעורים כשילוש אותם עיסתו מתפרדת ואינו יכול לגלגל יפה ע"כ מטמטמו ביד עד שידבקו יחד ויעשו גוף אחד עכ"ל הט"ז:

סימן שכח

א **או**. וכתב רש"ל ע"כ נוהגים לומר שניהם תרומה חלה עכ"ל ומשמע דא"צ לומר מן העיסה ואע"ג דהדין הוא כן מ"מ א"צ להזכיר פרטי הדינים בברכה וע"ל סימן כ"ח שכתבתי הטעם למה אומרים בברכת כיסוי בעפר עכ"ל הט"ז:

ב **ערום**. אע"פ שהוא יושב מפני שערותו בולטת משא"כ באשה. טור:

ג **משרתת**. והב"ח השיג על הרב בזה דמהרא"י לא התיר לכתחילה במשרתת אפי' רגילה היא ליתן לה רשות אא"כ היכא דאיכא חשש קלקול ואז ודאי אפי' אשה שאינה משרתת נעשית שלוחה שלא מדעתה ומשמע כל שאינה משרתת ואין כאן קלקול אסור להפריש שלא מדעתה אע"פ שהיא מגבלת העיסה מיהו כתב דמ"מ בדיעבד אם הפריש הגבל בלא רשות וניחא ליה לבעה"ב שהפריש הוי חלה וא"צ לחזור ולהפריש אבל אחר שאינו גבל אפי' דיעבד לא הוי חלה וצריך לחזור ולהפריש עכ"ל הש"ך ובט"ז מאריך בדין זה ומסיק שנ"ל להלכה דבע"ש שמנהג הנשים להקפיד ע"ז שכל א' תטול חלה בעצמה אז לא תפריש שום משרתת בלא צווי בעלת הבית אם לא שיש חשש קלקול עיסה (וב"ה כ' אף שהעיסה מקולקל בע"ש אין רשות למשרתת לפרוש חלה אבל בשאר ימי השבוע מותרת המשרתת או א' מבני ביתה להפריש חלה כיון שרגילה לתת להם להפריש דאינה מקפדת ע"ז. עכ"ל):

ד **שעדיין**. משום דמ"מ יש בידו להביא עיסה ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה נילוש. כ"כ התוספות:

סימן שכט

א **בלחם**. כלומר בעיסה שראויה לבא לידי לחם (וסתם לחם אינה אלא העשוי מקמח ומים. ש"ך):

ב **משקה**. פירש הש"ך שאפאה שלא ע"י משקה דאילו טגנה במשקה פטורה:

ג **פטורה**. דכיון דגלגלה ע"ד לבשלה לא חל עליה חובת חלה דבתר דעתו אזלינן מיהו הרבה פוסקים חולקים דהיכא דבלילתה עבה אפי' גלגלה ע"ד לבשלה נתחייבה מיד בשעת גלגול לכן יש להחמיר להפריש חלה בלא ברכה או לאפות מעט ממנה שע"י כן תתחייב כולה בחלה עכ"ל הש"ך:

ד **ואפאו**. והב"ח כ' דאפי' לא אפאו אלא לעולם כל שנמלך לאפות מקצתו בין לקחו ממנו ואפאו או לא מתחייב בכולו ומסיק דלענין הלכה יש לדקדק דלכתחלה יפריש חלה ואח"כ יקח אותו מעט ויאפנו מיהו אם לקח תחלה אותו מעט ואפאו צריך להפריש אח"כ חלה מכל העיסה ג"כ אלא שיניח אותה העיסה אפויה אצל העיסה ויפריש ממנו ומן העיסה כו' וע"ש שהאריך. עכ"ל הש"ך. ובט"ז האריך להשיג על הב"ח ופסק דלא כוותיה ע"ש (שמחלק אם היה כונתו תחלה לאפות ממנו נתחייב כולה תכף אבל אם כונתו היתה תחלה לבשל כולה ואח"כ נמלך לאפות צריך דוקא לאפות תחלה אע"ג דבנמלך לעשותה לחם חייבת

בחלה תכף היינו בנמלכה לעשות מכולה לחם משא"כ כאן שכולה יהיה מבושל רק קצת יהיה אפויה והעיקר חיוב משום גזירה צריך לאפות תחלה) (ובנה"כ דחה דבריו והסכים עם הב"ח ע"ש):

ה **בלבד**. מסיק הב"י לאפוקי היכא דהתחיל ליבשה בחמה וגמר לאפותה כתקנה או איפכא דההוא ודאי לחם איקרי:

ו **חייב**. כתב הט"ז והאי חיוב פשוט הוא דחייב לברך עליה ככל סתם חיוב בש"ס:

ז **חייבת**. והש"ך כתב דיש להפריש בלא ברכה או אם יש לו עיסה שלא הורמה יניח עיסה זו שנלושה במי פירות אצל עיסה שלא הורמה חלתה ויפריש מעיסה שלא הורמה חלתה גם על זו שנלושה במי פירות:

ח **פירות**. או במי ביצים ואע"ג דפסק המחבר בסמוך דחייבת בחלה מ"מ לא ידענו מה יעשה בחלתה דאע"פ שעכשיו כלנו טמאי מתים מ"מ חלה זו טהורה דלא הוכשרה לקבל טומאה שמי פירות אינם נחשבים משקה להכשיר וא"כ חלה זו טהורה היא ואסור לשרפה ולאכלה ג"כ א"א שאנו רובן טמאים וטמא אסור לאכול תרומה טהורה ויצטרך ליתנה לכהן קטן הלכך לכתחלה אסור ללוש רק שיערב בהן אחד מז' משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ם ואז יהיה מוכשר לקבל טומאה ויכול לשרפה (ודוקא שיערב בשעת לישה קודם שחל חיוב חלה אבל אחר שלש ונתחייב בחלה אין לערב בו שאר משקין) עכ"ל הש"ך:

סימן של

א **לשה**. דלא אזלינן בתר המגלגל לא לחיוב ולא לפטור רק מי שהיתה העיסה שלו בשעת הגלגול וכתב הדרישה ויש מקומות שהנשים קונות בצק מאופה עובד כוכבים ולוקחות ממנה חלה נראה דאסור אם לא שנאמר שיש לסמוך ע"ז הואיל ומדאורייתא מעות קונות והן נותנין המעות קודם הגלגול ועוד כיון דדרכן בכך אפשר דבלא נתינת המעות קודם לכן מותר כיון דהעובד כוכבים יודע מנהג ישראל ואדעתא דהכי לש מתחלה דינו כאלו נתנו לישראל במתנה קודם שגלגלו ובתשובות מ"ב כתב דלאו שפיר עבדי ויש לבטל המנהג עכ"ל הש"ך וע"ל סי' שכ"ו ס"ק ג' מ"ש שם:

ב **כלום**. כתב הש"ך ומודיעין אותו שאינו צריך כדי שלא יחשוב העובד כוכבים שהזר אוכל חלה וע"ל סי' שכ"א סכ"ב:

ג **שותף**. דוקא ביש לו שותפות אבל עיסת ארנונית חייבת בחלה אע"ג דלא מצי מסלק ליה בזוזי ואפי' אין שיעור חלה בשל ישראל דשמא ימלוך העובד כוכבים שלא ליטלה. כ"פ הב"ח:

ד **חייבת**. ומשמע דאפי' העובד כוכבים עומד עליו ומפורסם שיד העובד כוכבים באמצע ואפי' קנו הקמח ביחד אפ"ה חייבת. ש"ך וכ"פ הב"ח:

ה **וביה**. דיש בילה בדבר לח ובשיעור חלה שיפריש א"א שלא יהיה בו משל ישראל והחלה אין לה שיעור מן התורה עכ"ל הרא"ש:

ו **ספק**. כתב הש"ך היינו משום דספק איסור לחומרא וצ"ל היינו דוקא מדינא אבל האידנא דכל חלה היא מדרבנן ע"כ פטור מספק וצ"ע למה כתבו האחרונים בסתם דין זה ועכ"פ נראה דהיכא דאיכא ספק בדבר בחלה כיון דבזה"ז הוי דרבנן יש להפרישה בלא ברכה עכ"ל:

ז **חייבת**. לפי שעיסה של ישראל כשהיתה מחוברת בחלקו של עובד כוכבים לא בא לידי חיוב מעולם עד שמוסיף אח"כ וע"כ חייב כשמוסיף מה שאין כן חלק של עובד כוכבים שהיה מחובר לחלק ישראל שהוא בר חיוב והוי כאלו לש העובד כוכבים שיעור חלה אלא שעיקר מפני שהוא עובד כוכבים בשעת החיוב שוב אינו מועיל שום דבר להתחייב עכ"ל הט"ז:

סימן שלא

א **לכהן**. משום דיש בה קדושה ואסורה לזרים לכך מוכרה לכהן:

ב **הראשון**. ושני שלישי תרומת מעשר נותן לכהן ומותר השליש של מעשר ראשון הוא שלו ותרומת מעשר מאותו השליש מוכר לכהן מטעם הנ"ל. ש"ך:

ג **בכל**. היינו מדרבנן אם העובד כוכבים שומר פירות הישראל מה דינו עיין בהרמב"ם ובכסף משנה באריכות עכ"ל הש"ך:

ד **הגיעו**. כתב הש"ך כלומר אם קנה קרקע מהעובד כוכבים בסוריא ופירות מחוברים אז יש חילוק בין הגיעו לעונת המעשרות ביד עובד כוכבים או לא:

ה **בגוף**. ויש קנין לעובד כוכבים בסוריא להפקיע מן המעשרות כמו שנתבאר:

ו **נקבעו**. וכתב הכ"מ דפירות ח"ל כשנכנסו לארץ קודם שנקבעו למעשר חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה ואם בשעת קביעותם למעשרות היו בח"ל פרח מהן חיוב תרומות ומעשרות ואין חייבים אלא מדבריהם וכ"כ הלבוש:

ז **חייב**. ומשמע מדברי הרמב"ם שמן התורה חייב אבל רש"י פי' בפ"ק דקידושין דמעשר אילן הוא מדרבנן (דדוקא דגן תירוש ויצהר חייבין מדאורייתא) והכי אמרינן להדיא בפ' כיצד מברכין דמעשר אילן בארץ גופיה הוא מדרבנן וכ"כ הראב"ד עכ"ל הט"ז:

ח **מהירק**. לפי שגם בא"י אינו אלא מדבריהם שנאמר תבואת זרעך וירק לאו תבואה היא וה"ה שאין חייבין בתרומה שהרי נאמר בה דגנך וגו' והתבואה והקטנית שזרעם לירק בטלה דעתו אצל כל אדם והירק שלהם פטור והזרע חייב בתרומה ומעשרות:

ט **שליש**. שעדיין אינו נקרא תבואה:

י **ההפקר פטור**. כיון דאין לו בעלים אבל שדה הפקר מ"מ הדגן אינו הפקר דהא יש לו בעלים לכך חייב:

יא **מהם**. ולא יפריש מיניה וביה מן העירוב שמא יפריש מן הפטור על החיוב:

יב **חשבון**. פי' שבתחלה מפריש כל המעשרות על הכל כאלו כולן חייבים אבל א"צ ליתן ללוי ולעני אלא לפי חשבון והשאר חוזר ומערב עם פירותיו אבל תרומה ותרומת מעשר דאסור לזרים נותן הכל לכהן או מוכר לו המותר לפי חשבון. ש"ך:

יג **שהוא**. לפי שגם מן התורה אין לה שיעור ואפי' חטה א' פוטרת כל הכרי וחכמים נתנו שיעור עין יפה א' ממ' ועין רעה א' מס' ובינונית א' מנ' ודוקא בתרומה הנאכלת לכהנים אבל לא בתרומה טמאה העומדת לשריפה דאוקמוה אדאורייתא ושיעורה בכל שהוא:

יד **להניחה**. ואפי' הניחה בכלי שאינו מאוס דאין חשש תקלה עכשיו כיון שאין שום תרומה נאכלת לא חיישינן שמא יסבור שהיא טהורה. ט"ז:

טו **בנר**. שנהנה הוא עם הכהן:

טז **שהוכשרה**. לקבל טומאה שבאו עליה מים שעכשיו ודאי טמאה היא ומותר לשרפה:

יז **קודם**. אבל אחר מירוח שכבר נתחייב בתרומה אסור לגרום טומאה לתרומה טהורה:

יח **לכהן**. שקנסו הלוים בימי עזרא על שלא עלו:

יט **וגו'**. והגר והיתום והאלמנה דסתמן עניים הם:

כ **ומואב**. לפי שהם סמוכים לא"י תקנו במקום מע"ש מעשר עני כדי שיבואו עניי א"י ויתפרנסו ממנו (ובארץ שנער שהיא רחוקה מא"י ואין עניי א"י יכולין לבא לשם מפרישין מע"ש כמו ברוב שנים):

כא **השי"ג**. וכן ימנה לעולם ז' שנים אחר ז' דקי"ל שנת חמשים עולה לכאן ולכאן. ש"ך:

כב **כלום**. דכתיב ראשית דגנך בעינן ראשית ששיריה ניכרים:

כג **ציין**. שלא פירש הראשית:

כד **המוקף**. דכיון שמפרישין אותה לא יוכל לכוין השיעור ולמוד אלא במוקף יחד. ש"ך:

כה **שמשתברין**. שהרי אינו יכול לקיים מתנות כהונה:

כו **הכל**. חשוב כמוקף וכן חביות שלא סתם פיהם חשיבי כמוקפים אבל משסתמן אינן כמוקפין ואפי' הן בבית א' תורם מכל א' וא'. ש"ך:

כז **חולין**. כלומר עכשיו עד שיפריש התרומה:

כח **בצד**. פי' בכרי הגדול שהנחתי:

כט **שליח**. שנאמר כן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם:

ל **תרומה**. דגילה דעתו דניחא ליה במה שזה עושה ואינו מקפיד והרי זה כשלוחו אבל אם אין שם יפות והוא אומר כלך אצל יפות משמעות לשונו הוא הקפדה כאלו מוחה בו ולא ניחא ליה ואינו שלוחו:

לא **לוי**. שצריך שיעור ומדידה ואלו אינם יכולין לכוין המדידה:

לב **הזה**. כתב הש"ך תמיהני דבשלמא בתרומה טהורה איכא למימר עין רעה ועין יפה ושייך לומר אם תרם הראשון כשיעור שתרם חבירו אבל במעשר מאי כשיעור שתרם חבירו כו' הלא לעולם צריך להפריש המעשר במדה לכך נ"ל דבזה"ז בין במעשר בין בתרומה תרומת השני אינה תרומה עכ"ל:

לג **תורמין**. ודוקא להאכיל אבל לא להניח שלא נעשו אפוטרופסים לעשות שליחות היתומים אלא לפרנסה הכי אמרי' בש"ס דגיטין:

לד **והאנס**. לפי שקנאו בייאוש הבעלים כל שאין מרדפין אחריהם:

לה **כנס**. דאין בזה שינוי דגם בעה"ב נתכוין לכך שהרי אין דרך להכניס אא"כ תרם תחלה:

לו **גזרו**. משום בעלי כיסים שיתלו פירותיהם בעובדי כוכבים כדי לפטרם מתרומה:

לז **גניזה**. שמא בלבו לשמים וכתב הרמב"ם בד"א בא"י אבל עובד כוכבים שהפריש תרומה בח"ל לא גזרו עליהן ומודיעין אותו שא"צ לתרום ואינה תרומה כלל:

לח **נתקיים**. ואם לאו אינה תרומה. ש"ך:

לט **קיימים**. שהדבר תלוי בדעת התורם:

מ **ונתלשו**. דהואיל ובידו לתלוש אין מחוסר מעשה:

מא **תרומה**. מספק ולא תאכל תרומה זו עד שיוציא כו' דשמא הדמאי כבר נתרם וה"ל תרומה זו עדיין טבל:

מב **הלקוח**. מפני שהלקוח אפי' מישראל אינו חייב מן התורה אלא מדרבנן והגדל בתוך שדהו חייב מן התורה (שנאמר תבואת זרעך ולא הלקוח) וה"ל כמו מהפטור על החיוב או איפכא (וכן הלקוח מעובד כוכבים אין חיובו כמו הלקוח מישראל):

מג **תרומה**. שאסור לזרים והתורם חבית של חומץ על חומץ ונמצא החומץ שתרם יין תרומתו תרומה אף ע"ג דתרומה בטעות הוי כיון דהטעות הוא לעלויה שעלה בידו מן היפה על הרע הוי תרומה. ש"ך:

מד **מעשרה**. והמעשר הזה הוא ללוים זכרים ונקבות שנאמר ולבני לוי הנה נתתי וגו' וע"ל ריש הסימן:

מה **בטומאה**. וכ"מ שנאמר במעשר קודש או פדיה אינו אלא מעשר שני:

מו **מפרישין**. מתבואה שלהם ונותנין התרומת מעשר של הלוים לכהנים והכהנים מפרישין תרומות ומעשרות כדי שלא יאכלו בטבלים:

מז **אינו**. שיחול על נ' סאה שבכרי אלא הכל עודנו בטבלו כיון שלא הוציא ממנו מעשרותיו:

מח **לעונת**. דהיינו שיגדלו ויעשו פרי שנאמר מזרע הארץ מפרי העץ עד שיהיה פרי וכן התבואה והקטניות שנאמר את כל תבואת זרעך עד שתעשה תבואה וקודם שתגיע התבואה לעונה זו מותר לאכול מהן כל מה שירצה ובכל דרך שירצה עכ"ל הש"ך:

מט **ממקום**. ולא מיניה ובי' שמא יפריש מים ולא יין:

נ **הכל**. וממילא נפטרו גם השמרים:

נא **פטור**. דבטל הוא במים:

נב **החצר**. ובית קובע מן התורה והשאר מדרבנן ואסור לאכול אפי' עראי עד שיעשר:

נג **במוץ**. שאין הבית קובע מן התורה אלא משנגמרה בכרי אבל לפני מירוח אין ראיית הבית קובעתו דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן והוא המירוח ורבנן הוא דאסרו באכילת קבע אבל אכילת עראי לא אסרו מ"מ אסור להערים להכניס במוץ כדי שיאכל הרבה פעמים מעט מעט כדי שתפטר תבואה זו לעולם מן התרומה ומעשרות אבל להאכיל לבהמתו עראי אפי' כמה פעמים לא גזרו עכ"ל הש"ך:

נד **הגומר**. וכן הקובע פירותיו של חבירו בא' מן הששה דברים שקובע למעשר שלא מדעתו הרי אלו טבלו למעשר:

נה **יפקיר**. להפקיע מהם תרומות ומעשרות שגוזל השבט:

נו **דמים**. שהרי דמים קונות מן התורה:

נז **במחובר**. ואין המקח קובע אלא בתלושים כמ"ש בסצ"ד:

נח **לקצות**. פירוש ששניהם אינם מחליפין לאכול אלא לעשות מהם קציעות:

נט **ופטורים**. ולא חיישינן שמא הע"ה כבר הכניסם לביתו ונתחייבו בידו דכיון שנמצאו בשוק מחזקינן להו שלא ראו פני הבית מעולם:

ס **מזונות**. כגון שאינו שוכרן ללקט תאנים אלא לחרישה וכה"ג:

סא **ספק**. דמספקינן בש"ס אי הוי בכלל מבשל שאמרו חכמים שקובע למעשר:

סב **גומרו**. באכילת עראי ואינו מעשר דכיון שהניחו מידו ופסק מן האכילה כדי שלא לאכלו בשבת היאך יקבענו שבת שהרי גילה דעתו שלא לאכול ממנו בשבת ש"ך:

סג **מדליקין**. בחול ואצ"ל בשבת:

סד **מותר**. שהרי יעשר מהם לכשיגדלו:

סה **כזורע**. שהרי מפקיעין מידי מעשר מכל וכל:

סו **ולחבר**. שמא יבא הלוקחו לידי מכשול שלא ידע שטבל הוא:

סז **המוכר**. וישלם ללוקח החולין:

סח **מוציאין**. אבל אם קנו אותם קודם שתגמר מלאכתן אין מוציאין מידם:

סט **שלהם**. אבל אם מכרוהו אחר גמר מלאכתן הרשות ביד הישראל ליתנם לכל כהן שירצה:

ע **בקבלה**. שקבל עליו העובדי כוכבי' לעבדה וליתן לישראל ממה שתעשה תבואה חצי או שליש או מה שיתנו ביניהם:

עא **לעשר**. דהא הם ודאי לא עשרו:

עב **לקיטתו**. שהוא גדל על כל מים ויונק לחות בכל עת עד שלוקטין אותו:

עג **האתרוג**. שהרי הוא דר באילן משנה לשנה ויונק בכל עת:

עד **האביונות**. הם דומין קצת לאילן וקצת לירק:

עה **ופודהו**. ואוכל פדיונו בתורת מעשר שני ונמצא כמי שהפריש מעשר שני ומעשר עני:

עו **בסוריא**. לפי שמעשר שני טעון הבאת מקום ואין מביאין אותו מח"ל שאינו נוהג שם ואינו קדוש אם הפריש הלכך לא חייבו להפרישו בסוריא:

עז **רצ"ד**. שם נתבאר כמה היא הפרוטה:

עח **לפרש**. דהא אנו רואין שעוסק בפדיון:

עט **לבערן**. כיון שלא הגיע זמנם:

פ **צדקה**. וכתב הט"ז נראה דיש לדמות מעשר שמפרישין מן הריוח ממון לדין מעשר עני של תבואה ופירות והב"ח כתב שהמעשר של ממון שלנו אין בו חיוב לא מן התורה ולא מדרבנן ותמהתי שהרי ר"ס רמ"ט מבואר שחיוב גמור הוא כמ"ש כל הפוסקים. ונעתיק דברי הטור בקיצור לענין מעשר עני וז"ל באו איש ואשה לשאול כו' (כמ"ש בסי' רנ"א ס"ט) וכשהוא מחלקו בשדה אין בו טובת הנאה לבעלים אבל המתחלק בבית יש לו טובת הנאה לבעלים ונותנו לכל עני שירצה. ומזה נ"ל סמך למה שנוהגין לכוף החתן בשעת קבלת הנדוניא שלו ליתן מעשר כדאשכחן כן גבי מעשר עני שמוציאין מידו בע"כ

אלא שמחלקין את המעשר לקרובי החתן והכלה דהם קודמין לשאר עניים בזה. וראיתי קצת אומרים דדוקא מהנדן שהכלה נותנת להחתן מפריש מעשר אבל לא ממה שאבי החתן נותן לבנו ותמהתי מהיכא תיתי לחלק דאטו יש חיוב על הממון והלא חובת גברא הוא ומה לי שנותן לו אביו או חותנו ודאי דעת משובש הוא מי שאומר כן. ואם אב ובנו או שני אחים ושותפים שא' מהן עני נותן לו השני מעשר עני שלו ושני עניים שקבלו שדה באריסות זה מפריש מעשר עני על חלקו ונותן לחבירו וכן להיפך. ואין פורעין בו המלוה ולא משלמין בו את תגמולין כגון שחבירו עשה לו טובה של דבר הרשות אסור לשלם גמולו במעשר עני אבל משלמין ממנו דבר של גמילות חסדים כגון סעודת הבראה של אבל וצריך להודיעו שהוא מעשר עני ואין פודין בו את השבויים והיינו שיש בלא"ה חיוב עליו כגון שפסקו עליו לפדותו אבל אם אינו חייב לפדותו בלא"ה ודאי יכול לתת מעשר עני שלו לזה דאין לך צדקה גדולה מזו דשבי כולהו איתנהו ביה ואין נותנין ממנו צדקה שפסקו עליו בני העיר שכבר נתחייב בה דה"ל פורע חובו ונותנין אותו לחבר עיר המתעסק בצרכי הצבור ומפרנסין אותו ושולחים לו המעשר עני דרך כבוד ודורון אע"ג דאין שולחין לו צדקה מן הכיס של צדקה היינו משום דגנאי הוא לבני העיר לפרנס חכם שלהם מן הצדקה אבל מעשר עני ששולחין לו מהגורן לא מינכר דמ"ע הוא אלא מיחזי כמנחה ודורון דרך כבוד. וכל זה נראה ששייך ג"כ במעשר שמפרישין מן הריוח שנתן הש"י לבני האדם: ולעיל סי' רנ"א כתב הב"י בשם המרדכי דמ"ע דומה למפריש צדקה עכ"ל הט"ז והש"ך:

סימן שלב

ויטלום. כב"י עוד אפשר לומר דע"כ לא אמרו דבח"ל חייבים אלא בסמוכה לארץ דכשם שחייבת בתרומה ומעשרות חייבת במתנות אבל במקומות דרחוקים כשם שפטורים מתרומות ומעשרות פטורים ממתנות עכ"ל:

סימן שלג

א **הכבשים**. דכיון דתלה רחמנא טעמא דראשית הגז בשירות כהונה ראשית גז צאנך תתן לו וגו' לעמוד לשרת דבר הראוי לשרת דהיינו רחלים שצמרן ראוי לעשות ממנו תכלת לבגדי כהונה. ש"ך:

ב **פטור**. שקנאו בשינוי והוי כמזיק מתנות כהונה או שאכלן דפטור כמ"ש בסימן ס"א סל"א:

ג **לגיזתן**. פי' שלקח הגיזה בעודה במחובר אע"פ שלא לקח גוף הצאן אלא הגיזה בלבד חייב אע"פ שגדלה הגיזה ברשות העובד כוכבים ואף ע"ג שעיקר הצאן של עובד כוכבים הוא. והיש חולקים סוברים שאינו חייב אא"כ שגוף הצאן יהיו שלו בשעת הגיזה. עכ"ל הש"ך:

ד **חבירו**. בעודו במחובר:

ה **התחיל**. דחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה ומתנה דכהן גבי מוכר היא:

ו **הלוקח חייב**. שאומר לו המוכר מתנה דכהן לא מכרתי לך ומה שלקחתי ממך מעות לא לקחתי אלא בעד צמרי חוץ מחלקו של כהן:

ז **פירש**. כתב הש"ך דהיינו אם אחר גיזה מכרה המוכר חייב דהא משעת גזיזה חל עליו ליתן ולמה מכרה. והלוקח פטור דלאו גז צאנך הוא. ואם בעודו מחובר מכרה לו ופי' לו הכל אני מוכר לך שניהם פטורים המוכר פטור דבעודו מחובר לא חל עליו ראשית הגז ובשעת גזיזה לאו גז צאנך הוא דגיזה לאו שלו והלוקח ג"כ פטור דהצאן אינו שלו ומ"מ לכתחלה אסור לעשות כן למכור הצמר במחובר ולהפקיע ממונו מיד מצוה עכ"ל:

ח **מה'**. דכתיב חמש צאן עשויות. ודרשו בו שמעשות את בעליהן למצוה:

ט **מהכל**. ומדרבנן דמן התורה בכל דהו סגי:

סימן שלד

א **לאלתר**. משמע אפי' בלא התראה מיהו בב"י משמע דאפי' לדבר איסור לא נהגו לנדות אלא לאחר התראה. ש"ך:

ב **משלשים**. כתב ב"י בשם הקונטרסים דנ"מ אם חכם נדהו משום כבודו והלך לו אין מתירין לו עד אחר ל' יום לדידהו ולדידן ז' ימים דכיון דהלך לו מסתמא ניחא ליה שיתירוהו אחר זמן זה עכ"ל. ור"ל דאין לפ' דאין ביד הב"ד למעט הנידוי פחות מל' יום דהא ליתא כדלקמן ס"ו. ש"ך:

ג **לחוש**. והט"ז כ' שאין לעשות מעשה כהג"ה זאת ומביא כמה ראיות והוכחות על זה ע"ש (ובנה"כ כתב דיש לדחות כל ראיותיו כיון דדין ב"ד הוא שמנדין אותו אין לחוש דאל"כ בטלה דין ישראל עכ"ל):

ד **אמותיו**. כ' הש"ך וד' אמות אלו הן לכל צד ד' אמות והוא באמצען והן ח' אמות וגם תפסי אפי' בר"ה או בסמטא ובשדה הפקר אבל לא בבית אחר:

ה **מזמנין**. דוקא בנתנדה מחמת עבירה אבל לא שנתנדה מחמת ממון. כ"כ בתשובת הרשב"א:

ו **בפירוש**. שלא פירשו בנידוי שלא יצרפוהו למנין. ט"ז:

ז **להתרחק**. היינו אותן שבאו לארבע אמותיו אבל אותן שהיו תחלה שם ובא אצלן א"צ להתרחק כדלקמן בהג"ה. ש"ך:

ח **הסנדל**. וכ"פ בא"ח סי' תקנ"ד סי"ז ולקמן סי' שפ"ב ס"ד. וכ' הש"ך ותימה דבב"י פסק כאן דמותר בנעילת הסנדל וכ"כ הריב"ש ס"ס קע"ג בשם הרשב"א והכי נהוג גם א"צ קריעה ועטיפת ראש וכפיית המטה כאבל ומותר ברחיצה וסיכה ותשמיש המטה ובתפילין ושאלת שלום כן הסכמת רוב הפוסקים. עכ"ל:

ט **עומד**. וצ"ע אי מהלך תופס ארבע אמות. ש"ך:

י **אבן**. וא"צ לעשות עליו גל כגלו של עכן. ש"ך:

יא **מספידין**. אבל כבוד החיים עושים לאבלים עומדים בשורה ומנחמים. הרמב"ן. וגם לענין קבורה ותכריכי המת הוא כשאר בני אדם ואפי' מוחרם נקבר בקברי אבותיו. תשובת הרשב"א:

יב **הספר**. ומהרש"ל כתב חלילה לבטלם שהעולם אינו מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות. גם מ"ש להוציא אשתו מבהכ"נ לא נהירא אם הוא חטא היא מה חטאה וכו' וכתב הט"ז דיש לתמוה עליו יותר דלפי דעתו כ"ש שהיה לו לתמוה על שלא יקברו לו מתו דמה חטאה הנפש ההיא שתהא מוטלת בבזיון וכמ"ש הטור סי' שמ"א דבזיוני דכולי חיי הוא אלא ע"כ דכל זה לא מיירי רק בבניו הקטנים שאין בהם זכות מצד עצמן עדיין אלא תלויים ועומדים בזכות אביהם אותם יש רשות לעכב הקבורה אבל לא גדולים (שהם בני קיבולי שכר או עונש מצד עצמן) ומזה הטעם יש ג"כ רשות לגרש בניו הקטנים מבית הספר אבל באשתו ודאי אין שום טעם לבזותה דהיא עולה עמו ואינו יורדת עמו עכ"ל:

יג **יראתם**. וכ' הט"ז ואם הוא מוסיף ועושה זה החטא פשיטא שאין זה תלוי בזמן וזה נ"ל פשוט עכ"ל:

יד **רשאים**. כתב הש"ך אלא לעולם נחשב לו כאילו אותו היום עשה מחדש דצ"ע הא בזמון ובתפלה בי' בלא"ה מנודה אסור כדלעיל ס"ב ולפי מ"ש לעיל דדוקא בנתנדה מחמת עבירה אינו מצטרף לזימון ולעשרה אבל לא בנתנדה מחמת ממון י"ל דהמחבר אשמועינן דאף בנתנדה מחמת ממון הרשות ביד ב"ד לנדות שלא יזמן בג' ולא יתפלל בי' עכ"ל:

טו **עבירה**. ודוקא נתנדה אבל עבר עבירה לחוד אע"פ שהוא עבריין מצטרף כדלעיל ס"ב בהג"ה ובממון אפי' נתנדה מצטרף. ש"ך:

טז **עליו**. כתב הש"ך ונראה דלצירוף זימון ומנין מ"מ אסור אם נתנדה מחמת עבירה שהרי אין זה מטעם אבילות דהא אבל עצמו מצטרף לזימון ומנין כדלקמן ס"ס שע"ט:

יז **אומרים**. ר"ל כשמנדים אוחו סתם אמרינן שיהא בנידוי ל' יום. ש"ך:

יח **וסובר**. והט"ז חולק ע"ז ומאריך בראיותיו ומסיק שדברי רמ"א כאן שתוך ל' יום לא מועיל חזרה הוא דלא כמאן ולית מאן דחש לה וע"ש:

יט **משפטו**. וכתוב בקונטרסים משמע לי שאסור בתספורת אותו היום דאין למתאנח ועצב לספר ולגלח. עכ"ל ב"י:

כ **זמן**. היינו ז' לבני א"י ויום א' לבני בבל כדלעיל בריש הסימן:

כא **לשאר**. אפי' הם קטנים ממנו. ב"י וד"מ:

כב **לחכמים**. והש"ך מביא הרבה פוסקים דסברי דמנודה לשאר החכמים שהם כמותו כל שאינן גדולים ממנו ולפ"ז כ"ש ברב שנידה שמנודה לשאר החכמים מיהו נראה שכ"ז אם התלמיד הוא ת"ח שראוי לנדות לכבודו וכדלקמן סי"ח עכ"ל:

כג **אפקירותא**. הוא מן התלמיד והתלמיד עצמו צריך נידוי:

כד **לקיים**. וכ"כ הרב לעיל ס"ס רכ"ח לענין גזירת הקהל:

כה **בפניו**. אע"פ שאינו בפני רבו:

כו **לרב**. וה"ה לגדול מן התלמיד בחכמה. הריב"ש. ונראה דאפי' אותו גדול הוא התלמיד של אותו הרב שנידוהו לכבודו מ"מ כיון דאינו מנודה לרב אינו חייב לנהוג בו נידוי עכ"ל הש"ך:

כז **מחרימין**. מיהו היינו דוקא יחיד אבל ב"ד פשיטא שיכולים להחרים. ש"ך:

כח **שיעשה**. פי' שכבר נידהו הרב ובא זה המנודה ומבטיחו לפייסו לא מהני עד שיעשה הפיוס (משא"כ במבטיחו קודם הנידוי לא ינדה אע"פ שעדיין לא עשה). ט"ז. וע"ל סי' רמ"ג ס"ח אם ת"ח בזה"ז יכול לנדות לעצמו:

כט **נתכוין**. ובהג"מ בשם הרמ"ך פי' דהיינו כשלא ביזהו כלל אלא שאינו מכבדו כמו שהוא חייב לכבדו בקימה והידור אין נידויו נידוי. ומהרי"ק בשם מהר"מ פי' דמיירי שנידה אותו בשביל שמעכב ממונו שלא כדין אף ע"פ שכהלכה נידהו אין נידויו נידוי וכ"כ הרא"ש בתשו' עכ"ל הש"ך:

ל **לעירו**. כתב הש"ך דהב"ח פירש דהיינו במנודה מחמת כבוד דאפקיר כנגדם אע"פ שלא הפקיר בבי דינא אבל במנודה לב"ד מחמת דלא ציית דינא או באפקירותא דב"ד לדבר עבירה דינו שוה בין לעירו ובין לעיר אחרת דלכל ישראל הוא מנודה וחייבים לנהוג בו נידוי וכ"פ הלבוש עכ"ל:

לא **כיוצא**. אבל לא לעדיפי מינה כמ"ש ב"י:

לב **לנשיא**. שנידהו לכבודו:

לג **התרת**. כתב הט"ז דמי שהוא בחרם ומתירין לו יכריז השמש שאינו בחרם עוד משום חשדא שמא לא ישמע אחד הפטור מהחרם וכשיראה שאין נוהגים בו דין מוחרם יזלזל בנידוי וחרם ולא יחוש אח"כ לגזרת חכמים:

לד **מומחה**. כתב הש"ך נראה דהאידנא ליכא יחיד מומחה כמו לענין נדרים לעיל ר"ס רכ"ח. אבל מדברי הב"ח משמע דאף בזה"ז מותר ביחיד מומחה וצריך לחלק דהתם בעינן גמיר וסביר בדיני נדרים משא"כ הכא עכ"ל:

לה **גדולים**. כתב הראב"ד והיינו כשבאין להתיר תוך זמן הנדר אבל כשישלים הזמן כל ג' או יחיד מומחה מתירין לו. א"נ כשנידהו יחיד אפי' אינו מומחה על דבר עבירה כשישלים לו הזמן מתירין לו כל ג' או יחיד מומחה אבל נידוהו רבים צריכים רבים כמותן להתירו עכ"ל:

לו **הם**. או בני אדם כנגדם חשובים כמותם. וכ' הטור בשם הראב"ד אם נידוהו ואינו יודע מי נידהו אין אחרים יכולים להתירו אלא הנשיא:

לז **בפניו**. הטעם כ' הר"ן משום חשדא שלא יזלזל הוא בעצמו בגזרת חכמים כמ"ש בס"ק ל"ג ע"ש וכ' הש"ך דלפ"ז כל שהודיעוהו דליכא חשדא מתירין לו שלא בפניו אפי' לכתחילה מיהו מדברי הרא"ש משמע דלכתחלה לכ"ע אין להתיר לו שלא בפניו אפי' ע"י שיודיעוהו עכ"ל:

לח **הגיע**. וכתב הש"ך דבב"י משמע אפי' אם נידוהו אחרים דינא הכי ותימה דלעיל סי' רכ"ח סי"ז פסקו המחבר והלבוש והב"ח דה"ה דהמנדה עצמו על תנאי שאין מתירין לו עד שיחול כמו נדר ולענין הלכה נראה עיקר וכ"פ הט"ז. וכתב הש"ך דנראה מדברי הריב"ש שלא נאמר זה אלא ביחיד הנודר אבל בחרמי תקנות הקהל לא והוי כאלו התנו כן בפירוש בשעת הנדר והחרם וכ"נ עיקר עכ"ל:

לט **שאין**. שכיון שנידה עצמו בעה"ב הכניס עצמו בנידוי שלמעלה ומי יתירנו לו. ש"ך:

מ **שבועה**. שאמר אני נשבע להיות בנידוי אם אעשה דבר פלוני. ב"י ופרישה:

מא **עשרה**. כתב הש"ך דמדברי הב"ח נראה דה"ה לעיל סל"ג בת"ח דאינו יכול להתיר לעצמו צריך י' שיתירו לו וע"ש עכ"ל:

מב **במקומו**. כתב הט"ז בזה א"צ לטרוח עד פרסה שאין להם מעלה גדולה כ"כ יתר על ג' כנ"ל עכ"ל. וכתב הר"ן צ"ע במי שנידוהו בחלומו אם צריך לנהוג בכל דיני המנודה ומסתימת דברי הפוסקים משמע דשוה למנודה בכל דבר. ש"ך:

מג **מכונסים**. דהוי כנידוהו בפניו שאין מתירין לו אלא בפניו רק דאם מצאם מכונסים אמרינן דמסתייע מילתא והוי כבפניו אבל ע"י מנודה עצמו ודאי מועיל אפילו ע"י חיזור בני אדם. תוספות:

מד **מכשול**. שאחרים אינם יודעים שנידה את זה:

מה **החכם**. והוא שראוי להורות ויגע בתורה. ב"י בשם הקונטרסים:

מו **המחשב**. כ' הש"ך נראה דהיינו דוקא כשמחשב וקובע ע"פ שהיו רגילים לקבוע בא"י בזמן שהיה ב"ה קיים אבל לחשב בתקופות ומזלות כמו שנהגו האידנא אדרבה מצוה היא כדאמרי' כל היודע לחשב תקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו וגו':

מז **למי**. ובא לב"ד להתרעם עליו שנידהו שלא כדין ב"ד מנדין אותו כ"כ הלבוש ומשמע דכל שלא בא לב"ד לקבול עליו אין ב"ד נזקקין לנדותו. ובכסף משנה כתב בשם הרשב"ץ בתשובה דהכא מיירי במי שרגיל בכך שב"ד נזקקין לנדותו ומשמע דברגיל אפי' אינו קובל עליו הב"ד נזקקין לנדותו עכ"ל הש"ך:

מח **לשאלה**. וע"ל סי' רכ"ח ס"כ וסי' רל"ח ס"כ וצ"ע דנראין דברי המחבר כסתרי אהדדי וע"ש וק"ל ונ"ל לתרץ דמ"ש המחבר כאן שכל ב"ד שנזקק לשאלה בר שמתא הוא איירי בדבר שעדיין לא נהג איסור כימים שנהג בהם היתר כדלעיל סי' ר"ח וכן הוא בש"ס. אבל אח"כ אע"פ שעבר במזיד נשאל עליו. וכל זה בדבר ששייך לנהוג איסור וכו' אבל בדבר שאינו שייך כגון שנשבע שלא יאכל ככר ועבר ואכל מתירין לו מיד ומזה מיירי בסימן רכ"ח ורל"ח וכן מבואר חילוק זה להדיא בסימן ר"ח ס"ה ע"ש:

מט **נידוי**. אפי' אין שמעון ת"ח. ודוקא אם מסרב אבל אם דוחהו איזה דחיה כגון אין לי מעות עכשיו וכה"ג לא הוי נידוי. מהרי"ק. וכן כשכופהו לצורך המס ולא נתחייב לגמרי אין נידויו נידוי. כ"כ בהגהת אשר"י:

נ **עדים**. ולפעמים א"צ עדים כשרים אלא אפילו אשה או קטן או קרובים נאמנים בדבר של קטטות. כ"כ מהרי"ק וכן כתב הרב בח"מ ס"ס ל"ז עכ"ל הש"ך:

סימן שלה

א **ימים**. פירש הב"ח הטעם כי היכי דלא ליתרע מזליה להטיל עליו שם חולה (כדאיתא בנדרים דף מ') אבל קרובים וחברים שנכנסים תמיד בביתו ליכא הרגשה כ"כ ומ"ה כשקפץ עליו החולי נכנסים גם הרחוקים מיד:

ב **לבא.** ובא"ח סימן רפ"ז מסיים המחבר ורחמיו מרובים ושבתו בשלום וכ"פ הב"ח ע"ש:

סימן שלו

א **וטעה.** אבל אם הזיק במזיד אפי' ריפא ברשות בית דין חייב בדיני אדם. ש"ך:

ב **גולה.** כתב הש"ך מ"מ א"צ למנוע בשביל חשש טעות ומצוה היא:

ג **והלימוד.** כלומר שלומד הרופא לחולה או להמתעסק עמו שיעשה לרפואתו כך וכך מזה אסור ליקח שכר דאבדת גופו היא ורחמנא אמר והשבותו לו לרבות אבדת גופו. ש"ך:

ד **שלהן.** והב"ח כתב דצ"ל חיוב שלו ה"פ ל"מ שאם כבר קבל הרופא שכר שקצבו לו שאין מוציאין מידו אלא אפי' לא קבל כלום אלא שקצבו ונתחייבו לו בכך ובכך צריכין לשלם כל מה שנתחייבו לו. וכתב הט"ז ואע"ג דבבורח מבית האסורים והיתה מעברות לפניו ואמר ליה העבירני ואתן לך דינר אין צריך ליתן לו אלא שכרו כמו שכתב בח"מ סי' רס"ד שאני התם דיש קצבה לאותה פעולה מה שאין כן בחכמת הרפואה שאין לה שיעור ומתחלה לא היה חיוב עליו ללמד זה ע"כ מהני תנאי דוקא בזה. עכ"ל:

סימן שלז

א **מודיעין.** ואפי' נודע לו אין מצווים לו לקרוע שמא תגדל דאגתו כ"כ הב"ח בשם הר"ן:

ב **מספידין.** אפי' על מת שאינו קרובו של חולה דכיון שרואה החולה שזה הפלוני מת ובוכין ומספידין עליו בפניו נשבר לבו מפחדו שמא ימות גם הוא עכ"ל הש"ך בשם הב"ח:

סימן שלח

נטה. כתב הב"ח ומשמע דוקא בנטה למות אבל בלא נטה למות אין אומרים לו התודה דאע"פ שאומרים לו הרבה הולכים בשוק וכו' מ"מ כשאומרים לו שכן דרך כל המומתים מתודים ידע שמסוכן הוא דאל"כ לא היו מזכירין מיתתו בפניו וישבר לבו עכ"ל. ונראה מדבריו שלשון זה אומרים להחולה שכן דרך וכו' אבל הפרישה כתב דהאי שכן דרך כל המומתין מתודים הוא לשון הטור ולא שיאמרו כך להחולה וא"כ אפי' בנטה למות אין אומרים לו כך ומ"מ נראה דבלא נטה למות א"א לו התודה דיחשוב שמסוכן הוא. ועוד הרי עדיין יש לו שהות שיוכל להתודות אבל בנטה למות יש לחוש שימות פתאום בלא וידוי עכ"ל הש"ך:

סימן שלט

א **דבריו**. כתב הר"ן פי' ליתן גט ולמתנה וכהן רשאי ליכנס לבית שהוא עומד בו ואף ע"פ שרוב גוססים למיתה עכ"ל: ולקמן סי' ש"ע יתבאר דאסור ליכנס לבית שיש בו גוסס ע"ש. ש"ך. וכל מה דחשב כאן שאין עושין לגוסס הטעם דאין מקרבין מיתתו וכל אלו הם קירוב מיתה. ט"ז:

ב **הנפש**. אלא ישהה מעט שמא נתעלף. הרמב"ם (ובמס' שמחות מסיים למה הדבר דומה לנר המטפטף כיון שנוגע בו האדם מיד נכבה):

ג **קבר**. והב"ח כתב דמותר מדינא כל שאין החולה מרגיש בדבר מיהו צריך ליזהר בערב שבת סמוך לשבת שמא לא יספיקו לקברו אם לא בחלול שבת ואם לא יקברוהו א"כ יצטרכו להניחו פתוח הלכך לא שרינן להו אא"כ משערינן שאם ימות סמוך לשבת ממש ולא יהא אפשר לקברו שעל כל פנים יספיק לחזור ולמלאות החפירה בריוח קודם שיכנס שבת עכ"ל. ועיין בא"ח סי' תקמ"ו סי"א:

ד **מלח**. כתב הט"ז וקשה לי מה שהתירו בהסרת המלח דהלא ע"י זה מזיז את פיו. ע"כ נראה שאין לנהוג היתר בהסרת המלח עכ"ל:

ה **לשפוך**. מפני שמלאך המות מפיל במים טיפת דם המות. ובתשב"ץ כתב שראה א' ששתה מהמים (שהיו בבית בשעת פטירת המת וכשראה החכם גער בו שלא לשתות מהם ולאחר שעה קלה ששתה המים יצאה נשמתו של אותו ששתה ושאלו לחכם מה ראית שגערת בו אמר אני ראיתי את מלאך המות ששפשף את סכינו במים שהיו באותו הבית לאחר פטירת המת) ועיין בא"ח סי' תנ"ה ושם כתוב שאין לשפוך המים השאובים למצוה דשומר מצוה לא ידע דבר רע ע"ש בט"ז וכתב דהך שכונה לא נתבאר כאן שיעורה אלא דבכתובות כתבו התוס' דשכונה היינו שלשה בתים כדאמרי' ספ"ק דע"א עכ"ל (ובנה"כ כתב ומיהו י"ל דהכא קרי שכונה מי שהוא שכן ממש וכן נוהגין עכ"ל) בראקנט"י פ' ויחי כתב דבשעת מיתה יזהר שלא יצא שום אבר חוץ להמטה והפליג על מי שאינו נזהר בזה:

סימן שמ

א **שראוי**. כאשר יתבאר לקמן סי' שע"ד:

ב **שיסתום** פני המת בקבר. ולעיל סי' של"ט ס"ג נתבאר דכשמגיע לדיין האמת קורע האבל (דהיינו במקום שנהגו לומר צידוק הדין עם יציאת נשמה):

ג **שאר**. כשעומדין שם בשעת יציאת נשמה כדלקמן ס"ה:

ד **אחר**. כלו' אם מת לו מת אחר ז' סגי כדלקמן סכ"א:

ה **אשה**. כתב רש"ל שלפרש"י משמע דקורעין על קטן אבל בפ' האורג פרש"י והרא"ש שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוה ומ"ה קורעין נמי על אשה ולא על קטן. וכתב הב"ח מיהו בקטן שלומד מקרא צריך לקרוע עליו לכ"ע (ובספר ערך לחם כתב בשם הרדב"ז סימן תק"ח שקורעין אפי' על הקטן אבל לא על הקטנה וכתב עוד בשם הנ"ל סי' אלף קצ"ג עמד בשעת יציאת נשמה בשבת פטור מלקרוע במ"ש):

ו **עבירה**. אפילו לתיאבון אין קורעין ואין מתאבלין עליו. ש"ך:

ז **שנהרג**. כיון דלא מיקטל כדין ה"ל מיתתו כפרה כשנהרג ומתאבלים עליו ש"ס פרק נגמר הדין וכ"מ מדברי הר"מ שהביא הרא"ש פ' אלו מגלחין עכ"ל הש"ך:

ח **בשעת**. וכתב הב"ח מיהו דוקא כשהספדו תוך ל' אבל לאחר ל' אין קורעין אפי' בשעת הספדו וכ"כ הרא"ש בשם הראב"ד. ש"ך:

ט **שחדש**. כתב הש"ך ואני תמה שלא נהגו לקרוע אפי' על חכם שיודעין משמועותיו שחדש ואפי' על גדול ממנו ואין להם על מה שיסמכו. ואולי ס"ל דלא נקרא ת"ח אלא כשיודע דבר הלכה בכל מקום ואפי' במסכת כלה כדאיתא בש"ס. וכבר כ' האגודה פ"ק דחולין דעתה בעונותינו אין ת"ח דהא אין יודע אפי' במסכת כלה וצ"ע עכ"ל:

י **רבו**. כתב ברוקח על רבו שלמדו חכמה יושב עליו יום א' או שעה אחת אבילות. ט"ז:

יא **בגדיו**. כתב מהרש"ל דעל אב ואם קורעין מצד שמאל ועל שאר קרובים מצד ימין. וכתב הב"ח דהכי מסתברא דכיון שעל אביו ואמו צריך לקרוע עד שיגלה את לבו והלב משמאלו ע"כ צריך לקרוע משמאל לגלות לבו וכן נוהגין בקהלות. ומ"מ היינו מצד המנהג אבל מדינא משמע דמצד שקורעין על אביו ואמו קורעין גם על שאר קרובים כדמשמע בש"ס ופוסקים והט"ו לקמן סכ"ב ע"ש ואפשר דהתם כיון שכבר קרע מצד א' לא נהגו להחמיר בכך ולקרוע בצד השני אלא סגי בהוספה עכ"ל הש"ך:

יב **הסרבל**. כתב בתשו' מ"ב דהיינו מה שקורין מנטי"ל אבל הרא"ק חייבין לקרוע בין על אביו ואמו בין על שאר מתים והט"ז כתב שדבריו תמוהים ואין ראוי אפי' להחמיר ולקרוע הרא"ק דהוי חומרא דאתי לידי קולא דהיינו בשאר מתים שדין הוא לקרוע רק בגד העליון לחוד זה ודאי אינו נכון שלא לקרוע רק הרא"ק ולצאת בו ידי קריעה בבגד שאינו חייב ודאי בקריעה (ובנה"כ הסכים לדעת המשאת בנימין ע"ש):

יג **התחתון**. כלומר בקריעת אב ואם שצריכה לקרוע כל הבגדים לא תקרע העליון תחלה כדי שלא תגלה את לבה ואע"ג דאין נוהגין לקרוע החלוק מ"מ כשתגלה החלוק נמי איכא פריצותא כמו מגלה לבה כ"כ הב"ח:

יד **להחליף**. כ' הש"ך דהיינו בחול אבל בשבת אף על אביו ואמו מחליף ואינו קורע ואם אין לו להחליף מחזיר הקרע לאחוריו וע"ל סי' שפ"ט ס"ג (מיהו היינו דוקא כשמחליף בגדים של חול אבל בבגדי שבת נוהגים איסור) וכתב הב"ח בשם מהר"ר מנחם מ"ץ דבגדים ישנים שהיו יודעים שלבש אותם קודם מיתת אביו יכול ללובשן [אחר ז'] בלא קריעה עכ"ל:

טו **הרגל**. ואע"ג דרגל מבטל גזרת ז' ול' היינו דוקא לענין אבלות אבל לענין כל מילי דקריעה בעינן ז' ול' ממש כ"כ ב"י בשם הגמי"י מיהו האידנא נהגו לאחות הקרע כל שפסק האבלות וכן לקמן סי' שצ"ט שכתבו הפוסקים סתמא שהרגל מבטל גזירת ז' ול' משמע דכל הגזרה ששייך בז' ול' מבטל מכל דבר עכ"ל הש"ך:

טז **כתף**. בספ"ק דב"ק פרש"י על חלוצי כתף שקרעו בגדיהם עד שנראה כתפיהם:

יז **בגדיו**. היינו אותן שעליו בשעת שמועה אבל לא אותן שמחליף. ש"ך:

יח **להפוך**. כ' הט"ז נראה דאם בא לחתוך סביב הקריעה ולהשליכו ולהושיב שם חתיכת בגד אחר שרי לאחר י"ב חודש לאביו ולאמו דאין זה בכלל איחוי קריעה כלל וכן הסכים הב"ח בזה עכ"ל:

יט **להודיעו**. משום מקח טעות אבל משום איסורא א"צ להודיעו דהא אפי' בסתם אסור לאחותו כדלעיל סי' ט"ז באותו ואת בנו כ"כ הרמב"ן. והב"ח כ' דל"ד לאו"ב דהתם הכל יודעים הדין משא"כ כאן דלא כ"ע דינא דקריעה גמירי:

כ **תפירה**. והוא שקורין בל"א אוב"ר נא"ט כמו שעושין בתפירת הכתונת וי"מ כמו התפירה שעושין החייטים בבתי שוקיים שחוזרין וכופפין בבגד היוצא מהתפירה ותופרין אותה מן ב' צדדיו ומותחין אותו עד שאינו ניכר התפירה. כ"כ הפרישה:

כא **אחר**. היינו שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח:

כב **שהוא**. משמע דבתוך ז' של שני צריך להוסיף טפח. ש"ך:

כג **לאחוריו**. וקורע מלפניו:

כד **למטה**. וישים לו בית צואר מאחריו ויקרענו:

כה **אחרת**. והב"ח כתב דאם בקריעה הראשונה שקרע על בנו הבדיל קמי שפה א"צ קריעה אחרת וסגי במה שמוסיף על הקרע הראשון. ואין זה נראה לדינא דמוכח מדברי הפוסקים דאפי' הבדיל כן צריך קריעה אחרת וע"ל סכ"ג עכ"ל הש"ך:

כו **אבל**. והב"ח פסק דבכה"ג לא יצא ולא מיקרי סתם אלא הקורע על מתו [לשם] מי שהוא א"צ לחזור ולקרוע אפי' לא נודע לו מי הוא עד אחר (כ"ד חדש) [כדי דיבור]. ורמ"א כ' דאם א"ל מת לו מת סתם ואינו יודע איזהו וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דיש ברירה. עכ"ל:

כז **הראשון**. אבל אם היה חי בפעם הראשון לא יצא ידי קריעה דהא אחר כדי דיבור הוא. ט"ז. וכתב הש"ך ולענין ז' ימי אבילות קרוב היה לומר כיון שחלה עליו אבילות ונהגו אע"פ שבטל מקצת הימים בשוגג עולין לו ואין תשלומין לאבילות ודבר זה צריך תלמוד הרמב"ן ומביאו הטור (ועיין רדב"ז ח"א סימן קצ"ה ועיין כנ"ג):

כח **מקרעין**. בטור כתב מפני עג"נ פי' כדי להרבות בהספד וכתב הרי"ץ גאות וקטן שהגיע לחינוך קורעין לו כדרך שמחנכין אותו בשאר מצות ופי' הב"י דהיינו אפי' היכא דלית ביה משום עגמת נפש וכתב בדרישה מכאן ראיה קצת דקטן שהגיע לחינוך צריך לנהוג כל דיני אבילות ע"כ ונ"ל דאף ביום שמועה קרובה נמי דינא הכי ויש מי שחולק בזה ואין בדבריו ממש עכ"ל הט"ז (ובנה"כ חולק ע"ז ופסק דאין קטן צריך לנהוג אבילות אף שהגיע לחינוך ע"ש):

כט **עליו**. לפי שקריעה היא דרבנן וספיקא לקולא אבל אם קים לן דכלו חדשיו כגון שבעל ופירש אפי' מת בתוך ל' קורע ומתאבל עליו. ש"ך:

ל **אביו**. ואין חילוק בין יום קבורה ליום שמועה רק בין אביו ואמו לשאר קרובים. ב"ח. ועל שאר מתים היינו קרוביו אבל על שאר אדם כשר נהגו להקל שאין לקרוע כלל. ש"ך:

לא **מנהג**. כתב בתשו' משאת בנימין דהיינו בכל מלכות פולין יש לקרוע על כולם אבל באשכנז נהגו שלא לקרוע כ"א על אב ואם וכמ"ש הרב בא"ח סי' תקמ"ד ס"ו. וכתב הב"ח אע"פ דנהיגין שלא לקרוע בח"ה על שאר מתים היינו אם אפשר לקרוע אחר המועד אבל היכא דשמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה דאינו יכול לקרוע אחר הרגל בזה ליכא מנהג ויש לתפוס כהלכה דקורעין בח"ה. וכ' עוד בשם מהרש"ל ונראה היכא ששמע שמועה רחוקה אין קורעין במועד אפי' על אב ואם אלא קורע אחר הרגל דמאחר שנפסק ממנו האבילות לא חמירא הקריעה לדחות הרגל עכ"ל:

לב **הודיעו**. להמשאיל שהולך לבקר החולה לא יגע בו ונראה דאף אם קרע לא יצא דהוי שואל שלא מדעת וגזלן הוי ובחלוק הגזול לא יצא כדלעיל סכ"ט עכ"ל הש"ך:

לג **ובחשן**. ובש"ך כתב דלק"מ דשם ר"ל דהשואל ביקש מהמשאיל א"כ לא נתכוין אלא לטובת השואל למלאות בקשתו ויכול לומר לו לא השאלתי לך אלא שתלך ותחזור אבל הכא כ' המשאיל לחבירו וכו' פי' שהמשאיל בא מעצמו לזכות לשואל שיקיים מצות ניחום אבלים א"כ כל יומא ויומא רמיא מצוה עליה עכ"ל:

לד **כגון**. וכב"י בשם ר' ירוחם דנראה שחייב להתאבל כל היום ולפיכך אינו שולל עד למחר ע"כ ונראה דה"ה דמאחין למחר. ש"ך:

לה **שנשרף**. וה"ה נקרע ונחתך ונמחק בזרוע בין מישראל בין מעובד כוכבים דהכל תלוי כשרואה חלול השם בזרוע. ב"ח (אבל אם היה דליקה ולא יוכל להציל ונשרפה או כיוצא בזה בלא חילול השם א"צ קריעה. שו"ת ח"צ שאלה מ"ז ותשו' ש"י שאלה פ"ד):

לו **שתי**. א' על הכתב וא' על הגויל: [(לו)] וכמעשה שהיה. היינו כששרף יהויקים את המגילה:

לז **למוללן**. שאוחז ב' ראשי הקרע בין האצבעות וכורכן יחד ותוחב ב' או שלש תפירות ולשללן פי' תפירה רחבה שתופר הרבה במשיחה אחת. וללקטן ר"ל שאורג כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט ב' או ג"פ:

לח **סולמות**. פי' כמעלות הסולם שתופר ב' תפירות וחוזר ותופר למטה ומניח בין תפירה לתפירה הפסק. כל זה מדברי רבינו ירוחם שהביא ב"י. עכ"ל הש"ך:

סימן שמא

א **עליו**. אפי' אינו מוטל לפניו אלא מוטל עליו לקוברו כל דין אונן עליו עד הקבורה אבל לאחר הקבורה אפילו באותו יום שמת אין דין אונן עליו. כ"כ בסמ"ג ושאר פוסקים וכ"פ הב"ח:

ב **לחבירו**. כגון שהוא שרוי בין העובדי כוכבים:

ג **בעיר**. משמע אפי' יש לו מי שיתעסק עמו בעירו שמת דין אונן עליו אבל הב"ח פסק דקרובים שבעיר אחרת אין דין אונן עליהם אא"כ אין למת קרובים בעירו שמוטל עליהם לקברו עכ"ל הש"ך:

ד **מיסב**. פי' על השלחן או על המטה *):

ה **ומברך**. משמע דברכות ותפלה חייב בשבת וי"ט. ש"ך:

ו **להחשיך**. עיין בא"ח סימן ע"א וסי' תקמ"ח ס"ד:

ז **שני**. של גליות כמ"ש בא"ח סי' תצ"ו ס"ב ובמהרי"ל כתב בשם מהר"ש דאם מת בשמיני עצרת לעת ערב שמותר להאבל לקדש בליל שמחת תורה שלאחריו משום דאין אנינות בי"ט והש"ך כ' דלדידן דקי"ל דאנינות נוהג בי"ט שני א"כ ה"ה בלילה אסור לקדש והט"ז מסכים לדעת מהרי"ל ע"ש:

ח **שמוטל**. והיינו בימות החול. ט"ז:

ט **שבלילה**. כתוב בדרישה מכאן היה משמע דה"ה למתעסק בצרכי צבור וכיוצא בזה בזמן התפלה שפטור מלהתפלל כמ"ש הטור א"ח סי' צ"ג שאין צריך להשלימה מטעם זה שכיון שבשעת העסק היה פטור וכו' והט"ז חולק ע"ז וכ' דהא זה לא מיקרי רק אונס ובהדיא אמרו באונס דמתפלל אח"כ שתים כמ"ש בא"ח סימן ק"ח. ול"ד לאבילות

דדוקא אם הפטור בא מחמת דבר אחר והוא עצמו יכול להתפלל בלי שום מניעה אלא שהאבילות פוטרתו בזה אין תשלומין אח"כ משא"כ אם הפטור מכח טירדא זה מיקרי אונס והוה כמו חולה שאינו יכול להתפלל וע"ז תיקנו תשלומין עכ"ל (ובנה"כ כתב דדברי הדרישה נכונים דדוקא באונס שחייב מן הדין אלא משום דאונסו פוטרו דינא הכי אבל העוסק בצרכי צבור דמן הדין אינו חייב כלל דהעוסק במצוה וכו' ע"ש):

י **יבדיל**. עד סוף יום ג' בשבת כמ"ש בא"ח סי' רצ"ט ס"ו וכ' רש"ל בתשובה דאם יש לאונן בן לימול ועדיין לא נקבר המת דמ"מ ימול הבן בבהכ"נ קודם עלינו כמו בשאר פעמים והט"ז כתב שמצא בשם רמ"א כת"י דיש לקבור קודם דאל"כ הוי אונן וא"א לו לברך להכניסו בברית דאונן פטור מכל המצות ונראה שיש לחוש לזה אם אפשר לקברו קודם שיצאו מבהכ"נ בשחרית דאין דוחין זריזות המצוה אבל אם א"א יברך הסנדק וימול אותו בשחרית דהא אי' בסי' ש"ס מת ומילה המילה קודמת עכ"ל:

יא **שהוציאוהו**. אע"פ שהאבילות עדיין לא חל. ש"ך:

יב **חל**. דכיון דלא ניתן לקבורה לא קרי מוטל לפניו. ש"ך:

יג **נתייאשו**. כתב הש"ך ואפי' המושל רוצה ממון הרבה מ"מ כיון דבממון תלוי הדבר ואפשר שאח"כ יתפייס בדמים מועטים לכך לא חלה האבילות עדיין אבל אם לא ניתן לקבורה מחמת שנאה ולא מחמת ממון ושנאה אינה עשויה ליבטל חלה האבילות מיד עכ"ל:

יד **פטור**. דעוסק במצוה הוא ופטור משאר המצות. ש"ך:

סימן שמב

א **שהכין**. כתב הב"ח אבל אם לא הכין הכל כגון שאפה פתו וטבח טבחו ולא מזג יינו או איפכא דהשתא בע"כ צריך להשתדל להכין לו יין תדחה החופה ויכין פעם אחרת גם הפת והבשר והש"ך כתב שאין דבריו מוכרחין דהא עכ"פ יפסיד מה שהכין כבר וכו' ע"ש:

ב **המטה**. וכתב הטור בשם הראב"ד דדוקא בתשמיש וביחוד אסור אבל במיני פרישות כמזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מותר ולא עוד אלא אפי' בחיבוק ונישוק יש להתיר ואין כן דעת הש"ך ומביא כמה ראיות מש"ס ופוסקים לסתור דברי הראב"ד ע"ש ומסיק ששוב מצא במהרש"א ריש כתובות שהניח דברי הראב"ד בצ"ע:

ג **קטן**. כ' הב"ח דהאי קטן וקטנה צריכים שיהיו יודעים טעם ביאה ושאינה מוסרת עצמה לביאה כמ"ש בא"ע סי' כ"ב וכתב הט"ז אע"ג דאם יש איסור נדה עליו א"צ שמירה

אם בעל כבר שבודאי לא נחשד על הנדה וא"כ לדידן שפורשין אחר בעילת מצוה כמו בשאר נדה למה הצריכו שמירה די"ל כיון שבזמן הש"ס היה חיוב בשמירה אין לנו להקל בזה (ובנה"כ כתב דאשתמיט ליה דברי הרא"ש דכתב להדיא דלמשנה אחרונה שאמרו דם בתולים כדם נדה מותרת לישן עמו בלא שמירה אלא דכאן מיירי בבעולה וכ"כ הב"ח עכ"ל וע"ש) וכ' עוד הט"ז מעשה אירע בבתולה שניסת בליל שבת ועדיין לא נבעלה וביום השבת מתה אמה של הכלה ונשאלתי כדת מה לעשות באבילות דידה שקצת לומדים רצו לדמות דין זה לכאן ואני אמרתי שטעו דע"כ לא התירו כאן לבעול אלא משום פסידא דסעודה אבל היכא שכבר נעשית החופה אין כאן פסידא דשוב לא יכינו שנית ע"כ אסור לבעול דהא תשמיש המטה אסור גם קודם קבורה אך נ"ל דלענין אבילות דכלה זאת תתחיל מיד ביום א' ותמנה ז' ימים ואח"כ תבעל עיין שם באורך. ובדרישה כתוב דמה שמכסין ראש הכלה בשחרית מיקרי חופה ויש לסמוך על זה דאם חלילה אירע אבילות לחתן או לכלה אחר שכיסו ראשה דא"צ לפסוק ז' ימי המשתה אלא קוברין המת מיד ונדחו ז' ימי אבילות עד אחר ימי המשתה והט"ז חולק עליו ומסיק דאם הוא אבילות שלא על אב ואם יש לדחות עשיית החופה עד אחר שבעת ימי אבילות ואע"פ שכבר כיסו פני הכלה בהינומא (ובנה"כ כ' דמבואר כן בהרא"ש דהורה הלכה למעשה שינהוג אבילות תחלה מאחר שאינו אב או אם אלא שאר קרובים וכ"כ ר' ירוחם בשמו ע"ש שכתב עוד שנראה דבזה"ז אפי' במת אב או אם דין שאר קרובים יש להם דהא שכיח הרבה ששאר קרובים מטריחין עצמם ומכינים צרכי סעודה ותכשיטין לכלה הלכך בכל ענין נוהג אבילות תחלה ואינו בועל עד שיעברו ז' ימי אבילות ואחר כך נוהג ז' ימי המשתה עכ"ל):

ד **ואילך**. ואע"ג דברגל קי"ל דעולה לו למנין שאני התם דנהג בו מצות ל' משא"כ הכא דמותר אפי' בגיהוץ ותספורת הרמב"ן ושאר פוסקים ודין חתן שאירעו אבל ברגל אי ז' ימי המשתה עולים לו כתבתי בסי' שצ"ט ע"ש עכ"ל הש"ך:

ה **ותספורת**. והב"ח כתב דנראה לאסור בגיהוץ ותספורת דאינו מפורסם שעושה משום אבל והוי דברים שבצנעה וכו' והש"ך השיג עליו וכ' דהפריז על המדה לחלוק על הרמב"ן והטור בסברא בעלמא וע"ש: ..

סימן שמג

הקברות. אפילו בעיר גדולה. ש"ך:

סימן שמד

א **קצת.** כ' הט"ז ונראה לתת טעם לזה דדבר מסתבר הוא שכל מי שעושה איזה מצוה כגון צדקה וכיוצא בה באיזה שיעור בודאי אם היה בא לידו דבר הצורך קצת יותר לא היה מניח מלעשות גם אותו השיעור ולא היה משחית בעבור דבר מועט ע"כ נחשב לו כאלו עשאו ואין כאן עדות שקר עליו עכ"ל:

ב **עניים.** שהעני מצטער על בניו יותר מהעשיר לפי שאין לו שמחה אחרת:

ג **נוהגים.** כ' הש"ך ובכאן ק"ק לובלין נוהגין שעל בן ל' אומרים צדוק הדין וקדיש וכמדומה לי שגם בשאר קהלות נוהגים כן וכן ראוי לנהוג עכ"ל:

ד **מוסיפין.** משום כבוד אבותם וכ' הט"ז דיש בירושלמי שהמת יודע ושומע קילוסו כמתוך החלום וכל שאומרים בפניו יודע עד שיסתום הגולל:

ה **בעלה.** שעולה עמו ואינה יורדת עמו:

ו **מוציאים.** כ' הש"ך ודוקא אם ירשו ממון המת דאל"כ אפי' בניו אין מוציאים מהם בע"כ כדלקמן סימן שמ"ח ס"ב:

ז **אבל.** וכ' מהרי"ו דאם צוה האב או האם שלא לנהוג בהם י"ב חדש כיון דאינו שייך בשאר מתים אלא בכבוד אב ואם מצוה לקיים דבריהם:

ח **תורה.** והב"ח פסק דד"ת אסור אפי' חוץ לד' אמות ומילי דעלמא אינו אסור אלא תוך ד"א ודבריו של מת מותר אפי' בד"ת ואפי' תוך ד"א וכן נהגו לדרוש באגדות ופסוקים אפי' תוך ד' אמות של מת ויוצאין מענין לענין עד שמגיעין לספר שבחיו של מת מעסק תורתו וחסידותו ושאר מדות טובות שהיו בו. וכ' הט"ז ודלא כיש מכוונין להראות מעלתם בדרוש שעל המת מה שאינו לכבודו ולא שפיר קעבדי. ושמעתי הרבה גדולים שהיו מקפידין על זה. וכ' המרדכי דכל אותו החדר שהמת מונח בו חשוב כד"א וכ"פ הב"ח. וע"ל סימן שס"ו:

ט **ותכלית.** כ' הט"ז בשם ספר תורת האדם דאין מנהג ולא דרך ארץ להזכיר המת אחר י"ב חדש. וכל שאין מגעת השמועה אלא לאחר י"ב חדש פטורים מהספד ואין חדש העיבור בכלל כי לא הוזכר שנה רק י"ב חדש. עכ"ל:

סימן שמה

א **קורעין.** משמע שאין קורעין עליו כלל אפי' האבלים אבל דעת הרמב"ן והטור שהאבלים קורעין עליו והאי אין קורעין פי' לרחוקים עכ"ל הש"ך. וכ' בתשובת הרשב"א

דבכל מקום שאמרו אין מתעסקין עמו לכל דבר מ"מ לא לענין קבורה ותכריכים אמרו וכו':

ב **שאמר**. וכ' מהרש"ל דאם לא ראוהו עולה אדיבוריה לא סמכינן ואינו בחזקת מאבד עצמו לדעת וכ' הב"ח שדבריו נכונים:

ג **שגנב**. כ' הש"ך משמע דמשום עבירה דגנבה וגזלה לא חשיב כפורש מדרכי הצבור ומתאבלים עליו ולפ"ז בגנב וגזלן שמתו על מטתן יש להתאבל עליהן וכתב הב"ח שכן נוהגין והיינו כשהתודה קודם מיתתו ומ"ש הרב בסימן ש"מ ס"ה דברגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו נראה דהיינו כשלא התודה קודם מיתתו. עכ"ל:

ד **כשאול**. שהרג את עצמו לפי שראה שהפלשתים יעשו בו כרצונם ויהרגוהו:

ה **ושמחים**. על שאבדו שונאיו של מקום דכתיב באבוד רשעים רנה:

ו **אמו**. או אם אביו כדלעיל סימן ש"מ ס"ה בהג"ה:

סימן שמו

בעיר. כ' הב"ח דוקא צלוב בעיר אבל במלכותינו שצולבין חוץ לעיר על פני השדה מותר להשהות בכל העיירות וע"כ אין דין זה נוהג עכשיו כלל. ש"ך:

סימן שמז

בתשלום. כתב הלבוש ואנו נוהגין להזכיר אפילו פעם הראשון אפילו בתוך הרגל עכ"ל:

סימן שמח

א **תשמישן**. ואין בו משום דרכי האמורי ולא משום בל תשחית שזהו כבודן שלא ישתמשו אחרים בכלי תשמישן ובהדיוטות אסור דאיכא יוהרא והשחתה:

ב **ממון**. דאל"כ אין כופין הקרובים אלא על הכל מוטל לקברו ועיין בח"מ סימן רנ"ג סל"א:

ג **שומעין**. משום דאיכא בזיוני דחיי. ש"ך:

סימן שמט

קשורים. והב"ח פסק דאפי' קלועים בתוכם ואינם קשורים אסורים אלא כשאינן קשורים בה כלל דהיינו דתלי בסיכתא מותרים:

סימן שנ

ותולין. וכתב הב"ח ועכשיו לא נהגו כן ומעכבין על מי שבא לשנות המנהג:

סימן שנא

שפוסלין. והב"ח כתב דאין לפוסלן אלא יש לקושרן זה עם זה או לכסותם תחת הכנפות וכתב הט"ז כשנפטר רבינו גרשום אמר ציצית חוץ ונחלקו בפירוש דבריו י"א דרצונו לומר יסירו הציצית מהטלית ויש אומרים דה"ק שישימו אותן חוץ לארון עכ"ל:

סימן שנב

יקרים. ובד"מ כתוב כל העושה תכריכין נאים למת מכירין בו שהוא מודה בתחיית המתים ותע"ב עכ"ל ומיירי שהבגד פשתן יהא נאה וע"כ נהגו קצת לחזור אחר היפה אבל חשובים יותר מדאי ודאי אסור ש"ך (ומיהו נראה הכל לפי מה שהוא אדם אם הוא משופע בעושר אין איסור להלבישו בפשתן חשוב דר"י קרא למנא מכבדותא א"כ מה שהוא כבוד למת ודאי מותר. ובפרט מה שכתבו המקובלים שמלבישין הנשמה בבגדי חופש כמו שמלבישין להגוף וראיה משתי רוחות דגמרא ברכות. ועוד כמה ראיות לזה וע"כ יזהרו שלא לשנות בלבישת המתים מן הנהוג כי מצינו שהמתים מקפידין ע"ז כדאיתא בס"ח ובס' החיים. ובס' מעבר יבק כ' אפי' ירקבו התכריכים לעולם הנפש תתלבש ברוחניותם ויש בני אדם שמצוים איזה דברים בעניני תכריכין ומצוה לקיים דברי המת אם אפשר ואם אינו נגד הדין. מעשה שחפרו המתים בבה"ק שלנו והפשיטום ערומים והיינו נוהגים כמ"ש בש"י ח"ב שאלה ק"ג ע"ש. אם שכחו להלביש איזה דבר מבגדי המת יניחו אותו על הארון ועיין בשו"ת ח"צ סימן מ"ז וכנ"י ס"ד. ובס"ח סימן תנ"א כ' כשיש דבר בעיר ב"מ מחפשין על אותן המתים שמא יש בהם שבלה הבגד פי' שנקברים בבגדים בלוים והוא סכנה או ידיו פשוטות וכו' וכל דבר שהוא משום פקוח נפש יכול לעשות למת עכ"ל):

סימן שנג

א **מטתו**. אבל לפניו ע"ג קרקע או ספסל משמע בטור לעיל סימן שמ"ד מתשובת רב האי שמותר וכ"כ בפרישה עד כאן לשון הש"ך:

ב **בחיק**. וכתב בא"ז דאם רצו להוציאו במטה הרשות בידן:

סימן שנד

א **הראשון**. היינו אותו שמת ראשון. ש"ך:

ב **שיוציאו**. כדי שלא לעכב קבורת השני ש"ך:

סימן שנה

בחבר. כ' הט"ז בסימן רנ"ה כ' הטור יש בעיר חבר עיר פירוש אדם גדול. ובברכות אמרינן ר"י אומר אין מתפללין מוספין אלא בחבר עיר והיינו צבור ואיך שיהיה פירושו כאן מ"מ לא בא למעט באשה אלא שאין עומדין בחבורה ברחובה של עיר (ר"ל בחבר עיר הוא בחבר רוב עם ומשום ניוול ע"ש) אבל לענין ללוותה פשיטא שאין חילוק בין איש לאשה עכ"ל:

סימן שנו

יחדו. ל"ש מעות או שאר דברים ינתנו ליורשיו ולא משום דקניה ליה זה המת בגבייה בעלמא אלא משום דזילותא הוא אחיל ליה ליורשיו וע"ל סימן רנ"ג ס"ו:

סימן שנז

משובח. לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל עליהם הרבה הלכך יותר כבוד להם כשנקברים במהרה (משיעמדו הרבה ולא יספידום) אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה הממהר להוציא ה"ז מגונה. עכ"ל הש"ך:

סימן שנח

א **פטורים**. שהעוסק במצוה פטור מהמצוה. ש"ך:

ב **מיוחדים**. כ' הט"ז נ"ל שלא יפה עושים באיזה קהלות שעושין להם חבורה של נושאי המטה ואין מניחים אחרים לשאת דא"כ היו צריכין לילך יחף והם אין עושין כך עכ"ל:

ג **מעמידים**. כ' הלבוש וטעם ההעמדה שמעתי כדי להבריח רוחות הטומאה הרוצים להחזיק בו שלא להכניס עמו לקבורה כי כשמעמידים אותו הולכים להם וביום שא"א בהם צדוק הדין אין צריך להעמיד אותו כי ביום זה אין כ"כ רוחות טמאות מצויות עכ"ל:

סימן שנט

למנוע. כלומר אף על פי שכ' בס"א שנהגו לצאת אחר המטה ואין לשנות מ"מ לא ילכו לבית הקברות אחר המטה שאם עושים כן גורמים רעות לעולם ח"ו עכ"ל הש"ך:

סימן שס

א **הכלה**. להכניסה לחופה דלעולם מצות החיים קודמת למצות המתים ועיקר מצות הכלה להכניסה לחופה משום לא תוהו בראה וגו' עד כאן לשון הש"ך:

ב **קודם**. מפני שהחתן אוכל משלו ומאכיל לאחרים והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים. ש"ך:

סימן שסא

א **ושנה**. משמע תרוייהו בעינן אבל מלשון הריטב"א שהביא הב"י משמע דקרא או שנה קאמרינן. ש"ך:

ב **לצאת**. כ' הט"ז זה קאי אמאן דלא קרי ותני שא"צ לראות אם יש שם מתעסקי' ונראה דהדעה זאת חולקת על מ"ש רמ"א דעכשיו מן הסתם מבטלין ואם כן לפי דעת הרמ"א יש לבטל גם בזה מ"מ רב הלומד עם תלמידיו לא יבטל בשביל זה מן הסתם עכ"ל. וכתב האגודה מה שרגילין לבטל ת"ת כל זמן שיש מת בעיר הטעם פן יהיה צרכי המת נדחה כי כולם ילכו ללמוד ונ"ל בקהלות שעשו כתות ויש אנשים מיוחדי' המתעסקי' בו אז אדם הלומד לש"ש ואינו רגיל לטפל בהם יכול ללמוד ע"כ. וכתב הש"ך דמיירי שלא בשעת הוצאתו דיוכל ללמוד וא"צ להתעסק אפי' למאן דמתני רק בשעת הוצאתו צריך לבטל בשבילו כמ"ש ס"ב ודלא כהב"ח ע"ש:

ג **לעמוד**. כ' הט"ז פי' מפני העוסקים עמו שהם גומלים חסדים אע"פ שאין המת ת"ח. ומכאן יש ללמוד דבכל דבר מצוה שאדם הולך ומתעסק בה יש לעמוד לפניו וכ"מ בש"ס פ"ק דקידושין בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי בעלי אומניות עומדים מפני מביאי בכורים וכו'. עכ"ל (וכן הוא בספר חסידים סימן תק"פ):

סימן שסב

א **ממש**. כלומר אע"פ שהארון קבור בקרקע מ"מ לא יהא הארון סתום מכל צד אלא יקבר המת בקרקע ממש ובלבוש ובפרישה תמהו על מה שנוהגין עכשיו לעשות לכהנים ארונות שלמים דהיינו שעושים למטה דף שהמת שוכב עליו ואומרים דעושים כן משום חשיבות הכהנים. דאדרבה הרי טוב יותר לשכב על העפר. ולפי מ"ש הדרישה דבזמנינו שנותנים חרסים על פיו ועיניו הוי במקום עפר ניחא. א"נ דאי אפשר לארונות שעושים עכשיו שלא יהיו נקובים בצדדים ובנקב סגי כמ"ש הטור והפוסקים עכ"ל הש"ך (ועי"ל

לפי מנהגינו שמניחין כיס עפר תחת ראשו הוי כקבור בעפר אע"פ שהכיס מפסיק כיון שהוא מפשתן דק כנהוג אין זה הפסק ולאותן שנותנין מעפר א"י על פניו של מת ניחא טפי):

ב **למעלה.** וכ' הלבוש ונוהגין לכסות הארון בדף ושלא להטיל שום עפר על גופו מפני שבזיון הוא לו:

ג **הכלל.** כ' הש"ך נראה דדוקא אקטן קאי אבל בן גדול אף שמותר עם אביו וכן בת גדולה עם אמה מ"מ אסור לקברם עמהם (ומ"ש עם בן בנה הקטן ה"ה דמותר עם בת בנה או בתה אלא במאי דסיים פתח וחדא מינייהו נקט) פרישה:

ד **שיפנה.** וכ' הב"ח דאפילו אם א"א לקבור במקום אחר ולכן צריך למחות בקהלות שהקוברים עושים כן שלא ישימו ע"ז אלא בדאיכא בבירור הפסקת ו' טפחים מיהו אם א"א לקברו בענין אחר ודאי שרי וכ"מ מתשו' רב האי גאון שהביא הטור ופשוט הוא עכ"ל הש"ך (עיין בתשו' ח"צ שאלה קמ"ט):

ה **וכשר.** והט"ז גורס וכ"ש וכ' שכן הוא בס' ת"ה:

סימן שסג

א **מפנין.** הטעם שהבלבול קשה למתים מפני שמתייראים מיום הדין וזכר לדבר ישנתי אז ינוח לי ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני להעלות וגו'. ט"ז וש"ך:

ב **בא"י.** שהוא כפרתו שעפר א"י מכפרת דכתיב וכפר אדמתו עמו. ש"ך:

ג **הבשר.** שנאמר בשרו עליו יכאב כל זמן שבשרו עליו אינו נוח מן הדין. ט"ז (ועיין ש"י ח"ב סי' צ"ז):

סימן שסד

א **חולקים.** כתב מהרש"ל שהעולם נוהגים איסור לישב על הקבר ובהג"א כ' דאסור למכור מצבה שנשברה וגם אסור להשען על המצבה משום דאסור בהנאה ומטעם זה אסור לדרוך על הקברים. אך נושאי המטה שדורסין לפי שעה בהילוכן עם המטה משמע דאין איסור כשדורסין על הקברים. עכ"ל הט"ז:

ב **לפנותו.** ולא חיישינן שמא מת מצוה הוא דמ"מ קלא אית ליה. ש"ך (והוא מפרק נגמר הדין):

ג **בהנאה.** שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומירי בקבר של בנין דאלו במחובר בלא"ה אין מחובר נאסר וכ"כ נ"י וקבר הידוע היינו שנקבר שם מדעת בעל השדה. ש"ך:

ד **ואסור.** דרבנן גזרו עליו טומאה עולמית כדי שלא יפנוהו:

ה **והרמב"ם.** כ' הש"ך דהכי פירושו קבר הנמצא דהיינו שלא היינו יודעים שהיה שם קבר מותר לפנותו דמסתמא נקבר שם שלא מדעת בעל השדה כיון שלא היה ידוע פנוהו מקומו טמא וכו' כלומר השדה שסביבותיו היכא דאיכא למיחש לקברים וקבר הידוע שאין שם אלא הוא לבדו אסור לפנותו פנוהו מקומו טהור וכו' כיון שידוע שאין שם קברים אחרים. ב"י עכ"ל:

ו **במקום שמצאו.** וא"צ להוליכו לקברות וכתב מהרש"ל ומה שהאידנא אין נזהרים בזה הוא לפי שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואף אם נקבר אותו לשם יש לחוש שהעובדי כוכבים יוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום זלזול ע"כ מוליכין אותו לבה"ק מיוחד עכ"ל:

ז **שנפל.** במהרי"ל כתב דאם דם יצא ממנו אז אין לטהר אותו כי הדם יסתלק ממנו אך יקברוהו במלבושיו. וכתב הב"ח ונראה דהיינו דוקא כשמת במלבושיו אבל בנפלו ולא מת מיד אלא לאחר כמה ימים שכבר פשט מלבושיו וגם אין דם יוצא ממנו שכבר פסק ומת על מטתו מכח אותה נפילה אז ודאי מטהרין אותו ועושין לו תכריכין כשאר המתים על מטתן. ובזה יש חילוק בין נפל מן הגג להרוג דאלו בהרוג ביד עובד כוכבים אע"פ שבשעה שמצאוהו כבר פסק הדם קוברים אותו כאשר נמצא כדי להעלות חימה ולנקום נקם וזה לא שייך בנפל מן הגג. וכן יולדת שמתה ודם יוצא ממנה אין לטהרה אלא קוברים אותה בלבושיה אבל אם לא מתה רק אחר כמה ימים ושבועות וכבר פסק הדם נוהגים עמה כמו בשאר מתים לטהרה ולעשות לה תכריכין. שוב מצאתי הטעם גבי הרוג דהרי כבר יצאו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו וחיישינן שמא נבלע בתוכן רביעית דם שהנפש יוצאת בו ע"כ יקברוהו כמו שמצאוהו ולא יחלצו אפי' מנעליו דשמא דם יציאת הנפש הוא בתוך המנעלים וע"כ נוהגים בהרוג לחפור במרא וחצינא בקרקע במקום שנמצא שם ההרוג וכן כל דמו שיצא ממנו במקום קרוב לו וקוברין העפר שנבלע בו דמו עם ההרוג דשמא באותו הדם יש דם הנפש. ומזה הטעם ג"כ במי שנפל מן הגג או נפל עליו הבית ומת ונעשה בגופו פצעים וחבורות ויוצא מהם דם וה"ה ביולדת דרובם אינן מתים אלא מחמת שנעשה באברים הפנימיים שלה פצעים כשכורעת לילד ונבלע דם בכתונת שעל גופה ובשאר בגדים שעליה והדמים שיצאו עם יציאת הנפש נבלעו ג"כ בתוכן משא"כ כשאין שם פצעים ולא יצא מהם דם כלל אין קוברין אותם בבגדיהם אלא בתכריכים כשאר מתים ומטהרין אותם. ולפ"ז מי שמת בדרך בקור גדול נראה דפושטין מלבושיו ומטהרין ומלבישין אותו תכריכים כיון שאין בו פצעים ולא יצא ממנו דם וכן מי שנטבע במים בבגדיו פושטין בגדיו ומטהרין אותו וגם חכריכים

מלבישין אותו וכמ"ש בסוף ס' מהרי"ל ע"כ ואני ראיתי בהרבה קהלות נוהגין לטהר כל יולדת ולהלבישה תכריכים ואחר כך מלבישין בגדיה למעלה מהתכריכין ולמעלה מהם הסדין. עכ"ל הש"ך:

ח **מותר**. שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולאו כל כמיניה לאסור של רבים. ש"ך:

ט **התבן וכו'**. דגנאי הוא למת לעשות לו כן. ש"ך:

סימן שסה

מרחיקין. כתב הלבוש הטעם שלא יפגעו בו תמיד ויתעצבו ולא דק שהטעם הוא מפני שריחה רע. וכן משמע בש"ס דב"ב פ' לא יחפור. וכן פירש"י ושאר מפרשים וכ"כ הרמב"ם והמחבר בח"מ סי' קנ"ה סכ"ב עכ"ל הש"ך (ואפשר לומר דגם בעל הלבוש ס"ל האי טעמא משום דריח רע שהרי כתבו בלבוש עיר שושן גבי נזקי שכנים סי' קנ"ה אלא הא קמ"ל דאפי' היכא דלא שייך האי טעמא דריח רע כגון שחפרו וקברו אותו בקרקע עמוק עמוק שאין ריח רע יוצא ממנו או באופן אחר דלא שייך בו טעם הנ"ל מ"מ תיקנו שירחיק חמשים אמה כדי שלא יראו תמיד ויתעצבו ואולי עי"כ יעורר עצמו לעשות אבל ובכיה יותר מזמן שקבעו חז"ל ויענש כמ"ש חז"ל ע"כ הוא בכלל תקנות חז"ל שלא יתאבל יותר מדאי. וכתב בה"י אבל במדינתנו לא שייך דין זה בקצת מקומות הקברות באמצע העיר ובקצת מקומות הוא רחוק הרבה מהעיר לפי השתדלות מן השרים):

סימן שסו

המשפחה. שגנאי הוא להם שבני המשפחה לא יהיו קבורים במקום אחד כמנהגם. ש"ך (ואע"ג דמי שצוה שלא יספידוהו שומעין לו שאני התם דאמר כן בשעת מיתה אבל הכא זוזי אנסוהו. א"נ התם לדידיה לחוד אבל הכא מקום הספדו יורשיו ובני ביתו נספדים שם ואיכא פגם שלהן ועי' בתוס' פרק יש בכור (בכורות דף נ"ב) ד"ה באין בני משפחה):

סימן שסז

מכוסים. כתב מהרש"ל והעולם נוהגין היתר בטלית קטן וכ"כ הב"ח וסיים הטעם כיון שהציצית מכוסים וכתב עוד דה"ה לקדיש צריך להרחיק ד"א עכ"ל הש"ך:

סימן שסח

א **חשבונות**. אפילו הם של רבים. ש"ך:

ב **ללקט**. כ' הב"ח מה שנוהגין הגבאים ללקוט הפירות למוכרם והדמים לצדקה ומקצתם נותנים לעובד כוכבים שומר בית הקברות וגם עושה לו העובד כוכבים גן

בבה"ק צריך ליזהר שלא יהא אילן נטוע ולא הגן זרוע אלא במקום שאין שם ספק קבר עכ"ל:

ג **נמדד.** כתב הטור פי' שאין מודדין אותו כמה מתים נקברים במקצתם שיתנו אותה מדה למתים אחרים כנגדו ולא נמכר משום פגם משפחה ולא נחלק בין היורשין אלא כולם נקברים שורות שורות לעצמן והכל משום כבודן של מתים ובה"ק חדש שאין נקבר בו אלא א' לא חששו לכבודו עכ"ל:

סימן שסט

א **במת.** אפי' נפל כדאיתא בפ' בתרא דאהלות שמא קברו בו נפלים. ט"ז (אבל טומאת נבילות ושרצים אין הכהן מוזהר מליגע בהן) (בה"י):

ב **לגולל.** הוא אבן שנותנים על הקבר לציון. ודופק היינו שלפעמים סומכין האבן באבנים קטנים טור (ורש"י פי' גולל זה כיסוי הארון ודופק הוא דופן של צדדים. כתובות דף ד'):

ג **המיסך:** (אע"פ שאין כאן אלא ספק טומאה הכהן מוזהר עליו) ומוכח מכאן דאילן המיסך על המת דיוכל לעמוד תחת ענפיו שאינם מאהילין על המת דהרי כאן לא נאסר לעמוד תחת האילן אלא מטעם דאינו ידוע תחת איזה. פרישה:

סימן שע

א **ורוב.** ומשמע בש"ס דחולין דבזקן אפי' בלא רוב בשר מטמא באהל וכ"כ מהרש"ל פ"ק דחולין. ומשמעותו התם דאם נעשה גיסטרא שנחתך לרחבו בצואר כולה או בשדרה עד חללה או שנחלק לשנים מטמא באהל עכ"ל הש"ך:

ב **להחמיר.** והב"ח כתב דמדינא צריך ליזהר ואין כאן מקום לפסוק לקולא ע"ש מיהו נראה דאין צריך להקיצו ולהגיד לו כשיש גוסס כמה שצריכים לעשות כשיש מת כמו שכתב בסימן שע"ב וכן אם הגידו לו והוא ערום מותר להמתין עד שילביש עצמו ואח"כ יצא עכ"ל הש"ך:

סימן שעא

א **ליכנס.** כתב הרוקח אשת כהן המעוברת מותרת ליכנס באוהל המת דס"ס הוא שמא נפל או שמא נקבה היא:

ב **בנקב.** כתב הט"ז דהיינו אם הוא במקום א' אבל אם אינו במקום א' אלא ע"י צירוף יש טפח כגון מה שקורין גינאטי"ר שעשוי ע"י סירוג אין מביא את הטומאה והוא משנה

פי"ג דאהלות הסירוגות ב"ה אומרים עד שיהא כמלא מקדח במקום א' ומבואר שם דבין להביא את הטומאה בין להוציא עכ"ל:

ג **סמיכה**. כ' הט"ז דהתוספות כתבו הטעם דכל שצריך סמיכה מקרי סתימת עראי ופשוט הוא לכ"ע כל שמושיב באותו חלון עצים ואבנים כ"כ הרבה עד שכותלי החלון מחזיקים אותם זה ודאי מהני וחוצץ דאין זה בכלל סמיכה כלל. ומעשה שהיה בטומאה שהיתה בבית סמוך לבהכ"נ באופן שהיתה נכנסת דרך חלון בהכ"נ של נשים וצוה מורה א' לסתום החלון באותו פרוכת קטן שתלוי שם בקרסי ברזל תמיד שהוא לצניעות הנשים וכו' ואמרתי שטעה המורה דבהדיא אמרינן במתני' דסדין שאינו עשוי כאהלים אינו חוצץ ועוד דמחמת דטבעות של ברזל הם עומדים וכלים אינם חוצצין ע"ש שמאריך בכמה ראיות לסתור דברי המורה הנ"ל (ובלקט הקמח כתב שמעשה כזה אירע בעה"ק בבהכ"נ הגדולה בשבת קודש והורו גאוני ההוראה לסתום החלון שהיה טפח על טפח בצמר חדא משום דהוי ראוי לשכיבה ולית ביה משום מוקצה ומשום בנין ותוספת בנין מותר וברשת של עץ ג"כ התירו לסתום הן מפני כבוד הצבור שלא יתפללו במקום שהטומאה נכנסת דרך החלון ואין ראוי להניחם בלא ברכת כהנים באהבה עכ"ל) וכתב עוד דלא מועיל חציצת דלת או חלון כל שאינו יכול לעמוד בלא צירים של ברזל או שאר דבר של ברזל אע"פ שהם לצורך קרקע וזה מועיל שלא יקבלו טומאה מ"מ אינם חוצצים (ובנה"כ השיג עליו בכל זה ופסק דשפיר חוצץ ע"ש באורך) עוד כתב הט"ז ונראה דאם יש סתימה בחלון של ברזל שהוא עשוי כמו סבכה שקורין בלשון אשכנז גיגאטי"ר והוא של ברזל אינו מועיל כיון שהוא מקבל טומאה ואינו עשוי כעין אוהל (וכתב נה"כ דצ"ל שהגיגאטי"ר אינו קבוע בכותל דאל"כ אינו מקבל טומאה וחוצץ ועיין שם):

ד **והעליה**. הטעם כתב הש"ך משום דטומאה בוקעת ועולה כיון שהיא מונחת תחת הארובה ואין הטומאה מתפשטת לצדדי הבית הואיל שיש מקום לטומאה לעלות לארובה שכנגדה ואינה חוזרת ויורדת לבית כיון שאין בארובה טפח שאם היה בה טפח הוה ליה חשבינן בית ועליה כמו חדר א' וכתב הט"ז וא"ל שיהיה פתח הבית ההוא טמאה משום שסוף הטומאה לצאת דרך אותו הפחח כמ"ש בס"ד דכאן שאין שם רק כזית מן המת ואין עליו אהל הוה כמונח ברה"ר ואינו מטמא כלל בבית ומזה למדנו שאם יש מת בבית ומונח בחדר שאין עליו אהל אין לכהן להיות בכל הבית הן מטעם שהטומאה חוזרת ויורדת והן מטעם שסוף הטומאה לצאת דרך הפתח דלא הקילו כאן אלא אם אין פתוח רק פחות מטפח עכ"ל:

ה **פתוחים**. היינו כששני החדרים כל א' מהם פתחו פתוח לבית בפ"ע ושניהם הם לפנים מן הבית. ש"ך:

ו **טמא**. דסוף הטומאה לצאת ורואה אני כאלו שני חצאי הזיתים מונחים בבית ואין הטומאה נכנסת בחדרים כיון שדלתותיהם נעולות אבל כשנפתחו חזרה הטומאה מן הבית לחדרים. ש"ך:

ז **מחמירין**. כ' הש"ך אמנם אין להחמיר בבית של צדוק הדין דאדרבה אותו הפתח בא לטמא את האוהל פסקי מהרא"י וכ' בס' מעדני מלך שטעם זה יספיק אם אין בו אלא פתח א' שבו מכניסין ומוציאין את המת אבל אם יש בו ב' פתחים שבפתח הא' מכניסין ובהשני מוציאין כמו שיש בבית צדוק הדין שבק"ק פראג יש להחמיר שאין לכהנים ליכנס באותו הפתח שמוציאין ממנו המת עכ"ל והט"ז כ' דהעיקר תלוי בפתח הבית שהמת בתוכו דסוף הטומאה לצאת דרך שם ע"כ מטמא אף שהוא נעול אבל בבתים אחרים מה מעלה יש בנעילתם וצ"ל דמ"ש המחבר אם כל פתחי הבתים נעולים הוא לאו דוקא עכ"ל (ובת' ח"צ סי' ק"ג חולק ע"ז ואחר שהביא ראיות לדבריו כ' וז"ל הדבר ברור דבבית צדוק הדין אין לחוש כלל אם יכנסו בו הכהנים אף שיש מת בעיר יכולים הכהנים להקדים ולכנוס בו בין שיש לו פתח א' ובין שיש לו ב' פתחים וע"ש עוד בזה):

ח **פתח**. שיש בו ד' על ד' כן הוא בלבוש:

ט **הזיזין**. פירש הט"ז דהיינו אותו החדר שהמת בתוכו נפתח גם כן לצד הזיזין באופן שנפתח אותו הבית משני צדדיו:

י **לבית**. פי' לבית שפתחו פתוח לצד הזיזין. ט"ז:

יא **פתוחים**. כתב הש"ך אבל אם הם סתומים טהורים ולפ"ז אף כשהטומאה באה באיזה בית אם דעת הכהנים לסגור פתח בתיהן וחלונותיהן ולא לצאת מהן עד אחר הוצאת המת א"צ לצאת מבתיהן ולפ"ז כהן שהוא בבית או חדר שהטומאה נוגע אליו והוא נעול בדלת וחלונות ונודע לו שהגיע הטומאה אליו אסור לצאת מן החדר עד אחר הוצאת המת שהרי כל זמן שלא נפתח החדר לא נכנסת הטומאה לתוכו וכשיפתח תכנס הטומאה לתוכו ובדרישה כתב וז"ל וגדולה מזאת עשיתי במת עמי ביום השבת וצויתי להוציאו ולהניחו במרתף שתחת הבית ופתח המרתף לצד חוץ ולא היה גג ע"ג [פתח] המרתף והכהנים נשארו בבית אלא שיש להקשות ע"ז בהנחת מת במרתף ודלת המרתף סגור הא בעינן שיהיה ביציאת הקבר פתוח טפח וכמ"ש בסי' שע"ב וה"נ אף שבמרתף יש חלל גדול סביב המת מ"מ אם אין בהפתח פותח טפח אינם רשאים הכהנים להיות ע"ג המרתף כל זמן שהוא סגור מיהו אם הדלת שבמרתף עשויה כמו שקורין בל"א גיגאטי"ר אף שאין בחור א' טפח מכל מקום כיון שיש בהצטרפות החורין יחד פתוח כמה טפחים יש צד להקל שהוא בכלל יציאתה פותח טפח (ועיין ש"א שאלה צ"ג ושבות יעקב שאלה פ"ה)

והט"ז חולק עליו מטעם שמבואר לעיל שמוכח מהמשנה דאהלות להדיא שאין נקבי הגיגאטי"ר מצטרפין לטפח גם מ"ש להתיר להכהנים לסגור פתחיהן וחלונות זהו דבר הנמנע דהא סגירת הפתח הוא ע"י מפתח גם ע"י צירים של ברזל וזה אינו חוצץ כמ"ש לעיל בראיה ברורה ומעולם לא שמענו לנהוג בהיתר זה לכהנים וכמה הקילו רבותינו להיות חס על הכהן שלא להגיד לו עד שילבישׁ עצמו ולא נהגו בהיתר זה אלא ודאי דליתא עכ"ל (ובנה"כ השיג עליו וכתב דהוא נמשך לשיטתו דלעיל ריש הסי' וכבר כתבתי דליתא ואדרבה מהרמב"ם משמע דחוצץ גם י"ל דהדרישה מיירי היכא דהדלת יכולה לעמוד בלא סמיכה כמו שעושים ברוב בתים גם יש לתמוה עליו ועל הדרישה היאך סתמו וכתבו דחור שבדלת שיעורו פותח טפח והא דבר זה יש פלוגתא דר"ע ור"ט באהלות פי"ד ור"ע ס"ל דשיעורו מלא אגרוף וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו וכ"פ הרמב"ם להדיא ובע"כ צ"ל לדבריהם דהיינו דוקא בסתם חור שנעשה בתחלה ע"י אומן אבל בחור שעשוי להוציא ולהביא דהוי כעשוי לתשמיש מודה ר"ע לר"ט אלא דא"כ ה"ל לפרושי דמיירי בכה"ג. וגם הרמב"ם לא חילק בדבר משמע דס"ל דבכל גוני שיעורו כאגרוף וצ"ע עכ"ל) וכ' מהרש"ל דבמקום שיש עירוב ועשו קורות שיש בהם היקף טפח ממבוי למבוי וראשי הקורות נכנסין תחת הגגין שמכאן ומכאן והטומאה נכנסת תחתיהם הקורה מביאה הטומאה מגג לגג ומתפשטת בכל הבתים מכאן ומכאן א"כ כשיש מת באחד מן הבתים אין כהן רשאי להיות בשום בית מן הבתים שבמבואות המחוברות ע"י קורה של העירוב (וכתב הב"ח שהקורה צריך להיות עגולה כדי שיהיה רחבה טפח) וזוכרני כשהיינו לומדים בבית מורי ר"מ ז"ל והיה פתח פתוח מחצר הרב לחצר בהכ"נ ומשקוף הפתח היה מגיע מצד א' תחת תקרת הבית שהיה בו מת ואסר מורי לכהנים לצאת ולבוא דרך אותו הפתח כל זמן שהמת בבית וכ' הדרישה ושמעתי דהיינו דוקא במחיצה שיש עליה גג קטן או מחיצה שמשקוף עליה רוחב טפח וכו' אבל מחיצה מושכת מבית לבית ואין גג עליה וגם אין פתח פתוח בתוך המחיצה אפילו אם הקורה המונח עליה בעובי טפח וגם גגות הבתים משני צדדי המחיצה בקצה שלהם מאהילים עליהם מ"מ אינו מביא הטומאה כיון דבאמצעית המחיצה אין עליה גג ולא תקרה כיון שאין שם פתח נקרא כסתום באמצע ואין בו כח להוליך הטומאה וכתב הט"ז דמשמע מדבריו באם יש מחיצה פנויה בלא גג עליה ויש פתח באמצעיתה מביאה את הטומאה מבית לבית כיון שבראש המחיצה יש שם אהל מן הגג של בית הטמא אע"פ שאין הפתח מגיע עד אותו החלק שהוא תחת הגג ותמיהני מאד על הדבר הזה כיון שיש הפסק בחלק המחיצה מי יכניס הטומאה מן תחת הגג להפתח שבאמצע והלא אפי' ביש הפסק בפחות משלשה לא אמרינן לבוד להחמיר. וע"כ לא אסר מהרש"ל אלא שהתקרה היתה מונחת בלא מחיצה

תחתיה מן תחת הגג של בית הטמא לתחת הגג של בית אחר נמצא שהיה חלל תחת התקרה בלי הפסק מחיצה סתומה משא"כ כאן שיש הפסק במחיצה הבנויה על הארץ ואין בליטה טפח סמוך לחלק שתחת הגג השני ודאי אין כאן הבאת טומאה כלל מידי דהוה אשני בתים סמוכים ואין גג בולט למעלה מהם דאין נכנסת הטומאה מבית לבית אע"פ ששניהם פתוחים דהא גגין בולטין בעינן ונראה דאין לחוש לטומאה כשיש מחיצה בנויה אע"פ שיש פתח באמצעה לא בתוך המחיצה כולה אא"כ יש עליה ג"כ גג קטן או בליטה טפח מן אותו צד שנכנס תחת בית הטמא לחלק המגיע תחת גג השני. והש"ך כ' ונראה דצריך שיהא הגג אוהל טפח מתחלה עד סוף אבל כל שיש ביניהם הפסק בחומה גבוה אף שהיא עבה כמה טפחים כיון שאין אהל טפח שוב אין לטומאה מקום ללילך וכן הסכימו רבים וגדולים וכן המנהג פשוט עכ"ל:

יב **חבוט**. וכ' הב"ח נ"ל דאפי' היה גג העליון הרבה למעלה מג"ט כיון שיש בגגו טפח אמרי' חביט רמי וע"ש:

יג **לכוף**. ונראה דאם הוא נפל דליכא משום כבוד כופין אותו להוציאו ממקומו כדי שיכנסו הכהנים לביתם כ"כ הב"ח ואין כן דעת הט"ז אלא שאם הכהן רוצה לשלוח שם להוציא הנפל אל מקום אחר אין אבי הנפל יכול לעכב כיון שהוא ניזוק וזה לא חסר כלל עכ"ל (ובנה"כ מסכים לדעת הב"ח ע"ש):

יד **לקרב**. וכ' הדרישה מכאן מוכח דאפי' תוך ד' אמות של מת המונח לפנינו אסור לקרב בהן משום דתופס ד"א או משום גזרה שמא יגע במת עצמו ולא כמו ששמעתי דמקילין לכהן הדורש לעמוד עליו אפי' תוך ד"א של מת עכ"ל והש"ך כתב דנראה דטעם המקילין הוא דיש חילוק בין שהמת מונח בבית אז אסור לכהן לקרב למקום קביעתו שהוא תופס ד"א אבל במונח על המטה שמוציאין אותו (וכ"ש כשנושאין על המטה) ובעת צדוק הדין מעמידין אותו אינו תופס דאין זה מיקרי קביעות וכן מחלק הרוקח עכ"ל:

טו **ליכנס**. אפי' חוץ לד"א של מת כיון שא"א שלא יסיט הטומאה אבל אם היא גדולה שאינה מתנדנדת כשדורכין בה מותר חוץ לד' אמות של מת עכ"ל הש"ך:

סימן שעב

א **לעבור**. אבל לא על הקברות אפי' לדבר מצוה משום דהאידנא כולם סתומים ויש בהקברים חלל הרבה ע"כ הטומאה בוקעת ועולה עד לרקיע ואפי' נגד צד הריקן שבו משא"כ אי הוה סתום ואין בו חלל טפח אינו מטמא אלא כנגד הטומאה ממש ולא נגד צד הריקן שבו עכ"ל הט"ז:

ב **ודוקא**. כתב הש"ך נראה דדוקא נקט באהל המת אבל אם בבתים הסמוכים לבית שהמת בתוכו אף על פי שהם ג"כ טמאים כדלעיל סי' שע"א ס"ד מ"מ י"ל דאינו אלא טומאה דרבנן כדאיתא בטור בסימן זה ובפוסקים ועב"י דדבר תורה אהל שיש בו חלל פותח טפח טהור ע"ש ודוק. וכשהבית שהמת בתוכו סתום מכל צד נמי ליכא בבתים הסמוכים טומאה אלא מדרבנן מפני שסוף הטומאה לצאת ואם כן בבתים הסמוכים בכל ענין ילביש עצמו תחלה עכ"ל:

ג **להקיצו**. כתב הש"ך ולפי מ"ש בסמוך דהיכא דאינו עם המת באהל עצמו רק בבית הסמוך לו ליכא אלא איסורא דרבנן א"צ להקיצו. ואפשר לזה דקדק הרב וכתב ומת עמו באהל וכו' וע"ל סי' שע"ג עכ"ל:

ד **מקילין**. כתב הש"ך אבל במגע ומשא י"א דאפילו המקילים אוסרים וכן נראה דעת הב"י ע"ש עכ"ל:

סימן שעג

א **בידים**. וכתב באגודה נ"ל דתינוקות הישנים באהל המת אין מחוייבים להקיצם ולהוציאם אך מפני החינוך טוב הוא עכ"ל (אבל א"צ להוציא את הקטן שאינו בר דעת הצריך לאמו. בה"ל סי' שע"א):

ב **חלל**. כ' הב"ח דוקא חלל דאורייתא אבל של דבריהם כגון שנולד מחלוצה אסור לטמא ואם נולד מספק חלוצה הוי כהן גמור לכל דבר ויתבאר בא"ע סי' ז' עיין שם:

ג **גרושה**. פירוש אפילו יש לו בנים ממנה. מרדכי וכ"כ האחרונים. ש"ך:

ד **מיטמאה**. כלומר אינה מחויבת לטמא לו אבל הרשות בידה לטמא. ש"ך: (וכ"כ בטור ובש"ע אה"ע סי' נ"ה וז"ל רש"י בפ' ד' אחין (יבמות דף כ"ט) ולא מיטמאה א"צ להתעסק בו ולאו דוקא נקט ולא מיטמאה דהא בנות אהרן לא הוזהרו על הטומאה אלא איידי דנקט ולא אוננת דאיצטריך ליה נקט ולא מיטמאה דבעי למיתני תרתי בדידה ובדידיה כך שמעתי ולי נראה ולא מיטמאה כגון ברגל שישראלים מוזהרים על הטומאה מונבלתם לא תגעו עכ"ל. נמצא לפי' שני שברש"י אסור לה לטמא לו ברגל משום דהיא ג"כ מוזהרת לטהר עצמה ברגל ומהתימא מהפוסקים ראשונים ואחרונים שהשמיטו את זה בגוף הדין שחייב לטהר את עצמו ברגל דהא אף לפי' הראשון לענין טהרת הרגל מודו דכ"ע חייבים לטהר עצמם עכ"ל בה"י והנה מ"ש שכל הפוסקים לא הביאו דין זה דחייב לטהר כו' לאו דוקא כל הפוסקים שהרי הרמב"ם הביאו בפט"ז מטומאת אוכלין והסמ"ג בעשין רמ"ו. וכן הפוסקים המדברים בדינין שאינן נהוגין עכשיו מביאים ג"כ דין זה. משא"כ הרא"ש והטור ושאר פוסקים שאינן מביאין אלא דינין הנהוגין אין מביאין דין זה. כי עיקר הדין לטהר ברגל קאי על זמן הבית שהיו צריכין להיות טהורים לאכול בקדשים כמ"ש רש"י ורמב"ם. אבל בזמה"ז אין נפקותא

בזה בין הרגל לכולי שתא שהרי טמאי מתים אנן ואין לנו אפר פרה ומה גם גזרו טומאה על ארץ העמים ומה טהרה שייך ביה. ואף שאיזה פוסקים כתבו שגם בזמה"ז חייב אדם לטהר עצמו ברגל לאו מטומאת מת ושרץ קאמרי אלא מטומאה היוצא מגופו של אדם וכדומה. וגם מרמזת הטהרה על טהרת הנפש. כי ע"י טהרת הגוף מעורר ומזכך טהרת הנפש כדאיתא בכמה מקומות בראשית חכמה ובשל"ה וזה ברור. וע"כ תפסו הפוסקים פי' ראשון שברש"י דהיא לא מיטמאה לאו דוקא אלא שאינה מחייבת להתעסק בעניני קבורה אבל בנשואין הן כהן וכ"ש ישראל והן אשה כולם שוין לענין זה ליטמא ולהתעסק בשבעה מתים דידהו הן ברגל והן בשאר ימות השנה דמ"ש ואם לא רצו כופין אותן וע' בשו"ת יד אליהו סימן ס"ח):

ה **נתחללה**. כגון אחר שנולד כהן זה ממנה נשאת לכהן כשהיתה גרושה. ש"ך:

ו **חדשיו**. לאפוקי ספק נפל דאין מטמאין לו וה"ה לאחיו ולאחותו הקטנים שהם ספק נפלים אינו מטמא להם. ש"ך:

ז **שנתגרשה**. היינו מן האירוסין וק"ל:

ח **הגולל**. כתב הש"ך בסי' שע"ה כתב הטור שיש פלוגתא בין רש"י ור"ת מהו הגולל והב"ח כ' דנקטינן כרש"י שפירש דהוא כסוי הארון וכתב הרמב"ן דלרש"י כשנותנין אותו בבית בארון וסותמין הכסוי במסמרים ע"ד ליתן הארון בקבר הוי סתימה והוא תמה עליו דהיאך אפשר לומר שאם סתמו ארונו בבית שלא יטמא בנו עליו כו' ולי נראה דמה שפירש"י בכל מקום גולל היינו כסוי הארון אין ר"ל אפילו סתמו בבית אלא ר"ל משיסתם כסוי הארון בקבר תדע דבפ' שואל אמרי' כל שאומרים בפני המת יודע עד שיסתם הגולל דכתיב וישוב העפר אל הארץ כשהיה ופירש"י גופו קרי עפר ומששב אל הארץ כאשר היה מיד והרוח תשוב שאין בו עוד רוח ע"כ ולפ"ז אפילו נסתם הארון במסמרים בבית גם לרש"י בנו מיטמא עליו עד שיסתם בקבר עכ"ל:

ט **ודוקא**. והב"ח פסק דאף בהליכה אסור להוסיף טומאה כיון שאפשר לו לקברו בסוף בה"ק וכ"כ הלבוש דנכון להחמיר כסברא זו והמ"מ מיקל בדבר עכ"ל הש"ך:

סימן שעד

א **ליטמא**. כלומר דאע"ג דאינו מטמא עליו אלא כשמצאו ראשו ורובו היינו לטמאות לכתחלה אבל אם כבר קברו חוץ מאבר א' חוזר לטמאות על אותו אבר ובזה חמור מקרובים שאינו מטמא להם אא"כ הם שלמים כמ"ש בס"ס שע"ג עכ"ל הש"ך:

ב **צרכו**. כתב מהרש"ל לעולם הוא מת מצוה עד שיהיו שם נושאי המטה וקובריה עכ"ל:

ג **רובא**. כתב הש"ך דר"ל דאזלינן בתר עוברים ושבים המצויים שם או בתר רוב עיירות ולא אזלינן בתר העיר הקרובה אפילו בקורבה דמוכח דכל דפריש מרובא פריש אם לא שנוכל לומר כל קבוע וכו' כגון שידוע שהיו כאן ט' עובדי כוכבים וחד ישראל ונהרג אחד מהן במקומו לא אזלינן בתר רוב עובדי כוכבים אלא הוי כמחצה ע"מ. וכתב הלבוש ולחומרא ואין הכהן מטמא מספק כדלעיל סי' שע"ג ס"ח עכ"ל:

ד **המתמיהים**. כתב הש"ך ואע"ג דמי שרוצה להחמיר ולהתאבל על מי שאינו צריך הרשות בידו וכמ"ש הרב בסוף הג"ה היינו דוקא כשמתאבל לגמרי כדין אבילות אבל כשאינו מתאבל אלא לפניו הוי כלועג לאבל עכ"ל (ולי נראה הא דאמר אין מוחין בידו היינו מי שעושה זה מצד עצמו שיודע שאינו חייב בדבר אלא שעושים מקצת אבילות לכבוד המת מצד שהיה אוהבו או קרובו או מצד מע"ט שהיה בו או משארי טעמים שזו היתר גמור כמו שמביא בד"מ תשובת הרא"ש כלל כ"ז סי' ט' וז"ל וששאלתם אם הרשות בידם ללבוש שחורים על חמיו שנפטר או על אוהבו י"ב חודש. על חמיו פשיטא דרשות בידו כו' ועל אוהבו נמי אם רוצה להצטער עליו בלבישת שחורים או בשביל כבודו הרשות בידו. וכן מצינו בדוד שקבל הבראה על אבנר עכ"ל. ומ"ש שאינו אלא מן המתמיהים היינו מי שרוצה לעשות זה מצד החיוב לנהוג אבלות כמו האבלים ורוצה לדחוק עצמו בקורבה כמו האבלים ממש וזה נקרא כמו לועג לאבל. ובאה"ע סי' קמ"ה ס"ט בהג"ה אשה שנתגרשה על תנאי ומת הבעל אינה צריכה להתאבל עליו אבל אין איסור אם רצונה להחמיר על עצמה לבכות עליו ולצאת אחר מטתו עכ"ל ופי' בה"י דלא חיישינן שמא יוציאו לעז על הגט ויאמרו שאינו גט אעפ"כ אין איסור בדבר הרי שאומר בלשון שרצונה להחמיר באיזה דבר שמותר):

ה **לעדות**. עי' בח"מ סי' ל"ג איזהו פסולין לעדות ומ"מ נראה דדוקא פסולי עדות מחמת קורבה דשאר אבל לא מחמת קורבה דקדושין כדלקמן בסעיף שאח"ז עכ"ל הש"ך:

ו **הראשון**. וכתב הב"ח דכ"ש דאסור לילך לסעודת מצוה כגון ברית מילה עד מוצאי שבת וכתב בתשובת מ"ב דיש מקומות שנוהגים רק פסולי עדות למת מראין קצת אבילות ויש מקומות שאפילו שלישי ברביעי מראין אבילות והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג נראה דאין להראות אבילות רק הפסולים לעדות. ומ"מ נראה דאין כל הקרובים שוים לזה אלא קרוב קרוב קודם. ואותם קרובים שמן הדין היו חייבים להתאבל ממש אע"ג דהאידנא לא נהיגין הכי מ"מ צריכין להראות אבילות ביום המיתה או ביום השמועה אם הוא תוך ל' יום עד מוצאי שבת הראשון ואין להחליף מבגדי חול לבגדי שבת גם אין לרחוץ בחמין ולא לחוף הראש רק בצונן או במים פושרין ואין לאכול חוץ מביתו לא בסעודת מצוה ולא בסעודת מריעות אבל כתונת לבן אין למנוע לכבוד שבת גם אין לשנות את מקומן בבהכ"נ ובמו"ש מותר בכל דבר בין אם הוא מופלג או סמוך ואותן הקרובים שמן הדין אין מתאבלין אין להחמיר בכל אלו ודי להם בבגד העליון

של חול ושלא לאכול חוץ לבית ע"כ ומ"ש להתיר לקרובים שאין מתאבלים מן הדין ברחיצת חמין וכו' אין נראה כן מדברי הרב דהא אוסר ברחיצה לפסולי עדות דהיינו שני בשני אע"פ שמן הדין אין מתאבלין. גם מ"ש להחמיר באותן שמתאבלין מן הדין שלא להחליף כלל מבגדי חול אין נראה כן אלא משנים רק קצת מבגדיהם. ומ"מ נראה דהולכים בדברים אלו אחר המנהג עכ"ל הש"ך:

ז **עליו**. הט"ז והש"ך כתבו שט"ס יש כאן בהג"ה וכצ"ל והשני חי עדיין אחר ל' יום ור"ל דאין מתאבלין על הראשון ולא אמרי' מדזה הוא חי והוא בן קיימא מסתמא גם זה שמת הוה בן קיימא דלא כהלבוש שכתב שעל השני קאי דאין מתאבלין עליו אפי' מת אחר ל' דמסתמא נמי נפל היה דהא ודאי ליתא וכן הסכים הב"ח והגאון מוהר"ר משה חריף ז"ל דעל השני שמת אחר ל' ודאי דמתאבלין עליו ודלא כמוהר"ם מלובלין בתשובה ששגג בזה ג"כ עכ"ל הט"ז:

ח **אחד**. וכתב מהרש"ל ונכון שלא לשתות יין ולא לאכול בשר כל היום עד לאחר קבורה מא"ז עכ"ל:

ט **הראשון**. כתב הש"ך אבל על בניהם השני הולכים אע"פ שהראשון היה נפל וכן נוהגין עכ"ל:

סימן שעה

א **אחרת**. אבל הקוברים בבה"ק סמוך לעיר החוזרים משערי העיר אין מתאבלין עד שיאמרו להם שנקבר ונ"מ לענין קובר מתו בערב הרגל עכ"ל הש"ך (ועוד יש נ"מ דכתב לעיל סי' שע"ד דנשתרבב המנהג שאין אב ואם הולכין אחר בניהם הראשון א"כ אם אירע כן בערב הרגל אין למנות מעת שיחזרו פניהם מללוות אלא ג"כ עד שאומרים לו שנקבר. ונ"מ שאם אירע כן שאומרים לו שנקבר הוא קודם בין השמשות זמן מה שא"צ עוד למנות ז' אבל אם אומרים שנקבר והוא בין השמשות צריך למנות ז' אחר הרגל (בה"י) והנה בשיעור ריחוק מקום אחר לא הוזכר פה אלא כשהוא רחוק כ"כ שאינם יודעים מתי יקבור וזהו סברת הרמב"ם בשיעור זה. והרמב"ן כתב סתם במוליכין אותו מעיר לעיר דכיון שמסרוהו לאיזו שמוליכין אותו והחזירו פניהם כבר נתיאשו ממנו ויאוש כסתימת גולל וכו' ואח"כ כתב וכן נראין דברי הרמב"ם ז"ל שכתב מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת לקברו ואינם יודעים מתי יקבר מעת שיחזרו פניהם מתחילין למנות כו' ואח"כ כתב דעת בה"ג שלא חילק אלא כדנפיק ממתא ואינשי ליה מקרובים חדא שעתא מקמי דליפול רגל חלה אבילות עליהם ובטלה ממנו גזרת ז' והכריע הב"י כהרמב"ם וזהו שכתב כאן כשהוא רחוק כ"כ שאינם יודעים מתי יקבר. והרדב"ז שאלה ס"ג כתב ג"כ כרמב"ם והרמב"ן אלא שכתב לבסוף והיכא דנקבר בה"ש של ע"ש חל האבילות אפילו על אותן שלא הלכו עם המטה ועולה להם יום א' וכן אם היה

ערב הרגל מבטל מהם הרגל גזרת ז' אע"פ שלא חזרו הקרובים אלא אחר שנכנס שבת או הרגל אע"פ שבשאר הימים לא חל עליהם אבילות עד שיחזרו הקרובים כדעת הרמב"ן. ע"ש עוד. ועי' תשובת דרכי נועם שאלה י"ט וך'. וראנ"ח ח"ב שאלה נ"ח):

ב **שבכאן**. כתב הש"ך ומדברי הרמב"ן מבואר דדוקא אם יכול לבא אל הקבר תוך ג' ימים אבל אם אינו יכול לבא תוך ג' ימים אלו שבבית מונין מיד וגדול הבית שבבה"ק משיסתם הגולל ואין נגררים עמו ע"כ ודוקא לחומרא אזלינן בתר גדול המשפחה דאין מונין אלא משיקבר אבל אם גדול המשפחה הוא אצל אלו שנשארו בבית אינו מעלה ומוריד אלא אעפ"כ ההולכין עם המת אין מונין אלא משיקבר אבל דעת הטור דהכל הולך אחר גדול הבית דאם נשאר כאן אלו ואלו מונין משיצא המת וכן נראה דעת הרמב"ן וכו' ע"ש:

ג **דביתא**. וכתב הרשב"א דמי שמתה אשתו הבעל נקרא גדול המשפחה:

ד **כקבורה**. דהוי כנתיאשו מלקברו דאע"ג דרוצים לקברו אח"כ בבה"ק מ"מ השתא במצור ה"ל קבורה מעלייתא לדידהו שהרי אם תלכד העיר לא יקברוהו בענין אחר עכ"ל הש"ך:

ה **משנתיאשו**. ואין חילוק בין נתיאשו תוך ל' או אחר ל'. ש"ך:

ו **מלקברו**. כתב הט"ז מעשה ביהודי אחד שהרגוהו בעשרה בטבת והשליכוהו בנהר רינו"ס ולפני אדר נתיאש בנו מלבקשו עוד והורה ר' יעקב למנות מעתה שבעה ושלשים ולאחר שעברו ימי האבילות נמצא אביו בתוך הנהר והובא לבה"ק והורה לו הזקן רק לקרוע והסכים עמו הרמב"ן עכ"ל:

ז **סוף**. לאפוקי אם אין להם סוף דאין מתאבלין כלל מאחר שאין היתר לאשתו לא ינהגו אבילות וכן מ"ש או שיצא קול וכו' או שגררתו חיה דהיינו נמי בענין שמותרת אשתו להנשא וכ"כ הרב בא"ע סי' י"ז ס"ה דאשתו אסורה להספיד או ללבוש שחורים כל זמן שאין כאן עדות שהוא ראוי להשיאה על ידו ע"ש עכ"ל הש"ך:

ח **שם**. כ' הש"ך וה"ה אם אינן שם ושמע באותו היום צריכין להתאבל כל אותו היום וגם בקרובים הדין כן ודלא כהמחבר וצ"ע עכ"ל:

ט **שדינם**. היינו היכא שלא הלך גדול הבית עמהם לעיר אחרת כדלעיל ס"ב. ש"ך:

י **וי"א**. הנה הש"ך האריך מאד בדינים אלו וכלל העולה מדבריו ומסקנתו לענין דינא הוא כך. מי שמת לו קרוב ונודע לו במקומו מונה לעצמו משנודע לו ואפילו בא אח"כ למקום המת אצל שאר הקרובים שהתחילו כבר להתאבל לא יקצר אבלתו בשביל זה. וכן אם בא אצל הקרובים ואינם במקום שמת המת ולא במקום קבורה כל א' מונה לעצמו

משעה שנודע לו. אבל אם לא ידע שמת לו מת עד שבא אצל הקרובים שבמקום המת או מקום קבורה אם היה במקום קרוב שהוא מהלך עשר פרסאות אפי' בא ביום הז' אם מצא מנחמין אצל גדול הבית אפי' שננערו לעמוד (הואיל ומצא מנחמין עדיין שנוהגים קצת אבילות) מונה עמהן דכיון שהגדול מונה עמהם גם הוא מונה עמהם אבל אם לא מצא אצלם גדול הבית מונה לעצמו וכן גדול הבית שבא ממקום קרוב מונה לעצמו ואם בשעת קבור' הלכו מקצת הקרובים לבה"ק מונין עם אלו שבבית בין גדולים בין קטנים בין שבה"ק קרוב או רחוק בין באו תוך ג' בין ביום ז'. והוא שבאו ומצאו מנחמין אצלם אבל אם לא מצאו מנחמין ביום ז' אותן שהלכו לבה"ק מונין לעצמן משיסתם הגולל. וכן הבא ממקום אחר לשם ומצא שהלך הגדול לבה"ק כיון שחזר הגדול אצלם אפי' ביום ז' ומונה עמהם אף זה נגרר עמהם ונמצא כולם מונין מנין א'. והוא שבא זה ממקום קרוב. ודוקא שנשארו מקצתן בבית אבל אם לא נשארו מקצתן בבית מונה לעצמו אם לא שבא תוך ג'. ואם לא חזר הגדול תוך ז' שאז הגדול מונה לעצמו משיסתם הגולל אז הבא ממקום קרוב ג"כ (אינו מונה עם אותן שבבית משיצא המת) אלא מונה לעצמו משעה שנודע לו. וכל זה שהלך הגדול לבה"ק במקום שאינו דר שם אבל הלך למקום שדר שם ונשאר שם אפי' אותן שנשארו כאן שהחזירו פניהם מהמת הולכים אחריו ומונים משיסתם הגולל. ודוקא שיכול לבא שם תוך שלשה אבל אם אינו יכול לבא שם תוך שלשה אלו שבכאן מונים מיד וגדול שבבה"ק מונה משיסתם הגולל ואם התחילו אותן שבבית והגדול למנות אבילותן בשוה הן משיצא המת או משיסתם הגולל אז הבא ממקום קרוב מונה עמהן בכל ענין אפילו בא ביום השביעי בעוד שנוהגין קצת אבילות כיון שחזר הגדול קודם שעמדו המנחמין ומונה עמהן אבל אם התחילו אבילותן בשוה והלך הגדול אח"כ לבית הקברות להתעסק בצרכי המת לעשות מצבה או בנין לקבר ולא חזר כלל אחר שבא הקרוב או שחזר אחר שעמדו המנחמין אז דינא הכי אם בא הקרוב תוך שלשה מונה עמהם ואם בא לאחר ג' מונה לעצמו ואם הלך הגדול לעסק אחר שלא לצורך המת אפילו בא הקרוב תוך ג' מונה לעצמו כיון שלא חזר הגדול לביתו ואם בא הקרוב ממקום רחוק בכל ענין מונה לעצמו וכל שדינו למנות עמהם אפילו חזר אחר כך לביתו מונה עמהם עכ"ל:

יא **שהתפלל.** אבל אם עדיין הוא לא התפלל ערבית כתבו מהרש"ל וב"ח שאותו יום עולה לו אף על פי שהקהל התפללו ערבית. ואפילו למ"ד לעיל סימן קצ"ו לענין נדה דבתר צבורא גרירה שאני גבי אשה שרובן אינן מתפללות ונגררות אחר הקהל לכן אף אם היא רגילה להתפלל לא חלקו בדבר משא"כ הכא כ"כ מהרש"ל א"נ יש לחלק דלעיל

איירי שהקהל התפללו ערבית והיא רצתה להקל על עצמה לעשות יום וללבוש לבנים לאו כל כמינה לאפוקי נפשה מצבורא אבל כאן מן השמים שלחו לו אבלות בעוד יום ולא התפלל עדיין יכול לומר לדידי יום הוא ולפ"ז אף אם אירע אבלות כזה לאשה שלא התפללה ג"כ אותו יום עולה לה ודלא כדמשמע ממהרש"ל וכן עיקר עכ"ל הש"ך (אחד שנקבר סמוך לשבת ותיכף אחר הקבורה הפכו פניהם לבהכ"נ ולא ישבו על הארץ אעפ"כ עולה יום ו' למנין ז' דהפיכת פניהם הוי התחלת אבלות) (הראנ"ח ח"ב סימן נ"א):

סימן שעו

א **לשנות**. כתב הט"ז דמהרש"ל דחה זה מהלכה שאמר הלא גם דוד המע"ה אמר כן האוכל להשיבו עוד דמשמע אם היה אפשר להשיבו היה עושה. ותמיהני עליו דשאני גבי דוד שאמר למה זה אני צם האוכל להשיבו וגו' וזה אמר דוד כיון שכבר מת לא יועילו הצומות אבל אותן המנחמים שאומרים אל תצער עצמך כי מה לך לעשות אין אומרים על התפלה והצומות כן אלא על הצער שלא יצער עצמו כיון שא"א בענין אחר דמשמע הא אפשר בענין אחר היה לו לצער על שלא יהיה כרצון האדם וזהו גידוף שמן הראוי להיות כרצון האל יתברך לא כרצון האדם עכ"ל:

ב **להתפלל**. בא"ח סי' קל"א כתב דאין אומרים תחנון בבית האבל והיינו כל ז' ימים. וכתב הרוקח שאחר גמר התפלה אומרים תחנון ואין קורין הלל בר"ח בבית האבל לפי שיש שם אנינות לכך אין אומרים לא המתים יהללו יה משום לועג לרש וכתב הב"ח דבימים נוראים אם האבל הגון ולא נמצא כמוהו הוא קודם להתפלל אפי' תוך ל' על אביו ואמו וכן נמצא בהג"ה ולא כיש מקפידים עכ"ל הט"ז:

ג **מעט**. היינו עכ"פ ד' אמות וכתב בב"ה בשם א"ח דאם נקבר בלילה א"א לא צדוק הדין ולא קדיש בבה"ק:

ד **עפר**. ואומרים זכור כי עפר אנחנו (ופה קהלתינו אין נוהגין לתלוש עשבים מפני סכנת בלבול. במס' שמחות מעשה באשה שחלה בנה והקיפו את העזרה מכאן נראה שנהגו להקיף בה"ק (אגודה) ומזה נתפשט המנהג שמודדין הבית חיים סביביו בפתילות ואח"כ עושין בהן נרות של שעוה ונותנין אותו לבהכ"נ והכל מנהג טוב):

ה **במים**. לרמז דטומאה זו אינה נטהרת אלא בכעין ג' דברים הללו מים ואפר פרה ואזוב. הרמב"ן:

ו **נעם**. כתב מהרש"ל שקיבל מאביו זקינו שיש לומר ז' פעמים דהיינו בפעם א' עד מלת כי ומלת כי בכלל ובפעם הב' עד כי מלאכיו. ובג' עד כי מלאכיו יצוה. ובד' עד יצוה לך. ובה' עד לך לשמרך. ובו' עד לשמרך בכל. ובז' עד בכל דרכיך ויש בו סודות

וכ' בלבוש שגם הוא נהג כן. ט"ז. ויאמר אתה גבור וכו' שיש בזה סוד הקבלה להבריח כחות הטומאה לבוש וע"ש:

ז **נכרי**. כלומר שאינו אח שלהן אפילו הוא תושב. ש"ך:

ח **קודמים**. כתוב במנהגים דאפי' הבן ז' הוא איש נכרי דוחה את התושב אפי' בן ל' או יא"צ וכל זה דוקא בשבת שבתוך ז' אבל בחול אינו הולך לבהכ"נ. אך אם הבן ז' הוא קטן שאינו בר מצוה והולך לבהכ"נ כל ז' לומר קדיש או מי שאירע לו מיתת אב ואם תוך אותן ז' יאמר קדיש יתום פעם א' ע"כ. וכ' הש"ך ונראה דמי שבטלה אבלותו ברגל כגון שעה א' לפני הרגל דבטלה ממנו גזרת ז' או ל' ומ"מ דין ז' ול' יש לו אפילו בחול כמו בשבת דהרי בדין הולך לבהכ"נ והנה בתשובת מ"ב הקשה שדברי המנהגים סותרים זא"ז דמתחלה כתב יום שמת אב ואם לתושב דוחה את בן ל' מכ"ש בן י"ב חדש לתושב כל אותו יום התענית דהיינו תפלת ערבית ושחרית ומנחה. וכן הקדישים של אותו יום שאומרים לפני העמוד אלמא דס"ל דיא"צ עדיף. ושוב כתב דבן י"ב חדש ויא"צ אורח יש לאורח קדיש א' אבל בן ל' אורח מחלק עמו כל הקדישים והתפלות אלמא דבן ל' עדיף. ותירץ דברישא מיירי שיש הרבה יא"צ ואיכא דוחק בקדישים ואינו מגיע לכל א' קדיש אז נדחה הבן ל' מפני היא"צ. והטעם שאם לא יאמר היא"צ באותו יום קדיש אז עבר היום בטל הקרבן. משא"כ בבן ל' שיוכל לומר למחר אבל היכא דאיכא רווחא בקדישים כגון בשבת אז הבן ל' עדיף לומר ב' קדישים והיא"צ קדיש א' עכ"ל והסכים עמו הט"ז וכתב שחילוק נכון הוא. אבל הש"ך השיג עליו וכתב דהדברים כפשטן הם דס"ל למנהגים דיא"צ עדיף מבן שלשים ול"ק מ"ש בסוף דאורח יא"צ אין לו רק קדיש א' ובן שלשים חולק עם התושב בן יב"ח. די"ל דודאי לענין אורח נגד תושב בן ל' עדיף. משום דמצי התושב לומר ליא"צ האורח הואיל וזמנך קבוע וידוע קודם לכן שנה תמימה ואתה באת בגבולי די לך בקדיש א' אבל בבן ל' ליכא למימר הכי ולפ"ז לדידן דקי"ל דבן ל' עדיף א"כ אם אירע בן ל' תושב תוך ז' לקטן יש לו ג"כ קדיש א' והכי נהוג עכ"ל וכ' עוד בתשו' מ"ב דאפילו בן ז' א' גדול ותושב ובן ז' אחד קטן ואורח אפ"ה חולקים בשוה והט"ז כ' ונ"ל דמי שמת בשבת או ביו"ט וא"א לקברו בו ביום דעכ"פ יאמר קדיש תיכף אחר המיתה דאין אמירת קדיש תלוי באבילות כלל אבל בחול אין לעשות כן דהא כשהוא אונן פטור מן התפלה עכ"ל (ובנה"כ חולק ע"ז וכתב כיון דטעם הקדיש הוא שפודה את אביו מגיהנם א"כ כל זמן שלא נקבר אין בו דין גיהנם וכמדומה שכן נוהגין עכ"ל):

ט **אחד**. ליא"צ אבל לבן יב"ח אין לו כלום שהתושב בן ל' דוחה את התושב בן יב"ח בתפלה ובקדיש שלפני העמוד אך בקדיש ובפריסת שמע שעל פתח בה"כ שניהם שוין

בו ויחלקו בגורל ויש מנהגים אחרים בקדיש ובפריסת שמע שעל הפתח ונהרא נהרא ופשטיה ומשמע דאם הוא בשבת דיש ג' קדישים אומר הבן ל' ב' קדישים והיא"צ קדיש א'. ובמנהגים כתב דיא"צ תושב דוחה את בן ל' מיהו הלבוש בא"ח סי' קל"ג השיג ע"ז וכתב שאין היא"צ דוחה את בן ל' מכל וכל אלא די לו בקדיש א' וכן עיקר וכן נהגו עכ"ל הש"ך:

י **המנהג.** יש קהלות דנהגו דתושב דוחה את האורח ויש מקומות דשוין הם ומקומות דנהיגי דתושב דוחה האורח מ"מ פעם ראשונה יש רשות לאורח להתפלל ולומר קדיש יתום פעם א' כ"כ במנהגים ונ"ל דהיינו דהוי כמו תושב בן יב"ח ולפ"ז היכא דהתושב אין לו קדיש א' כגון שיש כאן בן ל' וכה"ג גם לאורח אין לו כלום. ש"ך. וכתוב עוד במנהגים דאם אותו שמת יש לו בנים בעיר אחרת ובאו לשם אינם נקראים תושבים בשביל אביהם שנקבר שם רק אותן הדרים בתוך הקהלה וכל דרי הקהלה נקראים תושבים הן אותן שנותנין מס או משרתי הקהלה ואפי' ענייי העיר שיש להם שם דירת קבע כולם נחשבים כתושבים ואם אדם קובע דירתו תוך הקהלה אז משעה שהוא חייב לישא בעול עם דרי הקהלה חשוב תושב אבל לא משעה שגמר פיסוק המס עם ההגמון אע"ג שצריך ליתן המס להגמון. וכן איפכא מי שעקר דירה מן הקהלה אז משעה שאינו חייב לישא בעול עם דרי הקהילה חשוב כאורח אע"פ שחייב עדיין ליתן המס להגמון ואם יש לבעל הבית מלמד או שמש המושכר לזמן והוא פנוי שאין לו אשה ובנים אז גם הוא נקרא תושב אבל אם יש לו אשה ובנים במקום א' אז דינו כאיש נכרי ואם בעה"ב מגדל בביתו יתום אפי' בשכר ואין לו אב או אם במ"א אז נקרא תושב אבל אם יש לו אב או אם אינו נקרא תושב אפי' אם מגדלו בתורת צדקה ומכ"ש אם הוא אצלו בשכר ע"כ ונראה דנערים ובחורים הלומדים בישיבה אפי' יש להם אב או אם במקום אחר יש להם דין תושב ואפילו בעה"ב שלומד בישיבה אע"פ שיש לו אשה ובנים במקום אחר ונותן מס במקום שאשתו ובניו שם מ"מ דין תושב יש לו במקום שהוא לומד והכי נהוג. ש"ך. וכתוב עוד במנהגים דהיכא ששניהם בני ל' או שניהם יא"צ או בני י"ב חודש נדחה האורח לגמרי מלהתפלל ולומר קדיש לפני העמוד אך בפריסת שמע וקדיש על הפתח שניהם שוין ויחלקו בגורל ואם האורח והתושב שניהם בני ז' יחלקו בגורל כי לענין שבעה אין שום עילוי לתושב על האורח עכ"ל:

יא **רק.** ע"ל סי' ר"מ ס"ט מה שמחלק הט"ז שם דצריך לכתוב הכ"מ כל י"ב חדש ומאי שנא מהכא לענין קדיש ע"ש:

יב **שנהרג.** דוקא נהרג דאז יש לו כפרה ע"י ההריגה אבל מת על מטתו לא וכ"מ לעיל סי' ש"מ לענין אבילות וחילוק זה בין מת או נהרג הוא בש"ס פ' נגמר הדין (סנהדרין דף מ"ז) עכ"ל הט"ז:

סימן שעז

מברין. דכל דבר שהוא משום כבוד לחיים אין עושין לאבל שהוא מנודה. וע"ל סי' שמ"ה ס"ד. עכ"ל הש"ך (ועיין בבה"י):

סימן שעח

א **אסור.** כתב הט"ז נראה דאם לא שלחו לו או שהוא יחידי בעיר אינו חייב לצער עצמו שלא לאכול כלל ומש"ה כתב המחבר דמצוה על שכניו שיאכילוהו שלא יאכל משלו דלכאורה הוא יתור לשון אלא הכוונה דעיקר מצוה על השכנים שלא יגרמו שיצטרך לאכול משלו עד כאן לשונו:

ב **יחזור.** פי אע"פ ששניהם אבלים. ש"ך:

ג **לאכול.** ומשמע דאם רצה האבל להתענות באותו היום מותר וכ"כ הב"ח עכ"ל הש"ך (ובהג"א פרק אלו מגלחין כתב בשם א"ז אין מניחים את האבל להתענות ביום ראשון אלא מאכילין ומשקין אותו אפילו בתענית שלפני ראש השנה לא הניח הרשב"ם להתענות ביום הקבורה ע"כ. ב"י ופוסקים. ומכל מקום שמעינן מהא אפילו למאי דפסקינן שמותר להתענות אם רצה האבל שלא להתענות בימים שלפני ראש השנה או בתעניות הדומים לזה הרשות בידו ואם מת בחצי היום וכבר קבל עליו התענית ממתין לעת ערב עד אחר התפלה ולא משלים לגמרי):

ד **שהמת.** כדי להעביר הסרחון:

ה **שיתחלקו.** דהוי כסעודת מריעות ושיש בה שמחה. ש"ך:

ו **בשבת.** כתב הש"ך צ"ע דלקמן ס"ס שצ"ט פסק הב"י דמברין בשבת וכתב שכן פשוט המנהג בכל העולם להברות בשבת ולא נשמע מעולם שום פוצה פה ומצפצף עכ"ל (ואפשר שזהו לפי יש נוהגין שמברין כל ז' כפי מנהג הספרדיים בהרבה מקומות לפי שאין האבל מכין עצמו דבר מכח טרדת אבלותו. וגם כדי שלא לבייש מי שאין לו לזון עצמו ז' ימים ימי בטולו ממלאכתו. וכ"כ רבינו ירוחם. וע"כ גם בשבת מברין שהאבלים סומכין על זה ובלא זה אין לו מה יאכל בשבת. אך לפי הנוהגין שאין מברין אלא סעודה הראשונה באיזה לחם וביצים מעולם לא שמענו שעושין זה בשבת כנ"ל): ..

סימן שעט

א **יעקב**. רועינו רעה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל אל שבכל יום ויום הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו המלך החי הטוב והמטיב וכו' דודאי צריך לומר הברכה מתחלה כתיקון חכמים עד כאן לשון הש"ך:

ב **ולשלום**. הרחמן הוא וכו':

ג **מצטרף**. ומדברי המרדכי נראה דסעודה ראשונה שמברין את האבל שאסור לאכלה משלו אין האבל מצטרף בברכת המזון. וכ"כ הרוקח דכן משמע בפ"א דכתובות דף ח' ע"ב ע"ש עכ"ל הש"ך:

סימן שפ

א **בפלך**. פי' דאין מתירין לה אלא מלאכה של צינעא ושל עראי כגון להיות טווה בפלך בתוך ביתה. ואם אינה מספקת בזה עושה אומנות שלה בצינעה תוך ביתה. עכ"ל הטור:

ב **המועד**. כמו שנתבאר בא"ח כו' תקמ"ה ע"ש:

ג **ובניו**. פי' אפי' הם גדולים אם סמוכים על שלחנו כ"כ הטור ולבוש ור"ל כ"ש קטנים בסמוכים על שלחנו. אבל אם אינם סמוכים על שלחנו אפילו קטנים מעשה ידיהם לעצמן כמ"ש בח"מ סי' ע"ד ס"ב עכ"ל הש"ך:

ד **בעצמו**. אפי' הוא דבר שיש בו טרחא ומעשה אומן כ"מ בש"ס. ש"ך. מיהו יעשה בצינעה. שם:

ה **האבד**. שאם לא ילוה להם ילכו לאחרים וילוו להם וירגילום לבא אצלם ואיכא פסידא. טור:

ו **לשדורי**. כלומר לשלוח אחרים שיתבעו המעות מהם דה"ל דבר האבוד. ש"ך:

ז **חולים**. ומתיירא שמא ימותו:

ח **צורך**. ולא משום דבר האבד וכה"ג. ש"ך:

ט **מותר**. כתב הש"ך משום שאין זה נקרא מלאכת האבל אלא של בעל השדה:

י **יעשה**. כיון שאינו אצלו באריסות או בחכירות ובקבלנות. ש"ך:

יא **שרי**. כתב הש"ך משמע אפי' אינו דבר האבד וכן משמע להדיא בלבוש דאע"ג דלעיל ס"ב וס"ה אסור אפילו ע"י אחרים מ"מ הכא מותר ע"י אחרים והוא יקח השכר מן הבעלים שהרי אין עיקר המלאכה שלו ע"כ אבל לא נראה כן מדברי הרא"ש מדמדמי ליה לעני המתפרנס מן הצדקה משמע דאפי' ע"י אחרים אסור וכו' ע"ש:

יב **תלוש**. שיכול לעשותו בצינעה וכ"ש דבר מחובר שאינו יכול לעשות אלא בפרהסיא. ש"ך:

יג **אחרים**. והלבוש כתב ונראה דאפי' אינו דבר האבד מותר לעשותו ע"י אחרים כיון שעיקר המלאכה אינו שלו וכמ"ש בסי"ז גבי הוא עצמו מושכר והש"ך כתב דדעת הרב נראה דדוקא התם שהוא מושכר לחדש או לחדשים שרי משא"כ הכא. ולפי מ"ש לעיל דבהוא עצמו מושכר אסור על ידי אחרים אם לא בדבר האבד כ"ש הכא עכ"ל:

יד **מלאכתו**. כתב ר' ירוחם בשם המפרשים שמכאן יש ללמוד שאם היה לאבל מלמד או סופר או פועל שלא יעשה בביתו. עכ"ל (וכ' בה"י עליו לפי דברי האחרונים שכתבו סי' שפ"ד שמלמד תינוקות מותר ללמוד עם התינוקות אחר ג' ימים אם אירע אבילות למלמד א"כ כ"ש הוא שמותר ללמוד עם התינוקות בתוך ביתו של אחר שאירע לו אבילות):

טו **לתחום**. אפי' מסרה להם קודם האבל או קודם ח"ה אסור מפני מראית עין שכיון שיוכלו בני אדם ללכת שם ויראו המלאכה יאמרו ראו זה שמסר מלאכתו לאחרים בימי האבל או בחול המועד ולא ידעי דקבולת הוא גבייהו קודם לכן עכ"ל הש"ך:

טז **בשכר**. כתב הט"ז וא"ל הא כתב בסט"ז אם האבל מושכר לאחרים לא יעשה מלאכה בימי אבלו דהתם מיירי במלאכה גמורה שאסור לאבל בכל גוני משא"כ במלאכת צרכי הבית דמותר לאשה עצמה כמ"ש בסעיף הקודם ע"כ מותר אפי' למשרתת. אבל עכ"פ לא תעשה המשרתת מלאכה שאינה לצורך הבית אלא להרויח וכ"ש שלא תצא מן הבית כדין אבל. וראיתי מי שהורה לשמש שאירע לו אבל שיעשה עבודתו לילך לבהכ"נ ולשמש בצרכי הקהל ולא יפה הורה דטעה בטעם הדין הזה דהיתר משרתת. וכתב רש"ל בשם אגודה דאבל מותר להקיז דם וכ' הכל בו דאבל שעושה מלאכה מנדין אותו עכ"ל:

סימן שפא

א **לאסור רחיצה כל ל' וכו'**. כצ"ל וכן הוא בלבוש. ולא כמו שנדפס בספרים כל רחיצה כל ל' דודאי רחיצה בצונן ליכא איסורא כלל עכ"ל הש"ך (בא"ז נתן טעם למנהג דחיישינן דילמא אתי למסרק רישיה דאסור כל ל' וא"כ לדידן דשרי למסרק רישיה כדאיתא סי' ש"צ ע"ש היה מותר לרחוץ. ורש"ל נתן טעם דאסרו משום תספורת כי כן דרך הנכנס למרחץ לגלח שערות ראשו. ט"ז. וע"ש עוד):

ב **מותר**. אפילו ביום ראשון מיהו אם אין לה צורך כ"כ יש להחמיר ביום ראשון. ש"ך:

סימן שפב

א **חיה**. וה"ה חולה ומי שיש לו מכה ברגלו כמ"ש בא"ח סימן תרי"ד ס"ג. ש"ך:

ב **היהודים**. וכתב הרב בא"ח סי' תקנ"ד סי"ז שכן נהגו:

ג **ראיתי**. היינו משום רשעת העובדי כוכבים מיהו היכא דליכא חשש דרשעת העובדי כוכבים יש לחלוק מיד בבה"ק כדלעיל ר"ס שע"ה וסי' שע"ו עכ"ל הש"ך. וכתב הט"ז דלפי מ"ש המרדכי דאם הולך לפני השר ויש הקפדה עליו אם ילך בלא מנעלים יתן עפר במנעליו וילך ע"כ ה"ה במקום סכנה ובכ"מ שצריך לילך במנעלים יעשה כן. וכתב עוד בסי' שפ"א בשם אחיו הגאון מוהר"י דיש להתיר לאשה רחיצת הליבון אפי' תוך ז' ומ"ש רמ"א דתוך ז' אסור לרחוץ ללבישת ליבון הוא תימה דהא לאו רחיצה של תענוג היא והא דאסור רחיצה של טבילה מפני שהיא ללא צורך כיון שאסורה בתשמיש המטה אבל רחיצה של ליבון אמאי תיאסר ועכ"פ נראה דגם רמ"א לא נתכוין אלא שלא תרחוץ שהרי אפשר לה ללבוש לבנים בלא רחיצה לגמרי רק שהחלוק יהיה נקי כמ"ש בסי' קצ"ו ס"ג בהג"ה דבשעת הדחק סגי בהכי ובתשובת מ"ב מתיר אפי' לרחוץ בתוך ז' ללבוש לבנים וחולק על הרמ"א אלא דמ"מ למעשה נ"ל דלא תרחוץ אלא פנים של מטה ותלבוש חלוק נקי לא לבן ממש והמחמיר בזה לדחות לבישת הליבון לגמרי הוא מן המתמיהים עכ"ל. וכתב מהרש"ל מהר"ם היה בעל ברית תוך שלשים יום של אביו ורחץ בלילה שלפני המילה ונתן טעם דהוה כרגל לגביה דידיה וחומרא בעלמא נהגו אבותינו ברחיצה ע"כ:

סימן שפג

בבגדו. אבל בלא בגדים אסור אפי' סינר מפסיק אפי' בשבת ורגל. טור ורמב"ן:

סימן שפד

א **להתלמד**. כתב הט"ז נ"ל דמלמד יכול ללמוד ההלכה עם תלמידיו אחר ג' ימים דזה הוה בכלל רבים צריכים לו דתינוקות של בית רבן הבל פיהם חביב מלימוד הגדולים גם נראה פשוט שאבל מותר להשתמש בתשמישי התורה כשקורין כגון גלילה וכיוצא בזה דקריאה לחוד אסור לו משום דכתיב משמחי לב וכן ראיתי בהג"ה וז"ל הרב ר"ח היה אבל בזמן שני וחמישי והתפללו סליחות אצלו וקראו בתורה והוא היה הגולל ס"ת כו' עכ"ל:

ב **כהן**. כ' הב"ח ותימא דבסי' ת' בדין שבת כתב הרב דבאין שם כהן אחר אלא הוא מותר לקרותו וכאן לא כתב כלום וכ' הש"ך דלק"מ דהכא טעמא דאיסורא דאבל אסור בד"ת אתא לאשמועינן ומדין אבלות בשבת לא מיירי אבל התם דמיירי בכל הסי' מדין איסור

אבלות בשבת קאמר דמותר לעלות משום דאל"כ ה"ל אבלות דפרהסיא ואין אבלות דפרהסיא נוהג בשבת והכי משמע התם להדיא עיין שם עכ"ל:

סימן שפה

א **ל'**. על אביו ואמו. ש"ך:

ב **שבימיהם**. ובאמת אין זה טעם נכון דא"כ תוך ל' נמי ולא מצינו לשום פוסק שחילק בכך עכ"ל הש"ך (ומיהו אפשר לומר כיון שרוב שאילת שלום שלנו אינו אלא שאומר צפרא טבא וזה מותר שאינו שאילת שלום ממש כדאיתא בב"י בא"ח סימן פ"ה והביאו בש"ע שם. ועוד מביא בב"י שם בשם ר"י פרישת שלום כמו כריעה אבל שלום בפה מותר כמו צפרא דמרי טב וכיוצא בו ע"ש וכתב שם בד"מ דבזוהר פקודי דף ק"ג ע"א משמע דאינו אסור רק כשמזכיר השם וזה שם לענין שלא יתן שלום לחבירו קודם שיתפלל וש"מ שכל זה שאנו נוהגין אינו בכלל שאילת שלום כנ"ל):

ג **מנות**. כ' הב"ח בשם רבינו יהודה דאבל תוך ל' אינו יכול להזמין לאחרים או להזמן עם אחרים ע"כ. ונראה דה"ה כל י"ב חדש על אביו ואמו עכ"ל הט"ז (וכן למזוג שקורין שענקי"ן לאורח אבל. מהרי"ל) ואף בשבת במקום דנוהגין דאין שואלין בשלום בשבת. ד"מ. וכתב מ"א בא"ח סי' תרנ"ו ממשמעות דברי הרמ"א דבמקום שאין נוהגים אבילות בפורים דינו כשבת ומותר לשלוח במקום שנהגו לשאול בשלומו (וט"ז כתב שם אין נראה לסמוך על זה. עיין שם):

סימן שפו

המנהג. מפני שמביא לידי שחוק גדול מן העובדי כוכבים ועבדים ושפחות שבינינו. מיהו יש לנהוג העטיפה קצת כמו עתה שמושכין הכובע לפני העינים כל ז' ימים ובשבת בצינעא ולא בפרהסיא. וכתב הב"ח לפ"ז מיד כשמתחיל החזן ברכו אז יגביה האבל את הכובע דלא להוי מלתא דפרהסיא. עכ"ל:

סימן שפז

עכשיו. כ' הש"ך ומ"מ אסור לו לישב ע"ג ספסל או על כרים וכסתות כי אם ע"ג קרקע אם לא חולה וזקן שיש להם צער בישיבה על גב קרקע מותרים להשים כר קטן מתחתיו. מיהו יכול לילך ולעמוד וא"צ לישב כלל רק כשהמנחמים אצלו צריך לישב ע"ג קרקע וה"ה דכשרוצה לישן צריך לישן ע"ג קרקע (ועכשיו רבים נהגו שלא לישן כל ז' ע"ג קרקע אפשר מפני שטבעם חלוש והוי כחולים לענין זה) מיהו המנחמים יושבים ע"ג ספסל דמסתמא מחיל להו. עכ"ל:

סימן שפח

א **ראשון.** כתב הט"ז דגם ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין כן כתב הרמב"ן ומביאו ב"י לקמן סימן ת"ב עכ"ל:

ב **החמה.** כתב הש"ך ויש פוסקים דאינו אסור אלא ביום ראשון וביום ב' מותר מיד אפי' קודם הנץ החמה (כשיאיר היום) וכ"פ הב"ח עכ"ל (ועיין בה"י):

סימן שפט

א **שעה.** כלומר זמן מה וא"צ שעה זמניות וכן משמע בפוסקים וכן נוהגין ולא כמ"ש בלבוש שעה או שתים ואולי גם הוא לאו דוקא קאמר עכ"ל הש"ך וכתב הב"ח דהמכובס במים לבד ולא בנתר וחול אין צריך להלבישו אחר תחלה ופשיטא דשרי לאחר ז' מיד:

ב **להרויח.** לאפוקי לטיול. ועיין בא"ח סי' תקל"א:

ג **לגלח.** וה"ה כאן לכבס. ש"ך:

ד **לכבס.** הטעם משום דאסור בעשיית מלאכה. ש"ך. וכ' מהרש"ל עיין באו"ח סי' תקנ"א שהיתר פשוט לכבוד שבת לפרוש על השלחן המטפחת המכובסת:

סימן שצ

א **במסרק.** ובהגה' סמ"ק בשם א"ז מתיר דוקא לאשה ולא לאיש ומביאו הב"ח. ש"ך:

ב **ישראלית.** והש"ך כ' דדוקא נקט עובדת כוכבים דאלת"ה אפילו לאיש לישתרי לגלח וליטול צפרניו ע"י ישראל אחר אלא ודאי כיון דשלוחו הוא אסור אלא דוקא ע"י עובדת כוכבים שרי דאמירה לעובד כוכבים לא אסור אלא משום שבות ובמקום מצוה לא גזרו ובט"ז הקשה שהרי בס"ה פסק דאשה מותרת בנטילת שער אחר ז' ולמה לא תהיה מותרת כאן ליטול צפרניה ע"י עצמה בלא שינוי והלא אינם חמורים משער. גם קשה אפילו לדעת רמ"א והלא בסי' שצ"ג ס"ג התיר ליטול צפרנים בשביל למול ולמה לא נתיר בשביל טבילת מצוה לכ"ע עכ"ל (ובנה"כ כתב דלק"מ דהכא כיון דאפשר ע"י שינוי שאני דכל מה דאפשר לתקן עדיף. ומ"ש מנטילת צפרני המוהל התם אין כונתו משום נוי רק שמתקן ב' צפרני אגודל שיש בהן צורך מילה כשהן משופעין ומחודדין לצורך הפריעה. עכ"ל):

סימן שצא

א **מריעות.** שעושים ריעים זה עם זה שאוכלים ושותים עם זה היום וחוזרים ואוכלים עם זה למחר. ש"ך:

ב **שבעולם**. כתב הש"ך משמע אפילו בשאר קרובים הדין כן. וכן לענין שאלת שלום ולענין נשואין אין חילוק כלל בין אביו ואמו לשאר קרובים. והב"ח לא פירש כן ולא נהירא עכ"ל:

ג **ל'**. כתב הט"ז דיש לתמוה על הרמ"א שהרי בתשו' מהרי"ל משמע דאחר ז' מותר. שוב ראיתי בד"מ שהכריע כן מסברא דנפשיה לאסור עד אחר ל'. ודבר פשוט שעל אביו ואמו קאי דאלו בשאר קרובים פשיטא שמותר לאחר ל' דא"ל דקמ"ל איסורא תוך ל' דא"כ ה"ל לומר ואסור כל ל' אלא ע"כ דבשאר קרובים אפי' תוך ל' שרי אחר ז' ימים והוא תמוה דבהדיא כתב הרא"ש פ' אלו מגלחין דתוך ל' שוה בשאר קרובים לאביו ואמו. מ"מ אין להקל בתוך ל' לאביו ואמו נגד הכרעת רמ"א. עכ"ל (ובנה"כ כ' שהמעיין בתשו' מהרי"ל סימן קכ"ג יראה לעינים דאינו מתיר תוך ל' באביו ואמו ע"ש):

ד **קצת**. בלבוש השמיט תיבת קצת ואולי גם הרב לאו דוקא נקט דה"ה דיכול ללבוש כל בגדי שבת וכן נוהגין. ש"ך:

ה **ובלבד**. גם כאן פירש הב"ח דיש להתיר לאבל על שאר קרוביו תוך ל' כמו בכניסת יתום ויתומה ואין כן דעת הש"ך וכמ"ש בס"ק ב' ע"ש. והט"ז כ' ונ"ל דלא התירו אלא להכניס החתן תחת החופה אבל לא ליכנס לאכול על סעודת החתונה דהא אפי' במשיא יתום ויתומה לא התירו לאכול בסעודה אם לא בדרך שאם לא יהיה שם יתבטל המעשה והא ודאי דמשיא יתומה הוה כמו אביה וטפי הוה מסתבר להתיר מאותו שמכניס החתן תחת החופה כנ"ל שלא כקצת שנוהגים להקל בזה עכ"ל (ויש נוהגין להיות מן המשמשים על הסעודה ולאכול אח"כ עם המשמשים אחר גמר הסעודה וזה אין למחות בידם. אבל להסב על השלחן כשאר בעלי הסעודה ראוי למחות):

ו **במעונו**. כ' הב"ח מיהו בליל ב' אע"פ דנוהגין בק"ק קראקא שלא לברך שהשמחה במעונו אין לאבל לאכול באותה סעודה דל"ד ליום ב' שכבר בעל בעילת מצוה בליל ב' כפי מנהגם ולכך עושים סעודה של דגים ביום ב' משום ברכת דגים כדאיתא פ"ק דכתובות הלכך אינה נקראת סעודת שמחה ואין אומרים לא אשר ברא ולא שהשמחה במעונו אבל בליל ב' מקמי בעילת מצוה דמברכים אשר ברא לא נגמרו הנשואים. ומה שלא נהגו לומר שהשמחה במעונו הוא מפני שמתאספים שם אנשים ונשים וכו' ע"ש. וכתב הט"ז ולפי המנהג שכ' רמ"א שלא לאכול בשום סעודה גם באותה סעודה של דגים אסור. עכ"ל:

ז **המחרת.** וכ' הלבוש ולא ראיתי נוהגין כן ואני אומר בדבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג כמ"ש לעיל ר"ס ק"ץ ע"ש. ולא ראינו אינו ראיה. ואני ראיתי נוהגין לאיסור. גם לקמן ס"ס ת"ב כתב הרב בסתם לאיסור. עכ"ל הש"ך:

סימן שצב

א **לארס.** מיהו לקשר עצמו בשידוכין בלא אירוסין ודאי שרי אפי' ביום המיתה. ב"ח:

ב **אשתו.** והיא שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום רק שאסורה ליארס ולינשא עד אחר ג' חדשים משום הבחנה כמ"ש בא"ע סי' י"ג עכ"ל הטור. וכתב המרדכי הטעם שאין האשה צריכה להמתין ג' רגלים משום דאשה בכל דהו ניחא לה ושוכחת אהבת הראשון אחר ל' יום. ואם אירע שנשאת תוך ל' יום לאבלותה של שאר קרובים לא תבעל כן דעת הרמב"ם לפי מה שפי' הב"ח דבריו ע"ש עכ"ל הש"ך:

ג **בשאר.** וכן כל שאר אבילות אינו נוהג רק שלשים יום כמו בשאר קרובים. ש"ך:

ד **חשובים.** ובאגודה פסק דחשיבי כרגלים אף לענין זה (ובנה"כ כ' דכל הפוסקים חולקים עליו וכן דעת כל האחרונים וטעמייהו מסתבר עכ"ל) ומיהו נראה לפי המנהג שכתב רמ"א שרבים מקילין ובעל נפש יחוש לעצמו אבל אם עברו ג' רגלים עם ר"ה ויוה"כ יוכל לסמוך על בעל אגודה. והטעם לזה אינו משום תוספת אבילות אלא כדי שתשתכח הראשונה מדעתו בשעה שיהיה עם השניה וע"י שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה ע"כ יש מי שרוצה לחלק בזה אם היה לו אשה חולנית זמן רב או שהיה להם איבה ורצה לגרשה ומתה שאז ודאי נשכח אהבת הראשונה מלבו מיד. משא"כ אם היתה עמו באהבה תמיד וחלתה כדרך העולם ומתה דאז אהבת הראשונה תקועה בלבו ואינה נשכחת עד אחר ג' רגלים. אבל לא נראה לחלק כן מדעתנו מה שאינו נזכר בגדולי פוסקים וגם האחרונים אין מזכירין מזה רק בת' מיימונית מפלפל ומאריך בזה ע"ש בהלכות שמחות. ואין לזוז מדברי הרמ"א. ועי' בתשובת חב"י שאלה ד' מעשה שאירע שם והחמיר בזה ועי' תשובת ראנ"ח ח"ב שאלה ד':

ה **לקדש.** והב"ח כתב דהיינו לדעת המחבר דמתיר בס"א לקדש ביום המיתה ולא קיימא לן הכי אלא דאחר שבעה מיד רשאי לקדשה ולכנסה:

ו **לכנסה.** כתב הש"ך הטעם כיון דאיכא הפסד בדבר אם לא יכניס וגם לא קיים פריה ורביה וע"ל סי' שמ"ב. והט"ז כתב דהך לכנסה קאי אלאחר שבעה דבתוך ז' אפי' במקום הפסד אסור ע"ש:

ז **מותר לכנסה.** מיד ולבא עליה אחר שבעה כ"כ הלבוש והב"ח כתב דלא יבא עליה עד אחר ל' ונראה דלא פליגי דהלבוש מיירי בשלא קיים פו"ר והב"ח איירי בדקיים עכ"ל הש"ך:

סימן שצג

א **הקברות.** אם מת לאחרים מת. כ"כ הש"ך (אבל אם מת לו מת יוצא אפילו ביום כנ"ל:

ב **ברית.** פי' סנדק ולכן תוך שלשה ימים לא יוצא אבל אבי הבן פשיטא דאפי' תוך ג' ימים יוצא לכ"ע. ש"ך:

ג **בעיר.** ואז מותר אפילו ביום ראשון. ש"ך:

ד **מקילין.** כתב הש"ך וקשה דהב"י כ"כ לפי מנהגו שהאבל יוצא לבהכ"נ להתפלל בכל יום קריאת התורה כ"ש שיוצא כדי למול אפילו תוך ג' ימים ראשונים ואפילו יש מוהל אחר בעיר וא"כ מאחר שכתב הרב דאנו נוהגים שאינו יוצא אלא בשבת למה כתב סברת היש מקילין כאן עכ"ל:

סימן שצד

ופוקדים. כתב הפרישה זה היה דוקא בימיהם שהיו מניחין את המת בכוכין והיה אפשר לגלות את המת ולראותו. וכתב עוד בשם מהרש"ל אדם שמת לו מת ובתוך ל' נולד לו בן אין עושין שמחה ומשתה ביום המילה רוקח עכ"ל. וכמדומה שאין נוהגין כן. ש"ך:

סימן שצה

א **החמה.** דביום ל' שאין מנחמים מותר מיד בהנץ החמה. ש"ך:

ב **שיכנס.** הטעם בת"ה שם דכל שתלוי במנין הימים אמרי' מקצת יום האחרון ככולו משא"כ באבלות התלוי בי"ב חדש בכל דוכתי אם תאמר מקצתו ככולו לא יצטרך להתאבל רק קצת חדש האחרון וזה אינו. עכ"ל הט"ז:

ג **להוסיף.** ואפילו חל אותו היום בשבת נוהג בו דין י"ב חדש כן הוא בת"ה סי' רצ"ב. מיהו כשהשנה מעוברת דמותר ליכנס לבית המשתה לאחר י"ב חדש כמ"ש בסי' שצ"א ס"ב אין נוהג דין י"ב חדש ביום שמת בו אב או אם אע"פ שאומר קדיש וברכו ומתענה בו ביום דמאחר שכבר הפסיק מאבלותו שוב אינו חוזר לאבלותו כ"כ הב"ח. ונראה דהיינו דוקא בשאר מיני אבילות אבל לאכול בסעודת שמחה ומשתה אסור בכל שנה ביום שמת בו אב או אם וכמ"ש הרב לקמן ס"ס ת"ב כ"ש הכא עכ"ל הש"ך (ועי' מ"ש לעיל

סי' שצ"א. ומיהו אפילו לדעת המקילין בזה כמ"ש הלבוש וכמ"ש לעיל מ"מ בשנה ראשונה אפילו בשנת העיבור לא יאכל בסעודה של שמחה. ומכל מקום נוהגין שאם חל יארצייט שלו בשבת או ביום טוב שלובשים טלית של חול כדי לשנות קצת. וכן נוהגין כל השנים אפילו לאחר שנה ראשונה ובענין תענית יארצייט אם ישלים עיין סי' ת"ב):

סימן שצו

א **קורע**. כ' הב"ח דהיכא שהיה אנוס שהיה חולה ומסוכן שא"א לקרוע או שאין דעתו צלולה ומיושבת עליו וחזר לבוריו ולדעתו אחר ז' שחשוב עכשיו כשעת חימום דל"ד לשוגג או מזיד דעבר שעת חימום כיון שהיה בריא בשעה ששמע שמת לו מת וחייב באותה שעה אבל זה לא נתחמם אלא בשעה שחזר לבוריו ודעתו צלולה ומיושבת ובאותה שעה חל עליו חובת קריעה עכ"ל (וט"ז פסק דפטור מלקרוע אח"כ ע"ש ודבריו נראין תמוהין חדא שאין מזכיר דברי חמיו כדרכו ועוד תחלת דבריו משכימים עם הב"ח ואח"כ מסיים וע"כ פטור אח"כ מלקרוע. ע"כ נ"ל שטעות נפל בדבריו או איזה חסרון יש כאן וע"ש):

ב **הגדיל**. והב"ח פסק כדעת מהר"ם דבהגדיל תוך שבעה מונה ז' ול' משעה שהגדיל אבל אם הגדיל אחר ל' בטל ממנו גזרת ז' ול' ע"ש והט"ז מאריך בדין זה וסוף דבריו סיים לענין הלכה למעשה נראה כפסק הש"ע דקטן פטור מהאבלות כי דבריו הם צודקים וברורים. ומקום הניחו לנו רבותינו אבות העולם לזכות בו בס"ד:

סימן שצז

א **ועובד כוכבים**. כתב רש"ל עובדת כוכבים שספרה לפי תומה לראובן שמתה אחותו פסק ראבי"ה שמתאבל על פיה דנאמנת להחמיר. וא"מ פסק דהלכתא כדברי המיקל באבל ועובד כוכבים אינו נאמן להחמיר במילי דאבלות. וה"ר ישעיה אומר דאין עובד כוכבים מסל"ת נאמן אלא לעדות אשה או על פירותיו דשל ערלה הן אבל בכל עדיות דעלמא אין עובד כוכבים מסל"ת נאמן בין להקל בין להחמיר ע"כ תשובת אור זרוע. עכ"ל:

ב **שנים**. כ' הרמב"ן זה הכלל כל עדות שמשיאים האשה על פיהם הקרובים מתאבלים. ועי' בא"ע סי' י"ז נתבאר עדות שמשיאים האשה על פיהם. וכ' הב"ח היכא שכתבו לאחד שמת קרובו ואיכא ספק אם הוא תוך ל' חייב להתאבל דכל כמה דמצינן לאוקמיה אחזקתיה מוקמינן ואמרינן השתא מקרוב מת. מיהו היכא שהוא כתב יד של חכם אמרינן דמסתמא לאחר ל' הוא. דאם איתא שהיה אפשר שיגיע הכתב לידו תוך ל' לא היה כותב בסתם אלא היה מבאר. וכ"כ בתשו' ר"מ מינץ דצריך להתאבל מטעם חזקה

כנ"ל. וכ' דאם אירע שהורו דאין להתאבל מספק ואח"כ נודע לו למפרע שמת תוך ל' צ"ע אם יחזור ויתאבל או לא ע"ש. ונ"ל דצריך להתאבל בכה"ג וע"ל ר"ס שצ"ו ודוק עכ"ל הש"ך (ועי' בתשו' שזכרתי) (ובנה"כ הגיה דבריו שצ"ל ול"נ דאין צריך להתאבל וכו') ובט"ז פסק דהיכא דאיכא ספק אם הוא תוך ל' או לאו א"צ להתאבל ע"ש שמאריך בכמה ראיות להעמיד דבריו:

סימן שצח

א **בשבעה**. שהם אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו בתולה ואשתו נשואה:

ב **דרבנן**. והכי קי"ל כמ"ש בסי' שצ"ט סי"ג:

סימן שצט

א **שעה**. פי' כל שהוא ולא בעינן שעה זמנית ואפילו חליצת מנעל לחוד שנהג מעט די בכך. וכ"כ בתשו' מ"ב. ט"ז וש"ך:

ב **ללבוש**. כ' בתשו' מ"ב שמעשה היה בחתן שנשא ערב הרגל ובתוך הרגל מת לו מת ופסק דאע"ג דחתן דעלמא שאירע לו אבילות בתוך ז' ימי המשתה אינו מונה שלשים אלא אחר ימי המשתה מטעם דהוא עדיף מרגל דאיהו מותר בגיהוץ ותספורת משא"כ חתן זה דימי משתה שלו הם ברגל ממילא אסור בגיהוץ וכו' מחמת הרגל הלכך עולה לו למנין שלשים וכתב הט"ז דבעיניו יפלא מאד דברים הללו דע"כ לא אמרו דעולה אלא כשיש איסור מחמת אבילותו אלא שאותו האיסור הוא גם כן מחמת הרגל בזה שייך שפיר דעולה כיון דעכ"פ הוא נוהג איסור ויכול לומר אני נוהג האיסור מחמת האבילות. משא"כ בחתן זה שאין בו חיוב אבילות כלל וזה שנוהג איסור הוא מחמת הרגל לחוד היאך יעלה על הדעת לומר שיהיה זה נחשב לימי השלשים. ע"כ נראה דליתא להאי דינא אלא דימי הרגל אינם עולים לו כלל כמו בשאר חתן וכו' ע"ש. והאי דימי הרגל עולים למנין שלשים שכתב המחבר כתב הש"ך דהיינו אף בנודע לו מיתת המת ברגל אע"פ שלא נודע לו קודם הרגל ודלא כמ"ש בב"י דבנודע לו קודם הרגל דוקא הוא דעולה ואולי גם הב"י לאו דוקא קאמר או ט"ס הוא וצ"ל ברגל עכ"ל:

ג **צפרניו**. היינו לדעת המחבר בא"ח סי' תקל"ב אבל אנן קי"ל להחמיר כמ"ש הר"ב שם וסתם כאן הדברים לפי שאין כאן מקום דיני מועד. ש"ך:

ד **המועד**. ה"ה ביו"ט שני או בי"ט ראשון כשרוצה לקברו ע"י עממים חל עליו אנינות כדלעיל סי' שמ"א ס"א ולאחר שיקבר כל אלו הדינים נוהגים בו עכ"ל הש"ך:

ה **עצרת**. כתב הש"ך ואין ש"ע עולה רק ליום א' כשקברו ברגל ודוקא כשקברו קודם חג הסכות הוא דעולה ש"ע ג"כ לז' ימים (ועי' לקמן סעיף י"א) משא"כ הכא. ודלא כמהרש"ל בתשו' שכ' דמבטל הוא דאינו מבטל אבל למנין ז' לענין הל' עולה ש"ע אפילו קברו ברגל. מיהו בתשובת משאת בנימין פסק כמהרש"ל וכן נראה דעת הדרישה עכ"ל. גם הט"ז מאריך בראיות לסתור דברי מהרש"ל ותשובת מ"ב הנ"ל ע"ש:

ו **שני**. כ' הב"ח וה"ה אם מת ביו"ט ראשון של ר"ה מונה השבעה מיו"ט הב' דהוי ג"כ מדבריהם. ע"ש בס"ס זה (וכ"כ בתשו' גינת ורדים כלל ה' וכ"כ בתשו' תורת חיים סי' י"א):

ז **פסח**. כתב הש"ך דדין זה הוציא הרב מתשו' מהר"י מינץ וצ"ע דאדרבה משם משמע דלענין כבוס ורחיצה ע"פ שוה לשאר עיו"ט דלא הותר רק סמוך לחשכה אך שכתב שם דבע"פ יש לגלח קודם חצות הואיל ואחרים ג"כ אסורים לגלח אחר חצות מפני שהוא זמן שחיטת הפסח וכמ"ש בא"ח סי' תקמ"ח ע"ש וצ"ע. עכ"ל:

ח **לכבס**. דכבר בטל ממנו גזירת ז' אבל לספר אסור דלא נתבטל ממנו גזירת ל' כיון דאין כאן ז' ימים קודם הרגל. ש"ך:

ט **נוהגין**. וכתב בת"ה דאפילו מת לו מת בע"ש ואותו שבת הוא ערב הרגל מותר לרחוץ בע"ש לפי מנהגינו. וא"ל היאך כתב הרב וכן נוהגין הא לעיל ר"ס שפ"א כ' דאנן נהגינן איסור רחיצה כל ל' וכן בר"ס שפ"ט כתב דנהגינן איסור כביסה כל ל' י"ל דאינו אלא חומרא ומדינא שרי והכא משום כבוד הרגל לא נהגו להחמיר וכ"כ הלבוש ואע"ג דבא"ח סי' תקמ"ח ס"ח וס"י כתב הרב דלדידן דנוהגים איסור רחיצה כל ל' אסור לרחוץ דהא הרגל לא בטל ממנו רק גזירת ז' וה"ה לענין כבוס במקום דנוהגין איסור כבוס כל ל' ע"כ היינו משום דכך ראוי להורות אי הוי איסור רחיצה וכבוס כל ל' מן הדין אבל כאן כתב דמ"מ המנהג אינו כן וכ"כ הב"ח אלא דצריך ליישב לאיזה צורך כתב הרב שם כן כיון דס"ס המנהג אינו כך. ונ"ל דס"ל דהא דמנהג אינו כן היינו משום כבוד הרגל והלכך היכא דליכא משום כבוד הרגל אסור ונ"מ דלאחר הרגל אסור רחיצה וכביסה עד ל' דהרגל לא ביטל ממנו רק גזרת ז' ודוק עכ"ל הש"ך:

י **כ"ב**. כתב הט"ז קשה ליחשב ש"ע כרגל בפני עצמו גם לענין ביטול שלשים כיון דנתבטל השבעה קודם החג והחג נחשב לשבעה הרי י"ד כמו דאמרי' בי"כ בס"י. תירץ הרא"ש דשאני הכא שלא נהג דין ל' כלל ואע"ג שנהג גיהוץ ותספורת מ"מ הרי בלאו אבילות נמי אסור באלו מחמת הרגל וצ"ע לתרץ זה אליבא דהרמב"ן דס"ל דיש באבלות איסור נוסף על איסור הרגל א"כ קשה למה לא יבטל ש"ע גזרת ל' כיון שכבר נהג בדין ל' בתוספת האיסור. ונראה דמ"מ יש שינוי משאר ל' בחול דהתם יש היכר בעיקר דין

גיהוץ ותספורת משא"כ כאן שאין היכר אלא בתוספת וזה אין הוכחה כ"כ לכך די בזה שנאמר הרגל עולה למנין הל' אבל לא להיות כנהג מקצת שלשים ממש לענין שש"ע יבטל לגמרי שאר הל' עכ"ל:

יא **ומסרו**. כתב הט"ז ראיתי להזכיר פה מה שראיתי בקצת מקומות כשקוברין מת ביו"ט ראשון ע"י עממים באים ישראלים ומחזירים העפר לתוך הקבר על המת עד זיבולא בתרייתא והוא איסור גמור בעיני דהרי מלאכה גמורה היא ויש בזה משום בונה ופשיטא דאסור ע"י ישראל. ע"כ יש ליזהר בזה לעשות ע"י עובדי כוכבים על כל צרה שלא תבוא עכ"ל:

סימן ת

א **מנעלים**. כתב הש"ך לא ידעתי מה ענין מנעלים ברגליו לכאן דמאן דמתיר משום מנעלים ברגליו מתיר אפילו בעטיפת ישמעאלים וכ"מ בש"ס וברמב"ן. ובאמת במהרי"ו כתב דהכא מותר מטעם כיון שנוהגים בעטיפה זו גם אחר ז' ימי אבלות דלא אסרינן דבר שבפרהסיא אלא מה שאינו רק תוך ז' ואח"כ כתב דמותר ג"כ מטעמא דמנעלים ברגליו ע"ש. ובלבוש השמיט האי סיומא דהואיל ויש מנעלים ברגליו עכ"ל:

ב **מחזיר**. כתב הש"ך והאידנא לא נהגו לדקדק בזה. ואפשר דהמנעלים מוכיחים עליהם כמ"ש הב"י דהיכא דהמנעלים ברגליו א"צ לחזרת קרע ע"ש עכ"ל:

ג **הפרשה**. כתב בדרישה בשם מהרש"ל דה"ה לחזור שנים מקרא ואחד תרגום מותר ע"ש:

סימן תא

א **בע"ש**. (אע"פ שבערב) [אבל בערב] ר"ח וערב חנוכה אומרים אפי' לאחר חצות (לא) [דלא] עדיפי מע"ש כ"כ הלבוש ומשמע דה"ה שאין אומרים ג"כ בערב יו"ט אחר חצות. ש"ך:

ב **נוהג**. ומהרש"ל פסק דצריך לנהוג כל דיני אבילות ושכן המנהג וכ"כ המחבר בא"ח סי' תרצ"ו ס"ד. ובדרישה כתב ליישב דברי המחבר דלא סתרי אהדדי דבא"ח מיירי שמת לו מת בו ביום וכאן מיירי שמת קודם לכן ודוחק (ויש רוצים להגיה בא"ח דהאי בחנוכה צ"ל בצינעא. וה"ק כל דברי אבלות בצינעא נוהגים בפורים. ובזה מיושב מה שמזכיר שם חנוכה בהלכות פורים וה"ל להביאו בהלכות חנוכה סי' ת"ע ששם מזכיר דיני חנוכה בהספד אלא ודאי שט"ס הוא וצ"ל בצינעא) והרב בהג"ה שם פסק כהמחבר כאן וכתב שכן נוהגין והב"ח לא הביא אלא דברי מהרש"ל ע"ש. עכ"ל הש"ך:

סימן תב

א **כללו.** כתב הט"ז דמבואר בב"י בשם הרמב"ן דביום שמועה קרובה לא יניח תפילין כמו ביום הקבורה עכ"ל:

ב **לחלצן.** לפי שאף בשעת אבילות מניח תפילין ואינו חולצן אלא ביום ראשון בלבד. ולא תהא שמועה רחוקה חמורה מיום ב' של אבילות קרובה עכ"ל הרמב"ן. ש"ך:

ג **להחמיר.** משום (בל תשחית) אם לא על אביו ואמו או אדם גדול שהיה רגיל להקשות לו בדבר הלכה דהוי מיסתפי מיניה אם בא לעשות מילתא יתירה לכבודו מותר. כ"כ הב"ח בסי' ש"מ סכ"ה בשם א"ז. עכ"ל הש"ך:

ד **אחד.** ר"ל שעה א' אבל אם שמע שמועה בשבת שהוא כ"ט אז נוהג לאחר השבת שבעה ושלשים. מהרש"ל. וטעם בזה שאינו נוהג אבילות אחר השבת אע"ג דהתחיל ביום השבת והוא ביום השלשים דכיון שאינו מתאבל אבילות גמור באותו שבת רק בדברים שבצנעא ע"כ אין גזרת אבילות אחריו כ"כ הב"י בשם הרשב"א. וכתב הרמב"ן דבאותו שבת ורגל אסור בדבר שבצנעא כל אותו יום ולא אמרינן בזה מקצתו ככולו כיון שיש עליו חוב ליום שאחריו שעה א' היאך נאמר שיפסיק האבילות ויחזור לו עכ"ל הט"ז. ובש"ך כתב דמכאן פסק הב"ח דאם חל יום הז' של אבילות בשבת דצריך לישב על הארץ במוצאי שבת ולנהוג אבילות שעה אחת דהא הכא אע"ג דדברים שבצנעא נוהג בשבת לא נפטר בזה וצריך לעשות במו"ש מעשה שניכר בו משום אבילות עכ"ד. ולפע"ד ל"ד כלל דהכא כיון שחכמים חייבו לנהוג אבילות כראוי עכ"פ שעה א' וביום השבת אין נוהגין אבילות רק במקצת א"כ מעולם לא נהג זה דין אבילות כראוי אפילו שעה א' לכן חייב למוצאי שבת או למוצאי הרגל לנהוג אבילות שעה א' אבל מי שנהג אבילות ז' ימים ובתוך הז' חל יום השבת למה יתחייב באבילות במו"ש ואפילו זלזל במקצת הימים ולא נהג אבילות קי"ל לעיל סי' שצ"ו דא"צ להשלים וכ"ש יום השבת דנהג אבילות כדינו עכ"ל. וגם הט"ז השיג עליו וכתב שאין זה אלא דברי תימה ואותן האנשים שעושין כן לאו דסמכי נינהו. ואפשר שבא להם הטעות ממה שראו בס"ו בשמועה רחוקה שבמו"ש ורגל נוהג אבלות שעה אחת וסברי שבכל שבת של אבילות עושים כן. והוא טעות גמור דשם הוי עיקר החיוב במו"ש משום שמועה רחוקה משא"כ בזה עכ"ל:

ה **עולה.** כ' הט"ז שבטור כתוב אחר זה והר"ר יחיאל כ' שאין שבת עולה לו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות ביום א' וכו' ופסק הב"י כדעה הראשונה. ומ"מ הבאתי דברי הר"ר יחיאל ללמוד ממנו שאם מת באחד בשבת דה"ל יום השבת ז' של אבלות דאין לנהוג בו איסור בדברים שבצנעא אלא במקצת היום דהיינו בשחרית בהנץ החמה. וא"ל

הא אמרינן בסי' שצ"ה בענין מקצת היום ככולו של יום השביעי דתלוי דוקא בעמדו המנחמים מאצלו ולא סגי בהנץ החמה כמו ביום ל'. הא לאו קושיא היא כלל דבכ"מ שאמרו מקצתו ככולו היינו שאותו מקצת צריך להיות מאותו ענין שחייב בשאר הימים כגון במנין שבעה שצריך לעשות מעשה בחליצת סנדל וכיוצא בזה ושם אמרי' דצריך באותו מקצת של יום הז' לעשות מעשה החיוב עליו ונתנו גבול שעד שעת קימת המנחמים מאצלו ראוי להיות בקום ועשה מה שמוטל עליו לנהוג אבילות בעת ההיא משא"כ בדין ל' שאין עליו חיוב רק בשב וא"ת דהיינו איסור גיהוץ ותספורת בזה סגי בהנץ החמה כיון דכבר נהג איסור בשב וא"ת די בכך. ומש"ה בשמע שמועה רחוקה שנוהג שעה א' צריך לעשות מעשה דוקא בשעה הזאת כמו בשמועה קרובה ז' ימים. הלכך כשחל יום השביעי בשבת סגי במקצת דהא גם ביום השבת כולו לא יעשה מעשה הניכר משום אבילות רק דבר שבצנעה נוהג והוא בשב וא"ת וסגי במקצת ממנו דהוי ממש כיום השלשים כנ"ל ברור. ודלא כהב"ח שרוצה לחלוק על הר"ר יחיאל ולומר דלא אמרי' ביום השבת מקצתו ככולו ורוצה לאסור לאותו אבל שחל יום השביעי שלו בשבת שלא יקרא בתורה אפילו במנחה דליתא ואפילו בשחרית יש היתר לקרותו בתורה אלא כיון שבחול ממתין עד אחר תפלת שחרית גם בשבת יעשה כן אבל במנחה יש היתר גמור לקרותו לתורה כדעת הר"ר יחיאל שאין עליו דין שביעי לגמרי ואין חולק עליו בזה. ויש ג"כ להביא ראיה ממ"ש בס"ה בשם הרמב"ן דבכל אותו שבת אסור בדבר שבצנעא והיינו משום שיש עליו עדיין חיוב אבילות במו"ש. משמע הא לא"ה אינו אסור כל השבת אלא מקצתו ככולו וכן הוא עיקר בלי ספק עכ"ל. וגם הש"ך חולק על הב"ח בזה וכתב דהכי משמע לישנא דש"ס ופוסקים דלא לישתמיט חד לפלוגי בהכי:

ו **קרובה.** כתב הש"ך ומתחיל למנות ז' ול' משעה ששמע וכתבו הב"ח והדרישה בשם מהרש"ל דלפ"ז היכא דמת ביום א' ונקבר ביום ב' אע"פ שהקרובים שהיו אצל הקבורה מונים מיום הקבורה כי אז היתה סתימת הגולל מ"מ אותן שלא היו אצל הקבורה ולא נודע להן שמת עד שהגיע יום ל' מיום הקבורה א"צ לנהוג אבילות כיון דיום שמועה דידהו הוא יום ל"א מיום המיתה וה"ל שמועה רחוקה דלגבי דין שמועה יום המיתה הוא עיקר עכ"ל וכ"כ הט"ז:

ז **למחר.** וכן במתו לו ב' זה אחר זה כדלעיל סי' שע"ה ס"י. ש"ך:

ח **למנין.** ושוב הרגל מבטל ממנו גזרת ז' כדלעיל ר"ס שצ"ט. ש"ך:

ט **מחר.** כתב הט"ז ונראה דאם שמע שמועה קרובה בסוף יום שלשים אחר תפלת ערבית ועדיין יום הוא ודאי לא אמרינן דהוי לילה מכח התפלה דלהחמיר אמרינן כן

לענין שלא יעלה יום שעבר למנין שבעה אבל לא להקל לומר שהוא שמועה רחוקה אלא צריך להתאבל ודומה למ"ש בסי' רס"ב לענין מילה דלא איכפת לן בתפלה ובזה עכ"פ מונה מיום השמועה ולא ממחרת דלא ליהוי כתרי מילי דסתרי אהדדי עכ"ל (ועיין לעיל סי' שע"ה):

י **לשקר**. ונראה דיש לומר בלשון דמשמע לתרי אפי דהיינו שאין מבואר בפירוש בדבריו שהוא מת אלא שהלשון סובל לחיים ולמות וראיה מר' חייא ששאל לרב אבא קיים א"ל אמא קיימת ופי' התוספות דחיבילא' בשתממתיהאעבידו ששא"תמה ששולאאלניאמערל באפביירוששאלשנימתעלעאכ"מיל והמטת"וזך: ז (ה

יא **הביאון צרל**'. והלבוש השיג ע"ז דהא טעמא דמתענין הוא מפני הסכנה דריע מזלי' ביום זה שמת אביו או אמו וא"כ אין חילוק ולעולם יש להתענות יום המיתה עכ"ד. וכן משמע בתשובת מהר"י ברין שהביא בב"ח גם בתשובת משאת בנימין הקשה על דברי הר"ב דאטו ב' אחים הדרים בעיר אחת והאחד היה אצל מיתת אביו והשני לא היה בעיר כשמת אביו וקודם הקבורה בא גם השני שאז האחד יעשה יא"צ ביום המיתה והב' למחרתו ואיכא משום דלא תתגודדו וגם דמי לחוכא ואיטלולא ואנן בעינן דרכיה דרכי נועם ע"כ. גם מדברי שאר אחרונים משמע דלעולם מתענין יום המיתה ולא יום הקבורה. ובתשובת מ"ב שם כתב דדוקא משנה ראשונה ואילך אבל בשנה ראשונה לעולם עושין יא"צ מיום הקבורה דאל"כ לפעמים לא ישלים אבלות י"ב חדש כגון אם מת בע"ש סמוך לשבת שאין פנאי לקברו עד יום א' ואם יעשה היא"צ ביום המיתה גם האבלות יפסוק בו ביום כי כבר נהוג עלמא שלא להתאבל רק עד היא"צ וזה ודאי לאו שפיר דמי דהאבלות מתחלת מיום הקבורה וצריך להשלים עד אותו היום עכ"ד ומעולם לא שמענו ולא ראינו לחלק שנות היא"צ ולומר דבשנה ראשונה יש לעשות מיום הקבורה ואח"כ מיום המיתה גם מדברי כל האחרונים שכתבו סתמא דיש לעשות ביום המיתה משמע גם בשנה ראשונה ולענין קושייתו נ"ל דהא בלא"ה נמי קשה דלפעמים משכחת לה שיהא יום הקבורה מרוחק הרבה מיום המיתה כגון שהוליכוהו למקום אחר לקברו שם דאין האבלות מתחיל אלא מיום הקבורה וכמ"ש לעיל סי' שע"ה והיא"צ תתחיל מיום המיתה. ודוחק לומר דלענין אבלות די"ב חדש אזלינן בתר יום המיתה וגם דוחק לומר דאם אירע בכה"ג יש לעשות היא"צ קודם י"ב חודש. וכן משמע בת"ה דלעולם עושים היא"צ בתשלום האבלות. ומן הדין אפילו באותו יום היא"צ שוב א"צ לנהוג אבלות כי כבר נשלם זמן י"ב חדש רק שהעולם נוהגין דכל אותו היום אין מבטלין דין אבלות די"ב חדש. ואפשר משום דאומרים קדיש וברכו ומתענים לכן נוהגים ענין

אבלות באותו יום אבל מן הדין א"צ וגם נ"מ למי שמתענה ואומר קדיש וברכו ביום המיתה והוא מת היום ונקבר למחר דאבלות לעולם מיום קבורה מנינן ע"כ דברי הת"ה. ע"כ נראה דלעולם יש להתענות יום המיתה אלא דאם אירע דיום המיתה מרוחק מיום הקבורה ג' או ד' ימים או יותר יש להתענות בשנה ראשונה ביום הקבורה כדי שיעשה היא"צ בתשלום האבלות כיון דא"א בענין אחר וגם מילתא דלא שכיחא היא יש לסמוך בכה"ג אמ"ד לעשות ביום הקבורה ומשנה ראשונה ואילך יתענה ביום המיתה אבל מי שמת אביו ונקבר ביום שלאחריו יש להתענות ביום המיתה אף בשנה ראשונה כנ"ל ודוק עכ"ל הש"ך. אבל הט"ז פסק דלעולם לא יעשה היא"צ רק ביום המיתה אף שהוא מרוחק הרבה מיום הקבורה ומה לנו במה שלא התאבל י"ב חדש אם א"א בכך ולית מאן דחש לזה עכ"ל:

יב **הראשון**. וכתב הש"ך דבא"ח ס' תקס"ח מסיים הרב מיהו יש מחמירין להתענות בשניהם וכ"כ מהרש"ל שכן נוהגין והביאו הב"ח עכ"ל:

יג **השני**. וה"ה אם מתו בשנת העיבור באדר הראשון מתענים בשנת העיבור באדר הראשון וכ"כ מהרש"ל שם דפשוט שאם מת בראשון או בשני שכך מתענין בשנים המעוברות. עד כאן לשון הש"ך:

סימן תג

א **אנינות**. כלומר שיאסר קודם שיקברו העצמות באכילת בשר ושתיית יין כדין אונן לעיל סי' שמ"א אלא מיד חל עליו האבלות אף קודם שיקברם ע"ל סי' שע"ה ס"ז. כהן אינו רשאי ללקט עצמות אביו דשמא נחסר אביו סא"ז פי' אם נחסר כל שהוא מאביו אסור ליטמא לו כדלעיל ס"ס שע"ג דרישה עכ"ל הש"ך:

ב **משיכלה**. כלומר לענין זה שילקטם הוא בעצמו כדמפרש ואזיל אבל אה"נ דאף כשלא כלה הבשר חייב להתאבל כל היום כדלעיל סי' שע"ה ס"ז. ש"ך:

ג **רבים**. כתב הש"ך ודוקא מלקטים רבים אבל משמרים רבים זה משמר וזה קורא וכמ"ש בא"ח סי' ע"א ס"ד (ודין מקום הקבר שנלקטו ממנו העצמות אם מותר לקבור בו מתים אחרים ע"ל סי' שס"ג ושס"ד. וע' בתשו' ש"י שאלה פ"ז):

ד **שנוהג**. ע"ל סי' רפ"ב ס"ג. והרחמן יגדור פרצת עמו ישראל וינחם אותם בבנין ירושלים במהרה בימינו אמן כן יהי רצון: